PRICE פריין
$2.00 New York
$2.75 Other US
ארץ ישראל 3.00
קאנאדא 3.75
ענגלאנד 1.70
בעלגיע 2.70
אוסטראליע 3.75
ארגענטינע 3.00

זאת התורה — "ירחון להיזוק הדת" — לא תהא מוחלפת

ב"ה
"בוע"ם תצעד ארץ"
ז'ביחה
ע'ירובין
כ'קוואות
(בעסטה"ק זיעוכי"א)

1

About: The Eiruv

מלחמת הדת!

"Milchemes Hadas"!

איצטיגע אויסגאבע וועגן:

"דער עירוב"

STOP STOP

אין בארא פארק"! (חלק א')

"וער לחיזוק הדת שע"י בני תורה דבארא פארק"
P.M.B. 120, BROOKLYN N.Y. 11219, VOICE / FAX – 1-718-504-4203

Vol 1, No, 1 January '00 ❖ ב"ה, ערשטע-יארגאנג, ברוקלין נ.י., שבט, תש"ס - פריין 2.00

אונזער ציל און אַרבעט

וואס איז דער ציל פון דאזיגן אויסגאבע און וואס פאר א מטרה באשטרעבן מיר מיט אט דעם געדרוקטן וואַרט?

אלע ווייסן דאך וועט דער ליינער זיך פרעגן וואס דער שבת באדייט פאר אונז, און ביי אלעמען איז דאך קלאר אז דער שבת איז די פעסטונג פון אידישן פאלק, ארום וועלכע עס קאנצענטרירן זיך אונזערע אלע רעליגיעזע און נאציאנאלע הייליגקייטן, און וואס איז נאך פארן מוסיף צו זיין? און דא קומען מיר פארן עולם טון דערקלערן אז מיר נויטיגן זיך אין אן ארגיניזאציע וואס זאל צונויפבינדן אלע שומרי שבת, און אין א געדרוקט וואַרט אין וועלכן עס זאל קומען צום אויסדרוק דער שבת געדאנק און אלעס וואס איז מיט אים פארבינדן.

אין א צייט פון א גייסטיגער ירידה, ווען אונזערע גייסטיגע אוצרות ווערן אזוי וואכעדיג, ווען די קרוין פון דער שבת מלכתא איז פון איר אראפגענומען געוואָרן, און די שבת קעניגן איז פארשטויסן געוואָרן אין א קרן ווית, אין דער צייט פון א מאטריעלן האָזהַ וועלט אלעס ווערט מיטגעריסן אין דעם רוישיק ברויזענדן לעבנס ים, איז אויך מיט די שטארקע כוואליעס מיט געשלעפט געוואָרן דער פעלזן שטיין, דער רו פונקט, דער פונקט פון דער ברכה - דער שבת. און אט אין דער צייט ווען די קדושה פון שבת ווערט פארשוועכט, אט דורך דער פארוואלקענקייט און פינסטערקייט פון אונזער מאטעריאליסטיש חומרות'דיגן לעבן זיך דורך געשפאלטן א שיין פון ליכט אויף צו באשטריילן דעם יעצטיגן אזוי פארנעפלטן שבת, אן ארגיניזאציע **"יעד לחיזוק הדת"** איז געשאפן געוואָרן, אין איר ציל איז **"להחזיר העטרה ליושנה"** ווידער באנייען די קרוין פון דער שבת המלכה.

וואס האט אונז באוואוגן צו גרינדן אזא ארגיניזאציע, און וואס וענען די צילן צו וועלכע מיר שטרעבן? זכור ושמור! דער שבת ווערט אוועקגעריסן מיטן שטראם אן האלט חס ושלום איינאנצן ביים פארגעסן צו ווערן,

[פארזעצונג אויף די קומענדיגע זייט]

תוכן הענינים בעמוד 69

[פארזעצונג פון די פריערדיגע זייט]

דער שבת בעט זיך מען ואל אים ארויסראטעווען פון די ברויזענדע כוואליעם אין אידן סוחרים (אדער בעסער געואגט די אזוי גערופענע רבנים וואס מאכן פון די גאנצע אידישקייט א ביזנעס), אין די פאר ערליכע אידן וואס האלטן זיך פעסט אין דעם שבת, אידן וואס ווערן נישט מיטגערישן מיטן שטראם אין היטן אפ דעם שבת, וואס ווענען צושפרייט זיער שם זיער שם **"אחד[1] מעיר ושנים ממשפחה[2]"** אין א צונויפבונד אין צונויפקניפונג האבן געפאדערט **"הכניסונו תחת כנפי השבת"**, בינדט אונז צונויף אין פראיניגט אונז. אט דער דאויגער ווי געשרי פון שבת אין די שטימען פון די אידן וואס זענען פונעם שבת אומטיילבאר אין ווילן דעם שבת צוריקקערן זיין אמת'ן מהות, זיין ריכטיגע צורה - פארם אין פאסונג.

דאס אלעם פון איין זייט, אין דער טיפער אין שטארקער וויטאג פון אונזער גייסטיגער צובראכענקייט פון די אנדערע זייט, האבן אונז געטריבן אין געשטויסן צו שאפן א פראיניגונג פון שעפערישע כוחות, א צוואמענמונג מיט סניפים וואס האט דער ציל צו דערהויבן דעם שבת, זיך אנצונעמען פארן קדושת השבת.

אין צופרידן זענען מיר וואס אוא ארגיניזאציע איז אין א צייט ווען עם איז שווער זיך קעגענצושטעלן קעגן דעם שטראם מיט די שטורעם ווינטן וואס בלאזן אין אונזער לעבן, געשאפן געוואָרן מיר ווענען צופרידן מיט אָט דער יצירה וואָס ווען קענען דורך פאַרשידענע מיטלן ברענגען צו אַ גאַנצקייט די צובראָכענע פאָרמען פון אונזער גייסטיגן לעבן.

אין יעצט נאָכדעם ווי דער צונויפבונד פון די כוחות איז געמאָכט געוואָרן, יעצט נאָכדעם ווי דער אַרגיניזאַציע **"יעד לחיזוק הדת"** וואָס טראָגט אויף איר פּאָן די אידייע צו פאַרווירקליכן דעם היובן ציל וועלכן מיר האָבן זיך־געשטעלט איז געשאפן געוואָרן, טרעטן מיר צו צו אַ רייע פעסטונגען וואָס מיר זאָלן דערגרייכן צו די אמת'ע שומרי שבת וקוראי עונג.

מיר וויסען די גרויסע שווערigקייטן און מניעות וואס וועלן צושפרייט אופן וועג פון אונזערליכע און אויסערליכע פעסטונג.

מיר וויסן אָז פיהל מיט דערנער און שטיינער פון די עמלקים און מנהיגים פונעם ערב רב שטייען אופן וועג וועלעבע מיר וועלן טרעטן, דאָך גלויבן מיר אָבער אָז וועט עם וועט נאָר זיין דער שטאַרער רצון, דער פלאמענדיגע התלהבות, וועלען מיר זיך דורך ברעכן אַ וועג און געפונען אַ אויסוועג אין אונזער שטרעבונג דערגרייכונג. ואָל נאָר זיין דער שטאָקער וויל, ואָל נאָר דער אייזן-פעסטע מוט זיין און מיר וועלן די מניעות פון וועג אַראָפרוימען און צום ציהל גרייכן.

---

1) דהנה אמרו רז"ל דקודם ביאת המשיח ישאר רק אחד בעיר ושנים במשפחה שיזכו לילך לקראת משיח צדקנו. וי"ל דזהו מה שכתב הספורנו **אשאיר איזה פאה מהם**, פי' שישארו אחד בעיר ושנים במשפחה. וכן מובא בספר גליא רזיא (דף י"ד.) דר"מ שנה לפני אלף השישי לא ישארו לפליטה אלא צדיקים גמורים שהשלימו חלקיהם ישארו... ואותם שישארו באותם ר"ים שנים נקראים משפחת ר"ים כמו אברם עמרם אליהו ממשפחת רם, וכו', (ועיין עוד בספר עטרת צבי פ' שמות, ובבני יששכר מאמרי חודש סיון מאמר ה' אות י"ט, ובזהר חי פ' ויקא (דף רע"ח ע"ג), ובספר חסד לאברהם (מעין ב' נהר נ"ט)).

ואפשר לבאר מש"כ הספורנו **אשאיר איזה פאה מהם**, פי' שישארו אחד בעיר ושנים במשפחה, והביאור בזה מדוע ישארו אחד בעיר ושנים במשפחה, הלא כתיב (שמואל - ב י"ד, י"ד) לבלתי ידח ממנו נידח!

ואפשר לפרש בביאור הכתוב הנ"ל אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם (לב, כו). עפ"י מה שכתב בס' אור יחזקאל שואת עלינו לדעת שרק אלו אשר ציפו לגאולה הם אלה שיזכו לראותה, וכמו שמצאנו בגאולת מצרים שיצאו אחד מחמשה או אחד מחמשים, כן יהיה לעתיד בביאת הגואל, וכמו שאמר הכתוב אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם (לב, כו).

וכן להתחזק בענין שמירת השבת, שגם זה מקרב הגאולה, כמו שאחז"ל אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלין, ואף שאין אנו יכולין לזרז לכל ישראל, עכ"פ כל אחד בעירו ובמקומו בודאי מחוייב לעשות כל מה שיוכל, ועיין בס' שם עולם. מבעל חפץ חיים. ובזכות שמירת שבת כהלכתה נזכה בקרוב ממש לביאת משיח צדקינו בב"א.

2) ובספר רפאל המלאך (אות צ') מביא שמצות ציצית יש בה סגולה גדולה לכמה ענינים ושקולה כתרי"ג מצות, ומצלת האדם מן החטא, ומשמרתו מכל רע, וכמו מזוזה לבית כן ציצית לגוף. כי היא הנותנת לאדם את הכח של אור מקיף, אבל זאת רעה חולי שאף אחד מאלף אינו מקיים מצות ציצית כראוי, כי מלבד זה שחסר המצות תכלת, אבל גם מצות לבן אינו מקיים, כי כמה דקדוקי דינים יש במצות ציצית כמבואר בשלחן ערוך, וצריך לזכור העיקר שצריך להיות גדיל הציצית נוטף על הכנף, והדין מבואר היטב בסידור הרב הרז"ש זצוקללה"ה איך לעשות עצה על ידי התקשרות חוט של תפירה שהציצית יהיו נוטפין תמיד על הכנף. ועוד יש עצה טובה יותר קלה דהיינו שימשוך את הגדיל אל הנקב ויעשה חוט תפירה שנקרא "יפעקילקא" על הגדיל סמוך אל הנקב. ובכן יהי' הגדיל תמיד תחת חוט התפירה ולא יזוז משם, ולא לחנם אמרו במסכת שבת, כל הזהיר במצות ציצית זוכה ומשמשין לו בי אלפים ות"ת עבדים. וכבר נשאלתי מאת משכיל אחד, הלא כמעט כל היהודים בערך עשרת מיליאן לובשים ציצית ומאין יהיו כל כך עבדים בעולם, **אבל האמת הוא שצריך לבקש אחד בעיר ושנים במשפחה אשר יהי' זהיר במצות ציצית שיקיים המצוה כראוי בכל פרטי' ודקדוקי'**, ואנכי רוצה לזכות את הרבים בעצתי, וכל השומע לי יגעם לו, עכ"ל, וכן הוא לענין קדושת השבת, שמעט מזעיר זוכים להציל את עם ישראל מחילול שבת על ידי תיקוני עירובין, כמו שאנו רואים בחוש, ודו"ק, וכן הוא לענין מקוואות, וכמו שכתב הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, הרמז **בז"ס תצעד ארץ - ז'ע"ם ר"ית ז'ביחה, ע'ירוב, מ'קוואות. וזה גורם התקרבות הגאולה, לכן השטן מעכב.**

וויבטיג מעלדונג פאר אונזערע ליינערס!

"דער צייטונג – מלחמת הדת" האָט נישט קיין שום שייכות מיטן ועד העירוב, דאָס קומט אַרויס דורך איחוד בני תורה דבאָרא פאַרק וואָס קענען נישט צוקוקן דעם שקר און טעראָר וואָס ווערט געפירט דורך עטליכע פאַרשוינען וואָס ווילן אַרויפצווינגען זייער מיינונג און השקפות אויפן גרעסטן עיר ואם בישראל "באָרא פאַרק" וואָס האָט בלע"ה די מערסטע קהילות און שולן פון די גאַנצע וועלט, די אומפאַרשעמטע פאַרשוינען רעדן איין די רבנים אַז באָרא פאַרק איז די גרעסטע עיר הנדחת פון די גאַנצע וועלט, און אויב עס וועט זיין אַן עירוב וועלן אַ גרויס חלק פון באָרא פאַרק קויפן פיצאַ און זיך אַרומדרייען מיט פריצות אין די גאַסן און גיין אין מאָווי און ווער ווייס וואָס נאָך. עס איז נישט מעגליך אָפצושרייבן אַלע מיאוסע זאַכן און לשון הרע'ס וואָס מען האָט שוין רח"ל צוזאַמענגערעדט אויף די ערליכסטע אידן אין באָרא פאַרק.

"דער צייטונג – מלחמת הדת" וועט מגלה זיין אַלע זייערע שענדליכע מעשים, סיי בנוגע דעם דאָזיגן ענין אויף וואָס אונזער צייטונג איז געבויט און סיי בנוגע אַלע עניני המערכת חיזוק הדת.

מענה לשאלת רבים !

מי הם המצדדים בעירוב בעירנו?
מי הם הסוברים שאפשר לתקן עירוב בעיר גדולה?

לא מצאנו לנכון למנות כדוכלא כל שיטות הראשונים, האחרונים והפוסקים הסוברים שאין לנו בזמן הזה רשות הרבים דאורייתא, כי רבים הם מאוד, ובעיקר למעשה.

"פוק חזי מה עמא דבר"

בכל עיירות הגדולות באירופה לפני החורבן ובארץ ישראל ער היום הזה, וכל הבתי דינים סומכים ידיהם על זה.

אך מה שלקטנו להלן, זה כנגד מי שאומר כי בעירנו ניו יארק יצ"ו יש הלכה אחרת.

להלן רשימה חלקית של גאוני וגדולי ישראל המפורסמים תקיפי קמאי שהביעו רצונם ועודדו לתקן עירובין במאנהעטן או ברוקלין:

(לפי סדר השנים בערך) הגאון המהרש"ם מברעזאן, הגאון בעל דברי מלכיאל, הג"ר ארי לייבוש מסטאניסלאוו בעל שו"ת הרי בשמים, הג"ר משה מייזליש אב"ד פרעמישלא, הג"ר משה נחום ירושלימסקי אב"ד קיעלץ, הגאון בעל שו"ת תירוש ויצהר, הג"ר שלמה דוד כהנא מוואַרשא, הג"ר יונתן שטייף, הג"ר יוסף אליהו הענקין, כ"ק אדמו"ר הג"ר שמעון קאליש מאמשינאוו, הג"ר מיכאל בער ווייסמאנדל, הג"ר צבי פסח פראנק אב"ד בירושלים עיה"ק, כ"ק אדמו"ר מהרמ"ש מבאיאן, כ"ק אדמו"ר הג"ר אברהם יושע העשיל מקופיטשניץ, הג"ר משה שטיינבערג אב"ד בראד, כ"ק אדמו"ר הג"ר נחום פערלאוו מנאוואמינסק, כ"ק אדמו"ר מהרי"ט ב"ב מסאטמאר (כפי ערות ככתב מהמשכ"ק ר"י אשכנזי וגם מהגאון אברק"ק אודוואַרי שליט"א, אף נתן סכום $300 למען תיקון העירוב בכל וויליאמסבורג, וההתנגדות הקודמת היתה למקומו ושעתו, שלא יעשו כיחד כל תושבי ברוקלין מכל הזרמים והדעות ור"ל) הג"ר שמואל זעלטנרייך אב"ד שטשאקאווא, הג"ר נפתלי הירצקא קענינג אב"ד שארשמאס, כ"ק אדמו"ר מהד"י גרינוואלד מפאפא, הג"ד יושע ב"ץ אב"ד סאמבאטעלי, הג"ר יוסף אליהו שטיינער רומ"ץ קהל עדת יראים, הג"ר מאיר גרינבורג אב"ד קעזמארק, הג"ר חיים בערגער אב"ד מישקאלץ, הג"ד חיים אויש אב"ד לופעני, כ"ק אדמו"ר מהרמ"מ מליובאוויטש, כ"ק אדמו"ר מהרי"י האלבערשטאם מצאנז-קלויזענבורג, הג"ר אברהם מאיר איזראעל אב"ר הוניאר, ועוד הרבה אשר הסכימו ולא הספיקו לכתוב, זכר כולם לברכה לחיי העולם הבא

רשימה חלקית של גדולי ישראל שלא רצו בעירוב "ואעפ"כ כתבו בפירוש שאינם מוחים אם יעשו עירוב סביב לביתם:" הגאון בעל אגדות משה זצ"ל (בקובץ הפרדס שנה ל"ג חוברת ט') בנוגע לעירוב במאנהעטן מקום רידתו, וז"ל הטהור "...וביון שהם סוברים להתיר אף אחר שראו מה שכתבתי ודאי הדשות בירם לעשות כמו שהם סוברים...איני מוחה..." (והמכתב שהרפיסו בשמו לאיסור לא נמצא בשום ספר מספריו ולא בשום קובץ תורני שנדפס בחייו) ומי יבא אחריו למחות.

המשך בעמוד ב'

מאמר קדושת שבת

מהגה"צ בעל "החפץ חיים" שליט"א.

היות כי ראינו את ההתעוררות הגדולה שנעשתה בכל העולם, בענין חזוק שמירת השבת קודש, אשר מכל אפכי ארץ נתחברו ונתאגדו יחד לענין הקדוש הזה, ובהרבה מרינות נעשו אגודות לזה, מה מאד יגל לבנו לראות איך שנשפע ממרום רוח טהרה להתעורר בענין נורל וקדוש כזה, אשר כל התודה ואמונת ד' כלולה בו, ובזה תהיה לנו פתח הקוה לבנות הנהרסות מפרצת הדת בימינו אלה, כמו שאמרו חז"ל "אלמלא שמרו בני ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלין" נראה מזה כי שמירת השבת הוא היסוד מכל התורה ומקרבת את הגאולה, וכמו שמצינו בדברי הנביאים (ירמיה יו, כ"ד) והיה אם שמוע תשמעון אלי נאום ד' לבלתי הביא משא בשערי העיר הזאת ביום השבת וקדשתם את יום השבת לבלתי עשות כה כך מלאכה, וכתוב תיכף אחריו בפסוק כ"ה ובאו בשערי העיר הזאת מלכים ושרים יושבים על כסא דוד רכבים ברכב וגו', רואים אנחנו אעפ"י שירמיה הנביא היה מתנבא על החורבן, מכל מקום נבא אם היו שומרים השבת אזי היו באים מלכים ושרים יושבים על כסא דוד וכאמור שם בכל הענין.

בודאי אם נתחזק בימינו אלה כראוי בענין שמירת השבת, זאת תהיה סיבה גדולה לקרב גאולתנו במהרה, ונזכה להשיב שבות עמנו ולהעמיד מלכות בית דוד על מכונו, אך כעת אשר זכינו להתעוררות הואת והתחלתה נעשתה בפרסום גדול בכל העולם, העיקר צריכים אנחנו להתחזק בכל שאריות כחנו להוסיף אומץ בענין הקדוש הזה ושיתגדל ויתפשט הרעיון הקדוש הזה בכל העולם בכל תוקף ועז, וכל מי שיתעסק ויחזק איש את רעהו בזה, תקוים עליו נבואת עזריהו (דברי הימים ב' פ"ו ג') וימים רבים לישראל וגו', ושב בצר להם על ד' אלקי ישראל ויבקשוהו וימצא להם, וגו' וכתוב אחריו בפסוק ו' ואתם חזקו ואל ירפו ידיכם כי יש שכר לפעולתכם, דברי הצעיר שבכהונה המצפה לישועה במהרה.

ישראל מאיר הכהן.

רשימה חלקית של גדולי ישראל בדורנו שליט"א שהתקינו להם עירוב בעזרת הפתח ברחוב העיר ליד ביתם או בית מדרשם בברוקלין.

כ"ק אדמו"ר מבאבוב, כ"ק אדמו"ר מסאטמאר, כ"ק אדמו"ר מוויזשניץ, כ"ק אדמו"ר מסקולען (בוו"ב), כ"ק אדמו"ר מקאשוי בוו"ב, כ"ק אדמו"ר מבעלזא, כ"ק אדמו"ר מפאפא, כ"ק אדמו"ר מספינקא וו"ב, הגאונים הרבנים אברק"ק אודווארי, אונגוואר, יאקע, לינץ, סערדאהעלי, נטעי גבריאל, פאפא ב"פ, קאסוב, שאפראן, הג"ר אפרים פישל הערשקאוויטש, הג"ר אברהם לייטנער, הג"ר יחזקאל ראטה, הג"ר ישראל חיים מנשה פריעדמאן, ועוד כמה וכמה קהלות קדושות וביניהם לפני בית דין צדק של התאחדות הרבנים (דיוויזאן עוו.), שיחיו לאורך ימים טובים דשנים ורעננים, אכי"ר.

(בכל הלכות עירובין המצויות בידינו לא נזכר החילוק בין " סיידוואק" "גאטער" "עזוועניו" –"סטריט")

וזאת למודעי: אנו מתקנים העירובין לקיים המצווה עלינו מחז"ל *"מצוה לחזר ולתקן עירובי חצירות ושיתופי מבואות... כדי שלא יבואו ליד איסור טלטול"* *(שו"ע או"ח שס"ה ושע"ו)*, בהתיעצות עם רבני השכונה שליט"א הדרים בתחום העירוב, בעזרת הפתח עם כל ההידורים, קנינו רשות משכירו ולקיטו של מושל העיר, וערבנו בפת כדת של תורה, אך למעשה ינהג כל אחד כפי ראות המורה הוראה שלו, העירוב נעשה עבור אלפי ישראל קדושים המדקדקים בקלה כבחמורה, וביניהם זקנים ומשפחותיהם, אמהות וילדיהן, קטנים ומזונותיהם, חולים ל"ע ומשמשיהם, מניקות ועוליהם, שוגגים, שוכחים, אורחים, יולדות, שואלים, בעלי מכונת שמיעה, ברילן, מקלות הליכה, תרופות, ווילטשעיר וכדומה, בעלי מפתחות ובעלי מטפחות, בעלי שמחה ובעלי בתים יראים וחרדים הרוצים לעשות מה ש*"השכל הפשוט גוזר שראוי ומחויב לתקן את החצרים והמבואות בעירוב המתיר טלטול"* *(לשון החת"ס או"ח צ"ט)* ולהמנע מ *"הרבה מכשולים באים באין עירוב"* *(דב"ח ח"ב או"ח ל"ג)* לענג את שבת קדשנו בדרך אבותינו המסורה לנו מדור דור, אין לנו אלא דברי הראשונים *"אין שום עבירה בתיקוני מבואות...אבל הזריז בזה הרי זה משובח ומי שלבו נוקפו בזה הדיוטות גמורה היא או מינות נזרקה בו"* (תשב"ץ הגדול סימן ל"ז מובא בברכ"י סי' שס"ג) אין אנו כופים דעתנו ח"ו על אף אחד, והיחיד שרוצה להחמיר לעצמו מפני מסורת משפחתו, או שחושש לדעת המחמירים, או שאינו סומך על המסדרים, אין בזה משום יוהרא וכדומה ובוודאי קדוש יאמר לו. אך זאת נבקש מהם, נא ונא בכל לשון של בקשה, למען כבוד השבת, למען כבוד השי"ת, למען כבוד הבריות ולמען השלום והאמת,

אל תכפו דעתכם עלינו ואל תכשילו אותנו בחילול שבת!!!

בדעתנו לתקן בקרוב דלתות ושאר תיקונים כדי לצאת גם דעת הגאון בעל האגרות משה זצ"ל והאמת והשלום יאהבו, בדבר פרטים וכן מי שרוצה ליטול חלק במצוה רבה זו, כידוע מספה"ק גודל מעלת מצוה זו וסגולתה המרובה (גם להפקד בוש"ק) נא לפנות לאפרים בלומענבערג 1816-273 (917)

וועד העירוב

בהדין עירובא יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי

עירוב או ערבוביא ?

פון דעם לעצטן עש"ק פ' שמות, זענען במשך די גאנצע וואך פארשפרייט געווארן פלאקאטן, סיי אין די גאסן און סיי אין צייטונגען, מיט פרישע חתימות שונות ומשונות מיט א גרויסע ערבוביא. אן ערבוביא נישט אין הלכות עירובין, נאר אין הלכות "דיעות". כדי אז אונזערע חשובע בארא פארק'ער איינווינער זאלן נישט אינגאנצן צוטומלט ווערן, וואלט וויכטיג געווען צו מאכן א שטיקל סדר, סיי אין דעם פארפלאנטעטן "גילוי דעת" און סיי אין א טייל פון די מגלי הדעת.

ליידער איז נתברר געווארן, אז לפחות ביי א חלק פון די אנפירער מצד האוסרים, האנדלעט זיך דא גאר נישט פון א "מחלוקת לשם שמים" – א מחלוקת בהלכה כדרכה של תורה, נאר א מחלוקת פון פאליטיק, כבוד ונצחון. דער קרבן פון די מחלוקת'ן איז ליידער, נישט מער און נישט ווייניגער, נאר דער חשוב'ער ציבור הקדוש דבארא פארק, דער גרעסטע חרדישע ציבור יודען אין חוץ לארץ, וואס איז אינגאנצן מבולבל. פון איין זייט הערן זיי אז דער ענין פון אן עירוב איז א מצוה, וואס חז"ל האבן מתקן געווען, און דערמאנט להלכה אין שולחן ערוך. פון דער אנדערע זייט הערן זיי אז ס'איז גאר אן עבירה. און אין דעם טעם פון די עבירה גופא ווערן אויך געהערט חילוקי דיעות, טייל פון די אוסרים זענען מחמיר מצד חילול שבת, ווייל לדעת אביהם זצ"ל האט ברוקלין (געהאט) א דין פון רשות הרבים, דערפאר העלפט נישט קיין עירוב (האטש היינט האבן מיר שוין א פסק פון א פוסק מובהק בשכונתינו, מעמודי החוראה בדורינו ה"ה הגה"צ מוהר"י ראטה שליט"א, וואס האט מברר געווען אין געפאסקענט אז ויבאלד ס'איז היינט שוין פארהאנען ג' מחיצות כדת וכדין ארום ברוקלין, זענען זיי מבטל דעם דין רה"ר אף לדעת בעל אג"מ זצ"ל). טייל פון זיי האבן קיינמאל נישט געהאלטן אז ס'איז א רה"ר, דעסטוועגן זענען זיי חושש אז דער עירוב וועט חלילה ברענגען צו פירצות אין חומת הצניעות ח"ו.

און טייל פשוט ווייל מ'האט זיך מיט זיי נישט דורך געריעדט פריער.

בקיצור עס האנדלט זיך דא פון א קאמפלעצירטן "גילוי דעת" מיט א געמיינזאמע ערבוביא פון פארשידענע דיעות, און פון "בעלי דיעות שונות ומשונות" אריין צו ווארפן "ספיקות" ביים ציבור. אבער דער צו השעה פאדערט מ'זאל מאכן א שטיקל "סדר" דבור דבור על אופנו, ווייל נאר אזוי וועט מקויים ווערן דער "אין שמחה כשמחת התרת הספיקות".

4 קשיות

כנהוג ווען מ'זעצט זיך פראווען א "סדר", ווערט געפרעגט 4 קשיות.

די ערשטע קשיא איז, וואס איז פארענדערט געווארן דער דאזיגער לעצטער "גילוי דעת" פון די פריערדיגער "דעת תורה", וואס פעלן היבשע חתימות פון רבנים וואס האבן דאן געחתמ'עט, און יעצט נישט?

די צוויטע קשיא איז, פארוואס אין דעם ניעם "גילוי דעת" ווערט נישט דערמאנט א לשון של "איסור" ווי אין די ערשטע "דעת תורה", נאר עפיס א שוואך לשון של "בקשה" לכל הסרים למשמעותינו מ'זאל נישט מטלטל צו זיין. מאי האי?

די דריטע קשיא איז, וואס פאר א שייכות האט אן עירוב פון צורת הפתח מיט אן עירוב פון צמר ופשתים. דהיינו, ווי אזוי קען (אפילו נאר) פאפיר, סובל זיין אזא מין שעטנז פון חתימות רבנים ודומ"צין צוזאמען מיט דאקטאר רבינערס, קאלעדז סטודענטן, וכיו"ב, וואס זייערע דיעות זענען אזוי מנוגד זה מזה, ווי למשל צווישן די חתימות אויף דעם דאזיגן "גילוי דעת" געפונען זיך רבני בתי כנסיות וואס ביי זיי זאגט מען הלל אין ה' אייר, דער יום העצמאות פון מדינת הציונים? און אזא מין פלאקאט ווערט נאך געדרוקט אין "דער איד"? ולא עוד, מיר האבן זיך דערלעבט אז "די צייטונג" האט זיי נאך באקרוינט מיט'ן באמבאסטישן טיטול "גדולי ישראל פון די גרעסטע קהילות..."

די פערטע קשיא איז אויף דער כלאים פון חתימות פון הרבנים למשפחת פיינשטיין צוזאמען מיט דיינים ומו"צין פון די סאטמארע קריזין, וואס זיי האבן אזוי שטארק מצער ומבזה געווען זייער גרויסן טאטן דער גאון הדור זצ"ל, עד דמעות כידוע, ומאידך גיסא דער גרויסער צער עד דכדוכה של נפש וואס דער סאטמאר רב זצ"ל האט געהאט מכמה פסקי האג"מ כידוע. פרעגט זיך די קשיא פון אלע קשיות, איז טאקע דער מכשול העירוב אזוי נורא'דיג גרויס, אז ביידע אנגעווייטיגטע צדדים זאלן גיין צוזאמען יד ביד מיט אט די שותפות'דיגע מטרה, וואס איז מקדש אלע אמצעים?

וכאן הבן שואל, וואס פאר א פנים האט א גילוי דעת מיט היבשע חתימות פון בנים וחתנים? ווייסן זיי דען נישט אז די רבנים המתירים האבן ב"ה אויך בנין וחתנין רבנן? האבן דען די צד המתירים א פראבלעם מצרף זיין נאך חתימות פון רבנים וואס זענען משמש בהוראה אלץ דיינים בבית דינו פון הגה"צ סהרי"י ראטה שליט"א? איז דען נישט דא צענדליגע רבנים וואס האבן גענומען שימוש בהוראה פון קארלסבורגער רב שליט"א אין משך פון די יאהרן, וואס זיין פסק הלכה איז ביי זיי געווג היילג, אז זיי זאלן זיך גערן מצרף זיין מיט זייער חתימה?

דער תירוץ אויף די אלע קשיות איז, "עבדים היינו"! ווער ווייסט נאך אזוי גוט דעם אמת, ווי א סאך פון די געחתמעטע רבנים אליין, וואס מ'האט מקיים געווען מיט זיי דעם "ואת הלחץ זו הדחק" זאלן אינטערשרייבן זייער נאמען, כדי מרבה זיין בחתימות.

ווי געהערט פון מאנכע רבנים און פון בני משפחותיהם, מיט וואס פאר א טאקטיקען און שקרים האט מען ארויס געצוינג זייערע חתימות. מ'האט זיי געזאגט אז "די און די" רבנים האבין שוין גענחתמ'עט, כדי ארויס צו באקומען זייער חתימה, בשעת די אנדערע רבנים האבן דאן נישט געהאלטן ביים חתמענען. גלייכצייטיג האבן זיי געטוען מיט די אנדערע רבנים,

הגה"ק בעל אבני נזר מסאכאטשוב זי"ע

"והמתעקש בזה ומונע מלהעמיד העירובין, הוא מזטיא את הרבים ועתיד ליתן את הדין, ושמוז לבי שלמעשה לא מלאה לבם של המתעקשים מלהפריע את המעמידים העירובין ממעשיהם"

(שו"ת אבני נזר אורז זיים סימן רס"ו)

"בגליון הבא יוקדש אי"ה גם על מכשולות בשאר עניני הדת בדברים העומדים ברומו של עולם"

זאגענדיג אז "דער און דער" האט שוין געהתמ'עט. על דרך זה האבן זיי ארויס געציגן רוב פון די חתימות האוסרים. סאיז אינטערעסאנט צו באמערקן וואס הגאון הגדול ר' טובי' גאלדשטיין שליט"א ראש ישיבת עמק הלכה האט פארציילט, אז די צד האוסרים האבן געלייגט אויף אים כמה פעמים גרויס פרעשער, בזמן וואס די צד המתירים זענען איינמאל געקומען צו אים, אין האבן גימאכט זייער אן איידעלעם תורה'דיגן רושם. אזוי אויך וויסט די גאנצע שטאט אז די צד האוסרים האבן כמה וכמה פעמים געמוטשעט דעם ראחמעסטריווקע רבי'ן שליט"א, חאטש ער האט קלאר געזאגט אז ער האלט נישט ביים אריינמישן זיך אין דעם דאזיגן רבנישן הלכה ענין. און אזוי האבן זיי אויך פראבירט צו טוען מיט דעם סקולענער רבי'ן שליט"א. אזוי האבן זיי אויך געטוען במשך כמה פעמים מיט אב"ד קרית יואל שליט"א, כידוע, ביז ער איז געצווינגען געווארן צו שרייבן זיינע פארווע ווערטער. אגב, דעם לעצטען דאנערשטאג פ' שמות איז אב"ד קרית יואל ארויף געבן א וויזיט ביים סערדאהעלע רב שליט"א. וועז דער ציבור וואלט געווען געוויסט וואס פאר א פרעשער מ'לייגט אויף רבנים, וואלטן זיך זייער האר אויפגעשטעלט פון קאפ.

בכלל איז אומפארשטענדליך, דאס גיין נעמען חתימות, אדער פארגעשריבענע מכתבים, פון רבנים זקנים ה' יאריך ימיהם ושנותיהם, וואס מחמת שקפצה עליהם זקנה געדענקען זיי נישט און לייקענען אז ביי זיי אינדערהיים איז געווען אן עירוב, ה' ירפאם ויחלימם ויתחדש כנשר נעוריהם. ליידער אזוי נוצט מען אויס רבנים אין זייערע שוואכע מצבים, מ'שלעפט פון זיי ארויס בריעוון און מ'פארפלייצט די גאסן און די צייטונגען, אוי לאותה בושה.

אין די גלעזענהייט, איז אפשר וויכטיג אויפצודעקן דעם נאמען פונעם מכתב "בלי שם" גידרוקט אינטער דעם קעפל "דעת גדולי ומנהיגי דורינו שליט"א". אין דעם נייעם קונטרס "גילוי דעת". מיר האבן זוכה געווען צו זעהן דעם כתב-יד פון דעם דאזיגן בריעוו, אזוי אז מיר קענען קלאר באשטעטיגן אז דער כותב דערפון איז נישט מער און נישט וויניגער ווי דער בעקאנטער מבזה ת"ח ומכנה שם גנאי להרבנים, "ראבאיי בעלסקי" הידוע פון פלעטבוש. הגם זיין דעת איז אונז גאר וויניג מחייב. אבער לשיטתם פון די מנגדי העירוב, שרייט ארויס די געוואלדיגע קשיא, וואס שעמט איר אייך אזוי מיט זיין "כבוד שם תפארתו"? ובפרט וועז איר רעכענט איהם אלץ אייגענ פון אייערע "גדולי ומנהיגי דורינו שליט"א"???

נהרא נהרא ופשמיה

יעצט וועלן מיר צוריק גיין לענינינו ממשיך זיין מיט'ן סדר. אזוי ווי רוב תושבי בארא פארק זענען און שטאמען פון חסידישע קרייזן. אין רובא דרובא פון די שטעט און שטעטלעך וואו אבותינו ואבות אבותינו ורבותינו האבין געווארינט, איז געווען אן עירוב מיט א צורת הפתח. רוב פון דעם חרדישן ציבור האבן זיך סומך געווען אויפ'ן שו"ע און געטראגן. עס איז געווען א זעלעכע וואס האבן "אויף זיך" מחמיר געווען, ווייל ווי נישט ווי, איז נישט פארהאנגן קיין עירוב אין דער וועלט ס'זאל זיין אויסגעהאלטן ממש לכל הדיעות. דער **הייליגער בני יששכר זי"ע האט געהאלטן אז ס'איז גאר א מצוה צו טראגן**, לאפוקי מן הצדוקים וואס האבן נישט מודה געווען בעירוב. דער **הייליגער שינאזוער רב בעל דבדי יחזקאל זי"ע, האט געהאלטן אז דער וואס איז מחמיר נישט צו טראגן הייסט גאר א "הדיוט"**. (הגהת בנו הגה"ק בעל "דברי שלום" מסטראפקוב על ס' חיי אדם).

רבי חיים וויטאל זי"ע שרייבט אין ספר שער הכוונות, אז זיין רבי דער אר"י הקדוש איז שבת אינדערפרי ארויס פון זיין שטוב מיט דעם טלית און דעם חומש אין זיין האנט, און ער האט זיי מיט געגומען מיט זיך ביז צו זיין באקאנטע מקוה.

לעומת זה, דער ווילנער גאון זצוק"ל האט זיך נוהג געווען נישט מטלטל צו זיין בעירוב. דער משכנות יעקב פון קארלין, א תלמיד פון גאון ישראל רבי חיים וואלאזינער זצ"ל, האט נישט געהאלטן פון מטלטל זיין בעירוב, פון איהם איז וויטער נמשך געווארן עכ"פ ביי א חלק פון די ליטווישע וועלט בהמשך הדורות, די נאטירליכע קעגענשאפט צום גאנצן ענין פון עירוב.

ווער סאיז מעיין אין די תשובה פון משכנות יעקב, וועט זיך קלאר איבערצייגן, אז לויט איהם האבן אבותינו ורבותינו נישט געטארט טראגן במקומות מושבותיהם וויבאלד סאיז געווען גאסן מיט די בריית פון ט"ז אמה.

עדות נאמנה

רעדענדיג דערפון, איז אינטערעסאנט צו דערמאנען אן עדות נאמנה וואס איז געהערט געווארן ביי די אסיפת הרבנים, וואס איז פארגעקומען ביום ד' ויגש אין סערדאהעלע ביהמ"ד, ווי הגאון הגדול מזקני ראשי הישיבות רבי טובי' גאלדשטיין שליט"א דער ראש ישיבה עמק הלכה, האט פארציילט פאר די צענדליגע רבנים הנאספים, אז בערך 37 יאהר צוריק, האט הרב הגאון ר' יוסף דוד מאסקאוויטש פון שאץ זצ"ל וואס האט דאן געווואוינט אין דער איסט סייד, געשיקט בריעוו מודיע זיין די רבנים, אז היות אז ער האט זוכה געווען איבער צו לעבן די מלחמה, וויל ער מתקן זיין אן עירוב אין דער איסט סייד, אין אויב עמיצער פון די רבנים האט דערויף א התנגדות, זאל ער מודיע זיין טעמו ונימוקו בכתב ביז 11 טעג. איידער דער זמן איז אנגעקומען, איז גערופן געווארן אן אסיפת הרבנים, אבער איך (פארציילט הגאון ר' טובי' שליט"א) האב עפ"י סיבה זיך נישט געקענט באטייליגן. צו מארגענס האב איך געהערט מפי הגאון רבי משה (פיינשטיין) זצ"ל, אז ער איז געווען זייער צוקאכט ביי די אסיפה. ר' משה האט מיר פארציילט, אז ר' אהרן (קאטלער זצ"ל) האט זיך אוועק געשטעלט ביים שטענדער, אויף גימאכט דעם משכנות יעקב, און פארגעליינט א ליסטע פון ראשונים וואס לויט זיי טאר מען קיין עירוב נישט מאכן. האט ר' משה פארציילט אז "איך האב מיך זייער אויפגערעגט. וואס קומט ער (הגאון ר' אהרן זצ"ל) מיט א משכנות יעקב? דער מחבר (דער שו"ע) האט אויך געוויסט פון די אלע ראשונים, פונדעסטוועגן האט דער מחבר נישט געפאסקנט ווי זיי". עכ"ל הגר"מ פיינשטיין זצ"ל מפי תלמידו יבלח"ט הגאון רבי טובי' שליט"א. (למעשה האט רבי משה זצ"ל נישט מתיר אין דער איסט סייד צוליב גאר אן אנדערן טעם, כמבואר בתשובותיו).

פון דעם זעהן מיר קלאר, אז אויך דעתו הגדולה פון רבי משה זצ"ל (אלע גרויסער פוסק פון דור) איז געווען, אז מ'קען נישט אסר'ן אן עירוב צוליב די שיטה פון משכנות יעקב. ווייטער דער כרוז לאיסור העירוב במאנהעטן וואס איז ארויס געקומען בשנת תשכ"ב, באטאהנט קלאר אז ער איז ארויסגעגעבן געווארן "ביוזמתו של הגאון רבי אהרן קאטלער" זצ"ל.

הגאון הגדול רבי טובי' גאלדשטיין שליט"א איז א תלמיד מובהק פון הגאון רבי אלחנן וואסערמאן זצ"ל, און אויך א תלמיד חבר פון הגאון רבי משה זצ"ל במשך איבער צוואנציג יאהר. ביי די דאזיגע אסיפת הרבנים אין ביהמ"ד סערדאהעל, האט הגאון ר' טובי' שליט"א פארציילט בנוגע ר' משה'ס תשובה לגבי ברוקלין, אז ער האט געטענה'עט מיט ר' משה'ן זצ"ל אז פונעם מגן אברהם מיט'ן טורי זהב איז קלאר משמע נישט ווי ער האט געלערנט. האט איהם ר' משה זצ"ל גיענפערט, איך ווייס אז איך לערן אנדערש פשט פון די וועלט, רבנים מובהקים וואס וועלן זעהן מיין תשובה און וועלן נישט מסכים זיין מיט מיר, האבן זיי אויף וואס זיך צו פארלאזן. איך פארשטיי אזוי, און דערפאר קען איך זיך נישט מצרף זיין צום היתר העירוב, אבער אויב זיי וועלן זעהן מיין תשובה און מחולק זיין מיט מיר, הרשות בידם און איך

דברי התשב"ץ והרא"ש ז"ל

מבואר בתשב"ץ (ח"ב סימן ל"ז) **על אנשים שאינם רוצים לעשות עירוב, או שהם הדיוטות גמורה הוא, או מינות נזרקה בו**, רח"ל. וז"ל הרא"ש כלל כ"א **"שרב אחד התנגד לתיקוני המבואות בעירוב והתמרמר הרא"ש מאד על זה עד שהחרימו ונידו.** וז"ל: **אני מנדה אותך ואם היתה בימי הסנהדרין היו ממיתין אותך וכו',... ומצוה לנדותו בכל הקהילות....וגם ידונו אותו למת כדין זקן ממרא כי אנו חייבים למסור נפשותינו על תורת האלקים ולבער עושה הרעה מקרבנו** עכ"ל.

וכן כתב בתשובה אחרת וז"ל: **הכתב ששלחתי לאותו החסר-מוח כו' ואם לא יחזור בו אני מתרה בך ואת כל הקהל שינהגו בו גם נידוי באותו המשוגע...וירחיקוהו ויבדילהו מעדת ישראל כי דבר זה צריך חיזוק שלא יבא כל שוטה חסר דעת לבטל תורת משה רבינו** ע"ה, וכו' עד כאן דבריו הקדושים של הרא"ש ז"ל.

וועל נישט מוחה זיין". עכ"ל מפי תלמידו יבלח"ט הגאון רבי טובי' שליט"א. (כמבואר כל זאת להדיא בכמה מתשובותיו באג"מ, ודלא כפי שפירסמו מזכירות אגוד"ר בשמו בצירוף חתימתו, ע' תשו' אג"מ חלק יו"ד ג' סי' קס"ב, ודו"ק)

נאך האט הגאון ר' טובי' שליט"א פארציילט ביי די דאזיגע אסיפת הרבנים אין סערדאהעלע ביהמ"ד, אז סאיז בשום אופן נישט קיין פחיתות הכבוד קענן ר' משה זצ"ל אויב מ'איז מחולק מיט איהם אין הלכה (כמובן לש"ש ולא ע"מ לקנטר ח"ו). ער האט א ראי' געברענגט דערצו פון א פסק אין תשובת אג"מ... ווי ער שרייבט אז אדרבה דאס בערנגען דעם דעת הגדול און מפלפל זיין בדבריו, אפי' אז דער מסקנא להלכה וועט זיין פארקערט, דאס איז אין כלל פון "שפתותיו דובבות בקבר" און עס איז קיין שום פחיתות הכבוד נישט לאותו גדול עי"ש. (אגב, בסוף האסיפה, ובמעמד צענדליגע רבנים האט זיך הגאון ר' טובי' מצרף געווען צו די רבנים המתירים [אדער ריכטיגער "המחייבים"] להרחיב גבולי הקדושה ע"י תיקון צוה"פ סחור סחור [סביב] כל שכונתינו החרדית בארא פארק.)

אן בדידן ואינהו בדידהו

נחזור לענינינו, דער צד המתירים איז איבערהויפט נישט פאראינטערעסירט משפיע צו זיין אויף תלמידי הגר"א קאטלער זצ"ל וואס זענען נמשך נאך די וואלאזינער מסורה (במלחמתה של תורה בין המשכנות יעקב ובין הבית אפרים, שיש בזה ענינים שאין עת האסף פה) התולים עצמם באילן גדול של המשכנות יעקב, מחזק און מקיים זיין די חומרא פון ווילנער גאון זצוק"ל. אבער מאידך גיסא, דארף'ן זיי אויך וויסן און פארשטיין, אז סאיז אויך פארהאנען אן אנדערע מסחה בישראל, וואס איז אנגענומען סיי ביי חסידים אין סיי ביי יוצאי בית מדרשו של מרן החת"ס זי"ע (וועלעכע איז אויך אנגענומען געווען ביי הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, ווי אויך ביי הגאון בעל החזון א"ש זצ"ל), וואס במשך דורות האבן זיי זיך סומך געווען אויף הגאון הגדול מופת הדור רשכבה"ג בעל "בית אפרים" פון בראד (גאליציען), ווי ער עפ"י דרכו בדרך לימודו וכח תורתו האט משיג געווען מיט שטארקע השגות דעם משכנות יעקב, כדי מחזק ומקיים צו זיין דעם פסק פון שו"ע אין די נו"כ, ומפיו אבותינו ואבות אבותינו אנו חיים, וממימיו אנו שותים, עד ביאת גוא"צ בב"א.

ילמדינו רבינו

יעצט, פארשטייען מיר שוין, פארוואס ווערט נישט דערמאנט אין דעם "גילוי דעת" א לשון פון "איסור" לטלטל. ווייל אונזערע רבנים האלטן קלאר, אז עפ"י הלכה איז נישט דא דערויף קיין שום איסור כלל וכלל.

אלא מאי? וואס יא?

מיר האבן געליינט און געזוכט צווישן די שורות, אבער די וואס האבן געחתמ'עט אויפ'ן גילוי דעת האבן נישט מגלה געווען זייעד טעם. "לא לטלטל" און פארטיג. אהן קיין שום טעם!

יעצט, פארשטיין מיר אויך, פארוואס אין דעם נוסח פון גילוי דעת וועגן זיך די חותמים בלשון "בקשה" לבני קהילתם. ווייל די חשוב'ע רבנים פארשטייען אליין, אז מ'קען בשום אופן נישט גזרה גזירה זיין אויף דעם גרויסן חשוב'ן ציבור פון בארא פארק, אהן מטריח זיין צו זאגן א טעם. ס'איז פשוט נישט מעגליך. בארא פארק פארמאגט ב"ה טויזענטער בני תורה, כולל יונגעלייט, וואס פרענגן הויך: ילמדינו רבינו... מהיכן דנתנו... וועגן דעם, ווי פריער געזאגט, האבן די רבנים זיך געוואנדן בלשון בקשה - לבני קהילתם - הסרים למשמעתם. נו! אויף דעם קען מען דאך נישט קומען מיט קיין טענות...

נאך מער איז אבער איבערגעבליבן צו פארשטיין, די רבנים (פון די וואס האבן זיך נישט מצרף געווען מיט זייער חתימה צו דעם שעטנז'דיגן גילוי דעת, נאר געשריבן אייגענע בריעווען), וואס פון זייערע ווערטער דערהערן מיר צוויי טעמים: א) פירצות בחומת הצניעות. ב) בית דין קבוע.

אויב דאס זענען טאקע די טעמים פון די רבנים וואס האבן געחתמ'עט אויפ'ן גילוי דעת, ליגט טאקע דערין א גרויסע חכמה וואס זיי האבן דאס נישט אויסגעזאגט!!! אבער דעד ציבור איז אזוינס נישט מסוגל צו פארשטיין.

דער חשוב'ער בארא פארק'ער ציבור, בני תורה, כולל יונגעלייט, ווילן ביטע פארשטיין:

א) פירצות בחומת הצניעות – איז דען בארא פארק ערגער למשל פון פאריז? די אלטע בעקאנטע שטאט פון זוהמא ר"ל. אינטערעסאנט, ווי די גדולי ישראל פון די פדיערדיגע דורות האבן דן געווען מתיר צו זיין דארטן דעם טלטול, און ס'איז זיי נישט אייגנגעפאלן אז צוליב צניעות זאל מען דארטן מונע זיין דעם תיקון העירוב? איז דען בארא פארק ערגער למשל פון אנטווערפען? וואס מ'האט דארט מתקן געווען אן עירוב, מיט די גוטהייסונג און תמיכה פון הרה"ק צי"ע רבי יענק'לע מפשעווארסק זצוקלה"ה?

צווישן די בארא פארק'ער רבנים, פארמאגן מיר איינער וואס איז בעקאנט אין די גאנצע וועלט מיט זיין געוואלדיגע בקיאות, מיט זיינע געוואלדיגע נוצבארע חיבורים "נטעי גבריאל" וואס געפונן זיך ביי אלע רבנים איבער די וועלט. זיינע אויגן האבן שוין דורך געקוקט טויזענטער תשובות בעניני עירובין פון גדולי הדורות. הגאון הרב צינער שליט"א שרייבט במכתבו (נעדרוקט אין קונטרס דע"ת) אז ער האט נאך נישט געטראפן אין קיין תשובה ספר, און אויך אין קיין איין קונטרס בעניני עירובין, אזא מין חשש – פון א פירצה! איז דען דאס נישט א געוואלדיגע וואונדער? דער תירוץ איז: ניין! די סארט חששות ופירצות געשפרעך קענן תיקון עירובין, איז קענן חז"ל.

ב) ב"ד קבוע – מה נשתנה בארא פארק פון מאנסי למשל? האט דען דער וואידיסלאווער רב זצ"ל מוחה געווען קענן תיקון העירוב אין מאנסי? די המצאה פון ב"ד קבוע, איז דעך ממש לעצטענס נולד געווארן, מיט די מח-איבערוואשונגען פון דעם בעקאנטן היסטאדיע-איבער-שרייבער דער אזוי גערופענער הרב ישראל מ. סופר אין זיינע סעריעס וואס זענען געדרוקט געווארן אין "די צייטונג". (אגב, חשוב'ע רבנים זענען נאך גענאגנגן מבער זיין ביי אסאך פון די נעמען פון זיינע מקורות, און עס זענען געשטאנדן נעווארן פעסטצושטעלן אז זיינע אינפארמאציעס זענען אזוי אמת פונקט ווי דער נאמען פון שרייבער וואס איז נעדרוקט אין די צייטונג).

דער תירוץ דערויף איז, אז דעד עירוב איז נישט קיין "בן יחיד" וואס דאדף שטיין אונטער דעם רב דמתא, אדער א "ב"ד קבוע" ווי זיי רופען דאס. שחיטה און מקואות זענען אויך אלעמאל געווען אונטער דער מרא דאתרא'ס אחריות. אזוי ווייט אז אויב ס'האט זיך געמאכט אז ס'איז אריינגעקומען פלייש פון א פדעמדע שטאט אפילו אויב דער יענינגער רב פון דעם פלאץ ווי דאס פלייש ג'שחט'ן געווארן איז געווען א גרעסערע צדיק אין מער מפורסם בחסידות ווי די הינע דב, אעפ"כ האט מען דאס פלייש נישט געטארט עסן, רופן'דיג דאס "שחוטי חוץ". היינט בזמנינו האבן מיר טאקע נישט קיין דב דמתא, אבער אויף דעם זעלבן אופן ווי מיד קענען זיך פארלאזן לגבי די כשרות הבשד וכשרות המקואות, אהן א בי"ד קבוע, אזוי אויך קענען מיר און דארפן מיר זיך פארלאזן אויף דעם פיקוח פון רבנים מובהקים וואס קאנטראלירען די כשדות העירוב מידי שבוע בשבוע.

דעת הגה"ק מסאטמאר זי"ע

לעצטענס ווערט איינגעפלאנצט און פארשפרייט א "תורה חדשה" בדעת כ"ק אדמו"ר הגה"ק מסאטמאר זי"ע, כאילו ער איז געווען נגד תיקון עירוב בברוקלין בכל גווני, וואס די צד האוסרים האבן געשאפן

הגה"ק בעל חידושי הרי"ם מגור זי"ע

עוד דבר הטלטול בעירנו (וואַרשא) על סמך מחיצות הוויסיל,
איני יודע למה רו"מ מחפש אחר חומרות, בדבר שהעיד מהרי"ט
שנהגו היתר ע"פ זקנים ואחריו (בעל) כנסת הגדולה תלמידו,
והגאון החסיד דבר שמואל סי' ק"ג, ושיבח הרבה המתירין,
כי באמת הוא להרים מכשול, וחכם צבי מחזיק את הרב
דבר שמואל לחסיד, והי' חבירו של הגידולי תרומה כו'.
הגם שאנו מחוייבים לכוף עצמנו לדעת רמ"א ז"ל כו'
לענ"ד אין להחמיר רק כשאפשר לתקן בנקל כו'.
(שו"ת חידושי הרי"ם סימן ד')

דעם דאזיגן בלבול הדעת און דעם צעמישענישׂ ביים ציבור. דערפאר ליגט א חובה קדושה צוריק קלאר צו מאכן זיין אמת'דיגן דעת תורה, קעגן די וואס זענען ליידער מסלף דברי צדיקים זי"ע.

א) כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זי"ע איז בשום אופן נישט געווען איינשט'מיג מיט די ראשי הישיבות וואס האבן געהאלטן אז ברוקלין האט א דין פון רשות הרבים דאורייתא. ער האט דאס קלאר געזאגט ביי עטליכע פון זיינע שיעורים, ווי אויך וועדט דאס מפורש געברענגט אין ספר "פסקי דברי יואל" וואס איז לעצטענס געדרוקט געווארן. און אויב אזוי, איז פשוט ובדור אז לדעתו הקדושה קען מען מצד ההלכה מתקן זיין אן עירוב ע"י צורת הפתחים סביב שכונת באדא פארק ושכונת ווילאמסבורג.

ב) נאך האבן מיר אן עדות ברורה, אז הגה"ק מסאטמאר זי"ע איז געווען קעגן די קליינע פרטי'שע עירובין. דאס זעהן מיר קלאר פון די עובדא אז ער האט מתיר געווען סוכות צו מאכן א צוה"פ אין די פראזשקטס כדי די איינוואוינער זאלן קענען אראפ טראגן די מאכלי שבת חוה"מ, בתנאי אז גלייך נאך שמחת תורה זאל מען צונעמען דעם צוה"פ. (וואס אגב איז דאס גופא אויף א הוכחה ברורה אז ער האט נישט געקענט האלטן אז ברוקלין האט א דין רה"ר). די התנגדות צו קליינע פרטי'שע עירובין איז דער אמת'דיגער טעם וואס וועדט איבערהויפט נישט בעטאנט אין די בריעווען פון די רבנים (חוץ דער אודווארי רב שליט"א) וואס האבן געשריבן וועגן דעת כ"ק הגה"ק מסאטמאר זי"ע, וואס דעמיט האבן זיי מסלף געווען דברי צדיקים. די התנגדות צו די קליינע פרטי'שע עירובין געפונען מיר קלאר אויך בדברי עדותו פון קאשויער רב שליט"א, ווי ער איז טאקע מרעיש דערויף "שיש לבטלם". דער פראבלעם איז אבער, אז די פרטי'שע עירובין זענען שוין אזוי נתפשט געווארן אין די לעצטע פאר יאהרן, סיי אין ווילי'אמסבורג אין סיי אין בארא פארק, אז דער איינציגער "ביטול" קען פראקטיש דורכגעפירט ווערן, נאר דורך מתקן זיין געהערינג צורת הפתחים כדת וכדין ארום די גאנצע שכונה.

ג) ובנוגע די התנגדות וואס כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל האט געהאט קעגן דעם עירוב אין מאנהעטען, ווייסט דער יעדער, אז דאדט האט זיך נישט געהאנדעלט פון תיקון צורת הפתחים סביב העיר, וואס דערויף איז שייך א פיקוח והשגחה, נאר סהאט זיך דאדט געהאנדלט פון סומך זיין אויף פאשידענע מיני סארט שטאטישע קאנסטרא-קשאנס, ווי עלעווייטער טרעין'ס וכיו"ב, וואס קענען פלוצים נשתנה ווערן דורך די שטאט, אין אן אופן וואס יודען וועלן בודאי נכשל ווערן בחילול שבת ר"ל בלא יודעים.

אבער אויף אן עירוב, וואס איז מלכתחילה געמאכט אינגאנצן דורך א צורת הפתח, אזוי ווי אין דער אלטער היים, וואס רבנים מובהקים זענען יעדע וואך מפקח אויף זייער גאנצקייט צו ס'איז ערגעץ וואו עפיס קאליע געווארן, אויף דעם איז נישט געווען, און אויף דעם קען עפ"י תורה נישט זיין קיין התנגדות, ווייל אויפ'ן שו"ע קען מען נישט מחולק זיין, יהי' מי שיהי'. אין לויט ווי פריער דערמאנט אז הגה"ק מסאטמאר זי"ע האט געהאלטן אז מיר האבן דא נישט קיין רשות הרבים דאורייתא, ממילא טארן מיר עפ"י תורה נישט מהרהר זיין וכ"ש נישט גלייבן אויף א צדיק אמת און א קדוש עליון, אז עד איז חלילה געווען א מנגד דעדצו. ובפרט, נאך ווי ס'איז ליידער נתפשט געווארן אין די לעצטע פאר יאהר די מאדע פון די דאזיגע עירובין'לעך, וואס א גרויסן טייל פון זיי זענען ממש פסול, וואס דאס איז א מאל זיכער אז כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל איז געווען א מנגד צו די קליינע פרטי'שע עירובין (וואס ליידער האבן בעלי בתים זיך דאס אפגעלערנט פון געוויסע רבנים, טייל פון זיי זענען גאר פון די חותמים אויפ'ן גילוי דעת). קומט דעך אויס אז דער תיקון הכללי פון צורת הפתחים אויף די גאנצע שכונה, איז גאר א טובה כפולה ומכופלת להנצל מחילול שבת.

ממילא איז פשוט עד מאוד, אז נישט בחינם האט זיך געמוזט מאכן אזא מין אויסטערלישע מאדנע התלהבות'דיגע התנגדות דערצו, ווייל דער "מלך זקן וכסיל" דער ס"מ, קען זיך נישט ערלויבן אדורכצולאזן אזא גרוואלדיגן תיקון גדול בישראל, ופשוט. און ווען נישט די עקשנות לדבר מצוה רבה זו פון חרב המובחק הגה"צ חו"פ דער סערדאהעלע רב שליט"א, איז אויך פשוט אז אין שנת תש"ע לפ"ק (אויב משיח וועט חלילה נאך נישט קומען) וואלט מען אויך מפרסם געווען דעם דאזיגן כרוז "דעת תורה" און אויך דעם געלונגענעם "גילוי דעת" פון תש"ס לפ"ק. און צוריק געשמועסט, מיט די היינטיגע עקספיריענס, ווער ווייסט וואס האט זיך טאקע באמת אפגעטוען אין תשל"ט, און תשמ"א. עס זעט אויס אז דאן איז נאך נישט געווען דער "עת לחננה כי בא מועד" פון די דאזיגע זיכוי הרבים.

דער אר"י הקדוש האט מגלה געווען דורך תלמידו מוהרח"ו (שער המצוות פ' בשלח דרוש ג) וז"ל, **ועי"כ יתבטל כח הדינין ותתבטל אחיזת הקליפות, ויוכל האדם להכניס ולהוציא בחצדות ומבואות, בלי פחד מהקליפות.** די ספה"ק ברענגן די גאוואלדיגע קדושה וואס איז שורה אויף דעם תחום ווי ס'איז ארום געגומען מיט צורת הפתח. דער מקום וועדט נתקדש, און די קדושה וועדט נתפשט און דעגרייכט עד לרקיע. (אפשר איז דאס דער טעם וואס קיינער פון די פריערדיגע פוסקים איז נישט איינגעפאלן דעם געדאנק מונע צו זיין מצות עירוב צוליב חששות פון פירצות בחומת הצניעות). דער הייליגער ייטב לב זי"ע האט צוגעזאגט עוה"ב פאר דעם וואס וועט גומר זיין דעם עירוב אין סיגוט (דארט, ווי אויך אין אסאך אנדערע פלעצער איז אלע מאל געווען א התנגדות מתקן צו זיין אן עירוב, ווי מיר זעהן דאס קלאר אין די ספרי הפוסקים). איידן זענען געהאלפן געווארן דורך העלפן בויען אן עירוב. די דריי אותיות **ר"ו** פון עירוב זענען כמנין "גבורה", און די צוויי אותיות **ע"ב** פון ביידע זייטן, וואס זענען כמנין "חסד", זענען מבטל די גבודות.

עס איז ידוע די מעשה ווען דער הייליגער שינאוועך רב זי"ע איז געווען אין די שטאט קאשוי, נאך ווען די טובי הקהל האבן זיך פארענפערט פארוואס עס איז נישט דא קיין עירוב אין די שטאט ווייל ס'איז געבונדען מיט געוואלדיגע הוצאות, איז אריינגעקומען א אינגערמאן זיך געזעגענען באקלאגנדיג זיך אז ער איז ליידער א חשוכי בנים ר"ל, האט אים דער שינאוועך רב זי"ע ענטפערט בזה"ל "אויב די וועסט בעצאלן די הוצאות פון תיקון העירוב, וועט דיין ווייב א"ה טראגן".

לאור כל הנ"ל פארלאנגט זיך פון די וואס זענען סרים למשמעתם פון די רבנים האוסרים, זאלן זיך רעכענן מיט די בארא פארק'ער איינוואוינער און חלילה נישט שרייגן "חילול שבת" קענן די וואס האבן א מסורה מאבותיהם ורבותיהם להשתדל למען מצוה זו מד"ס, כפי שהפליא כ"ק מרן אדמו"ר ממונקאטש שליט"א לבאר הדק היטב את ההלכה והמסורה בתשובתו הרמה.

ובפרט פאר די וואס האבן א מסורה לטלטל דייקא, ווי דער ציבור האט געזען ווי הגה"צ המפורסם מעמודי ההוראה, רבי פישל הערשקאוויטש שליט"א האט געטראגען א חומש אויף די גאס. און ווי יעדער האט אויך געהערט ווי כ"ק הגה"צ חו"פ אדמו"ר רבי שמעון מלעלוב שליט"א האט געהייסן ברענגען צו זיין טיש די מאכלי שבת כדי מחזק צו זיין דעם עירוב.

על כן וועדט געבעטין במטותא, מ'זאל חלילה נישט קיים שום פעולות מחאה קעגן די מטלטלים בעירוב, ווייל דאס קען ברענגען דערצו מ'זאל צוריק שרייגן אויף די מוחים "צדוקים" (שכידוע אינם מודים בעירוב), וקולר המחלוקת יהי' תלוי על צווארם. נא ונא, נהרא נהרא ופשטיה, והעושה שלום במרומיו הוא ברחמיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל אמן.

מעשה רב שעשה הגאון הגדול מעמודי ההוראה בדורינו

ה"ה הגה"צ כש"ת רבי **אפרים פישל הערשקאוויטש** שליט"א אבד"ק האלין

בשבה שעברה (פרשת לך לך תש"ם) כאשר ביקר פה בעירנו בארא פארק

וכשסיפרו לו שיש עורריין על העירוב בשכונתינו,

שאל הגה"צ: **מי מפקח על העירוב** - וכהשיבו לו שמות הרבנים הגאונים המפקחים על העירוב

נענה ע"ז ואמר בהתרגשות: - "אויף זיי קען מען זיך זיכער פארלאזן" (עליהם בוודאי יכולין לסמוך).

ומיד לקח **חומש לידיו ויצא עמו לרחובה של עיר** (15 עוועניו) ולקח את החומש בשתי ידיו

והרימו כלפי מעלה, כדי **להורות הלכה** לרבים **ונשא את החומש בדחוב** עד לאכסניתו על 43 סטריט.

קול קורא! על דבר העירוב בירושלים בשנת תרצ"ו.
הכרזה גדולה שבכל בית המדרש יעשו מגבית שינדבו ביד רחבה להקמת העירוב הפנימי הכללי.

הלכתא רברבתא לשבתא!

אחינו בני ישראל תושבי ירושלם עיה"ק תו"ב! היות כי בידוע היה מתקיים עד עכשיו ערוב חצרות כללי מחוץ לישוב היהודי בירושלם שהיה מקיף את כל ירושלם מסביב.

לכל שכונותיה הקרובות והרחוקות, ומפני זה היה מותר עד עכשיו לטלטל בשבתות בכל העיר משכונה לשכונה ובתוך השכונה, גם בשכונות שאין להם ערוב פרטי בפני עצמן ובכל רחובות ירושלם מבלי יוצא מהכלל.

ואולם כעת לרגלי המצב השורר כעת באה"ק מצטערים אנו להגיד כי אין שום אחריות שערוב הכללי מתקיים, כי כמובן בלתי אפשרי הוא להשגיח ולבדוק את הערוב הכללי הרחוק מהישוב היהודי, ובידוע עוקרים בעת חומי מלפון חומי מלנרף, ומי לידנו יערב שלא נתקו חומי הערבין מסביב לירושלם, והדבר ידוע שאם נתק חום הערוב אף במקום אחד אסור לטלטל בכל השכונות והרחובות בירושלם שמסבו עד הנה על הערוב הכללי. וכן גם בחצרות הפרטיות אסור לטלטל מבלי עירובי חצרות של כל חצר בפני עצמה.

ולכן אין אפוא אתר אלא שכל שכונה תתקן לה ערוב פרטי כפני עצמה, ואחרי כן לקשר את השכונות יחד בערוב פנימי כללי בתוך הישוב היהודי, ואז אפשר יהי' להשגיח בכל עת ובכל שעה, ולתקן בכל עת שידרש ובאופן זה יהי' מותר לטלטל בשבת ברחובות בתוך הישוב בירושלם.

יום ב' ויי סיון תרצ"ו המכונה הראשי על הערובין **בן ציון ידלר**

מטעם מרן הגאב"ד

רבינו יוסף צבי דושינסקי שליט"א

בית לרגלי חשוב חשודך בעת באתרוג הנה או אפשר לברוק ולרחשנדרו על תקרוב הכללי שהוא מדיון לישוב היהודי בירושלם ואי אפשר לסמך על הערוב לטלטל בשבת בריחובות ירושלם והשכונות שאין להם ערוב פרטי בפני עצמן, גם אסור לטלטל בחצרות מבלי ערובי חצרות כידוע.

ובכדי להבטל מחלול שבת הנה חוב גמור מוטל על כל שכונה ושכונה ועל כל תושב ירושלם לתקן ערוב פרטי לכל שכונה בפני עצמה ולהשתתף בהוצאות הערוב הכללי הפנימי לקשר את שכונת הישוב היהודי בירושלם והרחובות.

ולפיכך אנו מבריזים את ש"ס פ' שלח "לשבת של ערובין" שכל המתפללים בכל בתכנ"ס ינדבו ביד רחבה להקמת הערוב הפנימי הכללי.

כל הערכים והעבודות יסור לעבור עוד הפעמים, והמעוכבים יקבלו קבלות החוזרות על ידי שני חברי וער הערבין הרה"ג ר' שמעון שפיצר

והרה"ג ר' יחזקאל שרגא פייוויש הי"ו

ובזכות שמירת שבת כהלכתה תבוא לגאולה שלימה בקרוב במהרה"ב. אמן. כמאחל מלבי מסרו ישראל שרתי שבתות מיד היום נאלץ

וחבר לכבוד קדושת שבת ולטען ירושלם אודיע תובב"א

יוסף צבי דושינסקי (חתימה ידנית)

רשום ומקורן

קול קורא שיצא בניו יארק בשנת תש"ך על ידי "ועד למען תיקון עירובין" במאנהאטן על ידי הגה"צ ר' יוסף מאשקאוויץ הארמו"ר משאץ ומסאסוב וצ"ל בעמח"ס תיקון עירובין.

ועד למען תיקון עירובין במנהטן

על ידי ועד הרבנים דניו יארק רבתי

למרנן ורבנן יושבי על מרן במנהטן שליט"א

אנחנו החתומים מטה המכמנו לטכס עצה איך להוציא לפועל ההצעה לתקן עירובין במנהטן. ומתחלה נודיע השתלשלות העניינים במשך עשר שנים האחרונות. בשנת תש"ט באה התעוררות לתיקון זה מהאדמו"ר ר' שמעון קאליש זצ"ל מאמשינאוו*). באותה שנה ערך הרב צבי איונשטאט תכנית הלכית ומעשית לאופני התיקון וכתב בקונטרס מיוחד „הצעה לתיקון עירובין בעיר מנהטן, ניו־יורק" את אופני התיקונים: בשנת תש"י נוסד „התעד למען תיקון עירובין במנהטן בראשותו של הרב ר' יונתן שטייף זצ"ל". אז הוציאו מכתב־חזור למספר רבנים שיעיינו בהדבר אם יש אופן לסדר תיקון עירובין במנהטן, בצירוף הקונטרס מאת הרב צבי איונשטאט, על זה ענו במה רבנים חשובים באופן חיובי, שמותיהם יובאו להלן ואחדים היספו בדבר. שוב נתעורר הדבר ע"י הרב יוסף דוד מאשקאוויטץ מסאסוב וביחוץ „המאור" הדפים מאמר ע"ד תיקון זה. והרב יוסף אלי' הנקין במכתביו אליו ביחר במה פרטים בשאלה זו. גם אדמו"ר מלובאוויטש כתב אליו דברי זירוז וחיזוק על דבר הנחיצות לעשות עירוב. בשנת תשי"נ הדפים חרב מנחם בשר קונטרס ע"ד תיקון עירובין במנהטן ב„תורה שלמה" במילואים בחלק ט"ו (עמ' קנה—קעט).

בשנת תשי"ה יצא לאור קונטרס גדול מהרב דוב מ. קרויזר בירושלים ע"ד תיקון עירובין במנהטן. בקונטרס זה נתבררו יפה כל הפרטים וכל השיטות שישנם בכל ספרי הראשונים והאחרונים חנוגעים לתיקון עירוב במנהטן, נדפם בשנתון „נועם" (עמ' קצנ—רלנ) היוצא לאור ע"י מכון תורת שלמה בירושלים. שם ישנה גם תשובת הרב מנחם בשר בנידון זה (עמ' רלג—רמד).

בשנת תשי"ט נדפסה בס' „איגרות משה" (סי' קלח—קמ) תשובת הרב משה פיינשטיין להרב צבי איונשטאט. שם (ובהפרדם, סיון תשי"ט) כותב הרב פיינשטיין: „ודאי יש טעמים גדולים להתיר לתקן עירובין במנהטן ואיני מוחה נגד המתירים לעשות עירוב מאחר שהטעמים להתיר מרובים כו' ואם יעשו עירוב יהי' מותר, והרשות בידם לעשות", אלא שאינו רוצה להצטרף מטעמים וחששות צדדיות שיש לנזור, ובעלי הנפש יש להם להחמיר על עצמם. ובהפרדם, סיון תשי"ט, נדפס קונטרס לברר הטעמים וליישב כל החששות הנ"ל מהרב משה בונם פירוטינסקי, ושם מביא גם תשובת הרב מנחם כשר בענין זה. כן הדפים הרב יוסף דוד מאשקאוויץ בשנת תשי"ט ספר מיוחד בשם „קונטרס תיקון עירובין" (קעג עמודים), בו מבאר בטוב טעם כל הפרטים הנוגעים לתיקון עירובין במנהטן ותשובה על דברי הר"מ פיינשטיין. בשנת תש"ך נדפם ב„נועם" ח"ג (עמ' רנט—שטו) קונטרס „ע"ד תיקון עירובין במנהטן" מאת הר"מ כשר נם בתדפים מיוחד. שם תשובה מפורטת על כל החששות והפקפוקים שנתעוררו בנידון זה.

בכ' בסיון תשי"ט נתקיימה במשרד ועד הרבנים דנויו־יארק רבתי אסיפת רבנים בדי לדון על ההצעה לתיקון עירובין במנהטן. השתתפו בה בשלושים רבנים ונתקבלה החלטה לתת לרבנים זמן של שלשה חדשים לעיין כדבר ולבוא לאסיפה הבאה בהצעה לשם החלטה. אחדים מבין הרבנים הציעו לפנות לחכמי ארץ ישראל ולשמוע חוות דעתם. והנה בעת נדפסה ב„נועם" ה"ג (עמ' שטו) תשובת הרב הראשי אב"ד בירושלים עיה"ק הרב ר' צבי פסח פראנק שליט"א, ואנו נותנים אותה כאן בלשונו בקיצור:

צבי פסח במהרי"ל פראנק

הרב הראשי אב"ד עיר הקדש ירושלים תובב"א

בע"ה, כ"ה לחדש מ"חשון, תשי"ך.

זה כמה שנים שנתפרסמה התעוררות על ידי רבניב גדולי תורה לעשות תיקון עירובין במנהטן—ניו־יורק שהיא מרובה באובלוסין של אחינו בני ישראל והפירצה בנוגע לאיסור הוצאה בשבת גדולה מאד וכו' ויש גם כן שהם מודים שהתיקון נעשה כפי הדין, על כל זה הם חושבין מפני תקלת צדדית שיבולה לצאת על ידי התיקון וכו' והנה זה מקרוב היה כאן בפעיה"ק ידידי הגאון הר"מ כשר שליט"א ומדי דברי בו בענין זה דרש ממני שגם אני אכתוב חו"ד בענין זה חעומד שם על הפרק, ואמרתי לו שלפי מצב בריאותי קשה לי להכנם ביער שאין לו תחומין ובפרט לדון בהרבה פרטים שהם מסוים לי מן חעין ואין דומה שמיעה לראיה, רק כלפי

*) יש להעיר שעוד בשנת תרס"ו הציע הרב יהושע סיגעל ז"ל, רב בניריורק, בספרי שו"ת אוני יהושע סי' ל"ח וספר „עירוב והוצאה" תיקון עירובין, היחר על חצי חלק של מנהטן, על סמך שמשלשח הצדדים היקף הנהרות וכצד הרביעי צירף את הגשר של העלעוחייטצר של רחוב פאעניו השלישית שחצה את העיר כדורום לצפון. לא עשה התיקון על כל העיר משום שאז היו הרבה רצות בצד צפוני מערבי של מנהטן, ולא היו עדיין בשטח זה מחיצות ביוי אדם על שפת הים. והשיג הסכמות לתיקונו מגדולי ישראל באירופא, אמנם היו רבנים בניריורק שלא הסכימו על תיקונו ולא רצו לסמוך על המחיצה של גשר העלעוחייטצר להחיר חצי העיר. והנה כעת פנים חדשות באו לכאן, התיקון שלפנינו ההיחר הוא על כל עיר מנהטן ואין מצרפין את העלעוחייטצר, והיום הישוב של העיר הוא סמוך להמחיצות של החוף מכל צדדיו ואין כאן החששות שהיו אז. על פרטי הדברים הנ"ל ראה בנועם ח"א.

ועד למען תיקון עירובין במנהטן

על ידי ועד הרבנים דביד יארק רבתי

אלה הנדולים שבאמת מודים הם שיש דרך לעשות תיקון עירובין ולהרים מכשול מדרך עם ה' אלא שהם נמנעים מהשש תקלה צדדית שאפשר לצאת מתיקון זה, שאחרים יחשבו הואיל והותרה הותרה גם בלי תיקון. על פרט זה הסבמתי לכתוב, שמלבד שכבר אמרו הראשונים שאין לנו לנזור נזירות מעצמנו, הנה עדיפא מינה מצינו נם בכה"ג שאין כאן נזירה חדשה, והענין הוא שכבר נזרו עלי' אלא שנשתייר חלק ממנו שבשביל איזה טעם לא הבניסוהו בכלל הנזירה ושוב בטל הטעם עד שנם פרט זה שייך לכלל הנזירה, מ"מ אמרינן דאין לנו להוסיף על הנזירה, וכמו שכ' המג"א (סי' שא ס"ק נח) בהא דמסתפנ באלונטית, שכתב דאע"נ דבומן הזה אפשר בלי רחיצה (הול"ל) אסור להסתפנ, מ"מ כיון דלא נזרו ביומיהם אין לנו לחדש נזירה, והביא ראיה מהב"י (סי' יג), ואע"פ שבחידושי רע"א תמה על הב"י מ"מ אין דברי הב"י נדחים, ובדמשמע מהמג"א שמביא ממנו להלכה למעשה, וכו'. וכדי לפרסם עושי מצוה כדאי הוא להודיע דברי תשובת החת"ם (או"ח סי' צט) וז"ל: שאז ממני ידיד הרב נ"י לברר לו בראיות מדברי חז"ל שראוי ונכון לכל קהל עם ישראל בכל מקומות מושבותיהם לתקן מבואותיהם בתיקונים צוה"פ או שארי תיקונים כיוצא בו כדי שלא יכשלו רוב המון עם בהוצאה מרשות לרשות ביום ש"ק, דבר זה אין צריך לפנים ולראיה והוא מן השכל ומן המבואר להדיא בדברי חז"ל השכל מחייב באשר ידוע ששמירת שב"ק מעשות כל חפץ היא אצלנו ממצות הראשיות ומי שאינו משמר כהלכתו הרי הוא ככופר ומומר בכל התורה כולה כמבואר בעירובין סט ע"א...

אחרי שנתקבלה תשובתו של הרב פראנק שהוא זקן הרבנים בירושלים והגדול שבבעלי הוראה בדורנו, שבה הוא מזרז אותנו לגמור את אשר התחלנו, אנו מוכנים עכשיו לגשת להוציא הדבר לפועל, וכדי לצאת לכל הדיעות פונים אנו בזה לכל הרבנים ותלמידי חכמים שבעיר מנהטן ניו־יורק, אם יש להם מה להעיר בנידון זה ואנו מצווין על הקטנים שלא להרגילם בחילולי שבת... וכן אסור להרגילם בחילול שבת ומועד אפילו בדברים שהם משום שבות... וא"כ כל בר דעת ישפוט בשבלו שא"א בשום אופן לקהל ישראל לשמור את כל בני ביתם הקטנים וגם לא נשותיהם והלושי דעת לשמרם בכל יום השבת מבלי להוציא מפתח ביתם החוצה דברים קטנים ומטפחת וקטנים ופתם בידם וכמה צער ודוחק יסבלו הגדולים הנזהרים ובפרט בענין תפלה בכהכ"נ ביום ש"ק בהבאת הסדורים להתפלל מתוכו וטליתים וכדומה עט"ז (סי' שמו סק"ן), וא"כ השכל הפשוט נוזר שראוי ומחוייב לתקן החצרים והמבואות בעירוב המתיר טלטול וכו' וכתב שדבר זה מוטל על הרב והת"ח שבעיר לתקן המבואות ואם לאו מכשול וקולר העם על צוארו, יעו"ש. וז"ל בעל מאורות נתן (להגאון הראב"ד בקה"ק ווארשא) בספרו סי' ח: ובעת שעסקנו בתיקון העירוב דפה ווארשא שמה מאד הרב הגאון החסיד המפורסם מו"ה יצחק מאיר נ"י אשר יש מקום שם לסמוך על תשובת מהרי"ט, הגם שיש לפקפק הרבה בת' מהרי"ט, עם כל זה בישית דחק גדול כמו פה ק"ק ווארשא בזדאי הגאון מהרי"ט לסמוך עליו, עכ"ל. הרי דאף שלמעשה היה מפקפק בדינו של המהרי"ט עכ"ו בשביל תיקון עירובין של עיר גדולה שמח וסמך ע"ז מפני הדחק, א"כ מכש"כ **במנהטן שהנחיצות לתיקון עירובין גדולה עד מאד, בזדאי כל המסייעים למצוה רבה זו זכות הרבים יגן עליהם — על העושים והמעשים.** כעתירת הבעה"ח למען המצוה.

צבי פסח במהרי"ל **פרנק.**

על יסודי הלכה נגד התיקון או להוסיף מה עליו, שיואילו נא מטובם לכתוב טעמם וניסוקם במשך חדש ימים, עד הצי אייר, ל„הועד למען תיקון עירובין במנהטן" על פי הכתבת דלהלן, ואנו נדון בכובד ראש על כל פרט ופרט וא"כ נתאסף להחליט באופן סופי.

הבותבים למען כבוד השבת והצלת אלפים ורבבות מישראל מחללה,

הבותבים למען כבוד השבת והצלת אלפים ורבבות מישראל מחללה,

אברהם יהושע העשיל
אדמו"ר מקופיצ'ניץ

אפרים אשרי
רב דבית מדרש הגדול באיסט סייד מנהטן

דוד ליפשיץ
מלפנים אבד"ק סובאלק

חיים בן ציון נאטעלאוויטש

יוסף אלי' הענקין

יוסף הירש
מלפנים אבד"ק טורנא

יוסף דוד מאשקאוויטץ
ניו־יורק, ט"ו אדר, תש"ך.

ירוחם ליינער
אדמו"ר מראדזין

מנחם מענדל כשר

מנחם צבי איזנשטאט

מרדכי שלמה פרידמאן
אדמו"ר מבאיאן

משה בונם פירוטינסקי

משה שטיינבערג
מלפנים אבד"ק בראד

נחום פערלאוו
אדמו"ר מנאוואמינסק

אלה הסכימו בחייהם לתקן עירוב במנהטן:

הרב יונתן שטייף זצ"ל

הרב מיכאל דוב וויסמאנדל זצ"ל
(ע' בספרו „תורת חמד" חלק התשובות)

הרב מנחם סג"ל פאללאק זצ"ל

האדמו"ר ר' שמעון קאליש זצ"ל
מאמשינאוו

בכל ענינים הנ"ל לפנות אל מזכיר „הועד למען תיקון עירובין במנהטן"
הרב יוסף הדד מאשקאוויץ

עד למען תיקון עירובין במנהטן

על ידי ועד הרבנים דביז יארק רבתי

א. העיר מנהטן היא אי (שטח יבשה) מוקף מכל צדדיו סביב ביבים ובנהרות וחישוב של העיר נמשך עד המחיצה (תמצא באריכות בקונטרסים הנזכרים לעיל[1]). מלבד הימים והנהרות יש להם מחיצה בידי שמים, יש לו ג"כ בג' צדדיו ברזיבו של צר הרביעי מחיצות עשויות בידי אדם בגידוד החוף, וגם בחלק הנשאר של צד הרביעי יש מחיצות בנויות בידי אדם על החוף [אמנם יש בצד הרביעי שטה אחד יותר ממאה אמה שפרוץ אל הנהר הזרם בלי גדודים ומחיצות על שפת הנהר, אך אין זה נוגע לתיקון העיר כי למעלה משטח זה ישנן מחיצות גדולות וקבועות, והשאלה היא רק אם מותר למטיילים לטלטל על שפת החוף הזה[2]].

ב. עיקר העיון הוא בעשרים הגשרים שיוצאים ממנו לברוקלין, לברונקס וכו', ולפי מה שנתברר על ידי שלשה רבנים שסבבו את כל העיר כמה פעמים ובדקו את כל הגשרים ונכתבו תאורי צורת הפתחים מכל גשר וגשר של הי"ט גשרים על ידי הר"צ איזנשטאט בהסכמת שלשתם ונדפסו בס' „קונטרס תיקון עירובין מרי"ד מאסקאוויטץ הנ"ל, ויש לכולם צורת הפתח (מלבד במקום אחד שיש לכתהלה לעשות תיקון קל). בנוגע להלכה, אם העיר עצמה יש לה רין רשות הרבים ראודייתא, כבר נתבאר בהראשונים שרשות הרבים אפילו אם יש בה ס' רבוא, אם אין שעריה מבוונים זה כנגד זה, כמו שהיה בדגלי מדבר לא הוה רשות הרבים[3]. ותנאי זה אינו קיים במנהטן.

---

1) בשו"ת שב יעקב להרב יעקב כץ מפראג (נדפס בפפר"א שנת תק"ב בהסכמת הפני יהושע) בסי' יז כתב וז"ל: מיום הוסדה הקהלה ראסטרם נוהגין בשבת היתר טלטול ומטלטלין בכל העיר כאחר מן העיירות המוקפין חומה על סמך שהמים מקיפין אותה סביב לעיר וכמה וכמה רבנים אשר קדמונו והיו מרי ראתרא ק"ק ראסטרם היה פשוט בעיניהם להתיר כך והאג נמי באותה תמונה כמו ראסטרם עיר פרזי דק מים מקיפים אותה מימינם ומשמאלם כו' ואף גם בהאג נוהגין היתר טלטול בשבת כו' על סמך המים המקיפין אותה כו' והראה לי בתוב והתום כו' מן שלשה עמודי עולם גאוני ארץ חכמי ספרדים שהיו רבנים וחכמים בק"ק אמסטרדם כו' גם יש להם היתר מהמנותא מן הגאון חכם צבי כמבואר בשו"ת סי' ה וכו', ע"כ. ומסתפק שם להחמיר בזמן שהמים נקרשין. והמהרש"ם בהגהות לארחות חיים סי' שפג אות כח, מביא לשון בעל הלכות גדולות המבואר באור זרוע עירובין סי' קסד: עיר המוקפת מכל צדדיה בנהר זה הוא ערובה, ואין צריכה אלא ערובי חצירות לערב בפת, וכן הוא לפנינו בבה"ג עירובין פ' הדר. והר"מ כשר ב„נועם" ח"א עמ' רין, העיר מקור חדש ממשנה מפורשת בטהרות פ"ו מ"ט הפרן רה"י לשבת ע"ש בר"ש ובתוס' יו"ט משם הערוך: מגדל ששלש רוחותיה בתוך הים ורוח אחד ליבשה, ומקורו מפי' רב האי גאון לטהרות שם, וזה הוא כשיטת הראשונים שבשלש מחיצות הוה רה"י מן התורה. ראה מ"מ וכס"מ פי"ר מהל' שבת הי"ד עיי"ש פי"ז ה"ב ובמג"א סי' שמ"ה ס"א בשם הרא"

2) הר"מ כשר ב„נועם" ח"ג עמ' רצב—שב מברר שיש להתיר גם פרצה זו במקום שמטיילין על שפת הנהר. וראה מ"ש הרי"ד מאשקאוויטץ בספרו דף כ.

3) מקור דין זה מביאר ברש"י עירובין ו, ב ד"ה אבולי רמחזא, שערי העיר מכוונים זה כנגד זה, ע"ב. ומבואר שמלבר דין מפולש צריך להיות גם השערים מכוונים. וטעמו של רבר מבואר ברש"י שם ו. שיהא ר"ה שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר. וכ"ה ברש"י שם ו: ד"ה ירושלים. הריטב"א עירובין דף ו. מביא בשם רש"י ושפתחי מכוונים זה כנגד זה. הרמב"ן במלחמת עירובין דף כב. „שעשריה מכוונים זה כנגד זה". והרשב"א בעבורת הקדש שער ג: ומבואות המפולשין מכוונין זה כנגד זה והעם עוברין ביניהם כדגלי מדבר והעגלות. והמאירי בעירובין ו. הוסיף פי' למ"ש הראשונים שבעינן מכוונים, ח"ל: „ושפתחי שני ראשיו מכוונים זה כנגד זה עד שהדבר מצוי לרבים להיות בוקעין בהם מפתח זה לפתח זה בלא שום עקום, ונמצאו רבים מצויים לבקוע וליכנס ולצאת ביושר בלי עיקום", עכ"ל. ושם גם: בשהפתחים מכוונים זה כנגד זה עד שררך רה"ר עוברת עליה דרך ישר, ע"כ. וכ"כ בדף ב. והראבי"ה שבת סי' שצא: ומכוונים פתחיה משער לשער, וכ"כ בסי' שעט. והאור זרוע סי' קסר כ: עיר כו' אשר עלו לששים רבוא כמנין רגלי מדבר ור"ה שלה רחב ט"ז אמה אבל אין פתחיה מכוונים זה כנגד זה (ומקורם לזה כ' הטעם: כגון רגלי מרבר) מערבין את כולה הואיל ואין רה"ר גמור וכו', ע"כ. וכן הזכירו עור הרבה ראשונים ענין הנ"ל שמלבר מפולש בעינן ג"כ מכוון זה כנגר זה, עי' ספר התרומה סי' רלט, רוקח סי' קעה, אוהל מועד הל' שבת דרך יג, הגהות מרדכי פי"ז דשבת. — וכן פסק הטור סי' שמה: שרה"ר צריך שיהא מפולש ומכוון משער לשער, והכס"מ פי"ר מהל' שבת ה"א: הפתחים מכוונים זה כנגר זה, עיש"ה. ובמג"א שם סק"ו: מפולשים משער לשער, פי' שהשערים מכוונים זה בנגר זה ויש לאותו דרך המכוון משער לשער בל דין רה"ר. ועי' בשו"ת בית אפרים או"ח רף מה ע"ג מסיק בן להלבה, שאפילו בעיר שיש בה ששים רבוא אם אין מכוונים משער לשער אין לה דין רה"ר, וכוון לרברי האו"ז הנ"ל. (והר"מ כשר ב„נועם" ח"א עמ' רלד כ' לפרש מה ששאלו מנלן שברגלי מרבר היו השערים מכוונים, עפ"ר רש"י בעירובין כב: רגלי מרבר ארץ חלקה היתה שהענן משוה אותה, וכ"ה במכילתא ריש בשלח, ובירושלמי עירובין פ"ה ה"ב: כיצד היו ישראל מהלכין במרבר, ח"א כתיבה וח"א כקורה, ולשניהם הדרך של ט"ז אמה שהיו העגלות נוסעות היתה ישרה כקורה, ובברייתא רמלאכת המשכן פי"ר: שהענן מדריכם בדרך ישרה. הרי מבואר להריא כן שרגלי מרבר היינו הדרך שישראל הלכו בה מרחק של י"ב מיל היתה דרך חלקה וישרה, וזהו שכתבו הראשונים הנ"ל שאם אינם מכוונים אינה רומים לרגלי מרבר כלל).

בנוגע לענין ששים ריבוא שהוזכר לעיל יש מרבנים שכתבי שגם במנהטן אפשר להשתמש בהתנאי המבואר בשו"ע או"ח סי' שמ"ה ס"ז: וי"א כל שאין ששים ריבוא עוברים בו בכל יום אינו דשות הרבים, ויש מהאחרונים הסוברים ש„עוברים" דווקא ולא רק מציים, ו„בכל יום" דווקא (וי"א שרק ישראלים), ולפ"ז סוברים שגם במנהטן ביום ש"ק ויום א' אין עוברים ששים רבוא, א"כ חסר תנאי זה, ויש שרחו טעם זה עפמ"ש המשנה ברורה שם וז"ל: בכל יום, חפשתי בכל הראשונים העומרים בשיטה זו ולא נזכר ברבריהם תנאי זה, רק שיהיו מציין שם ששים רבוא, ועי' מה שבתבתי בביאור הלכה בשם הרמב"ן (עירובין גט) והריטב"א, ע"כ. (על זה העיר הר"מ כשר: כן מפורש בהלכות גדולות אספמיא עמוד קלא: רשות הרבים דוכתא דשדים בה ששים מאה אלף גברי בכל יומא ברגלי מדבר, ע"כ. וכ"כ הרמב"ן בשבת דף נז: ועור שאין עוברים בהם ששים רבוא בכל יום. וכ"כ הר"ן שם בלשון הרמב"ן צייגו הב"י שם, ורבינו ירוחם נתיב י"ב ח"ר והרע"ב פ"א דשבת, אמנם הקשה על תנאי זה מקומים אחרים, עי' בנועם ח"א עמוד רג).

עד למען תיקון עירובין במנהטן

על ידי ועד הרבנים דניו יארק רבתי

ג. החזון איש חירש (הלכות עירובין סי' מג, אות ח'-ז') שכל העורים הגדולות שהרחובות שבתן בנוים בבתים משני צידיהם וצד הג' ולפעמים גם צד הד' פונע גם בן בשורה של בתים כנגדו, אינם רשות הרבים דאורייתא, אם העומד מרובה על הפרוץ.

ד. יש לצרף בתור סניף שיטת גדולי האחרונים שנסיעה ברכבות ובמכוניות אינה נחשבת הילוך רבים ומסילא אין להגשרים דין רה"ר") ואין העיר פרוצה כלל לרה"ר.

ה. הרבה אחרונים סוברים שהגשרים אינם נחשבים כלל לפרצה דאסרינן גזד אסיק מהיצה שתחת הגשרים, אז שאנו אוסרים רשות היחיד עולה עד לרקיע").

מכל אלו הטעמים נראה שאין למנהטן דין רשות הרבים כלל, ומסילא סוילה צורת חפתח של הגשרים להתירה בעירוב"), ואין צורך בדלתות.

שאר הפרטים שיש בענין זה, על דבר המנהרות שמתחת לאדמה, לחשש שדשון בים, על הורעים שבתוך העיר, על היהודים שאינם סורים בעירוב, צורת הפתח העומד מאליו, נחבארו הדברים לארכן ולרחבן בתשובות הנ"ל, ואכמ"ל.

---

4) שו"ת בית אפרים חאו"ח סי' בו כתב כן לענין הנוספים בקרונות, ובישועות מלכו סי' כז, שמסלת הברזל היא רשות היחיד והרוך שעליה עוברת הרה"ר לא נקראת רה"ר. וב"כ בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קסא, ובשו"ת תקות זברי' דף מ, באריכות, ובשו"ת בית אב תנינא עמיר עו, וראה מ"ש הר"מ כשר להעיר על שיטה זו בנועם ח"א עמו' רח.

5) בשו"ת חת"ס או"ח סי' סט: והגשר אינו מבטל מחיצת הים ואין צריך אפילו צורת הפתח. וכ"כ בשערי ציון להרב מבילסק, ושו"ת אבן יקרה מהרו"ג סי' לז, ובשו"ת מהר"י הלוי. ובשו"ת נפש חיה או"ח סי' כה, כו, האריך לפלפל בדברי התוס' עירובין פט ע"א ד"ה במחיצות ובשאר ראשונים ובדברי החת"ס ולרעתו אין הגשרים אוסרים כלל אפילו בלא צורה הפתח. וראה בירור הדברים מספרי האחרונים החולקים על זה בנועם ח"א עמוד רבו—רכו.

ועל דבר הגשרים של מנהטן כתב הרב משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה או"ח סי' קלט ענף ג' וז"ל: הגשרים ההולכים ממנהטן שיש תחתיהן מחיצה גמורה להר"י בתוס' (הנ"ל) הוא רה"י גמור עד כנגד המחיצה מדין רה"י עילה עד לרקיע כ"י יש להתיר בצורת הפתח אף אם עוברים שם שטים רבוא. ולמסקנת התוס' כהירושלמי יש להתיר בלי שום תיקון וכו'. ולהמג"א סי' שער סק"ה גם להרא"ש סגי בצורת הפתח אף שיש שם ששים רבוא, ובן הוא להנוב"י תנינא סי' מב וכו'. לכן היה מקום להקל שיסגי בצורת הפתח על הגשרים להתיר במנהטן וכו', ע"כ. שוב הביא שם שיטות המחמירות ולא העיר מדברי האחרונים הנ"ל.

6) ויש להדגיש פרט חשוב בנידון דידן היתר גשרים על ידי צורת הפתח, לפנינו פתחים ממש של ברזל ובנין, ואין כאן החשש כמו שהי' באירופה שהיתר צורת הפתח הי' על ידי לחי וקורה ולפעמים נתקלקלו, ובעיר כמו מנהטן קשה היה להשגיח על התיקונים, משא"כ בהפתחים שישנם להגשרים אין שום חשש שהפתחים יתקלקלו אף פעם, והמה מתאימים גם לשאר הדינים שישנם בדיני צורת הפתח כמו שנתבאר בקונטרסים הנ"ל.

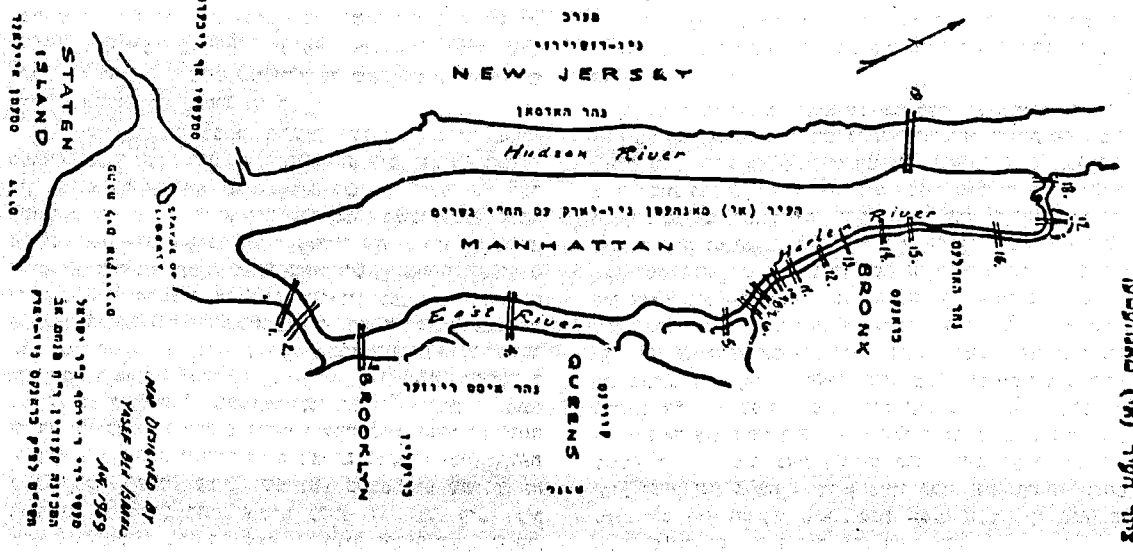

וצונו על מצות עירוב

הגה"צ מוהר"ר **יונתן שטייף** זצ"ל נאב"ד ק"ק קהל יראים

"...עצתי היא טובה ומתוקנת מאוד, כי **לערב שכונות שכונות אין צריך לזה הסכמה כלל, וכל רב בשכונה שלו יכול לתקן כך".**

וחתמתי שמי בידידות בלונ"ח **יונתן שטייף**
(שו"ת מהר"י שטייף סי' ס"ח)

הגה"צ מוהר"ר **יוסף אלי' שטיינער** זצ"ל
ראב"ד קהל יראים וויען

"... בדבר בקשתו היות שרחש לבו לעשות **עירובין ע"י צורת הפתח כמו שנהוג אצלינו ומקובל מפי רבותינו הקדושים מדור דור לתקן עירובין בכל מקום שדרים שם בנ"י,** כמבואר ברבינו מרן הח"ס ז"ל או"ח סי' צ"ט גודל החיוב להשתדל בע"ז שהוא סיג גדול לשמירת שבת קודש.

הנה ודאי טוב עושה בעמיו לתקן תקון אשר בעזה"י **יציל אלפים ורבבות מישראל** מחילול שבת, ובפרט **בוויליאמסבורג ובארא פארק** וקראון הייטס, אשר שם שוכנים מאחב"י שומרי התורה והמצות, אשר להם תיקנו עירובין, ושלמה שתיקן עירובין רק לשומרי תורה תיקן, שהרי בעונ"ה השכחה מצויה בין האנשים, ובפרט במה שהעולם מורגלים בכל השבוע להוציא הוצאות ואין שמים על לב ושוכחים להוציא בשבת, כמבואר בגמ' ביצה (ט"ז:) על האי מרבנן שתחלת הוראתו היתה לקלקולא על שאסר לערוב, ופרש"י שנכשלים ע"ז ששוכחין ומטלטלין בלא עירוב, והוא הוא הגורם. ואין לך זיכוי הרבים גדול מזה, ואשרי חלקו שקבל על שכמו מצוה גדולה כזו, ויהי חלקי עמו.

ולא ירא ולא יחת על מה שישנם כמה שמנגדים, כי זה הוא הדרך מעולם ועד עתה, קצתם משום קנאה שמקנאים באדם שזוכה להיות ממזכי הרבים, וקצתם מפני שהשטן לא ניחא ליה שע"י עירוב אחד יפסקו אלפים מישראל מלהיות מחללי שבת ויכנסו בגדר שומרי שבת.

ובכל העיירות, קטנות או גדולות, תקנו עירובין אפילו ע"י דוחקים גדולים, וכ"ש שבעיר **נוא יארק וברוקלין ההיתר מרווח וברור לכ"ע,** כמ"ש זה מכבר מרן הגאון הקדוש והנורא פוסק הדור ענותן כהלל מוה"ר **יונתן שטייף** זי"ע שהי' גאבד"ק וזכינו לשמשו. עיין בשו"ת מהר"י שטייף סי' ס"ח, **ואין לחוש כלל למה שלא חששו לו רבותינו מדור דור.**

והעיקר שיראה שהעירוב יתקנו אותו עפ"י ג' רבנים יודעים הלכות עירוב, ושהכל יהי' עפ"י הלכה, כי דבר זה רק לרבנים חרדים לדבר ה', נמסר, אשר קדושת שבת וקדושת ישראל וזכותן נוגע בלבבן..."

וע"ז בעה"ח יום ג' פ' נח תשל"ג לפ"ק
יוסף אלי' הכהן שטיינער

דעת קדשו
של כ"ק **אדמו"ר הגה"ק מסאטמאר** זי"ע
וכ"ק ארמו"ר מסאטמאר שליט"א כפי שמסר
להרבנית"צ אבד"ק מערדאהעל שליט"א, בנוכחות הרבנית"צ אב"ד וויען שליט"א, והרה"ג מה"ר יקותיאל יהודה מייזליש שליט"א סו"ן תשאר מקודבים

בעזהשי"ת

לשאלת רבים על **אמיתות דברים,** הנני להודיע שהייתי ביום ד' פ' חיי העל"ט אצל כ"ק **מרן אדמו"ר מסאטמאר שליט"א** במעמד רבנים וחשובים, ונשאו ונתנו בענין העירוב, **ושאלתיו, היות שיש כאן בבארא פארק מכשולות בעירובין קטנים שעושין בנ"א בעצמם, ואנו עשינו עירוב כראוי וכנכון בצירוף רבנים חשובים ומשגיח תמידי, אי יש לו איזה התנגדות לזה. וגם דמטו בשם כ"ק רבינו הגה"ק מסאטמאר זי"ע שלא החזיק מעירוב.**

וענה לנו בפה מלא ובמאור פנים, **בודאי אין לי התנגדות כלל, וראוי לעשות עירוב** בכל עיר, כמו שנהגו בכל הדורות עד כעת, וכן בסיגעט עשה זקיני ז"ל עירוב, והגם שכמה פעמים נפסק הצורת הפתח באמצע השבת ובפרט לאחרונה ע"י האנטסעמיטן, עכ"ז הדרו לעשותו, **וכן ראוי לעשות.**

ושאלו, הלא דודו מרן הגה"ק ז"ל לא הסכים וכו', וכן הרבי שליט"א חתם לאיסור כמה פעמים.

והשיב, אני לא שמעתי מדודי שאסור. אלא שבעיר גדולה קשה מאד לעשותו כהוגן ולא ידע איך תהי' השגחתו. אבל כשעושין כהוגן בהשגחת רבנים, איני יודע למה לא יעשו, **ומצוה רבה לזכות את בנ"י ציבור גדול כזה בעירוב כשר ומהודר,** וסיים בברכה.

[מהנ"ל ברור שחתימת כ"ק אדמו"ר שליט"א איזה פעמים שלא לעשות עירוב, זה רק בשביל שלא הי' דעת קדשו נוחה מאופן עשיית העירוב ההוא, או אופן השגחתה, וזה פשוט].

בעה"ח ה' פ' חיי כ"ה מרחשון שנת תש"ס לפ"ק
הק' **חיים יהורה כ"ץ**
אב"ד וד"מ רק"ק עדת סערדאהעלי

הגה"צ מו"ה **אפרים פישל הערשקאוויטש** שליט"א אבד"ק האלין

"...ע"ד תיקון עירובין, הנה הלכה פסוקה בשו"ע או"ח סי' שצ"ה, **מצוה לחזור אחר שיתופי מבואות, ומברך עליו על מצות עירוב.** ופי' שם הט"ז הטעם דהוי מצוה הוא משום שלא יבא לידי איסור טלטול. וכ"נ בשו"ת ח"ס או"ח סי' צ"ט, ובשו"ת ד"ח טו"ח סי' ל"ג **דהרבה מכשולים באים באין עירוב.**

(המשך בעמוד ג')

הגה"צ מוהר"ר **נפתלי הירצקא הענינ** זצ"ל
אבד"ק שארמאש - יו"ר התאחדות הרבנים

ב"ה, יום ה' לסדר נח תשל"ג

היות שהרב וכו' עוסק כעת בדבר **מצוה גדולה לתקן עירוב בוויליאמסבורג,** אשר בזה תהי' הצלה גדולה לאחב"י שלא יכשלו ח"ו בחילול ש"ק ע"י הוצאה ברה"ר, וכבר דיברו מזה הפוסקים שמצוה רבה הוא לתקן עירובין בעיר, וכאשר מעולם הי' נעשה בעיירות רבות עפ"י גדולי הרבנים, ובכן כאשר רוצים ממני להסכים על ידו, הנני להיות נטפל להרבנים שכבר הסכימו לו, ובפרט שרצונו ליקח אצלו עוד ג' רבנים גדולים לברר אופן עשייתו כהלכה, אקוה שה' יהי' בעזרו שלא יצא מכשול מתחת ידו שיהי' נעשה כדת וכהלכה.

נאום החותם לכבוד המצוה,
הק' **נפתלי הירצקא הענינ**

הגה"צ מוהר"ר **יוסף נרינוואלד** זצ"ל
אבר"ק פאפא - סגן נשיא התאחדות הרבנים

ב"ה, יום ב' לחודש מרחשון תשל"ג לפ"ק

ע"ד אשר בקשת הסכמתי שברצונך להשתדל בתיקון עירובין ע"י **עשיית צורת הפתח לכל הרחובות שבוויליאמסבורג,** להציל רבים מאיסור הוצאה, הנה כבר האריך הח"ס בתשו' חאו"ח סי' צ"ט גודל החיוב להשתדל בענין זה וכו', ע"כ **חזק ואמץ ותהי' ממזכי הרבים כאשר יעלה בידך דבר זה, וזכות הרבים יהי' תלוי בך,** והשי"ת יהי' בסעדך לברך על המוגמר לטובה, כאו"נ ידידך דוש"ה באהבה.

הק' **יוסף נרינוואלד**

הגה"צ מו"ה **שמואל א. זעלמענריך** זצ"ל
אבד"ק שמשאקווא
יו"ר לבתי דינים של התאחדות הרבנים

ב"ה, יום ד' לפ' נח תשל"ג לפ"ק

הנה ש"ב הרה"ג וכו' עוסק כעת בדבר **גדול להשתדל בתיקון עירובין בשכונתינו** ובהרבה שכונות בברוקלין אשר דרים שם אחב"י היראים והחרדים הי"ו, ואמינא לפעלא טבא יישר חילי' כמו שהאריך בשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' ל"ז וכתב שם במתק לשונו **דזכות גדולה היא למתקן** וכו', וכמבואר באורח בשו"ת חתם סופר או"ח סי' צ"ט, וממילא **כל קהלה ויחיד צריכין לעמוד לו לסיוע** לכלכל גודל ההוצאות בזה, אך **התיקוני עירובין למעשה יהיו נעשים ע"י גדולי הרבנים** שליט"א בכל שכונה ושכונה בהסכמתם כדי שיהיו נעשים כהלכה בלי חשש, והשי"ת יהי' בסעדו להצליח ויהי' זכות הרבים בו ולכל המסייעים לדבר מצוה דרבים זו. הכו"ח למען המצוה ועוסקי'
שמואל אברהם זעלמענריך

דהאי ברכה על מצות עירוב, היא על מצות התיקון הגדול הלז להשמר מאיסור הוצאה אשר ממש אי אפשר להזהר ממנו (שו"ת חת"ס)

וצוָו על מצות עירוב

הגה"צ מוהר"ר יהושע כ"ץ זצ"ל אבר"ק סאמבאטהעלי - חבר ועד ההנהלה לחיזוק הדת שע"י התאחדות הרבנים

ב"ה, הנה כבוד הרה"ג וכו' ביקשני על ענין גדול שעוסק בה לתקן עירובין בשכונתינו שכונת יראים וחסידים. הנה דבר הזה א"צ הסכמה, כי כבר כתבו גדולי הדורות שלפנינו, שהוא ענין נחוץ מאד ומצוה להשתדל לעשות עירוב בכל מקום כמ"ש רבינו הגדול בתשו' ח"ס או"ח סי' צ"ט ע"ש, ומרן הגה"ק בשו"ת דברי חיים ח"ב או"ח סי' ל"ג כתב **"הרבה מכשולים באים באין עירוב"** עכ"ל. ובפרט בעיר גדולה כעירנו נויארק קרוב יותר לבוא לידי מכשולות רבות בחסרון עירוב כידוע וכו'. וכבר כתב בסה"ק בית אהרן בליקוטים שבסופו, ששמע בשם הבעש"ט הק' זי"ע פי' הפסוק "בזעם תצעד ארץ" (חבקוק ג') זע"ם ר"ת זביחה עירובין מקואות, שע"י דברים אלו תצעד ותתייסד הארץ עכ"ל. והנה הב' דברים זביחה ומקוואות משתדלים הרבה לתקן בכל הידורים וחומרות שאפשר, **משא"כ ענין עירובין נשתכח כאן כמעט לגמרי.** ובואו ונחזיק טובה להרב החשוב הנ"ל שליט"א שלקח על עצמו להשתדל גם בזה **להחזיר העטרה לישונה כמו שהי' בקהילות הישנות שבאנו משם.** ובודאי מצוה גדולה לעמוד לימינו ולתמכו בענין הגדול הזה – **השי"ת יעזור לו שיזכה לברך על** המוגמר וזכות הרבים יהי' תלוי בו, **ובזכות תיקון** עירובין ושמירת שבת כהלכתו נזכה לסיומא דקרא הנ"ל "באף תדוש גוים יצאת לישע עמך לישע את משיחך" בב"א.

יום ד' לס' אל יצא איש ממקומו ביום השביעי תשל"ד לפ"ק, פה ברוקלין יצ"ו.

יהושע כ"ץ

הרה"ג מוה"ר **יוסף אשכנזי** שליט"א
דב דקהל מהר"י אשכנזי ד'טאלשאווא
קרית יואל
משב"ק ונאמן בית
כ"ק אדמו"ר הגה"ק מסאטמאר זצלה"ה

ב"ה

הנה הרב וכו' עוסק בהשתדלות **תיקון עירובין ברחובות שבוויליאמסבורג,** ובידו תכריך מכתבים עם המלצות מגדולי הרבנים שליטא המסכימים ומחזקים אותו בפעולתו והשתדלותו בזה,

ובא בשעתו לפני כ"ק אדמו"ר הגה"ק **זצלה"ה** עם המכתבים שבידו מהרבנים הגאונים שליט"א, וברכו בהצלחה בכל הענינים.

ולראי' באעה"ח א' ויחי תשמ"א פה קרית יואל יצ"ו.

יוסף אשכנזי
משב"ק

הגה"צ מוה"ר שמעון זאב מיללער זצ"ל אבר"ק אראד

ב"ה, יום ג' לס' כה אמר ה' תשל"ד לפ"ק פה קה"י ברוקלין יצ"ו.

"...הנה כן שמעתי שהדר"ג שליט"א עלה עליו רוח טהרה לזכות את הרבים בשמירת ש"ק **לעשות תיקון עירובין בעירנו פה,** ובקשר של קיימא עם הרבנים הגאונים **חכמי הדור של התאחדות הרבנים** שיחיו נצח, ואשר על פיהם יצא ועל פיהם יבוא כל דבר , כמובן שמחתי מאוד על שמועה טובה, ואמינא לפעלה טבא תחזקנה ידיכם לעשות תושי', והש"ת יהא בעזרו לגמור הדבר כהלכתו וכבוד שמירת ש"ק יתרבה ע"י ואחרי כי המצוה הרבה הזאת נחוצה היא כמ"ש בתשו' חת"ס וכו', ולמותר הוא להאריך **בדבר זה אשר טובתו לכל נודעה,** וע"כ חפץ ה' בידו יצליח ותושי' ברוב יועץ.

הק' **שמעון זאב מיללער**

הגה"צ מו"ה **חיים בערנער** זצ"ל אבר"ק מישקאלץ

ב"ה, יום ב' לס' אז ישיר תשל"ד לפ"ק

לכבוד ידידי וכו' שנתעורר מחדש לעשות תיקון עירובין בוויליאמסבורג, כדי למנוע שלא יכשלו ח"ו בחילול ש"ק באיסור הוצאה. וכבר דיברו מזה בשו"ת האחרונים שמצוה גדולה לעשות תיקון עירובין בעיר, וכ"כ בהגהת אשרי (עירובין סז.), ובפרט במדינה זו בעיר גדולה ששכיח כמה פעמים שנחלה תינוק קטן וקשה למצוא רופא שיבוא לבית להגיד מהות המחלה האם צריך לחלל ש"ק עליו או לא, ועפ"י רוב צריך לישא התינוק בידיים לבית הרופא לברר בריאות הילד, וע"י תיקון עירובין לא יצטרכו לחלל ש"ק מספק. לכן הנני נעתר לבקשתו להיות נטפל לרבנים הגה"צ שליט"א, ובזכות הרבים יהי' ה' בעזרו שיצא מתח"י דבר מתוקן בלי שום מכשול.

החותם לכב' זהירות ש"ק — הק' **חיים בערנער**

הגה"צ מוהר"ר **חיים אוירש** זצ"ל אבר"ק לופעני

ב"ה, יום ה' לסדר כי יכול נוכל לה, פה ברוקלין יצ"ו תשל"ה לפ"ק.

לכבוד ידידי וכו'. הנה אין להאריך **גודל השתוקקות של אחב"י על ענין גדול כזה.** אם כבוד מעלתו יוציא הדבר מכח אל הפועל אז יעשה בזה תיקון גדול, כמבואר בתשו' חת"ס חאו"ח סי' צ"ט וזה לשונו, **דהאי ברכה על מצות עירוב, היא על מצות** התיקון הגדול הלז, להשמר מאיסור הוצאה אשר ממש א"א להזהר ממנו עכ"ל. ובואו ונחזיק טובה להרב החשוב הנ"ל (שליט"א), ובזכות שמירת שבת כהלכתה נזכה לגאולה שלימה במהרה.

והנני בזה ידידו המצפה לישועה — הק' **חיים אוירש**
אב"ד לופעני, נכד הגה"ק מהצ"ה מליסקא

הגה"צ מוה"ר **אברהם מ. איזראעל** זצ"ל אבר"ק הוניאד

ב"ה, ג' לסדר ויברך אותו שם שנת שלו"ם לפ"ק.

"...במענה על דרישתו לטובה בענין תיקון העירוב במחוזות **וויליאמסבורג, בארא פארק** וכו', תשובתי ברורה, ב"ה שאשתי חלקו אם יעלה בידו לזכות את הרבים להציל רבבות ישראל (כ'י) ממכשולי חילול ש"ק של איסור הוצאה ברה"ר, וכדקי"ל בשו"ע או"ח סי' שס"ו סע' י"ח, וכן בסי' שצ"ה סע' א' דמצוה לחזור אחר עירובי חצרות שלא יבואו לטלטל באיסור, וכמו שהפליגו בענין זה בספרי הראשונים ז"ל, עי' תשו' הראש סי' כ"א, שכ' על א' שהחמיר בענין צוה"פ שהוא מכשיל את הרבים בחילול שבת החמור עי"ש, וכן בתשב"ץ ח"ב סי' ל"ז דראוי לכל ת"ח להשתדל לתקן עירובין, ומי שלבו נוקפו, הדיוטות גמורה היא, או מינות נזרקה בו, וכו'.

וזה עתה שמעתי דבת רבים מגור מסביב, ע"ד מתנגדים לתיקון זה בעירנו (ורב א' הכריז ברבים דרך הערמיא שאין דעתו נוחה מזה), **ופשוט דאין לחוש לדבריהם כלל וכלל** לא וכו'. ובזכות תיקון עירובין שנאמר בו שמחה כפולה (ישמח לבי, שמח לבי, וגו') יראו עינינו ישמח לבנו ותגל נפשינו בישועתו במהרה בבב"צ בב"א.

הק' **אברהם מאיר איזראעל**

חיים ישע' קעניג
אב"ד ור"מ דקהל חסק שלמה ר'יאקע
בעמח"ס שו"ת חקי חיים ה"ח

ב"ה וכו', במענה לבקשתו – הנני בכתב יושר דברי אמת – איך שהיה לי שיחה נעימה עם כ"ק ש"ב אדמו"ר הגה"ק **אב"ד מאפא** זצ"ל – בערך איזה חדשים לפני פטירתו לחיי העולם הבא – בתוך הדברים שאלתי דעתו בענין תיקון עירובין בברוקלין – ענה לי – **בודאי עלינו מוטל לתקן** העיר **בעירוב** המתיר ההוצאה בשבתות – דודי הקרן לדוד בשבתו על כס הרבנות בעיר סאטמאר, ראשית עבודתו היה **לתקן** העיר בעירוב – וכך המשיך השיחה – בעבר **נכנסתי לכ"ק מרן הגה"ק מסאטמאר** זצוק"ל – **הצעתי לפניו תיקון עירובין בוויליאמסבורג – וענה בחיוב** ונתן הסכמתו המלאה – אלא ששאל **מי יהיה אחראי בעד תיקונו שיהיה באופן המועיל** – והשבתי שהעיר ימנה רבנים שישגיחו שיהיה הכל על מכונו וכדינו ויפקחו על הכשירו – והמשיך האדמו"ר מפאפא זצ"ל, בשבוע זו שלחתי בני הגדול מו"ה יעקב יחזקי' נ"י **שיסייר** בעירנו כל המקומות הפיו"ת שצריכין תיקון, בכדי לכונן העירוב על מכונו – בזה יצאתי יד"ח לברר מקחו של צדיק מרן זצ"ל זי"ע

בעה"ח י"א חשון תש"ס לפ"ק — **חיים ישע' קעניג**

הרבה מכשולות באים באין עירוב (שו"ת דברי חיים)

וצונו על מצות עירוב

שלום קרויז

אב"ד דק"ק אודווארי
מח"ס שו"ת דברי שלום ד"ח ושאר ספרים עה"ת וסוגיות
יו"ר בית הוראה של התאחדות הרבנים

הנה ידוע דאפילו מי שנזהר שלא להוציא כלל בשבת, מ"מ יוכל להיות ששכח בבגדו איזה דבר והוציאו בשבת, עיין שו"ת דברי חיים ח"ב או"ח סי' ל"ג, ועיין בשו"ת רעק"א ס"ח ובספר הבתים הלכות שבת שערי איסור הוצאה שער ט"ו אות כ"ו, שיש בשכחה איסור מן התורה. ועל ההיתר להוציא ע"י קטנים יש הרבה גדולים שלא הסכימו לזה, עיין תשובות מהר"ם שיק או"ח קע"ג, רעק"א סט"ו, חת"ס ח"ו סי' י"ג, מהרי"א או"ח ספ"ד.

גם מבטלים בזה **עונג שבת**, כי הנשים צריכים להיות סגורים בביתם ולהשגיח על הילדים, ומצות עונג שבת היא הלכה למשה מסיני כמ"ש היראים. אבל השטן מעכב כי צר לו שלא יחללו שבת. ובפרט שע"ז כמה אנשים בחברה הצלה ינצלו מחילול שבת, לכן נתעכב תיקון העירוב עד כה.

והנה כבר דברתי כמה פעמים בענין זה עם ידידי כ"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א, ואמר לי שרוצה מאוד לעשות עירוב בוויליאמסבורג, ובפרט שזקינו הגה"ק בעל **ייטב לב זי"ע השתוקק לזה מאוד**, ואמר שענין העירוב מרומז בפרשת וישלח (בפסוק ויבא יעקב שלם ויחן את פני העיר וגו'), **ומקובל שמרן הייטב לב הבטיח עוה"ב למי שיעשה העירוב**, ולאחר שנסתלק עשה הנגיד החסיד ר' משה ארי' פריינד ז"ל את העירוב בסיגעט. **וכ"ק אדמו"ר שליט"א הבטיח לי שכאשר יוגמר העירוב יסע עמי בכל ויליאמסבורג לראותו.** וכמה ישועות גדולות אפשר להוושע בזכות מצוה זו כידוע מהגה"ק משינאווא זי"ע. (עי' לקוטי דברי יחזקאל החדש, דף קמ"א).

וכן שמעתי מידידי **הרב יוסף אשכנזי שליט"א**, שכאשר שמע כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבינו זצ"ל שרוצים לעשות עירוב בוומסב"ג **נתן מיד סיוע להוצאות העירוב**, ובירך שיהי' בהצלחה. וכן הסכימו אז הגדולים שבדורינו שהיו עמנו אז, כמו **הגאון מפאפא** זצ"ל, **הגאון משטשאקעווע** זצ"ל **הגאון משארמאש** זצ"ל, **הגאון מסאמבאטהעלי** זצ"ל, **הגאון מאראד** זצ"ל, **הדיין מוויען** זצ"ל, ולבחל"ח הגאון מוה"ר **ר' אפרים פישל הערשקאוויטש** שליט"א הרב מהאליין, ועוד הרבה רבנים גדולים שעוררו וזרזו לעשות ולגמור העירוב, **ולמצוה גדולה יחשב** כמבואר בתשובות הראשונים, ולא היה אחד מהם שחששו שלא לעשות העירוב מחמת חשש רה"ר, כי קיי"ל דאין בזמן הזה דין רשות הרבים.

הנה שמעתי מכמה אנשים להיפך בדעת רבינו, ולכן מתרשלים היום בעשיית העירוב.

אמנם נתיישב לי הדבר לאמיתו, דהנה ראיתי מכתב שכותב מר"צ אחד ששמע שכשעשו עירוב מביתו של מרן זי"ע מבעלזפארד, ראס, עד הביהמ"ד ראדני, לא היה נראה לרבינו, וכן **כשהתיר רבינו פעם אחד לעשות עירוב בהפראזשעקס** להסוכה הגדולה, אמר דההיתר שנתן הוא רק על פעם אחת. **ופשוט שאם הי' בעשיית עירוב איזה איסור ח"ו, רבינו לא היה מתיר אף על שבת אחת.**

מתוך עובדות אלו נתיישב לי **דעת רבינו, שלא היה ניחא לי' שיעשה כל אחד לעצמו עירוב על רחוב אחד, כי מזה יבוא מכשולים**, שיוציאו חוץ להרחוב וכ"א יעשה לעצמו עירוב שלא כדין ויתחוה מכשול, **אבל לעשות עירוב לכל העיר כמו שנהגו בכל קהלות קדושות ע"י מורי הוראות מובהקים בודאי הי' ניחא לי'**, כמו שגילה דעתו כשנתן סיוע שיש בו ממש לעשיית העירוב, כפי שהעיד הרב ר' יוסף אשכנזי שליט"א זה ברור, כי **הרי לא פליג רבינו על כל הגאונים שבדורות שלפנינו והראשונים וחז"ל, שמצוה לעשות עירוב**, כמבואר בהגהת הרא"ש עירובין ס"ז, דמצות גדולה לתקן עירוב.

ומכל הרבנים הנ"ל יש תחת ידי בירורים באריכות גדולה **ולא רק החתימות לבד**, ובשמחה רבה הם מסכימים ומזרזים לעשות כאן בעירנו עירוב. ולמותר להאריך כי הדברים ידועים לכל.

וידוע בשם הבעש"ט זי"ע הרמז בזע"ם **תצעד ארץ** - זע"ם ר"ת זֵ'ביחה, עֲ'ירוב, מַ'קוואות. **וזה גורם התקרבות הגאולה, לכן השטן מעכב.**

וכדי לגמור המצוה הגדולה של עשיית העירוב, אבקש את כל הרבנים שיחתמו על זה ואז אשתדל בכל כוחי להשלים עשיית העירוב ע"י רבנים גאונים בהשגחה יתירה מידי שבוע בשבוע ע"י בעל הוראה מובהק, ויעשו העירוב על דרך היותר טוב ומועיל, ובודאי כל אחד יתאמץ **לתקן ולא לקלקל** כמ"ש בגמרא ביצה, **דמי שאינו מתקן עירוב, לקלקל הוא בא** כמ"ש רש"י שם (ביצה ט"ז ע"ב), ועיין עירובין דף ס"ח ע"ב איכא רבנן ואין עירוב וכו'. ועיין תשב"ץ ח"ב סימן ל"ז, **זכות גדול למתקן העירוב**. ועיין ש"ע או"ח סימן שצ"ה, וסימן שס"ו סעיף י"ג **מצוה לחזור אחר עירובי חצירות.**

ואין לחוש להחמיר שלא לעשות עירוב מטעם דכאן יש רשות הרבים דאורייתא, דרוב הפוסקים ס"ל דאין כאן רשות הרבים, דבעינן שיהיו הדרכים מפולשים משער לשער, וכאן אין הרחובות מפולשים כמ"ש הגאון ר' יונתן שטייף בתשובה סימן ס"ח. **וכך שמעתי באסיפת הרבנים אצל ההתאחדות הרבנים** מהגאון מפאפא זצ"ל, שתמה למה לא יעשו עירוב בוומסב"ג. ויש עוד הרבה טעמים דאין כאן רה"ר, עיין בתשובת בית אפרים ובשו"ת מהרש"ם, שהנוסעים בעגלות או בקארס אין מצטרפין לס' ריבוא בוקעים, וכל שאין בוקעים ברגל על הקרקע לא הוי רשות הרבים לכ"ע, וכן דעת הראשונים ורוב אחרונים.

ועי' בשו"ת אבני נזר, **דהמתעקש ומונע מלהעמיד עירוב, הוא מחטיא את הרבים ועתיד ליתן את הדין**, וזה הי' שיטת רוב הגאונים מדור הקודם. ואדרבה יש כמה ראשונים דאפילו רה"ר גמור מהני לעשות העירוב ע"י צורת הפתח.

וזוכר אני מעשה שהי' בחיי רבינו הגה"ק זצוק"ל אשר רב גדול אחד יצא לאסור לטלטל לנשים כל מיני תכשיטים בשבת, מטעם דיש כאן רשות הרבים ואסור לטלטל בלי עירוב, **וצוה רבינו לעשות אסיפה עם כמה גדולים**, וכפי שאני זוכר היו שם הגאון **מקאפיש** ז"ל, **משאפראן** ז"ל, **מקראסנע** ז"ל, ועוד כמה גדולי זקני הרבנים, וקראו את הרב האוסר מטעם רה"ר, והפצירו בו **שיחזור מפסקו** כי אין לנו רה"ר דאורייתא, ומותר להנשים לצאת בתכשיטין, ואחר שפלפלו עמו בהדין, **התחרט והסכים** שאין לנו כאן רה"ר דאורייתא.

אבל נראה עיקר דעת הגאונים מדורות הקודמים שיש לעשות עירוב גם כאן, וכן הי' דעת הרבנים שבדור הקודם, וכן הי' דעת מרן רבינו הגה"ק זצוק"ל כנ"ל, ולכן לדעתי הענ' חייב כל רב ואב"ד לעזור לקיים עשיית העירוב ולא להתעקש ולחלוק על כל הגדולים, כי חושש אני מאוד שהחולקים על עשיית העירוב כאן, בא ח"ו מכח היצר שלא ניחא לי' להציל אלפים מישראל שלא יחללו השבת קודש. ובזכות שמירת שבת נזכה לקרב הגאולה שלימה בב"א.

הק' שלום קרויז

הגה"צ מו"ה אפרים פישל הערשקאוויטש

שליט"א אבד"ק האליין

(המשך בעמוד א')

והמכשול הוא פשוט שהרבה אנשים שוכחים ומוציאים באיסור, ואע"ג דבא ע"י שכחה והוי מתעסק, מקרי מכשול ותקלה כמ"ש בשו"ת רעק"א ס"ח דיש במתעסק בשבת איסור תורה וכו'. ואפי' בזה"ז דאין לנו רה"ר גמורה, מ"מ בשבת אפי' איסור דרבנן חמור ויש איסור אפי' במתעסק. וכה"ג כתב הרא"ש בפ' במה טומנין סי' ב' בשם רבינו חננאל משום חומרא דשבת חשובה איסור דרבנן כשל תורה ואזלינן לחומרא וכו' ואפי' עכשיו שאין לנו רה"ר גמורה, וכמ"ש בשו"ע הרב ס"ס רנ"ב, וכיון דיש איסור דרבנן של שבת, חומר דשבת הלכך צריך כפרה אפי' עבר בשוגג על איסור דרבנן וכמ"ש באו"ח ס"ס של"ד, משא"כ בשאר איסורי דרבנן, וכמ"ש הנתיבות חו"מ סי' רל"ד, ולכן נחשב מכשול ותקלה מה שאנשים שוכחים ומוציאים.

מלבד זה מצוי מכשול בהוצאת המפתחות בהחגורה, ואינם בקיאים כיצד לחברו עם החגורה, ופותחים גם כשיש על המנעול תורת רה"י, כי כשעומד בכרמלית אסור לתחוב המפתח כשהמנעול הוא בכלי חורי רה"י וכו'. ועוד כמה מכשולות עצמו מסס.

(המשך בעמוד ד')

השכל הפשוט גוזר שראוי ומחויב לתקן החצרים והמבואות בעירוב המתיר טלטול (שו"ת חת"ס)

וצונו על מצות עירוב

הגה"צ מו"ה **אפרים פישל הערשקאוויטש**
שליט"א אבר"ק האלין

(המשך מעמוד ג')

אבל נראה לבאר עוד טעם שמצוה לתקן תיקוני עירובין, סלבד שלא יבוא לידי מכשול, יש מצות עשה ממש מה"ת והוא מצות **"והכינו את אשר יביאו"**. כי ידוע שהצדוקים דעתם כיון שצוה השי"ת שלא להבעיר אש בשבת ולכך ישבו בחושך ליל ש"ק וכו', וכן אוסרין להטמין בע"ש כדי לאכול צונן בש"ק וכו', וכן אסרו תיקון עירובין כדי לקיים איסור הוצאה. אבל חז"ל עפ"י הקבלה ה"ם הוא שאין תכלית האיסור שלא להבעיר כדי שישב בחושך, ושלא לבשל כדי שיאכל צונן, ושלא להוציא כדי שלא יהא הדבר במקום שלבו חפץ, רק הא כיצד יש מצוה להכין בע"ש ולקיים מצות והכינו, כי שבת נתנה לנו לעונג ושמחה ולמנוחה, ואין מנוחה רק מסלאכה אלא גם להיות לו נייח (וכמ"ש בתוס' שבת קכ"ב ד"ה מעמוד בשם המכילתא) ולכך יש מצוה להדליק נרות ולהטמין, וכמ"ש בעל המאור כי מי שאוסר הטמנה מין הוא, וע' רב נסים גאון ריש ברכות, **כי מצות עונג הוא הלכה למשה מסיני כמ"ש** הי'ראים סי' ת"ט.

וכן נמי מצות תיקוני עירובין הוא כדי שיוכל לטלטל חפצים הנצרכים מבית לחצר ומבית לבית, ומצות עירוב הוא חיוב הלכה למשה מסיני כמו הדלקת נרות. וכ"כ מפורש בס'

שכל טוב פ' בשלח עמוד ר"ד, והכינו את אשר יביאו, את אשר יאכלו לא נאמר, אלא את אשר יביאו, כלומר **יכינו ביום ששי במבואות ובחצרות תיקוני לחי'ם וקורות וצורת פתחים ועירבים ושיתופים, להתיר להם את אשר יביאו ביום השבת מרשות לרשות** עכ"ל. וזהו כוונת המשנה שבת ל"ד שכוללם יחד עשרתם ערבתם הדליקו את הנר, כי כולם טעם אחד להם, וכמ"ש הירא'ם סי' תכ"ט כי בהם מקיים מצות והכינו את אשר יביאו, והוא הכנה למצות עונג שבת, וכו'. ואפי' בזה"ז שאין לנו רשה"ר גמורה, **מ"מ כיון דיש איסור דרבנן לטלטל, ויבטל מצות עונג ונייחא, מקיים בעשיית עירוב מ"ע מה"ת.** וכ"כ בלקח טוב פ' בשלח, את אשר יביאו **מכאן לעירובי חצירות מן התורה**, שיערב אדם בשבת בפת או בשום מאכל, **כדי שיטלטל מבית לבית ומחצר לחצר** עכ"ל. והוי **עשיית עירוב מצוה חיובית**, ושייך בה מצות חינוך לקטנים כדאיתא בתוספתא עירובין פ"ב. וזהו כוונת המדרש רבה (אסתר ז) את סבור שמא **לרעתך נתתי לך את השבת, לא נתתי לך אלא לטובתך** עכ"ל.

ומצות והכינו יש לה ג"כ חומרא דשבת, וגם נשים חייבות בה וכמ"ש ר"ת לענין לחם משנה שנשים חייבות, כי כל עניני שבת איתקש לשמור, וכמ"ש בתוס' חכמי אנגליא ברכות ל"ג, אפי' בהבדלה אמרינן הואיל ולכבוד שבת קאתי, כשבת דמי. ובזכות שמירת שבת בכל פרטיה ודקדוקיה נזכה שימלא ה' כל משאלות לבנו לטובה ולהנצל מחבלי משיח, ולבנין ירושלים וחומת אש סביב לה בביאת משיח בב"א.

אפרים פישל הערשקאוויטש

4 קשיות למנגדי העירוב

אם אמת ונכון, שדעת כ"ק הגה"ק רשכבה"ג מסאטמאר זי"ע הי' נגד עצם עשיית עירוב, א"כ:

א) מדוע אדמו"ר זי"ע **לא חתם** בשנת תשכ"ב [בשעה שכמה רבנים חתמו] נגד העירוב כשנתעורר כל הענין? הלא כ"ק אדמו"ר זי"ע הי' ראש הלוחמים נגד פירצות הדת וכ"ש על שמירת שבת החמורה.

ב) מדוע מעולם לא השמיע כ"ק אדמו"ר זי"ע את התנגדותו ברבים, לא בכתב ולא בע"פ, לא בדרשה, לא בשיעור, לא בסעודה שלישית, לא במלוה מלכה'ס, כאשר דרכו בקודש הי' תמיד להשמיע דעתו הגדולה בכל עניני הדת. [ואפי' אם כ"ק אדמו"ר זי"ע אמר באופן פרטי משהו בין השיחים לאיזה רבנים יחידים (שכלל לא ברור על איזה עירוב היתה כוונתו), שוב נשאלת השאלה, מדוע כ"ק אדמו"ר זי"ע לא אמר דעתו **ברבים**, כדרכו הקדושה?]

ג) מדוע **התאחדות הרבנים** [שכ"ק אדמו"ר זי"ע הי' הנשיא], שדרכם הי' להודיע במודעות גדולות על כל דבר נחוץ בעניני הדת, ובענין זה כל משך חיים חיותו של כ"ק אדמו"ר זי"ע **שתקו** ולא פירסמו דבר נגד העירוב, בזמן שארגונים רבניים אחרים **פירסמו התנגדותם**?

ד) מדוע אותם גדולי הרבנים בוויליאמסבורג המודפסים לעיל, ביניהם שהיו מאד מקורבים לכ"ק אדמו"ר זי"ע כתבו (לא רק חתימות) בשנת תשל"ב – תשל"ה **מכתבי עידוד** מפורשים לזרז תיקון עירוב בווילאמסבורג (שנדפסו בשעתם עיתונים ובקובצים), כיצד עשו כזאת בחיים חיותו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, אילו חלילה כל זה הי' נגד דעתו ורצון קדשו?

אדרבה, למי שיש תשובה אמתית להשיב על ד' קשיות אלו, יואיל נא לפרסמה, כי רבים נבוכים מחמת קושיות חמורות אלו, וכיו"ב.

לתשומת לב: חלק מהמודעות והחתימות מהשנים הקודמות, אין ענינם נוגע כלל לענייננו, כגון הכרוז משנת תשמ"א, כי העירוב ההוא הי' על סמך כמה קולות, והגה"צ מהר"י ראטה שליט"א **הלך אז לבודקו** [שהי' אז דומ"ץ דקהל יט"ל דסאטמאר, ופשוט שהוא לא הי' עושה זאת אילו דעת כ"ק אדמו"ר זי"ע הי' נגד עצם עשיית עירוב], ומכיון שלא הי' ניחא דעתו מהעירוב ההוא ע"כ חתם אז נגדו. והא ראי' שכעת **לא הצטרף לחתום שמו** נגד העירוב, כיון שכעת העירוב נעשה בצורת הפתח כדין, ובפיקוח והשגחה כראוי.

גם נודע לנו, שכמה מגדולי הרבנים שחתמו על הכרוז משנת תשמ"א, לא הסכימו אז לחתום שמם על לשון כללי, עד שתיקנו הלשון בנוסח ש"**לא לסמוך על העירוב הנ"ל**", וכדאמרן. וגם כעת הרי חזינן משבוע לשבוע כל מיני שינויים בנוסח אותה מודעה, הנעשים **לאחד** שכבר חתמו עליו הרבנים.

אנן כדידן ואינהו כדידהו
ונהרא נהרא ופשטיה

מכבדים אנו את דעת תורתם של ראשי הישיבה הגדולים זצ"ל (החוששים לדעת המשכנות יעקב נגד המג"א והט"ז), ואין אנו מתווכחים עם תלמידיהם המחויבים לציית להוראתם שלא יעשו עירוב, ושלא יטלטלו בעירוב. (אגב, נתבררו היום ענינים שאף לדעת האג"מ זצ"ל שרי העירוב, ויפורסמו אי"ה בקרוב).

מאידך גיסא אנו מצפים מתלמידיהם לדעת, כי אנן בדידן אמונים עלי מסורת אבותינו ורבותינו, א) שענין העירוב היא מצוה חיובית, ואנו סמוכים על הוראתם של גדולי הרבנים המובהקים כמוכח ממכתביהם עד כמה השתוקקו לתקן עירובין בשכונתינו. ב) סמוכים אנו על מרן החת"ס ושאר כל גדולי ישראל (הנוהגים כשיטת הבית אפרים נגד המשכנ"י) ואין לנו רח"ר דאורייתא, וכ**המהרש"ם** (שפסק דההיתר ביו יארק ברור גם שלא בשעה"ד וגם בעל נפש יוכל לסמוך ע"ז), **וכהרי בשמים**, וכהחזו"א, **וכהשבט הלוי** (ח"ח סי' קע"ז-ב'), ושאר גאונים מפורסמים, שלדעתם **לא גרע שכונתינו מעיר בני ברק** שמתוקן בה עירוב אע"פ שהיא מחוברת ברציפות עם הרבה ערים (לפתח תקוה, רמת גן, תל אביב יפו, בת-ים וחולון, בלי שום הפסק), וכן יש עירוב בעיה"ק ירושלים אע"פ שמספר תושביה עוברים על ס' ריבוא, עי' תשו' אבן ישראל (ח"ח סי' כ"ט) להגאון ר' **ישראל יעקב פישער** שליט"א, וכפי שהוא התבטא לאחרונה (לאלו שבאו לבד"ץ בירושלים לבקשם לאסור תיקון עירוב בבארא פארק) ואמר, **אם לירושלים מותר להיות עירוב אזי גם לבארא פארק מותר**. וכעי"ז השיב **הגרי"ש אלישיב** שליט"א לרב א' מתושבי שכונתינו.

אשר ע"כ, כשם שאין מצידנו שום כפיה על מעלת כבודכם לטלטל, כך נא נא גם מצידכם אל תנסו לכפות דעתכם עלינו לבטל מצות עירוב ועונג שבת קודש, כפי שנאה דרש הגאון הגדול מעמודי ההוראה מוהר"ר **פישל הערשקאוויטש** שליט"א, ונאה קיים בה"**מעשה רב**" בעת ביקורו בשכונתינו בש"ק פ' לך תש"ס כידוע, שנטל חומש בידו והלך עמו ברחובה של עיר, כדי להורות הלכה לרבים.

חזק חזק ונתחזק, ובל נתפעל כלל מאותם הזייפנים מפיצי "קונטרס החסברה". כי כשם שהם סילפו את דברי הרמב"ם לשרת את מטרתם בהשמיטם תיבת "כל" (ופשט הדבר בכל ישראל ע"ש, כך סילפו את דעת קדשו של כ"ק **הגה"ק מסאטמאר** זי"ע לצרפו לחטיבה אחת, לדעה אחת והשקפה אחת עם ראשי הישיבה, ואצ"ל שהעליבו לגמרי את הצד הגדול של מחייבי העירוב, ובראשם הגאון הגדול פוסק הדור **מהר"י שטיף** זצ"ל, ורשימה גדולה של רבנים גאונים ואדמור"ם מפורסמים שחתמו בעד העירוב בניו יארק, ביניהם כ"ק האדמור"ם הגאונים הצדיקים רבי **אברהם יהושע העשיל מקופישניץ**, רבי **ירוחם ליינער מראדזין**, רבי **שמעון קאליש מאמשינא**, רבי **יוסף דוד מאסקאוויטש מסאסוב**, רבי **נח פערלאוו מנאוואמינסק**, רבי **מרדכי שלמה פריעדמאן מבאיאן**, זכרון צדיקים לברכה, וחלואי שנזכה להיות במחיצתם לחיי העולם הבא, עם שאר גאוני וצדיקי עולם שעודדו וזירזו "**על מצות עירוב**".

המתעקש ומונע מלהעמיד העירובין הוא מחטיא את הרבים ועתיד ליתן את הדין (שו"ת אבני נזר)

וצונו על מצות עירוב

גליון ב' שבת זאת חנוכה תש"ס

תמצית פסקי רבותינו לענין עירות גדולות

הגאון מברעזאן (מהרש"ם)

"ברבר היתר הטלטול בעיר נוא יארק... ההיתר ברור, וגם בעל נפש יוכל לסמוך על זה".

וע"ז באתי עה"ח אור ליום ב' פ' בא תרס"ז פה ברעזאן. הק' שלום מרדכי הכהן אבד"ק הנ"ל

הגאון ממסטאניסלאוו (הרי בשמים)

"ע"ד היתר טלטול בש"ק במזרחה של עיר נויארק אשר במדינת אמעריקא... הנני תמים דעים עם כבוד הרב הגאון מוהר"ר יהושע נ"י הנ"ל בהיתר טלטול בשבת".

הנני בעה"ח פה סטאניסלאב תשרי תרס"ז לפ"ק, הק' ארי' ליבש הלוי איש הורוויץ.

הגאון מלאמזא (דברי מלכיאל)

"שיהא המבוי מפולש מקצה לקצה, אשר באמת אינו מצוי כלל בעיירות גדולות, ולזה נהגו לערב בכרכים גדולים מאוד, ולא חששו לכמה שיש שם ס' ריבוא".

(שו"ת דברי מלכיאל ח"ד סי' ג')

הגאון מפלאנסק (תירוש ויצהר)

"ובענין שטענו הרבנים שברחוב בראדוואי יש ס' ריבוא דהוי רשות הרבים, והשיבו המתירין, הא אין לו דין מפולש".

(שו"ת תירוש ויצהר סי' ע"ג או"ק ה')

הג"ר שלמה דוד כהנא (אב"ד ווארשא)

"ע"ד שאלתו אם בעיירות גדולות צריכין לחוש לר"ה דאורייתא, שלא יהי' היתר לתקן הטלטול רק בדלתות, לדעתי בעיירות קטנות שדרך המלך עוברת בה ומפולש מעבר אל עבר, יש יותר חשש מעיירות גדולות... והחיתר של אינו מפולש מוסכם ונתקבל ולא ראינו מי שחולק על זה... ובעיירות גדולות לא נמצא מפולש כלל, וכן בעירנו נוהגין מן דורות שלפנינו בתיקון עירובין ובלי לחוש לר"ה דאורייתא להצריך דלתות"

יום ג' ערב חנוכה תרצ"ד, ווארשא (נדפס בהפרדם חוברת ה' שנה ל"ו, ועוד)

למען האמת והשלום

הרי תשובת "אגרות משה" האחרונה בהנוגע לענין הוצאה, משנת תשמ"ג לפ"ק

אגרות (כרך ח או"ח ח"ה סי' כ"ד דף פו) משה

"... צריך להבין מה שנשים נוהגות היתר בלבישת בתי ידים ברחובות שבמדינתינו. ומסתבר שאף ברשות הרבים ממש מותרות, דהא יש דסברי דחשיבות רה"ר איכא אף שליכא ס' רבוא, מאחר דרחובות שלנו רחבים מט"ז אמה. ומה שכתבו התוס' דף ס"ד ע"ב בסופו בד"ה רב ענני, שמצא ר' שמשון כתוב בשם רבינו שר שלום, דנשי דידן אינן רגילות להראות, ומסקי סוף דבר אמרו הקדמונים דמותרות לצאת בהן דמוטב שיהיהו שוגגות ואל יהיו מזידות, מ"מ משמע שלא התירו אלא משום דליכא רה"ר גמור, כי הרחובות בזמנם היו פחות מט"ז אמה. שלכן בזמנינו שהרחובות בין מכרכים, בין מעיירות קטנות וגדולות, רחבות הרבה יותר מט"ז אמה, משמע שהי' לנו להחמיר ולאסור. ואף שהזכירו התוס' גם שאין ס' רבוא בוקעין בו, משמע קצת שלא היו מתירין בשביל זה לבד, משום דלא ברור לתוס' היתר זה דליכא ס' ריבוא, שהוא דבר שחולקין ע"ז רוב הראשונים, אף שהוא דלא כרש"י. שא"כ אצלינו איכא היתר זה, משום דבמקומותינו נוהגין בהחלט כרש"י (עירובין ו' ע"א ד"ה רה"ר) שליכא דין רה"ר כשאין בוקעין ס' ריבוא, שהרי נוהגין להתיר לטלטל בצוה"פ, שאין מועיל להתיר רה"ר בצוה"פ דבעינן דלתות, והוא משום דבכל מקומותינו נוהגין כרש"י כדין וודאי, ורק שאיכא יחידים מת"ח שמחמירין לעצמן, ולאחרים הן עצמן עוסקין לתקן כל צורות הפתח שהיו בכל העיירות, כדי להתיר הטלטול, משום שהי' הכרח גדול, ונעשה כן בכל העיירות אף שהיו הרחובות יותר מט"ז אמה. הרי שנוהגין כרש"י בהחלט אף לקולא. ומטעם זה שסוברין במדינותינו לגמרי כרש"י, נוהגות הנשים שיוצאות בתכשיטיהן בזמנינו שאין רגילות להראות, שפיר, משום שלדינא גם בשביל שליכא ס' ריבוא בוקעין, נמי נוהגין כרש"י, שאינו רשות הרבים. עכ"ל.

כלל גדול בכללי הוראה, דנקטינן עפי"מ שנפסק ב"תשובה אחרונה"!

הגאון בעל חזון איש

"בזמן הזה כל השווקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים, הן רשות היחיד גמורה מן התורה"

(חזון איש, הל' עירובין סי' מ"ג)

הגאון רבי ישראל יעקב פישער (חבר הביד"צ דעיה"ק ירושלים ת"ו)

"אי כיום שנמצאים בירושלים ששים ריבוא אנשים... אית לן היתר מחוור ומרווח דבודאי אין לנו רשה"ר דאורייתא, ושפיר מהני עירובין ושיתופי מבואות, בלי שום פקפוק".

(שו"ת אבן ישראל, ח"ח סי' ל"ו)

סיפור נורא מענין התייסדות העירוב בעיה"ק ירושלים ת"ו

מפי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל

(נעתק מטעיפ־רעקארדינג)

"שמעתי מפי ר' בן ציון יאדלער (הוא הגה"צ המגיד הירושלמי הנודע זצ"ל, שהוא הי' הממונה לפקח על העירוב בעיה"ק ירושלים במשך שנים רבות), שכאשר הגיע מליטא לירושלים הגאון בעל האדר"ת זצ"ל, ונתמנה לרב בעיה"ק ע"י הגאון הרב שמואל סאלאנט זצ"ל, קרא הרב האדרת לר' בן ציון יאדלער ואמר לו בלחישא, שהיות וחושש שמא במשך ימי חייו בהיותו רב ליטא, אולי נהנה מאיזה כספים שלא כדין, לכן רוצה לעשות ממעותיו איזה תיקון לצרכי רבים, וע"כ החליט לבקש ממנו לעשות עירוב על חשבונו, ואחר שעשו החשבון כמה ממון יצטרכו עבור עשיית העירוב והחזקתו, נתייסד העירוב בירושלים החדשה (נחלת שבעה, בית ישראל וכו').

ויהי אחר ג' שנים, למחרת הסתלקות הגאון בעל האדר"ת זצ"ל לבית עולמו, נכנס ר' בן ציון יאדלער אל הגאון ר' שמואל סאלאנט, וסיפר לו מכל ענין העירוב, ואם רוצים להמשיך בו צריך ממון להחזקתו. ע"ז נענה הגר"ש סאלאנט ושאל, אמנם עירוב הוא ענין גדול, אך מדוע הסתירו ממנו כל הענין עד כה? ע"ז השיב לו ר' בן ציון, כי הרב האדר"ת התנה עמו להחזיק הדבר בסוד כל זמן שנותר לו לחיות.

(המשך בעמוד ג')

הלכה - והוראת שעה

פולמוס העירוב העומד על הפרק, אינו שאלה של "איסור והיתר", אלא היא שאלה של קיום מצוה וביטולה. דהיינו שאם מצד ההלכה העירוב לא מהני, אזי אין כאן שום מצוה, ואדרבה עבירה היא לעשותה. אך אם מצד ההלכה אפשר לעשות עירוב, אזי היא "מצוה" חיובית דרמיא עלינו מדברי סופרים.

ולכן, כמה מרבותינו, אף שהחמירו על עצמם שלא לטלטל בעירוב, וביניהם החזון איש זצוק"ל, אשר החמיר גם לתלמידיו כידוע בחוששו לדעת כמה ראשונים, שהשו"ע והרמ"א לא פסקו כוותייהו, עם כל זה, הם השתדלו מאד ע"ד תיקון עירובין בעירם. ומאידך גיסא, היו מרבותינו, וכן חסידים ואנשי מעשה שדייקא דקדקו לטלטל בעירוב שעמד תחת פיקוח רב מובהק.

והנה בענין פולמוס העירוב דבארא פארק, תרי קלא משתמעי מצד הרבנים החשובים השוללים את העירוב. חלקם מטעם הלכה, וחלקם מטעם "חששות" שמא וכו'. ואף בחששות עצמם נשמעים כמה קלא, כי חששות הרבנים שונים זה מזה. הרי דעסקינן לכאורה בפולמוס מסובך ומורכב, הגורם לפילוג בין הציבור הגדול של שכונתינו החרדית הנפלאה.

והיות וגדול כח השלום, אולי נזכה בדברינו אלה להיות נטפל לדבר מצוה רבה זו שהיא שמו של הקב"ה - שלו'.

ראשית נפתח בצד ההלכה. דהנה היות וישנם מורי צדק מובהקים בשכונתינו שאנשי קהילותיהם סומכים עליהם בשאלותיהם החמורות, שהורו דעתם - דעת תורה - לבני קהילתם, חלקם בגלוי וחלקם בלחישא, דאפשר וראוי לסמוך על כשרות העירוב ואף לבעל נפש שרי לטלטל וא"כ, מדוע למחות ולעורר מדנים, הרי כו"ע מודי שזה זכותם וחובתם להורות ולפסוק כפי דעתם. הרי בזה אין הם כופים את דעתם על רבנים אחרים שאין סוברים כן, כי גם הם זכותם וחובתם להורות לבני קהילתם דעתם - דעת תורה - שלא לטלטל בעירוב.

ומצד ה"חששות", לא כאן המקום המתאים להכנס ולפרט את כל סוגי החששות למיניהם הנשמעים ע"י הרבנים החשובים שליט"א, ולכן אין אנו מציעים אלא נקודות למחשבה לתועלת הענין, וכבר אמרו חכמינו אין שמחה כשמחת התרת הספיקות.

חלק מהחששות שהועלו, אמת שבזמנם הי' מקום לחשוש מהם לפני עשרות שנים, כאשר הישוב החרדי בגלות אמעריקא הי' עדיין מתי מעט, ורוב היהודים פה היו אלה שבאו להתפלל בסינאגאג'ס ובקאנגרעגריישן'ס. בניהם ובנותיהם ישבו קרנות ברחובות העיר בעירבוביא. בעזרת הנשים של בתי מדרשות וחצרות אדמורי"ם בבארא פארק, לא חסרו אז כאלו שהלכו אף בגילוי שער, וב"ה שמנכדיהם ישנם כיום יריאים ושלימים וחסידים. וכשם שהיום לא רוצים אפי' להזכר מהתקופה ההיא שהיו כאלו שזירזו את הרבנים לסיים מהר את השלוש סעודות, כי היו להם טיקעטס מוכנים ולא רצו להפסיד את השאו וכו', כך מדוע להזכיר לנו היום על חששות שהיו נוגעים לימים הנשכחים ההם.

וכי האיך אפשר בכלל להטיל על בארא פארק של היום, את החששות הישנות שב"ה כבר עבר עליהם את הקלח? כאשר קהילתינו החרדית צמחה ועשתה פרי קודש הלולים לה' ולתורתו הק', וכבשה לגמרי את כל מעמד וצביון שכונתינו, ב ל ע " ה.

הרי אם באמת יש למאן דהוא מהרבנים חששות של פריצות גדרי הצניעות בגלל מצות תיקון עירובין, פוק חזי חזות פני שכונות מאנסי ומאנראו כיצד נראית שבתותיה. ומדוע נרחיק עד לשם, תא חזי פני רחובותינו פה בארא פארק בחג המצות, בחג השבועות ובחג הסוכות, דאף בזמן הקהל אין פרץ ואין יוצאת ברחובותינו, ועל סמך מה ולמה נתעקש לחשוש תששות עתיקות על יום שבת קדשינו.

בס' צנא מלא ספרא, ח"ב, מובא שמועה ששמע הגר"ש וואזנער שליט"א גאב"ד זכרון מאיר, מפי הגאון בעל דעת סופר מפרעשבורג זצ"ל, בשם מרן החת"ס זי"ע, כי לכל רב ומו"צ יש פסקי הלכות רבים שהם בבחינת תושב"פ כהוראת שעה, והוראה בדיעבד, וצריך כל פוסק הלכות להשגיח שלא יהפכו פסקים אלו ל"תורה שבכתב" ולתורה לדורות.

והענין הוא בזה, כי רק על עניני תורה והלכה שמקורם בש"ס ופוסקים, חלילה לנו לומר "נשתנו העתים", אבל על גדרים שהיו בשעתם רק "הוראות שעה" מחמת חשש מכשול, חלילה לנו לומר שהם תורה לדורות. כי בהחלט יתכן שבתקופה אחרת אותם הגדרים משתנים לצורך השעה, דייקא כדי להציל ממכשול.

כמה התנגד הגה"ק רשכבה"ג מסאטמאר זצוק"ל נגד הקמת בתי חינוך לבנות, אך כאשר צורך השעה חייבה זאת, מאז נוסדו ונתפשטו מוסדות "בית רחל" בעולם, שהיו הצלה גדולה.

בתקופה בה נתייסד "התאחדות הרבנים", לא הסכים אז הגה"ק מסאטמאר זצוק"ל כלל שהתאחה"ר תתעסק במתן הכשרים בשום אופן, ואף הכניס סעיף זה בתקנות היסוד. כי בשעתו ראה חורבן גדול בזה שארגאניזאציע'ס נותנים הכשרים. ומה שהתאחה"ר מתעסקת כיום בהכשרים הוא רק מחמת שינוי פני הישוב החרדי שגדל וצמח לאלפי רבבה, בד בבד עם הביקוש ליתרון הכשר טוב ומועיל.

וכן ה"ה לענין "כוללים" שכ"ק הגה"ק מסאטמאר זצוק"ל הי' מנגד גדול בשנים הראשונות, ומה נשתנה המצב בשנים האחרונות.

ע"כ מבלי להכנס לפרטים, יסוד זה משמש כתשובתינו הכללית על כל מה שנתפרסם ע"ד דעת הגה"ק מסאטמאר זצוק"ל לענין העירוב בשעתו, כי רק אלו שכבר שכחו יכלו לכוללו במחיצה אחת ובשיטה חדא עם הגאון בעל אג"מ זצ"ל, כי הרי ידוע מכמה תלמידיו שאמר בשיעוריו מפורשות ד"אין לנו כיום דין רשה"ר דאורייתא", וכמוכח גם מהראיות המוצקות שהזכיר תלמידו מזקני הרבנים הגה"צ מאודווארי שליט"א, אשר נתמנה על ידו כיו"ר בית ההוראה דהתאחה"ר, ראה דבריו וראיותיו בגליון הקודם של "וצונו על מצות עירוב".

אין ספק (חששות)
מוציא מידי ודאי (מכשולות)

בענין ספק החששות שחוששים מהם חלק מהרבנים החשובים שליט"א, ראוי לשים לב על עוד יסוד גדול שהנחילו לנו רבותינו מאורי הגולה, ה"ה מרן החת"ס זי"ע, ומרן הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע, שממש שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, דודאי, או כמעט ודאי, מכשולות אחרות לפנינו, החמורות טפי, שעלינו לחשוש מהן.

מרן החת"ס בתשובתו הידועה בענין מצות עירוב (או"ח סי' צ"ט):

"כל בר דעת ישפוט בשכלו, שאי אפשר, בשום אופן, לקהל ישראל לשמור את בני ביתם קטנים כאלו, וגם לא נשותיהם, וחלושי דעת, לשמרם בכל יום השבת מבלי להוציא מפתח ביתו החוצה דברים קטנים, ומטפחת, וקטנים ופתם בידם. וכמה צער ודוחק יסבלו הגדולים הנזהרים".

"דהאי ברכה, על מצות עירוב, היא על מצות התיקון הגדול הלז, להשמר מאיסור הוצאה, אשר ממש אי אפשר להזהר ממנו".

וכעי"ז כתב מרן הרה"ק מצאנז זי"ע בתשו' "דברי חיים" (ח"ב סי' ל"ג), וז"ל:

"שואלים ומבקשים למצוא היתר לעשות עירוב בצורת הפתח, כמנהגינו, כי הרבה מכשולות באים באין עירוב".

לאור דבריהם הקדושים, נשאלת השאלה, דאף אם נימא שיש מקום לחשוש אותם חששות הנשמעים היום על שכונתינו, הרי כו"ע מודי דאינם אלא בגדר "ספק", שמא ממצוה מד"ס זו ומתיקון הגדול הלז, יצא חלילה איזה מכשולות. וא"כ כיצד מניחים את הודאי של גדולי רבותינו ד"הרבה מכשולות הבאים באין עירוב", וש"להשמר מאיסור הוצאה ממש א"א להזהר ממנו", מפני הספק, של חשש המכשולות השונים הרחוקים שחוששים להם כמה מהרבנים דשכונתינו? הרי אין ספק שלנו מוציא מידי ודאי של הני גאוני תקיפי קמאי קשישאי.

גם מה שחוששים איזה רבנים בגלל "קלי דעת" וכו'. הרי גם "חלושי דעת" מוזכרים בתשובתו הנ"ל, דאדרבה היא הנותנת לקיים עבורם את התיקון הגדול הלז של מצות עירוב.

ואם ירצו לחלק בין חלושי דעת לקלי דעת, דהיינו שכלל שכונתינו הנזהרים יסבלו (גם צער ודוחק) בגלל כמה חששות מ"קלי דעת", ע"ז יכולים להרגיעם תיכף מן השורה הראשונה של תשו' החת"ס הנ"ל, שנשלחה להרב המאה"ג המפורסם המופלג כבוד מה"ו ארי' ליב נ"י אבד"ק וו"ב יע"א.

דהנה וו"ב הנ"ל היא העיר "וועסברין" שחלק גדול מתושביה היו מעולם קלי הדעת מכח כת המתחדשים, וכשנפרדו הקהלות בשנת תרכ"ס, עיר זו לא נצטרפה לכת החרדים הארטאדאקסין, ונשארו לנעאלאגין עד החורבן הנורא. (עדות הגאון אב"ד הנ"ל הנדפס באוצרות ירושלים, קובץ רח"צ תשמ"ב), ומה לנו הוכחה יותר ברורה מעצם העובדא שמרן החת"ס זי"ע זירז לתקן עירוב גם בעיר כזו.

ומעתה לא נשאר לנו אלא עוד שתי נקודות קטנות להעיר ולעורר עליהם, הא' לאלו דמצד חשש הלכה דרה"ר קאתי, כבר פסקו רבותינו דאינם רשאים למחות לאחרים כל זמן שיש להם על מה ועל מי שיסמוכו (אף שהרב המפקח אינו המרא דאתרא, כשם שאחרים גם אינם המרא דאתרא של כל בארא פארק. וכמו שהבשר שאנו אוכלין אינו ח"ו שחוטי חוץ, וכמו שאנו סומכין על כשרות המקוה בשכונתינו, כך אפשר להסדיר גם לענין תיקון כשרות המקוה בשכונתינו, כך אפשר להסדיר גם לענין תיקון

(המשך בעמוד ד')

יסודי תיקון צוה"פ בשכונתינו יצ"ו בשנת תש"ס לפ"ק

א) השתנות פני הישוב לטובה בשנים האחרונות, שב"ה נהפך לישוב חרדי במלא מובן המלה, לעיר מלאה בני תורה וחסידות, במוסדותיה ובתי מדרשיה, ישיבותיה וכולליה הרבים, ורוב הציבור כפוף למרות והוראות מנהיגים ורבנים בחרדת כבוד. ולכן החששות שחששו להם איזה רבנים בשנים הקודמות ב"ה כבר לא שייכים במקומינו פה היום. ופוק חזי האיך אין יוצאת ואין פרץ ברחובותינו בימי חג ומועד.

ב) עם התחזקות הכח החרדי והחסידי בבארא פארק, ניתוספו בה גם הרבה רבנים ומורי הוראה, וחלק גדול מהרבנים שואפים ומחייבים מצות תיקון עירוב כנהוג אצל אבותינו ורבותינו מימים ימימה, ולא גרע מבני ברק וירושלים ושאר הערים הגדולות בעולם.

ג) בתקופה האחרונה נתהווה בשכונתינו מציאות חדשה, שסביבות הרבה בתי מדרשים עשו צורת הפתח ברחובותיהם, ומהם למדו שכיניהם ועשו צוה"פ לעצמם גם לבתיהם הפרטיים, ומדשתקי רבנן ניתוספו ונתפשטו עירובין אף לאורך הרחובות, ללא שום פיקוח והשגחה על כשרות צורת הפתחים. והיות וחלק גדול מהם לא נעשו כהלכה, ומאידך נתפשטו כ"כ העירובין עד שכבר אין בידינו לבטלם, ע"כ ראו רבנים לנכון לתקן תיקון גדול למניעת כל צדדי מכשלת ההוצאה וההכנסה ללא צוה"פ כדת וכדין.

ד) כהיום כמעט כל בני העיר מבקשים ודורשים עירוב בשכונת בארא פארק, ולמה נמנע מהם זכותם על דבר שמבקשים כהוגן, ובפרט שהיא מצוה מד"ס שנצטוינו מחכמינו ז"ל ונהגו בה אבותינו ורבותינו. (עי' שו"ת אג"מ או"ח ח"ה סי' כ"ט).

ה) עצם ענין הלכה זו דתיקון עירובין בשכונתינו, דנו בה רבנים גאונים שליט"א בכובד ראש כפי דעתם, ואנו נזכיר כאן רק איזה נקודות כלליות: נתברר מדו"ח שקיבלנו מה"טראפיק דעפארטמענט" שמספר האויטאמאבילן יחד עם נוסעיהם העוברים במשך מעת לעת על ההיי־ווייַ של אוישן־פארקוועי הם הרבה הרבה פחות משששים ריבוא. (ואצ"ל לדעת הפוסקים הגדולים כהבית אפרים, ישועות מלכו והמהרש"ם, שעגלות ורכבות אינם נחשבים למנין ס' ריבוא עוברים בו, דבעינן דוקא הולכי רגל דומיא דרגלי מדבר. ובנוסף לזה דעת הסוברים שאויטאמאבילן נחשבים כרה"י בפני עצמן. ועוד, דהפארקוועי גופא אינו מפולש ישר מקצה לקצה.)

ו) צורת הפתחים מפרידים את שכונתינו מן ההיי־וויי של אוישן־פארקוועי, עי' בשו"ת מהר"י שטרייף (ובפרט לפי שיטת הב"ח והחזו"א דאין לנו היום רה"ר מכיון דיש מחיצות של בתים. ועי"ע שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קע"ז [בנ]. - נוסף לזה שיטת שו"ע הרב סי' שס"ד ס"ד, צמח צדק, אבני נזר, ישועות מלכו, א"א מבוטשאטש, וכן פסק בתשו' אבנ"ז, ובביאו"ה שם לדעת הרמב"ם, ובערוה"ש שם, ושאר פוסקים שצוה"פ מהני גם לרה"ר דאורייתא לשוויא רק דרבנן). מה עוד דהמציאות שלנו בשכונתינו לא גרע מהמציאות של שכונת קיו גארדענס בעיר קווינס הגדולה, שיש בתחומי העירוב דידן את ד' תנאי ההיתר הנזכרים בשו"ת אגרות משה ח"ד בהשמטות סי' פ"ו (ועי"ע אג"מ או"ח חלק ח' סי' כ"ח ענף ב' ס"ק ה', וסי' כ"ט).

ז) ברוקלין מוקפת כיום ג' מחיצות ממש שנעשו בידי אדם (ונשלמו רק בשנים האחרונות) ע"י שלטון העיר, ושכונת בארא פארק נמצאת בתוך קו תחום אותם ג' המחיצות השלימים, הרי דאליבא דכל הפוסקים, אין כיום לשכונתינו יותר דין רה"ר דאורייתא עי' שו"ע הרב ריש סי' שס"ג ובביאו"ה שם, ובתשו' אחיעזר בצירוף התזו"א אודות פאריז (אף לדעת המשכנות יעקב. ברם שכונת פלעטבוש אינה נכללת בתחום אותם ג' המחיצות). גם יש לברוקלין מחיצה ד' שהוא עומד מרובה על הפרוץ (ולהפמ"ג, הבית אפרים והחזו"א הרווחנו בזה גם חומרת הרמב"ם המצריך ד' מחיצות). וא"כ כל הנ"ל הוא סניף גדול אם נעשה צוה"פ כדינו.

ח) ולענין מה שישנם איזה אנשים שאין רוצים להשתתף בע"ח, כבר כתבו הפוסקים שאינו מונע, עי' שו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ב סי' ס"ב, ובס' ובחרת בחיים להגאון מוהרש"ק זצ"ל סי' קכ"ג, ובשו"ת בית יצחק יו"ד קו"א סי' ח', מחזה אברהם או"ח סי' ע"ג, חזון נחום סי' מ"ב, קצוה"ש סי' ק"ה סי"ד בבדה"ש סוף ס"ק כ"ו, שאינו מונע, וכן כתב בתש' עמק התשובה (כת"י). ועיי"ע תשו' מהר"י מינץ סי' ז' וערוה"ש חו"מ סי' קס"ב ס"א דאינו יכול לומר קים לי וכו' וכופין אותו ליתן פת. (ועוד סיפר לנו הרה"ג מוהרמ"מ וויינסמאנדל שליט"א דומ"ץ נייטרא במאנסי, ששאל שאלה זו לזקינו הגאון האדיר בעל מנחת יצחק זצ"ל בנוגע להעירוב במאנסי, וענהו הטעם שאין לחוש כלל לזה, וחיזקו מאד לענין תיקון העירוב שם. וכן אותו הטעם אמר לו הגאון הגדול מוהר"ח קניבסקי שליט"א בשם אביו הגאון הצדיק בעל קהלת יעקב זצ"ל, שפסק כן בבני ברק הלכה למעשה).

ט) וזאת למודעי כי הרבה מורי ההוראה דשכונתינו מחזקים ומעודדים את ידינו. ומאידך אין כוונתינו לכפות דעתינו על הציבור, אלא לתקן עירוב רק לכל מי שחפץ לסמוך, ולמעשה כל יחיד ויחיד יעשה כפי הוראת חכם שכפוף להוראותיו.

י) ע"ד הקול קורא"ס הקודמים שיצאו מכבר, ראוי לציבור לידע שאין ענינם נוגע כלל לענייננו, כי בהם הנידון לא היה ע"י תיקון צוה"פ אלא ע"י השתמשות בצירופי היתר של מחיצות שכבר נבנו ע"י שלטון העיר כגון מחיצות הי־וויעס, טרעין עלעוועטרס, מחיצות הים וכיוצ"ב (שעל אופן זה הי' המחלוקת, והיו הרבה גאו"צ שחתמו להיתר במאנהעטן ראה קו"ק תש"כ) אבל העירוב דידן, זה עתה פעם ראשונה שנעשה במיוחד לשכונה חרדית וע"י צוה"פ כדת וכדין וכנהוג מימות עולם, ועל כגון דא הסכימו בשעתו גדולי הרבנים המובהקים זצ"ל.

ומכאן מודעה רבה, נא ונא להתייחס למחלוקת זו כמחלוקת לש"ש, ואצ"ל שלא להשיב מלחמה ע"י בזיון ת"ח בכל דרך וצורה שהיא, בין בכתב ובין בע"פ, שאינם משמשים את המטרה הקדושה כלל ועיקר, ויתקיים בנו דרשת חז"ל על מצות עירוב "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום".

(המשך "סיפור נורא" מעמוד א')

אמר לו הגרש"ס, הבא ונלך יחד אל הראשל"צ הספרדי הגאון ר' יעקב שאול אלישר, כדי לקבל מקופת העדה הספרדית מחצית ההוצאות, וכשנכנסו אליו בהצעת הענין, הסכים שיש להתחלק בהוצאות בין הקהילה האשכנזית ובין הקהילה הספרדית, אך מיניה וביה חזר בו וטען, למה עלינו לשלם בשבילכם האשכנזים, הרי אנו נקטינן כהדעה הראשונה של מרן הב"י, ולא הסכים שקהילתו תשתתף בהוצאת העירוב, ונפל כל העול על הגרש"ס והקהילה האשכנזית בלבד".

לאחר שהגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל גמר את הסיפור ב"עד כאן שמעתי מפי ר' בן ציון יאדלער", הוסיף לאמר, אתם רוצים לדעת מה היו התוצאות? ובכן מכל קהילתו העיראקית של הגאון הראשל"צ הנ"ל, בניהם יצאו אח"כ לתרבות רעה ר"ל וכמעט לא נשאר מהם שומר שבת (שלא כמו שאר בני הקהילה המאראקאנית והחאלאבית), ומהם היו אח"כ ראשי ומנהיגי ההסתדרות הציונית שהסיתו והדיחו לחילול שבת בפרהסיא ר"ל בארה"ק, ושאר פעולותיהם נגד הדת, הידועים לשמצה ולדראון עולם, ע"כ.

מכל הנ"ל יש ללמוד ק"ו מאלו שעיכבו קצת תיקון העירוב ב"שב ואל תעשה" ע"י חסרון השתתפות ממון בלבד, ק"ו לאלו העושים פעולות היזק ב"קום ועשה", עד היכן הדברים מגיעין, רחמנא לשיזבן.

נתבקשנו לפרסם השורות דלהלן מטעם וועד העירוב

בס"ד

הננו להודיע בשער בת רבים כי למען האמת והשלום הסכמנו ואף שלחנו להודיע להרה"ג שליט"א מראשי מנגדי העירוב, שמצדינו הננו מוכנים לקבל ההצעה לערוך "וואלן" באופן הגון ע"י קלפי מיוחד, שע"ז יוכלו לבוא למנין כל הרבנים ומו"צ דשכונתינו, ויתברר הדעה האמיתית של רוב מנין ורוב בנין מרבני שכונתינו שליט"א, אם הם נגד, או בעד העירוב.

אלא שתנאי אחד דרשנו בשם הרבנים ומו"צ תומכי העירוב, שדעת הרוב יחייב את שני הצדדים בשווה, לכאן או לכאן. ובינתיים נתקיים "והשיב לא נאמר".

וועד העירוב

מערכת "וצונו על מצות עירוב" אינה אחראית לשום מודעות או מכתבים המתקבלים מכל צד שהוא, וכל זמן שאין בהם בזיון ת"ח, יכולים כל צד להביע דעתם, כרוך ת"ח המרבים שלום בעולם.

מכתבים למערכת

האם העירוב הוא למהדרין מן המהדרין או רק לאלו שאינם יר"ש ובעלי נפש, בלבד

כבוד העורכי "יוצונו על מצות עירוב".

הנה בעש"ק פ' ויצא אורו ונתבשמו עינינו ויגל לבינו מהגליון הראשון של "יוציונו", וממש היי לנו עונג שבת קודש ממנו. אך בעש"ק הקודם בציפיותינו ציפינו בכליון עינים לגליון השני ונתאכזבנו, ועי"כ הנני בא אליכם בטענת חז"ל "יהיכן ויצונו" אקוה מאוד שתמשיכו בעבוה"ק בדרככם זו, ולא כאותם מפיצי פאשקעווילן ברחובות, דאך שיש להבין כאב לבם, ואע"פ שטענותיהם צודקות, ושאין להם ברירה כי העיתונים עצמם נוקטים צד אי ולא יפרסמו השגותיהם, מ"מ דרככם עדיפא ומתקבלת יותר.

הראיל ושמעתי מאחורי הפרגוד בשו"ט שאייה לשבת חנוכה זו עומד לצאת גליון נוסף בעז"ה, וכן שיודפסו בו כמה מכתבים, ע"כ אבקש להדפיס גם את מכתבי המצו"ב. הנה נאמר לי ע"י אי ממתפללי קהילתנו ששמע בהראדיא במוצ"ש לאחר חצות ליל אי' דחנוכה, שדיברו מענין העירוב ונשמע קולות הצדדים לכאן ולכאן, ותמיהני על רב אי שבמקום לטעון טענתו בביהמ"ד, קרא תגר בראדיאו, וטענת הטוען היתה תמיהה עצומה על תושבי בארא פארק המטלטלין בעירוב, שבשאר ענינים הם יראים וחרדים לדבר ה', ומדקדקים בקלה כבחמורה, למהדרין מן המהדרין, ואילו בענין חומר איסור הוצאה וטלטול בש"ק בזה סומכים עצמם על קולות. וכדי לחזק טענתו הקריא לשון המשנה ברורה דירא שמים יחמיר על עצמו.

ומכיון שאין דרך ת"ח לשמוע ראדיא, לכן לא היי מי שישיב לו, ע"כ אודה לכם במאד אם תואילו לפרסם תשובתי על קריאת התגר נגד תושבי בארא פארק המטלטלים בעירוב.

הנה ז"ל המ"ב בסי' שס"ד ס"ק חי וז"ל. ובעיירות שלנו שמנהג העולם לתקן ע"י צורת הפתח אף שרחובותיה רחבין הרבה, ומפולשין משער לשער, וגם פעמים רבות הולך דרך המלך תוך העיר, ומדינא הוי ר"ה גמור ע"ז וכדעיל בסי' שמ"ה, ועל כרחך דסומכין על הי"א שבסי' שמ"ה דר"ה לא הוי אא"כ ס"ר בוקעין בו, וזה אין מצוי, אמנם באמת הרבה ראשונים חולקין על הי"א הנ"ל, וע"כ אף דאין למחות לאחרים הנוהגין להקל ע"י צוה"פ, שכן נהגו מעולם ע"פ דעת הפוסקים המקילין בזה, מ"מ כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לטלטל ע"י צוה"פ לבד, עכ"ל.

הרי ברור שמש"ק המ"ב ד"כל בעל נפש יחמיר לעצמו" זה דווקא אם ישנם כל שאר עיקרי תנאי רה"ר. אבל אם חסר אי מהם, כגון אם אינם מפולשים משער לשער (ופירושו כתב המ"ב לעיל סי' שמ"ה ס"ק כ', "ששהשערים מבוונים זה בנגד זה"), אזי ההיתר ברור אף לבעל נפש. וכאשר כבר מפורש הדבר בב"י בסי' שמ"ה, דאסחסר אחד מהם הוי ר"ה גמורה.

וכן גם בשו"ע הרב בסי' שמ"ה סי"א מש"כ לאחר שהביא דעת הי"א, וז"ל, וע"פ דבריהם נתפשט המנהג במדינות אלו להקל ולומר שאין לנו עכשיו ר"ה גמורה, ואין למחות בידם, שיש להם על מי שיסמוכו, וכל ירא שמים יחמיר לעצמו, עכ"ל. ברור זה דוקא אם ישנם כל שאר עיקרי תנאי רה"ר שהזכיר בעצמו שם בתחילת הסעיף ע"י"ש, ופשוט.

ואל תתמה שהשו"ע הרב והמ"ב אירי באופן הנ"ל דמפולש משער לשער, כי ידוע שבהרבה עיירות במדינותם היו בהם רחובות המפולשים מעבר אל עבר, כאשר גם העיד הגאון מוהרש"ד כהנא ראב"ד ווארשא, הנדפס בהפרדס חוברת ה' שנה ל"ז, ע"י"ש.

תחזקנה ידיכם כל העסקנים החשובים ובראשם הרהגה"צ מסערדאהעלי שליטי"א חזק ואמץ, חזק חזק ונתחזק.

ב.צ.ה., בארא פארק

שמוע בין אחיכם, כתיב

כבוד המערכת הנכבדה "יוצונו על מצות עירוב" ה' עליהם יחי'

מה מאוד נהננו מן הגליון הנפלא שהדפסתם, ממנו נודע לנו לראשונה שגם לצד העירוב עומדים גדולי רבנים מפורסמים, כי עד שיצא גליונכם שמענו וראינו רק את צד השלילה בלבד, אין לעשות, ואסור לעשות, וכו' וכו', מבלי לדעת שיש בכלל צד שני. ואם בתוה"ק כתיב "שמוע בין אחיכם" הרי ק"ו דבענין של הלכה והוראה יש לשמוע צד שני, וחכם מה הוא אומר. וידוע מה שנאמר בשם הגאוה"צ מהרי"ץ דושינסקי זצ"ל על המסורה ויחדלו הקולות (שמות ט לג) ויחדלו לבנות העיר (בראשית יא ח), דרק כאשר נשמעים שני צדדים המתווכחים בענין של תורה והלכה, ע"י"כ נבנית העיר, משא"כ כאשר לא נשמע בעיר רק צד האחד בלבד, זהו גורם לחורבנה של העיר. ולכן יש להביע גודל הערכה על אומץ לבכם לגלות לציבור את הצד השני של המטבע שטבעו חכמים, הלוא הם הרבנים הגאונים המפורסמים למובהקי ההוראה בחוגים שלנו, שהם רוב בנין ורוב מנין של תושבי בארא פארק.

והנני להציע למעלת כבודכם לקבוע בגליונכם מדור מיוחד למכתבים, מני שבעו"ה סותמים ומשתיקים ומחניקים כל קול ש"ק מנסה לטעון שיש בכלל צד שני, שזה גופא עוולה נוראה, וע"י מדור המכתבים יוכלו להביע דעתם ללא כל מורא. ואפתח בשני פרטים שצד שוללי העירוב חוזרים ומפיצים לציבור. האחד, שכאילו הרב הגה"צ אבד"ק סערדאהעלי שליט"א הוא זה שיסד את העירוב בבארא פארק, וזה כלל אינו נכון, א) לא הוא יסד את העירוב, ואף לא הוא הי' הראשון שהשגיח על העירוב, אלא רבנים אחרים כידוע. ב) רק לאחר שדומי"ץ א' משכונתינו הודיע לו בעש"ק פי חיי שרה, שאין השגחה על העירוב כי אין מי שיפקח עליו (מפני שהרב הגה"צ מקאסוב שליט"א שהוא דומי"ץ דק"ק וויזשניץ, נתבקש מהאדמו"ר שליט"א להספיק השגחתו כידוע), ואז מחמת גודל האחריות לקח הגה"צ מסערדאהעל את עול הפיקוח על עצמו, מתוך תקוה שרבנים מובהקים אחרים יתחלקו עמו בעול הציבור.

והענין השני הוא, שמפרסמים שהרב הגה"צ מסערדאהעל שליט"א הוא יחיד, ושהוא פועל נגד הרבנים בשכונתינו שחתמו שאין לעשות עירוב, ודבר זה הוא היפך האמת, כי כפי ששמעתי מדודי שהשתתפ באסיפת הרבנים בפי לך לך, שלאחר שסיים הרב מסערדאהעל את דבריו, לא היו שום החלטות, ובאותו מעמד הרבנים רוב לא נענו להצעה לחתום שמם, וכל מה שהוחלט שם הי' רק שצריך לקיים עוד אסיפה. אלא שביני לביני הלכו אל הרבנים בביתם לאסוף חתימתם נגד העירוב ומכיון שלא הי' החלטה, והחתימות נאספו באופן שכל רב יחיד חתם בביתו באופן פרטי, ועל דרך זה נאספו ונצטרפו חתימות המנגדים, א"כ הם היו אלו שקראו תגר על הגה"צ מסערדאהעל, והם שיצאו נגדו לעשות מלחמה ברבנים, והם הם הגורמים לבזיון כבוד הרבנים, ולא להיפך.

ואסיים במש"כ הגה"ק רבי צבי ארי' פראמער זצ"ל אבד"ק קאזיגלוב ור"מ דישיבת חכמי לובלין, בתשו' ארך צבי סוס"י ס"ט וז"ל בד"ה והנה, בודאי אם אפשר לתקן מהיות טוב אל תקרי רע, אך כשאין אפשר לתקן, יש לסמוך בשעה"ד על החי"צ ודב"ש ואבני"ז שמתירין בזה, וח"ו לומר שהעירובין פסולין בדבר שכבר יצא בהיתר מרב בישראל, שסמך על דברי גדולי הפוסקים המתירין בזה, ומי שרוצה להחמיר על עצמו תבוא עליו כרכה, אבל לא להורות לאחרים ולומר שהוא עירוב פסול.

נא לפרסם מכתבי זה לתועלת הרבים, אך מבלי להזכיר שמי מטעמים המובנים הידועים בעו"ה עד כי יעבור זעם בעזה"י.

ז.ל.פ., בארא פארק

אלו ואלו דברי א' חיים

כבוד עורכי "יוציונו" החשובים הי"ו. ראשית הנני להביע את הערכתי על הגליון המוצלח של "יוציונו על מצות עירוב", שהוא ממש מחי' נפשות, ומן הראוי שתמשיכו בעבודתכם הקדושה מידי שבוע בשבוע וביתר שאת ועוז.

הואיל ויש כעת בלבול המוחין גדול בין אנ"ש תלמידי וחסידי רבינו הגה"ק (מסאטמאר) זי"ע, וחלישות הדעת משתי הדיעות הנראים כסותרים שיצאו מהיכלו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, מצד אי מה שמנגדי העירוב פרסמו חתימתו, ומאידך מה שכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר להרה"ג ר' חיים לייב כ"ץ הרב מסערדאהעל שליט"א, בנכחות אחיו הרב מווין, כפי שנתפרסם בגילוי דעת. ע"כ אני מבקש לפנות מקום בגליונכם הבא לפרסם שאין כאן שום סתירה כלל.

כי כל המעיין בגליון אנ"ש פרי תמרים פרי וירא מענין הביקור בהיכלא דמלכא של הרה"ג מטענקא (שליט"א) [זצ"ל] יחד עם בנו ועם הרה"ג ר' אברהם יהושע ביק שליט"א, יראה מה שכתוב שם מפורש מה שסיפרו לכ"ק אדמו"ר שליט"א, "שכמה יחידים רוצים לתקן עירוב בעיר על דעת עצמם וכו' וכל הרבנים פה אחד השמיעו חוו"ד נגד הפירצה הזאת" ע"י"ש ודו"ק. וכידוע מאמר החכם "שאלת חכם חצי תשובה", וא"כ מה הפלא מה שהשיב כ"ק אדמו"ר שליט"א על פירצה חמורה כזה, ומי יודע מה עוד נאמר שם בע"פ לפני ולפנים, שלא הדפיסו בפרי תמרים הנ"ל, ופשיטא שעל עירוב כגון דא וכיו"ב הי' דעת רבינו הקי זי"ע נגד.

ומאידך גיסא, כאשר הופיעו בהיכלו של כ"ק אדמו"ר שליט"א הרה"ג מסערדאהעל עצמו, וסיפר על גודל מכשלת העירובין שנתפשטו ברחובותינו מבלי שום פיקוח, ושהרבה מהם לא נעשו כהלכה וע"י"ז רבים נכשלים בחילול שבת בפרהסיא ר"ל, וע"כ עודד שיתקנו צוה"פ כשר בשכונתו, והוא מפקח עליו באופן אישי, מה הפלא ע"ז שכ"ק מרן שליט"א עודד אותו ע"ז ונתן ברכתו, ואמר לו שמעולם לא שמע מכ"ק דודו רבינו הקי זי"ע שום התנגדות, כי פשיטא שעל עירוב שנעשה כדת וכדין ויש עליו פיקוח מרב מובהק כמוהו, שאפשר לסמוך עליו ועל העירוב. וא"כ אלו ואלו דברי אלקים חיים הן. בברכת צלח ורכב ע"ד אמת,

ח.י.ל.ש, קרית יואל

(המשך "דבר המערכת" מעמוד ב')

צוה"פ והשגתתו. ומה שנדפס כרח מתאה א', פשוט דנאמנים יותר מה שנכתב בדברי חשובת האג"מ זצ"ל דאין למחות, ממה שנדפס תתימת שמו ע"י מזכירות אגוה"ר, הסותר את דברי תשובתו, שכידוע אין זה לשונו ולא זה הי' דרכו של האי גאון צדיק ועניו).

והב' לאלו שמניעתם לא מצד הלכה, אלא מצד חששות אחרות, יש להתבונן האם באמת אין ראוי לחשוש שמא כל הקאמפעין העיקשי והתעמולה הגדולה נגד העירוב, אינו ח"ו בגדר פגיעה חמורה בכבוד תורתם וקדושתם של הני גאוני תקיפי קשישאי קמאי הנ"ל וקמאי דקמאי (עד התנאים והאמוראים, דהרי אביי הוצרך להתנצל על המכשלה שתתת ידו שלא עשה עירוב, תת"ס ע"י"ש), ובתראי כל שאר מאורי הגולה מוסדי ופוסקי הדורות, חלילה וחלילה? ובזה יצאנו ידי חובת ביאור צד "השני" שבמחלוקת לשם שמים זו, במטרה לקחת בחשבון את כל הנקודות הנ"ל ולהעלותם על שולחן מלכים, מאן מלכי רבנן, ה"ה כל הרבנים הגאונים מורי הצדק דשכונתינו, ולהגיע לכלל החלטה למען השלום על ישראל ועל רבנן, עפ"י רוב מנין ורוב בנין, והעושה שלום במרומיו הוא "ברחמיו" יעשה שלום עלינו ועכ"א.

העתקה מספר "תולדות שמואל" דף קס"ו מצוה ל"ב שלא לעשות מלאכה בשבת אב לט) המוציא מרשות לרשות

ח ס' רבוא. כנר כתבתי לעיל בקי"ח ע"ש דבניגן ג"כ מבמי זה מיחיו ק' רבוא נוקבין בו בכל יום הבה המחבר בקי"ח ס"ק ז' מביא כן בשם י"ח ומעתם דבניגן דומה דדגלי מדבר מפיו ק"ל נוקבין בכל יום (והגם סהיו שם גם בנים ופק הרבה עמוד כנר כתבו המוק' בעיבורין דף ו' ע"ש ד"ה כילד דלא בניגן רק עם מעפורם ומקפרם וע"ל בפ"י דקי"ב דנקטי לגמ' דווקא דשם ה"י יותר מקי"ב נב' מלפים ה' מלות ומחזיק וגם חלוים ה"י כ"ב מלפים וז' מלות מחזיק מלחתי שכ"כ גם בהגהות כש"ם על המוק' שם) ומ"ש בקרית ספר ד' ובמג"א ק"ק ז' כתבו בזה פיעש דוב המוקקים שכל אחין נוקבין זו ק"ל בכל יום יש לחזיק מה"ש למכם המקבה בקוים שם ק"ק מ"ג מקטע ד"ק דלמעלם לביקר חלכם יש למוק לדעם המחמירין בזה חלא אחין כה למחות להקומכין על ה"ח כיון שגם פיעש זאת יחידאי הוא ומ"ש בשו"ת חלכם בחריך חרבם בזה ובדם בחלוקות לנו כה חלוקין שהמה כרוב וחחרי חלכי חרבות בשוכתו יחבי"ם בחפם הרבה בעיבות בבניגן זה ומלחתי שהמ"ב לא ילא ידי חובתו לדחות דברי חערז והמג"א (וכבר כתבתי לעיל בקי"ח ס"ק ס' שהמקבה בדוכה ד'שהמיעת' המסובה הכבבדה בבניגן זה בשרת בים חפרים חחרים ק"י כיו שכל דבריו חם קלוקין לביניהו בבניגן זה ע"ש) ובי"ב הבי לקדרים שם חמת לחמת וחפחה בכחת דהיתירא דעדיף. (א) [קשר המקבול בשם הסובה חמת לגמון] (כ"ל נחמד מהגלוחים) חביחו בשרת שהרים (מהגלון מבשרזחן) מ"ח ק' קק"ע ובחי"ג ק' קס"ח ובשרת חקורת ס"י שהד"ק ק' קכ"ז ושי"ש בחבוחת ס"י הבי"ת בשם שהרי"ף הוסף בחרמ"ת חרמ ק' כ"ש דשם נמלחו נחון שבה שכרונו על קשר ונמלחו שחרים מולקים ולח שבה שכרונו על קשר ונמלחו שחרים מולקים ע"ז ס"ל לפסוק כדברי המחרונים לחשבר מילו ידעו דברי הגלון חוי הדרי שהו (ב) [בהג] כ"ש המוק' בעיבורין דף ו' ע"ש ד"ה כילד בשמו והגם שמש"ב בשלוי חלכה שם כחב שמינו בשה"ג שלבניגן חבל כנר חרבים זה בשרת בים חפרים חחרים ק' כ"ו בדים ושחה בדבר בשניו וכר וחבים בשם שרבים שהרים ש"י שבה"ג ושבה"ג ושבה"ג וש

העתקה מספר "תולדות שמואל" דף קם"ו מצוה ל"ב שלא לעשות מלאכה בשבת אב לט) המוציא מרשות לרשות

ש"ממיר (מט) ⟨תליתו רבא⟩ מדכתב נקי' סמ"ק סכסים עוד לד להקל לכריש יש לסמוך על המקילין ש"מ דלעיקר חלכה תופס כהמקילין וכ"כ נפרים דברי מיים נחמקומות למ"ג ק' ג' נקמו (נ) ⟨נרכי יוסף⟩ כ"כ נפרים דברי מיים סכ"ל נקמו (נא) ⟨מרי מגדים⟩ כ"כ נדי"ם סם גם נקם הפרמ"ג שהוא מהמתירין וכן כלחה נחמת להדי"ח נהפרמ"ג נקי' סק"ד נח"ח סם ק"ק ג' ע"י"ם (נב) [הגה"ק מנ"קסוקים] כן כלחה מדבריו נחמחכ"ל מנרהם על פרע לוי"ח ק' סמ"ם סכתב סם כ"ם מכאי זה דק"ל נקמחת ע"י"ם נג) [הפחמת יפרחל]כן כלחה להדי"ח מדבריו נפחמת יפרחל למק' שנם ק"ל כהעו"ת סכן העיקר לדינא ורק נחעכ"ל נפם רחוי להחמיר ש"ע נד) [נית חפרים] כן מחריך ומרמ"ע חדינור נעים רומו נפרים ס"ח מחרים ק' כ"ו נכמה וכמה דין והעלה סכן היח כוכ מכין וכוכ נכין נכ' הפוקקים רחמונים ומחרוכים להלכה (*ומימה גדולה על פרע מהרי"ל מקי"ד נמחרים ק' ס"ז סכתב נפם חניח חפרים ממש לחיתך ומולי היח ש"ק סם ונע"ג) ורק מי שרוצה להחמיר ש"ע נה) [הגחון ר' סלמה קליגער] כ"כ נמכמת סלמה חכלפק על הפרע נק"ק סמ"ם. שהלעה נוטה יותר לקיים דברי ומיח סם רח"י לדבריו (נו) [קיטור פרע] כן כלחה מדבריו נק' ס"ח ק"ג סכתב רק כיכל סמים ימחיר לעלמו מחמע ג"כ דלהלכה הוסק העיקר כהמקילין נז) [פרע דברי מיים] כן כלחה דעתו על הגה"ק נפקיעות נחממות למ"ג ק' ג' ע"י"ם. (נח) [פרע מהרי"ם]

כ"כ נפרע מהרי"ם מהגחון מנעריזאן נמ"ח ק' קק"ג ונמ"ג ק' קצ"ם סכן עיקר לחלכה דנעינן ק"ל נוקעין נכל יום. (נט) [פרע מהרי"ם] כ"כ נפרע מהרי"ם (מהגחון מרחדעמיקלא ז"ל) מ"ג ק' מ"ג דנזה"ז אין לנו רה"ר מה"מ (ס) [פרע מגני מר] כן מנדל הגה"ק מקחלמעגע נפרע מגני מר חלק ח"ח ק' רפ"ג וכ"ע עכ"פ נמדינה סהמלך היח חמוסל ויכול לעשות נקווקים ובכמוחות חמדינה כרלוטו וכן לפי חמדינות מ"מ כן העלה ג"כ נכמה חסוגות סם דנדרכנן עכ"פ כגון סיועיל נוה"פ לכריע נוודחי יש לסמוך על הפוקקים דנעינן ק"ל

ש ומחרי שזכינו לנדל כל חסיעות של המקילין מלחמון הרחבונים עד לחמון חמחרונים ליגע כל פה גם סיעות המחמירין דק"ל סכל סחריה רמב ק"ז ומ"ח מפולם מ"ז ר"ח לפי מיים חעמ"י חמין ק"ר נוקעין נו ומלו סם (א) [כחנ"ם] כ"כ חגי"ח נעור מרח ק' סמים נסיעתו מדלח הזכיר נדבריו הבחי זה (ב) [כחנ"ן] כ"כ חה"ח נחמו נה' חנה ס"ל ח"ח (ג) [רקנ"ח] כ"כ חה"ח סם גם נחמו ועיין טרז ק' סמים ק"ח ר' דלח פקיקא לי' כן נסיעת חרקנ"ח כי מניהו נו גם להיתך ע"י"ם (ד) [הרב המגיד]. כ"כ סם חה"ח סמין לזה רמז נגמ' ומיהו עיקר ועיין טרז הכיל סגם זה לח פקיקא לי' כי גם להה"ח מניהו גם להיתך (ה) [ריטב"ח] כ"כ הריטב"ח נעירובין כ"ע ע"ח מזכונים רוב הגחונים וסכן נרחין חדברים (ונפרש ני"ח הכ"ל כחב מהעי"ב מעמע סם חלח נדמה לו סיעם ד"ה ז"ל לגמרי *ולענ"ד ל"ע זה) (ו) ⟨רקנים⟩ כ"כ הגחה מרדכי נפ"ק דקנח נפמו (והעמכה נרוכה נניחור הלכה כחב סם כ"כ נהג"ח ח"ח הגחה לחקר נפ"ק דקנח ועיין ונ"ל נהג"ע) חעכם נפרע ני"ח חפרים ק' כ"ו ד"ה ומחכם נעזחי"ם כחב שחין לדקדק כלום מדברי הג"מ חלו ע"י"ם הטעם. (ז) [רביכו חלעזר] כן חניח הגחה מרדכי נפ"י ו"ח דמק' שנח מסוגה מרוכה סמחום עלה מלעזר (וכזה כחבון חני' ע"ע ומוסף להמחמירין נוודחי קדום ימחר לו וכבר כחבתי סהמחבר נקו נדעמ ה"ל דנעינן דווקא ש"ה נוקעין ק' רגוח נוקעין נו נכל יום דווקא חגם סהמשכה נרורה שקפק גם נזה וכחב סם על דברי המחבר שממש נכל הלחסוכים העומד ס נפיקה זחם ולח מלח סיהח כזכר נדבריהם ש"ה נוקעין נכל יום ורק ש"ה מליין סם סש"ס רגוח (ועיין נפרש חנכי נזה מחרים מ"ח ק' לעיע הניח נפם הגחון מקוטנא דק"ל ג"כ לכל נעינן רק ש"ה נזוה לקיל נרחוב ה"ה נכחוב ש"ה לח ש"ה נווקעין נה מכל הגחון חחנכי נזה מולק עליו סם והוכיח נכוחה לחיות דנעינן נוקעין דווקא) הכה כנר הרגיש סם הוח עלמו שכן כלחה להדי"ח מרמ"י ז"ל עירובין כ"ע וכן

מלחתי ממש לנון זה גם נפלני גבולים נפ"ק דסכח דנעינן ש"ה נוקעין נו נכל יום ומה שהניח סם חמשכה נרוכה נפם חכיעו"ע שלח ש"ש עיעם רפ"י ז"ל נפסיעו הכה כנר דמה גם זה הניח חפרים סם נדים ומה שחלריך נדנרי רפ"י ע"י"ם שחלריך לנרר דדנרי רפ"י ז"ל ל"ח לחולילן מפסחן ומ"ש פסיעו כמשמעו דנעינן ש"ה נוקעין ק"ר נוקעין נכל יום חלנים חלח נחמר סכל שנמשך ימים רנים יעלו זעוחרים לנ"ל ג"כ קני ל"ח כל חלרכים חממוקים ש"ש נכו נהם ש"ח סם נלרף ש"ח שהולכין נהם נמשך זמן רב לח ין מקפר להם חח לח סוי דומי' דנגלי חלח הניקר כנ"ל לנסיעת רפ"י ז"ל ונדבר חלח הניקר כנ"ל לנסיעת רפ"י ז"ל והעומדים נפיעתו נעינן דווקא ק"ל נוקעין נכל יום וגם נעינן דווקא עוברים נרגל לח נמרכנות ושנגוח דדומי' דדגלי מדבר נפיכן וכ"כ נפרע מהנים מ"ח ק' קק"ג ע"י"ם ומ"ש חדבר פסוק סכל שעוברים עכ"פ ק"ר (פפי' נלילוף נפים וקפנים) נין שלחלים ונין עכרים ה"ז לחי"ר וכ"כ נפקר ממחם פחים מהגחון ר' מחיר מריק ז"ל נפרע ק' ממים נפם חנחמ"ר ע"ש ומוסף מנה

נקי' סע"ח ממנה גם חנחה מרדכי נין המחמירין) ועיין נפרע נית חפרים סם נדים ומחכם מה דנקט נפפיסוח וכו' כחב דמקחנר סהיח מרח"י מלובלרים דק"ל להדי"ח נלח נעינן ק"ר (ח) [רביט חליעזר ממ"ץ] כ"כ הנית חפרים סם נדי"ח הנה ערכתי נפם המכם הפלם וכו' מ"ש יעקב

מהמרחק וכ"כ ממנה נרורה נניחור חכנה סם נקי' סמ"ח נפם הרי"ח ממ"ץ ממנה הנ"ח חפרים סם נדי"ח ממנה. ועה"נ נפפיסוח כחב שחין מהכי"ח ממ"ץ סוס"ד ס"ה מהמחמירין ע"י"ם. (ט) [המחירי] כ"כ המפכה נרורה סם נניחור הלכה פפם המחירי פ"ו. [רין] כ"כ הרין נרי"ם נעם חפפ חנינו חנ"י והעו"ת סם נקי' סמ"ם (יא) [רי"נים] הנילוחו העו"ת ושמג"ח סם (*חלח ק"ל [חפרי"ל] הנילוחו העו"ת ושמג"ח סם (*חלח ק"ל מוניס המג"ח נקי' מ"ד ק"ק ז' נפפ ר"ל נניחורי קמ"ג כי סם מפמע סהמהרי"ל ק"ל ג"כ שחין לכו עתה ר"ה מה"מ) (יג) [מפחם נ"מין] כ"כ העו"ת ושמג"ח סם נפמו נקי' ל"ג (יד) [הגר"ח] כ"כ המפכה נרורה סם נניחור הלכה פפם גחון יעקב שכ"כ פפם ההגר"ח (טו) [מי חדם] כן כלחה מדבריו ס"ו סנם כלל ומ"ע ק"ל [מ"ח] כן המחיק נפמו נמפכה נרורה סם נניחור חלכה סנועה ג"כ יוסר להמחירין (יז) [מפכנות יעקב] כ"כ המפכה נרורה נפמו נקי' סק"ד נניחור הלכה סם ד"ה ומחרי שעפה לה וכו' (יח) [הגחון הגדול מקוטנא נעל יסועות מלכו] כ"כ נפרע מהרי מ"ח ק' רע"ג נפם הגחון חכ"ל חלח סהוח מולק עליו כ"ל נפיסוח המחירין חוח ק'.

עכ"פ היולח לנו מכ"ז סהמחירין ר"ל המקילין דק"ל דנעינן דווקא ק' רגוח נוקעין סם כפלי כפלים על המחמירין ומ"כ נוודחי לין לפקפק כלל על הקומכין על המחירין. ורק שמי שמחמיר

העירוב בניו יארק בשנת תרמ"ז

בשנת תרמ"ז תיקנו עירוב בניו יארק בהסכמת כל גאוני הדור, ביניהם הגאון הגדול מברעזאן, הגאון הנודע מסטאניסלאב בעל הרי בשמים, הגאון מפרעמישלא ר' משה מייזעלם זצ"ל, הרה"ג ר' משה נחום ירושלמי זצ"ל מקיעלין, וכן הרה"ג בעמח"ס תירוש ויצהר, לחלן קטע מתשובת הגאון מברעזאן: בדבר היתר הטלטול בעיר ניו יארק אשר מאז השבתי לשם להסכים עם ההיתרים, שכתב הרב הגאון ר' יהושע סיגל כו' ראיתי כי על פי הצעת הדברים ההיתר ברור וגם בעל נפש יוכל לסמוך על זה, ע"כ. קטע מתשובת הגאון מסטענימלאוו: ע"ד היתר טלטול בש"ק במורחה של עיר ניו יארק אשר במדינת אמעריקא, שנהר מקיף אותה משלשה צדדים, ובצד הרביעי היא סתומה ע"י מסילת הברזל הנמשכת ע"כ.

ואכן אפילו בעל "החזון איש" וצ"ל שהיה נחשב בין תלמידי הגר"א ג"כ הסכים אז בשעתו לעשות עירוב בניו יארק וז"ל: ויצא לנו מזה רבזמה"ו כל השוקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הן רה"י גמורה מה"ת (חזון איש הלכות עירובין סימן מ"ג).

מכתב קודש ואזהרה גלוי' מאת כ"ק הרב הגאון הצדיק המפורסם זקן הרבנים בדורנו משיירי כנסת הגדולה יושב ראש של התאחדות הרבנים דארצות הברית וקנדה

להליס מכשול מלרך עס ל' קושטא קאי!

שלום קרויז

אב"ד דק"ק אודווארי

כעת הרב בביהמ"ד בית ישעי'

מח"ס דברי שלום ו"ח ושאר ספרים עה"ת וסוגיות

בס"ד יום ה' לסדר ולא שמעו אל משה וגו' תש"ס לפ"ק

שוי"ר לכבוד אהובי נכדי היקר הרב המאוה"ג למשלת התורה והיראה, צמ"ס קנקן חדש מלא ישן וכו' כש"ת מו"ה ישראל אברהם אלטר טויב שליט"א הרב בביהמ"ד תולדות נפתלי בבארא פארק יצ"ו

אחדשה"ט מאהבה ועזה, מה שאתה מתמה למה אני עומד בראש המתירים לעשות ולתקן עירוב בב"פ הלא כמה רבנים אברכים הם נגד עשיית העירוב. באמת קשה בזה לכתוב תשובה ברורה כי במקום שיש ענין נצחון ולא הכוונה לשם שמים בלא"ה לא יקבלו האמת, מ"מ שלא אהי' כהאי תנא דילף ריקם ריקם לגמרי אכתוב מה שיעלה במצודתי בענין זה והבוחר באמת יבחר.

הנה כל יסודות האוסרים תולים בדעת רבינו הקדוש מסאטמאר זצוק"ל כי אומרים כי דעת רבינו היה לפי דעתן נגד עשיית העירוב, יש עדים שדעת רבינו היה ג"כ שיעשו עירוב, ויש אומרים שלא רצה עירוב. וקשה להכחיש מי שאינו רוצה להכיר האמת. אמנם זאת הכל מודים דדעת רבינו היה שלא לעשות עירוב משום שלא יהי' השגחה טובה ע"י רב מובהק ואלמלי היה יודע כי יהי' השגחה טובה ויעשו העירוב כדת וכדין ע"י ירא שמים וגדול בתורה בודאי היה מסכים לעשות עירוב גם הוא. -וכן שמעתי בשם הגאון מוהר"ר רפאל זילבער זצ"ל מח"ס מרפא לנפש שאמר לבנו הרה"ג שליט"א ראב"ד הדריינים אצל התאחדות הרבנים כי הוא הי' דר ברחוב באיסט זייט לפני הרבה שנים ורצה לעשות עירוב שם ואמר לכ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל שרוצה לעשות עירוב ואמר לו הרב הק' אם אתה תשגיח על העירוב אז תוכל לעשותו אבל הרה"ג הנ"ל זי"ל לא רצה לקבל על עצמו השגחה תמידי לכן לא עשה עירוב הרי דע"י השגחה טובה גם הוא הי' מסכים לעשות עירוב- א"כ לפי זה כעת שנעשה העירוב כדת של תורה עפ"י רבנים מובהקים תלמידי חכמים גדולים ובהשגחה יתירה בודאי ניחא לי' להאי צדיקא קדישא שיעשו עירוב להציל אלפים מישראל מחילול שבת קודש, אמנם עיקר באים האוסרים בטענה כי ע"י עשיית עירוב אף שהוא כשר לכל הדיעות מ"מ יצמח פריצות ותערובות אנשים ונשים ברחובות העיר ויבטל הצניעות וכדומה לזה.

הנה עי' בהגהת הרא"ש עירובין ס"ז מצוה גדולה לתקן עירוב. ועי' בהרא"ש בתשובה כלל כ"א ס"ח אודות הנידוי להרב אשר חלק על הגדולים שבדור הקדום לעכב עשיית העירוב ושם נאמר מי שמחמיר גבי עירוב מכשיל הרבים בחילול שבת. ועי' בשו"ת אבני נזר המתעקש ומונע מלהעמיד עירוב, הוא מחטיא את הרבים ועתיד ליתן את הדין, וזה שיטת רוב הגאונים מדור הקודם ומדורינו עי"ש.

וכן נפסק בש"ע או"ח הלכות עירוב דפסק המחבר מצוה לעשות עירוב. והיתכן דשום אחד מהנושאי כלים על הש"ע לא יכתב על הלכה זו דמה שמצוה לעשות עירוב זה דוקא אם לא יצא מכשול מהעירוב כמו שהאברכים חוששין שמא יצאו הרבה נשים בשוק וכדומה שמא יעשה משא ומתן בשבת ומדלא כתבו על זה ההלכה כלום משמע בפירוש דאנם יכולים לבדות מלכם איזה סברא כרסיות מה שלא חששו שום אחד מגדולי הפוסקים עד היום ע"י מורי הוראות חדשים אברכים ועל סברתם החדשים באים לחלוק על כל הגדולים הראשונים שלא נזכר בעשיית העידוב שום חשש, מאין לקחו העזה לחלוק על הראשונים והאחרונים בלי ראי' כלל וכלל ולבטל כל הלכות ומסכתות עירובין משום גזירה חדשה שבדו מלבם, בסברא כרסיות.

מכתב קודש ואזהרה גלוי' מאת כ"ק הרב הגאון הצדיק המפורסם זקן הרבנים בדורנו משיירי כנסת הגדולה יושב ראש של התאחדות הרבנים דארצות הברית וקנדה

להריס מכשול מלרך עס ל'

לפי שיטתם היה להם לאסור לנסוע על עראפלאן הרבה שעות ביחד עם נשים פריצות וחציפות ופעמים נמצא שיצטרך לישב ממש אצל נשים וכן שלא לנסוע על הטרעי"ן ובא"ם וכדומה, ושלא לעשות מסחר בגדים בגדי נשים וכו' וכו' עד אין מספר,

וע"כ צ"ל דלא שייך גזירות חדשות מה שלא נמצאו בדברי הראשונים והש"ע וא"כ כל החששות שלהם אין בו ריח ואין כהם ממש. ומי שחולק בסברא כרסיות שבודה מלבו בלי שום ראי' מהגדולים אינו ראוי לפלפל ולהתוכח עמו כלל וכו'.

ועי' בספר מפענח צפונות מהגאון מראגאטשאוו ז"ל שהוא היה מברר כל השאלות מדברי ראשונים, מ"מ כתב בתשובה שם עמוד י"ב לגדול אחד שרצה לפסוק נגד הרמ"א בסברתו תמה עליו האיך רוצה לעקר הלכה קבוע בש"ע ועי' בירושלמי פ"א דגיטין ושבועות פ"ו דתלמיד שהורה שלא ברשות אף כהלכה אינה הוראה גם בדיעבד וכו' ומסיים עכ"פ ח"ו לפסוק היפך מדברי הרמ"א. ואף דיש כח לנו להבריע בראיות ברורות ודוקא לרב גוברי עיי"ש ומי שבודה בלבו נגד הראשונים בנידן דידן לבטל מצות עירוב במקום שכתבו הרא"ש ושאר ראשונים והש"ע דמצוה גדולה לעשות עירוב היתכן בסברתו לחלוק ולבטל מצוה זו הכי יש כח לאברכים שבימינו לעשות כן, אף להחמיר, דזה קולא שיגרום ע"ז לחילול שבת. דזה איסור ברור והגזירות הם רק בגדר ספק, בפרט שלא הזכירו בש"ע ונו"כ.

ועי' בשו"ת באר משה ח"ב סימן ע' שכתב וז"ל ואני אנני מסכים לאיסור מטעם גזירות חדשות והלואי שנשמור את אשר נזכרו בש"ע ונו"כ. ועי' בשו"ת הרדב"ז החדשות סי' קס"ג דאין לחדש חומרות על ישראל עי' בס' תורת האשם פ"ת יו"ד סי' קי"ו הרוצה להחמיר לנהוג איסור בדבר שלא מצינו שהחמירו חז"ל הוי כמו אפיקורסות ויצא דשכרו בהפסדו עי' שד"ח כלל פ"ח. ועי' בס' שלחן מלכים הל' ציצית דהחושש לדעת יחיד הנוכר בש"ס י"ב דעת מינות, וכ"ש בדבר שלא נזכר בשום מקום לחוש להאי גזירה ודו"ק. ועי' בכ"מ שלא לגזור גזירות וחומרות אם לא נזכר ברבותינו ז"ל. ועי' ביד מלאכי בכ"מ דאין להחמיר בדבר שכ' בפירוש בשו"ע להתיר. והלואי שישמרו מה שמוטל עליהם. בפרט נגד ש"ע וכל הפוסקים, לעשות עירוב להציל את ישראל מחילול שבת, ועי' בגמ' ביצה מי שאינו מתקן עירוב, זה לקלקל בא כמ"ש רש"י שם דף ט"ז ע"ב.

ועי' עירובין דף ס"ח איכא רבנן ואין עירוב בתמי'. ועי' תשב"ץ ח"ב סל"ז זכות גדול למתקן העירוב לכן אין לזוז מש"ע סימן שצ"ה וסימן שם"ו סעיף י"ג מצוה לחזור אחר עירוב, וידוע מ"ש בשם הבעש"ט זי"ע דעשיית עירוב מקרב הגאולה וזה לא ניחא להם"ם וכת דילי' ורימז בקרא בזע"ם תצע"ד אר"ץ בזביחה עירוב מקוה, ויש עוד להאריך שהאוסרים ישובו בתשובה שלימה ולא יחפשו לבטל דברי הראשונים ח"ו ואם רוצים לעשות נח"ר לרבינו זצ"ל יש כמה חומרות אשר החמיר בפירוש רבינו זצ"ל בענין בגדי נשים וכדומה,לזה אינם חוששים רק לבטל הש"ע בסברא כרסיות שלא נזכר בדברי צדיקים. תתבוננו מאוד כי בעל הוראה צריך מאוד להתבונן בהוראתו שלא יעשה שום דבר נגד הפוסקים ודו"ק היטב ויש עוד להאריך אבל די למורי הוראה יראת שמים לעורר על האמת.

כ"ד וקינך המסיים בקצירת האומר
הק' שלום קרויז
אבד"ק אודווארי

{המשך בעמוד הבא}

מכתב קודש ואזהרה גלוי' מאת כ"ק הרב הגאון הצדיק המפורסם זקן הרבנים בדורנו משירי כנסת הגדולה יושב ראש של התאחדות הרבנים דארצות הברית וקנדה

להריס מכשול מדרך עס ל'

קושטא קאי!

לאחר הכתיבה שלח לי רב גדול אחד מן המתירים לתקן העירוב, מכתב מרב גאון ישיש צדיק אמיתי שליט"א אשר כתב בנו הרב לאסור והרב שליט"א חתם, ונפלאתי מאוד, ראשית בשנת תשמ"א היה אסיפה בהתאחדות, הרה"צ מפאפא זצ"ל הרעיש לעשות עירוב, וכל הרבנים שהיו שם כמו יותר משלשים רבנים גדולים ואף אחד מהם לא יצא נגד עשיית העירוב, רק הרה"ג ר' משה ביק זצ"ל אמר כי ר' משה פיינשטיין פסק נגד העירוב, ואמר עוד, שאם יעשו עירוב אז הוא יצא מן ההתאחדות וצעק בקול, לכן מחמת שלא רצו לעשות פירוד בהתאחדות פסקו מלדבר מעשיית העירוב.

והרי כמה רבנים גדולים יצאו בכתיבת ידם בבירור ובשמחה רבה שיעשו עירוב כמו הגאוה"צ מפאפא, מטשאקעווע, משארמאש, מסאמבאטהעל, מהוניאד, מאראד, מישקאלטץ, דומ"ץ וויען רי"א שטיינער, הגה"צ ר' פישל הערשקאוויטש, מאונגוואר, ממוזשאי, מלופעני, מאודווארי. ואלמלי היה דעת רבינו הקדוש זצ"ל נגד העירוב כי היה חשש לפריצות, בודאי הני רבנים גדולים לא היה כותבים בשמחה לעשות עירוב מחשש זה של פריצות. וחשש זה נתחדש רק עתה ע"י איזה רבנים אברכים, ולא נמצא חשש כזה בספרים ופוסקים, אדרבה המחבר מביא בב' מקומות בהלכות עירובין "מצוה לעשות עירוב"!, והרא"ש כתב "מצוה גדולה לתקן עירובין", וכן כתבו כל הגדולים, ועי' שו"ת אבני נזר וכו'. וכן שמעתי מכמה רבנים שאם יהיה השגחה יפה ע"י רב מובהק היה מסכים לעשות עירוב, ופלא מאין נטל הרב הזקן כי כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל אמר הטעם שלא יעשו עירוב מחשש פריצות, הרי א"כ יש לגזור לעכב הרבה דברים מחשש פריצות, ואין להאריך.

ובפרט מש"כ דמצוה לבטל העירובין בכל הרחובות, להרא"ש וסייעתו "מצוה לתקן" ולהרב הזה "מצוה לבטל", אולי מחמת חולשת הגאון הזקן הזה לא דייק לשאול את שאר הרבנים, רק כתב מדעת עצמו (ע"י בנו) שיבטלו העירובין ברחובות. ועיין שו"ת מהר"י שטייף סימן ס"ח להתיר ברחובות לעשות עירוב.

בפרט זה הרבה שנים שיש עירוב ברחוב ראדני סטריט שנעשה ע"י הגאון הצדיק ר' ישראל חיים מנשה שליט"א הדומ"ץ מסאטמאר, וגם בשאר רחובות יש שנעשה ע"י רבנים מובהקים, והאיך יצא לכתוב מעצמו שמצוה לבטלו.

ועירוב הזה בבארא פארק נעשה ע"י רבנים גדולים הבקיאים בהלכות עירובין, והם יראים ושלמים ע"י המנהל הגאון הצדיק ר' חיים לייב מסערדעהעל ואתו עמו הגאוה"צ ר' יחזקאל ראטא, ר' פישל הערקאוויטש מקלויזנבורג, האדמו"ר ממונקאטש שליט"א בבירור גדול בארוכה, הדיין מנייטרא, הדיין מוויען, הבי"ד דק"ק בעלז ועוד עשרות רבנים שליט"א. ואם הי' קשה לו לעיין בדין זה, יותר טוב אם היה בשב ואל תעשה, ולא לבוא לחלוק על יותר משלושים רבנים יראים, חוץ ממה שאמר לי הגה"צ אדמו"ר מסאטמאר שליט"א ממ"ק רבינו הקדוש מסאטמאר זי"ע, שהוא מורה הוראה יותר משלשים שנה, שאעשה העירוב, והוא עמי ביחד יגמור העירוב כאן בוו"ב.

והיתכן שהזקן הגאון הרב ההוא שליט"א יצא מעצמו נגד כל הני רבנים גדולים לחלוק על הרא"ש וכל הפוסקים שלא חששו על הני גזירות חדשות שלא נזכרו בפוסקים הראשונים. ובאמת ברוב העולם וכן בירושלים עיה"ק יש עירוב (קרוב למאה שנים), וכן במאנראי, במאנסי, בסקווער, ועוד ועוד. מסתפינא שיש כאן איזה מעשה בעל דבר רח"ל, כמ"ש כמה רבנים במכתביהם. אני מקוה שאם הרב הגאון הזקן שליט"א ישמע הדברים האלה, יתחרט על הפסק שלו, ויבטל המכתב שחתם.

הנ"ל

קול קורא שיצא ע"י בני הגה"צ מראצפערט זצ"ל, ובו מספרים אמיתם של דברים שהי' בין אביהם הגה"צ מראצפערט, וכ"ק אדמו"ר מרן מסאטמאר בעל ויואל משה זי"ע

שואל כענין ומשיב כהלכה

לאחרונה יצאו כתבי פלסטר נגד דעת רבינו זצ"ל בענין תיקון עירובין והכל מפני דעת רב אחד שהיה גר פעם בבארא פארק ואסר לעשות עירובין בברוקלין ולכן עפ"י בקשת הציבור נערוך תשובה מקיפה

שאלה: לאחרונה הוציאו אנשים מסויימים דעת רב אחד שאסר פעם לעשות עירוב וחתמו אז כמה חתימת מזוייפות מצדיקי ישראל, האם באמת אסור לעשות עירוב בניו יארק, ואם לאו א"כ אמאי כימי בראשית באמעריקא לא הי' ניחא לדעת הגה"ק מסאטמר לעשות עירוב, וכן הקהילות הגדולות והיחידות בישראל שאין להם עירוב שלא היה דבר כזה הם בארא פארק ווויליאמסבורג בעיר ברוקלין.

תשובה: נערוך כאן תשובה ברורה בעניני תיקון עירובין כמה שהמקום נותן ובזה חוזרנו: בשנת תשל"ו נכנס רבינו זצ"ל אל הרה"ק מסאטמער זצ"ל וסיפר לו שבדעתו לעשות עירוב בוומסבג. ובבארא פארק מרן זצ"ל נתן לו בשמחה סכום עצום של $500 דאלער, שלפני חמשה עשרים שנה היה זה סכום כמו היום עשרת אלפים דאלער, רבינו קיבל הרבה מכתבי עידוד מכל גאוני ורבני הזמן בראש וראשונה הגה"צ מפאפא זצ"ל וז"ל בשבתב אל "כינו: שלו' וכט"ס לכבוד ידידי ותלמידי הורב הגאון הגדול בתורה ובחסידות וכו' מו"ה אשר אנשיל קרויס שליט"א הרב דקהל תפארת שמואל דוד דראצפערט יע"א ע"ד אשר בקשת הסכמתי שברצונך להשתדל בתיקון עירובין ע"י עשיית צורת הפתח לכל החזובות כו' לחציל רבים מאיסור כו' ע"כ חזק ואמץ כו' והשי"ת יהא בסעדך לברך על המגמר לטובה כאו"נ ידידך דושת"ה באהבה ב' לחודש מרחשון תשל"ג לפ"ק חק' יוסף גרינוואלד, ע"כ, הגה"צ מטשאקעווע זצ"ל כתב אז בשנת תשל"ג וז"ל: כבוד ש"ב הגה"צ כו' עוסק בעת בדבר גדול להשתדל בתיקון עירובין בשכונותינו ובהרבה שכונות בברוקלין כו' ואמינא לפעלא טבא יישר חילי' כו' ע"כ, גדולי הרבנים תומכי העירוב היו, הגה"צ מה"ר נפתלי הערצקא העניג זצ"ל אב"ד שארמאש, הגה"צ מה"ר שמואל אברהם זעלטענריין זצ"ל אבד"ק שטשאקעווע הגה"צ מה"ר יהושע כ"ץ זצ"ל אבד"ק סאמבאטהעלי, הגה"צ מלינו שליט"א הגה"צ מה"ר פישל הערשקאוויטץ שליט"א דומ"ץ קלויזנבורג הגאון רבי מנשה קליין שליט"א ועוד הרבה, בשנת תשמ"א אור ליום כ' פרשת בשלח נשלם לראשונה העירוב בווילאמסבורג שלש רבנים נסעו אז סביב העיר ווילאמסבורג לבדוק שהכל כתיקנו, בראש כ"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א והגה"צ מפאפא שליט"א בפקודת אביו כ"ק אדמו"ר מפאפא זצ"ל, תראין אנו מזה אין שהסכימו כל הרבנים כדעת אחד לעשות העירוב ואדרבה עוד חיזקו ועידדו את הי, אכן כלילה שלאחריו יצאו כמה מחוצפים והרסו את כל העירוב שהחוצאות הגיע לכמעט עשרים אלפים דאלער, רבינו יצא לאחר מכן בקול קורא וז"ל: בקשר למה שכבר פרסמנו דעת קדשו של הרה"ק מסאטמער זצ"ל שהסכים במלוא מובן המילה לעשות העירוב בוומסב"ג כמו שנהגו אבותיו הקדושים, ויש לנו עדות על זה מהמשב"ק הר"ר יוסף אשכנזי שליט"א נאמן ביתו, כן נמצא בידינו מכתב ממנו וכן הרבה עדות שידעו מזה ראינו קול קורא מכמה רבנים שכתבו היפוך מזה, למען האמת אין כאן שום סתירה, כי בשנת תש"כ כשהציתים עם מנחם מענדל בשר בראש, ומיסטער לעם שהיה ראש הקאלידש יצחק אלחנן שיצרו דרך אגב תלמיד כהרב . שהוא המתנג היחיד של העירוב, וזה פריה. כן היה שם רב שהיה לו סקול מעורב ילדים וילדות וכדר', הם דצו לעשות עירוב לניו יארק כולה וכמובן שהיה דעת הרה"ק מסאטמער כנגד זה, כדי שח"ו לא יהי' הבעלי בתים של העירוב, ולחם נגד עירובם כי סבר שציונים כופרים אסור להם לעשות עירוב ואין להם לעסוק באידישקייט, אכן אף פעם לא אמר שאסור לעשות עידוב, אדרבה בשעה שהיה הגאון ר' דוד קליין זצ"ל בעמח"ס ארזי הלבנון הוציא איסור לשאת תכשיטין פה בשבת עגה על זה מרן זצ"ל ש"פה ברוקלין אין כאן רשות הרבים", ואף בשעת מעשה בשהרה"ג ר' דוד קליין נסער בשעת אסיפת התאחדות הרבנים, ויצאו נגדו כל הרבנים בהתאחדה"ר שמותר לשאת תכשיטין, והיה שם כל זקני הרבנים כמו הגה"צ משאפראן זצ"ל והגה"צ ר' יונתן שטייף זצ"ל, ועוד, אכל בשנת תשל"ו כשבאו בשעתו אל רבינו מסאטמער זצ"ל ואמרד לו שהרבנים מהתאחדות הרבנים רוצים לעשות העירוב שמח בשמחה גדולה וציוה להמשב"ק הר"ר יוסף אשכנזי לתת להם סכום של שלש מאות דאלער להתחיל בזה, ממילא אין כאן שום סתירה בדברי רבינו זצ"ל ואלו ואלו דברי אלקים חיים הם וכמה עמוקים דברי רבינו זצ"ל, כרם מי שכבל זאת מחפש לעקום את האמת ובזכותנו מונח שאכן יש סתירה, יש לנו כלל גדול בפוסקים שדבריו האחרונים של פוסק נתקבל להלכה קבועה, (ועיין שדי חמד כללי הפוסקים) וכידוע היה כ"ק רבינו זצ"ל אומר זה בשנותיו האחרונים שכן יעשו עירוב והיה מפורסם אצל הכל ואצל כל הדרבנים בלי שום פקפוק, ועד החדשים האחרונים לא הי' חששו שום רב ושום בעה"ב שככיכול אין לעשות עירוב, רק באם שנתערב בתוכו ופאליטיק גיאות ומחלוקת או אז כבר יש מעוררים, ודי למי שרוצה לבא אל האמת. הק' אשר אנשיל קרויז אבדק"ק ראצפערט. חיוצא לנו מזה שאפילו אם נאמר שהרב מסאטמאר אסרו פעם זה לא היה רק על ניו יארק כולה וכן היה זה ציונים כופרים שרצו להיות בעלי בתים על זה, וכמובן שבשדרה החמישית כמנהטען אין לעשות עירוב דהוא הוא רשות הרבים שכיוונו עליו חכמינו ז"ל, משא"כ בעירנו עיר ברוקלין שהרחובות שקטים ושאנגים מקדושת השבת משך כל יום השבת ולא עוברים יותר מכמה מאות אויטאס משך כל השבת זה בפירוש לא נקרא רשות הרבים ואין לחלוק על זה, וכבי"ל שמי שחולק על זה הרי הוא אך לעשות שם לעצמו ואין לקבל בכלל דעה כזו, וזה מה ששאלו למה אסרו הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל ראשית כל מקום מגורתו היה באיסט סייד כמאנהעטן שזה ג"כ חלק מהרשות הרבים הנ"ל הנקרא מנהעטן ואפילו אם היה רוצה להחמיר על ברוקלין ג"כ נאמר שכמכה דברים החמיר כמו הגר"א ז"ל ותלמידיו שאנו לא קבלנו על עצמינו וכן כהרבה דברים היה מאז ומקדם חילוקי דעות בין תלמידי הבעש"ט ותלמידי הגר"א וכל אחד מחמיר או מקל לעצמו , ואנו הדורות האחרונים קבלנו עפ"י רוב פסקים מרנן בעל החתם סופר והדברי חיים ז"ע ובימיהם הקפידו על פיהם לעשות עירוב בכל עיר ועיר שיהי' להם עירוב ולאורם נסע ונלך עד ביאת הגואל והדיעות אנו קבלו על עצמנו בכל ענינים ומי שרוצה להחמיר על עצמו יכול להחמיר אבל אין להחריב מה שבנה השני ובן אין לכתוב דברי פלסטר הנוצאת שם דע שדרשה חז"ל על זה ידוע, וכן הרבה ענינים חלקו ביניהם להלכה דוגמא אחד הוא המחיצה שלפי דעת הגאון הנ"ל מספיק מחיצה עד עשרה ואכן אנו לא קבלנו את זה כמו"כ כשאנו מקילין בענין עירוב מקבלת רבותינו הדברי חיים והחתם סופר אין להם להחמיר בדברים אחרים שהם מקילים בזה וחסידים ואנשי מעשה המתנוררים בעיירות אלו כארא פארק ווויליאמסבורג רבותינו החתם סופר והדברי חיים החמירו בדברים אחרים שהם מקילים בזה וחסידים ואנשי מעשה המתנוררים בעיירות אלו כארא פארק ווויליאמסבורג כן קבלו את זה, ולכן אין להם להחריב בדבר לא להם שקבלה בידינו מרבותינו הגה"ק הנ"ל שהתקינו עירוב בכל עיר ועיר, וכוודאי שאין להם שום רשות לבוא ולהחריב כלי שוס רחמנות מה שהטריחו וכנו אחרים להעמיד כרחובותיהם אין לך רשעות גדולה מזו, ואלא אדרבה היו מקפידין כנ"ל בכל עיר ועיר לעשות עירוב לבל יבואו ח"ו להכשל בטלטול בשבת, וכן כשנכנס רבינו זצ"ל פעם אל הקודש פנימה עוד בשנים קדמוניות אל כ"ק מרן הגה"ק נבאבוב שליט"א ודיברו אודות תיקון העירובין שהתקינו כעת ועגה לו על זה מרן שליט"א "עס וואלט געווען א דבר טוב", וכן כותב הרה"ח ר' יוסף אשכנזי כמכתב הנמצא כעת תחי' אודות דעת קדשו של רבו אודות העירוב וז"ל: הרב הגה"צ מאור הגדול לממשלת התורה וכו' מה"ר אשר אנשיל קרויז שליט"א אבד"ק וצאצפערט כו' ובא אז כשעתו לפני כ"ק אדמו"ר הגה"ק זצלה"ה ובירכו בהצלחה על זה כו' יוסף אשכנזי משב"ק אצל כ"ק אדמו"ר הגה"ק מסאטמער זצלה"ה ע"כ, וכן העיד על זה הגה"צ ממוזשאי שליט"א מה ששמע מפ"ק דוזו הגה"ק מסאטמער זצ"ל וז"ל: שלומים שלמים ומושלמים כו' הגה"צ המפורסם כו' כש"ת הרב ר' אשר אנשיל קרויז שליט"א אב"ד ראצפערט יצ"ו והנני כזה לחזקו ולכבדו בדבר הטוב והמצוה הגדולה ללחום מלחמת ד' נגד איזה יחידים כו' לגלות פנים בתורה שלא כהלכה להטעות הציבור כאילו "תיקון עירוב בישראל הוא עבירה" כו' בשעת שעשו העירוב במאנרא בקרית יואל בעידוד וחיזוק מב"ק דוזו הגה"ק זמללה"ה שאלתי את פי קדשו אם גם בסאטמאר עשה כן, והשיב בפשיטות "אודאי", ולכן אין כל ספק אצלי שמש"ב כתה"ר הכל אמת ודעת קדשו אכן הי' כן והן לעשות עירוב בתמסב"ג ובכל שכנותו וקהלות וזהו האמת בפוסקים ובמסורה מכל הבתי דינים כו' בכל תפוצות ישראל כו' באות יודידות וברכה הק' מנחם מענדל הבין ע"כ , וכן אנו הראין איך שחששו חכמינו ז"ל שיכואו ליטול בשבת השופר בראש השנה והלולב בסוכות עד שיצאו וביטלו את זה בימם השבת שזה הלא ממש מצות עשה מן התורה, זה דעת כולם, ומשא"כ בברוקלין כנ"ל, הוא יוצא מן הכלל ואין לו שום שייכות עם מנהעטן ולדעת כל הפוסקים אם קונים הרבנים הרשות מידי הממשלה על העיר, אז לכל הדיעות יכולין לעשות עירוב ולא רק ברחובות מסויימים אלא בכל העיר ומותר לעשות עירוב בלי שום פקפוק כלל, ויכולין לסמוך על דעת רבינו זצ"ל שהיה נושא ונותן בזה עם הרה"ק מסאטמער זצ"ל מספר פעמים שעות ארוכות מאוחר בלילה והיה דעתו נוחה מאוד מזה ואף חזקו ועידדו וכן נתן מעות לזה, ומי שחולק הרי הוא כמוציא לעז על הראשונים כזה ומאמר רבותינו ז"ל על זה ידוע היטב, אין כאן שום חשש איסור וזה היתר גמור.

הגה"ק בעל חידושי הרי"ם מגור זי"ע

עד דבר הטלטול בעירנו (וואַרשא) על סמך מחיצות הווייסיל, איני יודע למה רו"מ מחפש אחר חומרות, דבר שהעיד מהרי"ט שנהגו היתר ע"פ זקנים ואחריו (בעל) כנסת הגדולה תלמידו, והגאון החסיד דבר שמואל סי' ק"נ, ושיבח הרבה המתירין, כי באמת הוא להרים מכשול, וחכם צבי מחזק את הרב דבר שמואל לחסיד, והי' חבירו של הגידולי תרומה כו'. הגם שאנו מחוייבים לכוף עצמנו לדעת רמ"א ז"ל כו' לענ"ד אין להחמיר רק כשאפשר לתקן בנקל כו'.

(שו"ת חידושי הרי"ם סי' ד')

מיר ציטירן דאָ עטלעכע וויכטיגע אורזאַכן פאַרוואָאָס אַן עירוב איז וויכטיג פאַר יעדן. (מלוקט פון די 42 מכתבים און תשובות פון די רבנים הגאונים שליט"א)

1. פיל מענטשן ווערן נכשל אין טראָגן שליסלען אום שבת אויף עפעס אַן אופן, ווייל זיי ווייסן נישט די הלכה, (עיין אורח חיים סימן ש"א).

2. מענטשן פאַרגעסן זאַכן אין טאַש און גייען אַרוים דערמיט, וואָס דאָס איז אַ מכשול הרבים, ווי די גמרא זאָגט אין מסכת ביצה ט"ו וברש"י שם, ושו"ת חתם סופר אורח חיים סימן צ"ט.

3. קינדער שהגיעו לחינוך וועלכע טראָגן פאַרשידענע זאַכן און מען קען זיי נישט נאָכקאָנטראָלירן.

4. אַסאך פרויען גייען מיט צירונג וואָס מען האָט מתיר געווען בדוחק, און אַזעלכע צירונגען וואָס איז אסור לכל הדיעות.

5. בני תורה קענען נישט גיין צו אַ שיעור לערנען אין ביהמ"ד, ווייל די פרויען ווילן אַרויסגיין און קענען נישט מיט נעמען די קינדער, (דאַרפן די מענער זיין בעיבישטערס), במקום צו גיין לערנען די הייליגע תורה.

6. וועלן עס רעגנט וועט מען נכשל אין כיבום, און נאָך אַנדערע איסורים, בשעת מען נעמט אַראָפּ דעם היט אָדער דעם שטריימל און מען שאָקלט עס אויס פון רעגן, ווייל מען טאָר נישט טראָגן קיין פּלעסטיק אָדער נעמען אונטערן מלבוש, חוץ דעם וואָס עס ווערן לידער קאַליע שווערע טויזענטער דאָלערדינע שטריימלעך און טייערע מלבושים, וואָס דאָס איז איבוד ממון ישראל, אַלץ ווייל עס איז נישטאָ קיין עירוב. (אַגב: – רוב מתנגדים צום עירוב גייען נישט קיין שטריימלעך, אָדער זענען זיי אויף אַ גיטע פרנסה פון הונדערטער טויזענטער דאָלער אַ יאָר און עס שפילט נישט ביי זיי קיין ראָלע צו קויפן אַ נייע שטריימעל יעדעס יאָר, אויך האָבן זיי זייער דירה העכערן בית המדרש האָבען זיי נישט דעם פראָבלעם, אָבער וואָס זענען שולדיג די אָרימעלייט וואָס די קינדער גייען מיט צוריסענע שיכלעך און צוריסענע קליידער, אַלעס ווייל די עלטערן קענען נישט נאָכקומען די גרויסע הוצאות, ווייל זיי האָבן בלי עין הרע אַ שמוב פון צען ביז דרייצן קינדער).

7. אַרויסטראָגן און אַרייַנברענגען קליינע קינדער אום שבת. ווי עס איז נישט דאָ קיין עירוב.

8. האַרץ לידענדע מענטשן וועלכע מוזן טראָגן מיט זיך פילן (מאָבלעטן) אום שבת, און צוליב דעם וואָס עס איז נישט דאָ קיין עירוב זענען זיי מחמיר, און עס איז ליידער שוין פאַרגעקומען אַסאך פיקוח נפשות, אַלץ, ווייל עס איז נישט דאָ קיין עירוב, און די תורה הקדושה האָט אונז געוואָרנט לא תעמוד על דם רעך, וכל המחמיר בעירוב מקיל בפיקוח נפשות.

9. אַלטע מענטשן און קליינע קינדער וואָס מען דאַרף טראָגן צו אַ דאָקטער אום שבת און עס איז נישט דאָ קיין עירוב.

10. קראַנקע וועלכע ליגן ל"ע אין האָספיטל און ווילן נישט עסן אין שפיטאָל פון זייערע מאכלים, און טייל מאָל ברענגט דאָס צו פיקוח נפשות ממש כידוע און מען קען זיי נישט טראָגן עסן, ווייל עס איז נישט דאָ קיין עירוב.

11. ברענגען מערעצינען פון דראָג-סטאָר פאַר חולאים לא עלינו אום שבת, פיל מאָל מוז מען טראָגן געלט אָדער אַ

זכור את יום השבת לקדשו!

הלכתא רבתא לשבתא!

הגה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע

"ולכן שואלים ומבקשים למצוא היתר לעשות עירוב בצורת הפתח כמנהגינו כי הרבה מכשולים באים באין עירוב",(שו"ת דברי חיים, ח"ב סי' ל"ג)

משכון אין דראָג-סטאָר ווייל אַנדערש גיט ער נישט אַרויס די מערעצינען. אָלץ ווייל עס איז נישט דאָ קיין עירוב.

12. די הצלה יונגעלייט וועלכע וענען זיך מוסר נפש צו ראַטעווען אידישע נפשות, און ווערן נכשל אין פאַרשידענע איסורי הוצאות, אָלץ ווייל עס איז נישט דאָ קיין עירוב.

13. פרויען וועלכע האָבן קליינע קינדער און מוזן זיצן אין שטוב איינגעשפאַרט ווי אין אַ תפיסה און קענען נישט אַרויסגיין באַזוכן זייערע עלטערן און מקיים זיין מצות כיבוד אב ואם, איבערהויפט ווען אַ גאַנצע וואָך וענען זיי אין די רשאָבס און קענען נישט באַזוכן די עלטערן.

14. פאַרהיראַטע קינדער קענען נישט באַזוכן זייערע קראַנקע עלטערן, און ברענגען זיי פון זייער הויז אַביסל וואַרעמע עסנס צו דערקווייקן זייערע נשמות און פיל מאָל זיי צו דערהאַלטן דאָס לעבן. אָלץ, ווייל עס איז נישט דאָ קיין עירוב.

15. אַ העגגער פון אַ מלבוש, אויב עס האָט זיך אין איין זייט אָפגעריסן, טאָר מען מיט דעם מלבוש נישט אַרויסגיין, אויב עס איז נישט דאָ קיין עירוב.

16. אידן וועלכע גייען אין מקוה אום שבת און גייען אַרויס מיט וואָסער אין באָרד און פיאות אַ חוץ אַנדערע איסורי הוצאה איז מען לויט פיל פוסקים עובר אויף הוצאה בשבת דאָרט ווי עס איז נישט דאָ קיין עירוב.

17. נשים שאלות וואָס גייען ארויס מיט זיי אום שבת איז אַ איסור הוצאה, עיין בשו"ת ואחרונים.

18. פרויען וואָס דאַרפן גיין אין האָספיטל און נעמען מיט זיך זאַכן.

19. אַרויסצוגיין מיט וואטע (קאַטן) אין די אויערן ווי עס איז נישט דאָ קיין עירוב.

20. טויזנטער אידן שוגגים תינוקות שנשבו ווי רוסישע אָדער אַמעריקאַנער אידן וועלכע ווערן נכשל אין אַלע איסורי הוצאה, ווייל עס איז נישט דא קיין עירוב, און "כל ישראל ערבין זה לזה".

21. פיל ווערן נכשל מיט הוצאה פון הויז אין חצר מיט גאַרבישט וכדומה, ווייל עס איז נישט דאָ קיין עירוב.

22. אין הייסע טעג שטעלט מען ארויס בענקלעך ביי די טירן אַפילו אין ערלעכע בתי מדרשים, בפרט ביי די ייזער פאַר עלטערע מענער און פרויען, וואָס דאָס איז אַ תילול שבת בפרהסיא, וועלכע וענען עס איז נישט דאָ קיין עירוב.

23. לויט געוויסע פוסקים איז אַ גרויסע שאַלה אויף טליתים קטנים וועלכע האָבן אַ ספק אין שיעור, אָדער אין די ציצית, אָדער די סחורה איז נישט פון וואָל, אויך וועלכע ענען עס אָן ציצית וכדומה.

24. פילע מענטשן וענען נישט בקי אין אופן פון אַ קיפן דעם רשות, צו מאַכן עירובי חצרות, איבערהויפט ביי די אַפארטמענט הייזער.

25. פילע מענטשן און ספעציעל קינדער און פרויען טראָגן הענטשיקעס אום ווינטער וואָס איז אָסור וועלכע נישט דאָ קיין עירוב.

26. זומער אין די שוועדע היצן וועלכע עס איז היים, טוען אויס טייל מענטשן די אויבערמאַנטל און מען טראָגט עס אין די הענט.

27. בשעת מען באַוואַרפט אַ תתן מיט ציקערלעך און ניסלעך וכדומה, תאפן די קינדער פעקלעך, און גיין אַרויס אין גאַס און צוריק אַריין מיט די פעקלעך, זיי טוען דערמיט אַן איסור פון הוצאה. און צומאָל טראָגן זיי עס אויך אַהיים און די עלטערן ווייסן דאָס נישט.

28. כמעט יעדער טראָגט אַ טאַשטיכל אין האַלז אַפילו אין די גרעסטע היצן, וואָס לויט פיל פוסקים איז עס אָסור. דאָס וועלבע אויך איבער מען טראָגט אַ טאַשטיכל אונטער אַ שאַל וואָס וואַרעמט אים די האַלז. אויך איז שייך אַן איסור

הלכתא רבתא לשבתא!

זכור את יום השבת לקדשו!

רבינו מהר"מ בר ברוך - לענין צרכי העיר

"ואמר אחרי רבים להטות, כמו שמסכימים הדוב, אע"פ שהמיעוט המתנגדים נראה להם טענותיהם חזקות, הרי הם בטלים ברוב וכו', וכן לענין לחי וקורה, אם טעו למה.. לתקנם כדי להכנים ולהוציא בשבת, אני איני רוצה להכנים ולהוציא, או איני צריך להכנים ולהוציא, או לכולנו אין צורך לנו כ"כ בתקנה זו, אלמא כופין זה על זה".

(שו"ת ר"י מינץ סי' ח')

צו טראָגן אַ האַנטעך אין מקוה
און צוריק אַהיים פון מקוה
אַפילו אין די קאַלטע טעג.

29. אַן אַלטער איד וואָס
קען נישט גיין און מען דאַרף
אים טראָגן אין אַ
טראָג-בייסיקל אום שבת, וואו
עס איז נישט דאָ קיין עירוב.

30. בייַ מסיבות, אַ זכר,
קידוש, ברית, חתן באַוואַרפן,
פאָרשפיל וכו' אדער רעבישע
טישן, אויב מען האָט עפעס
פאַרגעסן צוצוגרייטן ווי עס
טרעפט זיך געווענליך, שיקט
מען אַ קינד לויט וואָסערע ער
טרעפט, און עס האַלט בכלל
נישט אוים להלכה.

31. מענער אדער פרויען
וואָס טראָגן אַוועלכע ברילן
וואָס זיי דאַרפן עס נאָר צו
לייענען, דאָך טראָגן זיי עס אין
גאַס ביום השבת, אין אמת'ן
אַריין איז עס אַן איסור גמור
אויב עס איז נישט דאָ קיין
עירוב.

32. יום טוב וואָס די תורה
הקדושה האָט מתיר געווען
הוצאה, האָט מען נאָר מתיר
געווען לצורך היום, און אַלע
אַנדערע הוצאות זענען אָסור,
אַזוי ווי שבת אָהן אַן עירוב,
צום ביישפיל, אַפילו אַ בינטל
שליסלען וואָס מען נוצט נישט
דאַרף מען אַראָפנעמען די
אַנדערע שליסלען וואָס מען
דאַרף נישט, און מען טאָר זיי
נישט אַרויסטראָגן צוזאַמען מיט
די שליסלען וואָס מען דאַרף
יאָ. און אַנדערע זאַכן וואָס מען
דאַרף נישט, האָט מען אויך
נישט מתיר געווען וען עס איז
נישט דאָ קיין עירוב.

33. עלטערע מענטשן וואָס
גייען מיט שטעקענס, אָדער
מיט הער מאַשין (אפאראט)
צום הערן, וואפס דאפס איז אַן
ערנסטע שאַלה, וען עס איז
נישטאָ קיין עירוב (עיין אורח
חיים סימן ש"א).

34. פיל מאל איבערהויפט
אין די קורצע ווינטער טעג גיט
מען שפעט אין מקוה ערב שבת
קודש, און מען טראָגט אהיים
די אומריינע וועש וען עס איז
שוין נאכן זמן, דאס איז אַן
איסור פון הוצאה, נאר דערפאר
וויל עס איז נישט דא קיין
עירוב.

35. שבת קודש אינדערפרי
טראגן די קינדער עסנוואַרג
פאר זיך אין בית המדרש, מען
זעט פיל מאל ווי גרעסערע
קינדער טוען די ארבעט וואס
איז אסור וועגן הוצאה, דאס
אלעס איז גורם וויל עס איז
נישט דא קיין עירוב.

36. שבת קודש בשעת מען
טראגט אויף זיך דעם טלית
אויף די גאס און עס טרעפט זיך
פיל מאל וועז דער טלית האלט
ביים אראפפאלן אדער עס איז
אינגאנצן אראפפגעפאלן, דאך
טראגט מען עס ווייטער אויף
זיך און ער איז עובר אויף
הוצאה ברשות הרבים, דאס
אלעס איז נאר וויל עס איז
נישט דא קיין עירוב.

37. להסיר מכשול
גיט נאר א קוק די חכמה
פון שלמה המלך עליו
השלום ווי וויט עס גרייכט,
און ווי וויט מען דארף נזהר
זיין נישט אפצונייגן פון איין
זאך פון די תורה הקדושה,
ווי דער בעל ויואל משה
שרייבט קלאר אין סימן..
עס איז דאך באקאנט די
גרויסע מלחמה וואס
סאטמערער רבי האט
געפירט ביז ער האט
איינגעפירט שיטת ר"ת, א
גרויסער חלק פון כלל
ישראל האט אננענומען
שיטת ר"ת, אפילו די בתי
מדרשים וואס דאוונען
פריער מוצאי שבת קודש,
אבער ביז די אידן קומען
אהיים און מען מאכט
הבדלה ווערט שוין שיטת
ר"ת, איז אויב עס איז דא
אן עירוב, קענען אלע אידן
האלטן שיטת ר"ת. - אויב
עס איז נישטא קיין עירוב
און מען טראגט אהיים פון
בית המדרש דעם טלית
אדער א ספר וכו', איז די
וואס דאוונען פארן שיטת
רבינו תם, און ביז ווען זיי
קומען אן אהיים איז שוין
מוצאי שבת לויטן ר"ת,
אבער ווען זיי טראגן אהיים
דעם טלית איז נאך בעפאר
שיטת ר"ת, קומט אוים אז
זיי זענען מחלל שבת לויטן
ר"ת, און רוב גדולי ישראל

הלכתא רבתא לשבתא!

זכור את יום השבת לקדשו!

הגה"ק רבינו **שמואל אבוהב** זצוקלה"ה בעמח"ס שו"ת דבר שמואל

"כמה עמקו מחשבות רז"ל הרועים הקדמונים להרים מכשול מבני עמינו, למען יטב להם, לטלטל חפציהם ממקום למקום בהיתר ולא באיסור", (שו"ת מים רבים סי' קמ"ה).

"יש לסמוך על בעל העיטור דשרי אמירה לעכו"ם (לחזור ולתקן העירוב) במקום מצוה, ואין לך מצוה גדולה מזו שלא יחללו רבים שבת". (ספר תוספות שבת סי' שס"ה ס"ק כ"ד)

האבן אנגענומען שיטת ר"ת.

38. טייל מאל מאכט זיך שאלות נ' און מען קען נישט פרעגן שבת וויל עם איז נישט דא קיין עירוב.

39. צומאל טרעפט זיך א שאלה ביים עסן אדער א ביינדל פון א עוף איז צובראכן און מען קען עס נישט טראגן צו א מורה הוראה, נאר מען מוז עסן א קאלטע שבת סעודה, דאס איז דערפאר וויל עם איז נישט דא קיין עירוב.

40. מאנכע מענטשן נעמען צו שבת קודש די בריוון פון די פאסט-טרעגערס האנט וואס איז איסור, דורך אן עירוב קען מען ניצול פון אט דעם איסור.

41. עס קומט פאר כמעט ביי יעדן אז ער זאל בטעות ובשוגג האבן עפעס זאכן אין זיינע קעשענעס, אפילו ער האט זיך איבערגעקוקט ערב שבת עם חשיכה, אויך בעפאר ער גייט אין גאס ביום שבת קודש, און דורך דעם וויל עס איז נישט דא קיין עירוב איז יעדער איינער עובר אויף דעם איסור פון הוצאה און חילול שבת קודש.

42. צומאל בלאזט די ווינט אראפ זיין היט פון קאפ, און ער הייבט עס אויף און טראגט ד' אמות ברשות הרבים בפרהסיא, וויל ער וויסט נישט די הלכה וויאזוי צו טאן אין אזא פאל, דאס אלעס איז נאר דערפאר וויל עס איז נישט דא קיין עירוב.

43. וויפיל מכשולות קומען ארויס אין איסור הוצאה אין זעלבן בילדינג וואו ער וואוינט מיט עטליכע שכנים און מען מאכט נישט קיין עירובי חצירות, דאס אלעס איז נאר וויל עס איז נישט דא קיין עירוב.

44. שוין אפגערעדט פון אט די אלע דערמאנטע איסורים וואס קומען פאר יעדן שבת קודש צווישן אחינו בני ישראל, אויב עס וואלט געווען אן עירוב וואלט דאך ארויסגעקומען טויזענטער טובות פאר יעדע משפחה, ממילא איז א חוב קדוש אויף יעדן איינעם אז מען זאל מתקן זיין עירובין אין אלע אידישע פלעצער.

על כן בעמן מיר, מען זאל רחמנות האבן אויף אונזערע היליגע אידישע נשמות און זיי מציל זיין פון די אלע אויבנדערמאנטע מכשולות.

46. על ידי מצות תיקון עירובין וואס שלמה המלך עליו השלום ובית דינו האבן מתקן געווען, בכדי מיר זאלן נישט געשטרויכלט און געשטראפט ווערן פאר די אלע מכשולות און עוונות פון חילול שבת וואס מיר זענען גורם פאר די אלע אידן מיט דעם וואס מיר האבן נישט קיין עירובין, אזוי ווי עס איז געווען אין די אלע דורות און אין אלע שטעט דורך אונזערע אבות הקדושים ביז היינט כמבואר בשו"ת חתם סופר סימן צ"ט הנ"ל.

פאר די וואס זענען מוחה צו מאכן אן עירוב זענען מיר דא מעתיק דעם לשון פון הייליגן שו"ת הרא"ש ז"ל (כלל כ"א און כ"ב) וואס ער איז געווען דער פוסק פון כל חכמי אשכנז, און זיין פסק איז אנגענומען להלכה פון אלע פוסקים ראשונים ואחרונים.

<u>העתק תשובת הרא"ש ז"ל!</u>

ז"ל הרא"ש כלל כ"א **"שרב אחד התנגד לתיקוני המבואות בעירוב והתמרמר הרא"ש מאוד על זה עד שהחרימו ונידו.** וז"ל: **אני מנדה אותך ואם היתה בימי הסנהדרין היו ממיתין אותך וכו',.... ומצוה לנדותו בכל הקהילות....וגם ידונו אותו למת כדין זקן ממרא כי אנו חייבים למסור נפשותינו על תורת האלקים ולבער עושה הרעה מקרבנו** עכ"ל.

וכן כתב בתשובה אחרת וז"ל: **הכתב ששלחתי לאותו החסר-מוח כו' ואם לא יחזור בו אני מתרה בך ואת כל הקהל שינהגו בו גם נידוי באותו המשוגע...וירחיקוהו ויבדילהו מעדת ישראל כי דבר זה צריך חיזוק שלא יבא כל שוטה חסר דעת לבטל תורת משה רבינו** ע"ה, וכו' עד כאן דבריו הקדושים של הרא"ש ז"ל. מבואר בתשב"ץ (ח"ב סימן ל"ז) **על אנשים שאינם רוצים לעשות עירוב, או שהם הדיוטות גמורה הוא , או מינות נזרקה בו**, רח"ל.

זכור את יום השבת לקדשו!

הלכתא רבתא לשבתא!

אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה

מיט א פארווייטאגט הארץ, פול מיט צעבראכנקייט, טוען מיר פארעפענטליכן די רייד צו אנשי שלומינו, וואם מיר האבן געהאט די זכי' צו טרינקען פון דעם היליגן קוואל, פון אונזערן היליגן רבי'ן זי"ע.

ווי באוואוסט, איז אין הינטיגן יאהר האט דאם יהדות החרדית אויפגעשטאנדען געווארן מיט א מערכה איבער א עירוב אין דעם עיר ואם בישראל בארא פארק. הללו אוסרין והללו מתירין, און פון ביידע צדדים זענען פארמישט געווארן אונזערע רבנים, תלמידי רבינו הקדוש זי"ע.

טייל פון אונזערע רבנים - ווי הגה"צ אב"ד אודווארי שליט"א, זקן תלמידי רבינו, ווי אויך הגה"צ ר' יחזקאל ראמה שליט"א וואס דער רבי זי"ע האט עם ממנה געווען אלץ זיין שליח אין די שטאט בארא פארק לדון ולהורות. און ווי הגה"צ ר' חיים לייב כ"ץ שליט"א וואס דער רבי זי"ע האט עם ממנה געווען אלץ ראש הכולל דמוסדותינו, און ווי כידוע האט דער רבי עם אנגערופן מיין שפיגעלע - וואם זיי זענען ארויס געקומען מיט'ן גרעסטען תוקף ועוז איבער דעם חיוב און תיקון גדול פאר די שטאט צו מאכן אן עירוב ע"י צוגרת הפתח.

פון דער אנדערע זייט, שטיין כנגד העידוב הרה"ג ר' חיים דוד שליט"א דומ"ץ דקהלתינו, און צו עם שטיין מיט הרה"ג ר' חיים יעקב רובין שליט"א מציעשענוב ר"מ בישיבתינו ב.פ., (הגם ער איז נישט מתלמידי סאטמאר). און ביידע צדדים פראבירן בייאיינפלאסן דעם עולם וואס איז געווען דעתו הטהורה פון אונזער הייליגער רבי'ן זי"ע, וואס כידוע קיין קלארע שטעלע איבער דעם ענין פון עירוב איז נישט פארהאן. אין אויך כ"ק אדמו"ר שליט"א ה' ירפאהו ויחלמהו, זאגט נאך פון רבי'ן זי"ע פארשידענע לשונות, וואס קען אויסגעטייטשט ווערן לכאן ולכאן.

דאם איז א מאל זיכער, לכולי עלמא דעתו הקדושה פון רבין, אז ברוקלין האט נישט קיין הלכה פון רשות הרבים. ווי כמה פעמים קלאר געזאגט ביי סוגיא פארלערנען. ווי ס'איז לעצטענס אויך געדרוקט און פסקי דברי יואל.

כידוע אז צום עירוב אין מאנהעטען האט זיך דער רבי נישט געוואלט צושטעלן, דאם איז זיכער אז איינער פון די סיבות איז געווען, ווייל יענער עירוב איז געמאכט געווארן דורך מעדל כשר (טרייף) פון די מזרחי. וואם כידוע אז דאם איז געווען בים רבי'ן זי"ע איינם פון די שטערקסטע יסודות, אז מיט זיי טאר מען נישט אפילו די עשרת הדברות אונטערשרייבן. און וואם זיי ווילן, דארף אונזער מיינונג זיין דערקענן. און ווי דער רבי שרייבט אין ויואל משה עמוד שס"ה וזל"ק, **וחזינן בזה שאף באדם גדול אם רק בדבר אחד עושה שלא כתורה, ויש חששא דלא לגדור אבתריה בזה, גדרו גדר שלא להסכים לדבריו בשום ענין אף בשאר ענינים שאינם נוגעים בזה כלל, וגם להתיר שלא כדין, ולא סגי להו במה שיחלוקו עליו בזה שעושה שלא כדין, ולא במה שעושה שלא כתורה, אף בשאר ענינים נוגעים בזה כלל, וגם להתיר אף במה שעושה שלא כתורה, ולא יועיל מה שיחלקו עליו בזה שעושה שלא כדין**, עכל"ק.

עם איז איז בחסדי השי"ת אונטער געוואקסן א נייער דור בלע"ה, טויזענטער בחורי חמד און אברכים יקרים, אשר לא ידע את יוסף, וואם האבן שוין ליידער נישט געהאט די זכי' זיך צו ווייקן בים רבי'ן זי"ע, הערן זיינע פייערדיגע דברי א' חיים חוצבים להבות אש, און אויך ניטאמאל זוכה געווען צו זעהן צורתו הקדושה של הרב הדומה למלאך ה' צבקות, און דער כח הקדושה פון רבי'ן זי"ע ווערט ליידער צוביסלעך נאך געלאזט מיט די ירידת הדורות, ביז ליידער בלאזט שוין איין אין אונזער מחנה נייע ווינטן פון אויפגעקלערטקייט. מען דארף שוין נישט זיין אזוי פארנאטישט. מ'שיקט שוין לערנען אונזערע בחורים אין פרעמדע ישיבות, מקבל זיין תורה ביי א' ואלעכע ראשי ישיבות וואם זענען מזלזל אין די אלע ענינים וואם דער רבי זי"ע האט אונז געלערנט און איין געפרעגלט. וילכו מדחי אל דחי, השי"ת זאל אפהיטן, ווי ווייט אונזערע קינדער קענען נאך אנקומען, און צו וואם מיר ווילן זיך נאך דערקייקלען.

ווי בעקאנט, ביי אונז תלמידי רבינו זי"ע, וויפיל צער און ענמת נפש דער רבי ז"ל האט געהאט פון דעם פוסק וואם האט מתיר געווען חלב עכו"ם, נידעריגע מחיצות, קולות אין הארבע אבהע"ז ענינים, זיך צו געשטעלט צו דער אגודה און חינוך עצמאי,

"ובשו"ת מהר"ח **אור זרוע** סי' קנ"ג
למד מדין זה, שכופין בני העיר זה את זה
לעשות מקוה, כמו שכופין לעשות לחי וקורה".
(סמ"ע חו"מ סי' קס"ב סק"א)

"אמנם עלינו לחפש בחורין ובסדקין אחרי פתח היתר, כדי
שינצל מחילול שבת ח"ו", (שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' ק"ח)

און...געאסר'ט צו מאכן אן עירוב אין ברוקלין. ס'איז כדאי איבער צו לערנען די הייליגע הקדמה פון ספר "כוונת הלב" וואם האט געשריבן בדם לבבו, דער גרויסער לוחם מלחמות ה' הגה"צ מקראסנא זצ"ל בענין זה.

זענען טייל פון אונזערע רבנים געווארן דווקא פון די וואם שלאגן זיך פאר זיין פסק, און די וואם נעמען זיך אפ פאר זיין כבוד? הגם דער רבי זי"ע האט אונז שטענדיג געלערנט, נישט מזלזל זיין און פוגע זיין אין זייער פרעזענליכקייט, ווייל זענען דאך ערליכע יודען און תלמידי חכמים, כבודם במקומם יהא מונח. אבער דאם אמאל געווים אז די דאזיגע גאונים זענען נישט אונזערע מורי הוראה, נישט לאיסור און נישט להיתר, ביי קיין שום ענין פון הלכה, און אוודאי נישט ביי קיין שום ענין פון השקפה.

נישט געגנוג זענען מיר אנגעקומען צו אזא שפלות אז אונזערע רבנים זאלן אונטערשרייבען א קול קורא מיט רבנים פון די אגודה קרייזען, און ליידער אויך מיט ר"ע בני"ם פון דער מסרח"ר, וואם זיי און זייערע קהלות זאגען נאך עד היום הלל און יום המר והנמהר ה' אייר. קאמאנטארען זענען לגמרי איבעריג.

ע' בשו"ת דברי יואל ח"ב עמוד תצ"ג, וזל"ק, **דמי ששותק מלקלל את המינים, אף שאפשר לדונו גם לכף זכות, מ"מ לא יועילו צדקותיו ומסלקין אותו ברבים, למען לא ימשכו אחריו בית ישראל,** וק"ו **במי שמשבח ומרומם אותם וכו' שחלילה יתחבר עמו ולשמוע הוראה מפיו לא דבר ולא חצי דבר,** עכל"ק.

והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת, פאר**וואם** טאר מען נישט, אונטעוועגנס וועז עם איז נישט דא קיין ברירה, טרינקען קיין חלב עכו"ם ביי א רעסט ערינ נאר אביסל פאר א קאווע? ר' ... איז דאך מתיר? אונזער דיין שליט"א האלט דאך פון איהם! ער נעמט זיך אהן פאר זיינע פסקים! און דערנאך וועז אונזערע בחורים האלטען ביים חתונה האבן און מיר ווילען זאלן וויטער אנגיין מיט אונזער הייליגער מסורה וואם מיר האבן איבערגענומען דור אחר דור פון אונזערע עלטערן זיידעם און באבעם, און ווי דער רבי האט געלערנט אז מ'דארף האבן אויף די ענינים מסירות נפש ממש, גייט ר' זלמן לייב פיללאפ שליט"א אונטער שרייבן א גילוי דעת מיט זאגיגע ר"ע בני"ם וואם ביי זיי איז ביי-האר גארנישט קיין עבירה נאר גאר א מצוה ר"ל, ומה יעשה הבן שלא יחטא?!

מיר האפען אז אונזער הייליגער ציבור זאל זיך באצייטענס כאפן, און זיך נעמען לערנען מיט אונזערע קינדער די ספרים פון אונזער הייליגן רבי'ן ז"ל, ווי ער האט דאם פארלאנגט אין זיין הייליגע צוואה, ידי ואמרתי ח"י אנכי לעולם. מ'זאל איבערגעבן ווי ווייט מעגליך פאר די קומענדיגע דורות, די הייליגע עבודה און אטמאספער וואם מיר האבן זוכה געווען, און אריין חזר'ן די שיטה פון התבדלות פון רשעים והנגררים אלהם: דאם מיינט: **א)** אז מ'זאל נישט שיקן בחורים לערנען אין ישיבות וואם זענען נהנה משולחנו של איזבל ממשלת הכופרים, לערנען פון ראשי ישיבות תורה שלא במהרה, אהן קיין שום געפיל צום שיטת מרן החת"ס ותלמידיו פון התבדלות מרשעים, אהן קיין שום שייכות און געפיל צו רבותינו הקדושים תלמידי הבעש"ט זי"ע. **ב)** מ'זאל זיך בשום אופן נישט מתחבר זיין אין ענייני הוראה צוואמען מיט א זאלעכע ר"ע בני"ם שרוח רבינו ז"ל לא הי' נוחה מהם.

והא גופא ראי' אז מיר האלטן ביים פארקריכן, פונעם אומפארשעמטן פאקט וואם האט מיט אונז פאסירט אין פראנט פון רבי'ם ביהמ"ד אויף ראדני סטריט, ווי די טויזענטער יודען, וואם זענען געקומען מתפלל זיין בבית מדרשו של רבינו זי"ע בשבתות וימים טובים וימי רחמים ורצון, במשך די אלע יאהרן וואם האבן זיך סומך געווען אויף'ן עירוב וואם איז געמאכט געווארן בפיקוחו פון דעם דיין שליט"א, און כדי צו געפעלן די פרעמדע קריין, האט מען אויפגעשטעלט א זאלעכע מאדנע אייזענע גערעטעם וואם מיר האבן אינדערהיים קיינמאל אזוינס נישט געזען, און אן אופן ווי אונזערע אלע אנשי שלומינו, החיים והמתים, פילן זיך אפגעשמיסן, כאילו זיי האבן אין די אלע צענדליגע יאהרן מחלל שבת געווען ר"ל, אבי צו געפעלן און מתחבר זיין מיט די פרעמדע קריין, פאר אומבאוואוסטע סיבות, וכדי בזיון וקצף.

השי"ת יערה עלינו רוח טהרה ממרום, מיר זאלן זיך צוריק קערן צו אונזער דרך הסלולה מרבינו הק' זי"ע בב"א.

תלמידי רבינו הקוה"ט בעל ויואל משה זי"ע

"כבר היה לעולמים"!!!

די קראים און די צדוקים האבן געמיינט אז זיי זענען פרומער ווי חזיל — זיי זענען אייער נזהר געווען און שמירת שבת קודש און האבען מורא געהאט אזוי וויא ביי די טשאלענט קענען פארקומען געפערליכע חילולי שבת דורך קאכן און הטמנה ועוד און נישט יעדער איז באקאנט האבען זיי נישט געלאזט עסן חמין בשבת קודש.

לקומען די הייליגע חז"ל און שרייען אז "יותר עס עסט נישט חמין בשבת איז א מין וכופר".

אי די צדוקים האבן געהאלטען אז די פרה אדומה וואם קומט מטהר זיין אידישע קינדער דארף נאר געבאכט ווערן דורך איינעם וואס איז רעכט טהור דורך הערב שמש.

לקומען די הייליגע חז"ל און דאבן דווקא "טמאע" נעווארן דעם כהן ער זאל לדעתם פון די כופרים זיין טמא.

די כופרים האבן געוואלט מקיים זיין די הייליגע מצוה פון תפילין כפשוטו אזוי ווי די תוה"ק זאגט "בין עיניכם".

לקומען די הייליגע חז"ל און זאגן אז דווקא נישט בין עיניכם נאר למעלה בגובה הראש.

די צדוקים וכופרים האבן געהאלטן אז דאס וואס שטייט אין די תוה"ק "ממחרת השבת" ביי ספירת העומר . . .

קומען די הייליגע חז"ל און זאגן . . .

די כופרים שרייען אז די תיקון פון שלמה המלך וחזיל צו מאכן אן עירוב להתיר הוצאה — וועט ברענגען צו חילול שבת חיי.

לקומט דיער וואס וויל פרומער זיין וו חז"ל איז א כופר — ובלעשון קדשם "אינו מודה בעירוב".

ווי צו אזא פרומקייט — ווי צו די וואס זענען מוציא לעז על אבותינו ורבותינו הקדושים מוסדי דור ודור וואס האבען זיך מוסר נפש נעווען על תיקוני עירובין.

אבל כעזה"ת אנו נלך בדרך אבותינו ורבותינו הקדושים — אשר קמנם עבה ממתני הדור חזה — ותשי"ת אתנו אל תיראום.

ותערב לפניך עתירתינו

צהלי ורוני יושבת בארא-פארק

שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה
שבצל כל המחאות וסילופי הלכות והוראות
אנו יכולים לברך על המוגמר ולאחל לכל תושבי
עירנו בברכת מזלא טבא על שזכינו להיות ככל העיירות
המתוקנות המענגים את השבת במצוות עירוב
ועירנו מוקפת בחומה בצורה בהוראת רוב מנין ובנין
גאוני ופוסקי צדיקי דורינו בארה"ב
אשרי העם שככה לו!
אשרי כל העוסקים שנתייגעו במצוה רבה זו!

כמה מאמרי חז"ל על עירוב

ולא אמרו לערב חצירות אלא כדי שלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות.
(עירובין מו:)

...ובא מעשה לפני רבי חייא ואסר, אמר לו רבי ישמעל ברבי יוסי, בבלאי כל כך אתה מחמיר בעירובין? כך אמר אבא – "כל שיש לך להקל בעירובין הקל"....
(עירובין פא:)

אמר רבי יהושע מפני מה מערבין בחצירות? מפני דרכי שלום!!! .... הה"ד "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום"
(ירו' עירובין ג-ב כ:)

חידוש נפלא במס' עירובין

מאת הגה"צ ר' יונה זאב הלוי הלפערט זצ"ל
שו"ב דקה"י מאקווא יצ"ו בעמח"ס קול התור

במס' עירובין דף כ"א ע"ב אמר רב יהודא אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני עכ"ל הגמ', הנה גמ' זו צריך ביאור דמאי שייכות יש לפסוק זה לכאן וכבר עמדו בזה כל שלטי הגבורים ואענה גם אנכי חלקי בס"ד, ונ"ל בס"ד לפרש דברי חז"ל ע"פ שלוש הקדמות, א' עפמ"ש רבינו התבואות שור במס' שבת דף ק"נ בבכור שור וז"ל שבכל עבירות יש בכולן אבות ותלדות כגון ע"ז האב הוא העובד לע"ז ממש והתלדות הם גסות הרוח והמעלים עין מצדקה והמחליף בדיבורו... וכן האוכל בלי נטילת ידים ובכלל זה הנוטל ואינו נוטל כדינו וכן בשפיכת דמים כל המלבין פני חבירו ברבים כאילו שופך דמים, ועוד בתלמוד הרבה בעבירות אלו וכן בכל העבירות בכולם יש אבות ותולדות ולזה אמרו חז"ל במס' תמיד דף ל"ב ע"ב איזהו חכם הרואה את הנולד דעיקר חכמתו של אדם למלט נפשו משאול הרואה את הנולד שלא יאמר הריני נשמר מן האבות ודי בכך אלא שיראה להשמר מהתולדות ע"ש באריכות עכלה"ק. ב' הא דאמרינן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כ' המהרש"א בח"א דזה הוא על עיקר המצוה אבל על הגדרים וסייגים שעשו חז"ל משלמין שכר טוב גם בעוה"ז.

המשך בצד ב'

סיפור נאה לכ' שבת

מספרים עובדא שהי' עם כ"ק האדמו"ר מסאטמאר זי"ע שביקר אצל החזון איש זי"ע ושאל אותו לפירוש דברי הרמב"ם (פרק ו' הלכה א' – דיעות) "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדיעותיו במעשיו אחר ריעיו וחבריו נוהג כמנהג אנשי מדינתו לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים כדי שילמוד ממעשיהם ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמוד ממעשיהם. הוא ששלמה המלך אומר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע, ואומר אשרי האיש וגו', וכן אם הי' במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה, ילך למקום שאנשים צדיקים ונוהגים בדרך טובים, ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה (כמו זמנינו), או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים, מפני הגייסות או מפני החוץ, ישב לבדו, יחידי, כענין שנאמר ישב בדד וידום. ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו לישב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם הדע, יצא ליערות ולחוחים ולמדבריות, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים, כענין שנאמר מי יתנני במדבר מלון אורחים", עכ"ל הרמב"ם זי"ע. ושאל האדמו"ר מסאטמאר זי"ע: לכאורה, לפי זה היום בזמנינו שכל המדינות רעים וחטאים, מה נעשה אנו שלא נהיה מושפעים מהם, הרי אפילו לישב יחידי אי אפשר ואיך שייך שנלך כולנו למערות ולמדבריות? והשיב לו הגאון החזו"א זי"ע, שמערות ומדבריות שלנו הם הבתי מדרשות, הישיבות והכוללים, שע"י התורה נצלים אנו מכל הרע המסתובב בחוץ

בס"ד

[המשך מהג"ל]

ג' כתב המדרש שמואל בפרקי אבות פ"ו מ"ב אהא דאמר רבי מאיר דהלומד תורה לשמה משמח את המקום וז"ל לפי שהשי"ת כוונתו להטיב לכל הנבראים כי עולם חסד יבנה והוא יתב"ש שמח שמחה גדולה כשהוא מטיב עם הבריות – ובזכות זה העוסק בתורה לשמה בשבילו מטיבין לעולם נמצא משמח את המקום כי כוונתו להטיב עכ"ל. ולפ"ז יובן היטב דברי חז"ל בשעה שתיקן שלמה עירובין שהוא בכדי שלא יבא להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים כמ"ש רשיז"ל שם בטעם הערובין. והו"ל סייג וגדר והרחקה לאיסור תורה בשעה זו יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך היינו שאתה חכם הנקרא הרואה את הנולד במה שעשית תקנות וגדרים וסייגים לתורה כמ"ש התב"ש א"כ ישמח לבי גם אני כלומר שעי"ז גרמות אשר אוכל לשלם ולהטיב לבריות וליתן שכר טוב גם בעוה"ז שהוא שמחתי כמ"ש המדרש שמואל בשעה שאוכל להטיב לבריות.

סיפור נורא מענין התייסדות העירוב בעיה"ק ירושלים ת"ו
מפי הפוסק הגה"ג ר' שלמה זלמן אוירבאך זי"ע

(נעתק מתוך טעיפ)

שמעתי מפי ר' בן ציון יאדלער (ה"ה הגה"צ המגיר הירושלמי הנודע זצ"ל שהיה הממונה לפקח על העירוב בירושלים במשך שנים רבות) שכאשר הגיע מליטא לירושלים הג' בעל האדר"ת זצ"ל ונתמנה לרב בעיה"ק ע"י הגה"צ ר' שמואל סאלאנט זצ"ל קרא הרב האדר"ת לר' בן ציון יאדלער ואמר לו בלחישה שהיות וחושש שמא במשך ימי חייו בהיותו רב ליטא אולי נהנה מאיזה כספים שלא כדין לכן רוצה לעשות ממעותיו איזה תיקון לצרכי רבים, וע"כ החליט לבקש ממנו לעשות עידוב על חשבונו ואחר שעשו החשבון כמה ממון יצטרכו עבור עשיית העידוב והחזקתו נתייסר העירוב בירושלים החדשה (נחלת שבעה, בית ישראל), ויהי אחר ג' שנים למחרת הסתלקות הגאון בעל האדר"ת לבית עולמו נכנס ר' בן ציון אל ר' שמואל סאלאנטער וסיפר לו מכל ענין העירוב ושאם רוצים להמשיך בו צריך ממון להחזקתו, נענה הגר"ש סאלאנט ושאל, אמנם עירוב ענין גדול הוא אך מדוע הסתירו ממנו כל הענין עד כה ? ע"ז השיב לו ר' בן ציון כי הרב האדר"ת התנה עמו להחזיק הדבר בסוד כל זמן שנותר לחיות, אמר לו הגרש"ס הבא ונלך יחד אל הראשל"צ הספרדי הגאון ר' יעקב שאול אלישר כדי לקבל מקופת הערה הספרדית מחצית ההוצאות, וכשנכנסו אליו בהצעת הענין הסכים שיש להתחלק בהוצאות בין הקהילה האשכנזית ובין הקהילה הספרדית אך מיניה וביה חזר בו וטען למה עלינו לשלם בשבילכם האשכנזים הרי אנו נקטינן כהדעה הראשונה של מרן הבית יוסף ולא הסכים שקהילתו תשתתף בהוצאות העירוב, ונפל כל העול על הגרש"ס והקהילה האשכנזית בלבד, לאחר שהגאון ר' שלמה זלמן זצ"ל גמר את הסיפור ב"עד כאן שמעתי את הסיפור מפי ר' בן ציון יאדלער" הוסיף לאמר – ברצונכם לדעת מה היו התוצאות ? ובכן מכל קהילתו העיראקית של הג' הראשל"צ הנ"ל בניהם של אלו יצאו אח"כ לתרבות דעה ד"ל וכמעט שלא נשאר מהם שומר שבת (שלא כשאר בני הקהילה המרוקאנית והחאלאבית) ומהם היו אח"כ ראשי ומנהיגי ההסתדרות הציונית שהסיתו והדיחו לחילול שבת בפרהסיא ד"ל בארה"ק ושאר פעולותיהם הידועים לשמצה מה שעשו נגד הדת לדראון עולם ע"כ.

מכל הנ"ל יש ללמוד ק"ו מאלו שעיכבו קצת את תיקון העירוב ב"שב ואל תעשה" ע"י שלא נשתתפו בהוצאות ממון בלבד, קל וחומר למי שפועלים ועושים היזק ב"קום ועשה" יכולין אנו לתאר לעצמינו העד היכן הדברים מגיעים ? רחמנא לשיזבן ! בימים אלו ממש נעשו מאמצים עצומים לרצות את שני הצדדים ולאחות את הדיעות ע"י פשרה נפלאה ולדאבוננו לסוף סירבו להתרצות בתוקף ויד רמה וקשה, ויהי נועם נשבת תמור שירים וחרות.

מערכת **ותערב**
מאחלת לכל בית ישראל
שבת שלום ומבורך

הננו להודיע כי מערכת "ותערב" לא יצאה תחת וועד העירוב והמערכת שלנו לוקחת אחריות על כל הנכתב במהדורה זו

טעם הכמוס ?

בא וראה איזה פלא ! היה זה בסך הכל לפני פחות מעשר שנים בעיר רבתי לונדון בשכונת סטאמפארד-היל שכונת חסידים ואנשי מעשה הידועה ומפורסמת כעיר חומה בצורה נגד כל מיני השפעות זרות, ויום אחד נפתחה שם לראשונה בהיסטוריה של לונדון החרדית "פיצא סטאר", תושבי סטמפורד היל שאינם רגילים מימים ימימה לחנות כזאת נחרדו מאד מאד לחדשות אלו ונכנסו אל רבם גאב"ד לונדון הגה"צ ר' חנוך העניך פאדווא שליט"א ועשו מהומה גדולה היתכן וכבוד הרב מתיר לפתוח חנות כזאת ועוד סומך עליו את השגחתו ובפיהם טענה שאינה כמוסה שזהו פתח לפירצות ומכשולים בעניני צניעות.

הגאון הרב פאדווא הידוע כפוסק אדיר וגם כפיקח עצום ביקש מאחד מן הקהל שיקח אותו אל המקום שם נמצא הסטאר החדש וישב שם מול הסטאר בתוך הקאר שעות ארוכות וכמובן שבשתיקה (הקהל לא ידע על כך שהרב שם) ואחרי שבחן היטב מה מתהלך שמה שב לביתו והודיע לקהל באופן שלא נשמע לשתי פנים "אין אני יודע מה רצונכם ממני" ! וכך לונדון נתרגלה גם לענין זה בהשגחת המרא דאתרא, אך בהוראתו שלא יהיו שם ספסלים וכסאות להתיישב שם.

כאן בברוקלין עיר ואם בישראל שכונת בארא-פארק שגם אם נמעט ולא נכביר במילים אי אפשר להימלט מן המציאות שעשרות הפיצא סטאר"ס כאן אינם רק פתח הקורא לפורץ אלא בתי..... רח"ל וכל זאת ששה ימים בשבוע ביום ו"בלילה" ללא שום דאגה וללא שיכאב לרבים ושלימים ויעשו מעצור לרגליים כושלות.

אין כל זה צר ומיצר ועומד בראש מעייני המעורדים למיניהם. אמנם צר להם מאד מאד שחס ושלום שלא נדע ולא נכלם, הס מלהזכיר, יהלכו בשבת קודש תינוק בעגלתו כאשר מעבר לו תסע בעגלתה תינוקת אחת בת שנה כשהוריהם חוזרים משמחה מסויימת, אה ! איזה פירצה ! שמעתם? דווקא כאן לפתע יהיה פירצות אתמהה? כל ימי השבוע של העם-ריקה (אמריקה) אינו כלל ענין לדאגה לעומת שבת קודש שאז וודאי ייצאו כל עם ישראל קדושים לחלל את השבת בפרהסיא, ויעשו מעשים אשר לא ההינו לעשות הנפולים בעם בהיסטוריה היהודית בשאט נפש ובזדון רוממה , לא כן ???

והלא טעם כמוס הוא! אכן נודע הדבר שמוכרח להיות שהטעם כמוס "כמוס" מאד מאד "אין הבין" !!!

אללי לכם הכמוסים שבעם, יכול להיות שבחירופים ובשאון גידופים ובמעשי טירור אתם הגוברים, אתם גדולים מאיתנו, אך בהקשבה על דבר אמת, בציות לדעת תורה, אנו הגיבורים !!! ובזה לא יוכלו לשבות מאתנו משוש השבת , ולא יעשקוני זדים !!! אך מכל עמליכם לקרוע את העירוב ישאר רק חטאת ומרי וישאם הרוח לכל קצווי תבל ולא יהיה לאל ידכם מציל ומושיע ! כלל ישראל יטלטל בגאון ויתענג בשבת כהוראת רבותיו ואתם תעמדו מאחור ועיניכם יזולו רמעות על שגעוניכם עד עולם, כל זאת מופנה לפוחזים וריקים אנשי בליעל ההולכים באיצטלא של טירור, אך לא כן המחמירים לעצמם ורוצים בקב שלהם וגוח להם בקב של אחרים, לא לאלו נתכוונו, כי זו היא דרכה של תורה, אלו מתירים ואלו אוסרים והתורה רחבה מני ים ויש בה מקום לכל נפש מישראל ההולך בדרך רבותיו שלו, המנתבים ומורים הדרך הישר כמו בכל דור ודור. ואשרי העם אשר באור נתיבות התורה יהלכון.

••••••••••••••••

לא עירוב, אלא עירבוב תחומין, יש כאן

שאלות למחשבה:

מדוע כ"ק רבינו הק' מסאטמאר זי"ע שכידוע הי' ראש הלוחמים על פירצות הדור
לקנא קנאת ה' צבקות, כאשר נתעורר כל שאלת העירוב בשנת תשכ"ב,
אם אמת ונכון שרבינו הקדוש זי"ע סבר נגד העירוב
מדוע מעולם לא השמיע את דעתו ברבים, ולא חתם או בשעה שרבנים אחרים חתמו?

אפי' לפי דעת הרבנים שרבינו אמר משהו באופן פרטי בין השיחים, (גם זה לא ברור כלה ברור)
מדוע לא אמר דעתו הק' ברבים, לא בהדרשת, לא בשיעור, לא בסעודה שלישית,
לא במלוה מלכא"ם, כאשר דרכו בקודש הי' תמיד להשמיע דעתו הגדולה בכל עניני הדת

ומדוע התאחדות הרבנים, שרבינו הק' הי' הנשיא, מדוע שתקו בחיים חיותו של רבינו זי"ע
ולא השמיעו דעתם לאיסור, ולא אמרו דבר בזמן שארגונים רבנים אחרים השמיעו דעתם?

גדולי הרבנים בוויליאמסבורג המקורבים לרבינו זי"ע (לא רק חתמו שמם, אלא) כתבו
מכתבי עידוד בשנת תשל"ב - תשל"ה לזרז תיקון עירוב בוויליאמסבורג,
כיצד עשו זאת אילו הי' זה נגד דעתו ורצון קדשו?

ואלה שמות הרבנים הגאונים שכתבו מכתבי עידוד לזרז תיקון עירוב בוויליאמסבורג:

הגה"צ מהר"י גרינוואלד זצ"ל אבד"ק פאפא (כ' מרחשון תשל"ג)
הגה"צ מוהר"נ הירצקא העניג זצ"ל אבד"ק שארמאש (ה' נח תשל"ג)
הגה"צ מוהרש"א זעלטענרייך זצ"ל אבד"ק שמשאקאווא (ר' נח תשל"ג)
הגה"צ מוהר"י כ"ץ זצ"ל אב"ד מאמבטהעלי (ר' בשלח תשל"ד)
הגה"צ מוהר"ש זאב מיללער זצ"ל אב"ד אראד (נ' שמות תשל"ד,
ואדרבה, במכתבו מכר שהתאחדות הרבנים הי' בעד תיקון העירוב)
הגה"צ מוהר"ח בערגעד זצ"ל אב"ד מישקאלץ (ב' בשלח תשל"ד)
הגה"צ מוהר"ח אריש זצ"ל אב"ד לופעני (ח' שלח תשל"ה)
להבהליח הגה"צ מוהר"ש קרויז שליט"א אב"ד אודוואר' (ה' מסעי תשל"ב)
ושזיר במכתבו הסבמת כ"ק רבינו הגה"ק מרן מסאטמאר (שלים"א) [תזוקלה"ה]

וזאת למודעי

חלק גדול מהרבנים שחתמו נגד העירוב בשנת תשמ"א, זה הי'
על העירוב שנעשה על סמך ה"טרעין" - מבלי "צורת הפתח"
והגה"צ מהר"י ראטה שליט"א לא הי' הולך לבודקו, אילו דעת
רבינו הי' נגד עצם עשיית עירוב. והא ראי' שהגה"צ הנ"ל שחתם
או, לא חתם כעת נגד העירוב, שנעשה בצורת הפתח כדת וכדין.

תלמידי רבינו זי"ע תושבי באר פארק

רבינו חיים ויטאל בשם האר"י הקדוש
"ועל ידי כך (העירוב) **יתבטל כח הדינין ותתבטל אחיזת הקליפות**, ויוכל האדם להכניס ולהוציא בחצרות ומבואות **בלי פחד מהקליפות**". (שער המצוות, פ' בשלח דרוש ג)

הלכות גדולות לר"י גאון
"וצריכא מתא למיעבד לה עירוב, הדר הדרנא (פי' סחור סחור) בחבלים או בצורת הפתח"
(הלכות עירובין פרק הדר)

"אמנם עלינו לחפש בחורין ובסדקין אחרי פתח היתר, כדי שינצל מחילול שבת ח"ו", (שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' ק"ח)

מעשה רב

שעשה הגאון הגדול מעמודי ההוראה בדורינו

ה"ה הגה"צ כש"ת רבי **אפרים פישל הערשקאוויטש** שליט"א אבד"ק האליין
בשבת שעברה (פרשת לך לך תש"ס) כאשר ביקר פה בעירנו בארא פארק
וכשסיפרו לו **שיש עוררין** על העירוב שתיקנו בשכונתינו,
שאל הגה"צ: **מי מפקח על העירוב**
וכהשיבו לו שמות הרבנים הגאונים המפקחים על העירוב
נענה ע"ז ואמר בהתרגשות:
"**אויף זיי קען מען זיך זיכער פארלאזן" (עליהם בוודאי יכולין לסמוך).**
ומיד לקח **חומש לידיו ויצא עמו לרחובה של עיר** (15 עוועניו)
ולקח את החומש בשתי ידיו והרימו כלפי מעלה, כדי **להורות הלכה** לרבים
ונשא את החומש ברחוב עד לאכסניתו על 43 סטריט.

הגם ש"מעשה רב" כזה במעמד רבים הוא מצד עצמו קידוש ה', שנתקיים מצות "ונקדשתי בתוך בני ישראל", לחזק את הציבור להיות "מודה בעירוב" שתיקנו חז"ל וכל הרבנים במשך כל הדורות בכל עיירות ישראל. אך לכל יטעה הציבור שכאילו מדובר ב"דעת יחידאי" נגד דעת רוב זקני הדור (כפי שמשמע מן המודעה שנתפרסם ע"י מנגדי העירוב), לכן הרינו להודיע שהעירוב שנתקן ע"י הרבנים הגאונים בשכונתינו (עם מינוי משגיח מיוחד לסובב ולפקח על העירוב מידי שבוע בשבוע), הוא על סמך הוראת רוב מנין ורוב בנין של גדולי הרבנים זצ"ל שחוו"ד כבר נתפרסמו בשנת תשל"ב - תשל"ד (מכתביהם נדפסו בשנת תשמ"ב בקובץ תורני "אוצרות ירושלים" חלק רח"צ), וביניהם הגה"ק **מפאפא** (ובתשובותיו "ויען יוסף" סי' קצ"ה), והגאבד"ק **סאמבאטהעלי**, והגאבד"ק **שארמאש**, והגאבד"ק **טשאקאווא**, שהיו ראשי בית דינו של כ"ק אדמו"ר הגה"ק בעל דברי יואל **מסאטמאר** זי"ע, ובודאי שהם ידעו היטב דעתו הק' ע"ד נחיצות הענין. (ואין להביא ראיה מאיזה הוראות פרטיות אחרות שנאמרו לאחרים, כי הם היו עפ"י טעמו ונימוקו בענין הפיקוח, בחוששו שמא לא יהי' ע"ז השגחה תמידית של רבנים מובהקים ומומחים שיוכלו לסמוך על העירוב). וגם יבלח"ט הגאבד"ק **אודווארי** והגאבד"ק **מוזשאי** והגאבד"ק **יאקע** שליט"א, המעידים בכתב על דעת קדשו בנחיצות הענין. ואצ"ל דעת גדול הדור ה"ה הגאון מהר"י **שטיינמן** זצוק"ל וז"ל: "עצתי היא טובה ומתוקנת מאד, לערב שכונות שכונות אין צריך להסכמה כלל, וכל רב בשכונה שלו יכול לתקן כן". (עי' בתשובותיו סי' ס"ח).

מה עוד שבשנים האחרונות הרי במילא כבר נעשו עירובין ברחובות של כמה בתי מדרשות, ומזה הרי נתפשטו שאר העירובין הפרטיים (Home-Made) למיניהם, וביניהם ללא שום פיקוח והשגחה, והרבה מהם פסולים ממש, הן בבארא פארק והן בוויליאמסבורג. ואין עצה ואין חכמה מחכמת שלמה המלך, שבשעה שתיקן עירובין ונט"י, יצאה בת קול ואמרה "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני", ואומר "חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר" (שבת יד), להעמיד הדת על תילה בתיקון עירובין ע"י הרבנים הגאונים דשכונותינו ותחת פיקוחם והשגחתם דייקא, כפי שהיה נהוג ומקובל בכל הדורות, ובכל הערים והגלילויות בכל גלויות ישראל, ובמיוע וועד מיוחד שיעזור להרבנים הגאונים שליט"א להוציא מחשבתם הטובה מכח אל הפועל.

וע' בשעה"כ (ח"ב דף כח) וז"ל: "ראיתי למורי (האר"י) ז"ל שבשחרית יום שבת הי' מוליך עמו הטלית והחומש מביתו לביהכנ"ם, וגם הי' מוליכו לבית הטבילה אשר מחוץ לעיר צפת ת"ו וכו". וע"י תיקון העירובין נזכה למש"כ מוהרח"ו בשעהמ"צ (פ' בשלח דרוש ג) בשם האריז"ל וז"ל: "וע"כ יתבטל כח הדינין ותתבטל אחיזת הקליפות, ויוכל האדם להכנים ולהוציא בחצרות ומבואות בלי פחד מהקליפות". אכי"ר.

קריאת קודש

דעת תורה מהרבנים הגאונים המובהקים עמודי ההוראה מנהיגי ומאורי ישראל שליט"א,
ומהרה"ג רבני בתי מדרשות אודות תיקון העירוב בשכונת בארא פארק יע"א

ב"ה

בהיות שנתייסד עירוב בעיר בארא פארק ע"י וועד רבנים מובהקים ועומדת תחת השגחת מורה הוראה מובהק הרב מוה"ר חיים יהודה כ"ץ שליט"א אב"ד סערדאהעלי ונעשית בחומרות והידורים, וכן יש וועד בעלי בתים חשובים נגידים ונשואי פנים העומדים בעזרה להוצאות שצריכים לתיקון העירוב ולמשגיח תמידי מדי שבוע בשבוע, ע"כ גם ידינו תכון עמהם לחזק ידי עושי מצוה, ומצוה רבה על כ"א לסייע במה שיכול כדי להעמיד העירוב על תלה כנהוג בכל תפוצות ישראל.

וע"ז באו עשרים רבנים עה"ח בחודש טבת שנת תש"ם לפ"ק. והיות ומאז כבר הוסיפו גם מהחותמים מכתבים חשובים לחזק מצוה רבה זו
ע"כ מורפסים כל שמות הרבנים החותמים והכותבים יחדיו

הגה"צ מו"ה **יחזקאל ראטה** שליט"א
אבדק"ק קארלסבורג
(מכתב)

הגה"צ מו"ה **מנשה קליין** שליט"א
אב"ד ור"מ אונגוואר
(חתימה)

הגה"צ מו"ה **יעקב יצחק נייטאן** שליט"א
רב דק' מחזיקי הדת מאנטריאל
(מכתב)

הגה"צ מו"ה **חיים יהודה כ"ץ** שליט"א
אב"ד ור"מ סערדאהעלי
(מכתב)

הה"ג מו"ה **שלמה הכהן נראם** שליט"א
דומ"ץ קהל מחזיקי הדת בעלוא ב"פ
(מכתב)

הה"ג מו"ה **כן ציון שטראסספר** שליט"א
דומ"ץ דק"ק ניטרא ב"פ
(מכתב)

הה"ג מו"ה **שלום פסח לאנגסאם** שליט"א
מו"ץ בביהמ"ד בעלוא 50סטריט
(מכתב)

הה"ג מו"ה **יוסף מאיר לייפער** שליט"א
אבר"ק טעמעשוואר
(חתימה)

הה"ג מו"ה **חיים אלעזר ברוין** שליט"א
אב"ד קהל שעדי ציון
(חתימה)

הה"ג מו"ה **יוסף טויסיג** שליט"א
אבר"ק בעלער
(חתימה)

הה"ג מו"ה **משה חיים גאלד** שליט"א
אב"ד קראלי
(חתימה)

הגה"צ מו"ה **אפרים פישל הערשקאוויטש** שליט"א
אב"ד האלין
(חתימה)

הגה"צ מו"ה **טובי' גאלדשטיין** שליט"א
ראש הישיבה עמק הלכה
ע"י תלמידי הה"ג מו"ה בנימין רוזין שיחתם בשליחותו וכזכותו

הגה"צ מו"ה **אהרן ווידער** שליט"א
אבד"ק לינז
(חתימה)

הגה"צ מו"ה **חיים ישעי' קעניג** שליט"א
אבד"ק יאקא
(מכתב, חתימה)

הה"ג מו"ה **צבי היילפערן** שליט"א
דומ"ץ דקהע"י ווין ב"פ
(מכתב)

הגה"צ מו"ה **שמואל שמעלקא לייפער** שליט"א
אדמו"ר מהוסט ור"מ תורת חסד
(חתימה)

הה"ג מו"ה **זלמן דוד ישע' סופר** שליט"א
רב דק"ק כתב סופר ערלויא
(חתימה)

הה"ג מו"ה **חיים מאיר י. מ. רובין** שליט"א
אדמו"ר מראפשין
(חתימה)

הה"ג מו"ה **דוד יצחק שיק** שליט"א
רב דק"ק תפילה לדוד
(חתימה)

הה"ג מו"ה **יצחק דוב הלוי יונגרייז** שליט"א
אדמו"ר מגאולין
(חתימה)

הה"ג מו"ה **יעקב קאפיל שווארץ** שליט"א
ראש ישיבה אהלי יעקב בעמח"ס יקב אפרים
(מכתב)

הגה"צ מו"ה **שלום קרוים** שליט"א
אבד"ק אודווארי
(מכתב וחתימה)

הגה"צ מו"ה **יוחנן סופר** שליט"א
אבד"ק ערלוי
(מכתב)

הגה"צ מו"ה **מנחם מענדל רובין** שליט"א
אבד"ק מוטשי
(מכתב)

הגה"צ מו"ה **ישראל מנחם נרינוואלד** שליט"א
אבד"ק פאפא ב"פ
(מכתב וחתימה)

הה"ג מו"ה **גבריאל צינגער** שליט"א
אב"ד דקהל נטעי גבריאל
(מכתב וחתימה)

הה"ג מו"ה **כן ציון יעקב הלוי וואזנר** שליט"א
רב דבד"ץ ובית הוראה "שבט הלוי" מאנסי נ.י.
(מכתב)

הה"ג מו"ה **אשר אנשיל עקשטיין** שליט"א
מו"ץ בביהמ"ד בעלוא 18עוט
(מכתב)

הה"ג מו"ה **יעקב זירא** שליט"א
דומ"ץ, ראש כולל הוראה למצוינים
(מכתב)

הה"ג מו"ה **יחיאל יעקב הכהן מיללער** שליט"א
אב"ד איינשטאם ורה"ב נועם אלימלך, ובית חנך
(מכתב)

הה"ג מו"ה **ישראל אברהם אלטר טויב** שליט"א
אב"ד תולדות נפתלי
(חתימה)

הה"ג מו"ה **שלום יוסף האלפרין** שליט"א
אב"ד בית שמואל ראדימשלא
באאמו"ר הגה"צ מר"ה אלחנן שליט"א
(חתימה)

דע"ת

גדולי הרבנים שליט"א

על מצות עירוב

בשכונתינו בארא פארק יצ"ו

יחזקאל ראטה

אבדק"ק קארלסבורג

בארא פארק, ברוקלין, נ.י. יע"א

ב"ה

היות שכבר נעשה תיקון העירוב פה בעירנו ב"פ יצ"ו, והוא עשוי בכל דקדוקי ההלכה **באופן שעדיין לא נעשה פה**, ועומד תחת פיקוח מעולה מורה הוראה מובהק הגה"צ מוהר"ר חיים יהודה כ"ץ שליט"א אב"ד דסערדאהעלי, בצוותא עם בע"ב חשובים.

וכפי הבנתי, בכגון דא אין זה מנוגד כלל נגד דעת קדשו של מרן רבינו זצוק"ל, וגם אין בזה סתירה כלל לדעת הרבנים הקדמונים נוחי נפש ו"ל, שעד עתה לא הי' המדובר לעשותו באופן מעולה כזה, ובפרט שנתברר כי עירנו מוקף עם ג' מחיצות העשויין בידי אדם כדת וכהלכה, ובכן יכולין הכל לסמוך בהיתר טלטולו.

והט"ת ישפות וישכין שלום בקרב ישראל אמן, ועי"ז באעה"ח ו' דיום חנוכה ורב חסד

הק' יחזקאל ראטה

אבדק"ק קארלסבורג

עש"ק פרשת וארא ר"ח שבט תש"ם לפ"ק

דברי התשב"ץ והרא"ש ז"ל

מבואר בתשב"ץ (ח"ב סימן ל"ז) **על אנשים שאינם רוצים לעשות עירוב, או שהם הדיוטות גמורה הוא , או מינות נזרקה בו**, רח"ל. וז"ל הרא"ש כלל כ"א **"שרב אחד התנגד לתיקוני המבואות בעירוב והתמרמר הרא"ש מאוד על זה עד שהחרימו ונידו.** וז"ל: **אני מנדה אותך ואם היתה בימי הסנהדרין היו ממיתין אותך וכו',... ומצוה לנדותו בכל הקהילות....וגם ידונו אותו למת כדין זקן ממרא כי אנו חייבים למסור נפשותינו על תורת האלקים ולבער עושה הרעה מקרבנו** עכ"ל.

וכן כתב בתשובה אחרת וז"ל: **הכתב ששלחתי לאותו החסר-מוח כו' ואם לא יחזור בו אני מתרה בך ואת כל הקהל שינהגו בו גם נידוי באותו המשוגע...וירחיקוהו ויבדילהו מעדת ישראל כי דבר זה צריך חיזוק שלא יבא כל שוטה חסר דעת לבטל תורת משה רבינו** ע"ה, וכו' עד כאן דבריו הקדושים של הרא"ש ז"ל.

יוחנן בהגרט"מ זצ"ל **סופר**
אב"ד ור"מ דק"ק ערלוי יצ"ו
ראש ישיבת אהל שמעון
בעיה"ק ירושלים תובב"א

בס"ד ירושלים ת"ו יום ה' ויגש תש"ם

לבני יקירי הרב הגאון המפורסם
מו"ה זלמן דוד ישעי' **סופר** שליט"א
רב דקהילת כתב **סופר** בורו פארק – ברוקלין יע"א

אחדשת"ה – אורות שאלתך בשמך ובשם התלמידים היקרים שבעירכם מה דעתי העני' אורות העירוב שבעירכם.

הנה כבר הורה זקן ק"ז מרן החת"ס זצ"ל בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' צ"ט שמוטל עלינו החיוב לראוג להציל ולשמור על נשים וקטנים וכו' שלא יכשלו ח"ו בחילול ש"ק בהוצאת רברים קטנים כגון מטפחת, מפתח רירתם וכו', לכן ראוי וחיוב לתקן עירוב המתיר הטלטול ובסיום תשובתו ציוה על השואל שישתדל בכל עוז לתקן עירוב לבני קהילתו, ועי"ש ברברות קדשו.

והיות וכפי הודעתך הגה"צ מו"ה פישל הערשקאוויטש שליט"א אב"ר האליין והגה"צ מו"ה חיים יהורה כ"ץ שליט"א אב"ר סעראהעל שהם גרולי תורה מפורסמים ומורי הוראה מובהקים, עומרים על משמרת הקודש בתיקון העירוב על צר היותר טוב בכל פרטיה ורקרוקיה, בוראי יש לסמוך עלידם בלי שום פקפוק כנלע"ר.

כ"ז כתבתי כנ"ל עבור התלמידים היקרים הסרים למשמעתי.

כ"ר אבך הנאמן דושת"ה באהבה
הק' **יוחנן** בהגרט"מ זצ"ל **סופר**

דעת קדשו של רבינו הקדוש רבן של כל בני הגולה מרן החתם סופר זי"ע (שו"ת חת"ס או"ח סי' צ"ט)

שאל ממני ידידו הרב נ"י לברר לו בראיות מדברי חז"ל, שראוי ונכון לכל קהל עם ישראל בכל מקומות מושבותיהם, לתקן מבואותיהם בתיקונים צורת הפתח כו' כדי שלא יכשלו רוב המון עם בהוצאה מרשות לרשות ביום ש"ק.

דבר זה אינו צריך לפנים ולדאי', והוא מן השכל, ומן המבואר להדיא בדברי חז"ל. השכל מחייב כאשר ידוע ששמירת יום ש"ק מעשות כל חפץ, הוא אצלנו ממצות הראשיות, ומי שאינו משמר כהלבתו, הרי הוא ככופר ומומר בכל התורה כולה, כמבואר בעירובין ס"ט. ואיסור מרה"ר לרה"י או בהיפוך הוא א' מאותן המלאכות שהעובר עליהן הוא מומר לכל התורה כולה. וזה מבואר שם בעירובין ס"ט דההוא גברא נפיק בחומרתא דמדושא, פרש"י שהוא טבעת שבאצבע, ודנוהו כדין כופר בכל התורה וכמי שיצא מדת ישראל.

וכל כך חמור הדבר, עד שאפי' באונס דליקה ח"ו, לא התירו להציל לחצר שאינה מעורבת, ע' שו"ע א"ח סי' של"ד סעי' י' ובמג"א שם סקי"ד ונ"ל דכשלא כדרך מלבוש, אפי' מלבוש אסור וכו' עי"ש. ואנו מצווין על הקטנים שלא להרגילם בחילולי שבת כמבואר בשו"ע א"ח סי' שמ"ג סעי' ג'. וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד אפי' בדברים שהם משום שבות. ומבואר שם דמיירי בקטן שלא הגיע לחינוך שהוא כבן ד' וה' שנים, אבל כשהוא בן שש כבר הגיע לחינוך במבואר שם בשו"ע סי' תי"ד ובמג"א סק"כ שם.

וא"כ כל בר דעת ישפוט בשכלו שא"א בשום אופן לקהל ישראל לשמור את בני ביתם קטנים כאלו, וגם לא נשותיהם וחלושי דעת, לשמרם בכל יום השבת מכלי להוציא מפתח ביתו החוצה דברים קטנים ומטפחת, וקטנים ופתם בידם. וכמה צער ודוחק יסבלו הגדולים הנזהרים וכו'. א"כ השכל הפשוט נוזר, שראוי ומחוייב לתקן החצרים והמבואות בעירוב המתיר טלטול.

ואמנם ע"כ מצינו לחז"ל בסמ' ביצה י"ו סוף ע"כ דההוא מרבנן שהי' אוסר לערב ערובי חצרות ביו"ט שחל להיות בע"ש, ואמרו עליו שהוראתו לקלקולא, ופריך הש"ס מאי קלקולא, הרי החמיר. ומתרץ, כיון דמקלקלי בי' רבים היינו קלקולא. פרש"י דמקלקלי בי' רבים ששוכחים ומטלטלים בלא עירוב היינו קלקול אם היה מותר לערב אתמול והוא אוסרו עכ"ל.

א"כ ק"ו השתא, ומה התם אינו אלא לשבת אחת, וניקל יכולים להזהר בטלטול שבת א', ומה גם דהמודה דהוא עשה כן משום חומרת יו"ט שלא לערב בע"ש שהוא יו"ט, קרי לי' קלקולא, מכ"ש שאין **להתעצל מלתקן המבואות לשמור העם מקלקולי שבותת כל השנה כולה.**

והדבר מוטל על הרב הת"ח שבעיר לתקן המבואות, ואם לאו מכשול וקולר העם על צווארו, כדאמרינן בעירובין ס"ח, אמר לי' רבב"ח לאביי מבואה דאית ביה גברי רברבי כדבנן, לא להוי בה **לא** עירוב ולא שיתוף. והוצרך אביי להתנצל על המכשלה שתחת ידו עיי"ש.

ועי' עירובין כ"א: בשעה שתיקן שלמה עירובין ונט"י יצאה בת קול ואמרה, אם חכם בני ישמח לבי גם אני. והקשה תוס' הא גם שניות תיקן, וי"ל לפי הנ"ל במה שהוסיף שניות אע"ג שהוא מצוה לעשות סיג לתורה, מ"מ לא שייך ישמח לבי, כי אולי יכשלו בזה בני אדם שאינם הגונים, אבל כשעשה סיג לשמירת שבת וגם עשה תיקון שלא יקלקלו בו, היינו שיערבו עירובין, אז ישמח לבי גם אני ובו'.

ובטשו"ע סי' שס"ו סעיף י"ג וי"ד מצוה לחזור אחר עירובי חצרות. מברך על מצות עירוב. והנה אין כוונת הברכה על אשר קדשנו ואסר לנו ההוצאה וטלטול בשבת, חדא דלא שייך וצונו על המניעה, דה"ל למימר ואסר לנו הוצאה מרשות לרשות כשכת, כמו שמברכים בחופה ואסר לנו את הארוסות, ומ"ש וצונו על העריות כבר כ' שם הר"ן בזה ע"ש. ועוד, מאי שנא דמברכינן על איסור הוצאה בפרוטרוט, טפי משאר מלאכות שבת שהכל נכלל בברכה שאנו מברכים בקידוש ובתפלה מקדש השבת, אע"כ לומר, **דהאי ברכה על מצות עירוב היא על מצות התיקון הגדול הלז, להשמר מאיסור הוצאה, אשר ממש אי אפשר להזהר ממנו** כמ"ש לעיל.

וברוך ה' אלקי ישראל אשר נתן בלב מלכים וסגנים ושרים אשר עם ה' חוסים בצילם, שנותנים רשות לשמור דתינו בכלל, ובפרט לקבוע עירובין במבואותיהם, אפי' במבואות שגדולי מלכות דרים בהם, אם צריכים להתיר טלטול לישראל נותנים רשות לתקן. **ומי לנו גדול מעידנו פרעסבורג** מטרופלין דמרינתא, וכמה פעמים המלך יד"ה ושריו וסגניו נעצרים פה, ובעת הוא וועד המדינה וכל שרי המלוכה נאספים, ויש כאן במקום אחד שצריך תיקון צורת הפתח בשני קנים וקורה על גביהם, ובמקום א' אצל המים יש תיקון אחר פס גבוה הכל לפי הצורך, ואין מכלים דבר והדברים מפורסמים וגלויים אין בו ספק.

ע"כ אין להאריך יותר, ופשוט שמעלתו ידידי הרב נ"י ישתדל **בכל עוז לתקן בני קהלתו**, וה' יתנהו לחן ולחסד בעיני האדון הגדול החסיד הפישאף נסך עירו, ויתן רשות להסיר מכשול ותקלה, ובחסדו ירים הודו וכסא כבודו.

ואחתום בברכה א"נ דש"ת פ"ב נגהי ליום ה' י"ב טבת קפ"ז לפ"ק, **משה"ק סופר**

שלום קרוז
אב"ד דק"ק אדמו"אר
מחבר שו"ת דברי שלום ד"ח השאר מעיין אשר החמה שמר ח"ו אות כ"ו, ושו"ת
יו"ד התאחדות הרבנים דארה"ב וקאנדא

בס"ד, יום ה' למדר "בן תעשה" יו"ד מרחשון תש"ם לפ"ק.

הרינו מכתים לתשעה יודעי תורתה"ג ר' חיים יוראַ כ"ץ שליט"א אבדק"ק סערדאהעל, לייסר ווער רבנים לפקח על כשרות העירובין בברוקלין. ולמען המצוה הגדולה הרינו מוכן לצרף עצמי לכך, כדי שהעירובין יהי' עשויין כתיקון חז"ל, כפי שהורו לנו רבותינו הקדושים ולהציל ע"י אלפים מישראל מחילול שבת קודש. ומצו"ב מה שבתבתי מכבר בענין נתרץ זה.

הנה ידוע דאפילו מי שנותר שלא להתעיא כלל בשבת, מ"מ יוכל להיות ששכח בבגדו איזה דבר והתעיאו בשבת, עיין שו"ת דברי חיים ח"ב או"ח סי' כ"ו. ועיין בשו"ת רעק"א סי"ח ובספר הבתים הלכות שבת מערי אשר החמה שמר מ"ו אות כ"ו. שיש בשבחה איסור מן התורה, ועל החיתר להתיעא ע"י קטנים יש הרבה גדולים שלא הסכימו לזה, עיין השובות מהר"ם שיק או"ח סי' ס"ג. רעק"א סוף, חת"ס חו"מ סי' ס"ו. מהרי"א או"ח סי' ס"ד.

גם מכבלים טוה עוגג שבת, כי הנשים צריכים להיות סמוכים בביתם ולהשגיח על הילדים, ומצות עונג שבת היא הלכה למשה מסיני כמ"ש היראים. אבל השמן מעכב כי צר לו שלא יחללו שבת. ובפרט שע"י כמה אנשים בחברה הצלה יצלו מחילול שבת, לכן נחעכב התיקון העירוב עד כה.

והנה כבר דברתי כמה פעמים בענין זה עם ידידי כ"ק אדמו"ר מסאמאר שליט"א, ואמר לי שהוצה באור לעשות עירוב בוויליאמסבורג, ובפרט שקיבו הגה"ק בעל יייב לב-וי"ע השתוקק לזה מאוד, ואמר שענין העירוב מרומז בפרשת ושלח (בפסוק ובא עקב שלם ויחן את פני העיר הר), ומקובל שפרו היימב לב הכבדתי עוה"ב למי שיעשה העירוב, ולאחר שנסתלק עשה הגיר התחסיד ר' משה אר' פריינר זיל את העירוב בפועל. וכ"ק אדמו"ר שליט"א הבטיח לי שכאשר יגמר העירוב יסע עמי בכל וויליאמסבורג לראותו. וכמה ישתוקה גדולה אפשר להשער מזה מצוה זו בידע מרמה"ק משיחנו אז"ק. (עי' לקוטי דברי הקובל הדרש, דף קס"א).

וכן שמעתי מידידי הרב יוסף אשבנזי שליט"א, שכאשר שמע כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבינו זיל שרצים לעשות עירוב בווסמפט"ן נתן מיד סיוע לתוצאות העירוב, וביקר שמה בהצלחה. וכן הסכימו או הגדולים שבדורינו שהיו עמנו אז, כמו הגאון באאמא זיל, הגאון משעשאקעווע זיל הגאון משארמאש זיל, הגאון מאסאבאמהעלי זיל, הגאון מאראר זיל, הדיין ווזנער זיל, ולהבחל"ח הגאון ר' אפרים פישל הערשקאוויטש שליט"א הרב פראלין, ועוד הרבה רבנים נידולים שעוררו וחזו לעשות ולגמור העירוב, ולמצוה גדולה יחשב במאור בחשובות הראשונים, ולא ה' אחר מהם שחששו שלא לעשות העירוב מחמת חשש הרח"ו, כי קיי"ל ראין בזמן הזה דין רשות הרבים.

הנה שמעתי מכמה אנשים להיפך בדעת רבינו, ולכן מתרשלים היום בעשיית העירוב. אכתי נתיישב לי הדבר לאמיתו, ודהנה האיחי מבחב שבוחב מו"ע אחד ששמע שבשעטו עירוב מביתו של מרן זי"ע מבערדאהר, ראם, עד הביהמ"ד דארנו, לא היה נראה לרבינו, וכן בשחתיר רבינו עצם אחר לעשות עירוב בחפראשעקם להסיבה הנ"ל, אפי' ההיחיר שנחן הוא רק על פעם אחת. ופשוט שאם ה' בעשיית עירוב אחת איסור ח"ו, רבינו לא היה מתיר אף על שבת אחת.

מהוך עוברות אלו נחיישב לי דעת רבינו, שלא היה ניחא ל"י שיעשה כל אחד לעצמו עירוב על רחוב אחר, כי טוב יבוא מכשולים, שיבואו חוץ להרחוב וכ"א יעשה לעצמו עירוב מביתו של מרן זי"ע מבערדאהר, ראם, עד העירוב לכל העיר בשו שנחנו בכל קהלות קדושות ע"י סורי הוראות מובהקים בדורי' ה' ניחא ל"י, כמו שעלה בדעתו בשנחן סיוע שיש בו משש לעשיית העירוב, בפי שהעיד הרב ר' יוסף אשבנזי שליט"א זה ברור, כי הרי לא פליג רבינו על כל הנאנים שבדורות שלפנינו והראשונים וחו"ל, שמצוה לעשות עירוב, בשבאר בהרחה הנ"א בדיני ד' הבצוה גדולה להקן עירוב.

ומכל הרבנים הנ"ל יש להחת ידי ביורים בארכות גדולה ולא רק החתימות לבד, ובשמחה רבת הם מסכימים ושמחים לעשות כאן בעירנו עירוב. ולמחר להאריך כי הדברים ידועים לכל.

וידע משם הבעש"ט ז"ע הרמז בע"ם הצעיר אדע - ע"ם ר"ח יָביחה, ע"ירוב, מ"קואה. ווה נורם ההקרבות הגאולה, לכן השמן מעכב.

וכדי לעמור המצוה הגדולה של עשיית העירוב, אבקש את כל הרבנים שיחחמו על זה ואו אשחדל בכל כוחי להשלים עשיית העירוב ע"י רבנים נאונים בהשגחה יחירה מידי שבוע בשבוע ע"י בעל הוראה מובהק, ועשו העירוב על דרך היוחר טוב ומועיל, ובודאי כל אחד יהאמץ לחקן ולא לקלקל כמ"ש בגמרא ביצה, דכי שאינו מחקן עירוב, לקלקל הוא בא כמ"ש רש"י שם (ביצה כ"ו ע"ב). עיין עירובין דף פ"ח ע"ב איבא רבנן ואין עירוב וכו'. ועיין השב"ץ (ח"ב סימן ל"ו, וכות גדול לחחקן העירוב. עיין ש"ע או"ח סימן שפ"ו סעיף ט"ו. מצוה לחזור אחר עירובי חצירות.

ואין לחרש להחמיר שלא לעשות עירוב מטעם דאפו יש רשות הרבים דאוריחא, דהוב הפוסקים פ"ל דאין כאן רשות הרבים, ובעינן שיהיו הדרכים מפולשים משער לשער, וכאן אין הרחובות מפולשים כמ"ש הגאון ר' יונתן שטייף בחשובה סימן ל"ד. וכך שמעתי באסיפת הרבנים אצל ההתאחדות הרבנים מהגאון מפאסא זצ"ל, שהחמה למה לא עשו עירוב בווסמפט"ן. ויש עוד הרבה טעמים דאין באן הי"ד, עיין בחשובה בית אפרים ובשו"ת מהרש"ם, שהגוסעים בעגלות או בקארס אין מצטרפין לס' ריבוא בוקעים, וכל שאין בוקעים בחל על הקרקע לא הוי הי"ד לב"ע וכן דעה הראשונים והוב אחרונים.

עיין בשו"ת אבני נזר, דהסחעקש ומונע מלהעמיד עירוב, הוא מחטיא את הרבים ועתיד ליתן את הדין, ווה ה' שישת רוב הגאונים מדור הקודם. ואדרבה יש במה ראשונים דאפילו הי"ר נמור מהני לעשות העירוב ע"י צורה הפחה. חוכר אני מעשה שהי' בחי רבינו הגה"ק הצוק"ל אשר רב גדול אחד בא לאסור לטלטל לנשים בל מיני הכשיטים משבה, מטעם ריש אין רשות הרבים יאמור למלטל בלי עירוב, וצוה רבינו לעשות אביזה עם במה גדולים, ובפי שאני וכר היו שם הגאון מקאשיב זיל, משאוראן זיל, מקראסנע זיל, ועוד במה גדולי וקני הרבנים, וקראו את הרב האוסר ממעם הה"ד, והצדיקו בו שיחווור מסספקו כי אין לנו הי"ר דאוריחא, ושוחר להעשים לגאה בהבשיטו, אחר שפלפלו עמו בהרין, התחרטם והסכים שאין לנו באן הי"ר דאוריחא.

אבל נראה עיקר דעת חנאונים מרורחים הקודמים שיש לעשות עירוב גם באן, וכן ח' דעת הרבנים מבדור הקודם, וכן ה' דעת מרן רבינו הגה"ק זצוק"ל בנ"ל, ולכן לדעתי העני' חייב בל רב ואב"ד לעזור לקיים עשיית העירוב ולא להחעקש ולחלוק על בל הגדולים, כי חושש אני מאוד שהחולקים על עשיית העירוב באן, בא ח"ו מכח תיצר שלא ניחא ל' להצליל אלפים מישראל שלא יחללו השבת קודש. ובזכות שמירת שבת נוכה לקרב הגאולה שלימה בב"א.

בכ"ח **שלום קרוז**
אבדק"ק אדמו"אר

מבואר בתשב"ץ (ח"ב סימן ל"ז) על אנשים שאינם רוצים לעשות עירוב, או שהם הדיוטות גמורה הוא, או מינות נזרקה בו.

ז"ל ל הרא"ש בלל כ"א "שרב אחד התנגד לתיקוני המבואות בעירוב והתמרמר הרא"ש מאוד על זה עד שהחרימו ונידו. וז"ל: אני מנדה אותך ואם היתה בימי הסנהדרין היו ממיתין אותך וכו',.... ומצוה לנדותו בכל הקהילות....וגם ידונו אותו למת כדין זקן ממרא כי אנו חייבים למסור נפשותינו על תורת האלקים ולבער עושה הרעה מקרבנו ע"כ.

מנחם מענדל רובין
באאמו"ר הצה"ק זצלל"ה הי"ד
בעה"מ שו"ת רבצלת ישורין עדה"שע

שליח
יום ר' לסדר ויקרא בהם שמי תש"ם לפ"ק ברוקלין יצ"ו

ביהודה יוד הגנו מצורף בחם לב אל פסק הלכה של הרה"ג האדמו"רים שליט"א שהמצוה להקן עירוב בעיר חכה גם על שכונה ברוקלין יצ"ו, כ"ו שנעשה באוריות, ע"ד אנ"ש, וע"י רבנים בעלי פסבא.

עוד בחשם"ה בפ' יאח עשו והיו' כחבתי לחוק עשיי עירוב בשכונת ווילאמסבורג יצ"ו – והעחקתי המקורות לכ"ז בבאמר מיוחר בפרטות. - כמובן ביד בל אחד לקבל הערקה מהמאמר.

המצית הדברים:

א. הלכה קבועה בש"ם ושו"ע שמוטל על הה"ח והרבנים לחקן עירוב בעיר – מסורה רבה"ק ומנהג אבוחי"ק להחאמץ לעשות למעשה עירובין בעיירות קטנות ונדולות בבל כחם, כ"ו שאין שם רח"ר ראוריחא.

ב. בהמאמר נחברר בראיות מיוסרים שאין לברוקלין רק דין כרמלית כמו העיירות הנדולות באירושלים, ובבי, בן פסק מרן החד"ו הגה"ק מאמאמר זצללה"ה, והסברים לזה באחרונה האחן דמ"ם בעל אגר"מ הצ"ל.

ג. מפורש בש"ם ופוסקים שע"י העירוב מצילין בש"ק רבבות מכבשלים והקלות, וכן עישים נבילה חסר רב הערך עבור זקנים, חולאים ר"ל נפלא ונשא- והצבור בבלל. בבבואר בטקרוחות נאמנים בבאמר הנ"ל.

ד. שישת מרן החיד הגה"ק זצלל"ה הי' המיר להשחדל לעשות עירוב המקובל מהימ"ל ומשמחו המוחלטה של החה"ם והלמידי.לא נחדע לי הטעם למה אמר בחחרינה להחה"ג שלימ"א שלא יעשו עירוב כאן, ובהמאמר הנ"ל בירחתי ששיטתו אינה ברורה, ובמוח אני דלא ניחא ליה בג"ע פרומים ששחמשו עם שמו הנדול לבמול עירובין באן.

ה. שיטה הארי' והרח"ו, שיטת הבעש"ם וחלמידיו להחאמץ בבל הוקף לחקן עירובין – ובחבו שיש בזה נם צד סנולה, לעורר החמים ולבמול רעים, ע"ד ב"ב ע"ב נ"ם חסר, ר"ו נ"ם נבורה, עירוב אותיות עיבור – ואפשר להוסיף היות עירוב נימטריא רפ"ח – ניפא חילי עמו ישראל, כחי"ה.

ו. הנגו פוניה בכל לשון של בקשה לאחוד על בבוד הרבנות ובבוד הרבנים בעיני הקהל נא הנא האפש? יציאו שני הנדדים ביחר קול קורא לבחוב ב"א את ששחו ולחחום ביחר וחחקים ע"י העשה רבבוד החורה?

ז. שמעתי באאמו"ר הגה"ק זצללה"ה הי"ד לדיק בהא דאיחא בירושלמי הפחחל במצוה אומרים לו נמור, ומחו פי' לי אומרים לו?! נחבונחומא איחא יחמור. ופירש שע"י הלכה יש רשות להבחין מן המחחיל שיעמור, ואולי בבלל בלשון זה שחייבן לסרע לי לעמור – ומבבר זה אני סקרים בע"ה הרווימה.

ומעומק לב את המסיעים למצות עירוב ישלם ה' פעלם ותהא משבורחם שלימה, ה' יברך את עמו בשלום.

לבען האמת בהלכה
הק' מנחם מענדל רובין
באאמו"ר הגה"ק זיע הי"ד

יעקב יצחק ניימאן
רב דביהמד"ר
חסידי בעלזא ומחזיקי הדת
מאנטריא-ל יע"א, קנדה

בס"ד

ב' שבת חס"ם לפ"ק

שוכס"ם אל בבוד ידידי הרה"ג המפורסם ובו'

קבלחי המכחב של ב"ח, והנם שאין אני מן הרבנים אשר מבחבי יבדע את הענין, הלא ידע שבבוד ידידי הרב הנאון החסיד שבבחונה מו"ה חיים לייב ב"ץ שליט"א אבדק"ק סערדאהעלי הוא אחד בן דמדי הזיהאת המבשיקים אשר רבים סומבים עליו בשאלות נדולות ונחיצות והוראתו בקדושה, וגם ב"ק מו"ר בעל יחי' יעקב בפאסא זצ"ל שהי' אחד מן נדולי הדור סמך עליו ידיו, והרבה יראים ושלמים פונים אליו בשאלות נדולות.

הנה מהשיבותו של ב"ק מו"ר בעל ויען יוסף וצ"ל הואים שהלך בשיטת מרן הח"ם ועידד את הפיגים אלי בעשיית תיקון עירובין גם במדינתינו, והוסיף שהא בית דין קבוע שמקבל על עצמו את השגחת העירוב שחלי' לא יבואו לידי מבשול.

ועור בזכרוני באשר ובוחי ללמוד אצל ב"ק מו"ר הגר יעקב זי"ע שראינו שנסע בעגלה בסביבות העי' לראות האב הבל בסדר ולפעמים נסע הדיין או הדב מקהילה אחרת ובן הרבה פעמים שלח את חתנו שהי' מורה הוראה מובחק.

ואחזור מה שחשחשים שקלי הדעת יעשו דברים שהם וילוחא לקדושת הש"ק, הלא בלא"ה במדינת אלי צדיקן הרבנים לדחוש ולהוסיף הרבה מפרצות שונות ואז יבללו ברבריהם להגיד גודל קדושת שב"ק ושאר עניים ובעה"י ולמוסיפים יגעם ועלהם חבא ברכה טוב.

לפענ"ד הי' דבר טוב להודיע שמי שרוצה להחמיר על עצמו רשאי ואינו נקרא ח"ו אינו מודה בעירוב, ובן ראיתי את ב"ק מו"ר בעל ויבר יעקב זי"ע שאף שהוא בעצמו השניח עליו נתן את חפציו ליד בחור המשמשו (מבפחה אף, מאבי"ק פינסק ושעון). וכן שמעתי מחלמידי האדמו"ר בעל קרן לדוד זצ"ל כאשר עשה העירוב באאמאר בשבת ראשונה נשא בעצמו חומש לביח המדרש ושוב לא הוציא בשבת. ואני מקוה שמודעה כואת ישקיט הוויחות ותקוממות יחדלון.

ויעזור השי"ח שיקוים חלמידי חבמים מרבים שלום ולא מצא הקב"ה בלי מחזיק ברבה אלא השלום.

ידידו דושמ"ט

בברבת בל טוב בל הימים

יעקב יצחק ני"מאן

נא למסור פ"ש וברבה הדיוט מעומקא דליבא לבבוד ידידי הרב הנאון מסערדאהעלי שליט"א ותקב"ה יעזור עזיבה ויצליח בבעשיו מתוך נחת ותחבבה הקדושה.

מכתב עוז

מאת הרב הגה"צ מוהר"ר חיים יהודה כ"ץ שליט"א

אבר"ק ור"מ סערדאהעלי

בענין הפיקוח ונחיצות העירוב בשכונתינו

בעזרת השם יתברך, הנני להודיע בשער בת רבים לכל שכנינו, שהעירוב הנעשה פה סביבות משכנותינו, נעשה בפיקוחינו והשגחתינו יחד עם ב"ד רבנים גאונים וצדיקים בעלי הוראה מובהקים שליט"א (אשר מחמת סיבה ידועה א"א לפרט שמותם לעת עתה) ובהסכמת שאר רבני תושבי מקום העירוב, והרבה רבנים תושבי עירנו יצ"ו - וכן נתמנה מאתנו משגיח תמידי שיפקח על העירוב תמידים כסדרן.

והגם שתלי"ת מעולם לא נזדקקתי לשום השגחה וחתימה והסכמה והמלצה (חוץ מההכרח של רב על בני קהלתו), עכ"ז לגודל יקר ערך חשיבות מצוה רבה דעירובין שמסרו נפשם עלה כל רבותינו נוחי נפש ז"ל זיעוכ"י, ועשו כל מיני מצדקי והשתדלות שיהי' עירוב בכל עיר ועיר גדול וקטן בכל תפוצות ישראל ולא חששו לשום טעם וסיבה למנעו, ושמחו בה כמוצא שלל רב, וכמו שאנו אומרים שמחים לשמרו ולערב עירובו, [ועי' ס' מגרות למס שלמה לזקני הגה"ק מסאמלוי ז"ל סי"ד מכתב ע"ט (מסנת תרל"ג, לאמר שכבר סי' שם מצ"ד ל"ג שניס) וז"ל, עלמה בידינו בעז"ה למקן עירוב פה בקהילתנו בהוספה רבה ובקיאוי מאד, ועלה ברעיוני כי הכוונה בעירוב כתב התריז"ל שהוא להממיק הדין ע"ב סי"ו כו' ועם העירוב נשפע מי"ג מדות של רחמים עכל"ה].

כי הוא מצוה מדברי סופרים כמ"ש רבינו החת"ם סי' צ"ם, וגדר וסייג ושמירה שלא להכשל בחילול ש"ק ביודעים ובלא יודעים אלפי פעמים בשנה, (ויש דברים הנפוצים אצל כללות בנ"א ואין היתרם מבורר בשו"ע, כגון כלי שמיעה באזנים ובחי עינים, מוך ותכשיטי נשים ותכשיטי מפתחות, ומטפחת אף וטלית קטן מהשיעור, כפתורים מיותרים ושאר נטפלין לבגדים, שיורי מאכל בפה, יציאה לחוץ עם מים בשערות אחר הטבילה וכיו"ב, וכ"ש ענינים הכרחיים הבאים מזמן לזמן באנשים מיוחדים, כמו לצורך הצלת תולים, ואנשים נכים ומקלותיהם או בכסא גלגלים, ותרופות שנושאים החולים, ולצורך חולים השוכבים בביה"ח ומשמשיהם ומאכליהם, ולצורך ברית מילה בשב"ק, וכן הנצרכים לשאלת חכם וכיו"ב).

ומבואר בסה"ק גודל כח השפעת מצוה זו לקדש המקום שבו נעשה (כמ"ש רמ"ו בסס המל"י הק' בשער המצוות פ' בשלח, ובהקדמת פתחי זוהר בסס פני מרי', ובסו"ס בית מהרן בליקוטים ד"ה מנהו הרה"ק, בסס הבעש"ט הק' פירוש הפסוק "בזוע"ס תנעד מרך" [מהקוק ג'] 'זע"ס' ר"ת זכיתה עירובין מקוואות, שע"י דבריס אלו מנעד ומתיסד המרך, עכ"ל. ועי' בהסכמת זקני הגה"ק הנ"ל על ס' גדולת רבינו ישראל בעש"ט, שפביא מאמר זה מהבעש"ט שג' דבריס אלו הם רמזיים ומחויים מאד שצריכין ליזהר, דהיינו שמיטה כשרה מצי"ב יר"ש, ושיהי' עירובין בעיר, ומקוה כשרה, ועי"ז יגעד ויקומס המרך, וש לרמז בפ' שופטים ונגש הכהן ודיבר אל העם ואמר אליהס שמע ישראל כו' וכתב רש"י ז"ל אפי' אין בכס זכות אלא ק"ש בלבד כדאי אתס שיושיע אתכס, עי' בסוטה מ"ב ע"א לשון חז"ל בסס רשב"י, ורש"י שיהה בלשון אחר, וי"ל דגרסו בלשונו הק' אפי' אין בכס אלא זכות קריאת 'שמ"ע' - נוטריקון שמיטה מקוה עירובין כדאי אתס שיושיע אתכס עכל"ה).

ובצירוף גודל המכשלה שיש בעו"ה ע"י שנפוץ לעשות צוה"פ כל יחיד בינו לבין שכינו בלי הוראת חכם, שהרבה מהם פסולים לגמרי - ע"כ יצאתי חוץ לגדרי ונעניתי להפצרת העסקנים החשובים בני תורה וירא אלקים הי"ו העוסקים במצוה זו בפיזור הונם ומאדם וזמנם, לחזקם ולסעדם כראוי וכנכון לכבוד שמו ית'.

ובכלל ענין תיקון עירובין פה, ידוע לכל שהי' בזה קצת חילוקי דיעות, שהרבה רבנים גאו"צ הסכימו לעשות עירוב בכל העיר, ובתוכם כ"ק אאמו"ר הגה"צ מסאמבאטהעלי זלה"ה שהי' בעל הוראה מובהק מדור הישן, ואף אמנם שהי' רבנים גאו"צ מאותם שאנו סמוכים על הוראתם, שלא רצו לעשות עירוב, (מטעם הידוע להם שלא גילו לנו בכתב), וראינו ושמענו דיעות חלוקות הנראים כסותרים, וכ"א אומר בזה הסבר כרצונו זה בכה וזה בכה, ונראה פשוט שלא מחמת שהחזיקו בה לאיסור מצד הדין, אלא שלפי המקום והזמן והמצב באותן השנים עריין לא הי' שעת הכושר לכך לעשותו כתיקונו - אמנם כהיום שנתחברו בעלי הוראה יחד עם עסקנים מסורים וסדרנו עירוב מתוקן כהוגן (וממילא כבר יש פה עשרות עירובין בכל פינה ופינה וכל רב וחבורה לעצמה) יכול כל נפש היפה לסמוך עלה בעין כל העירובין שנעשו לפנינו מקדמת דנא בכל ערי ישראל. (והנוהגים ע"פ הוראת ועצת חכמים להחמיר שלא לטלטל בעירוב הנהוג בעירות גדולות או קטנות כמעונות הקיץ וכיו"ב, ימשיכו לנהוג כמנהגם ותבא עליהם ברכת טוב).

ועתה אחי ורעי שמחו בד' וענגו את השבת קודש בלי שום מניעה ומכשול, מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח, אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו, כי חדות ד' היא מעוזכם, ויכולה היא שתרחם שננצל מכל עקתין בישין, ואל תוך בתיכם להניח ברכה, ונזכה בזכותה להגאל בגאולה שלימה בב"א.

הכ"ד זעירא דמן חבריא הבעה"ח היום יום עש"ק לסדר למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד', י"ט מרחשון שנת השב"ת מאח"ד לפ"ק.

הק' חיים יהודה כ"ץ

אב"ד ור"מ דק"ק עדת סערדאהעלי

קהל מחזיקי הדת דחסידי בעלוא

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בארא פארק יע"א

בס"ד, ח' טבת תש"ס לפ"ק

באנו בשורות אלו להבהיר רעתינו לכל אנ"ש בענין העירוב בעירנו בארא פארק יע"א.

הנה גורל מצות ותיקון עירובין ירוע ומפורסם לכל, איך הפליגו כל גדולי הפוסקים, וגדולי ומאורי ישראל שבכל דור ודור, ורבותינו הקדושים צדיקי הדורות הבעש"ט הק' ותלמידיו זי"ע.

וז"ל החת"ס באו"ח סי' צ"ט "והדבר מוטל על הרב חת"ח שבעיר לתקן המבואות, ואם לאו מכשול וקולר העם על צווארו" וכו' עכ"ל.

וגם כאן במדינתנו ברור שלפנינו, השתוקקו מאור הרבה רבנים גאונים צדיקים, לתקן עירובין, אלא שהיה התנגדות מכמה גדולים משני טעמים, הן מחשש רח"ר ראורייתא של ס' רבוא בוקעין בה בעיירות גדולות, שנחלקו בה גדולי הדורות, ושנית מחשש שלא יהיה מי שישא בעול ובאחריות העירוב לפקח עליו כרבעי.

אמנם בעת נתעוררו כמה מזקני הרבנים גדולים בתורה ומובהקים בהוראה, לתקן עירוב בעירנו בארא פארק יע"א, ובצירוף כמה קהילות חשובות, ואנו נשאלים מאנ"ש ברת מה לעשות, ומה דין העירוב.

ולאחר חקירה ודרישה בשורש הדין ובכמה טירחות לברר מציאות הדברים, נתברר לנו שבעת עירנו בארא פארק יע"א כבר מוקפת בג' מחיצות חזקות שנעשו בידי אדם, שאין עור החשש של רח"ר ראורייתא, ובר מן דין יש עור כמה טעמים להקל אשר אין באן המקום להאריך, ובאופן זה הרבר ברור ראפשר להתיר הטלטול ע"י תיקון צורות הפתח.

ולכן הרבר פשוט שהעירוב הוא מחורר ומובחר מאור יותר משאר עיירות ישראל אשר עשו בהם עירובין בלי פוצה פה.

אמנם בתנאי שיקימו "ועד העיר" קבוע מרבנים ובעלי בתים חשובים, כמו שהיה נהוג בכל קהילות ישראל, אשר הרבנים יהיו ממונים לפקח על כשרות העירוב בתמירות, ולמנות משגיחים קבועים שיברקוהו כל ערב שבת, והבעלי בתים החשובים ישאו בעול הכספי וייסרו קופה מיוחרת להחזקת כל צרכיה בריוח.

כ"ר הכו"ח לכבור תיקון ומצות עירוב

נאום שלמה הכהן גראס
נאום שלום פסח לאנגסאם
נאום אשר אנשיל עקשטיין

בס"ד

צבי היילפערן

דום"ץ דקהע"י וויען ב"פ

על דבר העירוב הנעשה פה בארא פארק, אקדמות מילין, לבי עלי דוי איך מענין של מצוה נתגלגל ל"ע מחלוקת הכוללת גם בזיון וזלזול תלמידי חכמים וכבר אמרו חז"ל (שבת קי"ט) המכזה ת"ח אין רפואה למכתו ואיסורים הללו של אונאת דברים ולשה"ר וכו' לכו"ע הם מן העבירות החמורות מן התורה ואין שום דכר שיצדיק לעבור עוונות פליליות האלו, אף לא גודל מצות עשיית עירוב ואף לא גודל מצות מתאה נגד העירוב. ולמזהיר ולנזהר שלומים תן.

ובעיקר היתר טלטול ע"י העירוב הנעשה פה, הנה מתחילה התנגדו כמה רבנים לעשייתו, אבל עכשיו שכבר נעשה, הדבר פשוט לענ"ד שיש לסמוך עליו, וכתנאי שיהיה בפקוח מורה הוראה מובהק, דלא גרע משאר עירובין הנהוגין בישראל מקדמת דנא, ואדרבה בכמה דברים עדיפא מינייהו, וכבר כתב הגאון בית מאיר (סי' שס"ד סו"ס ב') בענין עירוב דאסור להורות שום איסור לאחרים במה שנהגו ע"פ דעת הרבה מהראשונים והאחרונים, עכ"ד.

והמפקפקים בעירוב הנעשה פה מצד רה"ר דאורייתא, חוץ משאר הצדדים שיש להקל בזה, הלא הוגד לנו שכבר נתברר שבארא פארק מוקף מג' צדדים במחיצה הנעשה בידי אדם בעומד מרובה על הפרוץ, ובכה"ג גם מן המחמירים מודים להקל כמ"ש בשו"ת אחיעזר ח"ד.

ומה שמפקפקים מצד שיש אנשים שאינם מסכימים להעירוב וצווחין ואומרים שהם אינם רוצים בזכות פת העירוב ובזה אוסרים הם על שאר בנ"א, הנה לא ידוע לן אם באמת ישנם אנשים כזה, ואם אמנם נמצאים כאלה, אין אנו יורדים לסוף דעתם מאיזה מדה באו לידי כך להכשיל (לפי דעתם) כל המטלטלים ע"י העירוב, ועכ"פ לדינא כבר דנו קדמאי בכעין זה בדין מי שאינו מודה בעירוב, ואחרון אחרון חביב ראינו תשובה בנידון דידן מהרה"ג אב"ד קארלסבורג שליט"א אשר הניף ידו בעים ריוחו בכוחא דהיתירא.

ומה שמפקפקים מצד שכבר יצא קול קורא מגאונים בדור שלפנינו לאסור העירוב, נראה שהם לא דנו על עירוב כזה כמו הנעשה היום עם כל דקדוקי וחומרי הלכה, נמצא שלא על חתיכה זו דנו הם, ובכה"ג פשיטא שיכולים המורים לפסוק היום מה שנראה להו (כמ"ש רשב"א חולין נ"ד ע"ב ולהלכה ברמ"א יו"ד רמ"ד סעי' ל"א), ומה עוד שעכשיו נתברר שהמקום מוקף מג' צדדים במחיצה הנעשות ע"י אדם, בכה"ג אמרינן אי הוה שמיע להו הוה הדרו בהו (ע' רמ"א חו"מ סי' כה ס"ק ד').

תבנא לדינא דמותר לטלטל ע"י העירוב הנעשה עכשיו, והחוששים לדעת רבם, ואומרים שאסרו הדבר למגדר מילתא, יחושו ויחמירו לעצמם.

הנה ידוע דעת המשנ"ב (סי' שפ"ב סק"ח) לגבי עירוב הנעשה ע"י צורת הפתח, דכל בעל נפש יחמיר לעצמו, אמנם יש לספק בדעתו כשיש עוד סניף להקל כגון בנידן דידן שמוקף מחיצות, אולי בכה"ג גם בעל נפש אין צריך להחמיר, אמנם ידוע שקשה מאד בעירוב לצאת כל הדיעות והחומרות של כל הפוסקים, (ונזכיר קצתם - אולי אינו מועיל ההיקף של ג' צדדים מה"ת כשיש בתוכו פירצה של י' אמות דלדעת המשכנ"י אוסרות מה"ת, וגם לדעת משכנ"י אזיל לי' ההיתר של החוו"א דמחיצה של עומד מרובה מועלת לרה"ר, וגם דעת הרה"ג בעל דברי יציב שאותם שאינם מסכימים אוסרים לאחרים). ולכן נ"ל דבעל נפש דרוצה להחמיר יש מקום לחומרתו וטוב לו שיתנה בפירוש שאינו מקבל עליו החומרה רק בלי נדר כדי שאם יצטרך בעתיד להקל לא יהא בהנהגתו חשש נדר.

וזהו מה שנראה לענ"ד. והרינו מוסר מודעה שכתבתי רק כדי להרבות בכוד שמים בקיום מצות השי"ת, ולבן כל מי שיהין להדפיס בענין העירוב דברים שיש בתוכם איזה זלזול אפילו קל נגד כל בן ישראל, הרינו אוסר לו להצטרף דברי אצל דבריו, כי כתבתי רק לכבוד שמים ולא להיפך ח"ו, והאמת והשלום אהבו.

אור ליום ד' לסדר ויחי תש"ס

צבי היילפערן

דום"ץ דקהע"י וויען ב"פ

מכתב גלוי

מכתב הרב הגה"צ מו"ה חיים יהודה כ"ץ שליט"א

אב"ד ור"מ סעררהאעלי

בעז"ה

ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה לראות אחרי הרבה עמל ויגיעה ורוב סיעתא דשמיא בהשלמת תיקון עירובין בשבונתינו ע"י ח"פ יצ"ו, בצוה"פ כרת ובדין ובחומרות והירורים, עם וועד רבנים גרולי תורה ויראה ובהסכמת ותיזוק נאונים וצדיקים מאורי ישראל ורוב רבנים מנהיגי ומנהלי בתי בנסיות ובתי מדרשות שבפה. הן אותם שחתמו בעצמם, והן אותן שחיזקוני בע"פ.

אילו פינו מלא שירה כים ולשונינו רינה כהמון גליו וכו' אין אנחנו מספיקים להודות ולהלל שמו ית' העוזר רלים וחונן שפלים על רוב רחמיו וחסדיו אהנו המיד, ונפרט לזכי' גדולה ועצומה כזו, בזכות אבוה"ק מוסדי דור ודור שמסרו נפשם להרבות תורה ולחזק ברקי היהדות בכל מקומות מושבותיהם, וצדקתם עומדת לעד לדרי דרין, כמ"ש וחסר ה' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים. וגם בכח וזכות השתוקקות הרבנים הגה"צ מהדור הקדום זכרם לחיי עד מאותם שאנו סמוכים על הוראתם שרדו כאן (ובתוכם כ"ק אאמו"ר הגה"צ מסאמבאטהעלי זללה"ה) שהשתוקקו וכמהו שיתוקן עירוב בבאן. ואף שלא עלה בידם בפועל ממש עכ"ו עכ"פ עמדה כח השתוקקותם להועיל לדורות הבאים להוציא כן מכח אל הפועל.

ישמחו השמים ותגל הארץ כידוע שכל מצוה ועוברא מבא הנעשית כאן למטה מעוררת שמחה ושפע בכל העולמות ובפרט מצוה רבה וחשובה כזו, (שמצינו בה להדיא לשון שמחה כמו שאחז"ל בעירובין כ"א ע"א בשעה שתיקן שלמה עירובין ונט"י יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני וכו'), שהוא הצלת בנ"י מאלפי איסורים חמורים של חילול ש"ק בשוגג אף לאנשים ומכ"ש נשים וקטנים וזקנים וחולים ואצ"ל להשוכחים עיקר שבת ח"ו. ומה גם יציבא מילתא לפי מה שגילה לנו האריה"ק זי"ע שע"י תיקון צורת הפתחים ועשיית הר"י מרה"ר מנרשין החיצונים מן המקום וימלא כבוד ד' את כל המקום, כי אין להם רשות לשום במקום מוגדר, וכעין בל מילתא רצייר וחתום ליח להון רשותא כשאחז"ל מסכת חולין ק"ה ע"ב, א"כ ענין זה הוא חיזוק הדת בכללותה וסיוע לשמירת כל התורה בביטול כחות הרע מן המקום כמובן, וויתכן שגם זה נכלל בפי' דברי הבעש"ם זי"ע (שהבאנו במכתב הקודם) על הפסוק בזעם תצעד ארץ שהוא ר"ת זציחה עירובין מקוואות שע"י רברים אלו תצער ותתייסר הארץ עכדה"ק.

ותגל הארץ ע"י קיום מצות עונג שבת כתיקונה בלי שום מניעה ומכשול, ונח"ר בללות אלפי אחינו בנ"י שביקשוני ועורדונו וזרזוני ע"ז, והשבת לב אבות על בנים ובני בנים ולב בנים על אבותם שיוכלו להסב יחד בסעורת ש"ק ולשוחח בר"ת ומוסר להבנים יראת שמים בלב בל המשפחה, שבעת לפי צוק העתים בנ"א מוטרדים מאר במשך כל השבוע בהקפת כל הראש ואין פנאי ולב ומות לשום רבר, ומה גם לקבל שמן משחת קודש אי בעית אימא רברי תורה ומוסר ואי בעית אימא סיפורי צריקים והנהגת הזקנים ורור הקרום וכיו"ב, אלא ביום הש"ק ביום הניח לך ה' מעצבך ומרגזיך כמובן לכל.

ובכן בקשתינו שטוחה בזה לבולנו ליקח יכולת זו שנזדמן לירינו לעבודתו ית"ש, להוסיף ליקח חבל בשירות ותשבחות ושיעורי תורה בלילי שבתות ולאחר הצהרים, (כי אין מניעה כ"כ מפאת שמירת הילרים בבית). וכמבואר בטור ושו"ע סימן ר"צ ובלשונו הזך של שו"ע הרב שם לא ניתן שבתות וי"ט לישראל אלא כרי לעסוק בהם בתורה שכל יומות החול הם טרודים במלאכתם ואין להם פנאי לעסוק בה בקביעות ובשבת הם פנויים ממלאכה ויכולים לעסוק בה כראוי, לפיכך פועלים ובעלי בתים שאינם עוסקים בתורה בקביעות בל ימי השבוע לא ימשיכו הרבה בעונג אכילה ושתי' בשבת ורי להם בעונג קצת שצריכים לעסוק בתורה הרבה וכו' שהרי נאמר שבת לה' אלקיך עכ"ל וכן ליקח הנכרים לשמוע לקח טוב ודיבורי חן וחסר מפי הזקנים שלפעמים, ריבור א' בתורה ובהנהגה טובה ששומעים מהם הנכרים עושה רושם לטובה וחרישה עמוקה בלבם למשך כל ימי חייהם יותר מהרבה ריבורים של אחרים.

וכן יש לעורר הנשים והבתולות שיזהרו בעת הליכתן לצורך ברחובות קרי' שיהי' בררך צניעות בשתיקה ובלחישה ולהטות הצרה כשאנשים עוברים, שיכירו הכל שהן זרע ברוך ה' שהבושת והצניעות הוא מובטע בעצם הוייתם, וכן לא ללבוש בגדי פאר היקרים בעת הליכתן חוצה (או בגרי שפלות וקלות המיוחדים רק ללבישה בבית הנקרא בלע"ז לאנגראוב דאפטער) כי מכשילים בזה בני ארם ח"ו והקולר תלוי בצווארן ועיני ה' משוטטות בכל הארץ לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו, וכן מעוררות קנאת אשה מחבירתה, וכן קנאה מאו"ה שאנו כעת בגלות ביניהם ועיניהם צרה ברבוי צאצאי בנ"י ומלכושיהם, כמו שהי' ענין זה בעוכרינו במשך ימי גלותינו כמ"ש הקרמונים ז"ל, והרברים מובנים לכל ודי בהערה זו.

והנה בענין בירור הלבה באופני היתר תיקון עירובין לעירנו כבר ביררנו מלפנים זה רבות בשנים בעת שעלה התעוררות עשיית עירוב בברוקלין ואכ"מ וגם הוא משנה שא"צ לאחר הסכמת וחתימת הגה"צ מאורי ישראל שליט"א. ובווראי ידוע לכל שיש מרבנים גאו"צ ובעלי הוראה הררים פה המתנגרים או עכ"פ אין רעתם נוחה בעשיית עירוב פה ממעמים שונים זה מזה, וכך הוא הרכה של תורה הללו אוסרין והללו מתירין ולא עלתה על רעת אדם מעולם שיש בזה זלזול מצר אחר על השני, ואין אחר יכול לכוף רעתו על האחר וכ"ש לבישול מצוה רבה לרעת הסוברים כן, וב"א יחזיק כפי רעת רבותיו שיורוהו, אך לא להרחיב פה בשום אופן שיהי' על דיעה האחרת.

ועור כראי להורי"ע שהוצע כמה הצעות טובות כעין פשרה בין ב' הריעות ולא עלתה בירינו לעת עתה להשוותם.

ופה מקום ליתן תורה לכל הרבנים שעמדו לימינינו וסעדוני במעשה ורעת וחכמה וכן להנרבנים ועסקנים החשובים שנרבו חלבם ודמם רמים תרתי משמע לתיקון העירוב, שבלעדם ל"ה אפשרות לנו להגיע לתיקונו, ובפרט הרה"ח ר' אפרים יעקב בלומענבערג והרה"ח ר' משה יוסף (ברש"ז) אונסדארפער והרה"ח ר' אברהם ווייס יתברכו כולם מאלקי המערכה אלף פעמים ככה ותהא משכורתם שלימה להתברך בכל מילי רמיסב בבני חיי ומזוני רויחא וכטו"ם.

ועינינו נשואות לשמים לק' נומר עלינו שלא יצא מכשול מתח"י מעתה וע"ע ונזכה להרחיב גבולי הקרושה נחלה בלי מצרים ולזכות לכל השפעות טובות ברוחניות וגשמיות הכלולות בקרושת מצות שב"ק עד שנזכה ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

הכ"ד זעירא רמן חברייא יום ערב ש"ק לפרר למען עשה כיום הזה להחיות עם רב ט"ו טבת שנת ח"ן שב"ת לפ"ק

הק' חיים יהודה כ"ץ

אב"ר ור"מ קהל עדת סערדאהעלי

בעזהשי"ת

לשאלת רבים על אמיתות דברים,
הנני להודיע שהייתי ביום ד' פ' חיי השעל"ט
אצל כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר שליט"א במעמד רבנים וחשובים,
ונשאו ונתנו בענין העירוב

ושאלתיו, היות שיש כאן בבארא פארק מבשולות בעירובין קטנים שעושין בנ"א בעצמם, ואנו עשינו עירוב כראוי וכנכון בצירוף רבנים חשובים ומשניח תמירי, אי יש לו איזה התנגרות לזה. וגם דממו בשם כ"ק רבינו הגה"ק ממאטמאר זי"ע שלא התחזק מעירוב.

וענה לנו בפה מלא ובמאור פנים, כודאי אין לי התנגרות כלל, ודאוי לעשות עירוב בכל עיר, כמו שנהגו בכל הדורות עד כעת, וכן בסיגעט שהי' עיר גרולה עשה זקיני ז"ל עירוב, והגם שכמה פעמים נפסק הצורת הפתח באמצע השבת ובפרט לאחרונה ע"י האנטפעמטן, עכ"ז הדרו לעשותו, וכן ראוי לעשות.

ושאלו, הלא דודו מרן הגה"ק ז"ל לא הסכים וכו', וכן הרבי בעצמו התם לאיסור כמה פעמים.

והשיב, אני לא שמעתי מדודי שאמור. אלא שבעיר גרולה קשה מאד לעשותו כחוגן ולא ידע איך תהי' השנחתו. אבל כשעושין כחוגן בהשנחת רבנים, איני יודע למה לא יעשו, ומצות רבה לזכות את בנ"י ציבור גרול כזה בעירוב כשר ומהודר, וטיט בברכה.

[מתנ"ל ברור שחתימת כ"ק אדמו"ר שליט"א איזה פעמים שלא לעשות עירוב, זה רק בשביל שלא ה' דעת קדשו נוחה מאופן עשיית העירוב התוא, או אופן השנחתה, וזה פשוט].

בעה"ח יום ה' פ' חיי כ"ה מרחשון שנת תש"ם לפ"ק

הק' חיים יהודה כ"ץ
אב"ד ור"מ דק"ק עדת סערדאהעלי

הגה"ק בעל מנחת אלעזר זצוק"ל
אבד"ק מונקאטש

נמוקי סימן שצ"ד ארוח חיים

סימן שצ"ד.

סעיף א'. (א) ספק עירוב וכר והוא שיהי' לו חזקת כשרות, עי' נקנעה"כ ופנ"מ ח"ל נקנעה"כ (ענין למילת פכיו יריו וכגליו כל"ח ענין המירוב) והנה **[מיתי למעלי זיל קנקמכית יום קנה הי' מוליך עמו העלית ומחומם ומניחו לכיהכ"נ וגם הי' מוליכו לבית העניבלה לקבל ממתן לעניי נפת מיו לוחמה הכולעת.**

וכנו שמקובל

נידיכו נהם קדוש זקיני בעל בני יקקכר ז"ל (כקה"י נעיכו מו נמקום קהומזקו הכיריהין נעוד) ניילימתו למתן ומניחו בסיק לקה לתוך בגדו ומפמה, וכיולם כדי סיקלוחו נמקום הניירות וכלם יהי' נכלל מי קמיטו מהה נעילת עכד"ה.

דברי מנחם
מהגה"ק אבדק"ק סטראפקוב זצוק"ל

שייך לעמוד קמ"ה בענין אם יש להחסיר מלהוציא [חפץ בעיר המתוקן בעירובין. **בירידי הזה עוברא** שבא כ"ק אדמו"ר בעל מנחת אלעזר ממונקאטש וצלה"ה על ש"ק לעיר בער נעמאס אשר אני [המוציא לאור ספר זה] הייתי ממונה שם על כשרות עירובין ובש"ק בבוקר בשהלכו להתפלל לקח האדמו"ר הסירור בידו הוליכו בעצמו ואמר שבעיר אשר איש ירא שמים וח"ח ממונה על העירובין אין מן הראוי להחסיר שלא להוציא כרי שלא יהא חיץ בארצו מרחה בעירוב. וכמרומני שאמר זאת בשם וקנו הקרוש בעל בני יששכר זצלה"ה.

חיים ישעי' קענ"ג

אב"ד ור"מ דקהל חסק שלמה ד"ראקב
בעהמ"ס שו"ת חקי חיים ה"ח

ב"ה

(קטע מהקץ תשובה שנכתב ללאבראן)

בנידון הקון עידובין בבורו פארק ע"י צורת הפתח להתיר הטלטול אשר היתרו הוא מחדוש בעני שהדת שבר מדורות הקדמונים ואנן שלידותיהו דקדמאי עברינן, - בידודי בבר צידי התיחר עוד לפני ה"ם שנים ושמונה על הכתי דמתא לתקן עידובין בכפורי בארובה בשו"ת חתם סופר תאו"ח סימן ע"ט ומי לא יפחד מלשונו הק' שהקולר תלוי בצווארי הכתי העיד ע"י שא"א שכישהו לא יכשל באיסור הנוצה בשבת. תשובתי נדפסה בספרי הקי חיים האו"ח ח"א סימן נ"ד - והודשנו משם שקשה עלי לבפלו, הם בלתי זה בבר נתפרסם בעה בראש כל הצות יחודות חזקים ע"י רבנים מובהקים גדולי הדראה להתיר הבלטול בעידנו בלי שום חשש ופקפוק - אלא שבספרי בתשובה הנ"ל הסקתי, כי למעשה חושש אני משום שתיקון עידובין עלול הוא שיתמה מזה מחלוקת, ושוא"ת ערי"ף -

אבן בזין שנשתנה המצב ע"י המנגרים עצמן, שהתחילו לעשות לצורך עצמן צוה"פ סביב בתיהם במבואותיהם - והם נמשכו אחריהם - ונעשו פה בבורו פארק וכן בשאר שכונות צוה"פ לעשרות, ע"כ אין עת לחשוש ולעבור ע"י בשתיקה - כי הרבה נעשו בפטול נמור מחמת חסרון ידיעה - גם הרבה נכשלו בהוצאה חוץ לעידוב כי לא ידעו איה גלות העידוב - לבן פשיטא שצדיף יותר לעשות תיקון ציבורי ע"י בית דין חבמי תורה ובהשתתפם להסיד מבשול מדרך עמי - ולקים ולחזק תקנת שלמה המלך ע"ה להתיר הטלטול בכל העיר ע"י צוה"פ -

ובעה נהעודדת, כי צוה"פ הוא תיקון גדול גם "עבור יו"ט" - כי העם רובא דדובם אינם מבחינין בין הוצאה שיש בו צורך ובין הוצאה שלא לצורך, כי פשוט אצלם שלבני יו"ט לא שיך איסור הוצאה - ועיני ראו ולא זר, ואף האברכים שלנו נושאים שלא לצורך כלל - בלי להשים על לבם שנכשלים באיסור הוצאה -

איהא במועד קטן דף ה' ע"א, אמר ר' שמעון בן רמו לציון קברות מן התורה מנין וכו', אביי אמר מהבא ולפני עור לא תתן מכשול - פירש"י כלומר עשו דבר על המוטאה שלא יהיו נבשלים בה נושאי תרומה וטהרות - כלומר שמוטל על הבי"ד לציין הקברות ובאם לאו, דהיינו שהם בשוא"ת, דרי הם נותנים מכשול על נושאי התרומה - והדברים תמוהים, א' המקום בבל התורה כולה שבשוא"ת היו עוברים על לפני עור לא תתן מכשול - ועכ"ה רציבור שאני, דמכשול רבים הוא באיסור שימור שהוא לאו שדרי לא יאבלנו אמרו שאי תיקון של בי"ד הוא בכלל לפני עור, גם המכשול הוא באיסור שהוא לאו שדרי לא יאבלנו בטומאתו, בדמשמע התם בש"ם שתששו רק שלא נטמא התרומה עי"ש - ק"ו הבא שאיסור טלטול נותץ לכל ישראל, אנשים נשים וטף, גם הוא שגגת כרת ומקילה שמוטל על חכמי התורה לעשות תיקון ולפענח המכשול היו"ק -

ואין לנו להתחכם על חכמת שלמה, אלא ליל בעקבי הצאן באשר נתנו דורות הראשונים, ואף בעיירות ובכרכים רבי נהולים - עיין גליוני הש"ם יבמות ק"ב ע"א ד"ה אם יבא אלי ויאמר וכו' - כי מנהג העם הוא כרבים לבי יהיד, ע"כ אם יבא אלי ויאמר אין חולצין בסנדל, אין שומעין לו, שבבר נהגו העם וכו' וכתיב אחרי רבים להטות, והולבין אחרי שנהגו העם - לשון ספר יושר לבב בית שני חדד שני פרק ה' - ואין זו אומרה שאנו נחזין לבטלטל בתוץ בהיקף העידוב, אלא החדוש יחדל ויקבל שבר על הפרישה, ואנו נקבל שבר על הדרישה - אלו ואלו יבו לקבל שבר שבת מבכתי מרומים בנחלה בלי מצרים.

ב"ג חשון תש"ם לפ"ק חיים ישעי' קענ"ג

יצחק מנחם גרינוואלד

מנדק"ק קהלת יונה פאפא נ"י

נם"ד

שלום וצבו"ם אל מע"כ ידידי הרב הגה"צ מוה"ר חיים יהודה ב"ן שליט"א אבד"ק וד"מ סעדראהעלי

אירשב"ה, הנני בזה למלאות בקשתו לבוא בכתובים ע"ד העידוב שהתקן פה בשבועתינו ב"פ יצ"ו.

האמת, מה לי לכתוב בדבר שכ"ק אבא מארי זצ"ל בבר האריך בהשו' ויען יוסף ס' קצ"ה להוק ענין תיקון עידובי, ובתב דאף שהיו מן הנדולים שלא היו מהרהין לעשותו בדי להבדיל עצמם בין מחלוקת הפוסקים, עכ"ז אנחנו ראינו לרבותינו זצ"ל שהיו משתדלין לעשות תיקון עידובין בדי להציל התמון ממבשול בין שראו רבותינו שנכשלין באיסור הוצאה בשבת, ועיין שם מש"ב עו לן לא הבינו טעם הדבנים שרוצין למנוע דבר זה בעיר ניו יארק מטעם שיוכל לנרום קלקול בשבת, ואין ראינו לרבותינו זצ"ל שלא היו חרשנין לזה.

ומשיך אבא מארי זצ"ל שם בחשון, ע"ד החילוק שיש בין עירות שבאידאפא לעיר זה, דשם הי' בכל עיר רב או ב"ד קבוע וכו', אבל כאן בניו יארק דאין כאן ב"ד קבוע, אם יארע איזה שינוי יש לחוש דאיבא דשמע בהא ולא שמע בהא, אבל אם יכולין להמציא ג' רבנים יראים ומובהקים הבקיאים בהל' עידובין ומקבלין על עצמם ההשנחה והחברה בכל בתי כנסיות של בחה זה אם יצטרך, איננו דואה טעם למנוע מלעשות העידובין וכו', ואנשי מעשה במילה בינו דיש מקום להחמיד למי שאינו נחזין לבך, בין שאין החיתר אליבא דכו"ע. (זה בתב על מאנהעטן שהי' מבוסם על במה ובמה קולות).

ועי"ש ובעוד במה חשו' שאאמו"ר זצ"ל מארך לבאר דאין לנו כאן רשות הרבים דאוריתא כלל. (בפרס כאן בשבועתינו, לאחר שנתברר דאיבא ג' מחיצות שנעשו בידי אדם.)

ומ"ש שם, שדברין להלבה ולא למעשה, הדבר פשוט שבתב בן מרוב עוונותנו, כי לא רצה לסמוך רק ע"ע להוד בענין העירוב במאנהעטען, אבל מעולם לא זז מלחוק ולעודד את הפונים אליו בענין עשיית ותיקון עידובין גם כאן במדינתינו.

ומידי דברי בו, זכור אזכור במה השתוקק אאמו"ר זצוק"ל ע"ד תיקון עירוב, ומרגלא בפומי' שהדורו ורבו הגה"ק בעל קרן לויד זצוק"ל מיד בשבתו על בסא הרבנות בק"ק סאסנאר, דבר ראשון שעסק בו היה תיקון העירוב, ע"כ חיתך אאמו"ר זצ"ל עשיית העירוב בשכונות החרדיות בברוקלין, ובסוף ימיו השתדל בעצמו בעשיית העירוב בווילאמסבורג, ושלח את אחי הגדול שליט"א לסובב לברוק את העירוב, יחד עם הגה"צ מהאלין שליט"א ועוד רבנים חשובים, ועכשיו שנתקן צורה הפתחים סביב שבינתינו ע"י הדר"נ שליט"א יחד עם עוד רבנים מובהקים, בודאי שזה הי' רצונו של כ"ק אבא מארי זצ"ל.

וע"כ הנני מצטרף בצירופי דרבנן לחוק ידי עושי מצוה דרבים למבשולי איסור הוצאה בשוב, ובזכות שמירת שבת קודש מנה לנאולה קרובה בב"א.

וע"ז באתי עה"ח יום ד' לסדר שמות כ' שבת תש"ם לפ"ק

הק' ישראל מנחם גרינוואלד

בן ציון הכהן שטראסמער

רומ"ק דק"ק ניימרא ב.פ.

בעזה"ת

לסגן אחי ורעי אדברה נא.

ההמהמהתי ולא חשתי לבוא על החתום בענין העירוב שבשכונתנו, בארא פארק יצ"ו, כי מזרע אהרן קאתינא, ומחובתנו להיות אוהב שלום ורודף שלום, על כן דרפתי ודפקתי על דלתי הדבנים הנאונים שליט"א העוסקים בענין העירוב, האוסרים והמתירים, שיבואו לידי איזה פשרה, לא פשרה ביצר לחוות דעתם בהלכה, כי מזה לא שייך פשרה, אלא באופנים אחרים, שאין כאן המקום לפרסם. אמנם לצערי, לעה עהה לא עלתה בידי, כי ס"ם לא אומר נואש, ועת לכל חפץ בעזה"י.

ועל של עהה באתי, כי אם אמנם אני איני מהמפקחים על העירוב, וגם לא מזועד הרבנים על העירוב, ס"ם באתי בשורות אלו להודיע לכל מאן דבעי למירע הדברים דלהלן:

הנה נירון העירוב רפה, מתחלק לשלשה סעיפים.

א' האם בשיש לשכונתנו צורה פתחים סביב סביב האם מותר לטלטל בתוכה בשבת"ק. - לעניד"נ: שמותר לטלטל בה, והארבתי בביאור השיטות בעזה"י בשיעורי בהל' שבת בש"ק פ' ויורא ופ' חיי שרה דהאי שהא, ולא עה האסף פה שורשי ההלכה מש"ם ופוסקים. עכ"פ נראה שמותר לטלטל בה, וגם מצוה להיות אהיעזר ולאחיסמך להדבנים החשובים העוסקים בה.

ב' האם יש השנחה מעולה על העירוב. - חקרתי ודרשתי היטב, והנה אמת נכון הדבר כי העירוב מביאם על ידי שדר השנחה מעולה מרבנים מובהקים שליט"א, והשנחה על זה עיומד בדרנה השנחה שיש על שאר דברים קלים וחמורים שבעירנו.

ג' האם יש להוש שע"י העירוב יתרבו ברחובות העיר נשים וילדיהם ושיתהוזה בזה פירצה בחומות הצניעות. - אמנם בהשקפה ראשונה היה נראה כי הסענה נכונה, אבל נהבונן נא, למה לנו להתחכם יותר מחכמי ש"ם והשו"ע ורבותינו הקדושים אשר הם המורים לנו דרך החיים מה לקרב ומה לרחק והם שהזרו ושנו שמצוה לעשות עירוב, כדי למנוע מחשש חילול שבת התמורה ולהרבות בעונג שבת, ואין וכר יאין רמז ברבריהם למנוע ממצוה זו מחמת חששות כאלו. ופוך חזי מש"ב קדוש זקני רשבבה"ג מרן חתם סופר זי"ע (בשו"ת תאו"ח סי' צ"ח) וז"ל ראויה ונבון לכל קהל עם ישראל בכל מקומות מושבותיהם לתקן בבא מבואיהם בתיקונים ותקנות אשר יתקנו חכמי הדור בכל מקום ומקום ע"פ הנראה להם ע"פ הדעת והשכל ומן השכל והמבואר לחדיא בדברי חז"ל עכ"ל והארוך שם בדברים חוצבים בגורל המצוה ע"ש. ויש לנו לבטל דעתינו והרשתנו לדעת רבותינו הקדושים אפי' במקום שמחמת מונה לשם שמים נראה לנו אחרת, ובוראי שמצוה הזאת לא תגרום שום מבשול, כי שומר מצוה לא ידע דבר רע.

ברם להוי יודע, כי ישנם רבנים נאונים שליט"א אשר רעתם כי אסור לטלטל בעירוב זה, מטעמים ומעמים שונים, על כן דברי הנ"ל, בהיתר ומצות עירוב, לא נאמר בלל ובלל לערתיהם החשובות, ולבל הרגיל לשואלם ברבר ה' בבל עת ועונה, כי עליהם לשמוע לדעת תורה של רבם ומורם, ואין להם לטלטל בלל ע"י עירוב זה, ולא יונו ח"ו ברבריהם זיו בל שהוא. - וגם אותם המטלטלים בהוראת רבם, יוהרו מאוד בכבוד הרבנים האומרים, בנין שלא להכנס לבתי מדרשם בשהוא נושא רבר בפרהסיא ובן בל ביוצא בו. ולבן אבקש שלא ירפיסו שום רבר בשמי בענין העירוב אלא אם ירפיסו מבתב זה בשלימותו כי בבוד הרבנים הנאונים יקר מאוד בעיני.

והנני בגיל שבל מה שבתבתי לעיל ברבר היתר וצאית עירוב הוא רק לאותם החוסים בצלם של הרבנים הנאונים שליט"א המוברים בן, ודברי הם רק בבחינת איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק. וה' עזו לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום.

יע"ז באתי עה"ח ביום ה' לסדר וירא מנוחה כי טוב שנת תש"ם לפ"ק

בן ציון הכהן שטראסבער

הגה"ק אבד"ק פאפא זצ"ל

רעו ריען אר"ח סימן קצה יוסף

ותלמה מתחמת זה היו רבנים נחומים שלח מיו מהדברן לעשות תיקון זה, כדי שלא להכנים רגש בין מחלוקת הפוסקים, ותמיה מעתה גם בתקום שכבר עשה תיקון זה היו כמה מגדי מעשה מהמרכים שלא לסמוך על זה, וכפי' מ"ב סי' שמ"ה סק"ב ומגן אברהם ס"ק ס"ה סי' שכ"ו סקטיף ומגיל ס' עשמים לסר מהלתו לגמרי נפש להמתיר לטלטל בתקום שנעשה התיקון ע"י"ב.

עכ"ז נמתו רלתיו לרבותינו זצ"ל שהיו משתלים לעשות תיקון עירובין כדי להציל ההמון ממבשול והיו מתכוונין לשם מיכוי רבים וכמ"ש כה מרן ההתם מטפר בשפתי תלבן לסי' ש"ע שהתיקון לטלטל בשוב עשה ותשת מעיבות הדבר ס"ש, וכיו"ב כתב בנכרי יוסף (סי' שפ"ג סעי' כ) ס"ש, וחם לת היה לתפסר לנמת על פוסקים מה היו מותפין בנמת על שיטות התקילין, ותף דהל דלמרינן בגמ' (פיהכ"ר דף ע"ו ע"ב) הלכה כלברי המקל בעירוב לת נאמר רק לענין פירוש מלות ושיטתי מנוחות ולת לענין מפילות, ועיין בלח"ש ס"ב דעירובין סי' ד' שכתב בן בלשון קפק ס"ש, ס"א בל שלטו נוהג לתלמידים מלילת דמקבלת דבם לענין מפילות נאמר בלל זה, דכללא הוא בבל פוסקים הלך אחר המיקל, הבה"ת סם סוף קימן ד' סי"ם ח"ל וכתב בבינו מליר ז"ל מדבינו (בל ר"ם) למדתי ד"ל הלבה בדברי המיקל בעירובין תילו בפלוגתא דתמורתי ובו' היבא דלא פיימר בללא בבינו מליר ז"ל בתב בלן בבל פוסקים דבם לענין מפילות נאמר בללא בבל הבא דפליגו רבה ור' יוסי בתמרין הלבה בדברי המיקל בעירובין לף ס"ש בתמרות בגון הבא בב"ב, בין שלתו רבותינו שהמתן שם בפרבו נשים וט"ה נכללין בתיפור הוללה ולף דוקל שבתר מלול שבת אמור בעירובין לין בוקים בן, ולא בלילת שבת בפרבתות ס"ב בשמלו לפטות תיקון עירובין לתלתם בתם, ולפלמם היו מתמירין שלא לסמוך על זה. ולף שפ"ז היו מקלין בה בוקל שלא היה בהם משש מבשל בלא זה, ולהם היה מועיל התיקון רק בשביל פונג שבת, תבר בשביל זה לבר תולי לא היה לתו להבנים הבלתם בין התמקנים, ם להמלין על זה בלשון הנמי' בעירובין לף ל"ב ס"ב ניתא ליה לתבר דליעבד הוו לישתרו קלילה ולא ליעבד שם התלין לישתרו בבה ס"ש.

ולא היו רבותינו מוסכין תולי יוסמת מזה זלזול בבלל בישור הוללה בקלי הדעת ותמרו תבר זלזול בבלל בישור הדין בתקום תבר שתין לעירובין שלא יתניחו בן תקום לעשות תיקון, ותבלה מעתה גם בתקום שבבר עשה תיקון זה היו בתה תגדי תעשה תמרכים שלא לסמוך על זה, וכפי' מ"ב שם ובמ"ש בשעה"צ שם ס"ק ס"ה ומגיל ס' עשמים לסר מהלתו לגמרי נפש להמתיר לטלטל בתקום שנעשה התיקון ע"י"ב.

כשהגיע לו בתתה, ולתן לסו לסתלק לגמרי מהבבלת שע"י התתדעות מתפרסמין בלייה רשת מוסך לשלח להבנים ולהוציא ובלייה רשוב לסבור עיירו עד שיהיו תעשים בהשגחה פרטית בל"ה בתקום שבבר עשה תיקון לעירובין ובן בל הבנתי טעם הרבנים שרוצין למנוע דבר זה בעיר טע יל"ק מטעם עירובל לנרום קלקול חלול וקלוש, הלא בלילו לסבול בעירובין ז"ל שלא היו מושגין על זה, והיו מתדרין לעשות בן מטעם התיקון הנדול שיש בזה לף בתקומות שצריך לתשוב בשעות בלילה, ולם נאמר שבעירובין שבתיירושלים לא הדבר מוכרח נתון יותר מובטל מן הלב.

דק תילוף אמר שיש לתלק בין עירובין שבתיירושלים לעיר זו, דשם היה בבל עיר בן קטון לו ס"ר קטון אמר בל מילי דמתמל פלייהו היה דעתן והיו דוחקין להעמיד מבשים על זה, וגם בעצמם היו מבשימים לפרקים שם לא נעשה לחה שינוי, ולם נעשה לחה שינוי בלריך תיקון ולא היה הזמן מספיק לתקן קודם השבת היו מבריחין בבל נמי מבשות ומתי מרבבות שבעיר בהשיבות נתקלקל ושתברו ובהבברה נבל נמי בנשות על מתת זה שם יעשרך. תינו רוצה עשם למנוע מלעשות הפירוץ שם הוא מספיק על פי הלבה לפי הבבחת הפוסקים שבר רבותינו הבחוש היו שומעין פליהם בעירוב, ותנני תעשה תמילה יבינו דש מקום להמתיר לתי שיהו נתון לך כיון שאין ההיתר תלוי בדבר". (בראשון לציון)

ב) ובעצין שם יש בעיר זו רשות הרבים לפורימת לומר שפי' שפיף בפ"ק ב'). הנה יעוש שלוגמת הרלשתים שהוש בש"ע ס"ס שמ"ה ס"ו) שם בעי רינוח פוגרים גם בש"ע שפ"ה ס"ו) ותיעו שיהיו שבירי הערי מחוברים ובתוך הבתי שבתוכם יהיה רשות הרבים נחות, שיהא מפולש מעבר לשבר ופי' הבנ"י שם (סק"י) ותיעו שיהיו שבירי הערי מחוברים זה בזה, לו דוקל הוי רשות הרבים לפורימת, ומקורו

בן ציון יעקב הלוי ואזנר
רב דברי"ק ובית הוראה "שפם הלוי"
ראדה"ב, מאנסי נ.י.
תחת נשיאות הגאון מהר"ש הלוי ואזנר שליט"א אב"ד רוזי"ם כ"ב

בעזהי"ת ד' לפ' "ירא מנוחה כי טוב" י"ג סבת תש"ם לפ"ק

שלו' וכמ"ם ורב ישע למע"כ הרה"ג

המפו' כש"ת כמהו"ר חיים לייב כץ אבדק"ק סערדאהעלי שליט"א

ואתו עמו חבר ועד הרבנים הנאונים שליט"א, מקימי ומכשירי העירוב דבארא פארק

הנני בזה כיהודה ועוד לקרא, לחזק הני ברכי דרבנן, העוסקים בהקמת העירוב המהודר שבשבונתכם, ושמחתי באומרים לי שהוא נעשה בהיקף רוב מחיצות, במתבונת העירובין שהקמנו בשיקאגו - ודעגוועד וכו', ואשר פרטותיהן ומעלותיהן, כבר נדפסו בשני השובות, בשבט הלוי (חלק ח' סי' צ"ז - ק"ע) לא"א מו"ר הגאון מהר"ש הלוי ואזנר שליט"א, ואם כי לא רצה להתערב בנעשה בחו"ל, אבל הב"ע שמחתו הגדולה ושביעת נפשו ורצונו ביתר שאת, מהקמת עירוב מובשר ומהודר כזה, אשר מעמים כמותו.

ועל דבר ההסכמה ועידוד שבקשתם, המה המה אקרא, היתכן שנצטרך להסכמה, במצות זו, שאנו מצווים ועומדים עליה, כשאר מצוות התורה ורבנן, ולא עוד אלא שהתילו חובתה על חכמי העיר ומנהיגיה ביתר שאת, שהם יקימו עירוב בכל אתר ואתר, וכמפורש בש"ס (עירובין ס"ח ע"א) המה ראו ברוח קדשם וקבעו, שאך רק ע"י ימנע חשש חילול שבת, בטלטול והוצאה מכלל הציבור, ולא בלתו, וכעדות מרן הח"ם זי"ע (או"ח סי' צ"ם).

ולכם מקימי העירוב היקרים נ"י יאמר, חזקו ואמצו, אל תיראו, ואל ירך לבבכם, ולא תגורו מפני איש, ואם יקומו איזה מעוררים בנגדה, חנה אם יעוררו אתכם, בדברים הנוגעים לכשרותה, הטו אזניכם באפרכסת, כי עירוב עיר, שעיני הציבור נשואות אליו, צריך להיות מוכשר ומהודר באופן הנעלה ביותר, וכן מנוהל ע"י ועד רבנים ועסקנים מוכשרים, ולא כקריה דבי שותפי וכו' ח"ו.

אולם אם יבואו לערער מכח שאר ענינים וגזירות חדשות אשר לא שערום אבותינו, האיך יחכן שיקומו מתנגדים למצוה שבתורה, ובפרט למצוה כזו, שאבותינו ורבותינו מסרי נפשם עליה, מאז ימות עולם עד היום הזה, וכדברים כדרבונות חוצבים להבות אש שיצאו בזה, מפי הרא"ש, והתשב"ץ, ומרן הח"ם זי"ע, ואתם עמם אלפי רבבות גדולי ישראל ז"ל, שבכל הדורות, ובכל מקומות, וכמבואר בתשובותינו המצורפת.

למען אחי ורעי ארברה נא שלום בך, יתן ה' שיזכו כל המתעסקים בבנינה, להרבות שלום בעולם, אל תיקרי בנייך אלא "בונייך", יהי שלום בחילך - שלוה בשכונתייך, ובדאיתה בירושלמי, והובא ברבינו חננאל (עירובין פ"א ע"א) שתיקוני העירובין - מרבים שלום בעולם.

בן ציון יעקב הלוי בלא"א מו"ר הגאון מהר"ש ואזנר שליט"א

הגה"צ מוה"ר משה ארי' לעוו זצ"ל
אבר"ק טעמעשוואר, מה ששמע מפי זקינו
הגה"ק רבי אברהם יהושע פריינד זצ"ל אבד"ק נאמוד

גדולת יהושע

שיחות קודש

לב) שמעתי מפ"ק רבינו זי"ע שפ"א ביום שבת קודש פרצה שריפה בבית הרב החסיד המפורסם מהו"ר יוסף ליב בהגה ז"ל ואבל את כל מחמדי ל"ע, ובשבת שלאחריו דרש הגה"ק רבינו בעל ייסב לב ויעובי"א האברך"ק סיגוט יצ"ו ונשא מדברותיו בקודש בביהכ"נ רשם, ובין הדברים הוביר מאמר חכו"ל (מסכת שבת קי"ט:) אין הרליקה מצוי אלא בפקום שיש חילול שבת ובו', וליהוי ידוע לכון שבורוי הרבה אצלי שאצל הרה"ח הנ"ל לא הי' חילול ש"ק, והרליקה נפלה רק בצון של בני העיר שיש ביניהם חילול ש"ק, היינו שיש שאינם נזהרים בהוצאה לו"ה ר"ל, בי בימים ההם עדיין לא הי' עירובי חצרות בעיר סיגוט יצ"ו, והמליץ הגה"ק בי' ייסב לב זי"ע הפסוק (תהלים קמ"ג, י"ד) השם גבולך שלום וגו', היינו אם יהי' עירוב בעיר, או יהי' עירנו בבחינת רשות היחיד שהוא בענין שלום, בגוף אחד. ומי שיעשה ויפעול עשיית העירוב לזה אני מבטיחו חלב חמים ישביעך וגו' כלומר שלא יחסר לו דבר מעולם, ואני נותן לו את העולם הבא שלי. (ודבינו ז"ע שהי' או עדיין אברך צעיר לימים, עמר או אצל פתח הביהכ"נ, ושפע מאחר שהי' מן המתנגדים עליו (מפני כבוד משפחתו לא אזכיר את שמו), איך שקרא ואמר, דער אלטער ווייל, ווען קיין תיקון עירובין נישט זיין: תקנינו הנגיד הצדיק המפורסם בחסידותו ובפעולותיו הנשגבות מוה"ר משה ארי' פריינד זצ"ל, אבי רבינו זי"ע, עשה והשתדל והרבה פעלים לצורך הדבר, ולא עלתה בידו, שהמתנגדים לדבר עמדו בעוברין ועכבו הדבר להכעיס. וסיפר רבינו זי"ע שאחר פטירתו של הגה"ק בעל ייסב לב זי"ע פעל אביו ה"ה וקנינו וצ"ל ותיקן את העירוב. ואמר ע"ז הלא אמרו חכו"ל (מסכת חולין ז:) גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם וכו', ות"ל בודאי הבטחתו זו של ייסב לב זי"ע נשארה לעולם.

סגולת העירוב להפקר בורע של קיימא

"מ'וועט מאכן אן עירוב, וועט מען קענען טראגען..."

יא) בנים. היה מעשה אצל כ"ק דויז הגה"ק משינאווא זצ"ל בעת שהיה בליפאנוב, ובמשך הזמן שהיה שם באו אצלו כמה אברכים להזכיר עצמם להיפקר בורע של קיימא, וכשהיה מוכן כבר לנסוע נתקבצו אליו ביתר והפצירו בו שיפעול עבורם ישועה, והתחיל לצוות, לא אוכל להבין אם אין עירוב בהעיר, ווי אזוי קען מען טראגען, זאל מען מאכען אן עירוב וועט מען קענען טראגען עכרה"ק, וכמובן קיימו דבריו, ואני הכרתי עוד כמה מאותם שהי' להם ישועה או על ידו. ביניהם היה דו"ז הגה"צ רבנו אפרים טמפלר זצ"ל שנפקר בורע של קיימא מברבתו של אא"ז.

(ליקוטי "דברי יחזקאל החדש" עמוד קס"א)

לקוטי פרד ותתנהגות ע"ש מהריח יב

ועיון נקי ייעב לב [מבנוד לחומריך סנסיק סרים יקוסיסל יסולל סיב זלנליס מקיניס] סי ויהלם נסקוק ויבל יעקב סלם ויסן לם סבי העיר דסנס בי עלום לבו שופר לוכב מגילה סמס לחוכייסל סנס סגילה סלמו קסך סן סחוסם סלכסיב כסב זלם זכלון נקסב ובחיב סוסם לחסם בין סחלנס ולויכס סן סחוסם קן סמס לחסם נסנס בכיו חס בלו נסנס בעלו לוחסם סמסנס קעל יעבכלו לי לחוס בניס סזס יס ללחל סקסיב לעסנס תיקון עירובין לסעון לק יכלו לסיסב חולסם נסנס וזס ויבל יעקב שלם ליס סוסב לולב סגילה ליכל קנס לבי חלנס חלו וסנין סמס גדול לסיב הולסם נסנס ויסן לם בני סעיר סחיקון עירובי חלכות נקלס סמיב לסייטי סבי סעיר עיב חוכן דבריו סקדושים ס"ם.

ועיון נס"ם לוים סאוגס ליב ענודל ספיוב על נבי סעיר לסקן מנוחותיכם ולחוטיסם בעירובין כי סלא מנוחל נלחס ס' סעיב קסן שהניח לחינוך ספוס נן סם סנס (מנוחל בלחס ס' ס"ד) סייב חלם לסביטו לפ"י עלוקוד לבכנן ולא"ל לקבל יקבל לסעול לם כל בני ניסם סבלי לסולים עסבס סבים סחולם דבניס קבוים ועסבסם ובעם לעל יקבלו ניב סבחלים סבוסבים ובסבל נעניו סבלם נביסביב בס"ס בחבלם פקידול ובלים וכלוחם [לפ קלדעם סס"ו בס"י סבל בעלעל ס"י קען סלא סביע למיקך לדבר עלום כבון לבביל סעסבס דביסביב ועיין בסבס"ג סם לסיס להביא סידר וחוסש וכן בפס בעוים סוש מסדיב ובס"י סבל מלכסהם סבחס"ק סנעסלפס בס"י סב"ב וכן דעם עוד לית לחכוים לסחיב לפ"ע בעלעל סבביב ע"י קען סלא סביע למיקך, לך ליין בס"ס סלק סב סחולק על סב"ו בזס ולחיב ועיס בכחב בחם סבלבב"ב סייס בלב"ע וכן בחבוי כע"ל עסיק לחקוב לעלעל סבביב לביסביב ע"י קען לק לחוחן עלם ליחן לחקבן חוחם ולויב ליבל לביסביב לעיך עלמו לסחבלל ולבחוב קבחים וחחילה לעיך ליבל לביסביב עמו יחד ועיין בחבוי מבביל"ם לפ דעסבל ביב בזכוחל חבוסבין לעלעל סבחביס ס"י קען ס"ב כחב לבבי ולחם לפ חבחם סעבס ע"י קען בלא ס"י סיב מבביס ס"ם] ע"ב חבכל בחב בבלחי וחיוב לחקן בעיבוב חחביב לעלעל בבל עכיל ס"ם.

והנה לחבים עול דבר לחד לחב בלי חיקון עיבוב קבס ליחב בו ובחוסיב הבולם בחולים בו בבבם ס"ין בחביל ס' ס"ם ובבחביו בס ראובן לישא תיובן לחי' בחיס לין ליס ובכ ביחשחם יעקב ס' ס"ם וכ"ב בחבוי לס"ל לן דקיים דעלחב דבולבי לפ יעשו לב בזס יס בחבקיבו ובובב ס"ס בובבן בבל לבחבים חבבים לחלול יס לסס לסובם בחלבם לחקוב ע"ם ועיין חל בחים סי' חין רוק שבחלש בחיו בבחבלל ובחחבל בפיו לך לי לחובם חל חיביב חבו חלם בעם חבול בס חלם בחבם בחבוים לוי בן בחי"ם בבי"ם בס לך ע"ין בחי"ב בס בחבבם בבובם ובי יבלים ובלחין ובוב בחם בובבקים בחבול ע"ם, ועיין בבביל ובלוח בחבל"ל לחם לוב לחב בחם בבבם בבים ובים בחביעין לובו על חלם בובב בחם לחב בבבלבב בחב בחב בחחב בבלח בובם בלח בובם ולא לבים ע"ם.

הסכמה

הנה ידידי הרב הג' מוהר"ר יוסף דוד מאסקאוויץ בן הרב הגאון הצדיק מוה"ר יצחק זצ"ל, חיבר ספר חשוב מאוד בענייני עירובין, וראיתי הרבה ענינים אשר ירד לעומקם ואסיק להלכה כאמיתה של תורה. ואף שיש גם דברים שיש לעיין בהם שיטה אחרת כדרכה של תורה שהקב"ה חדי בדברי שני התי"ת כשעוסקין ואומרין לשם שמים, וזה ברור שכל עסקו של מהרי"ד המחבר דספרו זה בענייני עירובין הוא רק לשם שמים, ולכן מהראוי להדפיסו ולהוציא לאור עולם ויתעסקו בו מלכי רבנן בענינים שלא מורגל בפי החכמים ותלמידיהן במדינה זו, וחחובה על כל אחד מחובבי תורה ומוקירי רבנן לעזור להרב הג' המחבר הזה בהדפסת ספר החשוב הזה, ואני מברך להרב המחבר שיצליחהו השי"ת שתבוא משנתו ברורה וסדירה וגם הצלחה בגשמיות כדי שיוכל ללמוד במנוחת הנפש ולחדש חדושים נכונים ובאתי עה"ח לכבוד הרב המחבר ביום שהוכפל בו כי טוב כ"ח ניסן תשי"ט.

נאום משה פיינשטיין

מכתב הסכמה הדעת תורה של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל להגה"צ רבי יוסף דוד מאסקאוויץ זצ"ל על ספרו תיקון עירובין ועשיית העירוב,

ואע"פ שהוא סידר ואירגן כל הענינים של עשיית העירוב במאנהעטען וג"כ כתב בספרו תשובה גדולה נגד הגר"מ זצ"ל, אעפ"כ ביקש הגר"מ לחזק אותו, ולא כמו שעושים היום אנשי דלא מעלי שיוצאים במלחמה נגד מי שרוצה לתקן ולעשות עירוב שיהיה כשר לכל הדיעות, ורוצים לבלבל את העולם שהולכים בשיטת הגר"מ פיינשטיין רח"ל. [ע' לעיל בהמכתב בהדין עירובא יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי באריכות דע"ק של הגר"מ פיינשטיין לחזק העירוב בניו יארק, וד"ל].

גבריאל צינזער
רב דק"ק ומח"ס "נטעי גבריאל"
ברוקלין, נ"י

בס"ד

יום שנכפל בו כי טוב לסדר זה זכרי לדר דור (שמות) תש"ס לפ"ק

ביהודה ועוד לקרא הגני מצטרף בצירופא דרבנן למזק ידי עושי מצוה לעשות תיקון עירובין בעירנו עיר ואם בישראל באר פארק לקיים שליחותייהו דרבנן קמאי ששקדו על תקנת עירובין בכל עיר ועיר לתועלת הרבים.

וכן לימדנו כ"ק מו"ר מפאפא זצ"ל שיטה הח"ם והלמידיו מאורי ישראל בכמה הזדמנויות להשתדל ולסייע לעשות עירובין גם פה באמעריקע, כאשר נדפס בספרי כמה תשובות ומכתבים בענין זה, וכן שמועתי ממנו גם בע"פ כמה פעמים, והדבר ידוע בין תלמידיו ובאי ביתו.

וראינו שהיה אצלו עסק גדול וחשיבות עצומה בעשיית עירובין, גם כמחנות הקיץ (קעמפ) בשנים הקודמיה היה עוסק בה בבחינו ובעצמו, והיה ממפה יעולה ממפה ויורד ע"ש מילם ואילנות לעשותן ברח יברין, וכן בשניתי האחרונה היה בורק העירוב בכל ער"ש, ובשלא היה שם איזה שבועות והוה לקעמפ, בין השאלות הראשונות ששאל, האם העירוב בתיקונו ומי האחרא.

יהנה בחלק ההלכה אין כאן המקום להאריך, ותלי"ת יש תה"י חיבור גדול על הלכות עירובין בכל פרטיה ודקדוקיה, ושם מבואר באר היטב השלמול לכתחלה ע"י העירוב דירן בבאר פארק.

אבנם בחלק ההשקפה, ראינו גודל החסרון הנרגש בזמננו, שדור העיר לא ירעו ולא יבינו גודל החשיבות והענין של תורת עירובין, שראו גדולי הדורות מובה גדולה לבלל ישראל לזכותם בשמירת ועונג שבת, ודלא כמו שחושבים בעת החמין שעיקר העירוב היא לענג חיי נשיות והרווחה והערמה להיתר טלמול בשבת, אשר באמת אינו כן, כי העירוב נעשה להצלת ישראל מחילול שבת ולזכותם במצות עונג שבת בין לגדולים ובין לקטנים.

ומה שישנם כאלו ההוששים שהעירוב יביא ח"ו לידי פריצות והוללות, דבר זו אין לו שחר ויסוד, והמעיין בספרי הפוסקים הדנים באריכות בתיקוני עירובין וגם בעשרות קונטרסים שיצאו לאור במשך הדורות העוסקים בעניני עירובין לא נזכרו כלל חששות כאלו. ומה גם שמבואר בהאריז"ל ובעש"ט ותלמידיו הק' זי"ע שע"י מצות עירוב נתקדש המקום ומרש המט"א, ולא שמענו מגדולי ישראל חששות כאלו.

ואכתוב איזה ענינים ממה שראיתי מן הנסיון במשך הזמנים איך שתיקון עירובין הוא לתועלת הרבים, ואלו הגמאות בלבד:

א) מצוי שתינוק נחלה (או בחום גדול) וצריכין להביאו לרופא, ובמדינה זו שאין יכולין למציא רופא שיבוא להבית, קורין מיד לחברה הצלה, לנסוע לביה"ח הקרוב, וצריך לחלל שבת בהליכתן ובחזירתן שא"א להשאר בביה"ח, ע"י עירוב יכולין להזיל התינוק בעגלה לקבל עזרה (שבכ"פ יש ביה"ח מאימאנעדים בגבולינו) ואה"כ לחזור הביתה.

ב) תינוק או חולה תהולך לביה"ח קודם השבת לקבל עזרה רפואית, ובאמצע השבת שולחים אותו בחזרה יאן ניהנים לו מקום להשאר שם ימוברח להזור לביתו וא"א לילך ברגליו מחמת חלי, וצריך להוליכו עם בבא גלגלים.

ג) ביולדה שמוברחת ליסע בשבת לביה"ח ונמולת חפציה, כי בביה"ח אין להם בגדים הראוי משים ציעויה, ייש בזה איסור הוצאה או עכ"פ ריבוי בשיעורין.

ד) לפני יצרדי הבתים הדבה בע"ב עושים צוה"פ כדי לבלבל שם ואין יודעים לעשותן כדין וגבשלין בכל שבת באיסור הוצאה, וכן יש הרבה שאינן בקיאין בהל' עירובי חצרות ובפרט באאפרטמענט בילדינגס.

ה) שכיח הרבה פעמים בשעושין שמחה בבית ואין המקום מספיק, שמניחים חפצים במקרר (פרידזשידער) של שכינו, ומביאים המאכלים ע"י עכו"ם, ויש בזה שאלה אי מותר (ע' בס' ש"ו ס"ה ובנו"כ שם).

ו) בפסח שחל בשבת וכדומה שנהוג שהולכים לבית ההורים ללילי הסדרים עם כל המשפחה, ומוכרחים ללין שם, ויש בזה צער ובישול שמחה י"ט כי אין להם מקום מנוחה, והדבר מפריע מאוד להחהורים והוקנים, ואילו ה' יכולים להחזיר לבתיהם אחר הסדר היה בודאי לכל אחד ואחר שמחה י"ט בשלימות.

ז) חולים ההולכים עם הרופות בכיסם. ח) זקנים עם מקלות. ט) ברילון קריאה שאינו עזור להליבה.

י) שכיח הרבה שנשים מציאות מפתחות שאינם חבשיש גמור.

יא) הוצאה ביו"ט שלא לצורך, ולכמה פיסקים הוא איסור דאורייתא.

יב) שאילת שאלות נחוצות ממורי הוראה.

יג) הבאת תרופה מבית מרקחת (דראג סטא"ר).

יג) מאות מישראל שומרי שבת אך אין יודעין חומר איסור הוצאה בשבת (בנון יוצאי רוסיא ובדו'), ובל ישראל ערבין זה לזה.

הנה סימנא מילתא שבאותו תאריך שנגמר למובה העירוב פה עירנו, ביום זה "ב מבת כותב רבן של ישראל הח"ם בתשו' או"ח סי' צ"ט נודל החשיבות והועלת בתיקון עירובין.

ויה"ר שבני הדרים בעיר הזאת יהיו שמחים לשמרו ולערב עדובו, ובזכות שמירת שבתות כהלכתו נזכה כלנו "יחד" במהרה לגאולת עולם, **ועדבה** לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם בב"א.

החותם למען כבוד השבת קודש

גבריאל צינזער

יעקב זיזרה
רומי"ץ
וראש כולל מצווינים לחוראה

בס"ד, יום כ"א נובה תש"ס לפ"ק

באלוקי המערכה ישא ברכה ובל טוב בכבה, ח"ה הרב התאון הנדול מיפה הדור והדרו

במוהר"ר חיים ליב כ"ץ אבדק"ק סעדראהעלי שליט"א.

אחרי הברכה בראוי אבוא בשורותי אלו בדבר העירוב המתחדשה הנעשית בבירי פארק יאת גם כי ידעתי שאין מכחב זה מעלה ומורד לעירוב הנעשית כבר, וקבלתו בתשיאות הו. מ"ש לא עדע מעד שלישי שאף שאינו מוסיף בהעדות בלל, נעגש בשתי הערדן האחרים כי נטפל לעובדי עבירה. ק"ו להנמפל לעשי מצוה אף כי לא יוסיף תה ביחה, מ"מ נטפלתי לעשי מצוה ובפרט מצוה נדילה בזו **אשר חסד נדול הוא לרבבות בני' שלא יהי' יהיהם אסורים** כמו"ש הרמב"ם הנ"א פה"י יים ה"ל ובוה הטעם עצמו (בשמחת יו"ב) לא אמרו תחוצאה בזי"ב, ואע"פ שבל התוצאה הוא בלאבה שאפשר לעשותה מערב יו"ט ולמה לא אסחות, בדי להרבות בשמחת יו"ט ויזוך ויבוא בל בית שירצה יעשה חפציו ולא יהי במי שידוו אסורות ע"ל הרי חסד נדול הוא מהתיר אסירים שיובלו להזלך ולהביא.

ולבר מן דין מבר נכתב הרבה במכתבי הרבנים שליט"א המבשולות אשר יצא בבלי עשיית העירוב יאן צורך להזור על הדברים אשר בבר נאמרו, רק אוסיף דבר השבות שישבה א' בביתי ויצאנו מבתי להזבר שיש אתו משהוא, ואף שהוא בתעבק בהוצאה הרבנן דברבלות אי לאו יהי' האריכה אתנו. מ"מ הנזכר ברחוב שיש אצלו בשהוא ואינו יודע ההלבות קל לבא לידי שינוי באיסור תוצאה.

ועל בשורות העירוב איני רוצה להכנס בזה כי בבר הלבו בו נמושה, ובפרט אשר נודע בי מוקף הוא בשלשה מחיצות העשויות בידי אדם ולבל הפוסקים **אפשר בעשית עירוב**. ועל דבר ההששות אשר יוכל להיעשות בבשך הזמן, ברוך שנמסר הדבר לגדולי הדור וועד רבנים בראשות מעב"ת אשר עמדו בפרץ לבלתי יצא מבשול ח"ו ויכולים למנוע על זה בלי בקפיץ, ובל המוסבים על ההבשרים הנעשים במזון ובשאר דברים אף בי אינם יודעים שהרב בתעבק בהוצאה בדי עצמו על פוסק א' או התיר בחפבר מרובה, כ"ש וכ"ש שיכולים למנוע בזה שנעשת בהידור רב וגם הוא הדבה הנראה וגלה לבל.

ברם דא עקא מבשול שיבול לצאת מזה שיבילו אנשים ונשים בחתובות עיר ויכולים לבא לידי עבירה,

ואין ראי' מדורות הקודמים בי אין ראי' לדור פרוץ, ובבל דור ודור חיבים היושבים על מדין לתקן שלא יצא מבשול בעירם, אמנם לזה, אמינא שצריך לעמוד על המשמר ולא לתקן שלא לעשות עירוב אשר המבשול בבר ישנו תיבף. והא לנו לשון הרמב"ם ז"ל (פ"י מה' יו"ט הלבה י"א) חייבים ב"ד להעמיד שוטרים ברגלים שיהיו מסבבים ומחפשין בגנות ובפרדסים ועל התחדות בדי שלא יתקבצו לאבול ולשתות שם אנשים ונשים ויבאו לידי איסור וכו' עב"ל. הרי דברינו בחוך בללו שאין בחמת זה לאסור תהוצאה בי"ט בשאר מלאבות שאפשר לעשותן מאתמול ישוב לא יהי' חשש התקבצויי אנשים ונשים, אלא ודאי שאין מחמת זה לעשות שיהי' דם אסורות, אלא לתקן בדרך אחר לעמוד על המשמר שלא יבא מבשול ח"ו, וכמו בכל מקומות אשר יש שם עירוב. ושומר מצוה לא ידע דבר רע ולא יצא ח"ו מבשיל.

והיה זה שלום אחרי הקריה והשתחוי"

הצעיר יעקב זיזרה

ישיבה וכולל "אהלי יעקב"

ע"ש הגה"ק מהר"י ג"ל אבי"ד חוסט ובאיאס

ב"ה. מוצאי שבת-קודש סדר ויגש אליו יהודה, תש"ס

על-דבר העירוב שהתקינו פה בארא-פארק, על-ידי רבנים גאונים שליט"א, המפורסמים ביראתם ובתורתם, וכל הוראתם בקדושה בכל עת ובכל שעה ונושאים בעול צרכי הצבור באמונה-ודאי שהוא נתקן בתבלית הדקדוק ששייך להיות בעירוב של עיר גדולה, מיוסד ומבוסס על-פי פוסקים ראשונים ואחרונים שמפיהם אנו חיים. וגדול כחם של הרבנים שליט"א שהתקינוהו פה, לסמוך עליהם באמונה, כמו שאנו סומכים עליהם בכל דבר הקשה שמביאים לפניהם.

ומה שבאים לערער על עירוב זה מפני שחיו מחכמי הדור ז"ל שאמרו שלא לעשות עירוב בנוא-יארק רבתי-לע"ד אין ספק כי כל דברי קדשם לא היה אלא בענין אם רצוי לעשות לכתחילה או שלא לעשות, ומטעמים אשר עמהם, אבל כהיום שרבנים מדריכי העם רואים נחיצות לתקן עירוב, והוא בשלימות האפשרית ובפקוח גדול, יש לנו לומר כי אדעתא דהכי לא מנעו כלל וכלל.

ואמנם המדקדקים בכל מקום שיש בו אפילו צדי-צדדים לאיסור לפרוש ממנו, גם כאן נאה להם לנהוג סלסול בעצמם שלא לשאת משא בשבת. אבל ח"ו להתריע ולזלזל בעירוב הנעשה ע"פ חכמים מוסמכים בעיר, ועל כגון דא ייאמר ע"ד מאחז"ל בסוף מסכת מגילה שני ת"ח היושבים בעיר אחת ונוחים זה לזה בהלכה, נתקיים משפטי ה' צדקו יחדיו, משפטים וחוקים טובים אשר יחיו בהם.

וזה מיפיה של אומתינו בתורתה שהללו אוסרים והללו מתירים, וניתן מקום לבעלי הנפש שיחמירו ולכל שאר העם שיקילו. ונתקיים במתקני העירוב שמע הבת-קול "אם חכם בני ישמח לבי גם אנוי, בינה זאת.

ואם כי כבר המליצו חכמי המדרש ז"ל " אחד באחד יגשו ורוח לא יבא ביניהם, מלכים מדיינים אלו עם אלו, אני מה אלכפת לנו" - ובפרט כי טעם יש בלבי שבעיר של גוים לא יהיה היתר פשוט לשאת, משום שאין עיניהם יפות ברבוי אמהות וילדיהן וכו', מה שלא היה שייך כל כך לפנים, וד"ל. נעתרתי לבקשת חברי וועד חעירוב הרה"ג המופלגים חי"ו, לתת ידי הכהה בתמיכת תורת חסד ולחון את פני העיר בתיקוניה העשויים כדת של תורה.

יעקב קאפיל שוואדץ

יחיאל יעקב הכהן מיללער
נו"מ לכהונ"ק בעל פנים באדות תצלה"ח
אב"ד איינשטאם
ראש הכוללים נועם אלימלך, זכיה תינוך

בעזהשי"ת

"העירוב" בשכונת בארא פארק, שהוא עפ"י עדות הרבנים הגאונים המובהקים מקום מוקף מגי צדדים במחיצה הנעשית ע"י אדם, ועומד תחת פיקוח של הגה"צ מסערדאהעל שליט"א, הוא דבר נחוץ וחועלת רבה לחושבי שכונתינו להצילם מהרבה מכשולות בחילול שבת קודש "אשר ממש אי אפשר להזהר ממנו" וכלשון שכ' בתשו' חת"ס או"ח צ"ט.

אך כידוע, שבכל העירובין שנהגו ישראל מאז ומעולם, קשה מאוד לצאת כל השיטות של גדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים ובפרט חומרות גאוני בתראי, ע"כ עדיין יש מקום לבעל נפש המחמיר בד' חלקי שו"ע לצאת כל שיטות המחמירים, להחמיר על עצמו בהוצאה שלא לצורך.

ובזכות שמירת שבת כהלכתה נזכה ליום שכולו שבת בב"א.

יום ד' לסדר האספו ואגידה לכם, חת"ס לפ"ק

הק' יחיאל יעקב הכהן מיללער

הגה"ק בעל פתחא זוטא זצוק"ל

והנה עצם החיקון על לחי וקובה אף לחיים בלי קפק יש בזה קדושת כפלים ומצאתו לאחרי דרדין [עי' מקוה"ק נחקדמה ועיש בכפה מלך. (בדפי של הכפתיל הוח דף מ') ועפקיק לחוכב יקחלל בלקוטים לחב סבטעות] לחבר בעוטיל לח זכיתי לעשות לף נקלח יעחות דבפס. ועפיבקדי בקבחדרין דף קיד עיל על מלחמה עם. מחמוי על הקנים לחות כחב רפיי חיל כחקחלך מלות ומקכים עם עבדיו. מחפ עעמס בחקבחס לח מחמוי עכיל. חולם יקחת לבני נחמות ניחוחות לחבר דיבר חבלח קבח קדיפת בחלי מהכיל חורדין זיכל בקפחבחלכלח בף מחמוי עכיל. חולם בי ויליח מכחב חיל וחבים בכל מקום בקיבחל עוקם ליחם חלחת בחלימות מקיעו על לחב זה מקדם בקדושה החרן, ועיב עבם בקנים לדקה בקבח חיחיב ביבחל ועם בכיי בפוביב בחבבע בכפחם בם מח] חומם בפקוחות חמקומות בחלב חבוים בחוכם. לבן המיבח בחקום דיבח [כבן ביחכיב וביחביב. מכחב בם מח] חומם בפקוחות פעים. והחיך בקיע לבולי בחיבי החיבד ובחבי הרבים והחבוים. חומם על ידי עיחבין חחמיבים בלחוב. בחקדם. ובקבל לפי בעולם עד לבקיע ובי בים בו דעת .יבין כי חח בבם יעקב עיי בחיקוק עיחבין וחמחמין בעיין מחפפב בקבקוק בכל השלם כי עכיל. (ובעפקיק) ובחביב בחבבע ליב על מלחמה זיל ויש פבי בחביב בקבע חבחמין לבחבע]. ובחלב חבבי קדפו בחבע בחין יולח לב בעלבל בחבבע בחקום בחלבוב. חעפה עעוחם חיקבי חיחבין לבחביב בבעלבל בים בבבים בקדושם ובחקום בחבבע בבים. ולף לחחמחיבים על עלפם בלח בלבל לף בחקום בים חיקוב חיבוב בחלב כחלבחו. עביו בחקדם חחקום בעפיחם חיקוב הפבי. [ובחעבי בים בחבבעים בל החחמיבים. יבחבוחם בחלו בלפם בדבי קדפו בחי יפחבר [בחחדם לחב בחחב בי דבוק ז'] בלח בכן בביבו בקדושים בעיח החחמיבים בלח לחבל בחלחלם בכם לף בים חיחב בחב. חבחם חבין דבחבחב בחיחב בחבבעים בחבבע ובחבבים בחבבים בחבבים ב

בענין בזיון תלמידי חכמים וגדולי ישראל

בספר "ארך אפים" (סי' א' אות ק"ב) במדת גנות הכעס ומעלת הסבלנות, וזל"ק:

ע"י הכעס יבא לשנוא ולבזות ת"ח אם ידברו או יעשו מה נגד רצונו, ויעבור בזה על מ"ע לאהוב ת"ח דאתרבי מפסוק (דברים ו') ואהבת את ד' אלקיך את לרבות ת"ח, ועל מ"ע לירא מת"ח דאתרבי מפסוק (דברים י') את ד' אלקיך תירא את לרבות ת"ח, וכל דאתרבי מאת דאורייתא הוא, והוא עון גדול מאד מאד כשאחז"ל (ילקוט מלכים א' סי' ר"א) חם הקב"ה על כבודם של צדיקים יותר מכבודו, והמבזה ת"ח אפי' שלא בפניו בי"ד מגדין אותו ואין מתירין לו עד שירצהו, ובסנהדרין (דף צ"ט) אחז"ל דאפיקורוס שאין לו חלק לעוה"ב היינו המבזה ת"ח ואף המבזה חבירו בפני ת"ח, ובכלל זה חשיב שם האומר הני רבנן עיי"ש.

ובר"ה (דף י"ז) אמרינן דיורדין לגיהנם ונידונין בה לדורי דורות, וכ"ש המבזה ת"ח בפניו ומביישו שענשו עצום ומופלג מאד מאד, וסכנה גדולה היא להקניט ת"ח בשום דבור ובשום ענין, וכשאחז"ל באבות (פ"ב) והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם כגחלי אש, ורבים הם בכל הדורות הנענשים במיתה ושאר עונשים עי"ז, וכאשר אנו מעיינים בש"ס ובספרי הדורות אנו מוצאים שאף חלק גדול מחכמים נענשו עי"ז שפגעו בכבוד חכמים אחרים, ומלשון הזוה"ק (פ' וישלח) שהזכרנו למעלה משמע שאפי' צריק שאינו חכם וחכם שאינו צריק סכנה להקניטו (אבל ודאי עכ"פ שלא יהי' מזלזל במצות שאל"כ הרי הוא ככל שבצבור כראיתא ביזר"ד שם).

וביותר יגדל העון לכל מי שמבזה הרב שבעירו, שהרי מצינו בענין מקלל שהתורה יחדה לאו לדיין כדכתיב (שמות כב) אלקים לא תקלל, ואני חושב עוד שאפשר לומר על כל רב בעירו שהוא בכלל ג"כ מה שנאמר ונשיא בעמך לא תאור, לפי מה שפירשו הפוסקים דנשיא היינו ממונה לראש מצד התורה או מצד שלמנות, שהרי לא הותנה כאן בפסוק שיהי' דוקא הנשיא מכל ישראל, והרי מצינו בפסוק שאף הראש משבטו א' נקרא נשיא, ואפי' ממשפחה א' כדכתיב (במדבר כה) נשיא בית אב, ולכן לפ"ז י"ל כמו כן שכל מי שהוא רב ומנהיג על איזה ק"ק מישראל שהוא נקרא בשם נשיא שם, ובפרט לפי

מש"כ בחרדים דאף כל ראש ישיבה יש עליו לאו דונשיא בעמך לא תאור, לפ"ז ודאי נראה שהרב שבעיר הוא בכלל זה.

ולפ"ז המקללו עובר בג' לאוין כמו שנתבאר למעלה, וממקלל ה"ז בנין אב לכל עניני בזיון שדיין יש יותר איסור לבזותו משאר ת"ח, וכש"כ הרב שבעיר לפ"ז יש ודאי איסור כפול ומכופל לבזותו, ואף מי שהוא חכם יותר מהרב עכ"ז מחויב לזהר בכבודו ובמוראו, ואם יזלזל בכבודו מחייב נפשו ח"ו ע"ז, וכמו שאתפוס לך לדוגמא ממעשיות שנמצא כתוב מענין זה, דהנה מצינו בגדול הדור הגאון הקדוש ר' אברהם גרשון ז"ל מקיטוב גיסו של מרן הבעש"ט ז"ל אשר כל גדולי הדור ואף המתנגדים לדרך החסידות העריצו גדולתו וקדושתו מאד כמו שתמצא בתשו' נוב"י מהד"ק (אה"ע סי' ע"ג) שהגאון בעל נוב"י ז"ל כתב אליו בתוארים המיוחסים לגדול הדור.

וכן בס' לוחות ערות במחלוקת גדולי ארץ בנידון הקמיעות פנו אליו להכריע בזה, וכתוב עליו שכאשר נסע לאה"ק ולזל שם פעם א' ברב העיר בענין אשר הרא"ג ז"ל הי' זכאי בזה, ותגיע לו מכתב מגיסו הבעש"ט ז"ל וכתב שם ראיתי שרנו אותך בהיכל אחד ורצו לדון אותך למיתה ח"ו מפני מה העזת פניך נגד הרב אב"ד, ורציתי לילך להיכל למעון עבורך, וסגרו ההיכל בעדי, ולא יכולתי לכנוס שם, ואמרתי רבש"ע הוא עשה לקנאתך, ויצא קול הניחו לו כי קנאת קנאת ד' צבאות, ועכ"ז פסקו לך להיות סומא חודש אחד, וסומא חשוב כמת, ובכן מהיום והלאה לא תהי' קשה כ"כ, והשיב הרא"ג ז"ל להבעש"ט ז"ל המעשה אמת, אבל תמי' לי שראית שרנין אותי קודם המעשה, כי הי' נרשם באגרת של הבעש"ט ז"ל באיזה יום נכתב ע"כ.

עוד נמצא כתוב על הה"ק ר' ליפא מחמעלניק ז"ל אשר הי' מתלמידי בעש"ט ז"ל והי' מריב עם הרב דק"ק כמעלניק אודות שאלה א' זה אוסר וזה מתיר, וכשהי' הר"ר ליפא ז"ל על ר"ה אצל הבעש"ט ז"ל, אמר הבעש"ט בשעת אכילה, ראיתי היום דנין איזה למדן למיתה על שהעיז נגד הרב אב"ד דקהילתו, והבין הר"ר ליפא ז"ל שנגדו הוא מדבר, והתחיל לבכות, ואמר לו הבעש"ט אל תפחד, כי אני התפללתי עבורך ופטרוך מן הדין ע"כ.

הרי לך מגדולי הדור מה הגיע אליהם על שהעיזו נגד הרב שבעירם ואף שלש"ש נתכוונו והצדק הי' אתם, וא"כ צא וחשוב מזה מה יגיע לאדם שהוא שפל מאר נגד הרב והצדק במחלוקתו הוא עם הרב, ואם לחלק באת בין רבנים ראשונים לאחרונים הרי כבר אמרו (ר"ה דף כ"ח) יפתח ברורו כשמואל בדורו, ואמר איש קדוש בזה"ל אומר אני אפי' אם יהי' הרב כמרדה (שרודין בה את הפת) כל החולק עמו לא יהי' סופו טוב ח"ו, (אבל ודאי שיש חילוק בזה מצד מי נתמנה להיות רב בעיר וב"ל), ועיקר הגורם לכ"ז הוא הבעס, שזה תביאהו להיות חולק עמהם ומבזה אותם, ומחייב את נפשו בזה.

וכס' "יוסף אברהם" אות י"ט שם מוסיף בזה וז"ל:

ואפי' כששומע מארם אחר שמבזה ת"ח וכש"כ דיין העיר ואפי' שלא בפניו יש חיוב גדול עליו לתבוע עלבונו ולנקום בעדו, וכמש"כ כאן שב"ד מנדין ע"ז.

ומצינו בגמרא (ב"מ דף פ"ד, וסנהדרין דף מ"ד ברש"י ד"ה דבעיא) שגדולי ישראל נענשו ע"ז דשמעו פ"א זילותא דת"ח ושתקו, וכש"כ אם בייש א' לת"ח בפניו שיש חיוב עצום מאד מאד על כל השומעים לתבוע קלונו תיכף, ואם לאו ענוש יענשו מאד ע"ז, ואף אם יהי' זה שמבזהו מי שיהי'.

ונמצא בס' קורא הדורות מהרב ד' דוד איש ירושלים ז"ל מעשה נורא מענין זה, וז"ל כתוב בסוף מחזור האשכנזים שישראל א' איש בליעל נתקוטט עם הרב ר' יוסף בן לב ז"ל (הוא המחבר שו"ת מהר"י בן לב) בשאלונקי על ענין פסק דין שכתב נגדו, והכהו על הלחי בשוק בפני כל העם, ולא הי' מי שימחה בידו, ואין דובר אליו דבר על ענין זה, מפני היות האיש הבליעל ההוא עשיר גדול, ותקיף ואלם מאד, והרב הי' שם בעת הוואת לפני חנות של בשם א' ושמו אברהם קמטלאנו, קרע הרב את בגדיו ואמר בקול גדול שומו שמים על זאת, ובלילה ההוא (שנת ה' אלפים ש"ח ד' לחודש אב) נכנם הבושם בחנות כו' והאור נאחז ונתרבה הלהב, וקם שריפה גדולה ונשרפו כמו חמשת אלפים בתים מבני ישראל במשך ו' שעות, כי מן השמים נלחמו חרוחות הנושבות, ונשרפו כמו מאתיים נפשות ובתי כנסיות ובתי מדרשות הרבה וספרים אין קץ, לא נראה צרה גדולה כזאת, ואנשים היו מבריחים רכושם מהאש רחוק כמשחוי קשת בשדות, ועכ"ז הלך האש עליהם ושרפם, ואח"כ עלה הנגף בעם והיו מתים בכל יום הרבה נפשות מישראל עד שהגיעו ביום אחד שנקברו ביום ההוא שי"ד מתים כמנין חשם שד", ומהיום ההוא והלאה הי' הנגף הולך ונתמעט עד שנעצרה המגפה עכ"ל עם הוספות ממרר הדורות מהגאון מהגאון ר' יחיאל ממינסק ז"ל.

והנה ממעשה זו התעודרות גדול יוצא לנו לזהר מאד מלשמוע עלבון ת"ח ולשתוק, אבל מ"מ ודאי שצריך לזהר בזה משום כעס בלב ולא יהי' רק נראה ככועס. עכ"ל, שם.

חיוצא לנו מזה, שכל אלו הרבנים שחתמו ביחד נגד הרבנים פוסקי הדור שכתבו תשובות וברדו להלכה ולמעשה שמצוה על פי תורה לעשות עירוב, ושאר הרבנים חתמו על ידי כפי' נגד עשיית העירוב, יעיינו בגמרא (ב"מ דף פ"ד, וסנהדרין דף מ"ד ברש"י ד"ה דבעיא) שגדולי ישראל נענשו ע"ז דשמעו פ"א זילותא דת"ח ושתקו, וכש"כ אם בייש א' לת"ח בפניו שיש חיוב עצום מאד מאד על כל השומעים לתבוע קלונו תיכף, ואם לאו ענוש יענשו מאד ע"ז, ואף אם יהי' זה שמבזהו מי שיהי'.

"הרא"ש מדעתו דעת תורה ודעת נוטה, ויגזר אומר ויקם לעשות תיקון צורת הפתח וצווח
כברויכיא שלא להכשיל את הרבים בכישול תיקון זה" (בית אפרים או"ח סי' ב')

מיר ציטירן דאָ אַמאַך שטעט און דערפלעך וואו עס איז געווען אַ דיון וועגן עירוב להלכה ולמעשה. [און למעשה איז געווען אין רוב פון די אַלע שטעט אַן עירוב], און אלע שו"ת זענען פיל וועגן די ענינים, אבער אין די היסטאריע איז נאך נישט געווען אז אַ רב זאל לויפן צווינגען רבנים אונטערצושרייבן קעגן אן עירוב. דער עמי הארצות איז אזוי גרוים, אז טייל ת"ח זאגן אז עס איז אינערגעץ נישט געווען אינדערהיים קיין עירוב, פאַרוואס דארף מען דא איינפירן נייע זאכן. [העתקנו מראה מקומות לחלק קטן מהמקומות לדוגמא, וכן יש הרבה מ"מ ליתר המקומות, רק מפני חוסר מקום השארנוה להמעיין.]

1. **אבל** — עירובין דף ס"ז ע"א מתוספתא פ"ו דין י"ט.
2. **אדעמא** — רבני מלבי"א ח"ג סימן י"ד וח"ד סימן ג'; תז יהושע (חיקוני עירובין) שנדרפם בסוף ספר נור ישראל; תקון שבת; אבן יקרה מהדורה תנינא סימן נ"ח; חבלים בנעימים ח"א סימן ה'.
3. **אובלין** — עירובין דף י"ב ע"א מתוספתא פ"א דין ג', וכן הוא בירושלמי פ"א הלכה ב'.
4. **אחיראן (איידאן)** — ובחרת בחיים סימן ק"ס; שו"ת מהרש"ם ח"ב סימן ע"ו וח"ח סימן נ"ו.
5. **אוליאנו (לוסינה)** — תשובות נאוני מזרח ומערב סימן כ"ו.
6. **אונגארין,** — שו"ת מהרי"ם ש"ק סי' קפ"ב.
7. **אונגוואר** — וחתם סופר סימן פ"ז; אמרי אש סימן כ'; שואל ומשיב בתר א' ח"א סימן רצ"ח; לבושי מרדכי ח"א סימן ע'.
8. **אוקפארק-דעטרו** — משנה הלכות ת"ח סימן קכ"ב.
9. **אורשיווא*** לבושי מרדכי ח"ג סימן י"א.
10. **אזראה** שהנידון הוא על עיר זו, אבל אינו ברור, [לכן הצבנתי בכוכב, וכן בכל מקום שלא הי' ברור כל צדכו, צידמנו כוכב להעיר.]
11. **אושא** — עירובין דף ע"ב מתוספתא פ"ה דין ו'.
12. **אושטצא** — שנות חיים סימן רצ"ח דף ע'.
13. **אושטריך** — מהרי"ל הלכות עירובי חצרות.
14. **אידלין** — תשובה מאהרכה ח"כ סימן רמ"ה.
15. **אינגרלטירה (אנגליה)** — שו"ת חכם צבי סימן ל"ז.
16. **איסכוסי** — שו"ת חכם צבי סימן ל"ג וע' בתיקון עירובין (להרי"ד מאשקאווישט) סימן ב' דף ס"ג.
17. **אלמונה** — שו"ת חכם צבי סימן ו'.
18. **אלכסנדריא דילה פלייא** — רבי שמואל סימן רנ"ם.
19. **אל-כפל (עיר מצבת יחזקאל)** — רב פעלים ח"ר סימן מ'.
20. **אלמאש** — בית שערים סימן קל"ג.
21. **אלעסק** — שו"ת מהרש"ם ח"א סימן ר"ו.
22. **אלקנוס*** - שו"ת ריב"ש סימן ח"ה.
23. **אמסטערדאם** — בנין ציון חלק החדשות סימן ר'; משנה הלכות ח"ח סימן פ"ם.
24. **אמריקה** — משנה הלכות ח"ז סימן פ' וח"ח סימן פ"ם; אז נרברו ח"ו סימן ע'.
25. **אנטווערפען** — אבני נזר סימן רצ"ג; אמרי ישר סימן ב'; חוון נחום סימן ל"ט אות ז'; חלקת יעקב ח"א סימן קצ"א; משנה הלכות ח"ח סימן פ"נ וסימן קמ"ו.
26. **אנטוביא** — ראב"ה סימן שפ"ו; אור זרוע הלכות ערב שבת סימן ו' אות ו'.
27. **אנטופול** — זקן אהרן ח"ב סימן כ'.
28. **אראסווע** — דרכי חיים ושלום סימן שנ"ב.
29. **ארץ ישראל** — עירובין דף כ"ב ע"א; חכם צבי סימן ל"ז; ברכי יוסף סימן שפ"ז; משנה הלכות ח"ז סימן פ'.
30. **באטישאן** — שו"ת מהרש"ם ח"א סימן קפ"ב וח"ב סימן קפ"ם.
31. **באמער קעז** — זכרון יהודה סימן ק'.
32. **באיונה** — קונטרס פרשת העיבור ונדפס במים רבים מסימן ל"ד ואילך.
33. **באלחוב** — שו"ת מהרש"ם ח"ד סימן ע"א.
34. **באלטימור** — משנה הלכות ח"ח סימן צ"נ וסימן קמ"ו.
35. **באנאוויץ** — וחתם סופר סימן פ"ת.
36. **באניהאד** — שו"ת מהר"ם שיק סימן קמ"ם, קע"ו וקע"ח.
37. **באסאטאן** — משנה הלכות ח"ח סימן קכ"ב.
38. **באר פארק** — אגרות משה חו"ד סימן קפ"א דף תב"ח; אותות ירושלים חלק רצ"ח מדף תתשנ"ז ואילך; משנה הלכות ח"ח סימן פ"ם, ע"ד, צ"ד אות ל"ב, קמ"ו, קל"ה, קל"ם, קם"א, קם"ד, קמ"ה וקם"ג.
39. **בארניא** — מחזה אברהם סימן קי"ב.
40. **בבל** — ברכת רפ"ו נ"ח ע"א; שבת דף ו' ע"א, ע' מאירי שם והערה ק"ם, ביאורי הגר"א שם ע"ב, עירובין דף כ"ב ע"ב; ראב"ה שבת סימן ר"א דף רע"ו, ועי"ש בהערה י"ה; נאות יעקב עירובין דף ו' ר"ה אישהו רה"ר, ובית מאיר שם; דורש לציון סימן י"ב דף נ"ב ר"ה העולה; מנחת פתים בהוספות לסימן שמ"ה; הערות לספר הערתים דף שי"א סוף הערה ע"ג; הערות לתשובת רב שר שלום סימן ל"ד; תזדה שלמה כרך ט"ו דף קע"ר; קול מבשר ח"א סימן כ'; הר"י שמעיה כהסכמתו לתיקון עירובין (להרי"ד מאשקאווישט).
41. **בדרש (בויא)** — הנהות הדם"ך על הרמב"ם פי"ז הלכה י'.
42. **בודשפיץ** — נודע ביהודה מהדו"ת סימן ל"ם.
43. **בומשאמש** — חסר לאברהם סימן ל"ב; מהרש"ם ח"י סימן מ"ו.
44. **בולגאריא** — תעלומות לב ח"ג סימן צ"ג.
45. **בול שלבון** — שו"ת הרשב"א ח"ה סי' ר"ב.
46. **בולשלבון** — שו"ת מהרש"ם ח"ב סימן קע"א.
47. **בוקנהים** — בנין ציון סימן כ"ו.
48. **ביאלא** — אבני נזר סימן רפ"ה.
49. **ביטש** — חזון נחום סימן ל"ו.
50. **בילקמן** — שו"ת מהרש"ם ח"ד סימן ק"ה.
51. **ביקאאד** — רבני יואל סימן כ"א.
52. **בירי** — פתחים דף נ"א, מתוספתא טוהר פ"ב דין ח', ובידושלמי בפתחים שם הניחא בידו, - אבל משכ"כ בשו"ת יכין ובועז ח"ב סימן ס"ג "יבנה" במקום בידו, כנראה שהוא טעות סופר. וראה ערך צידון.
53. **בית גולגול (שביל)** — עירובין דף כ"ב ע"ב; שו"ת מהרי"ם שיק סימן קע"א.
54. **בית המקדש** — משנה למלך פרק ג' מהלכות ביאת המקדש הלכה ב'. וראה ערך הר הבית וערך ירושלים.
55. **בית חוורתן** — עירובין דף י"א ע"א.
56. **בית מרון** — עירובין דף כ"ב ע"ב.
57. **בלנסיה** — יכין ובועז ח"ב סימן י"ד.
58. **בלשוטי*** - שו"ת הריב"ש סימן תכ"ג.
59. **בני ברק** — אז נדברו ח"ו סימן ל"א אות ב'; משנה הלכות ח"ח סימן ק"ס וסימן קכ"ח.
60. **בצרה*** - הלכות גדולות בפרק הדר, ומובא בספר הערים סימן ר"ח דף ש"י, ועיין בהערות להרע"ה דף רס"ה.
61. **בראד** — האלף לך שלמה סימן קע"ב, ובספרו ובחרת בחיים סימן קב"ו.
62. **בראד ישן** — שערי דעה סימן י"ח.
63. **בראונב** — אמרי ישר ח"א סימן ק"כ.
64. **בראנקס** — נחבי הגר"א העגלון דף ק"ט אות נ"ה; משנה הלכות ח"ח סימן קמ"ב.
65. **ברדיטשוב** — הנהות חכמת שלמה סימן שפ"ג סעיף כ"ט, ובספרו ובחרת בחיים סימן ק"ס; תקון שבת דף ר'.
66. **ברודניק** — זקן אהרן ח"א סימן כ"ח.
67. **ברוקלין** — אחזרות ירושלים חלק רצ"ח מדף תתשנ"ה; שו"ת מהרי"ל שנציף סימן פ"ח; כתבי הגרי"א העגלון דף ק"ט אות נ"ה; אגרות משה או"ח ח"א סימן קל"ח, ח"ד סימן פ"ז ופ"ח, י"ד ח"ג סימן קפ"א וכהשמטות דף תכ"ח; אז נדברו ח"ו סימן ע'; משנה הלכות ח"ה סימן ס"ב; ח"ח סימן צ"ד, קב"ב וקפ"ד, מעין בית השואבה פרשת ויקהל דף רל"ד.
68. **ברילוב** — אבן יקרה סימן י"ד.
69. **בריסק** — ב"ח החדשות סימן נ'; משנה הלכות ח"ח סימן צ"ג וסימן קנ"ב.
70. **ברעסטיצקי** — האלף לך שלמה סימן קנ"ם ובספרו ובחרת בחיים סימן ק"ו.
71. **כרצלונה** — שו"ת הר"ן סימן נ'.
72. **גאליציע** — נמוקי אורח חיים סימן שצ"א.
73. **גהעלרא** — שו"ת מהרי"ם בריסק סימן ק"כ.
74. **גוואדא** — שו"ת מהרי"ם שיק סימן פ"ו.
75. **גוטין** — תשובה מאהרכה סימן ק"ב וקפ"ו.
76. **גור** — קונטרס התשובות שבסוף ספר הדרת ישראל סימן א' דף קכ"ח סוד ר'.
77. **גייטסהעד** — מנחת יצחק ח"ה סימן ק"ו, ק"ז וק"ח.
78. **גינובא** — רבני שואל סימן רנ"ו.
79. **גינסר (גיניסר, גינוסר)** — תוספתא דעירובין פ"ו דין ט'.
80. **גירונה** — שו"ת הר"ן סימן נ'.
81. **גלונא** — שואל ומשיב כרך א' ח"ג סימן קל"א.
82. **גראסווארדיין** — מחזה אברהם סימן ס"ח; שו"ת מהרי"ם בריסק ח"ב סימן ע"ח; מנחת יצחק ח"א סימן נ"ם.
83. **גריבוב** — אריי דבי עילאי סימן ר'.
84. **דארבזין**
85. **דאנציג**
86. **דארנא**
87. **דואר (סוג מחנה)**
88. **דורא דדעותא**
89. **דינוב**
90. **דיסבורג**
91. **דיסקרתא (דאיתקרתא)**
92. **דמחתריא**
93. **דמשק**
94. **דעטרויט**
95. **דרעזניטץ**
96. **האג (האייה איא)**
97. **האמבורג**
98. **האסיאמין**
99. **האראדעץ**
100. **הארלעם**
101. **הגפעלד**
102. **הואש***
103. **הידלבורג**
104. **הערלוי**
105. **הר הבית**
106. **הרובושוב**
107. **הרימלוב***
108. **וואלברהאם**

מיר ציטירן דאָ אַסאַך שטעט און דערפלעך וואו עס איז געווען אַ דיון וועגן עירוב להלכה ולמעשה. [און למעשה איז געווען אין רוב פון די אַלע שטעט אַן עירוב], און אלע שו"ת זענען פיל וועגן די ענינים, אבער אין די היסטאריע איז נאך נישט געווען אז אַ רב זאל לויפן צווינגען רבנים אונטערצושרייבן קעגן אן עירוב. דער עמי הארצות איז אזוי גרוים, אז טייל ת"ח זאגן אז עס איז אינערגעץ נישט געווען אינדערהיים קיין עירוב, פאַרוואס דארף מען דא איינפירן נייע זאכן. [העתקנו מראה מקומות לחלק קטן מהמקומות לדוגמא, וכן יש הרבה מ"מ ליתר המקומות, רק מפני חוסר מקום השארנוה להמעיין.]

109.	וואלאמשסק	166.	טרעבוולא	223.	מישטרי	277.	פארעסט הילס	333.	קלן
110.	וואסלאי	167.	טרעבעשור*	224.	מילכדארף*	278.	פאר ראקוועי	334.	קניהעניטש*
111.	וועארשא	168.	טשארטקוב	225.	מין	279.	פור קאמין	335.	קעמעטשע*
112.	וואדוטש	169.	טשערווינסק	226.	מירצבורך	280.	פחץ*	336.	קעמפנא
113.	וח אל ענורא (וואדי אל הגרא)	170.	טשערנאביל	227.	מנהמן	281.	פולין	337.	קקוניא
		171.	טשערנאוויץ	228.	מנהיים	282.	פומבריתא	338.	קראן הייטס
114.	וויזהאק	172.	יאללה	229.	מעזריטש	283.	פום נהרא	339.	קראלי
115.	ווילייאמסבורג	173.	יאם	230.	מצרים (קאהיר)	284.	פיאנטקע*	340.	קראקא
116.	ווילנא	174.	יארמוט	231.	מקו[illegible]ש*	285.	פיורדא	341.	קרימניצא
117.	ווינא	175.	יבנה	232.	מר[illegible]לא (מרסי)	286.	פילעוו	342.	קריפטש
118.	וויסאקי	176.	יחאפוף	233.	נאנאש	287.	פילץ*	343.	קרעמז (קרעמז)
119.	וו נאמין	177.	יורכערג	234.	נאמץ	288.	פיליוריק	344.	ראדין
120.	וויטשיגראר	178.	יערליטש	235.	נגנער (נגינר)	289.	פינסק	345.	ראחוב
121.	ווירמיישא	179.	יערמין	236.	נהרדעא	290.	פיסא (מילרולה)	346.	ראטרדם
122.	ווירצבורג	180.	ירושלים	237.	נורשטאט	291.	פיפינאין	347.	רגנשפורק
123.	ווישנאוע גורע*	181.	לאדש	238.	נודדידניי (נארדערנייא)	292.	פירדא	348.	רורום (אי רורום)
124.	ווישניצא*	182.	לאוארטו	239.	ניחנוב	293.	פירטא	349.	רוטנבורג
125.	וולאלאוועק	183.	לאנג-ביטש	240.	נפרצות יהורה	294.	פלאסא	350.	רויסטין
126.	וונוייא*	184.	לאסקרוניא	241.	ניר באגרא	295.	פלאצק	351.	ריגיו
127.	וועגגרוב	185.	לאקאסט	242.	נרבונא (ניירבונא)	296.	פלעמבוש	352.	ריינום
128.	וועסברין	186.	לארדה	243.	סאבאטשט	297.	פעזונג	353.	רישא
129.	וורנקבורט	187.	לבוב (לעמבערג)	244.	סאטמאר	298.	פראג	354.	רעגנשבורג
130.	זאבלטוב	188.	לובלין	245.	סאלרנא במאלדווא	299.	פראגא (אצל וואדשא)	355.	רעכניץ
131.	זאבנא	189.	לור	246.	סאמבור	300.	פרירש	356.	שאבראן*
132.	זאלטשוב	190.	לויצקא (לויצקי)	247.	סאנט לואים	301.	פרנקפורט רמין	357.	שאטיבה
133.	זאלשטשיק*	191.	לונדון (לאנדאן; לונדרים)	248.	סאניוואנץ	302.	פרנקפורט הענא [דאודר]	358.	שאלוניקי (סאלוניקי)
134.	זאלעסין	192.	לוניל*	249.	סאסוב	303.	פרעמישלאן	359.	שאמקוט
135.	זאקראצין	193.	לוצקא	250.	סאסנאוויטץ	304.	פרעשבורג	360.	שאפראן*
136.	זאריך	194.	לוקאטש* (ראה לאקאטש)	251.	סווירז	305.	פשערוב	361.	שדה לבן (בילה צרקוב)
137.	זווינעטשקא	195.	ליבראנץ	252.	סורא	306.	צידון	362.	שומפין
138.	זיכאריי*	196.	ליגורני	253.	סטאניסלב	307.	צנז,	363.	שטיניץ (שטימניץ, שטינארץ)
139.	זירמון	197.	ליזענסק	254.	סטאשוב	308.	צפורי	364.	שטיינעמאנגער
140.	זלאטשוב	198.	ליקוואה	255.	סטיצניצא	309.	צפת	365.	שטערוויטץ
141.	חרשה	199.	לקלעה	256.	סטעטין איילאנר	310.	קאואל (קואל)	366.	שטשאוויץ*
142.	חיפה	200.	לעשנוב	257.	סטעפין	311.	קקאזלוב	367.	שטשאקאווע
143.	חירוב	201.	מאלקה	258.	סטריא	312.	קאליש	368.	שירלאוצ
144.	חראסקאב	202.	מאמרניצא	259.	סיגעט	313.	קאלימא	369.	שירלוב
145.	טאסט	203.	מאנארא	260.	סי געיט	314.	קאמין	370.	שירלוב
146.	טאראנטא	204.	מאנהעטן	261.	סיזון	315.	קאנטשיק	371.	ששיטילאש
147.	טאריננראר	205.	מאנטשעסטער	262.	סימשעל*	316.	קאנסטנטין	372.	שלוניקי
148.	טבריא	206.	מאניסטרישטש	263.	סילעוו	317.	קאסוב	373.	שעבעש
149.	טולימולא	207.	מאקאווי	264.	סערביא,	318.	קאסטהעל	374.	שענסטרוב*
150.	טורשין	208.	מנגצא	265.	סערראהעלי	319.	קאסנטין	375.	תל-אביב
151.	טיניא	209.	מאנסי	266.	סקאליט	320.	קארטשוב*	376.	תקוע
152.	טיפליץ	210.	מאסקוע*	267.	סקאדיסקא	321.	קדיר		
153.	טירנאל פרומאס	211.	מארגרעטען	268.	סקופלאנר	322.	קובלענץ		
154.	טלומט	212.	מארמאראש	269.	עולם, כל העולם כולו	323.	קוטב		
155.	טעלסעראצא	213.	מארשה	270.	עזרה	324.	קול*		
156.	טעלענר	214.	מ"כ	271.	עכברי*	325.	קולויא (קלן)		
157.	טענשן	215.	מברכתא	272.	ענגלאנר (אננגלטירה)	326.	קולקוב (קוליקוב)		
158.	טראבלם (טריפולי)	216.	מגרל גר	273.	ערלוי	327.	קונטשונא*		
159.	טרויש (טרוייא)	217.	מוניייאנה	274.	פאטק	328.	קושטאנטינה (קושטא)		
160.	טריסק	218.	מונקאטש	275.	פאלטשאן	329.	קין-נאררנס		
161.	טריסקאוויטץ	219.	מורסא (מורסיא)	276.	פארי	330.	קיצאן		
162.	טריפולי	220.	מחחא			331.	קיעלץ		
163.	טריר	221.	מיאנאלניצא			332.	קלימאוויץ		
164.	טרינפאל	222.	מיצאן						
165.	טרנסאל								

א יישר כח לידידינו הגאון בעמח"ס כל בו על הלי רשויות ועירובין (חלק רשויות) שליט"א אשר מסם העתקנו העיירות הנ"ל שהיו שם עירובין, והודעה לראות בספר עצמו ירבוש לו את הס' הנ"ל.

העתקנו כאן ב' סימנים מספר תיקוני עירובין להגה"צ רבי יוסף דוד מאשקאוויטש האדמו"ר משאץ ומסאסוב זצ"ל, מה שהביא בספרו חוות דעתם של הגדולים זצ"ל *, בענין תיקון ערובין בניו יארק וכלליות בעיירות הגדולים, ומכתב גלוי שכתב להגה"צ ר' משה פיינשטיין זצ"ל, ובתוכם כמה תשובות ובירורים נגד הפירכות על תיקון העירוב והפירצות שיכול לצמוח מזה בכיכול. "צא ולמד מהבירורים שהפירכות והפירצות שהמתנגדים אומרים היום על העירוב הם תולים בבוקי סרוקי ואין בהם דברים של ממש".

הגה"ק בעל חזון איש זצ"ל היה מן הראשונים שהשתדל לתקן עירוב, וכנס תלמידי חכמים לביתו למהד לגמור העירוב.
(ראה לקמן עמוד 55, וראת עוד לעיל עמוד 9)

עשינו קו מתחת הענינים הנוגעים לענינינו, ראה והבן!

*כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל, אדמו"ר מליבאוויטש זצ"ל, הגה"צ ר' יונתן שטייף זצ"ל, הגה"צ ר' שלמה זלמן ברורין זצ"ל (בעל מחבר ספר שערים מצויינים בהלכה), הגה"צ ר' זכריה יוסף ראזענפעלד זצ"ל רב אנ"י בסט' לואיס, הגה"צ ר' יצחק אלחנן זצ"ל, הגה"צ ר' יעקב יוסף הכהן זצ"ל רב הכולל כניו יארק, הגה"צ ר' יהושע סיגעל זצ"ל, הגה"צ מהרש"ם מברעזאן זצ"ל, הגה"צ ר' ארי' לייביש הורביץ זצ"ל מפפאניסלאוי, הגה"צ ר' משה מייזליש מפרעמישלא זצ"ל, הגה"צ ר' משה נחום ירושלימסקי זצ"ל רב רקיעלץ, הגה"צ ר' מיכאל דוב ווייסמאנדעל זצ"ל.

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

קונטרס

תיקון עירובין

בעיר (אי) מאנהעטען ניו-יארק יע"א

א

תוכן החבור ויסודו מיוסד לעודד ולחזק לבבות התלמידים ובני הישיבות ללמוד וללמד בהלכות שבת ועירובין, כמו שכתבו רבותינו מוה"ר יוסף אלי' הענקין ומוה"ר משה פיינשטיין שליט"א בהסכמתם על חיבור זה, וכל הקורא בו ימצא טעם לשבח ומרגליות טובות וצורת פתח לעייל בו ברוב ענינים השייכים לדיני דשיות ועירובין, כל אי"א על מקומו הראוי לו, ויה"ר מלפני אבינו שבשמים שיפתח לבינו בתורתו ויראתו ולעבדו בלבב שלם כיר"א.

ממני הצעיר

יוסף דוד בהה"צ מוה"ר יצחק שליט"א (זצ"ל) מאשקאוויטש

האדמו"ר משאץ ומסאסוב

(שנת ה' אלפים תשט"ו)

❀

נדפס בשנת תשי"ט לפ"ק

בדפוס "כלשן"

ע"י מרדכי שוסטערמאן ושלום דובער פוירשנער

סימן י'

חוות דעת הגדולים שליט"א

חוות דעת הגדולים הה"צ מסאסמאר, הה"צ מליובאוויטש, הה"ג ר"מ פיינשטיין שליט"א ועוד רבנים וגאונים, ירושלים עה"ק אם יש לה דין דה"י או כרמלית.

בענין חומרת המ"א בסי' שס"ה ס"ק ו' שכתב, דעיר המוקפת חומה ונפרצה בה פירצה בר' טפחים ובקעי בה רבים, לדירן דקיי"ל דיש לה דין חצר, צ"ע אם מותר ויש להחמיר עכ"ל. נראה לע"ד "דהאי ובקעי בה רבים" שכתב המ"א, כוונתו ששים רבוא דוקא, כמו שכתב המ"א גופא בסס"י שס"ג, בנדון תל המתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות וז"ל, אבל אם רבים בוקעין על אותו תחל בטלה המחיצה, משום דעשוי בידי שמים, ואפשר אין רבים פחות מששים דבוא עכ"ד. הכא נמי ס"ד בעינן, וכן הוא בתשובות בית אפרים סי' כ"ו ח"ל, אבל לענין שיהא קדוי דה"ר שיתחייב עלי' משום הוצאה דילפינן ממשכן, דכה"ג שמוציא מרה"י לדה"ר חייב, בעינן דוקא רבקעי בה רבים דהיינו ששים דבוא כרגלי מרבד, והיינו דאמרן בכל דוכתא דבקעי רבים ואתו רבים ומבטלי מחיצה עכ"ד.

הנה ראיתי יש חולקים על המ"א בזה באמרם שזה הוא קולא יתירא, אבל במדומה שלא כוונו לאמיתו של דבר, כפי הבנת ספר פרשת העיבור מבעה"מ ת' מים רבים שכתב בזה"ל, ומעתה כיון שבעלי התוס' המה הממציאים זה החידוש, וגילו אוזן לאשמעינן דהמחיצות שאינן עשויין בידי אדם, אתו רבים ומבטלו מחיצתא, נראין הדברים שאין לנו אלא חדושם, ולפסוק הדין כוותייהו, דוקא היכא דששים דבוא בני אדם עוברים עליהם, כי הם אמרו והם אמרו, ולא לדכוב אתרי דכשי ולתפוס החבל בשתי ראשין, ולמנקט חומרא דהאי וחומרא דהאי עכ"ל, כי באמת חידוש הוא, דברפ"ק דביצה אמרינן דהכנה ביר"ש הוה הכנה מעליתא ע"ש ברש"י ותוס', והרמב"ם פט"ז מה"ש ה' ט"ו כתב, כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצוי', וכל מחיצה שאינה עשוי' לנחת אינה מחיצה, וכתב הה"מ, אעפ"י שהמחיצות העשויות מאליהן כתל וסלע מועילות (דהיינו עשויות ביר"ש) אלו העשויות בידי אדם ללא תועלת סופן ליבטל ואינן כלום עכ"ל, והם גרועים ממחיצות העשויות ביר"ש, וה"ה בנדון דידן אם רוצים אנחנו לנקוט חומרת המ"א, בענין מחיצה שאינה עשוי' בידי אדם, שלא הזכירה שום פוסק זולתו, נחזיק ג"כ בכללו, דסתם רבים הם ששים רבוא.

ויש לדקדק בזה רז"ל התו' עירובין (כ"ב:) ד"ה דילמא, ותימא דלרבנן כל ארץ ישראל תעשה ד"ה ע"י סולמא דצור ומחתנא דגדר, ובבל נמי דמקיף לה דיגלת, ולא אתו רבים ומבטלו מחיצתן וכו', וי"ל דמחיצה שאינה עשוי' בידי אדם לא חשיבה כולי האי, ואפי' בבנן מודו דאתו רבים ומבטלו מחיצה עכ"ל, ושם (ט"ו.) בתוס' ד"ה תל ובקע כתבו, ולא תקשה מכאן למ"ד (בפרק הישן) מחיצה שאינה עשוי' בידי אדם לא שמה מחיצה, דלא אתיא למעוטי אלא רבר שאינו דאוי להעשות בידי אדם כגון בעלי חיים עכ"ל.

נמצא שדברי התוס' אלו סותרין דבריהם דלעיל, משום דלעיל לא מחלקי בין דאוי להעשות בי"א לשאינו דאוי להעשות בי"א, ואם כוונת התוס' דתל ובקע הוו מחיצה, אבל לא הוו מחיצה כולי האי, הי' להם לפרש זה בתל ובקע, ומכש"כ במדינה כולה, והמ"א שרעתו להחמיר בזה, הי' לו לתרץ דברי התוס' וצ"ע.

הרמב"ם פי"ז מה"ש הכ"ח ז"ל, הי' במקום אחד מן הזויות או בכל זויות מארבעתן, אבן גדולה או אילן או תל המתלקט י' טפחים מתוך ד' אמות, רואין כל שאילו יחלק ויש בו אמה לכאן ואמה לכאן בגובה עשרה טפחים, נדון משום זויות שיש בה ב' פסין (של ביראות) עכ"ל, ותל הוא בי"ש, כן כתב רש"י עירובין (ט"ו.) ו"ל, תל ובקע מבריאת העולם הם, ואעפי"כ אין הרבים העובדין בין הפסין מבטלין אותם.

שכן כתב הרמב"ם שם הל"ג וז"ל, ואפילו היו רבים בוקעין ועוברין בין הפסין לא בטלו המחיצות, והרי הן כחצירות שהרבים בוקעין בהן וכו', ואם תאמר שכאן אין רוב רבים על התל, הא כתב הרמב"ם שם פי"ד הי"ו, תל המתלקט גובה י' טפחים מתוך אורך ד' אמות, הרי הוא דה"י, ולא מחלק בין רבים בוקעין עליו או לאו, וגם דברי הרמב"ם אינם עולים לדעת המ"א.

בעיקר הדין ששים רבוא, כתב המחבר סי' שמ"ה ס"ז ז"ל, איזה דה"ר רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה, ואינם מקורים, ואין להם חומה, ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברין בו בכל יום אינו דה"ר.

דברים רצו לומר בזה דהוי כסתם ואח"כ יש אומדים, ועי"ז רצו להוכח דס"ל להמחבר כדיעה ראשונה, אבל הפרמ"ג בזה הסימן משז"ס ק' ו' כתב, דכאן אין חל זה הכלל, משום דלא הזכיר המחבר בתחילה מס"ד כלום, וז"ל הפרמ"ג וע' מ"א ז' פסק ג"כ לקולא, ואע"ג דהלכה כדיעה ראשונה כסתם, היינו "במפורש" משא"כ כאן שאינו מפורש להיפך עכ"ל, והצדק אתו כי שינה כאן המחבר, במה דלא הזכיר בדיעה ראשונה משמש דבוא כלל, ואין כאן שתי דיעות אלא דיעה אחת והוא הלכה, וכן פסק המחבר גופא בסי' ש"ג ס' ח".

ובכללים בדרכי הפוסקים מבעל כנסת הגדולה אות (ז') כתב, דדך הטור להביא באחרונה הדעת שהוא מסכים בו בנימין זאב סי' ק"ע, וכן דדך הרב מהר"י קארו ז"ל משתמש בכלל זה בשפר בית יוסף.

אחר הדברים האלה שעברתי ושניתי בכל עיר (אי) מאנהעעמן ניו־יאדק לארכה ולרחבה מבית ולחוץ, וראיתי את המחיצות ואת הגשרים והכל הוא על צד היותר נכון, ויש באפשרות לתקן עירובי חצירות, תכנתי קונטרס תקוני עירובין בקיצור נמרץ, שבאמת הת"ע במאנהעטען אין בו שום סדקה, ואינו נחוץ למיעוך ומשמוש, לפי ראות עיני העני' להלכה, ואח"כ שלחתי אותו הקונטרס לאיזה מהרבנים וצדיקים שליט"א. האדמו"ר מוה"ר יואל שליט"א טייטעלבוים מסאטמאר, קרא אותי להיכלו ודיבר אותי באריכות וקצרות, ואמרתי לו שמחוייבים אנחנו פה בגליותנו בארצות הברית, אשר הוא דוב מנין ורוב בנין מעם ישראל החרדים לדבר ה', להחזיק במצות תקוני ע"ח, אשר החזיקו אותה אבותינו עד זמן החרבן הגדול והמר הזה ד"ל, היכן הם התקוני עירובין דכל עיירות אייראפא, אשר לדאבון נפשינו חרבו ואין שם איש, ואם לא נחזק כאן בארצות הברית, המצות והמנהגים שאחזו ונהגו אבותינו במס"נ גדול, אז חלילה ישתכחו מעט מעט מן הלב, והבאים אחרינו לא ידעו מזה כלום.

והאדמו"ר מוה"ר מנחם מענדל שליט"א מליובאוויץ, כתב במכתבו הראשון בזה הלשון, ומ"ש בענין דמצוה לתקן עירובין, יעויין נוסף על מה שהזכיר במכתבו, שיטה מקובצת לביצה (ט"ז) שו"ת הרא"ש כלל כ"א תשב"ץ ח"ב סי' ל"ז ת' ח"ס ח' או"ח סי' צ"ט שו"ת בית אב תנינא סי' א' עכ"ל, והוא תשובה על ששאלתי ממנו לדעת רעתו הישרה והנכונה בזה הענין.

וההג"ג מוה"ר יונתן שליט"א שטייף כתב לי יישר כח, ודיבר אותי ג"כ פא"פ בענין הגדול הזה, להציל לע"ע רבבות מישראל במאנהעטען ממכשול טלטול והוצאה בש"ק באיסור ח"ו.

וההג"ג מוה"ד יעקב הכהן ז"ל מעסקין כתב לי, ומה דהביא ראי' מגמ' ורמב"ם או מאיידאפא, הדמיון אינו עולה יפה, דעמי הארצות גדלה באמעריקא ד' ירחם, לכן דעתי בזה שב ואל תעשה עדיף עכ"ל, ואני אומר שרובם ככולם אינם מומר להכעיס, ואם ספי לי' התירא לא אכיל איסורא, על כן במקום שאפשר לתקן ולהציל רבבות מעם ישראל מחילול שבת באיסור טלטול והוצאה אין אומרים בזה שב ואל תעשה עדיף.

והרב מו"ה שלמה זלמן ברדון שליט"א בעה"מ ספר שערים מצוינים בהלכה כתב וז"ל, שמחתי בו על פעילתו הנשגבה, וכבר אמרו חז"ל עירובין (כ"א) בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצאה בת קול וכו', וחפץ ה' בידכם יצלח וזכו לזכות את הרבים, לבל יכשלו בחילול שבת זכותה יעמוד לנו במ"ש חז"ל, אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין.

וההג"ג מו"ה פ. מ. שליט"א טייץ מניו דזשוירזי כתב, פוק חזי מאי עמא דבר, ודבדיו צריכין גדר ובן נגר דלפרקוני'.

וההג"ג מו"ה יצחק לעווין ממינאפאליס כתב לי בענין חומרת הבכור שוד בצוה"פ הרחוק מן הכותל שלשה טפחים, ותשובתי ע"ז תמצא סי' ה' אות ה'.

ולפי דברי הח"ס סי' פ"ט, הדבר מוטל על יראי ה' של כל מקום ומקום, ועתידין ליתן דו"ח על כל זה.

ואחרון אחרון ההג"ג מו"ר משה שליט"א פיינשטיין, אמר לי שיש ת"י קונטרס ת"ע מההג"ג מו"ה מנחם סג"ל ז"ל פאלאק, והבחל"ח מה"ה ר' צבי שליט"א אייזענשטאט, והוא כתב ג"כ קונטרס בזה הענין, וכתב שם טעמים להחמיד ונתנו לי לעיין בו ולחוות דעתי העני' בזה, וזהו תוכן דברינו ואלו הם ההערות שעשיתי לענ"ד, ותמכתי יתדותי על דברי הספר תוספת שבת סי' שמ"ו ס"ק ז' שכתב בזה הלשון, והנה אף שאין לי פתחון פה להשיב על דברי רבינו הגדול, עם כל זה הרשות נתונה מקדמונינו ז"ל, שקטן יכול לחלוק על הגדול ובלבד שיתן טעם לדבריו עכ"ד.

והתפארת ישראל פ"ד דאבות מ"ח כתב, ואל תאמר קבלו דעתי שהן רשאין ולא אתה, דאחרי דברים להטות כתיב, מיהו כשמברר שטועין בדבריהם, רשאי לומר קבלו דעת תורה ע"כ.

בדף (ו') מקונטרס שלו פלפל הרבה בענין הגשרים והוא דרוש וקבל שכר, או משום יגדיל תורה ויאדיר נדה (נ"א:), אבל לדינא אין נ"מ, לפי שהמחבר סי' שמ"ה סט"ז וסי' שנ"ג ושנ"ה וסי' שע"ד ס"ד כתב, דאם יש חלון בגג הבית הוי הגג נמי דה"י, אפילו אין המחיצות ניכרות לעומד על הגג, ע' תוס' עירובין (פ"ו) ד"ה גוזוטרא, שם (פ"ט.) ד"ה במחיצות, דמה טעם הוי כל הגג דה"י, משום דע"י החלון נעשה כל הגג כחורי דה"י, וגם זה הטעם כתב הרא"ש שם (צ"ב.), וכן משמע מהתוספתא דעירובין פרק ז' ה"ט שאמרו, אחד חלון שבין ב' חצירות ואחד חלון שבין ב' דיורין וגשרים, מטלטלין תחתיהן בשבת דברי ר' יהודה וחכמים אוסרין עכ"ד, דאין הפלוגתא אלא בתחתיהן אבל בחלון ועל גבן, כ"ע מודים דהחלון הוי כחורי החצירות, והגשרים הוו כחורי המקומות שהם עומדים ביניהם, וכן משמע מהתוספת שבת סי' שס"ג והת' נובי"ת סי' מ"ה והפרמ"ג בזה הסימן במש"ז ס"ק כ' והת' צ"צ סי' ל"ט, שכתבו דצוה"פ מהני לחלק הגשר, וכל חלק וחלק נגרר אחר מקומו, ודינו כיוצא בו והיינו דין דגג.

הרמב"ם בפיה"מ פי"א דשבת וז"ל, גזוטראות, כצוצדות והוא בנין מעצים יוצא מן הכותל ולחוץ בעליות על דה"ר, ועושין אותו כדי להרחיב העלי' והיו אותן הגזוטראות רה"י גמורה.

וז"ל, המרדכי פרק כיצד מעברין הלכה תק"ה, צוה"פ מהני לחלק חצר לשתים, לערב כל או"א לעצמו או לערב שתים, ע' אבן העוזר סי' שס"ג אות (ל"א) וסי' שס"ד שהאריך בזה, ואחר זמן מה מצאתי בספר פרשת העיבור מת' מים רבים כדברי אות באות וְשמחתי.

בדף (ט') ד"ה אך הנה, מביא הרשב"א בעבוה"ק דלא מהני ת"ע ברה"ר, ראשית העליתי בזה הקונטרס סי' י"ח שדברי עבוה"ק אלו, לאו דסמכא הוא שס"ס נפל שם, והשנית מי לחשך לומד דעיד (אי) מאנהעטען דינה כרה"ר, לפי דעת הגמ' והמפורשים דינה כתל המתלקט ר' טפחים מתוך ד' אמות, לפי שאין המים מבטלין מחיצות התל, ומבריאת העולם ועד הנה לא הי' לה דין דרה"ר ע' שבת (ק'), והוי רה"י מן התורה וכרמלית דרבנן, לפי שהוא כחצר יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה עירובין (סז.), וגם דינה כישבה ולבסוף הוקפה כמבואר בסי' ח'.

דף (י"ט) עשה ב' לשונות בדברי רש"י עירובין (ק"א.), ללשון ראשון ירושלים דינה כחצר של רבים ומהני בה עירוב, וללשון שני דינה ככרמלית ולא מהני לה עירוב, ונקשה עלי הדבר דאם הי' כמו שדצה הרב ללמד בדברי רש"י, למה סתם רש"י זאת ולא כתב מפורש דלא מהני עירוב לירושלים, דאמורא צדיק לפרש דבריו ומכש"כ הפוסקים, והרי רש"י גופא כתב כן וז"ל בפ"ק דגיטין (ד'.), דהוה לי' לרב נחמן דאמרה הוא לאפרושי למלתא, דלא תיפוק חורבה מיני' עכ"ד.

ולפי דברי הרב דאמר דללשון שני של רש"י לא מהני עירוב לירושלים, משמע דלא הוי רה"י מדאורייתא וכרמלית דרבנן, א"כ טעו הה"מ הכ"מ והלח"מ בפירושו של רש"י, שהה"מ בדפ"א מה' עירובין והלח"מ שם והכ"מ בדפי"ד מה"ש כתבו בפירוש, דלרש"י ירושלים הוי כחצר של רבים שלא עירבו, ומהני בה עירוב, ולא ככרמלית דלא מהני בה עירוב, ואם ראה הרב אותן פוסקים ופליג עליהם הלא הוא לגבן יחיד כנגד רבים, ואם לא ראה ולא עיין בהם, קשה היאך כותבין קונטרס על תיקון עירובין, מבלי לעיין בם שהם בסיס להלכה, ובפדט שגם מהרמב"ם בפיה"מ משמע כדבריהם.

תוספתא פ"ב דעירובין, מערבין במעשר שני בירושלים אבל לא במדינה עכ"ל, משמע דמהני עירוב לירושלים, ומדסתמו ולא אמרו במבואות או בחצירות ירושלים, משמע דמהני לכל העיר.

ירושלמי עירובין פ"ג ה"ב, תני ב"ש אומרים מערבין במעשר שני בירושלים, א"ד ירמי' הדא אמרית בעירובי חצירות ולא בעירובי תחומין, קרבן העדה הכי גרסינן תני בש"א מערבין במעשר שני בירושלים, וה"פ דכיון דיכול לאכלו שם הרי הוא מזון הראוי לו, הדא דאת אמר שמעברין במעשר שני בירושלים, היינו בעירובי חצירות שנתן ה' בתוך העיר, אבל בעירובי תחומין כיון שהוא צריך לתת אותו חוץ לירושלים אין הסעודה ראוי' לו בשעת קניית העירוב, דהיינו בין השמשות אין מערבין בו.

הרמב"ם פ"א מה"ע הט"ו ז"ל, ומערבין במעשר שני בירושלים, מפני שהוא ראוי שם לאכילה אכל לא בגבולין עכ"ל, ויש לדקדק מאי טמעא לא הביאו הה"מ והכ"מ מאין הוציא הרמב"ם דין זה, ואם הי' כוונתו שמעברין רק במבואות או בחצירות ירושלים לא הי' לו לסתום אלא לפרש כמש"כ לעיל בשם רש"י.

הריטב"א עירובין (ק"א.) והא דקאמרינן דירושלים כרמלית הוא, "לא רייקינן בלישנא" ונקטינן אשגרת לישנא, דרגילין לומר רשות הרבים כרמלית, דודאי כיון שיש לה דלתות הנעלות הרי הוא "כחצר גמורה", שאעפ"י שלא עירבו בה "מותר לטלטל בכולה כלים ששבתו בה", וכדאיתא בפרק ר' אליעזר, וגם מבואות ירושלים כן הדין, ואין אסור אלא שלא להכניס ולהוציא מן הבתים וחצירות למבואות, כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר שאינה מעורבת.

מאירי עירובין (ו'.) ז"ל, והאמד ר"י ירושלים וכו', והם מפדשים וכו', אחל מ"מ יש בה איסור ואין בה תקון חכמים והרי הוא כרמלית, אלא שלדעתנו לא נאמר אלא מפני שצריכה עדיין לעירוב פת כמו שידוע בכל תקוני המבואות, שאעפ"י שהוכשרו צריכים לעירוב פת, ואף גדולי המחבדים הזכידו מדינה המוקפת חומה שדלתותי' ננעלות בלילה ומבוי סתום המוכשר בלחי כאחד, אלמא שבדין אחד הם.

תשובות הריב"ש סי' ת"ה ז"ל, ואל תשיב מההוא דמבוי שכלה לדחבה, דה"א אצרכוה ולא מידי, דרחבה אינה כרמלית אלא רה"י גמורה, שהרי היא מוקפת בארבע מחיצות, ואינה יתירה על בית סאתים ומותר לטלטל בכולה, ואפילו היא של רבים, דהא לית בה דיורין, ואפילו עירוב אינה חסרה, ואף אם חסרה עירוב כיון שהיו בה דיורין, עדיין אינה כרמלית ואעפ"י שאסור לטלטל בה, דדה"י גמורה היא במחיצותי', אלא שמפני חסרון השיתוף אסור לטלטל בה ככרמלית, והיא כירושלים שקראוה כרמלית בפרק המוציא תפילין, וכתבו המפורשים ז"ל "דלאו דוקא כרמלית", דכיון שדלתותי' נעולות בלילה "רשות היחיד גמורה היא", אלא לענין טלטול הרי הוא ככרמלית מפני הדיודין לחסרון השיתוף עכ"ל, ומש"כ הריב"ש הרי היא ככרמלית, נראה לענ"ד כוונתו, שאסור להוציא כלים מבית או מחצר שעירבו לרחובות העיר, כמו שאסור להוציא מדה"י לכרמלית, אבל כלים ששבתו ברחובות ירושלים מותר לטלטל יותר מד' אמות, דהיינו שמותר לטלטל בכל העיר, לפי שהוא דה"י גמורה עירובין (פ"ט.), משא"ב בכרמלית דאינו מותר בטלטול, אלא בד' אמות שבת (ו'.).

מהרי"ל הלכות ע"ח ז"ל, ועוד הבאתי להם ממה שקדא כרמלית לחצר שישראל ועכו"ם דרים בה, באחד מחיבורים או בתים ע"כ, חיבורים היינו הרבה בני אדם דרים ביחד, הנה המהרי"ל קרא ג"כ לחצר שאינה מעורבת כרמלית.

תשובות בית שלמה סי' נ"א מביא בשם תה"ד דעיקר ברש"י דירושלים לאו כרמלית היא, אלא כחצר של רבים שלא עירבו, ולא ה' להם ב' לשונות ברש"י שם.

ולענ"ד נראה ראי' מתוס' שבת (ו'.) ד"ה ארבע דשויות וז"ל, קשה לרשב"א לתני חמשה (דשויות), דהא קדפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, הזורק מרה"ר לתוכו או איפכא חייב, ואין מטלטלין בו אלא בד' אמות, וי"ל דההיא רה"י גמור הוא, אלא לענין דאין מטלטלין בו אלא בד' אמות עשאוה ככרמלית, והדי בבר שנה רה"י והכרמלית, ולהכי נמי לא תנו חצר שלא עירבו עכ"ל, הרי דקראו התוס' לחצר שלא עירבו כרמלית, לפי שאסור להוציא מן הבית לחצר שלא עדבו.

אבל אין לומר דגם בחצר שלא עירבו שהוא כרמלית דרבנן, אין מטלטלין בה אלא בד' אמות, כמו בקדפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, דבפי' אמרינן בשבת (דף ו'. וק"ל) דבחצר שלא עירבו מותר לטלטל בכולה הכלים ששבתו בתוכה, ע' רש"י עירובין (צ'.) ד"ה ורב, וכן כתב הריטב"א הנ"ל.

הרמב"ם פט"ז מה"ש ה"ב, הי' יתר מבית סאתים (סלע שבים) אעפ"י שהוא רה"י, הואיל ואסור לטלטל בו אלא בד' אמות ככרמלית, הרי זה מותר לטלטל מתוכו לים, שזה דבר שאינו מצוי הוא ולא גזרו בו, הג"מ שם, מבאן התיר ר"ת בגינה אחת יתירה מבית סאתים שלא הוקפה לדירה לטלטל מתוכה לחוץ, הואיל ואין רה"ר גמודה עוברת לפני' אלא כרמלית וכו', ועוד ראי' מדתניא בפ"ק דשבת ד' רשויות לשבת ואם הי' אסוד לטלטל משאר כרמלית לקדפף יתר מבית סאתים, אשכחן להו חמשה ע"כ לשון מהרי"ם עכ"ד, והוא ראי' נכונה למש"כ.

כן הוא דרך מחכמי הש"ס שלא לדייק כל כך בשמא אם הוא בדומה לו בקרוב, וכן הוא בפ"ב דערלה מ"ג, והערלה מעלה את הערלה, וכתב הרע"ב שם וצריך לומר דאחד מהם נטע רבעי שהם שני שמות, דאי אפשר לאיסור של שם אחד שיהי' מבטל קצתו לקצתו, וקרי תנא לנטע רבעי ערלה שמן הערלה הוא בא, ולהבי לא קתני הכלאים, שאין בכלאים שני שמות כמו שיש בערלה עב"ד, וכן הוא בשבת (ו'.) אמר עולא כרמלית הויא (הבקעה) ואמאי קרי לה רה"י לפי שאינה רה"ר, וכעין זה כתב הריב"ש סי' ת"ה, ולפיכך אין לדייק מזה דקראו לירושלים כרמלית, דכרמלית ורה"י חד דינה אית להו מן התורה.

סוטה (מ"א.) מבאן ואילך כל אחד ואחד מביא ספר תורה מתוך ביתו וקורא בו, וכל כך למה כדי להראות חזותו לרבים, ופירש"י מכאן ואילך, לאחר שגמר כהן גדול לקרוא פרשה בברכותי', כל אחד ואחד מן הציבור מביא ספר תורה מביתו לעזרה, דקסבר אין עירוב והוצאה ליום הכפורים, אי נמי "ירושלים דלתותי' נעולות בלילה ומערבין את כולה" עכ"ל. הנה רש"י כתב כאן ב' פירושים, אין עירוב והוצאה ליום הכיפורים, "אי נמי" ירושלים דלתותי' נעולות בלילה, ובכללים בדש"י מובא בסוף ברכות כתב, כשאומד רש"י אי נמי כדרך אביצעית אימא, והוא כשיש חולשא ורוחק בתירוץ ההוא חוזר לתרץ בענין אחד, ועיין הדוחק שיש בתירוץ הראשון עכ"ד, וכאן הדוחק הוא בפירוש הראשון, הא תינח יוה"כ שחל להיות בחול, יוה"כ שחל להיות בשבת מאי איכא למימר, ע"כ חזר בו רש"י מפירושו הראשון וכתב פירוש אחר דאפילו יוה"כ שחל להיות בשבת ג"כ מותר להביא ספר תורה מתוך ביתו.

ובתוס' ב"מ (נ"ג.) ד"ה דנפיל מחיצות כתב וז"ל, פ' רוב מחיצות וכו', דקודם שנפרצו היו "מותרים לטלטל" כדאמר רבי יוחנן ירושלים אלמלא דלתותי' נעולות בלילה עכ"ל, הרי דקודם שנפרצו בה פרצות היו מותרים לטלטל בכל העיר, ובזה נפל בבירא כל השקלא וטריא של הרב ר"מ שליט"א בענין ב' לשונות, ובענין מאי טעמא לא עירבו.

דף ב' הקשה הרב בקונטרסו מאי טעמא לא עירבו בירושלים, ראשית מי אמר לו שלא עירבו, ומי לא מהימן לנו רש"י ז"ל הנ"ל וגם התוס' הנ"ל שעירבו, והשנית ואם אין אנו יודעין הטעם שלא עירבו בירושלים, אין אנו רשאין לבדות גזירות אשר לא כדת, ואין להם שורש וסמך בשום מקום ושהם נגד השכל והמנהג, ואם אנו רואים שתקנו עירובין בשנים קדמוניות, במעהרין בהאלאנד בצרפת ועוד, אשר רוב הקהל לא היו טובים מאלה היום בארצות הברית, וגם לא תקנו בכל המקומות אלא בעיר אחת או שתים מכל המדינות, ורק במקום שהי' להם אפשרות, ולא בדו גזירות מלבם וד"ל.

והה"מ פ"ה מהחו"מ ה"כ כתב, ואני אומר אין לנו לגזור גזירות מדעתינו אחד דורות הגאונים ז"ל, והרא"ש הוסיף עוד יותר וכתב פ"ב דשבת סי' ט"ו וז"ל, תמיהני היאך יוכלו הגאונים לחדש גזירה, אחר שסתם רב אשי הש"ס.

והרמב"ם בפיה"מ על עירובין נתן טעם משום שיור, דצריכין לשייר בעיר של רבים, כמו דאיתא במשנה דעירובין (נ"ט.) ולתירוץ זה הדבר התוי"ט, וגם לתירוצם יש להקשות מאי טעמא לא עשו שיור, והלא הוא דבר קל שאפילו בית הבקר ובית התבן הוו שיור כדאיתא שם בגמרא.

אבל התפאי"ש בתב טעם מספיק אשד אין להשיב, והוא שהצדוקים לא הניחו להם, לפי שאינם מאמינים בתורה שבעל פה, ובפרט בשבע מצות דרבנן, והצדוקים היו בתוקף ועוז באלו העתים, כמו שמצינו כמה פעמים בגמרא, מפני הצדוקים, והתפאי"ש שם מביא שאפילו מלכים וגם כהנים גדולים היו מהצדוקים, והוא טעם מספיק שעולה על השכל.

ובסוכה (ל"ו.) אמרו כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין, ביצה (ט"ז.) אלא אי אמדית לחומרא מאי קלקולה איכא, ביום דמקלקלי בה רבים היינו קלקולא, ופירש"י כיון דמקלקלי בה רבים ששובחין ומטלטלין בלא עירוב, היינו קלקולא אם הי' מותר לערב אתמול והוא אסר.

ולענ"ד אמרתי בזה מה שקראו לירושלים כרמלית, טעם נכון ומקובל וקרוב אל האמת, והוא כד מעיינין בכל הש"ס, לא מצינן תקוני עירובין בעיר, אלא במבוי וחצר, אלא פעם אחת איתא במשנה עירובין (נ"ט.) עיר של יחיד ונעשה של רבים, והוא משום דין דשיור, וגם בראשונים לא מצינן כ"כ ת"ע בעיר, הגם דהרמב"ם כתב איזה פעמים מדינה, אבל כל הלכותיו הם לענין מבואות וחצירות, חוץ ממה דמצינן ת"ע בימי רש"י, מובא בהג"מ ובב"י סס"י שפ"ב בעירוב "בטרוש".

בספר הפרדס המיוחס לדש"י *) הלכות עירוב כתב, אם דרך רה"ר מפסיק בין המבואות, יעשה צורת פתח משני צדדים בקנים ובחבלים, ומותרים כל בני מבואות שבתוך הפתחים לטלטל איש לחבידו בעירוב, וכן כל המדינה ימעט כל פתחי' בקנים ובחבלים ויעשה כעין צורת פתח ומותרים בעירוב, וכעין זה כתב בח"ג פ' הדר ואו"ז פ' כיצד מעברין.

והטעם הוא לפי שבזמן הבית והתנאים והאמוראים ועד דור האחרון, היו בניני העיירות בצורה אחרת משונה מזמנים האחרונים, דהיינו שהיו הרבה בתים בחצר אחת והרבה חצידות במבוי, רק באמצע העיר או בצידה היו שווקים ורחובות מפולשים מקצי העיד אל קצה השנית, ולא היו שום בנינים בתוכן, ושווקים ורחובות היו משתמשין לאסיפת התגרין מכל העולם שבאו לקנות או למכור, גם נתאספו שם לעיין בצרכי העיר אשר שם ישבו זקני העיר לתקן תקנות, לפי שנחוץ לזה מקום רחבת ידים, וזה הוא שער העיר או דחוב העיר המוכר בתנ"כ ובכמה מקומות, אבל חניות קטנות וביהכ"נ ובית המרחץ וכיוצא בו הכל היו במבוי, והמבוי הי' כעיד קטנה, ובשבת לא היו צריכין להוציא או להכניס ממבוי למבוי, ואפילו עשו שיתופי מבואות לא עשו השיתוף אלא אותן המבואות שבצד אחד מן השווקים או רחובות, הלכך המבואות והחצידות עידבו, ולהשווקים ורחובות ע"פ רוב לא עשו עירוב, כי לא הי' בהם צורך בשבת אלא לעת מצוא.

ע' רש"י עירובין (ה'.) ד"ה בתים וחצירות, בתים פתוחים לחצידות וחצידות למבוי, שכן הי' דדכן שאין בתים פתוחין אלא לחצריהן, וע"ע

*) של"ה ריש מסכת תענית ד"ה מן כתב וז"ל, ומבואר מדברי הפרדס שנתחבר בשם רש"י ז"ל.

רש"י שם (ד'). ד"ה אין צריך כלום ו"ל, כל כניסה ויציאה רבתים שבהש"ס דרך החצר הוא, וחצר לפני הבתים עכ"ל, ומהגה סי' שפ"ז שכתב בזמן הגמרא משמע ג"כ כמו שכתבתי.

ומה שנוטה דעת הרב להחמיר מפני הטועין, היינו שבאים לכאן בני אדם ממקומות אחרים אשר אין להם עירובין, ורואין שמטלטלין בשבת, איכא למיחש שמא יבואו לטלטל גם כן במקומותיהם שלא עירבו, סברה קלישה בזו לא שמענו, וכי במדינת איראפא כמו הונגריא ליטא ופולניא היו עירובין בכל עיירות, גם בימי הח"צ הגוב"י הכניי"ח השב יעקוב והשב"י עשו ע"ח בכל עיירות, אלא במקומות שהי' להם אפשרות לתקן, תקנו ולא חששו לחשש טועין, ואם אמרו חכמים לשייר מקום, שלא לערב עם כל העיר ולא חששו לטועין, או שהתיר המ"א לטלטל בנהר הנקרש בעת הקיץ סי' שס"ג ס"ק ל"א, ולא חשש שמא יטעו ויטלטלו גם בימי החורף כבימי הקיץ.

בעירובין (י"ד:) תנא עשה לחי לחצי מבוי אין לו אלא חצי מבוי, פשיטא אלא אימא יש לו חצי מבוי, הא נמי פשיטא מהו דתימא ליחוש דילמא אתי לאישתמושי בכולי קמ"ל עכ"ל ולחי אמרו לעיל שרחכו ועובין כל שהוא, וכמה כל שהוא תני רב חייא אפילו בחוט הסרבל, ופי' ר"ח פי' חוט הסרבל, חוט כפול שתופרין בו הסרבל כדכתיב כפיתו בסרבליהן ע"כ, ולא חשו רבנן שמא יבואו לטעות ולהשתמש בכל המבוי.

תוספת שבת סי' שס"ג ס"ק כ"ח, ואם המים נקרשים בימות הגשמים אסור לטלטל דבטלו המחיצות ממילא, כן כתב המ"א והחזיקו אחריו בשו"ת שב יעקב ובכנסת יחזקאל לדינא, אבל לא משום המחיצות אלא משום הטעם של המ"א, אבל בקיץ שרי לטלטל, ולא דמי להאי חששא דשרטון דאסור אף בשעת ההיתר, שאני שרטון דלא שכיחי ולא ידעו לחלק, אבל קרישה דשכיח בכל חורף וחורף, כשם שידעו מן ההיתר כך ידעו מן האיסור ע"ש שהאריכו עכ"ל.

ויש לדקדק על הא דאיתא בשבת (כ"ט:), אבין ציפוראה גרר ספסלא בעילתא דשישא לעילא מרבי יצחק בן אלעזר, א"ל אי שתוקי לך כרשתקי לי' חבריא לר' יהודא נפיק מני' חורבא גזירה עילתא דשישא אטו עילתא דעלמא עכ"ל, והרי לעיל בברייתא אמרו דאם עשו לחי רק לחצי מבוי מותר להשתמש בחצי מבוי, ולא גזרינן שמא יבואו להשתמש גם בהחצי מבוי שלא עשו שם לחי, וכאן גזר עילתא דשישא אטו עילתא דעלמא, ונלע"ד לתרץ דגבי מבוי שאני, לפי שהם עצמם עשו תיקון הלחי בחצי המבוי, ע"כ לא יטעו לטלטל בשאר המבוי שלא תקנו לחי, הלכך לא גזרו שם, משא"כ כאן שלא עשו העילתא דשישא, כדי להתיר גרירה אלא לגוי בעלמא, לכן שפיר גזר ר' יצחק לגרר ספסלא אטו עילתא דעלמא, ולפי זה לא יהי' קשה על התוס' דכאן ד"ה גזירה מהברייתא דלעיל ע"ש.

מ"א סי' שס"ג ס"ק ל"ד ו"ל, ועיר מוקפת חומה בדלתות ראויות לנעול וולת בפתח אחד, כל העיר כולה ניתרת במחיצות אלו שפתח ההוא לא גרע מלחי או קורה, וכל העיר כמבוי אחד שיש בראשו לחי, שאין מעברין אותה לחצאין; ואם יש פירצה בטל הכשירה ויוכל להכשיר חצי במחיצה ולהניח חצי עכ"ל, ולא חש לטועין, וזו וא"צ לומר זו, שכתבו התוס' בפירוש דלא גזרינן עיר אחת אטו עיר אחרת, וז"ל התוס' שבת (כ"ט:) ד"ה גזירה, ומס' בקונטרס דכולה מחוצה רצפה היתה, התם אין לגזור אטו שאר עיירות", אבל בעיר אחת גזרינן עלי' זו אטו עלי' אחרת.

דף ג' ד"ה כתב, כתב הרב שם עוד טעם, והוא מפני אלו שא"א להם לתקן, או שלא "יתקנו", זה הוי בשגגה היוצא מלפני השליט, שעל הראשונים אנו מצטערים, והוא מה שכתב שלא יתכן לתקן ע"ח במאנהעטען, מפני שאר מקומות שא"א להם לתקן ע"ח, לפי שאינו להלכה כלל כמו שהוכחתי לעיל, ובא הרב שליט"א להוסיף גם אלו שאינם רוצים לתקן, אעפ"י שיש להם אפשרות, ומה נעשה שאינם רוצים לבנות בתי כנסיות, כאשר בנו אבותינו במקומות מושבותיהם וד"ל, ועוד אכתוב מזה אי"ה בספרי ואכמ"ל.

ואפילו נאמר כהרב שיטעו אחד מני אלף מאלו הנזהרים מלטלטל, הנה יצא הפסדו בשכרו, שאפילו אלו הנזהרים, גם הם ובפרט בני ביתם, נכשלין בזה האיסור על כמה אופנים, ועוד אם יש אפשרות להציל רבבות מישראל, שהם שומרי שבת חוץ מאיסור טלטול, שהם כמו אנוסים לפי שמאוד קשה להם להיזהר, ואם ספו להו התירא לא אכלי איסורא, בודאי מצוה רבה הוא להציל כמה נפשות מעבירה, ועל דבר זה אמרו חז"ל שבת (ד'), וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חברך, ואפילו לדעת התוס' שם שאומרים חטא בשביל שיזכה חברך, כגון בשפחה שחצי' עבר וחצי' בת חורין, שכופין את רבה לשחררה, ובכהן דמותר לתחוך היבלת לעבוד העבודה, הוא משום שהם מצוה דרבים, בכהן מצוה דרבים הוא, לפי שעבודת הכהן הוא מצוה דרבים, ובשפחה הוא ג"כ מצוה דרבים, משום דמכשלת את בני אדם, ומצוה להציל את הרבים מעון זנות, אבל בנדון דידן מה מצוה דרבים הוא, שנאמר חטא בשביל שיזכה חברך, אדרבא מצוה דרבים הוא בתיקון עירובין, כדי להציל רבים מאיסור הוצאה וטלטול במזיד. ומכ"ש בהוצאה וטלטול בשוגג.

קודם שהבאתי קונטרסי לבית הדפוס, נתן לי רבינו מהר"ם ספרי אגרות משה, וראיתי שנדפס שם קונטרסו תיקון עירובין בסי' קל"ח קל"ט ק"מ, ואחרי עבור כחמישה שנים, חזרתי על כל המקרא הן בדיני רה"ר הן בענין פי תקרה ושאר ענינים, ויש לענ"ד לדקדק בהם, ואי"ה בספרי תיקון עירובין אבוא על כל או"א באריכות וכאן אביא תרי מנהון.

ב"ה ב' מצורע תשי"ט, אל מעלת כבוד האי גברא רבא ויקירא ידיד ה' וידיד ב"א מורינו ורבינו מוה"ר משה שליט"א, בראותי בספרו אגרות משה אשר נתן לי שבוע העברה בסי' ק"מ, שהקשה מאין להם להרא"ש להרמב"ן ולהמ"א שהשערים צריכין להיות מכוונים זה כנגד זה, דמלשון רש"י באמת אין ראי', שלא כתב שהשערים מכוונים, אלא כתב רה"ר שלה מכוון משער לשער, וגם אין ברש"י הלשון "זה כנגד זה" והניח דבריהם בתימא.

הנה זהו לשון מפורש של רש"י עירובין (ו':), אבולי דמחוזא שערי העיר מכוונים "זה כנגד זה" והיו שם ששים רבוא.

ומש"כ בסי' קל"ח דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם בהעלוועטערס, לפי שנעשו להשתמש למעלה דהיינו לעבור עליהן עגלות הסאבווי", ולא להשתמש למטה, דהיינו להגן מהגשם או לצל, אינו נראה לענ"ד דלא גרע מהגזוזטראות היוצאין מכותלי הבתים דהם כנעשו מאליהן, ולא נעשו להשתמש לא למטה ולא למעלה, ואעפי"כ כתב הפני משה בפ"ק דירושלמי ה"ט שדנין עליהן משום צוה"פ או משום פי תקרה, ומה דכתב רש"י עירובין (צ"ה.) וסוכה (י"ט.), דכי אגמרי' רחמנה למשה גור אחית מחיצה (פ"ת), במחיצה העשוי' לחלל שלה אגמרי' ולא לחוצה לה, הוא לענין סוכה רוקא אבל לא לענין שבת, ע' כל השו"ט בזה סי' ה' אות ב'.

ובכלל נטה רבינו ר"מ פיינשטין מדרך הראשונים והאחרונים שאמרו הלכה כדברי המיקל בעירובין ואפילו במחיצות כמו שביארתי בסי' י"א, ומדעת כל התשובות שחפשו וחטרו אחר כל היתרים להציל דבים מאיסור הוצאה וטלטול בשבת בלי עירוב.

תיקון עירובין במאנהעטען

קמא

מכתב גלוי לרבינו ה"ר משה פיינשטיין שליט"א

קודם שהבאתי ספרי לביה"ד ראיתי בהפרדס שנה ל"ג חוברת ט' שכתב שם הטעמים של הר"מ פיינשטין, מה שאינו רוצה להצטרף להיתר תיקון עירובין בעיר (אי) מאנהעטען גיר־יארק, וז"ל: "לדעתי בעניותי בארתי באורך שודאי יש "טעמים גדולים" להתיר לתקן במאנהעטען, אבל כיון שיש גם טעמים להחמיר, כפי שבארתי שלא מבורר מנהג נגדם, ומצד החשש שלא יתירו במקומות שא"א לתקן כדהוכחתי מירושלים, איני רוצה להצטרף להמתירים, אף שאיני מוחה בהמתירים, מאחר "שהטעמים להתיר מרובים", ומצד החשש שהוכחתי מירושלים, בדיעבד בשעירבו הרי יהי' מותר, וכיון שהם סוברים להתיר, אף אחר שראו מה שכתבתי (באגרות משה סי' קל"ט) ודאי הרשות בידם לעשות כמו שהם סוברים, ובעלי נפש יראי ה' שיחושו להטעמים להחמיר כמו שכתבתי לא יטלטלו.

אבל בעצם איני רואה תועלת גדול וצורך לעשות תיקון לטלטל בכאן, של"ד לעיירות שבאיראפא שהי' צורך גדול ממש לחיי נפש, שלא הי' אפשר להכין מים לבהמות וכדומה מחיי הנפש אף לעצמן, אבל בכאן יש הכל בבית ואף בבתי בנסיות יש סדורים וחומשים עד למרבה, ורק לאלו הפושעים שעוברים על כל איסורי תורה לסלק מהם איסור הוצאה, שכנגד זה הרי יצא קלקול לאלו יראי ה' שלא היו רוצים לסמוך על המתירים, אם היו יודעים גם טעמי המחמירים.

וגם לאחר שיתקלקל איזה מהמחיצות לפי רוב השינוים המתהוים בכאן כמעט בשנים קרובות, וכמו שאחרי שנתבטל טעמו של הגר"י סיגעל שלא פסקו מלטלטל, ולכן איני רואה שיהי' חיוב לתקן במאנהעטען, אף אם הי' ההיתר ברור.

אבל אם אחר כ"ז סוברים המתירים שהוא צורך בשביל התינוקות ובשביל השוגגין איני מוחה, אבל איני מצטרף לעכ"ד."

א) הנה מש"כ מ"ט לא עירבו בירושלים, זה הטעם נפל לגמרי, לפי שברוב זמנים הי' עירובין בירושלים כדביארתי בסי' י', וגם בזמן הזה יש ת"ע בירושלים שיש בה רוב מנין ורוב בנין מת"ח י"ש כ"י ומגאוני זמננו כידוע, ושמעתי מאיש אחד שהי' בירושלים בעת שתקנו מחדש ת"ע שם, שהחזון איש זצ"ל הי' מן הראשונים שהשתדלו בזה וכנס ת"ח לביתו ומיהר הדבר.

ב) מש"כ הטעם שאם יטלטלו במאנהעטען בהיתר יבואו לטלטל בשאר עיירות באיסור, על זה אני שואל על איזה מעם ישראל אמר כן, אם על אותם החרדים שומרי תו"מ בכל דקדוקי' ופרטותי', הלא אינם חשודים על כך, ואם על אותם שאינם מדקדקים למאי נ"מ, ובאזני שמעתי מהרבה ר"ל שאמרו אם מותר לאכול בשר, מה לי אם שחט השוחט או אם הרג התורג

וזה וזה שוים, וגם שמעתי שאמרו למה לנו המקוה אשר לא טהורה היא, והלא אני "ביתי" יש לנו מרחץ יפה וטהורה ממקוה שלכם וכדומה, ואעפי"כ לא נמנעו רבותינו מלהתיר לשחוט ולאכול בשר, ולהתיר טבילת נשים במקוה כשירה, וע"ז אמרו צדיקים ילכו בם אעפ"י שפושעים יכשלו בם.

הרמב"ם בפירוש המשניות סנהדרין פ"י, ובאשר יאמין האדם אלה היסודות כולם (י"ג עקרים), ונתבדר בה אמונתו בהם, הוא נכנס בכלל ישראל, ומצוה לאהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שצוה ה' יתברך איש לחבירו מן האהבה והאחוה, ואפילו עשה מה שיכול מן העבירות מחמת התאוה והתגברות הטבע הגרועה, הוא נענש כפי הטאיו, אבל יש לו הלק לעולם הבא, הוא מפושעי ישראל, וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות (י"ג עקרים), הרי יצא מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות ומצוה לשונאו ולאבדו, ועליו נאמר הלא משנאיך ה' אשנא עכ"ל, נראה שישנם ב' מיני פושעים, א' מומר לתיאבון, ועליו כתב הרמב"ם "ומצוה לאהבו ולרחם עליו", ב' מומר להכעיס, ועליהם אמרו חז"ל צדיקים ילכו בם וכו', אבל הרב כללם יחד שלא מן הדין.

ומקורו של הרמב"ם נראה דאיתא פי"ב דנגעים מ"ה, אם כך תסה התורה על ממונו הבזוי, ק"ו על ממונו החביב, אם כך על ממונו החביב, ק"ו על נפש בניו ובנותיו, אם כך על של רשע ק"ו על של צדיק, וכתב הרע"ב, על של רשע, שהנגעים באים על לשון הרע,והתוי"ט כתב, וז"ל הרמב"ם שראיית הצדעת הנזכרת בתורה, אמרו שהוא עונש בעבור לה"ר וכו', ולזה השורש נקרא רשע עכ"ל, ואעפי"כ אמרו חכמי המשנה, שהתורה חסה עליהם, ויפה דרשו דז"ל, כפלח הרימון רקתך, אפילו ריקנים שבך מלאים מצות כרימון, אם אינו ח"ו מומר להכעיס.

ג) מש"כ הטעם שיצא מזה חורבה, שאם יתקלקל הת"ע יטלטלו ג"כ באיסור כמקודם, על מי יש לחוש, אם על המדקדקים בתו"מ אין חשש כלל, לפי שבאם יתקלקל הת"ע יעבירו קול במחנה ע"י ראדיא או ע"י אופן אחר, שנתקלקל הת"ע ואסור לטלטל בשבת זו, כמו שעשו אבותינו במקומות מושבותיהם, ובוראי שישמעו ויראו וימנעו מלטלטל עד אשר יתקנו העירוב, ומה כתב הספר תוספת שבת סי' שס"ג "כשם שידעו מן ההיתר כך ידעו מן האיסור", ואם בשביל אותם שאינם מדקדקים מאי נ"מ, ולמה לנו למנוע הת"ע בשביל אותם שאין להם שום שייכות לדברים האלה.

ומש"כ שאינו נחוץ כ"כ לת"ע במקומות האלו כמו בעיירות יוראפא, שהיו צריכים לשאוב מים לבהמות ולשאר צרכיהם, וכאן הכל מוכן ומזומן מע"ש, הנה יש כאן צורך גדול לת"ע, ואפשר כ"כ כמו עיירות יוראפא, לפי שכל ימי השבוע האנשים טרודים בעבודתם והנשים בעבודתן, וביום ש"ק שנחו מהעבורה קשה, והם רוצים לצאת החוצה לטיול ולשאוף האויר או לכקר הקרובים, מוכרחים הם להיות כלוא ומסוגר בבית, לפי שא"א להם ליקח הילדים הרכים, וזה הוא עינוי גדול ולא עונג שבת, וכבר אמרה לי אשה אחת ששמעה שאני משתדל בת"ע, שאעשה לה טובה גדולה בזה, שתוכל לטייל עם בנה הקטן ותהי' לה ג"כ עונג שבת.

ה) ומש"כ ורק לאלו הפושעים שעוברים על כל איסורי תורה לסלק מהם איסור הוצאה וכו', ישנם כמה אלפים מישראל שהם כבינונים, ואינם מחללים שבת בכל מלאכות ואפילו במו"מ הם נזהרים, אבל באיסור הוצאה וטלטול קשה להם להיזהר, ובשביל אותם הבינונים לבד כדאי הוא לתקן ת"ע ועוד שאמר החכם ע"ה כיתרון אור מן החושך, היינו שמן האור ניכר החושך, כן מן ההיתר שבעיר מאנהעטען יורע האיסור בשאר עיירות, וגם דבר נאה ויפה יהי' לבני ישראל שבאמעריקא, שישנם איזה עיירות שתקנו ת"ע ואפילו במקצתם ולא בכולם.

ואינו דבר חדש שכבר הי' לעולמים בימי הת"צ הכני"ח השבו"י ועוד הרבה גאונים שבזמנם, שלא תקנו בכל המדינה אלא בעיר אחת או שתים מכל המדינה, וגם העם לא היו טובים מאלה היום, ראה בקונטרס פרשת העיבור מבעה"ח שו"ת מים רבים מה"ר רפאל מילדולה, נדפס באמסטרדם שנת תצ"ד שהי' בימי הח"צ, ועל ספרו יש הסכמות הכני"ח שבו"י שכ' יעקב, והוא כתב על בני דורו כמו שהוא בעו"ה עכשיו כאן, ומ"מ חקרו ודרשו אחרי היתדים כדי שיוכלו לתקן ת"ע, ואם אלו צדיקים וגאוני ארץ השתדלו ע"ז מסתמא יש ממש בדבר.

וז"ל הספר פרשת העיבור, אשר על כן הן רבים עתה עם הארץ הנכשלים באיסור חמור לחלל שבת בפרהסיא, ונעשה להם כהיתר גמור להוציא מרשות לרשות, ולהעביר ביד הסודר שמקנחין בו האף ושאר כל תשמישיהם, כמו מפתיחות הבתים אוכלים ומשקים, ואין משגיחים בזה לדברי המורה המוחה בידם ומוכיח וחוזר ומוכיח, והן כפתן חדש יאטמו אזן, ואדרבא מוסיפין במעשיהם וישלחו כצאן עוליהם לעשות בפומבי גדול בשווקים וברחובות למרות עיני כל רואיהם, ואפילו "הגדולים" שבהם והאיש הירא את דבר ה' והוא זריז ונשכר "נכשל בדבר" ולא פלט מידי חיוב חטאת, כי לא יכול לו דזמנין דשואל בשלום רב מפני הכבוד ומפני היראה, ומסיר הכובע ואתי לאתויי ולאו אדעתי' וכהנה רבות.

זוהי סיבה זוהי ביאה שיצאתי ממחיצתי לדפוק בשער בת רבים ושערי ציון המצויינים בהלכה לבקש הוראת תיקון, כדי להפטר מן המכשלה הזאת עכ"ד, הרי שרצה לתקן בשביל אלו שאין משגיחים לדברי המורה המוחה בידם, ואעפי"כ לא קרא אותם פושעים, וע"ז אמרו חז"ל "חכמים הזהרו בדבריכם", וגם בשביל הירא לדבר ה' רצה ג"כ לתקן, וכתב דגם הירין היינו חררים נכשלו בדבר.

ו) ומש"כ שמשנים הבנינים והרחובות בכל פעם ופעם, הנה מה שמשנים הרחובות והבנינים בתוך העיר זה אינו מקלקל את היתר התיקון, אבל אם ירצו לשנות או לחדש גשרים או מעברות (טונעלס), לענ"ד יש בכח בני ישראל שבמאנהעטען להשתדל שיעשו או יתקנו הגשרים או המעברות באופן שלא יקלקלו הת"ע, ואפילו אותם יהודים שאין להם צורך בתיקון זה, הן הם ישתדלו שלא יקלקלו הת"ע, כי יהי' להם לכבוד ולתפארת אשר עיר שלהם יש לה ת"ע ואני יודע זאת ממעשה שהי'.

אבל בתנאי זה שיהי' הוער של ת"ע תחת הנהגת והשגחת אגודת הרבנים דאה"ב וקנדא, ושהם יהיו מפקחין על כל צרכי התיקון, ולענ"ד השבר יהי' יותר מן ההפסד, כי בעו"ה אין לנו מה להפסיד.

ואם מותר לתקן ת"ע במאנהעטען, לענ"ד כתבתי קונטרס ע"ז והוא רק שו"ט ולא להלכה, והרבנים הגאונים והגדולים שליט"א הם ידונו ע"ז, ויחוו דעתם הישרה והנכונה, וה' ינחנו במעגלי צדק שלא נכשל ח"ו בדבר הלכה א"ס.

השתלשלות הדיונים בשאלת ת"ע למאנהעטען נ. י.

קודם שהכאתי את קונטרסי לבית הדפוס, ראיתי בספר נועם ח"א עמוד קצ"ו, יצא לאור ע"י הה"ג מוה"ר מ. מ. כשר, ושם כותב שענין ת"ע במאנהעטען אינו דבר חדש לפנינו, וכבר הי' דו"ד ושו"ט בענין זה בין הרים הגבוהים משנים קרמוניות, זה אומר כה וזה אומר כה, ומנה אותם ככוכבים, וז"ל:

השתלשלות הדיונים בשאלה זו, במשך חמשים שנה ותמצית חוות דעת גדולי הרבנים בנידון זה.

א. הראשון שעסק בתיקון עירובין בארצות הברית היה הרב ר' זכריה יוסף ראזענפעלד ז"ל, רב לאגודת הקהלות בסאנט לואיס. בשנת תקנ"ה הדפיס קונטרס בשם "תקות זכריה", בו מברר בבקיאות רבה ובעומק הענינים כל צדדי ההיתר והאיסור ומסיק להיתרא. וכששאל לר' יצחק אלחנן ז"ל, השיב לו שישאל אצל הרב הגאון המפורסם מו"ה יעקב נ"י, רב הכולל בניו-יארק, כי יודעים לו סדר הרחובות באמעריקא ועל פי תשובתו יעשה. ושם בראש הקונטרס יש הסכמה מהרב הכולל וכותב: "האירו מול פני דברי ידידי הרב הגאון המפורסם מר"ה זכריה יוסף ראזענפעלד שליט"א כו' מה שנוגע להיתירו שחידש בעיר סאנט לואיס, והנה היטב אשר עשה להוציא כל דין מדברי הראשונים זי"ע אמרתי לפעלא טבא ישר חילו ויהי ה' עמו. ג' בסליחות תרנ"ה לפ"ק נויארק".

הנידון שלו הי', מג' צדדים מקיפים נהרות ומצד רביעי רצה לצרף חוטי הטעלעגראף ועוד דברים ומבאר שם בטוב טעם ההיתר של נהרות ומה שנוגע לגשרים וכו', כל אלו הענינים כבר נתברדו ונתלבנו היטב בספרי גדולי האחרונים כמו שיתבאר להלן, והוא העיר הערה חדשה הנוגעת גם לתיקון עירובין בנויארק, יובא להלן.

ב. בשנת תרס"ז יצא לאור בנויארק ספר בשם "עירוב והוצאה", (נוסח השער) "מאת הרב הגאון הגדול המפורסם כש"ת מוהר"ר יהושע סיגעל נ"י. [הרב הכולל דקהלות ישראל פ"ק אשר חשף זרוע עוזו ויצא בכחא דהיתרא אודות היתר הטלטול בש"ק בקצת חלק המזרחי דעיר נויארק, כלל הכתוב פה בספרו, ונוסף לזה תשובות בענין זה מאת המאורות הגדולים גאוני זמננו אשר כל אחינו בני ישראל נשענים עליהם בהוראתם [בעל שו"ת מהרש"ם מבערזאן, הרב אריי' לייביש הורביץ מסטאניסלאב, הרב משה מיזליש מפרעמישלא, הרב משה נחום ירושלימסקי רב דקיעלץ] ומהם ג"כ יצא הרבר בהיתר ומסכימים בכל עוז לדעת הרב הגאון המחבר הנ"ל ומפליגים בחוראתו זו. הובא לביה"ד ע"י הצעיר זאב וואלף במוה"ר מרדכי הירשפרונג מקראקא".

הגאון מבערזאן בעל שו"ת מהרש"מ כתב בתשובה ראשונה: "סוף דבר כי יש מקום להתיר הטלטול בצר המזרח של עיר נויארק אבל בעל נפש שיכול ליזהר בזה אשרי חלקו, אבל עפ"י ההלכה בשעת הדחק בזה יש להמקילים ע"מ שיסמוכו ויפה הורה הרב הגאון נ"י". ובתשובה השני 'כתב: "הנה אמת נכון הרבר כי אח"ז הגיעני מכתב מהרב הגאון הנ"ל וכפי שהציע הוא לפני מצב הענין במה שנתברר לפניו, ראיתי כי על פי הצעת הרברים ההיתר ברור גם שלא בשעת הרחק וגם בעל נפש יוכל לסמוך על זה ע"כ. שלום מרדכי הכהן אבד"ק הנ"ל".

הגאון מסטאניסלאב, אחרי שהאריך בחריפות ובקיאות נפלאה בכל פרטי הענינים, כתב: "סוף דבר הנני תמים רעים עם כבוד הרב הגאון מוהר"ר יהושע נ"י הנ"ל בהיתר טלטול בשבת בחלק מזרחה של עיר נויארק ככל הכתוב בקונטרסו בלי שום פקפוק, הנני בעה"ח פה סטאניסלאב, צום העשירי שנת תרס"ז לפ"ק, הק' ארי' ליבש איש הורוויץ אב"ד דפה הגליל תע"א".

הגאון מפרעמישלא האריך בעקרי יסורי ההיתר וסיים: "על כן למען להרים מכשול יישר כחו וחילו שיצא בכח רהתירא כי הרוד פרוץ מרובה מן העומד והמכשול בחילול שבת רב מאר ומחמת הטרדה קצרתי מאור כו' ועכ"פ נוחה רעתי מהפלפול שהעיר הרב הנ"ל כו' חותם בכל חותמי ברכות. מוצש"ק פ' וישב תרס"ו לפ"ק פרעמישלא. הק' משה מייזליש בהגמה"ר יח"ל זצ"ל האבר"ק הנ"ל".

הגאון מקיעלץ, להרב הגאון מוהרר יהושע סיגעל נ"י: "ואגב לא אמנע להעיר את כ' הרר"ג שזה יותר משנה שהשגתי קונטרס א' מכת"ר בענין תיקון עירובין והוטב מאר דברי כת"ר בעיני. הק' משה נחום ירושלימסקי. האבדפ"ק קיעלץ והגליל".

ההיתר שלו היה רק על חצי חלק של מנהטן, על סמך שמשלשה צדרים היקף הנהרות ובצד הרביעי צירף את הגשר של רחוב עוועניו השלישית, שחוצה את העיר מרדום סאוט בערי עד לצפון הארלעם רייווער.

ההצעה לתיקון של היום, הוא המרובר על כל מנהטן, המסובבת בנהרות וימים מכל צדריה, בלי להשתמש כלל בהגשר של מסלת הברזל, שבמשך הזמן כבר נפרק עתה. אמנם ישנם הרבה פרטים שנוגע גם היום שכבר נתבררו בתשובתו כמו שיתבאר להלן. והוא כותב שם עמ' 26: "וכן עשינו מעשה בפועל ששכרנו הרשות מן שכירו ולקיטו של שר העיר על משך עשר שנים והנני פרשה עירובי חצירות בכל ערב שבת ומטלטלין בשבת בכל משך הנ"ל מן סאוט בערי ער נהר הצפוני הארלעם רייווער באורך וברוחב מן נהר המזרחי עד מסילת הברזל הגבוה בשדרה השלישית. ומקום הניחו לי מן השמים להתגרר בו". וקהל גרול של אנשי פולין קבלו את ההיתר שלו. ובספר "ערות לישראל" שיצא בשנת תשי"א בנויארק, כותב הרב רי"א הענקין בדף 151: "הנה רבים משומרי תורה וביחוד מחסידי פולין מטלטלים פה בשבת וסומכים על ההיתר של הרב יהושע סיגעל משערפין זצ"ל, והנני רואה בזה לבאר שאין זו סמיכה כלל כו' אבל שכירות מקום עשה אז הרב ז"ל רק על עשר שנים, ומני אז לא נשמע על מי שהוא שיעשה שכירות כדין כו'" (לקמן יובא לשונו מה שמבאר שכעת אזרא לה ההיתר). כנראה אחרי פטירתו של הרב הנ"ל נתרופף התיקון.

ג. בשנת תר"ע יצא הרב יהודה דוד בערינשטיין בקונטרס "הלכתא רבתא לשבתא" לסתור מה שרצה גדול אחר להתיר לטלטל בשבת בעיר נויארק.

ד. בשנת תרע"ט יצא לאור בנויארק ספר "שו"ת בית אב תניגא" מהרב

ר"א יורעלעוויץ [אז הי' רב בבוסטון ואח"כ עבר לנויארק]. בו ישנן הרבה תשובות שבהן הוא מברר בבקיאות נפלאה ובחיקף רחב כל ספרי הראשונים והאחרונים, כל אותם הענינים הנוגעים אל שאלת תיקון עירובין בנויארק, כמו שיובא להלן. הוא כתב תשובותיו בתיקון עירובין לעיר מנשסטר בענגלאנד והתיר בעשיית צורת הפתח להגשרים. הוא מזכיר כבר את הרב ראזענפעלד הנ"ל, אמנם לא הזכיר כלום בנוגע לנויארק.

ה. אחר עבור מספר שנים, כנראה שנתעוררו שוב הרבנים לחרש את התיקון של עירובין ופנו להרבנים בווארשא. ובשו"ת "תירוש ויצהר" להרב צבי יחזקאל מיכלזאן (בילגורייא תרצ"ז סימן ע"ג כתוב: "אני שולח לכ"ת קונטרס מיוחד בה' עירובין, אשר לפני הרבה שנים שאלו הרבנים הגאונים מנויארק אותי ואת מחותני הגה"צ ר' יוסף זצ"ל לעווענשטיין אבר"ק סעראצק", וכתבו תשובה להתיר [זה היה ג"כ כמו התנאים של הרב סיגעל] ובהקרמה להתשובה כתבו: "ואנחנו כותבים רק לעצמינו לצדה, אבל ח"ו הלכה ולמעשה עד יראו בהתאספות הרבנים אשר לפניהם לדחק ולקרב כו' ואם יראו הרבנים הגאונים היתר נשמח אם יתעורר זכות על ירינו", ע"כ.

ו. בשנת תש"ט שוב עלתה השאלה על הפרק, ע"י התעוררות אדמו"ר ר' שמעון קאליש זצ"ל מאמשענוב, אבל פנים חרשות באו לכאן, יען כי בהצעה של ההיתר מרובר על כל העיר נויארק, ולא חצי העיר נויארק כמו שנעשה מקורם, גבולי העירוב ומחיצותיו שונות לגמרי, מסילת הברזל באמצע העיר כבר איננה, אז טפל בהרבר הרב צבי אייזענשטאט, השקיע בזה הרבה עבורה ויגיעה, שבעצמו סבב את רובה של העיר [עדיין לא כולה] וכתב הקונטרס שלו «הצעה לתיקון עירובין», בו נותן תיאור מפורט של הגבולין ומציע ג"כ אופני ההיתר לעשות צורת הפתח בהגשרים ואם אפשר הרלתות הידועות.

בשנת תש"י נוסד «הועד למען העירוב במנהטן נ"י», בראשותו של הרב יהונתן שטייף שליט"א, והוציאו מכתב הבא בצירוף קונטרס מאת הרב צבי אייזענשטאט. וז"ל טופס המכתב:

«לכבוד הרה"ג...

הננו מיגשים לפני הרר"ג את הקונטרס הלוטה בזה בתור הצעה לתיקון עירוב במנהטן, נ. י., שחובר ע"פ חפץ ודרישת ועד הרבנים דעיר נויארק רבתי על ירי אחד מחברניו, שהשתדל בבירור הענין והציג את הצעתנו בזה.

לכן בחפצנו לרעת גם יתר ההסכמות מגדולי התורה בהצעה זו אשר אז נוכל לגשת לעבורה תיכף לתקן במנהטן עירוב לבל יכשלו ח"ו אלפים ורבבות בחילול שבת קורש, וכמבואר בשו"ת ח"ם או"ח סי' צ"ט «שאין להתעצל מלתקן המבואות לשמור העם מקלקולי שבתות כל השנה כולה, והרבר מוטל על הרב הת"ח שבעיר לתקן המבואות, ואם לאו מכשול וקולר העם על צוארו כראמרינן בעירובין ס"ח, א' וכו'" וע"ש.

ובכן מוטל גם על כתה"ר להזדרז בזה ולהחיש בירור הענין בהקדם. ובאם ירצה כתה"ר להעיר מה בזה יחיש הערה עבורינו על הכתובת של חברינו הכי חשוב הרה"ג ר' יהונתן שטייף שליט"א כפי הכתובת דלעיל.

נשאר בר"ש ובהוקרה רבה למעכ"ת

הועד למען העירוב במנהטן, נ. י. יצ"ו".

ז. על השאלה הנ"ל ענו מספר רבנים וחיוו רעתם:

1. הרב מנחם סגל פאללאק אבד"ק סערעטש ז"ל, בעמח"ס «שו"ת חלק לוי", כתב תשובה לבסס ההיתר.

2. הרב אליהו הענקין השיב לדחות ההיתר. ועיקר טעמו שמא יתקלקל העירוב ולא יועיל ההכרזות לאיסור כיון דדש רש. וחרב פאללאק השיב על דבריו.

3. הרב יהונתן שטייף מצטרף להיתר.

4. הרב ר' משה פיינשטיין כתב תשובה נגר ההיתר. עיקר טעמו שיש חשש שיתירו לעצמם גם בברוקלין שאין עירוב *).

5. הרב מנחם מ. כשר מסכים להיתרא וחלק מקונטרס שלו בענין זה נרפס בספרו תורה שלמה יתרו חט"ו במילואים. ולהלן תבוא תשובת הרב כשר על דברי הרב פיינשטיין.

6. הרב מיכאל דוב וויסמנדל מצטרף להיתר.

7. הרב אלי' מאיר בלאך (ז"ל) ר"מ ישיבת טלז בקליבלנד, צידד להחמיר.

8. הרב יצחק מאיר הכהן ראפאפארט, צידד להחמיר **).

9. תשובה מהרב מיכאל דוב וויסמנדל על דבריו.

10. הרב יוסף הירש, מסכים להיתר.

ח. שוב עברו מספר שנים והענין לא זז ממקומו. ושוב נתעורר הרבר ע"י הרב יוסף דוב מוסקוביץ מסאסוב. הוא כתב קונטרס חשוב «תיקון עירובין במנהטן", לברר ולחזק את ההיתר, ועורר גם את אלה שטפלו בזה. ובירחון «המאור" הרפים מקצת מתשובותיו ומביא שם שאדמו"ר מליבאוויטש שליט"א הסכים להתיקון. ונוסר ועד אזרחי, המייצג קהל של בעלי בתים יראים וחרדים, המעונינים בחיזוק שמירת שבת ע"י כלל ישראל, ובקשתם מגדולי ישראל שיתענינו בבירור שאלה זו. ורצונם לשמוע ע"ז חוות דעתם למעשה ומוכנים להשתדל לעשות כל התיקונים הנחוצים כפי הוראת הרבנים. עכ"ר.

ביום ה' פ' בהעלותך י"ט ימים לחורש סיון שנת תשי"ט לפ"ק, נתקיימה אסיפה שנקראה מועד הרבנים רניו-יארק רבתי, בהשתתפותה של הועד למען תיקון עירובין במאנהעטען. לאסיפה זו באו קהל רב של רבנים גדולים וחשובים שליט"א כ"י, ואחר שקלא וטריא ומו"מ בנדון זה, החליטו שבמשך שנה חדשים מיום הכנסי' ישלחו כל או"א מהרבנים חוות רעתם הכל בכתב למו"ל ועד הרבנים, ואח"כ יקראו שנית אסיפה גדולה מכל הרבנים רניו-יארק רבתי, וגם יבקשו בע"ב שיבאו ג"כ לאסיפה זו, לשמוע רעת הקהל, ואח"ז יחליטו מה שיש לעשות.

---

*) ע' במכתב גלוי שהרב ר' משה פיינשטיין כותב שאינו מוחה באלו הרוצים שיש תועלת בתיקון זה, אבל הוא עצמו אינו מצטרף להיתר.

**) דברי הרב ר' יצחק מאיר ראפאפארט ותשובתו של הרב ר' מ. ד. וויסמאנדל, אינו ענין לנדון דיון השייך לעיר מאנהעטען, אלא הוא שו"ת בענין פי תקרה יורד וסותם בנוגע לתיקוני עירובין בעיר ברוקלין, ואמר לי שקודם יעיין בחיבורי אחר שיצא מבית הדפוס, ואז יחווה דעתו בנדון מאנהעטען.

מקום המוקף בד' רוחות בצוה"פ

כדי להוציא מלב אלו האומרים שעיד (אי) מאנהעטען היא דה"ר מדאורייתא, חוץ ממה שביארתי לענ"ד בהסימנים שבחיבודי, שמאנהעטען היא רה"י מראורייתא, ואפילו מדרבנן דה"י היא ומותר לטלטל בכולה, אוכיח דאפילו עיר שאין לה מחיצות כלל, רק שהוקפה כולה בצוה"פ ה"ה רה"י מן התורה וכדמלית מדרבנן, דהיינו שהוזדק לתוכה מרה"ד חייב, ורק מדרבנן אסור לטלטל בתוכה, ולא לכל הדיעות שיש מי שאומר רגם מרדבנן הוא רה"י כמו שאבאר לקמן.

עירובין (י"א.) מעשה בארם אחר מבקעת בית חורתן, שנעץ ר' קונדיסין בארבע פינות השדה ומתח זמורה עליהם, ובא מעשה לפני חכמים והתירו לו לענין כלאים, ואמר ר"ל כדרך שהתירו לו לענין כלאים כך התירו לו לענין שבת, ר' יוחנן אמר לכלאים התירו לו, לענין שבת לא התירו לו וכו', ומסקינן בגמ' הא דאמר ר' יוחנן לענין שבת לא התירו לו, היינו בצוה"פ מן הצד, אבל בצוה"פ כתיקונו כגון קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, גם ר' יוחנן ס"ל דהוה מחיצה אפילו לענין שבת.

תוס' שם ד"ה אילימא, ואם תאמר הואיל ומהני צורת פתח מכל ר' רוחות, א"כ גבי פסי ביראות למה הוצרכו לארבעה ריומרין, ולא הוי שרי אלא להמה, בין לר' מאיר ובין לר' יהודה, הי' להם לעשות ר' קונדסין וזמורה על גביהן, לרב בעשר ולמתני' ביתר מעשר, וגבי שיירא נמי אמאי צריך שלשה חבלים זה למעלה מזה, או קנים פחות פחות מג', יעשו צורת פתח מד' רוחות, ואומר ר"י לפי שלא הי' מתקיים כל כך, משום דאתו גמלי ושדו לי', לפי שהיו צריכין להגביהו מן הגמלים הנכנסים שם לשתות וכן בשיירא, ועוד רבשיירא אין להתיר כמו בחצר שמוקף לדירה עכ"ל, הרי רצוה"פ חזק הוא מריומרין בין לר' מאיר ובין לר' יהורא, וכמו בדיומדין ראם עובר רה"ר דרך שם אינו מבטל הרה"י שבתוכו, ולא צריכין לדלתות, כדתנן שם (כ"ב.) ר' יהודא אומר אם הי' רדך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדרין, וחכמים אומרים אינו צריך, ומביאים זה להלכה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש, והבאים אחריהם באין חולק, כש"כ בצוה"פ בר' רוחות ראין דרך הרבים מבטל הרה"י שבתוכו, ואין צריכין לרלתות כלום.

הרא"ש שם מעשה בארם אחד וכו', ובדבד חסרא קמיפלגי (דהיינו בצוה"פ מן הצד) אבל על גבן מורה ר' יוחנן דצוה"פ מהניא אף מר' רוחות, לרב בעשר ולמתני' אפילו יותר מעשר.

והרי"ף והרמב"ם השמיטו הלכה זו, והוא לפי שק"ו הוא מפסי ביראות, ומש"כ הרמב"ם פט"ו מה"ש הט"ו, ראפילו בצוה"פ צריך להיות פרוץ כעומד, היינו להתיר הטלטול בתוכו, אבל מראורייתא גם הרמב"ם ס"ל ראפילו כל התיקוף הוא בצוה"פ הוא רה"י מדאורייתא, כן משמע מהה"מ שם שכתב וז"ל, רבינו ז"ל תפס לו פשט הברייתות ופשט מימרא דר' יוחנן דאמר לכלאים התירו לו ולא לשבת, הנה הה"מ כתב דהרמב"ם ס"ל "דלא התירו" ולא כתב ראינו רה"י, משמע שהוא רה"י מראורייתא לחייב להוזק לתוכו, אבל חכמים לא התירו לטלטל בתקנה זו, והיינו רה"י מראורייתא וכדמלית מדרבנן, אבל בשם התוס' והרשב"א כתב הה"מ לקמן, דכל שיש שם צוה"פ עשוי כתקונו (היינו צוה"פ מעל גביו), אפילו פרוץ מרובה על העומד בארבע מחיצות, ואפילו בכל הר' רוחות הוא צוה"פ, הרי הן כעומדין, והוא כרעת הרא"ש והטור וסמ"ג וסמ"ק לפי רעת הב"י, רמותר אפילו בטלטול. וכן הוא רעת החזון איש ה' עירובין סי' ו'.

בה"ג פרק הרר, וצריכא מתא למיעבר לה עירוב הדר הורדיינא (סביב סביב) בחבלים או בצוה"פ עכ"ל, ויש לראות למה כפל הענין, רהיינו חבלים והיינו צוה"פ, ויש לומר דזו ואצ"ל זו קאמר, לא מיבעיא ראם יש עומר אפילו בפרוץ מרובה על העומר רמותר בצוה"פ, אלא אפילו כולו הוא פרוץ, ואין שם עומר כ"א צה"פ בד' רוחות ג"כ מותר, והיינו רמותר בטלטול, וכן כתב האו"ז הלכות עירובין, בשם בה"ג ובשם ספר בשר על גבי גחלים.

ורציתי לפרש רמה שאמרו הבה"ג והאו"ז, בחבלים, היינו מחיצה של שלשה חבלים זה למעלה מזה, וזה למעלה מזה כדראיתא במשנה שם (ט"ז), אבל א"א לפרש כן, לפי שמחיצה כזו לא הותרה אלא ליחיר עד בית סאתים ולשיירא כל צרכן, ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי מכלים, וזה א"א במרינה כולה.

ויותר מפורש כתב בספר הפררס המיוחס לרש"י וז"ל אם הי' דרך הדבים מפסיק בין המבואות, יעשה צורת פתח משני צררים בקנים ובחבלים, ומותרים כל בני מבואות שבתוך הפתחים לטלטל איש לחבירו, וכן כל המדינה ימעט כל פתחי בקנים ובחבלים, ויעשה כעין צורת פתח ומותרים בעירוב עכ"ל, ועתה אפשר לומר שיש טעות ברברי בה"ג והכי צריך לכתוב "בחבלים כעין צורת פתח", הנה מדברי רש"י נשמע שאם רה"ר עובר בין המבואות, נעשה הרה"ר כחצר הפרוצה שניתרת בצוה"פ ואין צריכין לדלתות, וכן מרינה שיש לה פרצות הרבה, אינה נעשה עי"ז רה"ר ומותר לתקנה בצוה"פ.

הטור סי' שס"ב, ואם עשה צוה"פ אפילו לפירצה יתירה מעשר מותר, וכתב הרמב"ם ז"ל ובלבר שיהא עומר מרובה על הפרוץ, ור"י פי' אפילו לא נעץ אלא ד' קונדיסין בארבע רוחות, ועשה צוה"פ על גביהן שרי, והנ"מ בחצר ומבוי שיש בהם דיורין, אבל בבקעה שבא לעשות היקף לטלטל בתוכו לא מהני, ודוקא בשכל ד' הרוחות ע"י צוה"פ, בהא אמרינן דלא מהני בבקעה, אבל הי' ההיקף כתקונו, אלא שיש בו פרצות יותר מעשר מהני בי' צוה"פ, אפילו אם הפרוץ מרובה עכ"ל, והוא ג"כ לענין להתיר בטלטול, אבל מדאורייתא הוא רה"י.

הב"י שם, ומ"ש רבינו והר"י פי' אפילו לא נעץ אלא ד' קונדיסין וכו', בפ"ק דעירובין פלוגתא דר"ל ור' יוחנן, ור"י הוא דאמר שרינן מחיצות לענין שבת, ואוקמה בגמ' דפלוגתייהו בצוה"פ העשוי מן הצד, כלומר שמתח זמורה מקונדס לקונדס באמצעיתן ולא על ראשיהן, הא אם מתח על ראשיהן מודה ר' יוחנן רהוי מחיצה ומהני אף מד' רוחות.

עוד שם, ומ"ש והנ"מ בחצר ומבוי, שם ברברי הרא"ש דף קי"ד שהקשה דא"כ למה הוצרכו לעשות פסין לביראות, ויותר הי' קל לעשות צוה"פ וכו', ואעפ"י שכתב הרא"ש הירושלמי הזה (שמחמיר), לא סמך עליו רבינו, משום רירושלמי ס"ל כרב דסבר לא מהני צוה"פ ביותר מי', ואנן קיי"ל כמתניתין דסברה רמהני, וההכרע שהביא הירושלמי מרתנן מקיפין ג' חבלים, כבר ישבו הרא"ש, הלכך לא נקטינן כאותו ירושלמי, וכתב רבינו כרברי הרא"ש בתירוץ השני, רלא שרי פיאה אלא בחצר ומבוי ולא בבקעה, מפני "שהוא מחמיר" עכ"ר, והוא רק חומרא בעלמא, שמדאורייתא, רה"י גמור הוא.

התניא בש"ע שלו סי' שס"ב סי"ט, אם עשה צוה"פ אפי' לפירצה יתירה מעשר אמות מותר וכו', אבל בבקעה שבא לעשות בה היקף כדי להתיר לטלטל בתוכו, אינו מועיל מד"ם כשכל הר' רוחות מוקפות ע"י צורת פתח בלבר, אבל אם ההיקף הוא כתיקונו, אלא שיש בו פרצות יתירות על עשר מועיל בהן צוה"פ, אפי' אם הפרוץ מרובה על העומר.

הפרמ"ג סי' שס"ב א"א ס"ק י"ז כתב דצוה"פ עריף ממחיצות שתי או ערב, ומחיצות שתי או ערב הם רה"י גמור, כדאיתא בעירובין (ט"ז:) בהא רשיירא.

ואיני צריך עוד לחפש בחורין ובסרקין אחר ראיות שונות בענין זה, שכולם בפה אחר ענו ואמרו, שכל מקום המוקף מר' רוחות בצוה"פ כתיקונו, יהי' בארכו וברחבו כמה שיהי' ובכל מקום בחצר במבוי בכרמלית וברה"ר, אפילו בלי עומר (מחיצות) כלום ה"ה רה"י מן התורה וגם מרדבנן להמקילים, ולאותן המחמירים הוא רק כרמלית רדבנן, ומכש"כ עיר (אי) מאנהעטען שהיא מוקפת מחיצות סביב, רק שיש לה פרצות (גשרים), ויש הרבה פוסקים שאמרו ראין הגשרים מבטלין המחיצות שתחתיהן, ואפילו אלו שאמרו הגשרים מבטלין מחיצות של מטה, מתירים בצוה"פ, אינו רין שאינה רה"ר, כל זה ביררתי בראיות ברורות, ואלו שאינם מסכימים לדעתי העני' עליהם להביא ראי'.

ונשלם ספר (ת"ע) ורגלי צבאות, ולא' צבאות שבח והודעות, למאות ולאלפים ורבאות, וכאשר עשה עם אבותינו הגדולות והנוראות, יחוש בימינו קץ הפלאות, יבנה חבית וחלשכות וגבול לפני התאות, ויכין שם לבית דוד כפאות, ועינינו רואות, והוא ברחמיו ינקנו מכל נסתרות ומכל שגיאות, ויראנו מתורתו נפלאות, וכן יהי רצון אמן.
(רמב"ן סוף חומש הפקודים).

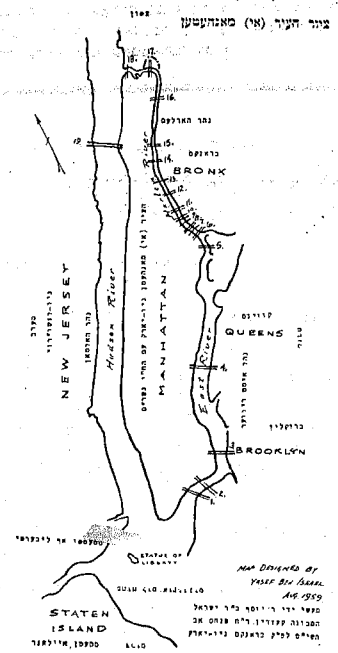

אויפקלערונג פון רעדאקציע

אזוי וי עס איז אין די ספריע גע־ווען געשריבן זאכן וואס קענען אויס־געטיטשט ווערן אומגינסטיג לגבי רבנים הגאונים הצדיקים זצ"ל, איז אודאי נישט געווען דער ווי־לן פונעם שרייבער ח"ו עמיצן צו באליידיגן בכל אופן שהוא.

בנוגע די אקטיוויטעטן פון ראצפער־טער רב זצ"ל איבער'ן עירוב אין וויליאמסבורג, האבן מיר בא־קומען די פאלגענדע באלעפונדע אינפארמאציע פון זיינע נאענטע מקורבים:

* * * * *

אין שנת תשל"ו איז דער ראצפער־טער רב זצ"ל, וואס האט גע־ארבעט אוועקגעשטעלט אין עירוב אין וויליאמסבורג, אריינגעגאנגען צום סאטמערער רבין זי"ע און דערציילט אז ער פלאנט צו מאכן אן עירוב אריף גאנץ וויליאמסבורג מיט אייזערנע שטריק, און אזוי ארף אים פונקטליך געווינן די מאסע.

דער רבי זי"ע האט אים געפרעגט: וועלכע רבנים שטייגן אונטער דעם עירוב? האט דער ראצפערטער רב זצ"ל געענטפערט, דער פאפא רב, דער שארמאשער רב, דער ששקעווע רב, וכו'. אזוי ארף האט ער אים געווינן בריוו פון די רבנים. דער רבי זצ"ל האט געהאט גרויס הנאה און אים אנגעוואונטשן גרויס הצלחה.

עס איז נעשטאנען ראדט אין די זי"ע דעמאלט הגה"צ רבי מאיר שפיץ שליט"א אבר"ק ביטטרין, וואס איז דאן געווען א משב"ק, וואס דער רבי האט געהייסן צושטייער נעבן א סכום עצום בימים ההם פון 500 דאלאר. (ס'איז פאדאן א טעם ביי די ניחום אבלים אריף דעם ראצפער־טער רב זצ"ל, וואו ער דערציילט די זאך פאר די רבנים.)

דערנאך האט זיך די זאך גע־שלעפט עטליכע יאר נישט האבנע־דיג געגנג געלט ארף די גרויסע הוצאות וואס איז אריכטרגענאנגען דעם סכום פון 20,000 דאלאר "בימים ההם".

שנת תשמ"א איז ענדליך דער עירוב פאדטיג געווארן אין וומסב"ג, דעמאלס האט זיך די ראצפערטער רב זצ"ל געגרייט אנצוהייבן מאכן א עירוב אן כאדא פארק. בימים ההם ווען ס'איז פאדטיג געווארן דער עירוב איז דער ראצפערטער רב זצ"ל ארויף צום סאטמארער רביז שליט"א אן געבעטן אז ער זאל גע־בן זיין חתימה זעגריג ווי עס האבן זיך גענאכט מתנגדים, אבער דער סאטמארער רבי שליט"א האט אים געזעגטפערט אז ס'איז געגוג אז עס איז דא דעם פאפער רב'ס חתימה.

דערנאך זענען אין קאר אדומגעפארן איבערקוקן די עירוב, הגה"צ ר' פישל הערשקאוויטש אבד"ק האליין, און הגה"צ מפאפא שליט"א בשליחות אביו זצ"ל, און אלעס איז געווען פערטיג. דערווייל זענען עש"ק אינמיטן דער נאכט אנגעקומען א פאר מחריבים און זיי האבן תורה געמאכט די עירוב, טענה'ציג אז וויבאלד עס איז נישטא קיין חתימה פון סאטמאדער רב שליט"א, גלייבן זיי נישט אז ער מסכים אז מען זאל מאכן דעם עירוב.

דער ראצפערטער רב זצ"ל פלעגט זיך אריסדרוקן כל ימיו, אז ווען ער זאל וויסן אז עס וועלן זיך שטעלן אזעלכע מתנגדים אריס'ן עירוב וואלט ער נאך בימים כתיקונם נעגומען א חתימה פון סאטמארער רבי'ן זצ"ל, נאר עס איז אים נישט איינגעפאלן אז עס וועלן זיין אריף דעם אזעלכע מתנגדים. סוף ימיו האט ער געהאט צוגעגרייט שטריק וואס ער האט געוואלט צוריק אנהייבן צו מאכן דעם עירוב, כרם לא פלחה לו און ביום כ"ט טבת שנת תשנ"ז האט ער אריסגעהרכט זיין נשמה און איז צוריקגענבן לאדון כל. אבער א בריוו פון הה"צ ר' יוסף אשכנזי שליט"א משב"ק ירד ימינו פון סאטמארער רביז"ן זי"ע פון שנת תשמ"א איז יא פאדאן און וואו ער איז מעיד אריפ'ן עפיזאד וואו פריער דערמאנט.

ס'איז כדי ארף צו דערמאנען אז הגה"צ ר' משה ארי' פרייוד זצ"ל וועלן ער פלעגט קומען קיין אמער־קע פלעגט ער אלעמאל פרעגן רעם ראצפערטער רב, וועלן עס וועט שוין פאדטיג ווערן די עירוב, אזוי ארף חולדות אהרן דבי זצ"ל, ולהבחל"ח דער טאהשער רבי שליט"א. די אלע בריוו וואס איז נתפרסם גע־ווארן פון די רבנים וואס זיי האבן גע־שיקט פארן דאצפערטער רב איז נאך בשעתו נתפרסם געווארן אין עטליכע פלעצער, און אזוי ארף אין די ידתון "די תורה וועלט", אריינ־גערכענט דעם בריוו פון הגה"צ אראדער רב זצ"ל.

* * * * *

דעת תורה

יוסף גרינוואלד
רב וקהל "קהלת יעקב" מונסי
ניו יארק

בס"ד

שלום וברכה לכבוד ידידי ותלמידי הרב הגדול בתורה וביראת שמים במעלות ומדות טובות וחכמה וכו' מו"ה אשר אנשיל קרויס שליט"א הרב דקהל ראצפערם יע"א.

ע"ד אשר בקשת המכתבי שברצונך להשתדל בתיקון עירובין ע"י עשיית צורת הפתח לכל הדחוקות שכוויליאמסבורג להציל רבים מאיסור והצאה, הנה כבר האריך החת"ם בתשו' ואר"ח סי' צ"ה גדל החיוב להשתדל בענין זה, ובפרט מה שטקלין להמציא ע"י קמנים יש הרבה גדולים שלא המכימו לזה כמבואר בספרי תשובותיהם וגם החת"ם בתשו' הנ"ל ריבר מזה.

ועל כן חזק ואמץ והתי' ממאי הרבים כאשר יעלה ביידך דבר זה, וזכות הרבים יהי' תלי בך, והשי"ת יהי' בסעוך לברך על המוטבר לשובה.

כאו"ש ידיד"ה דוש"ה באהבה
ב' לחודש מרחשון תשל"ג לפ"ק
הק' יוסף גרינוואלד

ששים גבורים סביב מגבורי ישראל!

למעלה מששים גדולי הרבנים מהתאחדות הרבנים למען תיקון עירובין.

"עדותו של הגה"צ מאודוארי שליט"א

יושב ראש וזקן הרבנים של התאחדות הרבנים"

לאחר הכתיבה שלח לי רב גדול אחד מן המתירים לתקן העירוב, מכתב מרב גאון ישיש צדיק אמיתי שליט"א אשר כתב בנו הרב לאסור, והרב שליט"א חתם, ונפלאתי מאוד, ראשית, בשנת תשמ"א היה אסיפה בהתאחדות, הרה"צ מפאפא זצ"ל הרעיש לעשות עירוב, וכל הרבנים שהיו שם כמו יותר מששים רבנים גדולים ואף אחד מהם לא יצא נגד עשיית העירוב, רק הרה"ג ר' משה ביק זצ"ל אמר כי ר' משה פיינשטיין פסק נגד העירוב, ואמר עוד, שאם יעשו עירוב אז הוא יצא מן ההתאחדות וצעק בקול, לכן מחמת שלא רצו לעשות פירוד בהתאחדות פסקו מלדבר מעשיית העירוב.

הביטו וראו!!!

הזילוף הנורא שמזייפים דברי גדולי ישראל זצ"ל.
הנבלה הגדולה ביותר בדברי ימי ישראל.

הזייפנים ממתנגדי העירוב זייפו וכתבו בעיתון "די צייטונג" והוציאו שם רע על הגה"ק רבינו יוסף אליהו הענקין וצוק"ל שהוא היה לוחם גדול נגד העירובין.

ונהפוך הוא!!!

וכמו כן הם מזייפים דברי כל גדולי ישראל.

הלילו נא בעוד מועד!

מכמי המורה ובני ישיבות דמחרח פחרק

אוצרות — חלק ש' — ירושלים תתשצט

תשובת הגה"ק רבש"י פוסק מובהק בדור כ"ק מוה"ר יוסף אליהו הענקין שמותר לערב ומזרז לערב אפילו בלי הסכמת כל הרבנים כמבואר בדבריו הקדושים וגם בזה סילק האברך הנ"ל בקונטריסו להשלות את בני תורה המסולאים מפז כאלו ח"ו הרב הענקין מן האוסרים ונהפוך כמבואר להדיא ממכתבו הנ"ל.

(סימן תרפ"א) כ"ח תמוז תשכ"א.

לכבוד הועד לתיקון עירובין במנהטן ניויארק.

גלוי הוא שיש יסוד גדול ודעת גדולים לתקן עירובין במנהטן שלא גדיעה בזה מכמה כדכים בעולם שתקנו שם עירוב ועדיפא מזה.

הועד לתיקון עירובין במנהטן כולל מספר דבנים חשובים אדמורי"ם ובע"ב חשובים ובראשם **הגר"מ כשר, הגר"צ אייזענשטאט, והרי"ד מאשקאוויץ**, והם משתדלים לקבל הסכמת עוד רבנים מובהקים ואח"כ לקרא לאסיפת רבנים גדולה להחליט על התיקון לאחד שיעשו כל התיקונים הצריכים.

לדעתי לא ימתינו עד שיתקבץ כנוס רבנים בגלל זה כי מהנסיון יודעים אנו שזה יקח הרבה זמן וחבל על הזמן שבנתיים, אלא יעשו תיכף מה שאפשר ומה שנחוץ לעשות ואחר התיקון יפרסמו שהתקון נעשה ושממונים עליו רבנים משגיחים.

אמנם עד שהועד הנ"ל יקבל בכתב הסכמת דוב הרבנים המובהקים שבמנהטן, ההיתר הוא רק בשעת הדחק.

א) בכדי שאלה בתי היראים שנכשלים בטלטול הם או נשיהם יטלטלו בהיתר.

ב) בשביל נשים וילדיהם שאינם יכולים לעמוד בנסיון גדול לשבת כל היום השבת בביתם ובפרט בימי הקיץ וביחוד שיוכלו לטלטל לכה"פ בהחצרים סמוך לביתם אף שאין להם מחיצות.

ג) הרבה רופאים חרדים מטלטלים לצורך חולה שאין בו סכנה שאין להם אינו יהודי לטלטל בשבילם ומצטערים על חילול שבת.

ד) בכל שנה יש הרבה שמטלטלים בשבת שחל בסוכות מן הבית לסוכה ויש חשש חילול שבת

לכל אלה הדברים שהם שעת הדחק ולצורך מצוה יועיל העידוב אבל אחרים יחמירו על עצמם שלא לטלטל כמו שנהגו עד עכשיו, עד שיצטרפו להחיתר רוב הרבנים המובהקים המשמשים בקודש במנהטן אז יוכלו לפרסם שההיתר הוא בשלימות אפילו שלא בשעת הדחק.

וחילי דילי שיש לתקן לעת עתה להתיר רק לשעת הדחק הוא משום שחלוקה עיר מנהטן מקהלות אידופא שהיה להם רב מרא דאתרא ועליו היה להחליט על הדבר וקבל על זה הסכמת גדולים, אבל כאן במנהטן הרבנים המתירים אינם ממונים על ידי העיר, ולכן הועד למען העירוב יכול להיות שיש לו דק דין של מיעוט כל זמן שלא יצטרפו בכתב רוב הרבנים המובהקים המשמשים בקודש ולכן יש לפסוק שההיתר הוא לשעת הדחק משום שלפי שלשעת הדחק יש לסמוך אפילו על מיעוט וכו' **וחתם אליהו הענקין** ומכתב זה נדפס בהפרדס ועוד בכמה מקומות.

הגה"ק בעל חזון איש זצ"ל היה מן הראשונים שהשתדל לתקן עירוב, וכנס תלמידי חכמים לביתו למהר לגמור העירוב.

(ראה לעיל עמוד 9 ועמוד 55)

מכתבים בענין מה שאחד מן המפריעים רוצה לחדש מדעתו שאין למושל העיר שום בעלות על קרקעות במדינתינו, ולא יועיל שכירת רשות משכירם ולקיטם.

בס"ד

בענין מה שאחד מן המפריעים רוצה לחדש מדעתו שאין למושל העיר שום בעלות על קרקעות במדינתינו ולא יועיל שכירת רשות משכירם ולקיטם. כל מי שיש לו יד ורגל בדיני נכסי דלא נידי (Real Estate Law) במדינה הזאת יודע שהבעלות העליונה היא הממשלה לכל צורותיה. ומה שיש לבעל הבית זה רק כמה זכויות הנקראים (Property Rights) וזה בא לידי ביטוי בחרבה אופנים ונזכיר פה רק הידועים ביותר (ראה הנספחים בלשון ענגליש)

1) מי שמת בלי צוואה ויורשים הנכסים לרשות.

2) רשות הממשלה להפקיע נכסים לאיזה צורך שירצו וקוראים לזה (Public Use) אע"פ שמשלמים ואין ביד הבעלים למחות.

3) כח הממשלה להגביל תשמיש הקרקעות ע"י Zoning ואפילו להגביל כמה ילדים מותרים לישון בחדר אחד

4) כח הממשלה לקרוא שם Historic Landmark לאיזה נכס ואז אין רשות להבעלים אפילו להחליף זכוכית החלון בלי רשותם.

5) והאחרון הכביד, כחם לשום מס על קרקעות ונכסים ולהפקיע כרצונם. וזו הבעלות הגדולה שאפשר כמאמר הידוע מפי שופטיהם "The power to tax involves the power to destroy"

כמובן כמו בכל מדינה מתוקנת מותר לבעלים לערער בערכאותיהם. אבל זה רק לברר אם הממשלה התנהגה ע"פ החוקים.

ויש עוד כמה מציאויות רק כתבנו המפורסמים לכל.

Wills and Trusts

What happens if I don't have a Will?

The legal term for dying without a Will is dying intestate. If you do not specify through a valid Will who will receive your property, state law controls and generally distributes your property to your spouse and/or your closest heirs. This may or may not be what you intended. Furthermore, if you fail to nominate a guardian for your minor children, the state could appoint someone you don't trust as a legal guardian of your minor children. Finally, by failing to appoint someone to carry out your wishes, the state can appoint anyone to be the administrator of your property, and the administrator may have to pay certain fees or post a bond at the expense of your estate, before he or she can begin to distribute your assets.

Eminent Domain

Eminent domain is the power of government to take private property and use it for public purposes. The power of eminent domain is recognized in the United States Constitution, which prohibits the taking of private property "without just compensation". Although the power of eminent domain is usually used to acquire land, it may also be used by government to acquire other forms of property.

Every state has a statute, or statutes, establishing how the eminent domain power is exercised.

- The federal government procedure is established in the Federal Rules of Civil Procedure.
- The state procedures vary widely in their specifics. In some states, the government is required to negotiate with the property owner before instituting eminent domain proceedings. In other states, the government may institute proceedings without prior notice to the property owner.

The federal constitutional provision recognizing the power of eminent domain implies the requirement that property be taken for a "public use". In recent decades, this term has usually been interpreted broadly to include uses which are generally beneficial to the public. "Public use" includes the traditional government activities of building roads, government and public facilities such as government buildings and parks, as well as more generally beneficial activities such as protection of scenic areas, wetlands, and historic landmarks. Under the broad view of "public use", government taking of property for redevelopment by private parties has been upheld.

The United States Constitution, as well as the constitutions and statutes of many states, require that private property owners receive "just compensation" when property is taken by eminent domain. The standard for just compensation is usually the fair market value that a property owner would receive if the property were being sold in an ordinary transaction. If the government and the private property owner are unable to agree on the fair market value, a court proceeding including the testimony of an expert witnesses is often required. Under federal law, if property is being condemned for a project using federal funds, the state or federal government must also pay moving and relocation expenses to displaced owners and provide relocation and other services to property owners and tenants. See also Zoning, Planning and Land Use: What is the Extent of Government Power to Control Land Use?, Historic Preservation and Conservation Laws.

What is the Extent of Government Power to Control Land Use?

As this discussion details, the State and Federal Governments have extensive powers to regulate the use of land by private parties. A consistent area of controversy is the extent to which those powers may impinge upon private property rights.

The right of government to control land use through the exercise of the zoning power has been upheld by the U.S. Supreme Court. The power of government to take ownership of private property has also been upheld. The U.S. Constitution, however, provides that private property may not be taken "without just compensation".

The requirement of just compensation means that if a government entity takes private property for a public use, it must pay the owner for the property. See the article Real Estate Law: Eminent Domain. The principle that compensation is required if government "takes" private property has been extended beyond the actual assertion of ownership of property to government actions that are something less than an assertion of ownership.

For example, the U.S. Supreme Court has recognized that zoning and other forms of regulation may be so stringent that they are the equivalent of an actual taking of property requiring compensation. In a recent case, the Supreme Court held that a "regulatory taking" occurs when government regulation of private property is so stringent that no economically beneficial use of the property is possible.

Another issue concerning government authority to control property use arises when governments use the zoning power to limit certain specific kinds of uses.
have attempted to eliminate .
by zoning them out of their localities. The courts generally permit towns to regulate the location of these types of business to a small area, but not to zone them out entirely. Other types of uses that are protected under various legal principles are churches, health care facilities, and certain other kinds of institutional uses such as group homes for the disabled.

Historic Preservation and Conservation Laws

Government engages in a variety of activities aimed at preserving historic, cultural, and environmental assets. By exercising the power of eminent domain, both federal and state governments can preserve land or historic buildings for the future by:

- Taking the property and paying for it
  or
- Simple outright purchase of property from the property owner

However, condemnation and outright purchases are limited by available funds. Therefore, state and federal governments also attempt to preserve these assets by imposing restrictions on their use and development without actually purchasing them.

In the case of historic buildings and landmarks, the authority of government to prohibit the demolition of these structures and landmarks, and to require that they be preserved in a historically accurate fashion, has generally been upheld.

For example, some states have historic districting laws permitting the establishment of historic districts and empower historic commissions to review any improvements or changes to historic properties within the district. In some cases, historic commissions may pass upon the types of windows that may be installed on an historic property and even the paint color that is used on the exterior of the property. However, if limitations imposed on historic properties are so restrictive that they interfere with any economically viable use of the property, they may constitute a taking and require compensation to the property owner.

Increasingly, governments and private organizations have sought to utilize limited restrictions on private property through transfers of development rights. For example, a historic preservation society may pay a property owner for the development rights on a historically significant building. Under such arrangements, the property owner retains the use and occupancy of the building, and may sell it to another owner who is bound by the agreement limiting the development of the property to historically sensitive uses. This kind of device may also be used for the conservation of environmentally important areas and for the preservation of farmland. See Agriculture Law: Farmland Preservation.

Farmland Preservation

As farmland is rapidly being converted to nonagricultural uses, state and federal governments, as well as private parties, have sought ways to preserve farmland for future agricultural use.

Some of the preservation methods in use have a long history such as special tax assessments of agricultural property. Other methods involve creatively applying existing legal concepts to the problem (e.g., conservation easements).

Agricultural support laws on both the federal and state levels can be viewed as forms of farmland preservation, to the extent that they seek to make the farming lifestyle financially viable in an increasingly urban and suburban American landscape.

Agricultural Property Tax Assessments

Most states have statutory provisions for the special assessment of agricultural property. Under these laws:

- Agricultural property is assessed specially for purposes of property taxation.
- The property is assessed at its agricultural value rather than its usually higher fair market value.

These laws vary in their specific provisions, and are usually implemented on the local (county or municipal) level. The States that do not have special assessment laws give a state income tax credit to those who make property tax payments on agricultural land.

Right-to-Farm Laws

Throughout the century, urban and suburban communities have encroached on agricultural land. The farming activities that take place on this land create noise and odors, and often utilize pesticides and other chemicals. The proximity of suburban housing developments to these kinds of farming activities resulted in court actions brought attempting to curb farming activities they considered objectionable. These actions were often brought under the law of nuisance.

Nuisance Law

Under the common law (judge-made law) of nuisance, people have a right to enjoy their property without interference by the activities of a neighboring property. If a person whose right to enjoy their property is unreasonably interfered with by the activities on a neighboring property, they may bring a legal action to curb the offending activities. For example, the homeowners in a suburban housing development adjoining a farm might bring an action to curb the odors resulting from manure piles created by farm animals.

"The Power To Tax"

By: Jack Warren Wade, Jr.

Library of Congress Catalog Card Number: 83-61874

When Chief Justice John Marshall wrote, "The power to tax involves the power to destroy," he was referring to the imposition of taxes, but he could just as well have been referring to the collection of taxes. Today the tax collection powers of the IRS are virtually without limit. Without a court order, revenue Officers - the tax collectors of the IRS - can seize and sell practically everything a citizen owns.
Perhaps the most ominous and frightening reality of all, under powers legally granted by Congress, the IRS can assess taxes and seize property immediately without any warning, or notice. They can do this not only when the taxpayer hasn't filed a tax return, but even when the tax year hasn't ended.

מיר נעמען אָן
מודעות פאַר די
קומענדיגע
אויסגאַבע פאַר איין
עמוד בלויז $200.00

איר דאַרפט
נישט צאָלן מער
$800.00 פאַר אַ
עמוד.

"אייער עד וועט
נעזען ווערן אין די
גאַנצע וועלט"!

פאראינטערסירטע רופט:
1-718-504-4203

וזה ענין המקראי קודם לקמן וירלו ב"י ויתמרו וגו' הים על לחם מצה, ע"י הביטול והכניעה מעורר הנסמה והמיוח וכח החכמה העליונה. וזה כמ"ש לעיל (פ' בא מתמר ה') על אתחו"ל במחניתן (סנה ל"ד) ג' דברים לריך לדם לומר בחוך ביחו"ע עם מסיכה עברתם ערבתם הדליקו חת הגר, שיתמר החדם לעלמו בע"ם עם מסיכה בעת שמחבונן חוקף השכוח ביחו שפגם במוחין ובמדות, וזה הוח הרמז עברתם שמרומז לחכמה, שהיו"ד מסם הוי' מרומז לחכמה, עלה חמונה לזה "ערבתם שיערב עלמו בחוך הכלי ישרחל, ויזכה ע"י לעורר חסדי ה' ממקור הרחמים מלעילא, וכמו"ש החר"י הק' עירו"ב לירוף ע"ב רי"ו. וחת"כ הדליקו חת הכל ע"י ביטול והכניעה חזכו שיחיר ד' עליכם מלך המוחן והמפגיע המחיר לחרן למי שהוח בעל כחרן והוח יחיר עליכם חור הק' ברוס המעלות שחזכו להרגיש חור קדושה ב"ק, היינו הג' קדרים ג' יחודים יחוד הוי"ה חד' הוי"ה חלקי' הוי"ה חחי' שעולים כמנין נר, ובחורו תרחו חור:

העתקה מספר ועלהו לא יבול
מהנהגותיו והדרכותיו של הגה"צ ר'
שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל.

טלטול במקום שיש עירוב [245]

סי' שמ"ה סעיף ד'

שאלתי את הרב אם להחמיר שלא לסמוך על העירוב בירושלים לענין טלטול בשבת.

הרב שאל אותי למה אני רוצה להחמיר. הוא הסביר שאם הרצון להחמיר הוא מאחר שלמדתי את הסוגיה בגמרא ובפוסקים, וכתוצאה מכך אני מרגיש שצריך להחמיר, אז החומרה היא במקומה. אבל אם רק שמעתי שיש מחמירים בדבר זה, וגם אני רוצה להחמיר כמותם, אז אין זאת סיבה נכונה להחמיר.

רשם חותני הרב שלום מרדכי פיצ'ניק

מעדני אשר

ע"ש כ"ק הגה"צ רבי אשר אנשיל בן רבי שמואל דוד זצ"ל מראצפערט

ירזל עיר קהל תפארת שמואל — דראצפערט — שנה א. גליון טו. — עש"ק פ' בא תש"ס לפ"ק — JAN. 14 '00

ר"ל מחאי דעתא

המאור

ירתון מוקדש לתורה ולכל ענייני עם ישראל
יוצא לאור בהשתתפות תורנים וחסידים חי"ו
בעריכת הרב מאיר אמסעל

ב"ר ברוקלין בהגש נתן ח'תשל"ג תצ"ו — שנה כ"ח קונטרס ד (יו)

מ ת ו כ ן

"עוד בשנת "תשל"ג" היה נדפס בתוך מאמר אחד מהמאור תודש ניסן אודות פעלותיו של הרח"צ מראצפערט זצ"ל איך שכ"ק חגה"ק מסאטמאר זצ"ל ברכו בברכה על תיקון העירוב ולא היה נדנוד קול נגד זה למחז?"

המאור ל"נ

רבי"ק מסאטמאר זי"ע צוה ע"י המשב"ק הגה"צ מהר"י אשכנזי שליט"א לעשות מאפע ולתלות בכל הבתי מדרשים שידעו עד איזה מקום העירוב מגיע.

(איב מען לייקאנט אם אזן מען וויל מ'טו גלייבן דעם עדות ש'איז פון משב"ק, אויב אזוי דעמאלטס זענען אלע מעשיות וואס זענען נעדרוקט געווארן פון רמ"ח ש"ק)

בלי שום בושה

לאחר שקרה אסון אצל כ"ק הרח"צ מראצפערט וצ"ל בשנת תשכ"ח ונשרף בית מדרשו כולו שהיה הפינת יסוד להמאוט סייד בוויליאמסבורג וניצלו כל הנפשות קבל על עצמו הרח"צ זצ"ל כמה דברים לטובת הכלל ואחד מהם היה לתקן עירוב בהשכונות החרדיות בוויליאמסבורג בארא פארק וקראון הייטס שהיה בימים ההם שכונה הרדית, ופעמים מספר דיבר עם תח"ק האדמו"ר מסאטמאר זצ"ל אודות ענין זה, ולבסוף בשנת תשל"ו לאחר כמה שנים שעשה הבנות לזה וכבר היה לו המאפע של העירוב וחרשות מהממשלה נכנס עוד הפעם אל הרח"ק מסאטמר ונתנה מאוד, וכן נתן סכום משלו שלשה מאות דאלער לזה, והודה כמה ענינים איך שינהג בזה, והנה לאחר שיצא מעיד הרח"ח ר' יוסף אשכנזי שליט"א צוה לו רבינו מסאטמאר שבעת שיהי' העירוב יראה שיהי' תלוי מכתבים בכל הבתי מדרשים עד לאיזה מקום שהעירוב הולך, וכן ישנה מכתב חתום מהרח"ח הנ"ל איך שהיה נוכח אצל כל הנ"ל כל פעם שנכנס הרח"צ זצ"ל אודות ענין זה, וכן כל יום מצלצלים מאות אנשים אל הרח"ח ר' יוסף אשכנזי לשאול אודות ענין הנ"ל ועונה לכל אחד שזה אמת נמוד, וכששואלין אותו למה פעם אחר האדמו"ר מסאטמאר לעשות עירוב ענה זה היה בשנים קדמוניות בענין אחר לגמרי, ברם הוא #כדי לחעיד מה שהוא היה נוכח כל פעם שנכנס הרח"צ זצ"ל אל האדמו"ר זצ"ל, ואלמלא הענין היה להיפך שהיה אחד מהמתנגדים בכנס בשעתו אל האדמו"ר מסאטמאר והיה אכן אומר לעשות עירוב ואלמלא היה מכתב מהרח"ח ר' יוסף וכ"מ אף אחד לא היה מאמין היו הופכין כל העולמות מטש עד שפיכת דמים, וכעת שהענין הוא להיפך למזלם הרע אינם מתביישים בעשיית מעשים מגונים.

עש"ק פ' בא ז' שבט תש"ס לפ"ק

הדלקת הנרות - 4:36
זמן מוצש"ק - 6:05

MADNEY USHER
מספר הפקס. 871-0926

"השתלשלות החתימה של כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א אודות העירוב בשנת תשמ"א לפ"ק"!

מעדני אשר

ע"ש כ"ק הגה"צ רבי אשר אנשיל בן רבי שמואל דוד זצ"ל מראצפערט

ירזל עיר קהל תפארת שמואל — דראצפערט — שנה א. גליון עז. — עש"ק פ' בשלח תש"ס לפ"ק — JAN. 21 '00

השתלטלות החתימה של כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א אודות העירוב בשנת תשמ"א

בעת ששמע הרב ביק ע"ה שרצונו של הרבי מבאבוב שיהי' עירוב (וכמו שהארכנו עוד בגליונינו גליון ד' שנה זו) שלח אליו את הרב הגאון מדעבערעצין זצ"ל לאמר לו שבאם יהי' עירוב אז יצבעו הנשים את פניהם, ענה לו על זה אדמו"ר שליט"א א"כ יאמרו צביעת פנים ולא עירוב, והנה כשראה הרב ביק שאינו עוזר לו אז נכנס בעצמו אל אדמו"ר שליט"א ואמר לו שרצונו הוא שיחתום נגד העירוב, ענה לו מרן שליט"א (שראה כי כלתה אליו הרעה והיה זה דרך היחידה להתחמק) הנה פריצות בעצמו איני חושב שיהי' סיבה מספיק בכדי לבטל מצות עירוב, ברם בעניני הלכה (שבא מצד רה"ר דאוריימא) יכול הוא לדבר עם הדיין שלי, התחיל הרב הנ"ל לדפוק על השולחן ולעשות קולי קולות היתכן שרב עם זקן לבן" ישלח אותו אל אברך צעיר וכי', אדמו"ר שליט"א נבהל וענה לו כבודו צודק (!!הרשמע כזאת בישראל שידברו כך אל רבן של ישראל!! וכעדות אחד מכני משפחת רבינו שהיה נוכח שם) ואבן חתם בכדי להשקיט את רוחו, וכך לאחר מעשה נבלה זו יצא לאור עולם חתימתו של מרן מבאבוב שליט"א בשנת תשמ"א, ברם מה נעשה לאלו הטוענים כי אכן רצה אדמו"ר שליט"א לאסור עירוב כי נתן סיבה לחתימתו ואמר כי "אינו רוצה שיראה כאן בשבת כמו בקראקא", וחנה להאמת כשנתבונן קצת נראה כי הלא לא היה זה דרכו של כ"ק מרן מבאבוב שליט"א מעולם, אכן הכל יתורץ בחדא מחתא והכל על מקומו יבוא בשלום עם מה שאמר מרן שליט"א בעת שעשה בעצמו עירוב סביב לרחובו וסביב עוד רחוב לטובת הרה"ח הישיש זקן הקהילה ר' אברהמ'לי מאנדלבוים ז"ל וכו' בשנת תשנ"ג לאברך אחד יראי ושלם בשם י.ל. בזה"ל: דעתי הוא שיהי' עירוב ואכן כך היה במדינתינו בכל עיר ועיר, וזה שחתמתי היה בע"כ (וכנ"ל המעשה נבלה), ברם מכיון מעולם חשבתי שדבר טוב הוא לעשות עירוב, ואז לאחר שחתמתי (אחרי מעשה הטרוד כנ"ל) אמרתי מכיון שאיני רוצה שיראה כמו קראקא (ואכן כן אמר לכמה וכמה אנשים), ברם האמת הוא כנ"ל עכהר"ק בשנת תשנ"ג שמעיד האברך הנ"ל, ולכן חוב גדול מוטל על כל חסיד וירא לבית באבוב אכן למלטל בתוך העירוב ולצאת ידי זה חובת מחאה על החרפה ובזיון שנעשה עם זקן הצדיקים כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מבאבוב שליט"א, צאו לך בעקבי הצאן ורעי את גדותיך על משכנות הרועים.

"עושים את רבי"ק מסאטמאר זי"ע ללעג ולקלס רח"ל"

ונחל עדנים

"מחאה גלויה"

אינם מתביישים בעשיית מעשים מגונים ובראשם התלמידים והחסידים של האדמו"ר מסאטמאר לשים ללעג ולקלס בראש וראשונה "הרבי זי"ע" המילת עבודה זרה שלהם שמשתמשים בזה ר"ל לעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, עושין את רבינו מסאטמאר זי"ע ללעג ולקלס, וכן הרה"ח ר' יוסף אשכנזי שליט"א שהיה יד ימינו ממש ועושין אותו ללעג ולקלס, ואחרון אחרון חביב הרה"צ מראצפערט זצ"ל שהיה דורש שלומם וטובתם של היהדות החרדית במשך חמשים שנה באמעריקא, מדחציף כולא האי שמע מינה שכל העיתונים וכן כל הכותבים והסופרים שלהם הבאים עם הניבול פה הזה הנקרא "די רבי זי"ע", הצחוק היותר גדול הוא דבעת שהופיע אז כן בהירחון המאור שהיה על שולחן מלכים אצל כל הרבנים והאדמורי"ם לא היה אף אחד שעירער על זה ועוד יותר בעת שנעשה העירוב בשנת תשמ"א לא היה אף אחד שפתח פיו באיזה אופן שהוא, למה? אין זה לפי כבודינו לטפל בכל המכתבים הנדפסים בהעיתון הפאשקווייל הנקרא "דער איד" שהם בעצמם כותבין אל עצמם "איידן שרייבן צום איד" ממש כלשונם מה שהם בעצמם כותבים כל מיני שטותים עם שמות שונות, וכל מטרתיהם לשים את כ"ק הרח"צ זצ"ל ללעג ולקלס אודות העירוב, ואין זה לפי כבודינו לטפל בנושא הזה, כי הלא בה"איד" בעצמו היה כתוב בשנת תשל"ד שהרה"ק מסאטמאר הסכים בעד העירוב ואין לך צבוע יותר גדול מזה.

עש"ק פ' בשלח ז' שבט תש"ס לפ"ק

הדלקת הנרות - 4:36
זמן מוצש"ק - 6:05

לשלוח הערות או מכתבים או להשתתף בהוצאת הגליון יכולין לפנות אל
5010-12av P. M. #175
מספר הפקס. 871-0926

יא עירוב נישט עירוב, וואס איז דער סך הכל?

בלוך השם! עס טוט יעד מיטן עירוב! דער רבש"ע זאל ווייטער העלפן מיאלי יעד אזוי ארומקרייגן בנדבר הי' זו הלכה

שבט התשש"ת

בעזהשי"ת

ברוקלין נ.י.

ווער להרמת קרן אחדות בישראל

בי"א אזוי קומט עס אויס אז בזכות אלע מיטמאכן פון דעם ווייבערישן "עירוב" איז דער ווייטערדיגער "עירוב" פון דעם ווייבערישן "עירוב" אויך שוין ארויסגעקומען אויף אלע מיטמאכן

"שקר אין לו רגלים"!

"איכה תאמרו חכמים אנחנו ותורת ה' אתנו אכן הנה לשקר עשה, עט שקר וגו" (ירמיה ח' ח')

חז"ל זאגן אין מסכתא שבת (דף ק"ד.) קושטא קאי, שיקרא לא קאי. פון דעם שמאמט דער מאמר החכם "שקר אין לו רגלים". אין דעם ענין פון שקר זענען פארהאנען פארשידענע רמכים. איינער פון זיי איז "שקר שתחילתו אמת", וואס צוליב דאם ביסעלע אמת שבתחילתו, האט דער שקר שלאחריו, א צייטווילינער קיום.

דער פראבלעם מיט'ן די ארטיקלען "די מערכה איבער אן עירוב אין ניו יארק" נעדרוקט אין די תרדישע צייטונג, שרייבט דער שקר ארוים תיכף בתחילה, מיטן פאלשן נאמען פון "הרב" (הכותב, וואס האט אפילו קיין היתר הוראה נישט) ישראל מ. סופר. ער הייסט אזוי פונקט ווי מיר הייסן מנשה פילאפף. ומטילא, פונקט ווי זיין נאמען איז אמת, אזוי אמת'דיג זענען זיינע היסטאריש איבערשרייבענען.

דער ראזינער שרייבר, שטעלט זיך א וועק אלץ "חכמים אנחנו" כדי אינצודרען די תשוב'ע ליינערס אז "תורת ה' אתנו" מנערי מצות עירוב. אונזער אויפגבע דא איז טוכיח צו זיין אז אויף אט די ראזינע חכמים קלאגט דער היילינער נביא ירמיהו "אכן לשקר עשה, עט שקר סופרים". ער טוט אן שאפט שקר, זיין שרייבערישע פעדער איז מלא שקר, ווי דער תרגום מיטשט דארט "לשקרא עביד קולמס לסיפא".

עס איז נעווען צו האפפן, אז אין די היינטיגע וואכעדיגע צייטונג, ווען חאטש דער סופר דאך אנהייבן מיט א ביסלע אמת, בבחינת מורה יורנה ירוחם אויף די שמארקע השגות ופירכות וואס מיר האבן עם לעצטע וואך אפגעפרעגט, נישט מיט קיין באבע מעשיות'לעך נאר מיט פאקטישע עובדות ווי די ציבור האט ב"ה קלאר איינגעזען שאין האמת נר לרגליו כלל, נאר ער האט איין מטרה אין זיין מערכה, צו באשאפן דעם רע"ח פון רבין ו"ע פון ניבוכי מעשיות (שזה גופא היפך דרכו ורצון קדשו כידוע), וכדי צו צוקומען צו די מטרה זענען אלע פאלשע מיטלן בי עם כשר למהרריץ. וכפשוט יפתיץ פלע, זאל דער פסוק צושפלעטערט ווערין, אבי ער זאל קיינען זאגן "תורת ה' אתנו" (הטורדים בנידאה - ואין זה מכבדם להתעסק בעירובין. ימ"ם), ולא אתם – נישט מיט די רבנים וואס האבן ציים זיך צו פארברענגען מיט דברים בטלים ואפורים ווי "דער עירוב" ר"ל.

סאיז איטערמאנט צו באמערקן, וויפיל שעה'ן אן וויפיל וואכן ניבן אותעק די באקאנטע בארא פארק'ער "טרודים בנידאה" מיט וייער מלחמות ומחלוקת נגד מעודדי מצות עירוב. ויפיל שעה'ן אן ויפיל טעג פארברענגען די ראשי הלוחמים אין קרית יואל, איך ליינ מורא'דיג אסטעלישע פרעשער ארוים צושלעפן מיט נעוואלד א פאר שורות נגד המלטעל בעירוב (ראם איז נישט קיין אלימות! וזה וויסער). וויפיל שעה'ן אן וויפיל וואכן זענען זיי טרחדים צו בארעדן לה"ה נגר הרחנה"צ המפורסם וואס איז זיך מוסר נפש מידי שבת בשבת בשבוע מפקה זיין על כשרות העירוב, ואם קומען נישט לקרסולי קרסוליו צו זיין אמת'ער "טירדא דנידאה" הן בשיעורים והן בהזאה, וואס דער מספר השואלים הרופקים על פתחו זענען מער ווי ביי די אלא מנערי העירוב. אוי ווי ריכטיג אן פאסט זענען די היילינע ותערשער פון דער ווינער דיין הגה"צ ר' יוסף אלי' שטיינער זצ"ל אויף די מנערים, "קצתם עושים משום קנאה וכו' וקצתם מפני שהשטן וכו'".

אין די היינטיגע צייטונג עדיטאריאל, אטאקירט דער חשוב'ער רעדאקטאר מיט די פאלענדע ותערטער, "טיר, די צייטונג, נעמען נישט קיין אפיציעלע שטעלונג, דאס איז א ואך וואס איז פארבינדן מיט שוותרע הלכות וכו', דארף מען זיך אונטערוואדפן די הוראות פון די עהרליכע רבנים שליט"א, אן נישט פראבירן קלוגער צו זיין פון זיי". משל למה הדבר הדומה, ווי א איד דעט שבת בעניני מסחר אסדים, נאך ווי ער ואנט "נישט אין שבת נעדעט". שבת אהין אין שבת אהער, אזוי ענעני טוט דער רעדאקטאר, דא שרייבט ער אז די צייטונג נעמט נישט קיין אפציעלע שטעלונג, ומיניה וביה ואנט ער ברוב חכמתו זיין שטעלונג. סיי אן זיין עדיטאריאל אן סיי אין "די מערכה איבער אן עירוב אין ניו יארק" פון דעם צייטונג'ס בעל ההשקפה הרב ימ"ם. ער, ווי אויך די ראשי המנערים, שטעלן פאר א פאלשן בילד פארן ציבור, כאילו די רבנים וואס זענען בעד מצות עירוב זענען יחידים, אדער אפילו א "יחיד" וואס פונקט קענן די הודאות פון די עהרליכע רבנים שליט"א, וואס זיי זענען כאילו דער דעת הרוב. בזמן די זאך איז ממש פונקט פארקערט. ווייל למעשה דער מספר פון די חשוב'ע מורי הוראות וואס האלטן אז מ'קען זיך רואת פארלאזן אויף די כשרות פון דעם עירוב, אן אויף זיין חשוב'ע פיקוח, זענען די רוב הגדול.

אויף די קשיא פארוואס הערט מען נישט זייער קול, פאר וואס זעט מען נאר איינזייטיגע חתימות? דער תירוץ דערויף נעפונט מען אין די וויטערדיגע שורות פון דעם דערקמאר'ס ערשטאריעל. "עס טוט אבער יא וויי אזן מ'מז אויסשרייבן אן מוחה זיין קעגנען פארשידענע מעשה אלימות וואס וועלן אפגעמאן, אלעס אונטערן שליימר פון תורה אן אידישקייט וכו'. טייערער רעראקטאר, פון וואס פאר אן אלימות דעט איר רא? פון וועמען'ס אלימות מיינט איד רא? אדרבא וויסט אזנו אן איין מעשה אלימות מצד עושי ומעודדי העירוב. האבן זיי דען עמעצער נעשלאגן חלילה? אלא מאי מיינט איר אוודאי נישט קיין אלימות בכח הזדען, נאר בכח הכתיבה. דערויף ענפערן מיר צו איך, טול קורה מבין עינך. אייער אויבערמאנטער שרייבערי איז אן אפיציעלע אלימות. אייער בעל השקפה (ימ"ם) שקרים וביזון תלמידי חכמים איז אן אפיציעלע אלימות. אויך אייער "תיקון מעות" וואס מיר ועלין וויסטער דערמאנען איז אויך א נדערינע מאדט אלימות.

וואס איז דען ראס אויב נישט קיין אלימות, אז ריב מורי הוראה שליט"א רשבונתינו זענען וויי די ספאנישע אנוסים, זיי וואנן זיך נישט ארוים צו ואנן זייער דע"ח ברבים, צוליב פארשידענע מאדט מעראר אקמן אן בזיון תלמידי חכמים וואס ותערט אנעפירט דורך די משפחה הידועה, כידוע. אז אפילו זענען איינער מגדולי ההוראה בשכונתינו ה"ה הגה"צ מהר"י ראסה שליט"א זאגט א שיעור בעניגא ריומא בביה מדרשו פאר איבער 50 יונגע רבנים, אן ער

דער הייליגער צאנזער רב
זי"ע שרייט געוואלד
או פאר משיזז
וועט קומען וועלן זיין רוב
רעביס און רבנים פונעם ערב

בספר **דברי חיים** בהשמטות לפרשת ויקהל כתב וז"ל, **דלפני ביאת המשיח יהיו רוב הרבנים מהערב רב כו'**, וז"ל הדברי חיים שם: כי ישראל בעצמן קדושים אך הערב רב בל חסרים העבדי לגרמייהו עבדו **כנראה בעליל שהרבנים והחסידים והבעלי כתים שבדור המה בעוה"ר רובן מערב רב ורוצים לשרור על הציבור וכל מעשיהם רק לגרמייהו לקבל כבוד וממון ולכן אין להתחבר רק אם עובדים באמת שמוסרים נפשם לד' לא לקבל שום תועלת לעצמם**, ע"כ עי"ש עוד'.

ובוזהר חי פרשת בראשית (דף ק"ג) כתב וז"ל, **ועתה רוב הדור עם הראשים שלהם הם מערב רב**, ע"כ.

ובכני יששכר (מאמרי חודש ארר) כתב, **כתות הערב רב אשר בקרבנו הם יושבים, מינים מוסרים אפיקורסים, הן המה משורש עמלק הרעת דסטרא אחרא עד"ב ר"ב נימטריא דע"ת** כאשר תראה ברורות הללו אשר בעוה"ר נתרבה האפיקורסות, **וגם אותן דקיימין בלי חמס על ישראל לפשוט את עורם מעליהם בעצות רעות בחוקים לא מובים** ד"ל, ע"כ.

איתא בזוהר הקדוש על הפסוק (דף ס"ז) **מלחמה לה' בעמלק מדור דור**, אמר ר' יהודה בכל דרא ודרא בכל דרין דאתיין לעלמא לית לך דר רלית בהו מההוא זרעא בישא וקב"ה אגח בהו קרבא, רבי יצחק אמר ועלייהו כתיב יחמו חטאים מן הארץ, עי"ש.

---

[1] ועיין ברעיא מהימנא פרשת נשא וז"ל, א"ל רעיא מהימנא באומאה עלך בשמא דיקוי"ק לא תאחר בכל יכולתך דהא אנא בצערא סגי, ויפן כה וכה וירא כי אין איש עוזר לי לאפקא לי מהאי צערא בהאי גבורה דאתמר עלי ויתן את רשעים קברו, ולא אשתמדונן בי ואני חשיב בעינייהו בין רב רשיעייא ככלב מת דסרח בינייהו **דחכמת סופרים תסרח בינייהו בכל קרתא וקרתא** ובכל אתר דישראל מפוזרין בין מלכוון ואתהדרו אינון ערב רב רעיין על ישראל עאנא דקב"ה דאתמר בהו ואתן צאני מרעיתי אדם אתם ולית לון יכולת למעבד טיבו עם ת"ח, **ואנשי חיל ויראי חטא מסובבים מעיר לעיר ולא יחוננו, ומחרימין ערב רב בינייהו ולא יהבין לון באתרין סגיאין אלא דבר קצוב דלא יהא תקומה לנפילו דלהון ואפי' חיי שעה, וכל חכמים ואנשי חיל ויראי חטא בצערא בדוחקא ביגונא חשיבין ככלבים, בנים המסולאים בפז איכה נחשבו לנבלי חרש בראש כל חוצות, דלא אשכחו אכסניא בינייהו, ואינון ערב רב אינון עתירין בשלוה בחדווא בלא צערא בלא יגונא כלל, גזלנין מארי שוחד דאינון דיינין רישי עמא, כי מלאה הארץ חמס מפניהם, עליהו אתמר היו צרית לראש, באומאה עלך זמנא תניינא**, ע"כ.

עוד איתא בזוה"ק (ח"ב דף קכ:) דערב רב אינון יין דנתנסך לעכו"ם, ומנהון משומדים מינים ואפיקורסים משומדים לעבירות שבכל התורה כולה.

ובספה"ק אור החמה (פ' נשא בשם הרמ"ק) כתב וז"ל, הערב רב הם גויי הארץ נשמת החיצונים. ושם (על זוה"ק משפטים דף ק"כ ע"ב) וז"ל מלחמה לה' בעמלק שהם ערבוביא בישא שכולם נתערבו אלו באלו ורע עמלק נתערב בהם ויש רשעי ישראל שהם נחשבים מכולם שהם פריצי ישראל מהרסך ומחריבך ממך יצאו וכו'.

ונמצא מכל זה דברים נוראים, דרוב הרבנים ובעלי בתים הם של הערב רב, וצריכים ללחום נגדם במלחמה גדולה, ובעוה"ר לא די שאין נלחמים נגרם אלא הרבה אנשים יש להם קשר אתם ובתים להם בנינים ופלטרין גדולים, ונותנים להם ממון בסך רב, ויש להם שם כבוד ויקר וגדולה, והצדיקים האמיתיים המקושרים לה' יושבים בעניות ל"ע וא"א להם לפעול ולעשות לצדקי שמים כראוי, להרבות פעלים לתורה ולירא שמים.

פירט אוים אז מיר האבן דא נישט קיין "רשות הרבים", אן אז מ'קען זיך רואיג פארלאזן אויף די השגחה פון דער רב המפקח, פלוצלינג צעווילדעווען זיך אן אונגעריסענער שטאם'ס משתגענער נ.ש. מבני אותה המשפחה (לבבוש את המלכה עמי בביה) אן ער שרייט דאדט בקול גדול חילול שבת! תילול שבת! אויב ראם וכיו"ב היימט ביי אידך רעדאקטאר נישט קיין אלימות, אויב אזוי וואם מיינט אלימות?

ומן הקל אל הכבד, מענין לענין באותו ענין. אין אזא עיר ואם בישראל ווי בארא פארק, די גרעסטע חרדישע שטאט אין די ועלט (אויסער אין א"י) וי דער דעראקטאר שרייבט אין אייער עדיטאריעל, זענען דער פארדאנען כפלי כפליים רבנים ומורי הוראה פון די וואם זענען איינעלאדענע נעווארן צו די אסיפה ביום נ' פ' לך לך, פרעגט זיך א שאלה, איז דען די "סעלעקציע" נופא נישט קיין אלימות? ובפרט אז אפילו פון די וואם האבן זיך יא משתתף נעווען אין די דאזיגע אסיפה, האבן דעך א צאל גאר חשוב'ע מורי הוראה נישט נעוואלט מצרף זיין זייער חתימה שאין לעשות עירוב. מה עוד ותן א טייל פון די רבנים וואם האבן שוין יא נע'חתם'עם, מענה'נען אז מ'האט זיי אפגענארט, מיט וואם מ'האט זיי נעזאגט או דער אן דער חתם'נען אויך, בשעת די אנדערע האבן קיינמאל נישט נעהאלטן ביים חתם'נען. אין נישט גאר וואם זיי האבן עד היום נישט נע'חתם'עם, גאר זיי זאגען קלאר לבני קהילתם, אז מ'קען זיך פארלאזן אויפ'ן עירוב. היש לך אלימות גדולה מזו, ותן א מיעוט וויל זיך משתלט זיין, כופה דיעתו זיין, על רוב הציבור הגדול דבארא פארק. דער ווי נעשרי פון אונזער רעדאקטאר איז אין פארליכן צום ווי נעשרי פונעם "קאואק הגדול". איז נאך נעבליבן פאר עמיצער א קשיא פארוואס הערט מען נישט דער ר"ת פון רוב הרבנים בעירנו, וואם זענען ענען מיט זאגן זייער חוות דעת לאנשי קהילתם בלבד. (וי למשל א באואופטע מורה הוראה פון בארא פארק האט נע'פסק'נט פאר אן אבי הבן וואס מאכט ברית א"ה דעם שב"ק, אז ס'איז א שאר אז אוא גרויסע מצוה ווי ברענגען א קינד צו א ברית, זאל נעטוען ווערן דורך א שאינו בן בריה, דאדט ווי א איד קען עם ברענגען אין בידם"ד, ח"ל.

אין די היימיגע צייטונג עדיטאריעל, האט דער חשוב'ער דעראקטער אריינרינגלט די פאלענטע וועדטער האומרים דורשני. וזה לשונו, "מיר, פון אונזער זיים, באאויפטראגען אונזערע מגיהים פערזונלעך פעסמצושמעלן אוז באשטעמינען וועז א שרייבער ציטירט פון עמיצען, אוז אויב עם מאכט זיך אמאל א מעות, שעמען מיר זיך נישט צו פארעפענטליכן א תיקון מעות", עכ"ל. מאקע זער שיין אוז ערלעך פון זיין זיים. לאמיר צוואמען בודק זיין וואם עפים, האט ער צו נעליימט די וועדטער אין די עדיטאריעל. אוז צו האט ער בכלל מקיים נעווען צו פארעפענטילבן דעם "תיקון מעות".

ובכן, כדי צו פארשטיין די רמזים פון אונזער טיפזינניע דערפאר, דארף מען ערשטענס מקדים זיין אן "עדות" וואם די צייטונג האט לעצטע וואך נעדרוקט, מאקע אין דעם מאמר הידוע פון הרב ישראל מ. סופר איבער די ראזיגע מערכה, ח"ל שם, "עם וואגט עדות הג"ר נתן הורוויץ שליט"א אבר"ק בית ישראל מאנסי, אז בשעתו האט הגר"י שמייף נעמאכט א ספעציעלן בי"ד פאר תיקון עידובין אין וויליאמסבורג. די חברי הבי"ל זענען נעווען הגר"י שמייף, הגר"צ אייזענשטאם, ולהבחל"ח הגר"נ הורוויץ, וכו' איינגאל אבער האט אים הגר"י (שמייף) אנגעדופן דורכ'ן מעלעפאן, או ער איז נעווען ביים מאמארער רב'ן דורצושמועסן בענין העירוב, אוז ער איז זיך מתנגד צו מאכן דא אן עירוב, דערפאר איז ר' יוגתן מבטל דעם נאנצן פלאן פון עירוב". עכ"ל.

נו אזוי ווי אין די לעצטע וואך האבן מיר מצליח נעווען טמיל ספיקות זיין אין די נאמנות פון רער גרויסער היסטארית-אבער-שרייבער, ימ"ם, דערפאר האט זיך ערווואגט איינע פון חשוב'ע רבנים מתלמידי רבינו ז"ע אריפצוהייבן א מעלעפאן צו הגאון מו"ה נתן הורוויץ שליט"א, צו הערן פון עם די פונקטליכע פרטי הערות. אזוי ווי מיר זענען נעווארן או לא רובים ולא יער, האבין מיר אליין זיך נעוואלט איבערציינען ער היכן דברי השקר נמצינ'. הגי מה ששמענו מפי הגאון מ"ה נתן הורוויץ אבד"ק בית ישראל במאנסי ביום ב' פ' וישב, וז"ל, "איבער רער ענין פון עירוב האט מיך שוין יענע וואך נערופען ר' חיים דוד כ"ץ, כ'האב עם קלאר נעזאגט, או איך האב נאר נישט נעהערט זענען רעם ענין נישט פון ר' יונתן שטייף ז"ל און נישט פון מאטמאר רב ז"ל. נעכטן ביינאכט האב איך מיך נעפראפן מיט ר' אברהם פריעדמאן בי"א שבע ברכות, כ'האב נעפאדערט פון עם או ער זאל איריין ליינן אין די צייטונג א "תיקון מעות". ס'האט עם זייער נישט נעשמעקט, אוז ער האט מיך נעבעטן איך זאל נישט מאכן קיין עסק דערפון, נאר לאזן די זאך פארבי גיין. איך האף או ער ועט די זאך פארטכמן".

יעצט קענען מיר צוריק גיין צו די היימיגע וואך עדיטאריעל, אין זיך איבערציינן די ערליכקיים פון אונזער חשוב'ער דערמאמאר. הג"ר נתן הרוויץ האט נעפאדערט פון עם א תיקון מעות, האט זיך רער דערמאמאר מאקע נישט נעשעימט ממלא זיין די בקשה פון הג"ר נתן הורוויץ בדיוק רב. ער האט די צווי ערטער "תיקון" "מעות" דערמאנט אין זיין עדיטאריעל כלשונו ממש... און זעלבסט פארשטענדלך, או דער היסטארית-אבער-שרייבער האט דערמיט אויך יוצא נעווען כלפי זיינע חשוב'ע ליינערס, ער זאל נישט דארפן מאכן סיי וואס א באמערקונג אויף זיין פריערינע "טעות" אין זיין מאמר פון די היימיגע וואך, צו "באשאפן א השקפה מלאכותית" פון רבינו הק' זי"ע. אוי מי יגלה עפר מעיניו הקדושים.

ובנוגע וואם ימ"ם באהויפט, או הגאון מוהר"י שטייף זצ"ל האט הרטה נעוואגט פון זיין פסק בספרו, איז בראי צו זעהן די שארפע לשונות פון הגאון מוהר"ש לנדאו זצ"ל אב"ד פראג, נגר אחר מרבני דורו וואם האט נע'ענטפ'עם או זיין פאטער דער נוב"י האט הרטה נעהאט בע"פ פון זיין פסק אין שו"ת נוב"י מהדו"ת יו"ד סי' כ"ם, ח"ל. מע"כ שקרן וכובן, שאם ה' חזור לא היי נח ושקט מלשלוח אגרת ע"י נמלא פרחי לפרסם הדבר לאיסור, שלא יכשלו באיסור שרץ דאודייתא. ומה גם שלא נמצא גם העתק וכו', וחזקה על חבר שאינו מניח דבר שאינו מתוקן, ואיך הניח התשובה להיתר בספרו ולא חש לתקלה למוחקו או לכתוב בצידו שחזר בו. כל זה הוא למופת שמע"כ שקר ענה בשם אמו"ר הגאון ז"ל, ע"כ. וא"כ מה לנו עוד לגבב ולפלפל בשמותים הנכתבים ע"י ימ"ם, הרי ע"י טענות של חזרה בע"פ גרר מה שנפסק בספר הלכה, אפשר להכחיש את כל התורה חלילה. נאמן עלינו ערות מכתבו פון הגה"צ מהר"א שטיינער זצ"ל מער פון אלע ימ"ם באבא מעשה'לעך. וויא מיר האבן שוין דערמאנט אין אונזער פריערינגער מאמר "ולא ימ"ם לבב אתיו".

ומה שימ"ם כתב וז"ל, בלויז אייגער איז נעבליבן א שמארקע קעמפער פארן היתר, הרב מעדל קאשער, איינע פון די מזהרי רבנים וכו', עכ"ל. הנה לשקר עשה עם שקר סופרים. ווייל אין שנת תש"ם איז נעווען א נרויסע התעוררות פון נדולי הרבנים לענין תיקון עירובין, ובראשם איז נעווען הגה"ק רבי שמעון קאליש פון אמשינאוו זצוק"ל, ואם איז נעווען באאמאנ אלץ נעוואלדיגער נאון אין א צריק מפורסם. ואם בל יטיו האט עד זיך משתדל נעווען מעודד צו זיין ע"ד תיקון עירובין. עד האבין מימגעארבעט מיט עם די חשוב'ע ארטודי"ם הגה"צ המפורסמים פון קופישניץ, באיאן, נאוואמינסק, ראדזין, זצ"ל.

ספר

אום אני חומה

משנה הלכות

ביאורים רחבים ובירורים מקיפים אוצר מופלא בנושאי
הלכות עירובין בעיירות הגדולות ובמיוחד נושא
ונותן הלכה למעשה בדין תיקון העירוב לשכונת
בארא-פארק, נוא יארק

נאספו מתוך שו"ת משנה הלכות חלק ח'
ומתוך הוספות רבות ונכבדות בכתי"ק של

כ"ק מרן אדמו"ר גאב"ד אונגוואר שליט"א

יו"ל ע"י מכון משנה הלכות בארה"ק
קרית אונגוואר, רמות ירושת"ו
שנת תשי"ם לפ"ק

Published and copyrighted © 1999
by
מכון משנה הלכות
ת.ד. 50066 קרית אונגוואר
רמות, ירושלים
(02) 586-9097

•

Author
RABBI MENASHE KLEIN
of Ungvar
Dean of Yeshiva Beth Shearim
1578 53rd Street
Brooklyn, NY 11219

MISHNE HALACHOTH GEDOLOTH INSTITUTE
5306 16th Avenue
Brooklyn, NY 11204

מכון משנה הלכות
3301 West Strathmore Avenue
Baltimore, MD 21215
(888) 498-8642
MishnaHalachos@mail.com

"4 קשיות" למנגדי העירוב!

לאלו הטוענים, שדעת כ"ק הגה"ק רשבבה"ג מסאטמאר זי"ע הי' נגד עצם עשיית עירוב

א) מדוע אדמו"ד זי"ע לא חתם בשנת תשכ"ב [בשעה שכמה רבנים חתמו] נגד העירוב כשנתעורר כל הענין? הלא כ"ק אדמו"ר זי"ע הי' ראש הלוחמים נגד פירצות הדת וכ"ש על שמירה שבת החמורה.

ב) מדוע מעולם לא השמיע כ"ק אדמו"ר זי"ע את התנגדותו ברבים, לא בדרשה, לא בשיעור, לא בסעודה שלישית, לא במעלה מלכה"מ, כאשר דרכו בקודש הי' תמיד להשמיע דעתו הגדולה בכל עניני הדת. [ואפי' לדעת איזה רבנים שכ"ק אדמו"ר זי"ע אמר להם משהו באופן פרטי בין השיחים (ולא כיחד כה ברוך אשר לכל א' פרש), מדוע כ"ק אדמו"ר זי"ע לא אמר זאת ברבים, כדרכו הקדושה?]

ג) מדוע **התאחדות הרבנים** [שכ"ק אדמו"ר זי"ע הי' הנשיא], שהרכם להודיע במודעות גדולות על כל דבר נחוץ בעניני הדת, ובענין זה כל משך חיים חיותו של כ"ק אדמו"ר זי"ע ולא פירסמו דבר נגד העירוב, כאשר באותו זמן ארגונים רבנים אחרים פירסמו התנגדותם?

ד) מדוע גדולי הרבנים בוויליאמסבורג המקורבים לכ"ק אדמו"ר זי"ע כתבו במפורש (לא רק החישה) בשנת תשל"ב - תשל"ה מכתבי עידוד לזרז תיקון עירוב בוויליאמסבורג, כיצד עשו כואת בחיים חיותו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, אם זה הי' נגד דעתו ורצון קדשו?

ואלה שמות הרבנים הגאונים שכתבו מכתבי עידוד לזרז תיקון עירוב בווילליאמסבורג:

הגה"צ **מהר"י גרינוואלר** זצ"ל אבר"ק **פאפא** (ב' מרחשון **תשל"ג**)
הגה"צ **מוהר"נ הירצקא העניג** זצ"ל אבר"ק **שארמאש** (ח' נח **תשל"ג**)
הגה"צ **מוהרש"א זעלטענרייך** זצ"ל אבר"ק **טשאקאווא** (ד' נח **תשל"ג**)
הגה"צ **מוהר"י כ"ץ** זצ"ל אב"ד **סאמבטהעלי** (ד' בשלח **תשל"ר**)
הגה"צ **מוהר"ש זאב מילללער** זצ"ל אב"ד **אראר** (ג' שמות **תשל"ר**)
ואדרבה, במכתבו נזכר שהתאחדות הרבנים היי בעד תיקון העירוב)
הגה"צ **מוהר"ח בערגער** זצ"ל אב"ד **מישקאלץ** (ב' בשלח **תשל"ר**)
הגה"צ **מוהר"ח אויש** זצ"ל אב"ד **לופעני** (ה' שלח **תשל"ה**)
להבחל"ח הגה"צ **מוהר"ש קרויז** שליט"א אב"ד **אודווארי** (ה' מסעי **תשל"ב**)
ומזכיר במכתבו הסבמת כ"ק אדמו"ר הגה"ק מסאטמאר (שליט"א) [זצוקלה"ה]

כל מי שיש לו מה להשיב על ד' קשיות אלו, נא להודיע התשובות לתושבי שכונתינו.

נ.ב. **לתשומת לב:** גם אלו הרבנים שבמשך השנים חתמו נגד העירוב, היו כמה מהם שאין ענינם נוגע כלל לענייננו, כגון הפרוז משנת תשמ"א, כי העירוב ההוא הי' על סמך כמה קולות והגה"צ מהר"י ראסטה שליט"א הלך אז לבודקו [והי' אז דומ"ץ דקהל ויט"ל דסאטמאר, ופשוט שהוא לא הי' מזדקק כלל לכך אילו העת כ"ק אדמו"ר זי"ע הי' נגד כל עצם עשיית עירוב], ומכיון שלא הי' ניחא דעתו מהעירוב ההוא ע"כ חתם אז נגדו. ברם כעת לא חתם נגד העירוב, כיון שנעשה בצורת הפתח סדין, ובפיקוח והשגחה כראוי.

וועד העירוב ד'בארא פארק

זה השער לד'
צדיקים יבואו בו

מכתב לאנ"ש
בדבר די זו הלכה

בענין היתר טלטול
ע"י העירוב שנעשה בבארא פארק

שכתב
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
ממונקאטש

אפשר להשיג אצל
"ההוצאת אמת"
1352-47th Street
Brooklyn, N.Y. 11219
(718) 437-4278

ברוקלין, נוא יארק
הודש טבת ה'תש"ס

שמחים לשמרו ולערב עירובו

בס"ד

הננו בזה להודיע בשער בת רבים
שהעירוב ע"י צורת הפתחים סביב שכונת

בארא פארק

עומד תחת פיקוח והשגחת בי"ד המיוחד לענין העירוב
ובהסכמת מורי הוראה מובהקים ובראשם הרבנים הגאונים הצדיקים
מסערדאהעל, קארלסבורג, האליין, אודווארי, שליט"א

תחומי העירוב כפי המסומן

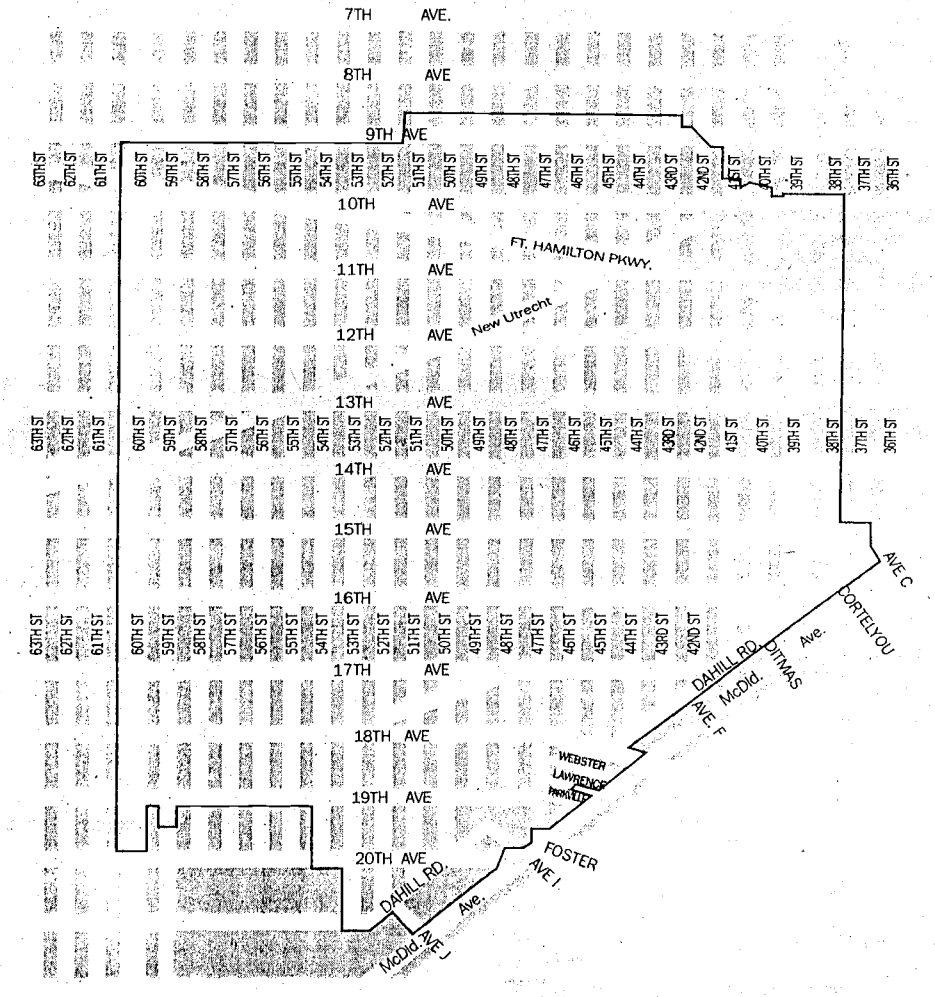

שמות הרבנים הגאונים שליט"א, ורבני בתי הכנסיות שהצטרפו
בחתימת ידם על הקו"ק או במכתביהם, מודפסים בקונטרס דע"ת
ואפשר להשיגו ע"י "וועד העירוב"

ליתר פרטים אפשר להתקשר FOR INFORMATION PLEASE CALL

עירוב האטליין • ERUV HOTLINE • 1-917-293-ERUV(3788)

ERUV SOCIETY OF BORO PARK • 1419 44TH STREET • BROOKLYN, NY 11219

"תוכן העניינים"

הקדמה (אונזער ציל און ארבעט) 1
מענה לשאלת רבים 3
מאמר קדושת השבת מהגה"צ בעל החפץ חיים וצוק"ל (קול קורא שנדפס בחייו) 3
רשימה חלקית של גדולי ישראל בדורינו על תיקון עירובין 4
בהדין עירובא יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי 5
הגה"ק בעל אבני נזר מסאכאטשוב זצ"ל נגד המתעקשים ומפריעים מלעשות עירובין 5
דברי התשב"ץ והרא"ש ז"ל 6
הגה"ק בעל חידושי הרי"ם זי"ע 7
הלכתא רבתא לשבתא – העירוב בירושלים עיה"ק בשנת תרצ"ו 9
קול קורא שיצא בנ"י בשנת תש"ך ע"י ועד תיקון עירובין במאנהעמן ..... 13 - 10
זצוזו על מצות עירוב ח"א ..... 17 - 14
הגה"צ מוהר"ר יונתן שטייף זצ"ל 14
הגה"צ מוהר"ר יוסף אלי' שטיינער זצ"ל ראב"ד קהל יראים ווין 14
דעת קדשו של כ"ק אדמו"ר הגה"ק מסאטמאר זי"ע ולהכחל"ח כ"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א 14
מכתב מהגה"צ אבדק"ק ד'האליין שליט"א 14
הגה"צ אבדק"ק שארמאש זצוק"ל – ע"ד נחיצות תיקון עירובין בזמם"כ 14
הגה"צ אבדק"ק פאפא זצוק"ל על ענין הנ"ל 14
הגה"צ מטשאקאווא זצ"ל על ענין הנ"ל 14
הגה"צ אבדק"ק מסאמכאטחעלי זצ"ל על ענין הנ"ל 15
הגה"צ אבדק"ק אראד זצ"ל על ענין הנ"ל 15
הגה"צ אבדק"ק מישקאלץ זצ"ל על ענין הנ"ל 15
הגה"צ אבדק"ק לופעני זצ"ל על ענין הנ"ל 15
הגה"צ אבדק"ק הוניאד זצ"ל על ענין הנ"ל 15
עדותו של הגה"צ ר' יוסף אשכנזי שליט"א משב"ק כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זי"ע 15
עדותו של הגה"צ אבדק"ק יאקע שליט"א על כ"ק אדמו"ר הגה"ק אב"ד פאפא זצ"ל 15
מכתב מהגה"צ אבדק"ק אודוואר שליט"א 16
4 קשיות למגדרי העירוב 17
אנן בדידן ואינהו בדידהו ונהרא נהרא ופשטיה 17
הגה"צ המהרש"ם מברעזאן זצ"ל 18
הגה"צ מסטאניסלאוו זצ"ל 18
הגה"צ מלאמוא זצ"ל 18
הגה"צ מפלאנסק זצ"ל 18
הגה"צ ר' שלמה דוד כהנא זצ"ל אב"ד ווארשא 18
תשובה האחרונה להגר"ם פיינשטיין זצ"ל 18
הגה"צ בעל חזון איש זצ"ל 18
הגה"צ ר' ישראל יעקב פישער שליט"א חבר הבי"ן 18
חצוזו על מצות עירוב ח"ב (שבת זאת חנוכה תש"ם) ..... 21 - 18
העתקה מס' תולדות שמואל ששים פוסקים להיתר "ח פוסקים לאיסור ..... 23 - 22
העירוב בניו יארק בשנת תרס"ז 23
מכתב קודש ואוהרה גלוי' מאת הצחמ"פ וזן הרבנים יושב ראש של התאח"ר ..... 26 - 24
קול קורא שיצא בשנת תשמ"א ע"י הגה"צ מראצפערט, וכו מבואר דעתו ועדותו הקדושה של כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זי"ע 27
42 וויכטיגע אורזאכן פארוואס אן עירוב איז וויכטיג פאר יעדן אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה ..... 31 - 28
כבר היה לעולמים ..... 33 – 32
ותערב לפניך עתידתינו – צהלי ורוני יושבת בארא-פארק ..... 35 - 34
כמה מאמרי חז"ל על עירוב 34
סיפור נאה לכבוד שבת 34
סיפור נורא מענין התייסדות העירוב בעיה"ק ירושלים 35
טעם הכמוס 35
לא עירוב, אלא עירבוב תחומים, יש כאן 36
רבינו חיים ויטאל כשם האר"י הקדוש 36
הלכות גדולות לר"י נאון, שו"ת מהרי"א הלוי 36
מעשה רב – מהגה"צ אבד"ק האליין שליט"א, להורות הלכה לרבים 37
קריאת קודש (דעת תורה) 38
דעת תורה גדולי הרבנים שליט"א על מצות עירוב בשבונתינו בארא פארק יצ"ו 39
דעת תורה ופסק דין של הגה"צ רבי יחזקאל ראטה שליט"א אדמו"ר ואבדק"ק קארלסבורג יע"א 39
מכתב הגה"צ אבדק"ק ערלוי שליט"א 40
דעת קדשו של מרן החת"ס סופר זי"ע 40
ביזור הגה"צ אבד"ק אודוואר שליט"א – וכדעת כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זי"ע 41
מכתב מהגה"צ אדמו"ר ממוושאי שליט"א 41
מכתב מהגה"צ ר' יעקב יצחק ניימאן שליט"א רכ דביהמ"ד חסידי בעלוא במאנטריאל יע"א 41
מכתב עוז מהגה"צ אבר"ק סערדאהעלי שליט"א ע"ד נחיצות העירוב 42
מכתב מהדיינים דקהל מחזיקי הדת דחסידי בעלוא 43
מכתב מהגה"צ ר' צבי היילפערן שליט"א דומ"ץ דקהל ויען ב"פ יע"א 43
מכתב שני ושלישי מהגה"צ אבד"ק סערדאהעלי שליט"א 44
הגה"ק בעל מנחת אלעזר ממונקאטש זי"ע – מנהג אבותיו למטלטל כרבים 44
עדות הגה"צ אבד"ק יאקע שליט"א 45
מכתב מהגה"צ אב"ד פאפא ב"פ שליט"א 45
מכתב מהגה"צ ר' בן ציון הכהן שטראסבסער שליט"א דומ"ץ דק"ק נייטרא. ב"פ 45
תשובת הגה"צ מפאפא זצ"ל – האם יש לחשוש מאיזה חששות 45
מכתב מהגה"צ ר' בן ציון יעקב הלוי וואזנער שליט"א רכ דביה"ן שבט הלוי במאנסי 46
הגה"ק בעל ייטב לב זי"ע – הכטיח עזה"ב ועשירות למי שיתקן עירוב 46
סגולת העירוב להפקד בורע של קיימא, מספר ליקוטי דברי יחזקאל החדש 46
ספר ליקוטי מהרי"ח מגודל החיוב בעירובין 46
מכתב הסכמה של הגר"ם פיינשטיין זצ"ל להגה"צ ר' יוסף דוד מאסקאוויץ זצ"ל על ספרו תיקון עירובין 46
מכתב מהגה"צ ר' גבריאל צינצער שליט"א 47
מכתב מהגה"צ ר' יעקב זידה שליט"א דומ"ץ דראש כולל מצויינים להוראה 47
מכתב מהגה"צ ר' יעקב קאפיל שווארץ שליט"א ר"מ אהלי יעקב 47
מכתב מהגה"צ ר'יחיאל יעקב הכהן מיללער שליט"א אב"ד אייזנשטאט 48
בעל פתחא ווטא זצ"ל – העירוב מכנים קדושה רבה בכל תחומו 48
הגה"ק משימלויא זצ"ל – העירוב ממתיק הדינים ומשפיע רחמים 48
בעל שם טוב הקדוש זי"ע – תיקון עירוב מעיקרי הדברים המוטל על המנהיגים 48
הגה"ק בעל קהלת יעקב מסטייפלא זצ"ל 48
מספר דרך אמונה להגה"ק ר' מנחם מענדיל זצ"ל אב"ד סיהאט 48
בענין בויון תלמידי חכמים וגדולי ישראל 49
ליסט מקרוב לארבע מאות מקומות שדנו בספרי שו"ת על ענין עירובין ..... 51 - 50
העתקה (חוות דעת גדולי ישראל-ל בענין תיקון עירובין בניו יארק יע"א) מספר "תיקון עירובין" מהגה"צ משאץ זצ"ל ..... 55 - 52
מכתב גלוי להגה"צ ר' משה פיינשטיין זצ"ל, בענין תיקון עירובין בניו יארק יע"א מספר "תיקון עירובין" מהגה"צ מושאץ זצ"ל ..... 58 - 55
השתלשלות הדיונים בענין תיקון עירובין במאנהעמן ..... 58 – 55
מקום המוקף בד' רוחות בצורת הפתח ..... 58 – 55
ציור העיר (אי) מאנהעמן עם הח"י נשרים ..... 58 - 55
בענין שמויפים שיטת רביה"ק מסאטמאר זי"ע בענין עשיית עירובין שבאילו ה' ח"ו נגד המצוה לתקן עירובין 59
כתב יד קדשו של הגה"צ מפאפא זצ"ל בגודל החיוב לעשות עירובין 59
למעלה מששים גדולי הרבנים מהתאחדות הרבנים למען תיקון עירובין 59
הזילוף הנורא שמויפים דברי גדולי ישראל זצ"ל 60
תשובת הגה"ק פוסק הדור מוהר"ר יוסף אליהו הענקין זצ"ל שהרעיש עולמות לעשות עירובין כלי אפיסת כל הרבנים 60
הגה"ק בעל חזון איש זצ"ל היה מן הראשונים שהשתדל לתקן עירוב 60
דוקאמענטען מהממשלה שיש להם בעלות עליונה על הריעל-עסטעט 61
דברים נפלאים מספר ישמח ישראל 62
אם יש להחמיר למטלטל במקום שיש עירוב (מס' ועלהו לא יבול, מהגה"צ רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל) 62
ע"פ פקודת רביה"ק מסאטמאר זי"ע למהר"י אשכנזי שליט"א להדפיס ולפרסם המאמ של העירוב בוומ"ב (ושפעטער כל זה על מעיים שיפורסם אי"ה בקיצור). ע"ב אנו מדפיסים המאמ של העירוב בבארא פארק 64
דוקאמענט מירחון תורני "המאור" משנת תשל"ג, שהגה"ק מסאטמאר נתן ברכתו הק' לעשיית העירוב בוויליאמסבורג 63
השתלשלות החתימה של כ"ק מרן אדמו"ר מכאבוב שליט"א אודות העירוב העירוב בשנת תשמ"א ... 63
מחאה גלויה - עושים את רביה"ק מסאטמאר זי"ע ללעג ולקלס רח"ל 63
שטייט און שטוינט ווער איז הרב בעלסקי 64
העתקה מספר דברי חיים, בני יששכר, זוהר חי, אור החמה, תולדות יעקב יוסף פ' נשא, שלפני כיאת המשיח יהיו רוב הרבנים מהערב רב 65
שקר אין לו רגלים! [אביסל צו עפענען די אוינ] 66-65
שער מקוצרת חדש בדבר ה' זו הלכה בענין היתר טילטול ע"י העירוב שנעשה בבארא פארק שבתב כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ממונקאטש 67
שער הספר אום אני חומה להגה"צ כ"ק אדמו"ר מאונגוואר שליט"א בעהמח"ס שו"ת משנה הלכות ח"י חלקים 67
רביה"ק מסאטמאר זי"ע צוה ע"י חמשב"ק הגה"צ מהר"י אשכנזי לעשות מאפע ולתלות בכל הכתי מדרשים שידעו עד איזה מקום העירוב מגיע 68
תוכן הענינים 69
העירוב ממלטל את בארא פארק - המתרים, האוטרים, הפשקווילים, הסטיקרים, ההתנבלויות, וכל הסיפור 72-70

"קרבות" העירוב ברחובות בורו פארק

ש. חבר כותב לנו מניו יורק על מלחמת הקודש שפרצה שם. מלחמת העירוב של בורו פארק. רוב הפוסקים היו בעד התקנת העירוב ומיעוט מתנגד בכל תוקף. מודעות ופשקווילים התעופפו מכל צד, בצד חוברות הסברה וגם התנכלויות המתנגדים שקרעו את חוטי העירוב. אבל העירוב הוא חוט אלקטרוני שמגלה מיד על מסך המחשב היכן נקרע, והמשטרה בעניינים, ששון ושמחה בבורו פארק

בורו פארק. העירוב התסיס את השכונה

ש. חבר
(מכתב מניו יורק)

אתם, אזרחי מדינת ישראל, העסוקים בבעיות משלכם, בוודאי אינכם מודעים בכלל למלחמה הסוערת שהתחוללה ברחובות בורו פארק בזמן האחרון. מה היא בורו פארק ואיפה היא שוכנת - בוודאי ידוע לכולכם. ולמעטים, המעטים ממש, שאין להם מושג במה המדובר, הרי נאיר את עיניהם ונאמר שבורו פארק עונה לשם של שכונה יהודית גדולה בניו יורק בה קיים ריכוז גדול מאוד של יהודים שומרי תורה ומצוות, בלע"ה.

אבל יש ליהודים החרדים לדבר ה' הגרים בשכונה זו בעיה, בעיה גדולה. אין להם עירוב ואין הם יכולים לטלטל בשבת מביתם. במשך שנים ארוכות הסתמכו הכל על פסקו המפורש של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שאסר עשיית עירוב בניו יורק. אולם, משהו השתנה בחיי הקהילה של יהדות ניו יורק. על פי הסטטיסטיקה יש היום בניו יורק יותר יהודים חרדים מאשר בארץ. הציבור גדל והתרחב בלי עין הרע ועם זה כמובן מתרבות השמחות. כך שהיום לאחר שנים של רוגע הפך נושא העירוב לשאלה בוערת ביותר. שהרי עצם העובדה שאין עירוב בשכונות ברוקלין הפך אצל רבים לסיוט ממש. למשל, כשיש בשבת "שבע ברכות" או "קידוש" בבית הכנסת, חצי מהמשפחה נעולה בבית ואינה יכולה להגיע לשמוח יחד עם כולם. נשים צעירות אינן יכולות לצאת מן הבית עם התינוקות וקשה למצוא בייבי סיטר בדיוק לאותן שעות. אותו דבר כשחל ברית בשבת. צריך לחפש גוי שיקח את הרך הנולד לבית הכנסת. ואצל חלק גדול מן הציבור שרבותיו לא התירו לו להשתמש בגוי למטרה זו, נערכים הבריתות בבית. ומי מדבר על חולים כמה קשה לעתים הטיפול בהם בגלל מגבלות חסרונו של עירוב. זאת, מלבד המציאות העגומה שמדי פעם יהודים יוצאים בשבת כשהם שוכחים חפצים בבגדיהם ונכשלים שלא במזיד באיסור טלטול.

מציאות זו גרמה לכך שלאט לאט החלו יהודים פה ושם לעשות לעצמם ולשכניהם עירוב קטן שהקיף רחוב אחד או שנים בסביבתם, מה שקרוי כאן "בלאק". זה היה פתרון מה למקרה שחמין נשרפו בשבת או שהגז כבה לפתע מבלי להתחשב ששבת היום. ובגלל עירוב זה היה באפשרותם להעביר את המאכלים לשכן והעונג שבת היה נשמר. ומה שגם חשוב הוא שהילדים יכולים לשחק בחוץ, עובדה המאפשרת להורים לנוח שהרי גם בניו יורק למי שאינו יודע - שינה בשבת תענוג. אמנם פתרון זה היה טוב רק למספר השכנים שהתאגדו מסביב לאותו עירוב. אולם לחבר שגר בעווניו (שדרה בשפה שמדברים אצלכם) עדיין לא יצא לו מזה כל עונג שבת. לרחוב שלו העירוב הזה אינו עוזר. עוד בעיה, לך תדע איך בדיוק הותקן המיני עירוב זה. האם אפשר לסמוך עליו? האם כל בעלי העירובים הקטנים בקיאים המה בהלכות הרבות הכרוכות בעשייתו?

והנה, הגענו לפרשת ה"מלחמה" שהתלקחה לאחרונה ברחובות בורו פארק. העובדה שהתושבים החרדים החליטו לתקן לעצמם עירובים פרטיים ומוגבלים בשטח כשאינך יודע אם כשרים הם ועשויים כדת וכדין דגרמה לאפשרות שבמקום בו באו לתקן נמצאו מקלקלים. שכן אם העירובין הללו פסולים על פי ההלכה יוצא שהיהודים החרדים עוברים על איסור טלטול דאורייתא. סכנה זו היה אחד הנימוקים המרכזיים שהמריצו את הרבנים פוסקי הלכה גדולים בניו יורק רבתי להמליץ על הצורך להתקין עירוב כללי מסביב לכל השכונה הגדולה. כמובן מיד נמצאו העסקנים הנמרצים שנרתמו למלאכה והחלו להתקין עירוב כללי מסביב לאיזורים החרדים שבשכונת בורו פארק. עתה, בשבוע שעבר הושלמה המלאכה המאומצת והעירוב הותקן תחת פיקוח קפדני ובהחיית רבנים ידועי שם הממריצים ומחזקים את ידי העסקנים העושים במלאכה.

שכונה בוערת בלהט הויכוח

מיד כשנודע הכיוון החדש הזה שבקרוב תוקף בורו פארק ב"חומת" העירוב פרצה ההתנגדות. לאן שפנית בשכונה שמעת את הוויכוחים הלוהטים

מסביב לנושא. בכל פינת רחוב, כשראית שנים מתגודדים ומניפים בלהט את ידיהם והקולות הרמים נשמעים מעל לרעש המכוניות החולפות ידעת שנקלעת לתוך שאינו עוסק בסוגיית הירידה מן הגולן, כי אם בעירוב והאם ראוי וכשר להתקין עירוב שכזה.

השכונה כולה בערה והרוחולת להטו. בשבועות האחרונים הייתי עד לוויכוחים רבים כאלו בכל כמה מטרים ברחוב, בבית, בבית הכנסת, במקווה, ובפרט בסעודות השבת ובעצם איפה לא, כמו בשטעטל מימים ימימה:

"אין ספק שהצדק עמנו!" זועק משה, "אני ושכני נשתתף בעשיית העירוב ונשתמש בו אי"ה.

"אתה שותף לפודצי גדר", רותח לעומתו שלמה, "מאין לך ההיתר לפרוץ גדרים. וברשות מי תעשו את זה?"

"מי אתה?", מתפרץ לשיחה יצחק, "ועל סמך מי אתה מתנגד?!"

הנושא הפך לפולמוס של ממש, האוסרים והמתירים נלחמים זה בזה בשצף קצף. כל צד משתדל להפיץ את צדקת דרכו ברבים: האם זה על פי ההלכה או רק על פי חסידות, על פי נוהג או על פי דעתו של רב זה או אחר, לא משנה הסדר בווי־כוח. העיר כולה עדיין כמרקחה, ולאורחים הישראלים אני כבר מודיע מראש אם בדעתכם לבקר בזמן הקרוב בניו יורק תדעו שחבל על זמנכם. על נושא אחר לא ידברו איתכם כאן כי אם רק על העירוב. על כן תצטיידו בידע בנושא כך שתוכלו להתערב בשיחות אלו או אחרות.

וכדי שתהיו בעניינים נסביר לכם בקצרה על מה נטושה המערכה. ובכן, הסיפור אינו חדש, למרות שרק לאחרונה שוב תפס תאוצה. לפני קצת יותר משלושים שנה בקשו תושבי שכונות ברוקלין החרדית לעשות לעצמם עירוב כללי כמו בכל הערים המתוקנות.

באותם ימים היה מורכב החלק הגדול של ציבור שומרי התורה והמצוות מיהודים אמריקני־ים אמיתיים שהשתייכו לקהילה הנקראת "אנג יזראל" (ישראל הצעיר). יהודים שכמובן שמרו שבת ולא עברו חלילה על איסורי דאורייתא וגם הקפידו שלא לטלטל בשבת. אך גדולי ישראל חשבו להתיר את הרצועה בנושא הטלטול. החשש היה שאם יתירו לטלטל בשבת עלולים צעירים אמריקאיים לצאת למשל, לשחק כדור רגל בשבת. הרי יש עירוב ואין איסור טלטול. ובכדי שלא יצא שכר המצוה בהפסדה, החליטו הפוסקים דאז ובראשם הגאון פוסק הדור רבי משה פינשטיין זצ"ל לא לאפשר את התקנת העירוב. והוא כתב זאת גם באיגרותיו שדעת ההלכה היא שבעיר שיש בה דין רבים אי אפשר לתקן עירוב.

כדאי שנברר בקצירת האומר במה בדיוק המדובר. הסוגיה שנויה במחלוקת ראשונים ואחרונים מה הכוונה לעיר שיש לה דין של רבים. לפי הראשונים זו דעת רש"י במסכת עירובין הכו־ונה לעיר שמצויים בה למעלה משש מאות אלף איש, ולפי דעת האחרונים השו"ע ועוד הכוונה דווקא עיר שבמשך היום מהלכים ברחובותיה למעלה משש מאות אלף איש. אולם אם ישנם מחיצות בין השכונות ואפילו ים המפסיק בין השכונות דינו כמחיצה ומותר ע"פ ההלכה להתקין עירוב.

מי מכם שכבר ביקר אי פעם בניו יורק (יש עוד יהודי חרדי שלא ביקר כאן?) בוודאי הבחין בים שמימיו חוצצים בין מנהטן ושכונות ברוקלין. יש להניח למעלה מכל ספק שהוא גם נסע על גבי אותם גשרים ענקיים המתוחים מעל הים. כך שאפשר להמ־חיש לו את התפקיד שהגשרים ממלאים בהלכות עירוב.

הרמב"ם פוסק שכאשר שני שערים פתוחים זה כנגד זה במחיצות שבין השכונות, השערים מבטלים את המחיצות מהעיר להיות עיר של רבים. רבי משה זצ"ל, הפתיע בחידוש שלו שהגשרים שעליהם אפשר לנוע משכונה לשכונה דינם כשערים פתוחים זה נגד זה, כך שהים אינו מהווה מחיצה. ועל כן לא ראה אפשרות להתיר התקנת עירוב בברוקלין.

עירוב בשביל קולנוע בשבת

כמובן, מי אני שאכנים ראשי בין הרים הגבוהים

הפתרון: עירוב אלקטרוני

מה יהיה עם המתנגדים לעירוב ינסו לפגוע בו? לקרוע אותו וכדומה? מתברר, שאכן קרו מקרים מצערים כאלו. אולם, מתקני העירוב מצאו לכך פתרון. פתרון מקורי יהודאי היחיד מסוגו בעולם. בפועל התקינו שני עירובין מסביב לשכונת בורו פארק. עירוב רגיל מחוטים רגילים בצורה המקובלת בכל הערים ברחבי העולם בהן הותקן עירוב. והשני, גבוה יותר, שהותקן ברשיון העיריה ובשיתוף פעולה עם חברת הטלפונים "בל אטלנטי־ק". החוט הוא חוט אלקטרוני והוא מחובר למרכז בקרה. ברגע בו נקרע העירוב במקום כל שהוא ברחבי השכונה, מופיע על מסך המחשב המקום המדויק בו נקרע העירוב. המשטרה הוכנסה בסוד העניין והיא הוזהרה אזהרה חד משמעית שפוגעים בו יתפסו על אתר ויועמדו למשפט כמועלים ברכוש של חברת "בל אטלנטיק". ואתם יודעים, כשהגויים מזהירים אז נזהרים יותר...

אולם, מצדדי העירוב, ככל הנראה, מרגישים צורך כל הזמן לחזק את ידי המתירים. גם השבוע, באסיפה שהתקיימה בשכונה קם אחד מחשובי הדיינים, הגאון רבי יחזקאל ראטה שליט"א והכריז שלדעתו אין בכל העולם עירוב כה מהודר על פי ההלכה כמו העירוב של בורו פארק. "אפילו בבני ברק העירוב אינו כה מהודר" הכריז.

צייטונגען: קיוסק העתונים המפורסם במרכז בורו פארק

אבל כבר אז היו פוסקים גדולים שלא הסכימו עם החידוש של ר' משה בעניין הגשרים. ונציין את הפוסק גדול רבי יונתן שטייף זצ"ל שבמפורש הורה עוד לפני ר' משה כן להתקין עירוב בבורו פארק. גם היום לאחר דיון מקיף וממצה של הנושא כל גדולי הפוסקים המתירים את העירוב בברוקלין אינם באים להתיר התקנה דומה במנהטן. לדעתם, כל חששותיו של ר' משה היה על פי האוירה המאוד מודרנית של היהודים הדתיים באותם הימים שרצו להתקין עירוב במנהטן כך שיוכלו לקנות כרטיסים לקולנוע מבעוד יום ובליל שבת אחרי הסעודה ללכת לקולנוע (כשיחזרו בוודאי רצו ללמוד שנים מקרא ואחד תרגום עם אור החיים הק'). אבל כיום השתנה המצב וברוקלין אינה מנהטן. כמובן שהמתנגדים חושבים אחרת בפועל הינם במיעוט מבין פוסקי ההלכות בימינו.

היו שהפיצו שמועות כאילו גם האדמו"ר מסאטמער זצ"ל חיווה דעתו נגד העירוב. זאת משום שחשש שלא יוקם וועד רבנים מוסמך שיפקח על כשרותו. אך למעשה לא השאיר אחריו שום הוראה כתובה שיגלה לנו שאכן לא היה בעד העירוב. יתירה מזו יו"ר התאחדות הרבנים בארה"ב, במכתב שפירסם בעת כותב כי שמע מידידו הרב יוסף אשכנזי, משמשו ונאמן ביתו של האדמו"ר מסאטמער זצ"ל, שכאשר נכנסו אל הרבי וסיפרו לו שרוצים לעשות עירוב העניק על אתר סיוע להוצאות העירוב ובירך שיהיה בהצלחה. רבנים נוספים מעידים על כך במכתביהם שפורסמו לאחרונה, אלא שמציינים כי הרבי בירך ישאל מי יהיו אלו האחראים על פיקוחו.

את הגיבוי הראשון והחזק ביותר קיבלו העסקנים מעמוד ההוראה הגדול והמפורסם בברוקלין, הגאון הצדיק ר' חיים לייב כץ שליט"א, שרבים שוחרים לפתחו והוא שנחשב דוגמא כנוטה להתמיר. יצא במקרה זה בכל תוקף לאבץ את ידי העיסקים במלאכת העירוב כך שייכלו יהודים לענג את השבת כראוי. לעומת המתנגדים החריפים פירסם מכתב, שפורסם ברחבי ברוקלין ובו הוא כותב: "הנני להודיע בשער בת רבים שהעירוב הנעשה פה נעשה בפיקוחינו והשגחתינו יחד עם בי"ד רבנים גאונים וצדיקים בעלי הוראה מובהקים וכן נתמנה מאיתנו משגיח תמידי שיפקח על כשרותו ורגם שמעולם לא נזדקקתי לשום השגחה. תחזימה והסכמה, עכ"ז לגודל יקר ערך חשיבות מצוה רבה זו שמסרו נפשם עליה כל רבותינו נוחי נפש יצאתי מגדרי ונעניתי להפצרת העסקנים החשו־בים לחזקם ולסעדם לכבוד שמו יתברך".

כאן החלה המערכה הגדולה ע"י קבוצת מתנגדים שהחתימו תחתם מספר רבנים ודייני קהילות נגד התקנת העירוב. עיקר התנגדותם מבוססת על כך שמכיון שגדולי ישראל מקדמת דנא כמו הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שהיה אביר התורה אסר בזמנו את התקנת העירוב, איך מעיזים היום לשנות סדרי בראשית, ומי אנו שנבין יותר משרי התורה שרפי מעלה מן הדורות הקודמים. המתנגדים הוציאו חוברת הסברה בני־דון בה הם מודים בגלוי כי אין להם כל כוונה להתפלפל ולדון בצדדי ההלכה בנידון משום שעל פי ההלכה אינם יכולים למצוא דופי בחשיבותה של המצוה הרבה "תיקון עירובין". בכל זאת, הם

טוענים, שמאז ומעולם היו יהודים יראים ושלימים מקפידים להחמיר במקום שהתגלתה מחלוקת בדבר הלכה גם אם היו המתירים רבים מן המחמירים. יהודים המדקדקים בהלכות נקטו בכל הדורות במקרה כזה לחומרא ולא כדעת הבעלי בתים, שבענייני פסק הולכים על פי טיעונים של הרגשים. המתנגדים החלו גם בתעמולת רחוב הפיצו כרוזים וכתבי פלסתר בכל העיר בטענה שההיתר אינה דעת תורה אלא דעת בעלי בתים. עליכם הקוראים לדעת שלצד האוסרים עומדים ניצבים שני דיינים של שתי קהילות גדולות ביותר בברוקלין. האחד דיין קהילת סאטמער בבורו פארק והשני דיין קהילת באבוב. שניהם נגד התקנת העירוב מטעמים שונים כמו הטעם שכבר ציינו שיהודים נהגו לחומרא במקרים כאלו או מטעמים כמוסים אותם לא פרטו, כפי שנכתב בקונטרס ההסברה שיצאה מתחת ידם: "והנה דבר זה ידוע שהרבה גדולי ישראל שאסרו לתקן עירובין בברוקלין לא היה זה מחמת שדעתם היתה שעפ"י ההלכה אסור לתקנם, אלא ראו בזה מחמת איזה סוד הכמוס להם שזה יהיה למכשול גדול וזה הכריע את המצווה".

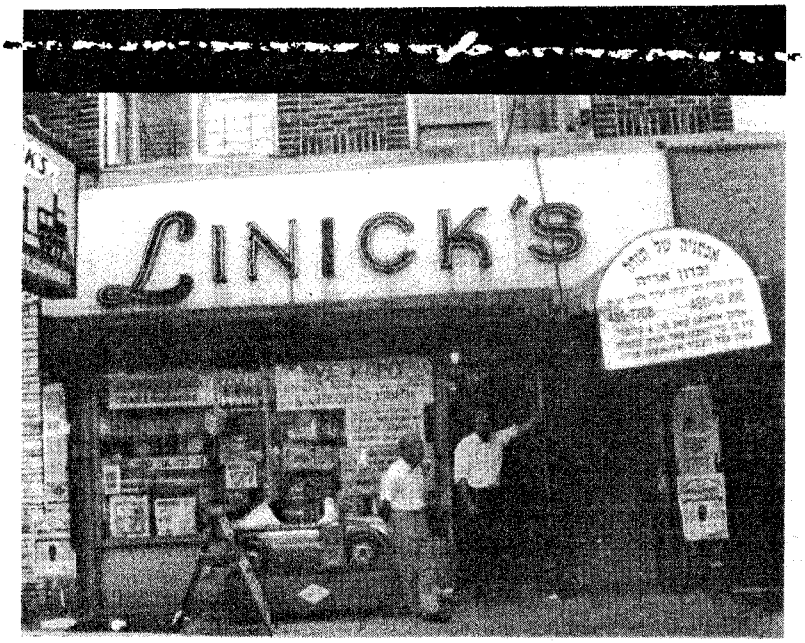

בפתח החנות: יהיה עירוב?

הרב יצא עם חומש בשבת

אולם הגאון ר' חיים לייב כץ במכתבו שעורר רעש רב, נחרץ בדעתו: "ובכלל עניין תיקון עירובין ידוע לכל, שהיו בזה חילוקי דעות ואף אמנם שהיו רבנים גאונים צדיקים מאותם שסמוכים על הוראתם שלא רצו לעשות עירוב מטעם הידוע להם - שלא גילו לנו בכתב, וראינו שאלו דעות חלוקות הנראים כסותרים, וכל אחד אומר בזה הסבר כרצונו זה בכה וזה בכה, ונראה פשוט שלא מחמת שהחזיקו בה לאיסור מצד הדין, אלא שלפי המקום והזמן והמצב באותן השנים עדיין לא היה שעת הכושר לכך. אמנם כהיום התחברו יחד בעלי הוראה וסידרנו עירוב מתוקן כהוגן. יכול כל נפש יפה לסמוך עליה" והוא מוסיף ומציין שכל מי שמקפיד ונוהג בכל זאת להחמיר שלא לטלטל תבוא עליו ברכה ואף הוא נוהג כן. הרי כאן דוגמא של עשיית תקנה לכלל מבלי לפגוע ביחידים הרוצים והיכולים להחמיר על עצמם.

למעשה המתנגדים הפעילים העושים גם פעולות להפריע את התקנת העירוב. בכמה מקרים חתכו את החוטים בכוונה תחילה. הרי לא כך נוהגים פוסקים מבין המתנגדים להתקנת העירוב. בשבוע שעבר כאשר מתקיני העירוב הגיעו לרחוב ארבעים ותשע בסמוך למקום מגוריו של דיין קהילת באבוב - הוא הורה במפורש שהוא נותן רשות להעביר את העירוב גם על ה"בלאק" שלו. למרות שהוא עצמו לא יטלטל וגם יורה לא לטלטל.

ואספר כאן מה שקרה כשהחלה המערכה קצת אחרי חג הסוכות. בשבת פרשת "לך לך" הגיע לשבת לבורו פארק הגאון האדיר ר' פישל הרשקוביץ שליט"א גאב"ד קלויזנבורג צאנז בוויליאמסבורג. ר' פישל הרשקוביץ נחשב היום לפוסק הגדול של ברוקלין. סיפרו לו שיש המערערים על התקנת העירוב. ר' פישל בירר מי מפקח על העירוב ומי הם שמות הרבנים העומדים על המשמר. אחרי שקיבל את כל המידע הכריז בסיפוק: "עליהם בוודאי אפשר לסמוך".

אך הוא לא הסתפק בכך.

בשבת אחר הצהריים קם ויצא לרחובה של עיר ברחוב שם כבר הותקן העירוב ולקח איתו חומש והגיהו בשתי ידיו כלפי מעלה עד לאכסנייתו בכדי להורות הלכה לרבים ובכדי להזדהות עם הרבנים המאמצים את עשיית העירוב בבורו פארק. כמובן שמעשה רב זה השפיע רבות ועורר רעש בכל שכבות הציבור. מאז נמנה גם הגאון ר' פישל על המפקחים הראשיים של העירוב. בשבוע שעבר בערב שבת ראיתי בשדרה השלוש עשרה, איך לפתע הגיח מתוך ה"וואן" הגאון ר' פישל עם קבוצה של שלושים איש ונעמד בפינת הרחוב 49 ובדק את העירוב. מיד לאחר מכן הם מיהרו לעזוב שכן היה כשעתיים לפני הדלקת נרות ור' פישל הגיע במיוחד מוויליאמסבורג לוודא כי הכל נעשה כהוגן.

אין כמעט רב או איש ציבור שלא התייחס למערכה זו. חוברות וקונטרסים למיניהם יוצאים לאור בנושא העירוב. כעת יצא לאור בחיבור נפרד של 450 עמוד מאת גאב"ד אונגוואר שליט"א אשר היה בין המתירים ובו משא ומתן מקיף עם גדולי ישראל בני דון. אין כמעט עיתון חרדי אחד בארה"ב שפסח על נושא זה. העסקנים המתנגדים לעירוב ניסו להחתים עשרות רבנים ומאחר שראו כי לא עומדים לצידם רוב מנין ובנין של הפוסקים בניו יורק, הם פנו לארץ ישראל וביקשו להחתים את רבני העדה החרדית ואת הגר"ש וואזנר בטענה כי כמה צעירים חמומי מח החליטו לעשות עירוב בבורו פארק ובכך לגרום מכשול לרבים. אולם הם נתקלו בסירוב. הרבנים החשובים בארץ ישראל כבר היו מעודכנים בנידון מלפני כן, ובהכירם מקרוב את הרבנים הגאונים המטפלים בנושא - לא התערבו.

בינתיים בבורו פארק המלאכה נשלמת והולכת. העירוב "כובש" עוניו (שדרה) אחר עוניו וסטריט (רחוב) אחד סטריט. ובינתיים לידיעתכם אם אתם באים לבקר כאן הרי מ־18 עוניו עד ל־11 עוניו מהר חובות 38 עד 49, אתם יכולים להרגיש בבית כמו בבני ברק וירושלים. ההורים מטיילים עם עגלות ילדיהם. הגברים מטלטלים את טליתותיהם לבית הכנסת כמו בכל עיר מתוקנת.

ביקשנו מאת העסקנים החשובים לדעת כיצד מתנהלת העבודה ומהן התכניות הבאות. הם סבורים כי העבודה כלל אינה קלה בלא קשר למערכה נגדם המעיקה עליהם. כאן זה לא כמו בארץ ישראל וישנם מקומות שם צריך לחבר את העירוב באיזורים שהם בשליטת הגויים וצריך הרבה שיכנוע כולל שידול כספי שיאותו לכך שישימו קורות על קירות בתיהם. הסידור הוא שוכרים את קירות ביתו בתשלום שנתי. למזלם של העוסקים בהתקנת העירוב כבר נמצאו נדבנים שיממנו מכיסם הוצאה זו.

בינתיים, תושבי בורו פארק שהחליטו להשתמש בעירוב חוסים בצל ברכתו של הגאון ר' חיים לייב כץ שליט"א בה סיים את מכתבו הנ"ל: "יעתה אחי ורעי, שמחו בה' וענגו את השבת בלי שום מניעה ומכשול, מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח, אין פרץ ואין יוצאת ברחובותינו, כי חצרות ה' היא מעוזכם, ויכולה היא שתרחם שננצל מכל עקתין בישין, ואל תוך בתיכם להניח ברכה, ונזכה בזכותה להיגאל בגאולה שלימה אמן". ■

גם הסטיקרים השתתפו בוויכוח הסוער

בולעטין # 13 טבת תשמ"ג

אנחנו מביאים כאן ליסט קרוב ל - 400 מדינות ועירות שהיו עירובין, וכל השאלות ותשובות הם מלאים מעניני עירובין. אבל בהיסטאריה לא היה דבר כזה שרב אחד ירוץ לכל הרבנים ולאנם אותם שיכתבו ויחתמו נגד עשיית עירובין. <u>העמי הארצות אצל הרבנים כל כך גדולה, שהם אומרים אנחנו לא מבינים למה צריך לעשות עירובין הלא ביוראפ ובכל המדינות אף פעם לא עשו עירובין, ולמה באים לתקן דברים חדשים.</u>

[לדוגמא כמו שהיו אומרים אנחנו לא מבינים בכל המקומות ביוראפ אף פעם לא שמענו שיהודי יניח תפילין או ישמור שבת קודש, או לעשות ברית מילה, ולמה לנו לתקן כאן חדשים.]. [העתקנו מראה מקומות לחלק קטן מהמקומות לדוגמא [ממספר 1-83], וכן יש הרבה מראה מקומות ליתר המקומות, רק מפני חוסר מקום השארנוה להמעיין].

ולא לחינם כתבו הרא"ש והתשב"ץ יצאו נגד המוחים בעירוב וזל"ק:

כתוב בתשב"ץ הגדול על אנשים שמוחים נגד עירוב וזל"ק:

(בח"ב סימן ל"ז) על אנשים כאלו, או שהם הדיוטות גמורה הוא, או מינות נזרקה בו, רח"ל, וכך כתוב הרא"ש בתשובה (כלל כ"א), וכך כתבו עוד גדולי הראשונים.

1. **אבל** — עירובין דף פ"ז ע"א מתוספתא פ"ו דין י"ט.
2. **אדעסא** — דברי מלכיאל ח"ג סימן י"ד וח"ד סימן ג'; תיו יהושע (תיקוני עירובין) שנדפס בסוף ספר נזר ישראל; תקון שבת; אבן יקרה מהדורה תנינא סימן נ"ח; חבלים בנעימים ח"א סימן ה'.
3. **אובלין** — עירובין דף י"ב ע"א מתוספתא פ"א דין ג', וכן הוא בירושלמי פ"א הלכה ב'.
4. **אוויראן (איזירא)** — ובחרת בחיים סימן ק"מ; שו"ת מהרש"ם ח"ב סימן ע"ו וח"ה סימן נ"ו.
5. **אוליסאנו (לוסינה)** — תשובות גאוני מזרח ומערב סימן כ"ו.
6. **אונגארן,** — שו"ת מהר"ם שי"ק סי' קפ"ב.
7. **אונגוואר** — חתם סופר סימן פ"ז; אמרי אש סימן כ'; שואל ומשיב כרך א' ח"א סימן רצ"ח; לבושי מרדכי ח"א סימן ע'.
8. **אוקפארק-דעטרויט** — משנה הלכות ח"ח סימן קמ"ב.
9. **אורשיווא*** - לבושי מרדכי ח"ג סימן ל"א.
10. כנראה שהנידון הוא על עיר זו, אבל אינו ברור, [לכן הצבנוה בכוכב, וכן בכל מקום שלא ה' ברור כל צרכו, צידפנו כוכב להעיר.]
11. **אושא** — עירובין דף ע"ב מתוספתא פ"ה דין ו'.
12. **אושטציא** — שנות חיים סימן רנ"ח דף ע'.
13. **אושטרייך** —מהרי"ל הלכות עירובי חצרות.
14. **אידליץ** — תשובה מאהבה ח"ב סימן רמ"ה.
15. **אינגרלטירה (אנגליה)** — שו"ת חכם צבי סימן ל"ז.
16. **איסכוסי** — שו"ת חכם צבי סימן ל"ו. ועי' בתיקון עירובין (להרי"ד מאשקאווטש) סימן ט' דף ס"ב.
17. **אלטונה** — שו"ת חכם צבי סימן ו'.
18. **אליכסנדריא דילה פליא** — דבר שמואל סימן רנ"ט.
19. **אל-כפל (עיר מצבת יחזקאל)** — רב פעלים ח"ד סימן מ'.
20. **אלמאש** — בית שערים סימן קל"ז.
21. **אלעסק** — שו"ת מהרש"ם ח"א סימן ר"ו.
22. **אלקנוס*** - שו"ת ריב"ש סימן ת"ה.
23. **אמסטערדאם** — בנין ציון חלק החדשות סימן ד'; משנה הלכות ח"ח סימן פ"ט.
24. **אמריקה** — משנה הלכות ח"ז סימן ס' וח"ח סימן ס"ג; או נדברו ח"ו סימן ע'.
25. **אנטווערפען** — אבני נזר סימן רצ"ג; אמרי יושר סימן ב'; חזון נחום סימן ל"ט אות ז'; חלקת יעקב ח"א סימן קצ"א; משנה הלכות ח"ח סימן ס"ג וסימן קמ"ו.
26. **אנטוכיא** — ראב"ה סימן שפ"ז; אור זרוע הלכות ערב שבת סימן ו' אות ו'.
27. **אנטופול** — זקן אהרן ח"ב סימן כ'.
28. **אראסווענ** — דרכי חיים ושלום סימן שנ"ב.
29. **ארץ ישראל** — עירובין דף כ"ב ע"א; חכם צבי סימן ל"ז; ברכי יוסף סימן שפ"ז; משנה הלכות ח"ו סימן ס'.
30. **באטישאן** — שו"ת מהרש"ם ח"א סימן קפ"ב וח"ב סימן קמ"ט.
31. **באטער קעז** — זכרון יהודה סימן ק'.
32. **באיונה** — קונטרס פרשת העיבור ונדפס במים רבים מסימן ל"ד ואילך.

33. **באלחוב** — שו"ת מהרש"ם ח"ד סימן ע"א.

34. **באלטימור** — משנה הלבות ח"ח סימן צ"ג וסימן קמ"ו.

35. **באנאוויץ** — חתם סופר סימן פ"ח.

36. **באניהאד** — שו"ת מהר"ם שיק סימן קמ"ט, קע"ו וקע"ח.

37. **באסאטאן** — משנה הלבות ח"ח סימן קב"ב.

38. **בארא פארק — אגרות משה חיו"ד סימן** קס"א דף תב"ח; אוצרות ירושלים חלק רצ"ח מדף תתשנ"ז ואילך; משנה הלבות ח"ח סימן ס"ט, ע"ד, צ"ד אות ל"ב, קט"ו, קל"ה, קל"ט, קמ"א, קמ"ד, קמ"ה וקפ"ג.

39. **בארניא** — מחזה אברהם סימן קנ"ה.

40. **בבל** — ברכות דף נ"ח ע"א; שבת דף ו' ע"א, ע' מאירי שם והעדה ק"ט, ביאורי הגר"א שם ע"ב, עירובין דף ב"ב ע"ב; ראבי"ה שבת סימן ר"א דף רע"ו, ועי"ש בהערה י"ד; גאון יעקב עירובין דף ו' ד"ה איהו רה"ד, ובית מאיר שם; דורש לציון סימן י"ג דף נ"ב ד"ה העולה; מנחת פתים בהוספות לסימן שמ"ה; הערות לספר העתים דף ש"א סוף הערה ע"ג; הערות לתשובת רב שר שלום סימן ל"ד; תורה שלמה כרך ט"ו דף קע"ד; קול מבשר ח"א סימן ב'; הר"י שטייף בהסכמתו לתיקון עירובין (להרי"ד מאשקאוויטש).

41. **בדרש (בויא)** — הגהות הרמ"ך על הרמב"ם פי"ז הלכה י'.

42. **בודשפיץ** — נורע ביהודה מהדו"ת סימן ל"ט.

43. **בוטשאטש** — חסד לאברהם סימן ל"ב; מהרש"ם ח"ו סימן ט"ו.

44. **בולגאריא** — תעלומות לב ח"ג סימן צ"ז.

45. **בול שלכון** — שו"ת הרשב"א ח"ה סי' ר"ב.

46. **בולשלכון** — שו"ת מהרש"ם ח"ב סימן קע"א.

47. **בוקנהיים** — בנין ציון סימן ב'.

48. **ביאלא** — אבני נזר סימן רס"ה.

49. **בייטש** — חזון נחום סימן ל"ו.

50. **בילקמן** — שו"ת מהרש"ם ח"ד סימן ק"ה.

51. **ביקסאד** — דברי יואל סימן כ"א.

52. **בירי** — פסחים דף נ"א, מתוספתא מו"ק פ"ב דין ח', ובירושלמי בפסחים שם הגירסא בידו, - אבל מש"ב בשו"ת יכין ובועז ח"ב סימן מ"ג "יבנה" במקום בירי, בנראה שהוא טעות סופר. וראה ערך צירון.

53. **בית גילגול (שבילי-)** — עירובין דף ב"ב ע"ב; שו"ת מהר"ם שיק סימן קע"א.

54. **בית המקדש** — משנה למלך פרק ג' מהלכות ביאת המקדש הלכה ב'. וראה ערך הר הבית וערך ירושלים.

55. **בית חוורתן** — עירובין דף י"א ע"א.

56. **בית מרון** — עירובין דף ב"ב ע"ב.

57. **בלנסיה** — יבין ובועז ח"ב סימן י"ה.

58. **בלשוט*** - שו"ת הריב"ש סימן תב"ן.

59. **בני ברק** — אז נדברו ח"ו סימן ל"א אות ב'; משנה הלכות ח"ח סימן קי"ט וסימן קב"ח.

60. **בצרה*** - הלכות גדולות בפרק הדר, ומובא בספר העתים סימן ר"ח דף ש"י, ועיין בהערות להרע"ה דף רס"ה.

61. **בראד** — האלף לך שלמה סימן קע"ב, ובספרו ובחרת בחיים סימן קב"ו.

62. **בראד ישן** — שערי דעה סימן י"ח.

63. **בראוניב** — אמרי יושר ח"א סימן ק"ב.

64. **בראנקס** — בתבי הגרי"א הענקין דף ק"ט אות נ"ה; משנה הלכות ח"ח סימן קמ"ב.

65. **ברדיטשוב** — הגהות חכמת שלמה סימן שפ"ג סעיף ב"ט, ובספרו ובחרת בחיים סימן ק"ט; תקון שבת דף ר'.

66. **ברודניק** — זקן אהרן ח"א סימן ב"ה.

67. **ברוקלין** — אוצרות ירושלים חלק רצ"ח מדף תתשנ"ה; שו"ת מהר"י שטייף סימן ס"ח; בתבי הגרי"א הענקין דף ק"ט אות נ"ה; אגרות משה או"ח ח"א סימן קל"ח, ח"ד סימן פ"ו ופ"ח, יו"ד ח"ג סימן קמ"א ובהשמטות דף תב"ח; אז נדברו ח"ו סימן ע'; משנה הלכות ח"ה סימן ס"ב; ח"ח סימן צ"ד, קמ"ב וקמ"ד, מעין בית השואבה פרשת ויקהל דף רל"ד.

68. **בריילוב** — אבן יקרה סימן י"ה.

69. **בריסק** — ב"ח החדשות סימן ג'; משנה הלכות ח"ח סימן צ"ג וסימן קנ"ב.

70. **ברעסטיצקי** — האלף לך שלמה סימן קנ"ט ובספרו ובחרת בחיים סימן ק"י.

71. **ברצלונה** — שו"ת הר"ן סימן נ'.

72. **גאליציע** — נמוקי אורח חיים סימן שצ"א.

73. **גהעלרא** — שו"ת מהר"ם בריסק סימן ק"ב.

74. **גווארדא** — שו"ת מהר"ם שיק סימן מ"ו.

75. **גוטיין** — תשובה מאהבה סימן ק"ב וקפ"ו.

76. **גור** — קונטרס התשובות שבסוף ספר תהרת ישראל סימן א' דף קב"ח טור ד'.

77. **גייטסהעד** — מנחת יצחק ח"ה סימן ק"ו, ק"ז וק"ח.

78. **גינובא** — דברי שואל סימן רנ"ז.

79. **גינסר (גינסר, גינוסר)** — תוספתא דעירובין פ"ז דין ט'.

80. **גירונה** — שו"ת הר"ן סימן נ'.

81. **גלונא** — שואל ומשיב בתך א' ח"נ סימן קל"א.

82. **גראסווארדיין** — מחזה אברהם סימן ס"ח; שו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סימן ע"ח; מנחת יצחק ח"א סימן נ"ט.

83. **גריבוב** — ארי' רבי עילאי סימן ר'.

84. **דארבזין**

85. **דאנציג**

86. **דארנא**

87. **דואר (סוג מחנה)**

88. **דורא דרעותא**

89. **דינוב**

90. **דיסבורג**

91. **דיסקרתא (דאיתקרתא)**

92. **דמחחריא**

93. **דמשק**

94. **דעטרויט**

95. **דרעזניטץ**

96. **האג (האייה איא)**

97. **האמבורג**

98. **האסיאטין**

99. **האראדעץ**

100. **הארלעם**

101. **הגפעלד**

102. **הואש***

103. **היידלבורג**

104. **העדלוי**

105. **הר הבית**

106. **הרובושוב**

107. **הרימלוב***

108. **וואלברהאם**

109. **וואלאטשיסק**

110. **וואסלאי**

111. **וועארשא**

112. **וואדויטש**

113. **וזו אל עגורא (וואדי אל הגרא)**

114. **וויזהאק**

115. **ווילאמסבורג**

116. **ווילנא**

117. **ווינא**

118. **וויסאקי**

119. **וו נאמין**

120. **וויזשיגראד**

121. **ווירמיישא**

122. **ווירצבורג**

123. **וויישנאווע גורע***

124. **וויישניצא***

125. **וולאלאוועק**

126. **וונזייא***

127. **וועננדוב**

128. **וועסברין**

129. **וורנקבורט**

130. **זאבללטוב**

131. **זאבנא**

132. **זאלטשוב**

133. **זאלשטשיק***

134. **זאלעסין**

135. **זאקראצין**

136. **זאריק**

137. **זווינעמשקא**

138. **זיבאריז***

139. **זירמון**

140. **זלאטשוב**

141. **חדשה**

142. **חיפה**

143. **חירוב**

144. **חראסקאב**

145. **טאסט**

146. **טאראנמא**

147. **טארינגראד**

148. **טבריא**

149. **טוליטולא**

150. **טושין**

151. **טיניא**

152. **טיפליץ**

153. **טירנאל פרומאם**

154. **טלוסט**

155. **טעלסעראצא**

156. **טעלעגד**

157. **טעשון**

158. **טראבלס (טריפולי)**

159. **טרוייש (טרוייא)**

160. **טריסק**

161. **טריסקאוויטץ**

162. **טריפולי**

163. **טריר**

164. **טרינפאל**

165. **טרנאל**

166. **טרעבוולא**

167. **טרעבעשוו***

168. **טשארטקוב**

169. **טשערוינסק**

170. **טשערנאביל**

171. **טשערנאוויץ**

172. **יאללה**

173. **יאם**

174. **יארמוט**

175. **יבנה**

176. **יוזאפוף**

177. **יורבערג**

178. **יעדליטש**

179. **יערמין**

180. **ירושלים**

181. **לאדוש**

182. **לאזאריטו**

183. **לאנג-ביטש**

184. **לאסקרוניא**

185. **לאקאטש**

186. **לארדה**

187. **לבוב (לעמבערג)**

188. **לובלין**

189. **לוד**

190. **לויצקא (לויצקי)**

191. **לונדון (לאנדאן; לונדרים)**

192. **לוניל***

193. **לוצקא**

194. **לוקאטש*** (ראה לאקאטש)

195. **ליבראנץ***

196. **לינורני**

197. **ליזענסק**

198. **ליקוואה***

199. **לקלעה**

200. **לעשנוב**

201. **מאלקה**

202. **מאמרניצא**

203. **מאנארא**

204. **מאנהעטען**

205. **מאנטשעסטער**

206. **מאניסטרישטש**

207. **מאקאווי**

208. **מגנצא**

209. **מאנסי**

210. **מאסקווע***

211. **מארגרעטען**

212. **מארמאראש**

213. **מארשה**

214. **מ"ב**

215. **מברכתא**

216. **מגדל גד**

217. **מוטנייאנה**

218. **מונקאטש**

219. **מורסא (מורסיא)**

220. מחוזא
221. מיאגאלניצא
222. מייצאן
223. מיישטרי
224. מילכדארף*
225. מיץ
226. מירצבורך
227. מנהטן
228. מנהיים
229. מעזריטש
230. מצרים (קאהיר)
231. מקאליש*
232. מרשילא (מרסי)
233. נאנאש
234. נאמין
235. נגנגד (נגינר)
236. נהרדעא
237. נוישטאט
238. נורדירניי (נארדערנייא)
239. ניזנוב
240. נפוצות יהודה
241. ניר באגדא
242. נרבונא (ניירבונא)
243. סאבאטישט
244. סאטמאר
245. סאליצא במאלדווא
246. סאמבור
247. סאנט לואים
248. סאניוואטין
249. סאסוב
250. סאסנאוויטין
251. סווירז
252. סורא
253. סטאניסלב*
254. סטאשוב
255. סטיצניצא
256. סטעטען איילאנד
257. סטעפין
258. סטריא
259. סיגעט
260. סי געיט
261. סיוון
262. סיטשעל*
263. סילעוו
264. סערביא, ערי-
265. סערדאהעלי*
266. סקאליט
267. סקארזיסקא
268. סקוטלאנד
269. עולם, כל העולם כולו
270. עזרה
271. עכברי*
272. ענגלאנד (אנגלטירה)
273. ערלוי
274. פאטיק
275. פאלטשאן
276. פאריז
277. פארעסט הילס
278. פאר ראקוועי
279. פוד קאמין
280. פוזן*
281. פולין
282. פומבדיתא
283. פום נהרא
284. פיאנטקע*
285. פיודא
286. פילעוו
287. פילץ*
288. פיליוריק
289. פינסק
290. פיסא (מילדולה)
291. פיפינאין
292. פירדא
293. פירטא
294. פלאטא
295. פלאצק
296. פלעטבוש
297. פעזונג
298. פראג
299. פראגא (אצל ווארשא)
300. פרידריש
301. פרנקפורט דמיין
302. פרנקפורט הענא [דאודר]
303. פרעמישלאן
304. פרעשבורג
305. פשעדוב
306. צידון
307. צנז,
308. צפורי
309. צפת
310. קאזאל (קזאל)
311. ק'קאזלוב
312. קאליש
313. קאלימיא
314. קאמין
315. קאנטשיק
316. קאנסטנטין
317. קאסוב
318. קאסטהעל
319. קאסנטין
320. קארטשוב*
321. קהיר
322. קובלענץ
323. קומב
324. קול*
325. קולוניא (קלן)
326. קולקוב (קוליקוב)
327. קונטשוגא*
328. קושטאנטינה (קושטא)
329. קיו-גארדנס
330. קייצאן
331. קיעלץ
332. קלימאוויץ
333. קלן
334. קניהענימש*
335. קעמעטשע*
336. קעמפנא
337. קקוניא
338. קראון הייטס
339. קראלי
340. קראקא
341. קריטניצא
342. קריפטש
343. קרעמז (קרעמו)
344. ראדין
345. ראחוב
346. ראטרדם
347. רגנשפורק
348. רודום (איי רודום)
349. רומנבורג
350. רויסטיץ
351. ריגיו
352. ריינוס
353. רישא
354. רעגנשבורג
355. רעכניץ
356. שאבראן*
357. שאמיבה
358. שאלוניקי (סאלוניקי)
359. שאמקוט
360. שאפראן*
361. שדה לבן (בילה צרקוב)
362. שומפין
363. שטייניץ (שטימניץ, שטיינארץ)
364. שטיינעמאנגער
365. שטעדוויטץ
366. שטשאוויניץ*
367. שטשאקאוץ
368. שידלאוצי
369. שידלוב
370. שידלוב
371. ששיטילאש
372. שלוניקי
373. שעבעש
374. שענסטיחוב*
375. תל-אביב
376. תקוע

הבעל שם טוב הקדוש זי"ע שומע במתיבתא דרקיע ש"מקוה" ש'חיטה וע'ירוב הם יסודי הדת שהעולם עומד עליהם, ומרומז בפסוק בזע"ם תצעד ארץ ראשי תיבות: ז'ביחה ע'ירובין מ'קוואות

שמעתי שתלמידי הרבי ישראל בעל שם טוב זכרונו לברכה היו יושבים ביחד ומתווכחים איזהו הדבר העקרי שראש ומנהיג הדור צריך להשגיח עליו.

יש מהם אמרו שהעיקר הוא להשגיח על הזביחה שיהיה השו"ב ירא שמים, וכן בכל שאר ענינים השייכים לזה כי חם ושלום מאכלות אסורים ממטמטמים את הלב.

ויש שאמרו עירובין הוא העיקר כי הלכות שבת בהררים התלויים בשערה (חגיגה דף י עמוד א') והאיסור חמור מאוד.

ויש אמרו מקוה היא העיקר להשגיח שהמקוה תהיה כשרה כלי שום חשש, כי אם יסוד בנין האדם הוא חם ושלום בלי כשרות קשה לו מאוד להתגבר על הרע רחמנא ליצלן.

ואחר זה אמר להם מרן הרב ישראל בעל שם טוב זכרונו לברכה בזה הלשון, **תיתי לי בי בעת הזאת פלפלו גם בן במתיבתא דרקיע איזה מהם עיקר ואמרו כמר וכמר.**

והסימן **הוא במקרא בזע"ם**[1] תצעד ארץ ראשי תיבות "זביחה, "עירובין, "מקוה, כל

1) עוד אפשר לרמז על חכתוב בְּזִעַ"ם תִּצְעַד אֶרֶץ, דהנה כתוב בירמיהו (פרק נא פסוק נא): בֹּשְׁנוּ כִּי שָׁמַעְנוּ חֵרְפָּה כִּסְּתָה כְלִמָּה פָּנֵינוּ כִּי בָּאוּ זָרִים עַל מִקְדְּשֵׁי בֵּית ה'. שהוא ראשי תיבות של בזע"ם, לרמז בא, כי העוברים על ג' דברים שמרומז בפסוק "בְּזִעַ"ם תִּצְעַד אֶרֶץ", הם הם המחריבים את בנין בית המקדש שלא נבנה במהרה בימינו.

. אלה הם יסוד הארץ. עכ"ל.

(ספר ברכות אברהם פ' ואתחנן, בית אהרן בליקוטים, וכן הוא בבעל שם טוב עה"ת פ' יתרו)

ראה בויואל משה שרבינו הקדוש ראה ברוח קדשו וכותב שם שנשתכח דרך הבעל שם טוב, אבל שיצאו בחרב ובחנית נגד הבעל שם טוב זי"ע, ומי הם שיוצאים תלמידיו וחסידיו, ולא רק שיוצאים לבד אלא שאומרים שרבינו הקדוש זי"ע לחם מלחמת חרמה נגד הבעל שם טוב רח"ל, על"פ, והרבנים אינם מתביישים עבור בצע כסף לחתום ולהעיד שרבינו הקדוש יצא נגד הלכה המפורשת ונגד הבעל שם טוב הקדוש, ונגד מנהג הנפוץ בכל תפוצות ישראל הישמע כואת?

הלא אנו צריכים במצב כזה לצאת בשק ואפר יוצע לרבים, ולהלחם נגד העוקרים תורת משה והבעל שם טוב זי"ע ותורת רבינו הקדוש בעל ויואל משה זי"ע.

הבדלו מן העדה הרעה הזאת , פלצת אחזתנו על השערורי' הנוראה המגועלה והנמבזה אשר העיזו בעלי הסטרא אחרא והאפיקורסים האלו אשר העיזו ולא ידעו בושת לעשות ביד רמה על גפי מרומי עיר קדשינו, אוי לעינים שכך רואות, ואזנים שכך שומעות.

אחים יקרים! שימו לב אל השחתת והחרפה האנושית הזאת, חוב קדוש מוטל על כל מי שיש בידו למחות אפילו בנפש אחת מישראל להציל את שארית ישראל מאש אבדון זאת לחגור שארית כוחו לבל יעמוד על דם ישראל ח"ו.

וה' הטוב יהיה בעזרם לזכות את הרבים, ובזכות זה תתקרב גאולתינו ופדות נפשינו ונזכה מהרה לרגלי מבשר בבהגוא"צ בב"א.

דעתו האמיתית של
רבינו הקדוש רבן של ישראל
מרן מסאטמאר זי"ע
בנוגע מצות תיקון עירובין
בעיר נוא יארק יע"א

יצא לאור על ידי
התאחדות תלמידי וחסידי רביה"ק מסאטמאר זצוק"ל
ברוקלין נ.י.

ספר חי אנכי לעולם

First Edition april 2003 מהדורא ראשונה ניסן תשס״ג

יוצא לאור על ידי:

התאחדות תלמידי וחסידי רביה״ק מסאטמאר זי״ע

הבהרת דברים

וזאת למודעי, שמטרת הספר הזה הוא אך ורק לאלו המבקשים את האמת לאמיתו מבלי לזוז כל שהוא מהוראותיו של רבינו זי״ע, ולא לאלו המתחדשים להתחכם על דורות הקודמים במעטה החסידות ר״ל [שו״ת דבר״י או״ח, סימן ט] ומשנים מדעת רבותינו הקודמים זי״ע

כל הזכיות שמורות

תשואות חן

לכבוד המו״ל ספר הנפלא

על מצות עירוב

שהרשה לנו להעתיק מספרו החשוב, ותשואות חן חן לו

תוכן ענינים

הסכמות הרבנים ..... ז

הגה"צ מוהר"ר רבי שלום קרויז שליט"א אב"ד אודווארי /
הגה"צ מוהר"ר רבי יחזקאל ראטה שליט"א אב"ד קארלסבורג

ראשית דבר ..... יא

דברי רביה"ק שמחויבים למסור נפשנו על האמת / האמת דדעת רבינו הק' אינו נגד תיקון עירובין / קונ' ילקוט מכתבים הוא כתב פלסתר / רביה"ק מעיד שאומרים שקר בשמו / אסור להאמין דברים שאומרים ע"ש רביה"ק / הדברי חיים מעיד שאומרים שקר בשמו ובשם צדיקי הדור / בד"צ דווילנא מכריז שלא להאמין מה שאומרים בשם הגר"א בע"פ / וכן היה מעולם / התנגדות רביה"ק לסיפורי מעשיות וגמ' דאין למדין הלכה מפי לימוד / דברי רביה"ק שישנם ספרים מלאים שקרים וכזבים / פסק גדולי הראשונים שאין לסמוך כלל על עדות אינשי דעלמא / והכי מבואר בפסקי גדולי האחרונים / אף כשאומרים אמת אינם יודעים שורשן של דברים / וכש"כ סיפורי מעשיות בעלמא הסותרים זא"ז / קונ' ילקוט מכתבים מלא סתירות ושגיאות שקרים וכזבים / דרכו של רביה"ק שלא להחמיר יותר מדעת תורת אמת לאמיתו / כללי הוראה שנמצאו בתשובות רביה"ק / העוולה הנוראה לסלף דעתו הק' / דעת רוב רבני סאטמאר ב"פ בשיטת רביה"ק

בירור הדברים ..... כא

א] השתלשלות העירוב בנ"י / מעולם לא שמענו מרשכבה"ג לאסור תיקון עירובין בנ"י / רביה"ק לא ביטל תקנת חז"ל ומנהג שנתפשט בכל העולם / שיטה חדשה בדעת רביה"ק בלי שום מקור אינו אלא שוא ושקר

ב] מכתב היחידי בענין עירובין שיצא בחייו של רביה"ק לענין מאנהעטן / טעם מניעת רביה"ק שפרסם בשעתו הג' ר' שמעון שוואב / תמצית חששות הגסות שהיה אז במאנהעטן / מש"כ ר' שמעון כשאין חששות הנ"ל / זו סילוף איום ונורא לדמות מאנהעטן לב"פ

ג] אכן נודע הדבר שהמזייף גנב דעת הרבנים המסכימים / השלמת דברי ר' שמעון שבכוונה השמיטו המזייף / דברי ר' שמעון דכשיכשיר דרא ישמחו הכל על תיקון העירוב

ד] עיקר חשש דוקא במאנהעטן שלא עשו צוה"פ / והכי מבואר בהשלמת דברי ר' שמעון שנשמטו / היוצא לנו מהנ"ל

ה] חשש של רביה"ק באותן זמנים שימשיכו לטלטל כשיתבטל המחיצות / לפי שפלות המצב אז בלי כח ב"ד יפה לא היה ניחא לרביה"ק לתקן עירוב

ו] ועל דרך זה מובן רוב עדיות בקו' הילקוט

ז] אפי' במאנהעטן היה רבינו בשב ואל תעשה / וכעדות אדמו"ר משאץ זצ"ל / עדות משב"ק ר' יוסף אשכנזי ז"ל / דברי רביה"ק בענין תיקון עירוב באורשיווא / הרבה פעמים טובה השתיקה ושקר מוחלט מ"ש הוראה בענין עירוב משמו / גודל הסכלות והליצנות בספר הילקוט

ח] אין אף עדות אחת שרביה"ק גזר גזירה לאסור הטלטול

ט] במקום ובזמן מוכשר הסכים רביה"ק לתק"ע / והכי מבואר מעדות רחמ"ד / עדות כ"ק אדמו"ר שליט"א / דקדוק לשון הקו"ק תשמ"א / עוד עדות כנ"ל / דעת כ"ק אדמו"ר שליט"א / עדות אבד"ק פאפא זצ"ל / עיקר חשש רביה"ק על ההשגחה שיהיה כדבעי

י] פי' נפלא ששמע הגר"י שטייף מרביה"ק בטעם מניעת אבי"י לתקן עירוב / מחמת טרדותיו הגדולים מנע רביה"ק מלקבל עול של תק"ע וכאביי

יא] מכתבי בד"צ של רביה"ק שיצאו בחייו למען תק"ע בוומס"ב / מכתב משב"ק בענין הסכמת רביה"ק לעירוב הנ"ל / הסכמת רביה"ק כבר נתפרסם בחייו / מכתב עדות שנכתב בחייו של רביה"ק / עוד עדיות כנ"ל / עדות מאבד"ק פאפא זצ"ל / עדות המשב"ק במעמד אלפי ישראל

יב] לשון מכתב מהגה"צ משארמאש זצ"ל / לשונות הבהירים ממכתבי הגה"צ פאפא סאמבאטהעלי טשאקאווע / עיקר יסוד ההיתר של תק"ע בוומס"ב

יג] תמצית לשונות עידוד במכתבי התאחה"ר לעירוב הנ"ל / לשון הגה"צ מפאפא זצ"ל / לשון הגה"צ משארמאש זצ"ל / לשון הגה"צ מסאמבאטהעלי זצ"ל / לשון הגה"צ מטשאקאווע זצ"ל / לשון הגה"צ מאראד זצ"ל / בעל הילקוט מכחיש דברי הרבנים הגה"צ זצ"ל / הרבנים הגאונים הנ"ל לא הורו הלכה נגד דעת קדשו של רביה"ק / שיטת התנגדות רביה"ק לא יזכר ולא יפקד בכל מכתבים הנ"ל

יד] / בחייו של רביה"ק לא התחצף שום אדם לכתוב שקר זו בשמו / הקו"ק בשנת תשל"ט היה מטעם האגודה / מעולם לא יצא כרוז מתאחה"ר נגד תק"ע

טו] פירכות על הקו"ק של שנת תשל"ט / כ"ק הגה"צ מפאפא בעצמו השתדל בעד תק"ע / קו"ק מזויף מתוכו / ראי' ברורה להנ"ל

טז] דעת רבינו הק' ידוע ומפורסם דלית לן רה"ר / עדות הגה"צ מוה"ר נתן יוסף מייזעלס שליט"א / עדות הגה"צ אבד"ק פאיע / עדות הרה"ג אבד"ק ביסטריץ / עדות הגאון ר' מיכאל דוב ווייסמאנדל / עדות הגאב"ד אנטווערפען / תשובת דברי שלום / דברי הגה"צ אבד"ק מוזשאי שליט"א / דברי הגאון מוה"ר יצחק מאנדל שליט"א / ראי' מדברי הג' ר' שמעון שוואב / עדות כ"ק אדמו"ר מקאשוי ושאר עדיות שבילקוט / עדות המשב"ק ז"ל / עדות כ"ק אדמו"ר שליט"א / עדות אבד"ק פאפא זצ"ל / הסכמת רביה"ק ובית דינו לתק"ע / רביה"ק עשה מעשה רב להתיר עירוב בוומס"ב / מעשה רב דתלמידי וחסידי רביה"ק

יז] הליצנות והשקר בסילוף דעת רביה"ק / עדות בע"ב לא נחשב לכלום / עדות ברורה ונאמנה מש"כ רביה"ק

יח] דברי אדמו"ר מקאשוי דהמתירים מעולם לא התירו בלאק עירוב / ובזה יובן עדות הדומ"ץ שליט"א ושאר עדיות הנותרים

אחרית דבר ..... סא

עשינו שלא תשתכח תורת רביה"ק / בפסוק חי אנכי לעולם מרומז שמו הק' של רבינו / החוב לקיים עלינו דברי רביה"ק

העתק מאמר מקובץ הפרדס מאת הג' ר' שמעון שוואב ז"ל

מקורות

חלק א — עדות בדעת כ"ק רביה"ק זי"ע ..... סט

עדות כ"ק אדמו"ר הרה"ק מפאפא זצ"ל, מכתב הגה"צ אב"ד יאקע שליט"א / עדות כ"ק אדמו"ר הגה"ק שליט"א, מכתב אדמו"ר סאסוב שליט"א / עדות הגה"צ רחמ"ד ווייסמאנדל זצ"ל, ע"י תלמידו הרה"ג מוה"ר לייבוש גאטטסמאן שליט"א / דעת כ"ק אדמו"ר הגה"ק שליט"א, מכתב הגה"צ אב"ד סערדעהאלי שליט"א / עדות הרב החסיד ר' יוסף אשכנזי ז"ל

חלק ב — השתלשלות העירוב בויליאמסבורג תשל"ב-ל"ו .... עז

גילוי דברים מהה"צ מראצפערט ז"ל / הגה"צ אדמו"ר מפאפא זצוק"ל / הגה"צ אבדק"ק שארמאש זצוק"ל / הגה"צ אבדק"ק טשאקאווא זצוק"ל / הגה"צ אבד"ק סאמבאטהעלי זצוק"ל / הגה"צ אבד"ק אראד זצוק"ל / הגה"צ אבד"ק מישקאלץ זצוק"ל / הגה"צ דומ"ץ ק"ק וויען זצוק"ל / הגה"צ אבד"ק לופעני זצוק"ל / הגה"צ אבד"ק אודווארי שליט"א / הגה"צ אב"ד מוזשאי שליט"א

חלק ג — מכתבי הרבנים בדעת כ"ק רביה"ק זי"ע ..... קא

מכתב הגה"צ מוה"ר אברהם מאיר איזראעל זצ"ל אב"ד הוניאד / מכתב הגה"צ מוה"ר מאיר גרינבערג זצ"ל אב"ד קעזמארק / מכתב הגה"צ מוה"ר יחזקאל ראטה שליט"א אב"ד קארלסבורג / מכתב הגה"צ מוה"ר שלום קרויז שליט"א אב"ד אודווארי / עוד מכתב מהגה"צ הנ"ל / מכתב הגה"צ מוה"ר מנחם מענדל רובין שליט"א אב"ד מוזשאי / עוד מכתב הגה"צ הנ"ל שליט"א / מכתב הגאון מוה"ר יצחק הלוי מאנדל שליט"א דומ"ץ בידי"צ בקרית יואל / מתוך דרשת שבה"ג הגה"צ אב"ד סערדעהאלי שליט"א

חלק ד — דעת רביה"ק דל"ל רשות הרבים ..... קכז

עדות הגאון הצדיק אב"ד פאיע שליט"א / עדות הגאון ר"ח קרייזווירטה ז"ל גאב"ד אנטוווערפען, פסקי דברי יואל / עדות הגה"צ ר' נתן יוסף מייזעלס שליט"א, פסקי דברי יואל / שו"ת דברי שלום / עוד מתוך תשובת הגאון מוה"ר ר"י הלוי מאנדל שליט"א הנ"ל / עדות הרה"ח צבי וועבער שליט"א

חלק ה — מכתבים ועדויות שונים ..... קלז

עדות הגה"צ האדמו"ר משאץ זצ"ל / עדות הגה"צ אבד"ק אונגוואר שליט"א / עדות הגה"צ אבד"ק פאפא ב"פ שליט"א / עדות הרה"ג מוה"ר גבריאל ציננער שליט"א / עדות הגה"צ אב"ד מעדיער זצ"ל / מתשובת הרה"ג ר' יצחק אהרן גאלדבערגער, ר"מ פאפא / עדות מוה"ר נתן בלייער, נכד הגאון הגדול מהר"י שטייף זצ"ל / עדות הרבני הישיש מוה"ר צבי ליפשיץ ז"ל / העתק מכתב הגה"צ רחמ"ד ווייסמאנדל זצ"ל / מפות שצוייר על ידי הגה"צ הנ"ל בכתי"ק, לתק"ע בוויליאמסבורג / מכתב מוועד העירוב בבארא פארק /

מכתב הגה"צ אב"ד וואדרידיזש שליט"א

הסכמות הרבנים

שלום קרויז
אבד"ק אודוואראי

בס"ד יום ד' **ער"ח ניסן תשס"ג** לפ"ק

ראיתי הספר "**חי אנכי לעולם**" אשר יצא לאור ע"י ת"ח מופלגים, שהוציאו בבירור נאה האמת הידוע שכל הבלבולים בדעת רבינו הגה"ק מסאטמאר זי"ע אודות תיקון עירובין הם דברי הבלים ושקרים ואין לו יסוד, ושהיה דעתו שאין לנו בזמן הזה דין רח"ר, ובוודאי דניחא ליה לכ"ק רבינו זי"ע בעלמא דקשוט תיקון העירוב, להציל אלפים מישראל מחילול שבת קודש, ע"י השגחה מעולה בי"ד של רבנים מובהקים ויגרום שלום בעולם.

וע"י שמירת שבת קודש נזכה לגאולה שלימה במהרה דידן.

א"ד ידיד כל בית ישראל, בפרט להעוסקים במצוה הגדולה של עשיית העירוב, ויעזור להם השי"ת שיצליחו ולא יצא שום מכשול מידם

הק' שלום קרויז

יחזקאל ראטה

אבדק"ק קארלסבורג
בארא פארק, ברוקלין נ.י. יע"א

בעזהשי"ת

כ"ח אדר שני תשס"ג לפ"ק

למע"כ תלמידיי חביביי, מהן רבנים ומורי הוראות בישראל, ומהן בעלי בתים חשובים הסרים למשמעתינו.

בדבר אשר העתרתם עלי בשאלתכם ובקשתכם להבהיר דעתי, מה דעתי בענין דעת קדשו של רבינו הגדול זצוק"ל אודות תיקון עירובין בעיר נוי יארק, היות שיצא ע"י הדפוס מכתבים שונות ומשונות, שעושה בלבול הדעת בדבר זה.

הנה בעיקר הדבר כבר גליתי דעתי שאין זה מנוגד כלל לדעת קדשו, וכעת קמו ואזרו עצמם כמה וכמה מופלגי תורה ויראה, להראות שאין שום ממש בדברי המכתבים, והן משבשין דעת רבינו זצוק"ל כפי העולה ברצונם, ובשמועות שלא היה ולא נברא, ומהפכין דברי אלקים חיים, וכאשר יעידון ויגידון בקונטרס המוציאים לאור עולם, להעמיד האמת והצדק בדעת קדשו.

וזכות בירור מקחו של צדיק יגן ויושיע בעד העוסקים בזה באמונה, ושכרם יהי' כפול מן השמים.

ובעיקר עשיית תיקון עירובין, פוק חזי בכל תשובות מאורי הדורות השתדלו בתיקון עירוב במקום שהי' אפשרות, ואנן מה נענה אבתרייהו.

דברי הקטן והדל

הק' יחזקאל ראטה

בירור הדברים

ראשית דבר

בחוצות וברחובות נאמרים משמי דברים הרבה שלא היו ולא נבראו ולא עלו על לבבי מעולם (על הגאולה ועל התמורה, הקדמה)

דברי רביה"ק שמחויבים למסור נפשנו על האמת

כתוב במלאכי (ב' ו-ז) **תורת אמת** היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון, כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא. הנה בדורותינו אלה עיקבתא דמשיחא זכינו שנתקיים נבואה זו במלואה כאשר האיר ארץ מכבודו של **הרב הדומה למלאך ה' צבאות רבינו הקדוש והטהור עיר וקדיש משמיא נחית רשכבה"ג בעל ויואל משה זצוקללה"ה זיעוכי"א**, אשר ע"י שתורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו, בקשו תורה מפיהו ורבים השיב מעון והדריך לכל הדור בשלום ובמישור בשפתי דעת לבלתי סור מן התורה והמצוה ימין ושמאל, והיה מרגלא בפומי' דברי היש"ש (ב"ק פ"ד ס"ט) והשלה"ק (מס' שבועות) **דתורתינו הוא תורת אמת ואסור לשנות אפי' אות אחת מדברי התורה"ק**, וחייב למסור עצמו ע"ז, **והאומר על הפטור חייב** או על החייב פטור הוה **ככופר בתורת משה** דמה לי דיבור א' ומה לי כל התורה[א].

א. ונכון להעתיק דברי רביה"ק בשו"ת דברי יואל (חו"מ סי' קמ"ג) שהביא דברי היש"ש וכ' והרי אפי' לשנות דין אחד על שם התוה"ק אפי' לפני עכו"ם שבודאי אינו נפק"מ למעשה אלא לאמירה בעלמא, מ"מ הוי ככופר בתורה והוא בכלל יהרג ואל יעבור וכו', וא"כ החברים שבמשרד הדתות עובדי עבודי זרה ממש בלי ספק, כי חוקקים חוקים לישראל נגד התורה הקדושה וקוראים אותו דת ישראל, וזה הוי כפירה גמורה בתוה"ק וכו', והוי האי משרד הדתות ע"ז ומינות שניהם יחד, ואין צורך להאריך בזה לרוב פשטותו וכל המודה על האמת יודע ומבין זה.

וע"ע בויואל משה (מ"א אות ע"ו) שעפ"ד היש"ש והשלה"ק ביאר רבינו דברי

האמת דדעת רבינו הק' אינו נגד תיקון עירובין

ואשר על כן החיוב רמיא עלינו תלמידיו השותים בצמא את דבריו לילך בדרכיו הק' ולפרסם להתודע ולהגלות האמת הברור והשלם בלי שום פקפק כל דהו, **שמרן רבינו הקדוש והטהור זי"ע מעולם לא התנגד כלל וכלל לתיקון עירובין ע"י צורת הפתח בשכונה חרדית בניו יארק בהשגחה מעולה**, אלא אדרבה ואדרבה, כאשר יתבררו ויתלבנו הדברים כהווייתן בקונטרס הנוכחי.

קונ' ילקוט מכתבים הוא כתב פלסתר

ובעוה"ר נתקיים בנו גם סיפא דקרא (שם ח') ואתם סרתם מן הדרך **הכשלתם רבים בתורה** וגו' אמר ה' צבאות, וכאשר נתנבאו חכמז"ל (שילהי סוטה) בעיקבתא דמשיחא **חכמת סופרים תסרח והאמת תהא נעדרת**, ויצא לאור כתב פלסתר[ב] המכונה בשם ילקוט מכתבים, אשר בעל

המהר"ל בנצח ישראל שהשלש שבועות הם ביהרג ואל יעבור, דאם דיבור של כפירה באות אחת בתוה"ק יש לו דין יהרג ואל יעבור, מכש"כ כשחושבים שיכולים לבטל גזירתו של הקב"ה, דהוי כפירה בהשגחה ובאמונה והוא ביהרג ואל יעבור]. וע"ע בשו"ת דברי יואל (סי' צ"ז אות י"ד) דהחיוב להגיד האמת במסי"נ ממש.

ב. שטר מזויף ומכתב עמל לשום דופי על אדם לכתוב בשמו מה שלא צוה (ברש"י סוכה כט, א) ובכתב פלסתר זו [לא נודע למי] כ' בעל המלקט בלשון מדברת גדולות על הרבנים הגאונים הצדיקים מורי הוראה ופוסקים מפורסמים שהורו הלכה למעשה בהכשר העירוב בב"פ "דלא דנו כדת של תורה קודם למעשה ולא נידונו מראש טרם הוחלטו לעשותה בכל האחריות המלאה הנוגע לחלק ההלכה, אלא מתוך לחץ בע"ב ליצנות וכתבי פלסתר, ואח"כ כשבאו לכור המבחן נשארו בערפל ובלתי ברורים, והעלו [הרבנים הגאונים הצדיקים] סברות בדויות שדופות קדים לתרץ ולהצדיק דבריהם הראשונים שכבר נתקלו בזה במה שפסקו הלכה ברורה, והכל נסמך ונבנה על פקפוקי הלכה ודקדוקי נטיות והשערות וצירופים שאין בהם ממש ובפלפולים ובפטפוטי הבל וגיחוך, עד שברור שבשנים כתיקונם לא היה עולה על הדעת של מי שנכלל בין יראים ושלמים חסידים ואנשי מעשה המדקדקים בכל דבר שיסמכו על הוראתם [של הרבנים הגאונים הצדיקים שהורו הלכה למעשה שמותר לכל בעל נפש להשתמש בעירוב הזאת], ובדרך כלל אלו הסומכים על הוראתם [של הרבנים הגאונים הפוסקים המפורסמים הנ"ל] הם מסוג אנשים שהנוחות להם דוחה הלכה והשקפה אמיתית כאחת, ושאר דברים צדדיים שא"א לומר להם כ"ז בגלוי, וכל ההיתר [של הרבנים הגאונים הנ"ל] היא פירצה מחסירי קבלת עול שמלגלגים על מסורת קדמונינו, והמציאות הוא דע"י פסק זו [של הרבנים הגאונים הנ"ל] התרבו חילול שבת כמעט בכל שבוע, דהצוה"פ

המלקט מלגלג על דברי חכמים ובא להפוך קערה על פיה להכחיש השמש בצהרים ולגלות פנים בתורה שלא כהלכה, כאשר דיבר ה' ביד נביאו (שם ט') וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים לכל העם כפי אשר אינכם שומרים את דרכי **ונשאים פנים בתורה**.

רביה"ק מעיד שאומרים שקר בשמו

ורואין בעליל שרוח הקודש הופיע בבית מדרשו של מרן הקדוש זי"ע במה שכתב בהקדמת ספרו הק' על הגאולה ועל התמורה במו ידיו הקדושים וז"ל מסרתי הענין לתלמידים שיכתבו מה ששמעו מפי ובדרך כלל **אשימה עיני על הדברים אם המה הדברים ששמעו מפי כי בחוצות וברחובות נאמרים משמי דברים הרבה שלא היו ולא נבראו ולא עלו על לבבי מעולם**, עכלה"ק.

אסור להאמין דברים שאומרים ע"ש רביה"ק

ובזה מסר רביה"ק מודעא רבה לאורייתא להודיע לדורות הבאים שלא להאמין כלל מה שנאמר בשמו ברחובות ובשווקים דברים שלא עברו בקורת תחת עיניו הבדולחים, כי אם כך עלתה לו בחיים חיותו שהיו

נעשה שלא כהלכה ורק בפעם הראשון היה איזה השגחה וברבות הימים נתקלקל ונפסד ואין ע"ז שום אחריות, ועוד כמה מכשולות גדולות ובלא אחריות מלאה על אחראי מוסמך וכדומה, וא"כ נשארנו כהיום כצאן בלי רועה ואיש כל הישר בעיניו יעשה דור חלוש ושפל מי יורה דעה ומי יבין שמועה ואין מי שיגדור ויעמוד בפרץ, ותקותינו שספר הילקוט ישפיע לטובה על אותן [הרבנים הגאונים הצדיקים הנ"ל] שהקילו עד עתה ויחזרו מדעתם הקודמת ויודו על האמת [שהכשילו את הרבים בחילול שבת במזיד מחמת נגיעות צדדיים]", ע"כ תמצית לשונו של המחוצף.

ואין ספק בעולם שהרבנים הגאונים הצדיקים המסכימים לא ראו דבריו, ובעל המלקט גנב דעתם בהראותו להם מקצת הדברים, ובודאי שאין תרופה למכתו ונכנס בכלל מה שאמרו חכמז"ל המלגלג על דברי חכמים וכו'. ומן הנכון להעתיק כאן קטע מדרשת הגה"צ מסערדאהעלי שליט"א "מורי ורבותי! תדעו נאמנה שהעירוב כשר לכתחילה ובהשגחה מעולה על כל צוה"פ, ועמדנו שעות על כל לחי וצוה"פ לעצמו, ודננו בכובד ראש ובמתינות האיך לעשותו עצהיו"ט, ומנינו גם משגיח תמידי ע"ז, וכן אני הולך מזמן לזמן לראותו, ומעולם לא היה שום פקפוק על העירוב וכו', ורק לאנשים שאינם יודעים אופן עשיית צוה"פ יכולים למכור שקרים, אך מי שיש בו ריח תורה יודע שאין בדבריהם שום ממשות, והמפקפקים הנ"ל איני יודע אי למדו אף פ"א הלכות עירובין, אך הם סתם אברכים ולא מורי הוראות ואין להשגיח על דבריהם".

אומרים דברים שלא היו ולא נבראו, עד כדי כך שהיה חושש כי אף תלמידיו החשובים שבחר בהם להיות שלוחיו הנאמנים למטרה נשגבה ככתיבת ספרו הק' לפרסם דעתו הטהורה בעיקרי יסודי הדת יכתבו דברים שלא עלו על לבבו מעולם ולמעול בשליחותם במילתא דעבידא לגלוי, אם כן קל וחומר בן בנו של קל וחומר בסתם אינשי דעלמא שלא בחר בהם לכתוב ולפרסם דעתו, וכל שכן בענין גזירה בעלמא, וכל שכן כד נח נפשיה דרביה"ק, דכל אשר רוצה ליטול את שם מרן רבינו יכול לתלות בו בוקי סרוקי כעושה בתוך שלו, ובמודעה זו קיים רביה"ק מילי דאבות (פ"א, מי"א) חכמים הזהרו בדבריכם.

הדברי חיים מעיד שאומרים שקר בשמו ובשם צדיקי הדור ומה שאירע ליעקב אירע ליוסף, שכבר התרעם על זה **איש האלקים מרן הגה"ק מצאנז זי"ע** בשו"ת דברי חיים (ח"א אבן העזר, סימן קא) וזה לשונו: אתפלא מדוע אחז כ"ת לחפש בפוסקים שאין ראוי לסמוך עליהם בזה, גם מה שהעידו מפי צדיקי הדור אין ראוי לסמוך, **כי מעכ"ת לא שמע זאת רק ממהדורי מילי אשר שקר בימינם וכאשר אמרו שקר בשמי** וכו', עד כאן לשונו הקדוש. ואם דבר זה שכיח להכחיש את החי, כל שכן גדולים וצדיקים במיתתן יותר מבחייהם, וכדאיתא בגמרא בבא בתרא (קיא, א) השתא כי נח נפשיה דרב הונא איתריסת לקבלי, עיין שם.

בד"צ דווילנא מכריז שלא להאמין מה שאומרים בשם הגר"א בע"פ ומצינו לנכון להעתיק בזה מה שכבר היה לעולמים כגון דא גם בדורות שלפנינו שנדפס כרוז מהבד"צ דק"ק ווילנא[ג], וזה לשונו: "באשר שנמצאו איזה אנשים אומרים דינים והנהגות ופירושי תורה בשם מו"ר תפא"י הגאון האמיתי המנוח החסיד המפורסם הכ"מ, **וידוע ומפורסם שלא יצא מפה קדוש הגאון הנ"ל דבר שאינו מתוקן ח"ו**, כאשר המה בכתובים חבוריו בנגלה ובנסתר **הכל על קו האמת**, ויש לחוש **פן יוקבעו הדברים שאומרים בשמו להלכה**, וגם יודפס בדפוס, **כאשר עינינו רואות שיש בהוריבה ספרי קדמונים דברים אשר לא יצאו מפי המחבר**, ולהסיר המכשלה הזאת וכו' יכריזו בכל בתי כנסיות ובכל בתי מדרשות דקהילתינו יצ"ו, **שלא ישמע ולא יאמין שום אדם לדברי האומר בשם הגאון החסיד זצוק"ל בעל פה** וכו',

---

ג. רק כמו ב' חרשים אחר פטירת הגר"א זצ"ל, ונרפס בסו"ס שנות אליהו (לבוב תקנ"ט). [וע"ע מש"כ נכר הגר"א בהגהותיו על פי' הגר"א על נ"ך (ווילנא תק"פ, רה"ב ט"ו ב') "אמר נכר המחבר זה השומע מפי אא"ז הגאון לא השמיע לנו סמך הרברים, וללא תורה, זה גלות מוקרן שכתבו על קרן השור כפרו בתורת משה רבכם].

וכל מי שידפים איזה דבר בלי בירור כנ"ל, הורע חזקתו, ולא להאמין בו שהם דברי הגאון הנ"ל וכו'[ד].

וכן היה מעולם

וכן היה מעולם שהתייחסו שקרים וכזבים על גדולי הדור כדי שיתקבלו הדברים, וכמ"ש בס' ילקוט אברהם (יו"ד סי' קכ"ג אות נ"ח) כן דרך של העמי הארץ בעלי הלשון מדברת גדולות דאם רוצים לחזק מה שעשו דבר שלא כהוגן או מה שאמרו דבר שקר אז **תולה עצמו באילן גדול** באיזה ת"ח או למעלה ממנו **בגדול הדור** שכן עשה או שמע או שכן שמע גם ממנו כזאת וכזאת, ע"כ שומר נפשו בל יביט על מראהו כצהבת פניו ויזהר היטב שכל דבריו שקר ודברי חלומות הן, **וישקל בפלס לעשות ולנהוג כפי שלמד מרבותיו דברי חז"ל בין לענין דינא ובין לענין מנהג** כי הנ"ל כבר מוחזקים המה בדברים כאלה.

התנגדות רביה"ק לסיפורי מעשיות וגמ' דאין למדין הלכה מפי לימוד והדבר ידוע ומפורסם תוקף התנגדות רביה"ק זי"ע ליתן אומן לסיפורי מעשיות בכלל, ובפרט להכריע דבר הלכה ע"פ עובדות וע"י הגדות עד מפי עד ולא מפי כתבם, דאפי' גדולה מזו תנו רבנן (ב"ב דף ק"ל ע"ב) אין למדין הלכה **לא מפי למוד ולא מפי מעשה** עד שיאמרו לו הלכה למעשה, ופי' רשב"ם אם יראה רב עושה מעשה לא יקבע בכך דשמא טעה בטעם של פסק דין של אותו המעשה דהרבה טועין בדבר הלימוד, וכמו שהאריך רבינו בשו"ת דברי יואל (או"ח סי' ל' אות ד' ויו"ד סי' מ"ד עי"ש).

דברי רביה"ק שישנם ספרים מלאים שקרים וכזבים ומכש"כ לקבוע הלכה ע"פ סיפורי מעשיות ושמועות בעלמא, וכאשר

ד. וכמה גדולים דברי חכמים, שבסו"ס התקופה הגדולה [מאת מ' כשר, מרבני המזרחי, והוא מלא בדברי חירוף וגידוף על ה' ועל משיחו, נגד דעת רביה"ק וספרו הקדוש ויואל משה, ועי' להלן בירור הדברים אות ב'] נדפס קונ' קול התור, ועוד מכתבים וכת"י שונים, ובו דברים שאסור לשומעם וכ"ש להאמין בהם, וכאילו ח"ו הגאולה המקוה תהיה בידי ב"ו, ושצריך למרוד באומות ולעלות בחומה ליסד מדינה [עפ"ל], והמו"ל מייחסם להגר"א, וכבר הכה על קדקדו ויצא כנגדו הגאון ר' משה שטערנבוך שליט"א [בספרו בעיות הזמן בהשקפת התורה, וע"ע בספרו שו"ת תשובות והנהגות סוף ח"ד] איך לא ציית לדברי הב"ד דווילנא והדפיס דברים ע"ש הגר"א בלי שום הסכמה מגדולי הדור, ולא חש לחרם קדמונים. [וכן המסכילים למיניהם תלוי עצמן על הגר"א ובדו שמועות שונות בענין לימוד חכמות חיצונות וכדו', וכידוע].

ביאר רביה"ק בארוכה בספרו הק' ויואל משה (מאמר א, אות קפה) וחסרי תבונה מתחשבים עם **סיפורי מעשיות שרובם ככולם שקרים וכזבים** ומשתנים מפה אל פה בשינוים מן הקצה אל הקצה, ואם אלו השקרים נכתבו אח"כ בספר סוברים שהוא ס"ת, וכבר כ' הרמב"ם ז"ל באגרת תימן על איזה ענין שחלקו עליו, וז"ל שראוי לך לדעת שהדברים האלה וכיוצא בהם שוא וכזב, ולא יהיה לך לראיה לפי שתמצאם כתובים בספרים, **שהמכזב כמו שהוא מכזב בלשונו מכזב בקלמוסו** ואין זה נמנע עליו, עכלה"ק.

פסק גדולי הראשונים שאין לסמוך כלל על עדות אינשי דעלמא וכבר כתבו הראשונים שעל שמועות כאלו אין לסמוך כלל וכלל, וכמ"ש בשו"ת מהר"ם מינץ (סי' ע"ט) וז"ל הגם אם שמעתי אין אני סומך כלל על עדותן כהאי גונא **דרובם כיוצים מעיקרא** ומוב שבהן **השומע לא דק ומדמה מילתא למילתא דלא דומה וכו', ואפי' אמר בר סמכא מ"מ אין רשות לסמוך** ע"ז לעשות מעשה, וכ"כ בתשובה אחרת (סי' פ"ז, הוב"ד בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' ר"ל) וז"ל אך מחמת סהדותא וכו' לא מעלה ולא מוריד כי אין לסמוך כלל בכה"ג ואין לסמוך עליהם כלל, וכמה פעמים אינשי דכוותיה אמרו עדות כה"ג דהוי לגמרי נגד הדין והדת[ה], **יש מכח שלא הבינו הדבר וטוענ ויש שמדמין מילתא למילתא ויש ששינ כדי להחזיק דבריהם**, וכן איתא בפרק יש נוחלין תנו רבנן אין למידין הלכה וכו' שמע מיניה אפי' רב אסי שהיה ת"ח החמיר ר' יוחנן דלא נעביד מעשה עד דאמר להו, מכל שכן אינשי דעלמא דאין לסמוך עליהם כלל, עכ"ל.

והכי מבואר בפסקי גדולי האחרונים וכן הוא בדברי גדולי הפוסקים וכמ"ש הפתחי תשובה (יו"ד סי' קכ"ג סקי"ז) **דאין להאמין לסתם בני אדם מה שמגידים בשם אחרים להלכה או למנהג**, וכ"ה בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ר"ל), ומקור דבריהם הוא משו"ת צמח צדק (סי' ע"ה) שכ' **ומאוד אני נזהר שלא לסמוך על סתם בעלי בתים** כשאומרים ממנהג כאשר באמת באתי על החקירה מכמה ענינים שרצו להניד על המנהג **והיו משקרים**.

אף כשאומרים אמת אינם יודעים שורשן של דברים והחיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' ק') הביא מכמה ספרים שכתבו שמועות

ה. ובאמת כל דברי הס' התקופה הגדולה הנ"ל, וספרים כעין זה, הם בדרך זה, דמייחסים דברי כפירה נגד הדת על גדולי ישראל, והכל על פי סיפורים ושמועות הפורחות באויר, ובזה חולקים על דברי מרן הקדוש ועל ספרו הבהיר ויואל משה, שלהבדיל בין קודש לחול וכו' בנוי על דברי חז"ל וספרי הראשונים וגדולי האחרונים מה שבירור דבריהם בכתב, וד"ל.

שונות מה שהעידו לפניהם, והם דברים שאינם נכונים, וכתב על זה ויהיו דברי אלה להודיע לבני האדם שלא יסמכו על המגידים, דזימנין דשקר ענו וזמנין מפליגים בדבריהם אשר לא היו, כאשר שמענו כן ראינו זמנין דמשכחת כזבי"ם לכל דבריהם, **והגם דיאמרו אמת, לא ידעו שרשן של דברים ולא חקרו למען דעת דברים על בוריין ונפיקו מינה חורבא** כאשר ידעתי, ואלקי אמת ינחנו בדרך אמת ואל יצל מפינו דבר אמת, עד כאן.

וכש"כ סיפורי מעשיות בעלמא הסותרים זא"ז

ואם כן כתבו גדולי הראשונים והאחרונים על הגדות עדות מאינשי דעלמא שאין להאמינם, עאכו"כ פטפוטי דברים בעלמא ושמועות רחוקות ומשובשות שסותרת זו את זו שע"פ תורתינו הקדושה אין לסמוך עליהם כלל וכלל לא להקל ולא להחמיר, כאשר הורה והדריך לנו רביה"ק כל ימי חייו הקדושים בכל זמן ועידן[ו].

קונ' ילקוט מכתבים מלא פתירות ושגיאות שקרים וכזבים והאמת

ניתן להאמר כי זכותו של אותו זקן עמדה לו, דהגם דהמלקט הנ"ל צווח ככרוכיא לית מאן דאשגח ביה, כי מי שיש לו מח בקדקדו מכיר מיד שכל הקונטרס מיפרך פריכא, ומלא על כל גדותיו בסברות כרסיות, והכותב סותר א"ע פעמים אין מספר באופן שכל דבריו מרישא ועד גמירא מזוייף מתוכו, וברצות ה' נבאר להלן השקר והסילוף העזות והקלות בכל פרט ופרט אחת לאחת.

ו. ועי' בחזו"א (או"ח סי' ט') שכ' חמורה היא ההלכה ולא נתנה להקבע ע"פ סיפורים, אלא העיקר העיון בגמ' ופוסקים ומסירת נפש להבן קשט אמרי אמת, עכ"ל. וראויין הדברים למי שאומרן, דהלא ידוע כמה סרוקי בוקי תלי בהגאון הנ"ל בענינים הנוגעים ברומו של עולם בעיקרי הדת בענין בחירות וכדו', וכבר אמר גיסו הקהל"י (מובא באורחות רבינו ח"א עמ' שע"ג) מה שיאמרו לך בשם החזו"א אל תקבל, אומרים הרבה דברים בשם מרן זצוק"ל שאינם נכונים.

ושיחה יקרה כתבו בשם הגאון רי"ז מבריסק זצ"ל (בס' תורת חיים בהקדמה) שהתבטא פעם שיודע שהרבה ממה שאומרים בשם אביו הגר"ח מבריסק זצ"ל אינו אמת, שהרי הוא רואה שאנשים באים אליו לשאול איזה דבר, ומיד כשיוצאים מן החדר כבר אומרים פשטים היפך כוונתו האמיתית, ואם ברגע אחד כן, עאכו"כ מה שאומרים משמו של האבא שאמר את הדבר לפני ארבעים שנה. [וגם על הגדולים הנ"ל סלפו דעתם בענינים החמורים, וכמו שלעזו על הגר"ח בענין הצהרת בעלפור ובענין האגודה, ועל הגרי"ז בענין הבחירות ובענין היחס להמדינה ועוד, וכידוע לכל, ואכמ"ל].

דרכו של רביה"ק שלא להחמיר יותר מדעת תורת אמת לאמיתו ולאותן הכסילים המתעקשים אנו מוכיחים עורו ישנים מתרדמתכם, הלוא אב אחד לכלנו הלוא קל אחד בראנו מדוע נבגד איש באחיו לחלל ברית אבותינו (מלאכי שם י), והאיך לא תראו לנפשותיכם לסלף דעתו הקדושה של אבינו רועינו ר'בינו הק' לאסור את המותר ולעקור מצוה מדברי סופרים להקל ולקלקל, הלא עינינו ראינו שכל מה שפעל ותיקן אותו צדיק וקדוש היה הכל **בקו האמת והצדק** קולע אל השערה ולא יחטא המטרה, לא נטה לא להקל ולא להחמיר אף זיז כל שהוא מדעת תורה אמיתית, וכן בכל המערכות היה מברר דבר קטן כגדול בעומק חכמתו וגודל בינתו בטעמו ונימוקו במשקל ומאזני צדק **שלא לנטות ימין ושמאל מהאמת לאמיתו**[ז].

כללי הוראה שנמצאו בתשובות רביה"ק

וזאת היתה יסוד איתן בכל דרכי הוראותיו דכשם שאסור להתיר את האסור כך אסור לאסור את המותר (יו"ד סו"ס רמ"ב הנהגת איסור והיתר אות ט'), ודאין לנו לגזור גזירות מדעתינו מה שלא אסרו חז"ל כמבואר בתשו' דברי יואל (או"ח סי' י' אות י"א ויו"ד סי' ע"ו או"ז וסי' מ"ד או"ד וסי' צ"ז אות י"ט עי"ש היטב), ואם ברור לך כאחותך שהיא אסורה אמור ואם לאו אל תאמר (שבת דף קמ"ה ע"ב, וע"ע תשו' דברי יואל או"ח סי' ט"ז וסי' מ"ד או"ד), והיכא שאין המנהג או התקנה ברור אוקמי' אדינא כמו שפסק בתשו' דברי יואל (סי' קי"א וסי' קמ"א או"ה וסי' קמ"ז), ודעל סברא ברורה אם אין לה ראי' אין להשתמש בה כלל להלכה כמ"ש בתשו' דברי יואל (או"ח סי' י"ג או"ח באריכות, וע"ע ביו"ד סי' ע"ד או"ב), ואם הדבר כן בענין לאסור את המותר עאכו"כ גודל החומר לבטל מצוה דרבנן ותקנת חכמז"ל, ועוד שהוא סייג לתורה ואסמכוהו רבנן אקרא[ח], וכ"ש במנהג שנתפשט בכל ישראל שרביה"ק מסר נפשו כל ימיו לקיים המסורה ומנהג אבותינו ורבותינו

ז. וכידוע כמה נגע לנפשו הטהורה ומה מאד התרעם נגד קצת תלמידיו שרצו לדמות מילתא למילתא ממה ששמעו מפיו ומפורש בספרו ולהחמיר יותר בענינים הנוגעים לעיקרי הדת, ורביה"ק יצא נגדם בכל תוקף ועוז, והדברים עתיקים ואכמ"ל, [ועי' מש"כ המשב"ק הרה"ח ר' יוסף אשכנזי ז"ל בהקדמה לשו"ת דברי יואל בזה], ועי' לעיל מש"כ רביה"ק בשם השלה"ק והיש"ש.

ח. מצות עירוב רמוזה בתורה (שמות ט"ז ה') והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו, וכפי' תרגום יונתן בן עוזיאל ויערבון בבתיא וישתתפון בדרתיהון בגין למיתייא מדין לדין, וכ"כ במדרש שכל טוב שם, ובמדרש לקח טוב כ' מכאן לעידובי חצידות מן התורה שיעבד אדם בשבת בפת או בשום מאכל כדי שיטלטל מבית לבית ומחצר לחצר, וכ"פ בשו"ע (או"ח סי' שס"ו וסי' שצ"ה) מצוה לחזוד אחר עירובי חצרות ושיתופי מבואות, ובב"י שם בשם המרדכי (עירובין פ' הדר)

מדור דור, והדבר ברור שחיובא רמיא עלינו להחזיק במנהגי הארץ אשר באנו משם, וכמ"ש בתשו' דברי יואל (או"ח סי' י')[ט].

העולה הנוראה לסלף דעתו הק'

ואשר על כן חיל ורעדה יאחזון לאלו המחמירין נגד דעתו הקדושה, ולא די להם בזה אלא מוסיפין חטא על פשע שמהפכין דברי אלקים חיים לפרסם שקר מוחלט משמו הק' מיוסד על סברות בדויות, שכאילו הוא ביטל מצוה מדברי סופרים ותקנת חכמז"ל ומנהג אבותינו, נגד שיטתו הבהירה והברורה, והוי זהירין בגחלתו.

דעת רוב רבני סאטמאר ב"פ בשיטת רביה"ק

וזאת למודעי כי תלמידי וחסידי סאטמאר הדרים בשכונת בארא פארק יצ"ו כפופים תחת מרותם והוראתם של רוב תלמידי מרן רבינו הק' זי"ע היושבים על מדון בשכונתינו, ועל כולם זקן הרבנים הגאון האדיר פוסק הדור גאב"ד קארלסבורג שליט"א', ואתו עמו הרבנים הגאונים הראה"כ ודומ"צ התאחה"ר הרב רבי יוסף טייטלבוים שליט"א והדומ"ץ הרב רבי משה פריעדמאן שליט"א והדומ"ץ הרב רבי אלטר אליעזר הורוויץ שליט"א, ועוד, שכולם כאחד דעתם איתנה שהעירוב המתוקן פה בב"פ אינו מנגד כלל וכלל לדעת קדשו של מרן הק' זי"ע לא מינה ולא מקצתה.

דטעמא רבא איכא דלא ליתי לידי איסורא לאפוקי ולעילוי, והכא איתא בגמ' (ביצה דף ט"ז ע"ב) דכיון דמקלקלי בה רבים היינו קלקולא ששוכחין ומטלטלין בלא עירוב וכדפי' רש"י שם, ובהלכות גדולות לר"י גאון כ' דצריכא מתא למיעבד לה עירוב הדר הדרנא בחבלים או בצורת הפתח.

וכבר האריך בכ"ז רבינו החת"ס בנועם דבריו הקדושים (שו"ת או"ח סי' צ"ט), וכ"כ כל גדולי הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים וכן נהגו אחריהם תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, וכמ"ש בייטב לב (פ' וישלח) חובה עלינו לעשות תק"ע למען לא יכשלו באיסור הוצאה בשבת בשוגג, עי"ש באריכת לשונו הק'.

ט. וזה אפי' במה שאין אנו מבינים כלל טעמם ונימוקם, דמעשה רב של הדורות הקודמים זהו בעצמו בירור הלכה, וזה דרך המתחדשים להתחכם על דורות הקודמים במעטה החסידות רח"ל, וכל המשנה ידו על התחתונה, וכמ"ש בארוכה בשו"ת דברי יואל (או"ח סי' ט' או"ד), ועי' בויואל משה (מא' א' סי' ק"ס) שכ' בדורותינו שהוא במצור ובמצוק בפירצות הדור נורא מאד אין בכח כל הדור ההוא להכריע מאומה אלא להסתכל בעקבי הצאן דרכי אבותיו הראשונים.

י. תלמיד מובהק לרביה"ק שנתמנה ע"י בכבודו ובעצמו להיות עומד ומשמש בדיינות בשכונתינו להורות לכל העם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, וחיבה יתירה נודעת לו מאת רבינו כידוע, והמכיר גאון מופלא זה יודע שכבוד ודעת רבינו חשוב ליה מכל חללי דעלמא.

בירור הדברים

א

השתלשלות העירוב בנ"י

הויכוח בענין תיקון עירובין במדינתינו ישן נושן כבר כמאה שנה משנת תרס"ו [בראשות הג' רבי יהושע סיגעל ז"ל], ואחר אשר דרך כף רגלו של רביה"ק לטהר אדמת אמעריקא נמשכה המערכה משנת תש"ט [בראשות האדמו"ר מאמשינאוו זצ"ל ועוד אדמורי"ם, ואתו עמו הגאון הגדול רבי מיכאל דוב ווייסמאנדל זצ"ל] תש"י [בראשות הגאון הגדול רבי יונתן שטייף זצ"ל] תשי"ט-כ"ב [בראשות האדמו"ר משאץ זצ"ל] תשכ"ו [בראשות מנחם מ' כשר] תשל"ב-ו' [בראשות הרב מראצפערט ז"ל] תשל"ד [בעל הארבער] תשל"ט [פלעטבוש], ובכל אותן הזמנים נתפרסמו כמה מכתבים ותשובות מאת רבנים שנטו לאיסור מטעמים שונים זה בכה וזה בכה, ובשנת תשכ"ב יצא קול קורא נגד תיקון עירובין וכן בשנת תשכ"ו תשל"ד ותשל"ט.

מעולם לא שמענו מרשכבה"ג לאסור תיקון עירובין בנ"י

ונחזי אנן, הרי רבינו הקדוש זי"ע היה רבן של כל בני הגולה ראש וראשון לכל דבר הלכה להעמיד הדת על תילה בכל עניני איסור והיתר שעמדו על הפרק בפרט ובכלל, והיה מצודתו פרוסה בכל העולם כולו לחוות דעתו הקדושה לאלפי רבבות ישראל שסרו למשמעותו, והוא הגבר אשר הקים עולה של תורה במסי"נ וקיים מה שנא' לא תגורו מפני איש עד קצה האחרון וכל הרוחות שבעולם לא היו יכולים לעכבו ולמנעו מלגלות דעתו הטהורה בשער בת רבים בכתב ובע"פ פעמים אין מספר, וכאשר נתבונן במציאות הדברים יראו עינינו כי במשך כל הזמן [כשלשים שנה] מעולם לא יצא מתחת יד רבינו הק' שום תשובה או מכתב או דרשה ברבים בע"פ בגלוי או ברמז להודיע שיטתו החדשה [שהמציא המזייף הנ"ל] שהוא גוזר גזירה חדשה לבטל תקנת חכמז"ל ומנהג אבותינו לומר דבמדינת אמעריקא בכלל ובעיר נ"י בפרט אסור לתקן עירובין בכל אופן שהוא.

רביה"ק לא ביטל תקנת חז"ל ומנהג שנתפשט בכל העולם
ומזה בלבד ברור כשמש בצהרים ופשוט כביעותא בכותחא כי רבינו הק'
זי"ע מעולם לא התנגד לכללית תיקון עירובין בנ"י, ולא עלה על
דעתו כלל חידוש נפלא כזו לגזור דבמדינת אמעריקא אסור לתקן עירובין
בכל אופן שהוא[א], ועוד הרי לאו באיסור והיתר קיימינן, אלא בענין גזירה
חדשה לעקור מצוה מד"ס ולומר דהאידנא נתבטלה מצות תיקון עירובין
בעיירות שהיה נהוג ע"פ דינא דגמ' כל ימי גליותינו מקדמת דנא ועד
עתה ועד בכלל בכל תפוצות ישראל[ב], וגדולה מזו עי' תשו' דברי יואל
(או"ח סי' ד' אות י"א) וז"ל נגד המנהג בכהאי גוונא שהוא בכל העולם
אמרו חכז"ל (יבמות דף ק"ב ע"א) שאפי' יבא אליהו אין שומעין לו, עד
כאן לשונו[ג].

שיטה חדשה בדעת רביה"ק בלי שום מקור אינו אלא שוא ושקר
והנם דאחר הדברים הברורים האלו לא נשאר שום מקום להסתפק בזה
כלל, עוד מעט התבוננו והביטו נא מה שהעתקנו בראש אמיר דברי
רביה"ק בענין שיטתו הקדושה שפירסם בעצמו קבל עם ועדה בע"פ ובכתב
ועם כל זה התמרמר מרן ז"ל דמוסיפים משמו דברים שלא היו ולא נבראו
ולא עלו על לבבו מעולם כנ"ל באריכות, א"כ עאכו"כ ק"ו ב"ב של ק"ו
שאין כאן שום לחלוחית אמת ונדנד תפיסת יד להמציא ולחדש ולזכות לו
שלא בפניו שיטה יסודית שלימה וחדשה שלא יצא מפורש מתחת יד קדשו

א. עי' לעיל בראשית דבר דעת רביה"ק בענין גזירות חדשות שלא אסרו חז"ל, וע"ע להלן אות ח' מה שהעתקנו דברים נלהבים מתשובותיו של רביה"ק בענין זה.

ב. והדבר פשוט דאלו היה דעת רבינו הק' לבטל תקנת עירובין לא היה מבטלו אלא ע"י כח ב"ד יפה, בישיבת גדולי הדור ולאח"כ לפרסם ההחלטה בחתימתו וחתימות שאר הרבנים, דכל בר בי רב דחד יומא יודע דמדברים שבלב ומשיחות ת"ח שצריכים לימוד בלי ישיבת ב"ד ופרסום בפומבי בכתב ובע"פ א"א לגזור גזירה לבטל תקנת חכמ"ל ומנהג שנתפשט בכל ישראל, אלא ע"כ שמעולם לא עלה כן בדעתו הק'.

ג. ועי' מש"כ רבינו הק' בספרו ויואל משה (מאמר א' אות קנ"א) וז"ל וכבר אמרתי במה שאמרו חז"ל וכו' שאפי' אם יבוא אליהו ויאמר וכו' אין שומעין לו, שזה דבר שאינו במציאות, שכיון שאין שומעין לאליהו בכך הוא בשביל שהוא היפך האמת וההלכה, וא"כ א"א שיבוא לידי כך שנצטרך לומר על אליהו שלא לשמוע לו וכו'.

כלל ואף לא ברמז קל[ד] אלא כחלום יעוף וכאבק פורח בטל כעפרא דארעא, והרוצה להתעקש בזה הוחזק כפרן.

ב

מכתב היחידי בענין עירובין שיצא בחייו של רביה"ק לענין מאנהעטן כאשר נשאלה לרביה"ק בשנת תשכ"ו אודות תיקון עירובין במאנהעטן (בלא היקף כללי של צורה"פ) יצא מכתב מהתאחדות הרבנים בחותם הגה"צ משארמאש זצ"ל[ה] וז"ל, [בימי העומר יצילנו שומר וכו' כבוד הרה"ג וכו' מו"ה שלמה הכהן קאהן שליט"א רב בק"ק בית ישראל וואשינגטאן הייטם ניו יארק] במענה על מכתבו וכו' **לחוות דעתנו** בענין תיקון עירוב **במאנהעטן**, הנה בנדון זה נתעוררנו כבר מידידינו הרבנים הגאונים כקש"ת וכו' **ומוהר"ר שמעון שוואב שליט"א**, והיתה אתמול אסיפת ועד ההנהלה יחד עם כ"ק **מרן הנשיא שליט"א**, והוחלט פה אחד שאין אנו מסכימים להצעת העירוב במאנהעטין, עד כאן.

טעם מניעת רביה"ק שפרסם בשעתו הג' ר' שמעון שוואב

ופוק חזי מה שכתב הרב שמעון הנ"ל בקובץ הפרדס (חוברת ה' שנה ל"ו, עיין סוף מאמר זו), וזה לשונו:

קראתי מאמר בהפרדס האחרון מהרב מנחם מ. כשר[ו] בענין תיקון עירובין במנהטן, ובבקשת סליחה מהו"כ הרבנים הגדולים המתעסקים בענין זה לא אוכל לעבור עליו בשתיקה, ורואה אני חובה בעצמי לחוות דעתי ברבים מטעמים ונימוקים דלהלן וכו'.

הכל מודים שמצוה גדולה לתקן עירובין למנוע את העם מחילול שב"ק וזכות גדולה להמנות לדבר מצוה חשובה כזאת ואדרבה כל מי שמעכב אז קולר האחריות תלוי על צווארו ולית מאן דפליג.

אולם בעת ובעונה הזאת ובפרט במדינה זו המשובשות בגסות ובבורות בשעה שקלי הדעת גברו למעלה ראש ונערים יעמדו במקום

ד. אדרבה ההיפך מזה וכדלהלן.

ה. ועי' להלן (אות י"ב, ועי' מקורות ח"ב) מכתב עידוד מהגה"צ משארמאש זצ"ל על העירוב בוומס"ג, וע"ע בשו"ת תפארת נפתלי (סי' ל"ח) מש"כ הגה"צ הנ"ל להכשיר העירוב ע"י צוה"פ בקווינס.

ו. הוא בעמ"ח הנ"ל [בראשית דבר] המחרף ומגדף דברי רביה"ק [ועפ"ל] וד"ל.

זקנים ולא יתבוששו לגלות פנים בתורה שלא כהלכה ולדרוש דרשות של דופי בכל פינות ומחנות, והמלחמה עזה נגד מחבלים כרם ה' צבאות מערכה מול מערכה, בשעת חירום רוחני כהיום בודאי יש להתחשב עם המצב העגום, כי אמנם חוששני מחטאת ותקלה גדולה ויתירה וחורבה נוראה העלילה שתתהווה מתיקון זה, ונהפוך הוא שבמקום תקון יצמח קלקול ותחת אשר יתמעט חלול השבת יתרבה ח"ו בסיבת תנאי החיים בעת כזאת, ואם אף איש אחד יעבור ד' אמות ברה"ר במקום האסור בסיבת התקון החדש ח"ו מה נענה ליום הדין, וק"ו ב"ב של ק"ו באם יש לחשוש שרבים יקילו את ראשם בכל עניני שבת ושמירת המצוות בעקבות ההתחדשות הלואת על אחת כמה וכמה שלא נמצא אז מקום אנא נוליך את חרפתינו.

הנה עלינו לדקדק בדברי הג' וכו' שכותב בפירוש שצריכים לפרסם ברבים וכו' דיני מוקצה שאינו ניתר בעשיית העירוב, ולפרסם שרק האי מנהטן נכנס לתוך העירוב ולא שאר חלקי העיר, ובאופן זה יש לקוות שהעירוב יהיה רק תיקון ולא תצא תקלה מזה עכ"ל, וא"כ יש לנו רשות להטיל ספק ולחשוש אולי ושמא ח"ו תצא תקלה מזה, שרבים לא יקראו את המודעות או לא ישגיחו על מה שהוועד מפרסם באיזו לשון שהיא או דלמא לא יצייתו לדברי האזהרות של הרבנים, וכאן המבין שואל ומי צייתי וטרם נדע כי לא ישמעו לדברי המזהירים והמוכיחים וכו' דלת העם אותם המאוללים אשר לא חכו לתקון העירוב והוציא בש"ק מתוך אי ידיעתן או אפשר מקלות הראש, האם יסורו עכשיו את כל חפצי המוקצה מכיסיהם ומן הפאקעט-בוקם אשר בידי נשיהם, ובאם יטיילו על הגשרים ד"מ ממנהטן לבראנקס בשבת האם באמת יצייתו להריק כיסיהם בדרך האם ידעו ויבינו ענין של צורת הפתח ועד איזה מקום מותר לטלטל ומאיזה מקום אסור.

וכי לא צריכים לפחוד ולדאג אולי יש ממש בחששות האלו, אולי ח"ו יצא שכר התקון החדש בהפסד הנורא והאיום העלול לצמוח מזה.

עד כאן לשון הג' ר' שמעון ז"ל.

תמצית חששות הגסות שהיה אז במאנהעטן

והארכנו קצת בהעתקת נועם דבריו, כי כל ת"ח וירא ה' אשר דעת תורה אמיתית נוגע לנפשו ובפרט תלמידי רביה"ק העובר על שורות הללו הברורים והקלורין לעינים, משתומם כשעה חדא ומכאיב לו עד דכדוכה

של נפש, איך לא יתבושש בעל המלקט הנ"ל להעיז פנים נגד רבינו הק' במצח נחושה, בעת אשר מכתב היחידי בענין תיקון עירובין בניו יארק אשר יצא בחייו של רבינו בשמו לחומרא, היה מיוסד על גודל תוקף חששות הגסות הנ"ל כאשר ביאר בשעתו הג' ר' שמעון (שנזכר בתוך מכתב היחידי כנ"ל), א) דבעת ובעונה הזאת, ב) ובפרט במדינה זו המשובשת בבורות ובגסות בשעה שקלי הדעת גברו למעלה וכו', ג) ולא יתבוששו וכו' לדרוש דרשות של דופי וכו' והמלחמה עזה נגד מחבלים כרם ה' מערכה מול מערכה, ד) בשעת חירום רוחני כהיום, ה) חילול שבת יתרבה בסיבת תנאי החיים בעת הזאת, ו) שרבים יקילו את ראשם בכל עניני שבת ושמירת המצוות בעקבות ההתחדשות הלזאת, ז) האם יסירו עכשיו את כל חפצי המוקצה מכיסיהם ומהפאקעט בוקס, ח) האם ידעו ויבינו ענין של צוה"פ ועד איזה מקום מותר לטלטל, ט) יצא שכר התקון החדש בהפסד נורא והאיום העלול לצמוח מזה.

מש"כ ר' שמעון כשאין חששות הנ"ל

ולעומת זאת בדליכא חששות אלו, כותב הג' ר"ש זה לשונו: א) הכל מודים שמצוה גדולה לתקן עירובין למנוע את העם מחילול שב"ק, ב) וזכות גדולה להמנות לדבר מצוה חשובה כזאת, ג) מי שמעכב אז קולר האחריות תלוי על צווארו ד) ולית מאן דפליג, עד כאן.

זו סילוף איום ונורא לדמות מאנהעטן לב"פ

והוא למעלה מהשגת אנוש איך לא יכלם איש מזרע ישראל שותומ"צ להוכיח ממניעת הסכמת רביה"ק לעירוב הנ"ל במאנהעטן בכלל[ז] ומדברי הג' ר"ש הנ"ל בפרט, להוציא מזה דדעת רביה"ק בכל תוקף ועוז נגד עשיית עירוב כהיום בעיר ואם בישראל ב"פ מלאה חכמים וסופרים חסידים ואנשי מעשה לאלפים ולרבבות מסלתה ומשמנה של יהדות החרדית[ח], ועוד לכתוב ברוח שטות "ודבריו הנלהבים מתאים ביותר במצבינו כהיום בב"פ, ומה שאומרים הרבנים המתירים דנשתנו העיתים ואיכשר דרא

ז. עי' שם שרקרק הגה"צ משארמאש לסיים מעין הפתיחה עור הפעם להרגיש העירוב במאנהעטן.

ח. רלא גרע משאר עיירות כגון ירושלים [שהיה רביה"ק גאב"ר הערה החרדית והיה העירוב תחת השגחתם] ב"ב ושאר מקומות בא"י [ולא נשמע מרביה"ק מרא ארעא רישראל שום ערעור או פקפק על תיקוני עירובין דשמה] מאנסי [שישנו

פלפולם הבל וגיחוך"ט, הלא אין לך זיוף וסילוף בתורתינו הקדושה גדולה מזו, ונכנם בגדר מינות, כאשר כתבנו בתחילת דברינו דברי היש"ש דכופר במזיד ובמתכוין ברין א' מדברי התורה ככופר בכל התורה כולה רח"ל.

ג

אכן נודע הדבר שהמזייף גנב דעת הרבנים המסכימים

ואחר שביררנו כל דברי הג' ר"ש הנ"ל שנעתק בילקוט מכתבים, אינה ה'

לידינו את כל המאמר בקובץ הפרדס הנ"ל בשלימותו, ואכן נודע הדבר דבעל המלקט בא במרמה בכחש וכזב לגנוב דעת הרבנים המסכימים והשמיט בכוונה עיקר דברי הג' ר' שמעון במטרה לסלף דעתו הקדושה של מרן רבינו הק', כדרכם של הפורקי עול בדורות הקודמים.

השלמת דברי ר' שמעון שבכוונה השמיטו המזייף

והא לך השלמת לשון הג' ר"ש (מאמר שם):

זאת עוד אחרת, קדושת שבת היא בבחינת גוסס ואסור ליגע אפי' באצבע קטנה לפי מצבנו היום פה, איסור הוצאה היא אב הבוחן בין יהודי שומר תורה באמת ותמים ובין המקיל את עול מלכות שמים מעליו, בדרך כלל אפשר להסכים שמן הסתם כל איש ואשה בינינו הנזהר מאיסור הוצאה בש"ק היום מוחזק הוא לנו לירא שמים בעניני כשרות, עדות, שדוכין, חנוך, התחברות וכדומה, ועל זה הנסיון מורה

שם קיבוץ גדול מאנ"ש תלמידי וחסידי רביה"ק וכולם כא' סומכים על העירוב דשם בשופי], וכן מכל העיירות באיירופה כמו סיגוט קראלי וסאטמאר, וכ"ש אורשיווא [עי' להלן אות ז' גודל השתוקקת רביה"ק לתקן עירוב שם] שהוצרך רביה"ק ללחום נגד חתונות בתערובות וכידוע.

ט. וראוי להעתיק כאן מש"כ בהקדמת שו"ת דברי יואל וז"ל, תחת אחד השיחים שהי"ל לרבנו פ"א עם הרבנים הגאונים מבארדיוב ומאויוואר זצ"ל במרחץ שאראן ספרינגס, ונתגלגל המדובר אודות דרכי הוראה, והרב מבארדיוב הרהיב עוז בנפשו לשאול את רבינו ע"מ שאנו רואין אצלו פעמים משנה בהוראותיו מגברא לגברא, וממקום ולמקום, ומענין לענין, רבינו לא השיבו כלום על אתר, שקע במחשבותיו ולמשך זמן מה היה תפוס שרעפים, ואח"כ המשיך השיחה באמרו שידוע שמרן הק' בעל דברי חיים זצ"ל כשכתב תשובה לאיזה מקומן, שקל במאזני צדק לאיזה מקום הוא כותב, למי התשובה מופנית, וגם הזמן גרמא לו בפסק הלכה, וע"כ ישנם הרבה תשו' בד"ח מקושי הבנה וכו', הרבנים הנ"ל כבר מצאו תשובה נכונה בדבריהם הללו, עכ"ל.

למדי, ולפי מצבנו אנו הרי הזהירות בהוצאה נעשתה לאבן בוחן וסימן היכר, וכי יש לנו רשות כעת עתה בעוד דלא אכשיר דרא לבטל בידים הסימנים המובהקים הללו ולהיות גורמים בתקון זה להגדיל בלבול המוחות וערוב הפרשיות שהם כל כך בעוכרנו.

כללו של דבר כל אלו מהרבים שכבר הוציאו בשוגג או במזיד בש"ק ימשיכו את דרכם ולא ישמעו לדברי המזהירים מעתה כמו שלא שמעו מקודם, אך היראים העומדים בנסיונות החיים במסירות נפש עד היום מעתה יקבלו מתנה נאה לכבוד המקום לכבוד התורה ולכבוד השבת, ויכולים להביא את הפאקעטבוקם לבכה"נ כמו שעושים מחללי שבת מאתמול שלשום וכדומה, וכו' [ע"ש שנתן עצה לתקן אי מאנהעטן בחשאי].

ועלינו לקוות להחזקת התורה בדור הצעיר וכל בננו יהיו למודי השם ויד גדולי התורה תהיה תקיפה ואז כל אחד ישמח להשתתף בזכות הרבים ולתת יד לתקון עירובין בכל עיר ועיר על פי הלכה ועל פי הסברה גם יחד, ושלום על ישראל.

עד כאן לשונו.

דברי ר' שמעון דכשיכשיר דרא ישמחו הכל על תיקון העירוב והתגלות דבר זה מכהיל את הרעיון, ובזה נתאמת באופן ברור ושלם מה שכתבו מכבר גדולי ישראל אבירי התורה הרבנים הגאונים המתירים בדעת תורה אמיתית דבכגון דא אין תיקון העירוב מנוגד כלל נגד דעת קדשו של מרן רבינו זצוק"ל, כאשר כל אשר לו עינים לראות רואה דבר זה יוצא מפורש מדברי הג' ר' שמעון הנזכר במכתב היחידי שיצא בחייו של רביה"ק בענין עירובין לחומרא דדוקא לפי המצב אז דקדושת שבת היה בבחינת גוסם וזהירות בהוצאה נעשה לסימן מובהק בין יהודי שומר תורה ובין המקיל עול מלכות שמים מעליו, לכן ל"ה מן הנכון לבטל בידים סימנים מובהקים הללו, אבל כשיכשיר דרא ויד גדולי התורה

י. ובילקוט כ' שרביה"ק דיבר עם הג' ר"ש באריכות על כל החששות והמכשולות שיכולין לצמוח מתיקון עירובין במאנהעטן, וביקש מהג' ר"ש שהוא יגיד את כל אלו החששות ומכשולות מדעת עצמו בלי הזכרת שמו של רביה"ק, שעי"ז יתקבלו הדברים, והג' ר"ש כ' מכתב להעורך הפרדס ובו כ' חוו"ד כמו שקיבל גם מרביה"ק נגד תיקון עירובין במאנהעטן.

תהיה תקיפה או כל אחד ישמח להשתתף לתקן עירובין ע"פ הלכה וע"פ הסברא, ושלום על ישראל.

ד

עיקר חשש דוקא במאנהעטן שלא עשו צוה"פ

ועוד דכל עיקרי חששות הנ"ל היה שייך במיוחד לענין תיקון עירובין באותן הזמנים במאנהעטן, שמעולם לא רצו כלל לתקן העיר בהיקף כללי של צוה"פ, אלא שתיקנוה בצירוף גשרים ומחיצות הים[יא] יב, ויסוד זה נלמד מקטע שלם מדברי הגאון ר"ש ז"ל שהחסיר המזיק.

והכי מבואר בהשלמת דברי ר' שמעון שנשמטו וזה לשונו:

מאחר שעיקר היתר העירוב תלוי במציאות, כלומר מנהטן היא אי מוקפת בימים ונהרות מכל צד, צריכים להסביר לצבור שלפי זה אין צריכים לעשות מחיצות, וכמעט שאין צורך לשום תקון כי אם לשכור את העיר משרי העיר ולקנות קופסא של מצות וחמל, ואז ישאל כל אחד א"כ שהדבר קל כל כך, למה לא עשו זאת הרבנים עד היום, מאחר שאינם רואים עין בעין את סימני הערוב כמו חותם מתוחים, סימני הפתח וסימני היכר וכדומה, יתמהו על החפץ, כי לא ישכילו ולא יבינו הלכות שבת ודעות התורה, ובטח ימצאו רבים מעמי הארץ אשר יחשבו מחשבת פגול על הרבנים שברצותם מחמירים וברצותם מקילים, ולולי שלא היו עצלים ונרפים ומתנגדים זל"ז כל השנים הללו, כי אז לא היו צריכים להזהר עד היום באיסור הוצאה, והראיה, כי הנה לא חדשו הרבנים דבר ולא עשו מחיצות ולא טרחו ולא עמלו, כי אם נתווכחו כולם יחד באסיפה והחליטו ברוב דעות שמה שהוא אסור בכל ערי אמריקה עד עכשיו, ומה שהוא אסור

יא. וכ"ה בילקוט בשם אבד"ק סי-געיט שליט"א דכשאמר הרה"ג ר' צבי אייזנשטאט ז"ל לרבינו שאצל ה"וושינגטאן בריידזש" יש שם איזה הר שיכולים לצרפו להמחיצות, אמר רביה"ק "וי בארג! וואס בארג!, ושכן היה דכדי לבנות קומה תחתונה של הגשר סתרו את ההר.

יב. וגם בדרך כלל היתה הנידון על שטח בהיקף גדולה עד מאד שכמעט היה מן הנמנע לבדוק את מחיצות תמידים כסדרן.

בכל חלקי העיר ניו יורק, ומה שהיה אסור במנהטן עד שבת שעברה יהיה מותר משבת זו והלאה כי כן הסכימו הרבנים.

ומי מן הקלים שלא יחשוב שלולי הרבנים ידונו כמו כן על שאר איסורים וחומרות, כמו עלקטריק, עלעווייטר כו' הלכות אישות כו' כי אז בודאי גם כן ימצאו היתרים פשוטים וקלים כמו זה, ובאם איסור הוצאה כל כך קל למה יש להחמיר באיסור מוקצה וכו', האמנם לא צריכין לחשוש לכל זה בדור עני כדורנו, כי לא צריכים אנו להזהר מחנפי לעג של הקונסרבוטיבים והריפורמים למיניהם, שיפרסמו בעתונים שהרבנים קנו את מנהטן מן הסיטי-האלל באגורה אחת כמו שעשו הגויים בימי קדם מן האינריאנים, וכראי בזיון וקצף.

וימצאו אז אחרים האומרים אדרבה כי מקדמים בברכה את גבורת רוח הרבנים המתחשבים במציאות החרשה, ובמח יחדשו תקונים אחרים בקרוב לפי רוח הזמן, וסימן טוב הוא שהתעורר החרדים סוף סוף מתרדמתם וכדומה [ע"כ השמיט המזייף], וכי לא צריכים לפחוד ולראג אולי יש ממש בחששות האלו, אולי ח"ו יצא שכר התקון החדש בהפסר הנורא והאיום העלול לצמוח מזה, [מכאן עד הסוף השמיט המזייף].

ומה יעשו התמימים שאינם בני תורה להשיב פני שואליהם והמלעיגים עליהם, האם אין אנו צריכים לפחד שמא גם תמימי דעים שאינם יורעים להשיב יתמהו ותתבלבל דעתם ויאבדו את דרך הישר באמונה ובשמירת המצוות, כמאמר החכם אשר לצנות אחת דוחה מאה תוכחות וכו'.

עד כאן לשון הג' ר"ש.

היוצא לנו מהנ"ל

הרי לפניך האמת לאמיתו בסיבת מניעת רביה"ק ליתן הסכמה לתיקון עירוב בצירוף מחיצות וגשרים, בזמן ובמקום דשכיח הזיקא מהפירצות והמכשולות ובדור עני של תמימים קלים ועמי הארץ, אשר עמדו נגדם הקונסרבוטיבים והריפורמים למיניהם בליצנות לעג וקלס לבלבל דעתם ולהעבירם מדרך הישר באמונה ושמירת המצוות (וראה לקמן מקורות ח"ה מכתב רחמ"ר ווייסמאנדעל זצ"ל).

ה

חשש רביה"ק שימשיכו לטלטל כשיתבטלו המחיצות

וכל זה מפורש היטב בעדות הגאון רבי אברהם חיים שפיטצער שליט"א ששמע מרבינו מה שאמר לרבי מיכאל בער וויסמאנדל זצ"ל (בשנת תש"י) וז"ל בתו"ד "ער [פי' הרב המכשיר במאנהעטן] האט **מצרף געווען פארשידענע זאכען ווי בריקן וכדומה, אין דאם אלעם איז בטל געווארען, טראגט דער עולם ווייטער** יג, אך וועל קיינמאל נישט מסכים זיין אז מען זאל מאכן דאהי אן עירוב (א"ה הנדון היתה אז על כל שטח אי מאנהעטן או ברוקלין כידוע, ועי' להלן אות ט' עדות מתלמידו חביבו של רבי מיכאל בער זצ"ל), גדולים האבען געשריבן תשובות קיין אמעריקא ווייל זיי האבן נישט געקענט אמעריקא וכו', קען מען נישט ווייסן ריכטיג וואם אמעריקע איז וכו', זיי האבן געמיינט אז דא איז דא רבנים מיט אויטאריטעט א ב"ד **און האבן בכלל נישט געוואוסט די ריכטיגע צורה פון אמעריקא**, עכ"ל רבינו לפי מש"כ בילקוט בשם הרב הנ"ל.

לפי שפלות המצב אז בלי כח ב"ד לא היה ניחא לרביה"ק לתקן עירוב וניכרים דברי אמת שכל דבריו עולים בקנה אחד עם דברי הגאון ר"ש זצ"ל הנ"ל, דלפי המקום והמצב ששרה אז כפי שתיאר הג' ר"ש, לכן מאחר שלא היתה כח ב"ד יפה שיכול לכוף את ישראל לילך בדרכי התורה ולציית דינא כמו שהיו בכל מדינות אירופה [דע"י הופעת והתמנות

יג. ובמאמר שנדפס בהמאור (שנעתק בהילקוט) כ' אם יתקלקל העירוב או יהרסו החומות והגשרים והשערים שמציינים כעירובין, שאינם מסורים כלל לרשות הרבנים, מי יציית להם מעכשיו שלא להוציא בשבת, וישנם עוד היום בוויליאמסבורג יהודים כאלו שזוכרים שהיה שם היתר להוציא, ואף שהעירוב כבר נתבטל רבות בשנים, אינם רוצים להאמין עוד, וכיון שהותר הותר לעולמי עד.

וככה מעיד בנו של הרה"ג ר' נתן הורוויץ זצ"ל שהפסיקו להשתדל בעד העירוב כי רביה"ק זצ"ל אמר להגאון ר' יונתן שטייף זצ"ל בזה"ל 'על מה אתה סומך על גשר זו או על מחיצה זו, הרי המציאות עומדת להשתנות ויבא לידי מכשול'. וע"ע במכתב (מקורות ח"ב) מהגה"צ דומ"ץ קהל עדת יראים זצ"ל שכ' בשנת תשמ"א וז"ל בעיר נ"י וברוקלין ההיתר מרווח וברור לכל כמ"ש זה מכבר מרן הגאון הקדוש והנורא פוסק הדור ענותן כהלל מורה"ר יונתן שטייף זי"ע שהיה גאב"ד פק"ק וזכינו לשמשו, עי' בשו"ת מהר"י שטייף סי' ס"ח, ואין לחוש כלל למה שלא חששו לו רבותינו מדור דור עכ"ל. הרי דשפתיו ברור מללו דדעתו של רבו הגדול מהר"י שטייף זצ"ל להיתר בתיקון עירובין בשכונה חרדית, [ובזה

גאון וצדיק גדול נתהפך כל העיר למוטב כידוע ומפורסם], מה שלא היה שייך במדינת אמעריקא הדעמעקראטי שכ"א עשה במה לעצמו עם ראבי שלו הקונסרבוטיבים והריפורמים למיניהם[יד], ולא היה כח לשום רב להשפיע על המון עם וללחום נגד קלי הדעת מחבלים כרם ה' צבאות, בגלל זה לא היה ניחא ליה לרבינו הק' להסכים לתיקון עירוב הנ"ל שהיה נעשה בצירוף גשרים ומחיצות הים, דברים שעשויין להשתנות, ועל נקודה זו התווכח רבינו עם שאר הרבנים הצדיקים ר"י שטייף[טו] ורחמ"ד וויסמאנדל[טז] וגאב"ד פאפא[יז] ועוד וצ"ל, שדעתם היה שעכ"ז צריכים להשתדל למען העירוב.

ו

ועל דרך זה מובן רוב עדיות בקו' הילקוט

הקורא המדקדק יראה לעינים כי בדברינו הנזכרים לעיל נפל פיתא בבירא וכמגדל הפורח באויר רוב דברי המלקט, דכד תדייק בכל המכתבים והעדיות[יח] הכל הולך אל מקום אחד, דהיינו מניעת הסכמת רבינו לתיקון עירובין שנעשה בלי היקף כללי של צוה"פ בראשית הימים במאנהעטן [או בשאר מקומות, לפי שפלות הזמן המקום והמצב] ומטעמים הנ"ל[יט].

נתבאר לן היטב אמיתת עדות ר' נתן הורוויץ ז"ל בדעת הגר"י שטייף זצ"ל, שהעתיק הרה"ג רח"ד כ"ץ שליט"א במכתבו].

יד. ועי"ש בדברי הג' ר"ש שכ' הלא ראינו במו עינינו שאף רבנים ומנהיגים לא הטו אוזן לפסק הלכה של אחד עשר ראשי ישיבה מפורסמים, עכ"ל, וכוונתו להפסק דין שנדפס בהפרדס (סיון תשט"ז) שאסור ע"פ דין תוה"ק להשתתף ולהיות חבר ב"ניו יורק באארד או ראבייס" וכמו"כ במוסדות דומים אשר הם מורכבים יחד עם ראבייס הריפורמים והקונסרבטיבים.

טו. עי' בשו"ת מהר"י שטייף (סי' ס"ח) תשובה להרה"ג ר' צבי אייזענשטאט ז"ל בענין תיקון עירובין לעיר מאנהעטן.

טז. עי' תורת חמד (סי' א'-ג') מכתבים להרה"ג ר' צבי אייזענשטאט ז"ל בענין תיקון עירובין סביב כל עיר ברוקלין.

יז. עי' בשו"ת ויען יוסף (או"ח סי' קצ"ה) תשובה להאדמו"ר משאץ זצ"ל בענין תיקון עירובין לעיר מאנהעטן.

יח. שאין אף אחד מהם שיצא בחיים חיותו של רביה"ק זי"ע, ודי למבין.

יט. א) מכתב הסכמה מכ"ק אדמו"ר מקאשוי שליט"א: "גילה מרן זצ"ל דעתו בהתנגדות לעשיית עירובין מחמת מכשולים ופירצות שעלולין לצאת מזה", ב) הסכמת הרה"ג דומ"ץ קר"י שליט"א "שהתמרמר מאד על הפירצות הנוראות הנצמחים מתיקון עירובין בחלקי עיר נ"י רבתי", ג) הסכמת הרה"ג אבד"ק

פריימאן שליט"א עי"ש, ד) עדות הגה"צ אבד"ק פאיע שליט"א עי"ש, ה) מכתב הרה"ג אבד"ק נאנאש שליט"א "שמעתי מפורש יוצא מפה קדשו וכו' וגילה דעתו וטעמו שאנו רואים כהיום שיש מי שמטלטלין בש"ק בחוצות עיסט סייד וכו'" עי"ש, ו) מאמר שנדפס בהמאור (בילקוט כ' דהוא מדברי רביה"ק, אך אין מקור ע"ז, עי' מכתב הרה"ג ר' יצחק מאנדל שליט"א [מקורות ח"ג], ואכמ"ל) מתאר המצב ששרה אז ככל הנ"ל, וכ' שם עוד טעות דמינכר לתקן כל העיר עם מיליונים העבריינים שבה עי"ש, ז) מכתב הרה"ג אבד"ק פריימאן שליט"א "שאינו מסכים לתקן עירוב במאנהעטן וטעמו ונימוקו היה שיתכן שברבות הימים יכשלו בו רבים שעדיין ישנם אנשים המוציאים ומטלטלים במאנהעטן וכו'", ח) עדות הרה"ג אבד"ק וואלאווע שליט"א כנ"ל, ט') עדות הגה"צ אבד"ק פריימאן זצ"ל כנ"ל, "כשעסקתי בענין עירוב במאנהעטן וכו' השיב בהחלט שאינו מסכים בשום אופן לעשות עירוב וכו'" עי"ש, י') עדות הגה"צ אבד"ק דעברעצין זצ"ל כנ"ל עי"ש, י"א) עדות הגה"צ אבד"ק נירבארטור זצ"ל "השיב לשואל אחד ע"ד תיקון עירובין במאנהעטן ואמר בזה"ל ח"ו שיהיה עי"ז מכשול רב לדורות", י"ב) עדות הגה"צ אדמו"ר מקאשוי שליט"א "יש למנוע ממנו כי עלילה לגוים פירצות גדולות בשמירת שב"ק", י"ג) מכתב הגה"צ אבד"ק מאנטוועדיע שליט"א כנ"ל, י"ד) מכתב מהאדמו"ר מדעעש שליט"א כנ"ל, ט"ו) עדות הרה"ג בעמח"ס ישראל והזמנים שליט"א כנ"ל, ט"ז) עדות הרה"ג אבד"ק נייטרא וומסב"ג שליט"א [בטעם מניעת רמח"ד ווייסמאנדל זצ"ל שאמר לו רביה"ק] "כי עד היום נושאים בקארליפארניע על סמך העירוב שהיה במנהעטן ואין יודעים להבחין כלל ע"כ יצאו מזה הרבה מכשולות", י"ז) מכתב הרב ישכר דוב קאהן שליט"א כנ"ל, י"ח) מכתב הרה"ג ראב"ד אורחות משפט שליט"א כנ"ל, י"ט) מכתב הרה"ג רב דביהמ"ד אראד שליט"א "שרק בשכונות גדולות התנגד [רביה"ק] שע"ז היה הנדון בדרך כלל והיה מפורסם לכל", (ובענין בלאק עירוב עי' להלן אות י"ח).

וכ"ז מבואר בלשון הקול קורא של שנת תשל"ד "הן בדבר תיקון עירובין בעיר נ"י וסביבותיה כבר נודע לרבים שהרבנים היראים מדורות שלפנינו כבר יצאו נגדה כי בכרך גדול כזה הוא מכשול גדול וגורם פירצות חילול שב"ק וכו' כי יש לחוש לחששות חמורות של חילול שבת קודש" ע"כ, [וחתום עלי' גאב"ד קארלסבורג, ועי' במכתב הסכמתו (מקורות ח"ג) לתיקון עירובין בב"פ שכ' שעד עתה לא היה המדובר לעשותו באופן מעולה כזה, וד"ל].

[ואלו המכתבים (שגם הם בדרך הנ"ל) שאין בהם שום הגדת עדות על פסק הלכה מרביה"ק בזה, א) הסכמת הגה"צ אבד"ק שומרי שבת שליט"א, ב) הסכמת הרה"ג ר' חיים דוד כ"ץ שליט"א, ג) הסכמת הרה"ג דומ"ץ מאנטריאל שליט"א, ד) הסכמת הרה"ג אבד"ק שארמאש שליט"א, ה) מכתב מהגה"צ אבד"ק אבני שלמה שליט"א, ו) מכתב הרה"ג אבד"ק טענקא שליט"א, ז) מכתב הו"ה"ג אבד"ק שאפראן שליט"א, ח) מכתב הה"ג ר' שלמה יהודה ווינבערגער שליט"א, ט) מכתב הה"ג אבד"ק נירבארטור שליט"א, י) מכתב הה"ג ר' משה מאיר בריעף שליט"א].

ז

אפי' במאנהעטן היה רבינו בשב ואל תעשה

ומן הנכון להדגיש, כי אפי' על העירוב במאנהעטן ודכוותי' שהיה בו חששות הנ"ל מעולם לא יצא רביה"ק בתוקף נגד המתירים[כ], וכאשר מבואר מדקדוק לשון המכתב (היחידי שיצא בחייו של רבינו בענין עירובין לחומרא) שכתב הגה"צ משארמאש זצ"ל בשמו של רביה"ק[כא], וז"ל **במענה על מכתבו** וכו' **לחוות דעתינו** וכו' והיתה אתמול אסיפת ועד ההנהלה יחד עם כ"ק מרן הנשיא שליט"א, והוחלט פה אחד **שאין אנו מסכימים** להצעת העירוב במאנהעטין ע"כ, הרי שלא הסכים כששאלו ממנו חוו"ד קדשו בזה[כב].

וכעדות אדמו"ר משאץ זצ"ל

וכדברים הללו מבואר להדיא במכתב של כ"ק אדמו"ר משאץ זצ"ל, (מקורות ח"ה) שנדפס בחיים חיותו של רביה"ק זי"ע, דכאשר התווכח עם רביה"ק בענין תיקון עירובין במאנהעטן בשנת תשט"ו ענה לו רביה"ק לבסוף בזה"ל "**איך מיש מיך נישט**" עכלה"ק[כג]. וכדברים האלה

וכמו"כ מכתבי עדות מבע"ב הם על דרך הנ"ל, ולא ראינו להעתיקם דלא מעלה ומוריד כלל עדות ממהדורי מילי בעלמא כמו שנתבאר באריכות (בראשית דבר).

כ. ומטעם הנ"ל (בראשית דבר) דדעת רביה"ק שא"א לעשות גזירות מה שלא אסרו חכמז"ל וכמ"ש בתשו' דברי יואל, ועי' להלן אות ח' העתקת לשונו הק' בענין זה היורדים אל חדרי בטן.

כא. ויש לציין דמכתב הנ"ל לא נדפס בצורת קול קורא בשם התאחדות הרבנים, ולא נדפס במכת"ע ה"איד" במקום שהתאחדות הדפיסו כרוזותיהם, אלא היה מכתב פרטי לרב א' ששאל חוו"ד רבני התאחדות, והוא הדפיסו בהפרדס, וד"ל.

כב. ועי' בהפרדס שם שיחד עם המכתב של התאחדות הרבנים נדפס קול קורא מאגודת הרבנים, שכתבו בזה"ל "במושב אגודת הרבנים הוחלט להודיע ברבים את ההוראה שא"א בשום אופן לתקן עירוב במאנהעטען ואסור לטלטל במאנהעטען אף אחר התיקונים שיעשו, וכל מי שיסמוך על העירוב במאנהעטען יחשב למחלל שבת", והרי מבואר להמעיין הדק היטב דעת רביה"ק נגד דעת רבני ליטא, והדברים ברורים.

כג. ומה שהתחצף בילקוט מכתבים להעתיק דדברי האדמו"ר משאץ הוא מזיוף וא"א להאמין לו כיון שכתב בתחלת ספרו במפתח דעת הגה"צ מסאטמאר בשעה שלא

מעיד הרה"ג ר' ליבוש גאטעסמאן שליט"א (מקורות ח"א) שרבו הגאון רבי מיכאל דוב ווייסמאנדל זצ"ל א"ל שמעולם לא יצא רבינו בהתנגדות נגד העירוב, רק הביע חוו"ד שטוב יותר שלא לעשות.

עדות משב"ק ר' יוסף אשכנזי ז"ל

וכן מבואר במכתב [שנת תשם"ב] אשר כ' בילקוט בשמו של המשב"ק הרה"ח המפורסם ר' יוסף אשכנזי ז"ל דבשנת תשי"ח אמר רביה"ק להרבנים הגאונים מצעלים פאפא שארמאש ועוד[כד] **בערך בזה"ל** "עס קען זיין א גוטע זאך אבער איך האב מורא און איך וויים נישט אין וועמענס הענט די השגחה קען אריינפאלן ואם ההשגחה לא תהיה כדבעי קען ארוים קומען דערפון גרויסע מכשולות דעריבער **שוא"ת עדיף**, ע"כ[כה].

דברי רביה"ק בענין תיקון עירוב באורשיווא

וזה היה דרכו בקודש בכל ענין, וכאשר הארכנו לעיל (בראשית דבר) שרביה"ק היה שוקל כל דבר בשכלו הזך אם עת כנום או עת פזור, וכמש"כ רביה"ק במכתב[כו] וזל"ק "היות כי אני נבוך בזה כבר בדבר העירובין דפק"ק [אורשיווא] וכו', ונודע **שהוא ענין גדול עשיית העירובין** להציל כמה נפשות מישראל, **ומשתוקק הייתי לחזקם פה**, ומחמת זה אני חושש לעשות מעשה להתיר לרבים בדבר שאינו מבורר אצלי ואמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה תאמר ואם לאו אל תאמר

הביא אף אות אחת ממה שכ"ק אדמו"ר זי"ע אמר לו. הנה כוונת האדמו"ר משאץ דזו גופא הוא דעת רביה"ק, "שאינו מתערב בזה", ופשוט מאד.

כד. וכפי אשר כ' בילקוט היה שם גם הרבנים הגאונים מריסקעווע שאפראן קאפיש וואוידיסלאוו טארטיקוב קראסנע טשאקאווע לאנדסבורג נירבאטור פריימאן זצ"ל, ולהבחל"ח הגה"צ מקאשוי קיווישאד מאנטוועדיא, ועל כולם כ"ק אדמו"ר שליט"א, והיה האסיפה כשתי שעות.

כה. מכתב זו נכתב [בחדשיו האחרונים של הרה"ח ר' יוסף] ע"פ מה ששמעו ממנו, ועי' להלן (אות י"א ובמקורות ח"ג) כעין סיגנון זו יוצא מפורש מפיו של המשב"ק ממה ששמע מרביה"ק בשנת תשל"ו עי"ש היטב, ועי' עוד שם מכתב שכ' הרה"ח ר' יוסף הנ"ל בעצמו (בשנת תשמ"א, מקורות ח"א) בענין העירוב בוומס"ג שהיה בהסכמתו המלאה של רביה"ק. וע"ע להלן אות ט' וי'.

כו. נדפס במושיען של ישראל ח"ד דף רמ"א.

ק"ו להיתר שא"א בדבר שאינו מבורר לגמרי, לזה **הייתי ע"ע בשוא"ת**", עכלה"ק.

הרבה פעמים טובה השתיקה ושקר מוחלט מ"ש בענין עירוב משמו ובמכתב אחר[כז] כ' וזל"ק "הכל יודעין **שלא רציתי להתערב בזה** ולא אמרתי **לא איסור ולא היתר**, והטעם שלא רציתי להתערב ג"כ מובן, ראשית יש בזה הכחשה בין הת"ח בתיקון מצב העירוב וכו', ובעיקר הדבר להתערב בעיר אחרת וכו', **מוטב יותר להיות בשב ואל תעשה**, ובפרט כשאין יודעין האמת וכו' ואמרו חכמז"ל למוד לשונך לומר איני יודע בפרט שהוא ברור שאינו יודע וכו', **וכבר ניסיתי בכמה ענינים שהרבה פעמים טובה השתיקה** בכגון דא למען כבודו ית"ש, וא"א להסביר יותר בכתב, כללו של דבר **מי שאמר שיצא מפי איזה הוראה בענין זה הוא שקר מוחלט**, עכ"ל הקדוש היודים אל חדרי בטן[כח] כט.

גודל הסכלות והליצנות בספר הילקוט

ולא נוכל להתאפק מלהביע גודל הריתחא מתלמידי רביה"ק על העוות עד אין גבול ושיעור מבעל המלקט הנ"ל, שלקח מקח רע לעצמו להתלוצץ מדברי רביה"ק לעשות מדבריו חוכא וטלולא, דכשהביא מכתב הראשון הנ"ל, כ' "ומטעם זה בעצמו באמת לא היה מן הצורך להוכיח שאכן לא היה דעתו מסכמת לכך [לתיקון עירובין בנ"י], ואדרבה דבר זה בעצמו שלא תיקן רבינו עירוב הוא הוכחה גמורה שדעתו היה גם מתנגדת התנגדות גמורה לתיקון עירובין בניו יארק" ע"כ. היש שקר נראה לעינים גדול מזה, דבעת אשר מדברי הגמ' שמעתיק רבינו שם [דאם אין ברור כאחותך שהיא

כז. שם ח"ו עמ' ש"ה.

כח. ואכן נודע הדבר דכבר היה לעולמים שהיו מפרסמין שקר מוחלט בענין הוראה לגבי עירובין משמו של רביה"ק, ודי בזה למבין דבר מתוך דבר.

כט. ועוד עיין בתשובת דבדי יואל (יו"ד סי' ק"ה אות א') שכ' וז"ל אלא שאם כתבו לרבנים אחדים והתירו לא הייתי מתעבד ולא אמדתי לא איסוד ולא היתר עכ"ל ע"ש היטב, ועי' בשו"ת דבדי יואל (יו"ד סי' מ"ד אות ד') שכ' ולכן על הרבה דבדים אינני משיב כלל על מה ששואלין אותי בין בכתב ובין בע"פ יען שאין לי דבר ברור ואמרו חכמז"ל אם ברור לך כאחותך תאמר ואם לאו אל תאמד.

אסורה אל תאמר] מבואר דלפעמים שב ואל תעשה עדיף ואסור להורות איסור בדבר שאינו ברור אפי' כשנוטה לאיסור (וכן בהוראת היתר אפי' כשנוטה להיתר), בא המזיף בדעתו המעוקלת ללמד ונמצא למד, דממציאות של שוא"ת רואין בזה גם התנגדות, ולא סתם התנגדות, אלא התנגדות גמורה[ל], ומן התימה לבן אדם הבא לכלל גדלות שיחשוב שדברים מבוהלים כאלו יעשו רושם על לב הקורא, ומה שנראה בזה שמה' יצא הדבר להכשילו בראשית דבריו הבדויים, שכל הקורא בו יראה במו עיניו שכל דבריו הבל ורעות רוח אין בהם ממש.

ה

אין אף עדות אחת שרביה"ק גזר גזירה לאסור הטלטול

ועוד צריכים להבהיר יסוד ועיקר גדול, דלא מצינו בשום מקום מכל העדיות שנתאספו מהרבנים והבעלי בתים בהילקוט שם מי ששמע דבר כזה מפורש יוצא מפי רביה"ק דאם נעשה עירוב בהכשר גמור בהשגחה מעולה דאסור לטלטל בו[לא], וכבר כתבנו לעיל (בראשית דבר) דברי רבינו דברורות הללו א"א כלל לגזור גזירות, והנה אף אם בא יבא רב א' לדמות מילתא למילתא בענין זה לעשות גזירה לגזירה, שאסור לטלטל במקום שהיא רשות היחיד גמורה אף מדברי סופרים, מלבד דכבר נתבאר באורך (בראשית דבר) איך חרה היטב לרביה"ק כשרצו להוסיף חומרא על דבריו אפי' בעיקרי הדת, וכ"ש חומרא על גזירה בעלמא[לב], מ"מ זה ברור ופשוט דאין זה שייך כלל וכלל לדעת רבינו הק' זי"ע, אלא חירוש הוא

ל. ועי' לעיל (בראשית דבר) דברי הגמ' ופוסקים דאין ללמוד הלכה אפי' ע"פ מעשה, אבל שוא"ת מאן דכר שמיה.

לא. משא"כ חכמי ליטא כתבו כן באותו עת ובאותו זמן "כל מי שיסמוך על העירוב במאנהעטען יחשב למחלל שבת" וכנ"ל (אות ז'), ועי' לקמן אות ט"ז בענין דעת רבינו דלית לן רשה"ר.

לב. וז"ל רבינו הק' בתשו' דברי יואל (יו"ד סי' מ"ד) תמהני אשר חשד אותי שח"ו אני גוזר גזירות ומי אנכי לגזור גזירות בישראל, אבל אין זה גזירה אלא כנלע"ד מעיקר ההלכה וכן דרכי בכל הענינים שאני אומר וכו' ובחנם חושדין אותי על גזירות. ועי' מש"כ ביו"ד (סי' צ"ז אות י"ט) על מש"כ השואל רמה שאסרו הגאונים [המהרי"ל דיסקין ור"ש סאלנט] פירות שביעית ע"י היתר מכירה, לא היה דעתם שאסור אלא שגזרו כן יען שחשבו זה לתקנה, וע"ז כ' רביה"ק

שהוליד להצמיח אותו רב המחדש[לג], ובזה נתבאר לנו בברירות דמה שלא נתן רביה"ק הסבמה להעירוב במאנהעטן היה דוקא לגבי עצם התיקון דלא היה ניחא ליה בנ"ל, והבו דלא להוסיף עלה, ותו לא מידי.

ט

במקום ובזמן מוכשר הסכים רביה"ק לתק"ע

וכ"ז לגבי תיקון עירובין בלי היקף בללי של צוה"פ במאנהעטן ושאר מקומות באותן הזמנים שהיו רבנים החרדים נלחמים למען קיום התורה ומצוות במדינת אמעריקא, אבל לענין תיקון עירובין בצורת הפתח בזמן ומקום מובשר ובכגון במקום ישוב שלאחר זמן נתהפבה לשבונה חרדית ביותר, לא די שלא היה רבינו מתנגד לזה כלל וכלל, אלא אדרבה בפה מלא הסכים לזה[לד].

דבדורות האלו א"א לנו כלל לגזור גזירות מדעתינו ואין להסתפק בזה שכתבו האמת שלדעתם הוא איסור חמור, ורעיון כזה שכתב על חכמי הדור אינו אלא הוצאת לעז על החכמים ונותן יד לפושעים שאומרים על הרבנים שכותבים מה שנראה כעיניהם אף אם אין הדין כן, וחלילה להרהר כן על דבריהם. ומה התם שההיתר היה דבר חדש שלא נעשה כן מעולם אפ"ה כתב רבינו הק' דחלילה להרהר שרבנים אסרוהו מחמת גזירה, כש"כ בנ"ד בענין תיקון עירובין שהוא מנהג אבותינו ורבותינו בכל דור ודור, דחלילה להרהר שרביה"ק יגזור גזירה לאסור הוצאה ברה"י, ואינו אלא הוצאת לעז ואין להסתפק בו כמ"ש רבינו הק'.

לג. ועוד דמובן מאיליו לכל בר דעת המתבונן, דבעצם הוא מן הנמנע לאסור הטלטול במקום שנעשה העירוב מחמת אותן הטעמים שחשש רביה"ק לגבי תיקון עירובין במאנהעטן, דהרי ממ"נ אותם הקלים שחשש להם רבינו שלא יצייתו למנוע מלטלטל אחר שתתבטל העירוב או יקילו ראש בשאר עניני שבת, עאכו"כ שלא ישמעו לאיזה רב האוסר כשיש לו רב המתיר להם הטלטול (וכ"ש רב מובהק ומפורסם), ומאידך גיסא אותן החרדים היראים את דבר ה' שיצייתו שלא לטלטל אף כשיש רב מובהק המתיר, א"כ כ"ש שישמעו להרב המתיר להפסיק מלטלטל כשנפסל העירוב, וכן בשאר עניני שמירת שב"ק, ואשר על כן למה לא יטלטלו המה באשר היא שם כשיש עירוב כשר וישר.

לד. ומטעם הנ"ל באות ב' דלית מאן דפליג שהיא מצוה גדולה ומי שמעכב הקולר תלוי על צווארו, ובאות ג' דבאיכשר דרא כל אחד ישמח על תיקון עירובין ע"פ הלכה וע"פ הסברא, וע"ע לעיל אות ז' גודל השתוקקות רבינו לתקן עירובין שהוא ענין גדול להציל נפשות מישראל.

והכי מבואר מעדות רחמ"ד

א) וכפי אשר העיד הרה"ג ר' ליבוש גאטעסמאן שליט"א (מקורות ח"א) תלמיד מובהק לרבי מיכאל דוב וויסמאנדעל זצ"ל בעדות נאמנה שאמר רביה"ק לרבו הנ"ל בזה"ל **"אויף ווילְיאמסבורג אלַיין בין איך מסכים"** עכלה"ק, ומעיד עוד שבגלל הסכמת רביה"ק [להעירוב בוומס"ב] התחיל רבו הנ"ל להשתדל בענין תיקון עירובין בווילְיאמסבורג, ועשה מפות לזה, אך לא הספיק להוציאו מכח אל הפועל.

עדות כ"ק אדמו"ר שליט"א

ב) וככה מעיד כ"ק אדמו"ר מסאסוב ואב"ד קרית ישמח משה שליט"א במכתבו (מקורות שם), ששמע מפי **כ"ק אדמו"ר שלִיט"א** שאמר לו דודו רביה"ק **בענין תיקון עירוב בב"פ** [בשנת תשכ"ו], וז"ל **אדרבה ואדרבה**, אבל שיהיה העירוב על כל השכונה ומן הראוי והנכון שתביא בדברים עם הרבנים הגאונים החשובים דפה לתקן הכל עצהיו"ט, עכ"ל.

דקדוק לשון הקו"ק תשמ"א

[**ובמכתב** הנ"ל מובא עדות מחדב"נ הגה"צ אבד"ק סאטמאר ב"פ שליט"א מה ששמע מפ"ק רבינו שליט"א בענין חתימתו בשנת תשמ"א, שהיה דוקא על העירוב הפרטי הנ"ל, ולא הסכים לחתום עליו עד שתיקנו בו הלשון "שלא לסמוך על העירוב הנ"ל" דייקא, והיינו מצד אופן עשייתו, ולא על ענין תיקון עירוב בכללות לה].

עוד עדות כנ"ל

ג) וכמו כן מעיד הגה"צ אבד"ק סערדאהעלי שליט"א (מקורות שם) שבמעמד רבנים וחשובים ובפה מלא במאור פנים א"ל כ"ק אדמו"ר שליט"א בוודאי אין לי התנגדות כלל וראוי לעשות עירוב בכל עיר כמו שנהגו בכל הדורות עד כעת, ובענין דעת דודו רביה"ק זי"ע אמר וז"ל בעיר

לה. וכן העיד הגה"צ אבד"ק סערדאהעלי שליט"א (בדרשתו לשבה"ג תש"ס, מקורות ח"ג) ששמע מאבד"ק סאטמאר ב"פ שחותנו כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לו עוד בשנים הקודמות שראוי בעצם לעשות עירוב בב"פ, ושבכוונה דקדק בלשון הק"ק של ב"פ שלא לכתוב בלשון איסור, אלא שאין לסמוך על העירוב הנ"ל.

גדולה קשה מאד לעשותו כהוגן ולא ידע איך תהיה השגחתו, אבל **כשעושין כהוגן בהשגחת רבנים** למה לא יעשו, **ומצוה רבה לזכות את בני ישראל** ציבור גדול כזה בעירוב כשר ומהודר, עכ"ל[לו].

דעת כ"ק אדמו"ר שליט"א

[**ועיין** עוד במכתב מהגה"צ אבד"ק אודווארי שליט"א [שנת תש"ם] (מקורות ח"ג) שכ' וז"ל דברתי כמה פעמים בענין זה עם ידידי כ"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א, ואמר לי שרוצה מאד לעשות עירוב בוומסב"ג וכו', והבטיח לי שכאשר יוגמר העירוב יסע עמי בכל וומסב"ג לראות עכ"ל, הרי לפניך דעת כ"ק אדמו"ר שליט"א ממלא מקומו של רביה"ק זי"ע].

עדות אבד"ק פאפא זצ"ל

ד) וכן מעיד הרה"ג אבד"ק יאקע שליט"א במכתבו (מקורות ח"א) מה ששמע מפי הגה"צ אבד"ק פאפא זצ"ל בסוף ימיו, וז"ל בעבר נכנסתי לכ"ק מרן הגה"ק מסאטמער זצוק"ל והצעתי לפניו **תיקון עירוב בוומסב"ג**, וענה בחיוב ונתן **הסכמתו המלאה**, אלא ששאל מי יהי' אחראי בעד תיקונו שיהיה באופן המועיל, והשבתי **שהעיר ימנה רבנים שישגיחו שיהיה הכל על מכונו** וכדינו ויפקחו על הכשירו וכו', עי"ש[לז]. ובזה מאירין דעת רביה"ק, וכל דבריו צדקו יחדיו, והכל מרועה אחד.

עיקר חשש רביה"ק על ההשגחה שיהיה כדבעי

ה) ודבריהם מתאימים במה שכבר הובא לעיל [אות ז'] בשם המשב"ק בדעת רביה"ק דבעצם **העירוב הוא דבר טוב** אלא שחושש מאד על ההשגחה שיהיה בטוב ע"כ[לח], והרי דלא מחמת טעמים הבדוים שבילקוט

לו. ובדרשה הנ"ל העיד שאף שבקשו להניעו לאסור בטעמים שונים שאין כאן רב מיוחד בעיר וכיוצ"ב, לא הסכים עמהם, עיין מקורות חלק ג'.

לז. ועי' להלן אות י"א מכתב אבד"ק מוזשאי שליט"א שמזכיר ד"ז.

לח. ועי' במקוה ישראל (מהרה"ג ר' אשר שטיינמעטץ, ונדפס בהסכמת רביה"ק, עמ' קפ"ה) תשובה מהגה"ק מנאסוד זצ"ל שכ' בתו"ד ובענין עירוב צריך להשגיח תמיד שלא יהיה פירצה האוסרת, ובלא"ה בעיר המעורבת מחוייבים לעשות חבורה לתיקון עירובין שישגיחו תמיד שלא ינתקו החוטי צוה"פ, ובשינאווא היה חבורת עירובין ובפ' בשלח שקורין לא יצא וגו' היה כל הנדבות מי שבירך ע"ז החבורה.

ממהדורי מילי שזוכרין "בריוק" מה ששמעו מפי רבינו לפני מ"ה שנים, [עי' מש"כ בתחילת דברינו מש"כ הדברי חיים ושאר גדולים ודברי רבינו בעה"ג ועה"ת בענין הגדת עדות כאלו][לט], אלא העיקר שתהיה בהשגחה מעליא[מ], כאשר נתבאר מכל הנ"ל[מא].

ו

פי' נפלא ששמע הגר"י שטייף בטעם מניעת אביי לתקן עירוב ואחר שנתברר לנו דאמת נכון הדבר וקים וישר שהיה ניחא ליה לרבינו הק' מאד עירוב מעולה בשכונה חרדית, אלא חשש ודאג שהשגחה תהיה כדבעי', נעתיק מה שכתב הגאון ר' יונתן שטייף זצ"ל בספרו זכרו תורת משה (סימן נה, הגה רכ"ז) פירוש נפלא מה ששמע בעצמו מפי רביה"ק זצ"ל בכוונת הגמרא (עירובין ס"ח ע"א), דאמר ליה רבה בר רב חנן לאביי מבוי דאית ביה תרי גברי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף, אמר ליה מה נעביד וכו' אנא טרידנא בגירסאי, וזה לשונו: **ושמעתי ממרן רבינו הגאון הגדול ר' יואל טייטלבוים שליט"א אבדק"ק סאטמאר** שאמר שהכוונה שעל ידי טירדתו בגירסא אי אפשר לו להשגיח כראוי על העירוב אם לא נתקלקל ואולי נעשה איזה

לט. ובמש"כ במכתב מאדמו"ר מדעעש שליט"א, הנה כבר נתבאר בראשית דבר שם הא דנקטינן בגמ' דאין למידין הלכה לא מפי לימוד וכו', וכ"ש משיחה בעלמא.

מ. וכמו שהעיד גאב"ד אנטווערפען ז"ל (שנת תש"ס) שדעת רבינו הק' היה שנכון מאד לעשות עירוב פה ובלבד שיהיה תחת השגחה מעולה (ואולי אמר "בעלי אחריות מעולה"), וכששאלו אותו אי אמר רביה"ק מרא דאתרא דוקא, השיב מה מרא דאתרא, העיקר שיהא בהשגחה מעולה. ובזה נתברר לנו קושטא דמילתא בפשטות כוונת רביה"ק בענין מרא דאתרא, ועי' לעיל סוף אות ה'.

והגע בעצמך הרי בירושלים שמעולם היה שם עירוב בהכשר העדה החרדית [ורביה"ק היה שם הגאב"ד ועידד את העירוב, וכמש"כ הגאב"ד רמ"א פרייד במכתבו (מקורות ח"ה)] האם כבר זכינו שכולם כפופים תחת מרותם של העדה החרדית באופן שאין מקום לחוש שלא יצייתו לדברי הב"ד כשיכריזו שלא לטלטל, והדברים ברורים ופשוטים.

מא. ועי' להלן (אות י"א) מכתב ועדות המשב"ק ר' יוסף ז"ל בהסכמת רבינו לתיקון עירובין.

פירצה וכיוצא בזה, ויש לחוש למכשול ח"ו, על כן היה מונע מזה, עד כאן דבריו הנעימים.

מחמת טרדותיו הגדולים מנע רביה"ק מלקבל עול של תק"ע וכאביי וע"פ הדברים האלה מה מאד מובן מניעת רביה"ק לקבל עליו עול האחריות והשגחה בתיקון עירובין, דמחמת שהיה רבינו הק' טרוד מאד בגירסא ובכל מילי דשמיא די באתרא הדין ודי בכל אתר ואתר, והיה חייו מוקדש לה' ולערוך מלחמה נגד עוקרי הדת בארצה"ק ולהעמיד הדת על תילה [ובכמה וכמה ענינים יסודיים ועיקריים הנוגעים לקדושת עם ישראל היה רבינו הק' אז במלחמה כבידה נגד רבני נ"י כידוע][מב], איזן וחיקר ולמד דעת את כל העולם בדרשותיו המבהיקים והטהורים, וביתו נאוה קודש נהפך לתל תלפיות ליהנות מחכמתו ולהתברך מברכת קדשו, לכן לא היה לו שום אפשרות לקבל ע"ע גודל העול והאחריות שתהיה בהשגחה מעליא, בגלל זה היה רביה"ק בענין תק"ע כאביי בשב ואל תעשה [כנזכר במכתב הנ"ל בשם המשב"ק, ועי' לעיל אות ז'], עד שיזדמן שעת הכושר שרבנים חשובים יתרצו לקבל על שכמם העול הגדול והחמור בגוף ובממון למען החזקת עירוב בהיקף צוה"פ באופן קבוע[מג], וכמו שנתבאר לעיל היטב.

מב. ולקושטא מציאות זו לחוד מעורר הרהורי דברים, דהרי באותן הזמנים היה רביה"ק משתדל בכל כוחו להוכיח את הרבנים הנ"ל חכמי ליטא ולנצחם בטענות שלא יקילו במה שלדעתו הק' איסור חמור, וכי במצב כזאת היה זה תועלת למטרתו הק' של רביה"ק לתקן עירוב מה שלחכמי ליטא הוא איסור חמור (עי' להלן אות ט"ז), וכי יהיה לו אח"כ פתחון פה לתבוע מהם בשאר ענינים שיתחשבו להחמיר כדעתו הק' למען קיום התורה והמסורה אשר נגע לנפשו הטהורה, וע"ע בשו"ת אג"מ ח"ח בהקדמה, ודו"ק היטב.

מג. ויש להעיר שעצם הענין לקבל רשיון מהעיר להעמיד לחיין וקורות בכל רחבי השכונה, היה מן הדברים הקשים ביותר באותן הזמנים שלא היה ליהדות החרדית בכלל ולתלמידי רביה"ק בפרט פתח פתוח להתוודע לרשות, וכש"כ כשהיו מתנגדים בכל העתים, ובדרך כלל היו המקורבים ביותר מאנשי האגודה וכיוצ"ב שהיו כפופים להוראתם של חכמי ליטא, ולא היה אפשר להשתדל בענין זה על ידיהם כמובן, [וגם לא היו אז החוקים שישנם כהיום בלחי וקורה מטעם השלטון, והוצרכו לשכור מקאן-עדיסאן בכסף מלא הזכות להשתמש בלחיין, ואפי' כהיום בב"פ מעידים העסקנים שעלו להם בדמים תרתי משמע כל לחי וקורה מטעם השלטון וד"ל], ועי' במכתב הנ"ל (אות ט') מהגה"צ אבד"ק סערדאהעלי שליט"א

יא

מכתבי בד"צ של רביה"ק שיצאו בחייו למען תק"ע בוומס"ב

וכך הוה דכשהגיע זמן המוכשר (בשנת תשל"ב-ג) כאשר איכשר דרא ונתהווה שכונת ווילִיאמסבורג הנקרא בפי החסידים ירושלים דאמעריקא, עיר מלאה תורה וחסידות[מד], והופיע רב א' אשר בעידודם של רבנים מובהקים נטה שכמו לסבול העול הגדול בין של ממון ובין כל פעולות הכבירים הנחוצים לתקן עירוב ע"י היקף כללי של צוה"פ עצהיו"ט, נתאמצו ונתחברו יחד להוציא התיקון מכח אל הפועל, רבינו הק' ובית דינו הרבנים הגאונים הצדיקים מהתאחדות הרבנים, וכמבואר במכתבים הרצ"פ (עי' מקורות ח"ב), א) **אבד"ק אודווארי** יו"ר בית הוראה, ב) **אבד"ק פאפא** סגן נשיא, ג) **אבד"ק שארמאש** יו"ר, ד) **אבד"ק מאמבאטהעלי** יו"ר וועד ההנהלה של חיזוק הדת, ה) **אבד"ק טשאקאווא** יו"ר לבתי דינים, ועוד[מה].

מכתב משב"ק בענין הסכמת רביה"ק לעירוב הנ"ל

ועל כולם גאב"ד ונשיא התאחדות הרבנים קדש הקדשים מרן רבינו הקדוש זי"ע[מו], וכפי עדות משב"ק אשר בכל בית רבינו נאמן הוא הרה"ח ר' יוסף אשכנזי ז"ל במכתבו [שנת תשמ"א] (מקורות ח"א) וז"ל **כאשר הובא לפניו תכריך מכתבים עם המלצות מגדולי הרבנים המסכימים ומחזקים תיקון עירובין ברחובות שבווילִיאמסבורג בירכו בהצלחה בכל העניינים** עכ"ל, הרי דלא די שלא צעק רבינו הק' עליו בצעקה גדולה ומרה

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א דבסיגוט נפסק הצוה"פ כמה פעמים ע"י האנטיסעמיטן, וד"ל.

מד. ונתקיימה תקוותו של הג' ר' שמעון שוואב ז"ל לעיל אות ג' דעלינו לקוות להחזקת התורה בדור הצעיר וכל בנינו יהיו למודי השם ויד גדולי התורה תהיה תקיפה ואז כל אחד ישמח להשתתף בזכות הרבים ולתת יד לתקון עירובין בכל עיר ועיר על פי הלכה ועל פי הסברה גם יחד.

מה. אבד"ק אראד, אבד"ק מישקאלץ, דומ"ץ קהל עדת יראים, אבד"ק לופעני, אבד"ק קאזשניץ, ועוד.

מו. וכמובן מעצמו שהרי כל הרבנים הגאונים הנ"ל היו כולם חסידי מרן זי"ע וכפופים למדותו ולא עשו דבר קטן וגדול בלי הוראתו והתייעצות דעת קדשו, ולחשוב שהיו עושין דבר שלדעת רביה"ק יש בו צד איסור ופשטה הוראתו כן זה יותר מעשרים שנה, מביא לידי גיחוך.

שבא להכשיל את הרבים בתיקון עירובין בנ"י, עוד בירך אותו בהצלחה במאור פניו הק'.

הסכמת רביה"ק כבר נתפרסם בחייו

וכבה העיד הרב מראצפערט ז"ל במכתבו (מקורות ח"ב) דבשנת תשל"ו כשבאו אל רביה"ק ואמרו לו שהרבנים מהתאחדות הרבנים רצונם לעשות עירוב בוויליאמסבורג **הסכים כ"ק רבינו בכדי שמחת נפשו לתקן העירוב**, וצוה מיד למשב"ק שלו ליתן שלש מאות דולר להוצאת העירוב וכו' כידוע צוה רביה"ק אחרי זמן רב לתקן העירובין וכמו שפרסמתי אני את דבריו עוד בחיי רביה"ק זצ"ל בתורה וועלט והדפסתי בהמאור ובשאר קובצים ובשבעונים, וכן אחי וכו' כתב כן בהסכמתו ונתפרסם הדבר אצל כל אחד ואחד בלי כל ספק בדבר, ע"כ[מז].

מכתב עדות שנכתב בחייו של רביה"ק

וז"ל הגה"צ אבד"ק אודווארי שליט"א במכתבו [בשנת תשל"ב] (מקורות ח"ב) **וכאשר כבר הסכים על ידך כ"ק אדמו"ר הגה"ק רשכבה"ג מסאטמאר שליט"א** וברך אותך בהצלחה בענין זה ג"כ ע"כ, וכן העיד במכתבו [שנת תש"ם] (מקורות ח"ג) וז"ל וכן שמעתי מידידי הרב יוסף אשכנזי שליט"א שכאשר **שמע כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבינו זצ"ל שרוצים לעשות עירוב בוומסב"ג נתן מיד סיוע להוצאת העירוב** וביך שיהיה בהצלחה.

עוד עדיות כנ"ל

וכמו כן העיד הרה"ג אבד"ק אונגוואר שליט"א (אום אני חומה עמ' שכ"ד) וז"ל וגם אני בעצמי שמעתי מפה הרה"ח מורה"ר יוסף אשכנזי וכו' והיה בנוכחות הרה"ג ר' יחזקאל ראטה והדיין מק"ק מאנרא שאמר בפירוש

מז. ועי' במכתב הרצ"פ מאבד"ק קעזמארק (שנת תשמ"א, מקורות ח"ג) וז"ל הנשר הגדול אשר יעוף בשמים ה"ה הגאון הקדוש רבן של ישראל האדמו"ר מסאטמאר זצ"ל זכותו יעמד לנו כי הוא כבר הסכים לעשות העירוב בברוקלין וכו' עי"ש, וע"ע במכתב הרצ"פ מאבד"ק הוניאד (תשמ"א, מקורות שם) וז"ל ובפרט לפי מה שיעץ כ"ק מרן הגאוה"ק זי"ע לעשות מפות של העירוב וליתנם על כותלי בתי כנסיות ובתי מדרשות בכל העיר אין לחוש עכ"ל.

ששמע מכ"ק אדמו"ר מסאטמאר שאמר להרה"ג ר' אשר אנשיל קרויז אבד"ק ראצפערט לתקן עירוב בווילאמסבורג ע"כ, וכ"כ במכתב הרצ"פ [משנת תש"ם] (מקורות ח"ג) ששמע ממנו כן בבירור.

עדות מאבד"ק פאפא זצ"ל

וע"ע במכתב מאב"ד מוושאי שליט"א [תש"ם] (מקורות ח"ג) שכ' וז"ל האדמו"ר גאב"ד פאפא זצל"ה חיזק ועידד הרבה עשית העירוב בוומס"ב בשעתו, ולפנינו עדים נאמנים ששמעו ממנו שהתיעץ עם הרבי מסאטמאר והסכים לזה, עכ"ל.

עדות המשב"ק במעמד אלפי ישראל

וכל זה נתאמת בלי שום פקפוק כאשר שמענו מפורש יוצא מפי הרה"ח המשב"ק הר"ר יוסף אשכנזי ז"ל במעמד אלפי ישראל (מקורות ח"ג)[מח] כששאלו אותו אם זוכר דעתו של רביה"ק כשרצה הרב מראצפערט ז"ל לעשות העירוב, ואמר בזה"ל א וודאי געדענק איך, ער איז געווען ביים רבי'ן מערערע מאל דורכרעדן דעם ענין, און ווען ער איז געווען די לעצטע מאל ווייז דעם רבי'ן די אלע בריוו'ן פון די רבנים וואס ער האט ערהאלטן האב איך קלאר געהערט ווי דער רבי האט איהם געזאגט "ס'איז א גוטע זאך א וויכטיגע זאך נאר ער זאל זעהן ס'זאל האבן א פאראנטוואורטליכע השגחה ווייל טאמער די השגחה דערויף ווערט נישט זיין אין ארדערנונג קען זיין גרויסע מכשולות", און דער רבי האט איהם געגעבן געלט לחיזוק הענין[מט] נ.

מח. בהכנסת ס"ת לביהמ"ד סערדאהעלי בשנת תש"ס, לע"נ הרב מראצפערט ז"ל, והרה"ח המשב"ק הנ"ל הטריח עצמו לבוא מקר"י להשתתף.

מט. וכשאמרו לר' יוסף ז"ל שיש אומרים שרביה"ק נתן לו מעות להחזקה ולא בעד העירוב, אמר בזה"ל "איך בין נישט קיין יודע מחשבות, איך ווייס נאר וואס דער רבי האט געזאגט אז סאיז א גוטע זאך אוך א וויכטיגע זאך". [ובאמת גם לפי דבריהם שהמעות ניתן להחזקה, איך לא געזו בנזיפה על רצונו להכשיל את כל הציבור, כמו שהיה דרכו בקודש שלא לישא פני כל, בדבר הנוגע לכבוד שמים, וכש"כ בדבר שבאו אליו לבקש הסכמתו].

נ. ועי' לעיל (אות ז') מכתב שנדפס בילקוט מה ששמעו מהרה"ח המשב"ק הנ"ל שאמר רביה"ק בערך בזה"ל "עס קען זיין א גוטע זאך אבער איך האב מורא

יב

לשון מכתב מהגה"צ משארמאש זצ"ל

ויתבונן נא הקורא עוד בלשון מכתב מהגה"צ משארמאש זצ"ל (שמתחת ידו יצא המכתב היחידי בדעת רביה"ק לחומרא בשנת תשכ"ו כנ"ל) שכ' וז"ל מצוה גדולה לתקן עירוב בווילאמסבורג אשר בזה תהי' הצלה גדולה לאחב"י שלא יכשלו ח"ו בחילול שב"ק ע"י הוצאה וכו' וכאשר מעולם היה נעשה בעיירות רבות עפ"י גדולי הרבנים וכו' הנני נטפל להרבנים שכבר הסכימו לו **ובפרט שרצונו ליקח אצלו עוד ג' רבנים גדולים** לברר אופן עשייתו כהלכה אקוה שה' יהיה בעזרו שלא יצא מכשול מתחת ידו שיהיה נעשה כדת והלכה[נא].

לשונות הבהירים ממכתבי הגה"צ פאפא מאמבאטהעלי טשאקאווע ומה מאד מאירים דברי הגה"צ מפאפא זצ"ל וז"ל ברצונך להשתדל בתיקון עירובין ע"י עשיית צורת הפתח לכל הרחובות שבוויליאמסבורג

און איך ווייס נישט אין וועמענס הענט די השגחה קען אריינפאלן ואם ההשגחה לא תהיה כדבעי קען ארויס קומען דערפון גרויסע מכשולות". הרי שחשש רבינו על ההשגחה שתהיה כדבעי' דאל"כ יכול להיות מכשולות, ולכן הזהיר את הרב מראצפערט שיהיה עליה השגחה מעולה כדי שלא יהיה מכשולות גדולות.

נא. וחבל על הדיו לסתור מש"כ בילקוט הנ"ל סברא בדויה דהגה"צ משארמאש בענין דלתות קמיירי, (דלא מעלה ומוריד כלל, עי' להלן אות ט"ז דדעת רביה"ק דבברוקלין אין חשש רשה"ר ודלא כחכמי ליטא וכידוע ומפורסם וכדמוכח מכל הנ"ל, ומה שציין שם לדברי הגה"צ הנ"ל בשו"ת תפארת נפתלי סי' ל"א דהעיירות גדולות הם רה"ר, איירי שם בעיר מאנהעטן כמפורש בהדיא, וכ"ה שם בסי' כ"ה דברחוב בראדוויי ס' רובא בוקעים בה בכל יום לכן הוי רה"ר), דהרי כ' "כאשר מעולם היה נעשה בעיירות רבות", והנשמע מעולם במדינות הונגריא תיקון עירובין בדלתות סביב סביב, ועוד שהרי כ' הנני נטפל להרבנים שכבר הסכימו לו, והלא במכתבי אבד"ק אודווארי שליט"א (שהיה הראשון ליתן הסכמה, ובילקוט כ' דשאר הרבנים שנתנו הסכמות להעירוב ראו מכתב זה) ואבד"ק פאפא זצ"ל, מפורש תיקון עירובין ע"י עשיית צוה"פ וכו', וכך הוה שהעירוב כבר נעשה סביבות וומסב"ג בצוה"פ והגה"צ משארמאש מעולם לא יצא בצעקה נגדה, וגם לפי כל החששות שהמציא בעל הילקוט של פירצות ומכשולות לא מעלה ולא מוריד עשיית דלתות, ותו לא מידי, [וע"ע בשו"ת תפארת נפתלי הנ"ל סי' ל"ח שמכשיר העירוב ע"י צורה"פ בקווינס].

וכו' חזק ואמץ וכו' ע"כ, ובמכתב מהגה"צ מסאמבאטהעלי זצ"ל כ' וז"ל ענין גדול שעוסק בה לתקן עירובין **בשכונתינו שכונת יראים וחסידים** הנה דבר זה א"צ הסכמה וכו' ע"כ, ועד"ז כ' הגה"צ מטשאקאווע זצ"ל וז"ל תיקון עירובין **בשכונתינו וכו' אשר דרים שם אחב"י היראים והחרדים** ואמינא לפעלא טבא יישר חילי' וכו' אך **התיקוני עירובין למעשה יהיו נעשים ע"י גדולי הרבנים** שליט"א בכל שכונה ושכונה בהסכמתם כדי שיהיו נעשים כהלכה בלי חשש, ע"כ[נב].

עיקר יסוד ההיתר של תק"ע בוומס"ב

ובדברים הללו ביררו הרבנים הגאונים משארמאש פאפא סאמבאטהעלי וטשאקאווע זצ"ל בטעם הסכמתם המליאה של בית דינו של רביה"ק חברי התאחדות הרבנים להעירוב בוומס"ב, דמחמת דשכונתינו הוא שכונת חרדים יראים וחסידים, ויהיה נעשה העירוב בהשגחת גדולי הרבנים, וע"י היקף כללי של צוה"פ (שמעולם לא נעשה כזה במדינת אמעריקא), ובאופן כזה היה רביה"ק מעודד עשיית העירוב, וכמו שנתבאר לעיל הדק היטב שיטת רבינו קולע אל השערה[נג].

ועד"ז מש"כ בילקוט בשם אבד"ק טשאקאווע שליט"א שהיה המדובר לעשות דלתות, הנה בנו מעיד שלא היה ולא נברא פשוטו כמשמעו, [וכשתקדק היטב בדברי הילקוט הנ"ל תראה בבירורות שכן הוא, דמעולם לא התרעם אבד"ק טשאקאווע שהטעו אותו וחזור מהסכמתו בשביל זה].

נב. ועי' לשון הגה"צ מפאפא זצ"ל (בספרו ויען יוסף סי' קצ"ה) שכ' אבל אם יכולין להמציא ג' רבנים יראים ומובהקים הבקיאים בהל' עירובין ומקבלין על עצמם ההשגחה וההכרזה וכו' אינני רואה טעם למנוע מלעשות העירובין וכו' עי"ש היטב.

נג. וע"ע בקונ' מעדני אשר (פ' בשלח תש"ס, מקורות ח"ב) שרביה"ק מסר להרב מראצפערט שלשה דברים הנוגעים לענין עירוב, א' שבכל ביהמ"ד יהיה מכתב עד היכן העירוב נמשך, ב' העירוב יהיה נמשך לעוד רחוב אשר אין דרים שם יהודים, ג' שבכל ער"ש יבדקו אם לא נקרע העירוב, ושיהיו ג' רבנים משגיחים ע"ז, ע"כ. ועי"ש עוד שהיה נוכחים שם המשב"ק אבד"ק ביסטריץ שליט"א ור' מאיר שניצלער נ"י, וזוכרים היטב שרביה"ק שאל איזה רבנים יהיו משגחים בעד זה, וכאשר ראה רביה"ק את המפות וכל הענינים נהנה מזה מאד, וצוה לאבד"ק ביסטריץ שליט"א שיתן ג' מאות דולר בעד העירוב.

יג

תמצית לשונות עידוד במכתבי התאחה"ר לעירוב הנ"ל

ולכו נא ונוכחה, הרי דעת בית דינו של רבינו מאירים נגד פנינו איך שבחייו של רבינו הק' הם מהללים ומשבחים ומפארים בכל לשון עידוד מלא שבח ותהלה לתיקון עירוב בווילאמסבורג.

לשון הגה"צ מפאפא זצ"ל

א) גודל החיוב להשתדל, ב) חזק ואמץ ותהיה ממזכי הרבים, ג) השי"ת יהיה בסעדך לברך על המוגמר.

לשון הגה"צ משארמאש זצ"ל

ד) מצוה גדולה לתקן עירוב בווילאמסבורג, ה) הצלה גדולה לאחב"י, ז) מצוה רבה לתקן עירוב בעיר, ח) וכאשר מעולם היה נעשה בעיירות רבות, ט) ה' יהיה בעזרו שלא יצא מכשול מתחת ידו.

לשון הגה"צ מסאמבאטהעלי זצ"ל

י) ענין גדול שעוסק בה לתקן עירובין, יא) שכונתינו שכונת יראים וחסידים, יב) דבר זה א"צ הסכמה, יג) כבר כתבו גדולי הדורות שלפנינו שהוא ענין נחוץ מאד, יד) מצוה להשתדל לעשות עירוב, טו) בודאי טוב עשה בעמיו וכו' לזכות את הרבים, טז) בואו ונחזיק טובה להרב החשוב, יז) להחזיר עטרה ליושנה כמו שהיה בקהילות הישנות שבאנו משם, יח) מצוה גדולה לעמוד לימינו ולתמכו.

לשון הגה"צ מטשאקאווע זצ"ל

יט) עוסק כעת בדבר גדול, כ) ואמינא לפעלא טבא יישר חילי', כא) זכות גדולה הוא למתקן, כב) כל קהילה ויחיד צריכין לעמוד לו לסיוע, כג) והשי"ת יהי' בסעדו וכו' ולכל המסייעים לדבר מצוה דרבים זו.

לשון הגה"צ מאראד זצ"ל

כד) עלה עליו רוח טהרה לזכות את הרבים בשמירת ש"ק, כה) ובקשר של קיימא עם הרבנים הגאונים חכמי הדור של התאחדות הרבנים, כו) שמחתי מאד על שמועה זו, כז) ואמינא לפעלא טבא תחזקנה ידיכם,

כח) כבוד שמירת ש"ק יתרבה ע"י, כט) מצוה הרבה הואת נהוצה היא, ל) ולמותר להאריך בדבר זה אשר טובתו לכל נודעה. ועוד ועוד האריכו הרבנים בשבח העירוב כאשר עיניכם תחזינה במכתבי קודש הרצ"פ.

בעל הילקוט מכחיש דברי הרבנים הגה"צ זצ"ל ואדאתינן להכי אורייתא דקא מרתחא ולא ינוח ולא ישקוט על טשטוש הדעות ובלבול המוחות לא יאומן כי יסופר איך שהמזייף הנ"ל הרהיב עוז בנפשו בלי שום בושה וכלימה לגנוב דעת הבריות לפרסם שוא ושקר גמור לפני קהל עם ועדה בדעת רביה"ק דבר שהוא נגד מה שנכתב ונחתם מכל הרבנים הגאונים והצדיקים ששימשו בבית דינו של רבינו **ונתפרסמו בחיים חיותו**[נד], והלא הן המה שלפניהם הביע רביה"ק דעת קדשו בכלל ובענין תיקון עירובין בפרט ונשא ונתן עמהם[נה], ומה עוד שמתחת הגה"צ משארמאש יצא המכתב היחידי שנתפרסם בחייו של רבינו הק' בענין תיקון עירובין לחומרא [בשנת תשכ"ו].

הרבנים הגאונים הנ"ל לא הורו הלכה נגד דעת קדשו של רביה"ק ואם כדברי הטועים איך פתאום פירשו מרבינו מקצת סנהדרין ובאחרית ימיו יצאו כולם כא' במלחמה כבידה נגד דעתו של רביה"ק שהתנגד בכל תוקף ועוז נגד עירובין בנ"י בכל אופן שהוא[נו] [ח"ן], זאת ועוד אחרת איך לא ראו לנכון להתנצל עכ"פ במכתבם בטעמם ונימוקם למה ראו להכריע נגד הגאב"ד וריש גלותא מרן הקדוש זי"ע בעת דמעולם לא עשו שום מעשה בהוראה נגד דעתו הק', א"נ לכתוב בתחילת דבריהם בערך בזה"ל "יען כי נתוודע לי ע"י עד כשר ונאמן ה"ה הרב מראצפערט שליט"א שעלה בידו מרוב חריצתו[נז] לשנות את דעתו הגדולה של מרן הישיש הגאב"ד הנשיא שליט"א ממה שהורה במשך שלשים שנה שאיסור חמור

נד. בעת דלעומת זה לא הופיע בחיי ריבה"ק שום מכתב או עדות וכיוצ"ב נגד תיקון עירובין בוומס"ג, וכדלהלן אות י"ד.

נה. עי' לעיל אות ז' אסיפת רביה"ק עם בי"ד דהתאחדות הרבנים.

נו. וכמ"ש הילקוט דזה היה ידוע לכל אחד בלי שום פקפוק ולא היו צרי"כים לאסוף חתימות ע"ז כי היה ברור כשמש.

נז. דבר שלא עלה ביד הגאונים המפורסמים ר' יונתן שטייף ור' מיכאל דוב וויסמאנדל זצ"ל.

לתקן עירוב בנ"י, והגם כי לא שמעתי כדבר הזה מפי מרן הנשיא, כדאי הרב הנ"ל לסמוך עליו לכן אמינא לפעלא טבא" ע"כ היו צריכין לכתוב, ובפרט הגה"צ משארמאש זצ"ל היה צריך להדגיש במכתבו דלעת זקנתו בא להכרה שצדקו דברי המתירים שרצו לתקן העירוב במאנהעטן, ודלא כדעת רביה"ק [ח"ו].

שיטת התנגדות רביה"ק לא יזכר ולא יפקד בכל מכתבים הנ"ל

והשתא ניתי ספר ונחזי במכתבי קודש הללו דשי' התנגדות של רביה"ק לא יזכר ולא יפקד ויחד כולם הודו ואימלכו ואמרו יישר חילך כמפורט לעיל, והאב"ד סאמבאטהעלי עוד הוסיף דדבר זה א"צ הסכמה כלל, ואב"ד אודווארי כתב וכאשר כבר הסכים על ידך כ"ק אדמו"ר הגה"ק רשכבה"ג מרן מסאטמאר שליט"א וכו' ע"כ, ואין ברצונינו להעתיק דברי המחוצף והמזייף שהטיל דופי בנאמנות הני אשלי רברבי גאונים וצדיקים משיירי כנסת הגדולה שהעניקו חמה במקומן ולהשפיל כבודם עד לעפר כאילו הם תינוקות של בית רבן שלא ידעו בין ימינם לשמאלם ונפלו ברשת השטן וגם שחזרו בהם, תורה תורה חגרי שק על בזיון ועלבון התורה, ובמה שכתבנו לעיל, ובמה שלא יצא מיד כתב ידם ממקום אחר להכחיש משנתן הראשונה (שיצאה מכח אל הפועל בשנת תשל"ו)[נח], וגם לא יצא

נח. עי' בשו"ת נוב"י (תנ' יו"ד סי' כ"ט) מבן הנוב"י שכ' אל רב אחד בזה"ל ותמה אני שכתב מעלתו שאאמ"ו הגאון ז"ל הדר בו מהוראה זאת וצוה אל מעלתו לשלוח אגרת ההדרנא להרב מט"ו, ומחול לי מעלתו שדבר זה הוא שקר מוחלט, וידוע לכל גודל צדקתו של אאמ"ו הגאון ז"ל, והיה מהיר וזריז במלאכת הכתיבה, ולמה לא כתב בעצמו להרב מט"ו וכו' להודיע לו שחוזר מהוראתו ולא היה סומך על מעלתו להיות שלוחו להודיע הדבר להרב ההוא, ולא היה נח ושקט מלשלוח אגרות ע"י גמלא פרחא לפרסם הדבר לאיסור שלא יכשלו באיסור וכו', וחזקה לחבר שאינו מניח דבר שאינו מתוקן ואין הניח התשובה להיתר בספרו ולא חש לתקלה למוחקו או לכתוב בצדו שחזר בו, ופשיטא שאין מעלתו נאמן בזה וכו', כ"ז הוא למופת שכבוד מעלתו שקר ענה בשם אאמ"ו הגאון ז"ל. וע"ע בחזו"א (או"ח סי' ל"ט אות י"ב ואות ט"ו) שאפי' לגדולי התלמידים אין להאמין מה שאומרים שרבם חזר בו ממש"כ בספרו. ועי' בספר ישראל והזמנים (ח"ב פ"ד הע' י"ח ופ"ה הע' ל"א) בשם רביה"ק נגד האומרים על גדולי הפוסקים שחזרו בהם ממש"כ בספריהם.

שום הכחשה מבית רביה"ק או מתלמידיו הקרובים אליו, די בזה להרם ולעקר ולשבר כל דבריו של המלקט ולשרש אחריו[נט].

יד

בחייו של רביה"ק לא התחצף שום אדם לכתוב שקר זו בשמו והנה פוק חזי במשך כל השנים כ"ז שהארי החי שכן בתוכינו לא העיז שום א' לכתוב בשמו של רבינו הק' שאין דעתו מסכמת לתיקון עירובין בשכונה חרדית, וכן בכל השערוריות משנת תשל"ג ואילך שהיו מתנגדים חריפים נגד העירוב עד כדי שבירה, ומ"מ לא עלה על דעתם להשתמש בשם רביה"ק, וגם באחרית ימיו הקדושים [כסלו תשל"ט] כאשר הופיע קול קורא נגד תיקון עירובין עם עשרות חתימות, אבל שמו של הרבן של כל בני הגולה זקן הדור ומלך ישראל שהיה עומד בראש כל עניני חיזוק הדת לא יראה ולא ימצא[ס], כי לא היו יכולים להכחיש את החי אותו צדיק וקדוש שהיה מפורסם דעת קדשו דלא כחכמי ליטא.

הקו"ק בשנת תשל"ט היה מטעם האגודה

ובמה שחתמו על קול קורא הנ"ל קצת מרבני התאחדות מורה באצבע דמרן הק' זי"ע מעולם לא התנגד לתק"ע, דהרי הקול קורא מתחיל בזה"ל "אחרי שהגאון רבי משה פיינשטיין והגאון ר' יעקב קאמענעצקי לא מסכימים לתקן עירוב וכן יצאו נגד העירוב הגאון רבי חיים ביק והגאון ר' גדלי' שארר וכבר אסר הטלטל הגאון רבי אהרן קאטלר, לכן הנני מודיעים וכו' ע"כ", וא"כ איך יעלה על הדעת שרבני התאחדות יחתמו

נט. וע"ע בלשון מכתב (משנת תשמ"א, מקורות ח"ג) הגה"צ אבד"ק מוזשאי שליט"א וז"ל ובכן הפסקים שנכתבו לכתה"ר בעשיית העירוב בוומסב"ג כולם מרועה אחד והיות ונכתבו המכתבים הללו בשנת תשל"ב-ד' מגדולי הוראה שבוומס"ב מוכח מתוכו שגם דעתו של כ"ק מרן דודי הגה"ק מסאטמאר זצלה"ה הסכים לזה וכו' והסברא פשוטה בזה בהיותה הלכה קבועה בש"ס ופוסקים ושו"ע ונוהג למעשה בכל העיירות והמדינות בלי יוצא מהכלל עכ"ל.

ס. בעת שנמצא קו"ק מהתאחה"ר הר"פ (מקורות ח"ה) בענינים אחרים עם חתימת רביה"ק בזמן מאוחר מקול קורא הנ"ל בעניני עירוב, וד"ל.

שאין לעשות עירוב בשביל התנגדות ר"מ פיינשטיין וכו' וכו' ומטעם האגודה, בעת שרבן של ישראל זקן הדור נשיא התאחדות בעצמו מתנגד כבר עשרות בשנים בכל תוקף ועוז נגד עשיית עירובין, ואיך לא ראו לנכון לפרסם ולתלות עיקר התנגדותן על דעת רביה"ק, וכן למה לא יצאו במכתב וקו"ק מגושפנקא דההתאחדות הרבנים.

מעולם לא יצא כרוז מתאחה"ר נגד תק"ע

והרי לפניך דבר ברור ומוכיח, דבכל הזמנים שיצאו מכתבים וקו"ק מרבנים ובתי דינים נגד תיקון עירובין בנ"י, בשום פעם לא הופיע קו"ק מטעם התאחדות בחתימות הרבנים נגד תיקון עירוב [זולת מכתב לאדמ"ז פרטי ששאל חוו"ד בענין העירוב במאנהעטן בשנת תשכ"ו שהיה בראשות מנחם כשר, וכבר נתבאר באורך לעיל אות ב'-ד' בטעם של אי הסכמת רביה"ק להעירוב ההוא], והיינו משום דדעת רביה"ק בענין תיקון עירובין היה ידוע היטב להרבנים הגאונים חברי התאחדות הרבנים[סא], ולא ראינו כזה ראי' ברורה (עי' ש"ך יו"ד ריש סי' א') שהתנגדות רבינו הק' לתיקון עירובין לא היה ולא נברא.

טו

פירכות על הקו"ק של שנת תשל"ט

וכאשר באנו לזה האמת יורה דרכו כי חתימות שני הרבנים והגאונים מהתאחדות לצרף עם חכמי ליטא מעורר תמהון גדול, א) למה יצטרפו פתאום עם חכמי ליטא, ב) וגם היפך מן הקצה אל הקצה נגד

סא. ואף לאחר שכבה נר אלקים ובשנת תשמ"א כבר בדו מתנגדי העירוב שרביה"ק היה נגד העירוב ג"כ לא יצא קו"ק בשם ובחתימות התאחה"ר, [וגם במכת"ע ה"איד" לא פירסמו אלא התנגדות אגודת הרבנים], דהיה עדיין בחיים הרבנים הגדולים חברי התאחה"ר שהיו יודעים היטב דעת רבינו בענין הנ"ל, ואף לאחר שביקש הרה"ג ר' משה ביק זצ"ל מההתאחדות בשנת תש"מ ג"כ לא יצא קו"ק מטעם ההתאחדות, ודלא כמ"ש בהילקוט הנ"ל דבשנת תשמ"א יצא כרוז מהתאחדות לפרסם דעת מרן הנשיא שלא לעשות עירוב, [ואף בשנת תש"ס שהבערה ללהב יצאה והפיצו והכריזו מנגדי העירוב השקר הגדול דדעת רביה"ק היה נגד העירוב, וגם יצאו קו"ק נגד העירוב שכתבו שם כן, ג"כ לא יצא קו"ק מטעם התאחה"ר נגד העירוב, וד"ל].

מכתבם השלימה והארוכה בשנת תשל"ג, ג) איך חתמו דהמטלטל למחלל שבת יחשב בעת אשר סוגיא דעלמא דהתאחדות הרבנים דלית לן האידנא רה"ר (וכמבואר במכתבים הנ"ל לעודד תיקון עירוב בצוה"פ, וע"ע להלן אות ט"ז).

כ"ק הגה"צ מפאפא בעצמו השתדל בעד תק"ע

ד) והעולה על כולנה הגה"צ אבד"ק פאפא זצ"ל המופיע כאחד מן החותמים שם השתדל בעצמו בסוף ימיו [שנת תשמ"א] בעשיית העירוב בוויליאמסבורג, וכפי עדות בנו הגה"צ אבד"ק פאפא ב"פ שליט"א במכתבו (מקורות ח"ה) ששלח אביו את אחיו כ"ק אדמו"ר מפאפא שליט"א לבדוק העירוב, וכבר העיד בזה תלמידו הרה"ג בעל נמעי גבריאל בשנת תשמ"א [בחייו של כ"ק הגה"צ מפאפא] (מקורות שם) ששמע מפיו שבאמת הוא מחזק המתירים שהוא תיקון גדול, וכן הוא בספר אום אני חומה (דף רס"ו) ואני הייתי עם לערך עשרה תלמידי חכמים אצל כ"ק אדמו"ר מפאפא שליט"א והסכים וזירז לעשות העירוב, עד כאן לשונו. ועיין לעיל [אות ט'] מכתב מאבד"ק יאקע שליט"א מה ששמע בעצמו מפי הגה"צ אבד"ק פאפא בסוף ימיו דבודאי עלינו מוטל לתקן העיר בעירוב המתיר הוצאה בשבתות וכו', עיין שם. ועוד הרי בשו"ת ויען יוסף מבואר הרבה פעמים דאפילו רחובות הגדולות אין להם דין רשות הרבים דאורייתא[סב], ואם כן איך חתם דהמטלטל למחלל שבת יחשב מיוסד על פי חכמי ליטא הנזכרים שם.

קו"ק מזוייף מתוכו

אלא דכבר איתרע שטרא זו וטענינן לה מזוייף, וכמו שהאריך בזה בס' אום אני חומה (דף שנ"ב) בכמה הוכחות ברורות לזה, וגם מחתימות חכמי ליטא, ועי' במכתב הגה"צ ממוזשאי שליט"א (הנ"ל אות י"א) מה שהתנצל גאב"ד פאפא בענין חתימתו.

סב. עי' בסי' קצ"ה דבעיר גדולה כנוא יארק אף דאיכא רחובות גדולות שס"ר עוברים בו מ"מ בעי מפולש משער לשער, וכ"כ שם בסי' קל"א [בשנת תשמ"א] דבעיר גדולה כנוא יארק שיש רחובות שס"ר בוקעין בו אפ"ה לא הוי רה"ר דאורייתא, וכ"כ בסי' קנ"ה ובסי' ר"ב עיי"ש.

ראי' ברורה להנ"ל

ותדע שכן הוא, שהרי גם כ"ק האדמו"ר מבאבאוו זצ"ל היה מהחותמים על קו"ק הנ"ל, וכידוע שתיקן עירוב לפני ביתו ובית מדרשו, וביד בכל עש"ק על מצות עירוב בפני קהל עם ועדה, וטלטל בעצמו מדי שבת בשבתו כל רואיו יגידון, ואיך טכר על דברי עצמו שהמטלטל למחלל שבת יחשב, אלא ע"כ דמהאי שטרא ליכא למשמע מינה מידי, ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, וד"ב.

טז

דעת רבינו הק' ידוע ומפורסם דלית לן רה"ר

ובעיקר דעת רבינו הק' דלית לן האידנא רשה"ר ודלא כחכמי ליטא, הנה דבר זה ידוע ומפורסם לכל רבנים הגאונים ותלמידי חכמים יושבים על מדון תלמידי רביה"ק שזכו להיות מן המנויין בין אלפי תלמידיו שהתאבקו בעפר רגליו ליהנות מזיו אור תורתו הק', והוא שפת יתר להאריך בזה, מ"מ מחמת הזיוף והסילוף מבעל הילקוט שבא לזלזל בכבוד רביה"ק ולהכחיש ולבזות כל תלמידיו המובהקים על פי עדיות של איזה עמי הארצים ובעלי בתים, לכן כדי שלא יתבלבלו מלישנא בישא דיליה אותן הגדיים שנעשו תיישים שלא זכו לקבל מאורו הגדול, מצינו לנכון להאריך קצת במקום שראוי לקצר, והרי לפניך כמה וכמה עדיות מדוקדקות ומוסמכות ממובחרי תלמידי רביה"ק, ובזה יתברר כשמלה מה היה דעתו המוצקה של מרן רבינו הק' אשר כל רוחות שבעולם לא יזיזו.

עדות הגה"צ מוה"ר נתן יוסף מייזעלס

א) בקונ' שמח תשמח [מהרה"ג ר' ש"ש פריעדמאן שליט"א מו"ץ התאחה"ר] (מקורות ח"ד) כ' וז"ל שאלתי פא"פ מהגרנ"י מייזעלס שליט"א והשיב לי וכו' זה יכול להעיד מה שזוכר בוודאית לשון קדשו של רבינו הק' שאמר לו בפה מלא **וויליאמסבורג איז זיכער נישט קיין רשות הרבים דאורייתא**, וכפל אותו רבינו עוה"פ.

עדות הגה"צ אבד"ק פאיע

ב) וככה מעיד הגה"צ אבר"ק פאיע שליט"א (מקורות שם) שפ"א שאל מרביה"ק אי יש לחוש שווסב"ג הוא רה"ר, שאל לו רבינו על איזה

רחוב אתה חושש לרה"ר, ענה לו דכוונתו לרחוב בעדפארד עוו., והשיב רבינו בזה"ל "אין דער היים אין פעסט האט מען געקאנט דורך קוקן מיט א טעלסקאפ פון איין עק ביזן אנדערען, **דא גייט עם דאך ווי א שלשלת**". ובהזדמנות אחרת א"ל עוה"פ בלשון מוחלט "**בעדפארד איז קלאר נישט א רשות הרבים**".

עדות הרה"ג אבד"ק ביסטריץ

ג) וככה מעיד הרה"ג אבד"ק ביסטריץ שליט"א שזכה לשמש בקודש בצלא דהימנותא שנים רבות, שרב אחד אמר פעם לרביה"ק בתוך הדברים דיש סוברים דיש בעירנו **חשש רשות הרבים דאורייתא**, ואמר רביה"ק בזה הלשון: "**פון דעם ווי'ל איך נישט הערן**".

עדות הגה"צ רבי מיכאל דוב וויסמאנדל

ד) וככה מעיד הרה"ג ר' ליבוש גאטעסמאן שליט"א (מקורות ח"א) תלמיד מובהק להגאון רבי מיכאל דוב וויסמאנדל זצ"ל שבעת השתדלתו לתקן עירוב סביב כל ברוקלין (ע' לעיל אות ה') אמר ר' מיכאל דוב לתלמידו הנ"ל בזה"ל "**אין דער הלכה איז דער פאטמאר רב נישט מחולק**". ועוד מעיד הרה"ג הנ"ל שאמר רביה"ק לרבי מיכאל דוב זצ"ל בזה"ל "**אויף וומס"ב אליין בין איך מסכים**", וכנ"ל (אות ט').

עדות הגאב"ד אנטווערפען

ה) וכ"כ בפסקי דברי יואל (מקורות ח"ד) דאמר רבינו הק' לגאב"ד אנטווערפען ז"ל **שברור לו שברוקלין לא הוי רשות הרבים**. וככה מעיד הרה"ג רבי צבי אויש שליט"א אבדק"ק וואולקאן ששמע כן מפי הגאב"ד ז"ל.

תשובת דברי שלום

ו) וכ"כ בשו"ת דברי שלום (ח"ו השמטות, עי' מקורות שם) וז"ל לפני שלושים שנה יצא וכו' רב שפסק וכו' דיש להחמיר דבזמה"ז יש רה"ר דאורייתא וכו' **אז צוה רביה"ק זי"ע** וכו' **שיתחרט על פסקו** וכו' ואחר הטענות וכו' הסכים להיתירא דאין לנו כעת רשות הרבים דאורייתא, עד כאן לשונו[סג].

סג. ובקונ' שמח תשמח (הנ"ל) כ' שהגה"צ מאודוואר שליט"א סיפר לו שבעת

דברי הגה"צ אבד"ק מוזשאי שליט"א

ז) וכ"כ הגה"צ אבד"ק מוזשאי שליט"א במכתבו [תש"ם] (מקורות ח"ג) שיטתו וכית דינו של מרן דודי הגה"ק בעל דברי יואל וצלל"ה היה בהחלט שאין לברוקלין דין רישות הרבים מן התורה וכו'.

דברי הגאון מוה"ר יצחק מאנדל שליט"א

ח) וכ"כ תלמיד רביה"ק הגאון מוה"ר יצחק מאנדל שליט"א דומ"ץ בקרית יואל במכתבו (מקורות ח"ד), וז"ל הנה זה ברור שדעת מרן רבינו הגדול רשכבה"ג בעל תשו' דברי יואל וצוק"ל היה ג"כ להורות הלכה למעשה להקל כהנך שיטות דאין לנו רה"ר מה"ת וכסתימת רבותינו השו"ע והנו"כ כמו שידוע ממה שלא רצה להסכים לאסור נשיאת תכשיטין ברה"ר, וכן ממה שהורה להקל להוציא בשבת ע"י עכו"ם, תינוק לעשות הבר"מ בביהמ"ד, ועוד ועוד, ואגב אעורר במה שפירסמו במכת"ע בשם מרן ז"ל וכו' דאין הדברים נכונים והשומע שמע וטעה, דהרבנית תחי' שאלה למרן ז"ל וכו' והשיב לה מרן ז"ל שא"צ לחוש כלל ותתנהג עצמה כמו עד עתה, וכן התנהגה הרבנית תחי' שהיתה יוצאת בכל שבת בתכשיטי' ברה"ר כמו שמעידים כל קרובי', ופלא מאד לפרסם ברבים היפך המציאות בעוד דאיכא הרבה שזוכרים להאמת[סד], ועכ"פ הוא דבר שהיה בכלל (הפירסומים בשם מרן ז"ל) וללמד יצא, עכ"ל.

האסיפה הנ"ל כעס עליו הרב מקאפיש זצ"ל שאם לא יחזור מפסקו יאסור לגמרי כל הוראותיו, ולבסוף חזר ולא אמר עוד ברבים שאסור. [וכאן המקום להעיר שגם בדעת הגה"צ מקאפיש זצ"ל כתב המזייף הנ"ל שדעתו היה דברוקלין רשה"ר דאורייתא שהרי כ' דפה בניו יארק הוא רה"ר מן התורה, והוא מדברי השואל בשו"ת משנת יעקב (ח"ד סי' כ"ט), ותמה תמה אקרא הלא הרב מקאפיש עשה בעצמו מעשה רב והיה הבעל מכשיר להעירוב שעשו בוומסב"ג בשביל חג הסוכות (וכדלהלן סט"ו), והדבר פשוט דכוונתו היה על מאנהעטן לחוד כמבואר שם, דיש בו רחובות גדולות שיש ס"ר בוקעין, אבל לא על ברוקלין, וכן כל שאר דברי הפוסקים המובא שם שכ' דניו יארק הוי רה"ר דאורייתא כוונתם על מאנהעטן, וכנ"ל בדברי הגה"צ משארמאש זצ"ל (אות י"ב), והוא פשוט, (וכן דברי שאר גדולי הפוסקים שמעתיק שם למחצה לשליש ולרביע, שהשמיט בכוונה מלפניהם ומלאחריהם בזוייף, עי' היטב במקור הדברים)].

סד. וככה אמר המשב"ק הרה"ח ר' יוסף [בהכנסת ס"ת הנ"ל אות י"א] כששאלו אותו האם אמת שהרבנית לא יצאה בתכשיטין ע"פ הוראת רבינו משום חשש

ראי' מדברי הג' ר' שמעון שוואב

ט) וכן מבואר להדיא בדברי הג' ר' שמעון שוואב ז"ל (מקורות ח"ה) בשעתו בטעם האיסור במאנהעטן [הנזכר בתוך מכתב היחידי שיצא בחייו של רביה"ק בשמו לחומרא[סה]], דכל החרדה לא היה אלא מחמת חששות בעלמא ולא מטעם רה"ר, **ובדאיכשר דרא מצוה לתקן ע"פ הלכה וע"פ הסברא**, וכנ"ל אות ג'.

עדות כ"ק אדמו"ר מקאשוי ושאר עדיות שבילקוט

י) וככה מעיד כ"ק אדמו"ר מקאשוי שליט"א במכתבו המובא בילקוט "**הנני זוכר היטב כאשר גילה מרן זצ"ל** דעתו וכו' מחמת המכשולות ופירצות שעלולין לצאת מזה וכו' עי"ש היטב. **הרי דמעולם לא חשש רביה"ק כלל לשום ספק רה"ר דאורייתא**, ועד"ז רוב מכתבי עדיות המובא בילקוט (כמפורט לעיל אות ו') שמבואר בהדיא **שלא עלה על דעתו הק' כלל וכלל לחוש לחשש רה"ר.**

עדות המשב"ק ז"ל

י"א) והכי מוכח מעדות בשם המשב"ק הרה"ח ר' יוסף ז"ל הנ"ל (אות ז', שנת תשי"ח) דאמר רביה"ק "**עס קען זיין א גוטע זאך**", ואי נימא דרביה"ק היה חושש לרה"ר, וכי דבר טוב וישר הוא לחלל שבת בפרהסיא.

עדות כ"ק אדמו"ר שליט"א

י"ב) וכן מבואר (שם, ועיין מקורות ח"א) מה שהעיד כ"ק אדמו"ר שליט"א בדעת דודו הק' **לתקן עירוב בב"פ.**

רה"ר דאורייתא, אמר בזה"ל "שקר גמור די רעבעצין איז אלע מאל ארויס שבת מיט צירונג", [ודלא כמ"ש בילקוט בשם בעה"ב אחד דדעת רביה"ק דאסור לצאת היום בתכשיטים ונשתנו הדינים דסי' ש"ג].

סה. ובילקוט כ' שרביה"ק דיבר עם הג' ר"ש באריכות על כל החששות והמכשולות שיכולין לצמוח מתיקון עירובין במאנהעטן, וביקש מהג' ר"ש שהוא יגיד את כל אלו החששות ומכשולות מדעת עצמו בלי הזכרת שמו של רביה"ק, שע"ז יתקבלו הדברים, והג' ר"ש כ' מכתב להעורך הפרדס ובו כ' חוו"ד כמו שקיבל גם מרביה"ק נגד תיקון עירובין במאנהעטן.

עדות אבד"ק פאפא זצ"ל

י"ג) וכמו"כ מבואר מעדות אבד"ק יאקע שליט"א (שם) דרביה"ק נתן הסכמתו המליאה לאבד"ק פאפא זצ"ל **לתקן עירוב בוומס"ב**.

הסכמת רביה"ק וביה"ד לתק"ע

י"ד) וכמו כן מוכח מהסכמת רביה"ק לתיקון עירובין כשנת תשל"ג-ו (לעיל אות י"א), שאם חשש רביה"ק לרה"ר א"כ כשבא הרב מראצפערט ז"ל שבדעתו לעשות עירוב, אמאי לא געד בו רביה"ק בנזיפה שבא להכשיל את הרבים בחילול שב"ק, וכן מכל מכתבי הסכמות מבית דינו של רבינו הק' שיצאו בחיים חיותו, ש"מ דיפה כח כי"ד וכח דהתירא עדיף והדרך סלולה לנו כפי דעת רביה"ק **דליכא בברוקלין חשש** רה"ר.

רביה"ק עשה מעשה רב להתיר עירוב בוומס"ב

ט"ו) ולקושטא האריכות בזה אך למותר דכבר מימים ימימה ומשנים קדמוניות (בשנת תשכ"ה ותשכ"ו) **עשה רביה"ק מעשה רב** כחג הסוכות **להתיר עירוב ברחוב א' בוומסב"ג**, כידוע לכל, וכאשר שמענו לאחרונה מפי הגה"צ ר' זלמן ליב פילאפף שליט"א, והגם שהיה בתנאי שיסורו תיכף אחר יו"ט (ומטעם דלהלן אות י"ח), מ"מ ע"כ **דלא חשש כלל** דהוי רה"ר, וכי מגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת[50].

מעשה רב דתלמידי וחסידי רביה"ק

ט"ז) ועל סמך הוראה זו טלטלו בראדני עשרות בשנים מדי שבת בשבתו זקנים חסידים ואנשי מעשה, ביודעם היטב שדעת רבינו נר לרגלם ואור לנתיבותם **דבברוקלין ליכא חשש** רה"ר **דאוריתא** (ועי' להלן אות י"ח).

יז

הליצנות והשקר בסילוף דעת רביה"ק

והרוצים להתעקש בליצנותא שבאמת חשש רביה"ק לחשש רה"ר, נגד מה שידוע ומפורסם לכל וגם בעדות ברורה ומעשה רב, עתידים ליתן את הדין, ואוי להם מיום התוכחה על עלבון התורה ועלבון רביה"ק שהעיזו

סו. והאמת דלדינא בנדון דידן אין נפק"מ בכ"ז, מאחר שהעיר מוקף בג' מחיצות העשויים בידי אדם באופן דליכא חשש רה"ר לכו"ע וכמ"ש האבד"ק קארלסבורג במכתבו הנ"ל אות ו', (ועי' מקורות חלק ג').

פניהם נגד אותו גאון וקדוש לעשות מפסקיו חוכא וטלולא בפטפוטי דברים בעלמא וחילוקים שונים ומשונים בסברות בדויות[סז] ככל העולה על רוחם[סח], וכאילו רביה"ק היה מתיר דבר שעיקרו מה"ת שחשש בו משום ספיקא חם מלהזכיר[סט], ומרן רביה"ק זי"ע אשר כל חכמי ליטא היו נגדו בקליפת השום לא בטלה דעתו ודעת אבותיו ורבותיו הקדושים שרפי מעלה אצלם.

עדות בע"ב לא נחשב לכלום

ולכן מה שכתב בהילקוט סיפורי מעשיות מכמה בעלי בתים שמכחישים כל העדיות מרבנים הגאונים בילקוט, ומעידין (בלי דרישה וחקירה) מה ששמעו בקטנותם איזה מילים בתוך הדברים דרביה"ק היה חושש

סז. ועי' לעיל (בראשית דבר) מש"כ רבינו דאף על סברא ברורה אם אין לו ראי' אין להשתמש בה להלכה כלל, אבל סברת הכרס מאן דכר שמיה.

סח. וכאילו רביה"ק המציא חידושים נפלאים הללו אליבא דהלכתא להורות הלכה למעשה, ומחמת איזה סיבה שכח לכתבם לזכרון עולם בתשובותיו וחידושיו שיצאו מתח"י הק'. ולדוגמא מש"כ המלקט לחלק בין רחובות העוועניו שהיא דרך לרבים לסטריטס שהיא דרך לבני המבוי (ולפי איזה שי' דמבואות של ט"ז אמה המפולשות לרה"ר אינו נידון כרה"ר, ודלא כסתימת הפוסקים עי' ביה"ל ריש סי' שס"ד, וכאילו ע"ז סמך רביה"ק, דבר שלא יצא מתחת כת"י קדשו ולא נשמע מעולם משמו של רביה"ק) הנה חילוק זה לא נמצא בשום פוסק, אלא חידוש הוא מפרי בטנו של הכותב הע"ה שהמציא מרוב חריפותו, דנחזי אנן מה בין 19 או 17 עוו. לרחובות הנקראים סטריטס, הרי מי שאינו דר בעוו. ג"כ אינו הולך לשם אא"כ בא לבקר שם או להביא ולהוציא סחורה וכדומה מהדרים שם, כמו מי שאינו דר באיזה סטריט, וכשהוא בא ללילך מסטריט לסטריט שצריך לעבור דרך עוו. כדי להגיע למקומו המבוקש, כמו כן בדיוק הוא הדבר בסטריט דכשבא ללילך מעוו. לעוו. צריך לעבור דרך הסטריט כדי להגיע למחוז חפצו, [ומשל למהד"ד אדם עומד בב"פ ב40 סט. 20 עוו. ורצונו להגיע ל10 עוו. 50 סט., הנה הוא צריך לעבור עשרה עוו. ועשרה סט. כדי להגיע למקומו המבוקש], וא"כ מה בין זו לזו, אין זה אלא דבר שיצא מכלל גדר האנושי ועל הכלל כולו יצא, וברור כשמש שלא ראו גדולי ישראל המסכימים רוב דברי הספר, והמזייף גנב דעתם בערמה בהראותו להם מקצת הדברים, ומי יתן והיה עם לבבם להקדיש מזמנם היקר ולבדוק עוד בעיניהם ולעיין היטב בדברי הספר איך שהוא מלא שגיאות טיפשות וסתירות, ויכריזו בפומבי שמעולם לא הסכימו שידפיסו דברי בורות כאלו.

סט. ועוד הם מעיזין ומלגלגין על דברי רבנים המתירים שכתבו דברים פשוטים

משום רשות הרבים באיזה רחובות בוומסב"ג, דבר שאין אף אחד מרבנים הגאונים תלמידי חכמים יושבי על מדין מתלמידי רביה"ק שיגידו שיודעים מפסק הלכה זו [שנתחדש לאחרונה כ' שנים אחר פטירת רביה"ק], הרי כבר כתבנו בארוכה (בראשית דבר) פסק גדולי הראשונים והאחרונים שאסור להאמין ממהדורי מילי אף מה שאומרים ששמעו בעצמם מצדיקי הדור, וכל שכן כשהם מכחישים עדותן של רבנים מובהקים מפורסמים ודברים ידועים וברורין לכל תלמיד חכם ע, ובפרט בדעת רביה"ק דכבר הוחזק בזה אף בחיים חיותו שבשווקים וברחובות נאמרים בשמו דברים שלא היו ולא נבראו בדברים העומדים ברומו של עולם, ואפילו במלאכיו לא יאמין כאמור שם, כל שכן פשוטי המון עם שבאין להעיד שלא בפניו שאין להאמין להם כלל, (ועיין לעיל שם מגמרא דאין למדין הלכה אלא מהלכה למעשה, ועוד שם תוקף התנגדות רביה"ק לסיפורי מעשיות וכל שכן לפסוק הלכה על פיהן).

עדות ברורה ונאמנה מש"כ וביה"ק

ורצוף פה (מקורות ח"ד) מכתב מהרה"ח ר' צבי וועבער שליט"א תלמיד בעמח"ס בית ארזים שהיה שליח מיוחד להולכה וקבלה לברר מקחו של אותו צדיק [שאין לנו היום רשות הרבים דאורייתא] **ושכתב רבינו בכתב יד קדשו תורף הדברים בפרטי פרטיות להלכה ולמעשה כאשר יראה המעיין**, ובודאי דבריו המדוקדקים נאמנים מאחר שעולה בקנה אחד

וברורים לחלק בדעת רביה"ק בענין גזירות והרחקות דלכל זמן ועת לכל חפץ לפי הזמן המקום והמצב, וד"ל.

ע. ולדוגמא מה שהעיד שם ר' עקיבא ווינשטאק בעדות שקר בדעת רבינו שחשש שבעדפארד הוא רה"ר דאורייתא להלכה למעשה, מלבד שסותר כל דברי הרבנים הגאונים תלמידיו המובהקים של רביה"ק, גם סותר דברי עצמו מש"כ לפני ארבעים שנה בחייו של רביה"ק בספר המנהגים (אות קל"ז), פ"א שכחו הסידור כתר נהורא שמתפלל, בביתו, צוה שיביאו ע"י קטן, ואמר שאצל אביו הק' בעל קדושת יו"ט זי"ע ג"כ שכחו הסידור בביתו, והובא לו ע"י קטן, ולא מיחה בדבר, (עי' לעיל אות י' דכמה פעמים נתקלקל העירוב בסיגוט ע"י אנטיסעמיטן).

הרי שרביה"ק השוה טלטול מביתו שעל בעדפארד עוו. בברוקלין, לטלטול בעיר סיגוט דלא הוי רה"ר, ועוד דהרי איסור תורה הוא לגדול לצוות לקטן לעשות איסור דאורייתא (עי' סי' שמ"ג), ומדציוה רביה"ק להביא הסידור שמע מינה דלא חשש כלל לרה"ר דאורייתא, ועל הכלל כולו יצא.

עם מה שהעידו הגאונים הצדיקים, וכאשר נתבאר בראיות ברורות וחזקות שאין עליהם תשובה[עא].

יח

דברי אדמו"ר מקאשוי דהמתירים מעולם לא התירו בלאק עירוב במכתב כ"ק אדמו"ר מקאשוי שליט"א כתב וזה לשונו: וביותר יש להרעיש על מה שנפרץ לאחרונה שעושין עירוב לרחוב יחידי בהרבה רחובות, והוא מכשול עצום כמו שנראה בחוש, ומעולם לא עלה על דעת שום גדול בישראל להתיר כזאת ומצוה גדולה לבטלן, עד כאן לשונו.

ובזה יובן עדות הדומ"ץ שליט"א ושאר עדיות הנותרים ומעתה ברור לכל בר דעת דאין ללמוד כלל מהתנגדות רביה"ק על בלאק עירובין לתיקון עירובין בכלל, דהרי אף הרבנים הגאונים המתירים עירוב בשכונה (ואפילו בכל מאנהעטן או ברוקלין), מכל מקום היה דעתם לאסור תיקון עירובין פרטיים שאין להם השגחה כלל, והמכשולות רבה. ובזה יובן מה שהעיד הגה"צ דומ"ץ וומסב"ג שליט"א שרביה"ק לא הסכים לתקון עירוב על הרחוב שלפני בית המדרש, ועיין עוד לעיל (אות ט') מכתב עדות מאדמו"ר מסאסוב שאמר רביה"ק לכ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל שיהיה העירוב על כל השכונה", ובדברים אמיתיים הללו נפלו לבירא עמיקתא כל הראיות ממכתבים דילקוט הנ"ל הנותרים[עב] עג.

עא. ואגב גררא מה שהעידו כמה אנשים שהגה"צ רבי יונתן שטייף זצ"ל חזר בו ממש"כ בספרו דלית לן רה"ר, הוא טעות מוחלט, דלא דרש ברבים אלא לענין תכשיטים דאיכא מ"ד דאף בכרמלית אסורה, וזה פשוט למעיין קצת בדינים הללו, וכאשר מעידים הרבה אנשים ששמעו כן מפיו, ורצ"פ (מקורות ח"ה) מכתב מנכדו המברר כשמלה דברי זקנו זצ"ל בהוכחות גמורות, ועי' במכתב מהדומ"ץ דקהל עדת יראים (הנ"ל אות ה', מקורות ח"ב) תלמיד מובהק להגה"צ ר' יונתן שמבואר שם דמעולם לא חזר בו רבו ממה שפסק כל ימי חייו דלית לן האידנא רה"ר, [ועי' לעיל (אות י"ג) דברי הפוסקים נגד האומרים שמחבר חזר בו ממש"כ בפירוש בטפרו].

עב. א) עדות הגה"צ אבד"ק גראסווארדיין זצ"ל, ב) עדות הדומ"ץ הגה"צ רז"ל פילעפף שליט"א ששמע מתרי גברי, ג) מכתב גילוי דעת מאבד"ק שאפראן שליט"א, ד) מכתב הרב דביהמ"ד אראד שליט"א. ועל דרך זה ה) עדות ר' שמ"נ קארפען נ"י, ו) עדות ר' יוסף בעכער נ"י, ז) עדות ר' וואלף כ"ץ נ"י, ח) רח"צ וואלנער נ"י.

עג. ומה שהתמרמר המזייף הנ"ל דבחייו של רביה"ק לא התחצף איש לעבור על

אחרית דבר

עשינו שלא תשתכח תורת רביה"ק

טוב אחרית דבר מראשיתו, שזכינו לברר מקחו של אותו צדיק, דהגם שהן דברים ברורים ופשוטים לתלמידי חכמים ורבנים יודעי בינה בדעת תורה אמיתית שעמדו על דעת רבם, מכל מקום היה שורה ערבוביא ובלבול המוחות ממה שהפילו עליהם המתנגדים[עד], ועל ידי ספר זה עשינו שלא

רצונו וכו', יש להעיר דמן הראשונים שהעיזו לתקן בלאק עירוב נגד דעת רביה"ק הוא קהלת סאטמאר בעצמן, שעירבו ברחוב ראדני מקום דריסת רגל לכל בני העיר וטלטלו שם נערים עם זקנים שנים רבות כידוע ומפורסם לכל אנ"ש, וכן בכל העיר נמצאים בלאק עירובין שנעשו ע"י אנ"ש (וממציאות זה גופא ברור דגם הרבנים שאסרו עירוב על כל השכונה היו מתירין עכשיו מאחר שנפרץ הדבר בב"פ וומסב"ג תיקון בלאק עירובין בפירצות ומכשולות עד אין שיעור, וכפי דברי כ"ק אדמו"ר מקאשוי שליט"א דזה חמור יותר לכולי עלמא), והגם שכל זה לא היה נעשה בהוראת דומ"ץ וומסב"ג שליט"א וכלשונו מעולם לא נזדקקתי לזה עי"ש, וממעשה הלזה יש פירכא עצומה לקשיתו הגדולה של המלקט הנ"ל איך אפשר שדעת רביה"ק להיתר מאחר שלא תיקן עירוב בעצמו (ועי' לעיל אות י' אמיתת הדברים בזה, וע"ע בראשית דבר מגמ' דאין למדין הלכה מקוט ועשה כש"כ משב ואל תעשה, ועי' מש"כ בשו"ת רדב"ז [סי' ב"א ר"כ] שיש בידינו כלל שאין לנו לפסוק דין מדהוה ליה למימר הכי דשמא לא ידענו טעמו ע"כ, ועי' לעיל אות ז' לשון רביה"ק כללו של דבר מי שאמר שיצא מפי איזה הוראה בענין זה הוא שקר מוחלט ע"כ, וד"ל), ולפי הנראה בעיני השכל האנושי הדברים ק"ו, אם אחר טלטל שנים רבות בראדני ע"י חסידים ואנשי מעשה בתמימות לבם שהוא בהוראת הדומ"ץ [דסו"ס מעולם לא מיחה, וגם לא השמיע דעתו נגד זה], נתברר דמעיקרא ליתא ולא הזדקק לזה מעולם, וראינו כזה אינו ראי', לא ראינו לא כ"ש, והאריכות אך למותר.

עד. שבאמת עיקר מקור כח המנגד מאז ומקדם (עי' קו"ק משנת תשל"ט) הוא מכת המזלזלים בכבוד רביה"ק ומתלוצצים בסתר ובגלוי משאר דבריו, ופסקיו הקדושים אף בעניני עיקרי הדת וקדושת עם ישראל אין תופס להם מקום כלל, ומה שלרבינו הק' הוא ביהרג ואל יעבור למצוה גדולה יחשב להם, (יעיין נא הקורא בגילוי דעת שהפיצו האוסרים בשנת תש"ס איך שהצטרפו לחתום עליה גם רעבנים שמטיפים דרשות של דופי ביום הקמת מדינה של גיהנום, וד"ל), לכך לא איכפת להו לסלף דעתו הק' להתאימו לדעת חכמי ליטא.

ואותן שמייחסים עצמן לתלמידי רביה"ק ומחמירין ומוסיפין גזירות וחומרות על דעת קדשו ככל העולה על רוחם ביודעים ובלא יודעים, הנה כבר צווח

תשתכח תורת רביה"ק, ושלא תהא מכשול לדורות הבאים שיהיה להם מקום לטעות ח"ו בדבריו הקדושים והטהורים, ושבשתא כיון דעל על[עה].

בפסוק חי אנכי לעולם מרומז שמו הק' של רבינו

וידוע מה שיצא מפ"ק של מרן רבינו הק' זי"ע בסוף ימיו ברמז שמו הק' מפסוק (דברים לב, מ) כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי לעולם, כי צדיקים במיתתן קרויין חיים, ככ' ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום, וכמו שאמר רבינו הק' שתיבת חי שהוא באמצע הוא להורות שאם ימשיכו ויזכירו דברי תורתו אז יהיה תמיד בבחינת חי, וכמו דבחיים חיותו לא היה אפשר לסלף לזייף ולהכחיש את דעתו הקדושה, כך כאשר עלה לגנזי מרומים עדיין חי אתנו היום וזכו לו משמיא שדבריו חיים וקיימים נאמנים ונחמדים לעד ולעולמי עולמים.

החוב לקיים עלינו דברי רביה"ק

וכאשר הגענו לזה, החוב קדוש על כל תלמידי וחסידי סאטמאר אשר כבוד ודעת רבינו הק' נוגע ללבבם לזעוק ולהתריע בכל עת מצוא בדיבור ובמעשה נגד המילוף איום ונורא והתהפכות דברי אלקים חיים, להוציא מלבם של האומרים חם מלהזכיר דרביה"ק ביטל בניו יארק תיקון חכמז"ל ומנהג אבותינו ורבותינו זצ"ל, וזה לעומת זה חזקו ואמצו גבורי חיל תלמידי אותו גאון וקדוש שלבם כואב על חילול כבוד התורה בכלל וכבוד רביה"ק בפרט מחילול שמו הק', ועושין מעשה על פי דעתו הטהורה[עו],

---

רביה"ק זעקה גדולה ומרה שהם גרועים יותר מאותן המתנגדים ומקילין, דמהרסין ומחריבך ממך יצאו, כידוע ומפורסם לכל, ועי' לעיל בראשית דבר, ועי' מש"כ רביה"ק בעה"ג ועה"ת אות קי"ח.

עה. ואף לאותן הכסילים שעדיין אור וחושך משתמשין בערבוביא ודברי המזייף בילקוט בחלקלקות לשונו הכה שורש בלבבם ולבם נוקפם דמידי ספיקא לא נפקא, הרי כללא דמילתא כבר כתבנו לעיל (בראשית דבר) מש"כ רבינו הק' דהיכא שאין המנהג או התקנה ברור אוקמי' אדינא, ובפרט בדבר זה שמצוה מד"ס לעשותו, ותל"מ.

עו. וכן מצינו שרביה"ק עשה מעשה רב בעצמו לטלטל במקום שהיה עירוב מתוקן כראוי כדי לחזק העירוב נגד המערערים, עי' במושיען של ישראל (ח"ו עמ' צ"ח) שבעיר גראסווארדיין נתעוררה שאלה על כשרות העירוב, והראב"ד הגה"צ בעל פת"ז זצ"ל וחתנו הגה"צ בעל מנחת יצחק הכשירו את העירוב, ולעומת זה היו חסידים בעיר שנמנעו מלטלטל, וכששבת רבינו הק' בעיר גראסווארדיין באו

אשר לאורו ניסע ונילך לחומרא ולקולא עד ביאת גוא"צ, במהרה בימינו אמן.

תלמידי וחסידי מאטמאר ברוקלין יע"א

החסידים וספרו לרבינו את כל הטענות שיש להם על כשרות העירוב, וביום השבת הזמין המנחת יצחק את רבינו לקידושא רבא בביתו, ורבינו נענה לו והלך לכבודו, ושאל רבינו את המנח"י על דבר העירוב, והמנח"י התחיל לסדר את צדדי ההכשר על העירוב, והשתעשו אהדדי שעה ארוכה במשא ומתן של תורה בהל' עירובין בעמקות ובהיקף כל הסוגיא עד שהעלו ארוכה לכל הענין, ורבינו עשה שם מעשה רב שכשיצא מפתח הבית שם הלך יותר מד' אמות עם המטפחת בידו כדי לחזק העירוב נגד המערערים דשם.

העתק מאמר מקובץ הפרדס מאת הג' ר' שמעון שוואב ז"ל

„שקורם לכן לא נכנס אדם לשם לעבודה", כמש"כ רש"י, והא לדעת הגר"א אין יום הכפורים תחלה במקום, הא גם קודם נכנס תחלה בסדר הזה, ומתבאר מכאן דיוהכ"פ הוי תחלה במקום וע"כ דקודם יוהכ"פ טרם שנכנס שם כפעם הראשונה לא הי' אהרן נכנס גם בסדר הזה. ואין לומר דיוהכ"פ תחלה לעבודה הכוונה על פעם ראשונה של כל השנה ואין הכוונה על יוהכ"פ ממש, ז"א, חרא דאין יום של כל השנה, גם אם אהרן נכנס נקרא יוהכ"פ, ועוד הא בכל השנה גם בשעה שנכנס בסדר הזה לא בעי פרישה כלל. ומוכח כדברינו דרק לאחר שאהרן נכנס ביוהכ"פ לפני ולפנים הי' נכנס אח"כ ג"כ בכל השנה, ואפשר דהכוונה תחלה במקום שמקורם לכן לא נכנס אהרן משום חיוב חובה של חובת היום, וזה שנכנס מקודם יוהכ"פ כסדר הזה אין זה מגדר כמדה של „תחלה מעבודה", משום שנכנס לא בתורת חובה, רלא הי' עליו שום חיוב ליכנס. אולם הלשון משמע רלא נכנס מקורם כלל, וע"כ דקודם יוהכ"פ אהרן לא הי' נכנס.

לשאלת חכת „בניישראל" מהודו

(המשך מעמוד 11)

יום שהתקנה במקומה ולא פירסמו שטעו מכשילין כל בית ישראל והרבנים ודיינים ובפרט של רבנות הראשית שאינם מרימים קולם באופן רשמי למחות (כמו שעשה הרב אליעזר וולדנברג שליט"א) כולם חייבים באחריות תקלה זו.

ומה שיש מוכיחים מאגרות הרמב"ם שמביא מיישוב יהודים מהודו ששומרים מילה בשמיני ושבת ומוכח שהם יהודי אינו שום הוכחה ח"ו דאשית אמת שהיה שם ישוב יהודים רק נתערבו לאט לאט עד שהיום מצאצאיהם ספק מי הוא מזרע אברהם והרמב"ם לא פירש דשרי לקהל ולא ברק עד כרי להשיאם ובכלל אולי היה אז מקוצין גם קבוצה כזה והעיקר שמזה אין לבנות להתירן בקהל.

עם ישראל עורו והתעוררו! תורתנו הקדושה עומדת בסכנה! הבה נרים קולינו ברמה ולא נשתוק בעת ובעונה כזאת.

מכתב בענין תקון ערובין במנהטן

הרב שמעון שוואב

כבוד הרב העורך שליט"א.

קראתי מאמר ארוך ב„הפרדס" האחרון מהרב ר' מנחם מ. כשר בענין תקון ערובין במנהטן ובבקשת סליחה מהו"כ הרבנים הגדולים שליט"א המתעסקים בענין זה לא אוכל לעבור עליו בשתיקה ורואה אני חובה בעצמי לחוות דעתי ברבים מטעמים וניימוקים דלהלן.

הנה בודאי אין אני כדאי לפלפל בפסקי־הלכה של גאוני דור האחרון זצ"ל המובאים בתוך המאמר ובכלל מי אני שאוכל להכניס את ראשי בין ההרים הגדולים המהמירין והמקילין ולא בפסקי־הלכות אני עוסק להסביר פנים לכאן או לכאן, וגם ח"ו לא באתי לקנטר, והלואי ויכולתי להשקיט נקיפות לבבי ואת החששות החמורות המנקרות במוחי — בנוגע לשאלה זו — החרשתי, ולא העזתי פני לפרסם ברבים דברי בקורת והתנגדות, אך מאחר שקראתי בסוף המאמר הנ"ל שהועד למען תקון ערוכין יקרא בקרוב אסיפה גדולה מרבני מנהטן, בה יחליטו סופית אם יש לסדר תקון ערובין במנהטן אם לחדול, או אמרתי בלבי כי השקט לא אוכל בדבר שעלול לגרום חלול ש"ק וחלול השם ח"ו ומדאגה מדבר החלטתי למרות רצוני למחות בקול רם מפני שהשעה צריכה לכך ואת הו"כ הרבנים הגדולים חברי הועד הסליחה ואת והב בסופה.

א) הנה הכל מודים שמצוה גדולה לתקן ערובין למנוע את העם מחלול ש"ק, וזכות גדולה להמנות לרבר מצוה חשובה כ את ואדרבה כל מי שמעכב אז קילר האחריות תלוי על צוארו ולית מאן רפליג — אולם בעת ובעונה הזאת ובפרט במדינה זו המי שובשת בגסות ובבורות, בשעה שקלי הרעת גברו למעלה ראש ונערים יעמרו במקום זקנים ולא יתבוששו לגלות פנים בתורה שלא כהלבה, ולדרוש דרשות של דופי בכל פינות ומחנות, והמלחמה עזה נגד מחבלים כרם ה"צ, מערכה מול מערכה, בשעת חירום רוחני כהיום, בודאי יש להתחשב עם המצב

חוברת ה' הפרדס שנה ל"ו 27

העגום, כי אמנם חוששני מחטאת ותקלה גדולה ויתירה, וחורבה נוראה העלולה שתת־הווה מתקון זה. ונהפוך הוא שבמקום תקון יצמח קלקול, ותחת אשר יתמעט חלול השבת יתרבה ח"ו בסיבת תנאי־החיים בעת כזאת. ואם אף איש אחד יעבור ד' אמות ברשות הרבים במקום האסור בסבת התקון החדש, ח"ו, מה נענה ליום הדין? וק"ו ב"ב של ק"ו באם יש לחשוש שרבים יקילו את ראשם ככל עניני שכת ושמירת המצוות בעקבות ההתחרשות הלזאת, על אחת כמה וכמה שלא נמצא אז מקום אנא נוליך את חרפתנו.

ב) הנה עלינו לדקדק בדברי הגאון הגר"א הנקין שליט"א המובאים במאמר הנ"ל שכתב בפירוש שצריכים לפרסם ברבים שהתקון... מועיל רק לענין שכירות מקום אבל עירובי חצרות צריך בכל בית שיש בו שני יהודים ...ועוד צריכים לפרסם דיני מוקצה שאינו ניתר בעשיית הערוב... ולפרסם שרק האי מנהטן נכנס לתוך היתר הערוב ולא שאר חלקי העיר... ובאופן זה יש לקוות שהערוב יהי' רק תקון ולא תצא תקלה מזה, עכ"ל. וא"כ יש לנו רשות להטיל ספק ולחוש שוש אולי ושמא ח"ו תצא תקלה מזה, שרבים לא יקראו את המודעות או לא ישגיחו על מה שהוועד מפרסם באיזו לשון שהיא, או דלמא לא יציתו לדברי האזהרות של הרבנים, וכאן המבין שואל: ומי צייתי? הטרם נדע כי לא ישמעו לדברי המזהירים והמוכיחים? הלא ראינו במו עינינו שאף רבנים ומנהיגים לא הטו אוזן לפסק הלכה של אחר עשר ראשי ישיבה מפורסמים, מה יעשו דלת העם, אותם האומללים אשר לא חכו לתקון הערוב והוציאו בש"ק מתוך אי־יודיעתן או אפשר מקלות הראש האם יסירו עכשיו את כל חפצי המוקצה מכיסיהם ומן ה"פאקעט־בוקס" אשר בידי נשיהם? ובאם יטיילו על הנשרים, ד"מ ממנהטן לברוֹנקס, בשבת, האם באמת יצייתו להריק את כסיהם בדרך? ואם ידעו ויבינו ענין של צורת הפתח, ועד איזה מקום מותר לטלטל ומאיזה מקום אסור?

ג) מאחר שעיקר היתר הערוב תלוי במציאות, כלומר מנהטן היא אי מוקפת בימים ונהרות מכל צד, צריכים להסביר לצבור שלפ"ז אין צריכים לעשות מחיצות, וכמעט שאין צורך לשום תקון כ"א לשכור את העיר משרי העיר ולקנות קופסא של מצית וחסל. ואז ישאל כל אחד: א"כ שהדבר כ"כ קל, למה לא עשו זאת הרבנים זה כבר ולמה הטריחו עלינו בחומרות יתירות עד היום? מאחר שאינם רואים עין בעין את סימני הערוב כמו חוטים מתוחים, צורת הפתח וסימני היכר וכדומה, יתמהו על החפץ, כי לא ישכילו ולא יבינו הלכות שבת ודעות התורה, ובטח ימצאו רבים מעמי הארץ אשר יחשבו מחשבת פגול על הרבנים שברצותם מחמירים וברצותם מקילים, ולולי שלא היו עצלים ונרכים ומתנגדים זל"ז כל השנים הללו, כי אז לא היו צריכים להוהר עד היום באיסור הוצאה, והראיה, כי הנה לא חדשו הרבנים דבר ולא עשו מחיצות ילא טרחו ולא עמלו, כי אם נתווכחו כולם יחד באספה והחליטו ברוב דעות שמה שהוא אסור בכל ערי אמריקה ער עכשיו, ומה שהוא אסור בכל חלקי העיר ניו יורק, ומה שהי' אסור במנהטן עד שבת שעברה יהי' מותר משבת זו והלאה כי כן הסכימו הרבנים? ומי מן הקלים שלא יחשוב שלולי הרבנים ידונו כמו"כ על שאר איסורים וחומרות, כמו עלקטריק, עלעווייטר כו' הלכות אישות כו' כי אז בודאי גם כן ימצאו היתרים פשוטים וקלים כמו זה, ובאם איסור הוצאה כ"כ קל למה יש להחמיר באיסור מוקצה וכו'. האמנם לא צריכין לחשוש לכל זה בדור עני כדורנו? וכי לא צריכים אנו להזהר מחנפי לעג של הקונסרבטיבים והריפורמים למיניהם, שיפרסמו בעתונים שהרבנים קנו את אי מנהטן מן הסיטי־האלל ביוגודה אחת כמו שעשו הגויים בימי קדם מן האינדיאנים וכדאי בזיון וקצף? וימצאו אז אחרים האומרים אדרבה כי מקדמים בברכה את „גבורת רוח" הרבנים המחשבים במציאות החדישה, ובטח יחדשו תקונים אחרים בקרוב

לפי רוח הזמן, וסימן טוב הוא שהתעוררו החרדים סוף סוף מתרדמתם וכדומה. וכי לא צריכים לפחוד ולדאג אולי יש ממש בחששות האלו? אולי ח"ו יצא שכר "התקון" החדש בהפסד הנורא והאיום העלול לצמוח מזה?

ומה יעשו התמימים שאינם בני תורה להשיב פני שואליהם והמלעיגים עליהם? האם אין אנו צריכים לפחד שמא גם תמימי דעים שאינם יודעים להשיב יתמהו ותתבלבל דעתם ויאבדו את דרך הישר באמונה ובשמירת המצוות, כמאמר החכם אשר לצנות אחת דוחה מאה תוכחות.

זאת ועוד אחרת. קדושת השבת היא בב־חינת גוסס ואסור ליגע אפילו באצבע קטנה לפי מצבנו היום פה. איסור הוצאה היא אבן הבוחן בין יהודי שומרי תורה באמת ותמים ובין המקיל את עול מלכות שמים מעליו. בדרך כלל אפשר להסכים שמן הס־תם כל איש ואשה ביניהו הנזהר מאיסור הוצאה בש"ק היום מוחזק הוא לנו לירא שמים בעניני כשרות, עדות שווכין, חנוך, התחברות וכדומה, וע"ז הנסיון מורה למרי ולפי מצבנו אנו הרי הזהירות בהוצאה נעשתה לאבן בוחן וסימן היכר, וכי יש לנו הרשות כעת עתה בעוד דלא אכשיר דרא, לבטל בידים את הסימנים המובהקים הללו ולהיות גורמים בתקון זה להגדיל בלבול המוחות וערוב הפרשיות שהם כל כך בעוכרנו?

כלל של דבר כל אלו המרובים שכבר הוציאו בשוגג או כמזיר בש"ק ימשיכו את דרכם ולא ישמעו לרברי המזהירים מעתה כמו שלא שמעו מקודם אך הירואים העומדים בנסיונות החיים במסירת נפש עד היום מע־תה יקבלו מתנה נאה „לכבוד המקום לכבוד התורה ולכבוד השבת", ויכולים להביא את הפאקעטבוקס לבהכ"נ כמו שעושים מחללי שבת מאתמול שלשום וכדומה.

ולפי כל הנ"ל לא נשאר לנו רק טעם אחד לשבת, לחייב את התיקון, וזהו, להציל את השוגגים באיסור הוצאה מעונש ח"ו ואת קלי הדעת מחשש מומרות, ובודאי טעם זה חשוב הוא בלי ספק, אבל למחלה זו קל מאד למצוא תרופה, ווהי:

ילכו נא הרבנים המכריעים כדעת המ־קילין וישכרו את האי מנהטן משך העיר ככל הלכות ערובין אך לא יפרסמו את הדבר כלל, ואז את נפשם הצילו וגם את נפש העוברים בשוגג על איסור והוצאה דרבנן (לפי שיטתם) הצילו מעונש חמור, וד' יסלח להם לכל הטועים, וכל זה אפשר בלי פרסום, בחשאי, וע"ז הכל מסכימים בחפץ לב אבל כל הקהל אל יוציא איש מביתו ביום השבת, ובפרט שהגאון ר"מ פיינשטיין שליט"א כתב בפירוש שבכל אופן בעלי הנפש יחמירו על עצמם ולא יוציאו כבתחלה.

ועלינו לקוות להחזקת התורה ברוב הצעיר וכל בננו יהיו למורי השם ויר גדולי התורה תהי' תקיפה ואז כל אחד ישמח להשתתף בזכות הרבים ולתת יד לתקן ערובין בכל ועיר עפ"י הלכה וע"פ הסברה גם יחד, ושלום על ישראל.

הרב שמעון שוואב

כום-תנחומים

השתתפותנו החמה בצערו הגדול של כבוד ידידנו החשוב
הרב הגאון הנגדול
ר' ניסן טעלושקין שליט"א
מגדולי הוראה ומזקני רבני אמריקה
בהילקח ממנו אשתו הרבנית החשובה ע"ה.
השוכן בציון ירפא את פצעי לבבו ולא יוסיף לדאבה עוד.

המערכת

מקורות חלק א

עדות בדעת כ"ק רביה"ק זי"ע

מקורות חלק א

עדות כ"ק אדמו"ר מפאפא ז"ל

מכתב הגה"צ אבדק"ק יאקע שליט"א

ב"ה. לכבוד הרב הגאון הגדול, מרביץ תורה לעדרי צאן קדשים, מוכתר בנימוסין בנש"ק מו"ה חיים יהודה כ"ץ שליט"א אב"ד דק"ק סערדאהעלי יע"א

במענה לבקשתו הנני בכתב יושר דברי אמת איך שהיה לי שיחה נעימה עם כ"ק ש"ב אדמו"ר הגה"ק אב"ד פאפא זצ"ל בערך איזה חדשים לפני פטירתו לחיי העולם הבא[א], בתוך הדברים שאלתי דעתו בענין תיקון עירובין בברוקלין, ענה לי, בודאי עלינו מוטל לתקן העיר בעירוב המתיר הוצאה בשבתות, דודי הקרן לדוד בשבתו על כס הרבנות בעיר סאטמאר, ראשית עבודתו היה לתקן העיר בעירוב, וכך המשיך השיחה — בעבר נכנסתי לכ"ק מרן הגה"ק מסאטמאר זצוק"ל, הצעתי לפניו תיקון עירובין בוויליאמסבורג, וענה בחיוב ונתן הסכמתו המלאה, אלא ששאל שמי יהיה אחראי בעד תיקונו שיהיה באופן המועיל, והשבתי שהעיר ימנה רבנים שישגיחו שיהיה הכל על מכונו וכדינו ויפקחו על הכשירו, והמשיך האדמו"ר מפאפא זצ"ל, בשבוע זו שלחתי בני הגדול מו"ה יעקב יחזקי' נ"י שיסייר בעירנו כל המקומות הפירצות שצריכין תיקון, בכדי לכונן העירוב על מכונו.

בזה יצאתי יד"ח לברר מקחו של צדיקים מרן וצ"ל וי"ע

בעה"ח י"א חשון תש"ם לפ"ק

חיים ישעי' קעניג
אב"ד ור"מ דקהל חשק שלמה דיאקע
בעמח"ס שו"ת חקי חיים ה"ח

א. ומזה סתירה לאלו שכתבו שהגה"ק הנ"ל חזר בו וד"ל, ועיין עוד לקמן חלק ה.

עדות כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א
בנוגע תיקון עירובין בבארא פארק (ברוקלין נ.י.)

מכתב הגה"צ רבי יוסף דוד טייטלבוים שליט"א
בהגה"ק מסאסוב זצוק"ל
אב"ד דק"ק קרית ישמח משה

בעה"י, ט' סיון תש"ם לפ"ק.

שלום וישע רב, לאור נערב אשר במערב, הגאון הגדול, מעוז ומגדול **מדר"י ראטה שליט"א אבדק"ק קארלסבורג.**

הנה לאחר שראיתי מכתב מעכ"ת שליט"א בענין **דעת רבינו הק' מסאטמאר זיעוכי"א**, באתי בשורות אלו כדי שלא אלכד ח"ו בעוון כובש עדותו, לכן מצאתי לנכון להודיע לכבוד מעכ"ת שליט"א מה שבעצמי שמעתי מפי רבינו הגה"ק מסאטמאר שליט"א בענין דעת רבינו הק' זי"ע אודות תיקון עירוב בשכונת בארא פארק.

גופא דעובדא הווה בעת שהותי בנוא יארק בשנת תשמ"ב, באתי לקרית מלך רב ה"ה קרית יואל, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו של רבינו הגה"ק שליט"א להיות בשולחנו הק' ביומא דהילולא רבה ל"ג בעומר, ומצאתי חן בעיני המלך ועיכב בעדי מלחזור באותו היום. למחרת לעת שעות אחה"צ נכנסתי לקודש פנימה ודנתי לפני כ"ק רבינו שליט"א לברר כמה הלכות ומנהגים אשר היו נהוגות בבית אבותינו הק'.

[בתוך כך באה אל הקודש פנימה בתו הבכירה של רבינו שליט"א להבחל"ח הרבנית הצ' מרת חיה ע"ה ליטול ברכת פרידה. ושאל אותה רבינו שליט"א אמאי אינה נשארת לשב"ק כאן (בקרית יואל), ואמרה שלמען האמת הי' רצונה להשאר, ובפרט למען בתה התינוקת הקטנה שהיתה על ידה, שבאמת מוטב לה להשאר, כי כאן יכולה לצאת בשבת עם הבת ולשאוף אויר צח, מה שבד"כ אין ביכולתה לעשות, אך ההכרח לא יגונה וחייבת היא ליסוע.]

ואנכי צעיר לימים הייתי ועזות דקדושה היתה בי, שאלתי את רבינו שליט"א, אמאי באמת לא תיקנו הרבנים הגאונים היושבים על מדין, עירוב בבארא פארק. וענה לי רבינו הגה"ק שליט"א בפשטות גמורה, "דלאחר שעברתי לבארא פארק כשבא דודי הגה"ק זיעוכי"א לשבות שבת בב.פ.

(כמדומני בפ' וישלח תשכ"ו), אמרתי לדודי הק' זי"ע "דהרי עה"פ "ויחן את פני העיר" איתא ברש"י דתיקן להם עירובין, ע"כ הי' רצוני לדעת האם ראוי לעשות עירוב על הרחובות הסמוכים לבית מדרשי (שהי' או על 15טע עוועניו), שיוכלו הבע"ב לטלטל, וגם כדי שכני משפחתי הנשואים יוכלו בעזה"י לבוא שבת לביתי עם טפיהם. **ואמר לי דודי הק' זי"ע, אדרבה ואדרבה**, אכל שיהי' העירוב על כל השכונה[ב], ומן הראוי והנכון שתכוא בדברים עם הרבנים הגאונים החשובים דפה לתקן העירוב עצהיו"ט".

והמשיך רבינו שליט"א ואמר, ד"באמת באתי בדברים עם כמה רבנים אודות זה הענין, אך כמה טרדות הזמן וגם כי היו איזה מנגדים, לא הגענו אז לידי סיום הענין", עכתדה"ק.

תקופת זמן אחרי זאת, נפגשתי עם א' מגדולי זקני הרבנים הגאונים החשובים דבארא פארק, ובשסיפרתי לו מה שאמר לי רבינו שליט"א, אמר לי, שגם עמו דיבר רבינו שליט"א בשעתו אודות הנחיצות לתקן עירוב.

ובהיותי בחורף דהאי שתא כנוא יארק כשדברתי מענין זה עם חדב"ן ש"ב הגה"צ מוהר"ר דוד דוב מייזליש **שליט"א אב"ד דקהל יט"ל דסאטמאר ב.פ.**, סיפר לי ששמע מפי רבינו שליט"א, שבשנת תשמ"א כאשר הביאו לפניו לחתום על כרוז כללי נגד תיקון עירוב בבארא פארק, כשו"א לא הסכים לחתום עליו, עד שתיקנו בו הלשון "שלא לסמוך על העירוב הנ"ל" דייקא, והיינו מצד אופן עשייתו, לבל ישתמע חלילה התנגדות על עירוב שנעשה במיוחד ע"י צוה"פ. ובזה יצאתי ידי חובתי לברר מקחו של צדיק, ועל חיזוק מצוה זו מ"דברי סופרים הצריכים חיזוק יותר משל תורה", ככר הבטיח כ"ק זקנינו הגה"ק בעל ייטב לב זי"ע ע"ז עוה"ב בידוע, ויה"ר שיתקיים בנו "השם גבולך שלום" וגו'.

הכוה"ח לכבוד התורה ומצוותיה ולומדיה,

הק' יוסף דוד טייטלבוים בהגה"ק מסאסוב זצוק"ל
אב"ד קרית ישמח משה

ב. כידוע התנגד מרן רבינו הקוה"ט לבלא"ק עירובין מפני גודל המכשולות שי"ל עי"ז, כי מאוד ניקל ושכיח להיכשל בשוגג באיסור הוצאה חוץ לתחום העירוב, ומשו"ה ציוה להסיר את העירוב שעשו בשבת חוה"מ סוכות אצל הפראדשעקט"ס, תיכף אחר סוכות. וכפי דעתו הגדולה התנה שיהיה העירוב דוקא על כל השכונה.

עדות הגה"צ ר"ח מיכאל דוב וויסמאנדל זצ"ל
ע"י תלמידו הרה"ג מוה"ר ליביש גאטטסמאן שליט"א [ג]

א] שמעתי ממו"ר מוהרחמ"ד שאמר בזה הלשון: כל ההתנגדות שהיה להגה"ק מסאטמאר זצוק"ל היה רק על "כל העיר" ולא על שכונה קטנה כמו וויליאמסבורג, שעל זה אמר הגה"ק מסאטמאר למוהרחמ"ד בזה הלשון: "**אויף וויליאמסבורג אליין בין איך מסכים**".

ב] עוד אמר לי מו"ר מוהרחמ"ד זצ"ל, דאפילו על כל העיר בעצם 'לא התנגד' הגה"ק מסאטמאר, רק אמר שיותר טוב שלא לעשות, ולא מצד הלכה, כפי ששמעתי בזה"ל: "**אין הלכה איז דער סאטמאר רב נישט מחולק**", וכן מעולם לא יצא נגד עשיית עירוב.

ג] מה שבפועל לא נעשה העירוב בשכונת וויליאמסבורג אין מזה שום ראיה שהי' איזה חרטה מצד הרבנים, דיש הרבה דברים שהרבנים רצו לתקן ומפני סיבות ומניעות שונות לא עלה הדבר בשעתם לעשות.

ד] מה שנתפרסם משמי 'בהצייטונג'[ד], הוא שקר גמור, כי מעולם לא התחרט מו"ר מוהרחמ"ד, וכל הסיפור שנדפס שם שמוהרחמ"ד עבר פעם על גשר וכו', לא היו דברים מעולם.

ג. תלמיד מובהק לרחמ"ד ז"ל, והוא עסק אז עם רחמ"ד ז"ל בהלכות עירובין, וסייע לו בעשיית הציורים והמפות.

ד. "די צייטונג - נייעס באריכט" פ' וישב תש"ס, במערכתו של הרב ישראל מ. סופר. ואגב, גם מה שפירסם אותו כותב הנ"ל, שרביה"ק אמר להרבנית ע"ה

אב"ד סערדאהעלי שליט"א

מכתב הגה"צ אבדק"ק סערדאהעלי שליט"א

מכתב גלוי

בעזהשי"ת

לשאלת רבים על אמיתות דברים

הנני להודיע שהייתי ביום ד' פ' חיי העעל"ט אצל כ"ק **אדמו"ר מסאטמאר שליט"א** במעמד רבנים וחשובים, ונשאו ונתנו בענין העירוב

ושאלתיו, היות שיש כאן בבארא פארק מכשולות בעירובין קטנים שעושין בנ"א בעצמם, ואנו עשינו עירוב כראוי וכנכון בצירוף רבנים חשובים ומשגיח תמידי, אי יש לו איזה התנגדות לזה, וגם דמטו בשם כ"ק רבינו הגה"ק מסאטמאר זי"ע שלא החזיק מעירוב.

וענה לנו בפה מלא ובמאור פנים, בודאי אין לי התנגדות כלל, וראוי לעשות עירוב בכל עיר, כמו שנהגו בכל הדורות עד כעת, וכן בסיגעט שהי' עיר גדולה עשה זקיני ז"ל עירוב, והגם שכמה פעמים נפסק הצורת הפתח באמצע השבת ובפרט לאחרונה ע"י האנטסעמיטן, עכ"ז הדרו לעשותו, וכן ראוי לעשות.

ושאלו, הלא דודו מרן הגה"ק ז"ל לא הסכים וכו', וכן הרבי בעצמו חתם לאיסור כמה פעמים.

והשיב, אני לא שמעתי מדודי שאסור, אלא שבעיר גדולה קשה מאד לעשותו כהוגן ולא ידע איך תהי' השגחתו, אבל כשעושין כהוגן בהשגחת רבנים, איני יודע למה לא יעשו, **ומצוה רבה** לזכות את בנ"י ציבור גדול כזה בעירוב כשר ומהודר, וסיים בברכה.

שתמנע עצמה מלהוציא תכשיטי' ברה"ר מחשש רה"ר דאורייתא וכו', ג"כ לא היו דברים מעולם, ואדרבה נהפוך הוא, עיין לקמן חלק ד' בתשובת הגאון מהר"י מאנדל שליט"א.

[מהנ"ל ברור שחתימת כ"ק אדמו"ר שליט"א איזה פעמים שלא לעשות עירוב, זה רק בשביל שלא הי' דעת קדשו נוחה מאופן עשיית העירוב ההוא, או אופן השגחתה, וזה פשוט[ה]].

בעה"ח ה' פ' חיי שרה כ"ה מרחשון שנת תש"ם לפ"ק.

הק' חיים יהודה כ"ץ
אב"ד ור"מ דק"ק סערדאהעלי

עדות הרב החסיד רבי יוסף אשכנזי ז"ל
משב"ק ויד ימינו של רביה"ק זי"ע

יוסף אשכנזי
משב"ק אצל כ"ק אדמו"ר הגה"ק מסאטמאר זצלל"ה
קרית יואל שבמאנרא יצ"ו

בנוגע לתיקון עירובין בוויליאמסבורג

ב"ה. הנה הרב המאוה"ג וכו' מוה"ד **אשר אנשיל קדויז שליט"א** הרב מראצפערט יצ"ו עוסק בהשתדלות תיקון עירובין ברחובות שבוויליאמסבורג, ובידו תכריך מכתבים עם המלצות מגדולי הרבנים שליט"א המסכימים ומחזקים אותו בפעולתו והשתדלותו בזה,

ובא בשעתו לפני כ"ק אדמו"ד הגה"ק זצלה"ה עם המכתבים שבידו מהרבנים הגאונים שליט"א, וברכו בהצלחה בכל העניינים.

ולראי'באעה"ח א' ויחי תשמ"א פה קרית יואל יצ"ו.

יוסף אשכנזי, משב"ק
[מובא באוצרות ירושלים חלק רח"צ]

ה. עוד בדעת כ"ק אדמו"ר שליט"א ראה לקמן סוף חלק ג'

מקורות חלק ב

השתלשלות העירוב בוויליאמסבורג

תשל"ב - תשל"ז

מקורות חלק ב

השתלשלות העירוב בוויליאמסבורג תשל"ב — תשל"ו

[כפי שמובא בקונטרס "מעדני אשר" פ' בשלח שנת תש"ם]

בשנת תשל"ב, התחיל הרה"צ מראצפערט זצ"ל להכין את עצמו לעשיית עירוב בוויליאמסבורג. והנה בכל ראש חודש נהג לנסוע לבעל הארבער להתפלל עם מנינו של האדמו"ר מסאטמאר זצ"ל, ומידי חודש בחדשו כיבדו להתפלל הלל או מוסף לפני העמוד. לאחר מכן נכנם אל הקודש פנימה אל אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל וסיפר לו על תכניותיו לעשות עירוב והסכים על ידו.

והמכתב הראשון קיבל מיד אח"ז מאת אחיו הג"מ אבד"ק אודווארי שליט"א, עוד בשנת תשל"ב, ושם מעיד בזה"ל: "**וכאשר כבר הסכים על ידך כ"ק אדמו"ר הגה"ק רשכבה"ג מרן מסאטמאר [שליט"א] ז"ל וברך אותך בהצלחה בענין זה**", עכ"ל. הרי שכבר הסכים בשנת תשל"ב. ומכתבו של הרה"ח מוה"ר יוסף אשכנזי [שליט"א] ז"ל מעיד על שנת תשל"ו כשכבר הי' לו מאפע מהעירוב והרבה מכתבים מרבנים, כמבואר במכתבו, הרי שב' פעמים הסכים רבה"ק לתקן עירובין בוויליאמסבורג. (ראה המכתבים להלן).

לאחר חג הסוכות בשנת תשל"ג התחיל להכין א"ע להשתדל בענין זה. מקודם קיבל מכתב מיד לאחר הסוכות מכ"ק אדמו"ר מפאפא זצ"ל, [ובעת שעלה הרה"צ מראצפערט לבקש המכתב, הי' אז באמצע סעודתו, וכתב המכתב תומ"י בלי שום שהיות], (ראה המכתב להלן).

הרה"צ מראצפערט זצ"ל השתדל אצל הממשלה כמה שנים לקבל רשיון על זה, וכן היה צריך לזה ממון רב שלא היה לו.

בחשון תשל"ג קיבל עוד שני מכתבים מהרבנים הגאונים משארמאש ומטשאקאווא זצ"ל, ובשנה שלאחריו בשנת תשל"ד קיבל עוד שלשה מכתבים בענין זה מהגאונים מסאמבאטהעלי מאראד וממישקאלץ. ובשנת תשמ"א ביום זאת חנוכה, כמה שבועות טרם גמר עשיית העירוב, כתב

הג"מ רבי יוסף אלי' שטיינער זצ"ל דומ"ץ דקע"י וויען מכתב חיזוק עד להפליא, לחזקו ולאמצו לברך על המוגמר, ולא ירא ולא יחת מהמנגדים וכו'.

בקיץ תשל"ו נשלמו כל התוכניות של העירוב, וכן קנה הרשות מיד הממשלה וכל הענינים הנוגעים לזה, ומספר הג"מ אבד"ק אודווארי שליט"א שזוכר דבעת שהיה הרה"צ מראצפערט פעם בה"קארט" לטובת הענין הזה והשופט היה יהודי חפשי שלא היה לו כל השגה מה זה, ואמר להרה"צ מראצפערט שימחול לו שהוא ג"כ יהודי ומעולם לא שמע מדבר כזה, והסביר לו בטוב טעם ודעת, ומיד הסכים על ידו ונתן לו רשות על זה וקיבל מכתב חתום שקנה הרשות מידי הממשלה, וסיים להסדיר כל הענייניים הנצרכים לזה.

בקיץ שנת תשל"ו נכנס הרה"צ מראצפערט זצ"ל אל הקודש פנימה לכ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל, והראה לו כל המאפעס וכל הענינים על זה ונהנה מאוד. **בחדר היה נוכח אז שם המשב"ק ר' מאיר שפיץ שליט"א והמשב"ק ר' מאיר שניצלער שליט"א**, ווכרים עוד היטב איך שהאדמו"ר מסאטמאר זצ"ל נהנה מזה מאוד, ושאל עוד איזה רבנים יהי' משגיחים בעד זה, והראו לו כל המכתבים והמאפע. כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל צוה להמשב"ק ר' מאיר שפיץ שליט"א לתת מקודם סכום של שלש מאות דאלער ($300) בעד העירוב. כ"ק מסאטמאר זצ"ל מסר אז להרה"צ מראצפערט שלשה דברים הנוגעים לענין עירוב:

א] שבכל ביהמ"ד יהיה מכתב עד היכן העירוב נמשך, בכדי שהכל ידעו במדוייק תחומי העירוב.

ב] שהעירוב יהיה נעשה באופן כזה שיהיה נמשך לעוד רחוב אשר שם אין גרים יהודים בכדי שלא יכשלו.

ג] שבכל ערב שבת יבדקו אם לא נקרע העירוב, ושיהיו שלשה רבנים משגיחים על זה.

הג"מ ר' יוסף אשכנזי [שליט"א] ז"ל מעיד ג"כ שבשנת תשל"ב, לאחר שיצא הרה"צ מראצפערט מחדרו של האדמו"ר מסאטמאר, צוה האדמו"ר אל ר' יוסף אשכנזי [שליט"א] ז"ל שיראה דבעת שיגמר העירוב יהי' תלוי מקומות תחומי העירוב בכל הבתי מדרשות.

לאחר שנת תשל"ו, כל פעם שהיה נכנס הרה"צ מראצפערט אל הקודש פנימה, היה האדמו"ר מסאטמאר שואל אותו, מה נשמע עם העירוב? מתי יגמר, וכדומה.

כן יש לציין, שהג"מ רבי משה ארי' פריינד זצ"ל, גאב"ד ירושלים, כשהי' בא לאמעריקא, היה שואל להרה"צ מראצפערט מתי יגמר העירוב. וכן היה שואל אותו כ"ק אדמו"ר מסקולען זצ"ל, כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל, ולהבחל"ח כ"ק אדמו"ר מטאהש שליט"א.

הרה"צ מראצפערט השכיר הקאמפאני של קאן עדיסאן בעצמו, ובחוטי ברזל קשרו העירוב בתוך העמודי העלעקטריק בכל העיר ונעשה בכל הידורים שבעולם.

הקאמפאני הנ"ל עלה לו לפי יום, היינו בכל יום מאה דאלאר ($100), דהיינו כמו היום אלף דאלאר ($1000), והכל מה שהוציא מכיסו, והסך הכל הי' בערך $20,000 עשרים אלף דאללאר.

למעשה עקב חוסר ממון נגמר העירוב לשבת שירה תשמ"א לפ"ק, וכראות הרה"צ מראצפערט שנתהוו מתנגדים להעירוב, נכנס **לכ"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א** וביקש חתימתו למען העירוב, אולם האדמו"ר שליט"א מסאטמאר אמר שדי בכך שיש לו חתימת כ"ק אדמו"ר מפאפא זצ"ל.

אח"כ סיבב הרה"צ מראצפערט ביחד עם הג"מ רבי אפרים פישל הערשקאוויטש שליט"א, ועם כ"ק אדמו"ר מפאפא שליט"א בשליחות אביו זצ"ל, ובדקו את העירוב, והכל על מכונו בא לשלום.

אולם הגיעו איזה מחריבים באמצע הלילה והחריבו את כל העירוב, בטענם שהיות שאין חתימה מכ"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א, אינם מאמינים שהוא מסכים להעירוב. מהרסיך ומחריבך ממך והרסו כל העירוב שהיה נעשה במסירת נפש ממש.

הרה"צ מראצפערט היה לו עגמת נפש נורא מזה ועלה לו למחלת לב. הוא התבטא כל ימיו דבאם היה יודע שיקימו מערערים על זה אז היה לוקח עוד בשעתו מכתב חתום מהאדמו"ר מסאטמאר זצ"ל בשנת תשל"ב.

גילוי דברים בדבר העירוב בוויליאמסבורג למען האמת מהרה"צ מראצפערט זצ"ל

[נדפס ב"המאור" שנת תשמ"א]

בקשר עם מה שכבר פרסמנו שיטת רבנו הקדוש מרן אדמו"ר מסאטמאר זצללה"ה שהסכים בכל לב ונפש לתקן עירובין בוויליאמסבורג, כמו שתיקנו אבותיו הקדושים זצ"ל, ויש לנו עוד על זה מכתב מהמשב"ק הרה"ח המפורסם ונאמן ביתו של רבנו זצ"ל, שכבר נדפס ב"תורה וועלט" בחודש טבת, ואע"פ שהכל יודעים מזה בכ"ז הראו לנו קו"ק חתום מכמה רבנים שכתבו ההיפך.

למען האמת אין כאן סתירה כלל, כי בשנת תש"ך בעת אשר הציונים... ועוד כמה רבנים משכילים מנוא יארק, ואשר אחד מהם התיישב כעת בברוקלין ומתרברב להיות ממנהיגי הדור, רצו לעשות עירוב לכל נוא יארק מסביב סביב, מובן מאליו שהרבי זצ"ל התנגד לכך, כדי שהם לא יהיו ח"ו הבעלי בתים על העיר ועל העירובין שלה והי' לוחם כנגד העירוב שלהם, כי הוא החזיק בשיטתו שאין ציונים זכאים להיות המנהיגים של איזה דבר שבקדושה ושביהדות, אבל מעולם לא אמר שאסור לעשות עירוב, ואדרבא, בעת אשר הרב הגאון ר' דוד קליין זצ"ל בעמח"ס ארזי הלבנון, הוציא את חיבורו וכתב שם איסור חמור לנשים שלא לצאת בתכשיטין במקום שיש רה"ר, בא לפני כ"ק מרן זצ"ל אברך אחד ושאלו אי מותר לצאת בתכשיטין בברוקלין, ואמר לו רבנו זצ"ל שבברוקלין אין דין רה"ר.

וכן באחת האסיפות של התאחדות הרבנים, כשאותו הרב קליין הרעיש באיסורו שלא תצאינה הנשים בברוקלין בתכשיטין בשבת, כל הרבנים שהיו שם ובראשם זקני הגאונים אשר בימים ההם, הגר"י שטייף זצ"ל והגאון האדמו"ר משאפראן זצ"ל ועוד כהנה, כולם כאחד ענו ואמרו שאין לאיסורו שום יסוד, כי בברוקלין אין רה"ר.

אבל משנת תשל"ו, ט"ז שנים לאחר כן, כשבאו אל רבה"ק ואמרו לו שהרבנים "מההתאחדות הרבנים" רצונם לעשות עירוב בוויליאמסבורג, הסכים כ"ק רבנו בכל שמחת נפשו לתקן העירוב, וצוה מיד למשב"ק שלו ליתן 300 דולר להוצאות העירוב. אחרי כל אלה ממילא אין שום סתירה בדברי רבנו זצ"ל ואלו ואלו דברי א"ח וכמה עמוקים דברי רביז"ל.

אכן אם בנמצא מי שהוא שרוצה לעקם את האמת וחושב שיש סתירה הרי יש לנו כלל בכל הפוסקים שדבריו האחרונים של כל פוסק הם הנם הראוים להלכה פסוקה (ועי' שד"ח כללי הפוסקים). כידוע צוה רבה"ק אחרי זמן רב לתקן העירובין וכמו שפרסמתי אני את דבריו עוד בחיי רבה"ק זצ"ל ב"תורה וועלט". והדפסתי בהמאור ובשאר קובצים ושבועונים. וכן אחי הרהגה"צ מוהר"ר שלום קרויז שליט"א, בעמ"ח שו"ת דברי שלום על ד' חלקי שו"ע, כתב כן בהסכמתו ונתפרסם הדבר אצל כל אחד ואוחז בלי כל ספק בדבר.

עד החדשים האחרונים לא נמצא שום רב ושום בעה"ב שהי' פותח פיו באיזה התנגדות לעירוב, אבל מכיון שהתחילו לערב בדבר פוליטיקא וגיאות ומחלוקת ממילא קמו גם מערערים וד"ל. ודי למי שרוצה להודות על האמת. ואסיים בשני דברי הלכה.

אודות רשות הרבים לענין עירוב

א) דמאן דסומך על שיטת רש"י דמתנאי רשות הרבים הוא, שיזי' שם ס' רבוא בוקעים לא מישתביש, דרבו ורבו הפוסקים העומדים לימינו וכן פסקו כל גדולי האחרונים.

ב) לשיטת רש"י וסייעתו יתכן גם בעיר גדולה שיש בה כפלים כיוצאי מצרים ויותר, מכל מקום אין לה דין רשות הרבים, דלא מהני מאי דכל אחד יושב בביתו באהלו, אלא דבעינן שיתאספו במקום אחד, ואם אין להעיר מקומות כמו שווקים ורחובות שיעברו שם הס' רבוא כאוחז אינו רשות הרבים.

הק' אשר אנשיל קרויז
אבדק"ק ראצפערט, בעמח"ס בירור הלכה

יוסף גרינוואלד
רב דקהל "קהלת יעקב" מפאפא
סגן נשיא של התאחדות הרבנים

ב"ה

שלום וברכה לכבוד ידידי ותלמידי הרב הגדול בתורה ובחסידות במעלות ומדות טובות וחמודות וכו' מו"ה **אשר אנשיל** קרוים **שליט"א** הרב דקהל ראצפערט יע"א

ע"ד אשר בקשת הסכמתי שברצונך להשתדל בתיקון עירובין ע"י עשיית צורת הפתח לכל הרחובות שבוויליאמסבורג, להציל רבים מאיסור הוצאה, הנה כבר האריך הח"ס בתשו' חאו"ח סי' צ"ט גודל החיוב להשתדל בענין זה, בפרט מה שמקילין להוציא ע"י קטנים יש הרבה גדולים שלא הסכימו לזה כמבואר בספרי תשובותיהם וגם הח"ס בתשו' הנ"ל דיבר מזה, ע"כ חזק ואמץ ותהי' ממזכי הרבים כאשר יעלה בידך דבר זה, וזכות הרבים יהי' תלוי בך, והשי"ת יהי' בסעדך לברך על המוגמר לטובה, כאו"נ ידידך דוש"ה באהבה.

ב' לחודש מרחשון תשל"ג לפ"ק.
הק' יוסף גרינוואלד

צילום מכתב הגה"צ אב"ד פאפא הנ"ל

יוסף גרינוואלד
רח מיכל יחזקאל ישקי משפט

בלה

שלום וברכה לכבוד ובסיס ותלמידו היקר הרב [illegible] וכתמיד
בקשתו ובקשת טובות הנאותם עבור מוסד אחד לתועלת הציבור שמבקש
ברוב עוז ותעצומות נפש להתקיים ולהתחזק בתורה ויראת שמים
ומוסדות התורה שבעיר ירושלים תובב"א ובפרט שהוא מוסד שהוקם
ומתנהל ע"פ הוראות מרן הגאון הצדיק בעל "חזון איש" זצ"ל
ומוסדות הנ"ל כבר הוציאו אלפים רבים מבני עמנו מידי עוברי
דרכם ומחזירים אותם לחיק אמנו הקדושה ומעמידים אותם על
דרך התורה והיהדות ותלמידיו הרבים ממלאים את העולם כולו
תורה ויראת שמים, ואני חייב ומחוייב לעזור ולסייע בכל אשר
לידי ובכוחי לכל המוסדות הקדושים ובפרט למוסד הנ"ל שהוא
מוסד גדול ומפואר ומחזיק מעמד רוחני וגשמי לכל הסובבים
אותו ומשפיע קדושה וטהרה בכל העולם כולו, ובפרט בעיר
הקודש ירושלים תובב"א שהוא מקום מקדשנו ומקום תפארתנו
ומקום שכינתו יתברך שמו בעולמו, ולכן אני ממליץ בחום
ובכל לבי שיזכו לעזרה ותמיכה מכל אוהבי תורה ויראת שמים
ומקדשי שם שמים בכל מקום שיהיו, ויזכו לרוב הצלחה ורווח
בכל ענפי עסקיהם ומשלחי ידיהם ויזכו לקיים בהם מקרא
שכתוב ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך.

בכבוד רב ובברכה

משה פיינשטיין

נפתלי הירצקא העניג

אבר"ק שארמאש

פה ברוקלין יע"א

יו"ר של התאחדות הרבנים

ב"ה, יום ה' לסדר נח תשל"ג

היות שהרב המו"מ בתו"י העסקן הגדול בעניני התורה ובמעשים נשגבות כמו"ה **אשר אנשיל קדויז שליט"א** [ז"ל] הרב דקהל ראצפערט עוסק כעת בדבר מצוה גדולה לתקן עירוב בוויליאמסבורג, אשר בזה תהי' הצלה גדולה לאחב"י שלא יכשלו ח"ו בחילול ש"ק ע"י הוצאה ברה"ר.

וכבר דיברו מזה הפוסקים שמצוה רבה הוא לתקן עירובין בעיר, וכאשר מעולם הי' נעשה בעיירות רבות עפ"י גדולי הרבנים, ובכן כאשר רוצים ממני להסכים על ידו, הנני להיות נטפל להרבנים שכבר הסכימו לו, ובפרט שרצונו ליקח אצלו עוד ג' רבנים גדולים לברר אופן עשייתו כהלכה, אקוה שה' יהי' בעזרו שלא יצא מכשול מתחת ידו שיהי' נעשה כדת וכהלכה.

נאום החותם לכבוד המצוה,

הק' **נפתלי הירצקא העניג**

צילום מכתב הגה"צ אב"ד שארמאש הנ"ל

RABBI N. H. HONIG
136 Ross Street
Brooklyn, N. Y. 11211
Tel: 387-3813

נפתלי הירצקא העניג
אבד"ק שארמאש יצ"ו
ברוקלין, נ. י.

בס"ד

יום ה' לפ"ת תשל"ג

היקר מ"ר ברוך בראש כאשר לעסק בדברי התורה ובמעשים טובים בשנות מאוד אשר אנשי שלומך שלום ברב רבבי תלבשנה איפוך כעת בדבר מלבוש נדולה לתלן איזור בווילי-אזסקורן אשר כזה תהי' הלבה נדולה לאומה: שלא יכשלו בחלול שבת ח"ו קולאה בהה"ר ובכבוד מאד הדפוסים שמלבה רבה הזה לתלן איזורים בעד ואשר מאוסף הי' נעשה בעיזרת רבות על מי יקרות תדבקעת וכבן נאשר רופה מאוד לנסיעה על ידו קבה הענין להיות לבל להדבקעת שבבר הסכימו לו ודרוש שרצונו לעלות אלא איך ? רבניה נדולים לבדר אומן עשיתא בהלכה אלוב שהשם יתי' יצליחו שלא יצטרכו לנסיעה מתתי' ב"ב נעשה בכרת ובהלכה עם החותם לכבוד האלוף

הרב שמואל אברהם זעלטענרייך

אבד"ק טשאקאווא

ברוקלין יצ"ו

יו"ר לבתי דינים של התאחדות הרבנים

ומח"ס קובץ הפוסקים על חושן משפט

ב"ה, יום ד' לפ' נח תשל"ג לפ"ק

הנה ש"ב הרה"ג מפאר היחס מופלא ואיש המעשה מוהר"ר **אשר אנשיל קרויז שליט"א** [ז"ל] הרב דקהל ראצפערט בוויליאמסבורג עוסק כעת בדבר גדול להשתדל בתיקון עירובין בשכונתינו ובהרבה שכונות בברוקלין אשר דרים שם אחב"י היראים והחרדים הי"ו, ואמינא לפעלא טבא יישר חילי' כמו שהאריך בשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' ל"ז וכתב שם במתק לשונו דזכות גדולה היא למתקן וכו', וכמבואר באורך בשו"ת חתם סופר או"ח סי' צ"ט, וממילא כל קהלה ויחיד צריכין לעמוד לו לסיוע לכלכל גודל ההוצאות בזה, אך התיקוני עירובין למעשה יהיו נעשים ע"י גדולי הרבנים שליט"א בכל שכונה ושכונה בהסכמתם כדי שיהיו נעשים כהלכה בלי חשש, והשי"ת יהי' בסעדו להצליח ויהי' זכות הרבים בו ולכל המסייעים לדבר מצוה דרבים זו.

הכו"ח למען המצוה ועוסקי'

שמואל אברהם זעלטענרייך

צילום מכתב הגה"צ אב"ד טשאקאווא הנ"ל

RABBI S. SELTENREICH
OF CONG. DIVREI YECHESKEL
318 HOOPER STREET
BROOKLYN, N. Y. 11211
STAGG 2-0884

הרב שמואל אברהם זעלטענרייך
אבדק"ק טשאקאוואא
בראקלין יצ"ו

בס"ד

יום ד' לפ' נח תשל"ג

הנה בכדי ש"כ הרר"ג מפאר כיחס מופלא ואיש הנעשר יורר ר אשר אנטיל קרוים שליט"א הרב דקהל ראצפארט כוויליאמסבורג עוסק כעת בדבר גדול לרשתדל בתיקון עירובין כשכונתינו וכהרכה שכונות כברוקלין אשר דרים שם אחב"י היראים והחרדים הי"ו, ואכינא לפעלא טבא יישר היליי כמו שהאריך כשו"ת חשב"ץ ח"כ ס' ל"ז וכתב שם כבתק לשונו דזכות גדולה היא למתקן וכו' וכמכואר כאורך כשו"ת תתם סופר או"ח ס' צ"ט, ומסילא כל קהלה ויחיד צריכין לעמור לו להיוע לכלכל גודל ההוצאות בזה, אך רתיקוני עירובין למעשה יהיו נעשים ע"י גדולי הרבנים שליט"א בכל שכונה ושכונה ורסכתם כדי שיהיו נעשין כהלכה כלי חשק, ורתו"ת יהי' בסעדו להצליח ויהי' זכות הרבים בו ולכל המסייעים לדבר מצוה הרבים בזו.

רכו"ח לכעז הכצוה ועוסקי'

שמואל אברהם זעלטענרייך

יהושע כ"ץ

בלאאמו"ר הגה"צ הק' אשר אנשיל זצ"ל הי"ד
מלפנים רב אבד"ק סאמבאטהעלי כעת ברוקלין נ.י. יצ"ו
יו"ר חבר וועד ההנהלה של חיזוק הדת של התאחדות הרבנים

ב"ה, הנה כבוד הרה"ג בנש"ק עסקן ורב פעלים וכו' מו"ה **אשר אנשיל קרוים שליט"א** [ז"ל] רב דקהל ראצפערט דפה, ביקשני על ענין גדול שעוסק בה לתקן עירובין בשכונתינו שכונת יראים וחסידים.

הנה דבר הזה א"צ הסכמה, כי כבר כתבו גדולי הדורות שלפנינו שהוא ענין נחוץ מאד, ומצוה להשתדל לעשות עירוב בכל מקום כמ"ש רבינו הגדול בתשו' ח"ם או"ח סי' צ"ט עי"ש, ומרן הגה"ק בשו"ת דברי חיים ח"ב או"ח סי' ל"ג כתב "הרבה מכשולים באים באין עירוב" עכ"ל, ובפרט בעיר גדולה כעירנו נויארק קרוב יותר לבוא לידי מכשולות רבות בחסרון עירוב כידוע.

ולהוציא ולהביא ע"י קטן במקום שאין עירוב עיין בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' קע"ג שכ' דהרבה פעמים צווח וקרא ערעור על זה בדרשה שאין לזה היתר ברור ואדרבה נראה דאסור (ובפרט בעיר שיש בה רחובות שם' רבוא עוברים בהם בכל יום) ומה גם ע"י קטן שהגיע לחינוך עי"ש, ובשו"ת רעק"א סי' ט"ו) מובא בקצרה במשנה ברורה סו"ס שמ"ג) ובתשו' ח"ם ח"ו סי' י"ג ובתשו' מהר"י אסאד או"ח סי' פ"ד שכולם מחמירים בזה, ע"כ בודאי טוב עשה בעמיו להשתדל בזה לזכות את הרבים.

וכבר כתב בסה"ק בית אהרן בליקוטים שבסופו, ששמע בשם הבעש"ט הק' זי"ע פי' הפסוק "בזעם תצעד ארץ" (חבקוק ג') זע"ם ר"ת זביחה עירובין מקואות, שע"י דברים אלו תצעד ותתייסד הארץ עכ"ל. והנה הב' דברים זביחה ומקוואות משתדלים הרבה לתקן בכל הידורים וחומרות שאפשר, משא"כ ענין עירובין נשתכח כאן כמעט לגמרי.

וכואו ונחזיק טובה להרב החשוב הנ"ל שליט"א שלקח על עצמו להשתדל גם בזה להחזיר העטרה ליושנה כמו שהי' בקהילות הישנות שבאנו משם. ובודאי מצוה גדולה לעמוד לימינו ולתמכו בענין הגדול הזה —

השי"ת יעזור לו שיזכה לברך על המוגמר וזכות הרבים יהי' תלוי בו, ובזכות תיקון עירובין ושמירת שבת כהלכתו נזכה לסיומא דקרא הנ"ל "באף תדוש גוים יצאת לישע עמך לישע את משיחך" בב"א.

יום ד' לס' אל יצא איש ממקומו ביום השביעי תשל"ד לפ"ק, פה ברוקלין יצ"ו.

יהושע כ"ץ

צילום מכתב הגה"צ אב"ד סאמבאטהעלי הנ"ל

RABBI J. KATZ
191 Penn Street
BROOKLYN, N. Y. 11211
EVERGREEN 8-1000

יהושע כ"ץ
מלשכיר הגה"צ הק' משה אבשלום מרדכי מיכל
מלצעם רב אבדק"ק סאמבאטהעלי
כעת בברוקלין ני. יצ"ו

שמעון זאב מיללער

אב"ד דקה"י אראד יצ"ו

כעת חו"פ קה"י בברוקלין יצ"ו

בס"ד

יום ג' ל"ס כה אמר ה' תשל"ד לפ"ק, פה קה"י ברוקלין יצ"ו.

שלום רב לאוהבי השי"ת ולומדי תורתנו הקדושה ובתוכם ידיד נפשי הרב הגאון החסיד המפורסם לשם ולתהלה בנש"ק מגזע צדיקים גמורים מוה"ר אשר אנשיל קרויז שליט"א אב"ד קה"י ראצפערט יצ"ו

אחרי שים שלום. הנה כן שמעתי שהדר"ג שליט"א עלה עליו רוח טהרה לזכות את הרבים בשמירת ש"ק לעשות תיקון עירובין בעירנו פה, ובקשר של קיימא עם הרבנים הגאונים חכמי הדור של התאחדות הרבנים שיחיו נצח, ואשר על פיהם יצא ועל פיהם יבוא כל דבר כמובן ושמחתי מאוד על שמועה טובה, ואמינא לפעלה טבא תחזקנה ידיכם לעשות תושי', והשי"ת יהא בעזרו לגמור הדבר כהלכתו וכבוד שמירת ש"ק יתרבה ע"י ואחרי כי מצוה הרבה הזאת נחוצה היא כמ"ש בתשו' חת"ס האו"ח סי' צ"ט עיין שם בלשון קדשו מה שהביא הגמ' עירובין ס"ח ע"א ומפירוש רש"י ז"ל במס' ביצה ט"ז ע"ב בסופו. ולמותר הוא להאריך בדבר זה אשר טובתו לכל נודעה, וע"כ חפץ ה' בידו יצליח ותושי' ברוב יועץ.

כה דברי ידידו מוקירו ומכבדו ומוקיר קדושת אבותיו הצדיקים זי"ע ועכ"א ומצפה לישועת השי"ת כל עת וכל שעה,

הק' שמעון זאב מיללער

אב"ד דקה"י אראד יצ"ו

הרב חיים בערגער

ראב"ד דק"ק מישקאלץ

בברוקלין

בס"ד

יום ב' ל' אז ישיר תשל"ד לפ"ק

לכבוד ידידי העסקן בצ"צ לזכות הרבים ה"ה הרה"ג **כמו"ה אשר אנשיל קרוים שליט"א** [ז"ל] הרב דקהל ראצפערט יע"א שנתעורר מחדש לעשות תיקון עירובין בוויליאמסבורג, כדי למנוע שלא יכשלו ח"ו בחילול ש"ק באיסור הוצאה.

וכבר דיברו מזה בשו"ת האחרונים שמצוה גדולה לעשות תיקון עירובין בעיר, וכן כתב בהגהת אשרי (עירובין סז, א), ובפרט במדינה זו בעיר גדולה ששכיח כמה פעמים שנחלה תינוק קטן וקשה למצוא רופא שיבוא לבית להגיד מהות המחלה האם צריך לחלל שבת קודש עליו או לא, ועל פי רוב צריך לישא התינוק בידיים לבית הרופא לברר בריאות הילד, ועל ידי תיקון עירובין לא יצטרכו לחלל שבת קודש מספק.

לכן הנני נעתר לבקשתו להיות נטפל לרבנים הגה"צ שליט"א בדבר זה, ובזכות הרבים יהיה ה' בעזרו שיצא מתחת ידו דבר מתוקן בלי שום מכשול.

החותם לכב' וזהירות ש"ק

הק' חיים בערגער

יוסף אלי' שטיינער
דיין ומורה צדק
דקהל עדת יראים ברוקלין

שלום וברכה וכט"ס למע"כ ידידי הרב הגדול מעוז ומגדול בנש"ק עוסק בצרכי ציבור באמונה כו' כש"ת מוה"ר **אשר אנשיל קרויז שליט"א** [ז"ל] רב דקהל ראצפערט ברוקלין

אחדש"ת, בדבר בקשתו הזיות שרחש לבו **לעשיית עירובין ע"י צוה"פ כמו שנהגו אצלינו ומקובל מפי ובותינו הקדושים מדור דור לתקן עירובין בכל מקום שדרים שם בנ"י**, כמבואר בו"בינו מרן החת"ס ז"ל או"ח סימן צ"ט גודל החיוב להשתדל בע"ז שהוא סיג גדול לשמירת שבת קודש.

הנה וראי טוב עשה בעמיו לתקן תקון אשר בעה"י יציל אלפים ורבבות מישראל מחילול שבת, ובפרט **בוויליאמסבורג ובארא פאוויק** וקראון הייטס, אשר שם שוכנים מאחבנ"י שומרי התורה והמצוות, אשר להם תקנו עירובין, ושלמה שתיקן עירובין רק לשומרי תורה תיקן, שהרי בעונה"ר השכחה מצויה בין האנשים, ובפרט במה שהעולם מורגלים בכל השבוע להוציא הוצאות ואין שמים על לב ושוכחים להוציא בשבת, כמבואר בגמ' ביצה [ט"ז ע"ב] על האי מרבנן שתחלת הוראתו היתה לקלקולא על שאסר לערוב, ופרש"י שנכשלים ע"ז ששוכחים ומטלטלין בלא עירוב, והוה הוא הגורם, **ואין לך זיכוי הרבים גדול מזה, ואשרי חלקו שקיבל על שכמו מצוה גדולה כזו, ויהי חלקי עמו.**

ולא ירא ולא יחת ע"מ שישנם כמה שמנגדים, כי זהו הדרך מעולם ועד עתה, קצתם משום קנאה שמקנאים באדם שזוכה להיות ממזכי הרבים, וקצתם מפני שהשטן לא ניחא ליה שע"י עירוב אחד יפנקו אלפים מישראל מלהיות מחללי שבת ויכנסו בגדר שומרי שבת.

ובכל העיירות הקטנות או גדולות תקנו עירובין אפי' ע"י דוחקים גדולים, וכ"ש שבעיר נוא יארק וברוקלין ההיתר מרווח וברור לכ"ע, כמ"ש זה מכבר מרן הגאון הקדוש והנורא פוסק הדור ענותן כהלל מוה"ר **יונתן שטייף זי"ע**, שהי' גאבד"ק וזכינו לשמשו, עין בשו"ת מהר"י שטייף סי' ס"ח, ואין לחוש כלל למה שלא חששו לו רבותינו מדור דור.

והעיקר שיראה שהעירוב יתקנו אותו עפ"י ג' רבנים יודעים הל' עירוב, ושהכל יהי' עפ"י הלכה, כי דבר זה רק לרבנים חרדים לדבר ה' נמסר, אשר קדושת שבת וקדושת ישראל וזכותן נוגע בלבבן, והשי"ת יהי' בעזרו ויזכה לברך על המוגמר ויהי נועם וגו', ומעשה ידינו כוננהו בברכה והצלחה למען קדושת השבת.

זאת חנוכה ה'תשמ"א לפ"ק

יוסף אלי' הכהן שטיינער

הרב חיים אויש

אב"ד דק"ק לופעני

נכד הגה"ק מהרצ"ה מליסקא

ב"ה, יום ה' לסדר כי יכול נוכל לה, פה ברוקלין יצ"ו, תשל"ה לפ"ק

לכבוד ידידי הרה"ג בנש"ק העסקן לטובת הציבור וכו' מוה"ר ר' אשר אנשיל קרויס שליט"א [ו"ל] הרב דקהל ראצפערט

הנה אין להאריך גודל השתוקות של אחבנ"י על ענין גדול כזה, אם כבוד מעלתו יוציא הדבר מכח אל הפועל אז יעשה בזה תיקון גדול, כמבואר בתשו' חת"ס סי' צ"ט וזה לשונו, דהאי ברכה על מצות עירוב היא על מצות התיקון הגדול הלז, להשמר מאיסור הוצאה אשר ממש אי אפשר להזהר ממנו עכ"ל, ובואו ונחזיק טובה להרב החשוב הנ"ל שליט"א, ובזכות שמירת שבת כהלכתה נזכה לגאולה שלמה במהרה.

והנני בזה ידידו המצפה לישועה

הק' **חיים אויש**

אב"ד לופעני

[נכד הגה"צ מהרצ"ה מליסקא]

שלום קרויס

אבדק"ק אודווארי
יו"ר בבית הוראה של התאחדות הרבנים דארה"ב וקנדה
ומח"ס שו"ת דברי שלום על ד"ח שו"ע ה' חלקים ושאר ספרים

ב"ה, עש"ק לסדר זאת תהי' וגו' לגבולותיה סביב, פה ברוקלין יצ"ו, לשב"ת לפ"ק

לכבוד אהובי אחי היקר המושלם במעלות ובמדות נשגבות העסקן לטובת הציבור, הרב הה"ג וכו' וכו' כש"ת מוה"ר אשר אנשיל קרויז שליט"א [ז"ל] הרב דקהל ראצפערט יצ"ו.

שמחתי לשמוע ממך הבשורה טובה שלקחת עליך המצוה הגדולה ועול גדול, לתקן עירוב בוויליאמסבורג, אשר בודאי דור לדור ישבחו מעשיך בעד זה.

דבר גדול תעשה בזה, ראשית תציל עי"ז הרבה אנשים מחללי שבת בהוצאה ברה"ר בשוגג או ע"י התירים שונים שהם רק כהררים התלוים בשערה להוציא ע"י תינוק ועכו"ם הרבה דברים והוצאת מפתחות וכדומה, ועי"ז יהא בהיתר. וכן היו במדינותינו ברוב קהילות קדושות עירוב לשבתות, ועוד תגרום לקיים וקראת לשבת עונג כי בלי עירוב הרבה אנשים צריכין להיות סגור בבית להשגיח על הילדים קטנים כמובן וכו' וכו', וע"ז אמרו חז"ל בשעה שתיקן שלמה עירובין יצאה בת קול אם חכם נגני ישמח לבי גם אני, ובודאי הלכה זו צריך עיון גדול אופן עשייתו שיהא אליבא דהלכתא, אבל כפי שאמרת שתקח אצלך עוד ג' רבנים גדולים לברר אופן עשייתו כהלכה וכאשר כבר הסכים על ידך כ"ק אדמו"ר הגה"ק רשכבה"ג מרן מסאטמאר [שליט"א] ז"ל וברך אותך בהצלחה בענין זה ג"כ, לכן אקוה שבודאי תעלה בידך להוציא במוקדם מכח אל הפועל ולא יצא ח"ו שום מכשול מתח"י.

ושאר דברים השייכים לגמירת ענין זה נדבר אי"ה פא"פ, ומה שיהא בידי לעמוד לימינך בודאי אעשה בלינ"ד בעזהי"ת.

א"ד אחיך המצפה להצלחתך בכל ענינים, ובזכות המצוה תושע בישועה שלימה בב"א.

הק' שלום קרויז
אבד"ק אודווארי

מנחם מענדל רובין

אבד"ק מוושאי
בעמח"ס שו"ת חבצלת השרון

בעזהשי"ת

ג' לם' ואתה צויתה זאת עשו את שם לפ"ק
פה מיאמי יצ"ו

בלב חכמים, בינתה הבת קול מאת דמתקן עירובין כמוכה רבים, קראו פוסקים ראשונים העוסק בעירובין כדברי המקילים. קבעו הלכה בגמרא ובריית בדיני עירובין יצאו מגדרם, מרנן ורבנן ועשו המצאות להעמיד עירובין, ליקרת כבוד ידידי החשוב והנכבד הרה"ג המפורסם בעל עובדין טבין, עסק הציבור וחיזוק הדת זבני זבין, כש"ת מוהר"ר **אשר אנשיל קרויס שליט"א** [ז"ל] אב"ד ראצפערט יצ"ו.

אחדשתה"ר בברכ"ה.

קבלתי לנכון מכתבו ורואה אני אשר אוצר טמון כמום באמתחתו, ה"ה כתבי ופסקי הרה"ג שליט"א במעלת תיקון עירובין, ואשר כותבים לכתה"ר שטוב עושה בישראל שמשתדל בעשיית עירוב בקהלתו בוויליאמסבורג, בארא פארק והמסתעף.

הדברים מוכיחים שעל כאלה נאמר מקום הניחו לו להתגדר, כי גלוי וידוע שממקורות הש"ס הש"ע וספרי השו"ת אנו למידים שתיקון זה דבר גדול הוא, מוטל על חכמי העיר, ובתמיהת הש"ס בעירובין (ס"ח ב') איכא רבנן ואין עירוב וכו', וההמון נקראו שם "אינהו לא משגחי", ולע"ד המקיים לשון התפלה מודה על האמת ודובר אמת בלבבו ישכים ויאמר לכתה"ר שעסקו גדר תיקון רבים הוא כי כך הוא ההלכה.

א) ובמש"כ בגמרא (שבת י"ד ב') שנקרא שלמה "בני אם חכם לבך" על שתיקן עירובין, פרש"י שהתקנה היתה לאסור את ההוצאה מרה"י לרה"י כדי שלא יבואו להוציא לרה"ר, ע"כ. אמנם בפ' הדר (ס"ח ב') מבואר שבכלל זה הם התיקונים שלא יכשלו באיסור הוצאה, וכל הראשונים

שם וא"ד המרדכי (שם, סי' תקט"ו) מצוה לערב, וטעמא רבא איכא דלא ליתי לידי איסורא, וכו' ע"כ.

והנה כ"ז קאי אדינא דע"ח ושיתופי מבואות. ונפסק כן להלכה בש"ע גבי ע"ח (שם"ו) ומבואות (שצ"ה) איברא דהחת"ס בשו"ת וש"פ למדו מזה בק"ו שכ"ש לתקן עירות בצוה"פ שלא יכשלו באיסור הוצאה בשוגג או במזיד. ופשוט ד"ז בלשונות ספרי השו"ת החל מראשון בשו"ת הרא"ש ועד האחרונים כהר"ת האב"ג החי' הרי"ם, הלבוש מרדכי (עפשטיין) וכו', והספרים מכל החוגים שבתפוצות ישראל כולם אומרים לעושי עירוב חכם לבך וישמח לבי, ומשיבים חורפים דבר נגד המתעקש והמעכב.

ובקו' "ויעבירו קול במחנה" אשר כ' להרה"ג שליט"א בשנת תשל"ט בנוגע להעירוב בפלטבוש העתקתי כמה מלשונות ספרי השו"ת בענין זה, ונרשם מש"כ החת"ס לחדש שחז"ל כיוונו ע"ז במטבע שטבעו בברכת העירוב, עכ"פ ככה הוא המסורה והקבלה, ערוכה וארוכה בהספה"ק שעשיית עירוב בעיר מצוה רבה הוא.

ב) ובנוגע להשאלה אי שייך בברוקלין ההלכה הקבועה כמ"פ בש"ע ונוש"כ שאין לנו תורת רה"ר בזה"ז. הנני מצטרף בלשון ברור להרה"ג שליט"א כיהודא ועוד לקרא שאין בברוקלין טעם להיות לה דין רה"ר, וכאשר כתוב בההעתקות ששלחתם.

והטעם לזה לענ"ד כי לפי חוגי הממשלה אין שום רחוב כאן שיעברו בה ששים רבוא בכל יום, ואפילו ננקוט לחומרא לצרף את היושבים באויטא ומצטרפים בין הנוסעים בלך ובין החוזרים בשוב, ומצטרפים אומה"ע, בכל זאת אין מצוי' רחוב שיעברו בה בכל יום ששים רבוא.

חוץ מזה אין הרחובות פתוחים משער לשער, שפתי הנהרות עשויים במחיצות של צעמענטע בידי אדם, כמה רחובות יש להם באמצעם מקורה וצוה"פ, וכהנה וכבר הורה בזה הלכה למעשה לגבי ניו יארק זקן ההוראה אשר צדיקים קראוהו פוסק דורינו ה"ה מהר"י שטייף וצלל"ה וכנדפם בספר השו"ת שלו.

ג) והנה ידידי הגאון המפורסם בעל אגרות משה שליט"א [ז"ל] מחדש

בספרו הגדול שלדעתו אם יש בשטח של י"ב מיל ע"ג י"ב מיל בחוצות תמיד ששים רבוא נקרא ג"כ רה"ר דאורייתא.

ויש להדגיש שני נקודות הכתובות באג"מ שם.

האחד שכ' שהש"ע והגוש"כ ורבוצתינו האחרונים לא פירשו כן, וא"כ לפי הקבלה והמסורה דתני כהש"ע לא משתבש, והלא הש"ע יש לו כל דין של "נתפשטה הוראות בכל תפוצות ישראל" וביארתי זאת בע"ה בקו' מנחת ישכון, וידוע מש"כ האו"ת סי' כ"ה שאין לטעון קום לי' נגד הש"ע שקבלה מרבותיו שפסק המחבר והרמ"א יצא מפיהם ביד"ש וכו', ע"כ.

השני שכתב האג"מ שלפי החשבון כדי שיהי' מצוי' תמיד בחוצות ששים רבוא בשטח י"ב ע"ג י"ב מיל צריך שידורו באותו שטח בין ד' לה' מיליאן אנשים, ומספר זה אינו כלל בברוקלין בפרט בשטח הנ"ל.

ומילתא דעבידא לגלויי הוא ע"י הסטאטיסטיקה של הממשלה שיש לה אנשים ממונים ע"ז.

ובכן הפסקים שנכתבו לכתה"ר בעשיית העירוב בוויליאמסבורג, ושאר, כולם מרועה אחד ניתנו, והיות ונכתבו המכתבים הללו בשנות תשל"ב-ל"ד מגדולי הוראה שבוויליאמסבורג, **מוכח מתוכו שגם דעתו של כ"ק מרן דודי הגה"ק מסאטמאר זצלל"ה הסכים לזה**, וכאשר כתב במכתבו ידידי מר אחיו הרה"ג שליט"א, והסברא פשוטה בזה בהיותה הלכה קבועה בש"ס ופוסקים וש"ע, ונוהג למעשה בכל העירות והמדינות בלי יוצא מהכלל.

ובענין הסברות ששמעתי שזמנים אלו אין לדמותם לקודם המלחמה, ושאני אמריקה וכו', הנה כדי לשנות הלכה קבועה, ולהפך סברת הוזלכה מתיקון למכשול אינו דבר קל ופשוט, לעשות כן על יסוד סברא מחודשת, ויש לרמז ע"ז דברי חז"ל שכתבו שני פסוקים (עירובין כ"א) על תיקון עירובין של שלמה. פ' א' חכם לבך בקמץ תחת החית ל' הוה, ופ' א' שמע בני וחכם בפתח תחת החית ל' עתיד, לומר שמצוי' זו קיומה בהוה כמו בעתיד ובעתיד כמו בהוה.

ואסיים במש"כ מהבעש"ט בשם האר"י שעירוב ענינו להמתיק דין ולהזגביר

חסד, ולכן אותיות י'ר'ו' שהם גימט' גבור"ה, מסובבים באותיות ע"ב' שהם גימטריא חס"ד.

ויה"ר שמחשבה הטובה יזכה לצרפה למעשה, יצליח להוציא דבריו מכח אל הפועל, ואת אשר התחיל המצוה יאמרו לו מן השמים גמור, זכה ותזכה, יתעוררו חסדים בישראל ויתערבו דעות החרדים והכשרים כאמיתה של תורה והלכותי' עדי נזכה מהרה להרמת קרן תורת אמת בב"א.

ידידו דושתה"ר מוקירו ומכבדו.

הק' מנחם מענדל רובין
באאמ"ו הגה"ק אדמו"ר לבית ראפשיץ זצלל"ה הי"ד

מקורות חלק ג

עדות בדעת כ"ק רביה"ק זי"ע

מקורות חלק ג

הגה"צ רבי אברהם מאיר איזראעל וצ"ל

אב"ד הוניאד ורב ראשי לקהל הפלטים בווינה
במח"ס ילקוט המאירי על הש"ס
חופ"ק ברוקלין תצ"ו

ג' לסדר ויברך אותו שם שנת שלום ברכה הצלחה (תשמ"א) לפ"ק ברוקלין תצ"ו

החוה"ש וכט"ס לכ' ידידי הרב הגאוה"צ המפורסם, זוכה ומזכה את הרבים, נצר נאמן מגזע אראלים ותרשישים וכו' מוה"ר **אשר אנשיל** קרויז שליט"א הרב דקהל ראצפערט פה ברוקלין תצ"ו.

אחרשה"ט ושתוה"ר כיאות.

במענה על דרישתו לטובה בענין תיקון העירוב במחוזות ווילאמסבורג, בארא פארק וכו' תשובתי ברורה ב"ה שאשרי חלקו אם יעלה בידו לזכות את הרבים להציל רבבות ישראל (כ"י) ממכשולי חילול ש"ק של איסור הוצאה ברה"ר, וכדקיי"ל בשו"ע או"ח סי' שס"ו (סעי' י"ח) וכן בסי' שצ"ה (סעי' א') דמצוה לחזור אחר עירובי חצרות שלא יבואו לטלטל באיסור, וכמו שהפליגו בענין זה בס' הראשונים ז"ל, עיין תשו' הרא"ש (סי' כ"א) שכ' על אחד שהחמיר בענין צוה"פ שהוא מכשיל את הרבים בחילול שבת החמור עיי"ש, וכן בתשב"ץ (ח"ב סי' ל"ז) דראוי לכל ת"ח להשתדל לתקן עירובין ומי שלבו נוקפו בזה הדיוטות גמורה היא או מינות נזרקה בו (ח"ו) ומקורה טהור של הלכה זו במס' עירובין (דף ס"ח ע"א) דא"ל רבה בר"ח לאביי מבואה דאית בה גברי רברבא לא להוי בה לא עירוב ולא שיתוף עיי"ש.

וכ"כ רבותינו האחרונים ז"ל. עיי' ברכי יוסף (סי' שס"ג) ותשו' וזת"ס (חאו"ח סי' צ"ט) מש"כ להגאון ר' ארי' ליב הלוי פוקם זצ"ל אבד"ק

וועסבערין (שהי' מגדולי תלמידי הגאון מהר"ם באנעט זצ"ל אבד"ק ניקלסבורג והמדינה. עיי' תשו' פרשת מרדכי אהע"ז סי' ל"ו) שזרזו לתקן העירוב בעירו. ומביא ראי' לדבריו מהא דמס' ביצה (דף ט"ז ע"ב) כיון דמקלקלי בה רבים היינו לקלקולא, ופירשיז"ל ששוכחין ומטלטלין בלא עירוב עיי"ש. ושכל הפשוט גוזר שראוי ומחויב לתקן החצרים והמבואות בעירוב המתיר הטלטול, וסיים בתודה להשי"ת אשר נתן בלב מלכים ושרים בעירו פרעסבורג (שהיתה בעת ההוא מטרופולין המדינה) ליתן רשות והורמנא לעשות שם תיקוני עירובין ומברכו שיתנהו ה' לחן ולחסד בעיני השרים לתקן העירוב להסיר מכשול ותקלה וע"ע בתשו' מרן הד"ח ח"ב (חאו"ח סי' ל"ג) וכן בתשו' אמרי אש (סי' כ') עיי"ש.

ואמרתי בזה בס"ד בהא דאמרי' במס' שבת (דף י"ד ע"ב) בשעה שתיקן שלמה עירובין ונט"י יצא בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, ואומר, חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר, פירשיז"ל אם חכם לבך לעשות נדר לאיסור הוצאת שבת ישמח לבי גם אני שתתקיים מצות שבת באיסור הוצאה דאורייתא, ובאמת יש להבין דברי חכמים וחידותם מאי ואומר, ולא סגי להו בפסוק ראשון בני אם חכם לבך וגו'.

ואולי י"ל דהנה במהרש"א שם נתקשה בהא דואשיבה חורפי דבר, וכ' דסיפא דקרא קאי רק על נטילת ידים שרבים מזלזלין בו עיין שם, והנה מפשטות ל' הגמ' משמע דקאי אשתיהן, ולפי הנ"ל אתי שפיר דקאי גם אהא דתיקון עירובין, כלומר חכם בני ושמח לבי בעשיית נדר וסייג לאיסור הוצאות שבת וכמו שפירש רש"י ז"ל, ומי שימאן בזה מאיזה טעם שיהיה ואשיבה חורפי דבר, כי מכשיל הוא את הרבים, ואין לך והדיוטות גדולה מזו או שח"ו מינות נזרקה בו וכמו שכתוב בתשב"ץ שהבאתי למעלה והבן.

וזה עתה שמעתי דבת רבים מגור מסביב ע"ד מתנגדים לתיקון זה בעירנו (ורב אחד הכריז ברבים דרך הערדיא שאין דעתו נוחה מזה) ופשוט דאין לחוש לדבריהם כלל וכלל לא, כי אין לנו אלא דברי רבותינו הפוסקים הראשונים והאחרונים ז"ל שזרזו לתקן תיקון גדול זה בכל תפוצות ישראל, וכן תקנו תיקוני עירובין בכל מקומות מושבותיהם, וכמ"ש בשם מרן רבן של ישראל החת"ם זצ"ל, וע"ע בס' תיקון עירובין (להגאון ר' חיים ארי'

הלוי האראוויץ זצ"ל האבד"ק קראקא) בענין העירוב בעירו, שהיתה עיר ואם בישראל, וכן בתשו' תירוש ויצהר (להגאון ר' צבי יחזקאל מיכלזאהן זצ"ל אבד"ק פינקס וראבד"ק ווארשא) בענין העירוב בניו יארק, וס' תיקון עירובין (לר' בנימין זאב ז"ל יאקאבזאן) בענין העירוב בטשערנאוויץ. ותשו' חלקת יעקב (להגאון ר' מרדכי יעקב בריש זצ"ל אבד"ק צירייך) ח"א סי' קצ"א בקו' תיקון עירובין בעיר דיסבורג.

ויבדל לחיים טובים ארוכים הגאון האדיר פוסק דורינו מהריי"ו שליט"א גאבד"ק ירושת"ו בתשו' מנחת יצחק (ח"א סימן נ"ט) על דבר תיקון העירוב בעיר גראסווארדין מטעם חותנו הגאון האדיר ר' פנחס צימעטבוים זצ"ל ראבדש"ם הי"ד, שהביא תשובתו הנפלאה של הגאון שר התורה בעל באר חיים מרדכי זצ"ל האבד"ק ניאמץ, שעוררו לתקן מחדש את העירוב בעירו (והנני להעיר, שזה בששים שנה בשתקנו שם את העירוב תחת פיקוחו של הגאון ר' ישעי' פאללאק זצ"ל דומ"ץ דשם, בירר עניני התיקון על יסודי ההלבה בפי שראיתי בירחון התורני בית ועד לחכמים שהופיע בסאטמאר בשנת תרפ"ב, שם סימן ק"א, קכ"ד, קמ"ט, עיין שם)

וכן הי' תיקון עירובין בסאטמאר, שם זרח שמשו של כ"ק מרן הגאוה"ק מהר"י ט"ב זי"ע ועכי"א (וזה עתה שמעתי מידידי הגאון המובהק מוה"ר מנשה קליין שליט"א גאבד"ק אונגוואר, ששמע מפי ידידי הרב החסיד המפורסם ר' יוסף אשבנזי שליט"א [ז"ל] נאמן ביתו של ב"ק מרן זי"ע, **שהשפיע ברכתו על מפעלו של כבוד תורתו שליט"א לתקן העירוב בוויליאמסבורג, זאת אומרת שהסכים לזה בדעת קדשו**) ומי רואה את אלו יוצאין ולא יצא, ופשוט שאין לשום לב על המעוררין ועל הנוקפין בעיתוניים ורעדיא, חדשים מקרוב באו בהבל וריק בפיהם ואיני רוצה להאריך בזה.

אף כי שזה שנה שערכתי ע"ז קונטרס שלם, באופן עשייתו ותיקונו הלא כבר הסכימו על ידו כבוד הרבנים הגאונים שליט"א בעירנו בפי שראיתי את המכתבים שהואיל לשלוח לי, שזרזו אותו לתקנו.

ואני תפלה שחפץ ה' בידו יצליח וחלילה לנו לפנות מדברי רבותינו ימין ושמאל, וה' הטוב יהי' בעזרו להוציא מחשבתו הטובה מן הבח אל הפועל לזכות את הרבים, אלא שיש ליזהר שהעירוב יהי' תחת השגחתם

של רבנים מובהקים גדולי ההוראה שליט"א, ובזכות תיקון העירוב שנאמר בו שמחה כפולה (ישמח לבי, שמח לבי, וגו') יראו עינינו ישמח לבנו ותגל נפשינו בישועתו במהרה בביאת גוא"צ בב"א.

הכ"ד ידידו הדוש"ת מלונ"ח

הק' **אברהם מאיר איזראעל**,
אבד"ק הוניאד חופ"ק ברוקלין תצ"ו

בשלחי היריעה. הנה זה עתה נאמר לי בשם רב אחד במחוזנו בארא פארק, שהתנגדותו לעשיית העירוב הוא, על שגרים פה עפ"י רוב מאחב"י קלי הדעת, ואם תותר להם הטלטול ברה"ר, יכשלו בשאר איסורים כמו קניית עיתונים בחניות וכדומה, ופשוט, שאין בדבריו ממש, שמי שקונה עיתון בשבת (אפי' בהקפה) בפרהסיא, אינו חושש גם על איסור הוצאה בשבת וכל יוצא מדינת הגר יודעים שעיר וועסברין רוב תושבי' היו מעולם קלי הדעת מכח המתחדשים (וכשנפרדו הקהלו בשנת תרכ"ט לא נצטרפה לכת החרדים הארטאדאקסין ונשארו לנעאלאגין עד היום הזה) עכ"ז זירז מרן הגאון החת"ס זצ"ל את הרב דשם בתשובתו הנזכרת לתקן העירוב בעירו ולא חשש שקלי הדעת יכשלו בו, ומה שחשש עוד שלא יבואו למיסרך ולהוציא מחוץ לעירוב, עי' תשו' שו"מ תליתאי (חאו"ח סי' קי"ב) דלא שייך למיסרך בזה עיי"ש, וכן בתשו' מנחם משיב (להגאון המנוח מוה"ר מנחם סופר זצ"ל אבד"ק באיאם ומ. וואשארהעלי הי"ד) סי' מ"ד לענין עשיית עירוב ברחוב ביהכ"נ ושם דר השמש דמתא, וטליתים וסידורים מונחים אצלו, ורבת המכשלה באיסור הוצאה וכו' ותכלית עשיית עירוב גדולה היא עיי"ש, ואם בעשיית עירוב רק לרחוב אחד, אין חשש דלא אתי למיסרך, מכש"כ בעירוב על כל חלקי העיר, דאין לחוש בזה, **ובפרט לפי מה שיעץ כ"ק מרן הגאוה"ק זי"ע [כוונתו לרביה"ק זי"ע]** לעשות מפות של העירוב וליתנם על כותלי בתי כנסיות ובתי מדרשות בכל העיר בודאי אין לחוש, ואין להאריך יותר.

הנ"ל

הגה"צ רבי מאיר גרינבערג זצ"ל

אב"ד קעזמארק

בעזהי"ת ג' לס' לישועתך קויתי ה' תשמ"א לפ"ק.

שוכט"ס לכבוד אהובי יד"נ הרה"ג לוחם מלחמת ה' באמת **כש"ת הרב אשר אנשיל** קרויז **שליט"א** אבדק"ק ראצפערט יצ"ו.

ראיתי וכן תמהתי מה ראה על ככה לערוך אלי מערכה לחוות דעתי בענין תיקון עירובין כי אני מכיר את מקומי ואת מך ערכי ובמקום גדולים לא אעמוד להשמיע קולי ברמה ואיך יעיד יתוש קצות כנפים על הנשר הגדול אשר יעוף בשמים ה"ה **הגאון הקדוש רבן של כל ישראל האדמו"ר מסאטמאר זצ"ל זכותו יעמוד לנו כי הוא כבר הסכים לעשות העירוב בברוקלין ונתן בעצמו סכום הגון לתיקון הנ"ל**. וממילא מובן שהחוב מוטב עלינו למצוא פתרון לכל השאלות הנופלות בענינים האלו. נא לראות בשו"ת הרי"מ מהגאון הק' מאור הגולה זצ"ל שהסכים בתשובתו לאו"ח סי' ד' לעשות העירוב בווארשא ושיבח הרבה המתירין, עיין שם.

ובלתי שום ספק שיצילו בהתיקון הנ"ל חילול שבת הקודש אשר דומה ממש כמו עובד עבודה זרה, עיין רש"י ז"ל חולין דף ה', ואקוה לה' שיקוים בנו מאמר חז"ל במסכת שבת דף קי"ח ע"ב, אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וכו', עיין שם.

אני מוכן בעזרת השם יתברך לעזור לכם כפי כוחי, וכל המחזיקים יזכו לישועת ה' כי אנו זקוקים לרחמי וחסדי ה' בכל רגע ורגע, אסיים ברשתה"ק.

ידידו המכבדו כערכו הרם.

הק' מאיר גרינבערג מקעזמארק

הגה"צ רבי יחזקאל ראטה שליט"א

אבר"ק קארלסבורג
בארא פארק, ברוקלין, נ.י. יע"א

ב"ה

היות שכבר נעשה תיקון העירוב פה בעירנו ב"פ יצ"ו, והוא עשוי בכל דקדוקי ההלכה באופן שעדיין לא נעשה פה, ועומד תחת פיקוח מעולה מורה הוראה מובהק הגה"צ מוהר"ר חיים יהודה כ"ץ שליט"א דסערדאהעלי, בצוותא עם בע"ב חשובים.

וכפי הבנתי בכגון דא אין זה מנוגד כלל נגד דעת קדשו של מרן רבינו זצוק"ל וגם אין בזה סתירה כלל לדעת הרבנים הקדמונים נוחי נפש ז"ל, שעד עתה לא הי' המדובר לעשותו באופן מעולה כזה, ובפרט שנתברר כי עירנו מוקף עם ג' מחיצות העשויין בידי אדם כדת וכהלכה, ובכן יכולין הכל לסמוך בהיתר טלטולו.

והשי"ת ישפות וישכון שלום בקרב ישראל אמן

ע"ז באעה"ח ו' יום חנוכה ורב חסד

הק' יחזקאל ראטה
אבדק"ק קארלסבורג

הגה"צ רבי שלום קרויז שליט"א

אב"ד דק"ק אודווארי
מח"ס שו"ת דברי שלום ו"ח ושאר ספרים עה"ת וסוגיות
יו"ר בית הוראה דהתאחדות הרבנים דארה"ב וקאנדא

בס"ד, יום ד' לפ"ד "כן תעשה" י"ז מרחשון תש"ם לפ"ק.

הריני מסכים להצעת ידידי הרהגה"צ ר' חיים יודא כ"ץ שליט"א אבדק"ק סערדאהעל, לייסד וועד רבנים לפקח על כשרות העירובין בברוקלין. ולמען המצוה הגדולה הריני מוכן לצרף עמי לכך, כדי שהעירובין יהי' עשויין כתיקון חז"ל, כפי שהורו לנו רבותינו הקדושים ולהציל עי"ז אלפים מישראל מחילול שבת קודש. ומצו"ב מה שכתבתי מכבר בענין נחוץ זה.

הנה ידוע דאפילו מי שנזהר שלא להוציא כלל בשבת, מ"מ יוכל להיות ששכח בבגדו איזה דבר והוציאו בשבת, עיין שו"ת דברי חיים ח"ב או"ח סי' ל"ג, ועיין בשו"ת רעק"א ס"ח ובספר הבתים הלכות שבת שערי איסור הוצאה שער ט"ו אות כ"ו, שיש בשכחה איסור מן התורה. ועל ההיתר להוציא ע"י קטנים יש הרבה גדולים שלא הסכימו לזה, עיין ותשובות מהר"ם שיק או"ח קע"ג, רעק"א סט"ו, חת"ס ח"ו סי' י"ג, מהרי"א או"ח ספ"ד.

גם מבטלים בזה עונג שבת, כי הנשים צריכים להיות סגורים בביתם ולהשגיח על הילדים, ומצות עונג שבת היא הלכה למשה מסיני כמ"ש היראים. אבל השטן מעכב כי צר לו שלא יחללו שבת. ובפרט שעי"ז כמה אנשים בחברה הצלה ינצלו מחילול שבת, לכן נתעכב תיקון העירוב עד כה.

והנה כבר דברתי כמה פעמים בענין זה עם ידידי כ"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א, ואמר לי **שרוצה מאוד לעשות עירוב בוויליאמסבורג**, ובפרט שזקינו הגה"ק בעל ייטב לב זי"ע השתוקק לזה מאוד, ואמר שענין העירוב מרומז בפרשת וישלח (בפסוק ויבא יעקב שלם ויחן את פני העיר וגו'), ומקובל שמרן הייטב לב הבטיח עוה"ב למי שיעשה העירוב, ולאחר שנסתלק עשה הנגיד החסיד ר' משה ארי' פריינד ז"ל את העירוב בטיגעט.

וכ"ק אדמו"ר שליט"א הבטיח לי שכאשר יוגמר העירוב יסע עמי בכל וויליאמסבורג לראותו. וכמה ישועות גדולות אפשר להוושע בזכות מצוה זו כידוע מהגה"ק משינאווא זי"ע. (עי' לקוטי דברי יחזקאל החדש, דף קמ"א).

וכן שמעתי מידידי הרב יוסף אשכנזי [שליט"א] ז"ל, **שכאשר שמע כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבינו זצ"ל שרוצים לעשות עירוב בוומסב"ג נתן מיד סיוע להוצאות העירוב, ובירך שיהי' בהצלחה.** וכן הסבימו אז הגדולים שבדורינו שהיו עמנו אז, כמו הגאון מפאפא זצ"ל, הגאון משטשאקעווע זצ"ל הגאון משארמאש זצ"ל, הגאון מסאמבאטהעלי זצ"ל, הגאון מאראד זצ"ל, הדיין מוויען זצ"ל, ולהבחל"ח הגאון ר' אפרים פישל הערשקאוויטש שליט"א הרב מהאליין, ועוד הרבה רבנים גדולים שעוררו וזרזו לעשות ולגמור העירוב, ולמצוה גדולה יחשב כמבואר בתשובות הראשונים, ולא הי' אחד מהם שחששו שלא לעשות העירוב מחמת חשש רה"ר, כי קיי"ל דאין בזמן הזה דין רשות הרבים.

הנה שמעתי מכמה אנשים להיפך בדעת רבינו, ולכן מתרשלים היום בעשיית העירוב. אמנם נתיישב לי הדבר לאמיתו, דהנה ראיתי מכתב שכותב מו"צ אחד ששמע שכשעשו עירוב מביתו של מרן זי"ע מבעדפארד, ראם, עד הביהמ"ד ראדני, לא היה נראה לרבינו, וכן כשהתיר רבינו פעם אחד לעשות עירוב בהפראושעקם להסוכה הגדולה, אמר דההיתר שנתן הוא רק על פעם אחת. ופשוט שאם הי' בעשיית עירוב איזה איסור ח"ו, רבינו לא היה מתיר אף על שבת אחת.

מתוך עובדות אלו נתיישב לי דעת רבינו, שלא היה ניחא לי' שיעשה כל אחד לעצמו עירוב על רחוב אחד, כי מזה יבוא מכשולים, שיוציאו חוץ להרחוב וכ"א יעשה לעצמו עירוב שלא כדין ויתהוה מכשול, אבל לעשות עירוב לכל העיר כמו שנהגו בכל קהלות קדושות ע"י מורי הוראות מובהקים בודאי הי' ניחא לי'[א], כמו שגילה דעתו כשנתן סיוע שיש בו ממש לעשיית העירוב, כפי שהעיד הרב ר' יוסף אשכנזי [שליט"א] ז"ל וזה ברור, כי הרי לא פליג רבינו על כל הגאונים שבדורות שלפנינו והראשונים

א. וכן מעיד כ"ק אדמו"ר הגה"ק שליט"א בשם דודו רביה"ק זי"ע. ראה לעיל מדור א' מכתב הגה"צ מסאסוב שליט"א.

וחז"ל, שמצוה לעשות עירוב, כמבואר בהגהת הרא"ש עירובין ס"ז, דמצוה גדולה לתקן עירוב.

ומכל הרבנים הנ"ל יש תחת ידי בירורים באריכות גדולה ולא רק הודעתימות לבד, ובשמחה רבה הם מסכימים ומזרזים לעשות כאן בעירנו עירוב. ולמותר להאריך כי הדברים ידועים לכל.

וידוע בשם הבעש"ט זי"ע הרמז בזע"ם תצעד ארץ – זע"ם ר"ת ז'ביחה, ע'ירוב, מ'קואות. וזה גורם התקרבות הגאולה, לכן השטן מעכב.

וכדי לגמור המצוה הגדולה של עשיית העירוב, אבקש את כל הרבנים שיחתמו על זה ואז אשתדל בכל כוחי להשלים עשיית העירוב ע"י רבנים גאונים בהשגחה יתירה מידי שבוע בשבוע ע"י בעל הוראה מובהק, ויעשו העירוב על דרך היותר טוב ומועיל, ובודאי כל אחד יתאמץ לתקן ולא לקלקל כמ"ש בגמרא ביצה, דמי שאינו מתקן עירוב, לקלקל הוא בא כמ"ש רש"י שם (ביצה ט"ז ע"ב), ועיין עירובין דף ס"ח ע"ב איכא רבנן ואין עירוב וכו'. ועיין תשב"ץ ח"ב סימן ל"ז, זכות גדול למתקן העירוב. ועיין ש"ע או"ח סימן שצ"ה, וסימן שם"ו סעיף י"ג מצוה לחזור אחר עירובי חצירות.

ואין לחוש להחמיר שלא לעשות עירוב מטעם דכאן יש רשות הרבים דאורייתא, דרוב הפוסקים ס"ל דאין כאן רשות הרבים, דבעינן שיהיו הדרכים מפולשים משער לשער, וכאן אין הרחובות מפולשים כמ"ש הגאון ר' יונתן שטייף בתשובה סימן ס"ח. וכך שמעתי באסיפת הרבנים אצל ההתאחדות הרבנים מהגאון מפאפא זצ"ל, שתמה למה לא יעשו עירוב בוומסב"ג. ויש עוד הרבה טעמים דאין כאן רה"ר, עיין בתשובת בית אפרים ובשו"ת מהרש"ם, שהנוסעים בעגלות או בקארס אין מצטרפין לס' וי"בוא בוקעים, וכל שאין בוקעים ברגל על הקרקע לא הוי רה"ר לכ"ע וכן דעת הראשונים ורוב אחרונים.

ועיין בשו"ת אבני נזר, דהמתעקש ומונע מלהעמיד עירוב, הוא מחטיא את הרבים ועתיד ליתן את הדין, וזה הי' שיטת רוב הגאונים מדור הקודם. ואדרבה יש כמה ראשונים דאפילו רה"ר גמור מהני לעשות העירוב ע"י צורת הפתח. וזוכר אני מעשה שהי' בחיי רבינו הגה"ק זצוק"ל אשר רב גדול אחד יצא לאסור לטלטל לנשים כל מיני תכשיטים בשבת, מטעם

דיש כאן רשות הרבים ואסור לטלטל בלי עירוב, **וצוה רבינו לעשות אסיפה עם כמה גדולים**, וכפי שאני זוכר היו שם הגאון מקאפיש ז"ל, משאפראן ז"ל, מקראסנע ז"ל, ועוד כמה גדולי זקני הרבנים, וקראו את הרב האוסר מטעם רה"ר, והפצירו בו שיחזור מפסקו כי אין לנו רה"ר דאורייתא, ומותר להנשים לצאת בתכשיטין, ואחר שפלפלו עמו בהרין, התחרט והסכים שאין לנו כאן רה"ר דאורייתא.

אבל נראה עיקר דעת הגאונים מדורות הקודמים שיש לעשות עירוב גם כאן, וכן הי' דעת הרבנים שבדור הקודם, וכן הי' דעת מרן רבינו הגה"ק זצוק"ל כנ"ל, ולכן לדעתי העני' חייב כל רב ואב"ד לעזוד לקיים עשיית העירוב ולא להתעקש ולחלוק על כל הגדולים, כי חושש אני מאוד שהחולקים על עשיית העירוב כאן, בא ח"ו מכח היצר שלא ניחא לי' להציל אלפים מישראל שלא יחללו השבת קודש. ובזכות שמירת שבת נזכה לקרב הגאולה שלימה בב"א.

הק' **שלום** קרויז,
אבדק"ק אודוואר

עוד מכתב
מהגה"צ אבד"ק אודוואר שליט"א

בס"ד יום ה' **לסדר ולא שמעו אל** משה וגו' תש"ם לפ"ק

שוי"ר לכבוד אהובי נכדי היקר הרב המאוה"ג למשלת התורה והיראה, צמ"ס קנקן חדש מלא ישן וכו' כש"ת מו"ה **ישראל אברהם אלטר טויב שליט"א** הרב בביהמ"ד תולדות נפתלי **בבארא פארק** יצ"ו.

אחדשה"ט באהבה עזה, מה שאתה מתמה למה אני עומד בראש המתירים לעשות ולתקן עירוב בב"פ הלא כמה רבנים אברכים הם נגד עשיית העירוב, באמת קשה בזה לכתוב תשובה ברורה כי במקום שיש ענין נצחון והכוונה לא לשם שמים, בלא"ה לא יקבלו האמת, מ"מ שלא

אהי' כהאי תנא דליף ריקם ריקם לגמרי אכתוב מה שיעלה במצודתי בענין זה והבוחר באמת יבחר.

הנה כל יסודות האוסרים תולים בדעת רבינו הקדוש מסאטמאר זצוק"ל כי אומרים כי דעת רבינו לפי דעתן היה נגד עשיית העירוב, הרי יש עדים שדעת רבינו היה ג"כ שיעשו עירוב, וי"א שלא רצה עירוב. וקשה להכחיש מי שאינו רוצה להכיר את האמת, אמנם זאת הכל מודים שדעת רבינו שלא לעשות עירוב היה היכא דלא יהי' השגחה טובה ע"י רב מובהק, ואלמלי היה יודע שיהי' השגחה טובה ויעשו העירוב כדת וכדין ע"י ירא שמים וגדול בתורה, בודאי גם הוא היה מסכים לעשות עירוב – וכן שמעתי בשם הגאון מוהר"ר רפאל זילבער זצ"ל מח"ס מרפא לנפש, מה שאמר לבנו הרה"ג שליט"א ראב"ד הדיינים של התאחדות הרבנים, כי הוא היה דר באיסט סייט לפני הרבה שנים ורצה לעשות עירוב שם ואמר לכ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל שרוצה לעשות עירוב, ואמר לו רבינו הק' אם אתה תשגיח על העירוב אז תוכל לעשותו אבל הרה"ג הנ"ל ז"ל לא רצה לקבל על עצמו השגחה תמידי, לכן לא עשה עירוב. הרי דע"י השגחה טובה גם רבינו הסכים לעשות עירוב. א"כ לפי"ז כעת שנעשה העירוב כדת של תורה ע"י רבנים מובהקים תלמידי חכמים גדולים ובהשגחה יתירה, בודאי ניחא לי' להאי צדיקא קדישא שיעשו עירוב להציל אלפים מישראל מחילול שבת קודש.

אמנם על עיקר טענת האוסרים כי ע"י עשיית עירוב אף שהוא כשר לכל הדיעות, מ"מ יצמח מזה פריצות ותערובות אנשים ונשים ברחובות העיר ויבטל הצניעות וכדומה לזה. הנה עי' בהגהת הרא"ש עירובין (ס"ז) מצוה גדולה לתקן עירוב, ועי' בהרא"ש בתשובה (כלל כ"א ס"ח) אודות הנידוי להרב אשר חלק על הגדולים שבדור הקדום לעכב עשיית העירוב ושם נאמר מי שמחמיר גבי עירוב מכשיל הרבים בחילול שבת, ועי' בשו"ת אבני נזר המתעקש ומונע מלהעמיד עירוב הוא מחטיא את הרבים ועתיד ליתן את הדין, וזה שיטת רוב הגאונים מדור הקודם ומדורינו עיי"ש.

וכן נפסק בשו"ע או"ח הלכות עירוב, דפסק המחבר מצוה לעשות עירוב, והיתכן דשום אחד מהנושאי כלים על הש"ע לא כתב על הלכה זו דמה שמצוה לעשות עירוב זה דוקא אם לא יצא מכשול מהעירוב, כמו שהאברכים חוששין שמא יצאו הרבה נשים בשוק וכדומה, או שמא יעשה

משא ומתן בשבת. ומדלא כתבו על הלכה זו כלום, מוכח דאין יכולים לבדות מלבם איזה סברות כרסיות מה שלא חששו שום אחד מגדולי הפוסקים עד היום. ומאין לקחו העזה מורי הוראות חדשים אברכים בסברתם החדשים לבוא לחלוק על כל הגדולים הקודמים שלא נזכר בעשיית העירוב שום חשש כזה, ולחלוק על הראשונים והאחרונים בלי ראי' כלל וכלל ולבטל כל ההלכות ומסכתת עירובין משום גזירות חדשות שבדו מלבם בסברות כרסיות.

ועי' בספר צפנת פענח מהגאון מראגאטשאוו ז"ל שהוא היה מברר כל השאלות מדברי ראשונים, מ"מ כתב בתשובה (עמוד י"ב) לגדיול אחד שרצה בסברתו לפסוק נגד הרמ"א, האיך רוצה לעקור הלכה קבועה בשו"ע. ועי' בירושלמי (פ"א דגיטין ושבועות פ"ו) דתלמיד שהורה שלא ברשות אף כהלכה, אינה הוראה גם בדיעבד וכו'. ומסיים דעכ"פ ח"ו לפסוק היפך מדברי הרמ"א, אף דיש לנו כח להכריע בראיות ברורות ודוקא לרב גוברי עיי"ש. ובנידון דידן היכי יש כח לאברכים שבימינו לבטל מצות עירוב במקום שכתבו הרא"ש ושאר ראשונים והשו"ע דמצוה גדולה לעשות עירוב, היתכן בסברתם לחלוק ולבטל מצוה זו אף להחמיר, הרי זו קולא שגורמים עי"ז לחילול שבת, שזה איסור ברור והגזירות שלהם הם רק בגדר ספק, בפרט שלא הוזכרו בשו"ע וגו"כ.

ועי' בשו"ת באר משה (ח"ב סימן ע') שכתב וז"ל, ואני אינני מסכים לאיסור מטעם גזירות חדשות והלואי שנשמור את אשר נזכרו בשו"ע וגו"ב, ועי' בשו"ת הרדב"ז החדשות (סי' קם"ג) דאין לחדש חומרות על ישראל, עי' בס' תורת האשם פ"ת יו"ד סי' קי"ו הרוצה להחמיר לנהוג איסור בדבר שלא מצינו שהוזמירו חז"ל הוי כמו אפיקורסות ויצא שכרו בהפסדו, עי' שד"ח כלל פ"ח, ועי' בס' שלחן מלכים הל' ציצית דהחושש לדעת יחיד הנזכר בש"ס, יש בו דעת מינות, וכ"ש בדבר שלא נזכר בשום מקום לחוש להאי גזירה ודו"ק, ועי' בכ"מ שלא לגזור גזירות וחומרות אם לא נזכר בדברי רבותינו ז"ל, ועי' ביד מלאכי בכ"מ דאין להחמיר בדבר שכתוב בפירוש בשו"ע להתיר והלואי שישמרו מה שמוטל עליהם, בפרט נגד השו"ע וכל הפוסקים לעשות עירוב להציל את ישראל מחילול שבת, ועי' בגמ' ביצה (דף ט"ז ע"ב) דמי שאינו מתקן עירוב, לקלקל הוא בא כמ"ש רש"י שם.

ועי' עירובין (דף ס"ח) איכא רבנן ואין עירוב בתמי', ועי' תשב"ץ (ח"ב סי' ל"ז) זכות גדול למתקן עירוב, לכן אין לזוז מהשו"ע (סימן שצ"ה וסימן שם"ו סעיף י"ג) דמצוה לחזור אחר עירוב, וידוע מ"ש בשם הבעש"ט ז"ע דעשיית עירוב מקרב הגאולה, וזה לא ניחא להס"ם וכת דילי' ורימז בקרא בוע"ם תצע"ד אר"ץ בזביחה עירוב מקוה, ויש עוד להאריך שהאוסרים ישובו בתשובה שלימה ולא יחפשו לבטל דברי הראשונים ח"ו. ואם רוצים לעשות נח"ר לרבינו זצ"ל יש כמה חומרות אשר החמיר רבינו זצ"ל בפירוש כמו בענין בגדי נשים וכדומה, שלזה אינם חוששים, רק לבטל השו"ע בסברות כרסיות שלא נזכר בדברי הצדיקים, ובעל הוראה צריך מאוד להתבונן בהוראתו שלא יעשה שום דבר נגד הפוסקים ודו"ק היטב, ויש עוד להאריך בזה, אבל די למורי הוראה יראי שמים לעורר על האמת.

כ"ד זקינך המסיים בקצירת האומר

הק' שלום קדויז
אב"ד אודווארי

הגה"צ רבי מנחם מענדל רובין שליט"א

באאמו"ר הצה"ק וצלל"ה הי"ד
בעה"מ שו"ת חבצלת ישורין על ד' חלקי שו"ע
אבד"ק מוושאי

שיל"ת

יום ד' לסדר ויקרא בהם שמי תש"ם לפ"ק, ברוקלין יצ"ו

ביהודה ועוד הננו מצטרף בתם לב אל פסק הלכה של הרה"ג והאדמו"ר שליט"א שהמצוה לתקן עירוב בעיר חלה גם על שכונת ברוקלין יצ"ו, כל זמן שנעשה באחריות, ע"ד אנ"ש, וע"י רבנים בעלי סמכא.

עוד בתשמ"ה בפ' "זאת עשו וחי" כתבתי לחזק עושי עירוב בשכונת וויליאמסבורג יצ"ו — והעתקתי המקורות לכ"ז במאמר מיוחד ובפרטות. — כמובן ביד כל אחד לקבל העתקה מהמאמר.

תמצית הדברים:

א. הלכה קבועה בש"ס ושולחן ערוך שמוטל על התלמידי חכמים והרבנים לתקן עירוב בעיר — מסורת רבוה"ק ומנהג אבוה"ק להתאמץ לעשות למעשה עירובין בעיירות קטנות וגדולות בכל כחם, כל זמן שאין שם רשות הרבים דאורייתא.

ב. בהמאמר נתברר בראיות מיוסדים שאין לברוקלין רק דין כרמלית כמו העיירות הגדולות באייראפע, ירושלים עיה"ק, וכו'. כן פסק מורן דודי הגה"ק מסאטמאר זצלל"ה, והסכים לזה באחרונה הגאון רמ"פ בעל אגר"מ זצ"ל.

ג. מפורש בש"ס ופוסקים שעל ידי העירוב מצילין בשבת קודש רבבות ממכשולים ותקלות, וכן עושים גמילת חסד רב הערך עבור זקנים, חולאים ר"ל טפלא ונשיא — והצבור בכלל. כמבואר ממקומות נאמנים במאמר הנ"ל.

ד. שיטת מרן דודי הגה"ק וצלל"ה היה תמיד להשתדל לעשות עירוב

המקובל מהייטב לב וכשיטתו המוחלטת של החתם סופר ותלמידיו. לא נודע לי הטעם למה אמר באחרונה להרבנים הגאונים שליט"א שלא יעשו עירוב כאן, ובהמאמר הנזכר לעיל בירדתי ששיטתו אינה ברורה, ובטוח אני דלא נייח ליה בגן עדן מרומים שישתמשו עם שמו הגדול לבטל עירובין כאן.

ה. שיטת האר"י והרח"ו, שיטת הבעש"ט ותלמידיו, להתאמץ בכל תוקף לתקן עירובין — וכתבו שיש בזה גם צד סגולה, לעורר רחמים ולבטל דינים, עירו"ב ע"ב גימטריא חסד, רי"ו גימטריא גבורה, עירוב אותיות עיבו"ר — ואפשר להוסיף היות ועירוב גימטריא רפ"ח — רופא חולי עמו ישראל, כן יהי רצון.

ו. הננו פונה בכל לשון של בקשה ליזהר על כבוד הרבנות וכבוד הרבנים בעיני הקהל נא ונא האספו! יוציאו שני הצדדים ביחד קול קורא לבתוב כל אחד את שיטתו ולחתום ביחד ותתקיים על ידי זה העשה דכבוד התורה!

ז. שמעתי מאאמ"ו הגה"ק זצלל"ה הי"ד לדייק בהא דאיתא בירושלמי המתחיל במצוה אומרים לו גמור, ומהו פירוש לשון אומרים לו? ובתנחומא איתא יגמור. ופירש שעל פי הלכה יש רשות לתבוע מן המוחזל שיגמור, ואולי נכלל בלשון זה שחייבין לסייע לו לגמור — ובמכתב זה אני מקיים בע"ה תרווייהו.

ומעומק לב את המסייעים למצות עירוב ישלם ה' פעלם ותהא משכורתם שלימה, ה' יברך את עמו בשלום.

למען האמת בהלכה

הק' מנחם מענדל רובין
באאמ"ו והגה"ק זי"ע הי"ד

עוד מתוך מכתב מהרב הגה"צ הנ"ל שליט"א

שיטת סאטמאר

א) שיטתו, ובית דינו, של מרן דודי הגה"ק בעל דברי יואל זצלל"ה היה בהחלט שאין לברוקלין דין רשות הרבים מן התורה וכן נוקטים בעלי הפסק הרבנים הגאונים בוויליאמסבורג — וכן הונהג הציבור שבו למעשה להתנהג כדין כרמלית ולא כדין רשות הרבים, הברית בבית המדרש, תכשיטין, שיעור הט"ז, העירוב בבעדפארד נארדענם, בשבת חול המועד סוכות וכו' וכו'.

ב) שיטתו בכל מושבות ימי חייו הק' היה להתאמץ ולתקן עירובין, כשיטת החתם סופר ותלמידיו בארשיווע, בקראלי, בסאטמאר, במאנרא, במוזשאי, בכולם עשו עירוב, וכן באוהעל, וסיגוט. וסיפר שהייטב לב הבטיח עולם הבא להראש הקהל בסיגוט אם יאסוף ההוצאות וישתדל לעשות שם עירוב, וכך הוה.

ג) איני מקבל את הידיעה שבוויליאמסבורג עשו עירוב שלא בהסכמתו, שהרי תמכו בהוצאות ועשו בפניו שם עירוב, והרה"ג מראצפערט ז"ל הדפים זאת והפיצו בהאיד, בהמאור וכו', אלא שמתנגדי, ושונאי "עירוב" בכלל קרעו והפסידו את העירוב זה אחר זה עד שנתבטל — ולא יאומן, שידרשו ברבים שמרן זצלל"ה הסכים לעירוב ויאמר כן להרבנים בשמו וכו', ולא יהיה אמת, ומדהוי שתקו שמע מינה שכן היה.

ד) האדמו"ר נאב"ד פאפא זצל"ה חיזק ועידד הרבה עשיית העירוב בוויליאמסבורג בשעתו, ולפנינו עדים נאמנים ששמעו ממנו שהתייעץ בזה עם הרבי מסאטמאר והסכים לזה — ובשעת עשיית עירוב בפלעטבוש שאלתי להבדיל בין חיים לחיים את הגה"צ אב"ד פאפא זצ"ל היות ומפיצים מודעות שברוקלין הוא רשות הרבים ושמו חתום שם, אם סבירא ליה כן. והשיב: הלא כתבתי בכתב תשובה להרח"ד ווייסמאנדל (זצ"ל) שיעשה עירוב במאנהעטן משום שאין רחוב משער לשער, ובנוגע להחתימה, באו אלי שני תלמידי חכמים, ולא הייתי בקו וחתמתי לכבודם בלי לעיין, עד כאן דבריו.

ה) לפנינו עדותן של כמה רבנים המובהקים שהם [אחר כך] שמעו מפ"ק של מרן דודי זצלל"ה שאמר שאין לעשות עירוב בוויליאמסבורג — ומה שצריך הסבר הוא למה לא כתבו ידידי הרה"ג שליט"א הסבר המזיאות שעשו עירוב ונתבטל, ולמה לא כתבו את הטעם על פי הלכה או חשושות, ששמעו מכ"ק זצל"ה — ואילו היה לו טעם על פי הלכה בוודאי והיה אומר להם, וארשה לי לצרף לכאן לשון התוספתא (זבים פ"א, ה"א) אין משתבח אלא הנותן טעם, — ובבית יוסף חושן משפט (סימן מ"ד) הביא לשון הרשב"א; נחלקו עלי קצת מחכמי הדור בדבריים ובלי נתינת טעם וראיה — ועיין לקמן אות ה' בנוגע לעיירות גדולות שבאירופה ולמה שינו כאן מהשיטה ונטו משיטת החתם סופר, על כל פנים לדידי ברי לי שאין נייח לפניו זי"ע להשתמש עם שמו כדי ללחום נגד עירוב, וכל שכן לבטל עירוב, וכל הדרך להשתמש עם שמו הגדול זה בכה וזה בכה אינו לפי כבודו הרם, וצר לי על זה, ומדין מכבדו לאחר מותו אבקש להפסיק מלצרף עוד את שמו בכל הוויכוח הזה, וזי"ע.

הרה"ג מוה"ר יצחק מאנדל שליט"א

דומ"ץ בביד"צ דקרית יואל יצ"ו
ומח"ס חקר הלכה

בס"ד

למע"כ תלמידיי החשובים והמופלגים שיחיו
החונים בשכונת בארא פארק יצ"ו

שלום לכם ולכל הנלוים אליכם, יתברכו בשובע שמחות ורבת והצלחות.

על דבר שאלתכם במה שפירסמו לאחרונה במכתבי עתים בשם מרן רבינו הקדוש רשכבה"ג בעל דברי יואל זצוק"ל שהוא הי' מתנגד לעשיית העירוב בברוקלין.

א) הנה איחרתי קצת מפני שרציתי להתחקות אחר מקור מחצב הדברים, היות זה אומר בכה וזה אומר בכה, ואחר בירור כל הדברים הנאמרים והנכתבים בזה, ולאחר חקירות ודרישות לעמוד על שורש הדברים, ראיתי שיש כאן סילוף גדול מאוד במה שמשתמשים בשמו של מרן רבינו הגדול זצוק"ל נגד העירוב בשכונת בארא פארק, על כן ראיתי מן הנכון להבהיר הדברים והשומע ישמע וקושטא קאי.

ב) דהנה אמת נכון הדבר לפי עדות הדברים הנאמרים בשמו אשר ראויים לסמוך עליהם יוצא, שלא רצה ליתן הסכמתו (לאלו ששאלו ממנו ליתן הסכמתו) לעשות עירוב על כל מאנהעטין או כל ברוקלין. ומאידך ידוע גם, שדעתו לא הי' נוחה לעשות עירוב על איזה רחובות בלבד (ולא לכל השכונה), זולת לצורך גדול, כגון יו"ט סוכות שחל בשבת. וכן מסר לי ג"כ איש מהימן מהמקורבים של מרן ז"ל שלא הי' דעתו נוחה לעשות עירוב על איזה רחובות בלבד כנ"ל. אבל גם ע"ד העירוב במאנהעטין וברוקלין (גם לפי דבריהם של הני שראויים לסמוך עליהם) לא ביקש מהם או משום אדם לפרסם בשמו שהוא מכת האוסרין, וכפי עדות הגה"צ הרי"ד מאסקאוויטש משאץ זצ"ל, שפירסם ברבים עוד בשנת תשט"ז בחיי מרן ז"ל שאמר לו מרן ז"ל שאינו מעכב עליו רק שהוא אינו מתערב בענין זה — וכבר ידוע דרכו בקודש, שלא רצה ליתן הסכמתו לכמה דברים שביקשו

ממנו הסכמה, מפני שלא רצה שיהי' אחריות הדבר עליו, אבל מ"מ גם לא עיכב ולא התנגד להדבר — וכן לא רצה ליתן הסכמתו לשום ספר חדש כידוע, והוא ג"כ מפני טעם זה, אבל מ"מ לא התנגד להדפסתו.

ג) ויותר מזה מבואר בתשו' דברי יואל יו"ד סימן ק"ה אות א' דמיידי שם לגבי ענין חמור הנוגע לאיסור א"א (להתיר א"א ע"י עדות ערכאות שבזמנינו – אשר לפי דעתו אין זה מספיק להתיר איסור א"א), דכתב שם דע"כ מעולם לא רצה להזדקק להתיר א"א ע"י עדות ערכאות, אלא שאם כתבו לרבנים אחרים והתירו, לא הייתי מתערב בדבר ולא אמרתי לא איסור ולא היתר עכ"ל עיי"ש.

ד) ובפרט מה שרצו להוסיף עוד נופך על שמו של מרן ז"ל ולתלות בו בוקי סרוקי שדעתו הי' לאסור לעשות עירוב כתיקונו, מפני שיש לחשוש על מכשולות, או בכשרות העירוב או מפני פריצות וכדו', הנה הדבר מבואר מפורש להיפך בתשו' דברי יואל למרן ז"ל בכמה מקומות – עיין תשו' דב"י או"ח סימן יו"ד אות י"א שכתב לענין שער באשה, דבזמנינו מחמת גודל הפריצות והרהורי עבירה הי' מהראוי לגזור לאסור בברכה ובד"ת משום שער באשה אף נגד הבתולות שדרכם להיות מגולה, אך ודאי שאין לנו לגזור גזירות מדעתינו מה שלא אסרו חז"ל, עכל"ק. ועי"ע בתשו' דב"י יו"ד סי' מ"ד שכתב וז"ל תמיהני שחשד אותי שח"ו אני גוזר גזירות, ומי אנכי לגזור גזירות בישראל, עכל"ק.

ה) ועיין ג"כ תשו' דב"י יו"ד סימן ע"ו או"ז שהביא נמי משמיה דהריב"ש ז"ל סימן קכ"ה שכ' הריב"ש ז"ל על מילתא שהי' מסתבר לגזור עליו וז"ל, שאין לנו לגזור מעצמינו יותר ממה שגזרו חכמים ואפי' כשאינן בני תורה וכו' עיי"ש. ועיין עוד מש"כ מרן ז"ל בתשו' דב"י או"ח סימן ט"ז בנידון גזירת פתיחת החניות בשב"ק אשר לפי הנראה הוא ענין חמור מאוד כגזירת שמד, וע"כ לפי דעת השואל הי' בכלל יהרג ואל יעבור. אבל מרן ז"ל כיון דלא הי' ברירא ליה שהנידון דמיא לגמרי לנידון גזירת שמד, על כן לא רצה לא לאסור ולא להתיר, והביא דברי חז"ל שבת קמ"ה ע"ב דאמרי' שם אמור לחכמה אחותי את, אם ברור לך כאחותך שהיא אסורה אמור, ואם לא אל תאמר עיי"ש.

ו) וראוי להביא כאן עוד מש"כ מרן ז"ל בתשו' דב"י יו"ד סימן מ"ט בענין אם נכון לפרסם אזהרה (על דבר שיש בו חששות) היכא שאין

בידינו לתקן – וזה לשון קדשו: דאדרבה מהדפסת מכתבים מרובים יש לחוש עוד לקלקול ח"ו עיי"ש. וה"נ בנ"ד אין לך מכשול גדול מזה שמפרסמים לפני ההמון שאינם יודעים להבחין שדעת מרן ז"ל לגזור ולאסור גם המותר רק מטעם חששות וכדו' ויבואו אח"כ כל המון העם (אשר נוחים להם בהעירוב ואינם רוצים לקבל על עצמם גזירות חדשות) לדון מזה ולומר גם על שאר דברים שדעת מרן ז"ל וה' באמת לאסרם באיסור חמור מדין התורה, שגם כן אלו אינם רק גזירות חדשות משום חששות וכדומה. וכן שמעתי מהרבה בני תורה מתלמידי רבינו זצוק"ל שדעתם גם כן כנ"ל.

ז) והנה הך מילתא הנ"ל, שכ' מרן ז"ל בשם הריב"ש ז"ל סימן קכ"ה שאין לגזור מעצמינו יותר ממה שגזרו חכמים כנ"ל. באמת כללא פסיקא הוא בדברי הפוסקים מכמה מקומות, דאין לגזור גזירות מדעתינו, וכמו"כ כתב הריב"ש ז"ל גם בסימן רע"א עיי"ש. וכ"כ הה"מ בפ"ה מהל' חמץ ומצה ה"ז, והרב"י והד"מ או"ח סימן תס"ב, והפר"ח או"ח סימן תס"א (ד"ה עוד כתב) ובסימן תרנ"א, ובפר"ח יו"ד סימן פ"ד ס"ק י"ז עיי"ש. ועיין ג"כ בדברי הרא"ש ז"ל שבת שכ' וז"ל תמהני האיך יוכלו הגאונים לחדש גזירות עיי"ש.

וכעי"ז כתב הרא"ש ז"ל נדה פ"י סימן ג' דאין לנו לגזור גזירות מדעתינו מה שלא נמצא בהש"ס, ואם אדם חשוב מרוב ענוותנתו ופרישתו אינו רוצה לסמוך על עצמו לעשות מעשה, ינהג מדת פרישתו לעצמו, אבל לא ניתן ליכתב בספר להורות בו לדורות הבאין וכו' עיי"ש. ועיין ג"כ שד"ח מערכת גימ"ל אות י"א ובפאה"ש שם סימן ד' מש"כ להעיר על דברי תשו' ב"ש עיי"ש.

ח) ואף על פי שאלו המעררים נראה דכונתם לשמים, ודעתם לגדור כדי שלא יפרצו בחומת השבת ובחומת הצניעות וכדו', ובודאי שכונתם טובה ורצויה מאוד. אבל אין זה רק דעת עצמם, וכל אחד רשאי לומר דעתו, אבל אין לזה ענין עם דעת מרן ז"ל, כל שלא נמצא כתוב מפורש כן, ולא אמר מרן ז"ל הדברים או המעמים הללו לשום אדם לפרסמם בשמו, וענין זה לתלות דעת עצמם על מרן ז"ל, זה גופא סילוף כמובן. וכבר ידוע מה שכתב מרן ז"ל בהקדמתו לספר על הגאולה ועל התמורה

שלא להאמין מה שאומרים בשמו בחוצות וברחובות אלא למה שהוא כתב בעצמו.

ט) מה גם, שכל הטעמים הנאמרים שיש לחשוש שיהיו מכשולות בהעירוב, אם לא שיהי' בעיר מי שהוא הבר־סמכות־עליונה שהכל (או עכ"פ רובם ככולם) קיבלו אותו עליהם שיך גם בעיר אנטווערפען ועיה"ק ירושלים ובני ברק ומאנסי. וגם כל החששות שיפרצו בחומת הצניעות, שיך גם בסקווירא וקרית יואל, ואפי"ה אין פוצה פה.

י) ובפרט דלפי דברת רבים וכן שלימים שרוצים בהעירוב כדי להציל את עצמם ממכשול של איסור הוצאה (ובתוכם חולים וזקנים), ואומרים בפה מלא שלפי המצב שהי' קודם שנעשה העירוב הי' בודאי מכשולים רבים ועצומים, ועכשיו ע"י שנעשה העירוב אזדו לי', א"כ מהיכי תיתי להם לאסור הדבר, משום חשש דילמא יצמחו מזה אח"כ מכשולים, הלא כלל גדול הוא דאין ספק מוציא מידי ודאי. ובפרט אם לפי הנראה לפנינו העירוב נעשה כתיקונו בדבר המתקיים. ועכ"פ אחוי העיון בכל טענותיהם של המערערים נגד העירוב, וכל טעמיהם שנתנו בזה, אין בהם בנותן טעם מספיק כלל, ובשגם שכבר נתבאר לעיל מדברי הפוסקים שאין לנו לגזור גזירות מדעתינו.

יא) ואע"פ שהצליחו בסילופם, להשיג גם איזה חתימות של רבנים גדולים וחשובים, אבל כבר העיד הנסיון בזה שכבר אירע כך בעבר כמה וכמה פעמים. ודכירנא לפני כמה שנים כשנתחדש המכונה של בדיקת סת"ם כדי להציל הרבים מהמכשולות של ספרי תורה פסולים מטעיות חסרות ויתירות, הי' אז ג"כ איזה מערערים ועשו שערוריה גדולה, והרעישו תבל ומלואה שראוי לגזור שאסור להשתמש עם המכונה כלל וכלל, וגם הדפיסו ופירסמו מכתבי איסור במכ"ע מידי שבוע בשבוע בדיוק כמו שעושין עכשיו. וסילפו הדברים לפני איזה רבנים שיהיו ע"ז מכשולות עצומים וחששות גדולות, ותלו ג"כ בוקי סרוקי במרן רבינו הגדול ז"ל ועלתה בידם שגם איזה רבנים חשובים חתמו על האיסור שלהם. אבל רבים וכן שלמים התירו הדבר, כי אין לגזור גזירות מדעתינו מה שאין לו מקור בש"ע ובפרט במקום שיש בו להציל ממכשולות. ופוק חזו מה עלתה בסופו של דבר עם כל השערוריה של האוסרים, שהכל עלה בתוהו ובוהו וכמעט אין זכר לאיסורם ודברי תורה חיים וקיימים, וכן אירע עוד כנ"ל כבר כמה פעמים.

יב) ובפרט מה שהעיזו לאחרונה שהדפיסו דברים שהי' נדפטים בירחון המאור בשם דעת גדול אחד, ועכשיו הוסיפו ופירסמו שמוץ ז"ל הוא בעל הדברים. הנה כל מי שבקי קצת בלישניה ובספרי מרן ז"ל יראה בעליל שאין זה מדרך לשונו של מרן ז"ל, לא לשונו בכתב ולא לשונו בע"פ ולא מדרכי הגיון שלו. והמשב"ק אשר תלי"ת עדיין חיים וקיימים עמנו לאויט"א ג"כ מעידים שדברים אלו לא יצאו לא מפיו ולא מפי כתבו. וגם לפי שיטתם אשאלה מהם מענה, ממנ"פ אם מרן ז"ל בשערתו לא רצה לפרסם הדברים בשמו ושהוא בעל הדברים (יהי' הטעם מה שיהי') מהיכי תיתי להעיז לפרסם ולגלות מה שהוא רצה שלא לגלות, ונראה בעליל עד כמה גברה אצלם מדת הניצחון, והעולה על כולנה שלא חלי ולא הרגישו דהנה כתוב שם בפירוש רק, שאינו נכון לערב כל העיר וכו' וא"כ הרי מבואר דדוקא כל העיר אינו נכון לערב, אבל שכונה אחת אמנם נכון לערב, וכל זה לפי שיטתם אבל האמת היא כנ"ל. ובפרט מש"כ שם חידוש להביא ראיה לדבריו מהגמ' דעירובין ממה דאמרי' שם בחששא דשמא יעלה הים שרטון וכו' הנה הדברים לעצמם כמו שבאו שם אינם מכוונים כלל, וכמו שיראה המעיין הישר. ובודאי דלא יצאו ממרן ז"ל וכנ"ל.

יג) ועכ"פ מה שרוצים לדמות מילתא למילתא לאמר, דכמו שלא רצה ליתן הסכמתו לעשות עירוב על כל מאנהעטין או כל ברוקלין כמו"כ אין לעשות עירוב שנעשה כתיקונו על שכונה יהודית בלבד ושעומדת בפיקוח רבנים מובהקים שנושאים באחריותו, אין זאת אלא ענין של חילוף דברים, וכן שמעתי מכמה רבנים מובהקים (הנמנים בין תלמידיו הנאמנים של מרן ז"ל) שיש בזה סילוף גדול, כי לא הי' אז הנידון והמדובר כלל לעשות עירוב בשכונה יהודית שרובם שומרי תומ"צ.

יד) ומה שהביאו מרב אחד שהעיד שהוא שאל הסכמת מרן ז"ל לעשות עירוב לשכונה שלו, אבל הרי תברא בצדו, שהרי מפורש בדבריו שהי' המדובר אצלו לעשות עירוב רק לאיזה רחובות בשכונתו הסמוך לביה"ח, אבל לא הי' המדובר אז לערב את כל השכונה של בארא פארק בצוה"פ כתיקונו ושיהי' נעשה ע"י רבנים המפקחים הנושאים באחריות. וא"כ לא הוסיפו בזה כלום דכבר ידוע דעתו של מרן ז"ל שלא הי' ניה"ל לאיזה רחובות בלבד (חוץ לצורך גדול), מחמת דיש בזה כמה מכשולים גלויים. אבל אדרבה לפי עדות כמה בנ"א, שכשנשאל בסוף ימיו בענין עשיית עירוב מהודר על כל שכונת וומב"ג, וגם יהי' נעשה בחוזק ובאופן של

קיימא בחוטי ברזל חזקים, ושתהי' נעשית תחת פיקוח וועד של רבנים שישאו באחריותו, הסכים לזה ובירך בהצלחה, וגם צוה לאחד הגבאים שיחי' שיתנו הסכום של חמש מאות דאלער. וכן לפי עדות הגאון המובהק צ"ת האדמו"ר מפאפא זצ"ל הרי הסכים מרן ז"ל לעשות עירוב לשכונת וומב"ג אם יהי' הוא נושא באחריותו.

טו) היוצא לנו מזה, דכל מה שמרעישים המערערים קבל עולם ומלואה נגד העירוב בשכונת בארא פארק על שם מרן רבינו הגדול זצוק"ל, בהניחם זאת ליסוד מוסד בפירסומם במכתבי עתים באופן שיהי' ידינו רמה כאילו זה דבר ברור ואין לפקפק בו, להוי ידוע שאחר החקירה והבירור ע"י כל מי שיש לו עינים לראות ואין במבעו להיות נמשך אחר כל מה שמפרסמים ברעש גדול במכ"ע ובחוצות ובשווקים, יראה שהדבר נבנה על יסוד רעוע ולא יהני להמסלפים סילופייהו. וכן שמעתי עוד מכמה רבנים מובהקים בהוראה. ועל כן היטיבו אשר דיברו בזה הרבנים המובהקים עמודי ההוראה ה"ה הגאון הגדול מהר"י ראטה שליט"א אבד"ק קארלסבורג והגאון הגדול אבד"ק אדוואר שליט"א שמסתבר שדעת מרן ז"ל להתיר לעשות העירוב, ודבריהם נכונים מאוד, וא"צ לאסהודי דידי וגם אינם צריכים חיזוק, כי כן מפורש בתשו' מרן ז"ל בדב"י כנ"ל שאין לגזור גזירות מדעתינו. וכל המוני אחב"י הסומכים על הרבנים הגאונים הנ"ל בכל השאלות החמורות, כש"כ וק"ו שכדאי הם לסמוך עליהם בנידון זה אפי' שלא בשעת הדחק, ובאמת א"צ לפרסם דברי הנ"ל, כי ממילא לא יועילו כלום לאלו הרוצים בהסילוף, ואילו להרבים היודעים האמת ומבחינים בדברים ואינם נמשכים אחר המכ"ע כסומא בארובה, הם יודעים בעצמם מה לעשות וקושטא קאי.

וא"צ עוד להאריך, וה' שנותיכם יאריך, והחוה"ח מאדוה"ש

מנאי הדו"ש

הק' יצחק הלוי מאנדל
דומ"ץ במאנראו נ.י.
בעמח"ס "חקר הלכה" על יו"ד

הגה"צ אב"ד סערדעהאלי שליט"א

בדרשת שבת הגדול

...ומה שאומרים בשם מרן אדמו"ר מסאטמאר זי"ע שהיה נגד תיקון עירובין דפה, נאמנים עלי דברי האודווארי רב שליט"א שמרן החזיק מהעירוב, וכ"ש שאאמו"ר ז"ל, ופאפא רב ז"ל, ושארמאשער רב ז"ל, (ושאר הרבה רבנים) שלא עשו מעשה בהוראה נגד דעת מרן ז"ל הסכימו לעשות עירוב בוויליאמסבורג.

וגם אני בעצמי שמעתי מפורש מכ"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א שדודו לא היה בעצם נגד תיקון עירובין פה, ויכולין לעשות עירוב, ואמר זאת במעמד רבנים וחשובים, ואף ביקשו להניעו לאסור בטעמים שונים שאין כאן רב מיוחד בעיר וכיו"ב ולא הסכים עמהם, (ולא יועיל להם אף אם ידפיסו באופן שונה, כי האיך יכול החי להכחיש את החי ועוד יתגלה האמת לעין כל ברצ"ה).

וכן שמעתי מחתנו שליט"א אבד"ק סאטמאר ב"פ שחותנו שליט"א אמר לו עוד בשנים הקודמות שראוי בעצם לעשות עירוב בב"פ, ושבכוונה דקדקו בלשון הקו"ק של בארא פארק (אחר שנת תשל"ט בשנת תשמ"א) שלא לכתוב לשון איסור אלא שאין לסמוך על העירוב הנ"ל. וכן מחו' הקארלסבורגער רב שליט"א שהוא תלמיד מרן, כותב במכתבו שעירוב כגון דא אינו נגד דעת מרן זי"ע.

מקורות חלק ד

דעת רביה"ק דל"ל רשות הרבים

מקורות חלק ד

בענין רשות הרבים

עדות הגה"צ רבי משה דוב ווינבערגער שליט"א

אבד"ק פאיע שליט"א

ויד ימינו ומשב"ק אצל כ"ק רביה"ק זי"ע

[מתוך שיחה ארוכה]

...מתחילה נהגתי שלא לישא הבריל"ן בשבת, כי חששתי לרשות הרבים, פעם אחת פגשתי את רביה"ק זי"ע ברחוב בשבת, והחלטתי לשאול בזה דעת קדשו, וכן עשיתי.

ושאל רבינו על איזה רחוב אתה חושש לרשות הרבים. עניתי דכוונתי לרחוב בעדפארד עוו.

והשיב רבינו בזה הלשון: "**אינדערהיים אין פעסט האט מען געקאנט** דורך קוקן מיט א **טעלסקאפ פון איין עק ביזן אנדערן, דא [בעדפארד] גייט עם דאך ווי א שלשלת**" — [וכוונתו שאינו מכוון]. ובהזדמנות אחרת אמר לי עוד הפעם כדבריו הנזכרים לעיל בלשון מוחלט: "**בעדפארד איז קלאר נישט א רשות הרבים מה שאין כן בפעסט** וכו'.

[נעתק מהטעי"פ הנמצא ברשות המו"ל ספר פסקי דברי יואל מ.ש.י.]

הגה"צ מהר"ח קרייזווירטה זצ"ל
גאב"ד אנטווערפן יע"א

ולהבחל"ח הגה"צ רבי נתן יוסף מייזעלס שליט"א
אב"ד ור"מ אבני שלמה

....ושמעתי שרבינו ז"ל אמר כן להרב הגאון ר' חיים קרייזווירטה שליט"א [ז"ל] אב"ד אנטווערפען, שברור לו שברוקלין לא הוי רשות הרבים. וכן אמר כן להגה"צ ר' נתן יוסף מייזעלס שליט"א[א].

[ספר פסקי דברי יואל]

*

עוד מעדותו של הגאון האדיר הנ"ל זצ"ל
בריש שתא תש"ס כשהתחילה התעוררות תיקון העירוב בב"פ

כפי שמסרו משמו

הרה"ג ר' צבי אויש שליט"א אב"ד וואלקאן

והרה"ג ר' יצחק שטיין שליט"א דומ"ץ פאלטישאן

כששאלו אותו האם שמע מרביה"ק זי"ע בענין עירוב בניו יארק

ענה להם ששמע בפירוש ממרן זי"ע, בזה הלשון:

"ברוקלין איז נישט קיין רשות הרבים דאורייתא, מען קען מאכען אן עירוב, א עירוב דארף האבן א רב"

ולא זכר כלום ממרא דאתרא

[נוסח זה היה למראה עיני הרבנים הגאונים שליט"א הנ"ל]

א. וכך מובא בספר שמח תשמח בשם הרה"ג רנ"י שליט"א, שאמר לו רביה"ק בפה מלא: ווילאמסבורג איז זיכער נישט קיין רה"ר דאורייתא, וכפל אותו רבינו ז"ל עוה"פ. וראה עוד לעיל בירור הדברים אות ט"ז.

שו"ת דברי שלום

[סוף חלק ו', בהשמטות]

שעיר נוא יארק אינו רשות הרבים דאורייתא

שמעתי שלפני שלושים שנה יצא קול קורא מאיזה רב שפסק בספרו בית ארזים דיש להחמיר דבזמן הזה יש רשות הרבים דאורייתא, ושאסור לשום אשה לצאת בשבת בתכשיטין.

ואז צוה רבינו הקדוש [מסאטמאר] זי"ע שיתאספו רבנים זקנים ויקראו את המחבר הספר שיתחרט על פסקו, וישבו כמדומה לי הרבנים שאפראן, הרב מקאפיש, קראסנא, ועוד רב זקן אחד, ואחר הטענות בהלכה עם הרב הנזכר, הסכים להתירא **דאין לנו כעת רשות הרבים דאורייתא**[ב].

ב. ראה לקמן חלק זו עדות הרה"ח צבי וועבער שליט"א ממורו הרה"ג מוה"ר דוד קליין זצ"ל מח"ס בית ארזים.

עוד מתוך תשובת
הרה"ג רבי יצחק מאנדל שליט"א

דום"ץ במאנרא נ.י.

[נדפס בקובץ "אור ישראל" גליון כ']

והנה זה ברור שדעת מרן רבינו הגדול רשכבה"ג בעל תשו' דברי יואל זצוק"ל הי' ג"כ להוריות הלכה למעשה להקל כהנך שיטות דאין לנו רה"ר מה"ת וכסתימת רבותינו השו"ע והנו"כ (הגם דאפשר דלדידיה הי' מחמיר אבל לא הורה לאחרים כן) כמו שידוע ממה שלא רצה להסכים לאסור נשיאת תכשיטין ברה"ר, וכן ממה שהורה להקל להוציא בשבת ע"י עכו"ם תינוק לעשות הבר"מ בביהמ"ד ועוד ועוד.

ואגב אעורר במה שפירסמו במכ"ע בשם מרן ז"ל שאמר להרבנית תחי' שתמנע עצמה מלהוציא תכשיטה ברה"ר מחשש רה"ר דאורייתא וכו' עכ"ד. דאין הדברים נכונים והשומע שמע וטעה, ואדרבה נהפוך הוא, דהרבנית תחי' שאלה למרן ז"ל היות דאיכא שמועה בשם הגאון ר' יונתן שטייף זצ"ל שהנשים ימנעו מלצאת בהתכשיטין ברה"ר. והשיב לה מרן ז"ל שא"צ לחוש כלל ותתנהגה עצמה כמו עד עכשיו. וכן התנהגה הרבנית תחי' שהיתה יוצאת בכל שבת בתכשיטיה ברה"ר כמו שמעידים כל קרוביה. (ועיין חו"מ סימן ל"ה סי"ד ברמ"א) ופלא מאוד לפרסם ברבים היפך המציאות בעוד שאיכא הרבה שזוכרים להאמת ועכ"פ הוא דבר שהי' בכלל (הפירסומים בשם מרן ז"ל) וללמד יצא.

ואמרתי להודיע להדר"ג שליט"א מה שהי' לי עם חכם אחד בענין המכתב שכתבתי בנוגע לדעת מרן ז"ל שהדבר ברור שמעולם לא התנגד לערב שכונה של שתו"מ והעירוב נעשה ע"י מורה מובהק וכמוש"כ הרבנים הגאונים שליט"א, והחכם הנ"ל בא בתחבולות טענות בידו נגד המכתב שלי.

ואחר שמוע כל טענותיו עניתי לו שמעתי כל דבריך הנאמרים בטוב טעם אבל יש לי לשאול אותך הרי גם לדבריך (שמרן ז"ל התנגד בשיטה לעשיית שום עירוב בעיר ברוקלין) סוכ"ס אתה מודה שמרן ז"ל לא זאת שלא ציוה (לאלו הרבנים האומרים משמו) לפרסם שיטתו ברבים אלא אף

זאת שאפי' לא ביקש מהם דבר זה לפרסם שיטתו ברבים כדי שיעמוד הדבר לדורות למשמרת, ומי הי' עוד כמוהו שהי' צופה למרחוק והי' דואג על העתיד שלא תשתכח ח"ו תורה מישראל וחירף נפשו בעד קדושת השבת (כגון בנוגע לשיטת הר"ת וכן בכל דבר). וכל מה שהי' רואה לנחוץ לקבוע לדורות לא הי' חת מפני כל וכל הטירחות לא עצרוהו ופירסם דעתו ברבים הן בעל פה והן בכתב והאיך אפשר הדבר שכאן בענין העירוב בדבר גדול ונשגב כזה לא הודיע ברבים כלום משיטת ההתנגדות שלו. וכי אפשר שסמך עצמו על מה ששאלו אותו איזה יחידים בביתו נאוה קודש והשיב להם שהוא אינו מסכים, ולא ציוה להם וגם לא ביקש מהם שיפרסמו דעתו ברבים למען יעמוד הדבר לדורות למשמרת, ואדרבה לאחד שפירסם דעתו ברבים ה"ה הרה"צ משאץ זצ"ל השיב שהוא אינו מתערב בענין זה (והרה"צ הנ"ל פירסם כן ברבים בקובץ "המאור"), והאיך אפשר שמרן ז"ל לא ראה לנחוץ לכתוב עכ"פ איזה שורות בענין זה כדי להודיע דעתו לרבים, ועכ"פ לאנ"ש הסרים למשמעתו.

והחכם הנ"ל עם כל טענותיו לא מצא מענה והודה בפיו שהצדק עמי וכמו שכתבתי במכתבי, ודבר זה הי' במעמד כמה בנ"א ואמרתי להעומדים שם הביטו וראו חכם מה הוא אומר כי מדת החכם שהוא מודה על האמת ואינו מתעקש, כל זה ראיתי להודיע להדר"ג שבודאי יהי' לו הנאה מזה.

אבל מ"מ כל זה לענין הנ"ל אולם מצד אחר הרי לא רצה ליתן הסכמתו לערב כל מנהטן או כל ברוקלין ועל כן יש מקום שחשש שאמנם אפשר שהרחובות הכי גדולות של העיר שכיחי טמך ריבוא בוקעים בו (ובכה"ג ל"מ צוה"פ אלא צריך מחיצות גמורים ודלתות במקומות המפולשים כמבואר ברמב"ם הל' פ"ה הכ"ד ואו"ח סימן שס"ד ס"ב וסימן שצ"ב).

אך כל זה לענין לערב כל מנהטן או כל ברוקלין דאיכא בתוכו גם ו'חובות הכי גדולות כנ"ל, אבל בנידון לערב רק שכונה אחת שרובם שותו"מ ונעשה בפיקוח רב גדול ומובהק בהוראה כמו מע"כ הדר"ג בודאי דיכולים לסמוך על הוראות מרן רבינו הגדול זצוק"ל הנ"ל דהעיקר להלכה למעשה כמ"ד דאין לנו רה"ר מה"ת כיון שאין בו טמך ריבוא וכנ"ל ובחי' להל' עירובין הארכתי בהרבה פרטים כל זה ראיתי להעיר בחפזי ועכשיו אין לי פנאי יותר להאריך.

עדות הרה"ח רבי צבי וועבער שליט"א

מייסד "חברת הצלה"

גזבר ונאמן מוסדות "חסד לאברהם" במירון

בעוה"י

הנה ידוע אמרם ז"ל (יבמות צ"ו:) עה"פ אגורה באהליך עולמים, אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז. דאר"י משום רבי שמעון בר יוחאי, כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעוה"ז שפתותיו דובבות בקבר.

היות ובעו"ה מתברדין בעלמא דשיקרא הדין, כל מיני שמועות שונות ומשונות בשם צדיק אמת, אשר נשמתו בגנזי מרומים ואינו יכול להכחישם מעולם האמת, ומרגיש אני אחריות וחובה עלי שלא אשא עון "אם לא יגיד" ח"ו, על כן הנני הח"מ בזה להעיד עדות אמת, ויעמוד לי זכות פרסום דבר השמועה האמיתית שזכיתי לשמוע מפה קדשו, ויה"ר ששפתי פי צדיק ידובבו בקבר להמליץ טוב עלינו ועכי"א.

בשנת תשי"ט, נתבקשתי על ידי מו"ר הרה"ג מוהר"ר דוד קליין זצ"ל בעמח"ס "בית ארזים", שלמדתי אצלו במשך שש שנים, להולך לכ"ק הגה"ק אדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל בירור הלכה שכתב לאסור לנשים לצאת בתכשיטין, משום דהיה סבירא ליה למו"ר דניו יארק הוי רשות הרבים דאורייתא.

כשעשיתי שליחותי ונכנסתי אל הקודש פנימה עם הכתבים, אמר כ"ק אדמו"ר זי"ע שאבוא אליו לאחר ב' או ג' ימים. כשבאתי, שוב ביקש ממני עוד ב' וג' ימים. כאשר חזרתי עוה"פ, נענה כ"ק אדמו"ר ואמר לי בתקיפות, **"אין לנו היום רשה"ר דאורייתא, וע"כ בשום אופן א"א לאסור נשיאת תכשיטין".**

שאלתי, היכן עוד ישנו כרך גדול כמו ניו יארק, שיש בה הרבה יותר מס' ריבוא. והשיב לי, הששים ריבוא צריכים להיות דוקא ברחוב אחד, ולא בהצטרפות כל העיר.

וע"ז שאלתי, הרי יש רחובות שעוברים בהם מספר עצום של קאר'ס וטרעין'ס. ע"ז השיב לי, דזה לא נחשב, משום דבעינן דומיא דדגלי מדבר, ובמדבר הלכו רגלי.

ושאלתי, הרי ברחוב "טיימס סקווער" מתאספים עם־רב בתחילת השנה (למספרם). והשיב לי, שזה שמתאספים שם המון־עם פ"א בשנה, אינו כלום, כי רה"ר הוא רק אם ששים רבוא בוקעין בו "בכל יום", כמפורש בשו"ע.

אח"כ לקח כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זי"ע עט בידו, וכתב בפני תוכן דבריו אלו על ג' או ד' שורות, ונתן בידי שאמסור זאת למו"ר הגאון ר' דוד קליין ז"ל, וכך עשיתי.

ובזה יצאתי ידי חובתי לברר מקחו של צדיק, לקיים ואגורה באהלך עולמים.

וע"ז באע"ה לכ"ק צדיק אמת וחותמו של הקב"ה אמת, ר"ח אדר ב' תש"ם לפ"ק.

צבי וועבער

מקורות חלק ה׳

מכתבים ועדויות שונות

מקורות חלק ה

עדות הגה"צ רבי יוסף דוד מוסקוביץ זצ"ל משאץ

[נעתק מהכתב יד]

[ונדפס בהמאור בשינוי קצת]

בנוגע לתיקון עירובין במאנהאטן, נוא יארק

ב"ה

יום ד' לסדר ברוך תהי' פה ניו יארק יצ"ו

כבוד חכמים ינחלו ותמימים ינחלו טוב
אל מעלת כבוד הה"ג י"ח בנש"ק עבצ"צ וכו'
מו"ה **צבי אייזינשטאט** [שליט"א] ז"ל

הנה עפ"י סיבה באתי לידי דבר זה להתחיל בדבר הת"ע בעיר מאנהעטטן, ולא ידעתי שכת"ה כבר עסק במצוה הזאת, שתחילת דברי היו אל הרב י. ח. חרל"פ שליט"א ושאלתי ממנו אם אתחיל לעיין בדבר, ולא אמר לי שיש קונטרס מת"ה ומהרב פאלאק זצ"ל וגם איסור מהרב פיינשטיין נ"י, ויעץ אותי להתחיל בדבר כי דבר גדול הוא, וסיפר לי שכבר עסק הרב משערפם ולא עלה בידו, ולי אמר בזה הלשון, מן השמים הניחו לי להתגדר בו.

ונסעתי סביב מנהטן ג' פעמים באני' לראות חוף הריוער מצד מנהטן, גם הלכתי ברגלי על כמה גשרים ובהרבה רחובות, ועשיתי קונטרס ת"ע ושלחתי רק לאיזה אנשים, והם הה"צ מסאטמר שליט"א [ז"ל] והגה"צ מו"ר יונתן שטייף שליט"א [ז"ל] ולאדמו"ר מליובאוויץ שליט"א [ז"ל] ולחמישה רבני דליט"א.

הגה"צ ר' יונתן שטייף שלח אלי מכתב וגם דיבר פא"פ ואמר לי שמצוה רבה הוא, וכן כתוב במכתבו, וצוה עלי בע"פ ובכתב לדבר עם כת"ה.

והה"צ מסאטמאר קרא אותי תיכף ודיבר אתי ארוכות וקצרות, ואני הכרתי בדבריו שהם דברי רבני דליטא, כי אמר הקושיא מהתוסי"ט [מהתוס' יו"ט] והתפי"ש [והתפארת ישראל] מדוע לא עירבו בירושלים, כי זאת הוא התירוץ הראשי שלהם, ואני אמרתי לו תוך כדי דיבור, רבי בימים אחרונים ישאלו גם הדורות הבאים מ"מ [מפני מה] לא עירבו במנהטן והוא עיר מוקפת חומה, וישיבו גם הם כתירוץ התפארת ישראל שרבני דליטא לא הניחו לערב, ועוד דברים, עד אשר ראיתי שנהפך לאיש אחר, ואחר כך אמרתי איזה פעמים, רבי אם אינך נוטה לזה אמור לי ואפסוק מלעסוק עוד בדבר הזה, ושתק ולא אמר מידי, וכשנטלתי רשות ממנו, אמרתי עוד הפעם, שיאמר לי הן או לאו, שכל בטחוני עליו, **ואמר לי בזה הלשון, בשחוק על שפתיו, איך מיש מיך נישט, ובירך אותי.**

[להלן כפי שמובא בירחון המאור תשרי תשט"ו]

אחרי כל אלה שעברתי עיר מאנהעטן לארכה ולרחבה מבית ומחוץ תכנתי את הקונטרס ת"ע בקיצור גדול לפי שדבר שאין בו סירכא אין צריך מיעוך ומשמוש, ושלחתי אותו לאיזה מהרבנים והצדיקים שליט"א.

האדמו"ד מסאטמאר קרא אותי תיכף להיכלו, ומקודם נודע לי שהוא נוטה לשיטת הרבנים המתנגדים לת"ע בשביל ג' דברים אלו "מדוע לא עירבו בירושלים, ואין כאן בי"ד קבוע, ומחלוקת הפוסקים. וכששאל אותי האדמו"ר הנ"ל מ"מ לא עירבו בירושלים? אמרתי, יודע אני מאין מוצא השאלה הזאת אשר התירוצים מהתוסי"ט בעבור השיור, ובהתפי"ש בעבור הצדוקים שלא הניחו, לא ישרו בעיניהם, וכך אמרתי: "רבי, ואם ישאלו דורות הבאים מ"מ לא עירבו במנהאטן והוא רז"י מה"ת והי' באפשרות להציל רבבות מישראל מח"ש באונס וברצון, ויענו ויאמרו, בירושלים הצדוקים לא הניחו ובמנהאטן הרבנים המתנגדים עכבו", והוטב בעיניו. ועל מה ששאלני דאין בי"ד קבוע, עניתי, מדוע אוכלין בשר ויש חשש נבילה וטריפה, ואמר לי תירוץ שאין מגלין וכו' ואמרתי שיהי' נמצאים בכל דור בע"ב יראי ה' בהצטרף גם רבנים יראי ה' ויעשו כולם אגודה אחת והוא הוא הבי"ד קבוע. ועוד שאלתיו: היכן העירובין דכל עיירות אירופא אשר לדאבון נפשנו חרבו ואין בה איש, ואם לא נחזק כאן במצות ומנהגים שאחזו בהם אבותינו במס"נ אז מעט מעט חלילה ישתכחו

מן הלב. ואם כ"ק הוא כמתנגד לתקון עירובין אז יאמר לי ואחזור בי כי את ה' אני ירא לרבות תלמידי חכמים וצדיקי הדור, ואני את נפשי הצלתי שעל ידי מעשה באתי לזה ואין מרגוע לנפשי? וענה אותי בשחוק קל על פיו: אינני מתערב בזה, וברכני.

[ירחון המאור תשרי תשט"ו]

מתוך מכתב שכתב הגה"צ אבד"ק אונגוואר שליט"א

גם יש הטוענים שכ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצוקל"ה אסר העירוב בכל מקום, גם זה לפענ"ד אינו אמת מפני כמה טעמים, חדא שהרי יש לו ירושה מאבותיו היטב לב וגם בעצמו תקן עירובין בסאטמר, **וגם יש לן עדות הגאונים שליט"א הרב הגאון מאדווארי שליט"א שהעיד במכתבו שאמר לו לעשות עירוב בוויליאמסבורג, והמשב"ק הרב יוסף אשכנזי שליט"א שהעיד לכל וגם אני הקטן שמעתי ממנו בבירור שהי' שם בשעת דשיחה שאמר לעשות עירוב, וגם הגאון מיאקא שליט"א במכתבו מה שמעיד ששמע מפיו קדשו של כ"ק אדמו"ר מפאפא זצ"ל שאמר לו שאם יש** מי שישגיח על העירוב יש לעשות עירוב, והנה לן עדים כשרים גדולי התורה חיים וקיימים ואיך החי יכול להכחיש את החי, ואין לן בזיון גדולי התורה גדול מזה, וראיתי כתוב בשם האב"נ שפעם עשה רב אחד עירוב שהי' מרננים עליו ובאו להאב"נ שיכתוב להרב מכתב והאב"נ לא כתב ושאל אותו למה והשיב הנה בדין עירוב הוא ספק עשה כהוגן וספק לא עשה והו"ל ספ"ד ובעירובין אזלינן בתר המיקל ואם אכתוב מכתב ויהי' בזיון ודאי בזיון התורה וחילול השם להרב, כן הבי נמי הרי לכל היותר יש כאן עדות מוכחשת וממילא לא נברר הענין וא"כ נסמוך על החיים ולא וגו', ואנחנו נברך י' מעתה ועד עולם הללוי'.

ישראל מנחם גרינוואלד

אבדק"ק קהלת יוסף פאפא ב"פ

בס"ד

שלום וכט"ס אל מע"כ ידידי הרב הגה"צ מוה"ר חיים יהודה כ"ץ שליט"א אבד"ק ור"מ סערדאהעלי.

אחדשכ"ת, הנני בזה למלאות בקשתו לבוא בכתובים ע"ד העירוב שנתקן פה בשכונתינו ב"פ יצ"ו.

האמת, מה לי לכתוב בדבר שכ"ק **אבא מארי זצ"ל כבר האריך בתשו' ויען יוסף סי' קצ"ה לחזק ענין תיקון עירובין,** וכתב דאף שהיו מן הגדולים שלא היו מהדרין לעשותו כדי שלא להכנים עצמם בין מחלוקת הפוסקים, עכ"ז אנחנו ראינו לרבותינו זצ"ל שהיו משתדלין לעשות תיקון עירובין כדי להציל ההמון ממכשול כיון שראו הבותינו שנכשלין באיסור הוצאה בשבת, ועיין שם מש"כ על כן לא הבנתי טעם הרבנים שרוצין למנוע דבר זה בעיר ניו יארק מטעם שיוכל לגרום קלקול וזלזול וקלות, הלא ראינו לרבותינו זצ"ל שלא היא חוששין לזה.

וממשיך אבא מארי זצ"ל שם בתשו', ע"ד החילוק שיש בין עיירות שבאייראפא לעיר זה, דשם הי' בכל עיר רב או בי"ד קבוע וכו', אבל כאן בניו יארק דאין כאן בי"ד קבוע, אם יארע איזה שינוי יש לחוש דאיכא דשמע בהא ולא שמע בהא, אבל אם יכולין להמציא ג' רבנים יראים ומובהקים הבקיאין בהל' עירובין ומקבלין על עצמם ההשגחה והכרזה בכל בתי כנסיות של מחוז זה אם יצטרך, אינו רואה טעם למנוע מלעשות העירובין וכו', ואנשי מעשה ממילה יבינו דיש מקום להחמיר למי שאינו נחוץ לכך, כיון שאין ההיתר אליבא דכו"ע. [זה כתב על מאנהעטן שהי' מבוסס על כמה וכמה קולות.]

ועי"ש ובעוד כמה תשו' שאאמו"ר זצ"ל מאריך לבאר דאין לנו כאן רשות הרבים דאוריתא כלל. [ובפרט כאן בשכונתינו, לאחר שנתברר דאיכא ג' מחיצות שנעשו בידי אדם.]

ומ"ש שם, שדברין להלכה ולא למעשה, הדבר פשוט שכתב כן מרוב ענוותנותו, כי לא רצה לסמוך רק ע"ע לחוד בענין העירוב במאנהעטען, **אבל מעולם לא זז מלחזק ולעודד את הפונים אליו בענין עשיית ותיקון עירובים גם כאן במדינתינו.**

ומידי דברי בו, זכור אזכור כמה השתוקק אאמו"ר זצוק"ל ע"ד תיקון עירוב, ומרגלא בפומי' שדודו ורבו הגה"ק בעל קרן לדוד זצוק"ל מיד בשבתו על כסא הרבנות בק"ק סאטמאר, דבר ראשון שעסק בו היה תיקון העירוב, וע"כ חיזק אאמו"ר זצ"ל עשיית העירוב בשכונות החרדיות בברוקלין, **ובסוף ימיו השתדל בעצמו בעשיית העירוב בוויליאמסבורג, ושלח את אחי הגדול שליט"א לסובב לבדוק את העירוב, יחד עם הגה"צ מהאלייין שליט"א ועוד רבנים חשובים**, ועכשיו שנתקן צורת הפתחים סביב שכונתינו ע"י הדר"ג שליט"א יחד עם עוד רבנים מובהקים, בודאי שזה הי' רצונו של כ"ק אבא מארי זצ"ל.

וע"כ הנני מצטרף בצירופי דרבנן לחזק ידי עושי מצוה דרבים להציל רבים ממכשולי איסור הוצאה בשוגג, ובזכות שמירת שבת קודש נזכה לגאולה קרובה בב"א.

וע"ז באתי עה"ח יום ד' לסדר שמות כ' טבת תש"ם לפ"ק

הק' ישראל מנחם גרינוואלד

גבריאל ציננער

רב דביהמ"ד נטעי גבריאל
ברוקלין נ.י.

ב"ה, ל' ששי ויחי תשמ"א

לכבוד ידידי הרה"ג המפורסם, בנן של קדושים, איש האשכולות, זוכה ומזכה את הרבים, עמוד הימני, פטיש החזק, ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, **הרב אשר אנשיל קרויז שליט"א, רב דקהל ראצפערט**, ומלפנים רב בבונאם איירעם שבארגנטינא, ה' יאריך ימיו ושנותיו בנעימים עד עמוד כהן לאורים, במהרה בימינו אמן.

אחדשה"ט! הנני כותב לכתה"ר שליט"א **אודות תיקון עירוב בוויליאמסבורג**, בטרם כל אספר לכתה"ר מה ששמעתי מפ"ק **מרן אדמו"ר מפאפא** (שליט"א) [זצ"ל] היאך דודו ורבו הגה"ק **בעל קרן לדוד זי"ע מסר נפשו וכחו ופעל לטובת תיקון עירובין בעיר פאטמאר** המעוטרה, שהי' אז בימים ההם גודל קושיים לקבל רשות מהממשלה, ובע"ה עלה בידו והצליח לעשות העירוב שם כדת וכדין והי' אז זה אצלו שמחה גדולה שזכה להיות מזכה את הרבים בעיר ואם בישראל, והי' אז מתנגדים להעירוב (מחמת טעמים שאין עת האסף פה) אז עשה הקרן לדוד מעשה רב בשבת הראשון לקח מטפחות יד ויצא לחוץ באחזו בידו, וכל העדה ראו שהרב המרא דאתרא מוציא לרשות הרבים בהעירוב אז השתיקו המקטריגים, והתחילו כל החסידים לישא בהעירוב.

ואתמול בלילה דיבר רב אחד שליט"א עם כ"ק מרן שליט"א בענין עשיית עירוב בשכונינו **ואמר לו כ"ק מרן שליט"א שבאמת הוא שהוא מחזק המתירים שהוא תיקון גדול.**

ושמעתי מפ"ק גדול אחד שליט"א שהגה"ק בעל ייטב לב זי"ע הניח צוואה שמי שיעשה עירוב בעיר סיגעט מבטיחו עולם הבא, עד כאן דבריו הקדושים, כידוע שהגה"ק הי' משתוקק בחיים חיותו לעשות עירוב ולא הי' יכול מחמת עגמ"נ מאינשי דלא מעלי כידוע לכן ביקש

זאת בצוואה שלו ובע"ה נתקיים הדבר שאחרי פטירתו עשה הרה"ח המפורסם רבי משה אריה פריינד זצ"ל עירוב — (ואין כאן מקומו להאריך בפרטי הדברים).

[כאן האריך בפרטי עניני עירובין]

ובזה אסיים מכתבי, ידידו דושת"ה

הקטן גבריאל ציננער

עדות הרה"ג אב"ד מעדיער וצ"ל בדעת כ"ק אדמו"ר מפאפא וצ"ל

וזה הלשון בשו"ת מנחת אשר או"ח סי' נ"ד:

לכבוד קדושת ידידי הגאה"צ המפורסם
אדמו"ר דק"ק סאטמאר והגאב"ד שליט"א.

הנני בדבר עשיית עירוב בוויליאמסבורג כפי שכתבו באיזה עיתון שנעשה בהסכמתו, וכו', והיות שהעירוב בוויליאמסבורג נעשה על ידי עמודי העלעקטריק וכו', והגם שהרב הגוה"צ דפאפא שליט"א לא רצה לחזור ממה שהתירם וכו'[א].

עד כאן לשונו

א. הרי לן ברירות שגלוי וידוע היתה בשעתו, שהעירוב בוויליאמסבורג נעשה בברכתו ובעידודו של הגה"צ מפאפא זצ"ל, והוא אף נתן הסכמתו לאופן תיקון העירוב.

מתוך תשובת
הרה"ג ר' יצחק אהרן גאלדבערגער שליט"א
מחשובי תלמידי כ"ק אדמו"ר מפאפא זי"ע
ו"מ ישיבת פאפא

שוכט"ס לכבוד ידידי המופלג בתוי"ש מוכתר בנימוסין וכו'

אחדשה"ט באה"ר

הנני בזה להשיב אודות השאלה ששאל בש"ק העל"ט שנולד לך בת בשעטו"מ וערכת קידוש וכו' ובש"ק בבוקר ראית שהאש של הגע"ז נכבה ואמרת לעכו"מ שישא הקוגעל בביתך ולהעמידו על הכירה שלך בביתך (וכמו שהותר לעשות כן בבה"ל סום"י רנ"ג בשם המ"ג עיי"ש) ואחר תפילת מוסף ישאנו בחזרה ע"כ.

הנה לענ"ד לא טוב עשית דהגם דכ' בשועה"ר סי' רמ"א ובסי' שכ"א דמאכל חם חשוב דבר מצוה וממילא הותר שבות דשבות וכמ"ש בסי' ש"ז דהותר במקום מצוה ודעת כ"ק אדמו"ר זצ"ל מפאפא וזלא היה דשווקים ורחובות שלנו לא הוי רה"ר דאורייתא ומשו"ה היה מתיר לעשות עירוב אצל הביהמ"ד וכמו"ש בתשובותיו בכ"מ וידוע שהיה דעתו נוחה ומשתוקק מאוד לתקן עירוב בכל הישוב שלנו שיש שם אנשי מעשה וחרדים לדבר ה' וגילה דעתו כן כמ"פ כמעט עד זיבולא בתרייתא אלא שלא עלתה לו בימיו מ"מ נ"ל דלעשות שבות דשבות לצורך שמחת הבת לא הותר משום מצוה.

[מאריך כאן בדין שבות דשבות במקום מצוה]

ועי' בתשובת כ"ק אדמו"ר זצ"ל כת"י (וכעת נדפם בסי' קל"א) דפסק דמותר לצאת במפתח של כסף שמחובר בו מחט לתוחבו בבגד דהוי שבות דשבות. שבות א' דאין לנו רה"ר דאורייתא ושבות ב' דהוי כלאח"י דאין דרך אשה לתחוב בבגד דבר זה לשם הוצאה אלא לשם תכשיט והוי לצורך גדול לפי שהוא צער גדול שלא תהן האשה יכולה לצאת מביתה כל יום השבת, מחשש גנבים דשכיחי בעיר גדול (ויגנבו המחט אם ישארנה בביתה).

ובפרט בימי הקיץ היא צער גדול, וכמו"ש הפרישה הנודע דאם לא יעשו עירוב יהיה ידיו אסורות כבית הסוהר וכו' משא"כ למנוע מליתן קוגעל בעת שמחתו לא חשוב צער אלא אין שמחתו גדולה כ"כ, ומשום זה פשוט לענ"ד דלא הותר שבות דשבות ע"י עכו"ם דלא חשיב מצוה ולא חשיב צער להתיר ממעם שבות דשבות.

ותמוה לי קצת דעת איזה רבנים שהתירו זאת ולא זכיתי להבין, ונא להודיעני דעתם בזה

מנאי ידידך דושה"ט

יצחק אהרן גאלדבערגער

עדות הרבני המופלג צמ"ם מוה"ר נתן קארפל הי"ו

נכד רבינו הגדול מהר"י שטייף זצ"ל

הנה בשו"ע (הלכות שבת סי' ש"ג סעיף י"ח) איתא ג' שיטות על מה שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים: א) האיסור הוא רק לצאת בו לרה"ר ולכרמלית, אבל מותר לצאת בו לחצר שאינה מעורבת. ב) אסור לצאת בו גם לחצר שאינה מעורבת. ג) אפילו להתקשט בו בבית נמי אסור.

וממשיך המחבר וכותב "והאידנא נשי דידן נהגו לצאת בכל תכשיטין". כדי לבאר מנהג זה מביא המחבר ב' דיעות. חדא, שהמנהג מבוסס על יסוד השיטה דלעיל שלא אסרו חכמים לצאת בתכשיטין לחצר שאינה מעורבת. ואע"פ שנשי דידן נהגו לצאת בתכשיטים גם לכרמלית האסורה, ע"ז מוסיף המחבר לבאר, כי רק בזמן שהי' מצוי רה"ר אזי גם כרמלית היתה אסורה אטו רה"ר, משא"כ "השתא דלית לן רה"ר גמור, הוי כל רה"ר שלנו כרמלית, ודינו כחצר שאינה מעורבת ומותר". כלומר, רק "לדידהו דהוה להו רה"ר גמורה, לא מדמי כרמלית לחצר שאינה מעורבת, ואסרינן כרמלית משום רה"ר, אבל אנו שאין לנו רה"ר כלל, אין להחמיר בכרמלית כל כך" (לשון התוס' במס' שבת ס"ד: ד"ה רבי עקיבא). עוד מביא המחבר דיעה אחרת דלא סבירא ליה לחלק בין "לדידהו" דהוה להו רה"ר ובין "השתא" דלית לן רה"ר, אלא דגם השתא כרמלית אסור, ולכן סבירא ליה דמה שנוהגין נשי דידן לצאת בתכשיטין - גם לכרמלית, "מדינא אסורות, אלא שכיון שלא ישמעו, מוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות".

ומעיד הרבני המופלג צמ"ס מוה"ר נתן קארפל בלייער הי"ו, בן בתו של רבינו מהר"י שטייף זצ"ל, בזה הלשון: "זקיני אמר לי, כתוב בספר...* דלגבי דיין היושב על כסא ההוראה לא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין וכו' אלא מזמן לזמן רמיא עליו חיובא להוכיח, על כן בחרתי לעצמי לקיים זאת בליל יוהכ"פ שחל בשבת, כי זהו זמן התעוררות ביותר, ועוררתי על השיטה הסוברת שלצאת בתכשיטין אסור מדינא. עד כאן שמעתי מפיו הקדוש של זקיני זצוק"ל".

*אינני זוכר כעת שם הספר שאמר לי זקינו. וכעין זה מובא בשדי חמד מערכת ה-ט בשם הגאון חקרי לב ובמערכת מ-ט בשם הכתב סופר.

עדות הרבני הישיש הנ' מוה"ר ארי' צבי ליפשיץ ז"ל ראש הקהל דק"ק עדת יראים

בליל יוהכ"פ שחל בשבת האט ער [רבינו מהר"י שטייף] געזאגט, אזוי ווי דער שו"ע ברענגט א שיטה אז גיין מיט תכשיטין איז אסור מן הדין, נאר "מוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות", און עס שטייט אין די פוסקים אז דאס מיינט נישט אז מ'טאהר קיינמאל נישט מעורר זיין דערויף, נאר איין מאהל דארף א מורה הוראה מוכיח זיין דעם ציבור. און ער האט טאקע דעמאלסט געזאגט אז פרויען זאלן נישט ארויסגיין אויף די גאס מיט קיין תכשיטין. ער האט געזאגט אז כאטש ער ווייסט מ'וועט איהם נישט פאלגן, דעסטוועגען-דאך דארף ער זאגן אז מ'זאל נישט טראגן קיין תכשיטין...

כאשר נכדו מו"ה חיים מאיר נוסנצווייג הי"ו סיפר לו מה שהתפרסם בעיתונים בשמו כאילו חזר רבינו בדרשתו זו לחשוש לרה"ר דאורייתא, הגיב בתוקף ואמר: מען פארדרייט שוין מיינע ווערטער... וואס איך האב געזאגט איז נישט מער אז ער האט געזאגט אז מ'זאל נישט טראגן קיין תכשיטין (אבל לא אמר כלל שהוא חושש לרה"ר דאורייתא...).

ועוד סיפר הרבני הנכבד ר' הערש ליפשיץ ז"ל: זיין טאכטער איז געקומען אין שוהל מיט תכשיטין, האט מען איהם [את רבינו] געפרעגט, ווי לאזט איהר אייער טאכטער גיין מיט תכשיטין? האט ער געענפערט, איך האב נאר געדארפט זאגן...

והיינו שרבינו חש חיוב לעצמו להוכיח על השיטה האוסרת מדינא על הנשים לצאת לכרמלית בתכשיטין, אף שיסוד שיטה זו היא שהנשים "לא ישמעו" לנו...

מכתב הגה"צ רחמ"ד וויסמאנדעל זצ"ל

הישיבה מנייטרא
YESHIVA OF NITRA
PINES BRIDGE ROAD, MT. KISCO, N. Y.

Tel. Mt. Kisco 6092

ב"ה

ב"ה. עש"ק לס' בהר בחקתי תש"ט לפ"ק

איש חמודות הרב הגאון בתורה וביראה מוהר"ר צבי אייזענשטאטט
שליט"א, שלום לו וברכה.

הרב הגאון מוהר"ר יונתן שליט"א יהי' כאן בשבוע הבעל"ט ויביא עמו את הקונטרס אשר קבל ואני אדבר עמו כרצון כהדר"ג שליט"א. ומה טוב ומה נעים אם ימצא כהדר"ג שליט"א שעת הכושר ועת פנאי לבוא הנה מאוד נתכבד לראותו בבית מדרשנו- וכאן מקום לדבר דבר בעניו הגדול הזה בהנוחה ובהשקט.

מה שכהדר"ג שליט"א חושב כי עצה יעוצה היא להתיר מתחלה מאנהעטטען מאחר שהיתרה אינה תלוי במעשה רק בפסק הלכה- לפע"ד איפכא מסתברא. ברוקלין לפי שתלוי במעשה, והמעשה קטנה וקלה היא- אשר שיאמרו יושבי קרנות עד השתא אסרו רבנן בשביל שהי' חסר מעשה ועכשיו עשו מעשה ותקנו מה שתקנו והותר האיסור. אמנם במאנהעטטען ישאר קושיא גדולה מעיקרא מאי קסברו רבנן והשתא מאי קסברו. ויש פזה הרבה והרבה מסום דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור.

אמנם אחר שיותר מאנהעטטען יש לתלות איסור מאנהעטטען עד השתא בפרצת מאנהעטטען לתוך ברוקלין האסורה עד השתא, דרך הנשרים הבוקעים ממאנהעטטען לברוקלין.

ואליבא דאמת זהו מקום עיון גדול כי הנשרים אין להתיר רק מטעם פי תקרה (עכ"פ קצת מהם) ושאני מאנהעטטען מברוקלין בנדון זה משום שפרצתה מד' רוחות או מג' רוחות ואין כאן ב' מחיצות שלמות כמין גאם.

אקוה לראות את כהדר"ג שליט"א בסהרה ויהי' כאן מקום לדברים שבע"פ והנני ידידו מכבדו הנאמן

חיים מרדכי קרוב וויסמאנדעל

ציורי מפות

צויירו ע"י הגה"צ הנ"ל בכתי"ק לתק"ע בוומסב"ג

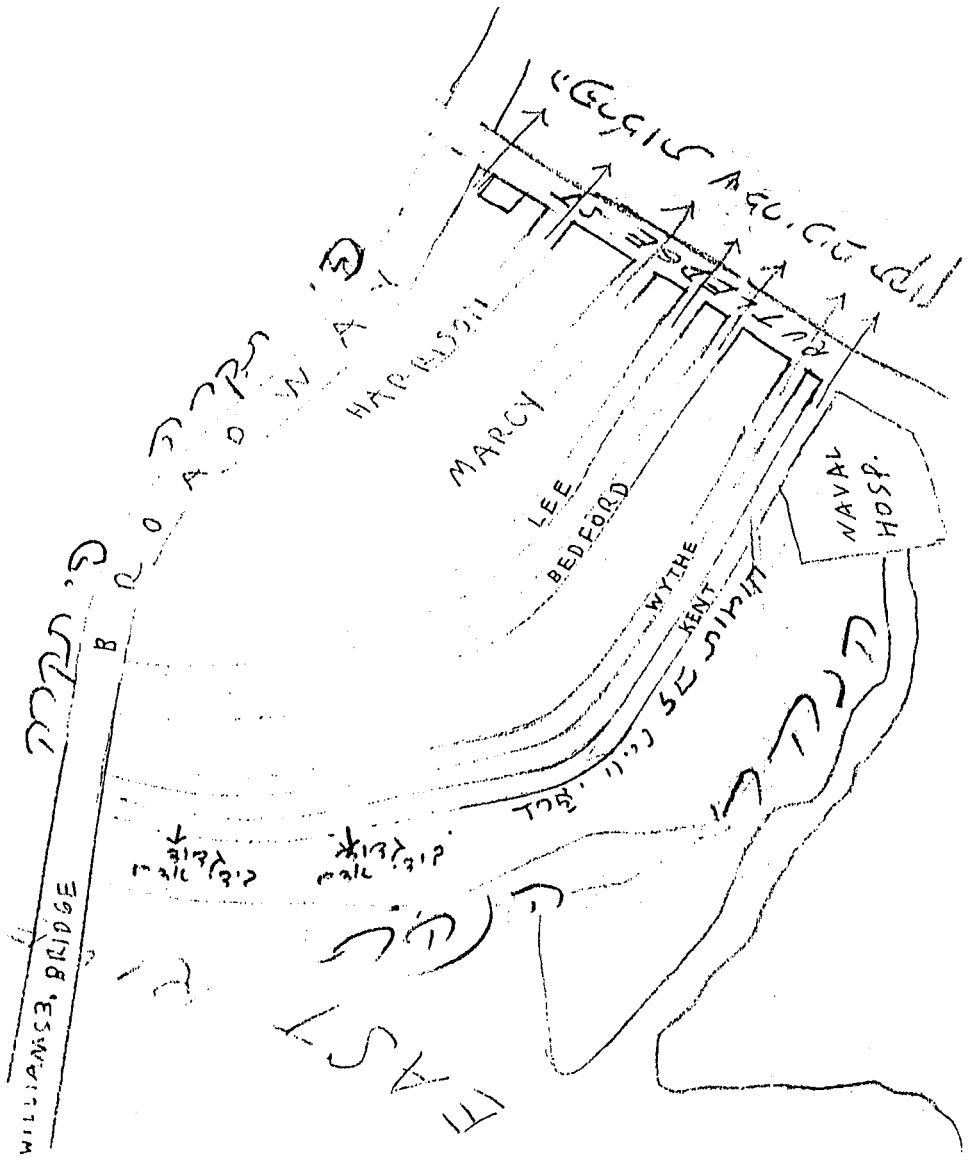

ציורי מפות

EAST RIVER
WILLIAMSBURG BRIDGE
BROADWAY
NAVAL HOSP
MANHATTAN AVE
NEWTON CREEK
GRAND STREET

ציורי מפות

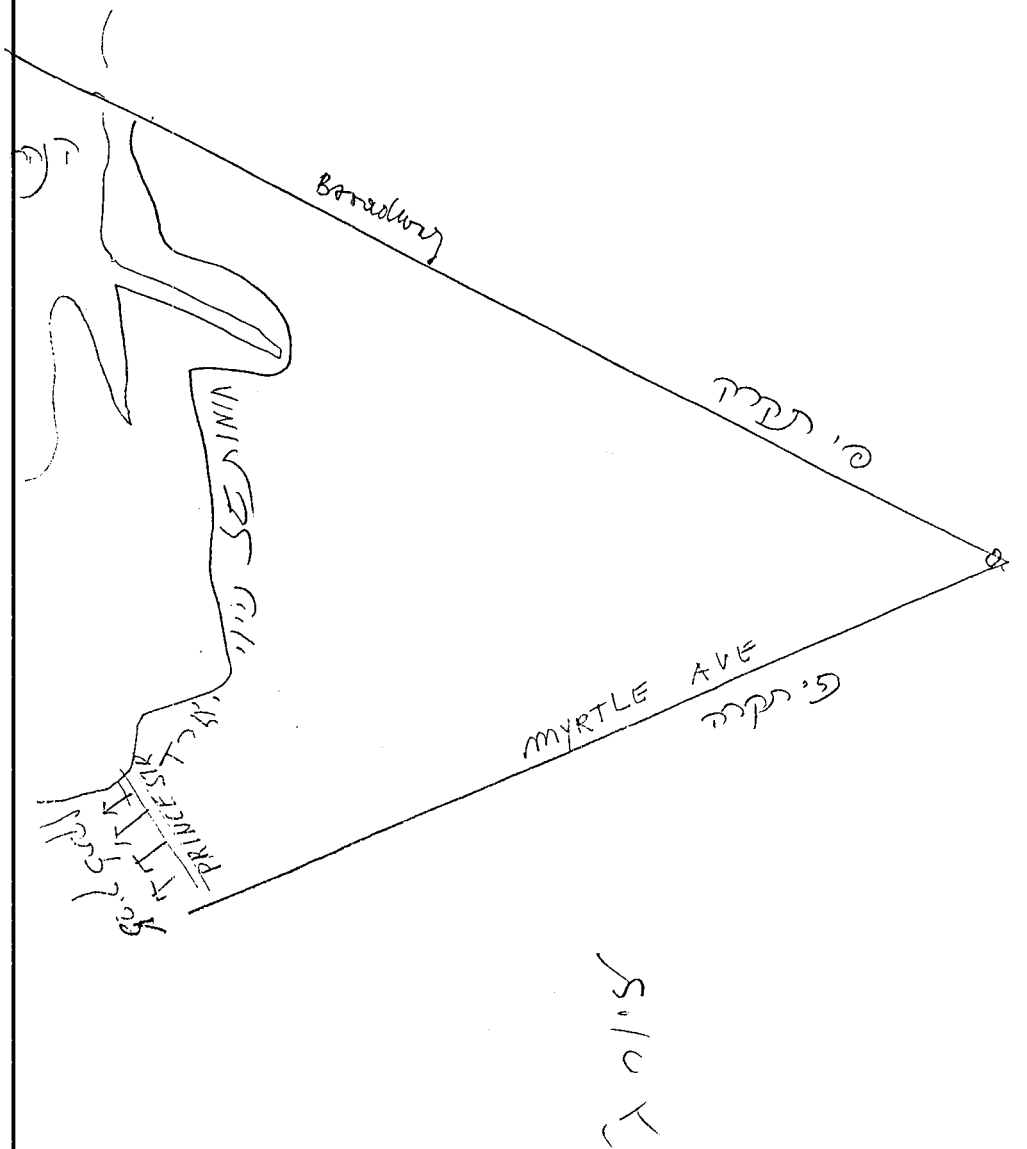

מכתב מוועד העירוב דבארא פארק

לעצטע פאר וואכן זענען מיר עדות צו אן ארגאניזירטן העק קאמפיין קעגן אויפשטעלער פון עירובין אויף יידישע גאסען, עס ווערט פאבליצירט אפען און ברמז, אז דער גאנצער אויפשטעלען עירובין אין בארא פארק און ווילליאמסבורג "...איז אינספירירט פון אויסערליכע אינטריגאנטן וואס זאגען אפען אז זיי ציען צו צוברעכן און אונטערמינעווען די וויטגעריכענדע השפעה און דעצידירענדען כח התורה פון רבינו הקדוש מסאטמאר זי"ע...", אין נאך אזעלכע לשונות.

די ידיעות זענען ערפונדען געווארען דורך מענטשען וואס צוליעב געוויסע סיבות זענען זיי בכלל קעגען אויף שטעלען עירובין אין גאסען פון ניו יארק. וועז זיי האבען איינגעזעהן אז דער ציבור הערט זיי נישט, האבן זיי גענומען דעם טאקטיק פון העצן און פארשפרייטן די דאזיגע שמועות, דורך דעם איז זיי געלונגען צו באקומען חתימות פון עטליכע רבנים, און חזקה על לשון הרע שתתקבל, עס האט זיך אזוי דערקייקלט אז עס טרעפן זיך אידען שומרי תורה ומצוות וואס גיין יערען ערש"ק פאר לעבט ציונדן צוברעכן עירובין "...צו באשיצן די מויערן פון קדושה אין דעם עיר ואם בישראל ווילליאמסבורג...".

מיר פילען א פליכט מודיע צו זיין, אז איידער מיר האבן אויפגעשטעלט דעם עירוב און בארא פארק אנהייב שנת תש"ס, האבן מיר זיך בראטן מיט די עלטערע רבנים פון שטאט. הרהגה"צ מסערדאהעלי שליט"א, איידער ער האט אנגענומען די השגחה, האט פערזענליך אנגעפרעגט במעמד רבים ביי די גרעסטע זקני תלמידי כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל כידוע ונתפרסם, וגם להרהגה"צ מטאקאי זצ"ל (ראש ישיבת תורה ויראה), ולהבל"ח הרהגה"צ מאודווארי, ממוושאי, ומקארלסבורג שליט"א, אין אויך נאמן ביתו הרה"ח ר' יוסף אשכנזי ז"ל, זיי האבן אלע געזאגט אז די שמועות אז דער רבי זצ"ל וואלט זיך מתנגד געווען צו אזא עירוב, זענען נישט ריכטיג, אדרבה זיי האבן אונז אלע געגעבן זייערע ברכות און מחזק געווען.

אויך האבן מיר געזעהן די בריוו פון גדולי זקני הרבנים וואס האבען געוואוינט אין ווילליאמסבורג בחייו פון רבי'ן זצוק"ל, און דאבן זיך

נישט געירט פון זיינע הוראות, ה"ה הרהגה"צ מפאפא, מסאמבאטהעלי, משארמאש (יו"ר התאחדות הרבנים), משטשאקאווא (ראב"ד ממונות התאה"ר) מאראד, זצ"ל אין נאך אנדערע וואס האבן מחזק געווען דעם עירוב וואס דער ראצפערטער רבי זצ"ל האט אויפגעשטעלט אין וויליאמסבורג און שנת תשמ"א.

מיר האבן אויך געהאט די שטיצע פון די אפיציעלע מורי צדק דקיט"ל דבארא פארק, ווי אויך אסאך תלמידי חכמים, תלמידים פון רבי'ן זצ"ל, מאנכע פון זיי האבן געשריבען בריוו אין תשובות וועגן דעם. גלייכצייטיג האבן מיר זיך דערוואוסט אז איינער פון די דיינים דקיט"ל וויליאמסבורג, האט באותו זמן מכשיר געווען א גרויסען עירוב אויף עטליכע גאסען אין ב"פ (12טע עוו 42-45). אויך דער פאקט וואס אין וויליאמסבורג זענען פארהאנען צענדליגער עירובין אויף גאסען אריין געוואלט אויף ביידע זייטן פונם גרויסען סאטאמארער ביהמ"ד, אין אויף בעדפארד עוו, קענן דעם אפיס פון התאחדות הרבנים.

נאך דעם אלעם האבען מיר געטוהן כדת של תורה אין געגאנגען בעצת הזקנים, עם איז געגרונדעט געווארן פון גדולי ישראל דער בי"ד המיוחד לעניני עירובין וואס מיר שטייען תחת מרותו. מיר האבן אויך דאס אלעם גוט מפרסם געווען אין אלע שוהלן אין בארא פארק, טאקע כדי צו לאזן וויסען וי וויכטיג עס איז ביי אונז געווען דעת קדשו פון כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל.

ווי לעבערלידן זענען יעצט זייערע ווערטער אז דער ציל פון בויען עירובין איז "צו צוברעכן און אוונטערמינעווען די וכו' השפעה וכו' פון רבינו הקדוש מסאטמאר זי"ע".

לויט ווי די רבנים וואס זענען געווען ביי די לעצטע אסיפה פון התאוחדות הרבנים (ג' קורח תשמ"ב) גיבן איבער, האט מען דארט נישטצוגעלאזט נושא ונותן זיין איבער די עצם שאלה וואס עס איז באמת געווען דער דעת פון רבי'ן זצוק"ל, ואכמ"ל.

מיט דעם האבן מיר מקיים געווען די מצווה פון והייתם נקיים מה' ומישראל.

ר"ח אדר א' תשמ"ג

וועד העירוב דבארא פארק

בגמר עריכת הספר לדפוס נתקבל מכתב זו

יצחק לעבאוויטש

רב ור"מ דקה"י

וואודרידזש יע"א

בס"ד

אחכז"ל שבת י"ד בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר, וראה מש"כ שם בחידושי חת"ס דכיון שעשה תקנה שלא יכשלו בתוספות איסור נמצא שלא תצא מכשול מתח"י עיי"ש, והנה במה שיצא בת קול ואמרה ואשיבה חורפי דבר, פירש שם המהרש"א בחידושי אגדות דקאי אמזלזלין בנט"י, אבל בספר נן יהוידע האריך בזה ומסיים שם ואשיבה חורפי דבר בתיקון עירובין, שלא יאמרו מלבך בדית תיקון זה להנאתך, ואמרה בת קול חורפי היינו כי כל המחרף ברברי חכמים כאילו מהרהר אחר השכינה עכ"ל.

והנה בימינו אלה יובן ביותר פסוק השני שיצתה בת קול, כי הנה שורה ערבוביא גדולה בעניני עירובין, ובפרט בדעת תורה של מו"ר מאוה"ג מסאקמער זצוק"ל, ולאלו התלמידים שזכו ליהנות מזיו אור תורתו, לבם כואב איך תלוי בוקי סרוקי בדעתו הגדולה, היפך קבלת רבותינו נ"ע.

והתחלה של בלבול זה התחיל עוד בשנת תש"ם בבארא פארק מאיזה חמומי לב וכו', וכבר אז כתבתי בערב ש"ק פרשת פקודי מכתב לת"ח ויר"ש אחד, שאי אפשר להאמין שמו"ר זי"ע אסר הדבר, אבל כעת נתחזק יותר שמועות פורחות באויר על ידי הללו שלא שמשו כל צרכן שיצאו בתקיפות, אשר כאילו הדבר נוגע להציל כבודו של מו"ר זי"ע ודעתו הגדולה בענין ממשלת הרשעה באה"ק, ועוד דברים בדויים כאלו שאכמ"ל.

ולכן אין שמחה כהתרת הספיקות, ובירור וליבון ענין זה ישמח לב מבקשי ה', אשר אברכים חשובים לומדי תורה הק' ההולכים לאור תורת

מו"ר מאוה"ג זצוק"ל שקדו על הדבר להו"ל קונטרס להעמיד דעת ותורתו של מו"ר זי"ע על אמיתתה, ועל שמחת התרת ספיקות הללו בודאי שיוצאת בת קול ואומרת חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר.

ומפאת קוצר הזמן שהמדפיסים מאיצים, קצרתי במקום שהיה לי להאריך, וחשתי ולא התמהמהתי לכתוב בבי תרי ותלת, והשי"ת יהי' בעזרם לגלות קושט דברי אמת של דעת תורה אמיתית, עדי נזכה כולנו בעגלה ובזמן קריב שתמלא הארץ דעה את ה' במהרה דידן.

והנני בחתימה בחודש ניסן א' לסדר טהרה תשס"ג לפ"ק

הק' יצחק לעבאוויטש

וזאת למודעי:
כי מחמת קוצר הזמן לא הספקנו לצרף עוד מכתבים ועדויות שונות מהרבנים הגאונים תלמידי רביה"ק זי"ע ובעזהשי"ת עוד חזון למועד

רשימת גדולי הפוסקים שהביעו חוות דעתם לתקן עירובין בעיר נוא יארק [מאנהעטן או ברוקלין]

באמת לא מצינו למנות כי רוכלא כל שיטות הראשונים והאחרונים והפוסקים שתקנו עירובין בכל עיר ועיר ובכל דור ודור כי הזמן יכלו והם לא יכלו, ובעיקר למעשה "פוק חזי מה עמא דבר", בכל עיירות הגדולות באירופה לפני המלחמה ובארץ ישראל בכל עיירות ובשאר מקומות (מאנסי אנטוועךפען מאנטריאל ועוד ועוד) עד היום הזה, וכל הבתי דינים סומכים ידיהם עליהם.

אך מה שלקטנו להלן, זה כנגד מי שאומר כי בעירנו נוא יארק יצ"ו יש הלכה ומסורה אחרת.

להלן רשימה חלקית של גאוני וגדולי ישראל המפורסמים פוסקי דורינו שעסקו ועידדו תיקון עירובין בעיר נוא יארק [מאנהעטן או ברוקלין], וכן הרבה רבנים שעשו עירובין ברחובות וויליאמסבורג או בארא פארק.

א. הג"מ רבי יהושע סיגעל זצ"ל אבד"ק נוא יארק בספרו עירוב והוצאה בשנת תרס"ז.

ב. הג"מ רבי שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן זצ"ל בעל המהרש"ם במכתבו בשנת תרס"ז להג"מ ר' יהושע סיגעל זצ"ל.

ג. הג"מ רבי אריה לייבוש איש הורוויץ זצ"ל אב"ד סטאנים לאוו בעל הרי בשמים במכתבו שכתב להתיר תיקון עירובין בנוא יארק.

ד. הג"מ רבי משה מיזליש זצ"ל אב"ד פרעמיסלא כנ"ל.

ה. הג"מ רבי משה נחום ירושלמסקי זצ"ל אבד"ק קיעלץ כנ"ל.

ו. כ"ק מרן רבינו הקוה"ט בעל ויואל משה זצוקללה"ה, ספר דנן.

ז. הג"מ רבי יהונתן שטייף זצ"ל אבד"ק עדת יראים וויען, בשו"ת מהר"י שטייף סימן ס"ח, ובעדות מכתב תלמידו הדומ"ץ זצ"ל.

ח. הג"מ רבי מיכאל בער וויסמאנדל זצ"ל רב ור"מ נייטרא, בספרו תורת חמד במדור האגרות.

ט. הג"מ רבי מנחם צבי אייזנשטאדט זצ"ל, שהיה מב"ד וועד העירוב דנוא יארק בשנים קדמוניות.

י. הג"מ רבי יוסף אליהו הענקין זצ"ל אבד"ק סמאלינן, הסכים שעפ"י הלכה מותר לעשות עירוב כמובא במכתביו.

יא. הג"מ רבי יוסף הירש זצ"ל אבד"ק טורנא, חתם הקו"ק של ועד למען תיקון עירובין במענהעטן בשנת תש"כ.

יב. הג"מ רבי משה שטיינבערג זצ"ל אבד"ק בראד, כנ"ל.

יג. הג"מ רבי דוד ליפשיץ זצ"ל אבד"ק סובאלק, כנ"ל.

יד. הג"מ רבי מנחם מנ"ל פאלאק זצ"ל אבד"ק סערענטש, כנ"ל.

טו. כ"ק אדמו"ר ר' ירוחם ליינער זצ"ל מראדזין, כנ"ל.

טז. כ"ק אדמו"ר ר' אברהם יהושע העשיל זצ"ל מקופישניץ, כנ"ל.

יז. כ"ק אדמו"ר ר' שמעון קאליש זצ"ל מאמשינאוו, כנ"ל.

יח. כ"ק אדמו"ר ר' נחום פערלאוו זצ"ל מנאוויומינסק, כנ"ל.

יט. כ"ק אדמו"ר ר' מרדכי שלמה פריעדמאן זצ"ל מבאיאן, כנ"ל.

כ. כ"ק אדמו"ר ר' יוסף דוד מאשקאוויטש זצ"ל משאץ - סאסוב, בספר הנפלא תיקון עירובין.

כא. כ"ק אדמו"ר מפאפא זצ"ל, שו"ת ויען יוסף סימן קנ"ח, קצ"ה ועוד, ובמכתבו שנת תשל"ג.

כב. כ"ק אדמו"ר מספינקא זצ"ל, שעשה עירוב ע"י בית מדרשו.

כג. כ"ק אדמו"ר מבאבוב זצ"ל, שעשה עירוב על רחוב שלו וטלטל בו.

כד. הג"מ רבי יצחק יעקב ווייס זצ"ל גאב"ד ביד"צ העדה החרדית, שהעיד נכדו הרה"ג שליט"א שאמר [לא בדרך פסק] שבבארא פארק יותר מהודר עשיית עירוב שלפי בנין רחובות העיר הם מרובה העומד על הפרוץ, ואינו יודע מדוע אין עושין עירוב בב"פ.

כה. הג"מ רבי משה אריה פריינד זצ"ל גאב"ד ביד"צ העדה החרדית, שכידוע עשו עירוב בעבורו כשהיה בב"פ.

כו. הג"מ רבי נפתלי הירצקא העניג זצ"ל אבד"ק שארמאש, במכתבו בשנת תשל"ג.

כז. הג"מ רבי יהושע כ"ץ זצ"ל אבד"ק מאמבאטהעלי, במכתבו בשנת תשל"ד.

כח. הג"מ רבי שמואל אברהם זעלטענרייך זצ"ל אבד"ק טשאקאווא, במכתבו בשנת תשל"ג.

כט. הג"מ רבי שמעון זאב מילער זצ"ל אבד"ק אראד, במכתבו.

ל. הג"מ רבי יוסף אלי' שטיינער זצ"ל ראב"ד קהל עדת יראים וויען, במכתבו בשנת תשל"ג.

לא. הג"מ רבי חיים בערגער זצ"ל אבד"ק מישקאלץ, במכתבו בשנת תשל"ד.

לב. הג"מ רבי חיים אויש זצ"ל אבד"ק לופענו, במכתבו בשנת תשל"ה.

לג. הג"מ רבי מאיר גרינבערג זצ"ל אבד"ק קעזמארק, במכתבו בשנת תשמ"א.

לד. הג"מ רבי אברהם מאיר איזראעל זצ"ל אבד"ק הוניאד מח"ס ילקוט המאירי עהש"ס, במכתבו בשנת תשמ"א.

לה. הג"מ רבי שלמה זלמן ברוין זצ"ל מח"ס שערים מצויינים בהלכה, עדות בנו הרה"ג שליט"א וכ"מ בספר תיקון עירובין למאנהעטן.

לו. הג"מ רבי ישכר בער ראטטנבערג זצ"ל אבד"ק וואידיסלאוו, לפי עדות בנו עשה עירוב ברחוב שלו עבור זקן אחד.

לז. הג"מ רבי שלום וויים זצ"ל אבד"ק איהעל, כעדות בנו הרה"ג שליט"א.

לח. הג"מ רבי מרדכי היילפערין זצ"ל מקאזניץ וומספ"ג, במכתבו.

ויבלחט"א כן הוא דעת תורה של הרבה רבנים גאונים וצדיקים גדולי תורה שליט"א

א. כ"ק אדמו"ר מסאטמאר שליט"א, כמ"פ בספרנו.

ב. כ"ק אדמו"ר מבאבוב שליט"א, עשו עירוב על יד בית מדרשו.

ג. כ"ק אדמו"ר מסקווירא שליט"א, מתקנים עירוב לצרכו ע"י בית מדרשו בוומספ"ג.

ד. כ"ק אדמו"ר ממונקאטש שליט"א, בתשובתו המפורסם בענין היתר טלטול ע"י העירוב בב"פ.

ה. כ"ק אדמו"ר מפאפא שליט"א, עשו עירוב על יד בית מדרשו בעדפארד עוו..

ו. כ"ק אדמו"ר מפאפא (ב.פ.) שליט"א, במכתבו שנתפרסם.

ז. כ"ק אדמו"ר מטשערנאביל (ב.פ.) שליט"א, גילה דעתו להיתר העירוב בב"פ.

ח. כ"ק אדמו"ר ממוזשאי שליט"א, במכתביו החל משנת תשמ"א־תש"ס.

ט. כ"ק **אדמו"ר מקאסוב שליט"א** דומ"ץ דק"ק וויזניץ ב.פ., גילה דעתו להיתר.

י. הג"מ **רבי שלום קרויז שליט"א** אבד"ק אודווארי שליט"א, במכתביו החל משנת תשל"ב – תש"ס.

יא. הג"מ **רבי יחזקאל ראטה שליט"א** אבד"ק קארלסבורג (במכתבו המפורסם)

יב. הג"מ **רבי אפרים פישל הערשקאוויטש שליט"א** אבד"ק זאלין, בתשובתו וחתם על הקו"ק להיתר בב"פ תש"ס.

יג. הג"מ **רבי ישראל חיים מנשה פריעדמאן שליט"א** דומ"ץ קהל יטב לב, הכשיר העירוב בשני צדי ביהמ"ד קהל יטב לב בוומסב"ג, [וכל אנשי ביהמ"ד טלטלו בו כל השנים ומעולם לא מיחה, וכל דרי רחוב ראדני סט. לא עשו עירובי חצירות פרטי כי סמכו ע"ז כידוע] וגם הכשיר עירוב בב"פ ברחוב 12טע עוו 42-45.

יד. הג"מ **רבי יעקב יצחק נוימאן שליט"א** רב דק"ק מחזיקי הדת **מאנטריאל**, במכתבו שנתפרסם.

טו. הג"מ **רבי מנחם זאב שיק שליט"א [ז"ל] אבד"ק טאקאי**, כידוע הסכים ועידד תיקון העירוב בב"פ.

טז. הג"מ **רבי טובי' גאלדשטיין שליט"א** אב"ד וראה"כ עמק הלכה, חתם הקו"ק להיתר בב"פ תש"ס.

יז. הג"מ **רבי חיים ישע' קעניג שליט"א אבד"ק יאקא**, במכתבו ובתשובתו שנתפרסם.

יח. הג"מ **רבי חיים יהודא כ"ץ שליט"א אבד"ק מערדאהעלי**, רב המכשיר העירוב בב"פ.

יט. הג"מ **רבי שמואל הלוי וואזנער שליט"א** בעל שו"ת שבט הלוי, עיין מכתב בנו שליט"א, ובשו"ת שבה"ל ח"ח סימן צ"ז-צ"ח שנקט כהחזו"א.

כ. הג"מ **רבי בן ציון שטראסער שליט"א** דומ"ץ ק"ק נייטרא ב"פ, במכתבו להתיר טלטול בב"פ.

כא. הג"מ **רבי אשר אנשיל כץ שליט"א אבד"ק וויען**, כן גילה דעתו לאנ"ש.

כב. הג"מ **רבי צבי היילפערין שליט"א** דומ"ץ וויען ב"פ, במכתבו.

כג. הג"מ **רבי בנציון יעקב הלוי וואזנער שליט"א** רב דבידי"צ ובית הוראה שבט הלוי מאנסי, במכתבו.

כד. הג"מ רבי יצחק הלוי מאנדל שליט"א דומ"ץ ביד"צ דקרית יואל ומח"ס חקר הלכה, במכתבו.

כה. הג"מ רבי יוסף טיטלבוים שליט"א מו"ץ וראה"כ סאטמאר ב"פ, גילה דעתו להיתר.

כו. הג"מ רבי גבריאל צינענר שליט"א אבדק"ק נטעי גבריאל, במכתבו.

כז. הג"מ רבי שמואל שמעלקא לייפער שליט"א אדמו"ר מחוסט, חתם הקו"ק להיתר.

כח. הג"מ רבי יעקב יחיאל מילער שליט"א אבד"ק אייזינשטאט וראה"כ ליזענסק, במכתבו.

כט. הג"מ רבי יעקב זיידא שליט"א ראה"כ למצויינים, במכתבו.

ל. הג"מ רבי יעקב קאפיל שוואַרץ שליט"א ר"מ אהלי יעקב מדו"ס יקב אפרים, במכתבו.

לא. הג"מ חיים קלמן גוטמאן שליט"א מו"ץ קהל יטב לב סאוט 8, הכשיר העירוב ברחוב האפפע"ר בין הערימאן למארסי.

לב. הג"מ רבי חיים אלעזר ברוין שליט"א אב"ד קהל שערי ציון, חתם הקו"ק להיתר.

לג. הג"מ רבי שלום יוסף הילפערין שליט"א אבד"ק ראדאמישלא, חתם הקו"ק להתיר.

לד. הג"מ רבי יצחק דוב הלוי יונגרייז שליט"א אדמו"ר מגארליץ, חתם הקו"ק להתיר.

לה. הג"מ רבי משה חיים גאלד שליט"א אבד"ק קראלי, חתם הקו"ק להתיר.

לו. הג"מ רבי חיים מאיר י. מ. רובין שליט"א אדמו"ר מראפשיץ, חתם הקו"ק להתיר.

לז. הג"מ רבי ישראל אברהם אלתר טויב שליט"א אבד"ק תולדות נפתלי, חתם הקו"ק להתיר.

לח. הג"מ רבי שמואל שמעלקא פריעדמאן שליט"א דומ"ץ התאחה"ר, בתשובתו בקובץ אור ישראל גליון י"ט.

ועוד הרבה רבנים שעשו עירובין ברחובות וויליאמסבורג וב"פ יע"א

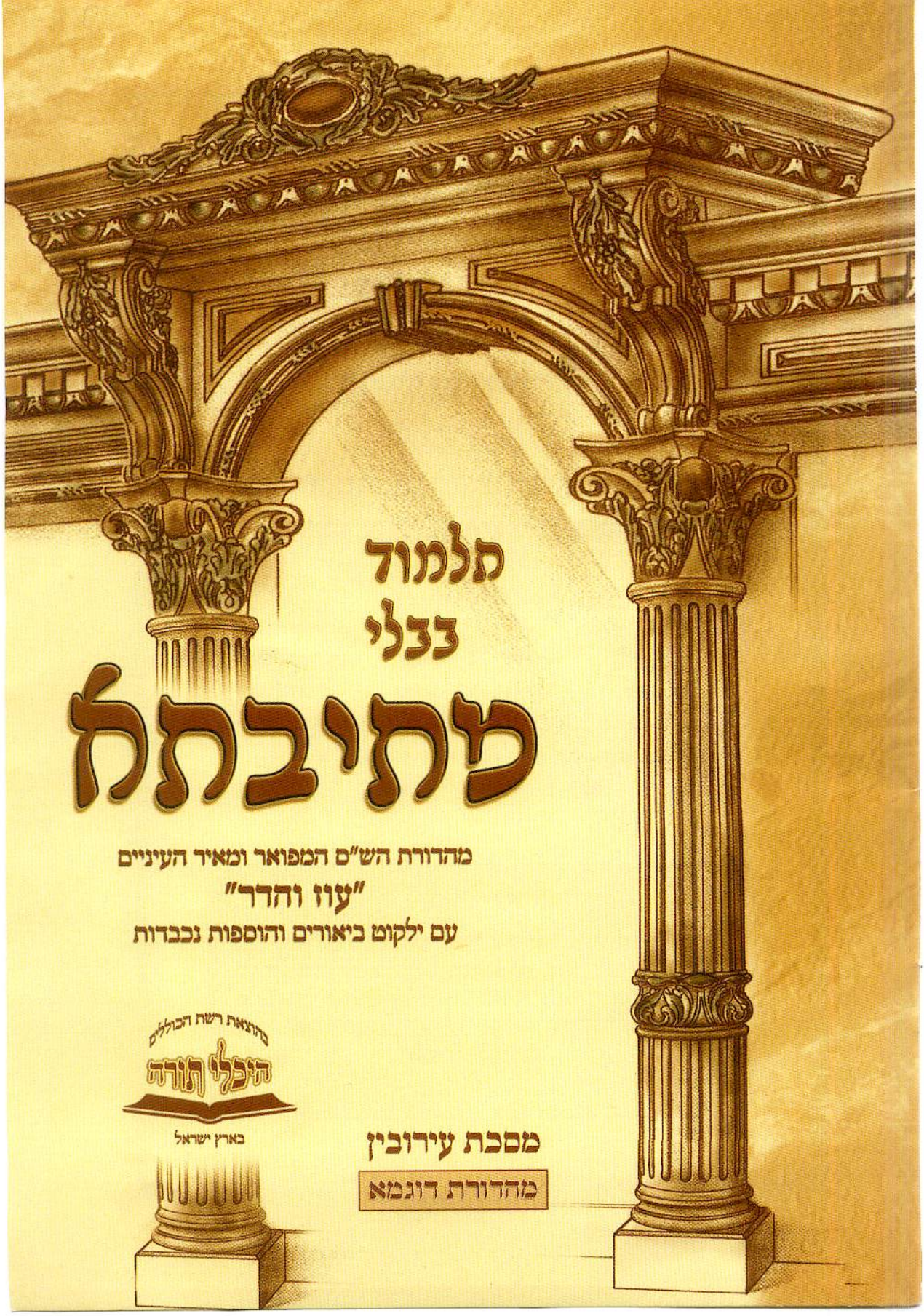

תלמוד בבלי

מתיבתא

מהדורת הש"ס המפואר ומאיר העיניים

"עוז והדר"

עם ילקוט ביאורים והוספות נכבדות

מיזמות רשת הכוללים

היכלי תורה

בארץ ישראל

מסכת עירובין

מהדורת דוגמא

והערב נא

זו המתיקות בלימוד במתיבתא

הצטרף גם אתה ללומדי

מתיבתא

ההוגים מדי יום ביומו, בבהירות ובהבנה,
בתורת הקדמונים הראשונים, ומפרשי הש"ס

מוקד מנויים:

In israel	1-800-22-55-66	ארץ ישראל
In u.s.a	718-4356575#101	ארה"ב
London	079-77547517	לונדון
Antwerpen	04-86365832 / 03-2888001	אנטוורפן

לפרטים: 972-2-9924605

יהודי יקר!

במסגרת רשת כוללי היכלי תורה שוקדים עשרות תלמידי חכמים בעמל מפרך על אוצרות המתיקות של אלפי לומדי המתיבתא. אתה יכול להימנות על מחזיקי התורה, במסגרת תוכניות "נציבי יום", "פרנסי שבוע", ו"עמודי החודש", ששמם יונצח לתפארה בגמרות "מתיבתא"

לפרטים: 1-800-22-55-66

תלמוד בבלי

מתיבתא

מהדורת הש"ס המפואר ומאיר העיניים **"עוז והדר"**
עם פיסוק, הגהות וציונים, ליקוטי רש"י והוספות נכבדות

ביאורי הפשט ביאור צמוד ומקיף לדברי הגמרא, מיוסד על דברי רש"י והראשונים	**ילקוט ביאורים** לקט ביאורים ממשנת ראשונים ואחרונים, בשפה בהירה ומתומצתת
אליבא דהלכתא סעיפי הלכה לפי סדר ה"עין משפט", ערוכים ומנוסחים לפי דברי הרמב"ם, ה"שולחן ערוך" ונושאי כליהם	**פניני הלכה** נושאים והלכות בסוגיות הגמרא מתוך ספרי הפוסקים והשו"ת
תמצית הדף תמצית הסוגיות, ערוכים בשפה קלה ובהירה לסיכום ולשינון דפי הש"ס	**כפתור ופרח** לקט דברי דרוש, הגות ומוסר, מאוצרם המחכים של גדולי הדורות זי"ע, שהודפסו שלא על סדר הש"ס

ההוספות נסדרו ועומדו ביד אמן בסמוך לדפי גמרא, דבר דבור על אופנו למען ירוץ המעיין בחפשו אחר מבוקשו. בדפדוף אל מעבר לדף הנלמד

קונטרס הציורים למסכת עירובין

בהוצאת רשת הכוללים

הכלל תורה

בארץ ישראל

יג: מבוי שהוא גבוה פרק ראשון עירובין

עשייה דידה מחיקה היא. ופס מתמר פס כן למה לין מוחקין להא דתנן במתני' ר"מ אומר כיצד מערבין לה מן המוכרה ואומר ר"מ משום דכתיב וכתב אם המלוה כהלה דבעינן שתהא כתיבה לשם מלה: **שיודע** לבדר את השרין. דתימה מאי מהיפות הוא לעולה את השרין שתהיה עומדת בהלית ואומר רבינו שמשון בשם הגאונים דלא בעי שתהא עומדת בהלית אלא שלא יהא יכול למחות בידו ואפילו הכי לא יהא יכול לעשות כן בשבת דהוי כמו שמ

גמ' בין"ד. לקורה בטיחא. ממרח בטיחו בטיפוח מלא מלגנע מכאן ומכאנו מכאן ומשוה אותה לקורה. מלגנין לשון לבנים: ושמשיחי הקורה. אם הניחה על גבי יתדות אין ניכרין שיהו קורה ותירס אלא נקבל קורה לבד, דהא לא יהבי תירס עלה, ובקורה הזו לבנין קביעות כי היכי דמיכחל היכל מעלית מבל מעמידים זו מלי היכלכל בתיכון: אחד זה ואחד זה. קורה בעין[ב] ברישות דתירס, ומעמידים בעו ברישות דקורה ותירס: מחצלת. לרוח מחילה ליפות לה תיכון: שהנדרים ביקצין בה. הוחלו ובוכה שלמה היתה מחילה ולוכה מתרת: המתאימות. שהסכימו זו אלל זו כמו שלומים: אחת משלה ואחת לשמה. ונין שמיהם כדי לקבל תירס [ג] זו אלל זו, אלא שאחת מעמידים [ד]אבן נסוחים מאל מנרתה ונבוהים [ה] ממנה: ראוין את העליונה בה. עד שיכול זו אלל זו נשוה: לשעלה מעברים אסה. מן הקרקע. למין שם שכפר קורה: ולא התחנה לשמה מי. שמוך לקרקע: דאיה ליה ראוין. (ג) נמי כתבה לשמר נמעמי' ראוין לותה כריאה מלילו היה של מחכת: היינו הך. דאמר נרשת רחבה שם[ו] שהיא נריאה[ז], ולמה לי שיהיה של קש ושל מחכת כלילו היה של מחכת: בריאה בעינה אמרינן. שרגיל להיות בלותו שמין בריאה כגון קורה של עץ מ' תיהה בריאה נמי לתירס ראוין היה בריאה. של קש כשבר קורה: ולא דיבי ליהוה בריאה נמי לתירס ראוין היה בריאה. כתיבה בלותו שהוא דבי ומו דיבי ליהוה בעיבון בריאה ומבני לותה (ד) ואלו אלו בריאה. ר' יהוה אומר בריאה. ר' יהוה אומר בריאה. ר' יהוה אומר

ונמלך ומצאי כן עירו ואמר שמך בשמי ושם אשתך כשם אשתי שמו לגרש בו ומשום שנאמר (דברים כד ג) וכתב לה ונשמעותו לשמה, א"כ גם בסוטה שנאמר (במדבר ה ג) ועשה לה משמע לשמה, ולמה הכשיר רבי אחי בר יאשיה להשקותה במגילה שנכתבה לשם חברותה. הכי השתא, התם בגט וכתב לה כתיב לענין הכתיבה, ולכן בעינן כתיבה לשמה, הכא בסוטה ועשה לה כתיב לענין העשייה ואכן בעינן עשייה לשמה, אלא שהעשייה דידה מחקה היא.

א"ר אחא בר חנינא, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, שמפני מה לא קבעו הלכה כמותו שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו לידע היכן דבריו נאמרו להלכה והיכן לא, משום שהוא אומר על טמא טהור ומראה לו פנים לתת טעם בדבריו ככל אשר יוכל.

תנא, לא ר"מ שמו אלא רבי נהוראי שמו, ולמה נקרא שמו מקום ר"מ משום שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה בכך שהיה מראה להם פנים לשני הצדדים כדי שיכריעו הם את"כ. ולא נהוראי שמו של התנא המובא בכל מקום בשם רבי נהוראי אלא רבי נחמיה שמו ואמרי לה רבי אלעזר בן ערך שמו, ולמה נקרא שמו נהוראי שמנהיר עיני חכמים בהלכה.

אמר רבי האי דמחדדנא מחברא, הוא משום דחזיתיה לר' מאיר מאהוריה כאשר למדתי אצלו היה מקומי בשורה שלאחריו, ואילו חזיתיה מקמיה היה מחדדנא ליה משום שע"י קריצת העיניים ורמיזת השפתיים יובנו דבריו ביותר וכמו דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך.

א"ר אבהו א"ר יוחנן, תלמיד היה לו לר"מ וכוסכוס שמו שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה ארבעים ושמונה טעמי טומאה ועל כל דבר ודבר של טהרה ארבעים ושמונה טעמי טהרה.

תנא, תלמיד ותיק היה ביבנה שהיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים, כלומר, שביאר למה הנרצרכה התורה לכתוב שהוא טמא, משום שאם לא כן היה מטהרו בק"ו טעמים. אמר רבינא אני אדון ואטהרנו, ומה נחש שמטית ומרבה טומאה מטהר שרץ שאין ממית ומרבה טומאה לא כ"ש. ולא היא, מעשה קוץ בעלמא קעביד.

א"ר אבא אמר שמואל, שלש שנים נחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותם משום שהם היו גדולים במנין, וב"ש שכרו שהלכה כמותם משום שהם גדולים בחכמה שהיו מתודדים יותר. יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים הן שלפעמים שיך טעם זה ולפעמים הטעם השני, שבשינוי מועט מתהפכים הדינים והלכה כב"ה.

וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן, מפני שנוחין ועלובין - סבלנין היו ושונין דבריהן ודברי ב"ש במקום שהביאו ב"ש ראיה לדבריהם מן המקרא, לא היה קל בעיני ב"ה אלא היו מבארים מה הם דורשים משם, אף שהיה להם ראיה ממקום אחר לדבריהם, ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהן, כאותה ששנינו מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית בית שמאי פוסלין משום שתששו שמא יגרר אחר שולחנו ונמצא אוכל בתוך הבית; ב"ה מכשירין, אמרו ב"ה לב"ש, וכי לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה [-הרי שהזכירו מקודם את זקני ב"ש] לבקר את ר' יוחנן בן ההורנית ומצאוהו שהוא יושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר, אמרו להן בית שמאי וכי מטה אתם מביאים ראיה, הלא אף הן אמרו לו אם כך היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך.

לעולם, שכל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו, וכל המגביה עצמו הקב"ה משפילו, כל המהזר על הגדולה גדולה בורחת ממנו, וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת אחריו, וכל הדוחק את השעה שאע"פ שאינו מצליח מכניס עצמו לגבוהות והולך למרחקים שעשה דוחקתו, וכל הנדחה מפני שעה, שעה מצלחת עומדת לו לאחר זמן.

ת"ר, שתי שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, אך עכשיו שנברא יפשפש במעשיו שכבר עשה ואם אינם ראויים יושב בתשובה, ואמרי לה ימשמש במעשיו שעדיד לעשותם אם ראויים הם ויחשב הפסד מצוה כנגד שכרה.

משנה

הקורה שאמרו לעיל (יב:) בהכשר מבוי, צריכה שתדמה כאילו היא קבועה שם לקבל עליה בנין, ולכן צריכה להיות רחבה כדי לקבל אריח. והנה שיעורו של האריח חצי לבנה של שלשה טפחים, דהיינו טפח ומחצה, וא"כ דייה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לרחבו, והשאר שבולט מהצדדים יחברו בטיט כמבואר בגמ'.

דעת ת"ק, שהקורה צריכה להיות רחבה כדי לקבל אריח ובריאה כדי לקבל אריח. אולם רבי יהודה אומר, רחבה אף על פי שאין בריאה. ולכן אף אם היתה קורה חלשה מלקבל אריח שהיא עשוייה של קש ושל קנים ריאין אותה כאילו היא של מתכת. היתה הקורה עקומה שאי אפשר להניח עליה אריח ריאין אותה כאילו היא פשוטה, וכן אם היתה הקורה עגולה שכמו שהיא אי אפשר להניח עליה אריח רואין אותה כאילו נחלקה באמצעה והרי היא מרובעת, אלא שצריך שתהיה רחבה באמצעיתה טפח, וכדי לידע ע"פ מידת היקפה כמה רוחבה כללו חכמים, כל שיש בהיקיפו שלשה טפחים יש בו רוחב קרוב לטפח.

א. רש"י (ד"ה מטהר). ב. ואף על פי כן עדיין יש לומר כדברי רב נחמן בר יצחק, שאף לרבי אחי בר יאשיה אין למחוק לה מן התורה, משום שאף שאין צריך כתיבה לשמה אולם צריך כתיבה לשם אלות, דכתיב (במדבר ה כג) וכתב את האלות האלה (תוספות שם). ג. רש"י (ד"ה עלה). ד. רש"י (ד"ה ר' מאיר). ה. מהרש"א (תוספות). ו. כן נראה מדברי רש"י (מסכת נדרים ד"ה ר' מאיר) וכ"כ (עיין שם) (תוספות). ז. מהרש"א (תוספות). וכן הסכים בשו"ת נודע ביהודה (תנינא יורה דעה סי' קמ) עב השואל להורות בתוס' ישנים (שם ע"ב הגליון). וכן הוכיח כן ממה שאמרו אלא, דעפ"י מישמש מה שכתב לפרש כן. ובשו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' יט) הוכיח כן ממה שאמרו אלא, דעפ"י מישמש מתם הוספתא ר' נחמיה, הרי שר' מאיר אינו ר' נחמיה. וכן מבואר בעוד מקומות. אולם בהגהות מבעל הלבוש הנודע ביהודה (שם) ציינו לדברי הרסב"ם (הקדמה לספר זרעים פיסקא ז) שכתב, שר"מ נקרא ר' נהוראי ושמו העיקרי הוא ר' נחמיה (וראה מש"כ הרשב"ץ שם). וראה בחוברת חיים את גירסתו כזה. ז. כן הגיהוהו לפנינו ריש גורסים רב. ראה רשב"ם (ב"ב כא: ד"ה מכיוון) ותוס' (מסכת קד: ד"ה מורשלמי). ח. רש"י (ד"ה מפסיקין) והראשונים (ע"ז שק השלן. מכיוון ע"ב ד"ה) הביאו בשם הירושלמי (עכו"ם פ"ב ה"ט) שנתגלה פעם אחת צוואתו של ר' מאיר וראהו רבי (מהרש"ל). ט. מהרש"א (ח"ה). י. מהר"ל. וראה בסנהדרין (יז) שאין פרשיות בסנהדרין אלא מי שיודע לשהר את השרץ מן התורה. וביאר הרד רמה (שם) שיכול להראות לו פנים שיהיה טהור אם לא שטימאתו התורה. וכזה מיושבת קושיית התוס' (ד"ה שיהא) מה תירצות היא לטהר את השרץ שטמאתו התורה בפירוש. יא. כמבואר בכתובות (ד"ה). כן כיארו בתוספת תרומ. שריח חוה יאיר (סי' קצ) ושו"ת עמודי אור (הקדמה שני ג) בשם אחרי. יב. רש"י (מסכת יומא ד"ה אלא) הובא בגליון הש"ס. וריטב"א כתב בשם רבינו צ"ח, שכשעלה משה למרום לקבל את התורה הראה לו על כל דבר ודבר ס"ט פנים לאיסור וס"ט פנים להיתר, ושאל להקב"ה על זה, והשיבו שהדברים מסורים לחכמים שבכל דור וההברעה כפי שיכריעו הם. וכתב הריטב"א שנכון הוא לפי הדרש. וראה עוד בשו"ת מן השמים (סי' ו) ובמחלוקת למעלה וכו'. וראה עוד מה שהאריך בביאור ענין זה בים של שלמה (הקדמה שני) ובתוס' (שם) (גליון). וכתב שם שזהו הביאור במה שנאמר (משלי ט ב) וכל הנס ראוים את הקולות. שהדעות חלוקות וכל אחד שמע וראה לפי דעתו והשגתו. יג. רש"י (ד"ה מלילין). יד. ובגן המלך. כמבואר בברכות (יא: ד"ה מיום). ב"ש אומרים בערב כל אדם יטה ויקרא יבוכך יעמוד שנאמר מה שאמרו בברכות (יא: ד"ה מיום) כמה שאמרו (מסכת שם) סחם משנה ר' מאיר בשלמא לר' נחמיה, הרי שר' מאיר אינו ר' נחמיה. וכן מבואר בעוד מקומות. אולם בהגהות מבעל הלבוש הנודע ביהודה (שם) ציינו לדברי הרסב"ם (הקדמה לספר זרעים פיסקא ז) שכתב, שר"מ נקרא ר' נהוראי ושמו העיקרי הוא ר' נחמיה (וראה מש"כ הרשב"ץ שם). וראה בחוברת חיים את גירסתו כזה. ז. כן הגיהוהו לפנינו ריש גורסים רב. ראה רשב"ם (ב"ב כא: ד"ה מכיוון) ותוס' (מסכת קד: ד"ה מורשלמי). ח. רש"י (ד"ה מפסיקין) והראשונים (ע"ז שק השלן. מכיוון ע"ב ד"ה) הביאו בשם הירושלמי (עכו"ם פ"ב ה"ט) שנתגלה פעם אחת צוואתו של ר' מאיר וראהו רבי (מהרש"ל). ט. מהרש"א (ח"ה). י. מהר"ל. וראה בסנהדרין (יז) שאין פרשיות בסנהדרין אלא מי שיודע לשהר את השרץ מן התורה. וביאר הרד רמה (שם) שיכול להראות לו פנים שיהיה טהור אם לא שטימאתו התורה. וכזה מיושבת קושיית התוס' (ד"ה שיהא) מה תירצות היא לטהר את השרץ שטמאתו התורה בפירוש. יא. כמבואר בכתובות (ד"ה). כן כיארו בתוספת תרומ. שריח חוה יאיר (סי' קצ) ושו"ת עמודי אור (הקדמה שני ג) בשם אחרי. יב. רש"י (מסכת יומא ד"ה אלא) הובא בגליון הש"ס. וריטב"א כתב

עירובין (ד"ה ר' מאיר) שידוע מחכמי המרות שאין החשבון מדוקדק. וראה מש"כ בענין זה בשו"ת תשב"ץ (ח"ג סי' קפ"ה).

מבוי פרק ראשון עירובין

גמרא

כמשנה מבואר, שהקורה דייה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח שהוא טפח ומחצה, ועל זה מקשה למה די בטפח, והלא שפח ומחצה בעי. ומתרץ כיון דרחב ליה טפח די בכך, ואידך חצי טפח מלבין ליה בטינא - ממלאו בטיט, משהו - רבע טפח שהוא כשיעור אצבע מהאי גיסא ומשהו מהאי גיסא, ובכך קיימא.

אמר רבה בר רב הונא, קורה שאמרו בהכשר מבוי צריכה שתהא בריאה כדי לקבל אריח כמבואר במשנתנו בשיטת ת"ק, שמעמידי קורה הינו, יתידות היוצאים מהכותל שעליהם מונחת הקורה[א], אינן צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה ואריח, אלא די שיהיו חזקים כדי לקבל את הקורה, שהרי בפועל אינו מניח עליה אריח[ב]. ורב חסדא אמר, אחד זה ואחד זה צריכין שיהיו בריאין, הקורה כדי לקבל אריח, ומעמידי הקורה כדי לקבל קורה ואריח.

אמר רב ששת, הניח קורה על גבי מבוי יפרס עליה מחצלת שחשמש כמחיצה בכניסה למבוי כדי להרבות בהיתר, והגביה אותה טן הקרקע שלשה, קורה אין כאן שחתיך, שמחיצה אין כאן שתחיר ולכן המבוי אסור בטלטול. קורה אין כאן דהא מיכסיא ויסברו שהמבוי ניתר ע"י המחצלת, מחיצה אין כאן, דהויא ליה מחיצה שהגדיים בוקעין בה באותם שלושה טפחים, וכל מחיצה הרחוקה מהקרקע ג' טפחים שהוא שיעור בקיעת גדיים אינה מחיצה, משום שאין אומרים בה עוד אחית[ד] ותחשב המחיצה כאילו היא יורדת עד הקרקע, שהרי עוברים שם הגדיים[ה].

תנו רבנן, קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה, וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ואינן נוגעות זו בזו, אם הריוח בינה לכותל או ביניהן הוא פחות משלשה טפחים, אין צריך להביא קורה אחרת למלאות הריוח, והמבוי ניתר גם כך, משום שפחות מג' טפחים הרי כלבור. אולם אם הריוח הוא שלשה טפחים או יותר, צריך להביא קורה אחרת. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף אם הריוח יתר משלשה טפחים אלא שהוא פחות מארבע טפחים, אין צריך להביא קורה אחרת, משום שאומרים לבור עד ד' טפחים[ו]. אולם אם הריוח הוא ארבע טפחים או יותר, צריך להביא קורה אחרת.

וכן שתי קורות המתאימות - הצמודות זו לצד זו כתאומים, לא כזו יש רוחב כדי לקבל אריח ולא כזו יש רוחב כדי לקבל אריח, אם מקבלות יחדיו אריח ליחבו טפח כשהן סמוכות זו לזו[ז] אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו שאין שתיהן יחדיו רחבות טפח[ח] צריך להביא קורה אחרת. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף אם אינן רחבות יחדיו טפח, אולם יכול להרחיק זו מזו שלשה טפחים[ט] ולהניח עליהן את האריח לארכן[י], אזי אם בריאות הן ומקבלות אריח לארבו שלשה אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו צריך להביא קורה אחרת.

ואם לא היו הקורות צמודות אלא שהיו אחת למעלה ואחת למטה, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, רואין את הקורה העליונה כאילו היא מונחת יותר למטה, ואת הקורה התחתונה כאילו היא מונחת יותר למעלה והרי כאילו שניהן צמודות[יא], ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אמה שאין שם הכשר קורה[יב], ולא[יג] התחתונה למטה מעשרה טפחים שאין מחיצה פחותה מעשרה[יד]. אלא שניהן יהיו למעלה מעשרה טפחים ולמטה מעשרים אמה וסמוכות זו לזו בתוך ג' טפחים[טו].

אמר אבוי, רבי יוסי ברבי יהודה שהכשיר קורות למטה מעשרים אמה אף שאינן סמוכות זו לזו, שכך היה כאבוה בחדא ופליג עליה בחדא.

סבר ליה כאבוה בחדא דאית ליה רואין וכן דעת רבי יהודה במשנתנו שהכשיר קורה של קש ושל קנים משום שרואין כאילו היא של מחכת. ופליג עליה בחדא, דאילו רבי יהודה סבר בראש הפרק (ג.) להכשיר קורה הגבוהה למעלה מעשרים, ורבי יוסי ברבי יהודה סבר כתוך עשרים אין למעלה מעשרים לא.

רבי יהודה אומר רחבה אף על פי שאינה בריאה: מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב בדעת חכמים במשנתנו[טז] שסבירא להו, רחבה אף על פי שאינה בריאה. אמר ליה רב לרב יהודה, זו היא דעת רבי יהודה ואתנייה לחייא בני דעת חכמים שצריכה הקורה להיות רחבה ובריאה. והאמר רבי אילעאי אמר רב, שאם הקורה רחבה ארבעה אף על פי שאינה בריאה כשירה, ומסתמא אמר כן בדעת חכמים שכך הלכה, ומתרץ רחבה ארבעה שאני[יז].

היתה של קש כו': מאי קא משמע לן רבי יהודה בדין זה דאמרינן רואין, הייני הך - הרי כבר השמיענו חידוש זה באומרו רחבה אע"פ שאינה בריאה. מהו דתימא, דוקא כשהקורה היא מעץ שרגיל להיות במינה קורה בריאה אמרינן רואין, אבל כשעשויה מקש שלא רגיל במינה קורה בריאה במינה לא אמרינן רואין[יח], קא משמע לן.

עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה: ומקשה, כמה שונה דין זה מהדינים הקודמים ופשיטא שגם כאן נאמר רואין[יט]. ומתרץ, קא משמע לן כדרבי זירא, דאמר רבי זירא, היא - הקורה בתוך המבוי ועקומותיה - שיש באמצעיתה עקמומית הבולטת ממנה חוצה, ואם אותה עקמומית בולטת חוץ למבוי, או שהיא בתוך עשרים ועקמומיתה בולטת למעלה מעשרים, או שהיא למעלה מעשרה ועקמומיתה בולטת למטה מעשרה. רואין, כל שאילו יצא עקמומיתה מן הקורה לגמרי ואין בין צד זה של הקורה לצד זה שלשה טפחים, אין צריך להביא קורה אחרת שהרי הוא כלבוד, ואם לאו, אלא שיש ביניהם יותר משלשה טפחים צריך להביא קורה אחרת. ומקשה, הא נמי פשיטא שהוא כלבוד, ומה החסרון בתוספת העקמומית. ומתרץ, שהאופן שהיא בתוך מבוי ועקמומיתה חוץ למבוי איצטריכא ליה, מהו דתימא, ליחוש בתוך מבוי ועקמומיתה בולטת בתרה ויטלטלו לתוך רה"ר, קא משמע לן.

דילמא אתי לאפשוכי בתרה ויטלטלו לתוך רה"ר, קא משמע לן.

עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת: הא תו למה לי, מה חידוש בדין זה יותר מהדינים הקודמים. ומתרץ, שההוספה הכתובה בסיפא של דין זה איצטריכא ליה, שאמרו כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רחב טפח.

מנא הני מילי: שיש למסוך על שיעור זה אף שאינו מדויק כל כך? אמר רבי יוחנן, אמר קרא לענין ים שעשה שלמה בבית המקדש ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו עד שפתו עגול סביב, וחמש באמה קומתו, וקו שלשים באמה יסב אתו סביב, הרי שלרוחב עשר אמות אמר שקו שלושים יסוב אותו. ומקשה, והא איכא עובי שפתו שאינו בכלל העשר אמות (שהרי אמר משפתו עד שפתו), ואם כן אין די בקו שלושים. אמר רב פפא, שפתו היתה דקה מאד שהרי שפת שושן כתיב ביה שהוא דק, דכתיב ועביו טפח ושפתו כמעשה שפרח שושן עגול כתיב ביה שהוא דק, ואע"ג אינו גורע בחשבון האמות. כוס פרח שושן אלפים בת יכיל, ואע"ג אינו גורע בחשבון האמות. ומקשה, סוף סוף והאיכא משהו כעובי פרח שושן. ומתרץ, כי קא חשיב לקו שלושים מנואי קא חשיב שהוא מקיף את הים מהוכו.

תניא רבי חייא, ים שעשה שלמה היה מחזיק מים כשיעור של מאה והמשים מקוה מחדד. ומבאר, מבדי, מקוה כמה הוי שיעור המים הנדרשים בה. ארבעים מאה, כדתניא ורחץ (את בשרו)

א. רש"י (ד"ה ומעמידי). ורבנו חננאל (ע"פ שהשיטה מקובצת) (ד"ה לפיכך כל שבקרקע) פירש, שהכוונה להכלים המעמידים את הקורה. ב. ורק הקורה צריכה להיות בריאה כדי לקבל אריח, משום שחדמה לכבושה שם לבנין, ואז היא חשובה כהיכר (רש"י שם). וראה בריטב"א. ג. רא"ש (סי' יב). ובעיין בריטב"א לבאר למה לא נזדמה לקורה עבה. וראה עוד מש"כ בזה הרשב"א המאירי. ד. הלכה למשה מסיני היא. שכאשר המחיצה אינה מגיעה לקרקע אומרים 'יגד אחית מחיצתא', היינו שרואים את המחיצה כאילו היא משוכה עד הקרקע. אולם זהו רק באופן שאין בה שיעור בקיעת גדיים שהוא ג' טפחים (רמב"ם (פ"ה מהל' שבת הל"ג). וראה מש"כ הרמב"ן בקיעת גדיים שהוא ג' טפחים (חידושיו ופירושיו ולק"ן). ה. רש"י (שבת קי: ד"ה ג' טפחים). וראה מש"כ הרמב"ן איך יתחשב למ"ד (לעיל ה.) שהקורה כופלה פשום מחיצה. ו. ריטב"א. וכ"כ ברשב"א (שבת קי: ד"ה ג' טפחים). וכבמבואר לעיל (ב.). ז. רש"י (שבת קי: ד"ה ואם). ודייק בשפת אמת (שם) שכוונת רש"י בדוקא שיהיו צמודות זו לזו, והטעם משום שפחות מטפח אין בה היכר. וראה מש"כ בהערה הבאה. ח. כן מבואר ברש"י (שם). ותמאירי הביא בשם הרמב"ם, אם יש בין שתיהן טפח כדי לקבל אריח ושארן בין זו לזו שלשה טפחים כשרי. וראה ברמב"ם לפנינו (שבת פי"ז הכ"ח) ובכ"מ. והראב"ד כתב שצריכות להיות סמוכות בתוך טפח ומחצה. וראה עוד בשאר ראשונים מש"כ. ט. בשפת אמת כתב, שיש להרחיק ג' טפחים בדוקא ולא פחות. י. רש"י (שבת קי: ד"ה לכן). יא. רש"י (ד"ה ואם) (שבת קי: ד"ה ואם). יב. רש"י (ד"ה לכל) (שבת קי:). כמבואר ברישא מכלהלן. יג. כן נרס רש"י (ד"ה לא). וכן היא מסקנה השו"ע (שסה סכ"ו) לפיסקלו. וראה מש"כ הרשב"א. יד. רש"י (שבת קי: ד"ה ולא). טו. כן היא מסקנה השו"ע (שסה סכ"ו) לרבא, שפ"ל הלא אמרינן חבוט דמי כשארן הקורה רחבה טפח. טז. ולפי סברתו שהה לא סבר שנחלקו בזה תכמים ורמ"ה (שבת קי:). יז. השפקוהכ כפירוש ר"ת בחוס' (ד"ה אמאי). וכתבו עוד בשם ורשב"ם שאמנה לו כן בדעת רבי יהודה, ואמר לו רב שלא נחלקו בזה חכמים דאי שצריכה להיות רחבה ובריאה. והקשו החוס' שא"כ יש להחזק את כל דברי המשנה בקורה של קש וכו'. והראשונים (בחידושיו ופיסקלו ולק"ן) כתבו שרב אינו חישש לשכש את המשנה, וכן אמר לעיל (כ:) אהנייה צריך למעט, אף שמשכש בזה את דברי המשנה שם. יח. רש"י (ד"ה ואם) (שבת קי:). יט. רש"י (ד"ה עקומה) (שבת קי:). כ. הרא"ש בתשובה (כלל ג סי' יט) שאל את הרשב"א, שהלא רבי זה נראה לעיניים שכן (פשוט). כ. הרא"ש בתשובה (כלל ג סי' יט) שאל את הרשב"א, שהלא רבי זה נראה לעיניים שכן הוא ומה מקשה השו"ס סכו"ם. ובחידושי מהריל"ח כתב ליישב ע"פ מה שהביאו התוס' (ד"ה ומסתמא) שלפי חכמי המידות אין חשבון זה מדוקדק, וכ"כ הרמב"ם (פ"ח מהל' כלים ה"ח). ועיין גופא מקשה השו"ס מגלן שאפשר לסמוך על שיעור זה אף שאינו מדוייק. וכ"כ בדברי הרמב"ם (שם).

יד: מבוי שהוא גבוה פרק ראשון עירובין

כמה מרובע יתר על העגל רביע. מפורש בגמלי מעברין (לקמן ל' ע:): **ש"מ** נדשא תלתא. מומר ר"מ דנפקא מינה לענין מקח ומכר אם מכרה לחמה לו סלה גדושה אי לחתן לו כלי המלה: **פוק** חזי. פ"ה וכבר נהגו גלמי מעמו ויכון לפין הלכה כרבי יוסי נגלמי כ"ש בהילמי דלפעילו רב כותח בר מינה דפניא. גלמיים מוזה בהילמי ובמי לעשות מי מלח בשבת בשביל ליתן על עופות ללינן ואם נותן מלח על עופות ומל"ל נותן מעקין עליהם הוי אהי לפיל נרבי יוסי דמתניתין מתניתין לח המלח כדתנן בפ' שמנה פרים (שבת ד' קפ:) ואלו הן מי מלח המוזרים טען שמן נחמוליה לתוך הפיס או לתוך המלח:

מתניתין במים במי מקוה כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה כמה הוו להו חמש מאה גרמידי לתלת מאה מאה למאה וחמשין חמשין בארבע מאה וחמשין סניא הני מילי ברבועא יש שעשה שלמה עגול היה [ב] מכדי כמה מרובע יתר על העגול רביע לארבע מאה מאה למאה עשרים וחמשה הני מאה ועשרים מרובעות ושתים עלינות עגולות נהי דאיפכא לא מצית אמרת דשפתו עגול כתיב אלא אימא חדא לא סלקא דעתך דכתיב [ג] אלפים בת יכיל בת כמה הויא שלש סאין דכתיב [ד] מעשר הבת מן הכור דהוה להו שיתא אלפי גריוי והא כתיב [ה] מחזיק בתים שלשת אלפים ההוא לגודשא [ו] אמר אביי שמע מינה האי גודשא תלתא הוי [ז] ותנן נמי [ח] שידה תיבה ומגדל כוורת הקש וכוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדרית אע"פ [ט] שיש להן שולים והן מחזיקות ארבעים סאה בלח שהן טוריים ביבש טהורין: **מתני'** [י] לחיין שאמרו גובהן עשרה טפחים ורחבן ועוביין כל שהוא ר' יוסי אומר רחבן ג' טפחים: **גמ'** לחיין שאמרו כר' לימא תנן סתמא כר"א [יא] דאמר לחיין בעינן לא מאי לחיין לחיין דעלמא אי הכי קודה נמי ניתני קורות ומאי קורות קורות דעלמא [יב] הכי קאמר אותן לחיין שנתלקן בהן ר' אליעזר וחכמים גובהן עשרה טפחים ורוחבן ועוביין כל שהוא [יג] וכמה כל שהוא תני רבי חייא [יד] אפילו כחוט הסרבל תנא [טו] עשה לחיי לחצי מבוי אין לו אלא חצי מבוי פשיטא אלא אימא [טז] יש לו חצי מבוי הא נמי פשיטא מהו דתימא ליחוש דילמא אתי לאישתמושי בבוליה קמ"ל אמר רבא [יז] עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע שלשה או שהפילנו מן הכותל שלשה לא עשה ולא כלום אפילו לרשב"ג דאמר [יח] אמרינן לבוד הני מילי למעלה אבל למטה כיון דהויא מחיצה שהגריין בוקעין בה לא קאמר: ר' יוסי אומר רחבן ג' טפחים: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אף הלכה כר' יוסי [יט] בהילמי ולא בלחיין אמר ליה רב הונא בר חינא בהילמי אמרת לן בלחיין לא מאי שנא בהילמי דפליגי רבנן עליה בלחיין נמי פליגי רבנן עליה א"ל שאני לחיין משום דקאי רבי כוותיה רב רחומי מתני הכי אמר רב יהודה בריה דרב שמואל [בר שילת] משמיה דרב אין הלכה כרבי יוסי לא בהילמי ולא בלחיין א"ל אמרת אמר להו לא אמר רבא האלהים אמרה וגמידנא לה מיניה ומאי מטעמא קא אמר ליה משום דר' יוסי [כ] נימוקו עמו אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי הילכתא מאי א"ל פוק חזי מאי אמר עמא דבר אינהו [כא] השותה מים לצמאו אומר "שהכל" נהיה בדברו ר' טרפון אומר בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת [כב] א"ל רב חנן [כג] לאבוי הלכתא מאי א"ל [כד] פוק חזי מאי עמא דבר איחמר

במים. מסמע מים ממוכנין יתמיד: במה הוי [ה]ה. לקמן עסר על עסר כרום ממש אמות כמה גובה יש בהן בתחה על תמה בריבועו של מקוה: ת"ק גרמידי. פלר, תלקחו לעשר לעופות הרי לכל לעופה עסר אמות מורך ברוחב תמה ורום ממש, מתכם למחיצות של תמה תמה הרי מלה תמה מחיצות של תמה על תמה כרום ממש תמות, שים זו על זו תמה על תמה כרום ממש תמה: מאה. גובה: מאה. מקוואות. שלש תמות למקוה: הני מילי ברבועא. פם היה מרובע שיהא בו פחות בו פחות לנדלן בשלמעלה והיו לעופות שוות בי' תמות לעופה כפרשית: ים ששה שלמה עגל היה. כלכתיב: עגול סביב, ומפלת שלין מורך הרלעות עשר אמות שלש לעופה החלמעלה נגדה, בכל דבר עגול רחב בלמעלה ויקר לכל לגדיו: מכדי כמה מרובע יתר על העגול רביע. להם כל עיגול שתחבו אמה ה' בו היקף שלש אמות כלמעלה אמה, ואם היה מרובע אמה על אמה היה לו היקף ד' אמות אמה לכל רוח, נמלא מרובע יתר על העגול רביע, הלכך הלי יש עגול דשפיעיה בתחב אמות אמות אמין במרובע בעינן לנלוגרי דבעמ מיקיטו, תימעיט להו מרבע שהוא לחלש אמה אימא אמות אמות לחיין מהו מקומות, ולמהד אמין לחיין מהו עשרים ואחת מקומות מרבע אמות למקוה, דכי מרבע מלא הוא דהוו שהרי אמות אמות תחתונות מרובעות. ויש בהן ל' רלוטות של ל' על ל' שהן אמה אמה בגוס ג' כניחב אמה, דכיון מלא אמה אמין נוטה בלמה על אמה, והן ק' מקומות: **ב' שלישות שנ"ות.** ולא הוו מרובעים הוו להו מלחן גרמידי, שמתם לחיין עגולות כי נלמת ריבועא מטו להו ק"ל לחיין ג' מקומות: **נהי דאיפכא לא מצית אמרת.** לדיהי מחתות עגולות ועליונות מרובעות. דשפתו עגול כתיב, חלח שתים עגולות מעל לן, דילמא חלא הוה דהוש עגולה ומו לן ומפי מק"ע מקומות הוה משחיך: **לא סלקא דעתך.** שיהא מחזיק יותר מק"ע מקומות: **מעשר הבת מן הכור.** כור שלשים סלין, ולי הוי הנח מעשר דילים למחכה דנ' מהן הוין: **דהוו להו.** הין שלשים הם: **ג' אלפים סאין.** שהן ק"ן מקומות, ד' אלפים הרי מ' מאות סלין שהן ק' מקומות של מ' סלין, ואלפים סלין ג' מקומות: **מחזיק בתים שלשת אלפים.** כיס שעשה שלמה כתיב בדברי הימים: **לגודשא.** כשמודדין בו יגדוש. שידה. כמין תגרא תלוי שם שם מטוקות: **מגדל.** שהרי אין מטולטלין מלא ורוקן: **שהן כוריים ביבש.** שאלם יפל לגדוש, לאמת יפל לגדוש, ולכלי מגדל מילמת, ולכלי שגוכה כמלי תרכו ומכאו קמחר, כיס: **כוורת הקנים.** שהן רש"א מחבלים: **ובור ספינה אלכסנדרית.** עושה בה כעין טור ומוכן שם שם מטוקות: **שהודיק.** שהן מגדולים יותר מלמי ואין מוכת כלי עליהן,

ב) סוכה מ:, ג) [לקמן יג:] [סוכה מ:], ד) [לקמן לג:], ה) [לקמן לה:], ו) [לקמן לה:], ז) [לקמן לה:], ח) [לעיל יב:], ט) [לעיל יב:], י) [מנחות מה:], יא) [נדה נב:], יב) [לקמן נג:], יג) [לקמן נג:], יד) [לקמן נג:], טו) [לקמן נג:], טז) [לקמן נג:], יז) [לקמן נג:], יח) [לקמן נג:], יט) [לקמן נג:], כ) [לקמן נג:], כא) [לקמן נג:], כב) [לקמן נג:], כג) [לקמן נג:], כד) [לקמן נג:], כה) [לקמן נג:], כו) [לקמן נג:], כז) [לקמן נג:], כח) [לקמן נג:], כט) [לקמן נג:], ל) [לקמן נג:], לא) [לקמן נג:], לב) [לקמן נג:], לג) [לקמן נג:], לד) [לקמן נג:], לה) [לקמן נג:], לו) [לקמן נג:], לז) [לקמן נג:], לח) [לקמן נג:], לט) [לקמן נג:], מ) [לקמן נג:], מא) [לקמן נג:], מב) [לקמן נג:], מג) [לקמן נג:], מד) [לקמן נג:], מה) [לקמן נג:], מו) [לקמן נג:], מז) [לקמן נג:], מח) [לקמן נג:], מט) [לקמן נג:], נ) [לקמן נג:], נא) [לקמן נג:], נב) [לקמן נג:], נג) [לקמן נג:], נד) [לקמן נג:], נה) [לקמן נג:], נו) [לקמן נג:], נז) [לקמן נג:], נח) [לקמן נג:], נט) [לקמן נג:], ס) [לקמן נג:], סא) [לקמן נג:], סב) [לקמן נג:], סג) [לקמן נג:], סד) [לקמן נג:], סה) [לקמן נג:], סו) [לקמן נג:], סז) [לקמן נג:], סח) [לקמן נג:], סט) [לקמן נג:], ע) [לקמן נג:], עא) [לקמן נג:], עב) [לקמן נג:], עג) [לקמן נג:], עד) [לקמן נג:], עה) [לקמן נג:], עו) [לקמן נג:], עז) [לקמן נג:], עח) [לקמן נג:], עט) [לקמן נג:], פ) [לקמן נג:], פא) [לקמן נג:], פב) [לקמן נג:], פג) [לקמן נג:], פד) [לקמן נג:], פה) [לקמן נג:], פו) [לקמן נג:], פז) [לקמן נג:], פח) [לקמן נג:], פט) [לקמן נג:], צ) [לקמן נג:], צא) [לקמן נג:], צב) [לקמן נג:], צג) [לקמן נג:], צד) [לקמן נג:], צה) [לקמן נג:], צו) [לקמן נג:], צז) [לקמן נג:], צח) [לקמן נג:], צט) [לקמן נג:], ק) [לקמן נג:], קא) [לקמן נג:], קב) [לקמן נג:], קג) [לקמן נג:], קד) [לקמן נג:], קה) [לקמן נג:], קו) [לקמן נג:], קז) [לקמן נג:], קח) [לקמן נג:], קט) [לקמן נג:], קי) [לקמן נג:], קיא) [לקמן נג:], קיב) [לקמן נג:], קיג) [לקמן נג:], קיד) [לקמן נג:], קטו) [לקמן נג:], קטז) [לקמן נג:], קיז) [לקמן נג:], קיח) [לקמן נג:], קיט) [לקמן נג:], קכ) [לקמן נג:], קכא) [לקמן נג:], קכב) [לקמן נג:], קכג) [לקמן נג:], קכד) [לקמן נג:], קכה) [לקמן נג:], קכו) [לקמן נג:], קכז) [לקמן נג:], קכח) [לקמן נג:], קכט) [לקמן נג:], קל) [לקמן נג:], קלא) [לקמן נג:], קלב) [לקמן נג:], קלג) [לקמן נג:], קלד) [לקמן נג:], קלה) [לקמן נג:], קלו) [לקמן נג:], קלז) [לקמן נג:], קלח) [לקמן נג:], קלט) [לקמן נג:], קמ) [לקמן נג:], קמא) [לקמן נג:], קמב) [לקמן נג:], קמג) [לקמן נג:], קמד) [לקמן נג:], קמה) [לקמן נג:], קמו) [לקמן נג:], קמז) [לקמן נג:], קמח) [לקמן נג:], קמט) [לקמן נג:], קנ) [לקמן נג:], קנא) [לקמן נג:], קנב) [לקמן נג:], קנג) [לקמן נג:], קנד) [לקמן נג:], קנה) [לקמן נג:], קנו) [לקמן נג:], קנז) [לקמן נג:], קנח) [לקמן נג:], קנט) [לקמן נג:], קס) [לקמן נג:], קסא) [לקמן נג:], קסב) [לקמן נג:], קסג) [לקמן נג:], קסד) [לקמן נג:], קסה) [לקמן נג:], קסו) [לקמן נג:], קסז) [לקמן נג:], קסח) [לקמן נג:], קסט) [לקמן נג:], קע) [לקמן נג:], קעא) [לקמן נג:], קעב) [לקמן נג:], קעג) [לקמן נג:], קעד) [לקמן נג:], קעה) [לקמן נג:], קעו) [לקמן נג:], קעז) [לקמן נג:], קעח) [לקמן נג:], קעט) [לקמן נג:], קפ) [לקמן נג:], קפא) [לקמן נג:], קפב) [לקמן נג:], קפג) [לקמן נג:], קפד) [לקמן נג:], קפה) [לקמן נג:], קפו) [לקמן נג:], קפז) [לקמן נג:], קפח) [לקמן נג:], קפט) [לקמן נג:], קצ) [לקמן נג:], קצא) [לקמן נג:], קצב) [לקמן נג:], קצג) [לקמן נג:], קצד) [לקמן נג:], קצה) [לקמן נג:], קצו) [לקמן נג:], קצז) [לקמן נג:], קצח) [לקמן נג:], קצ

במים' משמעותם מים הנקוים במקום אחד[א] ומחוברים יחדיו[ב], ומכך דרשו חכמים שצריך לטבול במי מקוה[ג], ומהנאמר בפסוק - 'כל בשרו' דרשו חכמים ששיעור המקוה הוא, שיהיו בו מים שכל גופו עולה בהן. וכמה מים הן שיוכל כל גופו לעלות בהן, אמה על אמה כרוחב אדם בריוח עם זרועותיו[ד] ברום שלש אמות שכן הוא גובה האדם עד כתיפיו, וככניסתו יעלו המים ויכסו את ראשו[ה] או שיכוף ראשו למים[ו]. ושיעורו הכמים מי מקוה שממלאים ששה של אמה על אמה ברום ג' אמות, שהם ארבעים סאה.

על פי שיעור זה, יש לחשב כמה מכיל הים שעשה שלמה [שרבי חייא אמר שהיה בו מים כשיעור מאה וחמישים מקוואות] - כמה היו להו - כמה חלקים בשיעור אמה על אמה ברום אמה מכיל הים שעשה שלמה, חמש מאה גרמידי - אמות[ז]. חשבון זה הוא אילו היה הים מרובע, עשר אמות אורך על עשר אמות רוחב בגובה חמש אמות, יש לחלקו ככיכול לעשרה רצועות ברוחב אמה, נמצאו בידינו עשר רצועות שכל אחת ארוכה עשר אמות ורחבה אמה. נחלק כל אחת מהן לעשרה חלקים, נמצאו בידינו מאה חלקים בשיעור אמה על אמה בגובה חמש אמות. נחלק כל אחד מהם לגובהו לחמשה חלקים ימצאו בידינו חמש מאות חלקים של אמה על אמה ברום אמה[ח].

העולה, שלשת מאה אמות מתוך החמש מאות שבידינו, יש שיעור של מאה מקוואות, שהרי כל אחת מהן שלוש אמות. לעוד מאה וחמשין מתוך המאתיים הנותרות, יש שיעור של עוד חמשין - חמישים מקוואות. וא"כ קשה שבארבע מאה וחמשין אמות סגיא - די להשיג שיעור של מאה וחמישים מקוואות, וא"כ כים שעשה שלמה שהיה חמש מאות אמה, יש שיעור של יותר מכך, וקשים דברי רבי חייא.

ומתרץ, הני מילי - מה שאמרנו שיש בים חמש מאות אמה, כן הוא אילו היה הים עשוי בריבוע, אולם ים שעשה שלמה עגול היה ויש בו פחות מהריבוע, שהרי יש להפחית את מקום הקרנות. ומקשה עוד, מכדי, כמה מריבע יתר על העגול רבינ, שהרי עיגול שרוחבו אמה היקפו שלוש אמות, וריבוע שאורכו ורוחבו אמה היקפו ארבע אמות[ט], וא"כ מידתו של הים היתה שלוש מאות שבעים וחמש אמה. ועדיין קשה, שלארבע מאה אמות במרובע שהן שלוש מאות אמות מתוך גודלו של הים [שהיה עגול], יש שיעור של מאה מקוואות, לעוד מאה אמות במרובע שהן השבעים וחמש אמות הנותרות, יש שיעור של עוד עשרים וחמשה מקוואות. וא"כ, הני שלוש מאות ושבעים וחמש אמה שהיו בים, שיעורם כמאה ועשרים וחמשה מקוואות בלבד הוו להו[י], ולא כפי שאמר רבי חייא שהיה שיעורו כמאה וחמישים מקוואות.

תני רמי בר יחזקאל[יא], ים שעשה שלמה שלש אמות תחתונות מרובעות היו, שכהם שיעור מאה מקוואות[יב], ושתים עליונות עגולות היו, ואילו היו מרובעות היו מכילות מאתיים אמה[יג], וכשנפחית מהן שליש מחמת העיגול הרי הן מאה וחמישים אמה שהם חמישים מקוואות[יד].

עתה מכרר את דברי רמי בר יחזקאל, מניין לו שכך היה נראה הים - נהי דאיפכא לא מצית אמרת שהאמות התחתונות היו עגולות והעליונות מרובעות, דשפתי עגול כתיב. אלא אימא חדא - שרק האמה העליונה היתה עגולה, וא"כ שיעורו גדול מאמה וחמישים מקוואות. ומתרץ, לא סלקא דעתך, דכתיב בגודלו של הים 'אלפים בת יכיל', שמכיל הוא אלפיים מידות הנקראות 'בת'. ומבאר, 'בת' כמה הויא שלש סאין, דכתיב 'מעשר הבת מן הכור'. שהכור שלושים סאה והבת שהיא מעשר מהכור הרי היא שלוש סאין. וא"כ עולה דהיה להי אלפים בת אלו שיתא אלפי גריוי - סאין, שהם בדיוק שיעור של מאה וחמישים מקוואות[טו].

והוא כתיב במקום אחר על הים שעשה שלמה, שהיה 'מחזיק בתים שלשת אלפים'. ומתרץ, ההוא לגודשא, אילו היו ממלאים אותו בדבר יבש[טז], היה מכיל שלושת אלפים בת ע"י תוספת הגודש. אבר אביי, שמע מינה לעניין מקח וממכר, כאשר התחייב לתת מנה גדושה וכדומה[יז], שהאי גדישה בכלי שגובהו חצי מאורכו ורוחבו[יח] תלתא הוי, כאשר מצאנו שהים מכיל אלפיים בת ועם גודשו שלושת אלפים בת. ותנן נמי, לענין טומאה, שידה תיבה ומגדל, כוורת הקש, וכוורת הקנים, יכיר שעושים בחוך ספינה אלכסנדרית למלאותו מים מחוקים לשתיה, אף על פי שיש להן שולים והן מחזיקות ארבעים סאה בלח, שהן כוריים ביבש, טהורין, שאין תורת כלי עליהם משום שאינם מיטלטלים כשהם מלאים מחמת כובדן[יט], וטומאת כלי עץ נלמדה משק המיטלטל מלא ורקין[כ], ובתוך דבריו הזכיר התנא שכלי המחזיק ארבעים סאה בלח מחזיק כוריים ביבש [שהם ששים סאה], הרי שגם התנא סבר שגודש הכלי הוא שליש.

משנה

להיין שאמרו (לעיל יח:) בהכשר מבוי, גובהן עשרה טפחים, ירחבן ויעוברין כל שהוא. רבי יוסי אומר, רחבן שלשה טפחים.

גמרא

להיין שאמרו בר'. מכך שנקטה המשנה 'להיין' בלשון רבים רוצה הגמ' לדייק - לימא תנן פתמא כרבי אליעזר, דאמר (שם) להיין בעינן ודוחה, לא, מאי להיין בלשון רבים להיין דעלמא - לחיין של כל המבואות[כא]. אי הכי, קיראה נבי השניה במשנה לעיל (יג:) בלשון יחיד, ניתני קורות, ונכאר מאי קורית קורות דעלמא. אלא מבאר באופן אחר - הכי קאמר, אותן להיין שנחלקו בהן רבי אליעזר וחכמים, ולחכמים די באחד ולר"א צריך שנים[כב], לענין שיעורם לא נחלקו[כג] ומודים שגובהן עשרה טפחים, ורוחבן יעוברין כל שהוא.

וכמה כל שהוא, שהרי מצאנו בכמה מקומות שאף כל שהוא יש לו שיעור[כד]. תני רבי חייא, אפילו כחוט המרבל - חוט שמעמידים וקושרים בו את בית הצואר של המעיל[כה], ושיעורו קטן ביותר[כו].

תנא, עשה לחי לחצי מבוי - באמצע המבוי, אין לו היתר לטלטל אלא בחצי מבוי מהלחי ולפנים[כז]. ומקשה פשיטא שאסור לטלטל מהלחי ולחוץ, שהרי לחצי זה אין לחי. ומתרץ, אלא אימא, יש לו חצי מבוי, שבא להשמיענו שבחצי הפנימי מותר לטלטל. הא נמי פשיטא, מהו דתימא, ליחוש שאם נחיר לו לטלטל מהלחי ולפנים דילמא אתי לאישתמושי בכוליה, קא משמע לן.

אמר רבא, עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע שלשה, או שהשליגו מן הכותל שלשה, לא עשה ולא כלום. אפילו לרבן שמעון בן גמליאל דאמר (לעיל ט.) אמרינן לבוד עד ארבעה טפחים, הני מילי למעלה וכגון, בקורה שאינה מגיעה לכותל (לעיל יח:)[כח], אבל למטה, כיון דהויא מחיצה שהגדיין בוקעין בה, לא קאמר משום שבקיעת הגדיים מעכבת את הלבוד[כט].

רבי יוסי אומר רחבן ג' טפחים: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, אין הלכה כרבי יוסי לא בהילמי - שאוסר לעשות בשבת מי מלח מרעטים[ל] ולא בלחיין שמצריך שלושה טפחים. אע"ג שבשניהם מסתבר טעמו של ר' יוסי[לא]. אמר ליה רב הונא בר חינגא לרב יוסף, בהילמי אמרת לן בצעיותך ובלחיין לא אמרת לן. אמר לו רב יוסף, מאי שנא בהילמי שאתה מקבל את דברי לפסוק שלא כר' יוסי, משום דפליגי רבנן עליה, להיין נמי פליגי רבנן עליה. אמר ליה רב הונא בר חינגא לרב יוסף, שאני להיין, משום דקאי רבי כוותיה ואינו יחיד נגד רבים.

המשך בהשמטות אחר עמודי הגמרא

א. רש"י (ליל ה: ד"ה נמים). ב. רש"י (ד"ה ומחוברים) וכחניגה (ת, ד"ה נמים) פירש רש"י, שהכוונה של 'במים' מנוקר בפחת, שמשמעותו מים המיוחדים, דהיינו מי נשמים ולא סיס שאובים. ג. אולם אינו צריך מים חיים, שהפסוק אינו מוכיר 'חיים', ונמוך שכתב נאמר 'מים חיים' משמע ששאר מומאים אינם צריכים מים חיים (רש"י פסחים שם). ד. בביב (שם) מבואר שרוחב אדם עם מלבושיו הוא אמה, יאך שטבל בלא מלבושיו (רש"י ד"ה בפחות) מאמה על אמה, כתבו התוס' (פסחים שם ד"ה שקבעו) שקבעו חכמים שיעור מרווח. וראה עוד סמ"ג (עשין קנו) בשם ר"ת (ד"ה ובמקוה) ת. תוס' (פסחים שם ד"ה כדי) ז. ת"ס (שם ד"ה כדיוס). ח. תוס' (ד"ה ובמקוה) ט. רש"י (ד"ה המים). י. אם נחלקם לעשר רצועות, וכל אחת מהן לעשרה חלקים, יעלו בידינו שלוש מאות חלקים של אמה על אמה ברום שלוש כשיעור מקוה. יא. כשנחלקם לעשר רצועה וכל אחת לעשרה חלקים, יהיו בידינו מאה חלקים של אמה על אמה כמובה שהי אמות, וכשנחלקם לגובהם לשני חלקים של גובה אמה, יהיו בידינו מאתיים חלקים של אמה על אמה ברום אמה. יב. רש"י (ד"ה שם הי"ב נ"ב). יג. מאה וחמישים פעמים ארבעים סאה (כשיעור מקוה).

עולים ששת אלפים סאין (רש"י ד"ה ו' אלפים). ומלכתחילה יכל להוכיח מהפסוק זה כדברי רבי חייא, אלא שרצה להודיענו היאך הכיל הים ששת אלפים סאה (מעשה"ל). יד. רש"י (ד"ה ואינו יחיד) (שדמ"ח). טו. תוס' (ד"ה ר"י). עז. רש"י (ד"ה ובשבת) (ב, ד"ה נקב) הוסיף עוד, שדווקא אם הם עגולים. וראה עוד בשו"ת הריטב"א כאן. יז. רש"י (ד"ה ובמבואר כאן). יח. רש"י (שבת ה: ד"ה שהאילן) ובמבואר שם (פסי). יט. רש"י (ד"ה כשהן מלאין) (שבת קכב: ד"ה כשהן). כ. אולם אין מבוארין שתימה כדעת רש"י (ב"מ ד"ה מלין שמלקין). כא. ריטב"א. כב. לקמן (יג:), תוכית של עיירב מגבוהה מן הקרקע כל שהוא, ומבואר שם שהכוונה טפח (תוס"י) (רש"י ד"ה מלין). כג. ראה רש"י בשבת (קו: ד"ה כשהן) ובחולין (כו: ד"ה שפגעו). כד. ואם שיעור זה הוא כדווקא, אי שהכוונה שאין לדבר שיעור, ראה בילקוט ביאורים. כה. רש"י (ד"ה להיין) (לעיל יח:). כו. רש"י (ד"ה המילה). כז. ראה מה שהתבאר לעיל (ב"ל ד"ה ממר כל שפח ואינו יכו). כח. ראה שבת (קכו:). כט. ריטב"א. ל. רב יוסף חלה (שבת קיח:) ולמדו תלמידיו ולאחר זמן כשהיה סחליף דבריו היו מוכירין אותו תלמידיו, כך לימדנו בראשונה. (רש"י פסחים ע. ד"ה כשהן).

איתמר לחי הרחב פחות מד' אמות[א] העומד מאליו. כגון אילן שצמח מאליו בפתח המבוי, או אפילו לחי שהוקבע שם בידים אך לא לשם תיקון המבוי[ב]. **אביי אמר הוי לחי רבא אמר לא הוי לחי.** וכהמשך יתבאר כמאי פליגי ובאיזה אופן פליגי.

היכא דלא סמכינן עליה מאתמול. שלפני השבת היה שם לחי אחר אלא שנפל בשבת[ג], וכעת רוצים לסמוך עליו כדי לטלטל במבוי, **כולי עלמא לא פליגי דלא הוי לחי.** שהרי להדיא לא היתה כוונתם קודם השבת לסמוך עליו[ד]. **כי פליגי היכא דסמכינן עליה מאתמול** שכבר הצרכו ללחי זה קודם. **אביי אמר הוי לחי דהא סמכינן עליה מאתמול** ודי בזה שסמכו עליו. **רבא אמר לא הוי לחי,** כיון דמציקרא לאו אדעתיה דהכי עבידי **לא הוי לחי.** שצריך לחי שהוקבע בידי אדם לשם היותר המבוי.

קא סלקא דעתך כי היכי **דפליגי בלחי פליגי נמי במחיצה.** שאביי ורבא נחלקו אף לענין מחיצה אם צריך לעשותה מערי"ש ע"מ שתשמש כמחיצה [אם כי לאו דווקא לשם תיקון המבוי לשבת כמו לחי[ה]].

ת"ש העושה פותבתו בין האילנות והאילנות דפנות לה אף שמסתמא לכתחילה האילנות לא יועדו לשמש כמחיצה **כשרה** וקשיא לרבא. **הכא במאי עסקינן שנטען מתחילה לכך.**

אי הכי פשיטא ומה באה המשנה לאשמועינן דמאי שנא משאר מחיצות **מהו דתימא ליגזור דילמא אתי לאישתמושי באילן.** שהיינו אומרים לגזור שלא להשתמש באילנות כדפנות לסוכה מחשש שיעלה על האילן ביום טוב ויתלוש[ו], והוא דבר האסור משום מלאכת קוצר (פלה ט:), **קמ"ל.**

ת"ש היה שם אילן או גדר או חיצת הקנים ולא נעשו ע"מ שישמשו כדיומד [-עמוד אחד שנראה כשנים שעשאו כמרובי[ז]], **נידון משום דיומד.** והשתא סברה הגמרא שפסי ביראות [שע"ז נאמר ההיתר של דיומדין] חשיבי יותר מחיצה מלחי ולכך בדיומדין לא צריך סמיכה מערב שבת[ח]. **הכא נמי במאי עסקינן שעשאן מתחילה לכך, אי הכי מאי קמ"ל, וקמ"ל היצת הקנים קנה קנה פחות משלשה טפחים כדבעא מיניה אביי מרבה.** לקמן (שם:) שאל אביי את רבה האם מחיצת קנים שהמרחק בין קנה לחבירו הוא פחות משלשה טפחים, נידון משום דיומד, שהרי מדין לבוד הקנים נחשבים מחוברים, או דילמא כיון שבפסי ביראות הקלנו שאפילו שהדיומדין הם פרוץ מרובה כשרים, די לנו בקולא זאת ולא נקל עוד, אלא נצריך שהדיומד עצמו יהא עומד מרובה או שיהא מחיצה גמורה של שתי וערב[ט] - וזה החידוש שקמ"ל בכרייתא, שמחיצת קנים שבה כל קנה עומד פחות מג' טפחים מחברו, נידונית משום דיומד.

ת"ש אילן המסיך על הארץ והאויר שתחת האילן באמצעו אצל עיקרו גבוה עשרה טפחים, **אם אין נופו** מן הצדדים **גבוה מן הארץ שלשה טפחים מטלטלין תחתיו,** כיון שהענפים יוצרים מחיצות אפילו שלכתחילה לא יועדו לשמש למחיצה [וצריך לקשור הענפים לארץ כדי שלא יזוזו ברוח מצויה[י], וכן למלאות בין הענפים תבן וקש (פסח כה:)]. וקשיא לרבא. **הכא נמי במאי עסקינן שנטעו מתחילה לכך.**

אי הכי ליטלטל בכולו, אלמה אמר רב הונא בריה דרב יהושע אין מטלטלין בו אלא בית סאתים. כדין שטח המוקף שלא כהלכתו שאם גודלו יותר מבית סאתים דינו ככרמלית ואסור לטלטל בו יותר מארבע אמות[יא]. והכא אם אכן נטע את האילן מתחילה לשם מחיצה, היינו צריכים להתיר לטלטל בכל השטח המוקף אפילו אם גודלו יותר מבית סאתים.

משום דהוי דירה שתשמישה לאויר. מתרצת הגמרא שאין החסרון במחיצות אלא בכך שהאילן ניטע לצורך שיוכלו לדור שם שומרי השדות, אולם מצד עצמו אין לו שם דירה: **כל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה אלא בית סאתים,** ואפילו שהמקום מקורה דינו כקרפף שאין מטלטלין בה אלא כית סאתים[יב].

תא שמע שבת בתל שהוא גבוה עשרה, והתל חשוב כאילו כולו מוקף מחיצות מחמת צדדי התל שהם גבוהים עשרה טפחים, **והוא מארבע אמות ועד בית סאתים.** כיון שהיא דירה שתשמישה לאויר, מותרת בטלטול רק אם פחותה מבית סאתים[יג] **וכן בנקע שהוא עמוק עשרה והוא מארבע אמות ועד בית סאתים.** והטעם בזה כנ"ל, **וקמה קצורה ושיבולות מקיפות אותה** [וכזה אם אמנם כשעה שקצר את השיבולות היה כוונתו ע"מ לדור באמצע, המקום חשוב מוקף לדירה ומותר לטלטל אף ביותר מבית סאתים[יד]. **מחלך את כולה והוצה לה אלפים אמה** כשיעור תחום שבת, ומוכח שמחיצה העומדת מאליה שמה מחיצה.

ובי תימא הכי נמי שעשה מתחילה לכך, בשלמא קמה לחי שבקמה אפשר לומר שעשה מתחילה לכך, **אלא תל ונקע מאי איכא למימר.** ואף שגם תל ונקע אפשר לעשותן בידי אדם, אך מסתמא לא אירי באופן זה כיון שהוא טורח גדול לעשות תל ונקע יותר מבית סאתים[טו].

אלא במחיצות כולי עלמא לא פליגי דהויא מחיצה. שמחיצה העומדת מאליה כשרה ולא צריכים לסמוך עליה מערב שבת[טז], **כי פליגי בלחי, אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה.** לקמן (ה.) גבי היה גבוה מכ' אמה ובא למעטו דאביי סבר קורה משום מחיצה וכ"ש לחי[יז] **ומחיצה העשויה מאליה הויא מחיצה. ורבא לטעמיה דאמר לחי משום היכר** כמבואר לעיל (יב:), **אי עבידא בידים הויא היכר** כיון שהועמד לשם לחי יש קול וזה ההיכר שלו[יח] **ואי לא לא הוי היכר.**

אחר שהעמידו מחלוקת אביי ורבא בלחי בלבד, באים להכריע כמי הלכה. **תא שמע אבני גדר היוצאות מן הגדר** לתוך שטח המבוי **מובדלות זו מזו פחות משלשה טפחים, אין צריך לחי אחר,** כיון דאמרינן לבוד והאבנים חשובות כאילו הן מחוברות, **שלשה צריך לחי אחר.** ומוכח שלחי העומד מאליו הוי לחי. **הכא נמי שבנאן מתחילה לכך. אי הכי פשיטא, מהו דתימא למיסר בניינא הוא דעבדיד** הייתי אומר שנראה שעשה כך כדי שיוכל להצמיד בנין אחר לבניינו, וכיון שכן דרך הבנאים לעשות אין בזה משום היכר אפילו שבנאן מתחילה לכך[יט] **קמ"ל.**

תא שמע דתני רבי חייא בותי שצירו אחד כנוס מחברו, בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים וכין שנראה מבפנים ושוה מבחוץ, נדון משום לחי, וכיון דתני כותל ולא תני כסתמא לחי הנראה מבחוץ וכו', ש"מ דאתא לאשמועינן שאע"ג שלא עשאו לשם לחי כשר[כ], **הכא נמי שעשאו מתחילה כך, אי הכי מאי קמ"ל, הא קמ"ל נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי.** שהרי מצינו (לעיל ע:) שנחלקו בזה.

תא שמע דרב הונא הוה יתיב בההוא מבואה בשבת, **היה יתיב רב הונא קמיה, אמר ליה לשמעיה זיל אייתי לי כוזא דמיא** כיון שהמבוי היה מתוקן כהלכתו, **עד דאתא נפל לחיא, אחוי ליה בידיה** רב הראה בידו לשמש שהלחי נפל וממילא אסור לו יותר לטלטל את המים, **קם אורבתיה והשמש נעמד במקומו[כא]. אמר ליה רב הונא לא סבר לה מר לסמוך אדיקלא** על הדקל שעמד בפתח המבוי, **אמר דמי האי מרבנן כמאן דלא פרשי אינשי שמעתא** כלומר שאינו יודע ההלכה, **מי סמכינן עליה מאתמול הוי** מאתמול היה לחי אחר וכיון שלא סמך על הדקל מערי"ש לא הוי לחי כשר. **מעמא דלא סמכינן, הא סמכינן הוי לחי** אע"ג שלא נטעו מתחילה לשם לחי, **לימא אביי ורבא בדלא סמכינן עליה פליגי, הא סמכינן עליה הוי לחי** והיינו שאף רבא יודה בלחי העומד מאליו שסמכו עליו מערי"ש שכשר. **לא מ"ד, דההוא ברקא דהוה בי בר חבו** והעמוד שנעשה לצורך הברקא היה בראש מבוי ולגבי המבוי היה כלחי העומד מאליו, **דהוו פליגי בה אביי ורבא כולי שנייהו.** וכיון שנחלקו כל השנים הרי שנחלקו אף בסמכו עליו מערי"ש. והלכה כאביי שלחי העומד מאליו שמסמכו עליו מערב שבת הוי לחי, והוא המצויין באות ל' שביע"ל קנ"מ[כב].

משנה

בכל עושין לחיין אפילו בדבר שיש בו רוח חיים, ולא חוששים שמא תמרח כיון שמיחה לא שכיחא, וכן לא חוששים שמא חברח כיון שהיא קשורה, ולשמא חרבן תותיה והיא לא תהיה גבוהה עשרה טפחים לא חוששים כיון שהיא קשורה כחבלים לכותלי המבוי[כג]. **ורבי מאיר אומר, ומטמא משום גוף** עוד נחלקו חכמים ור"מ, **אם הכל מטמא כאוהל**

א. ריטב"א (לעיל סמ:) כיון שכרחב ד' אמות אביי סבירה ליה הוי לחי משום שהוא עומד מאליו [כמבואר לעיל ה. ובדש"י שם]. ב. ב"י (סימן שס"ג ד"ה ומ"מ). ג. רי"ף (ליה ריסלו). ד. להלכה [כיון שסמכו עליו מערב שבת, אבל לא צריך לסמוך להריא, ויצוין זה שלא היה שם לחי אחר חשיב שפיר שסמכו עליו (ר"י שם וכן פסק הגר"ש משאש פסקי ילק), אולם אם להריא לא שסמכו עליו בשבת, צריכים לשבת הבאה לסמוך עליו להריא (משנ"ב שם סי"ק נב). ה. נאמ"י (ליה קיז:), וכ"כ החזו"א (סימן קיז סק"ח). ו. רש"י. ז. רי"ף (ליה ריסלו) וראה בציורים לרף י. ח. שפת אמת (ליה ריסה: סה סע"ב), וכתב שם שלפסקנא אין הדיומד חשוב מחיצה יותר מלחי כיון שהוא פרוץ מרובה על העומד, אלא שהוא מהיר כמחיצה ודומה ללחי. ט. ריטב"א לקמן (ע: ד"ה אמאי). י. רמב"ם (פסח סנ"ו הכ"ג). וכן פסק המשנ"ב (סימן שס"ג סק"ו) והחזו"א (בשיעורין סי' ס"ו) והקשה ילא הבינותי היאך קושרן בארץ, הנראה לומר כי מלה בארץ שבחב היא טעות סופר וצ"ל באחת. יא. ריטב"א (ליה ריסלו). יב. ב"י ברש"י (כב: ד"ה ולא ניחא), ודלא כתוס' (ע. ד"ה אילן). יג. באון יעקב (ליה שמז סק"ג). יד. רש"ש (ליה ריסה: ד"ה ומ"ש). טו. כהרש"א, ועפ"ש מה שהוסיף לתרץ. וראה עוד בילקוט ביאורים. טז. ראש"ש (סימן ה), וכן פסק הגר"ש משאש (סימן שסג). יז. תוס' (ליה סט:). הכעל המאור (ג: מדפי סריף) והחזו"א (ע:) כתבו שאביי לטעמיה שאסר להשתמש בין הלחיים (לעיל ע:) כיון שסכר לחי משום מחיצה, ומחיצה בהדי רק לפנים הימנה. יח. תוס' לעיל ה: (ליה ריסכ סמ"ע). יט. ריטב"א (ליה ריסו סע"ב). כ. סהרי"ל בגור אריה (ליה ריסכ). כא. ברש"א מבואר שרבו אמר לשמש שיעמוד בדי שהוא עצמו ישמש כלחי למבוי, [ראה בילקוט ביאורים]. כב. רש"י (ליה ריסלו), אמנם ר"ח בתוס' לעיל (ב: ד"ה פחות) פסק כרבא. כג. רבינו יהונתן (ב: מדפי סריף).

משנה: הקורה צריכה להיות רחבה טפח כדי שתוכל לקבל אריח שרחבו טפח וחצי ע"י שישים טיט בב' הצדדים [ציור יג: 1], **ורבנן** צ"ל ג"כ בריאה לקבל אריח. [ומעמידי קורה: **לרבה ב"ר הונא** צריכים להיות בריאים לקבל קורה בלבד. **ולר' חסדא** לקבל קורה ואריח]. וכן פסק רב, אלא שאם רחבה ארבעה ל"צ להיות בריאה. **ולר' יהודה** ל"צ להיות בריאה, אלא אפילו היא של קש או עקומה [ציור יג: 2], או עגולה [ציור יג: 3] [כשיש בהיקפה ג"ט שאו יש ברחבה טפח], אמרינן רואין כאילו היא של מתכת ופשוטה ומרובעת, [וצריכא, דאמרינן רואין אפילו בקש שאינה מינה, ואפילו כשעקומה מתוץ למבוי ולא חיישינן לאימשוכי בתודה].

דף יד

אמר רב **ששת** הניח קורה ע"ג מבוי ופרס עליה מחצלת [ציור יד. 1] שגבוהה מן הקרקע ג"ט - קורה אין כאן דהא מכוסה היא, ומחיצה אין כאן דהו"ל מחיצה שהגדיים בוקעין בה.

קורה שאינה מגיעה לכותל, וכן ב' קורות אחת יוצאת מכותל זה ואחת יוצאת מכותל זה ואינן נוגעות זו בזו [ציור יד. 2,3], **לרבנן** אמרינן לבוד עד ג"ט, **ולרשב"ג** עד ד"ט.

ב' קורות המתאימות [שהשכיבן זו בצד זו כתאומים - רש"י] שאין בכ"א לקבל אריח: **לת"ק** אם שתיהן מקבלות אריח לרחבו, דהיינו טפח, מהני. **ולרשב"ג** עד שיקבלו אריח לארכו דהיינו ג"ט. היו אחת למעלה ואחת למטה: **ר' יוסי בר' יהודה** או' רואין העליונה כאילו היא למטה ותחתונה כאילו היא למעלה ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מכ' ותחתונה למטה מי"[קיג]. והיינו דס"ל כאבוה ר' יהודה בחדא דאמרינן רואין[קיד], ופליג עליה בחדא דהא ר' יהודה מתיר קורה למעלה מכ'.

מתני' ליה **רב** יהודה לחייא בר רב קמיה דרב, דהקורה צ"ל רחבה כדי לקבל אריח אע"פ שאינה בריאה כדי לקבל אריח. אמר ליה רב: אתנייה רחבה ובריאה[קטו]. - אמנם כשרחבה ד' טפחים מודה רב שמהני אף על פי שאינה בריאה.

א"ר זירא היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי [ציור יד. 6], היא בתוך עשרים ועקמומיתה למעלה מעשרים [ציור יד. 7], היא למעלה מעשרה ועקמומיתה למטה מעשרה [ציור יד. 8]. רואין, כל שאילו ינטל עקמומיתה ואין בין זה לזה ג"ט, א"צ להביא קורה אחרת, ואם לאו, צריך להביא קורה אחרת.

כל שיש בהיקפו ג"ט יש בו רחב טפח. וילפי' לה מים שעשה שלמה שרחבו י' אמה והקיפו ל' אמה, ומדדו מבפנים. [דאל"ה האיכא עובי שפתו, ואע"ג שהיה שפתו דק מאוד כפרח שושן, סר"ס הוי משחו[קטז]].

ים שעשה שלמה ג' אמות תחתונות היה מרובע י' על י' אמות, וב' עליונות עגול, והחזיק ו' אלפים סאה בלח שהם ק"נ מקוואות, דהיינו אלפים בת בלח שהם ג' אלפים בת ביבש, דגודשא תילתא,[קיז] [בת היא ג' סאין].

משנה: לחיין שאמרו [היינו שנחלקו בהם ר"א ורבנן, שר"א מצריך ב' לחיין ולרבנן סגי באחד] **לת"ק** גובהן י"ט ורחבן ועוביין כל שהוא. **ולר' יוסי** רחבן ג"ט.

עשה לחי לחצי המבוי [ציור יד: 1], **מותר** לטלטל בחצי המבוי הפנימי, ולא חיישינן שישתמש בכולו.

עשה לחי גבוה מהקרקע או מופלג מהכותל ג"ט אינו כלום, ואפילו לרשב"ג

(קיג) ולמ"ד של"א חבוט רמי בפחות מטפח, אמרינן בסוכה [כב.] דתריץ הכי ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מכ' אלא בתוך כ' ותחתונה סמוכה לה בפחות מג"ט - תוד"ה מדוקדק עפ"י חכמי המידות. (קיז) ונפק"מ למקח ומכר, אם התנה לתת לו סאה גדושה או לתקן לו כלי המדה - תוד"ה ש"מ. (קיח) ואי"כ כ"ש דאין הלכה כר"י בהילמי, ולכן מותר לעשות מי מלח בשבת לשים על העופות הצלויין, ואם נותן מלח על העופות דס"ל דעד ד"ט אמרינן לבוד, בכה"ג פסול דהו"ל מחיצה שהגדיים בוקעים בה.

לשמואל אין הלכה כר' יוסי לא בלחיין, ולא בהילמי [דהיינו לעשות מי מלח מועטין בשבת שאסר ר' יוסי]. **ולדב הונא בר חיננא** בלחיין הלכה כר' משום שרבי סבר כוותיה, אע"ג שבהילמי לית הלכתא כוותיה. **ולדב רחומי** רב פסק שאין הלכה כר' יוסי בהילמי ובלחיין, וחזר בו משום שר"י נימוקו עמו. ופסק אביי דפוק חזי מאי עמא דבר, וכבר נהגו בלחי משהו[קיח].

השותה מים לצמאו [לאפוקי חנקתו אומצא] מברך לפניה: לת"ק שהכל. ולר"ט בורא נפשות. והלכתא מאי דעמא דבר [-שהכל לפניה, ובורא נפשות לאחריה - רש"י ברכות מה.].

דף טו

לחי העומד מאליו: **אם לא סמכו עליו מאתמול** [שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת], **לא** הוי לחי. **ואם סמכו עליו מאתמול: לאביי** הוי לחי, דלחי משום מחיצה ומחיצה העשויה מאליה הוי מחיצה. **ולרבא** לא הוי לחי, דלחי משום היכרא ואי לא עבידא בידים לא הוי היכרא. [ואין לומר דפליגי רק כשלא סמכו מאתמול, אבל כשסמכו מאתמול לכר"ע הוי לחי. שהרי אצל בר חבו היה לחי העומד מאליו [ציור טו. 5], ונחלקו בו אביי ורבא כל ימיהם].

הו"א דגמ' דלרבא גם מחיצה העומדת מאליה לא הוי מחיצה, נדחית, מהא דאיתא דאם שבת בתל גבוה י"ט, או בנקע עמוק י"ט, ושטחו מז"ט עד בית סאתים דמהלך כולה וחוצה לה אלפים אמה, והלא תל ונקע עמדו מאליהם מימות עולם.[קיט] [אבל מהא דהעושה סוכתו בין האילנות, ואילנות דפנות לה כשירה[קכ], וכן מהא דהיה שם אילן או גדר או חיצת הקנים נידון משום דיומד. וכן מהא דאילן המסיך על הארץ [ציור טו. 2], אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים מטלטלין תחתיו (אם אינו גדול סכ"ת סאתים, דכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה אלא אם אינה גדולה מבית סאתים). ל"ק ד"ל שנטעו מתחילה לכך].

אבני **גדר** היוצאות מן הגדר זו למעלה מזו [ציור טו. 3], **אם** מובדלות זו מזו **פחות מג"ט** אין צריך לחי אחר. **ג"ט** צריך לחי אחר. - ולרבא צ"ל שבנאן מתחילה לכך. ומק"ל דל"א שנעשה כדי לחברו עם כותל אחר.

רב אסר לרב הונא[קכא] לחי העומד מאליו כשלא סמכו עליו מאתמול וכאביי, וזה אחד מי"ל קג"ם דהלכה כאביי.

משנה: דבר שיש בו רוח חיים: **לת"ק** עושין אותו לחי [ציור טו. 7], **ומטמא** משום גולל [דהיינו דף על המת - רש"י]. **ולר"מ** אין עושין אותו דופן לסוכה, ולחי למבוי, ופסין לביראות, ואינו מטמא משום גולל. דס"ל דמחיצה העומדת ברוח חיים אינה מחיצה.

לרבנן כותבין על דבר שיש בו רוח חיים גיטי נשים. **ולריה"ג** אין כותבין. [ריה"ג דריש מ'וכתב לה ... ספר' דבעינן לכתוב על דבר שאין בו רוח חיים. ולרבנן ספר אתיא לספירת דברים. ומ'וכתב לה' דרשי רבנן שאינה מתנדנת בכוסף (אם הוא ויתן לה כסף וא"ל התנדני בו - רש"י,[קכב]), ולריה"ג נפקא מספר כריתות, ורבנן ילפי מספר כריתות דלא מהני בע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם דאין זה כריתות[קכג]. וריה"ג יליף לה מכרת כריתות[קכד], ורבנן כרת כריתות לא דרשי].

משנה: שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה כלי בהמה [ציור טו: 1] מטלטלין בה ובלבד שיהא גדר גבוה י"ט, ולא יהיו פרצות יותר מי' אמות, ולא יהא פרוץ מרובה [אפילו אם הפרצות פחותים מי' אמות].

ופרוץ כעומד[קכה]: **לר"פ** מותר. **ולרב הונא בדר"י** אסור. והלכה כר"פ[קכו].

(קיט) ול"ק למ"ד דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה, דהיינו דווקא כגון בעלי חיים שאינם ראויים להיעשות בידי אדם - תוד"ה תל. (קכ) ובלא"ה ל"ק דהא בסוכה [כד:] מוקי לה דעביד לה בהוצא ודפנא דתיהוי עומדת ברוח. א"נ משמע ליה דמירי אפילו כשרוב הדופן הוא מהעובי האילן שאינו הולך ברוח - תוד"ה ח"ש (קכא) אע"ג דרב הונא אית ליה בפירקין (יז.) דשבת תואיל והותרה הותרה, תא מסיק לקמן דמודה רב הונא היכא דליתנהו למחיצות דלא אמרינן תואיל והותרה הותרה. אי נמי הכא מיירי לשי' רב - תוד"ה לא. (קכב) א. והיינו וכתב לה השני, דסקסא ילפי' ללשמה. וכן הא ד'וכתב לה' ולא לה ולחברתה ילפי' מ'לה' ד'וכתב' דהכא - תוד"ה ורבנן. ב. והיינו לרבא, אבל לאביי נפקא מסברא דאין סניגור נעשה קטיגור. ומ'וכתב לה' דריש אביי שאינה מתנדנת בחליצה- תוד"ה בכתיבה (קכג) ואפילו אם יצאו חלציו קרוין בית אבין, כדכתיב בתמר שבי אלמנה בית אביך, אע"ג דכבר מת אביה - תוד"ה על. (קכד) ומה שאיתא בגיטין [פג:] דריה"ג לא יליף כרת כריתות היינו דהיא דרשא דהתם - תוד"ה ורבי. (קכה) מכאן משמע דאפשר לצמצם, יכ"מ בחולין - תוד"ה פרוץ.

שיעור עובי הקורה

הקורה שאמדו רחבה כדי לקבל אריה. ועובי הקורה כתב הרמב"ם (פכ"ה מה' רוצח ופ"ג) ששיעורו בכל שהוא, וכ"פ בשו"ע (סימן שמ סמ"ק ח).

הטעם שצריך שהקורה תהא רחבה לקבל אריה

רחבה כדי לקבל אריה. רש"י פירש כדי שתהא דומה לקביעות לבנות עליה בנין, ורבינו יהונתן (נ: מדפי הרי"ף) הוסיף כדי שלא תחליע מהגשמים. אולם ברש"י לעיל (ג. ד"ה המעלה ברמה) כתב שאם אין הקורה בריאה כדי לקבל אריה הוי קורה הניטלת ברוח ולא חשיב למיהוי קורה[ט].

מדוע לא כתבה המשנה שרוחב הקורה טפח ומחצה

ואריח חצי לבנה של שלשה טפחים. יש לעיין מדוע לא כתבה המשנה בפירוש שרוחב הקורה הוא טפח ומחצה, ובריטב"א (ד"ה הקורה) תירץ שרצתה המשנה להשמיענו שדי שתהיה ראויה לקבל פחות שבבנין שזה אריח. וכרבינו יהונתן תירץ דקמ"ל שכשהקורה בריאה ועבה וראויה לקבל בנין כזה, ניכר ומפורסם לכל שלקביעות הושמה שמה.

בחילוק הגירסאות לרחבו או לארכו

דיה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריה לרחבו. יש שגרסו לארכו, וכתב התוי"ט דמסתבר לגרוס לרוחבו כיון שהרמב"ם בפירוש המשניות וכן בהלכות (כפם פי"ו מהלכה יג) כתב שלבנה היא מרובעת שלשה טפחים על שלשה טפחים, ונמצא שכשתוצין את הלבנה פוחתין רק מן רחבה, ונשאר שיעור אריח אורך שלשה טפחים ורוחב טפח ומחצה, ולכך שיעור הקורה כדי לקבל אריח הוא לרחבו של האריח שהוא טפח ומחצה[י].

כמה אריחים בעינן כדי שהקורה תחשב בריאה

ובריאה כדי לקבל אריח. דעת רש"י (ד"ה דיה קורה) והרמב"ם (שם) שהקורה דיה שתהא בריאה כדי לקבל אריח אחד, אמנם הריטב"א (ד"ה וכימלה) והרשב"א (ד"ה כמה כתב הרמב"ן) הביאו את דעת הראב"ד שבעינן קורה בריאה כדי לקבל אריחים באורך כל הקורה[יא], והיינו שקורה אורך עשר אמות צריכה שתהא בריאה כדי לקבל עשרים אריחים. אולם כתב הריטב"א שאין זה שיטת הגמ' שלנו מדלא פירשה כן, ותמה הרשב"א למה צריך עשרים אריחים והלא אמרינן בקורה לבוד משתי רוחות, וא"כ דיה לקורה שתהיה ראויה לקבל י"ח אריחים, והסיק כן להלכה[יב] דדי בראויה לקבל י"ח אריחים[יג]. והר"ן כתב שאף אם יש בקורה קצת מקומות שבהם אינה בריאה כדי לקבל אריח, אך אם מקומות אלו גודלם פחות משלשה טפחים כשר. והקשה המהר"ל בגור אריה (ד"ה כדי לקבל) שלפי זה די שתהא הקורה בריאה לקבל ט' אריחים וי' משהויין ויהיה מניח כל אריח דחוק מחבירו ג' טפחים פחות משהו.

מיהו התנא שכבר רואן כאילו היא מחכת

היתה של קש ושל קנים רואין אותה כאילו היא של מחכת. רש"י פירש שדין זה ר' יהודה קאמר לה, ולפי"ז אתי שפיר שלכך פריך בגמ' 'היינו הך', וכלומר שדין זה הוא בדיוק אותו דין שכבר אמר ר' יהודה שאין הקורה צריכה להיות בריאה. וכתב הריטב"א דמ"מ המשך המשנה 'עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה' הוי אף לרבנן[יד], והוכיח כן ממה שעל דין זה לא פריך בגמ' 'היינו הך', כיון שיש חדוש בדין זה שהוא גם לרבנן. ובטעם הדבר כתב הריטב"א, שכיון שהיא רק מחוסרת מעשה להסיר העקמימות מדדו בה כו"ע[טו], וכ"כ הראב"ד. אמנם הר"ן האריך לתמוה על הוכחת הראשונים, וכתב שאיני רואה הכרע בזה. ורבינו יהונתן הכריע דלא כראשונים וכתב שאף בבא זו הוי דווקא לר' יהודה.

מדוע נקטה המשנה לשון מחכת

רואין אותה כאילו היא של מחכת. כתב הריטב"א (ד"ה המעלה של קש) דאפשר שנקט מחכת לגוזמא בעלמא שאין צריך שתהא חזקה כל כך. ועוד פירש דאחי לאשמעינן שאם היתה דקה כ"כ שאפילו אם נעשתה ממחכת היתה חלשה פסולה.

דין קורה מקש וקנים שבריאה לקבל אריח

רואין אותה כאילו היא של מחכת. להלכה פסקו הטור והשו"ע (סימן שמ סמ"ק ח) כרבנן שלא אומרים ברין זה רואין. וכתב הב"י (פ"ד ד"ה היה של קש) דאפשר שאף אם עשו קורה מקש וקנים באופן שהקורה חזקה ובריאה לקבל אריח פסולה, כיון שרוב הקורות של קש ושל קנים אינן בריאות[טז]. אמנם בריטב"א (ד"ה מכוח להדיא שכל שהקורה בריאה כשרה אפילו אם היא של קש ושל קנים[יז].

יד.

אם צריך בפועל להניח טיט על הקורה

אידך חצי טפח מלבין ליה בטינא. ז"ל הריטב"א (ד"ה הקורה שמתני'): 'שעל ידי שצריך ללכן קורה זו בטיט מן הצדדין כמי שמכין אותה לקבל אריח, הרי מרחיבה הטיט חצי טפח'. וכתב הגאון יעקב שמשמע מדבריו שצריך בפועל לעשות לקורה טיט מכאן מכאן, והקשה שדין זה הוא דלא כרבוותא.

ביאור מעמידי הקורה

ומעמידי הקורה. פירש רש"י יתדות היוצאות מן הכותל[א], ורבינו חננאל פירש שהם כותלי המבוי שהקורה מונחת עליהם.

ביאור אחד זה ואחד זה

ורב חסדא אמר אחד זה ואחד זה. פירש רש"י הקורה בריאה לקבל אריח, ומעמידיה בריאות לקבל קורה ואריח, וביאר הריטב"א (ד"ה ואחד זה) שאין לפרש כוונת הגמ' 'אחד זה ואחד זה' היינו כל אחד מהמעמידים, דאמאי ניבעי שכל מעמיד בפני עצמו יוכל לקבל אריח, ולכך צריך לפרש כפירש"י דאחד זה ואחד זה מיירי אקורה ומעמידיה.

מדוע המחצלת אינה חשובה כחלק מהקורה

הניח קורה על גבי מבוי ופרס עליה מחצלת וכו' קורה אין כאן דהא מיכסיא מחיצה. הקשו הראשונים מדוע אין כאן קורה, נחשיב את המחצלת עצמה כחלק מהקורה, ונעשה הכל כקורה גדולה, ומצינו כדבריהם כמה תירוצים א. הריטב"א (ד"ה קורה של קש) תירץ שכיון שגם הקורה עצמה צריכים לה והקורה[ב] מכוסה אין לה היכר קורה, ואף למ"ד קורה משום מחיצה (לעיל ה.) מ"מ בעינן היכר קצת[ג]. ב. הרשב"א והריטב"א תירצו דאין מחיצה של קש וקנים פסולה לעולם אפילו אם היא חזקה לקבל אריח. וראה בב"י (סי' שסו) שתירץ שהטור הצריך לכתוב דין זה משום שקורה של קש וקנים אינם נפסלים בשביל כובד חצי לבנה. אלא שפחתן שהם רכים ודקים הקורה מחצפת, ואפשר שהעיקום יגיע על נקום פסול דהיינו פחות מעשרה טפחים, ואז אף אם לא תנתק לגמרי פסול. ג. וכן פסק רבינו יהונתן (סוף פ"ד מה' שבת) והרוקח (סוף קפה). ועיין בי"ל (סימן שמ סמ"ק ח ד"ה כל כמה) שהביא את דעת הראשונים בזה.

א. וכן פסק השו"ע (סימן שמ סמ"ק ח) אך הוסיף שהיתרות אין כרחבן טפח ולא בארכן שלשה, וביאר המשנ"ב (סק"ל ג) שאם היה רוחב המעמידים שפחה הרי הם עצמם הוה קורה עליהם וכוותאי צריך שיהיו חזקים לקבל אריח, וראיה שלראשונים שסברי שדי כזה שכל הקורה תהא ראויה לקבל אריח אחד לבד אף אם המעמידים רחבים טפח אין צריך שיהיו חזקים לקבל אריח, ויש לדון גם לדעת הרשב"א והר"ן (שם בגמרא ד"ה מילתא). ב. ראה בהגר"א (סימן ש סק"ו ד"ה ים) שדן באיסתי' נחשבת הקורה מכוסה, דהא זה פשיטא שאם יש לקורה בליטה מועטת בלפי סטה אינה נחשבה למכוסה מחמת זה, וכתב שאפשר שכל היכא ששפת הכיסוי התחתונה היא למעלה מי' נידונית משום קורה, וכתב שלא משמע כן, ולכך פירש שאולי בבליטה ג' טפחים תליא מילתא. אין הכל לפי הענין שיהא ניכר שהוא בכלל הקורה. ג. וכן כתבו התוס' לעיל (ד"ה ארבע אמות).

ט. ראה בביה"ל (סי' שסו סמ"ק ח) שהסתפק בקורה רחבה ארבעה טפחים שפסק השו"ע (שם) שאינה צריכה להיות חזקה לקבל אריח, מה הדין אם הקורה היתה דקה כל כך שניטלת ברוח אם היא כשרה, ותלה הביה"ל ספק זה בפלוגתא הנ"ל. שלפי פירוש רש"י בדף ג' שקורה שאינה בריאה אינה תשובה, באופן שהקורה רחבה ארבעה יש בה חשיבות מצד עצמה ואין חישיבן שמא תנטל ברוח, אבל לפירוש רש"י כאן יש לומר שאף שברוחבה ארבעה אין צריך בריאה כדי לקבל אריח, מ"מ צריך שהקורה לא תהיה דקה כ"כ שתהא ניטלת ברוח, ונשאר בצ"ע. י. אמנם התוי"ט (שם) הביא שכבל המשניות הגירסא לארכו וכן העתיק הב"י, וכתב שם שאפשר שלגירסא זו שיעור לבנה הוא שלשה טפחים ברוחב טפח ומחצה, ונמצא שהאריח שהוא חצי לבנה הוא טפח ומחצה אורך על טפח ומחצה רוחב, אך תמה שם שלפי"ז היה יכול לקצר ולומר רק לקבל אריח ותו לא. יעוי' חמה הרש"ש שנעלם מדברי הט"ז הבריית (ס"ק ו) לענין ב' קורות המתאימות דשם מביאר שרוחב ארח הוא שלשה טפחים. וראה לעיל הערה ם בפירוש המשנה 'כדי לקבל אריח לא-כה ר"ל אפילו אין רחבה אלא טפח ואפשר שיתקיים עליה אריח שיהיה על אורך הקורה'. וכלומר שסבר שלאורכו היינו לאורך הקורה, ולפי"ז כתב המלאכת שלמה שמאן דאמי לארכו לא משתבש, דלרחבו היינו רוחב האריח ולארכו היינו לאורך הקורה. יא. וב"ב הרבינו יהונתן, והראשונים הוכיחו כן מהירושלמי (לעיל ג) ד"ל אמר ר' בא כדי לקבל עליו ריפיס של אריחין לארכו. יב. שבהליכ שער א' סימן ה', וכן פסק המשנ"ב (סק"ג שם). יג. מחזיק"א (סימן ש סק"ו) כתב שמהא דבהג' הרשב"א שבעינן קורה בריאה כדי לקבל י"ח אריחין, פוכח שקורה שהכשירה מרן לבד משתי רוחות צריכה להיות כולה שליסה ולא אמרינן כה דין לבד להכשיר אריחים שבאמצעה, דאל"כ אמאי בעינן בריאה לקבל י"ח אריחין הוא די אף בפחות משיעור זה

שקורה העשויה ממחצלת אינה ראויה לקורה כיון שאינה בריאה כדי לקבל ארית [ודלא כרבי יהודה שהתיר קורה העשויה מקש וקנים]. ג. עוד תירץ הרשב"א שקורה שמשוכה כלפי מטה עשרה טפחים כשיעור מחיצה נפקא ליה מתורת קורה[ד] והרי מחיצה, ומדין מחיצה היא פסולה משום שהיא מחיצה תלויה. אך כתב שאף שענין זה נראה לו אמת אך אינו ענין לכאן, כיון שבגמ' לא נתבאר דמחצלת זו היינו דווקא במשוכה כ' טפחים. אמנם הרא"ש (פ"ק פיעמ יח) חלק על דין, זה ונקט שקורה אף אם היא גדולה לעולם שם קורה עליה, והטעם שאם פרס עליה מחצלת פסולה פירש כפירוש הריטב"א, משום שהקורה מכוסה ואינה נראית כסורים שהמבוי ניתר במחצלת.

הגר"א (סימן שסג סעיף כג) הסכים לדעת הרשב"א שאם הקורה משוכה כלפי מטה עשרה טפחים פסולה, אך כתב שטעם הפסול הוא משום שאיתא בגמ' (ג:) שחלל הפתח צריך להיות לכה"פ עשרה טפחים, ולכן אם הקורה נמשכת עד לתוך עשרה טפחים הקורה פסולה. ובגאון יעקב תמה מה שייך דין זה לדינו של הרשב"א, הרי הרשב"א פסל קורה משוכה יותר מי' טפחים אף באופן שנשאר עדיין חלל פתח המבוי עשרה טפחים, וטעמו כיון שקורה שמשוכה כ' טפחים הוי מחיצה ולא קורה, ואין זה שייך לדין שכתב הגר"א כלל. וראה בדברי בראש (סימן יט) שהביא את דברי הרשב"א 'קורה שהיא משוכה למטה מעשרה טפחים וכו' ומשמע שגרס בדברי הרשב"א שהקורה היתה משוכה למטה מגובה עשרה טפחים[ה] [במבוי], ואפשר שכך היתה גירסת הגר"א, ולכן פירש טעם הפסול משום שאין בחלל גובה הפתח עשרה טפחים.

מדוע בקורה אין חסרון של בקיעת שוורים וגמלים

מחיצה אין כאן דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעים בה. הקשה הריטב"א (ד"ה מחיצה אין כאן) למ"ד שכל קורה מתרת משום מחיצה, יש להקשות הרי השוורים והגמלים בוקעין תחתיה. ותירץ שקורה שאני כיון שהיא רחבה טפח אמרינן גוד אחית וראוין כאילו כל החלל נסתם! ובספר מאורי אור הביא שהרע"ב בפירוש המשנה פירש (וכ"כ הרמיגו יומא סב ב. מהרי"ק) פלוגתא דרבנן ורבי יהודה שרבנן ס"ל קורה משום היכר, ור' יהודה ס"ל משום מחיצה, ורב ששת ס"ל קורה משום מחיצה (ומי שיטים המיעכ"ת), והיינו כרבי יהודה, ומפורש להדיא במסכת סוכה (סה:) שרבי יהודה ס"ל כרבי יוסי דאמר שמחיצה תלויה מתרת [לכה"פ בעירוב שהוא מדרבנן].

צורת הנחת ב' קורות המתאימות

וכן ב' קורות המתאימות וכו' אם מקבלות אריח לרחבו טפח אין צריך להביא קורה אחרת. בצורת הנחת ב' קורות אלו מצינו ד' שיטות בראשונים: א. הב"ח (ד"ה ומיהו) דייק מדברי מרש"י (ד"ה ממפולשות) שכתב שהשכיכן זו אצל זו כמו תאומים ששני הקורות נוגעות זו בזו ממש ואז הן מצטרפות לשיעור טפח, וכן פירש בהדיא רש"י בסוכה (כב: ד"ה שמי קורות) וכ"כ בהגהות מימוניות (שבת פ"ו מק"ו) בשם המהרי"ב. ב. הר"ן הביא דברי רש"י בפירוש מדוייק שסבר שגם אם יש חלל אויר בשיעור טפח בין שתי הקורות ג"כ מהני, וכ"כ הרשב"א (ד"ה אם מקבלות) דאיירי שכל קורה רחבה רבע טפח, ויש חלל אויר ביניהם טפח, ולכן שיעור שניהם יחד עם אוירן מקבלות אריח שרחבו טפח ומחצה[ו]. ג. הראב"ד (בהשגות על המפ"ש שבת פי"א ה"י) כתב שבעינן שיהיו סמוכות כתוך טפח ומחצה. ונראה דס"ל שאם האויר שבין ב' הקורות הוא עד טפח ומחצה מהני, וכן כתב האור זרוע (סימן קכ). ד. המגיד משנה (שם) כיאר שדעת הרמב"ם שכל שיש ביניהם אויר פחות מג' טפחים אמרינן לבוד ומהני, וכן למד הב"י בדעתו ופסק כן השו"ע בדבה קמייתא (בסימן שסג סעיף כב). אולם הב"ח (ד"ה אם מקבלות) פירש דעת הרמב"ם כרש"י שבעינן שיהיו ב' הקורות נוגעות זו בזו[ז].

עוד בשיעור רוחב הקורה

אם מקבלות אריח לרחבו טפח. הראשונים הביאו דברי הירושלמי (פ"ק דמעמינן הלכה ג) שצריך שיהא העומד מרובה, וכלומר שרוחב הקורות יהיה יותר מהאויר שביניהם והר"ן תמה עליו, שהרי בדיני מחיצה כשיש לבוד לא מיפסיל אף שהפרוץ מרובה. עוד כתב הרשב"א שמלשון הירושלמי שכתב שאיירי בקורה רחבה שליש וכו', משמע שאין צריך שרוחב הקורה יהיה טפח. וראה בביה"ל (בסימן שסג סעיף כב ד"ה שלישה) שכתב שמרוב הראשונים נראה שהם חולקים בזה, וס"ל שצריך שרוחב הקורה יהיה לכל הפחות טפח.

לרשב"ג מהני אפי' באויר קצת פחות מג' טפחים

רשב"ג אומר אם מקבלת אריח לארכו שלשה. ביאר הרשב"א (ד"ה מתקבלת) שאפילו אם הקורות רחוקות זו מזו כ"כ שמקבלות אריח רק לארכו כשרה והיינו שאורך אריח הוא שלשה טפחים, ולכך די אם ב' הקורות יוכלו לקבל אריח לארכו, ואפילו אם האויר שבין ב' הקורות יהיה יותר מב' טפחים[ח] כשרה. אמנם הרש"ש (יג: ד"ה ורמינהו מני לימא) ביאר שרשב"ג חלק על רבנן בשיעור רוחב הקורה, וסובר שהקורה צריכה להיות רחבה ג' טפחים, ומהני בב' קורות ולבוד ביניהם.

לאו דווקא קורה אחת

ואם לאו צריך להביא קורה אחרת. כתבו הראשונים שלאו דווקא צריך להביא קורה אחרת, אלא ה"ה יכול לחבר יחד את ב' הקורות כשיעור הנצרך, אלא דנקט הכי כיון שהקורות קבועות בכותל וקשה להזיזם, קל יותר להביא קורה אחרת ולהניחה ביניהם מלעקור קורה אחת ולקרבה לחברתה.

שיעור הקורה לענין דין חבוט

רואין את העליונה כאילו היא למטה וכו'. תוס' (ד"ה ורואין) והריטב"א (ד"ה היו) הביאו דברי הגמ' בסוכה (כב.) שכיון שאין ברוחב כל קורה טפח לא אמרינן חבוט רמי [רואין את העליונה כאילו היא למטה], ולכך צריך שכל קורה תהיה תוך ג"ט לחברתה[ט].

אין אומרים חבוט כשגבוה יותר מעשרים אמה

ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מב' אמה ותחתונה למטה מעשרה. כתב הריטב"א (ד"ה ובלבד) שאו או קאמר כיון שפשיטא שאין אומרים חבוט עשרים אמה. עוד כתב הריטב"א שמבואר מכאן שאין אומרים חבוט או גוד אחית רק באופן שכל אחת מהן ראויה שתעמוד במקומה ותתקרב חברתה, משא"כ בזו.

האם רבנן חולקין על דין חבוט

אמר אביי ר' יוסי ב"ר יהודה סבר לה כאבוה בהדא וכו'. ומבואר בגמרא שדינו של ר' יוסי ב"ר יהודה הוא משום שסבר כאבוה [ר' יהודה] שאין ליה רואין, ולכך רבנן שחולקין על ריבר"י, אין להם דין רואין. ותמהו הראשונים דלעיל (ע.) בברייתא דהיתה [הקורה] משוכה או תלויה אמר רב אשי דהיינו משוכה והיא תלויה [היינו, משוכה שאינה מגעת עד כותלי המבוי, ותלויה שהיא גבוהה מכותלי המבוי], וקמ"ל שאמרינן גוד אחית אף כיון שהגדיים בוקעים תחתיה לא מהני. ז. כ"מ הב"ח בשיטתו. אמנם פלשון הב"י (בסימן שסג סעיף כב ד"ה ומיהו כ' קיימא) נראה שסבר ששיטת המהרי"ק שבאויר חלל טפח מהני וחילק המהרי"ק דהיינו דווקא שנוגעות זו בזו, אבל אם אינן נוגעות אפילו אין ביניהם שלשה טפחים אין מצטרפין, דלא אמרינן לבוד דוחל הכא ליכא שיעורא, ודייק הב"י מדבריו שפה שפסול לקורה הוא דווקא באופן שהאויר אינו יכול לעמוד על ב' הקורות יחד, אולם באופן שהאויר ביניהם רק טפח והארוכה יכולה לעמוד על ב' הקירות שפיר חשיב קורה. ח. וכ"כ התוס' (יג: ד"ה ורבינו יהונתן) ורבינו מנוח (בי"ה סמ"ג) וראה עוד בכה"ל (בסימן שסג סעיף כב ד"ה שלשה) שהביא מחלוקת הראשונים בזה. ט. ראה בחזו"א (בסימן כי סק"ו סק"ג) שהאריך בביאור השיטות והנפ"מ ביניהם. י. וד"ל הירושלמי (סה:) שאין קורה: כור חצי טפח וכור חצי טפח כמה יהא ביניהן ר' יעירא אמר חצי טפח וכו'. תני רב השגיה טפח שתי קורות בזו שליש וכל שהוא ובזו שליש וכל שהוא וביניהן פחות משליש וכו'. והוא שיהא העומד רבה על החלל. יא. וכ"כ הריטב"א שאפילו אם החלל שביניהם הוא ב' טפחים ומחצה יכל קורה רחבה רבע טפח כשרה, וכן מבואר בדברי הרי"ן. יב. הרמב"ם (שבת פי"ו הלכה טז) פסק ובלבד שלא תהיה עליונה למעלה מעשרים ולא התחתונה למטה מעשרה ולא יהיה ביניהן שלשה טפחים וכו'. וכתב המגיד משנה (ד"ה ופסק) שמשמע מדבריו שכל חוץ מעשרים אמה ולמעלה מעשרה טפחים אפילו הם רחוקות בכוונה זו מזו יותר משלשה מצטרפין, וכ"כ המאירי. והמגיד משנה שם תמה עליו דהא פסק (בהלכה שסא ה"ה הלכה טו) שכל דבר שאין בגגו טפח אין רואים אותו כאילו יורד. ודאה בקרן אורה (ד"ה ובקה"י) (סימן יג) שישבו את קושיית המגיד משנה, וברש"ש (ד"ה ופסק) פלפל בדבריו עיי"ש.

ד. הט"ז (סוף סק"ב) הקשה מאי שנא מלתי שפסק השו"ע (בסימן שסג סעיף יב) שאם הוא בולט להוך המבוי כרוחב ד' אמות פסול, ואפ"ה הביא שם הט"ז (סק"ד) את דעת רש"י שאם הניחוהו לשם לתי כשר אפילו רחב יותר מד' אמות, ומאי שנא הכא לגבי קורה שלא אמרינן הכי. ה. השערה"צ (בסימן שסג סק"ל כתב שכן נקטו האבן העזר (הגר"א והגר"ז וכ"מ לדינא מהמג"א (סק"כ) וכ"כ הביה"ל (ד"ה ואפילו שם בשהביא את דברי הרשב"א, אמנם לשון השו"ע (סעיף טז) "אבל אם הניח קורה רחבה ונמשכת קצת למטה מעשרה כשרה". משמע שאף אם לא נשאר חלל כ' כשרה, וכתבו הבאר הגולה והגר"א שמקור דברי השו"ע מדברי הרא"ש, וצ"ב אמאי כשרה כשר. ומכח קושיה זו כתב הב"ח (ד"ה ואפילו שם סעיף קטן) שצריך למחוק המ"ם והנ"ה בלשון השו"ע ונמשכת קצת למטה עשרה, והיינו שנמשכת עשרה טפחים, אבל אינה מגעת לפחות מעשרה טפחים מהקרקע. אולם הט"ז (סק"ו) והקרבן נתנאל (סק"ו) תירצו שאף שחלק מן הקורה נמשך לתוך כ"ט, אך כיון שיש למעלה מגובה כ"ט שיעור קורה המספיקה אמרינן שחלק הקורה שנמשכת למטה מי' כפי שאינו וכאילו נשאר חלל כ"ט ולכן כשרה. ו. וכ"כ הר"ן, והקשה הקהילות יעקב (סימן טז) שא"כ בכל מחיצה שהגדיים בוקעים תחתיה ניחא גוד אחית והוכשר המחיצה, וחירץ שבכל מחיצה תלויה כיון שאין בעכ"פ המחיצה טפח לא אמרינן גוד אחית אלא דאעפ"כ לולי בקיעת הגדיים המחיצה היתה כשרה כיון שלמעשה המחיצה חולקת את הרשויות כשרה, אבל כיון שהגדיים בוקעין אין הרשויות נחשבות חלוקות זו מזו ולכך דלמ"ד משום מחיצה כל סיבת ההיתר הוא משום גוד אחית נחשב הכל סתום וכשרה [ועי"ש שהאריך בענין זה]. ויש להעיר על דברי המבואר בראשונים (סוכה כד סע"ב) לענין מחיצה תלויה, שאף שאמרינן

חבוט ולבוד יחד (ק פיסקו סס הכשכ"ס והריטב"ח), ולא חלקו שם רבנן על זה. ותירצו התוס' דבסוגיא שם הקורה רואיה לקבל אריח אלא שהיא תלויה למעלה מכותלי המבוי, בכה"ג אמרינן לכו"ע חבוט, אבל כאן מירידי שהקורה עצמה אינה רואיה לקבל אריח חסר בהיכר, ולא אמרינן חבוט. אבל הרשב"א (ד"ה שמע מיני) והריטב"א (ד"ה ר' יוסי ג"כ יהודה) פירשו שרבנן אינם חולקים על ר' יוסי ב"ר יהודה"י, ומה שאמר אביי שר' יוסי ב"ר יהודה סבר לה כאבוה, פירש הרשב"א שכיון שבדבר אחד ודאי הם חולקים, לכך פירש שבחדא איכא למימר דלא פליגי, שכל שאנו יכולין להשוות דברי התלמיד עם דברי הרב ודברי הכן עם האב אנו משוין ביניהם. והריטב"א הוסיף שמשום שאבוה אמר בהדיא דראין נקט דסבר ליה כאבוה.

הרי"ף רחה את דברי ר' יוסי ב"ר יהודה מהלכה כיון שאביי אוקמה כאבוה.

והקשה הרשב"א שהרי בסוכה (כב.) הגמרא מקשה מר' יוסי ב"ר יהודה על רבא לענין סוכה המדובללת, א"כ אף הרי"ף היה לו לכותבה ולהעמידה באופן שיש בין שתיהם פחות מג' טפחים שמהני מדין לבוד. ותירץ הגאון יעקב שדין חבוט עדיף מדין לבוד, משום שדין חבוט הוא שדנים כאילו ממש הקורה ירדה ועכשיו היא סמוכה לחברתה, משא"כ דין לבוד מחשיב את ב' הקורות שהם כאילו מחוברות אך עדיין כל קורה במקומה עומדת"י.

האם לר' יהודה בעינן קורה רחבה ובריאה

א"ל אתניה רחבה ובריאה. תוס' (ד"ה אתנייה) והראשונים הביאו את דברי הרשב"ם שפירש כוונת הגמ' אתנייה וכו' שאפילו לר' יהודה בעינן רחבה ובריאה. ותמהו התוס' א"כ הא דתנן במתני' היתה של קש וכו' דלא כמאן, שהרי אף לר' יהודה לא אמרינן רואין, ולכן כתבו התוס' שחייא בר רב מהפך דברי רבי יהודה לרבנן. הרשב"א והריטב"א (ד"ה מפמייה ליה) הסכימו לפירוש הרשב"ם.

מדוע קורה רחבה ארבעה לא צריכה להיות בריאה

רחבה ארבעה שאני. הטעם שאם הקורה רחבה ארבעה לא בעינן שתהיה בריאה כתב האור זרוע (סימן קכ) שכיון שהיא רחבה ארבעה יש לה היכר אפילו שאינה בריאה, אך המאירי כתב שמהני מדין פי תקרה יורד וסותם, וכ"כ הרשב"א (שבועה"ק שנב' ח סימן נ)"ע.

דעת הרי"ף וכן פירש המגיד משנה (שבת פי"ז מ"י ד"ה ומעמידין) בדעת הרמב"ם, שאף אם הקורה רחבה ארבעה צריכה להיות בריאה כדי לקבל אריח, והטעם משום דפסק כלישנא שאתנייה רחבה ובריאה.

ביאור הלשון דראין אותה כאילו היא פשוטה

עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה. הקשה הלשון הזהב איך אמר דראין כאילו היא פשוטה דמשמע שאף אם ינטל עקמומיתה וישאר רווח יותר מג' בין הקורות מהני, הוה לגמ' לנקוט לשון רואים אותה כאילו היא נטולה. ותירץ הרכי פרושו שאע"ג שהעקמומית הוא יותר מג', אם נמדוד ביושר אחר נטילת העקום ויהיה פחות מג' שרי, וזה אמרם רואין אותה למדוד כאילו היא פשוטה.

בקודה עקומה יעגולה אמרינן רואין אף לדעת רבנן

עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה, פשיטא. ממה שלא הקשו בגמ' שדין זה הוא ממש כדין היתה של קש, הוכיחו הראשונים שדין עקומה ועגולה הוא אף לרבנן ולא רק לדעת רבי יהודה כמו בהיתה של קש, ובטעם הדבר עיין במה שנתבאר בביאורים למשנה.

קורה עקומה שעקמימותה היא בתוך המבוי

רואין כל שאילו ינטל עקמימותה ואין בין זה לזה שלשה. הרמב"ם (שבת פי"ז ה"כ) פסק היתה הקורה עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה ולא חילק בשיעור העקמומית. ובהמשך דבריו פסק הרמב"ם היתה הקורה בתוך המבוי ועקומה חוץ למבוי וכו', רואין כל שאילו ינטל העיקום ישארו שני ראשיה ואין בין זה לזה שלשה אינם צריך להביא קורה אחרת. ודייקו האחרונים[יז] מלשון הרמב"ם שאם כל הקורה היא בתוך המבוי אף שהיא עקומה אין שיעור לעקמימותה, וראה בגאון יעקב ואבן העזר שפקפקו בזה.

מדוע צריך מקור מפסוק שהשיעור אינו מדויק

מנא הני מילי. הקשה התוס' רא"ש (ד"ה כל שיש) מה מקשה הגמ', ממנא הני מילי. הרי דבר הנראה לעינים הוא ואדם יכול לעמוד עליו כשיקח רבר שהוא רחב טפח וימדוד הקיפו. ותירץ שלפי שאין הדבר מכוון שהרי ההיקף הוא יותר מג' טפחים, קא בעי תלמודא מנין לקחו חכמים ליחן גבול מדה לדבר אחד אע"פ שאינו מכוון אלא שהדבר קרוב להיות מכוון"י.

מדוע אין מדקדקין לעשות את השיעור מצומצם

והאיבא משחו. בתוס' כתבו שמלשון הגמ' משמע שהחשבון מצומצם ותמהו שלפי מה שמדדו חכמי המדות אין החשבון מדוקדק. הרמב"ם בפירוש המשניות כתב וז"ל יש לך לדעת כי יחוס אלכסון העגולה אל המסבב אותה כלי ידוע וא"א לדבר בו לעולם וכו', ודרך המופת בזה הקרוב אשר עליו סומכין חכמי החכמת הלימודיות הוא יחוס האחד לשלש ושביעית, וכל עגולה שיהיה באלכסון שלה אמה יהיה בהיקפה ג' אמות ושביעית בקרוב, ולפי שזה לא יושג לעולם אלא בקרוב, לקחו הם בחשבון הגדול ואמרו כל שיש בהיקפו ג' טפחים יש בו רחב טפח, וסמכו ע"ז במה שהוצרכו אליו מן המדידה בתורה"ת עכ"ל. והמהר"ל בגור אריה (ד"ה משחו פיתחו) כתב לתרץ שאין לדקדק בזה כיון ש'שא"א לעמוד על החכלית לפי שהדבר הוא הולך לבלתי תכלית, אבל בשעה שהוא יודע בהא לא נימא כלל שאין לדקדק בזה, דלמה לא נדקדק בהך משהו כיון שאפשר לעמוד עליו'.

מוכרח שהפסוק מגואי קא חשיב

כי קא חשיב מגואי קא חשיב. התוס' רבינו פרץ הביא את השר מקוצי שהקשה שא"כ מנ"ל לפשוט מהאי קרא שכל שיש בהיקפו ג' טפחים יש בו רחב טפח, דילמא קרא לא חשיב אלא מאבראי. ותירץ דאל"כ מה בא להשמיענו הפסוק 'קו שלשים באמה יסוב אותר'. ועוד תירץ שהשיעור הוא דומיא דים שעשה שלמה שהיה משפתו לשפתו.

ביאור השבון הים שעשה שלמה

כמה הוי ליה חמש מאה גרמידי, לתלת מאה וכו'. ביאור השקלא טריא בגמ'.

בתחילה הביאה הגמ' את חשבון הנפח של הים שעשה שלמה כאילו היו מדותיו עשר אמות אורך ועשר אמות רוחב בגובה חמש אמות.

ומבארת הגמ' שלפי שיעור זה הכיל הים בתוכו 500 אמות מעוקבות מים.

כיון ששיעור הנצרך לכל מקוה [שהוא ארבעים סאה] הוא אמה על אמה ברום שלש אמות, נמצא ש-300 אמות מעוקבות הוא שיעור 100 מקואות, ו-150 אמות מעוקבות הוא שיעור עוד 50 מקואות. ושואלת הגמ' שא"כ די לנו ב-450 אמות מעוקבות כדי שיהיה שיעור 150 מקוואות. ומתרצת שמדידה זו נכונה אם הים היה מרובע, אבל ים שעשה שלמה עגול היה ושיעור עיגול הוא פחות ממרובע, ולכך הוצרכו ליותר מ-450 אמות מעוקבות מים. ומקשה עוד הגמ' שהרי מרובע יותר מעגול רביע, וא"כ יוצא שאם נפחית 400 אמות מעוקבות מרובעות רביע הרי הם 300 אמות מעוקבות בעיגול, ומשיעור זה ניתן לעשות 100 מקואות, ומעוד 100 אמות מעוקבות ברבוע שנפחית מהם רביע לעיגול ישאר 75 אמות מעוקבות

יג. **לעיל** בענין ב' קורות המתאימות נחלקו הראשונים אם הקורות צריכות להיות צמודות זו לזו (הלכות הקטנות פלקעט הפלורים), שדעת רש"י והמהרי"ם (לפי הגהת הב"ח) שצריך שיהיו ממש צמודות זו לזו ודעת הרין הרשב"א הראב"ד והרמב"ם (לפי נוסחת המגיד) שאין צריך, וכתב החזו"א (סימן יז סק"ח) שלכתחילה שצריך. באחת למעלה ואחת למטה וראי ספיל. כיון שאין שטה רחב טפח במקום אחד, ואפילו אם אחר שנאמר רואין את העליונה כאילו היא למטה יהיו נוגעות זו בזו. האי רואין לא עדיף מלבוד ואי לבוד לא מהני כל שכן במרוחקין זו למעלה וזו למטה דלא מהני. [ואמנם לפי דברי הגאון יעקב שהובא בביאורים ע"י חבוט אנו רואין כאילו הקורות נעשו צמודות זו לזו משא"כ בלבוד אפשר לומר רבו"ע מדי דמהני חבוט].

יד. **חבוטה** שכת (סימן יט) פסק לחומרא בין שבענין שיהיו ראין לקבל אריח ובאחד למעלה ואחד למטה אין ראין לקבל אריח. ובמשנ"ב (סק"ע) הוסיף, שלדעה זו אפילו אם נגהות טפח אחד מחברו ג"כ לא מהני, ואפילו אם צומדות בשוה טפח ס"ל שבענין רוקא שיהא סמוכות אחד לחבירו לא יותר טפחה. וכתב המג"א (סק"ו) שזה כדעת הי"א שצריכות ב' הקורות להיות צמודות זו לזו. החזו"א (סימן יז סק"ו) כתב שאם ב' ההלכות של אחת למעלה ואחת למטה. ושל סמוכין הלי זה בזה יש לספקפק שעדיף להשוות בין סמוכין אחות

טו. **וכתב** הכה"ל (סימן קפו סק"ק ס"ק ה"ה) שצריך שיהיו ממש צמודות זו לזו דדעת הרין הרשב"א הראב"ד והרמב"ם (לפי הגהת המגיד) שאין צריך, וכתב החזו"א (סימן יז סק"ח) שלכתחילה שצריך. באחת למעלה ואחת למטה וראי ספיל. כיון שאין שטה רחב טפח במקום אחד, ואפילו אם אחר שנאמר רואין את העליונה כאילו היא למטה יהיו נוגעות זו בזו. האי רואין לא עדיף מלבוד ואי לבוד לא מהני כל שכן במרוחקין זו למעלה וזו למטה דלא מהני. [ואמנם לפי דברי הגאון יעקב שהובא בביאורים ע"י חבוט אנו רואין כאילו הקורות נעשו צמודות זו לזו משא"כ בלבוד אפשר לומר רבו"ע מדי דמהני חבוט].

טז. **הגה"ט** שכת (סימן יט) פסק לחומרא בין שבענין שיהיו ראין לקבל אריח ובאחד למעלה ואחד למטה אין ראין לקבל אריח. ובמשנ"ב (סק"ע) הוסיף, שלדעה זו אפילו אם נגהות טפח אחד מחברו ג"כ לא מהני, ואפילו אם צומדות בשוה טפח ס"ל שבענין רוקא שיהא סמוכות אחד לחבירו לא יותר טפחה. וכתב המג"א (סק"ו) שזה כדעת הי"א שצריכות ב' הקורות להיות צמודות זו לזו. החזו"א (סימן יז סק"ו) כתב שאם ב' ההלכות של אחת למעלה ואחת למטה. ושל סמוכין הלי זה בזה יש לספקפק שעדיף להשוות בין סמוכין אחות

נג. **לחסרון** של קורה עקומה ועגולה שבזה לכו"ע אמרינן דראין, מאשר לאחת למעלה ואחת למטה, והביא החזו"א את הגר"א שכתב דלא כמג"א.

יח. **כתב** החזו"א (סימן קפו סק"ו) שנחתה ההלכה להחשוב בקירוב, שלא נתנו המצוות אלא לצרף הבריות ולדקדק בצוותיהו יח' לקבלה מלכיהו יח', וגם לקיום חכמה החורה הכלולה בכל דיני המצוה ולסוד הפלוגתיה, ולכל הני אינו נפסיד אם הקביעות של נבולי הצמצום יהיה בקירוב, כדי שיוכלו לקיים מצוות המעשיות אף לחושי הדעת עכ"ל. וראה בשעה"צ (סימן שסב סק"ס) שכתב שפסקו חכמים על אלי השיעורים אף בשיעורי הורה ואין שיהיה במלתא דרבנן וראי יש לסמוך על השיעורים האלו.

יד:

שמשיעור זה ניתן לעשות עוד 25 מקואות, וא"כ נמצא שיש בים שעשה שלמה רק שיעור ל-125 מקואות. ומתרצת הגמ' 'תני רמי בר יחזקאל ים שעשה שלמה שלש אמות התחתונות היו מרובעות' נמצא שבג' אמות תחתונות הכיל הים 300 אמות מעוקבות שהם 100 מקואות, וכשתי האמות העליונות שהם עגולות הכיל הים שיעור של 150 מקואות. ושואלת הגמ' דשמא רק האמה העליונה היתה עגולה וא"כ הכיל הים יותר משיעור של 150 מקואות. ומתרצת דמקרא מוכח שהים הכיל 6000 סאה, שזה שוה ל-150 מקואות שהרי כל מקוה שיעורו 40 סאה.

מדוע בהוא"א הגמ' לא הביאה פסוק מפורש זה

לא ס"ד דכתיב אלפים בת יכיל. הקשה הריטב"א (ד"ה לא ס"ד) אמאי לא הביאה הגמ' מעיקרא פסוק זה שמפורש שם שהים שעשה שלמה הכיל ק"נ מקואות. ותירץ שגלגלנו כל זה להודיע צורתו היאך היו בו אלפים בת חללו.

באיזה אופן נאמר שגודשא תילתא הוי

ש"מ האי גודשא תילתא הוי. כתבו התוס' (ד"ה ש"מ) שנפק"מ בהתנה מוכר לתת ללוקח סאה גדושה או לתקן לו כלי המדה. ותמה הריטב"א (ד"ה שם הא) אם יהיו לפנינו שני כלים שהם שוים באורכם וברחבם וגובה האחד עשר והשני מאה, מאיזה טעם נימא שיש בגדשו של זה חמש ובגדשו של זה חמישים. שצ"ל כפירש"י (ד"ה שאן טורין) ששיעור זה הוא דווקא בכלי שגבהו כחצי אורכו ורחבו כצורת ים שעשה שלמה וכ"כ הר"ן.

איך אפשר ללמוד מים שהוא מרובע לכלי עגול

ש"מ האי גודשא תלתא הוי. הקשה הריטב"א והא ים שעשה שלמה היה תחתיתו מרובע, ומרובע מחזיק יותר מעיגול [וכדלעיל], וא"כ איך אפשר ללמוד לכלי שכולו עגול שיהיה הגודש שוה, ע"ש מה שתירץ. וכתב המהרש"א (ד"ה נפיק"מ שאן טורין) שהכוונה היא שכמו שגובה הים היה כחצי ארכו וכחצי רחבו וקצת אמותיו עגולות וקצת מרובעות והיה גודשו שליש, כך כל הכלים של מדות אף אם יהיו כולן עגולות או מרובעות היו מתעברין בשגודשו שליש גם כשלא יהיה הגובה כחצי ארכו ורחבו.

ביאור הראיה ממתני' אחר שהביא קרא

ותנן נמי שידה תיבה ומגדל וכו'. הקשה המצפה איתן מה צריך לראיה ממשנה אחר שכבר מייתי קרא לזה, הא הרי כיהודה ועוד לקרא [כמבואר בקדושין (ו.)]. ותירץ ע"פ דברי התוס' בב"ב (פב. ד"ה ופיכעיס פיפא) שתירצו שהגמ' בקידושין ששאלה הוא הוי כיהודה ועוד לקרא, עיקר הקושיה לא היתה אלא אלשון ועוד, והכא שלא קאמר בלשון ועוד שפיר אפשר להביא ראיה ממתני' בתר קרא. עוד תירץ שיש להביא המשנה משום שכמשנה מפורש להדיא שגודשא תילתא הוי, משא"כ בקרא אינו מפורש בהדיא ולא שמענן רק מקושיות הפסוקים אהדדי. ועוד תירץ דאיה"נ ואין צריך לראיה מהמשנה שגודשא תילתא, ומה דמייתי המשנה הוא לומר שתנא דמתני' נמי מהכא ילף.

הא בעינן כלי שמטלטל מלא וריקן

והן מחזיקות ארבעים סאה בלח. הראב"ד (הובא כביעב"ח ד"ה ופ"פ) הוכיח מכאן שאם הכלי אינו מכיל שיעור ארבעים סאה בלח טמאין. ותמה ע"ד שהרי בעינן כלי שמטלטל מלא וריקן, וכלים אלו בזמן שהם מלאין אין אדם יכול לשאת אותן מחמת כובדן. והריטב"א (שם) תירץ שהכתוב שיער לפי דוד המדבר שאפילו בינונים שבהם נושאים משא כזה להדיא כי גבורים היו. אולם הר"ן כתב שמדברי רש"י (שבת לט. ד"ה טהורין) נראה שמטלטל מלא וריקן היינו שדרכן של בני אדם לטלטל מלא אפילו ע"י הרבה בני אדם, וכשהוא גדול יותר מדאי אין מטלטלין אותו אפי' על ידי בני אדם מרובין שמא ישבר.

א. אך מלשון הטור (סכ"ע) נראה שסבר שלחי לא מהני במכרי גבוה יותר מכ' אמה ח"ל "והא דמכר ניתר בלחי וקורה דוקא כשאין בגבהו יותר מעשרים אמות מצומצמות יכי אבל אם הוא גבוה יותר מעשרים אמות או אם נגוך מעשרה טפחים וכו' אין לו תקנה בלחי וקורה עכ"ל. אלא שכתב הב"י שזה הלשון אינו כתוב בדקדוק כיון שפשוט שאם בא להכשירו בלחי מהני אף בגבוה יותר מכ' אמה דקיילינן לחי משום מחיצה. אולם הבית מאיר תמה על הב"י כל הנראה יראה שכתוב אי אפשר לומר שהוא שלא כדקדוק. ב. יבוארו בבית מאיר שהוכיח כן מהברייתא (ע"ו) דתניא 'מכרי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט ואם יש לו צורת הפתח אינו צריך למעט'. ומבואר שדווקא אם יש צורה"פ אין צריך למעט אך אם יש לחי צריך למעט. יעויש שהכיחו כן מכמה מקומות. ג. הרבינו יהונתן אויל לשיטתו (ג. מפי ר"י) שאף בלחי נאמר ההלכה של אחי אירא דהאי גיסא, ודלא כתוס' (ד"ה ושמה אם). ד. ראה בדברי יחזקאל (פרק ו סעי' כ) שכתב לי"ישב באופן אחר ויסוד דבריו שלחי אינו מהני מדין מחיצה אלא בתורת סתימה. אך סבר רבי יוסי שצריך שיהיה השיבות מחיצה כדי שיועיל להתימה. ולכך אם הלחי אינו רחב ג' טפחים ומרחיקו ג' מהכותל אמרינן בזה אחי אירא לאו מחיצה הוא ואינו מועיל לסתום הרשות. אבל כרחב ג' טפחים אף דאמרינן בזה אחי אירא מ"מ ג' טפחים חשוב הוא להחיצה מצד עצמה, ואף שאינו מועיל מדין מחיצה שהרי אחי אירא מ"מ מועיל מדין סתימה בתורת לחי. ה. ראיתא התם בגמ' לחד מ"ד שדק בקירה שהיא מאסורי הנאה. והקשו שם התוס' והרי אף בלחי צריכים שיהא בו שיעור גובה, וכ"חבר צריך רוחב משהו, וא"כ אמאי לא אמרינן ביה כיהותי' מכהה שיעוריה. יתירצו התוס' דס"מ כיון דלא בעי אלא שיעור מועט לא החמירו בו, ודייק רעק"א שמשמע מדבריהם שגם ברחב הלחי הוי שיעור ואין הפשוט כל שהוא כלא שיעור.

לעשות כן, דהא אמרינן בכל עושין לחיים, וסיד מחוי או גיפסים שמדבקין אותן אצל החומה כעובי אצבע הוא הדבה יותר חזק מחוט הסרבל או קנה וכו'. מבואר בדבריו שצריך שיעור עובי אצבע ללחי ולא סגי בלחי משהו. וכתרומת הדשן (תשובה סי') כתב שדברי המהר"ם הם דווקא בלחי, אבל צורת הפתח כשרה אפילו אם הקנים שלה הם בעובי משהו'.

הרמ"א (סימן שסב סעיף ו) פסק ש'עושין לחי מסיד טחוי בכותל'. והקשה (ס"ק ד) שהרי לחי כזה אינו עומד ברוח מצויה, ופסקינן הט"ז (סק"ד) שלחי שאם נשוב ביה זיקא לא מצי קאי לא חשיב לחי. וכתב דהמעיין יראה שדברי התרומת הדשן נאמרו בקני צוה"פ שכהם לא נאמר דין זה, משא"כ בלחי אין מועיל בו סיד מחוי, ותימא על הרמ"א שכתב דין זה בלחי.

מתי אפשר לעשות לחי לחצי מבוי

עשה לחי לחצי מבוי אין לו אלא חצי מבוי. תוס' לקמן (עט: ד"ה מפני) הקשו דאמאי יש לו חצי מבוי הרי הורגלו לערב כל המבוי יחד, ואיתא התם במתניתין שעיר של יחיד שהורגלו לערב את כולה אף שאח"כ נעשית של רבים אינם יכולים לערב כל מבוי בפ"ע דאסורי אהדדי, ואפילו אם יש לחי או קורה בפתח המבוי לא מהני. ותירצו התוס' שצ"ל שהכא מיירי כשאין חצירות פתוחות למבוי מן הלחי ולהלן. אמנם הרא"ש (פ"ה סי' ט) כתב שמהירושלמי לא משמע הכי, ולכך פירש דמיירי שלא הניחו החיצונים קורה בפתח המבוי, וכיון שאין החיצונים יכולים לטלטל במבוי אינם אוסרים על הפנימיים, אבל אם החיצונים הניחו קורה בפתחם הם אוסרין גם על הפנימיים אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן ולא עירבו יחד, כיון דהורגלו לערב יחד כל המבוי, ואינם יכולים ליחלק להשתמש אלו בחצי המבוי ואלו בחצי המבוי.

מה הדין בהניח קורה לחצי מבוי

עשה לחי לחצי מבוי בר"ן (ד"ה עשה לחי) נסתפק אם ה"ה יכול להניח קורה בחצי מבוי וי"ל דאפשר דדווקא בלחי שאסור להשתמש כנגד הלחי לא גזרו חכמים שמא יבוא להשתמש בכל המבוי כיון שאפילו כנגד הלחי אסור להשתמש, אבל בקורה שמותר להשתמש תחתיה אפשר דגזרינן'. ובשו"ע (סעיף לב) פסק בפשיטות שאין נפק"מ בין לחי לקורה ובתרוויהו יש לו חצי מבוי.

עשה לחי לחצי מבוי אם יש בו דין נראה מבחוץ

יש לו חצי מבוי ראה ברש"י שצייר האופן שהניח הלחי, והקשה התוו"א (סימן שו סק"ל) שלכאו' בציור זה צריך להתיר את כל המבוי מדין נראה מבחוץ. ותירץ שמיירי שהמבוי פתוח לכרמלית שאז בין הלחיים אסור כדאמר לעיל (ט.), ולכך כל המקום שמהלחי ולמעלה אסור. והוסיף עוד שלדעת התוס' (פ: ד"ה הכל) שכלחי רחב ארבעה מורה רבא שאסור אף בפתוח לרה"ר, אפשר להעמיד גם בפתוח לרה"ר. ועוד תירץ דמיירי שנשתייר ד' אמות מהמקום שהניח הלחי עד הפתח, שאז אינו נידון משום נראה מבחוץ [כמבואר לעיל (י.)]. וכתב עוד שאפשר לתרץ דמיירי שלא סמכו מערב שבת על הלחי הזה בתורת נראה מבחוץ ולכך אינו מועיל אלא לחצר הפנימי שסמכו עליו מדין נראה מבפנים.

בחילוק הגרסאות האם גרסינן רבא או רבה

אמר רבא עשה לחי לחצי מבוי וכו'. בתורת חיים כתב דגרסינן רבה דהא, רבא סבר (לעיל יב:) שלחי משום היכירא, ולכך גרסינן רבה שסבר לחי משום מחיצה. אולם הבית מאיר כתב ששפיר גרסינן רבא, כיון שעיקרו של לחי הוא להיכר, וכדי שיהא ניכר הצריכו מחיצה קלה של לחי, אך כשליכא היכר לא הוי מחיצה כלל.

לחי רחב יותר מג"ט אם מותר להרחיקו מכותל המבוי ג"ט והגביהו מן הקרקע שלשה או שהפליגו מן הכותל שלשה לא עשה ולא כלום וכו' ביון דהוי מחיצה שהגדיין בוקעין בה. בתוס' (ד"ה ובשעה) מבואר שבכל גווני צריך הלחי להיות תוך שלשה לכותל. ובשעה"צ (שם סק"ג) ביאר שאם הלחי רחוק יותר מג' טפחים הוי מחיצה שהגדיים בוקעים בה ופסול'. ומבואר, שפסול גדיים בוקעין ואמר גם לענין להפליגו מן הכותל שלשה. אולם המשנ"ב (שם סק"ז) הביא את השלטי גיבורים בשם ריא"ז (פרקין נ.) שטעם הפסול בהפליגו מן הכותל שלשה הוא משום דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה'. וכתב דלטעם זה אם הלחי רחב יותר מג' טפחים כשר אף שהוא רחוק ג' טפחים מהכותל, כיון דהוי עומד מרובה על הפרוץ.

אם צריך לקרב את קני צורת הפתח תוך ג"ט לכותל המבוי או שהפליגו מן הכותל שלשה הרשב"א והריטב"א (ב. ד"ה נפיק) כתבו שאם עושה בפתח המבוי צורת הפתח אין צריך לדקדק שיהיו הקנים בתוך ג' טפחים לכותל, כיון שצורת הפתח מחיצה גמורה היא. אמנם הבכור שור (עירובין יג: הפילו אפפ"ג ס"ק ב) כתב שאין חילוק בין צורת הפתח ללחי בענין זה', והמשנ"ב (שם סק"ט) פסק שכשעשת הדחק יש לסמוך להקל.

באיזה אופן גדיים בוקעים בלחי

ה"מ למעלה אבל למטה לא. הקשה התוד"ס (ד"ה ה"מ) והא אמרינן לעיל (ט.) מבוי שרצפו כלחיין באנו למחלוקת רשב"ג ורבנן דלרשב"ג אמרינן לבוד ולכאו' הא איכא בקיעת גדיים. ותירץ שצ"ל שאירי שהלחיים סמוכים לכותל והשתא ליכא בקיעת גדיים, כיון שבקיעת גדיים לא מיקרי אלא א"כ בוקעים בהם מעבר לעבר, וכיון דסמוכים לכותל אין הגדיים יכולים לבקוע כלל'.

הטעם שמחיצה שגדיים בוקעין בה אין אומרים בה לבוד

מחיצה שהגדיים בוקעים בה. מבואר שאע"פ שלרשב"ג אמרינן דין לבוד עד ד' טפחים אפ"ה בקיעת גדיים מבטלת את הלבוד. ובקהילות יעקב (סימן ו סק"ד) ביאר הסברא, שכל ענין לבוד הוא שמחמת שהוא שיעור קטן אינו חשוב הפסק אבל אם יש שם בקיעת גדיים נעשה פירצה הניכרת היטב וכה"ג לא אמרינן לבוד. וכתב שם דמ"מ אכתי צ"ע סברת הדבר.

ביאור מהו הילמי

לא בהילמי. מבואר בשבת (קכ:) שהוא מים שנותנים בתוכו מלח הרבה לעשותן כמו ציר, ואיסורו משם מלאכת מעבד שהוא מתקן את האוכל הנתון לתוכו כדי שיתקיים (רש"י שם ד"ה הילמי).

האם חזר בו רב רחומי

דר' יוסי נמוקו עמו. וכתבו הראשונים שרב רחומי חזר בר משום שסבר שאמרינן ר' יוסי נמוקו עמו אפילו במקום שרבנן פליגי עליה'. ותמה הרשב"א (ד"ה מ"ט) שלקמן (עח:) לא משמע הכי עי"ש. וראה תוס' לקמן (עט: ד"ה כרבי יוסי ממכירו).

כיצד פוסקים להלכה בפלוגתא דר"י ורבנן

א"ל פוק חזי מאי עמא דבר. פירשו רש"י ותוס' שכבר נהגו בלחי משהו. וביארו הרשב"א והריטב"א (ד"ה מ"ט) שהקשה ותירץ כן מדנפשיה'. יב. **כתב** היד מלאכי (סימן ס"ט). יג. **וראה** בחזו"א (סימן נו סק"ל) שהקשה ותירץ כן מדנפשיה'. יד. **כתב** הגר"ח (סימן ס"ט סק"ב) דקיי"ל הלכה כר' יוסי מחבירו ואין חילוק אם התלקין עליו מפורשים בשם"ס או לא. [והוכיח כן מהרשב"א חולין סב:]. אמנם הבית דוד בפירושו על המשניות (שבת שם ד"ה הנה ובשאונות סי' ס"ב ס"ק ב) כתב שהלכה כרבי יוסי מחבירו דווקא כשפסוקתם מפורשים במשנה אך לא במקום סחפא. והיד מלאכי הסה עליו מכמה דוכתי, והוכיח שכשאין שמותם מפורשים נוהגים יותר וסיים שם "יכבר נתורכתתי עמו פה על פה על ענין זה והודיה לדבי".

ו. רבב"י (פרק י ד"ה יהבי תקום) הסה על דבריו: לא ידעתי מניין לו לחלק בין צובי לחי של מבוי שהכשירו בלחי אחד לצובי לחי של מבוי שהכשירו בשני לחיים. והפרישה (סק"ג) כתב: לא ידעתי מאין רמז ורסיה בתוספת הדשן שחילק בין לחי אחד לשני לחיים. כי המדקדק בחורתה"ד יראה לעיניים ולא חילק אלא בצורת פתח משום רבו לא נתנו שיעור, אך בלחיים יראי שצריך שיעור דדמיא ללחי אחר. ובענין שיעור עובי תוס הסרבל לכל אחד (שו"ת מרש"ך סימן ד"ס ס"ק נ). ז. **וראה** בהערות המניה על הרי"ן שהבי"א שכל הראשונים נקטו בפשיטות שאין נפק"מ בין לחי לקורה. ח"ה הרשב"א (שם) ובעבודה"ק (שם ס סימן י"ג) המגיד משנה (שבת פ"ו ה"ח) הרא"ש (פרק ב סימן ט) שהוכיח כן גם מהירושלמי. הפמ"ירי הביא בשם הרמב"ן (שבת שם) ובתוספתא (שבת פ"ו ה"ט) שכתב כן. ועי"ש משי"כ לפרש דעת הר"ן. ח. **הבחצית השקל** (שם) כתב שטעם הפסול משום שצריך קצת היכר [וכרכתבו התוס' (ב: ד"ה אפילו) שאף לס"ד לחי משום מחיצה אך מ"מ בעינן היכר קצת] ובחתוך מהכותל ליכא היכר, ובשו"ע הרב (סעיף ט) כתב טעם אחר דל"ל משום שלחי אינו נידון משום מחיצה אלא בצירוף מחיצות נסמוכות שהם לפחות אבל בלא צירוף מחיצה לא מהני כלל [אלא בכעין

לה על השותה מים לצמאו וכו', וא"כ לפי"ז ליכא עמא דבר בשיעור לחי, ותירצו שאה"נ אך מ"מ להלכה די בלחי משהו כיון שרב יוסף ורב יהודה ורובא סברי הכי. וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם (שנת פ"ו ה"ג). אמנם ראה בר"ח שפסק כר' יוסי, כיון שרב רחומי חזר בו וסבר שר' יוסי נמוקו עמו, ופירש שאף אביי שאמר פוק חזי מאי עמא דבר, הא איכא דמתני לה על השותה מים לצמאו.

כמה חולקים ת"ק ור' סרפון

ר' סרפון אומר בורא נפשות רבות וכו'. (כה"ג ד"ה ר"ס) כתב ראני שמעתי שר' טרפון בא לחייב אף ברכה אחרונה בורא נפשות, ומשמע שת"ק סבר שמברכים רק ברכה שלפניו, ולבסוף הסיק רש"י שת"ק ור"ט פליגי רק אברכה שלפניו שלת"ק ברכתו שהכל ולר"ט בורא נפשות, אך לאחריו ולא כלום.

בנוסח ברכת בורא נפשות

על כל מה שבראת. הגר"א (או"ח סימן ח) פסק שצריך לומר על כל מה שברא, וכן הוא לשון הגמ' בברכות (נ:) וכ"ה בראי"ש (נרכות פ"ו סימן ח), ומ"ש בגמ' כאן שבראת פירש שהוא טעות סופר. והסיק המשנ"ב (שם סק"נ) דנהרא נהרא ופשטיה.

האם חותמים בברכת בורא נפשות

על כל מה שבראת. בגמ' לא הזכר חתימה לברכה זו. התוס' בברכות (שם ד"ה מודע ומפיק) כתבו ומסיים 'ברוך חי העולמים' והביאו את הירושלמי שכתב שמסיים 'ברוך אתה ה' חי העולמים'. הגר"א (שם) נקט להלכה כדעת הירושלמי שכן דעת הרא"ש והרוקח. ובמשנ"ב (שם סק"ס) הביא להלכה את דברי המגן גבורים שהעולם לא נהגו כגר"א וחותמים בלא שם ובפשטות לשון השו"ע יע"ש.

טו.

מה נקרא עומד מאיליו

לחי העומד מאליו. פירש רש"י שלא הוקבע שם לשם תיקון מכוי דלא הזמינוהו לכך. וביאר הב"י (ד"ה ונלמד) שאפילו הוקבע הלחי בידים (ולא נעשה מאיליו כאילן הגדל מאליו) ג"כ מיקרי עומד מאליו כיון שלא הוקבע שם לשם לחי.

מתי לכו"ע לא הוי לחי

אבי אמר הוי לחי כתב הריטב"א (ד"ה אבי אמר) שדווקא בלחי שרחבו פחות מד' אמות, אבל לחי שרחבו ד' אמות אפילו אביי מודה דלא הוי לחי כשהוא עומד מאליו, וכמבואר בגמ' לעיל (ה:) בענין לחי הבולט מדפנו של מבוי, שאם הלחי רחב ד' אמות נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו[א].

האם צריך למעוך על הלחי בפירוש

היכא דלא סמכינן אלישה מאתמול? פירש רש"י שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת. וביאר הב"י (שם) שרש"י חידש כאן שאין צריך להתכוון למעוך על הלחי מערב שבת להדיא, אלא כל שלא היה שם לחי אחר בערב שבת זה מיקרי סמך עליו[ב], ולכך הוצרך לפרש לא סמכינן עליה לחי אחר. והוסיף שכ"כ גם בהגהות אשר"י (סימן ו). וכך הם דברי המגיד משנה (שבת פי"ז הכ"ב) בשם הרשב"א [וראה להלן ד"ה שבת בתל בשיטת הרשב"א בזה], וכן פסק הרמ"א (שם סי"ח).

לחי שנעשה על ידי אדם אם צריך למעוך עליו מע"ש

כי פליגי היכא דסמכינן עליה מאתמול. כתב הגאון יעקב דדווקא בלחי הנעשה מאליו בעינן ש'סמכו עליו מערב שבת, אך לחי שעשאו אפילו לפני כמה שבועות לשם לחי וכערב שבת זה לא חשב לסמוך עליו ג"כ מהני, והבה"ל הביא דבריו (שם ד"ה מכל מקום) עוד כתב שם שאם עמדו שני לחיין גלויין ולא סמך להדי"א דווקא על אחד מהם, אם נפל אחד מהם בשבת מותר לטלטל במבוי מכח הלחי השני דמאי אולמיה האי מהאי.

צוה"פ שנפלה בשבת אם הקנים יכולים לחשב לחי

כי פליגי היכא דסמכינן עליה מאתמול בשו"ת רע"א (סימן נ:) נסתפק במבוי שרחבו פחות מי' אמות ובראשו צורת הפתח ונפל החזוט בשבת ונשארו הלחיים שכצדדים אם מקרי לא סמכו עליו מאתמול, כיון שדעתו היה לסמוך מדין צוה"פ ולא מדין לחי. ונקט שם שכיון שכמבואות שלנו יש דיני חצר שהרי אין בתים וחצירות פתוחין לתוכו לכך יש להתיר המבוי מדין פסי חצר שכהם אין צריך שיסמכו עליהם מערב שבת' כיון שיש להם דין מחיצה [והוכיח כן מסוגיא צג:]. [והוסיף שם שעדיין יש לפקפק בזה. כיון דבנפרצה הכותל ונשארו ג'פופים פסקינן דהתצר מותרת רק אם נשאר טפח מכאן וטפח מכאן כדפסק השו"ע שם (ס"ב), וא"כ ה"נ נימא כיון שע"י הצוה"פ חשוב כסתום וכשנפסק נשתיירו הקנים, ניבעי דווקא רוחב טפח, וכתב שאינו מוכרען.

אילם כתב שם שלכאורה יש להתיר מטעם אחר, דכיון דקי"ל דאמרינן שבת שהותרה הותרה בגונא שהמחיצות קיימות, א"כ י"ל שכיון שהכא הרי יש כאן לחי דמקרי מחיצה, ורק שהלחי פסול משום שאין היכר כיון שלא סמכו עליו לשם לחי, אך עכ"פ יחשב איתנייהו למחיצות ויהא המבוי מותר אחר שנפל הצוה"פ מדין הואיל והותרה הותרה. וכתב שם 'אבל מה אעשה ולהדיא מפורש בשו"ע (שם ס"ב) כיון שהיה שם לחי אחר', ומבואר שאפילו היה לחי אחר חשוב לחי העומד מאליו ולא אמרינן כיון שהותרה הותרה, ובהכרח צ"ל שכיון שחסר בהיכר של הלחי וליכא קלא, לא רצו חז"ל לסמוך על לחי זה מדין מחיצה והוי כמו ליתנהו למחיצות'.

מחיצה שנעשית לשם מחיצה ולא לשם היתר

קא סלקא דעתך כי היכי דפליגי בלחי פליגי במחיצה. כתב בגאון יעקב דמ"מ לא דמי לגמרי, שבמחיצה די כמה שעושה לשם מחיצה ולא בעינן לעשות נמי לשם הכשר שבת, משא"כ בלחי בעינן לעשות ג"כ לשם הכשר שבת[ג]. [וכן מוכח מפירש"י שבלחי בעינן לעשות לשם הכשר שבת, שכתב (ד"ה העומד מאליו) 'שלא הוקבע לשם תיקון מבוי, וכלומר שצריך לקבוע הלחי לשם תיקון המבוי לשבת'].

סדר הראיות בגמ'

ת"ש הנושה סוכתו בין האילנות. הקשה הצל"ח (ד"ה ת"ש הנושה) אמאי הגמ' תחילה שאלה ממתני' דסוכה ומברייתא דחיצת הקנים, ורק אח"כ ממתני' דערובין אילן המסיק, ולא שאלה בתחילה ממתני' בערובין. ותירץ שהיה למקשן לפשוט תירוץ הגמ' על המשנה בערובין דמיירי שנטער מתחילה לכך, ועיקר הקושיא היתה מרב הונא בריה ד"ר יהושע שאסר

יג. **הבגמ'** הביא את התי"ט (סוף מסכת סוכה) שכתב שאומרים חי העולמים הח' נקוד בצירי וכ"כ הגר"א שם וכ"כ המשנ"ב שם להלכה. יד. **בביאור** נוסח הברכה כתבו התוס' (ברכות ג. ד"ה נהרא) 'בורא נפשות רבות והחסרונם הינו כמ' לחם ומים שא"א בלא הם. על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא בראם יכולין העולם לחיות בלא הם שלא בראם כי אם לתענוג בעלמא כגון תפוחים וכיוצא בהם. ברוך חי העולמים'. ובהתם סופר (ד"ה ד"ה עיין שם) כתב: 'יעוד נ"ל לפרש ברכת בורא נפשות רבות, דנזי דשובה גדילה עושה הקב"ה עם בריותיו להשקות צמא לרווח צמאינו, היינו מפני שבראו חסר ונצמא למים ואילו בראו בשלמות לא היה צמא ולא היה צריך למים, ומצא ברכה זו מה טיבה. אבל האמת זו היא עיקר טובת בריאת האדם שלכך נברא בחסרון ויריכ בוראו ויעבוד ה' ויזכה לשני עולמות, ומצא חסרונו יותר טובה לו מכל טוב, והיינו דמברך ברוך הבורא נפשות רבות וחסרונם יותר על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי, כי על ידי זה ברוך חי העולמים, ונראה לשני עולמים'.

א. **דשון** רש"י (שם ד"ה לשמה) הכא כיון דלא להכי איקבע אנן במחשבה לא מצינן לאפוקיה מתורה כוחל ולשרייה לחי וכו'. וכתב הב"ח (שם ד"ה ומסו פסילו פסקו) שכמ"ש רש"י אנן במחשבה וכו' לאו דווקא מחשבה אלא ה"ה בדיבור לא מצינן לאפוקיה אם לא במעשה, ואז כשעושה מעשה להקנו לשם לחי אע"ג דליכא הכירא שהוא לחי כיון דבולט ארבע אמות, אפ"ה כשהעמידו לשם לחי יש לו קול ואיכא הכירא. אמנם כתב שם הב"ח שהב"י הבין שדעה רש"י שאם סמכו עליו בערב שבת אפילו בשבולט אבבע אמות נידון משום לחי, דמשיכ רש"י אנן במחשבה וכו' משמע שכתב שאומרים חי העולמים הח' נקוד בצירי וכ"כ הגר"א שם וכ"כ המשנ"ב שם להלכה. יד. **בביאור** נוסח הברכה כתבו התוס' (ברכות ג. ד"ה נהרא) 'בורא נפשות רבות והחסרונם הינו כמ' לחם ומים שא"א בלא הם. על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא בראם יכולין העולם לחיות בלא הם שלא בראם כי אם לתענוג בעלמא כגון תפוחים וכיוצא בהם. ברוך חי העולמים'. ובהתם סופר (ד"ה ד"ה עיין שם) כתב: 'יעוד נ"ל לפרש ברכת בורא נפשות רבות, דנזי דשובה גדילה עושה הקב"ה עם בריותיו להשקות צמא לרווח צמאינו, היינו מפני שבראו חסר ונצמא למים ואילו בראו בשלמות לא היה צמא ולא היה צריך למים, ומצא ברכה זו מה טיבה. אבל האמת זו היא עיקר טובת בריאת האדם שלכך נברא בחסרון ויריכ בוראו ויעבוד ה' ויזכה לשני עולמות, ומצא חסרונו יותר טובה לו מכל טוב, והיינו דמברך ברוך הבורא נפשות רבות וחסרונם יותר על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי, כי על ידי זה ברוך חי העולמים, ונראה לשני עולמים'.

א. **דשון** רש"י (שם ד"ה לשמה) הכא כיון דלא להכי איקבע אנן במחשבה לא מצינן לאפוקיה מתורה כוחל ולשרייה לחי וכו'. וכתב הב"ח (שם ד"ה ומסו פסילו פסקו) שכמ"ש רש"י אנן במחשבה וכו' לאו דווקא מחשבה אלא ה"ה בדיבור לא מצינן לאפוקיה אם לא במעשה, ואז כשעושה מעשה להקנו לשם לחי אע"ג דליכא הכירא שהוא לחי כיון דבולט ארבע אמות, אפ"ה כשהעמידו לשם לחי יש לו קול ואיכא הכירא. אמנם כתב שם הב"ח שהב"י הבין שדעה רש"י שאם סמכו עליו בערב שבת אפילו בשבולט אבבע אמות נידון משום לחי,

עז. **ברמב"ם** (מצות פ"ו הלכה יג): וכמה ניחוד הקורה לין פחות מטפח, וכ"פ הסו"ע (סי' שסב סעיף יז): שיעור הקורה למבוי טפח.

עוד (שם): והוא שמחיצה גבוהה לקבל מרים שהוא חלי לניצה של שלשה טפחים על שלשה טפחים (וקכה). וכן פסק הסו"ע (שם).

יד.

עח. ברמב"ם: (שם) ומעמידי הקורה נריכין שיהיו נריאין כדי לקבל קורה וחלי לניצה (וקכו).

ובשו"ע (שם סי"ח): מעמידים למיהו אם נמסכת על ידנות היטנות מן הכותל שלין כרכה בר רב הונא שאין צריך שיהיו בריאים לקבל קורה וארוח אלא כדי לקבל קורה לחודא. ונראה שאין נריכין שלש, יש לומרים שנריך שיהיו חזקין לקבל קורה וקבל חלי לניצה ויש לומרים שלין נריך שיהיו חזקים אלא כדי לקבל נגלד.

ובמשנה ברורה (ס"ק ס"ג): נכון להסמיך כדעה הראשונה.

עט. ברמב"ם (שם הכ"ו): קורה שפרס עליה מחללת כדי ביטלה שהרי אינה ניכרת.

ובשו"ע (שם סק"ד): פירש על הקורה מחללת ואינה נוגעת עד הקרקע אם גבוה מהמחץ ג' טפחים פטולה. שהרי כיסה הקורה ואינה נראית ונטלה מהיות קורה, ומזוזה ג"כ אינה כיון שגבוה מהמחץ שלשה, אבל אם אינה קורה רחבה וממשכת קלת למטה מי"ו (וקכז) כשרה.

פ. ברמב"ם (שם הכ"ד): קורה שיוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל שני, וכן שני קורות אחת יוצאת מכותל זה ואחת יוצאת מכותל זה ואין מגיעות זו לזו, פחות משלשה טפחים (וקכח) אינו נריך להניח קורה אחרת. וכן הוא בסו"ע (שם סק"ט).

פא. ברמב"ם (שם הכ"ה): וכן שתי קורות הממסיימות לג' וכו' כדי לקבל מרים ולא יותר כדי לקבל מרים, אם יש בשתיהן כדי לקבל מרים אינו נריך להניח קורה אחרת (וקכט) אחרת.

בשו"ע (שם סק"ה): הניח שתי קורות זו נגד זו לג' וכו לקבל מרים ולא יותר לקבל מרים, אם יש בשתיהן כדי לקבל מרים אינו נריך להניח קורה אחרת, ויש אומרים שנריך שיהיו קריבות זו לו כמוך טפח.

פב. ברמב"ם (שם): היתה תחת למטה ותחת למעלה רואים את העליונה כאילו למטה שנריך שיהיו קריבות זו לו כמוך טפח.

(קכו) **ההבות** מיכוניות (שם ס) הביא דברי המהר"ם (שסי' תקיב סק"ט) שכתב שנראה שהלכה כרבה בר רב הונא שאין צריך שיהיו בריאים לקבל קורה וארוח אלא כדי לקבל קורה לחודא. ובשל טוספרים הלך אחר המיקל. אך השגה"ג (סק"ו) כתב שאף שיריצה שניה (בסעיף ה"ב) ג"כ לאו דינא יחידאה היא שלבד דעת הרמ"א והרא"ש שהובא בב"י גם הריא"ז ואשכנזי ומרדכי עוטדים בשיטה זו, אבל דעה הראשונה מרובים עליה הן הר"ח והרמב"ם והסמ"ג והרשב"א והאור זרוע והרוקח. (קכז) **נחלקו** האחרונים בביאור דברי השו"ע, הקרבן נתנאל והב"ח פירשו שהקורה נמשכת למטה מי' טפחים לארץ, ואז היה לנו לפסול הקורה משום שליבא חלל עשוה מן הקורה לארץ, ומה שהכשיר השו"ע הוא משום שרואים את חלק הקורה שלמטה מי' כמי שאינו. אמנם יש אחרונים שביארו את דברי השו"ע שהקורה עצמה היתה רחבה י' טפחים ומתקו את האות מ"ם וגרסו שהקורה נמשכת למטה י' טפחים. וראה בילקוט יראודים והערות שם. (קכח) **המגיד** משנה כתב שלדעת הרמב"ם אף אם שתי הקורות אינם סמוכות לזו כשר כל שהם תוך ג"ט (וראה בב"י שנחלק ע"ז). ובהשגות הראב"ד כתב שצריך שיהיו סמוכות בתוך טפח ומחצה. (קכט) **בב"י** (שם) הקשה אמאי בהלכות סוכה (סוכה פ"ב ה"ו) פסק המחבר בפשיטות שאם הסיכוך הוא בכולבל אחד למעלה ואחד למטה ואין ביניהן ג' טפחים אסרינן לבה. והכא הביא המחבר שיש פוסלין, והיינו דשאני הכא דבינתן שיהיו יכולין לקבל ארזים, ובאחד למעלה ואחד למטה אין יכולין לקבל ארזים, וכתב דלפי"ז אפילו בכותבות זו מזו טפח לא מהני. אולם הפמ"ג (סי"ח סק"ו) כתב שנראה שאם גבוהות זו מזו טפח בשר כיון שיכול להשען עליהם בשיפוע קצת עי"ש. [קלו] **ד"מ** הסמיכה בהלי"ת (סי"ח סק"ב): אלו מביאים וחוצצים השידה והתיבה המגיל כוורת הקש וכוורת הקנים וכור שפינה אלכסנדרית שיש להן שולים וכו' פוסיקים ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש. ופירש הגר"א באליהו רבה (שם) שהוא כדי לעשות חילוק רשויות, שהשניתים מסהלקים מן התיצונים ע"י הפסין, או צורה"פ שהם מחיצה משש ולכך אינם אוסרים אלו על אלו. [קלז] **בגמ'** מבואר שאפילו לרשב"ג דסבר דאסרינן לבור עד ארבעה טפחים, בכה"ג לא מהני ליה דין לבור כיון שכיותר מג' הוי מחיצה שהגדרים כוקעים בה ולא הוי מחיצה ע"י"ש.

והתמונה בחלו היו למעלה, ובלבד שלא תהיה עליונה למעלה מעשרים ולא תחתונה למטה מעשרה, ולא יהיה ניניהן שלשה טפחים כשהוחזק תוחה שידלה זו בכוונה על עשרה זו בלד זו.

ובשו"ע (שם סק"ג): ולא יהיה ניניהן ג' טפחים לא בגובה ולא במקף כשהוחזק תוחה שידלה זו בכוונה על עשרה זו בלד זו ויש פוסלים.

ובמשנה ברורה (ס"ק סו) הניח את הכלים רבה (ס"ק סה) שכתב שיש להתחיל כדעת היש פוסלים (וקכו).

פג. המגיד משנה (שם סי"ג) כתב שלכאלה דעת הרמב"ם שלפי' לם הקורה רחבה טפח' לם הקורה נחשב כאלו נרחבן שלש, יש לומרים שלריך שיהיו חזקים לקבלם ולקבל חלי לניצה (וקכז).

ובשו"ע (שם סי"ז): כתב שלריך לעשות עקומה רוחן לוחה כאילו היא פטולה וכו'. היתה הקורה נתון המבוי ועקומה חון למבוי, או שהיתה עקומה למעלה מעשרים או למטה מעשרה רוחן כל שאלו יעבל העיקום ישמשו שי רמשיה ואין בין זה לזה שלשה אינו לריך להניח קורה אחרת, ואם לאו לריך להניח קורה אחרת. וכן פסק הסו"ע (שם ס"ב).

פה. ברמב"ם (שם): עגולה רוחן לוחה כאילו היא מרובעת, ואם היה נהקיפה שלשה טפחים יש בה רוחב שלשה טפחים (וקכח).

יד:

פו. ברמב"ם (כלים פ"ב ה"ג): הכלים שמוקפן שהן עשויין לנתת בתון שידה אינה ומגדל וכוורת הקש וכוורת הקנים וכור קפיצה גדולה וכיוצא בהן, אם היו ממוקין מרובעים בלה אין מקבלין טומלה (וקלו).

פז. ברמב"ם (שם ה"ו): הלמי עניו כל שהוא, נוזה הלמי אין פחות מעשרה טפחים (וקלז) ומהו ובניו כל שהוא. וכ"פ בסו"ע (שם ס"ב).

פח. ברמב"ם (שם ה"ח): העמיד למי מהי המבוי, מהי המבוי הפנימי שהוא לפנים מן הלמי מותר לטלטל בו ומחלל המילון שהוא חון מן הלמי אסור. וכ"פ בסו"ע (וקלח) (שם סל"ו).

פט. ברמב"ם (שם הכ"ג): למי שהגביהו מן הקרקע שלשה טפחים או שהפלינו מן הכותל שלשה לא עשה כלום, אבל פחות מג' טפחים כשר אבל פחות משלשה כלבוד (וקלט). וכ"פ בסו"ע (שם ס"י).

פניני הלכה

יד.

האם סומכים על החשבון של 'כל שיש כהיקפו שלשה יש ברחבו טפח' גם בדינים דאורייתא

כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רחב טפח. מבואר בגמרא שכל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש ברחבו טפח, ומטעם זה הכשירו קורה עגולה שיש בהיקפה שלשה טפחים. והקשו בתוס' (ד"ה הקיפה) שאין חשבון זה מדוקדק לפי חכמי המידות, והיינו שלפי החשבון של חכמי המידות אין ברוחבו טפח אלא מעט פחות, וכתב התוס' הרא"ש שלכך הקשו בגמרא ממנא הני מילי, שאילו היה החשבון מדוקדק לא צריך מקור לדין זה שהרי זהה מציאות, אלא משום שאין החשבון מדוקדק שייך להקשות מנין שאפשר לסמוך על שיעור זה שכל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש ברחבו טפח.

דנו האחרונים האם כוונת הגמרא שאפשר להקל ולסמוך על שיעור זה אף שאינו מדוקדק. המשנ"ב כתב (שסה"ס סי' שצב ס"ק יט) שבדיעבד דרבנן ודאי אפשר להקל, ושמא היה זה קבלה מסיני וממילא אפשר לסמוך על שיעור זה אף בדינים דאורייתא. והחזו"א (או"ח סי' קלו סק"ד) כתב שבתראי זהו בכלל מה ששנינו 'שיעורין הלכה למשה מסיני'. וביאור הדבר, שלא ניתנו המצוות אלא לצורך הבריות לדקדק בצוואתו יתברך לקבלת מלכותו ולקיום תכמת התורה הכלולה בכל דיני המצוה וכו'. ולכל זה אינו מפסיד אם הקביעות יהיה בקירוב בדי שיוכלו לקיים את המצוות אף חלושי הדעת. ועל פי זה כתב החזו"א שגם תקופת שמואל (שאין תקופה ניסן ניפלה אלא בארבעה רבעי היום, ציין עיינין מ. ועי"ש שוב' ד"ה ב. ד"ה (תקופות)). אף שאינה בדקדוק בכל זאת נמטר מסיני להתנהג ע"פ זה. אולם הגאון רבי ברוך פרנקל זצ"ל הביא בהגהותיו (המפשפש נקיק ניק שם בקונטרס פתק הכלבה העבה על שו"ת משפט נתיון סי' קמ) דברי היסוד עולם, ששמואל רצה לקרב את החשבון ללומדים. ולפיכך כתב חשבון תקופה בלתי מדוקדקת בין שיותר קל להבינה וללמוד על פי חישוב זה.

יד:

צורת הפתח שאינה בסמוך לכותל המבוי

מבואר בגמרא שהמעמיד לחי בחלל פתח המבוי רחוק שלשה טפחים מהבותל פסול. נחלקו האחרונים האם גם לגבי צורת הפתח נאמר דין זה שצריך להיות סמוך לכותל המבוי. או שצורת הפתח מועיל אפילו בשרחוק שלשה טפחים מהבותל. ומצינו בזה שלש שיטות.

טו.

צא. ברמב"ם (שבת פי"ז הכ"ג): למי שכולו מדפנו של מבוי כשר, ולמי שעומד מאליו אם סמכו עליו מקודם שנפח כשר.

ובשו"ע (סימן שפ"ו ס"ו): לפיכך לא עשאוהו לשם למי שלא שמוהו לו שם מאליו כשר, ובלבד שיסמכו עליו מעבר שבת, אבל לא סמכו עליו מעבר שבת כגון שהיה שם למי לחמי ונפל בשבת ואלים עכשיו לסמיך על זה לא.

וברמ"א: אבל לא היה שם למי לחמי מעבר שבת כלילו סמכו עליו דמי.

ובמשנ"ב (שקל"ו) אבל אם נפרדו לו סמכו עליו כגון שלא עלטלו בשבת שעברה ע"י גוי ולמי זו ולא היה שם למי לחמי, אינו מועיל לשבת הבאה עד שיסמכו עליו מעבר שבת כפירוש.

צב. ברמב"ם (סימה פ"ד ה"י): העושה סוכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה, אם היו מוקפים לו שקשר לוחות וחיק לוחות עד שלא תהיה הרוח המניה מניעה לוחות ממיד, ומילא אין האילנות (פירוש הענפים) נמתח ונקע כדי שלא ימיד לוחות הרוח וקשר לוחות הרוח וקשר לוחות הרוח הרי זה כשר, על כן אין נכון לעשות כל האילנות מיניעות של פשתן כלא קנים ע"ש שקשרן כנוב, וימיין דמימקי ולמו שלדעתיה והוי ליה ממילא שמיה יכולה לעמוד כפני רוח מצויה, והרוצה לעשות נכדיים טוב שימלוג בחמישה קנים בפחות משלשה. והמשנ"ב (שק"ו) שפק שמיה לניעים לכו"ע יכול לעשות מיניעות בין דמדינא סגי בג'.

ברמב"ם (שבת פכ"ו הכ"ד): אילן שהיה מיסך על הארץ אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים ממלא בין כדיו ועליו סבן וקש וכיוצא בהן, וקושרן כארץ וקולין על שיעמוד ברוח מצויה ולא יתנדנד, ומטלטל תחת כולו, והוא שיהיה מחמיו על פחות מג' טפחים, אבל היה יתר מכדי טפחים אין מטלטלין תחתיו אלא בארבע אמות, מפני שתחתיו מקום שלא הוקף לדירה הוא.

ובשו"ע (סימן שפב ס"ח): הלכך אילן שענפיו יורדין למטה אם אינם נוטים שלשה מן הארץ ועיקרן במקום שמתוכניים לאילן הוא גגיה ועציה, מציע מחיצה ומותר לטלטל בכולו, והוא שיהא החיור שבין הענפים בענפים או בקש ויקשור הענפים שלא יניעם הרוח, שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה, ותיקף על בית סאתים, אבל יותר מכדי סאתים לא אפי' נעשו לכך, כיון שאינו עשוי לדור בתוכו אלא להתסופף בצלו לשמור השדות.

צג. ברמב"ם (שם פכ"ו): ממיצה העומדת מאליה הרי זו כשרה, עוד כתב (פרמ"ז פ"ו ה"ד): מי שעמד מבעוד יום בהר"י וקנה שם שביתה או שהיה בה בדרך ומכוין לשבות בהר"י ונתעוה אצלו וקנה שם שביתה או מקום אצל הוקף לדירה או מל או נקע שם היה בה ביום סאתים או פחות מהלך שם כולה ומותה לה אלפים אמה לכל רוח, ואם היתה ה"י או מקום אצל הוקף לדירה או מל או נקע שם היה בה ביום סאתים או פחות מהלך שם כולה ומותה לה אלפים אמה לכל רוח.

ובשו"ע (סימן שמ ס"ג): כל מקום שקדם היום עליו שם הוא מוקף לדירה אפילו אין בו עתה דיורין חשוב כולו כד' אמות, ואם אינו מוקף לדירה עד סאתים חשוב כולו כד' אמות, ואפילו שבת בתל גבוה ונקעה קלוזה וצנלים מקיפות אותה שיעני כד' אמות עד סאתים.

צד. ברמב"ם (שם): ממיצה העומדת מאליה הרי זה כשרה, וכ"פ הטו"ע (סימן שפב ס"ג): ממיצה העומדת מאליה לניעים שלא נעשים לשם ממיצה כשרה.

צה. ברמב"ם (שם פי"ו ה"י"ב): כלל עוקין למים אפילו נדבר שיש בו רוח חיים ואפילו כחיטורי הגפה.

ובשו"ע (סימן שפב ס"ג): מצוי שיש לו ג' מחיצות ופרין נגד רביעי המירו בלחי שבעיני ורחבו כל שהוא שיעמידנו בשפת המבוי ויהיה נצפו ג"ט, ומכל דבר שיעשנה כשר אפילו מבעלי חיים, ובלבד שיקראנו שם בחצרנו לכותלי המבוי כיחלות המבוי שיוצאים מן הכחלים בענין שאינו יכול לברוח ולילך, כדי שלא ישמעטו נצפו מי' טפחים. וברמ"א: ואפילו קשר שם אדם נמי הוי לחי.

צו. ברמב"ם (שומאלת פכ"ו ה"ד): וכן בהמה שקפצה ועמה אותה גולל, הטוגע בה טמא טומאת שבעה כל זמן שהיא גולל, התיר הבהמה הרי היא טהורה כשאר הבהמות.

טו:

צז. ברמב"ם (פרוסין פ"ל ה"ג): מילד כותש על הגיר המחוק ועל הדפמלא ועל המרם ועל העלין ועל ידו על עבד ועל קדן של פרה, ומוסר לה שבעד והפרה[ולין] לו הגיר המחוק והדפמלא וכיוצא בו בפני עדים, וכן פסק הטו"ע (שסי"ט סימן קכד ס"ג).

צח. ברמב"ם (שם פ"ל ה"ח): אין המשה מקבלת טמא בכחב שיגיע לה וכחב זה הוא הנקרא גט. ושם (ה"ט): 'וכתב', מלמד שהיה מחברתם שלא בכתב. 'לה', לשמה. 'ספר כריתות', דבר הכתוב הינו לגיטה שלא יהיה לו עליה רשות, ואם עדיין לא נכרת הינו לגיטה שיהא מחוברת כמו שיכתבה.

צט. ברמב"ם (שם פ"ח ה"ו): הרי זה גיטן על מנת שלא תלכי לבית אביך עד שלשים יום הרי זה גט, שלא תלכי לבית אביך לעולם הוא גט שאין זה כריתות, למיקך האומר לאשה הרי זה גיטיך על מנת שלא תלכי בשוק הוי[ולין] זה לעולם, על מנת שלא תשתי יין זה לעולם, הוא גט שאין זה כריתות, עד שלשים יום הרי זה גט.

ושם (ה"י): הרי זה גיטיך על מנת שלא תשתי לפלוני הוא גט, הא למה זה דומה לאומר לה על מנת שלא תשתי יין זה לעולם או שלא תלכי לבית אביך לעולם או כל ימי חייכי, אבל אם אמר לה על מנת שלא תשתי לפלוני עד שלשים שנה הרי זה גט, ולא תנשא לו כל זמן שהתנה, ואם נשתא בטל הגט למפרע. ואיה עמו הולד ממנו כשר והגט כשר, שלא התנה עמה אלא על השיעור.

[קלד] ומבואר שכל מחיצה שאינה עומדת בחוזק אלא הרוח מניעה אותה אינה חשובה מחיצה [וראה משנ"ב (סימן שפ ס"ק י"ו). אמנם התוי"א (סימן ש' ס"ק י') כתב שהמחיצה פסולה רק באופן שע"י הנענה הרוח את המחיצה היא תפסל, כגון שהענפים יוזזו זה מזה באופן שיהיה ביניהם ע"י רוחב יותר משלשה טפחים או שתפול המחיצה, אך בנדוד המחיצה בלבד אין פוסלו וחשיב שפיר מחיצה העומדת ברוח מצויה. [קלה] מ"שון הרמב"ם נראה שאין הכוונה לקשור את הבנין רקש לענפים עצמם, אלא לקשור אותם לארץ. וחמה ע"ז התוי"ט (סימן שי"ב ס"ו) ולא הבינותי היאך קושרן בארץ, ולכן כתב שם שנ"ל שמילה בארץ. הוא שטות סופר וצ"ל כאחת וטעות זה מצוי אצל ס"ס. [קלו] ראה משי"כ בבאורים באופן הקשירה. [קלז] **ודא שצריך למסור את כל הפרה** כבר פסק הרמב"ם כן בגרושין פ"א ה"ו ה"ל, ומבואר שלא יהיה מחוסר מעשה אחר כתיבתו שנאמר וכתב נתן בי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה הוא הגט הכשר. יצא דבר שמחוסר קצירה אחר כתיבתו. לפיכך אם כתב גט על קרן הפרה נותן לה הפרה. ואם תחך הקרן אחר שכתב ונתנו לה אינו גט [וראה שם המפרש שהוכיח שאם תחך מן הקלף אחר כתיבת הגט לא חשיב כמחוסר קצירה ע"ש]. ובכ"ש שם דן האם צריך שיתן לה בפירוש העבד והפרה, או אם נתן בשתם ממילא הכל שלה ע"ש. עוד יקשה הבית שמואל (סי שפ"ו) והחלקת מחוקק (שם ס"ק) אמאי על קרן פרה לא מיקרי דבר המחובר, ותירצו שדבר המחובר נחשבט מקרא דנתנו בידה וכאן כיון שנותן לה את כל הפרה חשיב שפיר נתן בידה. [קלח] **כתב** המשנה למלך (פי"ג ה"ב סי' יג) 'נראה שה"ה כמחנה בקיום מעשה כגון האומר ה"ז גיטך ע"מ שתדורי בביתי זה לעולם ראינו גט, משום דכל 'מיה אנידא ביה'. עוד כתב שם 'כתפקרי בנותן גט על תנאי אלא שהתנה שני תנאים שבהתקיים אחד מהם יהיה גט, כגון האומר ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז או ע"מ שלא תשתי יין זה לעולם', ובתחר היא שאם תתן המאתים זוז יהיה גט ויכולה לשתות יין. וכן אם לא תשתה יין יהיה גט אף לא תתן לו מאתים זוז. והביא הפתחי תשובה (סק"י) שכספר ה' המלך כתב ע"ז 'לא ידעתי מקום הספק בלל, דמאי אכפת לן שהוסיף להתעות שלא תשתי יין זה לעולם, והא אם לא תחצה להיות אנידא ביה תתן מאתים זוז. ובכה"ג פשוט שלא חשיבא אנידא ביה והוי כריתות' עכ"ל.

פניני הלכה

טו.

האם חובי חשמל ראויים לצורת הפתח

איתמר לחי העומד מאליו: אביי אמר הוי לחי, רבא אמר לא הוי לחי. להלכה:

פסק השו"ע (סי' שפב ס"ו) שאם מבעוד יום סמך על לחי זה לתיקון המבוי כשר ללחי. אבל אם מבעוד יום היו מחיצות אחרות למבוי ונפלו באמצע שבת ורוצה עתה להסתמך על לחי זה שעמד מאליו, לא מהני.

רבו האחרונים האם גם בצורת הפתח נאמר דין זה שצריך לחשוב עליה מבעוד יום, ויש בזה נפקא מינה לענין חובי חשמל וכיו"ב באופן שהם מתוקנים כדין צורת הפתח [עיין במשנ"ב (סי' שפב ס"ק סה) שעיין לדברי האחרונים לגבי עמודי התלגראף לגבי דין של צורת הפתח מן הצד]. הביאור הלכה (סי' שפב ס"ק ל"ו ד"ה אבל) הביא שהפרי מגדים מסתפק בזה. והחזו"א (סי' סז ס"ק ה) הכריע שצורת הפתח כשרה בכל ענין אפילו אם לא סמך עליה מבעוד יום.

אמנם בשו"ת משכנות יעקב (סי' קיב) כתב לחדש, שבצורת הפתח יש דין מיוחד שיצריך שיעשה לשם פתח או מחיצה, וא"כ כל שלא סמך עליה מבעוד יום פסולה. והביא ראיה מגמ' מנחות (צ:) שכתבו לגבי פיצימים העשויים לחיזוק התקרה שאינם נחשבים צורת הפתח, הרי שכל שהניחו את הקנים של הצורת הפתח או את המשקוף שמעליהם למטרה אחרת אינם כשרים לצורת הפתח. אולם הזו"א (סי"ב סי' קנב ס"ק ג-ג) דחה ראיותיו, וכתב שכל הדין שחיזוק תקרה לא נחשב צורת הפתח ואמר רק לגבי דין חיוב מזוזה, אבל אם רוצה לסמוך על זה בתורת מחיצה לצורת הפתח שפיר דמי.

טו:

בדין מחיצה שנפרצה שמותרת משום פתח

שנינו במשנה כל פירצה שהיא בעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח,

ופרש"י שהיינו דווקא באופן שהעומד רבוה על הפרוץ.

כתב החזו"א (סי' קלו ס"ק ד, ומסכימו ציפיפיו נקודן שפרי לימוד עמוד ג), שמחיצות שמועגלות, אם יש בהם פירצה בשיעור ארבעה טפחים. דרי היא כפירצה בקרן זוית שמבואר בגמ' (ו.) שפוסלת. וביאור הדבר, שהנה כל ההכשר של פירצה שהיא כפתח הוא משום דין עומד מרובה על הפרוץ, והיינו שבאילו העומד נגדר אף את החלק הפרוץ, וזה שייך רק אם יש בנגדו מחיצה, אבל באופן שהמחיצות מתעגלות ויש פירצה, א"כ בקו ישר כנגד העומד אין מחיצה, ולפיכך לא שייך עוד לומר עומד מרובה על הפרוץ [עיין חזו"א (סי' עב ס"ק ל) בביאור דרין של פירצה בקרן זוית. שכתב שאפשר שהוא מדאוריתא].

יד.

ים שעשה שלמה היה מחזיק מאה ושמשים מקוה טהרה, מכדי מקוה כמה הוי ארבעים באה...

כבר כתב הרמב"ם סוף הלכות מקואות (פי"א ה"ב) ומז שיש במקוה, עיין שם. והוא גם כן בדברי חז"ל (תענית כז.) להמשיל טהרת עוונות לטבילת המקוה, שאמרו דומה לטובל ושרץ בידו וכו' עיין שם. ויסודו בכתוב ומכל גלוליכם אטהר אתכם (יחזקאל לו כה), ותשובה ששב לה' יחברך ככל לבו רומז למים, ורמז יש בדבר כמו שכתב בספר התינוך (מצוה קעג) כמו שהיה העולם כולו בתחילה מים במים וכאילו היום נולד וכו', עיי"ש... ואמרו ז"ל (יוסא פה:) מי מטהר אתכם הקב"ה. הוא כמו שנאמר (ישעיה סו ט) ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. וכשיטבול עצמו במים אלו שהוא דעת את ה' ויתכסה כל גופו רצה לומר שכל כוחותיו יהיו שקועים בעסק זה, אז נטהר מעוונות שזהו הדביקות הגמור. וכלכל שכל גופו עולה בהן, שכל תאוותיו ומחשבותיו וכוחותיו בפרטי פרטות אין להם שום תשוקה ורצון כל שהוא לענייני זה העולם, רק למה שהוא רצון ה' יתברך ושקועים בזה לבד כולם אחד לא נעדר.

ושיברו חכמים זה ארבעים סאה, כי סאה היא המדה היותר גדולה מעבירות, כמו שאמרו (פוסחה ח:) בסאסאה וכו' אין לי אלא סאה וכו'. כי מקום העבירות והחטאים הוא רק כזה העולם, כמו שאמרו דלעתיד לבוא ישחט יצר הרע בשילהי סוכה (נב:). ואיתא בבראשית רבה (יא ה) מי שאין משמר שבת כאן שם משמר על כרחו. ובפרק עושין פסין (ע"זוכין יט.) דרשעין אומרין יפה דנת וכו', ולכך כמו שהעולם הזה בעל גבול, כך העבירות יש להם גבול. מה שאין כן המצוות אין להם גבול, ולכך שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין לט:), דהאי עלמא בעל גבול ושכר מצוה אין להם גבול. ואיכא למאן דאמר (נדה סא:) מצוות אין בטילות לעתיד לבוא. ואמרו ז"ל (בראשית סר:) צדיקים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר (תהלים פר ח) ילכו מחיל אל חיל, דגם שם יש מקום למצוות. והיינו כמו שאמרו בסוף פרק קמא דקידושין (פ:) דמחשבה טובה מצרפה למעשה, ואפילו חשב וכו' ונאנס מעלה עליו הכתוב כאילו עשה. אבל מחשבה רעה אין מצרף למעשה, שהעבירה היא רק במעשה, והיא בעלת גבול דוגמת עולם הזה עולם העשיה, מה שאין כן המחשבה אין לה גבול וגדר כלל.

והנה מדת עולם הזה איתא בפרק עושין פסין (ע"זוכין כא:) דשמים בזדת תיכן חצי אמה על חצי אמה. והנה איתא בתמיד (לב:) דמשמים לארץ כממזרה למערב. אם כן היא גם בגובה חצי אמה. והוא אם כן אחד מעשרים וארבע (עיין ע"זוכין כא. תוס' ד"ה אחד) משיעור מקוה, דהיינו סאה ושני שלישי סאה שהם עשרה קבין. וזהו צחות לשונם בקידושין (סט:) דחשיב כמה דברים שירדו לעולם עשרה קבין עיין שם, והיינו שיעור כל העולם. ומה שאמרו שם תשעה נטלו וכו' ואחד כל העולם כולו, רצה לומר כי ידוע דכל דבר נחלק לעשר, שזה לא ימלט שום דבר שלא יחולק לזה, כנודע מטעם חכמי האמת וגם הפילוסופים הודו לזה. והראשון הוא המקור הכוללם שממנו הם מתפשטים, והוא עומק ראשית של הכל כנודע ומתבאר אצלינו במקום אחר. והתשעה הם כוללים כל גוף הגשם. וזה שאמרו תשעה נטלו וכו', רצה לומר כל חלקיו, רק האחד המקור הכוללם מתפשט בכל העולם ועל ידי כל העולם שותים תמצית אותו מקום שנטל התשעה והבן זה.

והנה איתא (במדרש הביא בתוס' פסחים צד.) העולם שליש ישוב וכו', וכן פירש רש"י על וכל בשליש עפר הארץ (ישעיה מ יב), ושם הוא מקום בני אדם והבחירה ברע. ונמצא הם כוללים רק שליש, שהוא שלושה קבין ואחד המקור הכוללם הרי ארבעה קבין, ועם תוספת שליש לגודשא ב'יבש (ע"זוכין יד:). [כמו שנתבאר במקום אחר כי מעשה המצוות לח כי התורה משולה למים, וכן אמרו ז"ל (כלים פי"ז מי"ג) כל שבים טהור והחטא משל ליבש, ארץ הנגב נתתני (יהושע טו יט)]. הרי מדת סאה לחומר החטאים הכוללים כל העולם כולו המיושב עם הגודשא, רצה לומר בתכלית כובד העוון. ומדת הכלי לבד הגודשא שני שלישי סאה, והיא מכוון אחד ממשים משיעור מקוה שהיא כלי מחזיק ארבעים סאה [ובהגרי גודשא ששים], וכדרך שאמרו (פסחים צד:) עולם אחד ממשים בגן. ועיין בתורת חיים (ב"ב נח:) דכל אחד ממשים שבגמרא רצה לומר שזה בטל בזה, לפי שביטול איסורין היא בששים, עיין שם. וכן צריך תשובת המשקל כל כך עד שיתבטל כובד עונג העבירה נגד כובד מרירות התשובה וכלא היה, ולכך שיעורו ששים פעמים נגד כובד עוון.

(דיבור צדק לרבי צדוק הכהן, אות ח)

יד:

אמר אביי, שמע מינה האי גודשה תלתא הוי.

אופן אחר על פסוק 'כן מאה ועשרים שנה אנכי היום'. ופירש רש"י והוא מגמרא דקידושין (לח:) היום מלאו ימי ושנותי ביום זה נולדתי, וביום זה אמות לא אוכל עוד לצאת ולבוא שנטלה ממני הרשות ונתנה ליהושע וכו'. ונקדם ניישב גמ' דקדושין (ל:) ת"ר ה' אלפים ותתפ"ח פסוקים הוי פסוקי ס"ת, וצריך טעם למה באמת מכוון המנין כך. גם ניישב גמרא מסכת מנחות (ל:) ח' פסוקים אחרונים יחיד קורא אותם, כמאן דלא כר"ש דתניא וימת שם משה, אפשר משה ח' וכתב וימת שם משה, אלא ע"כ כתב משה מכאן ואילך כתב יהושע בן נון, דברי רבי יהודה, א"ל ר"ש אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתב לקוח את ספר התורה, אלא ע"כ הקב"ה אומר ומשה כותב ואומר, ומכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע, יעו"ש בגמ' ותוס'. וצריך להבין אין תלוי זה בזה מכח שאותן שמתנה פסוקים כתבן יהושע או שמרע"ה כתבן בדמע לכך יקרא אותם יחיד דייקא ולא ב'. גם דקדקתי דקדוק דק למה הוצרך לומר יהושע בן נון, היה לו לומר בקיצור מכאן ואילך כתב יהושע, וכ"ה בב"ב (טו:) שהובא גם שם גמרא הנ"ל.

ונל"ד ליישב רק נקדים תחלה פסוק כוותא הברכה 'ויתמו ימי בכי אבל משה ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה ידיו עליו' וכו'. ולכאורה אין מקום לפסוק זה. ואפשר ליישב עפ"י פשוטו, דאיתא בגמ' (חמורה טו:) ג' אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה אמרו ליהושע שאל א"ל לא בשמים הוא וכו'. ורש"י פירש בפר' פנחס בפסוק ויסמוך ידיו עליו בעין יפה יותר ממה שנצטווה הקב"ה, א"ל וסמכת את ידך יד אחת והוא עשה בב' ידיו ועשאו ככלי מלא וגדוש. הרי שהוסיף רש"י תיבת וגדוש, דבאמת אם היה סומכו ביד אחת היה מלא לבד, ועכשיו שסמכו בשתי ידיו עשאו מלא וגדוש.

ובזה מבוארים הפסוקים 'ויתמו ימי בכי אבל משה ויהושע בן נון מלא רוח חכמה'. אך כדי שלא יקשה לך הלא נשתכחו ממנו בימי אבלו של משה ג' אלפים הלכות, וא"כ איך אמרת ויהושע מלא רוח חכמה, ולכך בא הפסוק עצמו ומתרץ כי סמך משה את ידיו עליו ובזה עשאו מלא וגדוש. וא"כ אף אחר שנשתכחו ממנו אותן ההלכות זה היה הגודש שהוסיף לו משה מדעתו, אבל מ"מ נשאר מלא רוח חכמה.

אך כדי לכוון החשבון למה באמת נשתכחו ג"א הלכות לא פחות ולא יותר, אפשר ליישב כל הני בחדא מחתא. דידוע דאיתא בש"ס (ע"ז ג.) ובמדרשים העולם ומלואו לא נברא אלא בשביל התורה, ואיתא במפרשים דלכך מתחיל התורה בב', לומר דבשביל כ' תורות תורה שבכתב וחורה שבע"פ נברא העולם, וכן מבואר בפסוק 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי'. דידוע דעיקר לימוד תורה שבכתב הוא ביום דוקא, ועיקר לימוד תורה שבע"פ הוא בלילה דוקא. ולזה מדייק הפסוק אם לא בריתי יומם ולילה, היינו תורה שבכתב, ותורה שבע"פ חוקות שמים וארץ לא שמתי, דבשביל שניהם נברא העולם. דידוע דשמים הוא סוד תורה שבכתב, וארץ הוא בסוד תורה שבע"פ. ואיתא כמה פעמים בש"ס (ע"ז ט.) דשית אלפי שנין הוי עלמא, ואיתא בגמ' דעירובין (יד:) האי גודשא תלתא הוי כלומר הגודש של הכלי הוא מחזיק חצי מה שנכנס בתוך הכלי, יעו"ש דכן מוכח מים שעשה שלמה. וכבר כתבנו למעלה דמה שנשכח מיהושע היה הגודש, והיה ג' אלפים הלכות, ומה שמחזיק הכלי עצמו הוא כפלים מן הגודש, וא"כ נשאר אצלו ששה אלפים הלכות כנגד שית אלפי שנין, ולכך לא היה יכול לשכוח יותר מזה דהוכרת לישאר כדי קיום העולם.

הרי שהוכחנו דתורה שבע"פ הוא מכוון כנגד שנות עולם...

(מעשה רוקח, הילך)

טו.

איתמר לחי העומר מאליו, אביי אמר הוי לחי, רבא אמר לא הוי לחי.

יוה רמוז במס' עירובין, אחמר לחי העומר מאליו אביי אמר הוי לחי ורבא אמר לא הוי לחי. הנה מבוי הניתר בלחי וקורה הוא שיש לו ג' מחיצות משלש רוחותיו, והרביעי פתוח. ואסור לטלטל בתוכו שמא יוציא חרץ למבוי, וצריך לחי או קורה ברוח רביעית, קורה משום היכר, ולחי משום מחיצה. והענין כי העולם הזה דומה לאכסדרא פתוח ברוח רביעי, כי נברא בה' שפתוחה למטה, והקדושה נקרא רשות היחיד כמבואר בספרי המקובלים, ורחבו ד' אותיות הוי' וגבהו עשר

י"ב ע"ב 2

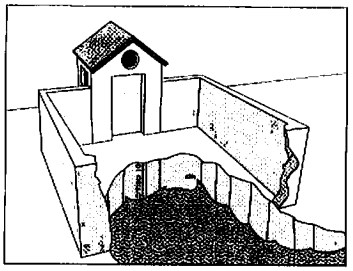

תוד"ה הכא במאי עסקינן "ורשב"ם ור"ת פירשו ראית ליה גידודי גבהים עשרה לים בתוך התצר".

י"ב ע"ב 3

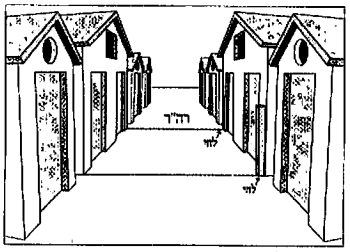

מי שיש לו שני בתים בשני צדי רה"ר וכו'.

י"ג ע"ב 1

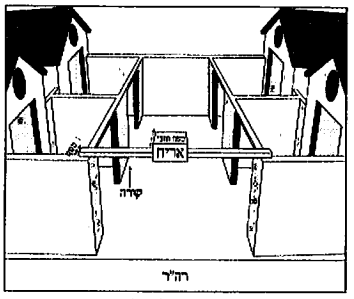

הקורה שאמרו רחבה כדי לקבל ארית וכו' דיה לקורה שתהא רחבה טפח.

י"ג ע"ב 2

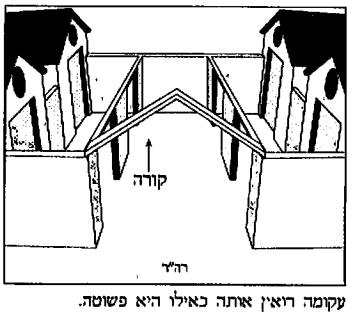

עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה.

י"ג ע"ב 3

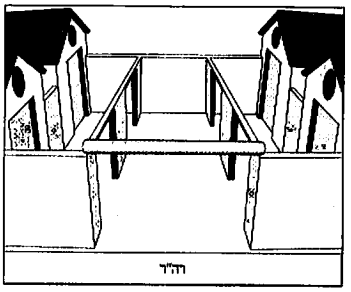

עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת.

י"ד ע"א 1

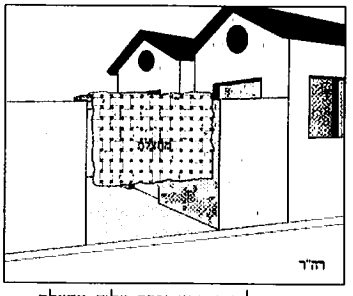

הניח קורה על גבי מבוי ופרס עליה מחצלת.

י"ד ע"א 2

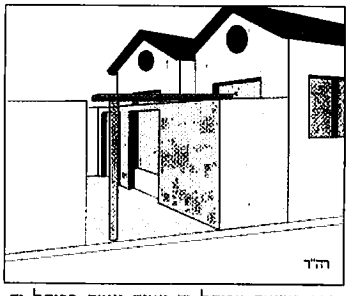

קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה.

י"ד ע"א 3

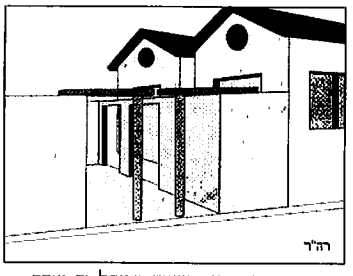

וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ואינן נוגעות זו בזו.

י"ד ע"א 4

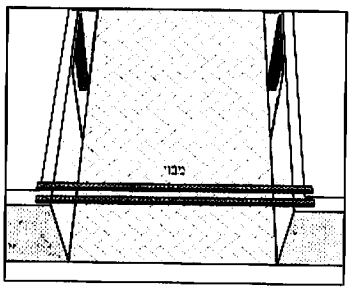

וכן שתי קורות המתאימות.

י"ד ע"א 5

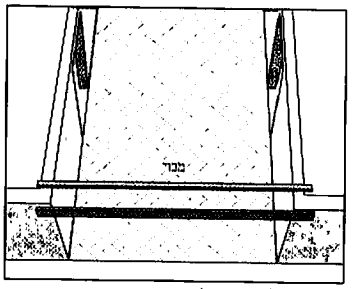

אחת למעלה ואחת למטה.

י"ד ע"א 6

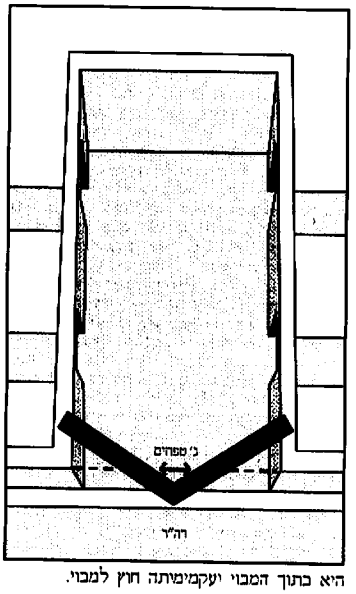

היא בתוך המבוי ועקימיתה חוץ למבוי.

י"ד ע"א 7

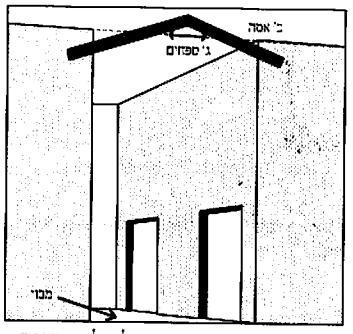

היא בתוך עשרים ועקימיותה למעלה מעשרים.

י"ד ע"א 8

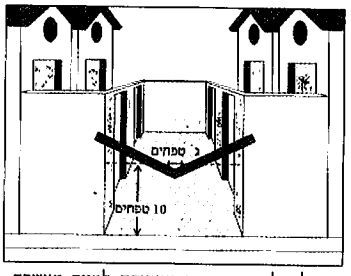

היא למעלה מעשרה ועקימיתה למטה מעשרה.

י"ד ע"ב 1

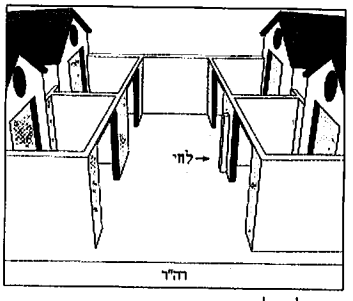

עשה לחי לחצי מבוי.

ט"ו ע"א 1

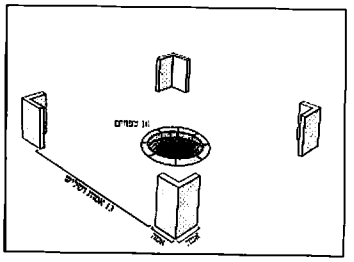

רש"י ד"ה דיומד "דיו עמודים עמוד אחד נראה כשנים וכו'".

סימן תנג

הקדמה

בסימן זה יתבאר אלו מינים באים לידי חימוץ ואם נשמרים בהם כראוי כשרים הם למצות[א], ודינים שונים בעניני שמירת החיטים והחושש מחימוצם.

סעיף א

בסעיף זה נתבאר דין מיני התבואה השונים, איזה מהם בא לידי חימוץ ואם נשמרים בו כשר לאפיית מצה, ואיזה מהם שאינו בא לידי חימוץ ואינו ראוי למצה, ומ"מ יכול לעשות מהם תבשיל לאכלו בפסח, ויש שאסרו לאכול בפסח קטניות, כדלהלן.

שו"ע

אבל לא באורז ושאר מיני קטניות - שלאלו אין דין מצה ואינו יוצא כהם ידי חובה, **וגם**[ב] - דין נוסף - כיון **שאינם באים לידי חימוץ והלכך ממילא מותר לעשות מהם תבשיל.**

הג"ה

ויש אוסרים לעשות מהם תבשיל[ג] **והסנהג באשכנז להחמיר שלא לאכול קטניות**[ד], **ואין לשנות**[ה]. יש שכתבו דהוה איסור גמור מדרבנן, וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה[ו].

ראין אוסרים כדיעבד אם נפלו אל תוך התבשיל. אבל לכתחילה אין ליתן הקטניות לתבשיל, ואע"פ דאיכא רוב כנגדו[ז].

ס"ק א

בליל ראשון של פסח. לכדית של מצה[ח].

ס"ק ב

ואם אין לו חטים יקח למצות מאחד מהארבעה מינים[ט] **החשוב לו ביותר כדי שיאכל לתיאבון**[י]. דאכילה לתיאבון זהו הידור מצוה[יא].

ס"ק ג

והוא הדין דוחן[יב]. דאע"פ שאורז ודוחן קרובים להחמיץ ומטעם זה אסר להו רבי יוחנן בן נורי (פסחים לה.)[יג], מ"מ לא קיי"ל הכי.

ויליף לה בש"ס[יד] **וכו' אלא בדבר הבא לידי חימוץ, ואלו** - הקטניות **אינן מחמיצין**[טו] אלא באים לידי סירחון (מלשון סף"ז)[טז], **ובדמסרים לקמיה** - ועגם אינם באים לידי חימוץ[יז].

ס"ק ד

וטטרק"ש שקורין אצלנו גריק"ע - הוא כמין כוסמת, **וקאקרוז"א שקורין אצלנו טירקיש"ע וויי"ץ** - היינו חיטה טורקית, והוא כינוי לתירס של ימינו - והוא שם 'חיטה', אפ"ה אינה חמץ[יח] **שהרי מיני קטניות הן.**

ציונים והערות

א. **בגמ'** (פסחים לה.) אמרינן דאורז ודוחן אין אדם יוצא בהם ידי חובת מצה, ואקשינן מנא הני מילי, ומאמר בגמ': אמר קרא (דברים טז ג) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה. ע"כ. ב. **בשו"ת** קרית חנה דוד (סי' פי' ס) פי' בדרך אחרת דברי השו"ע, וכתב דאין לומר דחיבה 'גמ' דכתב השו"ע לאוסופי דין קאמר. דאין יוצאין בהם ידי"ח מצה ודין נוסף דגם אינם באים לידי חימוץ, דהוא דוחק, שהרי הטעם דאין יוצאין ידי"ח הוא משום דאין באין לידי חימוץ, וע"כ פי' דכוונתו לשני טעמים בדין דאין יוצאין ידי"ח, חדא משום שאין להם דין חימוץ, [ועי"ש שכתב עוד דאפשי"ל בדוחק דכוונת המחבר הוא בהא דבגמ' (פסחים קיז.) מוכח דלא כרב"ג דס"ל דאורז מין דגן הוא מהא דקאמר רב הונא אשוי הבשילן דחד מינייהו אורז, ומהדהיד לכשל ש"מ דאורז בא לידי חימוץ, דחוק). ג. ועי' ט"ז (נקה סי' תס ס"ק ו) בדין מצה שיש בה קטניות שמפרידה ומעכבת האפיה אף שאינה חמץ (ועי"ש בפמ"ג). ד. **נחלקו** האחרונים אם לדעת המחמירים מותר לאפות מצה מקטניות, דהיינו שישמור היטב מחימוץ ויאכלנה בפסח שלא לשם מצה. בדע"ת כאן הביא להחיר מטעם שלא אסרו בקטניות מה שמותר בה' מינים, ובכה"ח (ס"ק יז) כתב לאסור שמא יטעו לאפות מהם מצות למצה. ה. **בפרי** חדש (ס"ק ו) הקשה האיך אחר שנסתם התלמוד נגזור גזרות מדעתנו, וכתב דמצא לזה סמך מהא דאמרי בגמ' (פסחים נ.) דר"ש התיר לבי ריש גלותא תבשיל של קמח ברשים [ע"ש בתוס' ד"ה רבא], ותמה על זה רבא מי איכא דשרי האי מילתא היכא דאיכא עבדא עייש. ותירון דהיכא דאיכא חששא אסרינן כל דהמי לאיסור. וע"ע בשו"ת חתם סופר (סי' קכה) בארוכה דאין לשנות מזה ומשנה הגאונים, שכבר נחפשטה בכבי אשכנז ולבניהם הני כותפשט כל תפוצות ישראל. [וע"ע בשו"ת בית שלמה (קמא, או"ח סי' ק) ובשו"ת דברי שמואל (סוס"י סי' יח) ובתוספות דאנ"ש (סי' כו). ו. **ב"ח** בהרי"ל (הל' מפסחה [סוף] ומהרי"ו (סוף) ובשערי תשובה הביא דברי קונטרס טוב עין להחיד"א שכתב (סוף פסי יוסף לאפסחים) דהמקל בזה הוא בכלל פורץ גדר. ובהנהגות מירושלים (משפ קפסחת, סי' תמן אות ס"ב ס"ק ה"ט) כתב בשם רבנו ירוחם דמנהג שטות הוא. ובמור וקציעה (י"ב כסלה יכ"ק סי' קמו) כתב על אביו ז"ל כמה צער נצטער אותו צדיק על זאת, וכל חג המצות היה מחרעם ואומר אי אירשה חיילי איבטלינה למנהג נורע הלז שהיא חומרא דאתיא לידי קולא דנפיק מיניה תורבא ומכשול', ונעצמו משום שיקחו לכל החג מצות דווקא מקמח, ובאים לידי חשש חימוץ [וע"ע בשו"ת חתם סופר (סי' קכה) שכתב ג"כ ללמד זכות על המתירים בנעגם וה"ן]. ועי"ש שהאריך ולא הזי בכלל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם לאסור. ז. **ראה** שו"ת כאר יצחק (סי"ב סי' סו). ח. **כתב** המאירי (פסחים לה.) דהא דבעינן שיהא במצה דווקא מחמשת מיני דגן, זה דק בלילה הראשון של פסח שהוא חובה לאכול מצות, אף על פי שגם בשאר ימים הוא מהדר מלאכול חמץ מ"מ חיוב אכילה מצה ליכא. ט. **בתפארת** ישראל (פ"ב אות טו) ובדע"ת כאן כתבו שהשעורים ממהדות להחמיץ יותר מן החיטים (פי' המג"א [נקה ס"ק כו] ועי' חמר משה כאן (פקי"ד) וכה"ח (פקי"ו), ובמהרי"ם שיק על המצות (סי' נה) כתב בשם החת"ס שהשעורים קשים לשכחה, ובמצה כתיב (דברים טז ג) 'למען תזכור'. ת"ש כרכח הפסח (סי' כ' [חסר] ושם פקי"ה) טעם נוסף בזה. י. **בחק יעקב** (פקי"ה) כתב דמי שאין לו חיטים, מן הדין היה לו ליקח כסדר שהם שנויים במשנה, דהיינו שעורה כוסמת שבולת שועל ושיפון, וכמו דפסקינן גבי מרור (נקמן סי' תסו ס"ב) דמי שאין לו חזרה יחזור אחר ראשון ראשון כסדר שהם שנויים [ועי' בפמ"ג (שם ס"ק טו) דמי שהוא חולה או איטטניס כהאי לו ליקח הכין שערב עליון]. אלא דמסברא י"ל דיקח המין הערב עליו בכדי שיאכל המצה לתיאבון, ואיתי ראיה ממש"כ מהרי"ל דעיקר המצוה בחיטין פשום דלא משתמיט שום תנא מלומר בכל מקום חיטין לפסח, וחזינן דמהא דחיטים שנויים בראשונה אין ראיה, [ועי"ש שרצה לומר דהיא הנותנה, כיון דהסיק החכיב לאדם בייחר היא חטה הלכך נקיט לה כייטאן]. ובשו"ת האלף לך שלמה (סי' רסו) כתב דמי שאין לו חיטין יקח כסדר הזה שהם שנויים, כפו בנגרר. אמנם הביא מתבואת שור (סי' פי' ס) דכתב דאין הולכים בתר סדר כפי שהם שנויים רק היכא שהיה טעם לשנות טעם אי"בא, ואו לפיכן מהא דשנאן בסדר זה דהוא להקדימן, וכמו במרור. ומה דאמרינן (פסחים לה.) דכל המוקדם בפסוק קודם לברכה, אפשר דהתם דווקא משום דסוף סוף כדעתו לאכול שניהם, אבל הכא גבי מצה, אין להכריחו לקיים המצוה בדבר שאין חביב עליו ולהניח הרבר החביב משום המוקדם [וע"ע שו"ת שבלת בנימין (סי' יב) מש"כ בזה]. יא. **ובמוש"כ** הרע"ב (פסחים פ"ב מ"ח) ורש"י (פסחים לה: ד"ה לפי) דאכילה כשהיא לתאבון הוי היזוד מצוה. יב. **עי' לקמן** במ"ב (סק"ה יג) דיש חילוק בין אורז לדוחן ושאר קטניות. יג. **כתב** הב"ח (ד"ה ולא מלי) דכיון דלית הלכתא כוותיה דריב"ג [ואה להלן בהערה הראיה שהוכאה בשם הטור ולא קיי"ל כרבי"נ], כ"ש בשאר מינים דמודה ריב"נ, דליח בהו איסור. יד. **ושם** אי"ז מנהגי מילי אמר רבי שמעון בן לקיש וכן תנא דבי רבי ישמעאל וכן תנא דבי רבי אליעזר בן יעקב אמר קרא (דברים טז ג) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות' דבורים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סירחון. מתניתין דלא כרי יוחנן בן נורי דאמר אורז מין דגן הוא וחייבין על חמוצו כרת דתניא ריב"נ אומר באורז ודוחן מפני שקרוב להחמיץ. ע"כ. טו. **בשור** הביא ראיה דלא קיי"ל כדברי יוחנן בן נורי מדאמרינן בגמ' (קיד:) מאי שני חבשלין לר' יוחנן בן נורי. טז. **בשרית** חת"ס (סי"ח סי' קכ) כתב השואל בשם חכם אחד להביא ראיה דסירקישע ווייץ מין חיטה היא, מהא דאמרינן בש"ס (סוטה קי:) דהמתים עתידים לצמוח בלבושיהם ק"ו מחיטה שנקברה ערומה ויוצאת בכמה מלבושים, והמין הנ"ל ג"כ יש לו כמה מלבושים, ודחה זאת השואל ממש"כ מהרש"א שם דלאו דוקא חיטה אלא כל מין דגן הוא, וכתב ע"ז החת"ס דמה שנקרא בשם ווייטץ' שהוא חיטת 'חיטה'. זה בודאי אינו ראיה שהוא מין חיטים, ועי"ש שהאריך בראיות דמין זה אינו חיטים דעלמא, וכתב דאפ"פ דעדיין יש לחוש דלמא מין דגן הוא [ואפי' דאית ליה ציתי סגלגליות כדרך הקטניות, הא ריב"ג פ"ל דאורז הוא חסץ שאי"ם דאית ליה הנ"ל], ע"כ אין לזוז מקבלת הגאונים החק יעקב ואליה רבה ופרי מגדים שכתבו דמין קטניות הוא.

הִלְכוֹת פֶּסַח סִימָן תנג

תנג דִּינֵי הַחִטִּים וּטְחִינָתָם לְמַצּוֹת. וּבוֹ ט׳ סְעִיפִים:

א אֵלּוּ דְּבָרִים (א) שֶׁיּוֹצְאִים בָּהֶם יְדֵי חוֹבַת מַצָּה, בְּחִטִּים וּבִשְׁעוֹרִים וּבְכֻסְּמִין וּבְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וּבְשִׁפּוֹן (ב) (וְהַמִּנְהָג לִקַּח לְכָתְחִלָּה חִטִּים) (מהרי״ל (מהגהות הל׳ פסחים הנ״ל)), (ג) ◎ אֲבָל לֹא בְּאֹרֶז (ד) וּשְׁאָר מִינֵי (ה) [ו] קִטְנִיּוֹת, וְגַם אֵינָם בָּאִים (ה) לִידֵי חִמּוּץ יוֹתֵר לַעֲשׂוֹת מֵהֶם תַּבְשִׁיל. הַגָּה: (ו) ◎ *וְיֵשׁ אוֹסְרִים (טור והגהות מיימוני פרק ה׳ ומרדכי פרק כל שעה (פ׳ תפפח)). וְהַמִּנְהָג בְּאַשְׁכְּנַז לְהַחְמִיר, (ז) וְאֵין לְשַׁנּוֹת. מֵיהוּ, פְּשׁוּט ◎ דְּאֵין אוֹסְרִים בְּדִיעֲבַד (ח) אִם נִפְלוּ (ט) תּוֹךְ (י) הַתַּבְשִׁיל. (י) וְכֵן מַתָּר (יא) לְהַדְלִיק בְּשֶׁמְנִים הַנַּעֲשִׂים מֵהֶם, (יא) וְאֵינָן אוֹסְרִין אִם נָפְלוּ לְתוֹךְ

א מִשְׁנָה פְּסָחִים ל״ה (ל״א). ב שָׁם בַּגְּמָרָא. ג סְתָם דְּרַב הוּנָא שָׁם (ל״ה).

בְּאֵר הֵיטֵב

א (ו) קִטְנִיּוֹת. הוֹא הַדִּין טִטְרָקֵ״ש וְרִיֵּ״ז אֵינָם מַחְמִיצִים: (ב) הַתַּבְשִׁי״ל. אֲפִלּוּ לֵיכָא שִׁשָּׁה גַּם כֵּן מַתִּר בְּאֵכִילָה, מִכָּל מָקוֹם רֹב עַל כָּל פָּנִים בְּצִינִן, דְּאִם לֹא כֵן לֹא מִיקְרֵי תַּעֲרוֹבוֹת כְּלָל, דְּהָוֵי כְּאוֹכֶל הַתַּבְשִׁיל מִקְּטָנִיּוֹת עַצְמוֹ. חק יַעֲקֹב (פק״ח). כָּל מִינֵי הָרִיפוֹת שֶׁקּוֹרִין גְּרוֹפֵי״ן הָעֲשׂוּיִים מֵחֲמִשָּׁה מִינִים, אָסוּר לְהַשְׁהוֹתָן בְּבַיִת, שֶׁמִּפְּלַחְלְחִין אוֹתָם בְּמִים קֹדֶם בְּתִישָׁה. וְאָם עָבַר עָלָיו פֶּסַח אָסוּרִין בַּהֲנָאָה. עַיִן הַלֶּק יַעֲקֹב (פק״ח): (ג) לְהַדְלִיק. מִנְהָרֵי״ל (מנהגים הל׳ מאכלות אסורות בפסח) אוֹסֵר בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לַחְשׁ שֶׁיִּפְלוּ לַתַּבְשִׁיל, וְכִי כּוֹתְשִׁין בְּמַרְוֵכָה שְׁכוֹתְשִׁין בָּהֶם שְׁעוֹרִים. וְדַרְכֵי מֹשֶׁה (אות ב) שָׁרֵא בְּיוֹתֵר נִרְאֶה, דְּאֲפִלּוּ הָכִי מַתִּר הַבָּאֵכְל קֹדֶם פֶּסַח, וְאֵין לוֹמַר שֶׁקִּבֵּל טַעַם מַחֲמַת דּוֹחֲקָא, דְּזֶה אֵינוֹ אֶלָּא בִּדְבָרִים חָרִיף. יוֹרֵה דֵּעָה סִימָן צ״ן. עַיִן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי סוֹף סִימָן תמ״ז (ס״ק כה). וּמִשָּׁמַע מִמַּהֲרִי״ל דְּמַתִּר לֶאֱכל שֶׁמֶן זַיִת בְּפֶסַח. קְנֵן אַבְרָהָם (פק״כ) עַיֵּן שָׁם:

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

א (א) קִטְנִיּוֹת. עַיֵּן בְּאֵר הֵיטֵב. וְעַיֵּן בְּמוֹר וּקְצִיעָה וּשְׁאֵלָה יַעַבֵּ״ץ חֵלֶק ב׳ סִימָן קמ״ז. וּבְקוּנְטְרֵס טוֹב עַיִן (פ״ י״ח) לְהַגְאוֹן הָאוּזְלַאי זַ״ל בְּסוֹף סֵפֶר וַעַד לַחֲכָמִים, שָׁם כָּתַב דִּבְאִשְׁכְּנַז וּפוֹלִין שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם זֶה כְּמָה מֵאוֹת שָׁנִים תּוֹמְרָא וּ קָצַת גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, אֵין לְהָקֵל לָהֶם, וְתַמְּכֵל הוּא פּוֹרֵץ גָּדֵר כו׳. וְדוֹדִי מוֹרִי וְרַבִּי הַגְּאוֹן זַ״ל בְּחִשּׁוּבָה כָּתַב יַד כָּתַב שֶׁהַמִּין שְׁקוֹרִין בְּמַרְיָנְדִּנ פַאסוּלִי״ש. פְּשׁוּט שֶׁהוּא מִין קִטְנִיּוֹת, וְהֵבִיא רְאָיוֹת מה״ר עוּבַדְיָה כַּרְטְנוּרָא כְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת (כלאים פ״א מ״ב). וְאַף בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ קְצָת דּוֹחַק, אֵין לְהַתִּירִים בְּמִדְּינוֹת אלו שֶׁלֹּא יְבוֹאוּ לִפְרוֹץ גָּדֵר. וְכֵן עִפָּא דְכַר. וְעַיֵּן בִּלְקוּטֵי מָהָרִי״ל (מהגהות הל׳ מאכלות אסורות בפסח) אֲחַר שֶׁהֵבִיא הַמִּנְהָג הַלָּז כָּתַב שֶׁהַחֲסִידִים בְּפֶסַח עוֹבֵר בְּלָאו דְּלֹא תַסּוּר (דברים יז יא), וְכָל הָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים חַיָּב מִיתָה (בִּידֵי שָׁמַיִם) כו׳ עַיֵּן שָׁם. וּבְמָקוֹם אֶחָד צָמְדוּ קְצָת מֵהַחֲכָמִים שֶׁרָצוּ לִפְרֹץ כֵּן הוּא וְלֹא עָלְתָה בְּיָדָם, לְפִי שֶׁחֲכָמֵי הָרוֹר מְגַדּוֹלֵי אַשְׁכְּנַז חָרְדוּ לְקַרְאתָם, וְעָמְדוּ בְּפֶרֶץ וְקָמוּ דִּבְרֵי חֲכָמִים, וְהֶחְלִיטוּ הָאִסּוּר בְּמִדִּינוֹת אֵלּוּ, וְאֵין לְלַמֵּד מִמְּקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִים הֶתֵּר מֵאָז וּמִקֶּדֶם, שֶׁלֹּא נִתְפַּשְׁטָה בֵּינֵיהֶם גְּזֵרַת הַגְּדוֹלִים וְהַמְנַחֵם גַּם כֵּן. אִם חֲרִבוּ קֹדֶם הַפֶּסַח יֵשׁ לְהָקֵל וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב כְּשֵׁבוּת יַעֲקֹב חֵלֶק ב׳ סִימָן ה׳, וְלֹא בְּהֶחֵק יוֹסֵף (פק״כ) עַד כָּאן דְּבָרָיו. וּבִמְקוֹמוֹת אֵלּוּ נוֹהֲגִין הַהֶתֵּר פְּשׁוּט בְּקַאפְּ״ו.

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

א (א) שְׁיוֹצְאִים בָּהֶם וְכוּ'. ◎ בְּלֵיל רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח: (ב) וְהַמִּנְהָג וְכוּ'. מְשׁוּם דְּהוּא חֲבִיב לְאָדָם בְּיוֹתֵר וְאֵיכָא מְשׁוּם הִדּוּר מִצְוָה. סו״א אֵין לוֹ חֹמֶשׁ, יֵשׁ לְמַצּוֹת מֵאֶחָד מֵהָאַרְבָּעָה מִינִים (ו) הֶחָשׁוּב לוֹ בְּיוֹתֵר, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל לְתֵאָבוֹן: (ג) אֲבָל לֹא בְּאֹרֶז. ◎ הוּא הַדִּין דֹּחַן, ◎ לְיָלִיף לַהּ מִשֵּׁ״ס (לה׳) מִקְּרָא, דְּאֵין יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבַת מַצָּה בְּלֵילָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁהוּא חוֹבָה אֶלָּא בְּדָבָר הַבָּא לִידֵי חִמּוּץ, וְאֵלּוּ אֵינָן מַחְמִיצִין, וּכְדִמְסַיֵּם לְקַמִּיהּ: (ד) וּשְׁאָר מִינֵי קִטְנִיּוֹת. ◎ וְטִטְרָקֵ״ש שְׁקוֹרִין אֲצֶלְנוּ גְּרִיקֵ״ע, וְקַאקְעְרוּזֵ״ שְׁקוֹרִין אֲצֶלְנוּ טִירְקִיש״ע וְרִיֵּ״ז, גַּם כֵּן מִינֵי קִטְנִיּוֹת הֵן (אַחֲרוֹנִים): (ה) לִידֵי חִמּוּץ. ◎ וְאֲפִלּוּ לֵישׁ אָדָם (ג) קֶמַח אֹרֶז וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה בְּרוֹתְחִין וְכִסָּהוּ בְּבֻגְדִים עַד שֶׁנִּפְחָה כְּמוֹ בָּצֵק שֶׁהֶחְמִיץ, אֵין זֶה חָמוּץ אֶלָּא סַרְחוֹן וּמַתִּר בְּאֵכִילָה: (ו) יֵשׁ אוֹסְרִים. לֹא מִעֵכֶר הַדִּין הוּא (נ) אֶלָּא ◎ מִטַּעַם שֶׁהֶחְמִירוּ עֲלֵיהֶם וְכִסְּהוּ בְּגָדִים כְּמִינֵי קִטְנִיּוֹת וְאֵי אֶפְשָׁר לְבָרֵר יָפֶה וְאֵינוֹ לִידֵי חִמּוּץ כְּשֵׁאפֶם אוֹ יְבַשְּׁלֵם. ◎ וְעוֹד, שֶׁכְּבָר פְּעָמִים טוֹחֲנִים הָאֹרֶז וּשְׁאָר מִינֵי קִטְנִיּוֹת לְקֶמַח וְכַמָּה פְּעָמִים אוֹפִין גַּם כֵּן מֵהֶם לֶחֶם, *וְאֵיכָא הִרְהוּרֵי עֲבֵרָה שֶׁלֹּא יִבְלְעוּ בֵּין קֶמַח שֶׁל מִינֵי דָּגָן וּבֵין פַּת שֶׁל מִינֵי דָּגָן, וְאֵינוֹ לְאַקּוֹלֵי גַּם פַּת וְקֶמַח שֶׁל מִינֵי דָּגָן, לְפִיכָךְ הֶחְמִירוּ עֲלֵיהֶם לֶאֱסֹר כָּל פַּת וְכָל תַּבְשִׁיל. ◎ וְאֲפִלּוּ לְכַשֶּׁל אֹרֶז וְקִטְנִיּוֹת שְׁלֵמוֹת (ד) גַּם כֵּן אָסְרוּ מִשּׁוּם לא פלוג. וְעוֹד, דִּדְלְמָא נְמִצָּא בָּהֶם גְּרָעִינִין שֶׁל מִינֵי דָּגָן וְכַנַּ״ל. וְעַיֵּן עוֹד בְּבֵאוּר הֲלָכָה (ד״ה ויש): (ז) וְאֵין לְשַׁנּוֹת. ◎ וְאֲפִלּוּ (ה) בְּאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח גַּם כֵּן אֵין לְהָקֵל בָּזֶה. ◎ וּמִכָּל מָקוֹם בְּשָׁעַת הַדְּחַק (ו) שַׁאֵין לְאָדָם מָה לֶּאֱכל, מֻתָּר לְבַשֵּׁל כָּל הַמִּינִים חוץ מֵחֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן, ◎ וּמִכָּל מָקוֹם גַּם בְּכָגוֹן זֶה (ז) יְקַדֵּים קִטְנִיּוֹת לְאֹרֶז וְדֹחַן וְרַעְבָּ״ץ, שֶׁהֵם דּוֹמִין יוֹתֵר לַחֲמִשָּׁה מִינִים וְשֵׁיְּךְ בְּהוּ טְפֵי לְמִגְזַר, וְפָשׁוּט דְּהוּא הַדִּין לְחוּלָה ◎ אַף שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה דְּמֻתָּר לְבַשֵּׁל לוֹ אִם צָרִיךְ לְזֶה), אֶלָּא דְּצָרִיךְ לְבַדֵּק וּלְבָרֵר יָפֶה יָפֶה בְּדֶרֶךְ הַיֵּטֶב שֶׁלֹּא יִמָּצְאוּ בָּם גְּרָעִינִים מֵחֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן. ◎ וְכָתַב הַחַיִּם סוֹפֵר בְּתִשּׁוּבָה סִימָן קכ״ב דְּאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְהַתִּיר, מִכָּל מָקוֹם יְחַלְּטוּ לְכָתְחִלָּה בְּרוֹתְחִין, דְּכָל מַה דְּאֶפְשָׁר לְתַקֵּן מְתַקְּנִינַן, וְכֵן כָּתַב הַחַיֵּי אָדָם (כלל קכה סכ״ד): (ח) אִם נָפְלוּ. דִּבְרֵיהֶם לֹא נֶהֱגוּ לְהַחְמִיר. ◎ וּמִכָּל מָקוֹם אוֹתָן גַּרְגְּרִין שֶׁפּוֹצְצִין, צָרִיךְ לְזָרְקָן, אִם לֹא שֶׁאֵינוֹ נִקָּר: (ט) תּוֹךְ הַתַּבְשִׁי״ל. ◎ וּמִירֵי שֶׁיֵּשׁ עַל כָּל פָּנִים רֹב בְּהֶתֵּר, (ס) דְּאִם לֹא כֵן לֹא מִקְרֵי תַּעֲרוֹבוֹת כְּלָל וְהָוֵי כְּאוֹכֶל תַּבְשִׁיל מִקְּטָנִיּוֹת עַצְמָהּ. וְרָצוֹנוֹ לוֹמַר אֲפִלּוּ אוֹתָם מִקְּדֵי בְּמִים, דְּבְכָהֵנֵי גַּוְנָא בְּחֲמִשָּׁה מִינֵי דָּגָן מִתְחַפְּצִים, מִכָּל מָקוֹם שָׁרֵי, דְּלֹא נֶהֱגוּ אִסּוּרָא אֶלָּא בַּאֲכִילָה וְלֹא בַּהֲנָאָה: (יא) וְאֵינָן אוֹסְרִין אִם וְכוּ'. רְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁאֵין צָרִיךְ לְדַקְדֵּק לְהָלוֹת הַנֵּר שֶׁל שַׁבָּת בְּמָקוֹם רָחוֹק מִן הַשֻּׁלְחָן מִשּׁוּם חֲשָׁשָׁא שֶׁמָּא יִנָּשֵׂף עַל מַאֲכָל, דְּאֲפִלּוּ נָפַל אֵין לֶאֱסֹר, ◎ דְּכִכְגוֹן זֶה לֹא נֶהֱגוּ לְהַחְמִיר, כֵּן מְבֹאָר בְּדַרְכֵי מֹשֶׁה (אות ב). ◎ וּמִמֵּילָא עוֹד שָׁם דַּאֲפִלּוּ כְּתִשּׁוּ אוֹתָן הַשִּׁמְשְׁמִין שֶׁעוֹשִׂין מֵהֶן הַשֶּׁמֶן בְּמַכְתֶּשֶׁת שְׁכוֹתְשִׁין שָׁם חֹמֶץ, נְמִי לֵית לַן בָּהּ, וְהַטַּעַם, (ט) דַּאֲפִלּוּ נִתְעָרֵב בּוֹ מֵשֶׁהוּ נְמִי בְּטֵל בְּשִׁשִּׁים קֹדֶם הַפֶּסַח, וְאֵין לוֹמַר שֶׁקִּבֵּל טַעַם מֵהַמַּכְתֶּשֶׁת שֶׁל חֹמֶץ, דְּהָא צוֹנֵן אֵין מַפְלִיט וּמַבְלִיעַ. מֵיהוּ, כָּל זֶה בְּשֶׁמֶן שְׁמִשְׁמִין וְכַדּוֹמֶה שֶׁאֵינָם חֲרִיף. ◎ אֲבָל בְּשֶׁמֶן זַיִת, (י) אִם כָּתֹשׁ הַזֵּיתִים בְּכֶלִי שֶׁלָּתְחוּ בּוֹ וְכַדּוֹמֶה, קָרוּדָאי נִקְלָט בּוֹ טַעַם

בֵּאוּר הַלָּכָה

א * וְיֵשׁ אוֹסְרִים. עַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה (סק״ה) הַשְׁתָּא. וְנִצְרְכִתִּי כָּזֶה לְשׁוֹן רַבֵּנוּ מְנוֹחַ בְּבֵאוּרוֹ לְהָרַמְבַּ״ם (פ״ה ה״א), ◎ אֲחַר שֶׁהֵבִיא אֵיזֶה טְעָמִים קָלוּשִׁים לְמִנְהָג זֶה, מְסַיֵּם וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, אֲחַר זֶה מְצָאתִי כְּתוּב שֵׁשׁ מִין אֶחָד הַנִּקְרָא וִיצֶ״ס. ◎ וְהֵם מִגְּרָגִירִים שֶׁל חִטִּים שֶׁמַּפְשִׁנִּים בְּאֶרֶץ בַּהֲבֵיהֶם וְטִבְעָם כְּמוֹ הַזִּינְיָן, וּכְשֶׁנִּה שְׁאֵינָהּ שֶׁל בְּרָכָה יוֹצְאִי הַמְּבוּאָה מִדֶּרֶךְ הַיֶּשֶׁר וְחוֹזֶרֶת. וּזְיָן, מִלְּשׁוֹן יְחוֹנֵן הָאָרֶץ. וּבִשְׁנָה נְשׁוּמָה תּוֹזֶרֶת הַהֲבוּאָה וִיצֶ״ס, וְקוֹרִין אוֹתָהּ וִיצֶ״ס פַּארְמְנטְל״ס,

שְׁעַר הַצִּיּוּן

א (ו) חק יַעֲקֹב (פק״ח) וְחֵמַר מֹשֶׁה (פ״ו) וְהַגְּרַ״ז (כ״ב): (ב) אֲחֲרוֹנִים, וְהוּא מִבֵּאר בְּרָמְבַּ״ם (א) (פ״ה ה״א): (ג) פּוֹסְקִים: (ד) חַיֵּי אָדָם (כלל קכו ז״א): (ה) הַגְּרַ״ז (ס״ו): (ו) חַיֵּי אָדָם (שם) וְכֵן כָּתַב הָרֹב יַעַבֵּ״ץ (מור וקציעה). וְעַיֵּן שָׁם שֶׁהֵאֲרִיךְ. וְכֵן יְרוּשׁ שֶׁהַחֲכָמִים הַדּוֹר כָּפָה פְּעָמִים בְּשִׁנֵּי כִּצְרָת (ז): (ז) אֲחֲרוֹנִים: (ח) חק יַעֲקֹב (פק״ח): (ט) כֵּן מִבֵּאר שָׁם בְּדַרְכֵי מֹשֶׁה (אות ב). וְכֵן כָּתַב בְּסִימָן תמ״ז (אות ו) עַיֵּן

לזכר נשמת
כעל״ת בן״ב איש חי״ רע״א, לזכותם ולהצלחת יהודה אליהו בן ברכה ונעים חי״ו
לוח שמוד היומי: יום ה׳ י״ז תשרי תשס״ו ◆ יום ו׳ כ״ו תשרי תשס״ו ◆ שביעי כ״ח אלול תשע״ה ◆ יום א׳ ג׳ אלול תשע״ה ◆ יום ב׳ י״ב תשס״ה

לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

עם תחילת לימוד מסכת עירובין
תוכל להשלים את ידיעותיך בלימוד הלכה בספר

משנה ברורה 'עוז והדר' - המבואר

על הלכות עירובין - ב' חלקים

ביאורים והערות, מקורות וציונים, ומאות איורים ממוחשבים להמחשה.

מחיר מיוחד למנויי פתיבתא
רק 44 ש"ח לכרך (במקום 84 ש"ח)

מצטרפים לפתיבתא מוקד מנויים:
1-800-22-55-66

עוז והדר
תורה מפוארת בכלי מפואר

חדש בעולם ההלכה

משנה ברורה המבואר

יצירת מופת מבית היוצר של מכון "עוז והדר"

בהשקעה כבירה עמלים עשרות אברכים תלמידי חכמים, בפיקוח מורי הוראה ובהכוונת גדולי ישראל שליט"א, על המהדורה החדשה והמפוארת של משנה ברורה המבואר – ספר היסוד ההלכתי למרן החפץ חיים זי"ע, המעומד מחדש, מעוטר במראי מקומות לרבבות, ביאורים והערות, תמצית מספרי הלכה ותשובות, מאות ציורים להפשטה, בעריכה מפוארת ומשובבת עין.

ארבעת הכרכים הראשונים (חלק ד' ב' כרכים ושני הכרכים הראשונים של חלק ה') ראו אור בחודשים האחרונים, והסדרה תמשיך להופיע בעז"ה לפי סדר לימוד "עמוד היומי", כתקנתו של מרן הגאון האדיר רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א, אליה הצטרפו בקריאתם מרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור שליט"א.

פשוה בחורה הפבומר

• **עריכה מאירת עיניים** – הספר נופה מטעויות, נערך מחדש, נוקד ופוסק, נפתחו ראשי תיבות, בתוספת מראי מקומות מפורטים לדברי ה"שולחן ערוך" ונושאי הכלים ששולבו בספר על ידי מרן החפץ חיים זי"ע.

פשוה בחורה הפבומר

• **פתיחה** – לכל נושא הלכתי הוקדמה פתיחה, המשלבת את כל המושגים והכללים, המציידים את הלומד בידע מוקדם ובהבנה בסיסית של הנושא הנדון.

פשוה בחורה הפבומר

• **ביאורים, ציונים והערות** – לצד דברי המשנה ברורה, הובאו מקורות הסוגיה ההלכתית ויסודותיה, תוך ציון ודגש לחידושי הפסיקה של המחבר. בשולי הגליון, הובאו ציונים והערות לביאורים, באופן המרחיב את אופקי הלומד ומעשיר את ידיעותיו, לאסוקי שמעתתא דהלכתא כדבעי.

פשוה בחורה הפבומר

• **ביאורי ההלכה וקיצור ביה"ל** – ביאור כוונת המשנה ברורה בחיבורו "ביאור הלכה", ותמצית דבריו בלשון קלה ובשפה מובנת, להקלת סיכום הדברים ושינונם בפי הלומדים.

פשוה בחורה הפבומר

• **משנת "שער הציון"** – הרחבה והארות למראי המקומות שציין המשנה ברורה, להכוונת הלומדים לדרך בה נמצאו הדברים שנויים במקורם.

פשוה בחורה הפבומר

• **ליקוטי פוסקים** – ציון המקומות בהם חלוקים דברי המשנה ברורה עם דברי "שולחן ערוך הרב" או ה"חזון איש" או שיש בהם תוספת חשובה לדבריו.

חדש!

עם הופעת הכרך הרביעי בסדרה ולאור מאות הפניות, ניאותו מוסדות "עמוד החיים" לאפשר לך להיות מנוי על הסדרה היוצאת לאור ומופיעה לפי סדר לימוד "עמוד היומי".

לבירורים ולהזמנת מנוי, פנה עוד היום למוקד

"עמוד החיים": 1-800-200-216

בהוצאת רשת הכוללים
היכלי תורה
בארץ ישראל

©
כל הזכויות שמורות

מתיבתא למנויים:
1-800-22-55-66
להצעות והערות:
03-5423180

תלמוד בבלי

מתיבתא

מהדורת הש"ס המפואר ומאיר העיניים

"עוז והדר"

עם ילקוט ביאורים והוספות נכבדות

בהוצאת רשת הכוללים

היכלי תורה

בארץ ישראל

מסכת עירובין (ב)

דפים יג: - כו:

והערב נא

זו המתיקות בלימוד במתיבתא

הצטרף גם אתה ללומדי

מתיבתא

ההוגים מדי יום ביומו, בבהירות ובהבנה,
בתורת הקדמונים הראשונים, ומפרשי הש"ס

מוקד מנויים:

In israel	1-800-22-55-66	ארץ ישראל
In u.s.a	718-4356575#101	ארה"ב
London	079-77547517	לונדון
Antwerpen	04-86365832 / 03-2888001	אנטוורפן

לפרטים: 972-2-9924605

יהודי יקר!

במסגרת רשת כוללי היכלי תורה שוקדים עשרות תלמידי חכמים בעמל מפרך על אוצרות המתיקות של אלפי לומדי המתיבתא. אתה יכול להימנות על מחזיקי התורה, במסגרת תוכניות "נציבי יום", "פרנסי שבוע", ו"עמודי החודש", ששמם יונצח לתפארה בגמרות "מתיבתא"

לפרטים: 1-800-22-55-66

תלמוד
בבלי
מתיבתא

מהדורת הש"ס המפואר ומאיר העיניים **"עוז והדר"**
עם פיסוק, הגהות וציונים, ליקוטי רש"י והוספות נכבדות

ביאורי הפשט
ביאור צמוד ומקיף לדברי הגמרא,
מיוסד על דברי רש"י והראשונים

ילקוט ביאורים
לקט ביאורים ממשנת ראשונים ואחרונים,
בשפה בהירה ומתומצתת

אליבא דהלכתא
סעיפי הלכה לפי סדר ה"עין משפט", ערוכים ומנוסחים
לפי דברי הרמב"ם, ה"שולחן ערוך" ונושאי כליהם

פניני הלכה
נושאים והלכות בסוגיות הגמרא
מתוך ספרי הפוסקים והשו"ת

תמצית הדף
תמצית הסוגיות, ערוכים בשפה קלה ובהירה
לסיכום ולשינון דפי הש"ס

כפתור ופרח
לקט דברי דרוש, הגות ומוסר, מאוצרם המחכים של
גדולי הדורות זי"ע, שהודפסו שלא על סדר הש"ס

ההוספות נסדרו ועומדו ביד אמן בסמוך לדפי גמרא, דבר דבור על אופנו למען ירוץ המעיין
בחפשו אחר מבוקשו, כדפדוף אל מעבר לדף הגלמד

קונטרס הציורים למסכת עירובין

בהוצאת רשת הכוללים

הכלי תורה

בארץ ישראל

עשיה דידה מחיקה היא. ופם תאמר פם כן למה אין מחיקין לה מן התורה ואימר ר"י משום דכתיב וכתב את המלות הללו דבעינן שתהא כתיבה לשם מלות: **שיודע** למזר את השניין. לא יכלו להבין כאיזה דבריו נכונים, שהיה סומא מאחוריו. כשלמדתי לפניו שנתי בשורה של תמרים: נחש שממית. ומה והמה ומניין שומשה בעולם: **שהוא.** כשתמת, היכן שהוא שרצים מתיר: **רבי נתיבה.** שהיה מלוה לאביו בשעת מעשלה קנעניו: **שלוחיו.** שנלכלן: **ושניהן דברי חכמים.** כשהוא מתיר בשבת ר"ש ב"ש: **ר"ש** מתירין לתת לבהמתו מן התיבה ור"ש מתירין לתת לבהמתו מן התיבה בשבת שהוא מוקצה מחמת חסרון כים: **ר"ש** מתיר בכל מקום ואפילו בשבת ור"ש אוסר בכל מקום ואפילו בי"ט: **ר"ש** מתיר קן שעל גבי אילן ואפילו בי"ט ור"ש אוסר בי"ט: **ר"ש** אומר כל הקן שבמינים, כלומר ר"ש מתיר בכל מקום

מסורת הש"ס עם הערות

א) סוכה כב. [ובמקו' מקבילים]. ב) [ע"ז לב:]. ג) [מקבילים קמן:]. ד) ופי' שפתים ד"ה. ה) עי' ליל ד' ג' ושם.

תוספות ישנים

א) ורבינו בשם ר"ת מפרישה הגיה גם כאן ולא מצי יהודה לאקשויי מהכא לר"ת דלעיל גבי מבוי דהתם כי יהודה אליבא דחכמים דאמרי יכולה לפרוץ ולעשות לחי ומשום הכי לא מקשה ליה מהכא אבל הכא אליבא דר"מ דאמר אין יכולה לפרוץ ולעשות לחי ומשום הכי מקשה ליה מהכא ומיהו לפי זה קשה למאי דמוקי לה בסוכה דף כב: כ

ונמלך ׳מצאו בן עירו ואמר שמך כשמי ושם אשתך כשם אשתי פסול לגרש בו ומשום שנאמר (נחמיה ח ו) ׳ויכתב לה׳ ומשמעותו ׳לשמה׳, א״כ גם בסוטה שנאמר (במדבר ה ג) ׳ועשה לה׳ משמע לשמה״, ולמה הכשיר רבי אחי בר יאשיה להשקותה כמגילה שנכתבה לשם חברתה. הכי השתא, התם בנט וכתב לה כתיב לענין הכתיבה, ולכן בעינן כתיבה לשמה, הכא בסוטה ועשה לה כתיב לענין העשייה ואכן בעינן עשייה לשמה, אלא שהעשייה דידה מחיקה היא[א].

א״ר אחא בר חנינא, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו לידע היכן דבריו נאמרו להלכה והיכן לאי משום שהוא אומר על טמא טהור ומראה לו פנים לחת טעם בדבריו בכל אשר יוכל[ב].

תנא, לא ר״מ שמו אלא רבי נהוראי שמו, ולמה נקרא שמו בכל מקום ר״מ משום שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה בכך שהיה מראה להם פנים לשני הצדדים כדי שיכריעו הם את״כ[ג]. ולא נהוראי שמו של התנא המובא בכל מקום בשם ׳רבי נהוראי׳[ד] אלא רבי נחמיה שמו ואמרי לה רבי אלעזר בן ערך שמו, ולמה נקרא שמו נהוראי שמנהיר עיני חכמים בהלכה.

אמר רבי[ה] האי דמחדדנא מחבראי, הוא משום דחויתיה לר׳ מאיר מאחוריה כאשר למדתי אצלו היה מקומי בשורה שלאחריו[ו], ואילו חזיתיה מקמיה היה מחדדנא ליפי משום שע״י קריצת העינים ורמיזת השפתיים יובנו דבריו ביותר[ז] וכמו דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך.

א״ר אבהו א״ר יוחנן, תלמיד היה לו לר״מ ומומבום שמו שהיה אומר על כל דבר ודבר של טומאה ארבעים ושמונה טעמי טומאה ועל כל דבר ודבר של טהרה ארבעים ושמונה טעמי טהרה.

תנא, תלמיד ותיק היה ביבנה שהיה מטהר את השרץ במאה וחמשים טעמים, כלומר, שביאר למה הוצרכה התורה לכתוב שהוא טמא, משום שאם לא כן היה מטהרו בק״ו טעמים. אמר רבינא אני אדון ואטהרנו, ומה נחש שממית ומרבה טומאה טהור שרץ שאין ממית ומרבה טומאה לא כ״ש. ולא היא, מעשה קוץ בעלמא קעביד.

א״ר אבא אמר שמואל, שלש שנים נחלקו ב״ש וב״ה הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותם משום שהם היו גדולים במנין, וב״ש סברו שהלכה כמותם משום שהם גדולים בחכמה שהיו מחודדים יותר[ח]. יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלהים חיים הן שלפעמים שייך טעם זה ולפעמים הטעם השני, שבשינוי מערב מתהפכים הדינים[ט] והלכה כב״ה.

וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים מפני מה זכו ב״ה לקבוע הלכה כמותן, מפני שנוחין ועלובין - סבלנין[י] היו וישונין דבריהן ודברי ב״ש במקום שהביאו ב״ש ראיה לדבריהם מן המקרא, לא היה קל בעיני ב״ה אלא היו מבארים מה הם דורשים משם, אף שהיה להם ראיה ממקום אחר לדבריהם[יא], ולא עוד אלא שמקדימין דברי ב״ש לדבריהן, באותה ששנינו מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית בית שמאי פוסלין משום שחששו שמא יגרר אחר שולחנו ונמצא אוכל בתוך הבית[יב] וב״ה מכשירין, אמרו ב״ה לב״ש, וכי לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב״ש וזקני ב״ה [-הרי שהזכירו מקודם את זקני ב״ש] לבקר את ר׳ יוחנן בן ההורנית ומצאוהו שהוא יושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר[יב], אמרו להן בית שמאי וכי משם אתם מביאים ראיה, הלא אף הן אמרו לו אם כך היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך.

לתדר, שכל המשפיל עצמו הקב״ה מגביהו[יג], וכל המגביה עצמו הקב״ה משפילו. כל המחזר על הגדולה גדולה בורחת ממנו[יד], וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת אחריו. וכל הדוחק את השעה שאע״פ שאינו מצליח מכניס עצמו לגבוהות והולך למרחקים[טו] שעה דוחקתו, וכל הנדחה מפני שעה, שעה מצלחה עומדת לו לאחר זמן[טז].

ת״ר, שתי שנים ומחצה נחלקו ב״ש וב״ה, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא[יז]. נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, אך עכשיו שנברא יפשפש במעשיו שכבר עשה ואם אינם ראויים ישוב בתשובה[יח], ואמרי לה ימשמש במעשיו שעתיד לעשותם אם ראויים הם ויחשב הפסד מצוה כנגד שכרה[יט].

משנה

הקורה שאמרו לעיל (יא:) בהכשר מבוי, צריכה שתדמה כאילו היא קבועה שם לקבל עליה בנין[כ], ולכן צריכה להיות רחבה כדי לקבל אריח. והנה שיעורו של האריח חצי לבנה של שלשה טפחים, דהיינו טפח ומחצה, וא״כ דייה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לרחבו, והשאר שבולט מהצדדים יחברו בטיט כמבואר בגמ׳.

דעת ת״ק, שהקורה צריכה להיות רחבה כדי לקבל אריח זבריאה כדי לקבל אריח. אולם רבי יהודה אומר, רחבה אף על פי שאין בריאה. ולכן[כא] אף אם היתה קורה חלשה מלקבל אריח שהיא עשוייה של קש ושל קנים רואין אותה כאילו היא של מתכת. היתה הקורה עקומה שאי אפשר להניח עליה אריח רואין אותה כאילו היא ישומה, וכן אם היתה הקורה עגולה שכמו שהיא אי אפשר להניח עליה אריח רואין אותה כאילו נחלקה באמצעה[כב] והרי היא מרובעת, אלא שצריך שתהיה רחבה באמצעיתה טפח, וכדי לידע ע״פ מידת היקפה כמה רוחבה כללו חכמים, כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו ריחב קרוב[כג] לטפח.

א. רש״י (יא: ס״ה). ב. ואף על פי כן עדיין יש לומר כדברי רב נחמן בר יצחק, שאף לרבי אחי בר יאשיה אין למחוק לה מן התורה, משום שאף שאין צריך כתיבה לשמה אולם צריך כתיבה לשם יאלות׳, דכתיב (במדבר ה כג) ׳וכתב את האלות האלה׳ (מהרי״ט שם״ה). ג. רש״י (יב: ס״ב). ד. רש״י (ביצה כג: ד״ה לסלסולם). ה. מהרש״א (חי׳ לגיטין). ו. כן נראה מדברי רש״י (מנחות כ: ד״ה ר׳ נחמיה) וכ״כ להדיא בתוס׳ ישנים (סה: ד״ה הואיל). וכן הסכים בשו״ת נודע ביהודה (מהדו״ת יורה ס׳ קפ) עם השואל שם שכתב לפרש כן. ובשו״ת מהרשד״ם (יו״ד ס׳ כו) הוכיח כן ממה שאמרו ׳אלא׳, ועפ״ז מיושב מה שהעיר כמגן אבות להרשב״ץ (שבת ס״ג ס״ק ט״ו) ממה שאמרו (סנהדרין פו.) כתם משנה ר׳ מאיר כתם תוספתא ר׳ נחמיה, הרי שר׳ מאיר אינו ר׳ נחמיה. וכן מבואר בעוד מקומות. אולם בהגהות מבעל הלבוש והנודע ביהודה (סה) ציינו לדברי המהרש״ם (שם) ולפי״ז שכתב שר״מ נקרא ר׳ נהוראי ושמו העיקרי הוא ר׳ נחמיה (וראה מש״כ הרשב״ץ שם). וראה בתורת חיים את נירתנו בזה. ז. כן הגיה״ג לפנינו ויש גורסים רב. ראה רשב״ם (כ״ב ע: ד״ה לכיבי) וחוס׳ (מנחות קי: ד״ה שרי״ם). ח. רש״י (ד״ה מלמדים). והראשונים (ע״ז: מקק שקלון. סמ״ג עה״ת עשין פ״ו) שכתב. שר״ם נקרא ר׳ נהוראי ושמו העיקרי הוא ר׳ נחמיה (וראה מש״כ הרשב״ץ שם). וראה בתורת חיים את נירתנו בזה. ז. כן הגיה״ג לפנינו ויש גורסים רב. ראה רשב״ם (כ״ב ע: ד״ה לכיבי) וחוס׳ (מנחות קי: ד״ה שרי״ם). ח. רש״י (ד״ה מלמדים). והראשונים (ע״ז: מקק שקלון. סמ״ג עה״ת עשין פ״ו) שכתב. שר״ם נקרא ר׳ נהוראי ושמו העיקרי הוא ר׳ נחמיה (וראה מש״כ הרשב״ץ שם). וראה בתורת חיים את נירתנו בזה. ט. מהרש״א (ע״ז: ד״ה ביבנה). י. מהר״ל. וראה בסנהדרין (ע.) שאין פושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ מן התורה, וביאר היד רמה (סה) שיכול להראות לו פנים שיהיה טהור אם לא שטימאתו התורה. וכוה פירושבת קרשייה הרוסי (ד״ה פוחש) מה תריפות היא לטהר את השרץ שטמאתו התורה בפירוש. יא. כמבואר ביבמות (יד.) כן ביאורו בתורת חיים, שו״ת תות ראיר (סי׳ קנב) ושו״ת עמודי אור (מהמנות לסי׳ ו) בשם אחיו. יב. רש״י (סוכה ה. ד״ה שם) תובא בגליון הש״ס. ורשב״ג כתב בשם רבני צרפת. שכשעלה משה למרום לקבל את התורה הראו לו על כל דבר ודבר ס״ט פנים לאיסור ומ״ט פנים להיתר, ושאל להקב״ה על זה, והשיבו שהדברים מסורים לחכמים שבכל דור וההכרעה כפי שיכריעו הם. וכתב הריטב״א שנכון הוא לפי הדרש. וראה עוד בשו״ת מן השמים (סי׳ ג) ׳וכמחלוקת למטה כך מחלוקת למעלה׳ וכו׳. וראה עוד מה שהאריך בביאור ענין זה בים של שלמה (מקדמה למס׳ חולין), וכתב שם שזהו הביאור במה שנאמר (משלי ב יז) ׳זכל העם רואים את הקולות׳, שהודעות חלוקות וכל אחד שמע וראה לפי דעתו והשגתו. יג. רש״י (ב״מ קלג:). יד. וכגון מה שאמרו בברכות (ס״ג ס״ב). ׳כ״ש אומריה בערב כל אדם יטה ויקרא ובבוקר יעמוד שנאמר בשכבך ובקומך, וב״ה אומרים כל אדם קורא כדרכו שנאמר ובלכתך בדרך׳. והוסיפו ב״ה. ׳א״כ למה נאמר בשכבך ובקומך, כשעה שבני אדם שוכבים ובשעה שבני אדם עומדים׳ (ס״ו ס״ב קומין). טו. סובה (נ.). טז. כ״ה במשנה בסוכה. יז. שנאמר (מקלי טו כג) ׳ישפל רוח יתמוך כבוד׳. כן ציטט את דברי הש״ס במן אבות לרשב״ץ (פנוס ס״ב ד״ה ר׳ יוחנן). יח. ונהו שאמר הכתוב (שם) ׳גאות אדם חשפילנו׳ (משלי כט כג) ׳ושפל רוח יתמוך כבוד׳ (משלי טו לג). יט. רש״י (ד״ה החזק). כ. רש״י (ד״ה שם). כא. ראה בספר העיקרים (מאמר ד׳ פרשה ט) שביאר מחלוקתם כמחלוקת הנפש אם היא כח היולאי או עצם העומד מעצמו. עי״ש. וראה עוד מש״כ בחח״ס (פלה ע. ד״ה כ״ב) לבאר ע״ד דרוש. כב. רש״י (ד״ה ישפשף) ערוך (ערך פשפש ס) הובא על הגליון וריטב״א. כג. שם. כד. רש״י (ד״ה ישנכם). כה. כ״כ רש״י (ד״ה שוחר מדברי ר׳ יהודה. כו. רש״י (ד״ה הלן) וראה מש״כ הרש״ש. כז. כן מבואר בתוס׳ (לקמן יז: ד״ה ומחלוקת) שיורש מחכמי הסדור שאין החשבון מוכרקך. וראה מש״כ בענין זה בשו״ת תשב״ץ (ח״ג ס׳ קכה).

גמרא

במשנה מבואר, שהקורה דייה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח שהוא טפח ומחצה, ועל זה מקשה למה לי כשפה, והלא טפח ומחצה בעי. ומתרץ כיון דרחב ליקבל טפח לי כך, ואידך חצי טפח מליבן ליה בטינא - ממלאו בטיט, משהו - רבע טפח שהוא כשיעור אצבע מהאי גיסא ומשהו מהאי גיסא, וכך קיימא.

אמר רבה בר רב הונא, קורה שאמרו בהכשר מבוי צריכה שתהא בריאה כדי לקבל אריח כמבואר במשנתנו בשיטת ת"ק, ומעמידי קורה היינו יתידות היוצאים מהכותל שעליהם מונחת הקורה[א]. אינן צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה ואריח, אלא די שיהיו חזקים כדי לקבל את הקורה, שהרי כפועל אינו מניח עליה אריח[ב]. ורב חסדא אמר, אחד זה ואחד זה צריכין שיהיו בריאין, הקורה כדי לקבל אריח, ומעמידי הקורה כדי לקבל קורה ואריח.

אמר רב ששת, הניח קורה על גבי מבוי יפרס עליה מחצלת שחשמש כמחיצה בכניסה למבוי כדי להרבות בהיתר, והגביה אותה מן הקרקע שלשה, קורה אין כאן שתתיר, ומחיצה אין כאן שתתיר ולכן המבוי אסור בטלטול. קורה אין כאן דהא מיכסיא ויסברו שהמבוי ניתר ע"י המחצלת, מחיצה אין כאן, דהויא לה מחיצה שהגדיים ביקעין בה באותם שלושה טפחים, וכל מחיצה הרחוקה מהקרקע ג' טפחים שהוא שיעור בקיעת גדיים אינה מחיצה, משום שאין אומרים בה 'גוד אחית'[ג] ותחשב המחיצה כאילו היא יורדת עד הקרקע, שהרי עוברים שם הגדיים[ד].

תנו רבנן, קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה, וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ואינן נוגעות זו בזו, אם הרוח בינה לכותל או ביניהן הוא פחות משלשה טפחים, אין צריך להביא קורה אחרת למלאות הרוח, והמבוי ניתר גם כך, משום שפחות מג' טפחים הרי כלבוד. אולם אם הרוח הוא שלשה טפחים או יותר, צריך להביא קורה אחרת. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף אם הרוח יותר משלשה טפחים אלא שהוא פחות מארבע טפחים, אין צריך להביא קורה אחרת, משום שאומרים לכותל עד ד' טפחים! אולם אם הרוח הוא ארבע טפחים או יותר, צריך להביא קורה אחרת.

וכן שתי קורות המתאימות - הצמודות זו לצד זו כתאומים, לא בזו יש רוחב כדי לקבל אריח ולא בזו יש רוחב כדי לקבל אריח, אם מקבלות יחדיו אריח לרחבו טפח כשהן סמוכות זו לזו[ה] אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו שאין שתיהן יחדיו רחבות טפח[ו] צריך להביא קורה אחרת. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף אם אינן רחבות יחדיו טפח, אולם יכול להתהיק זו מזו שלשה טפחים[ז] ולהניח עליהן את האריח לארכו[ח], אזי אם בריאות הן ומקבלות אריח לארבו שלשה אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו צריך להביא קורה אחרת.

ואם לא היו הקורות צמודות אלא שהיו אחת למעלה ואחת למטה, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, רואין את הקורה העליונה כאילו היא מונחת יותר למטה, ואת הקורה התחתונה כאילו היא מונחת יותר למעלה והרי כאילו שניהן צמודות[ט], ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אמה שאין שם הכשר קורה[י], ולא[יא] התחתונה למטה מעשרה טפחים שאין מחיצה פתוחה מעשרה[יב]. אלא שניהן יהיו למעלה מעשרה טפחים ולמטה מעשרים אמה וסמוכות זו לזו בתוך ג' טפחים[יג].

אמר אביי, רבי יוסי ברבי יהודה שהכשיר קורות למטה מעשרים אמה אף שאינן סמוכות זו לזו, סבר לה כאבוה בחדא ופליג עליה בחדא. סבר לה כאבוה בחדא דאית ליה רואין וכן דעת רבי יהודה במשנתנו שהכשיר קורה של קש ושל קנים משום שרואין כאילו היא של מחכת. ופליג עליה בחדא, דאילו רבי יהודה סבר בראש הפרק (כ.) להכשיר קורה הגבוהה למעלה מעשרים, ורבי יוסי ברבי יהודה סבר בתוך עשרים אין למעלה מעשרים לא.

רבי יהודה אומר רחבה אף על פי שאינה בריאה: מתני ליה רב יהודה לחייא בר רב קטינא דרב בדעת חכמים במשנתנו[יד] שסבירא להו, 'רחבה אף על פי שאינה בריאה'. אמר ליה רב לרב יהודה, זו היא דעת רבי יהודה ואתנייה לחייא בני דעת חכמים שצריכה הקורה להיות רחבה ובריאה. והאמר רבי אילעאי אמר רב, שאם הקורה רחבה ארבעה אף על פי שאינה בריאה כשירה, ומסתמא אמר כן בדעת חכמים שכך הלכה, ומתרץ רחבה ארבעה שאני[טו].

היתה של קש וכו': מאי קא משמע לן רבי יהודה בדין זה דאמרינן רואין, היינו הך - הרי ככר השמיענו חידוש זה באומרו רחבה אע"פ שאינה בריאה. מהו דתימא, דוקא כשהקורה היא מעץ שרגיל להיות במינה קורה בריאה אמרינן רואין, אבל כשעשויה מקש שלא רגיל להיות קורה בריאה במינה לא אמרינן רואין[טז], קא משמע לן.

עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה: ומקשה, במה שונה דין זה מהדינים הקודמים ופשיטא שגם כאן נאמר 'רואין'[יז]. ומתרץ, קא משמע לן כדרבי זירא, דאמר רבי זירא, היא - הקורה בתוך המבוי יעקמומיתה - שיש באמצעיתה עקמומית הבולטת ממנה תוצה, ואם אותה עקמומית בולטת חוץ למבוי, או שהיא בתוך עשרים ועקמומיתה בולטת למעלה מעשרים, או שהיא למעלה מעשרה ועקמומיתה בולטת למטה מעשרה. רואין, כל שאילו יגמל עקמומיתה מן הקורה לגמרי ואין בין צד זה של הקורה לצד זה שלשה טפחים, אין צריך להביא קורה אחרת שהרי הוא כלבוד, ואם לאו, אלא שיש ביניהם יותר משלשה טפחים צריך להביא קורה אחרת. ומקשה, הא נמי פשיטא שהוא כלבוד, ומה החסרון בתוספת העקמומית. ומתרץ, שהאופן שהיא בתוך מבוי ועקמומיתה הוץ למבוי איצטריכא ליה, מהו דתימא, ליחוש דילמא אתי לאמשוכי בתרה וילטלוט לתוך הה"ר, קא משמע לן.

עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת: הא תו למה לי, מה חידוש בדין זה יותר מהדינים הקודמים. ומתרץ, שהתוספה הכתובה בסיפא של דין זה איצטריכא ליה, שאמרו כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רחב טפח.

מנא הני מילי: שיש לסמוך על שיעור זה אף שאינו מדוייק כל כך[יח], אמר רבי יוחנן, אמר קרא לענין ים שעשה שלמה בבית המקדש ויעש את הים מוצק עשר באמה משפתו עד שפתו עגול סביב, וחמש באמה קומתו, וקו שלשים באמה יסב אתו סביב, הרי שלרוחב עשר אמות אמר שקו שלושים יסוב אותו. ומקשה, והא איכא עובי שפתו שאינו בכלל העשר אמות (שהרי אמר 'משפתו עד שפתו'), ואם כן אין די בקו שלושים. אמר רב פפא, שפתו היתה דקה מאד שהרי שפת שרוח שושן כתיב ביה שהוא דק, דכתיב ועובי טפח ושפתו כמעשה כוס פרח שושן אלפים בת יכיל, וא"כ אינו גורע בחשבון האמות. ומקשה, סוף סוף והאיכא משהו בעובי פרח שושן. ומתרץ, כי קא חשיב לקו שלושים מגואי קא חשיב שהוא מקיף את הים מתוכו.

תניא רבי חייא, ים שעשה שלמה היה מחזיק מים כשיעור של מאה וחמשים מקוה מהרה. ומכאר, מבדי, מקוה כמה הוי שיעור המים הנדרשים בה, ארבעים סאה, כדתניא 'ורחץ (את בשרו)

א. רש"י (ד"ה ומעמידין). ורבנו חננאל (בן הגליסי בהכשר) הלה (פניני [על הגליון] פרידמן). שהכותנה לכחלים המעמידים את הקורה. ב. ורק הקורה צריכה להיות בריאה כדי לקבל אריח, משום שהרמה מקבועה שם לבנין, ואז היא תשובה כהיכר (פ"י שם). וראה תרוטב"א. ג. רא"ש (פי' יח). וכעי"ז ברטב"א לבאר למה לא נזדנה בקורה עבה. וראה עוד משי"כ בזה הרשב"א והמאירי. ד. הלכה למשה מסיני היא, שכאשר המחיצה אינה מגיעה לקרקע אומרים 'גוד אחית מחיצתא', היינו שרואים את המחיצה כאילו היא משוכה עד הקרקע. אולם זהו רק באופן שאין בה שיעור איך יתיישב למ"ד (לעיל ב.) שהקורה מונעת משום מחיצה. ו. ר"ח. וכ"ה ברש"י (פסחים נב. ד"ה פחות), וכמבואר לעיל (כ.). ז. רש"י (פסחים שם. ד"ה אם). ורייק בשפת אמת (שם) שכוונת רש"י בדוקא שיהיו שלושה זה לזו, והטעם משום שפחות מטפח אין בה היכר. וראה משי"כ בהערה הבאה. ח. כן מבואר ברש"י (שם), והמאירי הביא בשם הרמב"ם, 'אם יש בין שתיהן טפח כדי לקבל אריח ושאין בין זו לזו שלשה טפחים כשר'. וראה ברמב"ם לפנינו (שבת פי"ז הכ"ח). והראב"ד כתב שצריכות להיות סמוכות בתוך טפח ומחצה. וראה עוד בשאר ראשונים משי"כ. ט. בשפת אמת כתב, שיש לההיקן ג' טפחים בדוקא ולא פחות. י. רש"י (סוכה כה. ד"ה רק). יא. רש"י (ד"ה ריחיין). יב. רש"י (ד"ה למעלה) כמבואר ברישא (ד"ה עד). יג. כן גרס רש"י (ד"ה עד). וכי האחת מהן כדי לפוסלו. וראה משי"כ הרמב"ם. יד. רש"י (סוכה כה. ד"ה עד). טו. בן היא מסקנת השי"ס (פסחים נב:). לרכא, שסי"ל ולא אמרינן חבוט רמי כשאין הקורה רחבה טפח. טז. ולפי שבדרתו פחה לא סבר שנחלקו בזה חכמים ור"י (במכתי"ם). יז. השקו"ט בפירוש ר"ח בתוס' (ד"ה ומשהו). וכתבו עוד בשם רשב"ם ששנה לו כן בדעת רבי יהודה, ואמר לו רב שלא נחלקו בזה ומודה ר"י שצריכה להיות רחבה ובריאה. והקשו התוס' שא"כ יש למחוק את כל דברי המשנה בקורה של קש וכו'. והראשונים (הגה"מ, רעיב"ל ור"ן) כתבו שדב אינו חושש לשבש את המשנה, וכן אמר לעיל (כ:) אחנייה צריך למעט, אף שמשבש כזה את דברי המשנה שם. יח. רש"י (ד"ה מילי). יט. רש"י (ד"ה ורחץ) (מגילה כב:). כ. הרא"ש בתשובה (כלל ג סי' יט) שאל את הרשב"א, שהלא דבר זה נראה לעיניים שכן הוא ופה מקשה השי"ס מנה"מ. ובחידושי מהר"ל כתב ליישב ע"פ מה שהביאו התוס' (ד"ה ומשהו) שלפי חכמי המידות אין חשבון זה מדוקדק, ור"ב הרמב"ם (פי"ח הי"ב), ופי"ד גופא מקשה השי"ס מגלן שאפשר למטוך על שיעור זה אף שאינו מדוייק. וכ"כ בתוספת הרמב"ם (שם).

עין משפט
נר מצוה

פ"ג א מיי' פ"ה מהלכות כלים הלכה כ:
פ"ד ב מיי' שם הלכות שבת הלכה ט"ו סמ"ג עשין קכ"ח טוש"ע או"ח סי' שס"ג סעי' ב:
פ"ה ג מיי' שם הלכה ב:
פ"ו ד מיי' שם הלכה כא סמ"ג שם טוש"ע שם סעיף ה:
ב ה מיי' פ"ו מהל' שבת הלכה כג סמ"ג עשין קכ"ח טוש"ע או"ח סי' שס"ג סעי' ב:
ג ו מיי' פ"ה מהל' שבת הלכה ט"ו סמ"ג עשין קכ"ח טוש"ע או"ח סי' שס"ג סעי' ב:

כמה מרובע יהא של העגול רבינו. מפורש בכילאי מענרין (לקמן ל' ע"ב): **ש"מ** גודשא תלתא. תומר כ"ש דאפקא מינה לענין מקח ומתכר אם המוכר למח לו סלאה גדושה או לתקן לו כלי המדה: **פוק** חזי. פ"ה וכבר נהגו בלעז מסהזו וכיון לתיקן הלכה כרבי יוסי כלאי כ"ש בהילאי לתילמי רב הונא בר מתיא דלקיג בלאיים מודה בהילאי ורבי לעגום מי מלא כאמת כאגוז לתיקן ואם טחן מלא עד עופות ולמ"ד טחן מעכב עליהם הוי ארבי לרבי יוסי שהשמעינא ממתיק את המלח כדאמרן בפ' שמנה מרגים (שבת ד' קמ:) ולאו הן מי מלא המוזכים טחן שמן כאמילה לתוך המים או לתוך המלח: מצ

ו בַּמַּיִם בְּמִי מְקוֹה כָּל בְּשׂרוֹ מַיִם שֶׁבֹּל גּוּפוֹ עוֹלֶה בָּהֶן וּכְמָה הֵן אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוֹם שָׁלֹשׁ אַמּוֹת יִשְׁעוֹרוֹ חֲכָמִים מִי מְקוֹה אַרְבָּעִים סְאָה כַּמָּה הוּן לְהוּ חֲמֵשׁ מְאָה גַּרְמִידֵי לְתַלְתָּ מְאָה מְאָה לְמְאָה וְחַמְשִׁין חֲמִשִּׁין בְּאַרְבַּע מְאָה וְחַמְשִׁין סְגִיא הֲנֵי מִילֵי בְּרֵיבְעָא ס"מ שֶׁעֲשָׂה שְׁלֹמֹה עָגוֹל הָיָה. כְּדִכְתִיב עָגוֹל סָבִיב, וּמַמָּה שֶׁאֵין תּוֹךְ הַרְבָּעוֹת עָגוֹל אֵצֶל לְעוֹבֵי הַמִּמְצָעִית לְבַדָּה. כְּלֹל דְּבַר עָגוֹל וְחֹמֶר כַּמִּמְצָעִיתוֹ וּקְלֹר לְכָל נִדְלִין: **מִבְּדֵי** כַּמָּה מְרוּבָּע יֹתֵר עַל הָעָגוֹל כְּתִיב אַמּוֹת וְקָתָנֵי שְׁלֹשׁ אַמּוֹת וְחֹמֶשׁ נָמֵי מִמָּה שֶׁהָיָה מְמֻצְעָ עָגוֹל הָיָה. וְהָכִי ק

תא שמע הערשה טוכיתו. כפי' הישן (טוכה ד' מ"ה) מוקי לה לעניין שלא נהגוה ישראל דלא תקשי לרב מתא בר יעקב דאמר כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד בעוה"ר מיניעה שכהוחם מונעינהו, לכן ולכלן לא קשיא דרב מתא בר יעקב אמר: היצת הקנים. קנים מסוככים. פליגי שניי

השמד באליו. שלח הוקבע שם לשם מיקון מבוי. דלא כאמוראי לקן:

ויכא דא"א בסבינן ע"י"ה מאתמול. שכיה שם למי לאחר, ומפל בשבת: לאוצתמוי באילן, ויעלה ויפלוט פיום טוב': היה שם. כפפי: בילפות מעין בפרק שני: היצת הקנים. קנים מסוככים.

איתמר לחי העומד מאליו אביי אמר הוי לחי רבא אמר לא הוי לחי היכא דלא סמכינן עליה מאתמול בולי עלמא לא פליגי דלא הוי לחי כי פליגי היכא דסמכינן עליה מאתמול אביי אמר [א]הוי לחי דהא סמכינן עליה מאתמול רבא אמר לא הוי לחי כיון דמעיקרא לאו אדעתיה דהכי עבידי לא הוי לחי קא פלקא דעתך כי היכי דפלגי בלחי פליגי נמי בחציצה ת"ש [ב]העושה סיכתו בין האילנות ואילנות דפנות לה כשירה הבא במאי עסקינן שכפנן מתחילה לכך אי הכי פשיטא מהו דתימא ליגזור דילמא אתי לאשתמושי באילן קמ"ל ת"ש [ג]היה שם אילן או גדר או חצות הקנים נידון כשום דיומר הבא נמי במאי עסקינן שעשאן מתחילה לכך אי הכי מאי קמ"ל [קמ"ל] חצות הקנים קנה קנה פחות משלשה טפחים [ד]כדבעא מינה אביי מרבה ת"ש אילן המסוך על הארץ אם אין נופו גבוה מן הארץ ג' טפחים מטלטלין תחתיו הבא נמי במאי עסקינן שנעטו מתחילה לכך אי הכי ליטלטל בכולו אלמה אמר רב הונא בריה דרב יהושע אין מטלטלין בו אלא בית מאתים משום דהוי דירה שתשמישה לאויר [ה]וכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה אלא בית מאתים ת"ש [ו]שבת בתל שהוא גבוה עשרה והוא מארבע אמות על ארבע אמות וכן בנקע שהוא עמוק עשרה והוא מארבע אמות ועד בית סאתים וכן בנקע שהוא עמוק עשרה והוא מארבע אמות ועד בית סאתים וקמה [ז]קצורה ושיבולות מקיפות אותה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה וכי תימא הבא נמי שעשה מתחילה לכך בשלמא קמה לחי אלפים אמה וכי תימא הבא נמי שעשה מתחילה לכך בשלמא קמה לחי אלא תל ונקע מאי איכא למימר אלא [ח]במחצות כולי עלמא לא פליגי דהויא מחיצה כי פליגי בלחי אביי לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה ומחיצה העשויה מאליה הויא מחיצה ורבא לטעמיה דאמר [ט]לחי משום היכר אי עבידא בידים הויא היכר ואי לא לא הוי היכר ת"ש אבני גדר היוצאות מן הגדר מובדלות זו מזו פחות משלשה אין צריך לחי אחר שלשה צריך לחי אחר הבא נמי שבנאן מתחילה לכך אי הכי פשיטא מהו דתימא למיסר בניינא הוא דעבידא קמ"ל ת"ש [י]דתני ר' חייא כותל שצידו אחד כנוס מחברי בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים ובין שנראה מבפנים ושוה מבחוץ נדון משום לחי הבא נמי שעשאו מתחילה לכך אי הכי מאי קמ"ל הא קמ"ל נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי תא שמע רבה הוה יתיב בההוא מבואה הוה יתיב רב הונא קמיה אמר ליה לשמעיה זיל אייתי לי כוזא דמיא עד דאתא נפל לחיא אחוי ליה בידיה קם אדוכתיה [יא]אמר ליה רב הונא לא סבר לה מר לסמוך אדיקלא אמר [יב]דמי האי מרבנן כמאן דלא פרשי אינשי שמעתא מי סמכינן עליה מאתמול דלא סמכינן הא סמכינן הוי לחי לימא אביי ורבא בדלא סמכינן עליה פליגי הא סמכינן עליה הוה לחי לא ס"ד דההוא ברקא בדלא סמכינן עליה פליגי [יג]אלא בדלא סמכינן עליה הוה לחי לא ס"ד דההוא ברקא בדלא סמכינן עליה פליגי הא סמכינן עליה הוה לחי והכתנן קים לן להלכתא כלחי דלחי העומד מאליו: **מתני'** [יד]בכל עושין דהוה בי כר חבו דהוו [טו]פליגי בה אביי ורבא כולי שניהו: **מתני'** [טז]בכל עושין עשאו גוללו לקבר מטמת לטולם בהלכ כמת עלמו, ולפי ניטל מעם. דתניא כפ' כהמה המקשה (חולין נב:) כל תקר נגע על פני השדה לרפות גוללו ירופף: וכל

[א] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [ב] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [ג] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [ד] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [ה] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [ו] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [ז] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [ח] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [ט] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [י] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [יא] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [יב] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [יג] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [יד] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [טו] ב"ב ד' ל"ג ע"ב. [טז] ב"ב ד' ל"ג ע"ב.

מבוי פרק ראשון עירובין

במים משמעותם מים הנקודים במקום אחד[א] ומחוברים יחדיו[ב], ומכך דרשו חכמים שצריך לטבול במי מקוה[ג]. ומהנאמר בפסוק - 'כל בשרו' דרשו חכמים ששיעור המקוה הוא, שיהיו בו מים שכל גופו עולה בהן. וכמה מים הן שיוכל כל גופו לעלות בהן, אמה על אמה כרוחב ארם בריות עם זרועותיו[ד] ברום שלש אמות שכן הוא גובה האדם עד כתיפיו, ובכניסתו יעלו המים ויכסו את ראשו[ה] או שיכוף ראשו למים[ו]. וישיערו חכמים מי מקוה שממלאים ששת של אמה על אמה ברום ג' אמות, שהם ארבעים סאה.

על פי שיעור זה, יש לחשב כמה מכיל הים שעשה שלמה [שרבי חייא אמר שהיה בו מים כשיעור מאה וחמישים מקוואות] - כמה היו להו - כמה חלקים בשיעור אמה על אמה ברום אמה מכיל הים שעשה שלמה, חמש מאה ורמימי - אמות[ז]. חשבון זה הוא אילו היה הים מרובע, עשר אמות אורך על עשר אמות רוחב בגובה חמש אמות, יש לחלקו ככיכול לעשרה רצועות ברוחב אמה, נמצאו בידינו עשר רצועות של אמה ארוכה עשר אמות ורחבה אמה. נחלק כל אחת מהן לעשרה חלקים, נמצאו בידינו מאה חלקים בשיעור אמה על אמה בגובה חמש אמות. נחלק כל אחד מהם לגובהו לחמשה חלקים ימצאו בידינו חמש מאות חלקים של אמה על אמה ברום אמה[ח].

העולה, שלשת מאה אמות מתוך החמש מאות שבידינו, יש שיעור של מאה מקוואות, שהרי כל אחת מהן שלוש אמות. לעוד מאה וחמשין - חמישים מקוואות. ומתוך המאתים הנותרות, יש שיעור של עוד חמשין - חמישים מקוואות. וא"כ קשה שבארבע מאה וחמשין אמות סגיא - די להשיג שיעור של מאה וחמישים מקוואות, וא"כ בים שעשה שלמה שהיה חמש מאות אמה, יש שיעור של יותר מכך, וקשים דברי רבי חייא.

ומתרץ, הני מילי - מה שאמרנו שיש בים חמש מאות אמה, כן הוא אילו היה הים עשוי בריבוע, אולם ים שעשה שלמה עגול היה ויש בו פחות מהריבוע, שהרי יש להפחית את מקום הקרנות. ומקשה עוד, מכדי, כמה מרובע יתר על העגול רבינ, שהרי עיגול שרוחבו אמה היקפו שלוש אמות, וריבוע שאורכו ורוחבו אמה היקפו ארבע אמותי, וא"כ מידתו של הים היתה שלוש מאות שבעים וחמש אמה. ועדיין קשה, שלארבע מאה אמות במרובע שהן שלוש מאות אמות מתוך גודלו של הים [שהיה עגול], יש שיעור של מאה מקוואות, לעוד מאה אמות במרובע שהן השבעים וחמש אמות הנותרות, יש שיעור של עוד עשרים וחמשה מקוואות. וא"כ, הני שלוש מאות ושבעים וחמש אמה שהיו בים, שיעורם כמאה ועשרים וחמשה מקוואות בלבד הוו להו, ולא כפי שאמר רבי חייא שהיה שיעורו כמאה וחמישים מקוואות.

תני רמי בר יחזקאל, ים שעשה שלמה שלש אמות תחתונות מרובעות היו, שבהם שיעור מאה מקוואות', ושתים עליונות עגולות היו, ואילו היו מרובעות היו מכילות מאתיים אמה"א, וכשנפחית מהן שליש מחמת העיגול הרי הן מאה וחמישים אמה שהם חמישים מקוואות'ב.

עתה מבאר את דברי רמי בר יחזקאל, מנין לו שכך היה נראה הים - נהי דאיכא לא מצית אמרת שהאמת התחתונות היו עגולות והעליונות מרובעות, דשתו עגול כתיב. אלא אימא חדא - שרק האמה העליונה היתה עגולה, וא"כ שיעורו גדול ממאה וחמישים מקוואות. ומתרץ, לא סלקא דעתך, דכתיב בנודלו של הים 'אלפים בת יכיל', שמכיל הוא אלפיים מידות הנקראות 'בת'. ומבאר, 'בת' כמה הויא שלש סאין, דכתיב 'מעשר הבת מן הכור'. שהכור שלושים סאה והבת שהיא מעשר מהכור הרי היא שלוש סאין. וא"כ עולה דהוה להו אלפים בת אלו שיתא אלפי גריוי - סאין, שהם בריוק שיעור של מאה וחמישים מקוואות'ג.

והא כתיב במקום אחר על הים שעשה שלמה, שהיה 'מחזיק בתים שלשת אלפים'. ומתרץ, ההיא לגודשא, אילו היו ממלאים אותו בדבר יבש'ד, היה מכיל שלושת אלפים בת ע"י תוספת הגודש. אמר אביי, שמע מינה לעניין מקח וממכר, כאשר התחייב לתת מנה גדושה וכדומה'ה, שהאי גודשה בכלי שגובהו חצי מארכו ורוחבו'ו תלתא הוי, כאשר מצאנו שהים מכיל אלפיים בת ועם גודשו שלושת אלפים בת. ותנן נמי, לענין טומאה, שידה תיבה ומגדל, כוורת הקש, וכוורת הקנים, ובור שעושים בתוך ספינה אלכסנדרית למלאותו מים מתוקים לשתיה, אף על פי שיש להן שלש והן מחזיקות ארבעים סאה בלח, שהן בוריים ביבש, טהורין, שאין תורת כלי עליהם משום שאינם מיטלטלים כשהם מלאים מחמת כובדן'ז, וטומאת כלי עץ נלמדה משק המיטלטל מלא וריקן'ח. ובתוך דבריו הזכיר החנא שכלי המחזיק ארבעים סאה בלח מחזיק כוריים ביבש [שהם ששים סאה], הרי שגם החנא סבר שגודש הכלי הוא שליש.

משנה

להיין שאמרו (לעיל יח:) בהכשר מבוי, גובהן עשרה טפחים, ורחבן ועוביין כל שהוא. רבי יוסי אומר, רחבן שלשה טפחים.

גמרא

להיין שאמרו כו'. מכך שנקטה המשנה 'להיין' בלשון רבים רוצה הגמ' לדייק - לימא תנן פתמא ברבי אלעזר, דאמר (סה) להיין בעינן. ודוחה, לא, מאי להיין בלשון רבים להיין דעלמא - להיין של כל המבואות'ט. אי הכי, קורה נמי השנויה במשנה לעיל (יג:) בלשון יחיד, ניתני קורות, ונבאר מאי קורות קורות דעלמא. אלא מבאר באופן אחר - הכי קאמר, אותן להיין שנחלקו בהן רבי אלעזר וחכמים, ולחכמים די באחד ולר"א צריך שנים', לענין שיעורם לא נחלקו'א ומודים שגובהן עשרה טפחים, ורוחבן ועוביין כל שהוא.

וכמה כל שהוא, שהרי מצאנו בכמה מקומות שאף כל שהוא יש לו שיעור'ב. תני רבי חייא, אפילו כחוט הכרכל - חוט שמעמידים וקושרים בו את בית הצואר של המעיל'ג, ושיעורו קטן ביותר'ד.

תנא, עשה להי לחצי מבוי - באמצע המבוי, אין לו היתר לטלטל אלא בחצי מבוי מהלחי ולפנים'ה. ומקשה פשיטא שאסור לטלטל מהלחי ולחוץ, שהרי לחצי זה אין לחי. ומתרץ, אלא אימא, יש לו חצי מבוי, שבא להשמיענו שבחצי הפנימי מותר לטלטל. הא נמי פשיטא, מהו דתימא, ליחוש שמא נתיר לו לטלטל מהלחי ולפנים דילמא אתי לאישתמושי בכוליה, קא משמע לן.

אמר רבא, עשה להי למבוי והגביהו מן הקרקע שלשה, או שהפליגו מן הכותל שלשה, לא עשה לא כלום. אפילו להכין שבשון בן גמליאל דאמר (לעיל ט.) אמרינן לבוד עד ארבעה טפחים, הני מילי למעלה וכנגן, בקורה שאינה מגיעה לכותל (לעיל ט:), אבל למטה, כיון דהויא מחיצה שהדיין בוקעין בה, לא קאמר משום שבקיעת הגדיים מעכבת את הלבוד'ו.

רבי יוסי אומר רחבן ג' טפחים: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, אין הלכה כרבי יוסי לא בהילכי - שאוסר לעשות בשבת מי מלח מועטים'ז ולא בלחיין שמצריך שלושה טפחים. אע"ג שבשניהם מסתבר טעמו של ר' יוסי'ח, אמר ליה רב הונא בר חינגא לרב יוסף, בהילכי אמרת לן בצעירותך ובלחיין לא אמרת לן'ט. אמר לו רב יוסף, מאי שנא בהילכי שאתה מקבל את דברי לפסוק שלא כר' יוסי, משום דפליגי רבנן עליה, לחיין נמי פליגי רבנן עליה. אמר ליה רב הונא בר חינגא לרב יוסף, שאני להין, משום דקאי רבי כוותיה ואינו יחיד כנגד רבים.

המשך בהשמטות אחר עמודי הגמרא

א. רש"י (ל"ל ד: ד"ה כמים). ב. רש"י (ד"ה כמים) ובחגיגה (יא, ב"ה כמקוה) פירש רש"י, שהכי"ת של 'במים' מניקר בפתח, שמשמעותו מים המיוחדים, והיינו מי גשמים ולא מים שאובים. ג. אלמא אינו צריך מים חיים, שהפסוק אינו מוכיר 'חיים', ומכך שכתב נאמר 'מים חיים' משמע שאפי' שאובים אינם צריכים מים חיים (רש"י ד"ה אינו צריך שם). ד. בב"ב (קו:) מבואר שרחב אדם עם פלגרשיו הוא אמה, ואף שהכל כלא מלבושיו וא"כ די בפחות מאמה על אמה, כתבו התוס' (שם ד"ה קו: שקבעו הכמים שיעור גדולה, ודאה עוד משי"כ בחגיגה (יא, ד"ה כמים). ה. תוס' (שם ד"ה כמים). ו. תוס' (שם ד"ה כמים). ז. תוס' (ב"ב שם ד"ה אמה). ח. ע"פ רש"י (ד"ה ק:-קא:). ט. רש"י (ד"ה ממדי). י. אם נחלקם לעשר רצועות, יכל אחת מהן לעשרה חלקים, יעלו בידינו שלוש מאות חלקים של אמה על אמה ברום שלוש עשרה אמות. יא. שנחלקם לעשר רצועות וכל אחת לעשרה חלקים, יהיו בידינו מאה חלקים של אמה על אמה בגובה שתי אמות, וכשנחלקם לגובהם לשני חלקים של גובה אמה, יהיו בידינו מאתיים חלקים של אמה על אמה ברום אמה. יב. רש"י (ד"ה אלא אימא יב:). יג. מאה וחמישים פעמים ארבעים סאה [בשיעור מקוה].

עולים ששת אלפים סאין (רש"י ד"ה ר' אלעזר). ומלכתחילה יכל להוכיח מפסוק זה כרבי חייא, אלא שרצה להדגיש הדיוק הכיל היו ששת אלפים סאה (ריטב"א). יד. רש"י (ד"ה שהכל טו, תוס' (ד"ה ר' יוחנן). טז. רש"י (ד"ה אמר). ויבשבת (ט. ד"ה אמר). הוסיף עוד, שדווקא אם הם בעגולים, וראה עוד מש"כ הריטב"א כאן). יז. רש"י (ד"ה קורות). יח. רש"י (שם ד"ה ומבואר שם (פ:). יט. רש"י (ד"ה אלא אימא) ובחגיגה (שם ד"ה אלא). כ. אולם אין בדברי סתימה כדעת ר"ח (רש"י ד"ה [ביין שנתלש]). כא. ריטב"א. כב. לקמן (פ:), יחבים של עירוב מגביהה מן הקרקע כל שהוא). ומבואר שם שהכוונה טפח (רשב"ם ד"ה ועביין). כג. ראה רש"י בשבת (קי: ד"ה שנתנה). כד. ואם שיעור זה הוא בדווקא, או שהכוונה שאין לדבר שיעור, ראה בלקוט ביאורים. כה. רש"י (ד"ה [אלו הייתי]). כו. רש"י (ד"ה [מכלום]). כז. ראה מה שנתבאר לעיל (ע"א ד"ה [אבר מן החי]). כח. ראה שבת (קי:). כט. ריטב"א. ל. רב יוסף הלה ושכח הלכתו למדרגה ולאחר זמן כשהיה מחליף דבריו היו מזכירין אותו תלמידיו. כך ליישבהנו בראשונה. (רש"י שבת יב: ד"ה [זימנין]).

איתמר לחי הרחב פחות מד' אמות[א] העומד מאליו. כגון אילן שצמח מאליו בפתח המבוי, או אפילו לחי שהוקבע שם כדים אך לא לשם תיקון המבוי[ב]. אביי אמר הוי לחי רבא אמר לא הוי לחי. ובהמשך יתבאר במאי פליגי ובאיזה אופן פליגי.

היכא דלא סמכינן עליה מאתמול. שלפני השבת היה שם לחי אחר אלא שנפל בשבת[ג], וכעת רוצים לסמוך עליו כדי לטלטל במבוי, כולי עלמא לא פליגי דלא הוי לחי. שהרי להדיא לא היתה כוונתם קודם השבת לסמוך עליו[ד]. כי פליגי היכא דסמכינן עליה מאתמול שכבר הוצרכו ללחי זה קודם. אביי אמר הוי לחי דהא סמכינן עליה מאתמול ודי בזה שסמכו עליו. רבא אמר לא הוי לחי, כיון דמעיקרא לאו אדעתיה דהכי עבידי לא הוי לחי. שצריך לחי שהוקבע בידי אדם לשם היתר המבוי.

קא סלקא דעתך כי היכי דפליגי בלחי עלמא פליגי נמי בסהיצה. שאביי ורבא נחלקו אף לענין מחיצה אם צריך לעשותה מערי"ש ע"מ שתשמש כמחיצה [אם כי לאו דווקא לשם תיקון המבוי לשבת כמו לחי[ה]].

ת"ש העושה סיכתו בין האילנות והאילנות דפנות לה אף שמסתמא לכתחילה האילנות לא יועדו לשמש כמחיצה כשרה וקשיא לרבא. הכא במאי עסקינן שנטען מתחילה לכך.

אי הכי פשיטא ומה באה המשנה לאשמועינן דמאי שנא משאר מחיצות מה"ת דתימא ליגזור דילמא אתי לאשתמושי באילן. שהיינו אומרים לגזור שלא להשתמש באילנות כדפנות לסוכה מחשש שיעלה על האילן ביום טוב ויתלוש[ו], והוא דבר האסור משום מלאכת קוצר (פיה"מ). קמ"ל.

ת"ש היה שם אילן או גדר או היצת הקנים ולא נעשו ע"מ שישמשו כדיומד [-עמוד אחד שנראה כשנים שעשאו כמרובין]. נידון משום דיומד. והשתא סברה הגמרא שפשי בידאות [שע"י נאמר ההיתר של דיומדין] חשיבי יותר מחיצה מלחי ולכך בדיומדין לא צריך סמיכה מערב שבת[ז]. הכא נמי במאי עסקינן שעשאן מתחילה לכך, אי הכי מאי קמ"ל, וקמ"ל חיצת הקנים קנה קנה פחות משלשה טפחים כדבעא מיניה אביי מרבה. לקמן (פיה"מ) שאל אביי את רבה האם מחיצת קנים שהמרחק בין קנה לחבירו הוא פחות משלשה טפחים, נידון משום דיומד, שהרי מדין לבוד הקנים נחשבים מחוברים, או דילמא כיון שבפשי בידאות הקלנו שאפילו שהדיומדין הם פרוץ מרובה כשרים, די לנו בקולא זאת ולא נקל עוד, אלא נצריך שהדיומד עצמו יהא עומד מדובה או שיהא מחיצה גמורה של שתי וערב[ח] - וזה התירוש שקמ"ל בברייתא, שמחיצת קנים שבה כל קנה עומד פחות מג' טפחים מחברו, נידונית משום דיומד.

ת"ש אילן המסיך על הארץ והאויר שתחת האילן באמצעו אצל עיקרו גבוה עשרה טפחים, אם אין נופו מן הצדדים גבוה מן הארץ שלשה טפחים מטלטלין תחתיו, כיון שהענפים יוצרים מחיצות אפילו לשלכתחילה לא יועדו לשמש למחיצה [וצריך לקשור הענפים לארץ כדי שלא יזוזו ברוח מצויה], וכן למלאות בין הענפים תבן וקש (פיה"מ). וקשיא לרבא. הכא נמי במאי עסקינן שנטען מתחילה לכך.

אי הכי ליטלטל בכולו, אלמה אמר רב הונא ברייה דרב יהושע אין מטלטלין בו אלא בית סאתים. כדין שטח המקוף שלא כהלכתו שאם גודלו יותר מבית סאתים דינו ככרמלית ואסור לטלטל בו יותר מארבע אמות[ט]. והכא אם אכן נטע את האילן מתחילו, לשם מחיצה, היינו צריכים להתיר לטלטל בכל השטח המוקף אפילו אם גודלו יותר מבית סאתים.

משום דהוי דירה שתשמישה לאויר. מתרצת הגמרא שאין החסרון במחיצות אלא בכך שהאילן ניטע לצורך שיוכלו לדור שם שומרי השדות, אולם מצד עצמו אין לו שם דירה יכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה אלא בית סאתים, ואפילו שהמקום מקורה דינו כקרפף שאין מטלטלין בה אלא בית סאתים[י].

תא שמע שבת בתל שהוא גבוה עשרה, והתל חשוב כאילו כולו מוקף מחיצות מחמת צדדי התל שהם גבוהים עשרה טפחים, והוא מארבע אמות ועד בית סאתים. כיון שהיא דירה שתשמישה לאויר, מהדת בטלטול דק אם פחותה מבית סאתים[יא] וכן בנקב שהוא עמוק עשרה והיא מארבע אמות ועד בית סאתים. והטעם בזה כנ"ל, וקמה קצורה ישיבולת סקיפית אותה [ובזה אם אמנם בשעה שקצר את השיבולות היה כוונתו ע"מ לדור באמצע, המקום חשוב מוקף לדירה ומהדר לטלטל אף ביותר מבית סאתים[יב]. מהדך את כילה יחוצה לה אלפים אמה כשיעור תחום שבת, ומוכח שמחיצה העומדת מאליה שמה מחיצה.

וכי תימא הכי נמי שנעשה מתחילה לכך, בשלמא קמה לחי שבקמה אפשר לומר שעשה מתחילה לכך, אלא תל ונקע מאי איכא למימר. ואף שגם תל ונקע אפשר לעשותן בידי אדם, אך מסתמא לא אידי באופן זה כיון שהוא טורח גדול לעשות תל ונקע יותר מבית סאתים[יג].

אלא בסהיצות כולי עלמא לא פליגי דהויא מחיצה. שמחיצה העומדת מאליה כשרה ולא צריכים לסמוך עליה מערב שבת[יד], כי פליגי בלחי, אביי סבעיתא דאמר לחי משום מחיצה. לקמן (ה.) גבי היה גבוה מכ' אמה ובא למעטו דאביי סבר קורה משום מחיצה וכ"ש לחי[טו] ומחיצה העשויה מאליה הויא מחיצה. ורבא סבעיתא דאמר לחי משום היכר כמבואר לעיל (ג:), אי עבידא בידים הויא היכר כיון שהועמד לשם לחי יש קול וזה ההיכר שלו[טז] ואי לא לא הוי היכר.

אחר שהעמידו מחלוקת אביי ורבא בלחי בלבד. באים להכריע כמי הלכה. תא שמע אבני גדר הנזצאות מן הגדר לתוך שטח המבוי מזבדלות זו מזו פחות משלשה טפחים, אין צריך לחי אחר, כיון דאמרינן לבוד והאבנים חשובות כאילו הן מחוברות, שלשה צריך לחי אחר. ומוכח שלחי העומד מאליו הוי לחי. הכא נמי שבנאן מתחילה לכך. אי הכי פשיטא. מה"ת דתימא למיכר בניינא הוא דעבידא הייתי אומר שנראה שעשה כך כדי שיוכל להצמיד בנין אחר לבניינו, וכיון שכן דרך הבנאים לעשות אין בזה משום היכר אפילו שבנאן מתחילה לכך[יז] קמ"ל.

תא שמע דתני רבי חייא בותי שצידי אחד כנום מחברו, בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים ובין שנראה מבפנים ושוה מבחוץ, נדון משום לחי, וכיון דתני בותי ולא תני בסתמא לחי הנראה מבחוץ וכו', ש"מ דאתא לאשמועינן שאע"ג שלא עשאו לשם לחי כשרי. הכא נמי עשאי מתחילה כך, אי הכי מאי קמ"ל, הא קמ"ל נראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי. שהרי מצינו (ל"ל ה:) שנחלקו בזה.

תא שמע דרב הונה יתיב בההוא מבואה בשבת, הוה יתיב רב הונא קמיה, אמר ליה לשמעיה זיל איתי לי כוזא דמיא כיון שהמבוי היה מתוקן כהלכתו, ער דאתא נפל ליה, אחוי ליה בידיה רב הראה בידו לשמש שהלחי נפל וממילא אסור לו יותר לטלטל את המים, קם אדוכתיה והשמש נעמד במקומו[יח]. אמר ליה רב הונא לא כבר אמר לך מר לפמיך אדיקנא על הדקל שעמד בפתח המבוי, אמר דמי האי מרבנן כמאן דלא פרשי אינשי שמשתא כלומר שאינו יודע ההלכה, מי סמכינן עליה מאתמול הוי מאמול היה לחי אחר וכיון שלא סמך על הדקל מערי"ש לא הוי לחי כשר. טעמא דלא סמכינן, הא סמכינן הוי לחי אע"ג שלא נטעו מתחילה לשם לחי, לימא אביי ורבא בדלא ממכינן עליה פליגי, הא סמכינן עליה הוי לחי והיינו שאף רבא יודה בלחי העומד מאליו שסמכו עליו מערי"ש שכשר. לא ס"ד, דההוא ברקא דהוה בי בר חבו והעמוד שנעשה לצורך הברקא היה בראש מבוי ולגבי המבוי היה כלחי העומד מאליו, דהוו פליגי בה אביי ורבא כולי שנייהו. וכיון שנחלקו כל השנים הרי שנחלקו אף בסמכו עליו מערי"ש. והלכה כאביי שלחי העומד מאליו שסמכו עליו מערב שבת הוי לחי, והוא המצוין באות ל' שביע"ל קנ"ם[יט].

משנה

בכל עושין לחיין אפילו בדבר שיש בו רוח חיים, ולא חוששים שמא תמות כיון שמיחה לא שכיחא, וכן לא חוששים שמא תברח כיון שהיא קשורה, ולשמא הרבץ תחתיה והיא לא תהיה גבוהה עשרה טפחים לא חוששים כיון שהיא קשורה כתבלים לכוהלי המבוי[כ]. ורבי מאיר אוסר. ומסמא משום גולל עור נחלקו חכמים ור"מ, אם הכל מטמא כאוהל

א. ריטב"א (ה"ב ממי פ"ה:) כיון שברחב ד' אמות אביי מודה דלא הוי לחי משום שהיא עומד מאליו [כמבואר לעיל ה:, וברש"י שם]. ב. ב"י (סימן שס"ג ד"ה ומלמד) ג. רש"י (ה"ב פיה"מ). ד. להלכה צריך שישסכו עליו מערב שבת, אבל לא צריך למסוך להדיא, ועצם זה שלא היה שם לחי אחר השיב ששיר שמנו עליו (כי" שם יק מסק המ"מ פסק י"ח). אולם אם להדיא לא סמכו עליו בשבת, צריכים לשבת הכאה להסתך עליו להדיא (מסק"א שם פ"ק ט"ו). ה. נאו"י (ה"ה ס"ק"ו), וכ"כ החזו"א (סימן כ"ו סק"ה). ו. רש"י. ז. רש"י (ה"ה ד"ה ומלמד) דראה בציורים לדף י"ג. ח. שפת אמת (ה"ה ד"ה אם אם לא). וכתב שם שלפמקנא אין הדיומד חשוב מחיצה יותר מלחי כיון שהוא פרוץ מרובה על העומד, אלא שהוא מחיי כמחיצה וזוטה ללחי. ט. ריטב"א לקמן (ע: ד"ה המקיף קצה). י. רמב"ם (שם פרי"ב ה"כ), וכן פסק הכסו"מ (סימן שס"ג סק"ו) והחיי"ם (שיעורים כלי ח"ו) הקשה ולא הביאוהו

היאך קושרן בארץ, ונראה לומר כי מלה בארץ שכתב הוא טעות סופר וצ"ל כאחת. יא. ריטב"א (ה"ה ד"ה ומלמד). יב. ב"ח (שם ס"ק ל"ו) ודלא כתוס' (ב. ד"ה אלא). יג. גאון יעקב (ה"ה ד"ה שם). יד. רש"י (ה"ה ד"ה ס"ד). טו. פה"רש"א, ועי"ש מה שהוסיף לתרץ. וראה עוד בילקוט ביאורים. טז. ראי"ש (סימן ל'). וכן פסק הטור (סימן שם). יז. תוס' (ה"ה ד"ה אביי). הבעל המאור (ב. מדפי הרי"ף) והתוס' הי"ד (ב.) כתבו שאביי לטעמיה שאמר להשתמש בין הלחיים (לעיל ג.) כיון שסבר לחי משום מחיצה, ומחיצה מתרת רק לפניה והימנה. יח. תוס' לעיל ה: (ד"ה אלמה). יט. ריטב"א (ה"ה ד"ה ומסמא). כ. מהר"ל בגור אריה (ה"ה ד"ה שלשה). כא. ברש"א סבראי שרב אמר לשמש שיעמוד כדי שהוא עצמו ישמש כלחי למבוי, וראה בילקוט ביאורים. כב. רש"י (ה"ה ד"ה ומלמד). אמנם ר"ת בתוס' לעיל (ה: ד"ה שמש) מסק כרבא. כג. רבינו יהונתן (ה: מדפי הרי"ף).

תלמוד
ליתר והכא לה׳ אבל מקום. ופ״ת ואפילו וכתב לה כלל כספר פרט אין כאן אפילו מידי לחבירתה לא ר״ל ונתן בידה חוב וכלל אף על גב דלא מייתי בגבייתא אלא כללא קתני אין לחוש כדקתני בקדושין בפ״ק (ד׳ סה:) דקתני בגבייתא אין לי אלא מלוה על פה שכתב לו שטר מנין ת״ל והקמת על כל דבר המקח ניר ומשמע בתר הכי דמכלל יפקיו וכלל דברים דקתמר ונתת בתוכו חוב וכלל: **כמה** ספר דבר שאין בו רוח חיים. כפ׳ בכל מערכיו (בקונ׳ ד׳ סה:) נגי מעשר שני [נכנקר ובגללן נקנו כל של סופרי ומגדולי קרקע ובפרק קמא לקוהכה (ד׳ יח:) נגי מגיהה נקנו מה מגיהה דכר שאינו מקבל טומאה ונגולו מן התורת הכל לפי מה שהוא לחכמים:

ורבנן האי וכתב לה מאי עבדי. תע״ג לשלטריך למלרם וכתב לה לשמה (ב) מרי וכתב לה מתיבי והא דלמדינהו בהמגרש (גיטין ד׳ פו.) וכתב לה ולא לה ולאחרנה הכח דרים מלה דוכתב לה:

בכתיבה מתגרשת ולא בכפף. כך לרכה לה מתיב מלא נרסת אבל נמחני נפקא ליה בפרק קמא דקדושין (ד׳ ה.) מבכתיב למען יטב לך ומקרא נפקא ליה מקרא קטנה שהוחה בבקעה ובגר. אלמנה ואינה ראויה לכהן הרי היא כבעולה לכהן הדיוט ופסולה לכהונה גדולה ומגרשה ואינה מתגרשת בכפף ולא בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכפף ולא בכתיבה ת״ש דתניא ר׳ מאיר אומר בל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא רופן למוכה ולא לחי למבוי לא פסין לבידאות ולא גולל לקבר משום רבי יוסי הגלילי אמרו אף אין כותבין עליו גיטי נשים מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי ר׳ תניא ר׳ ספר אין לי אלא ספר מנין לרבות כל דבר ת״ל וכתב לה מכל מקום אם כן מה ת״ל ספר לומר לך מה ספר דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל אף כל דבר שאין בו רוח חיים ואני אומר לרבות כל דבר ת״ל לספירת דברים בעלמא הוא דאתא ורבנן האי וכתב לה מאי דרשי ביה ההוא מבעי ליה בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכפף פלגא דעתך אמינא הואיל ואיתקש יציאה להויה מה הויה בכפף אף יציאה בכפף קמ״ל ור׳ יוסי הגלילי האי סברא מנא ליה נפקא ליה ממפר כריתות ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה ורבנן האי ספר כריתות מיבעי ליה לדבר הכורת בינו לבינה לברתניא הרי זה גיטך על מנת שלא תשתני יין על מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה כריתות כל שלשים יום הרי זה כריתות ורבי יוסי הגלילי נפקא ליה מכרת כריתות ורבנן כרת כריתות לא דרשי:

מתני׳ שירה שחגתה בבקעה והקיפה כלי בחמה מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא גדר גבוה עשרה טפחים ולא יהו פירצות יתרות על הבנין כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא בפחת יתר מכאן אסור: **גמ׳** איתמר פרוץ כעומד רב פפא אמר מותר רב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור רב פפא אמר מותר הכי אמרה רחמנא למשה לא תפרון רובה רב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור הכי אמרה רחמנא למשה גדור רובה תנן ולא יהו פירצות יתרות על הבנין הא בבנין מותר לא תיכא הא כבנין מותר אלא אימא אם בנין יהר על הפירצה מותר אבל בבנין מאי אסור אי הכי ליחני לא יהו פירצות בבנין קשיא ח״ש הכקרה סוכתו בשפודין או בארובות המטה אם יש ריוח ביניהן במותן כשירה הכא במאי עסקינן שנשכנס ויצא והא אשכח לצמצם אמר רבי אמי במערדך רבא אמר אם היו נתונין ערב נותנו שתי שתי נותנו ערב ח״ש שירה שחגתה בבקעה והקיפה בגמלין באוכפות בעבותין ודבי מאיר מסתבר. ונעשמ דרבי מאיר מפרש במסכת סוכה (ד׳ כט:) כיטולטו משום דקסבר כל מחיצה העומדת ברוח מיום [ב] מיהו ממילה: **גמ׳** ולא גזזוה לבקר. כלומר אם עמאו גזזו אין אם גזזו מל עליו לעומת. גזזו היה מיסוי שנותנין דף על המת: **מתני׳** ספר שכתבו שלא לשמו פסול. ופ״ת אבל מותר לכתוב לשם אחרת ואפילו לכתוב לשם אשה ואפילו לכתוב לשם עבד עברי ואפילו לכתוב לשם עבד כנעני

בעביטין בשליפין בקנים בקולחות כמטלטלין בתוכה ובלבד שלא יהא בין גמל לגמל כמלא גמל ובין אוכף לאוכף כמלא אוכף ובין עביט לעביט כמלא עביט הכא נמי בשנכנס ויוצא תא שמע [ט] נמצאת אתה אומר שלש מדות במחיצות [י] כל שהוא פרות משלשה צריך שלא יהא בין זה לזה כשלשה [יא] כדי שלא יזדקר הגדי בבת ראש [יב] כל שהוא ג' וכמלוא עד ד' צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו כדי שלא יהא פרוץ בעומד ואם היה פרוץ מרובה על העומד אף בנגד העומד אסור כל שהוא ד' ומארבעה עד עשר אמות צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו שלא יהא פרוץ בעומד ואם היה פרוץ כעומד בנגד העומד מותר בנגד הפרוץ אסור [יג] היו שם קנים הדוקרנים ועושה להן פיאה מלמעלה אפילו ביותר מעשר מותר קתני מיהת רישא נמי, עד ד' ובלבד שלא יהא בין זה לזה כמלואו דרב פפא אמר לך רב פפא מאי מלואו [יד] נכנס ויוצא הכי נמי מסתברא מדקתני אם היה פרוץ מרובה על העומד אף בנגד העומד אסור הא כעומד מותר שמע מינה לימא תיהדי תיובתיה דר"ה בריה דרב יהושע אמר לך ולימעמך אימא סיפא אם היה עומד מרובה על הפרוץ אף בנגד הפרוץ מותר הא בפרוץ אסור סיפא קשיא לרב פפא רישא קשיא לר"ה בריה דרב יהושע סיפא לרב פפא לא קשיא [טו] אידי דתנא רישא פרוץ מרובה על העומד תנא סיפא עומד מרובה על הפרוץ רישא לרב הונא בריה דרב יהושע לא קשיא אידי רבעי למיתני סיפא עומד מרובה על הפרוץ תנא רישא פרוץ מרובה על העומד בשלמא לרב פפא משום הכי לא עריב להו ותני להו אלא לרב הונא בריה דרב יהושע ליערבינהו וליתננו כל שהוא פחות משלשה ושלשה צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה משום דלא רמי פסולא דרישא לפסיפא פסולא דרישא כדי שלא יזדקר הגדי בבת אחת פסולא דסיפא שלא יהא פרוץ כעומד פחות משלשה מני רבנן היא דאמרי [טז] פחות משלשה אמרינן לבד שלשה לא אמרינן לבד אימא סיפא כל שהוא שלשה ומשלשה ועד ארבעה אתאן

לפיז כל שהוא גבוה יותר מכדי שיכול להיות שיעור גבוה ולא יהא פרוץ מרובה ואסור אלא שאין יכול להיות

ור' מאיר מטהר שטובר שכל מחיצה שעומדת רק מכח הרוח חיים שבה אינה מחיצה[א].

וכותבין עליו גיטי נשים. כגון שכתב לה על קרן פרה וצריך לתת לה את כל הפרה ולא רק את קרנה[ב]. **ור' יוסי הגלילי פוסל.** בגמרא יתפרש הטעם.

גמרא

תניא ר' מאיר אומר כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו לא דופן לסוכה, ולא לחי למבוי. כיון שלחי משמש כמחיצה לראש המבוי[ג]. **לא ספסן לביראות.** ראה במשנה לקמן (יב:), כיון שהפסין משמשין כמחיצה סביב לבור. **ולא גולל לקבר** כיסוי הארון של מת[ד]. **משום רבי יוסי הגלילי אמרו אף אין כותבין עליו גיטי נשים.**

מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי, דתניא ספר פסוק כדברים (כד, ג) 'וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו', **אין לי אלא ספר שמשמע קלף[ה], מניין לרבות כל דבר כגון לוח עץ ועלה זית[ו], ת"ל וכתב לה בכל מקום** שהרי די היה לכתוב 'ונתן בידה ספר כריתות', **וממשמע שנאמר 'וכתב לה' למדים שאפשר לכתוב גט על כל דבר[ז]. א"כ מה ת"ל ספר** שהיה די לכתוב 'וכתב לה כריתות', **לומר לך מה ספר דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל, אף כל דבר שאין בו רוח חיים ואינו אוכל.** כיון שבכל מקום חכמים דרשו לפי מה שדומה להם[ח], **ר' יוסי הגלילי** סבר שנכתב 'ספר' להודיע שיש לכתוב הגט רק על דבר שאין בו רוח חיים ואינו דבר מאכל.

ורבנן שמתירים לכתוב על כל דבר, **מי כתיב בספר** שאו היה משמע שצריך לכתוב רק על קלף וכיו"ב, **ספר כתיב, לספירות דברים בעלמא הוא דאתא,** שכוונת הפסוק שצריך לכתוב בגט את סיפור הדברים כדי שהם יהיו כורתין ומפרידין ביניהן[ט]. **ורבנן האי וכתב לה מאי דרשי ביה** שהרי כיון שספר אין ביאורו דווקא קלף, ממילא מותר לכתוב על כל דבר ומאי דרשי מהפסוק של 'וכתב לה', וליכא למימר שהפסוק בא להשמיענו שצריך דווקא לכתוב, כיון שכדי לתת בידה את סיפור הדברים פשוט שהוא רק ע"י כתיבה. **ההוא מיבעי ליה, בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף,** אם נתן לה כסף ואמר התגרשי בו[י]. **פלקא דעתך אמינא הואיל ואיתקש יציאה להויה,** שבפסוק אחד נכתב גם 'ויצאה מביתו' [-גרושין], וגם 'והלכה והיתה לאיש אחר' [-קדושין], **הייתי** אומר: **מה הויה בכסף אף יציאה בכסף, קמ"ל** שלא מועיל לגרש בכסף. **ור' יוסי הגלילי האי מברא מנא ליה** שאינה מתגרשת בכסף, **נפקא ליה מספר כריתת, ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה,** מאחר שכריתות כתוב סמוך לספר מוכח שרק ע"י ספר אפשר לגרש ולא ע"י דבר אחר[יא]. **ורבנן, האי ספר כריתות מיבעי ליה לדבר הכורת ביני לבינה,** לומר שכשנותן הבעל גט לא ימיל שום תנאי, שבמידה והתנאי לא יקוים הגט בטל, אלא יתן הגט באופן שיכרות ביניהם לצמיתות, **ולכתניא הרי זה ניטל על מנת שלא תשתי יין,** אם נתן לה גט בתנאי שלא תשתה יין לעולם, ואם תשתה יהא הגט בטל, **על מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם,** או שנתן לה הגט בתנאי שלא תלך לבית אביה[יב] **אין זה כריתות,** שגט אינו אלא דבר הכורת לצמיתות ולא שיכול להתבטל בהפר התנאי, **כל שלשים יום הרי זה כריתות** כיון שלאחר שלשים יום הרי הם מובדלים לצמיתות. **ורבי יוסי הגלילי נפקא ליה מכרית כריתות** שהרי התורה יכלה לכתוב 'כרת', והייתור שב'כריתות' בא ללמדנו לדבר הכורת בינו לבינה. **ורבנן, כרת כריתות לא דרשי.**

משנה

שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה כלי בהמה. בני שיירה שהקיפו חניתם בכלי בהמותיהם מכל ארבע הרוחות, **מטלטלין בתוכה, ובלבד שיהא גדר גבוה עשרה טפחים** כיון שרק כגובה י' טפחים חל שם מחיצה **ולא יהו פירצות יתרות על הבנין,** שסך כל הפירצות שיש בכל ההיקף לא יהיה יותר מהעומד הקיים בכל ההיקף[יג]. **כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת ספני שהיא כפתח,** כיון שרגיל לעשות פתח רק ער רוחב עשר אמות, לכך רק ברוחב זה נחשב המקום לפתח, וכיון שיש לו שם פתח פקע ממנו שם פירצה[יד]. **יתר מכאן אסור,** ואפילו פירצה אחת של יותר מעשר אמות אוסרת את כל ההיקף, ואפילו כולו עומד[טו].

גמרא

איתמר פרין בעומד כגון מחיצה הנעשית ע"י פסין רחבין ג' טפחים, והניח בין פס לפס כמלא פס דנפקא ליה מתורת לבוד[טז], **וה"ה בפסים** רחבין ד' טפחים ויותר וביניהם כמלוא רוחבם. **רב פפא אמר מותר, רב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור. רב פפא אמר מותר, הכי אמרינן רחמנא למשה לא תפרוץ רובה.** וכיון שהלמ"מ היתה רק שהרוב לא יהיה פרוץ, לכך אפילו באופן שרק מחצה גדור, יש לחצי הגדור חשיבות של עומד יותר מהפרוץ[יז]. **רב הונא בריא דרב יהושע אמר אסור, הכי אמרינן רחמנא למשה רובה** שהלמ"מ היתה באופן חיובי שצריך לגדור בפועל את רוב ההיקף. **תנן ולא יהו פירצות יתרות על הבנין, הא בבנין מותר,** ומוכח מלשון המשנה שההלכה רק שלא יהא רוב פרוץ, אך אם הפרוץ בריוק כעומד מותר. **לא תימא הא בבנין מותר, אלא אימא אם בנין יתר על הפירצה מותר,** שכוונת המשנה 'לא יהו פירצות יתרות על הבנין', היינו שהבנין יהיה יותר מהפירצה. **אבל בבנין מאי, אסור** שאסור אם פרוץ כעומד. **אי הכי ליתני לא יהו פירצות בבנין, קשיא.** ורב הונא בריה דרב יהושע סבר שהתנא לא דק בלישניה וכוונתו שלא יעשה בענין שיהא חשוב כאילו היו הפירצות יתרות על הבנין דהיינו מחצה על מחצה שהוא כפירצה יתירה מדאורייתא[יח].

ת"ש המקרה סוכתו בשפורין או בארוכות הממה. שבפני עצמם פסולים לסכך, כיון שמקבלים טומאה (עיין סוכה יח:), **אם יש ריווח ביניהם כמותן בשירה** כיון שבריווח הוא מסכך בסכך כשר, ונמצא שמחצה מסוכך בסכך כשר ומחצה בסכך פסול וכשרה, ומוכח שפרוץ כעומד מותר. **הבא במאי עסקינן כשנכנס ויצא.** כלומר 'ריווח ביניהם כמותן' היינו שהריווח שבין שפוד לשפוד הוא מעט יותר מרוחב השפוד, ונמצא שיש יותר סכך כשר מפסול[יט]. **והא אפשר לצמצם הרי אפשר לכוון שהרווחים בין שפוד לשפוד יהיה בדיוק כמלא רוחב שפוד ולא יתחרבו[כ]. אמר רב אמי במעדיף שדין המשנה נאמר רק באופן שלא צמצם אלא השאיר יותר רווח מרוחב השפודים[כא]. רבא אמר אם היו נתונין ערב ניתנו שתי, שתי נותני ערב שכיון שנותן שתי ע"ג ערב [או להיפך], כדי שהשתי יעמוד ולא יפול, ראשו חייב לעמוד על השפוד שהוא מונח ערב ונמצא שהסכך הכשר רב על הפסול[כב].**

תא שמע שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה בגבלין באוכפות, הכורות ביניהם כמין גבלים, **ובלבד שיהא גדר גבוה עשרה טפחים** כיון שרק בגובה י' טפחים חל שם מחיצה **ולא יהו פירצות יתרות על הבנין,** שסך כל הפירצות שיש בכל ההיקף לא יהיה יותר מהעומד הקיים בכל ההיקף. **כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת ספני שהיא כפתח, יתר מכאן אסור, רב פפא אמר מותר, רב הונא בריה דרב יהושע אמר אסור. רב פפא אמר מותר, הכי אמרינן רחמנא למשה לא תפרוץ רובה. תנן ולא יהו פירצות יתרות על הבנין, הא בבנין מותר, לא תימא הא בבנין מותר, אלא אימא אם בנין יתר על הפירצה מותר, אבל בבנין מאי, אסור אי הכי ליתני לא יהו פירצות בבנין, קשיא. הבא במאי עסקינן כשנכנס ויצא. תא שמע שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה בגבלין באוכפות,**

א. רש"י (ד"ה ור"מ), **וכסוכה** (מב, ד"ה חוץ מזו) פירש שהמחיצה לאו בידי אדם שהרי אין רוח בידו לנפוח. ב. **רבינו יהונתן** (ה,) ע"פ הגמ' בגיטין (פב:). ג. **ונראה** שאף לרבא (לעיל יב:) שסבר לחי משום היכירא, הנה **שצריך** מחיצה קלה של היכר, **וכדליכא היכר לא הוי מחיצה כלל.** (ועיין מלמד ח"ו). ד. רש"י **חולין** (קב, ד"ה ולא עלו). **ועיין** ר"ח (הובא בתוס' מהדורא ה: ד"ה עד) שגולל הוא האבן הנתונה על הקבר. **וראה** בילקוט בראובינו). ה. רש"י, ו. רש"י **סוכה** (מ: ד"ה ומיקן). ז. רש"י שם (ד"ה ומסתם). ח. **תוס'** (ד"ה אמר ספרון). ט. רש"י שם (ד"ה ספר ספרון). י. **ריטב"א** (ד"ה ורבנן). יא. רש"י (ד"ה ואיתקש). יב. רש"י (ד"ה כספרון), **וביאור התורת חיים שהיה צריך להיות כתוב 'וכתב לה ספר ונתן בידה כריתות'.** יג. **ואפילו** אם מת אביה מעכב מטאני זה, כפי שב' **התוס'** (ד"ה על מנת) שבית אביה חשיב כל ימות חלציו, **וא"כ לעולם יהא התנאי קיים שאם תלך לבחיהם** בטל הגט (עי' ב"י סוף סי' קמ"ג-ד), **והריטב"א** (ד"ה על מנת) כתב שפטורב באופן שהבעל **התנה 'שלא תלך לעולם לבית זה שהוא של אביך היום' [וראה בילקוט ביאורים בזה].** יד. רש"י **סוכה** (מ: ד"ה מכאן). טו. **כך** משמע מרש"י (ד"ה פחות מעומד), **ומדוע"ז בסוכה** (ג. ד"ה **ואפילו**) **כתב ביאר הר"ן** (ג. ד"ה **וכן פחות**) **את רש"י** (ג. ד"ה **פירוש פחותים**). **והתוס"א** (פחות מי"ט

סקי"ג) כתב שאילו לרש"י צריך שיהא בכ' רפואות בכל ד' פאין עומד מהובה, וכן שיהא בכל ההיקף כך הכל עומד מרובה. טז. **תרי"ז רבנו חיים הלוי** (בתי' סימן ס"ו). יז. רש"י (ד"ה **רב** פפא). **ובתוס' שנים** (מז), כתבו שהשיעור רק בגבי הפרצה ולא בכל ההיקף. יח. **רש"י** סוכה (מ: ד"ה פחות מזו). יט. **תוס' ראש** (מז: ד"ה **והלכתא**) בשם רבנו מאיר. כ. **ריטב"א** (ד"ה **ורבא**). כא. **וראה** רש"י (ד"ה **ופלג**), **שקשה** כהבנת תירוץ זה, שאין הדרך לצמצם וכל הנותן שפודין רשם ביניהם כפוחם היא באופן שנכנס ויצא. **ועיין** בקשה הגמ' תיכף דשפיר אפשר לצמצם. כב. **ר"ן** (ד"ה **ואי** מספר) בדעת רש"י, **וללא כשיטת הרין גונפיה** (ב: ד"ה **ואי** מהרמב"ן) שסבר שאף בידי אדם א"א לצמצם. **התוס'** (ד"ה **ואי**) פירשו בדעת ר"ח שקשיטת הגמ' היא דהא אי אפשר לצמצם כלומר שלא שייך לסתום את כל האויר ע"י הסכך הכשר, ונמצא שנשאר מעט אויר, **וכשנצרף את האויר לסכך הפסול לא יהיה הסכך הכשר מרובה על הסכך הפסול דהאויר.** כג. **רש"י** (ד"ה **אבל** בי' **סמיו**), **ותוס' פירשו בדעת ר"ח שמעדיף היינו שרואי לסתום את כל האויר.** כד. **רש"י** (ד"ה **אבל** בי' סי'), **ותוס' לשיטתם פירשו ע"י שנותנין שתי והוא נותנן ערב ונסתם כל האויר, וא"כ אינו ענין כלל לכיטול.**

בעביטין [-כרים שמניחים תחת אוכף הגמל], בשליפין [-חבילות], בקנים, בקולחות [-קלחי ירקות], מטלטלין בתוכה כתנאי שהוא המחיצה גבוהה עשרה טפחים, ולא יהיו פירצות יתרות על הבנין. וכלבד שלא יהא בין גמל לגמל כמלא גמל, ובין אוכף לאוכף כמלא אוכף, ובין עביט לעביט כמלא עביט, שהרווח שבין החפצים לא יהיה כשיעור החפצים עצמם, ומוכח שפרוץ כעומר אסור[א]. הכא נמי כשנכנס ויוצא, שהרווח הוא יותר משיעור החפצים, ונמצא שהפרוץ מרובה על העומד ולכך אסור לטלטל בתוכו.

תא שמע נמצאת אתה אומר שלש מדות במחיצות, לענין מחיצה שבין דעים לגפנים כדי שלא יהיה כלאים, נאמרו שלש מדות בהלכות פרוץ ועומד: כל שהוא פחות משלשה צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה, מחיצה עשויה קנים שרוחב כל אחד מהם פחות משלשה טפחים, צריך שיהיה שיעור לבוד בין קנה לקנה, כדי שלא יזדקר הגדי בבת ראש, שיעור פחות מג"ט היינו שהגדי לא יוכל לעבור בין קנה לחבירו בלא עכוב, כיון שאם יוכל לעבור בלא עכוב מבטל דין לבוד[ב], שהרי לבוד פירושו שהקנים מחוברים והמחיצה שלמה, ואם הגדי עובר בבת אחת נמצא שהמחיצה אינה חוצצת כדינה[ג]. - וזו המידה הראשונה שהפרוץ והעומד מתחלפים. המידה השניה היא: כל שהוא ג' ומג' עד ד' צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו כדי שלא יהא פרוץ כעומד. כשרוחב כל קנה הוא משלשה עד פחות מארבעה טפחים, צריך שהרווח יעמוד על פחות ממלואו, ואפילו שהוא יותר משלשה טפחים ואינו לבוד, מותר, כיון שהעומד מרובה, ולא אמרינן אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה[ד]. ואם היה פרוץ מרובה על העומד אף כנגד העומד אסור, כיון שאין הפרוץ מצטרף למחיצה והעומד הוא פחות מד' טפחים ואין לו חשיבות בפני עצמו, לכך אסור לזרוע אף כנגדו. כל שהוא ד' כמארבעה עד עשר אמות, המידה השלישית היא כשרוחב כל חלק עומד במחיצה הוא ארבעה טפחים ועד עשר אמות, צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו שלא יהא פרוץ כעומד, ואם היה פרוץ כעומד, כנגד העומד מותר כנגד הפרוץ אסור. והיכא אם היה פרוץ מרובה מותר לזרוע כנגד העומד, משום שכל חלק של מחיצה שרחב ד' טפחים ומעלה, יש לו חשיבות של מחיצה בפני עצמו, ומכיון שבמקום המחיצה אין ערבוב בין הזרעים לגפנים, מותר לזרוע כנגד העומד. ואם היה עומד מרובה על הפרוץ אף כנגד הפרוץ מותר, כיון שהרוב עומד וכל המקום חשוב גדור, אף במקום הפירצה מותר לזרוע זרעים מול הגפנים, שהעומד המרובה גורם שהפירצה תיחשב לפתח ולכך לא חשיב שמערבב שם[ה]. נפרצה ביותר מעשר אסור לזרוע בכל השטח המוקף ואפי' כנגד העומד[ו], והיא לא תשובה למידה רביעית כיון שילפינן ממידה השנית בק"ו ששם פירצה אוסרת את כל ההיקף[ז]. היו שם קנים הדוקרנים יעשה להם פיאה מלמעלה כלומר שעושה שם צורת הפתח, אפילו ביותר מעשר מותר כיון שצורת הפתח סותם כמחיצה, וכאינו פרוץ כלל[ח].

קתני מיהת רישא כמידה השניה מג' ועד ד' בלבד שלא יהא בין זה לזה כמלואו, תיובתא דרב ספא, דמוכח שפרוץ כעומד אסור. אבר לך רב ספא מאי מלואו - נכנס ויצא ונמצא שהפרוץ מרובה על העומד ולכך אסור לזרוע שם, אך בפרוץ כעומד מותר[ט]. הכי נמי מסתברא, מדקתני אם היה פרוץ מרובה על העומד אף כנגד העומד אסור, הא כעומד מותר ש"מ כדעת רב ספא שפרוץ כעומד מותר. לימא תיהוי תיובתיה דרב הונא בריה דרב יהושע דס"ל פרוץ כעומד אסור, וכאן אמרינן מסתברא כדרב ספא. אבר לך: לישנא מיבעי ליה, אימא סיפא, אם היה עומד מרובה על הפרוץ אף כנגד הפרוץ מותר, הא כפרוץ אסור, שמלשון הברייתא בסיפא מדויק שפרוץ כעומד אסור, וכדעת רב הונא בריה דר"י, ונמצא כו': סיפא קשיא לרב ספא, רישא קשיא לרב הונא בריה דרב יהושע. אלא ודאי שאין לדייק כנ"ל, ויש לתרץ כדלהלן: סיפא לרב ספא לא קשיא, אייתי דתנא רישא פרוץ מרובה על העומד להשמיענו שמלואו היינו בנכנס ויוצא, תנא סיפא עומד מרובה על הפרוץ ולכך א"א לדייק מהסיפא שרק עומד מרובה על הפרוץ מותר הא פרוץ כעומד אסור. רישא לרב הונא בריה דרב יהושע לא קשיא, איידי דבעי למיתני סיפא עומד מרובה על הפרוץ להשמיענו שפרוץ כעומד אסור, תנא רישא פרוץ מרובה על העומד וא"א לדייק מרישא.

בשלמא לרב ספא משום הכי לא עריב להו ותני להו, לרב ספא מכאן למה חילק התנא בין המידה ראשונה לשניה ולא צירפן למידה אחת ואמר כל שהוא פחות משלשה או שלשה צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה, כיון שבקנים שרחבים שלשה טפחים בדיוק מותר באופן שהרווח הוא ג"כ שלשה טפחים בדיוק שהרי פרוץ כעומד מותר, והתנא נקט במידה הראשונה שצריך שלא יהא בין זה לזה שלשה טפחים. אלא לרב הונא בריה דרב יהושע, ליערבנו את המידה הראשונה והשניה יחד וליתניהו, כל שהוא פחות משלשה ושלשה צריך שלא יהא בין זה לזה שלשה שהרי גם בפרוץ כעומד אסור ומדוע חילק התנא בין המידה ראשונה לשניה. ומוכח כרב ספא שפרוץ כעומד מותר. משום דלא דמי ספולא דרישא לספולא דסיפא, ספולא דרישא כדי שלא יזדקר הגדי בבת אחת, מהרצת הגמ' לשיטת רב הונא בדר"י, שספולא דרישא א"א לפרש שהוא משום פרוץ מרובה על העומד, שהרי אף באופן שהקנה רחב טפח והאויר ב' טפחים אמרינן לבוד וכשר כל ההיקף[י], וכהכרח שהפסול משום שלא יזדקר הגדי בבת אחת ללא עכוב, ספולא דסיפא שלא יהא פרוץ כעומד ולא משום זיקור גדי כיון שבעומד מרובה אין זיקור גדי פוסל, ולכך נקט התנא שהפסול משום פרוץ כעומד.

פחות משלשה במידה הראשונה חילק התנא בתוספתא דכלאים בין פחות משלשה לשלשה טפחים רווח, ביני, רבנן היא דאמרי פחות משלשה אמרינן לבוד, שלשה לא אמרינן לבוד, ונמצא רישא בדעת רבנן. אימא סיפא, כל שהוא שלשה ומשלשה ועד ארבעה כלומר המידה השניה,

---

א. מכאן והלאה התוי"א (פסיון ע' [ע] ס"ק [ו]) שבמקום שפרוץ כעומד מב' צדדים לא אמרינן אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה. ב. ריטב"א (ד"ה ולם מניה). ג. רש"י (ד"ה ביון, וכ"כ הריטב"א (ד"ה ד"ה). ד. ע"פ הי"מ בפירוש המשנה כלאים פ"ד מ"ד [ודאה ילקוט ביאורים]. ה. רש"י. ועיי' רש"ש שזה דווקא לרב הונא בריה דרב יהושע, אך לרב ספא גם בפרוץ כעומד לא אמרינן אתי אוירא. ו. ריטב"א (ס"ס). ז. רי"ן. ח. רש"י (ד"ה ומוכח ראש"ש (ד"ה ספולא).

התוס' ישנים הרשב"א, הריטב"א, הרי"ן, התוי"ם, שהתירו לזרוע כנגד העומד. ט. ריטב"א (ד"ה ספולא) בדעת רש"י. אך לשיטתו שכנגד העומד מותר יליף ק"ו ממידה השלישית שאם בפרוץ מרובה שרי כנגד העומד כ"ש בעומד מרובה אפילו שיש פירצת עשר. י. רי"ן (ד"ה ביון), ובזה תירץ מה שהלכה זו לא נשנית למידה רביעית. יא. ראה רש"י (ד"ה הני מלאי) שישכשך לדעת רב ספא את לשון הברייתא. יב. רש"י (ד"ה ספוא לפ' ומיו), וראה בפה"ש"א שם.

מבוי שהוא גבוה פרק ראשון עירובין

מז:

והלכתא

כרב פפא. תן לשמוה דסכך ק"ל פרוץ כעומד מותר וכפ"ב למעלן (ד' סט.) משיך לפ"ט מפלה על מפלה לחי כגוד ומייתי עלה הכא למעוט והכא לא מייתי לה ושמא יש למלק בין מפיות למיסור וטומאה:

אי מוקי לה בי מיצעי הוה ליה שופר מדובה על הפרוץ מב' רוחות. ולא הוה ליה עומד מצוי למלמי מוקי לה בסלי גיפא ולהכי ניקא ומכאן ליה לעילוי ד"ה וקשה למאי מקוקי למלמי נעניעך פחות מג' ומכל מקום ופחות מג' ומכל מקום ופחות מג' ומכל מקום ופ

(ו) [נקוד' כ:ג.] ג) נקוד' כ:. ד) [נקוד' כ:. ה) [נקוד' כ:. ו) [נקוד' כ:. ז) [נקוד' כ:. ח) [נקוד' כ:. ט) [נקוד' כ:. י) [נקוד' כ:. כ) [נקוד' כ:. ל) [נקוד' כ:. מ) [נקוד' כ:. נ) [נקוד' כ:. ס) [נקוד' כ:. ע) [נקוד' כ:. פ) [נקוד' כ:. צ) [נקוד' כ:. ק) [נקוד' כ:. ר) [נקוד' כ:. ש) [נקוד' כ:. ת) [נקוד' כ:. א) [נקוד' כ:. ב) [נקוד' כ:. ג) [נקוד' כ:. ד) [נקוד' כ:. ה) [נקוד' כ:. ו) [נקוד' כ:. ז) [נקוד' כ:. ח) [נקוד' כ:. ט) [נקוד' כ:. י) [נקוד' כ:. כ) [נקוד' כ:. ל) [נקוד' כ:. מ) [נקוד' כ:. נ) [נקוד' כ:. ס) [נקוד' כ:. ע) [נקוד' כ:. פ) [נקוד' כ:. צ) [נקוד' כ:. ק) [נקוד' כ:. ר) [נקוד' כ:. ש) [נקוד' כ:. ת) [נקוד' כ:.

(ה) רש"י ד"ה ערב וכו' ומפסח בימים שיעורו על פחות מכדי אכילת פרס שהוא ג' רביעיות כמ"ש בפסחים [נקוד' כ:]. (ו) תוד' ד"ה ערב וכו' ומפסח ל"ג עד כאן:

גבי דרייא הוא דאמר [נקוד' קף מב:]. עיין תוס' ישנים:

[א] [נקוד' כ:]. [ב] [נקוד' כ:]. [ג] [נקוד' כ:]. [ד] [נקוד' כ:]. [ה] [נקוד' כ:]. [ו] [נקוד' כ:]. [ז] [נקוד' כ:]. [ח] [נקוד' כ:]. [ט] [נקוד' כ:]. [י] [נקוד' כ:]. [כ] [נקוד' כ:]. [ל] [נקוד' כ:]. [מ] [נקוד' כ:]. [נ] [נקוד' כ:]. [ס] [נקוד' כ:]. [ע] [נקוד' כ:]. [פ] [נקוד' כ:]. [צ] [נקוד' כ:]. [ק] [נקוד' כ:]. [ר] [נקוד' כ:]. [ש] [נקוד' כ:]. [ת] [נקוד' כ:].

משים ראשי אמה בשישות. הקשין אלי הגהות הרמב"ן על רבני ר' יהודה שאמרו כבר במשנתינו שכך לא היה ולא יהיה אלא בית פאגוס שהיה גבוה מאד ולא היה מחזיק אלא שלשים אמה ואמה אחת עם הגג ר"ל בית פאגוס הי

מבוי פרק ראשון עירובין

אתאן לרבן שמעון בן גמליאל דאמר פחות מארבעה לבוד. כלומר שדווקא פחות מארבעה טפחים אמרינן לבוד אך בארבעה טפחים כבר ליכא לבוד[א]. וזה סברת התנא בברייתא במידה השניה שחילק בין פחות מד' טפחים לד' טפחים. **דאי רבנן, משלשה ועד ארבעה, שלשה ארבעה** חד הוו, שהרי לשיטת רבנן לא מצאנו שום חילוק בין שלשה לארבעה טפחים. ואף שגם לרשב"ג יש להקשות שהרי בברייתא תניא צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו, ואילו לרשב"ג שסבר דאמרינן לבוד עד ארבעה טפחים הרי אפילו בפורץ מרובה על העומד כשר, אך דרך הגמ' להתחיל קושיה מהרישא כשאפשר[ב].

אמר אביי מדרישא רבנן סיפא נמי רבנן, כיון שהרישא [-במידה ראשונה] היא ודאי לחכמים מוכרח שהסיפא [-המידה השניה] ג"כ בשיטת חכמים, **ומודו רבנן דכל לימשרא כגבוי, אי איכא מקום ארבעה חשיב ואי לא לא חשיב** - שלענין להתיר לזרוע זרעים כנגד העומד, רק מחיצה ברוחב ארבעה טפחים חשובה לזרוע כנגדה [ואפילו שלבור אמרינן רק עד שלשה טפחים].

רבא אמר מדסיפא רבן שמעון בן גמליאל רישא נמי רבן שמעון בן גמליאל, וכי אמר רבן שמעון בן גמליאל אמרינן לבוד עד פחות מארבעה טפחים, הני טלי למעלה, כגון קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל אחר; שרשב"ג (לעיל יז.) סבר שאם הרוח שבין הקורה לכותל הוא פחות מארבעה טפחים אמרינן לבוד, **אבל למטה הוה ליה במחיצה שהגדיים בוקעים בה, לא אמרינן לבוד**, שבקיעת הגדיים מבטלת דין לבוד. לכך אסור לזרוע כנגד העומד, כשהפורץ כעומד. אולם לרבנן [בדעת רבא] אף בשלשה טפחים מותר לזרוע כנגד העומד[ג].

תא שמע ראיה לענין פרוץ כעומד. **דפנות הללו שרובן פתחים וחלונות מותר, ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ** שאפילו רוב הדפנות הם פתחים וחלונות, אם יש רוב עומד מותר לטלטל בתוכו. ומקשה הגמרא: **שרובן סלקא דעתך** אין יתכן שרוב הדפנות יהיה פתחים וחלונות ואפ"ה עדיין ישאר רוב המחיצה עומד, **אלא שריבה בהן פתחים וחלונות, מותר**, שיש שם הרבה פתחים וחלונות ואז מותר רק כתנאי **ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ, הא כפרוץ אסור, תיובתא דרב פפא תיובתא**, ומכאן מופרכת שיטת רב פפא שסבר פרוץ כעומד מותר. **דהלכתא כוותיה דרב פפא** לענין מחיצות פסקינן הלכה כרב פפא[ד]. **תיובתא דהלכתא**, אין יתכן שהלכה כמותו לאחר חיובתא, **אין, משום דדייקא מתניתין כוותיה, דתנן לא יהיו פרצות יתירות על הבנין, הא כבנין מותר**, וכיון שבמשנה מדייק כרב פפא, והקושיא היא מתנא דבריית[ה], לכך הגמ' לא חששה לתיובתא זו' והלכה כמותו.

משנה

מקיפין שלשה חבלים זה למעלה מזה וזה למטלה מזה, שירה שחנתה בבקעה, יכולים להקיף סביבם ליצור רשות ע"י שנועצים יתדות בקרקע ומותחים סביבם שלשה חבלים זה למעלה מזה, **ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו שלשה טפחים**, וכן שלא יהיה בין החבל התחתון לארץ ג' טפחים, כיון שרק עד פחות מג' טפחים אמרינן לבוד[ז]. **שיעור חבלים ושוביין יתר על טפח, כדי שיהא הכל עשרה טפחים.** כיון שהרווח שבין כל חבל לחבירו הוא פחות משלשה טפחים, נמצא סך כל הרווחים פחות מחשעה טפחים, לכך צריך שעובי הכולל של שלושת החבלים יהיה יתר על טפח, כדי שגובה המחיצה יגיע לעשרה טפחים. **מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים** שהוא שיעור לבור. **בשירה לפחות שלשה אנשים דברו, דברי ר' יהודה.** לדעת ר"י נאמר דין המשנה [להתיר מחיצת שתי כלבד או ערב כלבד, שהיא מחיצה רעועה[ח]] רק בשירה, כיון שמהתורה היא מחיצה גמורה, אלא שרבנן החמירו בה כיוון שהיא מחיצה גרועה, ובשירה אוקמוה אדאוריית[ט] והתירו להם להקיף כל צרכם[י].

וחכמים אומרים לא דברו בשירה אלא בהווה, זה שהוזכרה שירה במשנה הוא משום שכך דרכם של בני שירה, אבל אף ליחיד מותר [וגם בשיעור יותר מכית סאתים] כיון שהמחיצות נעשו לצורך היקף דירה"א. **כל מחיצה שאינה של שתי כגון קנים עומדים ושל ערב כגון חבלים אינה מחיצה, דברי רבי יוסי בר' יהודה.** ובין ליחיד ובין לשיירא מותר רק לפי חשבון בית סאתים ליחיד[יא]. **וחכמים אומרים אחד משני דברים ואפילו** יחיד בישוב שהקיף במחיצה גרועה מותר כל צרכו[יב].

גמרא

אמר רב המנונא אמר רב, הרי אמרו (לעיל טו:) במשנה שירה שחנתה בבקעה והקיפוה כלי בהמה ופרשו"י שם דאיירי במחיצת שתי, **עומד מרובה על הפרוץ בשתי הוי עומד** כיון שמקום הפירצה נדון כפתח, **בעי רב המנונא בערב מאי** כיון שבערב לא שייך לומר שהפירצה היא כפתח, נסתפק אם מועיל עומד מרובה[יב]. **אמר אביי תא שמע, שיעור חבלים ושוביין יתר על טפח שיהו הכל עשרה טפחים, ואי איתא** ואם עומד מרובה על הפרוץ בערב הרי עומד, **למה לי יתר על טפח** מדוע צריך שעובי החבלים יהיו יותר מטפח, **ליעביד פחות משלשה והכל משהו, פחות משלשה יהבל משהו, פחות מארבעה והכל משהו**, שיעשה שני חללים של מחיצת החבלים שיהיו פחות מג', וכך תהא לו מחיצה בשיעור כששה טפחים שתיחשב כיעומד מדין לבור, שנחשב כאילו הכל סתום, ונשאר לו כארבעה טפחים להשלים למחיצת עשרה, וזה יוכל לעשות גם בלא לבוד אלא יעשה לכתחילה חלל ד' ולבסוף חבל, שכן יש לו עומד [ד' טפחים] מרובה על הפרוץ [ד' טפחים]. ומכיון שהמשנה לא כתבה מחיצה זו מוכח שעומד מרובה בערב לא מהני. **ותסברא**, אף אם דין עומד מרובה נאמר גם בערב, אי אפשר להכשיר מחיצה כזו. **האי פחות מארבעה היכא מוקים לי תתאי** סמוך לקרקע, **הוה ליה כמחיצה שהגדיים בוקעים בה** ובזה פשוט שעומד מרובה לא מהני לעשותה מחיצה[יג]. **אי מוקים ליה עילאי, אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה** - שהאויר שמעל החבל העליון[יד] והאויר שתחתיו מבטלים אותו, ונמצא שנשארה רק מחיצת ד' טפחים. **אי מוקים ליה במיצעי, הוה ליה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות**, אם רוחב כל עומד שלשה טפחים, והפרוץ באמצע ארבעה טפחים, נמצא שרק ע"י שנצרף את העומדים משתי הרוחות יהיה העומד מרובה על הפרוץ, **שבעית מינה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות הוי עומד** והרי ההלכה שלא הוי עומד. כיון דאתי אוירא שמעל התוט העליון ואוירא של הרווח ד' טפחים שבאמצע, ומבטל את העומד שלשה טפחים שלמעלה[טו], וא"כ באיזה אופן שייך האיבעיא של רב המנונא.

אלא רב המנונא הכי קא מבעיא ליה, כגון דאיתי מחצלת דהוי ד' ומשהו, וחכך בה שלשה עשה בה נקב ע"י שחכך מחוכה פיסת מחצלת בשיעור שלשה טפחים ושבק בה ד' ומשהו, ואוקמיה בפחות מג' והעמיד את המחצלת בגובה שלש טפחים פחות משהו מהארץ, באופן שארבעת הטפחים השלמים למעלה והנקב שלשה טפחים לכיוון מטה, ובזה נסתפק רב המנונא האם מועיל עומד מרובה להחשיב את השלשה טפחים החסרים מהמחצלת לעומד.

רב אשי אמר מחיצה תלויה איבעיא ליה, מחצלת עשרה טפחים והגביהה מהקרקע שלשה טפחים או יותר[טז], נסתפק רק המנונא האם העומד מבטל את הפרוץ שתחתיו, **כדבעא מיניה רבי טבלא מרב מחיצה תלויה שהתיר בהרבה, לאו דווקא חורבה אלא נקט חורבה כיון שדרכה מדו שהתיר בחורבה**[יז]. **א"ל אין מחיצה תלויה מתרת אלא במים**, להיות שם מחיצות תלויות[יח]. **ק"ל הוא שהקילו חכמים במים כדי שיוכלו לשאוב מים בשבת.**

המשך בהשמטות אחר עמודי הגמרא

א. רשי"י (ד"ה פחות). ב. תוס' (ד"ה ורבנן) ועי' רא"ש [והובאו דבריו ברשב"א (ד"ה ומ"ל) ובמל"מ] תירץ שאין הכוונה לרשב"ג עצמו אלא לתנא שסבר כותיה שעד ד' טפחים אין למחיצה חשיבות עומד להתיר כנגדו, ובריטב"א תירץ באופן אחר עי"ש. ג. רשי"י לעיל (ד"ה למעלה). ד. רשב"א (ד"ה הכל למדו) ריטב"א (ד"ה הכל למדו), אולם התוי"ט חלק וסבר שאף לרבנן [לדעת רבא] רק בעומד רחב ד' טפחים מותר להתיר כנגדו, אלא שרבא רצה להעמיד הברייתא באופיטא דריחי אף לרשב"ג. ה. עי' תוס' (ד"ה הלכתא), ובתוס' כט. ד"ה דכולי עלמא פירש כן להריא. הרשב"א (ד"ה סד"א) כתב שלדעת הראב"ד שניתן הסוגיא של פורץ כעומד הוא ברבנן, לכך דווקא במחיצות שהן דרבנן נקטינן לקולא. אך התורא"ש (ד"ה הכל למדו) הביא כשם רבינו מאיר שלעולם העומד חשוב כפי לקולא ובין לחומרא. ו. גאון יעקב. ז. רבינו יהונתן (ד"ה מחיי כ"ף ד"ה ומקיפין) כתב שאם היה ג' טפחים בין חבל לחבירו פסול בין דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה. וראה אפיקי ים ח"ג סימן יט. ח. רשי"י בגמ' (ד"ה כל) כל מחיצות שבת. ט. רשב"א (ד"ה ומקיפין מקיפין). י. ריטב"א (ד"ה כשירות דיעבד). והרי"ן הוסיף שאירדי שבאו לשכות שם ולכך נוחנים לשירה אפילו יותר מבית כאתיים. יא. נמ' (לקמן יח.). וראה ריטב"א (ד"ה ומקיפין מקיפין).

יב. רשב"א, ריטב"א, ולפ"ז ר' יוסי בר' יהודה חלק על אביו [ר' יהודה] בזיין שירה שהתיר להם כל צרכם. הראב"ד [והובאו דבריו בראשונים] סבר שר' יוסי בר' יהודה בא לפרש את דברי אביו שלא רק במחיצת קנים או חבלים חשובה למחיצה גרועה אלא אפילו מחיצה של קורות ג"כ הרי מחיצה גרועה. [ובתוס' בסוכה (ע. ד"ה שאינן) מבואר שקיבה שרחבה ד' טפחים חשובה כמחיצה שתי וערב]. יג. נמרא לקמן יח:. יד. גאון יעקב, תורה חיים. טו. חזו"א סימן עד (י) סק"ב. טז. עי"י תוי"ט, שהביטול נעשה כיון שהרי"ף עולה עד לרקיע, ובזה מיישב את הדיעבא (בסוכה יב: ד"ה ומשהו) שסבר שרק אויר שהוא תוך המחיצה שייך בו דין אתי אוירא. יז. תוס' (ד"ה ל' שקץ לב), ריטב"א (ד"ה ומקיפין), וראה ילקוט ביאורים כדעת הרשב"א בזה, והרוכח החזו"א שעומד נמוכה בערב מהני רק בתוך ד' טפחים לקרקע. יח. רשי"י (ד"ה מחלה לה:) [ומבואר שבקיעת גדיים המבטלת מחיצה הסבורה בגמ' לעיל זהי דווקא בפחיצה פחות מעשרה טפחים]. התוי"ט ביאר שהגיידין מחצלת פחות מעשרה טפחים האם מועיל עומד פרוצה, והתוס' ראי"ש ביאר שספק הגמ' סדין נוד אחיית. יט. רשי"י (ד"ה כיון דאיתי מחצלת).

ומקשה הגמ' **רישא רבי יוסי ברבי יהודה וסיפא רבנן**, שהרי בראש דבריו אמר שליחיד נותנין בית סאתים, ואילו חכמים סוברים שליחיד נותנין כל צרכו, ונמצא רישא שליחיד נותנין בית סאתים בשיטת ר' יוסי ב"ר יהודה, וסיפא שלשיירא נותנין כל צרכם בשיטת חכמים. **אין, משום דקאי אבוה בשיטתיה**, שנקט שיטת יחידאה ברישא, שחשובה כדעת רבים, שהרי אף ר' יהודה אביו סבר שליחיד נותנין בית סאתים.

אמר רב גידל אמר רב שלשה בחמש אסורין בשבע מותרין, יש פעמים ששלשה אנשים אסורים בהיקף חמש סאין, ופעמים מותרים אפילו בהיקף שבע סאין. **אמרו ליה אמר רב הכי, אמר להו אורייתא נביאי כתיבי דאמר רב הכי**, נשבע להם בתורה נביאים וכתובים שרב אמר כך. **אמר רב אשי מאי קשיא, דילמא הבי קאמר, הצרכו לשש והקיפו בשבע אפילו בשבע מותרין כיון שלא נשאר בית סאתים פנוי, לא הוצרכו אלא לחמש והקיפו בשבע אפילו בחמש אסורין**, כיון שיש בית סאתים פנוי ופוסל את הכל. **אלא הא דקתני ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי, מאי לאו פנוי מאדם**, שמא הפירוש הוא, שבלבד שלא ישאר בית סאתים שאין אדם כנגד זה[ג]. [כיון שלשלשה בני אדם מותר שש סאין ואפילו אם נשאר בית סאתים פנוי, וסברה הגמ' דהר"א שרק באופן ששלשה בני אדם הקיפו ח' סאין ונשאר בית סאתים פנוי אז אוסר את כל ההיקף], **לא, פנוי מכלים**, שיעור כל צרכם הינו לפי כמות הכלים שלהם, אך אם נשאר בית סאתים פנוי אפילו בתוך הששׁ סאין ג"כ אוסר את כל ההיקף כיון שהוא פנוי מכלים.

איתמר שלשה זמ אחד מהן, שלשה אנשים שהקיפו שיעור יותר מבית סאתים, וביום השבת מת אחד מהן, ונמצא שעכשיו היה ראוי להתיר להם רק בית סאתים ולא יותר, **שנים ונתוספו עליהן שנים** שהקיפו שיעור יותר מבית סאתים [שאסורין בטלטול בהיקף זה] אך בשבת הגיע אדם שלישי שיחד עמו היה ראוי להתיר, נחלקו: **רב הונא ורבי יצחק, חד אמר שבת גורמת**, ביאת השבת היא הגורמת קנין שביתה, ובין להקל ובין להחמיר הכל הולך כפי מה שקנו בכניסת השבת[ד], **וחד אמר דיורין גורמין**, מספר הדיורין קובע להלכה את גודל ההיקף ואפילו באמצע השבת, כל רגע תלוי במספר הדיורין. **תסתיים, דרב הונא היא דאמר שבת גורמת, דאמר רבה, בעאי שאלתי - מרב הונא ובעאי מרב יהודה, עירב דרך הפתח שבין שתי חצירות ונפתם הפתח בשבת[ה], דרך החלון או שעירב ע"י חלון שבין שני חצירות ונפתם החלון מהו**, האם מותר להשתמש דרך שאר החלונות הפחותים מד' טפחים שאינם ראויים לעירוב[ו]. **ואמר לי שבת הואיל והתורה הותרה, תסתיים** נתברר שרב הונא הוא זה שסבר שבת גורמת.

לימא רב הונא ורבי יצחק בפלוגתא דרבי יוסי ורבי יהודה קמיפלגי, שמא נאמר שנחלקו במחלוקת תנאים [בפ"ט ממסכתין], לגבי מקום שנפרץ בשבת ושוב אינו ראוי לערב, **דתנן חצר שנפרצה בשתי רוחותיה והפירצות הן בקרן זוית**, ולכך החצר נפסלת כיון שאין דרך לעשות פתח בקרן זוית[ז], **וכן בית שנפרץ בשתי רוחותיה בקרן זוית**, וגג הבית הוא אלכסון, כיון שאם הגג היה ישר אומרים בו פי תקרה יורד וסותם[ח], **וכן מבוי שנישלו קירותיו או לחיין, מותרין לאותה שבת ואסורין לעתיד לבא דברי רבי יהודה דאמרינן שבת הואיל והתורה הותרה, ר' יוסי אומר אם מותרין לאותה שבת מותרין לעתיד לבא, ואם אסורין לעתיד לבא אסורין לאותה שבת**, ולא אמרינן שבת הואיל והתורה הותרה, אלא שבזמן שמוקף כתיקנו מותר וכשנפרץ אסור. **לימא רב הונא דאמר כר' יהודה ששבת הואיל והתורה הותרה, ורבי יצחק דאמר כר' יוסי ולכך סבר שהדיורין גורמין. אמר לך רב הונא אנא דאמרי אפילו לר' יוסי, עד כאן לא קאמר ר' יוסי התם אלא דליתנהו למחיצות, הכא ליתנהו לדיורין**, וכיון שהשתנה מצב הדיורין, זו סיבה לגרום שינוי להיתר הטלטול בשבת.

וחכמים אומרים אחד משני דברים, היינו ת"ק כלומר שחכמים ברישא וחכמים החולקים על ר' יוסי ב"ר יהודה בסיפא אמרו דבר אחד שאפילו מחיצה גרועה חשובה מחיצה ומה הנפק"מ ביניהם. **איכא בינייהו יחיד בישובו**, כלומר חכמים ברישא החולקים על ר' יהודה שאמר בשיירא דברו, ואמרו לא דברו בשיירא אלא בהווה, סוברים שגם יחיד התירו רק רומיא דשיירא כשהולך בדרך, אך במקום ישוב לא התירו לו, אך חכמים שחלקו על ר' יוסי ב"ר יהודה שאמר כל מחיצה שאינה של שתי ושל ערב אינה מחיצה, ולא חילק כלל בין יחיד לרבים ובין מקום מרבה למקום ישוב, ואמרו אחד משני דברים, לשיטתם ג"כ אין חילוק ולעולם מועילה מחיצה גרועה, אף ליחיד בישוב[ט].

משנה

ארבעה דברים פטרו במחנה מחנה' היוצאת למלחמה[א] פטורין מארבעה דברים בין בהליכתן ובין בחזירתן[ב]: **מביאין עצים מכל מקום** ואין חוששין לגזל, **ומסורין מרחיצת ידים** לפני הסעודה, וכן פטורים מרחיצת ידים לקדשים ותרומה[ג], אך צריכים לנגב ידיהם בעפר[ד], **ומדמאי תבואת עם הארץ שחו"ל תקנו לעשר מספק כיון שאינם מקפידים בודאי לעשר, ובמחנה פטורו, ולערב** עורבי חצירות באופן שהקיפו כל חלק מהמחנה בפני עצמו ויש פתח ביניהם מותרים לטלטל מרשות לרשות אפילו בלי ערוב חצירות.

גמרא

תיר מחנה היוצאת למלחמת ממלחמת יהושע ואילך קרי מלחמת רשות[ה], **מותרין בגוללי עצים יבשים** לא דק בלישנייהו, והכוונה שמותרין ליטול עצים מהשדות אפילו שבעלמא חשוב גולל[ו], **ר' יהודה בן תימא אומר אף חוגין בכל מקום, ובמקום שנהרגו שם נקברים.** וכגמרא מפרש טעמא.

מותרין בגוללי עצים יבשים, האי תקנתא דיהושע הוה, דאמר טר עשרה תנאים התנה יהושע, שיהו מרעין בחורשין שיוכל כל אדם לרעות בהמותיו ביער חבירו כיון שלא עומד לקצירה, **ומלקטין עצים משדותיהן**, נמצא שיהושע התיר לכל אדם ללקט עצים משדה חבירו ומהי הקולא המיוחדת שפטרו במחנה, **התם בהזמזי והיכי תקנת יהושע** היתה רק בקוצים שבעל השדה לא צריך כלל, **הכא בשאר עצים** אפילו אותם שמוכח שבעל השדה צריך אותם. **אי נמי התם במחוברין הכא בתלושין**, שיהושע התנה לגבי קוצים מחוברים, שהמלקטים מועילים לבעל השדה בתלישתם, ואילו במחנה התירו אפילו היזמי והיגי שהבעלים כבר תלשום לצורך היסק ובעלמא יש בזה גזל. **אי נמי התם בלחין הכא ביבשים** - שהתירו במחנה אפילו קוצים יבשים שדעת בעה"ב עליהם[י], ויהושע התיר רק קוצים מחוברין ולחין[יא].

ר' יהודה בן תימא אומר אף חוגין בכל מקום ובמקום שנהרגים שם נקברים, פשיטא מת מצוה הוא, שהרי במלחמה אין לו קרוב שיתעסק בקבורתו **ומת מצוה קונה מקומו** ומה תירש ר' יהודה בן תימא בזה"ט. **לא צריכא אף על גב**

א. **ומה** שהגמרא לא תירצה שאם לא הוצרכו אלא לשלש והקיפו בחמש אסורין [שהרי לשון רב גידל הוא שלשה בחמש אסורין], **ושמעת** ששלשה שהקיפו חמש אסורין, **ואילו** רב אשי שינה **ושמעת** ופירש שלשה שהוצרכו חמש והקיפו בשבע], כיון שהרי לשלש בני אדם התירו שש סאין, ובתוך שיעור זה אפילו שנשאר בית סאתים פנוי מותר, ורק כשהקיפו בשבע שיש בית סאה אחת שלא התירו כלל [בנוסף יש עוד בית סאה פנוי מתוך הששׁ סאין כזה כשנשאר בית סאתים פנוי אבל - כ"כ הרשב"א [והובא בר"ן ד"ה לא הוצרכון] והסדרדי (פסק ופסק הש"ע (פסק סה ס"ב), אפנם רש"י (ד"ה לא) כתב ששלשה שהוצרכו רק בית סאתים והקיפו ד' כאין אוסרים בכל ההיקף [והפמ"ג (משב"ז פסק סה סק"ג) יישב את שיטת רש"י]. יכשיטת רש"י כתבו הריטב"א (ד"ה חוגין) והרשב"א (בתשובה ח"ג ס"ג), וראה לקמן ביאורים. ב. **בתוס'** הרא"ש (ד"ה לא) **הקשה** שהרי לדבון נותנים כל צרכו אפילו ליחיד ומה הגמ' לפרש פנוי מאדם, וראה בכאן יעקב מה שתירץ בזה. ג. **ריטב"א** (ד"ה לימא בשלמא סוף). ד. **ורק** באופן זה שהקיפו כל בכניסת השבת ואח"כ נפתם הפתח מותר, אך אילו היה נפתם בכר מערב שבת אפילו שכבר עירבו לא אמרינן שבת הואיל והתורה הותרה, כיה"ל (פסק סה ס"ג

ד. **ומה** שהקשה הגמ' שמחר שבת נמי יהני, **ותירץ** שמחר שבת לא שכיח, **ולכאורה** קשה שהרי בכל שבת ושבת יש אנשים שנכנסים לתוך ההיקף ויוצאים ממנו, ואיך אמרו שכל בכניסת השבת, **ועוד**

מים אחרונים חובה. עכשיו לא נהגו כמים מסרבוים דאין מלא קדומים מלי בימינו מי נמי לפי שאין מט רגילים לעבול בשת מיטל על השיצר. שמעשכב כרומה דהרך ממילר למילר, מתוך שיגיע לשום לפעמים מפני הכינים ושוטי טהרות שלא יהיה עליו מפניהם לכל רוח שילכה: שם"ה סדומיות יש כו'. ומאור רבנן (בכורות דף ח.) תמר כל מלרתך תמיל מלא. ומשום מלא שיבול בו מלכנו מיקנו מים מסרבוים: כי קורבא בבורא. כלור מלא מים מעט מלוחו מלא סדומים כמין קורנו קטן: כי"ל מ"הא בואי. מגיד מלא למסרים נרך ליטול ידיו לו לא: ב"ל שבן. לנרך: אבנים. מיל הנה למלך שיבלו לשלום על מיומיבם. ורשלים הס: דשאי. קפק מעשר קפק לימו מעשר. לרוב עמי הלרן מעשרין הן" ומוחרת דלרבן הים, וגבי הך לקלין רבנן: ליקון ב"ל עירובי תחומין. דלמיכ לל יה לים ממקומו, ומלכלן לפיכן מסומן בס' מי שהוליחוהו (לקמן דף מ.). (שבאו"). לוי שיגיע לחורת מיתת ב"ד הוא, דם"ד לל יוליל הוא ונפקיל לן הוללה מרלות לרשות מיניה, והיהיל לן הוללה מרלות לרשות מיניה: ובל"א "אי שיגיעך "לחורת". שלא יעשה כן שמחמיית עליו מיתת ב"ד לין ליקון עליו, לפי לן הממרו בו למיתה והממרו בו למלקות להשמש לא מיקטל לפי הכי לא לקי. ללאוהרת מיתה ניתן ולא למלקות: אל יצא ביום. ולפן כאן לשון הוללת מבוי:

הדרן עלך מבוי שהוא גבוה

עושין פסין ל"בירואות. שנרשות הרבים, ובילוחות עגמן רשות היחיד הן שמחוקים בחרה, ולפן יכול למלאות מהן, ועושים פסין מלו להכין לפן היקף שיהא הפסין הללו עושין לת פניות הנור רשות היחיד ומילו מילו ויש שם ומיכנס בהמתו ויקלנה: דיומדין. עמודין הנילין בצדים. שעשו במרוב שלנו, ומעשלו בקרקע לפלת דלרות מערבים טוב (ב) דופני לחד למקום [1] ולילו לחד לפנין. והשני לפלת מערבת לפוחת טוב לילו לחד למקום [2] ולילו לחד לרשום [3]. וכשניתן לרבים [4] פסילות נמלל לכל רוח ב' לחמה דיוק לחה בנגד לחה והניחה בינתים: פשוטין. בלחלע טיתן לכל רוח לוס רחבה לחה, ובגמרל [5] מפרש בחיכוי כני ר' מלל מיכול להם מוליה ר' לחה רוח לוס ורוחבן ששה לחי לחה ובינהן כמלא שתי רבקות של שלש שלש בקר דברי ר"מ ר' יהודה אומר [6] של ארבע [7] קשורות ולא מותרות אחת נכנסת ואחת יוצלת "מותר להקריב לבאר ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה בפנים ושותה [8] מותר להרחיק

ראי'ת ליה קוברין [9] דתניא [10] אחדו מת מצוה כל שאין לו קוברין קורא ואחרים עונין אותו אין זה מת מצוה [11] ומת מצוה קנה מקומו והתניא [12] המוצא מת מוטל בסרטיא מפניהו ליסין אסרטיא או לשמאל אסרטיא שדה בור ושדה ניר מפניהו לשדה בור שדה ניר ושדה זרע מפניהו לשדה ניר היו שתיהן נידות שתיהן זרועות שתיהן בורות מפניהו לכל רוח שירצה אמר רב ביבי הבא [13] במת מוטל על המיצר [14] עסקינן מתוך שניתנה רשות לפנותו מן המיצר (ה) מפניהו לכל רוח שירצה: [15] ופטורין מרחיצת דים: אמר אביי [16] לא שנו אלא מים ראשונים אבל מים אחרונים חובה [17] אמר רב חייא בר אש"י [18] מפני מה אמרו מים אחרונים חובה מפני שטולה סדומית יש שמסמא את העינים אמר אביי ומשתבחא בקורטבא בכורא א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי בייל מלחא מאי א"ל [האן] [19] לא מיבעיא: ומדמאי: [20] דתנן [21] מאבלין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי אמר רב הונא תנא בית שמאי אומרים אין מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי ובית הלל אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי: ומולעבד: אמרי רבי יצאי [22] לא שנו אלא עירובי חצירות אבל עירובי תחומין חייבין דתני רבי חייא [23] לוקין על עירובי תחומין דבר הודה מתקוף לה רב יוחנן וכי לוקין על לאו שבאל מתקוף רב אחא בר יעקב [24] אלא מעתה דכתיב [25] אל תפנו אל האובות ואל הידעונים ה"נ דלא לקין רבי יוחנן הכי קשיא ליה: [26] לאו שניתן לאוהרת מיתת ב"ד וכל [27] לאו שניתן לאוהרת מיתת בית דין אין לוקין עליו אמר רב אשי מי כתיב אל יוציא [28] אל יצא כתיב:

הדרן עלך מבוי

עושין [29] פסין לביראות ארבעה דיומדין נראין כשמונה דברי ר' יהודה ר"מ אומר שמונה נראין כשנים עשר ארבעה דיומדים וארבעה פשוטין 'גובהן עשרה מפחים [30] ורוחבן ששה ובינהן כל שהוא ובינהן כמלא שתי רבקות של שלש שלש בקר דברי ר"מ ר' יהודה אומר [31] של ארבע [32] קשורות ולא מותרות אחת נכנסת ואחת יוצאת "מותר להקריב לבאר ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה בפנים ושותה [33] מותר להרחיק

קולא הוא, דלא בעינן מעכר מלומלמת מלא שומקת [34]: מותר להקריב. פסים לנמר ולעשות ההקיף קלר: ובלבד שהראה. מעשה הנמר עד בין הפסין כדי לחשה וזהה לל פרה, לא כיבר מהכי לל, דילמל ממנעין לחמר פרתו ושפיק לזוולא [35] תון למחילה וקח שפיק מרחות היחיד לרשות הרבים:

להרחיק

הדרן עלך מבוי שהוא גבוה

עושין, אדבנה דיומדין. והל לחמר לעיל (דף מ:) הכי מנמריה רחמנל למשה לו מפרין רוחה היינו היכל לילכל שם ד' ממילות [1] כי הכל דהוליל ולילכל בכל לד לחמר מכלן ולחמר מכלן מציב שחם.

וארבעה פשוטין. ולילכל למימר הכל לחמר מילה דהלי ניסל ולנטלי ליה [2] לעגבי עולי רגלים הקילו [3] (ד) ולוקמוה מלחלוייתה: [4] ומסבר דוקל בפשוטין דרבים לחמר לל [5] אבל בעלי מילה דמחני פרים חצי [6] לחמר מילה דהלי ניסל ולנטלי ליה. ר"ש): [7] ובינהן כמלא שתי רבקות. לל מני מילוגה ולמקרל לילכל דמחני פשוטין לרבים ר"ש ולמני לחמר מילה דהלי ניסל ולנטלי ליה. ר"ש):

להדחיק כל שהוא [יז] ובלבד שירבה בפסין ר' יהודה אומר עד בית סאתים אמרו לו לא אמרו בית סאתים אלא לגינה ולקרפף אבל אם היה דיר או סדר [יח] או מוקצה או חצר אפילו בית חמשת כורין אפילו בית עשרה כורין מותר ומותר להדחזק כל שהוא ובלבד שירבה בפסין: **גמ'** ליכא מהני דלא כחנניא דתניא עושין פסין לבור וחבלין לשיירא וחנניא אומר חבלין לבור אבל לא פסין אפי' תימא חנניא בור לחד באר לחד איבא דאמרי מדלא קתני חנניא אומר עושין חבלין לבור ופסין לבאר מכלל דלחנניא לא שנא בור ולא שנא באר חבלין אין פסין לא לימא מתני' דלא כחנניא אפילו תימא חנניא למאי דקאמר ת"ק קא כהדר ליה ליכא מהני דלא כר"ע [יט] דתנן אחד באר הרבים ובור הרבים ובאר היחיד עושין להן פסין אבל בור היחיד עושין לו מחיצה גבוה עשרה טפחים דברי ר"ע יאילו הכא קתני לביראות לביראות אין לבורות לא אפי' תימא ר"ע באר מים חיים דפסיקא ליה לא שנא דרבים ול"ש דיחיד קתני בור מכנסנין דלא פסיקא ליה לא קתני לימא מתני' דלא כר' יהודה בן בבא [כ] דתנן רבי יהודה בן בבא אומר אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד ואילו הכא קתני לביראות ל"ש רבים ול"ש דיחיד אפי' תימא ר' יהודה בן בבא מאי ביראות ביראות דעלמא מאי דיומרין א"ר ירמיה בן אלעזר דיו עמודין: [אז] ר"י למ"נדה שב"ה וז"ת נתק"לקל במי"דה שלש"ה סימן: [כב] תנן התם ר' יהודה אומר כל השיתין פטורין חוץ מן הדיופרא מאי דיופרא אמר עולא אילן העושה דיו פירות בשנה א"ר [כג] ירמיה בן אלעזר דיו פרצוף פנים היה לו לאדם הראשון שנאמר [כד] אחור וקדם צרתני כתיב [כה] ויכן ה' אלהים את הצלע וגו' רב ושמואל חד אמר פרצוף [כו] וחד אמר גב בשלמא למ"ד פרצוף היינו דכתיב אחור וקדם צרתני אלא למ"ד גב מאי אחור וקדם צרתני כדר' אמי דא"ר אמי אחור למעשה בראשית וקדם לפורענות בשלמא אחור למעשה בראשית דלא איכרי ער מעלי שבתא אלא וקדם לפורענות מאי היא אליכא משום קללה הא בתחילה נתקלל נחש ולבסוף נתקללה חוה ולבסוף נתקלל ארם אלא למבול דכתיב [כז] וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם ועד בהמה וגו' [כח] בשלמא למ"ד פרצוף היינו דכתיב [כט] ויייצר תרין יודין אלא למ"ד גב מאי ויייצר כדר' ש"ש בן פזי [ל] וא"ר שמעון בן פזי אוי לי מיוצרי אוי לי מיוצרי דאמר מאן דאמר פרצוף היינו דכתיב [לא] זכר ונקבה בראם. ומאן דאמר גב מאי זכר ונקבה בראם לכדר' אבהו דר' אבהו רמי כתיב זכר ונקבה בראם וכתיב [לב] (כי) בצלם אלהים ברא אותו [לג] בתחלה עלתה במחשבה לבראות שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב [לד] ויסגור בשר תחתנה אלא למאן דאמר גב מאי ויסגור בשר תחתנה אמר רב זביד ואיתימא ר' ירמיה ואיתימא רב נחמן בר יצחק [לה] לא נצרכה אלא למקום חתך בשלמא למ"ד גב דכתיב ויכן אלא למ"ד פרצוף מאי ויכן לכדר' שמעון בן מנסיא [לו] דדריש ר"ש בן מנסיא ויכן ה' אלהים את הצלע מלמד שקילקלה הקב"ה לחוה והביאה לאדם הראשון שכן בכרכי הים קורין לקלקעיתא בנייתא דכר ויכן ה' אלהים אמר רב חסדא ואמרי לה במתניתא תנא מלמד שבנאה הקב"ה לחוה כבניין ארוג

אפילו [יז] כדרבין אחא. פ"ה והכי פסי בילתאות נמי הואיל ומיעכבן לחדויי לחתים מהם משמים דיכה מעלייתא היא ואין להקשות ל"ל למתני אפילו מלמא מלמא קתני ומילתא לגופה קתני עקיבא מלמא קתני מותרים ומילתא לגופה ר' טרפון אמר (ג) וי"ל דמתניתין ר' יהודה היא דלא אמר אפי' כנגד אפי' אלא בית חמשת כורין כנגד בית סאתים ומתני' דכאן אפילו בית עשרה כורין כנגד בית סאתים מני [יח] והכל גבי פסין דגיעיבי טפי מחבלים דמחמר נגמרת לה תגרמיה אלא אפילו בית חמשת כורין כנגד בית סאתים מני [יט] דגבי שיירא הואיל ועשה לעירך אפילו לית ליה מוקף לדירה כמו פסין לר' יוחנן דאמר מוקף לדירה כמו פסין לר' יוחנן גבי עולי רגלים הקילו והחמירו פסין כמו מחיצה גמורה כמו שהקילו לענין פרוץ מרובה על העיר והחמירו לענין פרוץ מועט בעיר [כ] דבעי למיתני כפי הדור (לקמן קף מ:) למתילה אחיכא אפילו תימא חנניא למאי דקאמר ת"ק כהדר ליה ליכא מהני דלא כר"ע תקשה לך דתניא פסין עוקפין לדירה אע"פ שאין מדם דר שם דאלמ"ה תקשה מתני' לרב הונא בר' חגיגה [כא] דבעי למיתני כפי הדור (לקמן קף מ:) למתילה אחיכא מוקפת לדירה לא אמה מחיצה דפרוץ לר' יוחנן למאי מתילה היא אלא שמחמרים ליחון: **בור** [כב] יחוד באבר אחוד. המקשה נמי היה יודע שיש מילוק בין בור לבאר דמתני' היא אלא מוכח בגמרא דמילתא היא דתנן בשילהי פרק חבית (שבת קמו:) חבית של יין ושל שמן ושל חומץ ושל דבש ושל מי פירות בשוה אחור וקדם אחור לאחוז ואין קדם לאחוז אלא מלמד שהיה מדקדק לפרש מלמד פירש במילתיה ופסין לבאר מכלל דלא מפלג כמו שמדקדק במשנן וה"ה דהוה מצי למימר מתניתין דלא כתנא קמא דתמר׳ קתני דווקא באר ולא בור: **בור** [כג] לחוד. פירש רש"י בור מים מכונסין דעכשיו דפקרי [כד] קתמר טעמא דכנעני מים מים משום דכניעי מידי למר לאדם הלי טעמא לא שיך למלא לר' יהודה בן בבא דתמר לון עושין פסין מלא לבאר הרבים לבד ושעמא משום דכנעני מידי למר משום דלא דכנעני מידי דמי לאדם הלי משום דלא פסקי לאו משום דלא פסקי לאילן אלא משום דכנעני מידי דמי לאדם הלי

דאית ליה קוברין ירושים[א] שיתעסקו בקבורתו, אעפ"כ כשמת במלחמה תיקנו שיהו כמת מצוה שקנתה מקומו, דתניא איזהו מת מצוה שאפילו כהן חייב להתעסק בקבורתו, כל שאין לו קוברין שאין לו ירושים שיתעסקו בקבורתו, קורא ואחרים עונים אותו אם הכהן שבא להתעסק במת קורא לאחרים שיבואו לעזרתו ואחרים עונים אותו[ב], אין זה מת מצוה כיון שיש אחרים שיתעסקו בו.

ומת מציה קנה מקומו, והתניא המוצא מת מוטל בסרטיא במקום מעבר רבים, אינו קוברו במקומו אלא מפניהו לימין אסרטיא או לשמאל אסרטיא, שדה בור שדה שאינו תרוש ושדה ניר חרוש, כלומר אם מצידו האחד של הסרטיא יש שדה בור ומצידו האחר שדה ניר, מפניהו לשדה בור שם ההפסד מועט יותר [ועל זו הדרך:] שדה ניר ושדה זרע, מפניהו לשדה ניר. היו שתיהן נירות, שתיהן זרועות, שתיהן בורות, מפניהו לכל רוח שירצה, ואם היה הדין שמת מצוה קונה מקומו, מדוע מותר לפנותו ממקום שמת שם למקום אחר[ג], אמר רב ביבי הבא במת מוטל על המיצר עסקינן, מתוך שניתנה רשות לפנותו מן המיצר, מפניהו לכל רוח שירצה שמושכר לרוחב הדרך, שממילא מותר לפנותו כדי שלא יאהילו עליו כהנים ועושי טהרות כשיעברו בדרך[ד]. אולם במת שנמצא מוטל בצידי הדרך ודאי הדין שקנה מקומו ואסור לפנותו.

ופפורין מרחיצת ידים, אמר אביי לא שנו אלא מים ראשונים כלומר מים שנוטלים לידים קודם סעודה[ה], אבל מים אחרונים חובה מים שאחר הסעודה לא פטרו גם במחנה. אמר רב חייא בר אשי מפני מה אמרו מים אחרונים חובה, מפני שמלח מדוסית יש שמפסא את העינים, שמא בתוך המאכל יש גם מלח סרומית, ואם נוגע בעיניו מסמא את העינים לכך מפני הסכנה לא פטרו אפילו במחנה ליטול מים אחרונים[ו]. אמר אביי ומשתכחא בקורטא בכירא בכור מלח [-30 סאה] יש מעט מאותו מלח סרומית כמין קורט קטן. אל"ף רב אחא בריה דרבא לרב אשי כיול מיליה מאי אדם שרק מדד מלח אך לא אכל כלל האם ג"כ חייב בנטילת ידיים, אל"ף [האי] לא מבעיא כל שכן שצריך[ז].

ומדמאי, דתנן מאכילין את העניים דמאי ואפילו מותר לתת ממש לתוך ידם[ח], ואת אכסניא חיילים ישראלים הבאים להלחם באויביהם דמאי, כיון שאיסור אכילת דמאי הוא מדרבנן[ט]. אמר רב הונא, תנא בית שמאי אומרים אין מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי, ובית הלל אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי ומשנתנו ככית הלל.

ומלערב, אמרי דבי רבי ינאי לא שנו אלא עירובי חצירות, שבמחנה הקילו כיון שדין עירובי חצירות הוא מתקנת שלמה המלך[י], אבל עירובי תחומין הייבין כיון שאיסורו מראורייתא, דתני דבי חייא ליקין על עירובי תחומין דבר תורה, דכתיב (שמות טו כט) 'אל יצא איש ממקומו ביום השביעי'[יא]. מתקיף לה רבי יונתן וכי ליקין על לאו שבאל ואיסור תחומין נאמר בלשון 'אל' [יצא איש ממקומו] ולא בלשון 'לא'. מתקיף רב אחא בר יעקב אלא מעתה דכתיב אל תפנו אל האובות ואל הידעונים הכי נמי דלא ליקי, והרי פשיטא שעל איסור זה ליקין, הרי שליקין גם על לאו שנאמר בלשון 'אל'. רבי יונתן הכי קשיא ליה מתרצת הגמרא שרבי יונתן הקשה קושיא אחרת: לאו שניתן לאוהרת מיתת בית דין, וכל לאו שניתן לאוהרת מיתת בית דין אין ליקין עליו, כיון שהכתוב 'אל יצא ממקומו' מלמדנו איסור הוצאה מרשות לרשות בשבת, שסלקא דעתך שכוונת הכתוב היא: אל "יוציא" איש ממקומו, וכיון שבא לאיסור הוצאה כיצד ליקין על תחומין[יב]. אמר רב אשי מי כתיב אל יוציא אל יצא כתיב, הרי לשון הכתוב הוא אל יצא איש ממקומו, והיינו רק איסור תחומין, ואין כאן כלל לשון הוצאת משוי וא"כ שפיר ליקין על איסור תחומין[יג].

פרק עושין פסין

משנה

עושין פסין עמודין לכיראות, באודות הנמצאות כרה"ד, שעומקן עשרה ורוחבן ארבעה"[יד], ודינם כרה"י שאינו יכול למלאות מהם מים לרה"ר, הקילו רבנן בדיני מחיצה[טו] לצורך בהמת[טז] עולי רגלים, למלאות מהם מים ע"י שיעשו סביבות הכור ארבעה דיוסדין, היינו, עמודים כפולים, העשויים משני לוחות המחוברים כווית ויוצרים כמין 'ד'. נמצא שלכל רוח יש שני עמודים משני צדיו, ולכך נראין כשמונה דברי ר"י, רבי מאיר אומר בהא לא סגי אלא צריך שיהיו נראין בשנים עשר, והיינו ארבעה דיומדים הנראין כשמונה כנ"ל וארבעה פשוטים[יז] העומדים בין הדיומדין. ובהן עשרה טפחים ורוחבן ששה קאי בין אדיומדין ובין אפשוטין[יח] ושוכים כל שהוא. וביניהם עד כמה יהא ריוח בין העמודים, כמלא שתי רבקות היינו צמד המדבק כמה בהמות בצווארייהן[יט] מלשון הכתוב 'עגל מרבק'[כ] - של שלש שלש בקר בכל צמד, דהיינו עשר אמות ורוחב, כמבואר בגמ' (יט:) דברי ר"מ. רבי יהודה אומר שתי רבקות של ארבע בקר בכל צמד וצמד, דהיינו י"ג אמות ושליש, והא משום דחיישינן שמא יש מקום שהבהמות או הקרקעות חלושות בו ומשתמשים בארבע בקר[כא]. ובגמ' לקמן (יט:) מבואר, דפליגי בשיעור רוחב רמעשרה ועד י"ג ושליש. קשורות ולא מותרות דכשקשורות מתמעט הריווח ביניהם. ואע"פ שזה חומרא, מ"מ מקילין למדוד באמות שוחקות, והיינו דמדדין באופן שאחת מן הצמדין נכנסת ואחת יוצאת דאילו כששניהם נכנסים יחד צריך פחות ריוח. מותר להקריב את הפסים לבאר ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה בפנים ושותה, דאם יהיה פחות מכך חיישינן שמא יוציא את הדלי לפרה, ומה הועילו חכמים בתקנתם[כב]. ובגמ' לקמן(יט:) מבואר, ששיעור זה הוא שתי אמות מן הכור אל בין הדיומדין,

---

א. רש"י (ד"ה ולא יהא). ב. רמב"ן (השגות שם); אולם התוס' (שה: ד"ה יהא) והרא"ש שם (השגות בקבורתו ואחרים עונים אותו, או אין זה מת מצוה (ואפשר שזו כוונת רש"י שפירש שקוברין היינו יודעין כיון שרק מי שאין לו ירושין הוא קורא ואין אחרים עונים אותו). ג. רש"י (ד"ה מפניהו). יכתורת חיים כתב לפרש קושית הגמ' שבעל השדה שמציבי הסרטיא יסתה שאינו מסכים לקברו אצלו כיון שכבר יש למת מקום קבורה בסקומו. ד. התורת חיים [לשיטתו בקושית הגמ'] כיאר שהירוע הגמ' שכיון שמותר לפנות מת המוטל על הסרטי מפילא אינו קונה מקיפו, וא"כ אין למת שום מקום קבורה. ולכך מפניהו לכל רוח שירצה ואין בעל השדה יכול למחות. ה. זה"ה לקדשים ותרומה [ראה ליעיל יז:] ו. התום' (ד"ה שיש) כתבו שעכשיו לא נהגו במים אחרונים כיון שאין מלח סרומית מצוי בינינו, אע"פ שאין אנו רגילים לטבל אצבעותינו במלח אחר אכילה. אמנם הרמב"ם (נטילת ס"ג ה"ט) פסק שצריך נטילת ידים באחרונה כיון שיש מלח שטבעו רומה למלח סדומית. ז. רש"י (ד"ה כל קפ), ונראה שגרס בגמרא: כל שכן. ח. תוי"ט (משלת ס"ג ס"ל ד"ה והמלח). ט. תוי"ם (נטילת ס"ג ס"ל ד"ה ומלח), והרמב"ם פירש שהוא היתר כדי להקל עלינו הצדקה. י. מרובין כא: יא. הגמרא לקמן (לג:) מבארת ביצד דיוקים מפסוק זה לאיסור יציאת חוץ לאלפים אמה שהוא תחום שבת. יב. כך למדו התוס' בדברי רש"י (ד"ה אל יצא), והקשו על פירושו, ופירשו הכוונה, שהכתוב מ־בר על איסור תחומין אך משמעותו היא גם על איסור הוצאה מרשות לרשות, וכיון שהוצאה ניתנה לאוהרת מיתה בי"ד לכך הקשה רבי יונתן שלא ילקה אפילו על התחומין שבאותו הכתוב, מכח הכלל שלאו שבא לאסור דבר שחייבים עליו מיתה בבית דין אין לוקין עליו. יג. ולשיטת התוס' חירוץ הגמרא הוא שכיון שעיקר הפסוק נאמר באיסור תחומין לכך לא חשיב לאו שניתן לאוהרת מיתה בית דין ולוקין עליו.

יד. רש"י שכת (יג: ד"ה המקבץ). טו. ריטב"א יומא ד: מחציניה, וכיון דאיכא אמה מבאן ואמה מבאן תשיב כפחת. (פסחים ד"ה המקבץ, ועיין מלקוט כאן). טז. כן הוא בגמ' לקמן כ: יז. ד"בעודכם אוקימנה אדאורייתא, ולא מבטיל באוירא דהאי גיסא והאי גיסא (תוס' ד"ה אלא). ועיין בלקוט נאריכות. יח. ב"ה דעת רש"י (ד"ה פשוטין), ודו"ק (ד"ה ובקון), ומאירי בבבית הבחירה (ד"ה והשפוטין). אמנם דעת הרשב"א (לקמן יט: ד"ה ר"מ) והר"ן (ד"ה ואלא) דאין להם שיעור ברוחב, ובריטב"א (ד"ה ובקון) הביא דיש שפירשו שרוחבן צריך להיות שיעור חשוב. ועיין בילקוט באורוים. יט. רש"י כ"מ (כ.). כ. פסיק הוא בשמואל (ב כג כא). וכ"כ הרע"ב. כא. ריו"ד (ד"ה ובקון), עיין שם עוד דחיישינן שמא בשחייתן כימות החול שאז פרשכין בעול יפילו הדיומדין ויצטרכו להקימם כל ערישה. כב. רש"י (ד"ה ובלבד).

מוטר להרחיק את הפסים כל שהוא כל כמה שבליבו להרחיק[א], ובלבד שירבה בפסים כין הדיומדין, שלא יהא יותר משיעור עשרה לר"מ וי"ג ושליש לר"י, ר' יהודה אומר לא התירו להרחיק את הפסין אלא רק עד בית סאתים, מקום הראוי לזריעה של ב' סאין, דהיינו חמישים אמה על מאה אמה[ב], אמרו לו לא אמרו חכמים שיעור בית סאתים אלא להיקף העשוי לגינה ולקרפף - שטח גדול מחרץ לעיר שאינו סמוך לבית[ג] המוקף גדר לצורך שמירת עצים[ד], דכהני כיון שלא הוקפו לצורך דירת אדם, אם שיטחן עולה על בית סאתיים דומין להר"ר או לכרמלית[ה], אבל אם השטח המוקף היה דיר של בהמות שהוכנסו לתוכו כדי לובלו[ו], או סהר היקף גדר להבהמות כל העיר[ז], או מוקצה רחבה שאחורי הבתים[ח], או חצר רחבה שלפני הבתים, בכה"ג אפי' בית חמשה כורים כור - שלושים סאה אפי' בית עשרה כורים מותר לטלטל בו, משום דכל אותם המקומות הגדורים נחשבים כמיועדים לצורך תשמיש אדם[ט], מכיון שהרועה דר שם בלילה[י]. ולכן אף בדיון מותר להרחיק את הפסים כל שהוא - כמה שרוצה כדלעיל, מכיון שהם נמי נחשבים לתשמיש אדם, הואיל וראוים לו לשחיה[יא]. ובלבד שירבה בפסים כמבואר למעלה, למר כראית ליה ולמר כדאית ליה.

גמרא

לימא מתני' שהקילו חכמים כשאיכת מים ע"י פסין דלא כחנניא, דתניא עושין פסין לבור להתיר מילוי מים כדלעיל במשנה, ותולין שלשה חבלין ע"ג יתידות בפחות פחות מג"ט דהוי לבוד[יב] לשיירא, כדי להתיר להם טלטול במקום חניתם, וחנניא אומר, חבלין דהוי עומד מרובה מתיר טלטול לבור, אבל לא פסין העשויין מריומדין, וזה דלא כמתני'. ומיישב אפי' תימא מתניתין כחנניא, בור העשוי ממים מכתנסים לחוד, באר לחוד, היינו, דבמשנה דווקא נקטו 'בירואות' דהיינו באורות דליכא למיחש שמא יפסקו מימיהן, אבל בבור סבירא לן כחנניא דאסור בטלטול, מכיון שעלולין ליפסק מימיו, דאז לא הכשירו את המחיצות דתו לא שייך התקנה של שתייה בהמת עולי רגלים[יג]. ומעיקרא לא ידעה הגמ' שיש מקום לחלק בין בור לבאר[יד]. ולכן סברה דחנניא שאורט חולק על המשנה.

איכא דאמרי, מדלא קתני חנניא אומר עושין חבלין לבור ופסין לבאר, מכלל דלחנניא לא שנא בור ולא שנא באר, איכא דאמרי זה בא לשלול התירוץ שחילקה הגמ' ליישב מתני' כחנניא לפי לישנא קמא, דמדלא הוסיף חנניא היתר דבאורות, ע"כ דס"ל דאין חילוק בין בור לבאר, ובתרוייהו חבלין אין, פסין לא. וא"כ הדרן קושיא דמעיקרא לדוכתא, לימא מתניתין דלא כחנניא. ומיישב, אפי' תימא דמתני' אולא כחנניא ובאמת חנניא אסר רק בבור ובכאר מתיר כמו שפירשנו ללישנא קמא. ודקא קשיא לך מדוע לא פירש חנניא כדבריו היתר באורות, היינו משום דלמאי דקאמר ת"ק קא מהדר ליה חנניא, ומכיון שת"ק התיר פסין בבור מש"ה נקט חנניא לאסור פסים בכור, אבל אה"נ דחנניא מודה למתני' דבבאר מתירין הפסין טלטול.

לימא מתני' שהקילו חכמים בשאיכת באורות דווקא כדלעיל, דלא כר"ע, דתנן אחד באר הרבים שלא שיין שיפסק, כיון שנוטע, ובור הרבים שגם אם יפסק יזכירו אחד לשני ולא יטלטלו[טו], ובאר היחיד שגם לא שיין שיפסק כנ"ל, עושין להם פסין, אבל בור היחיד חיישינן שמא יפסקו מימיו ובטלו שם מחיצות וימשיכו לטלטל. לכן אם רוצים לשאוב ממנו בשבת, עושין לו מחיצה גבוה עשרה טפחים היינו מחיצה גמורה, דברי ר"ע, ואילו הכא קתני לבירואות, לבירואית אין, לבורות לא, ומדלא חילקה המשנה, משמע דאפי' לבורות של רבים אסור ע"י פסין, ומיישב, אפי' תימא מתניתין כר"ע, באר מים חיים דפסיקא ליה שמכורד להיתרא, משום שהרי לא שנא דרבים ולא שנא דיחיד מתירין הפסין לטלטל קתני, בור מכונסין דלא פסיקא ליה להיתרא, שהרי יש חילוק בין רבים ליחיד לא קתני, אבל באמת בור הרבים שרי.

לימא מתני' שהתירה בארות סתם אפי' ביחיד דלא כר' יהודה בן בבא, דתנן ר' יהודה בן בבא אומר אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד, כיון דלשיטתו צריך שיהיה שתי מעלות להתיר: א. שיהיה באר מים חיים ב. שיהיה רבים ומדכרי אהדדי[טז]. ואילו הכא קתני לבירואות לשון רבים, דמשמע לא שנא דרבים ולייש דיחיד בתרויהו עושין פסין. ומיישב, אפי' תימא מתניתין כר' יהודה בן בבא ומתירין הפסין רק בבארות של הרבים, ודקא קשיא לך מאי בירואות לשון רבים היינו בירואות דעלמא בארות העולם, דקאי על כל בארות הרבים של העולם שכהם מתירין הפסין.

מאי דיוסדין, אמר רבי ירמיה בן אלעזר דיו - שנים עמודין, היינו עמוד כפול הנראה כשנים: דיו למנודה שב"ח וונ"ת נתקלק"ל במוד"ה שלש"ה פימן": תנן התם ר' יהודה אומר כל השיתין - מיני תאנים רעות[יז], הלוקחן מעם הארץ אינו חייב להפריש מהן מעשרות משום דמאי[יח] ופטורים דכיון דרעות הן לא חס עם הארץ עליהן ומעשרן[יט]. חוץ מן הדיספרא המעולה שבגרועות דעליהן חוששין שיחוס בעה"ב מלעשרן. מאי דיוספרא, אמר עולא אילן העושה דיו - שתי יבולי פירות בשנה, וחזינן כדלעיל גבי דיומדין דדיו היינו שנים.

אמר ר' ירמיה בן אלעזר דיו שני פרצוף פנים אחד מלפנים ואחד מאחור, אחד של זכר ואחד של נקבה, היה לו לאדה"ר בשעה בריאתו, ואח"כ בשעת יצירת הנקבה הפרידם הקב"ה, שנאמר 'אחור וקדם צרתני'[כ] מלשון צורה, כלומר בשעת בריאתו היה לו צורה של אדם מלפנים וצורה של אדם מאחור ואח"כ הפרידם הבורא[כא], דאי כפשוטו, שיצר הבורא פניו ואחוריו של צורתו, הא פשיטא ולא צריך פסוק לזה[כב].

כתיב ויכן ה' אלהים את הצלע וגו', רב ושמואל נחלקו מה היה הצלע 'אשר לקח מן האדם לאשה' חד אמר פרצוף, היינו שנברא מב' פרצופין לכ' הצדדין וניטל ממנו פרצוף הנקבה, וחד אמר זנב וממנו ברא את חוה, בשלמא למ"ד פרצוף, היינו דכתיב 'אחור וקדם צרתני', וכמו שנתבאר, אלא למ"ד זנב מאי אחור וקדם צרתני דמשמע שהי' לו ב' צורות, ומיישב כדר' אבי דאמר ר"א אחור אחרון למעשה בראשית וקדם ראשון לפורענות וצותאי מלשון צרה כלו' ב' צרות עשית לי גם זה שהנני אחור למע"ב וגם זה שהנני קדם לפורענות[כג], ומבאר בשלמא אחור למעשה בראשית דלא איברי עד מעלי שבתא - ערב שבת, שהוא סוף למעשה בראשית, אלא וקדם לפורענות מאי היא, אילימא משום קללה שקיללו הבורא על עוון אכילת עץ הדעת[כד], הא בתחילה נתקלל נחש[כה] ולבסוף נתקללה חוה ולבסוף נתקלל אדם, וא"כ לא שייך לומר דהיינו קדם לפורענות, אלא למבול, דכתיב וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם עד בהמה וגו' ומדהוסיף אדם וכתבו כתחילה, הרי שקדם לפורענות, דאם בבת אחת נמחתה הבריאה, היה מספיק לכתוב וימח את כל היקום, ומדהוסיף והקרימו משמע שקדם האדם להמחות[כו].

בשלמא למ"ד פרצוף, היינו דכתיב וייצר תרין יודין דמשמע ב' צורות[כז], אלא למ"ד זנב מאי וייצר, ומשני כדר' שמעון בן פזי דאמר ר' שמעון בן פזי אוי לי מיצרי שמצערני ומייגעני בהרהורים[כח] אם אעשה רצון יוצרי, ואוי לי מיצרי אם אעשה רצון יצרי.

בשלמא למ"ד פרצוף, היינו דכתיב זכר ונקבה בראם, דמשמע שמתחילת

המשך בהשמטות אחר עמודי הגמרא

א. רש"י ד"ה להרחיק, וכ"ה בריטב"א ד"ה ומתני'. ב. **בחצר המשכן.** נפ' לקמן נב: ג. נפ' לקמן כג: ד. רש"י (ד"ה לגינה). ה. **לבוש.** הובא במשנ"ב סי' שנח סק"ה. ו. רש"י (ד"ה לובלו). ז. ע"ר במאירי ולמאן דמסיק סהר הוא מלשון בית האסורים. וי"ב סחר, ובפיהמ"ש להמ"ב פי' בהמאירי. ח. רש"י (ד"ה מוקצה). ועקרא כן משום שאין רוב תשמישו שם. (מאירי ע"ז ד"ה ומקצה). אמנם הר"ח (לקמן נב.) פירש שהוא מקום גבוה ברה"ר שהוא מוקצה מן ה"ר וכן הכרסלית. ועי' בהערות שבשלקוט בראורט. ט. כ"כ רש"י כאן (ד"ה ומתני') ולקמן (כב. ד"ה מן סהר) ד'מוקף לדירה' היינו לדירת אדם. י. רש"י לקמן (שם: ד"ה דיו). ועי' בביאוה"ל (רס"י שמ) שדייק מדברי רש"י (כב. ד"ה ומתני' בד"ה שאני שידור שם. יא. רש"י (ד"ה יהלו). אולם בריטב"א פי' כוונת המשנה, דכמו שהותר לטלטל בדיר והבור יכר יותר מבית סאתים משום שהוקפו לדירה אפי' שאינם להשמיש גמור, ה"ה נמי ביראות משום מצוות עולי רגלים. ועי' בילקוט בראורט. יב. כדלעיל סז: אבל בפסין דהוי פרוץ מרובה לא מישתרי לשיירא, אלא לעולי רגלים. רש"י (ד"ה ובלבד). יג. רש"י (ד"ה מאי). ועי' ברן שפי' דלדעת רש"י אליבא דמאן דאסר אפי' של רבים סעם החילוק הוא משום דצריך שיהיו מימיו ראויין לאדם. ועי' בילקוט בראורט. יד. כך פי' הריטב"א. אמנם בתוס', תה"ד והר"ש, מישמע דגם מעיקרא ידיעה הגמ' שיש מקום לחלק בין בור לבאר, ואעפ"כ סברה הגמ' כהו"א דסתמי' דלא כחנניא, כיון שחנניא לא פירש בדבריו היתר פסין לבאר, וכמו שדקדק באיכא דאמרי, ועי' כאבן העזר שהקי' דוהר דוחק כיון שבלישנא קמא סתמו המקשן להתרצן ולא פירשו בפי' בלישנא בתרא. יעוד הקשה דלפי"ז לא נחלקו הלשונות כלל. טו. רש"י (ד"ה ובור). טז. רש"י לקמן (כב: ד"ה לבאר). ועי' בסהרש"א בסוגיין שפי' דלריב"ב צריך שיהיה רואי לרבים, וגם שיהיו המים ראוין לאדם. יז. **בהבהות הגר"א** גרס דין מנודה שכח יהוה בינו שחי נתקלל במדה שלשה, פימן (יהוה סימן לכל מיומות דר' יהודה ה"א עד דיה ומקלל). אמנם הד"ח (לקמן נב.) פירש שהוא מקום גבוה ברה"ר שהוא מוקצה מן ה"ר וכן הכרסלית. ועי' בהערות שבשלקוט בראורט. יח. רש"י מהא דברכות (מ:). והיינו תאני מדכר כדפי' הרמב"ם בפי' המשניות, ובירושלמי (שביעית פ"ט ה"ט) איתא דהם התאנים הראשונות היוצאות מתחת לעלים. יט. **בעריך** (ערך חפס) פי' שזה שלטון שפך דא-מאי, וה-מהו. כ. רש"י (ד"ה פסוקין). אמנם הראב"ד (פיהת שלמ"ד לארב"ע ומשם פ"ש) פי' שהם פעורים מן המעשר כיון שנחסת גרעינון בעת"ב מפקיר אותם, והשפקר סטור מן המעשר. וכן מבואר ברמב"ם (משנר פ"י מ"ט) שהשיתין פטורין ממעשר כיון שחוקרן מן ההפקר. כא. ב"ח להרא"ש רש"י בברכות (מ:. ד"ה ר"י). כב. **עי' בהקדמת הטור לאבודרה"** שהביא דברי הראב"ד לבאר המעלה באדם שנברא אחר ואח"כ נפרד משא"כ בבע"ח. ועי' ברמב"ן בראשית (ג: מז). יהודע ברכות (מ:). ע"ש עוד שהוכיח דא"כ היה לו להזכיר קדם לפני אחור. כד. **ריטב"א**, ועי' בהרש"א ותל"ח (נכתם פב). כה. **בראשית** (ג: יט). כו. **בראשית** (ג: טו). כז. **מהרש"א** (נכתם פב). כח. **רש"י** (ד"ה ויצר). ועי' בילקוט בראורט. כט. **רש"י** (נכתם פב). ופי' הגר"א ולהכי נקט רש"י ההרהורים, שאילו על המעשה יכול האדם לגבור ולהתיצב, אבל לא על ההרהורים.

עין משפט
נר מצוה

ג א מיי׳ פכ״ה מהל׳ שבת הל״ה סמ״ע סי׳ שמ״ה סעי׳ ב: ד ב מיי׳ שם הל״ו סמ״ע סי׳ שמ״ה סעי׳ ג: ה ג מיי׳ שם הל״ו סמ״ע סי׳ שמ״ה סעי׳ ד:

גליון הש״ס

גמ׳ ואמרי בן אלעזר בי׳ מתניתין. כמו״ש בי׳ בית שמשון בי׳ דיינין. ב״ב ה״ב. עי׳ שבועות דף לב ע״ב ותוס׳ שם ד״ה בי׳ ועי׳ ב״ק דף ק ע״ב ותוס׳ שם ד״ה בי׳ ועי׳ ב״מ דף ה ע״ב תוס׳ ד״ה בי׳ ועי׳ ר״ה דף כ ע״ב תוס׳ ד״ה בי׳ ועי׳ ב״ב דף ח

בר אבא אמר. לא שיין למתניתא דהכא אלא לרבי יהודה דאמר מבואות שאין להם סוף אין מהלכין בהן קין מבחוץ להזה. אפילו הכי לא שנא ליה ר' יהודה בין מבוי שאין לו סוף לבין מבוי שיש לו סוף. אלא לרבי יהודה מבוי שאין לו

עושין פסין פרק שני עירובין

אוצר תבואה, מה אוצר זה רחב מלמטה וצר מלמעלה וקצר מלמעלה כדי לקבל את הפירות שאל"כ יכביד המשאו על הכתלים ויטה אותם[א], אף האשה רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה כדי לקבל את הולד[ב].

ויביאה אל האדם, מלמד שעשה הקב"ה שושבינות משהגיל בחופתו וכיוצא[ג] לאדה"ר, מכאן לגדול שעשה שושבינות לקטן ואל ירע לו[ד].

עכשיו חזר למחלוקת רב ושמואל בעשיית הצלע, ולמ"ד פרצוף הי מיניהו סגי ברישא מהלך ראשון, שהרי פרצוף אחד נגרר לאחוריו כיון שהיו הפרצופין לב' צדדין, אמר רבינ' מסתברא דזכר סגי ברישא, דתניא לא יהלך אדם אחורי אשה אשת איש[ה], ואפי' אם היא מכוסה כולה[ו], בדרך אפי' רחוק ממנה יותר מד"א, כל שמכיר בה בהילוכה ובהנעותיה[ז], ואפי' היא אשתו[ח] משום שזה גנאי לו[ט]. נזדמנה אשת איש זה[י] על הגשר לפניו, ימלקנה לצדדין עד שיעבור לפניה[יא], ובל העובר אחורי אשה אשת איש[יב] בנהר שמגביהה בגריה ומסתכל בכשרה, אם רגיל בכך[יג] אין לו חלק לעה"ב.

ת"ר המרצה מונה מעות לאשה מידו ליד[יד] או מידה ליד בשביל שיסתכל בה, אפי' דומה לטשה רבינו שקיבל תורה מהר סיני מיד ה' לחוץ יהו, לא ינקה מדינה של גיהנום[טו], ועליו הכתוב אומר יד ליד לא ינקה רע, אפי' אם מקבל התורה מהקב"ה מיד ליד, אם מרצה מעות יד ליד לא ינקה מדינה של גיהנם[טז], שנקרא רע[יז].

אמר ר"נ מנוח עם הארץ היה, שנאמר ויקם וילך מנוח אחר אשתו, הרי שלא למדי דרך ארץ הנזכרת בברייתא. מתקיף לה רבינ', אלא מעתה דאחרי בפשוטו, גבי אלקנה דכתיב וילך אלקנה אחרי אשתו[יח] הכי נמי שהלך אחריה, הא אלקנה נביא היה[יט], וגבי אלישע שג"כ היה נביא דכתיב ויקם וילך אחריה, ה"נ בלשון תמיהה אלא מאי את לך למימר, אחריה היינו אחרי דבריה ועצתה, ה"נ גבי מנוח אין הכרח שע"ה היה כיון שאחרי דבריה ועצתה. אמר רב אשי ולמאי דאמר ר"נ מנוח עם הארץ היה, אפי' מקרא דבי רב נמי לא קרא. דכתיב ותקם רבקה ונערותיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש וילא לפני האיש, אפי' שהיו הנערות פנויות, ודין אשתו כדין פנויה[כ].

אמר ר' יוחנן מרטב לילך אחרי ארי ולא אחרי אשה אשת איש. אחרי אשה ולא אחרי עבודת כוכבים דחיישינן שמא ימשך[כא]. אחורי עבודת כוכבים ולא אחורי בית הכנסת בשעה שמתפללין הצבור, מפני שבכה"ג נראה ככופר[כב].

ואמר ר' ירמיה בן אלעזר כל אותן מאה ושלושים השנים שהיה אדה"ר בנידוי על אכילתו מעץ הדעת, הוליד רוחין ושדין ולילין[כג], שנאמר ויחי אדם שלושים ומאת שנה ויולד בדמותו כצלמו, מכלל דעד האידנא לאו כצלמו אוליד, אלא רוחין. מיתיבי, היה ר"ט אומר אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו[כד] לכל העולם ישב בתענית בימים[כה] במשך מאה ושלושים שנה, ופירש מן האשה[כו] מאה ושלושים שנה, והעלה זרעי חגורות תאנים על בשרו: מאה ושלושים שנה. הרי שפירש מן אשתו, ומשני כי קאמרינן ההוא דהוליד שדין, בשכבת זרע רחוצה לאונסיה.

ואמר ר' ירמיה בן אלעזר דרך ארץ הוא שסקצת שבחו של אדם אומרים בפניו וכולו שלא בפניו מפני שנראה כמחניף לו[כז], מקצת שבחו בפניו דכתיב כשר"ב ה' עמ נח 'כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה', כולו שלא בפניו דכתיב כשהתורה מספרת עליו 'נח איש צדיק תמים היה בדורותיו', הרי שהוסיפה התורה 'תמים'.

ואמר ר' ירמיה בן אלעזר, מאי דכתיב 'והנה עלה זית טרף בפיה' של היונה ששלחה נח מן התיבה, אמרה יונה לפני הקב"ה, רבש"ע יהיו מזונותי מרורין כזית ומסרירין בידך ואל יהיו מתוקין כדבש ותלויין ביד בשר ודם היינו נח. ויתבאר לפי"ז 'בפיה' - במאמר פיה, 'טרף' בעניני טרף היינו מזונות. ומוכיח בתיב הכא 'טרף', יכתיב התם 'הטריפנו לחם חוקי' א"כ חזינן שהטרף שהיה במאמר פיה היינו מזונות.

ואמר ר' ירמיה בן אלעזר כל בית שנשמעין בו ד"ת בלילה שהקול נשמע למרחוק[כח] שוב אינו נחרב, שנאמר 'ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה', היינו מי שנותן זמירות בלילה, לא הוצרך להתאונן ולומר איה עושי והריני חרב[כט].

ואמר ר' ירמיה בן אלעזר מיום שחרב ביהמ"ק ופסקו הכהנים לברך בשם המפורש של ד' אותיות, דיו לעולם כיון בתפילה ובין בברכת אדם לחבירו, שישתמש בשתי אותיות שנאמר כל הנשמה תהלל יה הללויה, היינו, שכל הנשמה - כלל בני האדם, יהללו בי-ה, אבל שם בן ד' אותיות נמסר רק לכהנים[ל].

ואמר ר' ירמיה בן אלעזר, נתקללה בכל נתקללו שכניה כלומר[לא] אוי לרשע ואוי לשכנו[לב]. נתקללה שומרון שהיתה עיר מלוכת מלכות ישראל, נתברכו שכניה. ומבאר נתקללה בכל נתקללו שכניה דכתיב 'ושמתיה למורש קפד ואגמי מים', היינו דכיון שהקב"ה שם את בכל לנחלת הקיפוד, אם כן הלכו החיות הרעות גם לשכונתיה[לג], ומכיון שהקב"ה שם גם את בכל לביצות, א"כ מתהוים באגמי מים הרבה יתושין וציפוש אויר ורטיבות, שגורם חולאים[לד]. נתקללה שומרון נתברכו שכניה דכתיב ושמתי שומרון לעי השדה

א. רש"י (ד"ה קופה). ב. בתו"ח פי' לפי"ז את הפסוק שאמרה שרה, בא אל אמתי אולי אבנה ממנה (נחלת שי נו) שהרי שרה עקרה היתה ואפי' בית הדחה לא היה לה (נמוק שי) וא"כ לא היתה עשויה כבנין כשאר נשים, הוה כותבה אבנה, שיעשה הקב"ה לי בית הולד. ג. במהרש"א (מהרשא שי) פי' דתרגום שושבין-רעי. ד. רש"י (מהרשא שי) ועי' בילקוט ביאורים. ה. כנה"ג (מהרשא שי בה' הגיהות שי) ע"ש. ו. רבינ' (מהרשא שי בה' הגיהות) ושם פסיק דאם ממהר לדבר פצוה ואם יתעכב יפסיד מצותו. ותקע פניו בקרקע הילך. ובמ"ת (מהרשא שי בה' הגיהות שי) דייק בדבריו דדווקא לדבר מצוה, אמנם דעת מהרא"י (מהרשא שי בה' הגיהות שי) דוקא הוך ד"א אסור בלילך. ז. ואפי' אחותו. ח"ת. ח. והגאנ"י הוא שהניחו הולך בסוף. ומוכח כן דהכא שפניהם פנים לכ' כיוונים לא שייך הרהור אלא ע"כ דנאנ"י הוא, מהרש"א בכריכי (שי). ועי' בילקוט ביאורים. ט. מהרש"א (מהרשא שי). י. רש"י כאן ובכריכות (שי). יא. רש"י (ד"ה ונזדמנה שי). יב. תו"כ ברכות (שי ד"ה שי). ועי' בילקוט ביאורים. יג. ואע"ג דאפי' (שי שי) חורה מנוח ומצלא בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה, מנוח יצה"ר בעצמו שאני שעשוי לפול לידי עבירה, חפץ ה' להאהה"ת. יד. עי' בתו"ח שפי' הדרשה דמגלא פי' הפסוק חשאר אלא כתב לא ינקה רע, ע"כ דיש שזה כלול ביד ליד, ואכתי מרוע לא פי' את עיקר החסא דהיינו ההסחבלות, ע"כ דיש לדרוש אפי' דומה כמשה רבינו. טו. נדרים (שי שנאמר (משלי יז ו) וגם רשע ליום רעה. טז. כיון שלא שימש תו"ח, מהרש"ל (מהרשא שי, ד"ה שי).

יז. עי' במהרש"א גירסת פסוק זה ועי' בילקוט ביאורים. יח. רש"י (ד"ה שמואל) מברייתא דסדר עולם (שי) שנקרא איש האלהים. יט. ספיכות חכמים, ועי' בכן יהוידע שפי' (מהרשא שי) דלימדים זה מהריתור. כ. רש"י (ד"ה ותקע) כא. רש"י (ד"ה ועי"ז ד"ה). כב. במהרש"א. ופי' הגר"א דלא הנאף תמור מלא תרצח, ולא יהיה לך תמור מלא תנאף, ושרק עול שעובר על אבי"א חמור מלא יהיה לך. דכשאינו נכנע מראה שאינו מאמין במציאותו ויחבוץ אפי' בשיתוף, נמשא"כ בעובד ע"ז (מהרשא שי). כג. בסורה נבוכים (ח"ג פ"ז) הביא מסדרש, דעד שרצתה האל לא היה כמותו כיון שהיה נוקף. כד. שבת (שי). כה. תו"ח (ד"ה ועי"ז). כו. שהרי סנדרה אסור בתשמיש (מהרש"א). ועי' בילקוט ביאורים. כז. רש"י (ד"ה ומכאן) ובמהרש"א כי עוד נעם שלא יהא לב השומע גס בו דחזיך טובה לעצמך, ומה שאצל הקב"ה ג"כ אומרים מקצת שבחו (ד"ה ג) היינו רק מפני שנראה כמתניף. כח. ובכתי' חגיגה (שי) כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה פושך עליו חוט של חסד ביום, ובמנחות (שי) כאילו עוסקין בעבודה, ובתמיד (שי) שכינה כנגדו. ומשמע שיש עילוי בחשיבות לימוד התורה בלילה בעצם. כט. רש"י (ד"ה ולא), ועי' בילקוט ביאורים. ל. הג'ג'ה (שי) לא. ובריטב"א כאר דעת הר"ח, שהאות 'ה' של הנשמה הוא בדגש, והוא כלשון שמה תחוכן דכתיב (משלי כו ו) הארן הלזו נשמה. ועי' בילקוט ביאורים. לב. רש"י (מהרשא שי, ד"ה שי).

לג. נגעים פי"ב מ"ו. לד. רש"י (ד"ה ולחולדה). לה. בן יהוידע (מהרשא שי).

למטעי כרם. ששומרון כתורבנה היתה מקום כרמים, ושכניה נהנו מכך, והיכירוה לטובה.

ואמר ר' ירמיה בן אלעזר בא וראה שלא כמידת הקב"ה במשפטו מידת בשר ודם במשפטם, לגבי יחס הנידונים לדיינים. מידת בשר ודם, מתחייב אדם הריגה למלכות, ממילין לו חכה - חתיכת עץ לתוך פיו כדי שלא יקלל את המלך, דכיון שיודע הנידון שיש קצת עוול בדינו[א], ועוד שאין לו עוד פחד לאחר מיתתו[ב], חושש המלך שבשעת מיתתו יקללו, ולכן מטילין לו חכה בפיו. משא"כ במידת הקב"ה, אדם מתחייב הריגה למקום הרי הנידון שותק, שיודע שאין כל עוול בדינו מפני שהוא א-ל אמונה ואין עוול, מלבד זה שמפחד מגיהנם לאחר מיתתו[ג], שנאמר לך דומיה תהילה, היינו שלך לבדך דומיה ולא לבריות. ולא עוד אלא שמשבח לה' על משפטו ונותן תהילה על שהרע לו עונשו בעוה"ז כדי לזכותו לעוה"ב. שנאמר תהלה. ולא עוד אלא שדומה לו כשמקבל היסורין באהבה[ד] כאילו מקריב קרבן, שנאמר לך ישולם נדר, אותו דומיה שדומם ביסורין דומין לו כמשלם נדר. היינו דאמר ר' יהושע בן לוי מאי דכתיב עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה ודריש, עוברי אלו בני"א שעוברין על רצונו של הקב"ה. בעמק שמעמיקין להם גיהנום, וכמה שהוא עמוק הוא רוחב[ה]. הבכא מעין ישיתוהו שבוכין ומורידין דמעות כמעיין של שיתין הוא הנקב שבמזבח שספלי היין של הנסכים יורדין לתוכו כמשך כל השנה[ו], והיינו שמורידין דמעות הרבה. ודורש המשך הפסוק גם ברכות יעטה מורה שמצדיקין עליהם את הדין[ז] ודריש לה שה'מורה' [הקב"ה - הדיין] עושה ברכות שמברכין אותו הנידונים על צדקת המשפט, ואומרים לו רבש"ע יפה דנת יפה זיכית יפה חייבת ויפה תקנת גיהנום לרשעים וגן עדן לצדיקים'. וזה כדברי ר' ירמיה בן אלעזר דלעיל שהרשעים משבחים להקב"ה אפי' כשדן אותם. ומקשה איני והאמר ר"ש בן לקיש רשעים אפילו בעמדם על פתחו של גיהנום אינם חוזרין בתשובה דמפני שהולכים לאברון אינם חושבים לעצמם עוד כלל", שנאמר ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי' וגו' ששנו בלשון עבר לא נאמר, אלא 'הפושעים' לשון הווה והיינו שפושעים והלכין לעולם, אפי' בשעה שנשרפין באש ונעשין תולעת כדרכם בקבר כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה[ח]. עכ"פ חזינן שאינן שבין בתשובה וזה דלא כמו שדרש לעיל שמודים ומשבחים אפי' בשעת דינן. לא קשיא, הא דדריש שבעוה"ב מצדיקין עליהן את הדין נאמר בפושעי ישראל, והא דדריש שאפי' על פתחו של גיהנום אינן שבין בפושעי עובדי כוכבים. הכי נמי מסתברא שלא דרש ריש לקיש דרשתו מהאי קרא שאינן שבין אלא על פושעי עכו"ם, דא"כ כדקא ס"ד מעיקרא שקאי על פושעי ישראל קשיא דר"ל אדר"ל, דאמר ר"ל פושעי ישראל אין אור אש גיהנום שולטת בהן, ומוכח מק"ו ממזבח הזהב שבבהמ"ק שהיה עשוי מעצי שיטים מצופים זהב[ט] והיו מקריבין עליו קטורת, מה מזבח הזהב שאין עליו בעובי אלא כעובי דינר זהב, והאש היתה דולקת עליו בקטורת ולא שלטה בו האור לשוחקו, ע"כ נס"ל, פושעי ישראל שטלאין מצוות כרמון שמלא גרעיניו, שנאמר כפלח הרמון רקתך ואמר רשב"ל אל תקרי רקתך מלשון רקה [צדעיים], אלא ריקתיך, היינו הריק שבך, וכא ללמד שאפילו פושעי ישראל, שהם ריקנים שבך טלאין מצוות כרימון[י], על אחת כמה וכמה שאין אור של גיהנום שולטת בהם. ואילו היה שפושעי ישראל אפי' על פתחה של גיהנום אינם שבין, בוודאי שהיתה האור שולטת בהן. אלא ע"כ דפושעי ישראל שבין, ומה שדרש מהאי קרא דיציאו וראו וגו' הפרשעים, לא מירי אלא אפושעי עכו"ם. אלא שאם כדבריך שבפושעי ישראל לא שולטת אור גיהנום, הא דכתיב עוברי בעמק הבכא' וכיארנו לעיל שהכוונה על העבריינים שמעמיקין להם גיהנום ובוכים, ומה להם לבכות אם אינה שולטת. ומשני ההוא מיירי דמחייבי שנענשים ההיא שעתא בגיהנום, אבל אינם כלים, ואתו אברהם אבינו ומכיר ליה ומוציאם מעומק הגיהנום ומקבל להי, בר למעט מישראל שבא על בת עובד כוכבים, שאותו א"א לא מציא מדין גיהנום[יא]. מפני שכיון דמשכה ערלתו ומכסה מקום המילה ולא מבשקר ליה אברהם אבינו אינו מכירו" כיהודי מפני שדומה לו כמי שאינו מהול.

עכשיו חזור לדרשה דמעיקרא מתקיף לה רב כהנא השתא דאמרת דמדכתיב הפושעים' לשון הווה הכוונה דפשעי ואולי עדיין, אלא מעתה דכתיב המוציא"[יב] 'אני ה' המוציא אתכם מארץ מצרים', היינו שלך לבדך המעלה"[יג] 'אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים', דמסיק ופסיק הוא האם עדיין מוציאנו ממצרים. אלא ע"כ דאסיק ואשיק בעבר ואפ"ה נקט הפסוק לשון הווה, הכי נמי אין הכרח מלשון הווה שעדיין פושעים כיון שיש לפרש דפשעי הוא בעבר, אבל לאחר מיתתן חזרו בהם.

ואמר ר' ירמיה בן אלעזר שלשה פתחים יש לגיהנום אחד במדבר ואחד בים ואחד בירושלים[יד]. במדבר יש פתח, דכתיב גבי קרח וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה' והוא אחד מהשמות של גיהנום כדלקמן בגמ', והרי היה זה במדבר. בים יש לגיהנום פתח, דכתיב גבי יונה ממעי הדגה מבטן שאול שועתי שמעת קולי' הרי שיש שאול בים[טו]. בירושלים יש לו פתח, דכתיב נאום ה' אשר אור לו להקב"ה בציון ותנור לו בירושלים' ותנא דבי ר' ישמעאל 'אשר אור לו בציון' זו גיהנום 'ותנור לו בירושלים' זו פתחה של גיהנום, הרי שיש פתח לגיהנום בירושלים. ומקשה, ותו ליכא פתחים לגיהנום מלבד שלשה הנזכרים, והאמר ר' מריון אמר ר' יהושע בן לוי, ואמרי לה תנא שאנה זה רבה בר מריון בדבי ר' יוחנן בן זכאי שנסדרה הברייתא בבהמ"ד שלו[טז], שתי תמרות דקלים יש בני בן הנום מקום סמוך לירושלים[יז] ושולה עשן מביניהם, וזו היא המקום שלגבי הדקלים הגדלים שם שנינו 'ציני הר הברזל' בשירות' ללולב, אפי' שהעלין קצרים ומועטין משאר לולבין, וזו היא פתחה של גיהנום, הרי שגם שם יש פתח לגיהנום. ומשני דלמא אותו פתחה של גיהנום, הרי שגם שם יש פתח לגיהנום. ומשני דלמא אותו פתח של גיא בן הנום היינו הפתח שהזכרנו לעיל דירושלים[יח].

מאתר שהזכיר 'שאול' דן בשאר השמות של הגיהנום. אבר ר' יהושע בן לוי שבעה שמות יש לגיהנום ואלו הן, שאול ואבדון באר שהת באר המשחית ובור שאון מים גועשים בחוקה, וטיט היון רפש העשוי לבנין ומטביע הנכנס לשם[יט] וצלמות וארץ התחתית[כ]. 'שאול' דכתיב 'מבטן שאול שועתי' בתפילתי ואתה ה' שמעת קולי'. 'אבדון' דכתיב 'היסופר בקבר חסדך אמונתך האם בתופר באבדון'. 'באר שחת' דכתיב 'כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת' היינו באר שחת[כא]. 'ובור שאון' 'טיט היון' דכתיב 'וישלני מבור שאון מטיט היון'. 'וצלמות' דכתיב 'ושבי הושך וצלמות'[כב]. 'וארץ התחתית'[כג] גמרא היא בירנו מאבותינו, שגם זה הוא אחד משמותיו של גיהנום. ומקשה, ותו ליכא עוד שמות לגיהנום והאיכא 'גיהנום' עצמו, ומשני, גיהנום אינו שם מקום בפנ"ע אלא כנוי המתאר מקום, ונקרא גיהנום על שם גיא שעמוקה בגיהנום - כגיא בן הנום הנזכר לעיל, ושהכל יודה לה על עסקי הנם עריות', א"כ ל"ק מ"ש לא נקט שם גיהנום. ומקשה והאיכא 'תפתה' דכתיב כי ערוך מאתמול תפתה' וקאי אגיהנום, דבהאי קרא כתיב נמי גם הוא למלך הוכן וכו', מדורתה אש ועצים הרבה וגו' גפרית בערה

המשך בהשמטות אחר עמודי הגמרא

א. ריטב"א. ב. מהרש"א. ג. מהרש"א, וכפי' הריטב"א בהשקפת הקב"ה יורע הנידון שלא להנקם ממנו באין עליו אלא לכפר מחשאיו, ולפי"ז א"ש מה דקשה על הריטב"א מאי שייך מידת הקב"ה ומידת בר"ה הרי זה מידת בינדונים של שניהם. ד. מהרש"א. ה. רש"י (ד"ה תהלה). ו. עי' בילקוט ביאורים. ז. תוד"ה. ח. סוכה מט. ט. יתכאר ההדוב לפי"ז, העבריינים שמעמיקין להם גיהנום, ובוכין כמעיין של שיתין, אפ"ה הקב"ה עוטה על ידיהם ברכות. י. זבחים"י (מהלים פי' ז) פי' וברכות יעטה לנו המורים אותנו ללכת בדרכך הטוב ולא שמענו לו, ובמהרש"א פי' דמורין לשון מפרים יקאי אעבריינים. יא. ריטב"א. יב. רש"י (ד"ה המוציא). יג. שמות ל א. יד. רש"י חגיגה (ט), וכהרמב"ם שם פי' שהחידוש הוא שלא כילתה האש את העץ שבפנים, והדוגמת זה המצוות שנמשלו להב כמו שנאמר הנחמדים מזהב (תהלים יט יא) מבינים על פרשני ישראל שלא תשלוט בהם האור. טו. עי' בילקוט ביאורים. טז. בהום' בחבו דאם א"א לא מוציא מדיע לא מחשיבו בהרי שלשה שירודין לגיהנום ואינם עולין, ותי דלאחר שקיבל עונשו עולה. ושמעמ מדברין ששאר פרשני ישראל אפי' למני שקבלו עונשם אברהם אבינו מעלם, ובמאירי כתב שפי' שטורה במשפטו של הקב"ה אף לאחר מיתתו מהכפר לו. ובקהלות מזרח (פר' ע ע"ב). יז. רש"י. ובבן יהוידע פי' שאין הכוונה שאינו מכירו ממש אלא שאינו רצוה למנות אליו להצילו מדין גיהנום, ונחשב כאילו אינו מכירו. על דרך הגמ' (ירמיה ט:), שאמר רבי לבר קפרא איני מכירך משולם, וכי שם שזהו מידה כנגד מידה כי מצות מילה ניתנה כדי

יח. ויקרא כב לג. יט. שם יא מה. כ. עי' בילקוט ביאורים שביארנו זה בהרחבה. כא. ואף שבפשוטו כוונת יונה מבטן שאול היתה למעי הדג שהיה בתוכו ומכנה בטן הדג לשאול (רש"י יונה ב ג) כ"מ לפי שהזכיר בלשונו שאול, משמע שפיתחה של גיהנום הוא שם (מהרש"א). כב. רש"י (ד"ה מיט) פי' בריחא שנסדרה בבית מדרשו בעין הוספתא שסידר ר' חייא ור' אושעיא. כג. רש"י (מהלים פט מח) כד. ובהום' הביאו הפסוק ביהושע (ח כ) ועלה הנבול ג' בן הנום אל כתף היבוסי מנגב היא ירושלים, ועי' זבחים (קג:) סבר למפנייה וכו'. כה. רש"י (ד"ה מיט). כו. העמיקה שבבינונים, ומבי"ן בשעי' הגמול הביאו המהרש"א. כז. רש"י (ד"ה שחת) וכ"כ חוס' (ד"ה שחת). וכ' עוד דמהאי קרא היה יכול ג"כ לדרוש דשאול שמו. כח. ובהתי' הביא בירמא (פי' י) בהום אלך ולא אשוב אל ארץ חושך וצלמות. כט. בהתי' ותוס' הרא"ש גורסו ארץ 'תחתית' משום שארץ התחתית פסוק הוא ביחזקאל (לא יח) שמדבר בגיהנום, וא"כ למה אמר גמרא הוא. ובמהרש"א יישב שבאמת מה שנמרא לנו מאבותינו זה רק שארץ התחתית זה המדור השכיני דזיטא תחתונה, אבל זה שארץ תחתית זה גיהנום יודעים מהמקרא. ל. רש"י (ד"ה על) ועי' בגלחש"ס שהביא דברי מהרש"א שציין להא דיומא (פה:) דדרשינן (במדבר ו ה) זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם וקאי אביראות אסורות שמתרצות בחינם, דביראות מותרות אינם אלא בכתובה וכדי', ולפי"ז צריך לגרוס על עסקי חנם דכן כ' הב"ח.

שהן בעשר אמות. לפ שיש למיפרך מניינו אתה לשמעינן כדתניא בפ"ק דקדושין (דף ח.) כיון דלמ"ד השמיטו מניין פרוסו: **בבור** שתים עשרה ב"ע ואפ"ג דאיכא עשרה ושלש ומשהו ולפ"ק: **רב** אמר בריייתא לא שמעינן ליה. והא דמשני לעיל לכבריית' מיירינן על שלש עשרה סימן בפ' דמשמע: **ואם** איתא זו היא מחיצה מיבעי ליה. קשה להכא פשיטא ליה להמלכת דיומדין עדיפי מפשוטין ולעיל מליכא למ"ד משמע ליה לפסקא ר"ל לעיל נמי הימי לכי נמי נתיר כדיומדין ויהיה פרוץ מרובה ולפ"ז פשוטין עדיפי למיכתב הכא משום דלכל הפחות אימרי עליה עומד מרובה כדקתני מי שחתם מילה בניר וסכל ומקולקא אפשיטא בית ז' מרובין אם יחזור לקן פרוץ אפיר זו מניינו אתה מניינו מכאני ליה: ר"ת בריייתא לא שמיע ליה וקס"ל כבריי'תא: ארי"ך יום"ר בת"ל חצ"ת חצ"ר שיבש"ה סימן: בעא מינה אבי מרבה האריך בדיומדין בשיעור פשוטן לר"מ מהו א"ל תניתוה ובלבד שירבה בפסין מאי לאו דמאריך בדיומדין לא דמפיש ועביד פשוטין א"ה האי ובלבד שירבה בפסין עד שירבה פסין מיבעי ליה תני עד שירבה פסין א"ד א"ל תניתוה ובלבד שירבה בפסין מאי לאו דמפיש ועביד פשוטין לא דמאריך בדיומדין הכי נמי מסתברא מדקתני ובלבד שירבה בפסין ש"מ בעא מיניה אבי מרבה יותר משלש עשרה אמה ושלש לר' יהודה מהו פשוטין עביד או בדיומדין מאריך א"ל תניתוה כמה הן מקורבין כדי ראשה ורובה של פרה וכמה מרוחקין אפי' כור ואפי' כורים ר' יהודה אומר בית סאתים מותר יותר מבית סאתים אסור אמרו לו לר' יהודה אי אתה מודה בדיר וסהר ומוקצה וחצר אפילו בת חמשת כורים ואפי' בת עשרה כורים שמותר אמר להן זו מחיצה ואלו פסין ואם איתא זו מחיצה זו (היא) מחיצה מיבעי ליה הכי קאמר זו תורת מחיצה עליה ופרצותיה בעשר ואלו תורת פסין עליהן ופרצותיהן בשלש עשרה אמה ושלישׁ בעא מינה אבי מרבה תל המלקט עשרה מהוך ארבע נידון משום דיומד או אינו נידון משום דיומד א"ל תניתה ר' שמעון בן אלעזר אומר [ג]היתה שם אבן מרובעה רואין כל שאילו תחלק ויש בה אמה לבאן ואמה לבאן נידון משום דיומד ואם לאו אינו נידון משום דיומד בבאי קא מיפלגי מר סבר חד רואין אמרינן תרי רואין לא אמרינן ומר סבר אפי' תרי רואין נמי אמרינן [ד]בעא מיניה אבי מרבה חיצת הקנים קנה קנה פחות משלשה נידון משום דיומד או לאו אמר ליה [ה]תניתה ־היה שם אילן או גדר או חיצת הקנים נידון משום דיומד מאי לאו [ו]קנה קנה פחות משלשה לא גודריתא דקני אי הכי הינו אילן ואלא מאי קנה קנה פחות משלשה הינו גדר אלא מאי איית לך למימר תרי גווני גדר הבא נמי תרי גווני אילן איכא דאמרי גודריתא דקני קא מיבעיא ליה גודריתא דקני מאי א"ל תניתה היה שם גדר או אילן או חיצת הקנים נידון משום דיומד מאי לאו גודריתא דקני לא קנה קנה פחות משלשה אי הכי הינו גדר ואלא מאי גודריתא דקני הינו אילן אלא מאי איית לך למימר תרי

מתניתין הא משמיה הוא. מוקמינן לה בשלשה שהן כעשר דברי ר"מ ר' יהודה אומר בשלש עשרה אמה וכארבע עשרה אמה כעשר הא עשר הוין משום רבעי למיתנא סיפא בשלש עשרה (ס) בשלש עשרה מפי הוין משום רבעי למתני כארבע עשרה וכארבע עשרה הא לא הויא אמר רב פפא [א]יתירות על שלש עשרה ואינן מגיעות לארבע עשרה א"ר פפא בבור שמונה דב"ע לא פליגי דלא בעינן פשוטין בבור שתים עשרה דב"ע לא פליגי דבעינן פשוטין כי פליגי משמונה עד שתים עשרה לר' מאיר בעינן פשוטין לר' יהודה לא בעינן פשוטין ורב פפא מאי קמ"ל תניא רב פפא [ב]בריייתא לא שמיע ליה וקמ"ל כבריי'תא:

ארי"ך יות"ר בת"ל חצ"ת חצ"ר שיבש"ה סימן: בעא מינה אבי מרבה האריך בדיומדין בשיעור פשוטין לר"מ מהו א"ל תניתוה ובלבד שירבה בפסין מאי לאו דמאריך בדיומדין לא [ג]דמפיש ועביד פשוטין א"ה האי ובלבד שירבה בפסין עד שירבה פסין מיבעי ליה תני עד [ד] שירבה פסין א"ד א"ל תניתוה ובלבד שירבה בפסין מאי לאו דמפיש ועביד פשוטין לא דמאריך בדיומדין הכי נמי מסתברא מדקתני ובלבד שירבה בפסין ש"מ בעא מיניה אבי מרבה יותר משלש עשרה אמה ושלישׁ לר' יהודה מהו פשוטין עביד או בדיומדין מאריך א"ל תניתוה [ה]ככמה הן מקורבין כדי ראשה ורובה של פרה וכמה מרוחקין אפי' כור ואפי' כורים ר' יהודה אומר בית סאתים מותר יותר מבית סאתים אסור אמרו לו לר' יהודה אי אתה מודה בדיר וסהר ומוקצה וחצר אפילו בת חמשת כורים ואפי' בת עשרה כורים שמותר אמר להן זו מחיצה ואלו פסין ואם איתא זו מחיצה זו (היא) מחיצה מיבעי ליה [ו]הכי קאמר זו תורת מחיצה עליה ופרצותיה בעשר ואלו תורת פסין עליהן ופרצותיהן בשלש עשרה אמה ושלישׁ בעא מינה אבי מרבה תל המלקט עשרה מהוך ארבע נידון משום דיומד או אינו נידון משום דיומד א"ל תניתה ר' שמעון בן אלעזר אומר [ז]היתה שם אבן מרובעה רואין כל שאילו תחלק ויש בה אמה לבאן ואמה לבאן נידון משום דיומד ואם לאו אינו נידון משום דיומד בבאי קא מיפלגי מר סבר חד רואין אמרינן תרי רואין לא אמרינן ומר סבר אפי' תרי רואין נמי אמרינן [ח]בעא מיניה אבי מרבה חיצת הקנים קנה קנה פחות משלשה נידון משום דיומד או לאו אמר ליה [ט]תניתה ־היה שם אילן או גדר או חיצת הקנים נידון משום דיומד מאי לאו [י

דהדרן מחיצה

אמר ליה מותב. להא ליכא דיוקין בין הפסין לימתי לגיהוי מוציא מרשותו לרשות מגיהו: שתים בא. שתים זו מצל זו ומחיצה ביניהן, ומתיהן נלמדן בין הפסין. אבור. לעולם ממוקן בין הפסין, כדמפרש (ו) טעמא דר' הונא: ואפי' צירבו. לך הפסח שבמחיצה שביניהן להשתח מדל ניהו ולא הפסין מהדדי מקומות לעולם ממוקן בין הפסין, גזירה שמא יאמרו עירבו מועל בין הפסין למקף מחיצות יתר, אלא לעולם ממוקן בין הפסין לך יש פסח ביניהן שבמחיצה לומן מעולין ממוקן בין הפסין לך יש לך פסח ביניהן וסבר הא דלא הפסין מהדדי בתוך בין הפסין בתוך שבתוך שתי מחיצות לעולם ממוקן בין הפסין לך יש לך פסח ביניהן שבמחיצה לומן מעולין

עושין פסין פרק שני עירובין

שהן כעשרא כשנשער רוחב של שני צמדי בקר בני שלשה פרות, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר כשלש עשרה אמה וכארבע עשרה אמה כיון שלד״ בעינן שמונה פרות כמבואר במשנה, וחשבון אמה ושני שליש לשמונה פרות עולה לשלש עשרה אמה ושלישׁ, שהוא השיעור בין שלש עשרה לארבע עשרה אמות.

מקשה הגמ׳ על דברי רבי מאיר, כעשר, הא עשר מכוונים היטיב. ומתרצה משום דבעי למיתנא סיפא בדברי רבי יהודה כשלש עשרה ששם החשבון אינו מכוון שלש עשרה, לכן נקטו גם ברישא לשון זה. ומקשה כשלש עשרה, טפי הויין, שלשון כשלש עשרה משמע שהוא קרוב לחשבון זה אך הוא פחות ממנו, ואילו כאן החשבון עולה ליותר משלש עשרה, וא״כ גם בסיפא לשון זה דחוק, ואך שייך לומר דמשום שכסיפא מתאים הלשון כך, נקטו כן גם ברישא. ומתרצת משום דבעי למיתני כארבע עשרה, ששם לשון זה מדויק שהרי הוא פחות מארבע עשרה שלמים, לכן נקטו כן גם למעלה. ומקשה וכארבע עשרה הא לא הויא, שהרי החשבון עולה לשלש עשרה אמה ושליש, ואינו קרוב לשיעור ארבע עשרה. אמר רב פפא הרי אין כתוב בסיפא כשלש עשרה בפני עצמו או כארבע עשרה בפני עצמו אלא שניהם יחד, א״כ הכוונה היא יתירות על שלש עשרה ואינן מגיעות לארבע עשרה, ואגב לשון זה נקטו גם ברישא כעשר אמות[ב].

בביאור האופן שנחלקו ר״י ור״מ במשנתינו אם צריך להוסיף עוד ארכעה פשוטין. אמר רב פפא בבור שמונה דכולי עלמא לא פליגי דלא בעינן פשוטין, שאף אחר שנוסיף שתי אמות מכל צד משום הרחקת שיעור ראשה ורובה של פרה, המרחק בין הצדדים שתים עשרה אמות, והדיומדין רחבן אמה ונתמעט המרחק בין הדיומדין לעשר אמות, ואף ר״מ מודה דעד עשר אמות מותר ע״י דיומדין, בבור שתים עשרה דכולי עלמא לא פליגי דבעינן פשוטין, שאחר הוספת שתי האמות מכל צד ומיעוט אמת הדיומד כנ״ל, המרחק ביניהם ארבע עשרה אמות, ואף ר״י לא התיר אלא בשיעור שלש עשרה אמה ושלישׁ[ג]. כי פליגי משכונה עד שתים עשרה, לרבי מאיר בעינן פשוטין שהמרחק בין הדיומדין יותר מעשר, ולרבי יהודה לא בעינן פשוטין.

ורב פפא מאי קא משמע לן, תנינא הלא במשנתנו נחלקו ר״י ור״מ אם משערין בכשש פרות או בשמונה פרות, וממילא אנו יודעים דמחלוקתם הוא באופן שהמרחק ביניהם הוא יותר מעשר[ד]. מתרצת הגמ׳ רב פפא בריית״א דלעיל שבי״ה שיעור ראשה ורובה של פרה ושיעור רוחב הפרות לא שביע ליה, וקא משמע לן מדעתו בברייתא.

סימן לספיקות אביי דלהלן, אריי״ך יות״ר בת״פ חיצ״ת חצ״ר שיכש״ה סימן.

בעא מיניה אביי מרבה, האריך בדיומדין יותר מאמה מכל צד עד שלא יהיה הריוח ביניהן יותר מעשר כשיעור פשוטין, לרבי מאיר מהו. וביאור הספק, דיש לומר דכיון שהרחיק יותר מהשיעור שנתנו חכמים דהיינו עשר אמות, צריך שיעשה היכר שהוא ממעט השיעור[ה], והארכת הדיומדין אינה היכר דיבואו לומר שסתם הארין[ו]. אמר ליה, תניתוה במשנתנו ובלבד שירבה בפסין וסתם משנה ר״מ[ז], מאי לאו דמאריך בדיומדין שכן משמעות הלשון ירבה, הגדלה ותוספת הוא. ודוחה לא, דמפיש ועביד פשוטין דאפשר לפרש הלשון ירבה בריבוי מנין. ומקשה אי הכי ובלבד שירבה בפסין, עד שירבה פסין מיבעי ליה, ובעל כרחך כוונת התנא ״רבה״ בהגדלה ותוספת[ח]. מתרצת הגמ׳ תני היינו דנאבר מה שכתוב במשנה עד שירבה בפסין דהכוונה עד שירבה פסין.

איכא דאמרי, אמר ליה תניתוה ובלבד שירבה בפסין, מאי לאו דמפיש ועביד פשוטין שכן משמעות הלשון ״ירבה״ דאם כוונת התנא להארכת הדיומדים היה לו לומר ובלבד ״שיאריך״. ודוחה לא, דמאריך בדיומדין. הכי נמי מסתברא, מדקתני ובלבד שירבה בפסין ומשמע שמגדיל הפסין עצמם, שמע מינה.

בעא מיניה אביי מרבה, יותר משלש עשרה אמה ושלישׁ לרבי יהודה מהו, פשוטין עביד או בדיומדין מאריך. וביאור הספק דיש צד להעדיף הוספת פשוטין על הארכת הדיומדין דניכר כהם ההוספה, אמנם יש צד להעדיף הארכת הדיומדין על הוספת פשוטין, דכיון שאין הפשוטין רחבים, יש לומר דאתי אוירא דאי ג׳סא ודהאי ג׳סא ומבטל ליה״י. אמר ליה, תניתוה כמה הן מקורבין כלומר עד כמה אפשר להקריב הפסין לבור, כדי ראשה ורובה של פרה. וכמה מרווחין עד כמה אפשר להרחיק הפסין מהבור, אפילו כור ואפילו כורים. רבי יהודה אומר בית סאתים מותר יותר מבית סאתים אסור. אמרו לו לרבי יהודה אי אתה מודה בדיר מקום גדור לשמירת הבהמות שעושים כשדות פעם כאן ופעם כאן כדי לזבל השדות״ ומהר מקום גדור לשמירת בהמות העיר ומוקצה חצר שאחורי הבית וחצר שלפני הבית, ובכל אלו אי אתה מודה אפילו בת חמשת כורים ואפילו בת עשרה כורים שמיתר כיון שהם מוקפים לצורכי דירת אדם, שאף דיר וסהר כיון שהרועה דר שם בלילה חשוב כמוקף לצורך אדם״, ואף הפסין לביראות המשמשים לצורך דירת אדם, שמי הבאר ראוים לשתיית אדם, דין הוא שיהיו מותרים אף ביותר מבית סאתים״. אמר להן, זו מחיצה ואלו פסין כיון שאין כאן אלא פסים שאינם רחבים אלא אמה, אינו מתיר ביותר מבית סאתים. ואם איתא שההוספה לרבי יהודה הוא בהארכת הדיומדין, זו מחיצה וזו (היא) מחיצה מיבעי ליה, שהרי כשהמרחק הוא יותר מבית סאתים, וראי שאם מוסיף על הדיומדין הרי הוא מחיצה שלימה, ומדוע אינו מתיר לרבי יהודה, והרי ראיה דההוספה היא בהוספת פשוטין.

דוחה אביי, באמת ההוספה היא בהארכת הדיומדין והטעם שאינו מועיל יותר מסאתים הכי קאמר זו תורת מחיצה עליה לפרצותיה בעשר, ואלו תורת פסין עליהן ופרצותיהן בשלש עשרה אמה ושלישׁ ואין אנו מתירין בפירצה כזו רק מכח הקולא של פסי בירואות, ולא התירו יותר מבית סאתים.

בעא מיניה אביי מרבה, תל המתלקט עשרה מתוך ארבע נידון משום דיומד או אינו נידון משום דיובד תל משופע כעין מדרון, ובמשך ד׳ אמות של מדרונו״ הגביה התל לגובה עשרה טפחים״, ויש ברחבו למעלה כדי לחוק דיומד אמה על אמה״, ומסתפק אביי אם אפשר להחשיבו לדיומד כיון שאינו ניכר״. אמר ליה תניתוה, רבי שמעון בן אלעזר אומר חיתה שם אבן מרוכעת, רואין כל שאילו תחלק שינטל העובי שבינתים כדי שתיעשה כצורת דיומד ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן נידון משום דיומד, ואם לאו שלא יאשר בה אמה לכל צד אינו נידון משום דיומד. רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר היתה שם אבן עגולה רואין כל שאילו תחלק שינטל בליטת העיגול לעשותה כמרובע, ותחלק לחקוק עוביה שבפנים לעשותה כצורת דיומד, ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן נידון משום דיומד, ואם לאו אינו נידון משום דיומד. במאי קא מיפלגי, מר סבר חד רואין אמרינן תרי רואין לא אמרינן דמה שמועיל הדיומד, הוא דעל ידו נראה הבאר מוקף מכל צדדיו, ובדבר מרובע ניכר יותר ההיכר מאשר בדבר עגול שאין לו פני מחיצה״, ומר סבר אפילו תרי רואין נמי אמרינן. ואף תל המתלקט שהוא כאבן עגולה[ז] שאי אפשר לשום תל שלא יהיו בו בליטות[ח], דינו תלוי במחלוקת זו ולת״ק לא אמרינן תרי רואין[ט].

המשך בהשמטות אחר עמודי הגמרא

א. ולקמן תבאר הגמ׳ מדוע כתוב כעשר, בעוד שלפי חשבון אמה ושני שליש לשש פרות, יוצא ברוחק עשר אמות. ב. כן ביאר בכתה״ל כל מהלך הסוגיא. ג. וכתבו התוס׳ (ד״ה נמוך) דה״ה בבור אחת עשרה אמה ושליש ומשהו אלא דלא דק, וכ״כ בתוס׳ רבינו פרץ. והריטב״א כתב דהכוונה מקצה שתים עשרה. ד. רש״י (ד״ה כמה) ותוס׳ רבינו פרץ. והרשב״א והריטב״א פירשו דע״י הוספת הפשוטין יצא ברוב המקרים שכבל צד הריוח הוא פחות מי׳. משא״כ כשיאריך בדיומדין יתכן ששיאיר ריוח י׳ מצופפם. וראה בילקוט ביאורים. ה. ר״ן. וכן ביארו האחרונים דברי רש״י, ראה בילקוט ביאורים. ו. רשב״א, ריטב״א ור״ן. והוסיפו עוד דלא יתכן דדין זה הוא לרי״, שהרי הוא מיד חולק במשנה ואומר דאי אפשר להרחיק כמה שירצה אלא עד בית סאתים, וכד פלוגתיה דר״י הוא ר״מ. ח. ריטב״א. וכתב הר״ן דאף שאפשר לרחיק ההכוונה לריבוי פשוטים אף שכתוב בפסין, פ״מ כדי שלא נטעה היה לו להתנא לשנות לשון ברורה. ט. נאון יעקב. דאין הכוונה לשנות נוסחת המשנה, אלא רוצה שזה הכוונה אף שאין זה כמשמע משׁ הלשון. י. נאון יעקב. וכתב עוד דהדיוק הוא מ״ובלבד״, דאם נאמר שהכוונה להארכת הדיומדין, אין שייך לכתוב ״ובלבד״ כיון שאפשר גם לחקן ע״י שיוסיף פשוטים כמו שאמר מפורש בתחילת הסשנה, אלא דראי דהכוונה להוספת פשוטים. וע״ש שכתה דמ״ש גם מה שקשה דאף אם נפרש שהכוונה לריבוי פשוטים, מ״מ מנין שלא יעיל גם הארכת הדיומדין, דהלא גם ברישא כתב ר״מ שמדובר שיעשה פשוטין, ומ״מ ממשיך אביי דאפשר שיועיל גם הארכת דיומדין, אלא דמלשון ״ובלבד״ מוכח דדוקא אופן זה מהני. יא. רש״י (ד״ה לר׳ יהודה). וראה בילקוט ביאורים שיטות שאר הראשונים. יב. רש״י ליעיל במשנה (לעיל ד״ה אבל). יג. רש״י ליעיל במשנה (לעיל ד״ה אבל). וראה בביאורי המשנה שם. יד. כן משמע ברש״י, וראה בילקוט ביאורים דנחלקו האחרונים בזה אם מדדים בקרקע התל את משך הד׳ אמות או במשך המהלך עד. יכבואר בשבת (ק) דנשוכר מחיצה לרשות היחיד. ואם לא הגביה י׳ טפחים פתוך ד׳ אמות, אינו נחשב כרה״י ואפילו אם הגביה י׳ אמות, דראינא סמיכתא היא. רש״י (ד״ה סמיכתא). יז. ריטב״א, מאירי. יח. ריטב״א. יט. חוזר״א (פ׳ קמ קמ״ן). וראה בשפ״א שנשאר בצ״ע מה הסברא דצריך לומר דראין, יגם מה הטעם שבדבר עגול צריך לעשות הקיקה. כ. רש״י. והראב״ד כתב דהל המתלקט הוי כאבן מרובעת ולכו״ע אמרינן דראין, והביאוהו הרשב״א והריטב״א.

תרי גווני אילן, הכא נמי תרי גווני גדר.

בעא מיניה אביי מרבה, חצר שראשה נכנס לבין הפסין מהו לטלטל מתוכה לבין הפסין ומבין הפסין לתוכה? וביאור הספק דכשם שאסור אדם להוציא מחצרו לחצר חבירו או למבוי, אלא אם כן עשו עירובי חצירות או שיתופי מבואות, כן יש לומר דכיון שיש רשות לעולי הרגלים להשתמש בין הפסין, נחשב המקום כרשותם ואסור להוציא מן החצר המיוחדת לאדם אחד אל בין הפסין המיוחד לעולי הרגלים, אך יש לומר כיון שהשתמשות עולי הרגלים בין הפסין היא עראית ואינה קבועה, נחשב מקום זה כחצר בלא בעלים שאינה צריכה עירוב עם החצר הפתוחה אליה? **אמר ליה** מיתר דאין חשובים עולי הרגלים דיורין לפי שאין תשמישם אלא לפי שעה ואינם קבועים?, ולפי שאין לבין הפסים דיורין אין איסור לבני החצר לטלטל מרשותם לבין הפסין?.

שתים מאי, היינו אם פתוחים שתי חצירות לבין הפסין, אף שפשטנו דאין חשובים עולי הרגלים דיורין לבין הפסין, מ"מ אפשר דבני החצר חשובים כדיורין בבין הפסין כיון שהם קבועים, וחשוב מקום זה כמבוי לפני החצירות, אולם יש לומר דכיון שרשות זו משמשת לכל עולי הרגלים, אין מקום זה חשוב כיש לו דיורין. **אמר ליה אסור** דבני החצירות נחשבים כדיורין בין הפסין, ואוסרין זה על זה?.

אמר רב הונא, שתים אסורין ואפילו עירבו ביניהם על ידי פתח שהיה במחיצה המפרידה ביניהם, **גזירה שמא יאמרו עירבו מועיל לבין הפסין** שהרואים את בני החצר משדרכו מטלטלים מהחצר לבין הפסין לא ידעו שיש פתח בין שתי החצירות שדרכו עשו עירוב, אלא יאמרו דמה שאין בני חצר זו אוסרים על בני החצר השניה לטלטל הוא משום שעשו עירוב דרך כין הפסין, כשם ששתי חצירות הפתוחות למבוי יכולים לערב ביניהם, ועירוב דרך בין הפסין אינו מועיל משום דלא תיקנו עירוב אלא במבוי הסתום משלש רוחותיו ואורכו יותר על רחבו ולא במפולש לארבע רוחות' ואין אורכו יותר על רחבו'. **רבא אמר עירבו מותר** ואין חוששין לגזירת הרואין?.

אמר ליה אביי לרבא, תניא דמסייע לך חצר שראשה אחד נכנס לבין הפסין מותר לטלטל מתוכה לבין הפסין ומבין הפסין לתוכה, אבל שתים אסור, כמה דברים אמורים שלא עירבו אבל עירבו מותרין. לימא תיהוי תיובתא דרב הונא, אמר לך רב הונא התם דהדרן זיגרבן. כלומר שחוץ מהפתח שיש ביניהם, חזרה ונפרצה עוד פירצה גדולה בסופה, שגלוי לכל על ידי אותה פירצה שרשות אחת היא", ופירוש הברייתא לפי זה הוא, 'אבל שתים אסור' ואפילו אם עירבו ביניהם, 'כמה דברים אמורים שלא עירבו' היינו שלא נפרצה פירצה נוספת ביניהם, 'אבל עירבו' שנתערבו החצירות ע"י פירצה נוספת, מותרין'.

בעא מיניה אביי מרבה, ישנו מים בשבת מהו להתיר לטלטל בין הפסין, האם נאמר כיון שבתחילת השבת היה מותר לטלטל שם, שבת כיון שהותרה הותרה". **אמר ליה** כלום נעשית מחיצה **אלא בשביל מים** כלומר דאלולי באר המים שהיה שם הרי לא הותר לטלטל ע"י מחיצה כזו, וא"כ מים אין כאן מחיצה אין כאן דאין אומרים כיון דהותרה הותרה, אלא רק היכא דעדיין נשארו המחיצות, אך כאן הרי בעצם אין למחיצות אלו שם מחיצות, ורק כשיש שם באר הקילו לקרותם מחיצות, וכש'מים אין כאן', נתבטל ממילא שם המחיצה ואסור".

בני רבין ישנו מים בשבת ובאו בשבת מהו, האם כיון שחזרו המים חזרו המחיצות להתירן הראשון או לא". **אמר ליה אביי ישנו בשבת לא תיבעי לך**", דודאי מותר **דכבני מיניה דמר רכה ופשיט ליה דאסיר** וכמבואר בגמ' לעיל. **באו נמי לא תבעי לך דהוה ליה מחיצה העשויה בשבת, יתניא כל מחיצה העשויה בשבת בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון שמה מחיצה. מקשה הגמ' ולאו איתמר עלה, אמר רב נחמן לא שנו דמחיצה הנעשית בשבת שמה מחיצה אלא לזרוק** מתוכה לרשות הרבים או להיפך, כיון שמדאורייתא ודאי שמה מחיצה" **אבל לטלטל לא**, דלא הקילו רבנן להחשיבה כמחיצה להתיר. דוחה הגמ' **כי איתמר דרב נחמן, אמזיד איתמר** כיון שעבר על איסור שבת, אסרו רבנן לטלטל על ידי מחיצה זו, אך בשוגג וכל שכן במקרה שנעשתה המחיצה מאליה, שמה מחיצה בין לקולא ובין לחומרא.

אמר רבי אלעזר הזורק לבין פסי הבראות חייב שמדאורייתא רשות זו היא רשות היחיד גמורה. **(אמר ליה) פשיטא, אי לאו מחיצה היא היכי משתרי ליה למלאות** דאף שהקילו משום עולי רגלים, מ"מ אי אפשר היה להתיר איסור דאורייתא". **לא צריכא דעבד בעין פסי בריאות ברשות הרבים** כלא שהם הקיפו כאר וזרק לתוכה, חייב. ומקשה הגמ', עדיין **הא נמי פשיטא, אי לאו דבעלמא מחיצה היא גבי בור היכי משתרי ליה לטלטלי. לא צריכא, אף על גב דקא בקעי בה רבים** בתוך היקף בין הפסין, מכל מקום נשארו שם מחיצות על הרוחמדין. מקשה הגמ' שוב **ומאי קא משמע לן, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, הא אמר רבי אלעזר חדא זימנא, דתנן רבי יהודה אומר אם היתה דרך רשות הרבים מפסקתן** לפסי הבראות שמעבר הרבים הוא בין פסין אלו, **יכלקנה לצדדין** דדרך הרבים מבטלת המחיצות, **וחכמים אומרים אינו צריך. ועל דברי חכמים רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוויהו, כאן הודיעך כחן של מחיצות.** ונמצא דכבר אמר ר' אלעזר על המשנה שם דאין רבים מבטלים המחיצות, ושוב יקשה מה חידש ר"א כמה שהוסיף כאן דהזורק לתוכן חייב. מתרצת הגמ' **אי מהתם, הוה אמינא 'כאן' ולא סבירא ליה** שהרי רבי יהודה חולק דרבים מבטלים המחיצות, ויתכן שלהלכה פסק ר' אלעזר כמותו, **קא משמע לן 'כאן' וסבירא ליה. ולימא הא דהזורק לתוכן חייב ולא בעי משמע לן 'כאן' וסבירא ליה. ולימא הא** דהזורק לתוכן חייב **חבירתה איתמר** דבאמת ר"א אמר רק המימרא דלעיל שהזורק לבין הפסין חייב. ותלמידיו מכח מה שאמר כללו את דברי יחד עם מה שאמר ר' יוחנן כאן הודיעך כוחן, דאף ר"א סובר כן".

בכיאור מה שהצריכו במשנתינו שיהיה ריוח בין הפסין לבור כשיעור ראשה ורובה של פרה. **מותר להקריב לבאר וכו'. תנן התם לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד רגזרו שמא ימשך גופו למקום שרגליו עומדות ויוציא הכלי עמו"**, וכן לא יעמוד **ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים, אלא אם כן מכנים ראשו ורובו למקום שהוא שותה,**

א. ראה: בילקוט ביאורים מה ניתן לטלטל בין הפסין. ב. ריטב"א. וכתב כתוס' דבינו פרץ שאין לומר דפסיקו של אביי הוא אם היתר הטלטול בבין הפסין נאמר רק לבין הפסים עצמם ולא משם לחצר. והאיבעיא השניה בב' חצירות הוא ודאי אם הדיורים אוסרים, ומסתבר דפסיקתה הגמ' נידון אחד להם. ג. ריטב"א, ר"ן. ד. רי"ף. ה. ריטב"א, הר"ן כתב דאינו אסור אלא משום גזירה דרב הונא וכדלהלן. ו. וביארו הריטב"א והמאירי דזקא כמבוי שאפשר לנעלו וליחדו רק לשימוש בני החצירות מועיל בו עירוב לעשות כל החצירות אחת לשימוש במבוי זה, אך בין הפסין שאינו מיוחד רק לבני החצירות הפתוחות לו אלא לכל הצולם, לא שייך לעשות בו עירוב ליחד שתי החצירות כאילו הן אחת המיוחדת לשימוש יחיד בבין הפסין. וראה בהערה הבאה טעם נוסף לשיטת הר"ן. וכמאירי הוסיף עוד ריש לתוש שמא אף כשיחיבשו הפים יבואו להשתין לטלטל מחצר לחצר על ספך השיתוף, ואחר שיבשו אין מועיל בין הפסין כמבואר בגמ' להלן [ודראה בגאון יעקב שהביא כן בשם הירושלמי דזהו הביאור בגזירת רב הונא]. וראה בילקוט ביאורים רעת הראב"ד. ז. והר"ן כתב דמעיקר הדין אין איסור לטלטל מבין הפסין לחצירות, דאין בין הפסין חשוב כרשות שיש בו דיורין אפי' כלפי החצירות הפתוחות לו, אלא רבני שלא יבואו להתיר לטלטל מחצר זו לחצר אחרת וזה ודאי שאסור כמו שחצר הפתוחה לחצר אחרת אסורים לטלטל מזו לזו אלא ע"כ עירבו, וכאן אף עירוב דרך בין הפסין לא יועיל כיון שאינו מועיל כלום לענין טלטול מהחצר לבין הפסין כיון שגם בלא זה היה מותר לטלטל ובג"ד. על כן אסרו בכל נותי, היינו אף באופן שעירבו דך פתח שביניהם, ואף לטלטל מבין הפסין לחצר, כדי שלא יבואו לטעות להתיר לטלטל מחצר זו לחצר אחרת ע"י עירוב דרך בין הפסין. ופיים דזה הפי' המפורש וקרוב הוא לפי'

רש"י [וכן משמע ברש"י ד"ה אסור ששם אינו מדבר מאופן שעשה עירוב ואח"ה כתב דטעם האיסור הוא משום גזירה, ונצטרך לומר דמה שכתב רש"י בד"ה ואפילו שמה שאין חצר זו אוסרת על השניה הוא משום העירוב, היינו דכך יעשו הרואים]. אך הריטב"א פירש בדעה רש"י כמו שכתבנו בביאור דמעיקר הדין בני חצר זו אוסרים על בני החצר השניה לטלטל מבין הפסין לחצר, אלא דאם הם עירבו דרך פתח שביניהם היה לנו להתיר דהוי חצר אחת, ואפ"ה אסרו שמא יבואו להתיר אף באופן שנעשה העירוב דרך בין הפסין וזה לא יועיל וכנ"ל. ח. רש"י. וביאר הריטב"א משום דהוי גזירה לגזירה, והר"ן כתב דמסתמא ידעו הדואים שעירבו ביניהם. ט. רש"י. ודאה בילקוט ביאורים. י. תוס' (ד"ה דלמא). ריטב"א. יא. כדלעיל יז. ואף אביי עצמו סובר כן לקמן בדף צג:. יב. תוס' ועוד ראשונים, וראה בילקוט ביאורים בביאור נוסף. יג. רש"י (ד"ה יכנס). ומשמע דאם יבש הבאר כבר מבעוד יום, דאי שיהיה אסור אם חזרו מים בשבת, וכתב הר"ן הטעם כיון שבתחילת השבת היה אסור כיון שנאסרה אסורה לכל השבת, וכן פירש בתורת חיים כוונת רש"י. וראה בילקוט ביאורים. יד. אף שרבין לא הסתפק דאסורה על השניה הוא משום גזירה, אמנם המהרש"ל הקשה על פירושם, דאה בילקוט ביאורים. יח. וראה יז. ריטב"א, ריטב"א. אמנם המהרש"ל הקשה על פירושם, דאה בילקוט ביאורים. יח. וראה בילקוט ביאורים שדנו הראשונים מדוע לא הוי איסור דאורייתא, שהרי המשקה שהוא שותה נח במעיו והוי הוצאה מרשות לרשות.

עושין פסין פרק שני עירובין

וכי (ג) לא נקיט ליה מי שרי. קשה דאמרי׳ הכי׳ פ׳ מי שהיה לעיל קמאי היכא דנקיט מנא ולא נקיט לה לא מצנע לה דצניעו כאמר הכי אלא מאי אם מתוך דשרי לה שרי אלא כאמר ורובה ליה והתניא לא יטלא. וגי׳ בספרי דקאמר מיהא ומשמע דקתני מיהא׳ ופ״ג דאיתיה לקמה ורובה ואל כרחך בלאו נקיט לה מיירי דאי כדנקיט לה מיירי אם כן מה הועילו באמר ורובה אל פחה:

אמר אביי הבא באיבוס השמד ברחה״ר. פירוש שהנהמה מחולת מן המינים ברה״ר אלא במקום שהנהמה רגילה לילך שם ונקט נקיט מנא ולא נקיט לה וכי נקיט מנא ולא נקיט לה מי שרי והתניא לא יצלא אדם מים ויתן בשבת לפני בהמתו אבל ממלא הוא ושופך והיא שותה מאיליה הא אחמר עלה אמר אביי הבא באבוס העומד ברשות הרבים גבוה ד׳ טפחים ורוחב ד׳ וראשו אחר נבוב לבין הפסין גודה דילמא חזי ליה לאבוסי דמקלקל ואתי לתקוניה ודרא ליה לדוולא בהדיה וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים וכי האי גוונא מי מיחייב והאמר רב ספרא אמר ר׳ אמי אמר ר׳ יוחנן המפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך אלא אמנין דמתקן ליה והדר מצייל ליה וקא מצייל מרשות היחיד לרשות הרבים וכי האי גוונא מי מיחייב והאמר רב ספרא אמר ר׳ אמי אמר ר׳ יוחנן המפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך אלא אמנין דמתקן ליה והדר מצייל ליה וקא מצייל מרשות היחיד תא שמע גמל שראשו ורובו מבפנים אוכסן אותו מבפנים והא איבוס כמאן דנקיט מנא ונקיט לה דמיא ורובה אמר רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת שאני גמל הואיל וצוארו ארוך ת״ש בהמה שראשה ורובה בפנים אוכסן אותה מבפנים והא אבוס כמאן דנקיט מנא ונקיט לה (ו) וקא בעינן ראשו ורובו מאי בהמה נמי דקתני גמל והתניא בהמה וחיה גמל מידי גבי הדדי תניא תנ״ה ר״א אוסר בגמל הואיל וצוארו ארוך ת״א ר״ש יצחק בר אדא לא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד והתניא לא הותרו פסי ביראות אלא לגבי בהמה בהמה בלבד מאי בהמה בהמת עולי רגלים אבל אדם מצפם

וכן בנות גבי אדם הא אמר דבעי ראשו ורובו גבי פרה מי בעינן לה ראשה ורובה או לא כל היכא דקא נקיט מנא ולא נקיט לה לא תיבעי לך דבעי ראשה ורובה מלגין כי תבעי לך היכא דנקיט מנא ונקיט לה מאי א״ל תניתוה (ז) ובלבד שהראה הפרה ראשה ורובה מבפנים ושותה מאי לאו דנקיט לה ונקיט מנא לא דנקיט מנא ולא נקיט לה וכי נקיט מנא ולא נקיט לה מי שרי והתניא (ח) לא ימלא אדם מים ויתן בשבת לפני בהמתו אבל ממלא הוא ושופך והיא שותה מאיליה הא אחמר עלה (ט) אמר אביי הבא באבוס העומד ברשות הרבים גבוה (י) טפחים ורוחב ד׳ וראשו אחר נבוב לבין הפסין גודה דילמא חזי ליה לאבוסי דמקלקל ואתי לתקוניה ודרא ליה לדוולא בהדיה וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים וכי האי גוונא מי מיחייב (יא) והאמר רב ספרא אמר ר׳ אמי אמר ר׳ יוחנן (יב) המפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך אלא אמנין דמתקן ליה והדר מצייל ליה וקא מצייל מרשות היחיד לרשות הרבים וכי האי גוונא מי מיחייב והאמר רב ספרא אמר ר׳ אמי אמר ר׳ יוחנן המפנה חפציו מזוית לזוית ונמלך עליהן והוציאן פטור שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך אלא אמנין דמתקן ליה והדר מצייל ליה וקא מצייל מרשות היחיד תא שמע גמל שראשו ורובו מבפנים אוכסן אותו מבפנים והא איבוס כמאן דנקיט מנא ונקיט לה דמיא ורובה אמר רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת שאני גמל הואיל וצוארו ארוך ת״ש בהמה שראשה ורובה בפנים אוכסן אותה מבפנים והא איבוס כמאן דנקיט מנא ונקיט לה (ו) וקא בעינן ראשו ורובו מאי בהמה נמי דקתני גמל והתניא בהמה וחיה גמל (יג) מידי גבי הדדי תניא תנ״ה ר״א אוסר בגמל הואיל וצוארו ארוך (יד) א״ר יצחק בר אדא לא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד והתניא לא הותרו פסי ביראות אלא לגבי בהמה בהמה בלבד מאי בהמה בהמת עולי רגלים אבל אדם מצפם

ליה מרה״ר מדעתא לאוסוי בהמה״ר: לא תיבעי ליך דמני בראשה ורובה. דהא מתני׳ היא דנקיט מנא. לאי לאו דנקיט מנא קמיה למה ליה לריכו רובה ונפיש. אבל הא מצפה לן דלילתא מתני׳ דנקיט לה הוא: אובין אותה בפנים. מפרש בפ׳ מי שהחשיך (שבת ד׳ קמ״ב:) שמוכר לה מפפות הרבה על כרחה בעיה הכלעיה יותר מכלי מלילה עד שעשה חומו בעומדו מיט יכול לחתוב. וקא בעי כלאי רובו. ומיפשטו בעיא קמייתא דלימא קמח: פירי גבי הדדי תני לה: דתנן בכהמה לא תמל גמל. ומאי בהמה גמל: מיימר עמי לא נרסי׳: צוארו ארוך. ופ״ג (ו) דלהו גופו מכפים אם יתקפנו ויעקר (כ) ניחרו יניע עד רשום הכרים (כ): בהמת עולי רגלים. אבל אדם אפי׳ עולי רגלים לא הותר ללות ילמות. שיכול לילכם לפניו ולשמות:

מצפם

שוחטם מיהר השיבוש אותו (ברכות). תני בבי יוסף ומכנם משיב נפש שמייבשבים מוהם המשקר הסוף הדברה דהיל ואהבי אשולו לתוך הקליר כל ביאר ניב דשמיה גמל בהמה דבני ראשה וחבר אבל בשאר בהמה לעולם לא בעיון ראשה וחבר הוא דקתני מנא נקיט לה: תניא ליפי׳ פ׳ מי שהחשיך וגבי ביצים גמל בהמה דבני ראשה וחבר הרשב״ם בא לבאר הסוגות הגמי מכריחה ודא ניחא לפי דברי האחרונים ובמכי מלי ביא כל הבריחה ומוכר רבנמל אפי׳ ראשו וחבר לא נתנו ולחוב הבריחה כיהי בראשו ורובה בפועל (שבת) ועלין: כיה בכתבי ובדפוסי. ובכאר הקדמוני ביאה ובקי׳ ומשמעה אחיב בשמת (ברכות): ל) עד הכי׳ ואחבר בפי׳ ראשו ורובו אביי דקתני לה כגון (שבת) ועלין: כיה בכתבי ובדפוסי. ובכאר הקדמוני ביאה ובקי׳ ומשמעה אחיב בשמת (ברכות): ל) עד הכי׳ ואחבר בפי׳ ראשו ורובו אביי דקתני לה כגון (שבת) ועלין:

מסורת הש״ס עם הוספות

ב) [נקיט לה ורובו] ג) [ורובו] ד) [ורובו] ה) [ורובו] ו) [ורובו] ז) [בפי׳ ראשו ורובו] ח) [ורובו] ט) [ורובו] י) [ורובו] יא) [ורובו] יב) [ורובו] יג) [ורובו] יד) [ורובו]

הגהות הב״ח

(ב) [ורובו] ג) [ורובו] ד) [ורובו] ה) [ורובו] ו) [ורובו] ז) [ורובו] ח) [ורובו] ט) [ורובו] י) [ורובו] יא) [ורובו] יב) [ורובו] יג) [ורובו] יד) [ורובו]

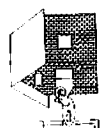

(ג) הוסי׳ ליה ורובו ונקיט מנא ולא נקיט לה מי שרי:

הגהות וציונים

א) בהגהות הבבלי׳ ובי בהמה מאי מי בעינן ראשה ורובה ונקיט מנא ולא נקיט לה ורובה ונקיט לה ולא נ

מפסד. לומו כיצד וכגלין בכתלים ובעפת ובוגלת. מעפת קיסו"ר בלע"ז: מידי דחזי לאדם. כיון דמיפת מיפת לה מחיצה: אם היה רחבין. ואינו יכול לעשות מותר לו למלאות ולשפות: ויתן "שני בהמתו. הוה עלמא לאינו מותר לאחה הכלי לפניו: מה הועילו. בהמיה, הרי הועילו למלאות מן הכור שהוא רשות היחיד: אין בורגנין בכבש. דלמחר בעי מעברינן (לקמן ד' יה:). אם היו בורגנין מין לעיר בתוך ע' אמה ורוצים מתעברין עמה ומולידין מפוס העיר משם ולהלן, ומה הן בורגנין פוסות שעושין שומרי הפירי. ואינו דבר קבוע, ולקמן ר' יהודה דבעי בורגנין מין בגבל כלו ואין מעברינן עם העיר, דבגבל ליכא בירקי דמיא ושפיי להו לעיל מהו מפיני מידי: בהיצה "ארוך. בשלח מלחים לבד מבגל: דלא שביחי "שיתבא. להיות שלמודים הולכים מעיר לעיר ללמוד מורה, ופסי בירקות לא הוסרו אלא לגולי רגלים ולבילת בהן שהולכין לדבר מלוס: דשביחי גבי. דגבל לחו, הלכך לא משכיי להיות כחים: דשביחי ביא. ולא הוסרו פסי בירקות אלא למקום שמרחיבין מי גשמים לכחבן ולשמות מהן לחיכה דיוחק: אמרי דקאמרית מברוכי "בי בניישתא דדינאי. שמעמי שמומרי עליהם בתין מבניים לבי כנישתא דדיינין: שיש בגבל. מקום היה בגבל שהיה מספיל לעיל לכתיב "וכיון פתיהן ליה בעיליתיה: אמאי קא משכיחי אבורגנין. שיש בורגנין מבעיים אמה לבעיים אמה: מהיחא. עיילות מרוחים, ונקראו מסמיות "ועקבתות, ואומרי המס בפי כולך מעברינן (שבת ד:) ופס אלא נפולה להיות מלבה קבר מתעברת עם העיר ופלי"ם שהיה בית ממנו: בשבעים אמה ושידים. אני אלרס אמה. להוא שיעור בית "סמוים כמלר המשכן, כדאמרי' לקמן (ד' יה.). ניתנין קרפף לעיר. דכל שבעים אמה ושיים קמוך לעיר הוי עיר: "לכל תבלה ראיתי קץ. לשון כל דבר שיש קן למוח קופו, אבל מלוקך כחבה מאד ואין קן לכלה אלה: "אם פירשו. מחסו קן שיעורה: ויעורש אותה "בני. מגילת סוכה שבגמ' פה ברחמה: בן הוא אומר. דקיימ לגן פוריעות הוה: והגר. לשון שמחה: בשרים באמה. אמה "אל הקנים כרוך הוא: והרבה עשב. כלומר לפה. היינו כפולה: כי שמחת. לכסילמה הוא שמרים בשמרים: כי קלסה "ה. דמשום קלילה אי אפשר בלא אמה מבילתה כחיב מגד "ראשית. ושמרים לשון שמירה, כמו (שמות כב) שומרי משמרתי: ואחור "עולם. מני אמה עד מני אמה, לא משמע אמה מני אמה על מני אמה יש במגילה ומשנה אמה אלפים אמה לרוחב מקום שהוא, עשה אלפים אמה לרוחב מקום שהוא, עשה אלפים אמה לרוחב מקום שהוא, עש

וכן בגת דין זה נאמר לענין מעשר[א], דהשותה יין מן הגת עראי פטור ממעשר, שכל זמן שלא ירד היין לבור אינו נחשב שנגמרה מלאכתו. וכשהוא שותה על הגת נחשבת שתייתו שתיית עראי[ב], אך כשמרציא אל מחרץ לגת חשובה שתייתו שתיית קבע ואסורה בלא שיעשר[ג], ומבארת המשנה דכדי שיפטר השותה על הגת ממעשר, בענין שיהיה ראשו ורובו על הגת[ד].

מסתפקת הגמ' **גבי אדם** העומד ברשות הרבים ושותה מרשות היחיד **הא אמר דבעי ראשו ורובו, גבי פרה** העומדת ברשות הרבים ומשקים אותה ברשות היחיד **מי בעינן לה ראשה ורובה או לא**, ומבארת הגמ' באיזה אופן הספק **כל היכא דקא נקיט מנא ולא נקיט לה**, כשאוחז הכלי ששותה ממנו ואינו מחזיק הבהמה באפסר **לא תיבעי לך דבעי ראשה ורובה מלגיו**, יש לחשוש שתעקם ראשה ותולין את הכלי אחריה[ה]. **כי תבעי לך היכא דנקיט מנא ונקיט לה מאי, אמר ליה תניתוה, ובלבד שתהא הפרה ראשה ורובה מבפנים ושותה, מאי לאו דנקיט לה ונקיט מנא** דמלשון 'ובלבד' נראה שאין שום היתר להשקות הפרה בין הפסין אלא באופן שיהיה ראשה ורובה בפנים[ו]. דוחה הגמ' **לא, דנקיט מנא ולא נקיט לה.**

וכי נקיט מנא ולא נקיט לה מי שרי להשקות הפרה בפסי בירואות אפילו כשראשה ורובה בפנים[ז], **והתניא לא ימלא אדם מים ויתן בשבת לפני בהמתו, אבל ממלא הוא ושופך והיא שותה מאיליה** ומשמע דלא התירה הברייתא כלל להשקות הבהמה כשאוחז הכלי בידו, ובעל כרחך המשנה שהתירה כשראשה ורובה בפנים הוא כשנקיט גם לפרה, ובכל זאת הצריכה שתהא הפרה ראשה ורובה בבין הפסין[ח].

דוחה הגמ', לעולם כשראשה ורובה של פרה בבין הפסין מותר להשקותה אף כשלא נקיט לפרה, ומה ששמעת בברייתא שאין להשקות הבהמה כשהכלי בידו, **הא אתמר עלה אמר אביי הכא באבוס העומד ברשות הרבים[ט] גבוה עשרה טפחים ורוחב ארבעה וראשו אחד נכנס לבין הפסין**, ומעיקר הדין היה מותר למלאות מים מן הבור ולהוליכו אל הבהמה על גבי האבוס שדינו כרשות היחיד', אך חכמים אסרו לעשות כן **גזרה דילמא** כשירצה להניח את הדלי, **חזי ליה לאבוס דמקלקל** בראשו השני שליד הבהמה[י], **ואתי לתקוניה ודרא ליה לדוושא בהדיה וקא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים.**

מקשה הגמ', מדוע הוצרכו חכמים לגזור באופן זה **וכי האי גוונא מי מיחייב** מדאורייתא, **והאמר רב ספרא אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן המפנה חפציו מזוית לזוית נמלך עליהן יהודיאן פטור, שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך** דכדי להתחייב על מלאכת שבת בענין מלאכת מחשבת, ובאופן זה בשעשה העקירה שהיא חלק ממלאכה, לא היתה דעתו לאיסורא, וגם בעניננו כשעקר הדלי להניחו על האבוס לא היתה דעתו לאיסורא ולא חייב מדאורייתא, ומדוע הוצרכו לגזור משום זה[יא]. **אלא זמנין דמתקן ליה יהדר מעייל ליה**, שהרציא הכלי על דעת להניחו ברה"ר, **וקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד.**

לשון אחר לספק הנ"ל. **איכא דאמרי גבי אדם הא קאמרינן דסגי ליה בראשו ורובו, גבי פרה מי סגי לה בראשה ורובה או לא**, ומבארת הגמ' באיזה אופן הספק, **היכא דנקיט מנא ונקיט לה לא תיבעי לך דסגי לה בראשה ורובה** שהרי במשנה התירו להשקות הבהמה כשראשה ורובה כפנים, ואם לא שהאדם אוחז הכלי בידו, לאיזה צורך יש שתכנס כדי ראשה ורובה[יב], **אלא כי תיבעי לך דנקיט מנא ולא נקיט לה מאי** דיתכן לומר שמה שהתירה המשנה כשראשה ורובה בפנים, מדובר כשנקיט גם לפרה, אך בלא נקיט לפרה אסור. **אמר ליה, תניתוה ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה מבפנים ושותה, מאי לאו דנקיט מנא ולא נקיט לה. לא דנקיט מנא ונקיט לה, והכי נמי מסתברא דאי נקיט מנא ולא נקיט לה, מי שרי להשקות הבהמה בין הפסין[יג] והתניא לא ימלא אדם מים ויתן לפני בהמתו, אבל ממלא ושופך והיא שותה מאיליה.** ומפורש דאין מועיל אף ראשה ורובה בפנים על כל פנים באופן שלא נקיט לפרה, ובעל כרחנו דהמשנה מדברת באופן שאוחז גם הפרה ועל כן מותר כשראשה ורובה בפנים.

א. כן העמידו רבא ורב ששת לקמן צט:. ב. רש"י (שן ליה וק). שם: ליה על שתק) ותוס' (צב: ד"ה וקו) והרשב"א כאן בתחי. דהמשנה היא בשיטת ר"מ (צב) הסובר דאף אם מזג היין בחמין ס"מ אם שותהו על הגת פטור מלמעשר. וראה בדבינו יהונתן (לג: ד"ה ומאי) ובתהנהות הב"ח שם. ג. **והמפיס** כיון שאין בדעתו להחזיר המותר שישאר משחייתו אל הגת. רש"י שבת יא: ד"ה לפיז משמה). ד. **וראה** בלקוט ביאורים הטעם שצריך ראשו ורובו. ה. רש"י. ו. **רשב"א.** ריטב"א. וראה בלקוט ביאורים הסבר נוסף. ז. רש"י (ד"ה ומי) ור"ן (ז: בקו). וראה בלקוט ביאורים ברש"י ת"ד בזה קושיית התוס' (ד"ה וכי) מהא דלעיל אמרו בפשיטות דמהני ראשה ורובה. ח. רש"י. ט. **רש"י** פירש ההכוונה עופרת כדה"ר ואבוס וחלונות פתוחות לה להריח ושם עומד האבוס. וראה בלקוט ביאורים מדוע הוצרך רש"י לזה ולא כתב כפשיטות שהבהמה עומדת ברה"ר ואוכלת מן האבוס. י. **וכבו** שקיילי (נח:) עומר אדם ברה"ר ומטלטל בדה"ר. רש"י. יא. רש"י. וראה בלקוט ביאורים בשאלות נוספות. יב. **רש"י.** יג. רש"י. **וסובר** בהשיטות דאם אינו אוחז הכלי בידו ודאי אין צריך ראשו ורובו. וראה בלקוט ביאורים. יד. עפ"י רש"י לעיל (ד"ה וכי ליה) (**וראה** הערה ז). **ובזה** מתורץ מה שהקשו הראשונים דאם ידע המקשה הברייתא, א"כ מה נסתפק אם בלא נקיט לה מועיל ראשה ורובה והרי לפי איך שהבין הוא הברייתא הרי מפורש דאינו נתעיל. וראה בלקוט ביאורים תירוצים נוספים על קושיא זו. טו. רש"י עפ"י גם שבת (קמ:). וראה בלקוט ביאורים ההראשונים ביאור דאבסין לאו דוקא אלא סלעיתין. טז. רש"י. וראה בלקוט ביאורים דעת הרין רשתי להשתנות לא פליגי. יז. בן פירש בהנהות רא"ם עפ"י רש"י. יח. רש"י כפי גירסת המהרש"ל, ובביאור הגרות רא"ם, הרש"ש והשפ"א. וראה בלקוט ביאורים גירסת התוס' הרא"ש שגם בזה הנהת המהרי"ם ברש"י. יט. **ראה** בלקוט ביאורים לקמן כא. שהבאנו דיעות הראשונים אם אסור להשקות בהמה שאינה של עולי הרגלים בכל אופן, יכן אם לאדם אסור להוציא פיס מן הבור בכל אופן. כ. בן נראה ביאור הקושיא לגירסתו. והריטב"א פירש דהקושיא היא שמר' יצחק בר אדא נראה שהחיר לכל צרכי עולי הרגלים ואף לצורך אדם, ובברייתא כתוב דרק לצורך בהמה התירו, וכתב בנאין יעקב דלפי"ז זה צריך לגרסם בתי' הגמ' מאי עולי רגלים בהמה עולי רגלים, והיינו דר' יצחק בר אדא לא התכוון להחיר לכל צרכי עולי הרגלים אלא לבהמה. (ומהרש"א (ד"ה ומאי) משמע כהפי' הראשון תי"כ ביאר אבל אדם לא, ראילו להפי' השני אין כוונת ר' יצחק בר אדא למעט אדם אלא למעט לצורך אנשים בעלמא שלא עולי רגלים, אלא שתירצה הגמ' דכוותנתו על בהמתן).

מטפס ועולה מטפס וירד[א] ולא התירו לו להוציא מים מן הבור, כיון שיכול ליכנס לתוכו. איני, והאמר רב יצחק אמר רב יהודה אמר שמואל לא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד. ואי בהמה מה לי חיים מה לי מכונסין שהרי הבהמה שוהה אפילו מים אלו. ומתרצת הגמ' בעינן מידי דחזי לאדם דכיון שעל ידי מים אלו אנו מחשיבים הפסין למחיצות, צריכים שיהיו מים אלו חשובים הראוים לאדם.

גופא לא הותרו פסי ביראות אלא לבהמה בלבד אבל אדם מטפס ועולה מטפס וירד, ואם היו רחבין שאינו יכול לאחוז בכתלי הבור ולטפס אפילו לאדם נמי. ולא יבלא אדם מים ויתן לפני בהמתו בעור שהוא אוחז הכלי בידיו, אבל מבלא הוא ישופך לפני בהמה ושותה מאליה, בלא שאוחז הכלי.

מתקיף לה רב ענן אם כן מה הועילו פסי ביראות. ומקשה הגמ' על קושיתו מה הועילו, מלאות מהן שבלא הפסין היה אסור להוציא מן הבור כיון שהוא רשות היחיד. אלא קושית רב ענן היתה מה הועיל ראשה ורובה של פרה, שאם אין אנו מתירים לאדם לאחוז הכלי ולהשקות את בהמתו, מדוע הצריכו שתכנס בהמה ראשה ורובה לבין הפסין, אמר אביי הכא בבאי עסקינן באיבום העומד ברשות הרבים גבוה עשרה ורוחב ארבעה וראשו נכנס לבין הפסין וכו' כמבואר לעיל (כ:) שגזרו רבנן שלא יולין הדלי אל הבהמה מעל גבי האיבום שמא יראה שנתקלקל האיבום בצידו השני וילך לתקנו ויקח הדלי עמו, וכשיגמור לתקן יניח הדלי שוב על גבי האיבום ונמצא מכנים מרשות הרבים לרשות היחיד.

אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב, אין בורגנין בבבל. אלפים אמה של תחום שבת שאסור ללכת יותר מהם, מתחילים למודדם מחוץ לעיר ששובת שם בשבת, ואם יש בורגנין, דהיינו סוכות שעושים שומרי העיר, בתוך שבעים אמה ושתי שליש בסמוך לעיר, נחשבים הם כחלק מהעיר, ומדידת האלפים אמה מתחילה אחרי הבורגנין. ואמר רב ירמיה בשם רב שבבבל אין דין בורגנין להחשיבם כחלק מהעיר מהטעם שיכואר להלן. לא פסי ביראות בחוץ לארץ היינו בשאר ארצות חוץ מבבל. ומבארת הגמ' בורגנין בבבל לא, דשכיחי בידקי שטפונות, וכיון שהם שוטפים את הבורגנין אין הם חשובים דים כדי להחשיבם מן העיר. פסי ביראות בחוץ לארץ לא, דלא שכיחי מתיבתא אין מצויים בארצות אלו ישיבות שיהיו הולכים תלמידים בהם מעיר לעיר ללמוד תורה, ולא הותר פסי ביראות אלא בעולי רגלים וכל כיוצא בהם שהולכים לדבר מצוה. אבל אינבא דהיינו בורגנין בשאר ארצות ופסי ביראות בבבל עבדינן שבשאר ארצות אין שטפונות וראוי להחשיב הבורגנין כחלק מהעיר, ובבבל שכיחים ישיבות והולכים בהם התלמידים ממקום למקום, והרי הם כעולי רגלים.

איכא דאמרי אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב, אין בורגנין ופסי ביראות לא בבבל ולא בחוץ לארץ, בורגנין בבבל לא דשכיחי בידקי, בחוץ לארץ נמי לא דשכיחי גנבי הגונבים את אותם בורגנין, ועל כן אינם חשובים להקרא בתים להיותם חלק מהעיר. פסי ביראות בבבל לא דשכיחי מיא ולא הותרו פסי ביראות אלא באותם מקומות שצריכים לכנס מי גשמים כבורות והמים מצויים בדוחק, בחוץ לארץ נמי לא דלא שכיחי מתיבתא.

אמר ליה רב חסדא למרי בריה דרב הונא בריה דרב ירמיה בר אבא, אבוי אתית מברנש לבי כנישתא דרניא שמעתי שאומרים עליכם שאתם באים מברנש לבית הכנסת הבנוי במקום שבו התפלל דניאל דהוה תלתא פרסי המרחק מן העיר ברנש לאותו בית הכנסת, ואתם הולכים מרחק זה בשבתא, אבאי עבכיתו, אבורגנין שיש בין כל שבעים אמה לשבעים אמה בורגנין המצרפים כל אחו מקום אל העיר, הא אמר אביה דאבוה משמיה דרב אין בורגנין בבבל, נפק ואחוי ליה הנהו מתוותא עיירות חריבות דמבלעין בשבעים אמה ושיריים היינו ועוד שני שלישי אמה. ואותם מתוותא נחשבות כחלק מהעיר ואף שאין דרים בהם.

אמר רב חסדא דריש מרי בר מר, מאי דכתיב לכל תבלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד לכל טוף דבר ראיתי קץ, אך מצותך, היינו התורה, רחבה היא מאור ולא ראיתי לה גבול. דבר זה אמרו דוד ולא פירשו מהו שיעור גודלה של התורה, אמרו איוב ולא פירשו, אמרו יחזקאל לא פירשו, עד שבא זכריה בן עדו ופירשו. אמרו דוד ולא פירשו דכתיב לכל תבלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד, אמרו איוב ולא פירשו דכתיב ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים ולפי דרשת הגמ' הפסוק מדבר על גודלה של התורה שהיא ארוכה יותר מהארץ ורחבה יותר מהים, אך עדיין אין מפורש כמה הוא שיעורה, אמרו יחזקאל ולא פירשו דכתיב ויפרש אותה לפני והיא כתובה פנים ואחור וכתוב אליה קינים והגה והי, ולפי דרשת הגמ' היא מגילת התורה שבעל פה', שהיתה כתובה מלפנים ומאחור, והיה כתוב בה קינים והגה והי. ומבארת הגמ' שלשה דברים אלו 'קינים' זו פורענותן של צדיקים בעולם הזה, וכן הוא אומר קינה היא וקוננוה, יחזקאל מתנבא על פורענות שתבוא על מצרים, ואומר שהאומות יקוננו עליה קינה, הרי מצינו שמשתמש הפסוק בלשון קינה על פורענות. והגה, זו מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא, וכן הוא אומר עלי הגיון בכנור, שירה המלווה בכינור. הרי דהגה פירושו שירה ושמחה. והי, זו היא פורענותן של רשעים לעתיד לבא, וכן הוא אומר והיה על הוה תבוא מקרה אחר מקרה, ויחזקאל התנבא שם על מקרי השכר שיעברו על ירושלים, הרי ש'הוה' פירושו שכר וכן פירוש המילה הי. עד שבא זכריה בן עדו ופירשו דכתיב ויאמר אלי מה אתה רואה ואומר אני רואה מגילה עפה ארכה עשרים באמה ורחבה עשר באמה. והיא אותה המגילה שראה יחזקאל כמו שהוכא לעיל, ולפי דרשת הגמ' אותה מגילה היא התורה שבעל פה, ואמר הנביא שראה המגילה 'עפה' דהיינו כפולה, ומידת גודלה כמו שהיא כפולה היא עשרים אמה אורך על עשרים אמה רוחב, וכי פשמת לה כשתפשוט המגילה היינו כשתפתח את קיפולה הויא לה עשרין בעשרין, וכתיב לעיל בפסוק ביחזקאל שהתנבא על מגילה זו היא כתובה פנים ואחור. וכי קלפת לה כשתקלף המגילה כדי לחבר שני צדדי המגילה יחד זו לצד זו כמה היא לה, ארבעין בעשרין, וכתיב מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן וגו' וזרת היא חצי אמה, הרי שכל השמים הם כזרתו של הקב"ה, היינו חצי אמה על חצי אמה, והתורה לפי השיעור שנתנבא זכריה היא ארבעים אמה על עשרים אמה, היא שמונה אמות מרוכעות נמצא כל העולם כולו אחד משלשת אלפים ומאתים בתורה.

ואמר רב חסדא דריש מרי בר מר, מאי דכתיב יהנה שני דודאי תאנים מועדים לפני היכל ה' הדוד (ה)אחד תאנים טובות מאד כתאני

א. התום' (פסחים כ. ד"ה ימם, כיח ק: ד"ה [illegible]) כתבו דכן דרך השי"ס לכתוב באופן הפוך, דלכאורה היה צריך לכתוב קודם מטפס ויורד ואח"כ מטפס ועולה. ראם לא ירד מהיכן יעלה. וביעב"ץ כתב דכתב הכי לאורויי שיכול לעלות ולרדת אפילו הרבה פעמים. ב. באמת זו היא דעת רבי יהודה בן בבא (נקמן נג:) ופסק שמואל (נב.) הלכה כמותו. ג. רש"י. ודאה עוד בילקוט ביאורים נעימים ונוספים לכך. ד. יסבר רב ענן דמלשון הברייתא משמע שבכל נתוני לא יאחוז הכלי בידו ואף שאוחז גם לפרה, ועל כן לא תי כסברת הגמ' לפעלה דברייתא זו נאמרה באופן שאינו אוחז לפרה ולכן אף ראשה ורובה לא מהני, אך באופן שאוחז לפרה מועיל ראשה ורובה. תוס' (ד"ה מה לילי) כתבי הראשון, ודאה עוד בילקוט ביאורים. ה. רש"י. ודאה בילקוט ביאורים דיעות הראשונים בהולכים לדבר מצוה. ו. רש"י.

ורביעו יהונתן כתב דהם נתנים את מה שבתוך הבתים. וביאר הגאון יעקב דהרי תרתי לגריעותא, דהבורגנין אינם דירת קבע ינם שגונבים מה שכתם ולא חשובים להקרא בית. ז. כבו שנאמר כרניאל (י יא) וכרין פתיחן ליה בעליותיה. רש"י. ח. במבואר לקמן (נה:). רש"י. ט. כן פירשו רש"י והרטב"א, דפירוש הבלה, היינו חכלית, כלומר סוף כל דבר. והסאירי פירש הבלה: מלשון חמדה. כלומר לכל חמדה בעולם יש לה גבול, אך התורה רחבה בלי סוף. י. רש"י. יא. רש"י וכריה ה א. יב. כשנכפל עשרים אמה הרחוב בארבעים אמה הרחוב, יעלה לחשבון שמונה מאות אמה מרובעות, וכשנחלקם לחצי אמה על חצי אמה, יעלה לשלושת אלפים ומאתים חצאי אמות מרובעות, שהרי חצי אמה על חצי אמה הוא רבע מאמה מרובעת.

כא: עושין פסין פרק שני עירובין

עין משפט
נר מצוה

הבכורות. מתניתין משנה ממה"ת להמבגל: שאונדות. קוראים פתחו לעוכין שאין נמצלת לתחרים, מונדות לשון מגודה. ל"ל שמגידות פתחיהן, כשמוחה הם מוחים נמצלת ואין יכולין לצאת: חדשים. לכרי קופרים: גם ישנים. דברי תורה: דודי צפנתי. ומאמרי כל מלה לך לשמך: פעמים פעמים ניתנה. שמהא ז מדבשה חו ישנה: דברי סופרים. מדשים. שנמחמשו בכל חוד וחוד לגדור גדל וסייג: שנתנו מרוצה לפתך כי אם משה. ויכתוב בתורה ויותר מהמה כני הזהר " ממה שאינו בפיני בכתבה שהוא בכתב קופרים חייבין מיתה על כולן מלכתיב (מלאכי ג) ויפוקן גדל יפשנו מהם " וילדנו הידבה. המלעיג עליהן ניעשת בשר נילון ": בל ההנוה בהן. בכל שעה שהם מחזר בדברי תורה שהיה מוקה בהן " טעם". הגרסי. אם מקום. ל"ל שהיה טוען גרסיס: וחיי תלוין בחייך. שאין לי אלא מה שאתה טוען ומזמין לי: בילמודתו. שהיה יכול לקבל " טוענ ומעיר: שלמה תיקן עירובי חצירות. וגזר אלא להוליא מרשות היחיד לרשות היחיד מביני. לעשות מיני ובכמקה לאיסור תורה אלא שלא יהו למהי כדברי הכיפים לרשות היחיד. והיינו דכתיב וחלן ומקר מיקן מצלים שעשה מוגים לאוהב לחזר לו שאיחזק לומו שם: וידים. שלילה ידים. לעשות מיני לטובות: כרכים. מקום שוקים הן ריחוב גדול. וכל דוכלין ומומרין מלויה שם. לפיקך גזל ועניים טובא בהן: השדה. גם (ב) בגת ועוכד לאדמה. ועוסקין במוכיח מתוך דוחק: מבדר. גדול מפרנס. קן מצוה מפורשת יותר מן המקבל: הנצנו הדרמנים. גדלו כל צרכן וכבר הן גדל מביכותי. בעין שומר שים לגמיים קטנים: מיטל. טעם: אנדרוגינוס בפיעני שעשים. קבע לה מסורת ומיעטין בין בפיעות המקבל בין בגילקת של מצה[ב]: ושמה "ה אונס. שחיקן עירובין וידים וגזר על הפעים לעניות כדמפרש ביבמות (פב:). וע"י כך מחזין ישראל במלות שמהחזקן מן העבירה, כלרך שעות למתח בכלי שיש לו בית יד משלין לו:

שמשים

מכורת הש"ס
עם הוספות

ב) [שאין לה יד]: ג) נדרים יח:, ד) [ב"ק ד:], ה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], ו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], ז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], ח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], ט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], י) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], יא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], יב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], יג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], יד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], טו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], טז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], יז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], יח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], יט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], כ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], כא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], כב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], כג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], כד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], כה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], כו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], כז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], כח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], כט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], ל) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], לא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], לב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], לג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], לד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], לה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], לו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], לז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], לח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], לט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], מ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], מא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], מב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], מג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], מד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], מה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], מו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], מז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], מח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], מט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], נ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], נא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], נב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], נג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], נד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], נה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], נו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], נז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], נח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], נט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], ס) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], סא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], סב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], סג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], סד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], סה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], סו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], סז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], סח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], סט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], ע) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], עא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], עב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], עג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], עד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], עה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], עו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], עז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], עח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], עט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], פ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], פא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], פב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], פג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], פד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], פה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], פו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], פז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], פח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], פט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], צ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], צא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], צב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], צג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], צד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], צה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], צו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], צז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], צח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], צט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], ק) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קי) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קיא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קיב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קיג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קיד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קטו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קטז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קיז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קיח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קיט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קכ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קכא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קכב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קכג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קכד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קכה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קכו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קכז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קכח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קכט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קל) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קלא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קלב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קלג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קלד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קלה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קלו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קלז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קלח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קלט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קמ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קמא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קמב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קמג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קמד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קמה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קמו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קמז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קמח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קמט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קנ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קנא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קנב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קנג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קנד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קנה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קנו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קנז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קנח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קנט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קס) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קסא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קסב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קסג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קסד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קסה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קסו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קסז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קסח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קסט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קע) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קעא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קעב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קעג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קעד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קעה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קעו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קעז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קעח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קעט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קפ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קפא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קפב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קפג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קפד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קפה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קפו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קפז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קפח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קפט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קצ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קצא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קצב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קצג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קצד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קצה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קצו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קצז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קצח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], קצט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], ר) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], רא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], רב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], רג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], רד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], רה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], רו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], רז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], רח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], רט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], ש) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שי) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שיא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שיב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שיג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שיד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שטו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שטז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שיז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שיח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שיט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שכ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שכא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שכב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שכג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שכד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שכה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שכו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שכז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שכח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שכט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], של) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שלא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שלב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שלג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שלד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שלה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שלו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שלז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שלח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שלט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שמ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שמא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שמב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שמג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שמד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שמה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שמו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שמז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שמח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שמט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שנ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שנא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שנב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שנג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שנד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שנה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שנו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שנז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שנח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שנט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שס) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שסא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שסב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שסג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שסד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שסה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שסו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שסז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שסח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שסט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שע) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שעא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שעב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שעג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שעד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שעה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שעו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שעז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שעח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שעט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שפ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שפא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שפב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שפג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שפד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שפה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שפו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שפז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שפח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שפט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שצ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שצא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שצב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שצג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שצד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שצה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שצו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שצז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שצח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], שצט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], ת) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תי) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תיא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תיב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תיג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תיד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תטו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תטז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תיז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תיח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תיט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תכ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תכא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תכב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תכג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תכד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תכה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תכו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תכז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תכח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תכט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תל) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תלא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תלב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תלג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תלד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תלה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תלו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תלז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תלח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תלט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תמ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תמא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תמב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תמג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תמד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תמה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תמו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תמז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תמח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תמט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תנ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תנא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תנב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תנג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תנד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תנה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תנו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תנז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תנח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תנט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תס) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תסא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תסב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תסג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תסד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תסה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תסו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תסז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תסח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תסט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תע) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תעא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תעב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תעג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תעד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תעה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תעו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תעז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תעח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תעט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תפ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תפא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תפב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תפג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תפד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תפה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תפו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תפז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תפח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תפט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תצ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תצא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תצב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תצג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תצד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תצה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תצו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תצז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תצח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תצט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תק) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקי) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקיא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקיב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקיג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקיד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקטו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקטז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקיז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקיח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקיט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקכ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקכא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקכב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקכג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקכד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקכה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקכו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקכז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקכח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקכט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקל) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקלא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקלב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקלג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקלד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקלה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקלו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקלז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקלח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקלט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקמ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקמא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקמב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקמג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקמד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקמה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקמו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקמז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקמח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקמט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקנ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקנא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקנב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקנג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקנד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקנה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקנו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקנז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקנח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקנט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקס) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקסא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקסב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקסג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקסד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקסה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקסו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקסז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקסח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקסט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקע) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקעא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקעב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקעג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקעד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקעה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקעו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקעז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקעח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקעט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקפ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקפא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקפב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקפג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקפד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקפה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקפו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקפז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקפח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקפט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקצ) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקצא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקצב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקצג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקצד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקצה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקצו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקצז) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקצח) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תקצט) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תר) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תרא) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תרב) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תרג) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תרד) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תרה) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תרו) [ועי' תוס' ר"ה יג. ד"ה אין], תרז) [ועי' תוס'

שכשבים ומעריב עליהן לבית המדרש רבה אמר במי שמשחיר פניו עליהן בעורב רבא אמר במי שמשים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו כעורב כי היא דרב אדא בר מתנא הוה קאויל לבי רב אסרה ליה דביתהו ינוקי דיודי [ח] מאי אעביד להו אמר לה מי שלימו קורמי באנבא [ט] ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו א"ר יהושע בן לוי אילמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו [י] בביכיול כאדם שנושא משוי על פניו ומבקש להשליכו ממנו [יא] לא יאחר לשונאו א"ר אילא לשונאיו הוא דלא יאחר אבל יאחר לצדיקים גמורים והיינו [יב] דא"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב [יג] אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם למחר לקבל שכרם [יד] א"ר חני ואיתימא ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב [טו] ארך אפים ארך אף מבעי ליה אלא ארך אפים לצדיקים ארך אפים לרשעים: ר' יהודה אומר עד בית סאתים וכו': איבעיא להו בור ואין פסין קאמר או דילמא בור ולא פסין קאמר אדם נותן עיניו בבורו ולא גורנו דילמא אתי למלטלי יותר מבית סאתים בקרפף [טז] או דילמא אדם נותן עיניו במחיצתו וגורנו דילמא אתי לאיתלופי יותר מבית סאתים בקרפף [יז] ת"ש כמה הן מקורבין כדי ראשה ורובה של פרה וכמה הן מרוחקין אפי' כור אפי' בורים ר' יהודה אומר בית סאתים מותר יתר מבית סאתים אסור אמרו [יח] לרבי יהודה אי אתה מודה בריר וסהר מוקצה וחצר אפילו בית חמשת בורים ובית עשרת כדים שמותר אמר להם זו מחיצה ואלו פסין ת"ש בן אלעזר אומר בור בית סאתים אבית סאתים מותר ולא אמרו להרחיק אלא כדי ראשה ורובה של פרה הא מדקאמר ר"ש בן אלעזר בור ולא פסין מכלל דרבי יהודה בור ופסין קאמר ולא היא ר' יהודה בור בלא פסין קאמר אי הכי היינו דר' שמעון בן אלעזר איבא ביניהו ארך וקטן כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר [יט] כל אויר שתשמישו לדירה כגון דיר וסהר מוקצה וחצר אפילו בית חמשת כורים ובית עשרה כדים מותר [כ] וכל דירה שתשמישה לאויר בנין בורגנין שבשדות בית סאתים מותר יתר מבית סאתים אמור: **מתני'** [כא] ר' יהודה אומר אם היה דרך רשות [כב] הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדין וחכמים אומרים [כג] אינו צריך: **גמ'** רבי יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוויהו כאן שהדיחו [כד] כוחן של מחיצות כאן וכשבירא ליה [כה] והאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן ירושלים אילמלא דלתותיה נטענלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים אלא כאן ולא ס"ל ורמי דר' יהודה אדר' יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים עושה לו לחי לו אין מערבין רשות הרבים בכך קשיא דר' יהודה אדרבי יהודה קשיא דרבנן אדרבנן אדרבנן [כו] לא קשיא הא דאמר מחיצות מעלייתא הכא ליכא שתי מחיצות מעליית' דרבנן אדרבנן דר' יהודה אדרבי יהודה לא קשיא הא דאמר מחיצות החם ליכא שם ד' מחיצות" א"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רה"ר ת"ר רב דימי מלוניא אמר לי מהכא ואין אדם אפים לצדיקים ורשעים. חפים שוקטים מתרין לצדיקים על עסקי תועבות ומחמר פירעונות פר לעולם וגם זה לעוזבה שם לית שהות למזול בחפושה כדמשמע מהלך (סנהדרין ד' קיג.) דהוי נמי לעוזבה [עי' תוס' כיק ב: ד"ה מהך]:

או דילמא בור ב"א אפין קאמר. פירוש ופסין לא יהו מרוחקין מן הכור מלא כדי לחשוב ורוחב של פרה אבל אין לפרש דפסין נמי לא נעי שמחזיק עד בית סאתים מדקתמני' נמחוין לי' הכי מתי' ניישיטו לו ר"ש בן לר"ש אין לו ולפי זה נוטע אילן ניישיטו לו' יהודה ולפי זה אין לפרש כדי לחשב ורוחב של פרה ור' יהודה אומר בית סאתים מלא כדי לחשב ורוחב של פרה אבל לפרש דפסין נמי לא מצינו לומר אילן ניישיטו לו ולא גם ר' יהודה לא אמר אלא כדי לחשב ורוחב של פרה ורבנן גמרי מיניה בבורו.

ולא ממחיה אין למחיה יותר:

בור ופסין קאמר. והא דתנן בפרקין (ד' נה.) קרפף יותר מבית סאתים וכנס (ו) עמוד גבוה י' ורחב ד' מעבון ס"ע הלי ניר לפי שיר לו טיט מיטוט וי"ל דסתם ממחיות טובות אבל בפסין לא התירו בין

כל מלא בית סאתים:

והא א"ר יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה. ותם תאמר שאני ירושלים דהוה רחבה שם עשרה ממוח ופסין ליכא מלא י"ג ושליש (ז) וי"ל מוחלת והיה ליהושלים טירם ספחם דמשיב כמחיצה כדאמר בפ"ק (ד' ח.) ותם יש לו טורח ספחם ת"ל דמעבון לא היה לריכים דבקטני לבטל הממיה ותפילו לר"ב [ח] לתחייה לריך למעבון מודה הוא דמן המוחרב מכני מדע דהא פילה ממהב כללים לפילי יותר מעבון [ט] ולפי פירוש אחר דפירמתי (ד' ו.) נמי יתר (י) על כן ניחא:

חייבין עליה משום רשות הרבים. ות"ק מין למתקין דלכי יחמין אבל ליה לכיי יהודה אדרי יהודה. דכמה דין מקורקין ברי ראשה ורובה של פרה. ובאור אחרי מדיעים מוחר בור. ר' יהודה אומר בית סאתים מחזי כר' שמעון בן אלעזר דאמר בור בית סאתים אינו מחזיק כלום אלא בית סאתים שיש בו ראשה ורובה של פרה ורבנן גמרי מיניה בבורו ואינו מחזיק כלום אלא בית סאתים שיש בו ראשה ורובה של פרה ולא פליג ר' יהודה אלא אדרבנן אבל אדר' שמעון בן אלעזר אמר בין אלעזר כל אויר שתשמישה לבור דיורה ותוקנו חצר שאילו בשעת כדים ובית כור בתוך בית סאתים וא

עושין פסין פרק שני עירובין

הבכורות החשובות שממהרות להתכשל והדוד (ה)אחד תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה מרוע, 'תאנים הטובות' אלו צדיקים גמורים, 'תאנים הרעות' אלו רשעים גמורים. ומבואר בפסוקים הבאים שם שהתנבא ירמיה בזה על שתי גליות שיגלו בגלות יהודה, הגלות הראשונה הם ה'תאנים הטובות' אלו שיגלו עם יכניה ואחו החרש והמסגר, שהיו צדיקים גמורים. והדוד השני ה'תאנים הרעות' הם גלות השניה כשגלה צדקיהו עם שאר העם הנשארים. ועליהם אומר הפסוק בהמשך פסוק ט) 'ונתתים לזועה לרעה לכל ממלכות הארץ' וגו'. ועל כן דורש ושמא תאמר אבד סברם תקותם ובטל כיוצים צפייתם[א], תלמוד לומר 'הדודאים נתנו ריח', 'הדודאים' הם שתי הדודים הנזכרים בירמיה 'נתנו ריח' אלו ואלו עתידין שיתנו ריח שגם באותם רשעים יש בהם ריח של תורה, ולא יאבדו לעולם[ב].

דרש רבא מאי דכתיב 'הדודאים נתנו ריח', אלו בחורי ישראל[ג] שלא טעמו טעם חטא ודורש 'דודאים' ממש, והם פרחים הנותנים ריח טוב, וזה כשלא טעמו טעם חטא[ד] אף שהם בחורים בגבורת כוחם[ה], ולא לבד שלא חטאו ממש אלא אף לא טעמו 'טעם' חטא, שלא הרהרו בדבר עבירה[ו]. 'ועל פתחינו כל מגדים' אלו בנות ישראל[ז] שמגידות פתחיהן לבעליהן דורש 'על פתחינו' פתחי נדות 'כל מגדים' שכשרואה דם מגידה לבעלה שיפרוש ממנה[ח]. לשון אחר שאוגדות פתחיהן לבעליהן 'מגדים' משמעותו אגודה - קשר, שאוגדות פתחיהן מלהיכבל לאחרים חוץ מבעליהן[ט]. 'חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך', אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם הרבה גזירות גזרתי עלי עצמי יותר ממה שגזרת עלי וקיימתים, והיינו 'חדשים' דכרי הסופרים הנוספים על ה'ישנים' שהם דברי התורה, 'צפנתי לך' שמרתי לשמך[י].

אמר ליה רב חסדא להההוא מרדכנן דהוה קא מסדר אגדתא קמיה, מי שפיע לך 'חדשים גם ישנים' מהו. אמר ליה אלו מצות קלות ואלו מצות חמורות עיקרי המצות הם הנקראים 'חמורות' כגון איסור מלאכות שבת או איסור עריות, ועניני אותם מצוות הם הנקראים 'קלות' כגון איסור תחומין לשבת ואיסור 'יחוד לעריות'. אמר ליה וכי תורה פעמים פעמים ניתנה, כיון שכולם ניתנו מסיני בזמן אחד אין שייך לקרותם ישנים וחדשים. אלא הללו מדברי תורה והללו מדברי סופרים.

דרש רבא מאי דכתיב 'ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה' וגו' ולפני זה כתוב 'בקש קהלת למצוא דברי חפץ וכתוב יושר דברי אמת' ורומז על דברי התורה שבכתב[יא], ואח"כ כתוב 'דברי חכמים כדרבונות וכמשמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרועה אחד', ורומז בזה הפסוק על דברי התורה שנמסרו למשה על פה כמו שנאמר 'נתנו מרועה אחד' אלא שנחלקו בהם החכמים אחר שנתמעטו הלבבות ושכחו. ואחר שהזכיר דברי התורה שבכתב והתורה שבעל פה אמר 'ויותר מהמה' וגו', והכוונה בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה ודורש 'ויותר מהמה' מדברי התורה שבכתב שכתבתי לך קודם, הזהר באלו שכתבתי לך עכשיו דהיינו התורה שבעל פה, שדברי תורה יש בהן עשה ולא תעשה שאין חייבים עליהם מיתה, ודברי סופרים כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה[יב]. שמא תאמר אם יש בהן ממש מפני מה לא נכתבו, אמר קרא 'עשות ספרים הרבה אין קץ', ולכך לא נכתבו משום שאין להם קץ.

ודורש המשך הפסוק 'להג הרבה יגיעת בשר', אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא משמיה דרב אחא בר עולא מלמד שכל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת שדורש 'להג' מלשון לעג, שהמלעיג על דבריהם נידון ביגיעת בשר שהוא כינוי לצואה. מתקיף לה רבא מי כתיב 'לעג', הכי כתיב, אלא כל ההוגה בהן טועם טעם בשר בכל שעה שחוזר עליהם מוצא בהם טעם[יג].

תנו רבנן מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורין והיה רבי יהושע הגרסיי משרתו, בכל יום ויום היו מכניסין לו מים במדה כדי מדה מצומצת שהספיקה לו לשתיה ולנטילת ידים[יד]. יום אחד מצאו שומר בית האסורין אמר לו היום מיפק מרובין שמא להתור בית האסורין אתה צריך לרכך הקרקע במים אלו שתהיה לחה ולא ישמעו קול החפירה[טו]. שפך הציין ונתן לו חציין. כשבא אצל רבי עקיבא אמר לי' יהושע אין אתה יודע שזקן אני וחיי תלויין בחייך ומרוע השתהית עד בעת[טז]. מה לו כל אותו המאורע. אמר לו תן לי מים שאטול ידי, אמר לו לשתות אין מגיעין ליטול ידיך מגיעין. אמר לו מה אעשה שחייבים עליהן מיתה, מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חבירי[יז]. אמרו לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו. כששמעו חכמים בדבר אמרו, מה בזקנותו כך בילדותו על אחת כמה וכמה, ומה בבית האסורין כך אף על פי שהיה פטור מצד הדין, מ"מ החמיר[יח], שלא בבית האסורין על אחת כמה וכמה.

אמר רב יהודה אמר שמואל כשעה שתיקן שלמה עירובין ערובי חצירות[יט] ונטילת ידים שסתם ידים היו פסולות לאכילת קדשים אם לא נטל ידיו[כ]. יצתה בת קול ואמרה 'בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני', ואומר 'חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר' כיון שתקנות אלו הם לגדר וסייג לדינים דאורייתא, שעל ידי עירובי חצירות לא יכשלו באיסור הוצאה, ונטילת ידים היא גדר לקדשים לאכלם בטהרה, על כן אמר בשניהם 'שמח לבי' 'ושמח לבי' שגם מצותי יהיו מקורמות[כא].

דרש רבא מאי דכתיב 'לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים נשכימה לכרמים נראה אם פרחה הגפן פתח הסמדר הנצו הרמונים שם אתן את דודי לך', 'לכה דודי נצא השדה' אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם אל תדיינני כיושבי כרכים שיש בהן גזל ועריות ושבועת שוא ושבועת שקר, 'נצא השדה' אל בני הכפרים ועובדי האדמה בא ואראך תלמידי חכמים שעוסקין בתורה מתוך הדחק. 'נלינה בכפרים' אל תקרי בכפרים אלא בכופרים, בא ואראך את בני עשו[כב] אותם שהשפעת להן טובה והן כפרו בך. 'נשכימה לכרמים' אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות המשולים לכרמים, לפי שהיו יושבים התלמידים בשורות כשורות הכרמים[כג]. 'נראה אם פרחה הגפן' אלו בעלי מקרא, שהפרת הוא תחילת גידול הפרי, וכן המקרא הוא ראשית התורה. 'פתח הסמדר' אלו בעלי משנה שהיא מפורשת יותר מן המקרא כסמדר שהוא גדול מן הפרח, 'הנצו הרמונים' אלו בעלי גמרא שתורתם מפורשת לגמרי כהנץ שהוא אחר שגדל הפרי כל צרכו. 'שם אתן את דודי לך' אראך כבודי וגדלי שבה בני ובנותי הוא השכת המזכר בפסוק שאחרי זה 'הדודאים נתנו ריח' וכנדרש לעיל שמשבח לבני ובנות ישראל שאינם חוטאים[כד].

אמר רב המנונא מאי דכתיב 'וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף', מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל טעמים למצות התורה בדרך משל[כה], על כל דבר ודבר של סופרים חמשה ואלף טעמים.

דרש רבא מאי דכתיב 'ויותר שהיה קהלת חכם עוד ליימד דעת את העם [ו]אזן וחקר תיקן משלים הרבה'. 'ליימד דעת את העם' דאגמריה בסימני טעמים קבע מסורת וסימני פסקי טעמים כתיבות

המשך בהשמטות אחר עמודי הגמרא

א. כן פירש"י (שם כה:) לענין עצי שטים שנענוו, 'סברם' שלא ישובו עוד, 'סיכוים' מה שאנו סוכים ומיחלים להם. וכאן לכאורה הכוונה מצד הרשעים שאבדה תקותם וצפיותם. ובפתח עינים כתב דכאן א"א לפרש כך, ודאה מה שפירש שם. ב. עפ"י מהרש"א. ג. מה שמדמה כחורי ישראל לדודאים כתב הרש"ש דהוא על פי מה שכתב האבן עזרא (נחמיה ל ז, שיר השירים ב:ג) שהדודאים הם צמח בצורת אדם. ד. ובשחוטאים מצינו דמפשיל הפסוק שהריח טוב נעזב, כ"ש (שה"ש ה יג) נדרי נתן ריחו, (הפסיק). ה. ר"ן ף. ו. בן יהוידע. ז. רש"י, והרש"ש כתב דקאי על פתחי זמותה, שיפרשו בעונה הסמוכה להם. ובכן יהוידע כתב דקאי על כתם שאף בלא הרגשה מרדיעים לבעליהם ופורשים. ח. רש"י, ובכן יהוידע כתב שאוגדות פתחיהן כמוך לוותן כדי שיפרשו בעליהן ממך. ט. רש"י. ולפי האמור לעיל דמשכה את בנות ישראל שמגידות פתחי נדותן לבעליהן, כתב המהרש"א שכוונת הפסוק להוסיף ולשבח שאף מהמידים עליהם יותר מהכתוב, כמו שאמרו (מנח סי: תניא) שבנות ישראל מתמירין על עצמן שאף על טיפת דם יושבות ז' נקיים. י. מהרש"א. וביעב"ץ פירש דחדשים הם הקלות שקל לאדם לעשותם ותחשב כחדשים אצלו, אך החמורות חשובים כישנים לאדם מתוך שטורח לו לעשותם. יא. רש"י קהלת שם. וכן פירשו הרי"ף ועץ יוסף על הענין יעקב. יב. כמו שנאמר (מלכים י' ט) 'ופורץ גדר ישכנו נחש', (משלי כ"ג כח) וראה בילקוט ביאורים בסופם הדבר. יג. רש"י. וכתב המהרש"א שהמרקדק היטב בטעמו של דבר נקרא אכילת בשר כמבואר בגמ' (קיז קב:) לא אכלי בישרא דתורה ופירש שם רש"י רכותתו שלא דקדק בטעמו של דבר. יד. על שם מקומו, או שהיה טחון גריסים. (וכ"ה טו. כן כתב המהרש"א ראלי"ה למה לא הרגיש ר"י עד אותו יום, וצריך לומר דבאותו יום בא השומר בעלילה ולא שהרבו אותו יום יותר מתמיד. טז. בן יהוידע, וביעב"ץ פירש לרכך הטיט ולכנים בלחי שרופים שמחזיקים במים. יז. עיין יעקב. ובכן יהוידע כתב ששאלו על מיעוט המים, וכיון שראה כל יום והכניס המים כדצון השומר לא חשב שנתפך לבו עכשיו לרעה, אלא שלא נזהר רבי יהושע ונתקל בכרכר שע"ז נשפכו המים. יח. אע"פ שהיה פטור מנטילת ידים שאסי' במחנה אמרו לעיל (יח) שפטורים פנ"י וכ"ש כאן במקום סכנה. מ"מ ר"ע החמיר על עצמו (שם). וראה בילקוט ביאורים. יט. מהרש"א. ובכן יהוידע כתב דאף מהמירים עליהם שלא ראוהו החמיר על עצמו, קי"ו בביהו שהיה מחמיר. כ. רש"י, כדי שלא יבואו להקל להוציא מרה"י להי"ר. כא. רש"י. וכן העמידו בגמ' (שבת סו:). כב. מהרש"א שכח ד':. כג. כן הגירסא בעין יעקב. וכ"כ רש"י בשיר השירים שם. כד. מהרש"א. כה. מהרש"א. כו. רש"י כביאור הענין יוסף. וראה בילקוט ביאורים.

שמשכים ומעריב עליהן לבית המדרש ודורש שחורות מלשון שתרית כעובד מלשון ערבית[א]. רבה אמר במי שמשחיר פניו עליהן כעורב כלומר שמעונה עצמו ומשחיר את פניו כשם שהעורב שחור[ב]. רבא אמר במי שמשים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו כעורב כשם שהעורב אכזרי על בניו ואינו מפרנסם והם קוראים ומבקשים אוכל והקב"ה מזמין להם יתושים ונכנסים לתוך פיהם, כמו שכתוב לבני עורב אשר יקראו[ג], כן לא תמצא תלי חלים של התורה אלא במי שמתעלם מכל צרכי העולם ובוטח בה' שיזמין פרנסתו[ד]. כי הא דרב אדא בר מתנא הוה קאזיל לבי רב, אמרה ליה דביתהו: יונקי דידך מאי אעביד להו, אטר לה מי שלימו קורמי באגמא ירקות בר הגדלים באגם[ה].

זמשלם לשונאיו אל פניו להאבידו, אמר רבי יהושע בן לוי אילמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כביכול כאדם שנושא משוי על פניו ומבקש להשליכו ממנו את השכר, שמשלם לרשע על מיעוט הטוב שעשו מהמר הקב"ה ליפרע ממנו בעוה"ז כדי להאבידו לעוה"ב, ועל כן המשיל את שכר הטוב שמגיע לרשע אל פניו, כמוטל לפני הקב"ה שמבקש להשליכו ממנו[ו].

לא יאחר לשונאו לא יאחר שכר הטוב לרשעים מלשלם להם מיד כמבואר לעיל, אמר רבי אילא לשונאיו הוא דלא יאחר, אבל יאחר לצדיקים גמורים לשלם את שכרם לעולם הבא. והיינו דאמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותם, היום לעשותם ולא למחר לעשותם, היום לעשותם למחר לקבל שכרם.

אמר רבי חגי ואיתימא רבי שמואל בר נחמני, מאי דכתיב ארך אפים, ארך אף מבעי ליה, אלא ארך אפים לצדיקים ארך אפים לרשעים שני פנים מאריך הקב"ה, פנים שוחקות לצדיקים שאינו מראה להם עד לעתיד לבוא, ופנים זעומות לרשעים שאינו מעניש עד לעתיד, ובין כך ובין כך הוא לטובה כדי להמתין לרשעים שיחזרו בתשובה[ז].

בכיאור שיעור בית סאתים הניתר על ידי פסין לרבי יהודה. רבי יהודה אומר עד בית סאתים וכו': איבעיא להו בור ופסין קאמר, ששיעור בית סאתים כולל את שיעור הבור עם הרחקת השתי אמות עד הפסין שבין הכל לא יהיה אלא בית סאתים. או דילמא בור ולא פסין קאמר, ששיעור בית סאתים כולל את גודל הבור לבדו, אך רשאי להוסיף עליו עוד שתי אמות, שיעור ראשה ורוחב של פרה, עד בין הפסין. ואף שרבי יהודה אינו מתיר לטלטל בין הפסין בשיעור יותר מבית סאתים, מכל מקום כיון שעיקר מה שמעמיד את הפסין הוא על מנת להשתמש בבור, אלא שחכמים לא התירו להשתמש בבור להשקות הפרה אלא אם כן הוסיף שיעור מקום כדי ראשו ורוחבה, ואינו בדין שעל ידי תקנת חכמים יאסר לטלטל, וגם השתי אמות אלו בטלין אל הבור וחשוב כאילו לא הקיף אלא סמוך לבור', ועל כן פשוט שבפסי ביראות היה מן הדין להתיר אף שתי אמות אלו יותר על הבית סאתים, אלא שנסתפקו האם יש לגזור כדי שלא יבואו להתיר בקרפף לטלטל ביותר מבית סאתים. ולזה נסתפקו האם אדם נותן עיניו בבורו ולא גזרינן דילמא אתי לטלטולי יותר מבית סאתים בקרפף שאין מסתכלים אלא על מה שעשה ברצון עצמו. או דילמא אדם נותן עיניו במחיצתו וגזרינן דילמא אתי לאיחלופי יותר מבית סאתים בקרפף[ח].

תא שמע, כמה הן מקורבין עד כמה ניתן להקריב את הפסין לבור כדי ראשה של פרה, וכמה הן מרוחקין עד כמה ניתן להרחיקם אפילו כור אפילו בורים. רבי יהודה אומר בית סאתים מותר, יתר מבית סאתים אסור. אמרו לרבי יהודה אי אתה מודה בדיר מקום גדור לשמירת הבהמות שעושים כשדות פעם כאן ופעם כאן כדי לובל השדות[ט] ומהר מקום גדור לשמירת בהמות העיר ומוקצה חצר שאחורי הבית והחצר שלפני הבית, ובכל אלו אי אתה מודה אפילו בת חמשת כורים ואפילו בת עשרה כורים שמותר כיון שהם מוקפים לצורכי דירת אדם, שאף דיר וסהר כיון שהרועה דר שם בלילה חשוב כמקף לצורך אדם', ואף הפסין לביראות המשמשים לצורך אדם, שמי הבאר ראוים לשתיית אדם, דין הוא שיהיו מותרים אף ביותר מבית סאתים[י]. אמר להן, זו סחיצה ואלו פסין כיון שאין כאן אלא פסים שאינם רחבים אלא אמה, אינו מתיר ביותר מבית סאתים[יא]. רבי שמעון בן אלעזר אומר בור בית סאתים אבית סאתים כלומר בית סאתים מרובע שהוא שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים[יב] מותר, ולא אמרו להרחיק כלומר לא התירו להרחיק כבור גדול זה אלא כדי ראשה ורובה של פרה מעבר לבית הסאתים של גודל הבור. ומדייקת הגמ' הא מדקאמר רבי שמעון בן אלעזר בור ולא פסין שהרי הוא מתיר אף שתי אמות מעבר לבית הסאתים של גודל הבור, מכלל דרבי יהודה בור ופסין קאמר דאם לא כן במה נחלק רבי יהודה עם רשב"א. דוחה הגמ' ולא היא רבי יהודה בור בלא פסין קאמר, אי הכי היינו דרבי שמעון בן אלעזר, איכא ביניהו אריך וקטין רבי יהודה הצריך שיהיה שיעור ההיקף בית סאתים ואף אם האורך מאה אמה והרוחב הוא חמשים אמה כצורת חצר המשכן מותר[יג], אך לרשב"א אין מותר אלא אם ההיקף מרובע דהיינו שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים וכנ"ל.

כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר, כל אויר מקום שאינו מקורה, אך שתשמישו לדירה כגון דיר וסהר מוקצה וחצר, אפילו בית חמשת כורים ובית עשרת כורים מותר. וכל דירה המקורה אך שתשמישה לאויר כגון בורגנין משבדות המשמשין לשומרי השדה להצילם מן החמה, ועיקר עשייתה היא לצורך השדה שסביבותיה[יד] בית סאתים מותר יתר מבית סאתים אסור.

משנה

רבי יהודה אומר אם היה דרך רשות הרבים מפסקתן עוברת בין הפסין יסלקנה לצדדין, שהיתר הפסין הוא שעל ידי האמה מכאן ואמה מכאן שיש לכל צד, חשוב האויר שביניהם כפתח, אך כשעוברים הרבים בין המחיצות מבטלים הם את שם הפתח מהם וחשוב האויר כפירצה[טו]. וחכמים אומרים אינו צריך.

גמרא

רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו כאן הודיעך כוחן של מחיצות מדברי חכמים הסוברים שאפילו כשהרבים עוברים דרך המחיצות, לא נחבטל שם מחיצות מהם, ונלמד את כוחם הרב של המחיצות. ומקשה הגמ' כאן וסבירא ליה האם באמת סוברי רבי יוחנן להלכה כחכמים שאין רבים מבטלים המחיצות, והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ירושלים אילמלא דלתותיה נגעלות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים שהיא עיר המוקפת חומה ורשות הרבים שלה עובר משער לשער, ואם לא היו נועלים את שערי העיר, כיון שעוברים בה ששים רבוא היה לה דין רשות הרבים, ואף שהיו לשערי העיר צורת הפתח המחשיבים את פתח העיר כפתח ולא כפירצה[יז], מכל מקום סובר ר' יוחנן שהרבים העוברים דרך הפתח מבטלים את שם הפתח, ונשארו רק היקף המחיצות מסביב לעיר, וסובר ר' יוחנן שמקום המוקף שתי מחיצות אינו נדון עדיין כרה"י אלא נדון כרה"ר, ואם היה סובר ר' יוחנן כחכמים הרי אין בכח הרבים לבטל המחיצות, ואף אם לא היו נעלים דלתותיה היה דינה כרה"י שמקום מוקף ארבע מחיצות היא. אלא כאן ולא סבירא ליה[יח].

ורמי דרבי יהודה אדרבי יהודה ורמי דרבנן אדרבנן. דתניא יתר על כן[יט] אמר רבי יהודה מי שהיו לו שני בתים משני צידי רשות הרבים

המשך בהשמטות אחר עמודי הגמרא

א. רש"י. ב. כהרש"א. עוד פירש דקאי על מיעוט מזונותיו כשם שאין מצוין המזונות לעורב כמו שאמרו בבבא בתרא (ד:) פתנמי ככלב וכעורב. ג. רש"י כאן וכתהלים שם. ד. ומה שמוכיר הפסוק 'שחורות' פירש הגאון יעקב עפ"י המכואר בכתובות (סז:) דמה שאינו ספרוס את בניו זה דוקא כשהם קטנים לפי שהם עדיין לבנים ואינו מכירם. ה. רש"י. עוד פירש שהם שהוא מין גמי לח שיש בו חלקים רכים הניתנים לטוחנם ולעשות מהם פת. ו. מהרש"א. ז. וכמבואר בסנהדרין (צח.) שאמר משה לפני הקב"ה דמרת אדך אפיס צריכה להיות רק לצדיקים. מהרש"א שם. ח. רש"י, ריטב"א. ט. תוס' כאן, והכ"ק (ס"ק פח) כיאורו דבגמ' כאן משמע דהוא לרעה. וכמו שאמרו לעיל שמשלם את שכרם הטוב כעוה"ז כדי להאבידם לעוה"ב, וכתבו רבשופס לעשות חשובה הוא לטובה וכמבואר בסנהדרין שם שאמר הקב"ה למשה אף לרשעים, והזכיר משה בתפילתו על המרגלים שימחין מלפרוע להם כדי שיחזרו בתשובה. ולכאורה לעשות תשובה הוא לרעה. י. כן כיאר בגאון יעקב. יא. כיאור האיבעיא הוא על פי הר"ן וכן כיאר בגאון יעקב. ולפי זה כל הספק הוה רק על עוד שתי אמות יותר מבית סאתים, אך אם פורחיב יותר וראי שאסור לטלטל. וראה בילקוט ביאורים שיטות הראשונים בזה. יב. רש"י לעיל במשנה (ס. ד"ה מבפנים), יג. רש"י לעיל (ע: ד"ה ניתן). יד. רש"י לעיל במשנה (סה ד"ה ומלין), וראה בביאורי הפסוק (ס.) פתנמי כלכב בתרא (ד:) פתנמי ככלב וכעורב. ג. רש"י כאן וכתהלים שם. ד. ומה שמוכיר הפסוק 'שחורות' פירש הגאון יעקב עפ"י המכואר בכתובות (סז:) דמה שאינו ספרוס את בניו זה דוקא כשהם קטנים לפי שהם עדיין לבנים ואינו מכירם. ה. רש"י. עוד פירש שהם שהוא מין גמי לח שיש בו חלקים רכים הניתנים לטוחנם ולעשות מהם פת. ו. מהרש"א. ז. וכמבואר בסנהדרין (צח.) שאמר משה לפני הקב"ה דמרת אדך אפיס צריכה להיות רק לצדיקים. מהרש"א שם. ח. רש"י, ריטב"א. ט. תוס' כאן, והכ"ק (ס"ק פח) כיאורו דבגמ' כאן משמע דהוא לרעה. וכמו שאמרו לעיל שמשלם את שכרם הטוב כעוה"ז כדי להאבידם לעוה"ב, וכתבו רבשופס לעשות חשובה הוא לטובה וכמבואר בסנהדרין שם שאמר הקב"ה למשה אף לרשעים, והזכיר משה בתפילתו על המרגלים שימחין מלפרוע להם כדי שיחזרו בתשובה. ולכאורה לעשות תשובה הוא לרעה. י. כן כיאר בגאון יעקב. יא. כיאור האיבעיא הוא על פי הר"ן וכן כיאר בגאון יעקב. ולפי זה כל הספק הוה רק על עוד שתי אמות יותר מבית סאתים, אך אם פורחיב יותר

יב. רש"י לעיל במשנה (ס. ד"ה מבפנים), יג. רש"י לעיל (ע: ד"ה ניתן). יד. רש"י לעיל במשנה (סה ד"ה ומלין), וראה בביאורי הפסוק (ס.) פתנמי ככלב בתרא (ד:) פתנמי כלכב וכעורב. טו. ולעיל (ע:) העמידו הכתוב שאלו תורת סחיצה שאלו תורת סחיצה עליהן ופרצותיהן בעשר, חי תורת פסין עליה ופרצותיה בשלש עשרה אמה ושלישי. עז. רש"י (ב"ב פרק יקנין). ריטב"א ור"ן. ודלא כהראב"ד שפירש בית סאתים אורך על בית סאתים ורחב, שהוא פאה אמה על פאה אמה, ראה בילקוט ביאורים. יז. ואף שבקרפף הצריכו שיהיה פרוצה לרבי יהודה כדמשמע במשנה לקמן כג. מ"מ בפסי הביראות לא הצריך רבי יהודה שיהיה מרובע. ריטב"א, וראה בילקוט ביאורים. יח. רש"י לעיל (סו. ד"ה מפסקתן). יט. ריטב"א. כ. תוס'. כא. אך לדעת ר' אלעזר אמרו לעיל (כ:) דסביראה ליה כרבנן, וראה בילקוט ביאורים הדיעות בהלכה. כב. למני כן אסר רבי יהודה בבריייתא שהבונה עליה על שני כתים בשני צדי רשות הרבים, וכן נשרים הפסולים לשני צדי רשות הרבים, מטלטלים תחתיהם משום דאמרינן פי חקרה יורד וסותם, וכא להוסיף דאף כאופן שאין פי חקרה יורד וסותם, ניתן לעבור את רשות הרבים ולטלטל כרלהלן.

אילימא משום דמקוף פיגמא דציר. הוה מצי למקשי מר יוחנן גופיה למעל ירושלים אלמלא שלמה לא נעשות כלילה מיעין עליה משום רמ"ר ומשמ"ה משום הוה מלינה לילות ולמה לי למימר משום דלינה לדכתי:

דילמא בעיה: ומורדות קאמרת. ודווקא במקדש שנמצאו ישראל כדמפרש טעמא במקוף פיגמא מוכח שנמצאו היה אבל בשאר ירושלים לא. ומיהו לכאורה קשה דלמא מיבעי ליה לאקשויי מדלינה לילות ומצטלי מחיצה ותימה לדכתבו כל מקום שנמצאו ישראל בעת שהיו עולין לרגל ומפני מה לא נתנו לו שם מיוחד כמו שנתנו לשאר מקומות ומפני מה נקרא מקום סתם ומיהו לא קשיא מידי דהתם לא נמצאו ישראל בעת שהיו עולין לרגל אבל בשאר מקומות נמצאו ישראל בעת שהיו עולין לרגל ולא נתנו לו שם מיוחד לפי שהוא מקום ידוע ומפורסם בכל ישראל שכולם יודעים שהוא מקום המקדש ומפני מה נקרא מקום סתם לפי שהוא מקום שכל ישראל נמצאו בו

גמ' הוה אמינא דרבים אפי' מבוטלין, קמ"ל כ"ע בן בנתא, והכי קתני כאחד כאחד הכרכים משום ר' עקיבא ואחת אינו למימר תע"ג דמים חיים ניתנו כאחד כאחד הכרכים אין דימוד לא, וכי קתני מתני' שומרין, ופע"ג להוקף לדיבה בית מלחים הוא דאמרי טפי לה: סמוכה לעיר. להוסיף ולקוטה לבימו דעתו להסמכות נה תמיד, והוקוף לדיבה דמי: ובלבד שתהא שבעים אמה לשדיים על ע' אמה לשדיים. ר"ת מפרש דהכי קאמר ובלבד שתהא שבעים אמה לשדיים ואפילו מכונסין והאי דקתני באר הרבים לאפוקי מדר' עקיבא קא משמע לן דלא הותרו פס' ביראות אלא לבאר מים חיים וא' אשמעינן באר מים חיים הוה אמינא לא שנא דרבים ולא שנא דיחיד קא משמע לן הלכה כרבי יהודה בן בבא ": **מתני'** ועוד אמר ר' יהודה בן בבא הגינה והקרפף שהן שבעים אמה ושדיים על ע' אמה ושדיים המוקפות גדר גבוה עשרה טפחים מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא בה שומרה או בית דירה או שתהא סמוכה לעיר ר' יהודה אומר אפילו אין בה אלא בור ושיח ומערה מטלטלין בתוכה [ז] רבי עקיבא אומר אפילו אין בה אחה מכל אלו מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא בה: שבעים אמה ושדיים על שבעים אמה ושדיים רבי אליעזר אומר אם היתה ארכה יתר על רחבה אפי' אמה אחת אין מטלטלין בתוכה [ז] רבי יוסי אומר [ח] אפילו ארכה פי שנים ברחבה מטלטלין בתוכה אמר רבי אלעאי שמעתי מרבי אלעזר " ואפילו היא בבית בור וכן שמעתי ממנו אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ביתו אמור מלהכנים ולהוציא לו אבל להם מותר " וכן שמעתי ממנו שיוצאין בערקבלין " בפסח והזרתי על כל תלמידיו " ובקשתי לי חבר ולא מצאתי:

גמ' מאי תנא דקתני ועוד אילימא משום דרתנא ליה הדא לחומרא וקתני אחרינ משום הכי קתני ועוד והא רבי יהודה דתנא ליה הדא לחומרא וקתני אחרינ ולא קתני ועוד התם אפסקוה רבנן הכא לא אפסקוה רבנן וכל היכא דאפסקוה רבנן לא קתני ועוד והא רבי אליעזר דסובר דאפסקוה רבנן וקתני " ועוד התם במילתיה הוא דאפסקוה הכא במילתא אחריתי אפסקוה: רבי עקיבא אומר אפילו אין בה אחד מכל אלו מטלטלין בתוכה רבי

והא דתנקי באר הרבים "אפוקי מר" עקיבא. וה"מ ה"ל בן בנתא, ורבי עקיבא דמתני' סבר כרבי יהודה בן בבא ואמר בן בנתא, ורבי יהודה בן בבא סבר כרבי יהודה בן תמרי, והוקוף לדיבה דמי: **ובלבד** שתהא שבעים אמה לשדיים על ע' אמה לשדיים. ר"ת מפרש דהכי קאמר ובלבד שתהא שבעים אמה לשדיים, ואמת ניטל לשומרו דעתו להסמכות נה תמיד, והוקוף לדיבה דמי: **ובלבד** שתהא שבעים אמה לשדיים על ע' אמה לשדיים. ר"ת מפרש דהכי קאמר: אם היה אדבה יותר על רחבה אפי' אמה אחת. תע"ג דמיעטו למנה והוקוף בלחכה ואין כנולה אלא בית מלחים אין מטלטלין [י]. ומתניתא היא דשרו לבני ביכא היכא דלא הוקוף לדיבה: אנשי חצר ששכח בה. ולמחר ניטל לשומרו לחכרו, (ו) שהרי אוקמוה עליהן מלהוליח מבחיהן לחלר: ביתי אסור [יא] להניח ולהוציא. " למחר לנכרי: אבל [יב] הן מותר. להניח לי בחיהן לניחו לנך מלר: בערקבלין. סם " מרוב: ובקשתי לי חבר. לשמוח בכרכים הלנו סם שמען מפיו ולא מלחתי.

וגמרא מפרש דגבי ניחה וקרפף לא שרו יותר מבית בחלים, וגבי מבוי חלר סברי לחף להם לשוח ניחו לבל בחלר מבחיהן לחכר מותר, **ונגמ'** " מפרש פלוגחייהו, ובפרקלין סברי לחף מרוב הוח: **גמ'** מאי הנא. רבי יהודה בן בבא בניחה וקרפף לעיל: **דקאמר** יצוד. דמשמע לחמר לעיל בה מומלח לחכיחי: אילימא משום **דאמר** חזא "הוסרא. נבי פסין לחמר לחין עושין חוחן אלא לנחר כרכים, והשתא קחמר מומלח לחכיחי לעיל"ג לוקוף לדיבה לו שרי בעי בחים בחלים: **והא** רבי יהודה בר אלעאי הנחא "ביל " חדא "לחוכחא. לחמר עד בית בחלים אין עושין לו. והלל חנא לחכיחי " יסלקנה לנדלון, ולא חנא ושוח משום לנחר ממנו מלחה היא, דבישח לחיכי ממנו הוקוף ועושין לחיכי בעיבול הוקוף מחיצות. **אפסקוה** רבנן. נקע חני לחיכי לו לה לחמרו בית בחלים אלא לניחה בלבד: **יכל** היכא **דאפסקוה רבנן** לא הוה חני בה ושוב. לי שייך למימר בה, כגון היכא דבישח ועושין מחיצות מלחה: **והא** ר' אלעזר דסובר. דחנן (במשנה לעיל ד' ס.) ר' אלעזר אומר "ל סעודות מיב בחם לחנוי בכוחה וחכמים חומרים אין לנבר קלנה. ושוח אמר ר' אלעזר מי שלח אכל ליל י"ט בחשון ישלים ליל יום טוב הבחחון. **למחר** משום דבישח ועושה בעיבול " דכוחה ומבחנון לחיכי חנא ושוח אע"ג דאפסקוה, ושמע מינה הני לחה חנא בחדבי יהודה ושוח משום לחה דמי הוא. ובחדבי יהודה בן בנא לחמר לי' בחם. נבי כוחה בחלחים לה אפסקוה, לה אפסקוה רבנן בחיכי בעיבול בחיכי חנא

אילימא משום דמקיף לה סולמא דצור סלע הר גבוה מצר אחד של א"י הגבוה י' טפחים[א], וחשוב כמחיצה מהך גיסא, **ומהתנא דגדר** הוא מורד - חרץ של העיר גדר שהוא עמוק עשרה ורחב ארבע, וחשוב כמחיצה שניה **מהך גיסא**, ולכן אמר ר' יוחנן דארץ ישראל כיון שהיא מוקפת שני מחיצות, אין בה רשות הרבים מדאורייתא, אף שמדרבנן צריך אסור לטלטל בה[ב]. אם משום כך **בבל נמי מקיף לה פרת מהך גיסא ודיגלת מהאי גיסא**[ג] ולא הזכיר רבי יוחנן דגם לבבל אין רשות הרבים. וכן קשה **דכולא עלמא נמי מקיף אוקיינוס** מכל צדדיו, וכאיזה מקום שיש אם כן רשות הרבים. אלא בעל כרחך אין מחיצות אלו חשובות מחיצות לדין רשות היחיד[ד], ומה שאמר ר' יוחנן אין כותנתו לכל ארץ ישראל אלא **דילמא מעלות ומורדות קאמרת** אותם המקומות שאין שיפועם ישר, דכיון שאין נוח לעלות בהם, אינם חשובים כרשות הרבים[ה], וכמבואר להלן. **אמר ליה, קרקפנא** בעל הגולגולת - אדם חשוב, **חזיתיה לרישך בי עמודי כי אמרה רבי יוחנן להא שמעתא** ראיתי את ראשך בבית מדרשו של ר' יוחנן כשאמר את שמועה זו, כלומר כוונת ההלכה כמו שאמר ר' יוחנן עד שנראה כאילו היית שם[ו]. **איתמר נמי כי אתא רבין אמר רבי יוחנן ואמרי לה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן מעלות ומורדות שבארץ ישראל אין חייבין עליהן בשום רשות הרבים לפי שאינן כדגלי מדבר** שהענן היה משוה להם הגומות והיתה קרקע חלקה[ז].

בעא מיניה רחבה מרבא תל המתלקט עשרה מתוך ארבע שעולה עשרה טפחים גובה מתוך ארבע אמות של מדרונו **ורבים בוקעין בו, חייבין עליו משום רשות הרבים או אין חייבין עליו. ומבאר אליבא דרבנן לא תיבעי לך, השתא ומה התם** ברשות הרבים העוברת בין הפסין **דניחא תשמישתיה, אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי להו מחיצתא, הכא דלא ניחא תשמישתיה לא כל שכן. כי תיבעי לך אליבא דרבי יהודה** שאמר לגבי בין הפסין שרבים מבטלים המחיצות **מאי, התם הוא דניחא תשמישתיה הכא הוא דלא ניחא תשמישתיה לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, או דילמא לא שנא. אמר ליה חייבין** שהרבים מבטלים את המחיצות לרבי יהודה אף כשלא ניחא תשמישתיה. **ושואל ואפילו עולין לו בחבל. אמר ליה אין. ואפילו במעלות בית מרין** שהיתה דרך תלולה וצרה עד שמהלכים בה זה אחר זה[ט], **והאם** גם בכזה דרך הרבים מבטלים שם המחיצה. **אמר ליה אין.**

איתיביה חצר שהרבים נכנסין להּ בזו ויוצאין בזו דרך פתחים או פרצות שאינם רחבים עשר אמות, הרי הוא **רשות הרבים לטומאה** ספק טומאה ברה"ר טהור, וחצר זו חשובה כרשות הרבים לענין זה כיון שעוברים בה תדיר ואינו מקום סתירה[י]. **ורשות היחיד לשבת** שאין מעבר הרבים מבטל שם המחיצות. **מני אילימא רבנן, השתא ומה התם** בפסי הבריאות **דניחא תשמישתיה אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, הכא דלא ניחא תשמישתיה** שהפתחים צרים שהרי אינם רחבים עשר אמות, וגם עדיין נשארו גידודין שהם בליטות שנשארו מהכותל שנפרץ, שהם מעכבים הרבים מלעבור שם בנוח, **לא כל שכן** שלא יבטלו הרבים במעבר כזה שם המחיצה, ואם בריתא זו נאמרה אליבא דרבנן לא היה לו לתנא להפוס דוגמא זו. **אלא לאו רבי יהודה היא** ומחדש התנא שאף לרבי יהודה שרבים מבטלים המחיצות, מכל מקום באופן כזה שאין נוח לרבים לעבור שם מודה רבי יהודה שאינו מבטלי[יא]. ונקשה מכאן לפשיטות רבא שחייבים לרבי יהודה בכל מקרה. **ודוחה לא לעולם רבנן, ורשות הרבים לטומאה איצטריכא ליה** דאף באופן שלא נוח לרבים לעבור, מכל מקום דינו לענין טומאה כרשות הרבים וספיקו טהור.

תא שמע מבואות המפולשות בבירות בשיחין ובמערות רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה, ופשטות המשנה נראה דהמבוי המפולש נמצא בבור שיח ומערה, ועל כן שואל **בבורות מיקא לה דשתך**, איך יתכן שהמבוי בתוך הבור. **אלא לבורות** שבראש המבוי יש בור והרבים נדחקים בהריחות שבין הבור לכותל[יב] עד שעוברים את הבור וננסכים למבוי, ובזה מחדשת המשנה שדינו **רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה. מני אילימא רבנן, השתא ומה התם דניחא תשמישתיה אמרי לא אתו רבים ומבטלי לה, הכא דלא ניחא תשמישתיה לא כל שכן, אלא לאו רבי יהודה היא**, וראיה דגם לרבי יהודה כשלא ניחא תשמישתיה אין הרבים מבטלים המחיצות[יג]. **ודוחה לא לעולם רבנן ורשות הרבים לטומאה איצטריכא ליה.**

תא שמע שבילי בית גילגל מקום בארץ ישראל שהיתה בו מעלה גבוהה וקופה[יד] **וכיוצא בהן, רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה. ואיזהו שבילי בית גילגל, אמרי דבי רבי ינאי כל שאין העבד יכול ליטול מאה של חיטין וירוץ לפני סרדיוט** שוטר המפקח על המלאכה. ומחדשת המשנה דדינו כרה"י לשבת וכרה"ר לטומאה. **מני אילימא רבנן, השתא ומה התם דניחא תשמישתא אמרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי להּ מחיצתא, הכא דלא ניחא תשמישתא לא כל שכן** וכאן הלוא כותנת התנא לחדש שדינו כרשות היחיד לשבת, כמו שמשמע מדברי ר' ינאי שלא אמר 'ואפילו אין העבד' אלא אמר 'כל שאין העבד' ומשמע שזה הגדום להיותו רשות היחיד[טו]. **אלא לאו רבי יהודה היא**, וראיה דאף רבי יהודה מודה דכשלא ניחא תשמישתיה אין הרבים מבטלים המחיצות. **אמר ליה שבילי בית גילגל קאמרת**, שבארץ ישראל הוא, משם לא יקשה לשיטתי, שבמעלות ומורדות של ארץ ישראל מודה אני שאין הרבים מבטלים המחיצות, כיון שיהושע **אוהב ישראל** היה עמד ותיקן **להם** דרכים **ומרגיא, כל היכא דניחא תשמישתא סמרה לרבים כל היכא דלא ניחא תשמישתא מסרה ליחיד**, וכיון שלא ניחא תשמישתיה במקום זה כללי[טז] אין הרבים מבטלים המחיצות ברשות של יחיד. אך בחו"ל כשהמקום שייך לרבים, באים הרבים ומבטלים המחיצות לרבי יהודה אע"פ שלא נוח לרבים להשתמש במקומות אלו[יז].

משנה

אחד בור הרבים אף שבבור מים מכונסין עלולין המים ליפסק מ"מ יזכירו אהדדי[יח]. **ובאר הרבים** דאיכא תרתי למעליותא, **ובאר היחיד** שג"כ לא שייך שיפסק, **עושין להם פסין** להתיר מילוי מים. דכיון דככל הני ישאר לעולם תקנת שתיית בהמת עולי רגלים א"כ בהני הקילו חכמים שיועיל שם ר' מחיצות. **אבל לבור היחיד**, לא מהני פסין דחיישינן שגם לאחר שיפסקו המים, מתוך ההרגל ימשיך לשאוב, והרי מכינן שבטלה התקנה בטלו שם המחיצות, ונמצא מוציא מרשות לרשות[יט]. ולכן **עושין לו** סביבו **מחיצה** גמורה גבוה עשרה טפחים **דברי ר"ע. ר' יהודה בן בבא אומר אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד**, דאיכא תרתי למעליותא[כ] גם דלא פסקו מיא וגם דמדכרי אהדדי, **ולשאר** הבורות שהזכרו לעיל חוץ מבאר הרבים **עושין** סביבם **חגורה** היקף של חבלים[כא] **גבוה עשרה טפחים** ובחגורה זו מתיר ריב"כ בשאר בורות אפי' דהוי מחיצות ערב לבד, אבל ר"ע שמצריך מחיצה מעליא בעי מחיצה של שתי וערב[כב].

א. כן פירש רש"י כאן. ובמקומות אחרים (לעיל כה: ד"ה [illegible]) פירש דהוא שם מקום הנקרא צור, ומעלות הר של צור היו גבוהים עשרה טפחים. ב. **וכתב** הריטב"א דאף רבנן החולקים על רבי יהודה וסוברים דבפסין שלש מחיצות כאן מודים הם, דלא נחלקו אלא כשהמחיצות זה כנגד זה, אך כשהמחיצות זה בצד זה כעין זוית, מודים הם דהוי רשות היחיד, וצור נמצאת ברוח צפונית ונגד היא ברוח מזרחית. וראה בילקוט ביאורים. ג. **ראה** בילקוט ביאורים כמה מחיצות היו לבבל. ד. **וראה** בילקוט ביאורים טעם הרבר מדוע אינם נחשבים כמחיצות, ובשלמא לרבי יהודה שאחר רבים ומבטלי מחיצתא מבקן, אך לרבנן מאי טעמא. ה. **רש"י**. ולפי זה היה צריך להיות הדין כחוץ לארץ מעלות ומורדות שכה לא יהיה דינם כרשות הרבים, אלא דלקמן סבארת הגמ' טעם אחר מזדע אין חשוב כרה"י, וראה בילקוט ביאורים. ו. **רש"י**. ז. **רבינו** חננאל, ערוך ערך קרפף ורישב"א, ובתוס' כתבו דרישך הכוונה לרבה, ואמר רב ביסי לאביי ראיתי את רבך רבה כשבבית המדרש כשאמר ר' יוחנן שמועה זו, ובשמו ביארתי דין זה, אך הריטב"א דחה פירוש זה. ח. **רש"י**. ט. **רש"י**. י. **רש"י**. **וראה** ילקוט ביאורים. יא. **ראה** סוטה כח:. יב. **ואף לדברי יהודה** שהי מחיצות דאורייתא, ואי"כ אפשר דהוו טעם הבריתא שדינו כרשות היחיד, כתבו התוס' והריטב"א דעל כרחך אין הבריתא מדברת באופן כזה, דאי"כ למה נקטו אופן דלא ניחא תשמישתיה וכנ"ל מה שהקשו בנמ' לרבנן, ראה בתורת חיים, ובצל כרחך שמדובר באופן שפרוצה החצר מכל ד' צדיה, ואפ"ה לרבי יהודה לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא משום דלא ניחא תשמישתיה. **וראה** בילקוט ביאורים. יג. **שהוא**

רחב לכל הפחות ג' טפחים, דאם לא כן אמרינן לבור הרי מחיצה מעליתא. תוס' (ד"ה קסק) פירש דהוא שם מקום הנקרא שמ) בשם רבינו חננאל. **וראה** בילקוט ביאורים. יד. **וגם** כאן מירוי באופן שפרוץ מכל ד' צדיו. **ראה** לעיל הערה יב. טז. **רש"י**. טז. **תוס'** (ד"ה ואפילו). יז. **תוס'** (ד"ה ישמעינן). **ראם** ניחא קצת ראוי למסרו לרבים ולרי"ו הרי רשות הרבים אף כשהוא של יחיד, ולכך לא חזרה הגמ' שמדובר כשהמחיצות הקדמוני, **וראה** בתורת חיים מה שהקשה עליו. **ובילקוט** ביאורים הבאתי דיעות נוספות. יח. **ובה** שאמר ר' יוחנן הטעם שאינו דומה לדגלי מדבר, הביאור במקודם שבל מקום שלא ניחא תשמישתיה אינו ראוי להיות רה"ר, אלא שנוסף לכך כשינו שהרבים לא יבקעו בו ויהפכוהו לרשות הרבים ועל כן בחו"ל אם רבים בוקעים בו כיון שהוא שלהם הם הופכים המקום להיות רה"ר, אך בא"י אין להם כח כיון שייך ליחיד. **ראה** רשב"א. **וראה** בריטב"א ביאור אחר. יט. **רש"י** (ד"ה נמי). כ. **רש"י** כסוגיין ולעיל (ד"ה טור ד"ה מהכיפה). **כא. רש"י**. אמנם תוס' לעיל (ד"ה כיו) כתבו דטעמא של ר' יהודה כן כבא הוא משום דבינתן מידי דחזי לאדם, וכמו דאמר רב יצחק אמר רב יהודה אמר שמואל (לעיל כה.) לא התורו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבר משום דבינתן מידי דחזי לאדם. וכתב הרש"ש (שם) דרש"י לא ניחא ליה לפרש כתוס' משום דא"כ היה צריך להתיר גם בבאר היחיד דחזי לאדם. אמנם המהרש"א על התוס' לעיל (ד"ה טו) כתב דמאי דאמר ריב"כ באר הרבים בלבד הוא משום דבינתן תרתי למעליותא, שיהיה מירי בצורך רבים וגם מירי דחזי לאדם. **כב. אבנם** התוס' פירשו דחגורה מיחדשת מחיצה. **כג. ריטב"א**. ועי' עוד ברבינו יהונתן ובילקוט ביאורים.

גמרא

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יהודה בן בבא שאין עושין פסין אלא לבאר מים של רבים בלבד. ואמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל לא הותרו פסי בירואות אלא לבאר מים חיים בלבד. ולכאורה מאמרים אלו כפולים הם, ומשני **וצריכא** תרוייהו, **דאי אשמעינן** רק האי מימרא דהלכה כריב"ב, הרי"א דאם הבור עשוי לשימוש **דרבים** מותר למלאות בו ע"י פסין **ואפילו** במים מכונסין שלא נובעים[א], **ואי** מהאי **דקתני באר הרבים** דמשמע דווקא באר, הא גם בבור דרבים שרי, ניישב זה שכא **לאפוקי מדר"ע** שהתיר ע"י פסין לבאר היחיד, וריב"ב חולק עליו וסובר דביחיד לא מתירין אפילו בבאר, אבל אה"נ דברבים מתירין אפילו בבור קט"פ, מש"ה **הוצרך** לומר **דלא הותרו פסי בירואות אלא לבאר מים חיים בלבד.** **ואי אשמעינן** שמואל רק האי מימרא דלא הותרו פסין אלא לבאר מים חיים, הרי"א דאם הוא נובע מתירין הפסין **לא שנא דרבים ולא שנא** ביחיד, קט"ל **דהלכה** כריב"ב שגם בבאר נובע צריך את התנאי שיהיה של רבים.

משנה

יעוד אמר רבי יהודה בן בבא[ב], הגינה לגידול **והקרפף לאיחסון**[ג], **שהן** בהקיפן אינן עולין על יותר **משבעים אמה** ושיריים שניים מאמה שלימה דהיינו ארבעה טפחים ודבר מועט[ד]. **על שבעים אמה ושיריים** היינו בית סאתיים[ה]. **המוקפות גדר גבוה עשרה טפחים מטלטלין בתוכה**, דכל מידי דשבת ממשכן מגדינן[ו] וחצר המשכן הוקפה בקלעים לכן אפילו שלא היה בה בית דירה מ"מ היו מטלטלין בה בשבת, **ובלבד שיהא בה** בגינה ובקרפף, **שומירה** סוכת שומרים[ז] **או בית דירה** לצורך בעה"ב[ח], **או שתהא** הגנה והקרפף **סמוכה** בתוך שבעים אמה ושיריים[ט] לעיר, דהואיל וקרובה לביתו דעתו להשתמש בה תמיד, ודמי כמו שהוקף לדירה[י]. וזה מועיל רק לפחות מבית סאתיים אבל ליותר מבית סאתיים לא מדני הוקף לדירה[יא]. **רבי יהודה אומר אפילו אין בה אלא בור** למי גשמים מכונסים **ושיחה** חפירה מאורכת בלי קרוי **מערה** חפירה מרובעת מקורה[יב] **מטלטלין בתוכה**, דבכה"ג יש מראית עין שדרין שם[יג]. **ר"ש אומר אפילו אין בה אחת מכל אלו מטלטלין בתוכה, ובלבד שיהא בה** לא יותר **משבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים**, דר"ש ס"ל דכל קרפף שאין בו יותר משבעים אמה ושיריים מותר לטלטל בו אף אם אפילו בור אין בו[יד].

מעתה דנה המשנה בצורת היקף בית סאתיים[טו] **שהחזרנו** לעיל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. **ר' אליעזר אומר אם היתה ארכה** של קרפף **יתר על רחבה אפי' אמה אחת** יותר, אע"ג שמיעט ברחבה והוסיף בארכה ואין בכולה אלא בית סאתיים, **אין מטלטלין בתוכה** כתוך המלבן. דס"ל לר"א שכל מה דשרו רבנן היכא דלא הוקף לדירה אינו אלא במרובע, אבל בכה"ג שהוסיף באורכו אין מטלטלין בהוכו[טז]. **ר' יוסי אומר אפי' ארכה פי שנים ברחבה מטלטלין בתוכה באופן שאין** בכולה יותר מבית סאתיים[יז] **אמר רבי אלעאי, שמעתי מרבי אליעזר**[יח] דאם רצה לעשות קרפף מתיצה סביב גבוהה עשרה טפחים אפי' אם לא הוקף לתשמיש דירה מ"מ מטלטלין בתוכה **ואפילו** היא גדולה בבית כור[יט].

עוד מוסיף ר' אלעאי משמיה דר"א **וכן שמעתי ממנו אנשי חצר** שבשביל שלא **יאסרו** א' על השני בחצר צריך כאן"א ליתן עירובי חצירות[כ]. **ששכח אחד מהן** ליתן חלקו אינם **ולא עירב** וכדי שלא יאסור על חבריו להוציא מבתיהן לחצר ביטל רשותו לחבריו[כא], **ביתו של המבטל אסור מלהכניס** מן החצר לבית **ולהוציא** מן הבית לחצר לצורכו, **אבל להם** לבני חצירו **מותר**, דכיון שביטל חצירו, ביתו נמי ביטל, ונעשה כאורח אצל חבריו לפיכך מותר לחבריו טלטול בחצירו ובביתו וכן לו מותר להוציא מבית חבריו לחצר חבריו[כב] ולהיפך, אבל לביתו שלו אסור דכיון שבכה"ג חזר ומחזיק ברשותו א"כ נמצא שאוסר על חבריו[כג]. **וכן שמעתי ממנו שיוצאין** יד"ח מרור **בערקבלין**[כד] מן עשב מר **בפסח וחזרתי על כל תלמידיו** של ר"א **ובקשתי לי חבר** שיזכור כמוני כל ג' דברים ששמעתי מפיו שאמת הן, **ולא מצאתי.**

גמרא

מאי תנא ר' יהודה בן בבא[כה] לענין גינה וקרפף קודם משנתינו דקתני משום האי משנה **ושור', אילימא משום דתנא ליה** לריב"ב **הדא** במשנה הקדמת **להמוכרא**, דאין עושין פסין אלא לבאר הרבים[כו], **וקתני** עכשיו בשם ריב"ב **אחריתא** לחומרא, דאם הוא גדול מבית סאתיים אפי' אם יש בו שמירה וכדי אסור לטלטל, מש"ה **קתני ועוד**, זה אינו, דכיון שאין ב' הדינים עוסקין באותו ענין אין לנו לנקוט ועוד בדין השני, אפי' אם תרוייהו לחומרא, ומוכיח זה **והא** ר' **יהודה דתנא ליה** בשמו **הדא לחומרא** דאין עושין הקף פסי כאר יותר מבית סאתיים[כז], **וקתני** אח"כ בשמו ג"כ **אחריתי** לחומרא. שאם דרך הרבים מפסקת בין פסי הבאר יסלקנה לצדדין[כח], **ולא קתני** בדין השני **ועוד**, דאע"פ ששניהם לחומרא מ"מ אין שניהם נוגעין לענין אחד[כט]. ומשני דבאמת זה ששני דינים תומרא הוא סיבה מטפקת לכתוב ועוד, אלא **התם** לענין ר' יהודה הטעם שלא שנה ועוד היינו משום **דאפסקוה רבנן** בין שני הדינים שלו כדי לחלוק עליו[ל] ואין שייך לשנות ועוד, אבל באמת **הכא** אצל ריב"ב **שלא אפסקוה רבנן** ושניהם לחומרא שייך לכתוב ועוד בדין השני, ומקשה **וכל היכא דאפסקוה רבנן** בין הדין הראשון לדין השני כדי לחלוק על הדין הראשון **לא קתני ועוד, והא** ר"א **דסוכה**[לא] שמצריך י"ד סעודות וחכמים חולקים עליו ואומרים דאין לדבר קצבה **וקתני** אח"כ **ועוד** אמר ר"א מי שלא אכל יו"ט הראשון ישלים לילי יו"ט האחרון, תזנן מהתם דאפי' כשאפסקוה רבנן לר"א קתני ועוד, כיון דתרוייהו מענין הסעודות שבסוכה. ומש"ה גבי ר' יהודה דלא מיירי בענין אחד לא קתני ועוד, וא"כ אמאי גבי ריב"ב קתני ועוד[לב], ומשני, באמת הטעם שגבי ר"א לא קתני ועוד היינו משום דאפסקוה רבנן למילתיה וגבי ריב"ב דלא אפסקוה רבנן כיון דתרוייהו לחומרא קתני ועוד אפי' בכ' ענינים, והא דקשה לך מ"ט גבי ר"א קתני ועוד אפי' שאפסקוה, היינו משום **דהתם בטלתיה** דר"א גבי סעודות **הוא דאפסקוה** רבנן, ומש"ה קתני ועוד, אבל **הכא** לענין **יהודה בטילתא אחריתי אפסקוה**, דר"י דיבר לענין פסי בירואת שאסור שיהיו יותר מבית סאתיים, והפסיקוהו רבנן בגינה וקרפף דיר וסהר מוקצה וחצר, ומש"ה לא קתני ועוד, אבל גבי ריב"ב דלא אפסקוה קתני ועוד כיון דתרוייהו לחומרא.

רבי עקיבא אומר אפילו אין בה אחד מכל אלו מטלטלין בתוכה.

א. רשב"ם (ד"ה ר"י). ב. כך פי' רש"י (שיטה ד"ה ר"י עה"מ). ג. עיין בגמ' לקמן (מג:) וברש"י שם. ד. מקום הראוי לדרישה שני סאין זרע שעורין (עיין לקמן קף כב:). וחצר המשכן כן היה, דכתיב (שמות לה, כא) ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו וגו' ויבאו הנשים על הקרסים וגו' ויביאו את הקשרים וגו' ויביאו כל איש אשר נמצא אתו תכלת וגו' (ד"ה ואת). ועיין בפני שלמה שהקשה דבריש פסלוהו (לו:) לפיכך נובה עשרים ורוחב עשרה (שמות כז, יח). ומבקרש ולא במשכן, ועיין ביולקוט בראורים על התוס' ישיל. ה. מבור ארית (ב"מ קיט:). ו. כך פירש רש"י (ד"ה מחזיקים). אמנם הריטב"א פירש דשיטת היינו בעין סיכה של שומרי הצאן או השדות והכרמים בקביעות יומם ולילה כל השנה. ז. המאירי הקשה על דברי רש"י פירוש אחר, ועיין שאינה תרוייה אלא לפרקים. ט. מאירי (ד"ה ומסקנא). וכבינו יונתן פירש בתוך אלפיים אמה. ועיין ביולקוט בראורים. י. רש"י (ד"ה מיהכא). וכן פסק בהגהות אשרי בשם אור זרוע (ח"א סי' קל אות ה). יא. רש"י (ד"ה מיהכא). והתוס', תוה"ר. ורשב"א. וריטב"א והר"ן הקשו על דברי רש"י הנ"ל, והולקין עליו וסברי דשומרה ובית דירה וכו' אין דינם כהוקף לדירה. אבל היכא שהוקף לדירה שרי אפילו יותר מבית סאתיים. ועיין ביולקוט בראורים שפבואר זה בהרחבה. יב. מרש"י (ביצה יב: ד"ה ואמר) משמע דהכל היה למים. אמנם הריטב"א (ד"ה ורבי יהודה) כתב דבבור ושיח אתיא, אבל מערה עשויה להתקופף תחתיה מפני החמה ולהתענב בה. יג. מאירי. עוד כתב בשם הרשב"א דבבור וכדי מהני אפילו אם יבשו המים. שאינו לחשמיש נמור כבראות והואיל והותרה הותרה. יד. אמנם הראשונים הביאו נפסקים ישנים (עיין תוספ' רשב"ם ורן) דגדול ר"ש אומר אפילו אין בה אלא אחת מכל אלו וכו'. אילם מה שקשה לפי"ז דא"כ ר"ש הינו ריב"ב או רבי יהודה, ושרחו לישב זה עיין בכל זה בהרחבה ביולקוט בראורים. טו. והנידון לגבי הצורה אינו אלא בקרפף של בית סאתיים באופן שהקרפף לדירה או אפילו שלא הוקף לדירה, אבל בשהקרפף פחות מבית סאתיים אפילו מיעוטו מוחר לשולם לטלטל בו. כן הוא משמעות הרמב"ם (פרק ז' מהלכות שבת הי"ד) והחוס' (לקמן מג: ד"ה קרפף). דאשכחן. הביאם המשב"ב (סי' שיה סק"ו) ובספק כן. אמנם החזו"א (סי' שי סק"ו ס"ק ב') כתב שיש הראשונים אלו סוברים בקרפף פחות מבית סאתיים. אפילו אין מאה אמה באורכו אכיר, מיהו ברחבה ובכג דעדיפי מקרפף יש להסתפק אם הם רק בית סאתיים או פחות וארוכין יותר משנים ברחבן האם חשוב כבהמלת. טז. עיי' ברע"א שתמה מגבי לקמן (ג:) שמשמע שגם לר"א לא בעינן מרובע. הוי"ר ביולקוט בראורים. יז. כן יתבאר מגמ' בע"ב. יח. במפוה"ש כתב דצריך לגרוס 'אליעזר' וכ"ה במשניות ובגמ' לקמן. יט. היינו שלושים מאה, עי' ברשב"ם ב"ב (קי: ד"ה סלסלה). כ. שבת (ג:). כא. רש"י (ד"ה מבאן) מהא דלקמן כו:. כב. לקמן סי"ט: כג. רש"י (לקמן כו: ד"ה מבאן). כד. זו גרסת הערוך. אולם בפשניות הנידמא עקרבנין, ופי' הרמב"ם והרע"ב שהוא ירק שעליו שלו דומים לעקרב. וכן בפסחים (שם) הגידמא עקרבלין המשמע כפי הנ"ל. כה. רש"י (ד"ה מאי) מצדין שיהיו דברי ריב"ב. דאליב"ה הא לעיל (ג:) נחלקו תנאים לגבי גינה וקרפף. כו. לעיל כב: כז. לעיל יח. כח. לעיל כב. כט. בתוס' (ד"ה ולימא) והר"ן פי' דהיכא דהוי תרוייהו מענין אחד אף דהוי אחר לקולא והשני לחומרא שייך למיתני ועוד, כמו שפבואר מהאי דסוכה (מב) שפשט הקשו בגמ'. ועי"ש בתוס' הרא"ש ובילקוט בראורים. ל. אבל כשמודים והוי דברי הכל לא חשיבה הפסקה, כי"ב הראב"ד בהובה בריטב"א, כדי שלא תקשי מהא דביצה (לב:). ועי' בילקו"ב. לא. סוכה כו. לב. רש"י (ד"ה והא).

עושין פסין פרק שני עירובין

כג:

רבי עקיבא היינו ת"ק. פ"ה היינו מ"ק לחמרו לו לר"י וקשיא דהוה מצי למימר תרץ ותקנן לישייהו לרבי עקיבא מכל מקום ליישייהו לרבי עקיבא ולקרפף מכל מקום ליישייהו לרבי עקיבא ולעולם קשיא דהוה ליה למימר תרץ ותקנן ומשמע לן פליגי תי' יהודה בהא דלחים ליה לעיל[1] ומפיליו תרץ ותקנן ושוד ולימא בעינן כור שים ומעבה ומיהו י"ל דמשני שפיר וה"מ בגלגה כפר"ם היינו מ"ק היינו רבי יהודה כן בנגא פי' כיון דרבי יהודה כן בנגא חילוי בשבעים אמה ושיירים על שבעים אמה הני מילי אמר רב יהודה המשכן מנא הני מילי, מה טעוק"ע מו לשנות ונלבד שיהא בה טו ומצני מיכא ניישייהו דבר מועט לר' עקיבא לית ליה לר' יהודה לית ליה: והא דקתני בסמוך ר"ש אומר דבר מועט יש ולא נתנו בו ממש טיעות היינו שלא מצו לשמעם ושעלה לית ליה לכולהו תנאי שהחכיה לפני ר"ע ונגמה לית ליה לר' יהודה לית ליה: והא דקתני בסמוך ר"ש אומר דבר מועט יש ולא נתנו בו ממש טיעות היינו שלא מצו לשמעם ושעלה לית ליה לכולהו תנאי שהחכיה לפני ר"ע ונגמה לית ליה לר' יהודה לית ליה:

דבר מועט יש. והא דלא תניא ליה כגלגל מעברין (לקמן ד' ט:) דקתני גבי ג' כפרים סמ"ס אין החיטות מלא ותרכיים אמה ואמה אחת ומלא מן אמה ומלא מן אמה לשמה מי נמי לית ליה לר"ע דבר מועט: **פשטיה** דקרא במאי כתיב. מזמנע לטול ממעים ומכאן שמעים טול לשמה ומיהו כגלגל מעברין (לקמן ד' טו.) פרק הניזקין (ב"ק לה.) מכניס אמה ואחת אין אומרין אי היה אמה אחת מלא אחת אין אומרין אי היה אמה ואחת מלא אחת אין אומרין אי היה אמה ואחת מלא אחת אין אומרין אי היה אמה וא

בטל"ל אבני רובר. והוי כלילו מזרע טלו: והוה ליה קרפף יותר מבית באתים. ופע"ג דהוקף לדירה משום לולו ניתר, ובגיגה לא מהני הוקף לדירה: דל"א הוי. הכוח מישעו למצר בית פתחים, לגת מצוי להבדל מן המצר והלקרות לו שם

לבדו: אבל בית באתים. לקת קרפף שלא הוקף לדירה, ופע"ג דלולו הוה בתפי נפשיה כבית פתחים לא מיתסר, הכא דנפרק למצר ונפלה לו קיימה לן לתמור לבעלמל מקרפף למצר, דהוי רשות הנפרלה למקום האסור לה ויאסרכן בדשמות זו לו ואין מבטלין לו מה הוא ולא הוי: כמאן. למ"ד בשמר רשמות ניתכו: כ"ב בגן. למ"ד בשמר רשמות אין ניתכו: אבל אבל ואי: (ג) שם מהדם שאינו מלוס שיר שחוחה ומשמר: (ד) שם ואי אפשר לבטל אבל אבל אב

ר"ע דמתני' דאמר שאם אינה יותר מבית סאתיים מטלטלין בתוכה אפי' אם לא הוקף לדירה, היינו ת"ק דרישא פרקין[א], דקתני התם לא אמרו בית סאתיים אלא לגינה ולקרפף, אבל אם היה דיר או סהר וכו' אפי' בית עשרה כורין מותר, אלמא דאי הוקף לדירה אפי' בית י' כורין מותר ואם לא הוקף לדירה מותר עד בית סאתיים והיינו כר"ע[ב]. ומשני **איכא ביניידו דבר מועט** - פחות מאצבע שלימה, שר"ע לא התיר אלא קרפף של שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים שזה פחות מעט מבית סאתיים שהתירו חכמים לטלטל[ג], ומוכיח זה מהא **דתניא ר' יהודה אומר דבר מועט יש על שבעים אמה ושיריים** שמעיקר הדין מותר לטלטל גם באותו מקום **ולא נתנו חכמים בו שיעור**, היינו דלא חשו לצמצם ושיערו בקירוב דעד שבעים אמה ושיריים מותר לטלטל[ד], **וכמה שיעור בית סאתיים** שמותר לטלטל בו, **כחצר המשכן** שהיה ארכה מאה באמה ורוחבה חמישים באמה.

מנה"מ[ה] דמרכבים את חצר המשכן כדי לשער בו את איסור שבת, **אמר רב יהודה דאמר קרא אורך החצר מאה באמה ורוחב חמישים בחמישים** ולכאורה מה כוונת הכתוב רוחב חמישים בחמישים, אלא **אמרה תורה טול חמישים** כלומר טול חמישים מן המלכן העשוי מאה על חמישים, נשאר בידך שני ריבועים של חמישים על חמישים, **וסבב חמישים** היינו טול אחת מן הריבועים, וסבבו והוסיף את שתהו סביב ריבוע השני, נמצא בידך ריבוע של שבעים אמה ושיריים ודבר מעט. ומפסוק זה לומדים שבא לענין טלטול בקרפף, דאילו לענין המשכן שהיה מאה על חמישים אין לו ענין.

פשמיה דקרא לענין משכן **במאי כתיב, אמר אביי העמד** את תחילת המשכן **על שפת חמישים** להלן מן תחילת החצר שלצד מזרח, **כדי שיהא חמישים אמה** ריק **לפניו** מפתח החצר עד פתח המשכן, **ועשרים אמה** ריק **לכל רוח ורוח** חוץ מן מזרחית, דכיון שהיה המשכן ארוך שלושים אמה שהרי היה בו עשרים קרשים של אמה ואחי, ורוחבו עשר שהרי היה בו ששה קדשים של אמה ואחי ועוד שני קרשים לשני המקצועות[ו], נמצא שרוחב חללה הוא עשרה כשמונה מתוך המשכן וכולל הדפנות עם עשרים של הצדדים[ז].

ר' **אליעזר אומר אם היתה ארכה** יתר על רחבה אפי' אמה אחת אין מטלטלין בתוכה. ומקשה **והתניא ר' אליעזר אומר אם היתה** ארכה של הגינה או הקרפף **יתר על פי שנים ברחבה אפי' אמה אחת אין ממלמלין בתוכה**, דצריך שיהא כחצר המשכן שהי' אורכו פי שנים מרוחבו, ולא יותר. עכ"פ חזינן דר"א לא מצריך שיהיה מרובע. ומשני **אמר רב ביבי בר אביי כי תנן נמי מתניתין יתר על פי שנים ברוחבה תנן** היינו דזה כוונתו במשנה, דכיון שמקור דבריו לענין טלטול הוא ממשכן, א"כ מה ששנה יתר מרוחבו היינו יתר מפי שנים מרוחבו דבכה"ג הוא יותר מהמשכן[ח], ומקשה **אי הכי** ר"א **היינו ר' יוסי** דאמר ארכה אפי' פי שנים מרחבה מטלטלין דמשמע הא יותר מפי שנים לא מטלטלין, ומשני **איכא ביניידו ריבועא דריבעה רבנן**, דלר"א עדיף לכתחילה לעשות ארכה עד פי שנים[ט] מרחבה כדכתיב[י], אבל אה"נ שאם עשה ריבוע ג"כ מטלטלין, אבל ר' יוסי סבר דכיון דדרשינן טול חמישים וסבב וכו' א"כ לכתחילה עדיף שיעשה מרובע אבל גם אם עשה מלבן מהני כדמשמע מדבריו 'אפילו' ארכה וכו' דהיינו רק בדיעבד.

ר' יוסי אומר אפי' ארכה פי שנים ברחבה מטלטלין בתוכה. **איתמר אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי דלא בעי מרובעת, ורב ביבי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ע**, שאפי' אין בה אחת מכל אלו דלא הוקף לדירה אם אינה יותר משבעים אמה ושיריים מטלטלין בתוכה. **ותרוויהו** שתי ההוראות משמיה דשמואל **לקולא. וצריכא** תרוויהו **דאי אשמעינן** רק **שהלכה כר' יוסי הוא** דלגבי בית דירה סובר כריב"ב שמצריך שומירה וכדר' אבל מרובעת אינו מצריך כר"י, **ואי אשמעינן** רק **שהלכה כר"ע הוא** דאה"נ שלא צריך הוקף לדירה אבל צריך שיהיה מרובע ולכן **דאריך וקתני לא, קמ"ל** נמי **שהלכה כר' יוסי** ושרי אף מלבן.

קרפף שהוא יותר מבית סאתיים שהוקף לדירה נותר רובו בוערונים **הרי הוא** כגינה שאין הקיפה לשם דירה **ואסור**, דהזרעונים ביטלו שם דירה מהקרפף דבזרעונים לא דיירי אינשי ובטלה תורת דירה מן המחיצות[יא] ונמצא דהרי סתם קרפף שאינו מוקף לדירה ביותר מבית סאתיים שאסור בטלטול, ואף במיעוט שלא זרוע ושייך לדור שם אסור לטלטל, דבטל לגבי הרוב[יב]. **נטע** באילנות **רובו, הרי הוא** נשאר בהיתירו **כחצר ומותר לטלטל** בו דכיון דאורחא דאינשי להסתופף בצל אילנות תמיד[יג], מ"ה לא בטל שם דירה.

נזרע רובו, אמר רב הונא בריה דרב יהושע לא אמרן שאסור בטלטול **אלא יותר מבית סאתיים** דאז נעשה ככרמלית[יד] כמו שנתבאר לעיל, **אבל בית סאתיים** וכ"ש פחות **מותר**[טו] לטלטל בכל הקרפף[טז]. דהרי בפחות מבית סאתיים שהם החלק הזורע לא צריך שיהיה מרקף לדירה. ואע"ג דהחלק הזורע קרוי קרפף והחלק שאינו זורע קרוי חצר ופרוצים זה לזה במילואן שהרי אין מחיצה ביניהם, מ"מ הואיל ושניהם שייכים לאדם אחד מותר דאילו אם היו שייכים לב' אנשים היה אסור, דכיון שפרוצים במילואן א"כ נהיו כחצר אחת שהרי יורין אוסרין זה על זה. **בממן כר"ש**, שסובר דבאופן שהקרפף והחצר לא פרוצים במילואם דל"ז אלא יש פתח ביניהם, לא אסרי אהדדי [-הקרפף והחצר] ואפי' אם הם של שני בעלי בתים, וה"ה נמי בדיון כשפרוצים במילואן שאם הם של בעה"ב אחד נחשבים לרשות אחת[יז]. **דתנן ר"ש אומר אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות**, כולם **רשות אחת הן** לטלטל מזה לזה **לכלים ששבתו בתוכן** שכשקידש היום היו בתוכו[יח], ואפי' אם הם של הרבה בעלים[יט]. **ולא** הוי **רשות** אחת לענין טלטול **לכלים ששבתו בתוך הבית**, דאז אפי' אם עירבו בני בתי החצר שבכה"ג מותר לטלטל מבית לחצר[כ], או שהוציא באיסור מן הבית לחצר[כא], מ"מ אסור לטלטל מחצר[כב] לקרפף, משום שנחשב טלטול זה כמבית לקרפף[כג]. יצא א"כ, דר"ה שהתיר לטלטל בקרפף כשהחלק הזורע הוא פחות מבית סאתיים כר"ש ס"ל, דאי כחכמים, הא סברי דגם שטחים שאינם מקורים העשוים מכמה לגינה והוי כקרפף אסורין לטלטל מזה לזה וה"ה בדידן שהזורע נחשב לגינה והוי כקרפף והאינו זורע נחשב לדירה והוי כחצר דאסור. ורוחה **ר"ש נמי** לא נתיר טלטול בכה"ג שרובו נזרע בפחות מבית סאתיים, **דבין דנזרע רובו הוי ההוא מיעוטא** שלא נזרע

א. יח. ב. **רש"י** (ד"ה ר"ע). אמנם התוס' (ד"ה ר"ע) תוה"ר. רשב"א. ריטב"א ור"ן הסכימו לפירוש הר"ח, דהיינו ת"ק מכוון לר' יהודה בן בבא, ראף דנחלק אי בעינן שומירה עד בית סאתיים, מ"מ לישנא דר"ע דאמר 'כלבד שיהא בה שבעים אמה ושיריים וכר' קשיא דהיינו ריב"ב דהרי ריב"ב נמי איירי בשבעים אמה ושיריים, א"כ למאי הצריך ר"ע להוסיף ובלבד שיהא בה יכו'. דאילו לפרש"י קשה דהוי מ"ל ארך וקתני אינא ביניהו, דלת"ק שרי דמסתמא אית ליה כר"י (לעיל כ: ד"ה) ולר"ע אסור, דהא כהדא מצרף מרובע. ובריטב"א, תוה"ר והוה"ר הוסיפו להקשות דצלמא דת"ק דלעיל כמשנה בני שומריה או בית דיורה כריב"ב או בור וכדומי כר"י. אמנם התוס' והר"ן הקשי רק דלמא לת"ק בני בור וכדומי כר"י, ואילו צלמא סבירא ליה כריב"ב דמצריך שומירה לא הקשו, עי' במהרש"א ובגאון יעקב. ג. **ולפי** הר"ח שהבאנו בהערה הקודמת צריך לפרש דריב"ב אית ליה דבר מועט ור"ע ליח ליה, דכן משמע לישנא דר"ע שאמר 'כלבד' שבא לפחות ולהחסיר כשיעור. כ"כ תוה"ר, ועי' בילקוט ביאורים בהרחבה. ד. **תוס'** (ד"ה ר"ע) תוה"ר בחר חירוצא, ריטב"א, וכ"כ בר"ן, ועי' בילקוט ביאורים. ה. **תוס'** (ד"ה שבעים) כתב דקרא אספסקה בעלמא, וכ"כ הוא בב"ב (קמ: ד"ה קמן) ובעוד דוכתי. ו. **הכל** כמפורש ברש"י שמות כו יח. ז. **רש"י** (ד"ה ושבעים). ח. **ר"ן**. אמנם ממשמעות שאר הראשונים נראה שנרסי 'פי שנים' במשנה. ט. **תוס'** (ד"ה פחות) בדעת רש"י (ד"ה פחות), אמנם הריטב"א והרי"ן הביאו בדעת רש"י דלר"א לא בא להורות עדיפות בעשיית קרפף אלא מהו השטח הגדול ביותר המותר בטלטול. וכ"ז אינו אלא לדעת רש"י, אבל התוס', תוה"ר, רשב"א, ריטב"א, ר"ן, ר"ירוחם בחלמות פירשו כהר"ח והר"ן גאון שפי' דפליגי בפלוגתא דר' חנינא בן אנטיגנוס ורבנן דלקמן (ס:), נכי הקונה שביתתי במקומו אם יש לו אלפים אמה עגולות לכל רוח, או אלפיים אמה מרובעות והיינו עפ"י הווידוי, והובאו דבריהם בהרחבה בילקוט ביאורים. י. **רש"י** (ד"ה פחות) היינו כדכתיב לגבי המשכן שהיה מאה על חמישים. יא. **ריטב"א**. יב. **רש"י** (ד"ה מקום). ולקמן (ד"ה מקום) כתב רש"י דאותו מיעוט שלא זרוע הוי חצר הפרוצה במילואה לכרמלית דאסורה. יג. **רש"י** (ד"ה מקום). יד. **רש"י** (ד"ה פחות) וחור"פ. וכן נפסק בשו"ע (ס' שפ"ו ס"ק). טו. **כתב** הריטב"א, דהנכון ביותר הוא דמירי הכא שהמקום הזורע הוא בצד אחר והמקום שאינו זרוע בצד אחר, ואין המקום שאינו זרוע מקרף את המקום הזורע דאל"כ אלא מקיפו, יקשה שהרי המחיצות המקיפות את המקום שאינו זרוע נחשבים לגבי המקום הזורע כמחיצות של יותר מבית סאתיים, ולא יעילו לטלטל במקום הזורע, כ"כ החזו"א (ס' פ"ו ס"ק ט) כוונת הריטב"א, ועי' בילקוט ביאורים. טז. **כך** מבואר ברש"י ובריטב"א, וכן פסק הרמב"ם (פ"ח מ"ו ה"ו). וב"מ המשנ"ב (ס' שמ ס"ק עט) ולא כט"ז (סקי"ח) שכתב דעכ"פ במקום הזורע אסור. ועי' בילקוט ביאורים. יז. **כך** הם דברי רש"י (ד"ה אחד) לפי מה שביארנו הרין, והמהרש"א. אולם בריטב"א פי' דברי רש"י באופן אחר דכוותהו לאוסרי מהיכא שהקרפף או החצר שייכים לב' אנשים שאז אסרין זה על זה. ואסור לטלטל מהקרפף לחצר ע"י"ש. אמנם הט"ז (ס' שמ ס"ק ב) כ' שנראה שיש ט"ס ברש"י. וצ"ל אע"ג דלאו דוקא נגרא וכו'. וכן בארו"ז (פ"ג מ' ס"ק ק"ל) שהביא דברי רש"י השמיט תיבות אלו. יח. **רש"י** שבת (ק: ד"ה שמצות). יט. **רש"י** (ד"ה מקום). כ. **רש"י** שבת (ק: ד"ה שמצות). כא. **ריטב"א**. וע"ע תוס' עירובין (נו: ד"ה ולמ) שכ' כן לגבי היתר טלטול בחצר. כב. **ולענין** אם מותר לטלטל באותו חצר, עי' בביהל (ס' שפ ד"ה שהביא דהביה מאיר (ס' שמ) תלה זה בפלוגתא. דהאבן העזר ריש סי' שסו התלים כוה לאיסור, וכ"כ קצת מהמחבר"ם (בחיבור ס"ח ה' ס"ק עי"ש). אכן דעת רש"י (ק: ד"ה שמצות) דאין איסור בטלטול כתוך החצר. וכ"ה דעת התוס' (פ"ו ס"ק ה') ד"ה ולמ"ס). ובפלוגתא הראשונים לענין אם ר"ש אסר להוציא מן הבית לקרפף היכא שהם של אדם אחר, עי' בילקוט ביאורים בהרחבה. כג. **היינו** ממקורה לאינו מקורה. ראה להלן בנמ"י פס:, תורי"פ.

בטי' ליה לגבי רובה הנזרע והוה ליה כ' חלקי הקרפף כקרפף יותר מבית סאתיים דבגינה לא שייך הוקף לדירה א ואסור בטלטול.

אלא אי איתמר הכי איתמר, הא נזרע מיעוטא שרי, אמר רב הונא בריה דר' יהושע לא אמרן דמותר לטלטל, אלא דלא הוי אותו מיעוט הנזרע בית סאתיים, דבכה"ג לא חשיב בפ"ע כדי להבדל מן החצר ולהקרות לו שם לבדו ב, אבל אם המיעוט הזרוע בית סאתיים, אסור לטלטל בו וכן אוסר הטלטול על החלק שאינו זרוע, דבכה"ג חשוב החלק הזרוע כדי לקרות לעצמו שם גינה ולבדל מן החלק שאינו זרוע הקרוי חצר. וא"כ לפי המבואר לעיל דלרבנן אסור לטלטל מחצר לגינה ג ה"ה ברירן שאסור לטלטל מן הזרוע לשאינו זרוע ולהיפך ד, וכיון שפרוצים ול"ז במילואם נמצא שכאר"א מהם פרוץ למקום האסור לו ונמצא שבעצמו גם אסור ה. כמאן, כרבנן ו דסברי שב' סוגי הקרפיפות נחשבים לב' רשויות, דאילו ר"ש הא אמר אחר גגות ואחד חצירות וכו' רשות אחת הם לכלים.

ורב ירמיה מדפתי מתני ליה לקולא, הא נזרע מיעוטא שרי, אמר רב הונא בריה דר' יהושע לא אמרן דמותר לטלטל, אלא דהוי אותו מיעוט הנזרע לכל היותר בית סאתיים ז, דבכה"ג שרי טלטול באותו חלק אף אי הוי כגינה, הא בגינה עד בית סאתים שרי טלטול, ולר"ש הוי פרוץ במילואו למקום המותר לטלטל ולפי"ז אילו היה להם מחיצה ביניהם ולכך אף עתה מותר לטלטל בחוכו ח, אבל אם החלק הזרוע יותר מבית סאתיים אסור לטלטל בו, וכן אוסר הטלטול במקום שאינו זרוע, דבכה"ג נחשב ליבול לעצמו ולהקרות כרמלית, ואף לר"ש אסור הטלטול מחצר הוי רה"י לכרמלית ולהיפך, נמצא שפרוצים במילואם למקום האסור להם בטלטול, ולכך בעצמם אסורים.

נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר: אמר רב יהודה אמר אביתי והוא שעשויין הנטיעות איצטבלאות ט שנטועין שורות שורות שנאה לשבת שם, ור"נ אמר אע"פ שאין עשויין איצטבלאות אפ"ה הרי הוא כחצר ומותר. מר יהודה אוקי"ע נודמן לבי רב הונא בר יהודה, חזנהו להנהו קרפיפות הגדולות מבית סאתיים הנטועות באילנות דלא עבידי איצטבלאות, וקא מטלטלי בגויהו, אמר ליה לרב הונא בר יהודה לא סבר ליה מר להא דאביתי, א"ל אנא בר"נ סבירא לי.

אמר ר"נ אמר שמואל קרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה ואחרי כן בנה אצלו דירה, ואמרינן לקמן בגמ' הוקף שלא לדירה ולבסוף פתח לו פתח דירת ביתו לא מהני, כיצד הוא עושה כדי להתירו בטלטול, עורין בו פרצה רחבה יותר מעשר, וגידרו שוב חלק מאותה פירצה, ומעמידו את הפירצה על לא יותר מעשר אמות, דהוי כפתח ומותר. דהא במשנה לעיל יא אמרינן דכל פירצה שהוא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח, יותר מכאן אסור נמצא שכשפרץ בה יותר מעשר ביטל שם מחיצות וכשחזר ופתח העמיד מחדש המחיצות לשם דירה יב.

**איבעיא להו, פרץ אמה וגדר אמה, ופרץ אח"כ עוד אמה לצידה של האמה הקודמת שסתמה כבר, ונדברה, עד שהשלימו לפר כל הפירצות ליותר מעשר מהו, מי אמרינן דכיון דלא פרץ בבת אחת ר' אמות, א"כ יוצא שלא היה שום זמן שנתבטלה שם מחיצות כדי להחשיב הסתומה כעשייה חדשה של מחיצות, או דלמא כיון דהשתא מיהא יש היקף חדש ביותר מעשר אמות, חשיב היקף לדירה ג, אמרי להו לאו היינו דתנן כל כלי עץ של בעלי בתים ד, שיעורן לענין שאם ניקב תולים שבעה"ב לא חס עליהן מלבטלן ונטהרים אם נטמאו, כריפונים שיוכלו לצאת דרך הנקב, ובעי חזקיה ניקב כמוציא זית וסתמו, וכן היה עוד במה פעמים שניקב כזית וסתמו עד שהשלימו את מקום הנקבים והסתימות למוציא רימון מהו, והיינו כמר הספק דלעיל, דהכא נמי לא היה זמן שניקב כרימון שיפסל משימוש בעה"ב אבל מצד שני יש בכלי נקב שלולא הסתימה היה כמוציא רימון, ואל"ל ר' יוחנן לחזקיה רבי, שניתה לנו מנדל של זב שנפסקה מקום חיבורה של אחת מאוזניו, היינו הלולאות שבסנדל מצידו שאוחז בהן כשנועלו ה, ותקנה טמא הסנדל סדרם להעשות אב הטומאה ולעשות אחרים אדם וכלים ראשון, דכיון שאפשר לנועלו אף ע"י אוזן אחת, א"כ לא בטל ממנו תורת כלי הראוי לדריסה שמטמא מדרס, וה"ה דלפי"ז גם כשלא תקנה עדיין טמא מדרס הוא, רק נקט התנא תקנה כדי לחדש את הדין בסיפא ו, נפסקה שניה ותיקנה טהור (בה) מן המדרס. דאף כשתקנה אמרי' פנים חדשות באו לכאן, ופוסק להיות אב הטומאה ואינו מטמא אדם וכלים, שכן סנדל כלא אזניים לא ראוי לנעילה ובטל ממנו יחודו לתשמיש דריסה. אבל עדיין כלי הוא הראוי לתשמיש אחר ז ולכן טמא משום מגע מדרס, להיות ראשון לטמא אוכלין ומשקין. דבשעת פרישתו מן האוזן נגעו אחד בשני ועדיין היה בו טומאת מדרס, נטמא הסנדל בטומאת מגע מדרס ח. ואמרת עלה מ"ש הראשונה דאף כשנפסקה עדיין טמא מדרס, דהא קיימא שניה ולא יצא הסנדל מכלל שימוש, שניה נמי כשנפסקה אמאי טהור, הא קיימא ראשונה ועדיין ראוי לנעילה ע"י הראשונה, ואמרת לן עלה, פנים חדשות באו לכאן, דהכלי שנטמא אין הוא אותו הכלי הנמצא לפנינו, שהרי הכלי שנטמא כבר נתקלקל כדי בטולו, והכלי שלפנינו עדיין לא דרסן הזב. ע"כ דברי ר' יוחנן בשם חזקיה, ומסיים בה ר' יוחנן הבא נמי לענין כלי עץ שניקב כמוציא זית וסתמו כמה פעמים עד שהשלימו למוציא רימון, פנים חדשות באו לכאן דהכלי הראשון שנטמא כבר נחבטל והכלי שלפנינו לא נטמא כדלעיל. קרי חזקיה עליה דר' יוחנן, לית דין בר אינש אלא מלאך ט. איכא דאמרי כגון דין בר אינש כלומר אדם גדול יא. וה"ה לענינו בקרפף שלא הוקף לדירה ופרצו וסתמו כמה פעמים עד שהשלימו לעשר אמות, נחשב כאילו בנה מחיצה חדשה לצורך דירה, שהרי בסך כל הפירצות יש כדי ביטול מחיצה כדי להחשיב את הבניה עשיית מחיצות.

המשך בהשמטות אחר עמודי הגמרא

א. ר"ש"י (ד"ה דאמר). ב. ר"ש"י (ד"ה ורבורא להלן). ג. והריטב"א כתב דיש המדייקים מדברי נסרא זו דכל מה דס"ל לרבנן דאחד וקרפף הם שתי רשויות היינו דוקא קרפף שיש בו בית סאתיים, אבל בפחות מזה הוי רשות אחת ומותר לטלטל מזה לזה. וכן נתפסק הרא"ש (פי' כ) בריש רבריי. אמנם התוס', תוי"ט, רשב"א, ריטב"א ורי"ן כתבו דלא מסתברא לדרבנן יהיה חילוק בשלשה משהניין ולפיכך בבית סאתיים, ובפחות מכן לכו"ע שרי. וביותר מכן לכו"ע אסור, אלא דסה דאצלנו התירו בפחות מבית סאתיים היינו משום דאיכא תרתי לטיבוחא חדא דהוי מיעוט שנזרע, ועוד דבפחות מבית סאתיים לא הוי דבר חשוב ומתבטל לרוב שאינו זרוע. ונשאי"כ בבית סאתיים הרוי דבר חשיב ולא בטיל, וראה בילקוט ביאורים בהרחבה. ד. והיינו אפי' אם הם של אדם אחר. ה. ר"ש"י (ד"ה אלא). אבל אם המיעוט הנזרע אינו בית סאתיים אינו חשוב לקרוא שם לעצמו ובכל לנבי הדוב שאינו זרוע ונחשבים שניהם כרשות אחת המוקפת לדירה שמיתר להטלטל אפי' יותר מבית סאתיים, ובנזרע רובו דאסור אפי' לא הוי בית סאתיים, היינו כיון דהמיעוט בטל לו והוי כנזרע כולו שאסור משום שבינה לא הוי מוקף לדירה. תוס' (ד"ה לו). ו. הר"ן תמה דכיון דמיקרא שינו לדירה דר' יהושע ס"ל כר"ש א"כ אמאי אשתא נקטינן כסי' ס"ל כרבנן, ותירץ דסה שמיקרא נקטה ס"ל כר"ש הוא משום שלא היה אפשר ליאמר ס"ל כרבנן, דכיון דמיירי על מה שנזרע רובו אסור, א"כ לא היה יכול לומר לא אמרן אלא בית סאתיים דאסור אבל פחות מזה דהא כיון דנזרע רובו א"כ לדבנן אפי' בפחות הוא חשוב ולא בטיל, אבל הכא דאיירי על מיעוט הנזרע דשרי שריך שפיר לנקוט ס"ל כרבנן. והכי קיימי שפיר. ז. והיינו קולא, דלל"ק דר"ה שרי רק פחות מבית סאתיים, ולרב ירמיה מדפתי אף בית סאתיים מצומצם שרי. ח. ר"ש"י (ד"ה ואל"ל). ט. ל"ל הר"ח: עיקר המילה אוהרת פוסים הוא בלשון יודעי ופירושו כי נוטעין אילנות וה בצד זה. עכ"ל. וכ"ה בערוך (ערך איצטבלא). י. כך פירש ר"ש"י (ד"ה קרפף). וכ"כ מהרשב"א לקמן (כה: ד"ה הפקיד). וכן נפסק בשו"ע (סי' שמ"ה סי"ג). דכרי שהקרפף יהא נוקף לדירה, בעינן שקודם עבנה בו בית או שיפתח פתח מהבית לקרפף, ואח"כ יקף. וכן כתב המאירי אלא שהוסיף דאם מעיקרא בשעת הבניה היה דעתו שמקיף לצורך הבית לדירה לא מעכב. אמנם הרי"ף, וכן נראה מפשטות דברי הרמב"ם (פ"ו מהלכות שבת הי"ח) חילקו ע"ז, ע"ש בב"מ. וראה בילקוט ביאורים שבירן בהרחבה. יא. דף סו:. יב. ר"ש"י (ד"ה ואיכא). יג. ר"ש"י (ד"ה ואיכא). והריטב"א כתב דהספק הוא מי אמרינן דכל אמה ואמה בטלה בשבתה, או דלמא השתא חזור הכל וניערר ומצטרף. יד. לגבי כלי עץ שנויה משנה זו (לעיל כה:). טו. היינו לאפוקי כלי אבנין, דבכה"ב (סתם אדם) בשניקב כמוציא זית מסתמש בו לדימנים. אבל כלי אומן שעומד ליסכר מבטלו האומן בנקב כל שהוא. כן פי' ר"ש"י סוכה (דף ו:). טז. ר"ש"י שכת (דף כ"ב ע"ב). והר"ש (הקדמה פי"ו מ"ו) פי' דהן הלולאות שמשחילין בהם את הרצועות. ורציעות פירש"י (עם ד"ה ספ"ק) שעל ידיהן הוא עומד, שהסנדל מתרח מעל גביו ועדיין של עץ אי עוד שלוק ונקשה וסביר נקשרות הרצועות. יז. כך פירש ר"ש"י (ד"ה ותקנה). אולם התר"י פי לפרש כשם ד"י (מ"ב ד"ה ואמר ר"ש: ד"ה אלא) דדווקא תקנה לראשונה אמרינן נפסקה שניה טמא מגע מדרס, אבל לא תקנה שהיה שעה אחת שנפסקו שניהם טהור מכלום אף לטמא אוכלין ומשקין. יח. כך פירש"י (ד"ה אמר). ובהוס' הקשו מהא דלעיל (כג: ד"ה) דאנן לא הספיק לתקן ראשונה עד שנפסקה שניה טהורה, ור"ש"י תירו כו (כגה ק"ב: ד"ה אמר) והכיי דכיון שנפסקו שניהם כבשלה חורת כלי למפרי. ואה"נ דכיון שכעבור שלא נפסקה השניה חיקן הראשונה לפיכך עדיין הוא ראוי לנעילה, ואף לסדרס הוב הוא ראוי מכאן ולהבא. אולם במנדרס שנטמא טהור כיון שפנים חדשות באו לכאן, דאמרי' לקמן בגמ'. אבל טומאת מגע שבאה לסנדל לאחר שנפסקה הראשונה עדיין לא נפסקה השניה, שהרי או שהיה טמא מדרס נגע בצמצו והיה כלי נשאר בטומאתו, כיון דסמתי שנטמא לא נפסק רק אחר ולא בטל ממנו שם כלי. ועי' במל"מ (פ"ב מ"ה) שנתקשה ברבודי ר"ש"י אף לאחר ההנחה. יט. כך פירש"י בסנהדרין (ד"ה אבל). אבל בשבת (קרבי ד"ה אבל) כתב ר"ש"י דהסנדל נטמא בטומאת מגע מדרס ע"י שנגע בעצמו בזמן שהאחרון היה מחובר והיה אב הטומאה. אמנם בחוס' (ד"ה אבל) פירשו דאיירי כגון שדרס הזב ברגלו על הסנדל בזמן שהוא היה יחף. דאז נטמא הסנדל בטומאת מדרס ומגע מדרס בבת אחת. ולפי"ר"ש"י בסנהדרין קשה, דהא בעינן באות מבבר נדול (לעיל כה:) דדווקא אז אמרי' שנטמא מגע דבשעת פרישתו נגע בטומאת מדרס. אבל בסנדל שבשעת פרישתו מן האוזן השניה בטלה הטומאת מדרס לגמרי, ע"כ לא אמרי' שטמא מגע (חוס' לפי' ד"ה ואמר). ולפירש"י בשבת קשה דהרי טומאה בית הסתרים אינה מטמאה, דלא קיימא לן כר"ש כרמוכח מחולין (קכה:). ובחוס' (שבת שם ד"ה אבל) הוסיפו להקשות שהרי יש ספק (משנה מ"ו) אי אמרינן שבע לה טומאה, דהיינו דכיון שנטמא בטומאה חמורה דמדרס, אינו מקבל אח"כ טומאה קלה דמגע מדרס, אבל לפי פי' תוס' א"ש. עי' בילקוט ביאורים שנירן בהרחבה. כ. ר"ש"י (ד"ה ואיכא). כא. ר"ש"י (ד"ה ונעלין).

לא אמרן אלא שאין בינוסקי יתה"ב בית סאתים. פי' שאין נעומקו עמהם מקור כלומר לעיל ומיירי כגון דהוי מיעוט מים בעמוקים ° ולא הוו רובא הכי שאין עמוקין עמהם הוי מיעוט ובטלים לגבי רוב מחסר כלומר לעיל ור"י מפרש לפלוגי רוב מים עמוקין ממי שרו כיון לריכה הלכה בית סאתים בין עמוקים ובין שחיטים עמוקים לא שכיחי כדאמרינן לעיל ומיירי בעמוקים לדמות לבור ומיהו ניתר מבית סאתים ממחיצות נמוכות אלא בזוקק כספין דכתיב בבור כספין שהוציאו לו מכיס ואינו יודע ממי נפלו ואמרינן לעיל ° מחזיקין לו מכיס כלומר מדיניה הכי דמחזיקין לו מכיס ואע"ג דגבי טור לחפי רבי יהודה לא מסתבר דהא אמורי אחקה מוקמה בהדיה מדרש ספרי שהיה מלמדם בבית מדרשו של רבי יהודה ואפילו הכי לא מחזקינן לו מכיס כלומר מדיניה הכי דמחזיקין לו מכיס ואע"ג דגבי טור לחפי רבי יהודה

מאן דשרי דהא ליכא דיורין ומאן דאסר איכא דיורין דהוו בה דיורין ואתי לטלטולי קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ובא למעוטי מיעוטא באילנות לא הוי מיעוט בנה בו עמוד גבוה עשרה ורחב ד' הוי מיעוט פחות מג' לא הוי מיעוט מג' ועד ד' רבה אמר הוי מיעוט ורבא אמר לא הוי מיעוט רבה אמר הוי מיעוט דהא נפיק ליה מהורות לבוד רבא אמר לא הוי מיעוט בין דלא הוי מקום ד' לא חשיב הרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה הועיל פחות מג' לא הועיל מג' ועד ד' רבה אמר הועיל רבא אמר אינו מועיל רבה אמר הועיל דהא נפיק ליה מהורות לבוד רבא אמר אינו מועיל כיון דלא הוי מקום ד' לא חשיב רב שימי מתני לקולא מחצה בפני עצמו הוי מיעוט אינו יכול לעמוד בפני עצמו רבה אמר הוי מיעוט רבא אמר לא הוי מיעוט רבה אמר הוה מיעוט השתא מיהא קאי רבא אמר לא הוי מיעוט כיון דלא יכול למיקם בפני עצמו לא כלים הוא הדרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה הועיל פחות מג' או על שפת התל רב חסדא ורב המנונא חד אמר הועיל ורב אמר לא הועיל תסתיים דרב חסדא אמר הועיל דאחמר העושה מחיצה על גבי מחיצה אמר רב חסדא בשבת הועיל בגבסי הגר לא קנה ורב ששת אמר אף בשבת נמי לא הועיל תסתיים אמר רב חסדא ומודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל שהועיל מאי טעמא הואיל ובאויר מחיצות העליונות הוא דרבי רבה בר בר חנה נבלעו מחיצות התחתונות והעליונות קיימות מהו לומאי אי לגבסי הגר הינו דרמיה בריאה דאמר רמיה בריאה אמר רב יהודה הראי מאן דשדא ליפתא אפילא דארעא דגר ואתא ישראל אחרינא רפק בה פורתא בתרא קני קמא לא קני כמ"ש בעירובין דשדא לא קא שבח בי קא שבחא ממילא קא משבחא ואלא לענין שבת הוי מחיצה הנעשה בשבת ותניא כל מחיצה הנעשה בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה לאו איתמר עלה אמר רב נחמן לא שנו אלא לזרוק אבל לטלטל אמר כי איתמר דרב נחמן אמוזד איתמר ההיא איתתא דעבדה מחיצה על גבי מחיצה בנכסי הגר אתא להוא גברא רפק בה פורתא אתא לקמיה דרב נחמן אוקמה בידיה אתא אידי וקא צווחא קמיה אמר לה מאי אעיבד לך דלא מחזקת ברמחזקי אינשי " קרפף בית שלש וקירה בו בית סאה רבא " אמר אויר קירויו מיתתרו ורבי זירא אמר 'אין אויר קרויין מיתתרו ליכא רבא " ורבי זירא בפלוגתא דרב ושמואל קא מיפלגי " דאיתמר אכסדרה בבקעה רב אמר " מותר לטלטל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין אלא בד' אמות רב אמר מותר לטלטל בכולה אבורינן פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אין מטלטלין אלא בארבע אמות לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם אי

מאן דשרי דהא ליכא דיורין ומאן דאסר איכא דיורין דהוו בה דיורין ואתי לטלטולי קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ובא למעוטי מיעוטא באילנות לא הוי מיעוט בנה בו עמוד גבוה עשרה ורחב ד' הוי מיעוט פחות מג' לא הוי מיעוט מג' ועד ד' רבה אמר הוי מיעוט ורבא אמר לא הוי מיעוט רבה אמר הוי מיעוט דהא נפיק ליה מהורות לבוד רבא אמר לא הוי מיעוט בין דלא הוי מקום ד' לא חשיב הרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה הועיל פחות מג' לא הועיל מג' ועד ד' רבה אמר הועיל רבא אמר אינו מועיל רבה אמר הועיל דהא נפיק ליה מהורות לבוד רבא אמר אינו מועיל כיון דלא הוי מקום ד' לא חשיב רב שימי מתני לקולא מחצה בפני עצמו הוי מיעוט אינו יכול לעמוד בפני עצמו רבה אמר הוי מיעוט רבא אמר לא הוי מיעוט רבה אמר הוה מיעוט השתא מיהא קאי רבא אמר לא הוי מיעוט כיון דלא יכול למיקם בפני עצמו לא כלים הוא הדרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה הועיל פחות מג' או על שפת התל רב חסדא ורב המנונא חד אמר הועיל ורב אמר לא הועיל תסתיים דרב חסדא אמר הועיל דאחמר העושה מחיצה על גבי מחיצה אמר רב חסדא בשבת הועיל בגבסי הגר לא קנה ורב ששת אמר אף בשבת נמי לא הועיל תסתיים אמר רב חסדא ומודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל שהועיל מאי טעמא הואיל ובאויר מחיצות העליונות הוא דרבי רבה בר בר חנה נבלעו מחיצות התחתונות והעליונות קיימות מהו לומאי אי לגבסי הגר הינו דרמיה בריאה דאמר רמיה בריאה אמר רב יהודה הראי מאן דשדא ליפתא אפילא דארעא דגר ואתא ישראל אחרינא רפק בה פורתא בתרא קני קמא לא קני כמ"ש בעירובין דשדא לא קא שבח בי קא שבחא ממילא קא משבחא ואלא לענין שבת הוי מחיצה הנעשה בשבת ותניא כל מחיצה הנעשה בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה לאו איתמר עלה אמר רב נחמן לא שנו אלא לזרוק אבל לטלטל אמר כי איתמר דרב נחמן אמוזד איתמר ההיא איתתא דעבדה מחיצה על גבי מחיצה בנכסי הגר אתא להוא גברא רפק בה פורתא אתא לקמיה דרב נחמן אוקמה בידיה אתא אידי וקא צווחא קמיה אמר לה מאי אעיבד לך דלא מחזקת ברמחזקי אינשי " קרפף בית שלש וקירה בו בית סאה רבא " אמר אויר קירויו מיתתרו ורבי זירא אמר 'אין אויר קרויין מיתתרו ליכא רבא " ורבי זירא בפלוגתא דרב ושמואל קא מיפלגי " דאיתמר אכסדרה בבקעה רב אמר " מותר לטלטל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין אלא בד' אמות רב אמר מותר לטלטל בכולה אבורינן פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אין מטלטלין אלא בארבע אמות לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם

אבר אמיטר, והוא דחזין לתשמישתא - לשתיה[א], דאין לן דירה מעולה מזו[ב]. **אבל לא חזין לתשמישתא, לא** התרנו לטלטל היכא שעמק י טפחים[ג].

אבר רב אשי: דחזיין לתשמישתא נמי לא אפרן דשרי, אלא שאין בעומקו של מים יותר מבית סאתיים, היינו שלא מתפשט עומק העשרה טפחים של המים לשטח שעל פני בית סאתיים, **אבל אם יש בעומקו יותר מבית סאתיים אסור** לטלטל בכל הקופף, דכבכה"ג נחשב [היינו דהמים מבטלין שם דירה] אסור בטלטול כדין כרמלית. ודוחה [לא: מילתא היא דאף אם ראויין לשתיה אפ"ה אסורין. אלא נקוט רמותרין מידי דהוי **אבריא דפירי**, היינו דיתכן[ד] שיעשה אדם בחצירו כרי של פירות גבוה עשרה טפחים ורחב יותר מבית סאתיים, ואפ"ה לא יטבול שם דירה. וה"ה נמי כשהמים ראויין לשתיה, שכבר שטח שהם[ה] לא יאסרו.

ההוא רחבה דהואי בצום נהרא שם מקום[ו], **דחד גיסא** מהרחבה הוה **פתיח לפתא** היינו למבוי שבעיר, **וחד גיסא** מהרחבה הוה **פתיח לשביל של כרמים, ושביל של כרמים** שהיה נפתח לכתי דיורין[ז] הוה **סליק לגודא דנהרא** הגבוה י טפחים ומשמש מחיצה לסוף השביל. היינו דהיתה הרחבה מוקפת[ז] מכל ד' רוחותיה חוץ מב' פתחים מכוונים זה כנגד זה, שפתח אחד הוביל למבוי, שגם לו היה מחיצות מב' רוחותיו חוץ מפתח פתוח לרה"ר ששם היה צוה"פ ונחשב סגור, והפירצה הפתוחה לרחבה. והפתח השני הוביל לשביל שבין כרמים שהוא היה גדור מג' רוחותיו, ע"י שבשני צדיו היה גדר, ולרוח השלישית שימשה כמחיצה הנהר שעמק י טפחים, נמצא שהיא כולה [הרחבה עם שני השבילים היוצאים ממנה] סגורה מד' רוחות, ויהיה מותר בטלטול אלמלא הרחבה שבאמצע. דכיון שגדולה היא מבית סאתיים ולא מוקפת לדירה, אסור לטלטל בה ככרמלית, וממילא אסור ג"כ לטלטל בשני שלוחותיה שפרוצים לרחבה במילואם. כזה:

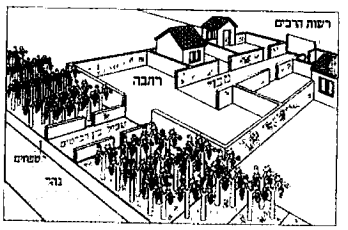

והיו רוצים בני העיר להתיר להם טלטול שם, וקשה היה להם לפרוץ פרצה בגדר אבנים יותר מעשר ולגדרה לדירה. לכן בקשו להתיר באופן אחר[ח]. **אמר אביי הכי נעביד, אם נימא דלעביד ליה מחיצה של קנים אגודא דנהרא**, וע"י שנחשיב את הרחבה ואת השביל כרשות אחת, א"כ כשיעשה מחיצה חדשה לשם דירה בשביל, יהיה נחשב כאילו הקיף לדירה את הרחבה[ט], זה אינו, דהא **אין עושין מחיצה על גבי מחיצה**, דכיון דהנהר נחשב למחיצה מחמת עומקו, א"כ תו לא מהני מה שמוסיף עליו מחיצה כל זמן שלא פורצו ומבטלו ממחיצה ושוב גודרו. ואם נימא **דלעביד ליה צורת הפתח אסומא**, לרוחב פיו הפתוח לרחבה **דשביל של כרמים** ומיגו[י] דצורת הפתח מהני לשביל שע"ז לא נחשב פורץ לרחבה, מהני נמי לרחבה לעשותה מוקפת לדירה, זה אינו, **דאתו נמלי** מן העיר דרך המבוי לרחבה ומשם לשביל ולנהר כדי לשתות **שדיין ליה**[י], וכיון שהם מצויין שם רצוה"פ עומד ליפול, נידון כאינו יכול לעמוד ברוח מצויה ואף מתחילה בשעה העמדתו לא מהניא[יא]. **אלא אמר אביי, לעביד לחי אפיתהא דשביל של כרמים** בפתח הפתוח לרחבה, דבלחי כיון שנעוץ בארץ ועביו משהו אין נגלין נוגעין בו[יב], **דמיגו[יג] דמהניא לשביל של כרמים** דהשתא לא נחשב פורץ לכרמלית[יד], **מהני נמי לרחבה** להיות לה היקף לדירה ויתירנה בטלטול. **אי"ל רבא** כיון שרוב השבילים הם מפולשים ואינם מגיעים לגודא דנהרא לא יתנו את ליבם דהכא איכא גודא דנהרא[טו], **ויאמרו הברייות לחי מועיל לשביל של כרמים דעלמא** שמפולש משני צדיו אפי' היכא דלא סליק לגודא דנהרא. **אלא אמר רבא עבדינן ליה לחי לפיתחא דמתא** לפתח שבין הרחבה למבוי של העיר, וע"ז נתיר את המבוי בטלטול **דמיגו דמהני ליה** הלחי למבוי השני **למתא**[טז], **מהני נמי לרחבה** שיחשב כאילו הוקפה מחדש לשם דירה, **הלכך מלטולי** את הכלים ששבתוני[יז] **במתא** מבוי גופה שרי משהועמד הלחי, וכן **מלטולי** את הכלים ששבתוני[יח] **ברחבה גופה שרי** לטלטל בעצמם, כיון שנחשבים לשתי חצירות שפתח ביניהם. **אבל ממתא לרחבה ומרחבה למתא מלינו בה רב אחא ורבינא**[יט], **חד אמר והד אמר שרי.**

א. כך פירש"י (ד"ה דאין). המאירי והטור (סי' שמז). אמנם הרשב"א פירש שהם מים: כיון שראויין להשקיון של חצר, אלא תזיא לתשמישתא דיינו שהם מים עכורין, ואסור כדין זרעים. וכן כתב הרשב"א בעבודה הקיש (שבת ג ע"ב ד"ה קתני) דמהני אף במים הראויין לשתיה ולבהמה. ועי' בדברי השערה"צ (סי' שמז סק"ח) דפשוט דאי אר קתני. ב. רש"י (ד"ה מזו). ג. דשחית מי' טפחים הרי כרמלית ופסק שאינו הולך רשות לעצמו. כ"כ הרשב"א, ריין והמאירי. וכתב הכיי (סי' שמז) דמרש"י (ס"ה שם) גם משמע כן. והרביתי זה מהא דאמרי בשבת (קכ) יער עשרה טפחים חשיב רקק. ובדעת הרשב"א עי' בביאורה"ל (שם ס"ב ד"ה והא) שחילק ע"ד הקרבן נתנאל (סק"ו) בכה שפי' דדעה הרשב"א אינו כהרשב"א וסייעתו. אמנם דעה הרא"ש, הראב"ד והרז"ה דאף בפחות מי' אם לא דאי"ז לתשמיש מבטל שם דירה. עי' בילקוט ביאורים שנידון בהרחבה. ד. כך פירש רש"י (ד"ה אלמלא). הוס' (ד"ה לא) והריטב"א. אולם הרשב"א, הרי"ן והמאירי, וכן הביא הריטב"א דיש שפירשו, שע"מ היינו מקופה. והנמוק"י קרי לסקום המים עומקו משום שאין המים נחכנסים אלא במקוב עומק. ופירש זה לא בא לשלול מה שצריך שיהיה עמוק עשרה טפחים, דבוודאי גם בפחות מעשרה טפחים לא היו אלא רקק. כ"כ המאירי. אמנם מדברי היש שפירשו שהביא הריטב"א נשמע דלדעה זו אינ עומק עשרה טפחים. כן דייק הבה"ל (שם ד"ה והא) בדברי. ה. כך פי' הרא"ש. ו. כך פי' רש"י (ד"ה כיצד). עוד פירש שם דכרא דפירי היינו שוחה עמוקה שמצניעין בה פירות שאינם שעמוקה היא הרבה מ"מ ניטלין ממנה כשבת. ז. כ"כ המאירי [הטור (סי' שמז) דאפי' נחמלא כל החצר מים מותר. וכ' השעה"צ (סק"ס סי' שמ) דכן מבואר ברא"ש. וכ"כ בהידושי גאונים קרמונים (שבת נמצר הסמ"ק הסק) בדעת הרמב"ם. אולם ביעה הראב"ד דדווקא אם נחמלא רוב החצר ולא כולו. ובשעה"צ (שם) כיאר מברחו. דאין דרך להמוך את כל החצר למקוה מים. ח. כך פירש"י (ד"ה שם). אולם הר"ח פירש דהיה על שפה הנהר. ט. רש"י (ד"ה אלמלא). ישלמלא כן לא שייך להכשירם בלחי כ"לקמן, שאין לחי אלא למבוי שיש בו דיורין, כדלעיל (ב.). י. ובמאירי שכתב דהרחבה היו יותר מד"א, או דאייר שנוכנסין כתלי שכיל ומבוי לתוך הרחבה, דמבואר לעיל (ב. - ע"ב) שאינם נידונים משום לחי. דאל"כ יקשה הא קיימ"ל (שבת ו.) נראה מבחוץ ושוה מבפנים נידון משום לחי. א"כ ה"נ כיון שמשני צידי הפתחים של המבוי והשביל ממשיך שם כתלי הרחבה. אמאי לא נתיר המבוי והשביל משום נראה מבחוץ ושוה מבפנים דהרי ליה כ"כ תוס' תמיד. ושכ"א. ריטב"א. ורש"י. ועי"ש שהקשו כן לאביי דס"ל עושה לחי לפתח השביל ומיגו דמהני לשביל שהני לרחבה, הא כיון שכבר יש לחי ע"י שנראה מבחוץ ושוה מבפנים א"כ הלחי שפותח אינו כלום. ועי' בילקוט ביאורים. יא. עפ"י רש"י (ד"ה היכי). והריטב"א. יב. עי' בחוס' (ד"ה לעפה) שכתב שהמקום שעושה בו פתיחה הוא רחב יותר מעשר. דאל"כ גם בלי המחיצה נחשב המקום לפתוח. אמנם התוה"ד. הנ"ל. הרשב"א. והרי"ן הוכיחו דע"כ דלא מירי שרחב עשר. דא"כ תיאן שייך לקפן שפועל לחי, ובייחד מעשר ליש לחי. אלא שלבדיהם יקשה קי' הנוס', עיי"ש מה שתירצו. והנ"ל בהרחבה בילקוט ביאורים. יג. רש"י (ד"ה לעביד). רשב"א. ריטב"א. ר"ן, וכן כתב הנ"ל לדעת רש"י. אולם התוס' הקשו דבגמ' משמע דרק לקמן נבי לחי הצרכנו להגיע למינו. אבל לא בצוה"פ (עי' מוס' ד"ה אמינא). לכן פירשו דאייר שערשה את צוה"פ בפתח השביל שלצד הנהר, ומהני כמו שמהני מחיצה אגודא דנהרא שא"צ להגיע משום מינו (ועי' בהגרא"א סי' פ"ו סק"ו משי"כ מ"ש לשיטת התוס' א"צ למיגו). אמנם הראשונים הנ"ל שפי' כרש"י. פי' הסה שלא נקשה הגמ' כאן מיגו הוא משים שלא חש להאריך כיון דבין כך ובין כך אינו נשאר כזה. משא"כ בלחי דלאביי נשאר בזה האוקימתא. הוצרך לפרש דמשום מיגו. והריטב"א פי' עוד דגבי לחי משום שהוא רבותא גדולה לומר שיועיל במשהו להתיר הרחבה ולעשותה מוקפת לדירה. משי"ה פירש רש"י מיגו. משא"כ בצוה"פ שלא היה צריך להוסיף כן. יד. רש"י (ד"ה ממתא). והריטב"א הקשה ע"ז דא"כ האם מעיקרא היה לעשות כותל בסוף השביל ע"י מה שיתירנו. אמנם הריטב"א פי' דהגמלים עוברים דרך הרחבה אל הכרמים לזבל ולהוציא משאה של פירות. טו. בראשי. עי' בהגי אשרי (פרק קי' סק"ב). טז. רש"י (ד"ה נבי). יז. ובלאו מיגו לא מישתריא שהרי הפתח שבין השביל לרחבה לא היה יותר מעשר, וא"כ נחשב לשתים ולא יעזור שיוסיף סתימה לשם דירה כיון שסתום רוב החצר הוא. רשב"ם בתוי"ת. רש"י (ד"ה שמיגו). והיינו דכתי להתיר טלטול בשביל ע"כ נחשב הלחי למחיר. יט. כ"כ הריטב"א והר"ן. והרשב"א כ' זה ע"ד שנא. עוד הוסיף הריטב"א דמחיצה דגודא לא מיגרעא. דזה ברור שלא נחדים בכל מבוי שאינו מפולש. עוד פי' אחר כתבו הריטב"א והריטב"א דכוונת הגמ' לומר שיהיו אנשים לומר להתיר שביל דעלמא, ואפי' דכל מה שהתנו בשביל דיין ע"י לחי אינו אלא משום שיש בו קצת דיורין. אבל בשביל דעלמא שאין בו דיורין כלל ל"מ לחי כמבואר לעיל (ב.). וכ"כ תוס' לפי שיטתו דסירי שאין דיורין כלל אלא בני המבוי משתמשין בו. ולכן דוקא בזה מהני הלחי. כ. בדאמרי' בפ"ק (ו.) מרטיא מבאן ובקעה מכאן עושה צהו"פ מבאן ולחי אי קודה מכאן. כא. תוס' (ד"ה מלטולי). כב. ת"ס' (ד"ה מלטולי). כג. ראה פסחים (ד"ה דבכל מחלוקתם רב אחא המחסיר ורבינא המקיל חזרן מאמצי ביעי ומזורקי עיי"ש.

מאן דשרי טעמא דהא ליכא דיורין ברחבה שתחשב כרשות בפנ"ע, אלא נחשבת כרשות בני מבוי. ואע"ג דבשביל יש דיורין שעל ידיהם נחשבת רשות נפרדת מן הרחבה, ואסור לטלטל מזה לזה, וא"כ לכאו' תאסר טלטול ברחבה גופה שהרי פתוחה למקום שאסור לטלטל אליו [בשביל], מ"מ כיון דתשבינן להו כחצר קטנה שנפרצה לגדולה שהגדולה מותרת והקטנה אסורה[א], לכן מותרת הרחבה בטלטול, והשביל אסור[ב]. **ומאן דאסר** טעמו, **זימנין דהוי בה** ברחבה דיורין היינו שדיורי הבתים שבצידי הרחבה יפתחו מבתיהן לרחבה[ג], ומתוך הרגל **אתי למטעי** בלא שיתוף, לכן אסרו לטלטל מזה לזה. אבל בתוך כאו"א התירו לטלטל, כיון דאף אם יבואו דיורין לרחבה מ"מ כיון דיש לחי ביניהם לא נחשבים פרוצים זה לזה.

קרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, ובא למעטן מבית סאתיים, **מישעו באילנות** והשאיר מקום פנוי מאילנות פחות מבית סאתיים, **לא הי מישעו**, ואפילו אם האילן גבוה עשרה ורחב ארבעה דהוי דה"י אפ"ה אינו ממעט. דהטעם הוא משום שהאילנות תשמיש הקרפף[ד] ונחשבים כחלק ממנו[ה]. ונמדדין עם הקרפף, אבל **בנה בו** אפי' **באמצעי עמוד גביה עשרה ורחב ארבעה, הוי מישעו. פחות מישלשה לא הוי מישעו, דכמאן דליתיה דמי[ו]. מישלשה ועד ארבעה, רבה אמר הוי מישעו, ורבא אמר לא הוי מישעו**, ומפרש, **רבה אמר הוי מישעו דהא** כיון שרחב יותר מג"ט **נפיק ליה מתורת לבוד**, היינו, דכיון דגבי לבוד תזינן דביותר מג"ט לא אמרינן לבוד משום דחשיב. ה"ה כאן דביותר מג"ט חשוב ולא בטיל לקרפף[ז]. **רבא אמר לא הוי מישעו, כיון דלא הוי מקום ארבעה לא חשיב** רשות בפנ"ע ואינו ממעט מהקרפף[ח].

ומביא עוד מחלוקת כעין זו דרבה ורבא. **הרחיק מן הבותי** של הקרפף **ארבעה, ועשה מחיצה** לאורך כל הכותל הראשון[ט] לשם דירה, **הוי**[י] מחיצה זו להיות היקף חדש והוי פתח ולבסוף הקיף. אבל אם הרחיק מן הכותל **פחות מישלשה לא הוי**, דכיון דאין חשובות לדוחה שביניהם, לפיכך נחשב כמחיצה ע"ג מחיצה דאמרי לעיל[יא] שלא מהני. **מישלשה ועד ארבעה, רבה אמר הוי**, **רבא אמר לא הוי**, ומפרש, **רבה אמר הוי דהא** כיון שמרוחק מן הכותל שלשה **נפיק ליה מתורת לבוד**, דנחשב הריוח ביניהם למקום חשוב כדי לעשותה מחיצה בפנ"ע שלא תחשב כתוספת מחיצה הישנה, ויש לו היקף לדירה. **רבא אמר אינו מוי**, כיון **דלא הוי מקום ארבעה** על ארבעה[יב] **לא חשיב** מקום לעצמו, ואין לו היקף לדירה. **רב שימי מתני לקולא** להך פלוגתא דרבה ורבא דלעיל, ומפרש דבשלשה דנפק ליה מחורת לבוד כולהו מודו דעמוד[יג] הוי מיעוט ומחיצה הויא מחיצה לדירה, לא פליגי אלא בפחות משלשה.

מעתה דנה הגמ' בענין אופן אחר למעט מבית סאתיים[יד]. **מח בו** בכותל **מיט** כדי להוסיף על עביו ולמעט שיעור הקרפף מבית סאתיים, **יכול** הטיט מחמת עביו **לעמוד בפנ"ע** אף אם ינטל הכותל הראשון, **הוי מיעוט, אינו יכול לעמוד בפנ"ע, רבה אמר הוי מיעוט, רבא אמר לא הוי מיעוט**, ומפרש, **רבה אמר הי מיעוט, כיון דלא יכול הטיט למיקם בפנ"ע לא כלום הוא** אלא הכותל הראשון הוא שעושה מחיצה לשם דירה. **הרחיק מן התל**, הר שמדרונו שימש כמחיצה לקרפף של יותר מבית סאתיים **ארבעה ועשה** שם **מחיצה** חדשה לשם דירה כדי להתיר טלטול[טו], **הויל**, אבל אם הרחיק **פחות מישלשה, או שעשאה על שפת התל**, נחלקו **רב חסדא ורב המנונא, חד אמר הויל וחד אמר לא הויל**, ומכרר, **תפתיים דרב חסדא הוא דאמר הויל**, דאיתמר **העישה מחיצה על גבי מחיצה אמר רב חסדא בדיני שבת לענין להתיר טלטול הויבי**, היכא שעשה מחיצה ע"ג תל"י, **בדיני נזקי הגר** לענין מי שרוצה לזכות בנכסיו כיון שאין לו יורשין ועשה מחיצה ע"ג מחיצה כדי להחזיק בהם, וכא אחר והחזיק בהם, האחרון קנה[יט] והראשון **לא קנה, ורב ששת אמר אף בדיני שבת נמי לא הויבי**. הרי חזינן דרב חסדא מתיר לענין שבת לעשות מחיצה ע"ג מחיצה, וא"כ בענינינו הוא זה שמתיר לעשות מחיצה כתוך ג' ועל שפתו, דהוי כמחיצה ע"ג מחיצה, ואכן **תפתיים**[יז] דרב חסדא הוא.

אמר רב חסדא ומודה לי רב ששת שסובר שלא מהני מחיצה ע"ג מחיצה, **שאם עשה מחיצה** על גבי גוהבו של **התל** הגדול מבית סאתיים **שהויבי** כדי לטלטל ע"ג התל[יא], **מ"ט, הואיל ובאויר מחיצות העליונות הוא דר**, היינו, דהדר בקרפף שלמרגלות התל שנמצא באויר מחיצות התחתונות לא מהני ליה מה שעשה מחיצות על גבי התל משום דהוי מחיצה ע"ג מחיצה, אבל לדר מעל התל ולדידו עד שלא עשה המחיצות לא היה התל מקרף, ומשעשה מחיצות הקיפו, א"כ כשהקיפו לדירה מהני לא לטלטל[יב].

בעי רבה בר בר חנה, אם עשה מחיצה ע"ג מחיצה למאן דסבר דאינה מועלת **ונבעי מחיצות התחתונות** עד שלא נשאר בהם עשרה[יג], כגון שהיה העפר שתחתיו רך ותיחוח[יד], **והעליונות קיימות, מהו** שיתירו המחיצות בטלטול, היינו, מי נימא כיון דהמחיצות העליונות היו עם המחיצות התחתונות קודם שנפלו, א"כ נעשו כהמשך מהמחיצות התחתונות אף לאחר שנפלו, או, דכיון דנפלו התחתונות הרי העליונות כמחיצות חדשות, ומבור, **למאי בעי, אי לענין נזקי הגר**, דכשהיו המחיצות קיימות כיון דס"ל דאין מחיצה ע"ג מחיצה לכן לא קנה, אבל הכא מירי שלאחר שנפלו התחתונות ונשארו רק העליונות עדיין לא קדם אחר וזכה בהם, ולפיכך בעי אם עכשיו קנה וחו"ש שאחר יזכה בהם, **היינו דבריו דירמיה ביראה האבר ירמיה ביראה אמר רב יהודה האי מאן דשרא נטע ליפתא** שדרכו לצמות מהרה[טז] **אפילא** לתוך גומא שהיתה עשויה כבור[יז], והי' רוצה לזכות עי"ז בקרקע שהיא **הארעא דגר** שמת ואין לו יורשין, **ואתא ישראל אהדרינא** אחרי שצמח הלפת, **ורפק ביה פירתא** עדר מעט בקרקע, **בתרא קני, קמא לא קני, מ"ט, בעידנא דשדא** שאז עשה מעשה כדי לקנות **לא קא שבח ארעא**, שהרי עדיין לא צמח, וא"כ מעשהו לא היה חזקה כדי לקנות, **כי קא שבחה כשצמח ממילא קא שבחה**. וא"כ ברידן נמי כיון שכשעשה את המחיצות לא נחשב שעשה מעשה להחזיק שהרי לא השביח כיון שכבר היו מחיצות, א"כ אף עתה שכשנפלו המחיצות התחתונות נמצא שהשביח מ"מ לא עתה חזור לענין עשיית מחיצה לשם דירה. **הרחיק מן התל**, הר שמדרונו שימש כמחיצה לקרפף של יותר מבית סאתיים **ארבעה ועשה** שם **מחיצה** חדשה לשם דירה כדי להתיר טלטול[יט], **הויל**, אבל אם הרחיק **פחות מישלשה, או שעשאה על שפת התל**, נחלקו **רב חסדא ורב המנונא, חד אמר הויל וחד אמר לא הויל**, ומכרר, **תפתיים דרב חסדא הוא דאמר הויל**, דאיתמר **העישה מחיצה על גבי מחיצה אמר רב חסדא בדיני שבת לענין להתיר טלטול הויבי**, היכא שעשה מחיצה ע"ג תל"י, **בדיני נזקי הגר** לענין מי שרוצה לזכות בנכסיו כיון שאין לו יורשין ועשה מחיצה ע"ג מחיצה כדי להחזיק בהם, וכא אחר והחזיק בהם, האחרון קנה[יט] והראשון **לא קנה, ורב ששת אמר אף בדיני שבת נמי לא הויבי**. הרי חזינן דרב חסדא מתיר לענין שבת לעשות מחיצה ע"ג מחיצה, וא"כ בענינינו הוא זה שמתיר לעשות מחיצה כתוך ג' ועל שפתו, דהוי כמחיצה ע"ג מחיצה, ואכן **תפתיים**[יז] דרב חסדא הוא.

אמר רב חסדא ומודה לי רב ששת שסובר שלא מהני מחיצה ע"ג מחיצה, **שאם עשה מחיצה** על גבי גוהבו של **התל** הגדול מבית סאתיים **שהויבי** כדי לטלטל ע"ג התל[יא], **מ"ט, הואיל ובאויר מחיצות העליונות הוא דר**, היינו, דהדר בקרפף שלמרגלות התל שנמצא באויר מחיצות התחתונות לא מהני ליה מה שעשה מחיצות על גבי התל משום דהוי מחיצה ע"ג מחיצה, אבל לדר מעל התל ולדידו עד שלא עשה המחיצות לא היה התל מקרף, ומשעשה מחיצות הקיפו, א"כ כשהקיפו לדירה מהני לא לטלטל[יב].

בעי רבה בר בר חנה, אם עשה מחיצה ע"ג מחיצה למאן דסבר דאינה מועלת **ונבעי מחיצות התחתונות** עד שלא נשאר בהם עשרה[יג], כגון שהיה העפר שתחתיו רך ותיחוח[יד], **והעליונות קיימות, מהו** שיתירו המחיצות בטלטול, היינו, מי נימא כיון דהמחיצות העליונות היו עם המחיצות התחתונות קודם שנפלו, א"כ נעשו כהמשך מהמחיצות התחתונות אף לאחר שנפלו, או, דכיון דנפלו התחתונות הרי העליונות כמחיצות חדשות, ומבור, **למאי בעי, אי לענין נזקי הגר**, דכשהיו המחיצות קיימות כיון דס"ל דאין מחיצה ע"ג מחיצה לכן לא קנה, אבל הכא מירי שלאחר שנפלו התחתונות ונשארו רק העליונות עדיין לא קדם אחר וזכה בהם, ולפיכך בעי אם עכשיו קנה וחו"ש שאחר יזכה בהם, **היינו דבריו דירמיה ביראה האבר ירמיה ביראה אמר רב יהודה האי מאן דשרא נטע ליפתא** שדרכו לצמות מהרה[טז] **אפילא** לתוך גומא שהיתה עשויה כבור[יז], והי' רוצה לזכות עי"ז בקרקע שהיא **הארעא דגר** שמת ואין לו יורשין, **ואתא ישראל אהדרינא** אחרי שצמח הלפת, **ורפק ביה פירתא** עדר מעט בקרקע, **בתרא קני, קמא לא קני, מ"ט, בעידנא דשדא** שאז עשה מעשה כדי לקנות **לא קא שבח ארעא**, שהרי עדיין לא צמח, וא"כ מעשהו לא היה חזקה כדי לקנות, **כי קא שבחה כשצמח ממילא קא שבחה**. וא"כ ברידן נמי כיון שכשעשה את המחיצות לא נחשב שעשה מעשה להחזיק שהרי לא השביח כיון שכבר היו מחיצות, א"כ אף עתה שכשנפלו המחיצות התחתונות נמצא שהשביח מ"מ לא

המשך בהשמטות אחר עמודי הגמרא

א. **משנה** לקמן צב. ב. **דאם** יעמיד חיישי שיהיו שכיל דעלמא ביב רש"י (ד"ה לפי), והראב"ד הורה כרשב"א. אמנם הריטב"א והרשב"א חולקין (ד"ה אפי' ליתא בילקוט), עי' בילקוט בראורים. ג. **תוס'** (ד"ה אפי'). ד. **וכתבו** הרשב"א והריטב"א, דלפ"ז בור ג"כ לא נמעט כיון דגם הוא מהשתי' הקרפף, ולא כפי שכתבו התוס' לעיל (ב. ד"ה דבור ממעט בשיעור בית סאתים של קרפף. ה. **רשב"א**, ריטב"א, ואין טעם המיעוט משום דהוי רשות בפנ"ע, שהרי עכו"ם שאינו רוכב ד' הוא רשות בפנ"ע (מקום פטורין) ואפ"ה אינו ממעט, אלא ע"כ הטעם כנ"ל שהאילנות תשמיש הקרפף, אבל עמוד אע"פ שאינו תשמיש הקרפף מ"מ כיון שאינו גבוה עשרה ורחב ארבעה אינו חשוב ובטל לקרפף, אבל אם הוא חשוב לא מיבטל, ומפשט, עי' בשעה"כ (פי' מה קקמ"ט). ו. **רש"י** (ד"ה מפני). ז. **רש"י** (ד"ה מחיצה). והיינו דכמו דבלבוד אמרי' (לקמן ד: דבפחות מג"ט חשוב כשתוס, ה"ה כאן דכמאן דליתיה. ויתבאר בהמשך הגמ'). ח. **רש"י** (ד"ה חשיב). ט. **בדהזינן** גבי טלטול (לקמן ה.) ומחיצה (לעיל ה.). י. **ובירושלמי** נמי שנכנה עשרה טפחים כ"כ הריטב"א. אמנם לדא"מ לפמ"ש דצה אחורת כוה, עיין בילקוט בראורים. יא. **רש"י** (ד"ה שהוא). דיק מלשון הרמב"ם דלא מירי שע"י הסחיצה נתמעט הקרפף מבית סאתים, מדלא נקט היי מיעוט, ואם ע"י המחיצה נתמעט פשיטא דמהני, ולא גרע מטח בו טיט רכוך לעמוד בפנ"ע. אמנם הרמב"ם (פמ"ו מה"ע ה"ח) הביא דין זה לגבי מיעוט. יב. **כדאי** (ד"ה אפי'). יג. **דפחות** מכן לא הי' שיעור מקום חשוב (ד"ה ו. ד"ה אמנם), ואע"פ שבירושלמי שכיון הכותל למחיצה יש ט"ז אמות דהוה שיעור שווה לארבעה על ארבעה, מ"מ צריך שיהיה אורכו ורוחבו ארבעה. יד. **כך** פירש"י (ד"ה אמנם) דקאי אף אעמוד. ופירש הריטב"א את דכרי, דלרב שימי סבר רבה דאף בפחות מג"ט הי מיעוט, דכיון דעמוד הוא מן הדברים שאינם עשויין לתשמישו של קרפף לכן ממעט בכל דהו. אמנם הריטב"א הביא כשם מורו הרב, דרב שימי איירי רק על המחיצה דאז שייך לומר דסבר רבה דאף בפחות מג' כיון שעשה בו מחיצה שלימה לשם דירה מועיל. אבל בעמוד לכו"ע בפחות מג"ט לא הוי מיעוט, והגאון יעקב פירש שהארץ כבר מכוסה, ודבר סבר כרב חסדא לקמן דאף אם עשה מחיצה ע"ג מחיצה כהני, והכא סבר כרב המנונא ורב

שעשה דל"ם. טו. **רש"י** (ד"ה דהאי לאו רב שימי הוא אלא מילתא באפיה נפשיה הוא. אמנם התוי"ט, מאירי ר"ן, (ועיין בילקוט כאן) פירשו דזה חלק מהסוגיא דלעיל). טז. **דכירי** שאף לאחר שעשה המחיצה לא נשאר נידול מבית סאתים כך שבירי להחיר נצרך שיהיה מחיצה לשם דירה. **רש"י** (ד"ה אחיצה). יז. **ב"ב** הריטב"א, דאף לרב חסדא מהני דוקא נבי מחיצה על התל והתם כיון דהוי סחיצות תרשות לדרין על התל לפיכך מהני גם לקרפף, אבל הצושה מחיצה ע"ג כותל אף ל"ח לא מהני, ובבאורן יעקב דיקק כן מלשון הגמרא דנקט תל ולא נקט כותל. יח. **רש"י** (ד"ה ממעט). יט. **בב"ק** (פ: ד"ה אפקיה) פירש"י תאסר שמועה זו בשם אומרה. כ. **וראה** כמאירי פירוש מחודש בסוגיא, דאירי שהקרפף הוא מחזת לחל, ומובה החל נעשית מחיצה לקרפף, הלכך כיון דאין שם היקף ע"י אדם אם בנה כותל אף שהוא סמוך למחיצת התל פחות מג' הויבי, כתוצאי גילה שמחיצת החל אינה מחיצה לקרפף. ואם בנה כותל על התל לשם דירה בקרפף שמתחת לתל והחזיק ד' מן שפת התל נמי מהני לדירה, והוכשרו גם אותם ד' טפחים שעל שפת התל, שהרי גם הם בתוך המחיצה. (וראה דב' דיונים אלו הם לכו"ע). אבל אם בנה על התל סמוך לשפת התל פחות מג"ט הוי מחיצה ע"ג מחיצה שלא מועיל (ובוה נחלקו ר"ח ור"ת). אפנם אף אם בנה על התל סמוך לשפתו, אבל כותבו היא לשם דירה שעל התל, היינו דקאמר בנמי דכיון שבאויר מחיצות העליונות הוא דר מועיל ומהני כך מהני גם לקרפף שמתחת לתל. כא. **רש"י** (ד"ה הויבי). וביאור נירסתו עי' בילקוט בראורים. כב. **רש"י** (ד"ה ד"א ד"ה אפי'). כג. **כך** פי' הריטב"א דא"א שיבלעו כל התחתונות, וכ"כ המשנ"ב (סי' שמ"ו, ובשעה"צ (סק"ז). דייק מרבו הרמ"א (סס סעי' ג) שנ"ב פסק כהריטב"א. אמנם הרמב"ם (פי"ו ה"ט) חולק, ועי' בהו"ת שדייק מרש"י (ד"ה כך) שסובר כהרמב"ם, ועי' בהרחבה בילקוט בראורים. כד. **רש"י** (ד"ה כך) ולכן כשתכסו לא נפל על ידו אלא נבלע במקומו. כה. **כ"כ** הריטב"א ולכך נקט ליפתא משום דגדל מהר בגומות וניכרת עשייתו ואפ"ה לא קנה. **ובשם** הרשב"ם (ד"ה ד"א ואפ"ה) כתב דנקט ליפתא משום דזריעתו אחר הקציר שהארץ כבר מנוקעת. כו. **רש"י** (ד"ה דשדא) ראי' חפרה הוא. במקום ראשון קנה (מפאי' מ"ב ע"ב).

(ג) **אי** דעבידא כי אכסדרה דבי נמי. פירוש שהיתה מוקפת מלמטן ולו מגפת דומיתה: **הבא** במאי עסקינן דעבידי כי שרבלא. שהיתה פרוצה מד' רוחות ובקלא מטה למרגוס כמלוה במקצה כעין קלא (שבועות ה) והכי מכלין המפותין מהלין לילין כשהיו המצה והמזוגר שוכב עליה בלילה ומיבב בלילו כיום וכ"ע גרס כי מהילא מטופב לית לה כפה ולא חמרי מי מקצה יוכל ופוסק: **וכי** אויר המוחר לו אוברו. הרי נפקרן מלוחו למקום המוחר לו ויחזר נמי ליכא להא כל מירות מוקפות לילה הם פ"ל חני כמאן כר' שמעון דלרבנן לחמרי שמי רשות הן נפקרן כמלוחו למקום המוחר לו ולמיכתו נמי חויב החזר המוחר לו מיירמו לפ"ע דתנן מוקף בלילה להיות למה שבתוכו כמו שהוא מוקף ביום ולא מחרת לו פסיג בתוכו ומיירמו אפי' לר"ש שפיר דמי דמקף רשות היא והוי חויב מוחר ות"ק מדקתני כמאן כר"ש דר"ש אמר כי' משמע דמלתיה דר' יוחנן אמר ר' אבהו בשמיה דשמעון בן יוחי הלכה כמותו ומי אמר רבינו אפי' בפסיטות כרבנן ומי אמר כרבנן אמאי נקט הואיל ואויר מלרו מיירמו מיפוק ליה משום דנפקרן מלוחו למקום המוחר לו ויש"ל דאמאי נקט נמי משום לאוחר מלך מיירמו ופקיל מינה שאם נפקרן מלך אחד לילה ר"ל נרין נוחת הפסח מכאן ולמי ממכן[ד] אבל מטעמא דנפקרן כמלוחו למקום המוחר לו לא היה נרין לילה אלא אפי' יום ר' נמי דפרק כל נגות (לקמן דף ל:) נמי הא דפרין לשמואל מלינה דרבנן לטולמל מגב לקרפף:

קרפף שנפרץ במלואו לחצר חצר מותרת וקרפף אסור. ושלח נפרץ נימי מעבר למיהר מעבר חלר נמי לתורה ויקשה למלר"י דעל כרחך בקרפף נימי פחמים לחיי מדקתמרי הואיל וחויר מחיקה מיירמו ל"ב הוה ליה למיכה יומר הרבה על פי שנים בכתובה חה לפ"ע מלינו שום שגג למוי"ב[ה] וי"ל דבמקום שנפקרה לה חוי יומר מעבר אבל מכאן ואילך מחמתמא ומולכם ל"ע נים פחמים לה שריעה מלכה יומר על פי שנים בחמה אבל במקום פחות מבית סאין שקרקפף גדול מן המלר ומדקתני ליקור בקרפף ג"מ דמר"ש פחים למקום שחי רשויות לה מיחסר אלא מקום יחור לחר לבמקום מחיות בחמלר לה לחר ובקרפף אבל ולא חני לחמרי לבמקום מחיות לבחלר לה לחר ובקרפף גיפופי כרבנן והא דלא לחמרי לבקרפף מקום יחור לחר לבמקום מחיות בחמלר לה לחר ובקרפף אבל ולא חני לחמרי לבקרפף לחי הוה לחלר שום שגג לחמרי[ו] ור"ל דבמקום שנפקרה לה חוי יומר מעבר אבל מכאן ואילך מחמתמא ומולכם ל"ע נים פחמים לה שריעה מלכה יומר על פי שנים בחמה אבל במקום פחות מבית סאין שקרקפף גדול מן המלר ומדקתני ליקור בקרפף ג"מ דמר"ש פחים למקום שחי רשויות לה מיחסר אלא מקום יחור לחר לבמקום מחיות בחמ

מעבר לכיוה מחוצה צריתיתא. פי' רש"י לא הכיר לערב כולה יחד לפ"ג שהיתה ניר קטנה ואין לקחן (ג) ניר על יחיד מעברין אם טלה וקשין דכפ' בילד מעברין (לקמן דף פ.) תמרין דשל רבים הוא דקתמר רבים כר' יהודה מעבר לכולה מחוץ ערקיסקף לכל אד אחד הוי שיור לתקריב ועיר אל יחד לא כני שיור אם לא שהיתה ניר קטנה קדים אלא אחד מכל רבים היתה (ג) ולעיל (ו:) נמי משמע שהיתה של רבים גבי לחולי דמחתת דלמר אילמלא לחולתי נעולות בלילה הוי הניר עליה משום רה"ר שמעת דהיו שם ס' רבוא מ"מ אי לאו משום פירי דמרי היו יכולין לערב כל העיר יחד והיו מטיירי ר' לויטן לר' יהודה אי אלא חיירות לר' שמעון:

רבי הידי. פירש הקונטרס דממחת עיר שאין לה חומה ועשו ממיה נרתקי מבוחות לכל לי לשמור גדעיהן ולא מצינ ממיה להעלרף המבוחות ועשוס כל העיר כאחת לפי שהיקף לו נעשה בעבור העיר אלא לשמור פירות דכי מרי ומשמע אר"ל שהוקף קודס יעוב העיר דאס הוקף אחרי כן לו נעשה גס בעבור העיר והוו ממיה מעליית וקשיל לישנא משמע אחס נפלוקה אחס לפי הפירוש דהוי ממיה מעליית ולפי הקונט' אף אס לא היה הפיקה לו היה ניחר ליון להוקף ולבסוף יש ועוד מה שפי' בקונטרס דממחת ליס לה חומה לו הוקף לאחר לעיל[ד] מכולו דממחת אלמלא לחולתי נעולות בלילה ובלאס חומה מקפת חומה היה יכולין לעבר יחד לו אלא פירות דכי מרי שהיתה בין ערבת לאחר המניי והיתה יכולה מצים אחים ומעמיד [ה] ולא היו יכולים לעבר מערבת לערבת לפי שלא היו יכולין לטלטל מזה לזה להפירות הוי קבוף יותר מבים אחים ולא לחי לבריח לדבי אמר רב חונא ב' מחצלות שיש בפתח אחד ולא היו יכולין לסלקן אלא כאחת ואין לו אלא אחת ומשכיר אחת לשנים ומשכיר אחת לשלשה נותן

ודוחה, אי אותו קירוי שעשו בקרפף היה דעבידא כאכסדרא, דאז עובי פי התקרה כלפי הארץ דשייך לומר פי תקרה יורד וסותם, ה"נ דאף רבה מודה לרב דאמרינן פי תקרה, ומותר לטלטל לקרפף, כיון שנעשה כשני קרפיפות. הכא במאי עסקינן דפליגי, דעבדה לקירוי כי אורזי"א כייציע העשוי קירוי משופע, ובזה פליגי דלרבה בכה"ג אף לרב לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם, אבל ר"ז סובר דאפ"ה אמרינן.

אמר ר' זירא אע"ג דסבירא לי לעיל דאין אויר קירוי מיתרו מ"מ ומודינא בקרפף שהוא של בית סאתיים בצמצום, דבעלמא כיון שאינו גדול מבית סאתיים מותר לטלטל בו, שנפרץ במילואו לחצר שאסור לקרפף בטלטול מ"ט הואיל ואויר חצר מיתרו ומצטרף אליו להגדילו ליותר מבית סאתיים, והיינו דלעיל התיר כיון דס"ל פי תקרה יורד וסותם, אבל הכא ליכא תקרה לכן מצטרף. מתקיף לה רב יוסף וכי אויר המותר לו אוסרו הרי היה מותר לטלטל מן הקרפף לחצר כיון דס"ל כר"ש דאמר שב' רשויות העשויין מכמה אופנים של היקף מותרין בטלטול מזה לזה, וא"כ מה לי שנפרץ במילואו לחצר הרי מותרין בטלטול מזה לזה, ואם תרצה לאוסרו משום שמצטרף לקרפף לעשותו יותר מבית סאתיים, זה אינו, דהא כל חצר מקפת לדירה הוי ולא איכפת לן בגדלה. א"ל אביי לרב יוסף כמאן קושייתך כרבי שמעון דלדידיה הוי החצר אויר המותר לו, דאילו לחכמים אסור לטלטל מזה לזה וא"כ כשנפרץ במילואו אסור לטלטל בקרפף, לר"ש נמי הא איכא אויר מקום מחיצות שנפרצו, דכיון דמיירי בכית סאתיים מצומצמות א"כ אויר שעליהם עמדו המחיצות משלימות את הקרפף ליותר מבית סאתיים, ולכן הודה ר"ז שאסור לטלטל דאמר רב חסדא קרפף שנפרץ במילואו לחצר, חצר מותרת בטלטול וקרפף אסור, ומוכיח כפרושו, דאם תמצי לומר דחצר מ"ט מותרת הוי פרוצה לקרפף שאסור, משום דאית ליה גיפופי - אגפים, היינו שמתוך החצר לכיוון הקרפף יש שני צידי מחיצה מב' צדיו, ולכן לגבי החצר החלק הפרוץ נחשב כפתח דמיירי שאין בו עשר' והוי רוח זה סתום ומותרת בטלטול, אבל הקרפף אסור, דכיון דסבר רב חסדא כרבנן דאסרי בטלטול בחצר וקרפף מזה לזה והרי הקרפף פרוץ במילואו לחצר האסורה לו לכן אסור', זה אינו והא זמנין דמשכחת לה איפכא שהחצר נפרץ במילואו לקרפף, ויש לקרפף גפופי ואין שם פירצה יותר מעשר, דקרפף מותר משום גפופי דנחשב כסתום כדביארנו לעיל, וחצר אסור דפרוץ במילואו לקרפף האסור לו כרבנן, ואמאי פסיק ונקיט שריוחא בחצר ואיסורא בקרפף, לימא הכי, קרפף בית סאתיים הסמוך לחצר ונפרץ א' מהם במילואו לחבירו הוא אסור וחבירו מותר. אלא מדנקט הכי שמעינן בהדיא דסבר כר"ש דקרפף וחצר רשות אחת הם, ולכן דווקא קרפף אסור וחצר מותרת, משום דאמרינן זה קרפף אויר מחיצות מייתרו שנחוושף לו שטח זה ועושהו יותר מבית סאתיים וזה חצר אין אויר מחיצות מייתרו, דכיון שיש בחצר דיורין לכן לא ייאסר ע"י יותר מחיצות, כר"ש.

ההוא בוסתנא שלא הוקף לדירה והיה יותר מבית סאתיים, דדהי סמוך לגודא דאפדנא שהיה סמוך לכותל טרקלין שהוקף לדירה והכותל חוצץ בין שניהם, וכשהיה הכותל קיים היה גם הפרדס מותר מחמת אותו הכותל של האפדנא שהוקף לדירה, דקיי"ל דכל שיש בקרפף כותל א' שהוקף לדירה כהכי סגי לן, נפל אשייתא בדייתא כותל חיצוני דאפדנא היינו נפל אותו הכותל"ב שמחמתו היה נקרא הפרדס מוקף לדירה, כבר רב ביבי למימר ליסמוך החצר אגודא גוייתא על כותל פנימי של טרקלין, שמעתה הוא הסוגר את הפרדס מרוח רביעית", א"ל רב ספי לרב ביבי משום דאתו אתם למשפחותיכם ממולאי מקוטעים, בני עלי הכהן, שמחמת קללה שנתקללו היו מתים בצעירותם" אמריתי מילי מוייאתא, דברים מקוטעים בלא רגלים", הנך מחיצות לגואי עבידן לתוך הבית לבראי לפרדס לא עבידן, ונהי דאין כאן פירצה שהרי הכותל סותמו" מ"מ היקף לדירה גם אין וכיון דהוא יותר מבית סאתיים אסור בטלטול. אבל הכותל החיצון גם לצורך הבוסתן נעשה, וכיון שהיה בטלטול לשמש דירה לאפדנא לכן נעשה לדירה גם לפרדס, אבל אלו הכותלים לא נעשו כלל לצורך הפרדס שהרי כשנעשו היה את הכותל החיצון לצורך שניהם".

ההיא אבוורנקא כמין חופה או אכסדרה שהיו עושים השרים בתוך פרדס שלהם סביב אילן המיצל, כדי שינוחו שם בצניעות" דהוה ליה לדיש גלותא בכוסתניה בפרדסו. אמר ליה לרב הונא בר חיננא ליעביד סר תקנתא דלמחר נאכול נהמא התם שהפרדס דינו כקרפף שלא הוקף לדירה, ואף שהאבוורנקי שימש לדירה, מ"מ אותו אבוורנקי נבנה לאחר שהקיפו את הפרדס, שכן הדרך להקיף הפרדס ואח"כ לנוטעו והאבוורנקי בונים סביב האילן אחר שגדל. וכשם שקרפף ש'הוקף ולבסוף פתח' אינו חשוב מוקף לדירה" כן קרפף שהוקף בלא שהיה שם דירה ובסוף יישבוהו בבית דירה אינו חשוב על ידו מוקף לדירה ואסור עדיין לטלטל כו. וביקש ריש גלותא מרב הונא בר חיננא שיעשה תיקון להתיר להוציא לחם מביתו אל האבוורנקי. אזל עבד קנה קנה פחות משלשה מפתח הבית עד האבוורנקי ומחיצת קנים זו חשובה כהיקף לשם דירה" אזל רבא שפתוח לה פתח הבית", ונמצא מוקף לשם דירה".

א. כך פירש"י (ד"ה וכמ"ל). אמנם בערוך פי' כתוס' רנרסיון 'ערסלא' והיינו פרוצה מג' רוחותיה כמטה והן תבלין המחותין מאילן לאילן והשוטר שוכב עליה בלילה וישב בצילה ביום, וזה לפמ"ש תוס' לעיל דאכסדרא היינו שפוקפק מכמה רוחות (ולא כרש"י), וכ"מ ש (ד"ה פי) דזה כוונת הכמ' אי דעבידא כאכסדרא ה"נ. ב. והיכא דהוי מהתורה רה"י גמור כגון שמוקף מחיצות אלא שחכמים התירו בקרפף ביותר מבית סאתיים, כזה הקילו בפי תקרה אף שפיר בשיפוע. ראה עכוה"ק (סוכה כ: ד"ה ואביאור הגר"א פי' נפ"ב ד"ה ואפ"ה). ג. רש"י (ד"ה ותותיבת). ד. אבל החצר מותרת מפני שיש לה גיפופי [שני חלקי מחיצות משני צידיו] דהחצר לא נפרצה במילואו לקרפף, וגם אין שם פרצה ביותר מעשר. ה. רש"י (ד"ה שנפרץ). ריטב"א. ו. רש"י (ד"ה יש) ראה כתוס' תוד"ה, רשב"א. שהקשו דאי כשאין בפרוצה עשר והקרפף פרוץ במילואו ואפ"ה הוא לכה"פ בית סאתיים, א"כ יוצא דאורכו יותר מכמה פי שנים לרוחבו ואפ' קודם שנפרץ היאך היה ניתר, ותי' דבמקום שנפרץ הי' רוחבה עשר אבל אח"כ מרחיב בהולך. והריטב"א תי' בשם הר"ד משה כ"ד שביאור ד"ל דמירוי שיש שם שומירה ובית דירה דכי היכי דמחיר לרי יהודה בן בבא עד בית סאתיים ה"ה לידיון דמחיר אורכו יותר מפי שנים ברוחבו, וכ"כ הר"ן. ז. והא ליתא הקרפף בגיפופי החצר משום לחי, תי' הרשב"א דקסבר נראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נידון משום לחי. א"נ בשנכנסין כחלי הקרפף לתוך החצר. א"נ בשכחלי החצר יתרין על ד' אמות דלדעת הראב"ד (שבת פ: ד"ה לחי) אינו נידון משום לחי. וכ"כ הריטב"א. עוד כ' הריטב"א בשם י"מ, דקרפף שלא הוקף לדירה לא משתרי בלחי וסכים. וכ"מ במאירי (עירובין ופסחים). ראה בחי' רעק"א בשו"ע (סוף סי' שנ), ובתוי"ט (פ"ב מ"ב). ח. ריטב"א. ט. רש"י (ד"ה לן). דאילו לחכמים עדיין יאסר, דק' רנקטינן במסקנא דבב חסדא כר"ש ס"ל. י. ב"ב הריטב"א. וכן משמע לשון רש"י שלפנינו (ד"ה שבית המסכת) וכ"ה באו"ז ובתוי"ט. אמנם המאירי כ' דמירי בשהוקף לשם דירה, עיין בדש"ש ובחוי"א (פ"ב מ"ב). יא. לעיל דף כד. יב. ד"ל הריטב"א: והכל ענין אחד כי האפדנא היה אחד מרופני החצר. ולפיכך זה הכותל נקרא כותל חיצון של האפדנא לגבי חצר. יג. כך פירש"י (ד"ה ואח"כ). אמנם התוס' (ד"ה אמר) פירשו דמירי שהכותל החיצון (הסמיך לפרדס) היה פתוח קודם להיקפו והיה עשוי לשם דירה, ועשה כותל זה רחוק ד' מכותל הטרקלין, ונפל החיצון, ושבר רב כיבי דכיון דפעם אחת היתה מוקפת לדירה אע"פ שנפלה שוב, הואיל ופתוחה לאפדנא ואע"ג דפתח האפדנא היה לאחר שהוקף מ"מ לא יצא מהיתר. יד. רש"י (ד"ה מחמת) מהא דד"ה (יא). אמנם התוס' ביבמות (פ: ד"ה המוליאין) פי' בשם ר"י שנקראו כן ע"ש מקומם שנקרא ממולא כדאמרי' בפרדס (כלי ח"ב פ"ט מ"ד) דר"ש איקלע לההוא אתרא דשמיה ממולא חונני דהוו שחורי הראש אמר להו מדציית עלי אחתן לכו ועסקו בתורה. וכ"כ הריטב"א, והרשב"ם (ד"ה ואין) ותהי"ד בכ"מ (קנ"ב). בשם ר"ת. טו. רש"י (ד"ה המולאין). טז. ראה ברשב"א שדייק מדברי רש"י אלו דסובר דאע"ג דהכותבנא אפדנא מותרת והיכי דמי כגון דלא נפרצה ביותר מעשר ויש לה גיפופי, וזה ללא כהריטב"א שכתב דגם האפדנא אסורה כיון שנפרצה למקום האסור לה. יח. ריטב"א. יט. רש"י לקמן (ד"ה לחי ורי"ט). יט. בדיעל כד. כ. רש"י לקמן. וראה בילקוט בראורים שהבאנו פירוש הראשון בדש"י רשיטת הראשונים. כא. בדיעל כד. כב. ריטב"א וראה עוד בילקוט בראורים.

שלפינהו עקר את הקנים. כוונת רבא היתה להקל שאין צריך כדי להתיר הטלטול בקנים אלו, שהאבוורנקי הבנוי בתוך הפרדס מחשיב הפרדס כמרקד לדירה, ואף ש'הוקף ולבסוף פתח' אינו חשוב כמוקף לדירה, סבר רבא ד'הוקף ולבסוף ישב' מועיל להחשיבו כמוקף לדירה[א]. **אזל רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע נקטינהו מבתריה** לקחו הקנים מאחרי רבא כדי שלא יחזור רב הונא בר חינא ויקבעם חזרה.

למחר כשרצו לטייל ולאכול בבוסתנא[ב] **איתיביה רבינא לרבא**, **עיר חדשה** המוקפת חומה ואינה מיושבת כולה כבתים עד החומה מודדין **ה**ה תחום שבת אלפיים אמה **מישיבתה**, ולא מהחומה, שאין חומה זו חשובה חומה לעשות כל העיר כד' אמות ולמדוד תחום שבת אחריה, כדלהלן. **וישנה מחומתה. איזו היא חדשה ואיזו היא ישנה, חדשה שהוקפה ולבסוף ישבה** שישיבתה חדשה כלפי היקף החומה. כיון שבשעת היקף החומה לא היתה העיר מיושבת בבתים, אינה חשובה חומת העיר למדוד תחום שבת ממנה. **ישנה ישבה ולבסוף הוקפה** ישיבת הבתים ישנה כלפי היקף החומה. ומוכח מכאן שאף 'הוקפה ולבסוף ישבה' אינה חשובה כמוקפת לדירה, **והאי נמי כהוקפה ולבסוף ישבה** דמי ואינה חשובה כמוקפת לדירה, והיה צריך לתקן במחיצת הקנים כמו שעשה רב הונא בר חינא.

גם רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע שסייעו לרבא בעקירת הקנים, למחר נתנו דעתם ונזכרו הלכה שלא טוב עשו, שאף אם נסבור כרבא שהוקף ולבסוף ישב מהני להחשיב ההיקף כמוקף לדירה, מכל מקום מחיצות האבוורנקי כלל אינם חשובים כמוקפים לדירה ומהטעם שיבואר[ג]. **אמר ליה רב פפא לרבא, והאמר רב אפי מחיצות אדרכלין** בנאים העושים מחיצה סביבותיהם לאכול שם עראי ולעשות מלאכתן בצינעא[ד] **לא שמה מחיצה, אלמא כיון דלצניעותא עבידא לה** שאינם עשויים להשתמש לדירת קבע אלא להסתירם מהעוברים ושבים **לא הויא מחיצה. הכא נמי כיון דלצניעותא עבידא** שאין מחיצת האבוורנקי עשויה להשתמש בהם לדירת קבע אלא לאכול שם דרך עראי ואקראי ושלא יראום העוברים ושבים **לא הויא מחיצה.**

טעם נוסף שלא להחשיב את מחיצת האבוורנקי כמוקף לדירה **ואמר רב הונא בריה דרב יהושע דרבא, והאמר רב הונא מחיצה העשויה לנחת** להניח שם הכלים ולא להשתמש בה לדירה, **לא שמה מחיצה, דהא רבה בר אבוה מערב לה לכולה מחוזא ערסייתא ערסייתא משום פירא דבי תורי** מחוזא היתה עיר העשויה שכונות שכונות ובהם הרבה מבואות, וכין שכונה לשכונה היה מבוי מפולש שבו היתה שוחה עמוקה מלאה בגרעיני תמרים למאכל הבהמות. מעיקר הדין עיר קטנה שאין בה ששים רבוא ניתן לערב את כל העיר להתיר לטלטל מן הבתים לחצירותיה[ה], אך זאת בתנאי שהעיר כולה מוקפת חומה.[ו] במחוזא בין שכונה לשכונה היו מבואות מפולשות, וא"כ כל שכונה פרודה מחבירתה ואי אפשר לערב העיר כולה יחד, אלא שבראשי המבואות עשו מחיצה כדי לשמור הגרעינים, וסבר רבה בר אבוה שלא ניתן להחשיב מחיצה זו כהיקף לדירה משום הכלל דלעיל **שמחיצה העשויה לנחת לא שמה מחיצה**[ז]. **והא פירא דבי תורי כמחיצה העשויה לנחת דמיא** וגם האבוורנקי לא נעשה אלא בשביל להניח שם לבושיהן שפושטים ושאר כלי תשמישיהם, ואינה חשובה מחיצה כדי להחשיב כל היקף הפרדס כמוקף לדירה.

מכת קושיות אלו הוצרך רבא לחזור מפסקו ולאסור הטלטול בפרדס, ועל כן קרי עלייהו **ריש גלותא 'חכמים המה להרע ולהיטיב לא ידעו'** אחמול כשרבא עקר הקנים לא ידעו הם להטיב והחזיקו דבריו, ואילו עתה נעשו חכמים להרע ולאסור הפרדס.

אמר רבי אלעאי שמעתי מרבי אלעזר ואפילו בית כור: מתניתין דלא כהנניה קבלת ר' אלעאי מר' אליעזר שונה מקבלת חנניה ממנו[ח]. **דתניא חנניה אומר ואפילו היא ארבעים סאה כאפסרטיא של מלך** כרחבה שאחורי ארמון המלך שאינה מוקפת לדירה ובני חצר המלך מטיילים שם, ומכל מקום חשוב מקום זה כחצר וכדלקמן, וכן כל היקף בגודל איסטרטיא הנ"ל מותר לטלטל בה ואע"פ שלא הוקפה לדירה. **אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו, שנאמר 'ויהי ישעיהו לא יצא (אל) חצר התיכונה'** ופירוש הפסוק שאחר שהתנבא ישעיהו 'צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה' התפלל חזקיהו על נפשו ובעוד שלא הספיק ישעיהו לצאת אל החצר התיכונה נאמר לו לשוב ולבשר לחזקיהו שתפלתו התקבלה. וחצר התיכונה משמעותה החצר האחורית, שאם הכוונה לחצר שלפני הבית היה לו לומר החצר החיצונה[ט], וגודלה של חצר זו נדרשת מה **שכתיב 'העיר' וקרינן 'חצר', מכאן לאיסטרטיא של מלך שהיו כעיירות בינוניות** ונלמד דאף שהיו גדולות כעיר בינונית מכל מקום חשובה כחצר, ומכאן נלמד לכל חצר שלא הוקפה כדירה שאין גודלה עולה על עיר בינונית שמותר לטלטל בתוכה. **במאי קמיפלגי מר סבר עיירות בינוניות הויין בית כור ומר סבר ארבעים סאה הויין.**

וישעיהו מאי בעי התם והלא אין דרך היציאה מחצר זו[י], **אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מלמד שחלה חזקיה והלך ישעיהו** 'הושיב' **ישיבה על פתחו** שלא יהיה רשות למלאך המות ליכנס שם, וכיון שבשעת שלום אין למלאך המות רשות להלך במקום שמצויין בני אדם, בהכרח היה צריך ליכנס דרך החצר האחורית ועל כן הושיב שם ישיבה[יא]. **מכאן לתלמיד חכם שחלה שמושיבין ישיבה על פתחו. ולאו מיתתא היא** אין לעשות כן לתלמיד חכם בעלמא[יב]. **דילמא אתי לאינרויי ביה שטן** מתוך שיראה שהתלמידים מתגרים בו יתגרה הוא בהם ובחולה[יג].

זכן שמעתי היסנו אנשי חצר ששכח אחד ולא עירב ביתו אסור להכניס ולהוציא לו אבל להם מותר. **וברור** שהמשנה מדברת באופן שהשוכח ביטל את רשותו לשאר בני החצר, שאם לא כן היה אסור לבני החצר להוציא אפילו מבתיהם אל החצר, שאין החצר מיוחדת להם אלא גם לשוכח. ואחר שביטל הרי הוא נעשה כאורח אצלם ואינו אוסר עליהם מלטלטל בחצר. רבי אלעאי מוסיף בשם ר"א שלבני החצר מותר להכניס ולהוציא גם מביתו של השוכח, כיון שהמבטל רשות מבטל אף את רשות ביתו אל בני החצר. אמנם הוא עצמו אסור **לטלטל** מביתו אל החצר, ואף שמבתי האחרים מותר לו להוציא אל החצר כשאר כל אדם הנכנס לחצר חבירו שמותר לו להוציא ולהכניס כיון שהרשות שייכת לאדם אחד, מ"מ כיון שמה שביתו אינו אוסר הוא משום הביטול שביטל להם את רשותו, אם היה חוזר ומכנים או מוציא הרי הוא מחזיק שוב בחצירו להיותו כשלו, ואוסר על בני החצר להוציא אף מבתיהם אל החצר[יד]. **והתנן ביתו אסור להוציא ולהכניס**[טו] **ולהן** ואילו במשנתינו מבואר דלהם מותר להוציא ולהכניס מביתו. **אמר רב הונא בריה דרב יהושע אמר רב ששת לא קשיא**

א. תום'. יראה בילקוט ביאורים. ב. ריטב"א. ג. ריטב"א. ד. ריטב"א. ה. כדלקמן[ו]. ו. רש"י. וראה עוד בילקוט ביאורים. ז. הריטב"א בשם פרוי. וביאר בנאון יעקב דהוקשה לו שהרי רי אלעאי יחזיקה היא, ואינו כהולהי חנאי. וראה שם עוד מה שכיאר. ח. רש"י. ט. רש"י. י. בנאון יעקב כתב שצריך לגרוס להושיב ישיבה על פתחו. שהרי הפסיק אומר שביעד שלא הספיק לצאת אל הצד התיכונה וכבר נאסר לו שהפלת חזקיהו נתקבלה, וא"כ שוב לא צריך להושיב ישיבה. יא. מהרש"א. ובנאון יעקב כתב דאה"נ ישעיהו אנה להושיב ישיבה על כל הפתחים, אלא שקודם פנה אל החצר התיכונה. יב. ריטב"א, וכתה פתרון סדוע ישעיהו הושיב ישיבה. וכמהרש"א כתב שחזקיהו ככר נגזר דינו ולכן לא חשש ישעיהו להושיב ישיבה. וביאר בהגהות ראפ"ה דמה שהושיב ישיבה לפי זה הוא משום חיי שעה. וראה שם עוד ביאור. יג. רש"י, ופרטי הדינים מבוארים לקמן בפרק הדר (מג:). וראה בילקוט ביאורים שעם נוסף מרוע אסור לו להכניס ולהוציא.

ולא מצאתי לי חבר. הייט דיוקא בתלמידיו דתניין בכל שעה (פסחים דף לט.). על שכחתי אגל ר"ל בן יעקב והלה לבדכי לי נמי לא מצא מבר שמעא מר"ח קמיה:

אצוותא הדדייהו. פירש בקונטרס פיב עבה הגדל בהקדל ומכרך ועולה כלולני גפנים ואין נראה לר"י דנפי כל שעה (פסחים דף לט.). תימרי מה מלה מין זרעים לף מרוב מין זרעים והתם ממרין דמחמיעל מלומת דתיקלא ותפקר הון כ' מינין ושיכין נכרכין קניב הקהל:

הדרן עלך עושין פסין

בכל מערבין. פיי נקונטי עירובי תלרות ותחומין ואין נראה דבעירובי חלרות בעינן שם למיל פלמת בפרק הלד (לקמן דף פה:) וכל הפי פירקא מוכח דאייכי בתחומין:

ולכהן בבית הפרס. וח"ת בפסחים (דף לג.) תמר מוזן ומלוכלך וביש הפרס בעשיי פסח לף בעמידו דבייכים במקום כרם פירות לף בעמידו דבייכים לעומתו מעזה לחיכל כרם לף יעשה פסח וכתל משמע דאפיי בשביל עירוב לף בעמידו דבייכים והתם ס"ל דאפיי בשביל עירוב לף בעמידו דבייכים במקום כרם אסור ואין לומר דהכא שנקניה לקין וממחר לף יש עשה כשעורה טמא בהיה בשביל יהודה לירי לף רוצה לעבור ור"ש מפי בודקין לף רוצה לעבור ור"ל הכא לקמיהן התם ללף בעמידו דבייכים במקום כרם הייט משום לחיכל נמי כרם לעוסי פסח כעומאה ולבך דיקא לעשי פסח לף בעמידו דבייכים אע"ג לחיכל כרם כיון דאי לף בעביד (ז) נמי פסח לחיכל כרם חבל אין בודקין לאוכלי תרומה אף על גב לליכל כרם לאוכלי תרומה כעומאה כיון לחיכל מיהא בעמידו דבייכים והכי אמרינן נמומר נקדש (מנחה דף סה:) לעשי פסח לף בעמידו דבייכים במקום כרם פי' אפי' במקום כרם לאוכלי תרומה בעמידו דבייכים במקום מיהא פי' אף על גב לליכל כרם אלא מיהא כדפריטית אבל כרם דעומאת כהן ליכא כרם אלא לגבי העמידת כהן בעמידו דבייכים במקום מלוה לאפי' לס מערבין לדבר הרשות (ב) מתרומת דמלמת הוא לערב לגבי מלוה כעומאה נפ' פיקד משמתפין (לקמן דף פב.) ובמלוה רבה אפי' בלא ניפות התירו כעין ללמוד מורה ולישב לפשה ולדון ולעבור עליהם כדי להציל מידם כדאמר בפמ' ע"ג (דף יב.) ובפרק מי שהוליאוהו (לקמן דף מ.) דמגלה מייתי התם הא לכל יהודה משמע דבלא ניפות אפילו בשעת מלוה ולא נקט אחריני דמשום כבוד הבריות התירו לעשות בעומאה דרבנן כמי שעמדו (נכרכות דף יט:) גבי מדלגין הייט ע"ג מרגוזות מפני

הוא גבי אחריני אבל ליה רבנן: ולישראל בתרומה. להא מילי דמזון בר, ומעמא דמזון בר בעינן, ובגמרא[ב] מפרש מאי טעמא לף פלוג תומטום אין למיל: ולכהן בבית הפרס. מאי ניהו תומטום דאמר לה בעינן, ובגמרא[ב] מפרש מאי טעמא לף פלוג תומטום אין למיל ומשקליה התם, אע"ג דבעינן דמזון בר, מיימין עירוב לכהן בבית הפרס, אע"ג דבעינן דמזון בר, מיימין לכהן בבית הפרס, דאפילו הכי לא בעי מזון בר, דמיימין עירוב

הא רבי אליעזר הא רבנן שבמשנתינו אמר ר' אלעאי ששמע כן מר"א ובאמת רבנן חולקים עליו. ובביאור מחלוקתם, כשתימצי לומר, דברי רבי אליעזר המבטל רשות חצירו רשות ביתו ביטל ואף שאינו מפרש, שהרי המשנה בעל כרחנו מדברת כשאינו מפרש שאם היה מפרש לא היו חולקים רבנן על ר"א, לרבנן המבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל ועי"כ ביתו אסור גם להם להוציא ולהכניס שהבית רשות נפרדת לו כלפי החצר שהיא רשות לכולם. ומקשה הגמ' פשיטא שכסברא זו נחלקו ר"א ורבנן, וא"כ מדוע הדגיש רב ששת לומר כשתימצי לומר דמשמע שצריך לדקדק היטב בטעמיהם? אמר רחבה אנא ורב הונא בר חיננא תרגימנא ביאורו את חידושו של רב ששת, לא נצרכא אלא לחמשה שערין בהצר אחד ושכח אחד מהן ולא ערב וצריך השוכח לבטל את רשותו לשאר בני החצר. לדברי רבי אליעזר כשהוא מבטל רשותו אין צריך לבטל לכל אחד ואחד, לרבנן כשהוא מבטל רשותו צריך לבטל לכל אחד ואחד דכשם שנחלקו אם המבטל חצירו בסתמא ביטל גם רשות ביתו, הרי דלר"א המבטל ביטל בעין יפה את כל רשותו ואף ביתו, ולרבנן לא מבטל בעין יפה אלא את מה שפירש, וגם כאן אף שלא פירש שמבטל לכל בני החצר, לר"א אמרינן שביטל לכל בני החצר שבעין יפה הוא מבטל, ולרבנן לא ביטל אלא מה שפירש, וביטול לאחד מבני החצר לא יועיל שעדיין רשות השוכח אינה שייכת לשאר בני החצר שלא ביטל להם. ואף שאותו אחד שביטל השוכח רשותו אליו עירב עם שאר בני החצר, מכל מקום לא היה בדעתו גם על חלק השוכח, כיון שלא ביטל את רשותו אליו אלא רק אחר כניסת השכח[1]. וזה חידש רב ששת במה שאמר לכשתימצי לומר שתרייץ היטב במחלוקתם ותמצא שחולקים אם המבטל בעין יפה מבטל וחלמד מזה לנדון אחר[2]. במאן אזלא הא דתניא חמשה ששרון בהצר אחד ושכח אחד מהן ולא ערב, כשהוא מבטל רשותו אין צריך לבטל לכל אחד ואחד. במאן כרבי אליעזר.

רב כהנא מתני הכי כפי שהובא למעלה, שרב ששת אמר רק כשתימצי לומר, ובאו האמוראים אחריו ופירשו את דבריו. רב טבי מתני הכי כמבואר להלן שרב ששת אמר את דינו בפירוש על מקרה זה, במאן אזלא הא דתניא חמשה ששרון בחצר אחד ושכח אחד מהן ולא ערב, כשהוא מבטל רשותו אינו צריך לבטל לכל אחד ואחד. כמאן, אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת כמאן כרבי אליעזר.

בביאור מחלוקת ר"א ורבנן. אמר ליה רב פפא לאביי, לרבי אליעזר שמבטל גם רשות ביתו בסתמא אי אמר לא מבטילנא שפירש שאינו רוצה לבטל את ביתו. ולרבנן שאינו מבטל רשות ביתו בסתמא אי אמר מבטילנא, מאי. וביאר צדדי הספק בטעמא דרבי אליעזר משום דקסבר המבטל רשות חצירו רשות ביתו ביטל אנו דנים שכן הוא כוונתו, והאי אמר אנא לא מבטילנא, או דילמא בטעמא דרבי אליעזר משום דבית בלא חצר לא עבידי אינשי דדיירי וכיון שביטל את חצירו ואסור לו להשתמש בו, אין לו שוב צורך בדירת ביתו, וכי קאמר לא מבטילנא לאו כל כמיניה, אף על גב דאמר דיירנא לאו כלום קאמר. ולרבנן אי אמר מבטילנא, מאי טעמא דרבנן, משום דקסברי המבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל אנו דנים שכן הוא כוונתו, והאי אמר מבטילנא, או דילמא טעמא דרבנן משום דלא עביד אינש דמסלק נפשיה לגמרי מבית וחצר והוי כי אורח לגביהו, והאי כי אמר מבטילנא לאו כל כמיניה (קאמר) דבטלה דעתו אצל כל אדם שאינו עושה כך[3]. אמר ליה בין לרבנן בין לרבי אליעזר, כיון דגלי דעתיה גלי שאין מחלוקתם אלא כשאינו מפרש מה היא כוונתו, אך כשמפרש הולכים אנו אחר דבריו.

וכן שמעתי ממנו שיוצאים בערקבלין בפסח: מאי ערקבלין, אמר ריש לקיש אצותא חרזיאתא סיב הכרוך סביבות הדקל בכריכות הרבה כמחרוזת[4]. וסובר ר"א שיוצאים בו ידי חובת מרור שיש בו טעם מרור[5].

א. רש"י והום', וכמסקנא בגמ' לקמן. ב. רש"י. ג. רש"י עפ"י נמ' לקמן (נ:). ד. רש"י. וביה"ב א' כתב דהדיוק מרבוי רב ששת הוא בכמה שאמר רשות ביתו ביטל ולא אמר שמבטל, הרי שהמחלוקת היא בכוונת המבטל וא"כ ניתן ללמוד לדין זה. ראילו פהמשנה היה אפשר לומר שהמחלוקת הוא ברין כמבואר בהמשך הגמ'. ה. וראה בילקוט ביאורים האם ספק זה שוה לפשיטות רב ששת לגיל שהובר הלחי בדעתו. ו. רש"י. וראה בילקוט ביאורים. ז. וראה בילקוט ביאורים סברת רבנן החולקים.

השמטות

המשך עמוד יד:

רב רחומי מתני הכי, אמר רב יהודה בריה דרב שמואל [בר שילת] משמיה דרב, אין הלכה כרבי יוסי לא בהילמי ולא בלחיין. אמרו ליה לרב רחומי[א] בלשון תמיהה - אמרת. אמר להו, לא, חזר בו ולכן כפר בדבריו הראשונים[ב]. אמר רבא, האלהים - בשבועה[ג] שאמרה, וגמרינא לה מיניה. ומאי שמעא קא הדר ביה רב רחומי, משום דרבי יוסי ניסוקו עמו - פירושו עמו[ד] שמביא טעמים וראיות לדבריו ככל מקום[ה] [מלשון, נים וקו, שהוא דבר ישר נקו המשקולת[ו]], ולכן הלכה כמותו אף כנגד רבים[ז].

אמר ליה רבא בר רב הנן לאביי, הילכתא בשיעור הלחי מאי. אמר ליה, פוק חזי מאי עמא דבר - מה נהגו העם, והרי כבר נהגו להקל בלחי משהו[ח].

איבא דמתני לה אהא. השותה מים, רק אם שותה אותם לצמאו[ט] אומר שהכל נהיה בדברו לפניהם, ואחריהם אינו מברך כלל[י]. רבי טרפון אומר, מברך לפניהם[יא] בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שבראת. אמר ליה רב חנן לאביי, הלכתא מאי. אמר ליה, פוק חזי מאי עמא דבר ונכר נהגו לברך לפניהם שהכל ואחריהם בורא נפשות רבות[יב].

המשך עמוד טז:

מקיפים בקנים וכו'. בשיירא אין ביחיד לא. רבי יהודה שהתיר להקיף במחיצת שתי [-קנים] מבואר במשנה שדווקא לשיירא אך ליחיד לא מועיל כלל, והתניא ר' יהודה אומר כל מחיצות שבת לא התירו ליחיד יותר מבית סאתים ונמצא שער שיעור בית סאתים התירו ליחיד אפילו במחיצה גדולה, כדאמר רב נחמן ואיתימא רב ביבי בר אביי לא נצרכא אלא ליתן להן כל צרכן, ה"נ ליתן להן כל צרכן, שכוונה רבי יהודה במשנה שדווקא לשיירא מתחר כל צרכם, אך ליחיד כל צרכו אסור אבל בית סאתים מותר, וא"כ דברי במשנה ובברייתא שוים.

היכא איתמר דרב נחמן ואיתימא רב ביבי בר אביי, אהא דאמר רב נחמן באו לתרן קושיא שנשאלה: דתנן כל מחיצה שאינה של שתי ושרב אינה מחיצה דברי ר' יוסי ב"ר יהודה, ובפשטות הכוונה שאינה מחיצה כלל, ומי א"ר יוסי ב"ר יהודה הכי, והתניא אחד יחיד ואחד שיירא לחבלים, ומה בין יחיד לשיירא, כלומר שאפילו שליחיד ולשיירא התירו בהקיף חבלים אך עדיין יש הבדל ביניהם, יחיד ניתנין לו בית סאתים, שנים נותנים להם בית סאתים כלומר שלשנים נותנים רק בית סאתים אחד[יג], ג' נעשו שיירא וניתנין להן בית שש דברי ר' יוסי ב"ר יהודה, ואם היו ר' בני אדם נותנין להן שמונה סאין[יד]. וחכמים אומרים אחד יחיד ואחד שיירא נותנין להן כל צרכן, ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי, ומרכא שד' יוסי ב"ר יהודה התיר לטלטל בתוך הקיף מחיצות גרועות. ושם בא היישוב: אמר רב נחמן ואיתימא רב ביבי בר אביי לא נצרכא אלא ליתן להן כל צרכן, שיש לפרש את דברי ר' יוסי ב"ר יהודה במשנה שרק כל צרכם לא התירו, אך שיעור בית סאתים ליחיד, ושיעור שש סאין לשיירא התירו.

דרש רב נחמן משום רבינו שמואל יחיד נותנין לו בית סאתים, ב' נותנין להו בית סאתים, ג' נעשו שיירא וניתנין להן בית ששים, שבקת רבנן ועבדת כרבי יוסי ברבי יהודה, והרי קי"ל שיחיד ורבים הלכה כרבים ומדוע דרש כרבי יוסי ב"ר יהודה. הדר אוקים רב נחמן אמורא עליה חזר והעמיד לפניו מתורגמן שידרוש לפני הקהל בשמו[טו], ודרש דברים שאמרתי לפניכם טעית הן בידי, ברם כך אמרו, יחיד נותנין לו בית סאתים, שנים נותנין להן בית סאתים, שלשה נעשו שיירא נותנין להן כל צרכן, שבשיירא אין הלכה כר' יוסי ב"ר יהודה שהתיר רק ר' סאין, אלא כרבנן שהתירו כל צרכן.

[ממוד יד:] לא. רבינו תנאל ורישב"א, וראה מש"כ הרשב"א. לב. ריטב"א. לג. רש"י (ד"ה ומקיפין), ורמב"ם, מהלכות שבת פ"ד הלכה ט). לד. רש"י (ד"ה ומקיפין). לה. רש"י (ד"ה ומקיפין), ורמב"ם, (מקוה פ"ב הלכה ט). לו. רש"י (ד"ה ומקיפין). לז. ביאורים ר' יעקב קרקא (שו"ת שאגת ארי' סי' מ"ב), והלכה כר' יוסי מהברייתא, וברכא דף ט"ו:). לח. ביאורים הראשונים שאין הלכה כר' יוסי, ס"ל כרב יעקב בר אידי (בסנ), שהלכה כר' יוסי רק כנגד יחיד (הגהות"ל). לט. רש"י (ד"ה ומקיפין) ותוס' (מגילה כ: ד"ה מקיפין) כשם ריח. מ. ולאפוקי מאן דתנקתיה אומצא (כלומר מה שכתב כאן בשם רש"י הוא בטעות, וכן הוא בגליון הש"ס). מא. רש"י (ד"ה ר"ש בשם אבא). בפירושו הראשון כתב שמשמע לפרש שר"ש בא לחייב אף ברכה אחרונה, ודחה את דבריהם. וכן דחו פירוש זה התוס' (כתובות סא. ד"ה ורבי יוחנן) וראה עוד מש"כ הריטב"א. מב. רש"י (מגילה כה: ד"ה הלל).

[ממוד טו:] כ. רש"י (ד"ה כגון נותנין), ריטב"א. המאירי (בפירוש המשנה טו:) כתב שלשנים נותנין ארבע סאין, והב"י (סימן שב) נשאר בזה בצ"ע. כא. רשב"א, ריטב"א (ד"ה ומקיפין), ודלא כתוס' דאי"ש שסבר שלעולם לשיירא נותנין רק ד' סאין. כב. ראה לקוטי ביאורים בגירסת הרי"ף כאן. כג. ראה רש"י (מגילה ה: ד"ה ורבי יוחנן). אמורא. מתורגמן העומד לפני החכם הדרשן.

המשך עמוד יח.

בריאתם נבראו זכר ונקבה[ז]. אלא ל"ד זנב מאי זכר ונקבה בראם הרי בבריאה ברא רק את הזכר. ומשני לעולם אבהדי דר' אבהו דמי כתיב זכר ונקבה בראם דמשמע שניהם בתחילה כנ"ל, וכתיב בצלם אלהים ברא אותו לשון יחיד, ומיישב, בתחילה עלתה במחשבה לבראות שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד[ח].

בשלמא ל"ד מרצוף היינו דכתיב ויסגיר בשר תחתנה היינו תחת פני הנקבה שלקח ממנו, אלא ל"ד זנב מאי ויסגור בשר תחתנה הרי השארו בשלימותו והורידו ממומו, ומיישב אמר ר' זביד ואיתימא ר' ירמיה ואיתימא ר"נ בר יצחק לא נצרכה אלא לסגור בשר למקום התך של זנב, אבל למ"ד פרצוף פשוט שהיה צריך בריאת בשר לסגור על מקום תחך של פרצוף, ולהא ל"צ קרא, אלא למ"ד זנב שצריך לסגור[ט] מקום מועט לזה ס"ד דא"צ בריאת בשר אלא מעצמו יירפא ואפ"ה מתרץ שכדי שלא ישאר כל רושם היה צריך לברוא בשר.

בשלמא ל"ד זנב היינו דכתיב ויבן וגו' את הצלע וגו' לאשה, אלא למ"ד פרצוף מאי ויבן, הרי בנוי ועומד הוא מעיקרא. ומשני לכדר"ש בן מנסיא, דדריש ר"ש בן מנסיא ויבן ה' אלהים את הצלע מלמד שקילקה הקב"ה לחוה בשערה, ועשאה יפה כבנין[י] והביאה לאדם הראשון. ומביא ראיה ששייך בניה בשער[יא] שכן בכרכי הים קורין לקלעיתא קולעת שערות בניתא בנאית.

דבר אחר ויבן ה' אלהים אשר רב חסדא ואמרי לה במתניתא תנא מלמד[יב] שבנאה הקב"ה לחוה כבנין

המשך עמוד יט.

כה', ומזה שהוזכר אש ועצים חזינן שמדבר בגיהנום וקרי ליה הפתה, ואמר שערוך מאתמול עוד קודם בריאת העולם[יג]. ומשני, ההיא לא הוי שם של גיהנום, אלא שכל התפתה ביצרו יפול שם.

וכיון דאתא להכי מבאר גם פתחי גן עדן[יד]. אמר ריש לקיש אם באין ישראל הוא בית שאן פתחו, שפירותיו מתוקן מכל ארץ ישראל[טו]. ואם בצרביא הוא בית גרם פתחו. ואם בין הנהרות הוא כין שתי נהרות מסוימים[טז]. דימסקין פתחו. בבבל, אבוי משתבח בפירי דמשבר ימינא העבר הדרומי של נהר פרת[יז]. רבא משתבח בפירי דהרפניא.

וביניהן במלא שתי יכו'. במשנה שנינו קשורות ולא מותרות. ומקשה פשיטא, כיון דתנא ליה דקשורות הוו, אנן ידעינן דלא הוו מותרות. ומתרצת מהו דתימא קשורות כעין קשורות שהן סמוכות זו לזו קצת[יח], אבל ממש לא, ואם כן השיעור גדול יותר, קא משמע לן ולא מותרות שיהיו קשורות ממש והשיעור יותר מצומצם.

אחת נכנסת ואחת יוצאת. אין הכוונה פרה נכנסת ופרה יוצאת, שהרי שנינו דמשערים בפרות קשורות, אלא הכוונה כמו ששנינו, תנא רבקה נכנסת ורבקה יוצאת[יט].

תנו רבנן כמה ראשה ורובה של פרה שכזה נתנו במשנה השיעור להרחקת הפסים מן הביראות, שתי אמות. וכמה עוביה של פרה שכזה נתנו השיעור להריות שבין הדימדין, אמה ישני שלישי אמה

המשך עמוד יט:

בנא מיניה אביי מרבה, חיצת הקנים מחיצה העשויה מקנים, ומסודרים האחד ליד השני קנה קנה פחות משלשה, נידון משום דיומד או לא: ואע"פ שאפשר לעשות מחיצה באופן זה, מ"מ מחיצה גרועה היא[כ], וכפסי ביראות שפרוץ מרובה על העומד יש לומר דלא הקילו במחיצה כזו[כא]. אמר ליה, תניתוה היה שם במקום הדיומד אילן או גדר או

[עמוד יח:] ל. רש"י (ד"ה ומי). לא. עי' בילקוט ביאורים שהיו היתה אצל הבורא שינוי והיפוך, וע"ע בחורת חיים. לב. בן יהודע (בגיליון הש"ס). לג. מהרש"א נדה (מה:) ע"ע בילקוט ביאורים. לד. זוהי כוונת בשטת (מה) הגולדת שערה חיבבה בשום כוין, ולשער קדרין בכיהא (בבא מ"ו). לה. בפי' הריי"ף כעין יעקב ביאר דמכוין שיהיו משמע שבנה עצמה ולא שערה לכן מלמד שעשה הקב"ה לחוה כבנין.

[עמוד יט:] לא. ספחים (מ:), ורש"י בגמרא (שם) פי' שניהנום (בבא בתרא עה:). ובספרש"א שם פי' דלפי דבריו צ"ל דבימים השני נגמרה הגיהנום, אבל בריאה שמים וארץ לא נגמרה עד יום שלישי עיי"ש. לב. עי' במהרש"ל שכ' קבלה הוא בידם שלא היה לג"ע אלא פתח אחד, ועי' בילקוט ביאורים. לג. רש"י (ד"ה ומי). לד. עי' בהוס' שהביא דברי רש"י בקידושין (שב:) לפנינו ליתא - שבין הנהרות היינו בין סרת לחידקל. לה. רש"י (ד"ה ומי), ורבינו יהונתן (מ: ד"ה ונקבה). לו. רבינו יהונתן (מ: ד"ה ונקבה). לז. רש"י (ד"ה ומקום), ותוס' רבינו פרץ, ודאה בילקוט ביאורים שנתקשו האחרונים בפשיטא הוא, וביארו באופנים אחרים.

[עמוד יט:] כג. ראה לעיל טז: כד. ריטב"א.

השמטות

חיצת הקנים נידון משום דיומד. **מאי לאו**: 'חיצת הקנים', הוא קנה **קנה פחות משלשה** וראיה דנדון כדיומד. דוחה אביי **לא גודריתא דקני** 'חיצת הקנים' המחוברת בברייתא הוא גדר העשוי מקנים, שהרבה קנים מחוברים לגזע אחד הסמוך לארץ ומתפרדים מלמעלה, ובאופן זה ודאי שנחשבים כדיומד כיון שמחוברים למטה בארץ יחד[כה]. מקשה הגמ' **אי הכי היינו אילן** שהרי שניהם גזע אחד המתפרד לענפים או קנים[כו]. ומתרצת **ואלא מאי** תאמר מכח קושיא זו, ד'חיצת הקנים' היינו **קנה קנה פחות משלשה** עדיין יקשה היינו **גדר** שגם מחיצה כזו קורויה בשם גדר וכלול בשם זה שני המחיצות[כז], **אלא מאי אית לך למימר, תרי גווני גדר** וכתב החנא כל אחד בפני עצמו, **הכא נמי** אף אם נפרש 'חיצת הקנים' גודריתא דקני, יש לומר **תרי גווני אילן** והשמיע לנו דאף גודריתא דקני שאין שייך לומר בה יחלק ויחקק כיון שהוא מתפרד מלמעלה, מ"מ כיון שמלמטה מחובר הוא, נידון כדיומד[כח].

איבא דאמרי, גודריתא דקני קא מיבעיא ליה, גודריתא דקני מאי דכיון שאין למחיצה זו צורה דיומד ואנו צריכים לומר רואין, וכיון שאין המחיצה מחוברת בכל העשרה טפחים אלא רק עד ג', יש לומר דאין אומרים רואין[כט]. **אמר ליה תניתוה היה שם גדר או אילן או חיצת הקנים נידון משום דיומד, מאי לאו** 'חיצת הקנים' הוא **גודריתא דקני, לא קנה קנה פחות משלשה** שזה ודאי נידון כדיומד ואף שאינו מחובר. כיון שעשוי בצורת דיומד[ל]. **אי הכי היינו גדר, ואלא מאי** תאמר מכח קושיא זו ד'חיצת הקנים' היינו **גודריתא דקני** עדיין **יקשה היינו אילן, אלא מאי אית לך למימר**

המשך עמוד כא:

המקרא ובגירסת המשנה[לא], **ואסברה במאי דמדי ליה** ביאר התורה בדברים הדומים לה, היינו כמשלים. **ונאזן** 'חקר תקן משלים הרבה', **אמר עולא אמר רבי אלעזר בתחילה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים** של שאין לו ידות לאחוז בהם, וכך היתה התורה כמו שהיא בלי שום חיזוק וגדר שלא יעברו עליה, **עד שבא שלמה ועשה לה אזנים**, כמבואר לעיל שתיקן עירובי חצירות ונטילת ידים, וכן גזר על שניות לעירות[לב], ועל ידי תקנות אלו ישראל מתרחקים מן העבירות ואוחזים ומקיימים המצות כדרך שנוח יותר לאחוז הכלי על ידי ידותיו[לג].

'קווצותיו תלתלים', **אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מלמד שיש לדרוש על כל קרן וקרן תילי תילים של הלכות**, ודורש 'קווצותיו' היינו הקוצים שבתורה 'תלתלים' תלי תלים ערימות על גבי ערימות של הלכות. **'שחורות כעורב' במי אתה מוצאן** אצל מי תמצא שיודע את כל אלו, **במי**

המשך עמוד כב.

עישה לו לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע. אמרו לו אין מערבין רשות הרבים בכך. קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה דבמשנתינו סובר שרבים מבטלים המחיצות, ואילו כאן אף שרבים עוברים מכל מקום מועיל הלחי או הקורה להיחשב כמחיצה[לד]. **קשיא דרבנן אדרבנן** דבמשנתינו סוברים שאין הרבים מבטלין המחיצות, ואילו כאן כתבו דאין מערבין רשות הרבים. מיישבת הגמ' **דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא, התם דאיכא שתי מחיצות מעליותא הכא ליכא שתי מחיצות מעליותא** שהרי אף אם נאמר שהרבים מבטלים המחיצות, מכל מקום שתי המחיצות הגמורות משני צדי רשות הרבים קיימות, ורק המחיצה הנעשית מצד הפתח מתבטלת על ידי הרבים, ורבי יהודה סובר שמדאורייתא סגי בשתי מחיצות, ומה שהצריך לחי או קורה הוא רק משום היכר, ולא להחשיב כמחיצה שלישית. אך במשנתינו שהרבים עוברים מכל צד ומבטלים שם המחיצות מהם, לא נשאר אף מחיצה אחת שלימה על כן סובר שצריך לסלק את דרך הרבים משם[לה]. **דרבנן אדרבנן ונסרן לא קשיא, הכא איכא שם ארבע מחיצות התם ליכא שם ארבע מחיצות** רבנן סוברים דאין הרבים מבטלים המחיצות, אמנם דוקא כשיש שם ארבע מחיצות, כמו בפסין שיש רוחב אמה מכל צד שאפשר להחשיב דופן כזו להיכר מחיצה, אך כשמניח לחי שהוא רחב כל שהוא ואינו ניכר כמחיצה, גם רבנן מודים שמתבטל שם המחיצה על ידי בקיעת הרבים[לו].

אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן, ארץ ישראל אין חייבין עליה משום רשות הרבים כמבואר הטעם להלן. יתיב רב דימי **ואקאר לה להא שמעתא. אמר ליה אביי לרב דימי מאי טעמא**

המשך עמוד כד.

אמר רב כהנא, רחבה שאחורי הבתים שאין הבתים פתוחים לה **אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות** בכדמלית[לז], דכיון שאין פתח הבית לכיותן הרחבה מסתמא הוי הקיפה שלא לדירה[לח], ואם היא יותר[לט] מבית סאתיים[מ] שרי רק ד"א. **אר"נ אם פתח לו לרחבה פתח** מאחד הבתים **מותר למלמל בכולו**, דבכה"ג נעשה מוקף לדירה. **לא אמרן אלא שפתח ולבסוף הוקף**, שאז כשהקיף היה כוותר לדירה[מא], **אבל הוקף ולבסוף פתח** דבשעת היקפו לא היה לשם דירה, **לא** הותר לטלטל. **ומקשה פתח ולבסוף הוקף פשיטא** דשרי בטלטול, שהרי הוקף לדירה. **ומשני, לא צריכא דאית ביה** ברחבה **עוד קורס** שעשה את הפתח וההיקף **בי דרי**, גורן לדוש עליו תבואה[מב], **מהו דתימא** דנימא **דאדעתא דבי דרי עבדיה**[מג] לפתח, כדי שיוכל ליכנס מביתו לבי דרי, **קא משמע לן** דאז לא נתיר הטלטול שהרי לא נעשה הרחבה לתשמיש דירה דנימא שההיקף שאת"כ לשם דירה, קמ"ל דהוי כפתח ולבסוף הוקף שמותר בטלטול[מד].

קרסף יותר מבית סאתיים שהוקף לדירה ונתמלא מים אחרי שהוקף, **מבור רבנן למימר בזרעים דמי**, שכן לא שייך שישתמש שם **ואסיר בטלטול. אמר להו רב אבא (אבוה) אחוה דרב בריה דרב משרשיא הכי אמרינן משמיה דרבא, מים כנטעים דמי ושרי** כדין קרסף שנטע רובו.

המשך עמוד כה.

מעשהו הוא, אלא מאליו נעשה. **ואלא לענין שבת** בעי באופן שכשבת[מה] נפל, ועיקר בעיא הוא, אי נימא דכיון שכשהיו התחתונות לא התירו העליונות טלטול, **דלא** היו נחשבים עשויין לשם דירה, אלא כהמשך להתחתונות, א"כ יוצא שכאשר בשבת כשנפלו התחתונות דאז נעשים העליונות כמחיצה בפנ"ע העשויין לשם דירה, אז עושה המחיצה, והוא שבת, או, דכיון שהמחיצה כבר קיימת מלפני השבת ובשבת רק הוסיפו לה שם דעשויה לשם דירה, א"כ לא נחשב כעושה מחיצה בשבת, ודוחה, דגם זה לא בעיא שהרי אף אי הוי מחיצה הנעשה בשבת מ"מ **יתניא כל מחיצה הנעשה בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה** ומתירה טלטול, ודוחה **לאו איתמר עלה אמר רב נחמן לא שנו** דשמה מחיצה **אלא** לחומרא לענין **לורוק**, שהוורק חפץ מרה"ר למחיצה הנעשית בשבת

כה. רש"י. וביאר בגאון יעקב דכוונתו שמהובררים עד ג' טפחים ומשם ואילך מתפרדים לקנה קנה פחות משלשה. ובריטב"א כתב דלמעלה מי' מתפרדין, וחכה בקרן אורה דמאי אכפת לן בלמעלה מי', וכדומב"ם (שבת פי"ז הכ"ו) כתב דהיינו חבילה של קנים וכן הביא המאירי. וראה לקמן: בו. **המאירי הקשה** מכאן לשיטת הרמב"ם דגודריתא הוא חבילה של קנים, דא"כ מה הוא קשור לאילן. כז. **ריטב"א.** כח. רש"י. כט. רש"י כתב דכיון שאין עביו אחד [כגירסת המהר"ם] בגובה עשרה, ובגאון יעקב ביאר דכאן הרי חרתי לגריעותא, דצריכים לומר דהאין וגם שאינו מחיבר למעלה משלשה, ולדעת הרמב"ם דגודריתא היינו חבילה של קנים, הקשה בקרן אורה מאי מספקא ליה לאיכא דאמרי, הלא פשיטא דאמרינן רואין, וביאר בגאון יעקב דכיון שאין הקנים מתוברים לא שייך לומר בזה רואין דאפילו אם תיתלק החבילה לא תהיה המחיצה טובה. ל. רש"י, וכביאור הגאון יעקב הנ"ל.

[עמוד כא:] כו. רש"י. כח. ריטב"א. כט. רש"י.

[עמוד כב:] כג. **כך** הגירסה הגמ' כעת שאף לרבי יהודה שלש מחיצות דאורייתא אלא שהלחי חשוב כמחיצה, ראה לעיל יב:. כן כתבו התוס' (ד"ה קסבר). כד. ריטב"א, וכן הוא עכ"י תוס' שם בתי'. א. כה. שם"מ רש"י, ריטב"א.

[עמוד כג:] בב. ב"כ הריטב"א. כג. **כך** פירש"י (ד"ה חשוב) ועוד מהראשונים. אמנם הראב"ד הובאו דבריו בשיטמ"א ובריטב"א (לעיל כג: ד"ה לחי) פירש דמה שרחבה שאחורי הבתים נחשבת שלא הוקף לדירה, היינו רק כמקום שהרחבה נעשית ממלא ע"י שכל אחד בנה ביתו מסביב, ומפילא נשאר רחבה מאחורי הבתים, דאז לא חזי הוקף לדירה כיון דמחיצות הבתים עשויין לגמרי ולא לבראי, אבל כרחבה שהקיפו אותה לצורכיה הוי הקף לדירה. וכתבו הרשב"א והריטב"א דאין מחזר. כה. היינו דוקא ביותר מבית סאתיים, אבל בבית סאתיים מצומצמות אין דינה כקרפף. כמו שמבואר בגמ' לקמן (ל:) גבי גג דאם אין בו יותר מבית סאתיים לא הוי כקרפף. וכך הוא שיטת רב (שם) וקי"ל כוותיה. כן כתבו הרשב"א והריטב"א, וכן הביא הר"ן בשם הרשב"א. והתוי"ט (פי"ח מ"ב) תמה שהרי לרב כגג גם ביותר מבית סאתיים לא הוי כקרפף. וכתב דראייתם הריטב"א היא מדברי שמואל, דסי"ל דיותר מבית סאתיים הוי כ'מלית' ואפ"ה בפחות מבית סאתיים הוי חצר השוחה עם הבתים והחצרות. כה. רש"י (ד"ה ואסיר). כו. ציי לעיל הערה י.

כז. רש"י (ד"ה ל) והר"ח. כח. זו היא גי' הר"ח, אבל רש"י גרס אדאתא דבי דרי 'פתחיה'. וכן גרסו הרא"ש, המאירי והרמ"ך. ולגירסא זו פי' הגאון יעקב עפ"י הטור (פי' שמ) דזגורן עומד בין הבית לחבוה, דהריא דקך פחת הוא כשביל הגורן ולא כשביל הרחבה, ונחשב שאין לרחבה פתח כלל, קמ"ל דחשיב ליש פתח לרחבה, דאי כפשוטו, יקשה מאי איכפת לן אדאתא דמאי פתח הא אחרי שפתח משתמשין שם בג"א, ואת"ל הוקף, אבל לדבריו א"ש בג"כ. ועי"ע בתור"פ ולדבריו עומדת החבוה בין הבית לבית דרי. כט. **כך** פירש הגאון יעקב דכרי הגמ' לגירסא זו עפ"י הריטב"א. וראה ברי"ח דאף שגרס 'עבדיה', מ"מ פי' דאיירי על הפתח, דמהו דתימא דהאי פתח לגורן הוא דעבדיה, קמ"ל דכיון דאית ליה פתח, האי דאקף לדירה הוא דאקף. ל. **לעיל** (פ: - פ:). הובאו דיעות כמה צדדין שיהיה גורל השטח הנדרש כדי שיאסור בטלטול בכל הקרפף, ובגירסתו דידן גם יהיה הדינים הנ"ל לגבי השטח שיש בו מים. כ"כ הרשב"א והטור (סי"א סי"ח).

[עמוד כה.] כו. ב"כ רש"י (ד"ה כגון) ותוי"ט. דאילו בחול נפל בתוך מחיר טלטול כיון שנעשה לדירה.

השמטות

ג

חייב חטאת[כח], **אבל** לקולא להתיר **לטלטל**, **אסור** מדרבנן. וא"כ עדיין יש מקום לספיקת רכב"ח אי בכה"ג מותר טלטול, ודוחה זה ומקיים הדחיה דמעיקרא **כי איתמר דר"נ** שקנסוהו ואסרו בטלטול **אמזיד איתמר**, שיש מקום לקונסו כיון דעשה המחיצה מתוך איסור אבל בענינינו שלא עשה שום איסור מותר בטלטול, וא"כ לא מבורר בענין מה הסתפק.

ההיא איתתא דעכדה מחיצה ע"ג מחיצה שהיתה קיימת כבר **בנכסי הגר, אתא ההוא וגברא אתריה ורפק עדר בה פורתא בקרקע, אתא** האיש **לקמיה דר"נ אוקמה בדידיה, אתת איהי זקא צווחה קמיה** דר"נ, **אמר לה** ר"נ **מאי אישעביד לך דלא מחזקת בדמחזקי אינשי.**

קרפף שלא הוקף לדירה **וגודלו בית שלש** סאין, **וקירה בו בית סאה** מתוך השלש, **רבא אמר איזיר קירויו** החלק המקורה **מיתתרו**, מצרפו לחלק שאינו מקורה ואסור בטלטול דהני יותר מבית סאתיים. **ור' זירא אמר אין איזיר קירויו מיתתרו**, דאמרינן פי תקרה יורד וסותם[כט], ונחשב כקרפף בפנ"ע, נמצא שיש פה ב' קרפיפות ומחיצה ביניהם שכל אחד מהם בפחות מבית סאתיים, ושרי בטלטול. **לימא רבא ור"ז בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלגי, דאיתמר אכסדרא** קירוי שטוח שעומד על ד' עמודים ואין שם שום מחיצה**ל בבקיעה** שאינה סמוכה לבית כדי שיהא הבית דופנה[לא], **רב אמר מותר לטלטל בכולה, ושמואל אמר אין מטלטלין** באכסדרא **אלא בארבע אמות** כחרמלית, **ומפרש רב אמר מותר לטלטל בכולה** כיון **דאמרינן פי תקרה יורד וסותם** היינו דוקא כאלו שפת התקרה משוכה כלפי מטה לצד הארץ ונעשית כמחיצה סביב, והוא הלכה למשה מסיני[לב]. **ושמואל אמר אין מטלטלין אלא בארבע אמות** כיון **דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם.** ולכאורה רבה ור"ז פליגי גם בהאי פלוגתא אי אמרינן פי תקרה יורד וסותם,

---

כח. **שהרי** מה"ת הרי מחיצה גמורה. כט. רש"י (ע"א לז). וכן מבואר מדברי רש"י לעיל (כג. ד"ה ולא). ומשמע שהקרדי עצמו לא מהני טלטול ביותר מבית סאתיים. וזה דלא כמ"ש חוס' לקמן (ז. ד"ה אלמא). וראה בתוי"ט (פ' ק"ד משנה ו) מה שביאר בתוס'. ועיין בילקוט ביאורים שנידון בהרחבה. ל. עפ"י דברי רש"י כאן, ולקמן (קף ל:) ד"ה אכסדרא. אמנם רעת ר"ת (הובא בתוס'. שם. ד"ה ואכסדרא) דאכסדרא יש לה ג' מחיצות ופרוצה מרוח רביעית. וכ"ה דעת הראב"ד (ע"י ש). לא. רש"י סוכה (קף יח:). לב. סוכה (קף ו:).

השמטות מליקוטי רש"י על מסכת עירובין

שנשמטו מהדף יען כי לא הכילם הגליון

דף ב ע"א מבוי שהוא גבוה. מבוי שהוא פחות מי' לבית סמלא לגדיין ולבקר שתים לבית הכנסת ולמרחץ שתים לו ויוצאות ונכנסות לבתים הכנסת הרי הוא כשתי חצרות שאין להם שיתוף ואין מערבין בהן ואין מוליכין בהן ואין מוציאין מהן לרשות הרבים ולא לרשות היחיד ולא מרשות היחיד לרשות הרבים ולא מרשות הרבים לרשות היחיד ולא מרשות היחיד לרשות הרבים ולא מרשות הרבים לרשות הרבים ולא מרשות היחיד לרשות היחיד אלא מכניס ומוציא בתוכן

השמטות מליקוטי רש"י על מסכת עירובין

שנשמטו מהדף יען כי לא הכילם הגליון

דף כב ע"א דביתהו. לפתו [תוספות כב:].
ינוק. מינוקות [ורשיון כב:].
ופשי"ם לישנאיי אל פניי. כתיב מפלס לו נתלו הסוף כדי להמציא מן השלם הכל [רמב"ם ז:].
כביכול. ולפי לשמר לפי שדבר קשה הוא לומר שהקב"ה וסי לומר כביכול לגומר על כרחיך יתמר כן פלוני (פי) [פסחים כא:] נלמד כאלקים כביכול [רמב"ם ג:] היזק לשמור כן כל נעלם הזה [רמב"ם ב:]. ולמחר לעולם הבא ליטול שכרם ורמב"ם ו:]. ארך אפים. מאריך לפי ולפיו מתהר ליכעס שמא יעשה תשובה [ושטה לה:].
ו. ארך אף. משמע מאריך רוגז ומתמיד מליפרע מרך חפים משמע שני רגזים אחד של טובה וחמת של רעה. לצדיקים. מלשלם שכר טוב למלחר. ולרשעים. מלפרע מהן למלחר [רמב"ם ג:].
בדיוד. של בשמים שעשוין כשדות כיום כמן היום כמן כדי לאכל בגללי הבהמות. ובשדה. להמות של עיר. מוקצה. רשאי שתאוכל בשמים. ולחצר. שלפני הבתים לכל שני הקיבון לדיבה הוא [ולפיל יא:]. דירה שתשמישה לאויר. דיבה זו תינה עשויה לעיכל מיכה אלא לעיכל תוכ שהוא לה לגזר שם שיומר השדות ועשויה לכליל מן החמה ואין מעלעלין בדיבה זו אלא בית שהוא כדתניא שני כלי אחד ב"ש בן אלעזר כל תוכ שהשמיטו לדיבה כגון דיר וסכר ומקלה

דף כב ע"ב ארך ההבר. לפשון והדומים שמן השמרים למעבר מהה בשמה. ורחב חמשים בחמשים. אלה שנמדדים היכה מרובעת ממשים על ממשים שהמשכן מרכז שלשים ואמה עבר העמיד מזוז אחתו בשפת ג' השלושים של ומבל ומשלין ר' סדרים מוסר וכל דיבה שהמשיכה לעיר כגון כורבנץ שכשדות בית שלחים מוסר יותר מבית שלחים לאחר ללמי לדיבה הוא דאל כאחו הוא דר שם ולפיל [רמב"ם ב:]. בורבנין. כרכים שעשין שומרי העיר ומיט דבר קטן ולפיל [רמב"ם ב:]. דרך הרבים משפטיהן. שלין שם דרך אלא בין הספין ולפיל [רמב"ם ב:]. ישלקבה. מניניהן לשמו כרכים ומבטלי מחלמה [שבת יח:]. ירושלים. רשות הרבים שלה מכוון משער לשער ומשולש יש בה לריעת שעיר ריעות וחבו שם שעירה אחה חילולה שנעלין לשמושים בכל לילה מיניין עליה בשבת משום רשות הרבים אבל נעלת דלחות משיח לה כחלר של רבים ומערבין שם כולה וכל זמן שלא מירנו היה כרמלית [קף.] דיהושלים כרמלית היה [ולפיל יח:]. יתר על כן [ב:]. ריטת לבריית מחר מלן שבין שי כתים ואחד מלן שבין שני שלילות ובשדות ופשוט ולי"ל שהקורות מבטלין מהמיהן בשבת דבכי ר' יהודה ואין שם מקרה לעיתר יוצד וביתם שני בשני

מחיצת של שני לידי היה"ר [ולקמן כח:].

דף כג ע"ב ארך ההבר. לפשון והדומים שמן השמרים למעבר מהה בשמה. ורחב חמשים בחמשים. אלה שנמדדים היכה מרובעת ממשים על ממשים שהמשכן מרכז שלשים ואמה עבר העמיד מזוז אחתו בשפת ג' השלושים של ומבל מלילות ומגנות ומקרטיפות שלין יותר מבית שלחים הילול ומשם לין משמשין מיוחד ומחיר רשות אחת הן ומבטלין מזה לזה אפילו מחלר של רבים לאחר רבים כלה שיהוי ולית ליה לר"ש עירובי חצירות אלא מקום שיהר אלי הבית ולקמן [שבת קלו:]. ששבתי בתוכן. שבקרקע היום מי מיתיבי ולא כתוך הבית לילי שבתי כלים בבית לא מיבעיא היכא דלילי שבתי כלים בבית לא מבית לאחר לא יוציאו כלי מבית לבית אלא מיבעי ליה ומבטלין מבית לאחר לא יוציאו כלי מבית לבית א

לתכלתה אלא מיבעי אמה [שבת קלו:].

דף כג ע"א שלפינהו. שלנם [שבת הרכות לרבי].

נקטינהו. מבתריה. לקטום

מחמיני [שבת קכב לקמן קו:]. שרבריתא עירובין. שבועות שבועות ולא היו מצרכין כל ספיר בחמה. פירא דבי תוריי. נחמת גדולה שמניעים שם נרעיני חמרים למכל בהמה ואין מוכן נוחות מכדילות בין השבועת מחמת וכל שבועה היו מבוטלת הבאה ומצרכין יחד ולא היו מחזקין לה למיים מעות לעיר של רבים ומעשה של יחיד הוא וכל מד ואחד הוי שיר לאחריה דלי לא היו שיר מלי לעבדיה הבאה שבכל שבועה יחד בכל עיר של רבים ומעשה של יחיד כל מד ואחד נאמני נשיאים נשו שיריני ומשי לשי ומקרה כלל של רבים ולקמן [ב:]. לאיברויי. לחתבריה

[עי' מוסר ח:].

שיעור עובי הקורה

הקורה שאמרו רחבה כדי לקבל אריה. ועובי הקורה כתב הרמב"ם (שבת פי"ז ה"ט) ששיעורו בכל שהוא, וכ"פ בשו"ע (סימן שכ סעיף י).

הטעם שצריך שהקורה תהא רחבה לקבל אריה

רחבה כדי לקבל אריה. רש"י פירש כדי שתהא רומה לקביעות לבנות עליה בנין, ורבינו יהונתן (נ: מדפי הרי"ף) הוסיף כדי שלא תחליע מהנשמים. אולם ברש"י לעיל (נ. ד"ה הניעלו כדמש) כתב שאם אין הקורה בריאה כדי לקבל אריה הוי קורה הניטלת ברוח ולא חשיב למיהוי קורה"ט.

מדוע לא כתבה המשנה שרוחב הקורה טפח ומחצה

ואריה חצי לבנה של שלשה טפחים. יש לעיין מדוע לא כתבה המשנה בפירוש שרוחב הקורה הוא טפח ומחצה, ובריטב"א (ד"ה הקורה) תירץ שרצתה המשנה להשמיענו שדי שהתיה ראויה לקבל פחות שבבנין שזה אריה. וברבינו יהונתן תירץ דקמ"ל שכשהקורה בריאה ועבה וראויה לקבל בנין כזה, ניכר ומפורסם לכל שלקביעות הושמה שמה.

בחילוק הגירסאות לרחבו או לאורכו

דיה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריה לרחבו. יש שגרסו לארכו, וכתב התוי"ט דמסתבר לגרוס לרחבו כיון שהרמב"ם בפירוש המשניות וכן בהלכות (שבת פי"ז הלכה יג) כתב שלבנה היא מרובעת שלשה טפחים על שלשה טפחים, ונמצא שכשחוצין את הלבנה פוחתין רק מן רחבה, ונשאר שיעור אריה אורך שלשה טפחים ורוחב טפח ומחצה, ולכך שיעור הקורה כדי לקבל אריה הוא לרחבו של האריה שהוא טפח ומחצה'.

כמה אריחים בעינן כדי שהקורה תחשב בריאה

ובריאה כדי לקבל אריה. דעת רש"י (ד"ה דיה לקורה) והרמב"ם (שם) שהקורה דיה שתהא בריאה כדי לקבל אריה אחד, אמנם הריטב"א (ד"ה ובריאה) והרשב"א (ת. ד"ה ממ הלמ"ד) הביאו את דעת הראב"ד שבעינן קורה בריאה כדי לקבל אריתים באורך כל הקורה", והיינו שקורה אורך עשר אמות צריכה שתהא בריאה כדי לקבל עשרים אריחים. אולם כתב הריטב"א שאין זה שיטת הגמ' שלנו מדלא פירשה כן. ותמה הרשב"א למה צריך עשרים אריחים והלא אמרינן בקורה לבוד משתי רוחות, וא"כ דיה לקורה שתהיה ראויה לקבל י"ח אריחים, והסיק כן להלכה"ג דדי בראויה לקבל י"ח אריחים"ג. והרי"ן כתב שאף אם יש בקורה קצת מקומות שבהם אינה בריאה כדי לקבל אריה, אך אם מקומות אלו גודלם פחות משלשה טפחים כשר. והקשה המהרי"ל בגור אריה (ד"ה מי (קכ)) שלפי זה די שתהא הקורה בריאה לקבל ט' אריחים וי' משהניין ויהיה מנית כל אריח רחוק מחבירו ג' טפחים פחות משהו.

מיהו התנא שסבר רואין כאילו היא מתכת

היתה של קש ושל קנים רואין אותה כאילו היא של מתכת. רש"י פירש שדין זה ר' יהודה קאמר לה, ולפי"ז אתי שפיר שלכך פריך בגמ' "היינו הך", וכלומר שדין זה הוא בדיוק אותו דין שכבר אמר ר' יהודה שאין הקורה צריכה להיות בריאה. וכתב הריטב"א דמ"מ המשך המשנה "עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה" הוי אף לרבנן"ד, והוכיח כן ממה שעל דין זה לא פריך בגמ' "היינו הך", כיון שיש חדוש בדין זה שהוא גם לרבנן. ובטעם הדבר כתב הריטב"א, שכיון שהיא רק מחוסרת מעשה להסיר העקמימות מורו בה כר"ע"ה, וכ"כ הראב"ד. אמנם הר"ן האריך לתמוה על הוכחת הראשונים, וכתב שאיני רואה הכרע בזה. ורבינו יהונתן הכריע דלא כראשונים וכתב שאף בבא זו הרי דווקא לר' יהודה.

מדוע נקטה המשנה לשון מתכת

רואין אותה כאילו היא של מתכת. כתב הריטב"א (ד"ה היתה של קש) דאפשר שנקט מתכת לגוזמא בעלמא שאין צריך שתהא חזקה כל כך. ועוד פירש דאתי לאשמועינן שאם היתה דקה כ"כ שאפילו אם נעשתה ממתכת היתה חלשה פסולה.

דין קורה מקש וקנים שבריאה לקבל אריה

רואין אותה כאילו היא של מתכת. להלכה פסקו הטור והשו"ע (סימן שכג סעיף י) כרבנן שלא אומרים בדין זה רואין. וכתב הב"י (ס"ע ד"ה היתה של קש) דאפשר שאף אם עשו קורה מקש וקנים באופן שהקורה חזקה ובריאה לקבל אריה פסולה, כיון שרוב הקורות של קש ושל קנים אינן בריאות"ה. אמנם בריטב"א (ד"ה דיה לו מו) מוכח להדיא שכל שהקורה בריאה כשרה אפילו אם היא של קש ושל קנים".

יד.

אם צריך בפועל להניח טיט על הקורה

אידך חצי טפח מלבן ליה בטינא. ז"ל הריטב"א (ג: ד"ה הקורה שמתו): "שעל ידי שצריך ללבן קורה זו בטיט מן הצדדין כמי שמכין אותה לקבל אריה, הרי מרחיבה הטיט חצי טפח". וכתב הגאון יעקב שמשמע מדבריו שצריך בפועל לעשות לקורה טיט מכאן מכאן, והקשה שדין זה הוא דלא כרכוותא.

ביאור מעמידי הקורה

ומעמידי הקורה. פירש רש"י יתדות היוצאות מן הכותל", ורבינו חננאל פירש שהם כותלי המבוי שהקורה מונחת עליהם.

ביאור אחד זה ואחד זה

ורב חסדא אמר אחד זה ואחד זה. פירש רש"י הקורה בריאה לקבל אריה, ומעמידיה בריאות לקבל קורה ואריח, וביאר הריטב"א (ד"ה ואחד זה) שאין לפרש כוונת הגמ' "אחד זה ואחד זה" היינו כל אחד מהמעמידים, דאמאי ניבעי שכל מעמיד בפני עצמו יוכל לקבל אריח, ולכך צריך לפרש כפירש"י דאחד זה ואחד זה מיירי אקורה ומעמידיה.

מדוע המחצלת אינה חשובה כחלק מהקורה

הניח קורה על גבי מבוי ופרס עליה מחצלת וכו' קורה אין כאן רהא מיכסיא מחיצה. הקשו הראשונים מדוע אין כאן קורה, נחשיב את המחצלת עצמה כחלק מהקורה, ונעשה הכל כקורה גדולה, ומצינו בדבריהם כמה תירוצים א. הריטב"א (ד"ה קורה לין מן) תירץ שכיון שגם הקורה עצמה צריכין לה והקורה[ד] מכוסה אין לה היכר קורה, ואף למ"ד קורה משום מחיצה (לעיל ה.) מ"מ בעינן היכר קצת[ה]. ב. הרשב"א והריטב"א תירצו שהרי אין מחיצה נעשית אלא לדבר שעומד בפני עצמו, אבל המחצלת אינה עומדת בפני עצמה אלא לדבר אחר, ולכך אין כאן מחיצה. ג. הרא"ש והרשב"א תירצו שמחצלת אינה עשויה לישב על גבה, אלא לפרוס עליה פירות, ולכך אין כאן מחיצה.

ט. **ראה** בביה"ל (סי' שמ סעיף ט) שנסתפק בקורה רחבה אלכסונה טפחים שפסק השו"ע (שם) שאינה צריכה להיות חזקה לקבל אריה, מה הדין אם הקורה היתה דקה כל כך שניטלת ברוח אם היא בשרה. ותלה הביה"ל הספק זה בפלוגתא הנ"ל, שלפי פירוש רש"י כדף ג' שקורה שאינה בריאה אינה חשובה, באופן שהקורה רחבה אלכסונה יש בה השיכוה מצד עצמה ואין חוששין שמא תנטל ברוח, אבל לפירוש רש"י כאן יש לומר שאף שברוחבה אלכסונה אין צריך בריאה כדי לקבל אריה, מ"מ צריך שהקורה לא תהיה דקה כ"כ שהרא ברוח, ונשאר בצ"ע. י. **אפנם** התוי"ט (שם) הביא שכבל הנשגיות הירכה לארכו וכן העתיק הב"י, ונכח שם שאפשר שלנידסא זו שיעור לבנה הוא שלשה טפחים ברוחב טפח ומחצה, נמצא שהאריח שהוא חצי לבנה הוא טפח ומחצה אורך על טפח ומחצה רוחב. אך תמה שם שלפי"ז היה יכול לקצר ולומר רק לקבל אריח וחצי לא. ועוד תמה הרש"ש שנעלם מדברי התוי"ט הבריתא (ד.) לענין ב' קורות המתאימות דשם מבואר שרוחב אריח הוא שלשה טפחים. וראה לשון הרמב"ם בפירוש המשנה "כדי לקבל אריה לארכה" דל"ל אפילו אין רחבה אלא טפח ואפשר שיתקיים עליה אריח שיהיה על אורך הקורה", וכלומר שסבר שלאורכו היינו לאורך הקורה. ולפי"ז כתב המלאכת שלמה שמאן דאמר לארכו לא משתבש ומאן דאמר לרחבו לא משתבש, דלרחבו היינו רוחב האריח ולארכו היינו לאורך הקורה. יא. וב"כ הרכינו יהונתן, והראשונים הוכיחו כן מהירושלמי (שבת פ"ג ה"ג) דאל אמר ר' בא כדי לקבל עליו דימוס של אריחין לארכו.

יב. **עבורי"ך** שער א' סימן ה'. וכן פסק השמע"ב (סק"ע). יג. **החזו"א** (סימן שו סק"ט) כתב שמהא דכתב הרשב"א שבעינן קורה בריאה כדי לקבל י"ח אריחין. פוכח שקורה שהכשירה מדין לבוד משתי רוחות צריכה להיות כולה שלימה ולא אמרינן בה דין לבוד להכשיר אריחים שבאמצעה. ואל"כ אמאי בעינן בריאה לקבל י"ח אריחין והא ר' אף בפחות משיעור זה

נאסר לבוד בין אריח לאריח. יד. וב"כ הרא"ש והרשב"א. טו. **כלומר** שבדין ראוין אותה כאילו היא של מתכת, כיון שבמציאות א"א לעשותה מתכת, פליני רבנן ארבי יהודה וסברי שבכה"ג לא אפרינן ראוין, אך בעקומה שאפשר לחקן את העקמימות גם לרבנן ראוין אותה כאילו היא פשוטה, וכן בעגולה ראוין אותה כאילו היא מרובעת שהוא חיקון שאפשר במציאות לעשותה מרובעת. טז. **והוכיח** דין זה מסה שפסק הטור היתה של קש ושל קנים פסולה "הסה הב"י הרי כבר פסק לעיל שצריך שתהא חזקה לקבל אריח, ומוכח שאם היא של קש וקנים פסולה לעולם אפילו אם היא חזקה לקבל אריח. וראה בט"ז (סק"ו) שתירץ שהטור הצריך לכתוב דין זה משום שקורה של קש וקנים אינם נפסקים בשביל כובד תצי לבוד, אלא שסתתר שהם רכים ורקים הקורה מהעקמת. ואפשר שהעיקים יניע על מקום פסול דהיינו פחות מעשרה טפחים, ואז אף אם לא תנתק לגמרי פסול. יז. **וכן** פסק רבינו יהודה (מיכ יב מ"ו) ההדקה (סימן קמב). ועיין בי"ה (סימן שכ סעיף י ד"ה קן סוכה) שהביא את דעת הראשונים בזה.

א. **וכן** פסק השו"ע (סימן שכ סעיף יט) אך הוסיף שהיתחדות אין ברחבן טפח ולא כארכן שלשה. וביאר המשנ"ב (סק"ם) שאם היה רוחב המעמידים טפח הרי הם עצמם חזרת קורה עליהם ובדאי צריך שיהיו חזקים לקבל אריח, ונראה שלראשונים שסברו שדי בזה שכל הקורה התא ראויה לקבל אריח אחד לכאו' אף אם המעמידים רחבים טפח אין צריך שיהיו חזקים לקבל אריח, ויש לדון גם לדעת הרשב"א והרי"ן (לקמן כ"ה ובמ"ק). ב. **ראה** בחזו"א (סימן כי סק"ו ד"ה ומ שם) שדן מאימתי נחשבת הקורה מכוסה, דהא זה פשיטא שאם יש לקורה בליטה מרוטח כלפי מטה אינה נחשבת לסכוסה מחמת זה, וכתב שאפשר שכל היכא ששפת הכיסוי התחתונה היא למעלה מני נידונית משום קורה, וכתב שלא משמע כן, ולכך פירש שאולי כבליטת ג' טפחים תליא מילתא, א"כ הכל לפי הענין שיהא ניכר שהוא ככלל הקורה. ג. **וכן** כתבו התוס' לעיל ה: ד"ה ארבע אמות.

שקורה העשויה ממחצלת אינה ראויה לקורה כיון שאינה בריאה כדי לקבל אריח [ודלא כרבי יהודה שהתיר קורה העשויה מקש וקנים]. ג. עוד תירץ הרשב"א שקורה שמשוכה כלפי מטה עשרה טפחים כשיעור מחיצה נפקא ליה מתורת קורה[1] והוי מחיצה, ומדין מחיצה היא פסולה משום שהא מחיצה תלויה. אך כתב שאף שענין זה נראה לו אמת אך אינו ענין לכאן, כיון שבגמ' לא נתבאר דמחצלת זו היינו דווקא במשוכה כ' טפחים. אמנם הרא"ש (פ"ק סימן יח) חלק על דין, זה ונקט שקורה אף אם היא גדולה לעולם שם קורה עליה, והטעם שאם פרס עליה מחצלת פסולה פירש כפירוש הריטב"א, משום שהקורה מכוסה ואינה נראית סבורים שהמבוי ניתר במחצלת.

הגר"א (סימן שמ סעיף כג) הסכים לדעת הרשב"א שאם הקורה משוכה כלפי מטה עשרה טפחים פסולה, אך כתב שטעם הפסול הוא משום שאיתא בגמ' (ג:) שחלל הפתח צריך להיות לכה"פ עשרה טפחים, ולכן אם הקורה נמשכת עד לתוך עשרה טפחים הקורה פסולה. ובגאון יעקב תמה מה שייך דין זה לדינו של הרשב"א, הרי הרשב"א פסל קורה משוכה יותר מי' טפחים אף בארופן שנשאר עדיין חלל פתח המבוי עשרה טפחים, וטעמו כיון שקורה שמשוכה כ' טפחים הוי מחיצה ולא קורה, ואין זה שייך לדין שכתב הגר"א כלל. וראה בדברי בראש (סימן יח) שהביא את דברי הרשב"א וקורה שהיא משוכה למטה מעשרה טפחים וכו' ומשמע שגרס בדברי הרשב"א שהקורה היתה משוכה למטה מגובה עשרה טפחים[2] [במבוי], ואפשר שכך היתה גירסת הגר"א, ולכן פירש טעם הפסול משום שאין בחלל גובה הפתח עשרה טפחים.

מדוע בקורה אין הסרון של בקיעות שוורים וגמלים

מחיצה אין כאן דהויא לה מחיצה שהגדיים בוקעים בה. הקשה הריטב"א (ד"ה מחיצה אין לחן) למ"ד שכל קורה מתרת משום מחיצה, יש להקשות הרי השוורים והגמלים בוקעין תחתיה. ותירץ שקורה שאני כיון שהיא רחבה טפח אמרינן גוד אחית ורואין כאילו כל החלל נסתם[3]. ובספר מאורי אור הביא שהרע"ב בפירוש המשנה פירש (רע"ב הדפוסי יהוה סוף פרה"ק) פלוגתא דרבנן ורבי יהודה שרבנן ס"ל קורה משום היכר, ור' יהודה ס"ל משום מחיצה, ורב ששת ס"ל קורה משום מחיצה (כמו שפירש הריטב"א), והיינו כרבי יהודה, ומפורש להדיא במסכת סוכה (כח:) שרבי יהודה ס"ל כרבי יוסי דאמר שמחיצה תלויה מתרת [לכה"פ בעירוב שהוא מדרבנן].

צורת הנחת ב' קורות המתאימות

וכן ב' קורות המתאימות וכו' אם מקבלות אריח לרחבו טפח אין צריך להביא קורה אחרת. בצורת הנחת ב' קורות אלו מצינו ד' שיטות בראשונים: א. הב"ח (ד"ה ומ"ש ובגיט) דייק מדברי מרש"י (ד"ה המתאימות) שכתב שהשכיבן זו אצל זו כמו תאומים ששני הקורות נוגעות זו בזו ממש ואז הן מצטרפות לשיעור טפח, וכן פירש בהדיא רש"י בסוכה (כה: ד"ה שתי קורות) וכ"כ בהגהות מימוניות (שבת פ"ו הקי"ו) בשם המהרי"ט[4]. ב. הר"ן הביא דברי רש"י בפירוש מדריש שסבר שגם אם יש חלל אויר בשיעור טפח בין שתי הקורות ג"כ מהני, וכ"כ הרשב"א (ד"ה שם מקנלמ) דאיירי שכל קורה רחבה רבע טפח, ויש חלל אויר ביניהם טפח, ולכך שיעור שניהם יחד עם אוירן מקבלות אריח שרחבו טפח ומחצה[5]. ג. הראב"ד (בהשגות על הרמב"ם שבת פי"ח הכ"ח) כתב שבעינן שיהיו סמוכות בתוך טפח ומחצה. ונראה דס"ל שאם האויר שבין ב' הקורות הוא עד טפח ומחצה מהני, וכן כתב הארוך זרוע (סימן קכ). ד. המגיד משנה (כה) ביאר שפח שרעת הרמב"ם שכל שיש ביניהם אויר פחות מג' טפחים אמרינן לבוד ומהני, וכן למד הב"י בדעתו ופסק כן השו"ע בדעה קמייתא (בסימן שמ סעיף כה). אולם הב"ח (ד"ה שם) פירש דעת הרמב"ם כרש"י שבעינן שיהיו ב' הקורות נוגעות זו בזו[6].

עוד בשיעור רוחב הקורה

אם מקבלות אריח לרחבו טפח. הראשונים הביאו דברי הירושלמי (פ"א מעירובין הלכה ג) שצריך שיהא העומד מרובה, וכלומר שרוחב הקורות יהיה יותר מהאויר שביניהם והר"ן תמה עליו, שהרי בדיני מחיצה כשיש לכותל לא מיפסיל אף שהפרוץ מרובה. עוד כתב הרשב"א שמלשון הירושלמי שכתב שאיירי בקורה רחבה שליש וכו', משמע שאין צריך שרוחב הקורה יהיה טפח. וראה בביה"ל (סימן שמ סעיף כג ד"ה שנים) שכתב שמרוב הראשונים נראה שהם חולקים בזה, וס"ל שצריך שרוחב הקורה יהיה לכל הפחות טפח.

לרשב"ג מהני אפי' באויר קצת פחות מג' טפחים

רשב"ג אומר אם מקבלת אריח לארכו שלשה. כיאר הרשב"א (ד"ה שם מקנלמ) שאפילו אם הקורות רחוקות זו מזו כ"כ שמקבלות אריח רק לארכו כשרה והיינו שאורך אריח הוא שלשה טפחים, ולכך אי אם ב' הקורות יוכלו לקבל אריח לארכו, ואפילו אם האויר שבין ב' הקורות יהיה יותר מב' טפחים"א כשרה. אמנם הרש"ש (ג: ד"ה ואפילו שם בגמ') ביאר שרשב"ג חלק על רבנן בשיעור רוחב הקורה, וסובר שהקורה צריכה להיות רחבה ג' טפחים, ומהני בב' קורות ולבוד ביניהם.

לאו דווקא קורה אחת

ואם לאו צריך להביא קורה אחרת. כתבו הראשונים שלאו דווקא צריך להביא קורה אחרת, אלא ה"ה יכול לחבר יחד את ב' הקורות כשיעור הנצרך, אלא דנקט הכי כיון שהקורות קבועות בכותל וקשה להזזים, קל יותר להביא קורה אחרת ולהניח ביניהם מלעקור קורה אחת ולקרבה לחברתה.

שיעור הקורה לענין דין חבוט

רואין את העליונה כאילו היא למפה יבו'. תוס' (ד"ה ורואין) והריטב"א (ד"ה היו) הביאו דברי הגמ' בסוכה (כה:) שכיון שאין ברוחב כל קורה טפח לא אמרינן חבוט רמי [רואין את העליונה כאילו היא למטה], ולכך צריך שכל קורה תהיה תוך ג"ט לחברתה[7].

אין אומרים חבוט כשגבוה יותר מעשרים אמה

ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מכ' אמה ותחתונה למטה מעשרה. כתב הריטב"א (ד"ה ובלבד) שאו או קאמר כיון שפשיטא שאין אומרים חבוט עשרים אמה. עוד כתב הריטב"א שמבואר מבאן שאין אומרים חבוט או גוד אחית רק באופן שכל אחת מהן ראויה שתעמוד במקומה ותחקרב חברתה, משא"כ בזו.

האם רבנן חולקין על דין חבוט

אמר אביי ר' יוסי ב"ר יהודה סבר לה כאבוה בחדא וכו'. ומבואר בגמרא שדינו של ר' יוסי ב"ר יהודה הוא משום שסבר כאבוה [רבי יהודה] שאית ליה רואין, ולכך רבנן שחולקין על ריבי"ר, אין להם דין רואין. ותמהו הראשונים לדעיל (ג:) בברייתא דהיתה [הקורה] משוכה או רואין, והא שיהא העומד רבה על החלל, יא. וכ"כ הריטב"א שאפילו אם החלל שביניהם הוא ב' טפחים ומחצה וכל קורה רחבה ג"ט טפח כשרה, ומבואר בדברי הר"ן. יב. הרמב"ם (פנה פי"ו הלכה טו) פסק ובלבד שלא תהיה עליונה למעלה מעשרים ולא תחתונה למטה מעשרה ולא יהיה ביניהן שלשה טפחים וכו'. וכתב המגיד משנה (ד"ה ולא יהא) שמשמע מדבריו שכל שהן תוך עשרים אמה ולמעלה מעשרה טפחים אפילו הם רחוקות כגובה זו מזו יותר משלשה מצטרפין, וכ"כ האחרוני. והמגיד משנה ע"ז דהא פסק (בהלכה טוסה ד"ה הלכה טו) שכל דבר שאין בנגר טפח אין רואים אותו כאילו יבו'. יראה בקרן אורה ודיה ובקה"ע (סימן ח) שישבו את קושיות המגיד משנה. יבו"ש (ד"ה נמי) פלפל בדבריו ע"ש.

ד. הב"ח (סוף סק"ו) הקשה מאי שנא מלחי שפסק השו"ע (סימן שמ סעיף יב) שאם הוא בולט לתוך המבוי ברוחב ד' אמות פסול, ואפ"ה הביא שם הט"ז (סק"ו) את דעת רש"י שאם הניחוהו לשם לתי כשר אפילו רחב יותר מד' אמות, ומאי שנא הכא לגבי קורה שלא אמרינן הכי. ה. השעה"צ (סימן שמ סק"ו) כתב שכן נקוט האבן העזר הגר"א והגר"ז וכ"כ לדינא בהסבמ"א (סק"ב) וכ"כ הב"י (ד"ה ואפ"ה) כשהביא את דברי הרשב"א, אמנם לשון השו"ע (סעיף כה) 'אבל אם הניח קורה רחבה ונמשכת קצת למטה מעשרה כשרה', משמע שאף אם לא נשאר חלל י' כשרה, ונראה הטעם דהגר"א שמקור דברי השו"ע הוא דברי הרא"ש, וצ"ב אמאי באמת כשר, ומכח קושיה זו כתב הב"ח (ד"ה ואפ"ה סק"ה) שצריך להוסיף הכי ולהניח בלשון השו"ע ונמשכה קצה למטה עשרה, והיינו שנמשכת עשרה טפחים. אבל אינה מגעת למחיי מעשרה טפחים מהקרקע. אולם הט"ז (סק"ג) יהקהקן נתגאל (ס"ק ג) הירצו שאף שחלק מן הקורה נמשך לתוך י"ט, אך כיון שיש למעלה מגובה י"ט שיעור קורה המכשרת אמרינן שחלק הקורה שנמשכת למטה מי' כמי שאינו וכאילו נשאר חלל י"ט ולכן כשרה. ו. וכ"כ הגר"ז. והקשה הקהילות יעקב (סימן קיז ס"ק ו) שא"כ בכל מחיצה שהגדיים בוקעים מחתיה נימא גוד אחית ותוכשר המחיצה. ותירץ שבכל מחיצה תלויה כיון שאין בעובי המחיצה טפח לא אמרינן גוד אחית אלא דאפשר לומר בקיעת הגדיים המחיצה היתה כשרה כיון שלמעשה המחיצה חולקת את הרשויות כשרה, אבל כיון שהגדיים בוקעין אין הרשויות נחשבות חלוקות זו מזו ולכך פסולה. אבל קורה דלמ"ד משום מחיצה כל סיבת ההיתר הוא משום גוד אחית נחשב הכל סתום וכשרה (ועיי"ש שהארוך בענין זה). ויש להעיר מהבואר בראשונים (כסוכה כה ע"ב) לענין מחיצה תלויה, שאף שאמרינן

חבוט ולבוד יחד (ן פ"ב ס"ב ס"ג והרי"ף), ולא חלקו שם רבנן על זה. ותירצו התוס' דכסוגיא שם הקורה ראויה לקבל אריח אלא שהיא תלויה למעלה מכותלי המבוי, בכה"ג אמרינן לכו"ע חבוט, אבל כאן מירדי שהקורה עצמה אינה ראויה לקבל אריח חסר בהיכר, ולא אמרינן חבוט. אבל הרשב"א (ל"ה ע"ב ד"ה אמר מר) והריטב"א (ל"ה ע"ב ד"ה יוסי) פירשו שרבנן אינם חולקים על ר' יוסי ב"ר יהודה", ומה שאמר אביי שר' יוסי ב"ר יהודה סבר לה כאבוה, פירש הרשב"א שכיון שברבר אחד ודאי הם חולקים, לכך פירש שבחדא איכא למימר דלא פליגי, שכל שאנו יכולין להשוות דברי התלמיד עם דברי הרב ודברי הכן עם האב אנו משוין ביניהם. והריטב"א הוסיף שמשום שאבוה אמר בהדיא רואין נקט דסבר ליה כאבוה.

הרי"ף דחה את דברי ר' יוסי ב"ר יהודה מהלכה כיון שאביי אוקמה כאבוה.

והקשה הרשב"א שהרי בסוכה (כג.) הגמרא מקשה מר' יוסי ב"ר יהודה על רבא לענין סוכה המדובללת, א"כ אף הרי"ף היה לו לכותבה ולהעמידה באופן שיש בין שתיהם פחות מג' טפחים שמהני מדין לבוד. ותירץ הגאון יעקב שדין חבוט עדיף מדין לבוד, משום שדין חבוט הוא שדנים כאילו ממש הקורה ירדה ועכשיו היא סמוכה לחברתה, משא"כ דין לבוד מחשיב את ב' הקורות שהם כאילו מתוברות אך עדיין כל קורה במקומה עומדת".

האם לר' יהודה בעינן קורה רחבה ובריאה

א"ל אתניה רחבה ובריאה. תוס' (ד"ה אתנייה) והראשונים הביאו את דברי הרשב"ם שפירש כוונת הגמ' אתנייה וכו' שאפילו לר' יהודה בעינן רחבה ובריאה. ותמהו התוס' א"כ הא דתנן במתני' היתה של קש וכו' דלא כמאן. שהרי אף לר' יהודה לא אמרינן רואין, ולכן כתבו התוס' שחייא בר רב מהפך דברי רבי יהודה לרבנן. הרשב"א והריטב"א (ל"ה מתניי' ד"ה) הסכימו לפירוש הרשב"ם.

מדוע קורה רחבה ארבעה לא צריכה להיות בריאה

רחבה ארבעה שאני. הטעם שאם הקורה רחבה ארבעה לא בעינן שתהיה בריאה כתב האור זרוע (סימן קכ) שכיון שהיא רחבה ארבעה יש לה היכר אפילו שאינה בריאה, אך המאירי כתב שמהני מדין פי תקרה יורד וסותם, וכ"כ הרשב"א (מנחה"ק שאר ג סימן ג)[1].

דעת הרי"ף וכן פירש המגיד משנה (שכת פי"ז ה"ד ומשמירי) כדעת הרמב"ם,

שאף אם הקורה רחבה ארבעה צריכה להיות בריאה כדי לקבל אריח, והטעם משום דפסק כלישנא שאתנייה רחבה ובריאה.

ביאור הלשון רואין אותה כאילו היא פשוטה

עקומה רואין אותה כאי"ה היא פשוטה. הקשה הלשון הזהב איך אמר רואין כאילו היא פשוטה ומשמע שאף אם ינטל עקומיתה וישאר רווח יותר מג' בין הקורות מהני, הוה לגמ' לנקוט לשון רואים אותה כאילו היא נטולה. ותירץ דהכי פרושו שאע"ג שהעקומית הוא יותר מג', אם נמדוד ביושר אחר נטילת העקום ויהיה פחות מג' שרי, וזה אמרם רואין אותה למדוד כאילו היא פשוטה.

בקורה עקומה ועגולה אמרינן רואין אף לדעת רבנן

עקומה רואין אותה כאי"ה היא פשוטה, פשיטא. ממה שלא הקשו בגמ' שדין זה הוא ממש כדין היתה של קש, הוכיחו הראשונים שדין עקומה ועגולה הוא אף לרבנן ולא רק לדעת רבי יהודה כמו בהיתה של קש, ובטעם הדבר עיין במה שנתבאר בביאורים למשנה.

קורה עקומה מעקימותה היא בתוך המבוי

רואין כל שאילו ינטל עקימותה ואין בין זה לזה שישה. הרמב"ם (נסמך פי"ז ה"כ) פסק היתה הקורה עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה ולא חילק בשיעור העקמומיות. ובהמשך דבריו פסק הרמב"ם היתה הקורה בתוך המבוי ועקומה חוץ למבוי וכו', רואין כל שאילו ינטל העיקום ישארו שני ראשיה ואין בין זה לזה שלשה אינם צריך להביא קורה אחרת. ודייקו האחרונים[2] מלשון הרמב"ם שאם כל הקורה היא בתוך המבוי אף שהיא עקומה אין שיעור לעקמימותה, וראה בגאון יעקב ואבן העזור שפקפקו בזה.

מדוע צריך מקרי מפסוק שהשיעור אינו מדויק

מנא הני מילי. הקשה התוס' רא"ש (ד"ה כל שיש) מה מקשה הגמ', 'מנא הני מילי' הרי דבר הנראה לעינים הוא ואדם יכול לעמוד עליו כשיקח דבר שהוא רחב טפח וימדוד הקיפו. ותירץ שלפי שאין השדבר מכוון שהרי ההיקף הוא יותר מג' טפחים, קא בעי תלמודא מנין לקחו חכמים ליתן גבול מדה לדבר אחר אע"פ שאינו מכוון אלא שהדבר קרוב להיות מכוון".

מדוע אין מדקדקין לעשות את השיעור מעיקרא

והאיכא משהו. בתוס' כתבו שמלשון הגמ' משמע שהחשבון מצומצם ומהמה שלפי מה שמדדו חכמי המרות אין החשבון מדוקדק. הרמב"ם בפירוש המשניות כתב וז"ל יש לך לדעת כי יחוס אלכסון העגולה אל המסבב אותה כלי ידוע וא"א לדבר בו לעולם וכו', ודרך המופת בזה הקרוב אשר עליו סומכין חכמי התכמות הלימודיות הוא יחוס האחד לשלש ושביעית, וכל עגולה שיהיה באלכסון שלה אמה יהיה בהיקפה ג' אמות ושביעית בקרוב, ולפי שזה לא יושג לעולם אלא בקרוב, לקחו הם בחשבון הגדול ואמרו כל שיש בהיקפו ג' טפחים יש בו רחב טפח, וסמכו ע"ז במה שהוצרכו אליו מן המדידה בתורה[3] עכ"ל. וההמהר"ל בגור אריה (ל"ה מנא הני מילי) כתב לתרץ שאין לדקדק בזה כיון ש'שא"א לעמוד על התכלית לפי שהדבר הוא הולך לבלתי תכלית, אבל בשעה שהוא ידוע בהא לא נימא כלל שאין לדקדק בזה, דלמה לא נדקדק בהך משהו כיון שאפשר לעמוד עליו'.

מזכירה שהפסוק מגואי קא חשיב

כי קא חשיב מגואי קא חשיב. התוס' רבינו פרץ הביא את השר מקוצי שהקשה שא"כ מג"ל לפשוט מהאי קרא שכל שיש בהיקפו ג' טפחים יש בו רחב טפח, דילמא קרא לא חשיב אלא מאבראי. ותירץ דאל"כ מה בא להשמיענו הפסוק 'קו שלשים באמה יסוב אותו'. ועוד תירץ שהשיעור הוא דומיא דים שעשה שלמה שהיה משפתו לשפתו.

ביאור חשבון הים שעשה שלמה

כמה הוו ליה חמש מאה גרמידי, ליתל מאה וכו'. ביאור השקלא טריא בגמ'.

בתחי"ה הביאה הגמ' את חשבון הנפח של הים שעשה שלמה כאילו היו מדותיו עשר אמות אורך ועשר אמות רוחב בגובה חמש אמות.

ומבארת הגמ' שלפי שיעור זה הכיל הים בתוכו 500 אמות מעוקבות מים, כיון ששיעור הנצרך לכל מקוה [שהוא ארבעים סאה] הוא אמה על אמה ברום שלש אמות, נמצא ש-300 אמות מעוקבות הוא שיעור 100 מקוואות, ו-150 אמות מעוקבות הוא שיעור עוד 50 מקוואות. ושואלת הגמ' שא"כ די לנו ב-450 אמות מעוקבות כדי שיהיה שיעור 150 מקוואות. ומחרצת שמורידה זו נכונה אם הים היה מרובע, אבל ים שעשה שלמה עגול היה ושיעור עיגול הוא פחות ממרובע, ולכך הוצרכו ליותר מ-450 אמות מעוקבות מים. ומקשה עוד הגמ' שהרי מרובע יותר מעגול רבינו, וא"כ יוצא שאם נפחית 400 אמות מעוקבות מרובעות רבינו הרי הם 300 אמות מעוקבות בעיגול, ומשיעור זה ניתן לעשות 100 מקוואות, ומעוד 100 אמות מעוקבות ברובע שנפחית מהם רבינו לעיגול ישאר 75 אמות מעוקבות

---

[1] **ערי"ף** בענין כ' קורות המתאימות ונחלקו הראשונים אם הקורות צריכות להיות צמודות זו לזו (טור ומחבר בלקוט הפילוסופים), שדעת רש"י והמהר"ם והרמב"ם (בפי' המשנה וביד) שצריך שיהיו סמוך צמודות זו לזו ודעת הרין הרשב"א הראב"ד והרמב"ם (בפי' המשנה ובמנין המצות) שאין צריך. וכתב התוס"א (סימן כי סק"ח) שלשיטה שצריך, באחת למעלה ואחת למטה ודאי פסול. כיון שאין שטח רחב טפח במקום אחד, ואפילו אם אחד שיאמר רואין את העליונה כאילו היא למטה יהיו נוגעות זו בזו, האי רואין לא עדיף מלבוד ראי לבוד לא מהני כל שכן כמדוקקין זו למעלה וזו למטה דלא מהני. ואפשר לפי דברי הגאון יעקב שהובא בביאורים שעיי' חבוט אנו רואין כאילו הקורות נוגעות צמודות זו לזו משא"כ בלבוד אפשר לימר דכו"ע מודו דמהני חבוט). יד. **הצ"ל** שכת (ד"ה יש) פסק לחומרא כיון שבעינן שיהיו רואין לקבל אריח ובאחד למעלה ואחד למטה אין רואין לקבל אריח. ובמשנ"ב (סקכ"ו) הוסיף, שלדעה זו אפילו אם בגובהה טפח אחד מחבירו ג"כ לא מהני, ואפילו אם עומדות בשוה ממש ס"ל שבעינן דוקא שיהא כמוכות אחד להבירו לא יהיה מטפח. ובהב המגא (סקכ"ו) שזה כדעת הי"א שצריכות בי הקורות להיות צמודות זו לזו. החזו"א (סימן כי סק"ו) כתב שאם ב' הלכות של אחת למעלה ואחת למטה. ושל סמוכין הלי זה בזה יש לפקפק שצריך להשוות כין ספוכין פחות

[2] טו. עיין בשמונה בהרחה סימן שסג ס"ק סו שכתב כן. יז. **החשיך שלמה** הביא דברי הרא"ש בתשובה (כלל מי סימן יט) ששאל כן להרשב"א, וכתב החשיך שלמה שלא וכינו למה שהשיב לו הרשב"א, והביא שאחיו הגאון ז"ל יישב שפיר, ועיי"ש שכתוב לדברי התוס' דא"ש כאן. יח. **כתב** החזו"א (סימן כא סק"ח) יתנתה ההלכה להשוב בקירוב. שלא נתנו הסצורה אלא לצרף הבריות ולדקדק בצוואותיו יח' לקבלה מלכתוב יח', ונם לקיום חכסת התורה הכללוה בכל דיני המצוה ולסוד הפרטיות, ולכל הני אינו בפסיד אם הקבועות של נבולי הצמצום יהיה בקירוב. כדי שיוכלו לקייב מצוות המעשיות אף חלושי הדעה עכ"ל. וראה בשעה"צ (סימן שנב סקע"ו) שכתב שכסכמו חכמים על אלו השיעורים אף בשיעורי תורה ואין שיהיה בפלתא דרבנן ודאי יש לסמוך על השיעורים האלו.

יד:

שמשיערו זה ניתן לעשות עוד 25 מקואות, וא"כ נמצא שיש בים שעשה שלמה רק שיעור ל-125 מקואות. ומתרצת הגמ' 'תני רמי בר יחזקאל ים שעשה שלמה שלש אמות התחתונות היו מרובעות' נמצא שבג' אמות התחתונות הכיל הים 300 אמות מעוקבות שהם 100 מקואות, ובשתי האמות העליונות שהם עגולות הכיל הים שיעור של 150 מקואות. ושואלת הגמ' דשמא רק האמה העליונה היתה עגולה וא"כ הכיל הים יותר משיעור של 150 מקואות. ומתרצת דמקרא מוכח שהים הכיל 6000 סאה, שזה שוה ל-150 מקואות שהרי כל מקוה שיעורו 40 סאה.

מדוע בהו"א הגמ' לא הביאה פסוק מפורש זה

לא ס"ד דכתיב אלפים בת יכיל. הקשה הריטב"א (ד"ה לא ס"ד) אמאי לא הביאה הגמ' מעיקרא פסוק זה שמפורש שם שהים שעשה שלמה הכיל ק"נ מקואות. ותירץ שגלגלנו כל זה להודיע צורתו היאך היו בו אלפים בת חללו.

באיזה אופן נאמר שגודשא תילתא הוי

ש"מ האי גודשא תילתא הוי. כתבו התוס' (ד"ה ש"מ) שנפק"מ בהתנה מוכר לתת ללוקח סאה גדושה או לתקן לו כלי המדה. וחמה הריטב"א (ד"ה שם הא) אם יהיו לפנינו שני כלים שהם שוים באורכם וברחבם וגובה האחד עשר והשני מאה, מאיזה טעם נימא שיש בגדשו של זה חמש ובגדשו של זה חמישים. שצ"ל כפירש"י (ד"ה שם הוי) ששיעור זה הוא דווקא בכלי שגובהו כחצי אורכו ורחבו כצורת ים שעשה שלמה וכ"כ הר"ן.

איך אפשר ללמוד מים שהוא מרובע לכלי עגול

ש"מ האי גודשא תילתא הוי. הקשה הריטב"א והא ים שעשה שלמה היה תחתיתו מרובע, ומרובע מחזיק יותר מעיגול [וכדלעיל], וא"כ איך אפשר ללמוד לכלי שכולו עגול שיהיה הגודש שוה, ע"ש מה שתירץ. וכתב המהרש"א (ד"ה נפקיע"מ שם הוי) שהכוונה היא שכמו שגובה הים היה כחצי ארכו וכחצי רחבו וקצת אמותיו עגולות וקצת מרובעות והיה גודשו שליש, כך כל הכלים של מדות אף אם יהיו כולן עגולות או מרובעות היו מתעגדין בשגודשו שליש גם כשלא יהיה הגובה כחצי אורכו ורחבו.

ביאור הראיה ממתני' אחר שהביא קרא

ותנן נמי שידה תיבה ומגדל וכו'. הקשה המצפה איתן מה צריך לראיה ממשנה אחר שכבר מייתי קרא לזה, הא הוי כיהודה ועוד לקרא [כמבואר בקדושין (ו.)]. ותירץ ע"פ דברי התוס' בב"ב (פה. ד"ה ותיפוק ליה) שתירצו שהגמ' בקידושין ששאלה הוא הוי כיהודה ועוד לקרא, עיקר הקושיה לא היתה אלא אלשון ועוד, והכא שלא קאמר בלשון ועוד שפיר אפשר להביא ראיה ממתני' בתר קרא. עוד תירץ שיש להביא המשנה משום שבמשנה מפורש להדיא שגודשא תילתא הוי, משא"כ בקרא אינו מפורש בהדיא ולא שמענין רק מקושיות הפסוקים אהדדי. ועוד תירץ דאיה"נ ואין צריך לראיה מהמשנה שגודשא תילתא, ומה דמייתי המשנה הוא לומר שתנא דמתני' נמי מהכא יליף.

הא בעינן כלי שמטלטל מלא וריקן

וזהן מחזיקות ארבעים סאה בלח. הראב"ד (הובא בריטב"א ד"ה שם) הוכיח מכאן שאם הכלי אינו מכיל שיעור ארבעים סאה בלח טמאין. ותמה ע"ד שהרי בעינן כלי שמטלטל מלא וריקן, וכלים אלו בזמן שהם מלאין אין אדם יכול לשאת אותן מחמת כובדן. והריטב"א (שם) תירץ שהכתוב שיער לפי דור המדבר שאפילו בינונים שבהם נושאים משא כזה להדיא כי גבורים היו. אולם הר"ן כתב שמדברי רש"י (שבת נה. ד"ה מהוכרין) נראה שמטלטל מלא וריקן היינו שדרכן של בני אדם לטלטלו מלא אפילו ע"י הרכה בני אדם, וכשהוא גדול יותר מדאי אין מטלטלין אותו אפי' על ידי בני אדם מרובין שמא ישבר.

האם לחי מכשיר מבוי הגבוה יותר מעשרים אמה

מתני' לחיין שאמרו גובהן עשרה טפחים. לשון המשנה נראה בפשיטות שאין חילוק מהו גובה המבוי, אולם בלשון הרמב"ם (שבת פי"ו ה"י) נראה שחולק על זה שפסק: 'כמה יהיה פותח המבוי ויהיה די להכשירו בלחי או קורה, גבהו אין פחות מעשרה טפחים ולא יתר על עשרים אמה', ומשמע שלחי לא מכשיר מבוי הגבוה יותר מכ' אמה[א]. ובמגיד משנה כתב דפשיטא שאף להרמב"ם הלחי כשר גם כשהמבוי גבוה הרבה, ומה שהזכיר הרמב"ם לחי היינו רק לענין פסול במבוי שאינו גבוה עשרה טפחים. וכן בשו"ע (סימן שסג סי"ו) פסק שלחי כשר בכל גוונו. ובכה"ל (ד"ה גלחי) הביא את דברי הבית מאיר שפירש כדעת הרמב"ם דאיה"נ לחי פסול כשהמבוי גבוה יותר מכ' אמה, והטעם בזה כיון שחכמים השוו מדותיהם וכשם שקורה לא מהני למבוי גבוה מכ' ה"ה לחי[ב].

הטעם להצריך לחי רחב ג' טפחים

ר' יוסי אומר רחבן ג' טפחים. כתב רבינו יהונתן שטעמו של רבי יוסי דס"ל שצריך מחיצה חשובה שאפילו אם ירחיקנה ג"ט מן הכותל לא ליתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא[ג] וליבטליה, ואם הלחי רחב ג' טפחים אף אם מרחיקו מן הכותל ג' טפחים כשר כיון דהוי פרוץ כעומד וקיי"ל פרוץ כעומד מותר. והקשה התוס' רעק"א (על הגליון ממשנה) שהרי באופן שמרחיק ג"ט מן הכותל אה"נ והוא פרוץ כעומד מצר אחד אך מ"מ אה"נ פרוץ מרובה מצד השני, ולהדיא מבואר בגמ' לעיל (י:) שככה"ג לכו"ע אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה, וצע"ג. ובחפארת ירושלים (על המשניות) כתב שבריטב"א (י:) הביא דעת רבותיו שלהלכה לא נאמר כלל דין אתי אוירא, ואפשר שסבר רבינו יהונתן כוותייהו. ומ"מ היה פשוט לו מסברא דאם הפרוץ מרובה משני צדדים אז אמרינן אתי אוירא, אבל אם בצד אחד הפרוץ כעומד לא אמרינן אתי אוירא ולכך הלחי כשר[ד].

ביאור תירוץ הגמ'

איתן לחיין שנחלקו. ביאר הריטב"א (ד"ה איתן) שמילתא אגב אורחיה קמ"ל שאע"ג שפליגי רבנן ור' אליעזר במנין הלחיין לא נחלקו בשיעורם כלל.

ביאור קושית הגמ'

וכמה כל שהוא. ביארו הראשונים שלפי שמצינו לקמן בפרק חלון (פ.) לענין חבית של שתופי מבואות שצריך להגביה אותה מן הקרקע משהו, ומבואר בגמ' שם שהמשהו היינו שצריך להגביהו טפח, לכך שאלה הגמ' כאן האם יש שיעור לכל שהוא.

מהו כחוט הסרבל

אפילו כחוט הסרבל. ביאר רש"י (שבת קפ: ד"ה כחוט הסרבל) שהוא חוט שקושרין בו את בית הצואר וע"ע ברש"י חולין (עו: ד"ה הסרבל)]. ורבינו חננאל פירש 'שהוא חוט חזק שתופרין בו הסרבל כדכתיב כפיתו בסרבליהון'.

שיעור עובי הלחי

אפילו כחוט הסרבל. בתוס' לקמן (פ: ד"ה אפילו קורה) נראה שזה שיעור עובי, והיינו שצריך שיהא הלחי בעובי של חוט הסרבל[ה] [כ"כ הרעק"א בגהש"ס]. וכן נראה מלשון הרשב"א (ד"ה ומה לי שהוא) שכתב שכשם שלענין שיתופי מבואות נקטינן שמגביהו משהו היינו טפח,- כמ"כ הכא הביאור של כל שהוא היינו כחוט הסרבל. אמנם הרמב"ם (שבת פי"ו ה"י) פסק להדיא שהלחי עביר כל שהוא, וכ"כ הרא"ש (פסחים פ"ק ג פימן ו) שרי שיהא היכר בעלמא, וכ"כ הטור. וראה בב"ח (ד"ה ופשט פוא מנוי) שפירש שלפי שאין אנו בקיאין בשיעור חוט הסרבל כמה הוא, אזלינן לקולא במירי דרבנן ולכן די בלחי כל שהוא ממש.

הסרדכי (סימן תפב) הביא דברי המהר"ם שכתב שמה שעושין מסיד מחוי לחיים או צורת הפתח יפה עושים, וכתב: 'וממני יצאו כולם בתחילה בעיר וירצבור"ג לפי שהנכרים היו באים לעקור אותם אמרתי

א. אך מלשון הטור (סכ"ט) נראה שסבר שלחי לא מהני כמבוי גבוה יותר מכ' אמה וז"ל 'והא דמבוי ניחא בלחי וקורה דזקא כשאין הגובה יותר מעשרים אמות מצומצמות וכו' אבל אם הוא גבוה יותר מעשרים אמות או אם נמוך מעשרה טפחים וכו' אין לו תקנה בלחי וקורה עכ"ל. אלא שכתב הב"י שזה הלשון אינו כתוב בדקדוק כיון שפשוט שאם בא להכשירו בלחי מהני אף בגובה יותר מכ' אמה דקי"ל לחי משום מחיצה. אולם הבית מאיר תמה על הב"י כל הראוה יראה שכתוב אי אפשר לומר שהוא שלא בדקדוק. ב. יעויין בכרית סאיר שהוכיחה כן מהברייתא (ג.) דחניא 'מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט ואם יש לו צורת הפתח אינו צריך למעט', ומבואר שדווקא אם יש צורת"פ אין צריך למעט אך אם יש לחי צריך למעט. יעו"ש שהוכיח כן מכמה מקומות. ג. הרבינו יהונתן אזיל לשיטתו (ג. מש"כ תי"ד) שאף בלחי נאסר ההלכה של אתי אוירא דהאי גיסא, ודלא כתוס' (י: ד"ה ומקיפ שם). ד. ראה בדברי יחזקאל (סימן ו פט"ו) שכתב שלשיטת התוס' דס"ל כיון דלא בעי אלא שיעור מועט לא החמירו בו, ודי"ק רעק"א שמוכח סדברייתם שגם רוחב הלחי הוי שיעור ואין הפשט כל שהוא בלא שיעור.

לעשות כן, דהא אמרינן בכל עושין לחיים, וסיד מחוי או גיפסים שמדבקין אותן אצל התומה כעובי אצבע הוא הרבה יותר חזק מחוט הסרבל או קנה וכו'. מבואר בדבריו שצריך שיעור עובי אצבע ללחי ולא סגי בלחי משהו. ובתרומת הדשן (סימן מג) כתב שדברי המהר"ם הם דווקא בלחי, אבל צורת הפתח כשרה אפילו אם הקנים שלה הם בעובי משהו.

הרמ"א (סימן שסג סעיף ו) פסק ש'עושין לחי מסיד טחוי בכותל'. והקשה הט"ז (סק"ד) שהרי לחי כזה אינו עומד ברוח מצויה, ופסקינן (ס"ב) שלחי שאם נשיב ביה זיקא לא מצי קאי לא חשיב לחי. וכתב דהמעיין יראה שדברי התרומת הדשן נאמרו בקני צוה"פ שכהם לא נאמר דין זה, משא"כ בלחי אין מועיל בו סיד מחוי, ותימא על הרמ"א שכתב דין זה בלחי.

מתי אפשר לעשות לחי לחצי מבוי

עשה לחי לחצי מבוי אין לו אלא חצי מבוי. תוס' לקמן (עב: ד"ה מבוי) והקשו אמאי יש לו חצי מבוי הרי הורגלו לערב כל המבוי יחד, ואיתא התם במתניתין שעיר של יחיד שהורגלו לערב את כולה אף שאח"כ נעשית של רבים אינם יכולים לערב כל מבוי בפ"ע דאסרי אהדדי, ואפילו אם יש לחי או קורה בפתח המבוי לא מהני. ותירצו התוס' שצ"ל שהכא מירוי כשאין הצירות פתוחות למבוי מן הלחי ולהלן. אמנם הרא"ש (פ"ב סי' כ) כתב שמהירושלמי לא משמע הכי, ולכך פירש דמירי שלא הניחו החיצונים קורה בפתח המבוי, וכיון שאין החיצונים יכולים לטלטל למבוי אוסרין גם על הפנימיים, אבל אם החיצונים הניחו קורה בפתחם הם אינם אוסרים על הפנימיים אם עירבו אלו לעצמן ואלו לעצמן ולא עירבו יחד, כיון דהורגלו לערב יחד כל המבוי. ואינם יכולים ליחלק להשתמש אלו בחצי המבוי ואלו בחצי המבוי.

מה הדין בהניח קורה לחצי מבוי

עשה לחי לחצי מבוי בר"ן (ד"ה עשה לחי) נסתפק אם ה"ה יכול להניח קורה בחצי מבוי ויהא לו חצי מבוי, דאפשר דדווקא בלחי שאסור להשתמש כנגד הלחי לא גזרו חכמים שמא יבוא להשתמש בכל המבוי כיון שאפילו כנגד הלחי אסור להשתמש, אבל בקורה שמותר להשתמש תחתיה אפשר דגזרינן'. ובשו"ע (סעיף ג) פסק בפשיטות שאין נפק"מ בין לחי לקורה וכתרוויהו יש לו חצי מבוי.

עשה לחי לחצי מבוי אם יש בו דין נראה מבחוץ

יש לו חצי מבוי ראה ברש"י שצייר האופן שהניח הלחי, והקשה החזו"א (סימן מ סק"ס) שלכאו' בציור זה צריך להתיר את כל המבוי מדין נראה מבחוץ, ותירץ שמירי שהמבוי פתוח לכרמלית שאז בין הלחיים אסור כדאמר לעיל (ע.), ולכך כל המקום שמהלחי ולמעלה אסור. והוסיף עוד שלדעת התוס' (ג: ד"ה הכל) שבלחי רחב ארבעה מודה רבא שאסור אף בפתוח לרה"ר, אפשר להעמיד גם בפתוח לרה"ר. ועוד תירץ דמירי שנשתייר ד' אמות מהמקום שהניח הלחי עד הפתח, שאז אינו נידון משום נראה מבחוץ [כמבואר לעיל (ע.)]. וכתב עוד שאפשר לתרץ דמירי שלא סמכו מערב שבת על הלחי הזה כתורת נראה מבחוץ ולכך אינו מועיל אלא לחצר הפנימי שסמכו עליו מדין נראה מבפנים.

בחילוק הגרסאות האם גרסינן רבא או רבה

אמר רבא עשה לחי למבוי יכול. בכותרת חיים כתב דגרסינן רבה דהא, רבא סבר (לעיל יט:) שלחי משום היכירא, ולכך גרסינן רבה שסבר לחי משום מחיצה. אולם הבית מאיר כתב ששפיר גרסינן רבא, כיון שעיקרו של לחי הוא להיכר, וכדי שיהא ניכר הצריכו מחיצה קלה של לחי, אך כשליכא היכר לא הוי מחיצה כלל.

יאור מהו הילמי

לא בהילמי. מבואר בשבת (קכ:) שהוא מים שנותנים בתוכו מלח הרבה לעשותן כמו ציר, ואיסורו משם מלאכת מעבד שהוא מתקן את האוכל הנתון לתוכו כדי שיתקיים (רש"י שם ד"ה הלמי הוא).

האם חזר בו רב רחומי

דר' יוסי נמוקו עמו. וכתבו הראשונים שרב רחומי חזר בו משום שסבר שאמרינן ר' יוסי נמוקו עמו, ואפילו במקום שרבנן פליגי עליה"ג. וראה תוס' רא"ש (ד"ה מ"מ) שלקמן (מז:) לא משמע הכי עי"ש. וראה תוס' לקמן (עז: ד"ה מכאי יוסי מהנידו).

כיצד פוסקים להלכה בפלוגתא דר"י ורבנן

א"ל פוק חזי מאי עמא דבר. פירשו רש"י ותוס' שכבר נהגו בלחי משהו. וביארו הרשב"א והריטב"א (ד"ה מ"מ) שכיון שלהלכה לא אמרינן דרבי יוסי נמוקו עמו רק כשיחיד נחלק עליו ולא כשרבים תולקים עליו לכך א"ל פוק חזי מאי עמא דבר. ותמהו הראשונים והרי הגמ' הביאה דאיכא דמחני

ג. וכבי"י (סעיף ו' ד"ה ופסק) חסה על דבריו: לא ידעתי מנין לו לחלק בין עובי לחי של מבוי שהכשירו בלחי אחד לעובי לחי של מבוי שהכשירוהו בשני לחיים. והפרישה (סק"ב) כתב: לא ידעתי מאין רמז ורסיסה בתוספות הדשן שחילק בין לחי אחד לשני לחיים, כי המרקדק בתורה"ד יראה לעניים דלא חילק אלא בצורת פתח משום דבו לא נתנו שיעור, אך בלחיים וראו שצריך שיעור דמיא ללחי אחד, ובעיקר שיעור עובי חוט המסובל לכל אחד, (ועי"ש ב"ח המסיק ס"ק ג). ז. **וראה** בהערות המגיה על הר"ן שהביא שכל הראשונים נקטו בפשיטות שאין נפק"מ בין לחי לקורה, ה"ה הרשב"א (עב:) [בעבה"ק (שער ג סימן ו), הפגיד משנה (מלוה פ"ו ה"ט) הרא"ש (סימן ה סימן ג) שהוכיח כן גם מהירושלמי, והמאירי הביא המרקדק בתוספתא (עירובין פ"ו ה"ט) שכתב כן, ועי"ש מש"כ לפרש דעת הר"ן]. ח. **המחצית השקל** (סס) כתב שסגנון השטול משום שצריך קצת היכר [וכדכתבו התוס' (ב: ד"ה מחצה למחצה) שאף למ"ד לחי משום מחיצה אף מ"מ בעינן היכר קצת] ובחוזק מהכותל ליכא היכר. ובשו"ע הרב (הלכות תפילה סעיף ט) כתב טעם אחר וז"ל משום שלחי אינו נידון משום מחיצה אלא בצירוף מחיצות נפרדות שתים לפחות אבל כלא צירוף מחיצות לא מהני כלל [אלא בכעין

פסי כיראות]. הילכך לא מהני אלא סמוך למחיצה גמורה ולא בפוסלא ממנה שאינו מצטרף עמה עכ"ל. ט. **וכתב** ההגר"א (סימן שם סק"ס) שהתוס' סברי שלא שייך כאן דין אחי אורבא משום שאחי אורבא דאמר דווקא באופן שהמחיצה צריכה לגבוה את הרשות ואז אם יש אחד יוחר מהצורך אין כוחו עומד לגבוה את הרשות, אבל לחי אינו צריך לגבוה את המבוי שהרי אם הוא נראה מבחוץ בלבד כשר לכך אין חסרון כמה שהאוירא רבה על העומד, ולכך פירשו התוס' הטעם דהוי מחיצה שהנידים בוקעין בה. י. **וראה** בשו"ת רעק"א (סימן מ' סק"ב) [והובא בחידושים באן] שהאריך לחלוק על הכבור שור, ובשו"ת שואל ומשיב (תנינא סימן ח) נקטו בפשיטות שאין נפק"מ בין לחי לקורה, ה"ה הרשב"א (עב:) [בעבה"ק (שער ג סימן ו), הפגיד משנה (מלוה פ"ו ה"ט) הרא"ש (סימן ה סימן ג) שהוכיח כן גם מהירושלמי, והמאירי הביא המרקדק בתוספתא (עירובין פ"ו ה"ט) שכתב כן, ועי"ש מש"כ לפרש דעת הר"ן]. מ. **המחצית השקל** (סס) כתב שסגנון השטול משום שצריך קצת היכר [וכדכתבו התוס' (ב: ד"ה מחצה למחצה) שאף למ"ד לחי משום מחיצה אף מ"מ בעינן היכר קצת] ובחוזק מהכותל ליכא היכר. ובשו"ע הרב (הלכות תפילה סעיף ט) כתב טעם אחר וז"ל משום שלחי אינו נידון משום מחיצה אלא בצירוף מחיצות נפרדות שתים לפחות אבל כלא צירוף מחיצות לא מהני כלל [אלא בכעין

לה על השותה מים לצמאו וכו', וא"כ לפי"ז ליכא עמא דבר בשיעור לחי, ותירצו שאה"נ אך מ"מ להלכה די בלחי משהו כיון שרב יוסף ורב יהודה ורבא סברי הכי. וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם (פכפ פ"ו ה"ט). אמנם ראה בר"ח שפסק כר' יוסי, כיון שרב דימומי חזר בו וסבר שר' יוסי נמוקו עמו, ופירש שאף אביי שאמר פוק חזי מאי עמא דבר, הא איכא דמתני לה על השותה מים לצמאו.

כמה תולקים ת"ק ור' טרפון

ר' טרפון אומר בורא נפשות רבות וכו'. (ט"ו ד"ה ר"ט) כתב ואני שמעתי שר' טרפון בא לחייב אף ברכה אחרונה בורא נפשות, ומשמע שת"ק סבר שמברכים רק ברכה שלפניו, ולכסוף הס"ק רש"י שת"ק ור"ט פליגי רק אברכה שלפניו שלת"ק ברכתו שהכל ולר"ט בורא נפשות, אך לאחריו ולא כלום.

בנוסח ברכת בורא נפשות

על כל מה שבראת. הגר"א (תו"ס פימן מ) פסק שצריך לומר על כל מה שברא, וכן הוא לשון הגמ' בברכות (ג.), וכ"ה בדא"ש (נרטפ פ"ו פימן מ), ומ"ש בגמ' כאן שבראת פירש שהוא טעות סופר. והסיק המשנ"ב (פס פק"נ) דנהרא נהרא ופשטיה.

האם חותמים בברכת בורא נפשות

על כל מה שבראת. בגמ' לא הזכר חתימה לברכה זו. התוס' בברכות (פס ד"ה טולמ ופפיס) כתבו ומסיים 'ברוך חי"ו העולמים' והביאו את הירושלמי שכתב שמסיים 'ברוך אתה ה' חי העולמים'. הגר"א (פס) נקט להלכה כדעת הירושלמי שכן דעת הרא"ש והרוקח. ובמשנ"ב (פס פק"ס) הביא להלכה את דברי המגן גבורים שהעולם לא נהגו כגר"א וחותמים בלא שם וכפשטות לשון השו"ע יי.

טו.

מה נקרא עומד מאליו

לחי העומד מאליו. פירש רש"י שלא הוקבע שם לשם תיקון מבוי דלא הזמינוהו לכך. וכיאר הב"י (ל"ם ופלמה) שאפילו הוקבע הלחי בידים [ולא נעשה מאליו כאילן הגדל מאליו] ג"כ מיקרי עומד מאליו כיון שלא הוקבע שם לשם לחי.

מתי לבר"ע לא הוי לחי

אביי אמר הוי לחי כתב הריטב"א (ל"ה ופכי פמר) שדווקא בלחי שרחבו פחות מד' אמות, אבל לחי שרחבו ד' אמות אפילו אביי מודה דלא הרי לחי כשהוא עומד מאליו, וכמבואר בגמ' לעיל (ה:) בענין לחי הבולט מדפנו של מבוי, שאם הלחי רחב ד' אמות נידון משום מבוי וצריך לחי אחר להתירו".

האם צריך לסמוך על הלחי בפירוש

היכא דלא סמכינן אליה מאתמול? פירש רש"י שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת. וביאר הב"י (שם) שרש"י חידש כאן שאין צריך להחבורן לסמוך על הלחי מערב שבת להדיא, אלא כל שלא היה שם לחי אחר בערב שבת זה מיקרי סמך עליו", ולכך הוצרך לפרש לא סמכינן עליה שהיה שם לחי אחר. והוסיף שכ"כ גם בהגהות אשר"י (פימן ס), וכך הם דברי המגיד משנה (שנם פ"י הכ"ב) בשם הרשב"א [וראה להלן ד"ה שבת בחל בשיטת הרשב"א בזה]. וכן פסק הרמ"א (פפיס ל).

לחי שנעשה על ידי אדם אם צריך לסמוך עליו מע"ש

כי פליגי היכא דסמכינן עליה מאתמול? כתב הגאון יעקב דדווקא בלחי הנעשה מאליו בעינן שיסמכו עליו מערב שבת, אך לחי שעשאו אפילו לפני כמה שבועות לשם לחי ובערב שבת זה לא חשב לסמוך עליו ג"כ מהני, והבה"ל הביא דבריו (פפיס ל ד"ה פאלו) עוד כתב שם שאם עמדו שני לחיין גלויין ולא סמך להדיא דווקא על אחד מהם, אם נפל אחד מהם בשבת מותר לטלטל במבוי מכח הלחי השני דמאי אולמיה האי מהאי.

צוה"פ שנפלה בשבת אם הקנים יכולים ליחשב לחי

כי פליגי היכא דסמכינן עליה מאתמול? בשו"ת רע"א (פימן לה) נסתפק במבוי שרוחבו פחות מי' אמות ובראשו צורת הפתח ונפל החוט בשבת ונשארו הלחיים שבצדדים אם מקרי לא סמכו עליו מאתמול, כיון שדעתו היה לסמוך מדין צוה"פ ולא מדין לחי. ונקט שם שכיון שכמבואות שלנו יש דיני חצר שהרי אין בתים וחצירות פתוחין לתוכו לכך יש להתיר המבוי מדין פסי חצר שכהם אין צריך שיסמכו עליהם מערב שבת[2] כיון שיש להם דין מחיצה [והוסיף כן מסוגיא צב:]. [והוסיף שם שעדיין יש לפקפק בזה, כיון דבנפרצה הכותל ונשארו גיפופים פסקינן דהחצר מותרת רק אם נשאר טפח מכאן וטפח מכאן כדפסק השו"ע שם (פ"כ), וא"כ ה"נ נימא כיון שע"י הצוה"פ חשוב כסתום וכשנפסק נשתיירו הקנים, ניבעי דווקא רוחב טפח, וכתב שאינו מוכרע].

אולם כתב שם שלכאורה יש להתיר מטעם אחר, דכיון דקי"ל דאמרינן שבת שהותרה הותרה בגוונא שהמחיצות קיימות, א"כ י"ל שכיון שהכא הרי יש כאן לחי דמקרי מחיצה, ורק שהלחי פסול משום שאין היכר כיון שלא סמכו עליו לשם לחי, אך עכ"פ יחשב איתגייהו למחיצות ויהא המבוי מותר אחר שנפל הצוה"פ מדין הראיל והותרה הותרה. וכתב שם 'אבל מה אעשה ולהדיא מפורש בשו"ע (פפיס פ) כיון שהיה שם לחי אחר', ומבואר שאפילו היה לחי אחר חשוב לחי העומד מאליו ולא אמרינן כיון שהותרה הותרה, ובהכרח צ"ל שכיון שחסר בהיכר של הלחי וליכא קלא, לא רצו חז"ל לסמוך על לחי זה מדין מחיצה והוי כמו ליתנהו למחיצות[3].

מחיצה שנעשית לשם מחיצה ולא לשם היתר

קא סלקא דעתך כי היכי דפליגי בלחי במחיצה. כתב בגאון יעקב דמ"מ לא דמי לגמרי, שבמחיצה די במה שעושה לשם מחיצה ולא בעינן לעשות נמי לשם הכשר שבת, משא"כ בלחי בעינן לעשות ג"כ לשם הכשר שבת[4]. [וכן מרכח מפירש"י שבלחי בעינן לעשות לשם הכשר שבת, שכתב (נד"ה השתא מלינן) 'שלא הוקבע לשם תיקון מבוי, ולכולמר שצריך לקבוע הלחי לשם תיקון המבוי לשבת'].

סדר הראיות בגמ'

ת"ש הנושה סוכתו בין האילנות. הקשה הצל"ח (ד"ה ת"ש העומה) אמאי הגמ' תחילה שאלה ממחני' דסוכה ומברייתא דחיצת הקנים, ורק אח"כ ממחני' דערובין אילן המסיק, ולא שאלה בתחילה ממחני' בעירובין. וחירץ שהיה למקשן פשוט תירוץ הגמ' על המשנה בעירובין דמירמי שנטעו מתחילה לכך, ועיקר הקושיא היתה מרב הונא כריה ד"ר יהושע שאסר

יג. **המג"א** הביא את התו"ס (פף פפכם פפיח) שכתב שאומרים חי העולמים הנ' ונקד כצירי וכ"כ הגר"א שם וכ"כ המשנ"ב שם להלכה. יד. **כביאור** נוסה הברוכה כתבו התוס' (פכפח ה. ד"ה ופא) 'בורא נפשות רבות והסרונם היינו כמו לחם ומים שא"א בלא הם, על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא כראם יכולין העולם לחיות בלא הם שלא כראם כי אם להענגת בעלמא כמו חפחים וכיוצא בהם. ברוך חי העולמים'. ובחתם סופר (ח"ו ד"ה שת ו"ן) כתב: 'עוד נ"ל לפרש ברכת בורא נפשות רבות, דהנה דשובה גדולה עושה הקב"ה עם בריותיו להשקות צמא לרחות צמאנו, היינו ספני שבראי חסר ונצמא למים ואילו בראו בשלמות לא היה צמא ולא היה צריך למים, נמצא ברכה זו מה טיבה, אבל האמת זה היא עיקר טובת בריאת האדם שלכך נברא בחסרון היכיר בוראו ויעבוד ה' ויזכה לשני עולמות, נמצא חסרונו יותר טובה לו מכל טוב, והיינו דמכרך ברוך הבורא נפשות רבות וחסרונם יותר על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי, כי על ידי זה ברוך חי העולמים, וזכה לשני עולמים'.

א. **לשון** רש"י (פס ד"ה ו' פמח) 'הבא כיון דלא להכי אייקבע אגן במחשבה לא מצינן לאפוקיה מתורה כיחל [לשו"ה לחי: יכר. וכתב הב"ח (פס ד"ה ותנו פפיל פמח) שמש"כ רש"י אגן במחשבה וכו' דוקא מחשבה אלא ה"ה ברישור לא פציגן לאפוקיה אם לא בפעשה. דאו כשעשה מעשה לתקנו לשם לחי אע"ג דליכא הכירא שהוא לחי כיון דכולט ארבע אמות, אפ"ה כשהעמידו לשם לחי יש לו קול דאיכא הכירא. אמנם כתב שם הב"ח שהב"י הבין שדעת רש"י שאם סמכו עליו מערב שבת אפילו כשבולט ארבע אמות נידון משום לחי.

רפפ"כ רש"י אגן במחשבה וכו' כתוחר שדווקא פחשבה לא מהני אבל ד'ברור מיקרי לפפוך עליו ש'יחשב לחי. ב. **אבן** אם בפירוש לא סמכו עליו כגון שלא טילטלו בשבת שעברה ע"י לחי זה ולא היה שם לחי אחר, כתב המשנ"ב (פקנ"ט) בשם מג"א (פקנ"ט) שאינו מועיל לשבת הבאה עד שיסמכו עליו מערב שבת בפירוש. ג. וב"ח בספר שם משמעות (ד"ה ופמר שם) וכן פסק החזו"א (פימן עד פק"ל ופימן פ פק"פ) אמנם הביא מאיר (פימן שפ פפיף פ) הביא ששלח לו הרעק"א בתשובה שגם פפי חצר צריך שיסמכו עליהם בערב שבת, ידחה שם את הראיה שהביא הרעק"א מפרק בל גגות ע"ש. ד. **בקהילות** יעקב (פימן פו) כתב להביא ספק נכון לשיטת השו"ע, שלכאר צ"ע למה צריך שיסמכו על הלחי מערב שבת ולא מהני לסמוך בשבת נופא ליחדו לשם לחי. וצ"ל שהוא משום שאמור לעשות מחיצה בשבת, ולכן אם עשה לחי במזיד אסור לטלטל שם, וה"ג מה שיסמך עליו הו"ל כעשיית מחיצה ביין שע"י סמיכה זו נעשה עליו תורת מחיצה להחיר. וכתב שכ"ז ניחא אם קודם שסמכו עליו לא היה לו שם לחי, אך אם כל החסרון הוא רק משום שחסר היכר לכאר' היה צריך להועיל מה שסומכים עליו בשבת גופיה שהרי אין כאן עשיה מחיצה אלא עשיה היתר, ומכח כמו"ש הרעק"א שכל זמן שלא סמכו אין עליו תורת מחיצה ולא שייך לומר שכת הראיל והותרה הותרה, והוסיף שסברא זו נכונה לפלפול, אבל אין לבנות מזה יסוד אלא סמך בעלמא הוא. ה. וכ"כ החזו"א (פימן יט פק"פ) שבסחיצות אין צריך כוונה לשם היתר טלטול ומה שלהריא לא מהני מחיצה העומדת מאליה, הוא בארופן שהסוקף נודמן במקרה כמו קצירה הקסה והאילנות, אבל בלחי צריך עשיה לשם לחי כדי להשליט הקנה הכפים.

לטלטל בו ביותר מבית סאתים ונמצא שעיקר הקושיא הוא מאמורא, ולכן העדיפה הגמ' להקשות מהמשנה של העושה סוכתו שעיקר הקושיא היא מהמשנה, ואח"כ הגמ' שאלה ממחיצת הקנים שהיא ברייתא, ורק אח"כ שאלה מאילן המסיך ששם עיקר הקושיא הוא מאמורא.

באיזה אופן נחשבת הסוכה כמחיצה העומדת מאליה

ת"ש העושה סוכתו בין האילנות הקשו התוס' (ד"ה ת"ש ופוסקים) דבפרק הישן (סוכה מ:) הגמ' העמידה משנה זו כשמילא בין הענפים הרצא ודפנא כדי שהמחיצה לא תנוד ברוח מצויה, ונמצא שמה שנעשית מחיצה הוא ע"י ההרצא ודפנא, ואי"ז מחיצה העומדת מאליה. ובתירוצם השני תירצו התוס' דמשמע לגמ' דמיירי בכל ענין, בין דהוי רוב דופן מעובי האילן שאינו הולך ברוח בין דהוי רוב הדופן מן הנוף. והקשה הצל"ח דלפי"ז צ"ע ראית הגמ' מאילן המסיך דהתם וודאי כל המחיצה היא רק מחמת הנוף וליכא לאוקמי כרוב דופן מעובי האילן, ע"ש מה שתירץ.

אם צריך סמיכה מבעו"י בפסי ביראות

ת"ש היה שם אילן או גדר. כתב השפת אמת (ד"ה ת"ש ופיה מה שכ"כ) שהשתא סברה הגמ' שפסי ביראות חשוב מחיצה יותר מלחי, ולכך בפסי ביראות אין צריך שיסמכו עליהם מבעו"י. אולם כתב שלמסקנא אין זה כך, כיון שפסי ביראות הוא פרוץ מרובה על העומד אלא שמהני מדין מחיצה, ודומה ללחי שאף שאינו מחיצה מהני מדין מחיצה, וממילא בפסי ביראות ג"כ צריך סמיכה כלחי.

אם צריך מילוי תבן וקש

אילן המסיך על הארץ אם אין נופו גבהו מן הארץ ג' טפחים. כתב הרע"ב (פרוש"י מ"ח): 'ומכל מקום צריך למלאות אותו אויר שבין הנוף לארץ תבן וקש וכיוצא בו'. וכתב ע"ז התוי"ט (שם) שהוא מילתא דתמיהא, שהרי האויר שבין הנוף לארץ הוא פחות משלשה טפחים ומהני מדין לבוד, וככל לבוד דאמרינן בכולי דוכתי לא אשכחן שיהא ממולא. וברמב"ם (שבת פט"ו הכ"ג) כתב: 'ממלא בין בדיו ועליו בתבן וקש', והיינו שמילוי התבן וקש הוא רק בין הענפים כדי שלא ינודו.

מחיצה ולחי שנעשו מאילהם אם מותרים יותר מב"ס

אי הכי ליטלטלו בכולו. כתב השפת אמת שדברי הגמ' כאן הם רק להו"א דפליגי גם במחיצה העומדת מאליה אם הרי מחיצה, אולם למסקנא דלא פליגי כזה כלל ולכו"ע הוי מחיצה, מחיצה שנעשית מאליה חשובה כמחיצה גמורה אפילו לטלטל בתוכה יותר מבית סאתים, ורק אם היא עשויה לאויר הרי היא מועלת עד שיעור בית סאתים. ונסתפק שם בלחי שעשויה לאויר אם מועיל גם למקום שהוא יותר מבית סאתים ונשאר כזה העומד מאליו אם מועיל לדופן סוכה, וא"כ ברייתא דחל ונקע נמי איכא לאוקמי כרבנן. [וראה עוד ביד דוד מש"כ בזה].

במחיצה אין צריך שיסמכו עליה למחיצה

אלא במחיצות כו"ע לא פליגי הרא"ש (סימן ב) והטור והמאירי נקטו (ד"ה ופ"ב נמחיות) מאי שנא לחי שהוא משום מחיצה שנחלקו בו ובמחיצה עצמה לא נחלקו. ותירץ שאם נאמר שלחי משום מחיצה הוא מדרבנן אחי שפיר, ע"ש באורך. וראה במאירי בבית הבחירה שכתב שלחי כיון שלא הוי מחיצה הניכרת החמירו בה. ובלשון הזהב (ד"ה בשמעתא ולמ') כתב שחקנת חכמים היתה שכיון שע"י שקרא עליו שם לחי נהיה כמחיצה, לכך אסרו לקרוא עליו שם לחי בשבת שע"י נעשה מחיצה בשבת, ואפילו אם עשה לא מהני שאין זה בתקנת חכמים שיעשה מחיצה בשבת[ט].

אם בצוה"פ צריך שיסמכו עליו מערב שבת

אלא בפחיצות כו"ע לא פליגי. בבה"ל (סי' שסב ס"ק ד"ה אבל) הביא דברי הפמ"ג (פ"א פתי"ש) שנסתפק אם בצורת הפתח צריך שיסמכו עליו מערב שבת, והבה"ל גופיה הכריע שאי"צ לסמוך עליו כיון שצוה"פ הוי כמחיצה ממש, וכן פסק החזו"א (סימן ג ס"ק ו)[י].

מיירי במחיצה הנעשית בידים אלא שנעשית בשוגג, ובכה"ג לא הוי עומד מאיליו. והוכיח כן ממעשה דרב דאמר ליה לשמעיה קום ארוכתיך עיי"ש [ראה להלן בגמ' ביאור דברי הרשב"א ממעשה דרב].

ומדברי הרשב"א יש להוכיח שאם הלחי נעשה בידים מהני ואין צריך עוד לסמוך עליו מערב שבת, שהרי אפילו בשבת כתב דהוי לחי, והיינו דלא כמוש"כ דעק"א בתשובה [הובאו דבריו לעיל]. עוד יש להוכיח מדבריו שמחיצה העומדת מאליה [ולא נעשית בידים] צריכה סמיכה מערב שבת, וכ"כ הרבינו יחדחם (מיב יב ופ"ק ח) הובאו דבריו בקרבן נתנאל (פוס ט), וזה דלא כשיטת הרא"ש"ח (פ"ק סימן ב) והמאירי שכתבו שאין צריך לסמוך על מחיצה מכעוד יום [וראה עוד לקמן כד"ה אלא במחיצות].

שבת בתל ונקע שהם גדולים בית סאתים

ת"ש שבת בתל שהוא גבוה עשרה. הקשה הגאון יעקב מדוע לא שאלה הגמ' שגם כשבת בתל נטלטל בכולו אלמה אמר רב הונה בריה דרב יהושע עד בית סאתים כשם שהגמ' שאלה לגבי אילן המסיך. ותירץ שכיון שאף בזה התירוץ הוא שהוי דירה שתשמישה לאויר, ולכן הגמ' לא חזרה ושאלה. ויעוין ברש"ש (ד"ה וכ"ת ה"נ) שכתב לענין קמה שמה שקוצר באמצעה ומשייר ההקיף סביב נחשב כערוה היקף בידים, ואם היתה כוונתו כשקצר לדוד באמצעה הוי כמו הוקף לדירה ומהני אף ביותר מבית סאתים, ולפי"ז יש לומר שלכך לא שאלה הגמ' מרב הנא בריה דרב יהושע, כיון שבברייתא זו תניא גם קמה שבה מותר לטלטל אף ביותר מבית סאתים.

האם חל ונקע יכולים להעשות בידי אדם

תל ונקע מאי איכא למימר. היינו שחל ונקע אין יכולים לעשותם מתחילה לשם מחיצה שהרי הם עשויים מאליהם. ובתוס' כתבו דלא תקשי למ"ד מחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא שמה מחיצה, כיון שמ"ד זה בא למעט רק דבר שאינו ראוי להעשות בידי אדם כגון בעלי חיים, אבל חל ונקע ראוי להעשות ע"י אדם. והקשה המהרש"א דא"כ מה שואלת הגמ' תל ונקע מאי איכא למימר, והרי אפשר להעמיד בתל שנעשה בידי אדם. ותירץ שמסתמא לא איירי בהכי כיון שטורח גדול הוא לעשות תל ונקע בשיעור בית סאתים [ויעו"ש מה שהוסיף לתרץ]. ובקיקיון דיונה תירץ שאם היו נעשים בידי אדם לא היה שמם תל ונקע, דשם זה הוא רק כשנעשו כך מעצמם. ובספר משמרות כהונה כתב דלא ידענא מאי הקשו כלל התוס', שהרי פלוגתא דרבנן ור"מ היא בסמוך במתני' בכל עושין לחיים, ורבנן ס"ל דמהני אפילו בבעלי חיים ואפילו לדופן סוכה, וא"כ ברייתא דחל ונקע נמי איכא לאוקמי כרבנן. [וראה עוד ביד דוד מש"כ בזה].

במחיצה אין צריך שיסמכו עליה למחיצה

אלא במחיצות כו"ע לא פליגי הרא"ש (סימן ב) והטור והמאירי נקטו (ד"ה ופ"ב נמחיות) מאי שנא לחי שהוא משום מחיצה שנחלקו בו ובמחיצה עצמה לא נחלקו. ותירץ שאם נאמר שלחי משום מחיצה הוא מדרבנן אחי שפיר, ע"ש באורך. וראה במאירי בבית הבחירה שכתב שלחי כיון שלא הוי מחיצה הניכרת החמירו בה. ובלשון הזהב (ד"ה בשמעתא ולמ') כתב שחקנת חכמים היתה שכיון שע"י שקרא עליו שם לחי נהיה כמחיצה, לכך אסרו לקרוא עליו שם לחי בשבת שע"י נעשה מחיצה בשבת, ואפילו אם עשה לא מהני שאין זה בתקנת חכמים שיעשה מחיצה בשבת[ט].

אם בצוה"פ צריך שיסמכו עליו מערב שבת

אלא בפחיצות כו"ע לא פליגי. בבה"ל (סי' שסב ס"ק ד"ה אבל) הביא דברי הפמ"ג (פ"א פתי"ש) שנסתפק אם בצורת הפתח צריך שיסמכו עליו מערב שבת, והבה"ל גופיה הכריע שאי"צ לסמוך עליו כיון שצוה"פ הוי כמחיצה ממש, וכן פסק החזו"א (סימן ג ס"ק ו)[י].

ז. לישון הרמ"א (סימן שמ ס"ק ג) קרפף, פירוש מקום שסיקף מחיצות בלא קירוי, והחזו"א (סימן ל"ב ס"ק ב) הביא מהריטב"א שכתב שהקיפוי אינו מועיל לעשותו מוקף לדירה דבמחיצות הדבר תלוי. וכן מוכח מדין ספינה שכפאה (ב"ב קנ"ה:) שם. ח. הקשו האחרונים שלכאורה הרשב"א סותר דבריו, דכתב הרשב"א בעבוה"ק (פ"ו פ"ח): 'מחיצה העומדת מאליה הרי היא מחיצה ולפיכך אפילו לחי העומד מאליו הרי זה מחיר משום לחי שהלחי משום מחיצה, בר"א כרמסיק עליו מערב שבת אבל אי לא סמיך עליה אינו לחי, ביצר הרי שהעמיד לחי המבוי וניטל בשבת אע"פ שהיה שם אילן וכיו"ב וכו' אינו לחי ואע"פ שנשטוו הוא בידים לפי שלא סמך עליו מערב שבת' ע"ש. הרי שכתב להדיא שאפילו נטעו בידים לא מהני בלא סמיכה, ואולי יש לחלק שבעבוה"ק איירי שנטעו בידים לשם דבר אחר ולכן בעינן סמיכה אולם בחדשים איירי הרשב"א שעשאו בשוגג וכנה לא בעינן סמיכה. והנה התוספות שבת (קכ"ב) כתב להוכיח מדברי הרשב"א (בשמעתין) שכתב 'הרי שהעמיד לחי במבוי' שאם לא העמיד להריא לחי אלא שניהם עמדו מאליהם אפילו

נפל הראשון בשבת הכני כשר. והוסיף שאף שמלשון רש"י והרא"ש שלא נקנו האי לישנא משמע דס"ל שאף בבה"ג ששני הלחיים עמדו מאליהם לא מהני מ"מ אפשר להקל לסמוך על הרשב"א. ט. הב"י (סימן שסב) כתב שמקור דברי הרא"ש הוא מהריב"ף שכתב אבל מחיצה העומדת מאליה דברי הכל הוי מחיצה ובקרבן נתנאל (פ"ק שפ"ח אות ו) חמה הרבה על דברי הב"י, והב"ח שם כתב שהריב"ף אתא לאשמועינן דמחיצה העומדת מאליה הרי מחיצה אפילו לענין מילי דאוריתא, וגם עליו חמה בקרבן נתנאל שם. י. ועיין לעיל מה שכתב בחשובות הרעק"א בזה. ובהערות שם בדברי הקהילות יעקב שם שנראה שכתוב לזה. יא. יגאכ"מ בזה לענין חו"מ הטלטלה"ך (פסוי שלסין) האם אפשר לסמוך ע"ז לצוה"פ, בשו"ת תורה חסד (סימן ב) כתב שאסור מטעם שניכר שעשוי לענין אחר, ובשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סי' נב) הביא בשם מהר"י מילר שהרשיב ע"ז וכתב יעקב (פ"ק סימן ב) שמהני כמחיצה, וכיו דוד (שם) הביא בשם מהר"י מילר שהרשיב ע"ז וכתב שאין כדעתו באופן זה, ובחזו"א הגי"ל הסיק שאפשר לסמוך עליה לצוה"פ כפי במחיצה.

קורה העומדת מאליה

אלא במחיצות כו״ע לא פליגי. כתב הרא״ש (פ״ב ס) שקורה שעומדת מאליה יראה דלא הוי קורה דקיי״ל קורה משום היכר, וכ״כ הרשב״א (עכ״ח ס״ק ב ס״מ). ובשו״ע פסק שאפי׳ סמיכה לא מהני בה וצריך שיניחה להדיא לשם קורה.

ביאור הגמ׳ ׳אבי׳ לטעמיה׳

אבי׳ לטעמיה דאמר לחי משום מחיצה. הבעל המאור (ה: מדפי הרי״ף) והתוס׳ רי״ד (ע.) פירשו דלטעמיה היינו מה שאסר להשתמש בכין הלחיים (לעיל ס.) כיון שס״ל שלחי משום מחיצה ומחיצה מתרת רק לפנים הימנה, ולפי״ז התם ג״כ פסקינן כאבי׳ שהרי הלכתא כאביי בי״ל קג״ם [ול׳ הוא דין לחי]. אמנם התוס׳ (ד״ה אפי׳ [לעמיה]) כתבו שאביי לטעמיה היינו לעיל (ה.) גבי היה גבוה מכ׳ ובא למעטו, דסבר שם קורה משום מחיצה וכ״ש לחי שהוא משום מחיצה. ואע״ג שאיכא התם לישני אחריני, אך אותו לשון תופס עיקר. והריטב״א (ד״ה אפי׳ [לעמיה]) כתב שהנכון דלא גרסינן כלל ואביי לטעמיה, וכן בר״ח וברי״ף לא גרסי ליה.

אבני גדר לענין צוה״פ

ת״ש אבני גדר היוצאות מן הגדר. כתב התוספת שבת (פק״ל) שאבני גדר היוצאות מועילים רק ללחי גרידא, אולם ללחיין של צורת הפתח לא. והקשה השעה״צ (סימן שמג סק״ט) דא״כ מה שאלה הגמ׳ אי הכי פשיטא, והא אשמועינן טובא שאע״ג שלענין צוה״פ לא מהני אפ״ה לענין לחי מהני.

בנאן לשם לחי

מהו דתימא למיסר בנינא הוא דעבידא כתב הריטב״א (ד״ה מהו) שאפילו בנאן מתח׳לה לשם לחי לא עבדא היתירא.

מה חידוש הברייתא בכותל שצידו אחד כנוס

כותל שצידו האחד כנוס מחברו. כמהר״ל (נוה שלום ד״ה שמע) תמה מה קרשיית הגמ׳ והא טעם ההיתר מפורש בברייתא להדיא, שכיון שנראה מבחוץ נידון משום לחי. ותירץ דהר״א דא״כ לא ה״ל למיתני כלל כותל שצידו כנוס, אלא הוי ליה למתני לחי שנראה מבחוץ ושוה מבפנים, ומדלא אתניה כך ש״מ דכא לאשמועינן דאע״ג שלא עשאו לשם לחי כשר, וע״ז הידצה הגמ׳ שלעולם מיירי בשעשאו לשם כך, וקמ״ל דנקרא נראה מבחוץ, ולא אמרינן רכיון שהוא בכותל אין זה נראה מבחוץ דאינו ניכר בכותל.

בביאור אחזי ליה בידיה

אחזי ליה בידיה קם אדוכתיה. כלומר כיון שראה שהלחי נפל הראה לשמש בידו שיעמוד ולא ילך. וברבינו חננאל כתב שאמר לו להדיא קום אדוכתיך. אולם ברשב״א נראה שפירש באופן אחר, דהרשב״א לעיל בדין שבת כתב להוכיח שלחי שנעשה בשבת בשוגג כשר מהא דאמר ליה לשמעיה קום אדוכתיך, וצ״ב מה הראיה משם, ומדברינו יש להוכיח שסבר הרשב״א שרב אמר ליה לשמעיה שיעמוד והשמש עצמו הוא יהיה הלחי למבוי. ומוכח שכשם שערשין לחי מבעלי חיים ה״ה מבני אדם [וראה במגיה על הרשב״א בזה].

מה ההלכה בלחי העומד מאליו

ואפליגו בה כולי שנייהו. וכתב רש״י והלכתא כאביי כהא דוה הוא אחד מיע״ל קג״ם, אמנם ר״ת (לעיל ה: בתוד״ה פחות) פסק כרבה, דס״ל שהאות ל׳ ביע״ל קג״ם הוא דינו של אביי לענין ימי לידה שאינה חרששת בהם משום זוב (נדה ס:).

בדין לחי מעצי אשירה

מתני׳ בכל עושין לחיין, ההגהות אשר״י הביא דברי הראב״ד שכתב שעושין לחי אפילו באסורי הנאה. וכן איתא בגמ׳ (לקמן פ:) שעושין לחי מעצי אשירה כיון שללחי אין שיעור, ולא אמרינן ביה כתותי מכתת שיעוריה ובתוס׳ (עם ד״ה אלא קוב) הקשו שהרי בעינן שיהא בלחי שיעור גובה ״ טפחים וגם רוחב משהו ובעצי אשירה וא״כ אמאי לא אמרינן כתותי מכתת שיעוריה, עיי״ש מה שתירצו״ה.

לחי שעשוי מאדב

בכל עושין לחיין. כתב רבינו יונתן כגון אדם או בהמה, וכן פסק הרמ״א (סימן שסג ס״ג) שאפילו קשר אדם בראש המבוי ללחי ג״כ הרי לחי״ז.

חתנאים להכשיר לחי מבעלי חיים

אפילו בדבר שיש בו רוח חיים. כתב הרבינו יונתן (ומקורו ממ׳ בשוכה נג.) דלא חיישינן שמא תמות הבהמה, כיון דמיתה לא שכיחא. וכן לא חיישינן שמא תברח דבקשורה מירי. ולי׳כא למיחש שמא תרכץ תחתיה ואז לא יהא מחיצה עשרה, דמירי דמתוחה באשלי מלעיל, היינו שקשורה בחבלים לכותלי המבוי ביתדות שיוצאות מן הכתלים או מן התקרה ואינה יכולה לרבוץ תחתיה״ו.

בחילוק הגירסאות רבי מאיר או רבי יוסי.

רבי מאיר אומר. ובמשנה שבמשניות הגירסא ורבי יוסי אומר, וכתב הרש״ש שמוכח שכן היתה גירסת הרע״ב שכתב שטעם המ״ד שאומר דס״ל שחיישינן לשמא תמות, ובהמשך המשנה לענין גולל שטיהד ר״מ כתב הרע״ב שטעמו משום דס״ל שכל מחיצה העומדת ברוח חיים אינה מחיצה. ולכאו׳ אי ר״מ הוא המ״ד לגבי לחי מ״ט לא פירש שהטעם הוא כמו בגולל שמחיצה העומדת ברוח חיים אינה מחיצה, ואמאי הוצרך לפרש דטעמא דחיישינן שמא תמות, ומוכח שהיתה לו הגירסא רבי יוסי אומר ולא ר״מ. עיי״ש.

האם בהמה מטמאה טומאת גולל לעולם

וממאמה משום גולל. כתב רש״י שאם עשאו גולל לקבר מטמא לעולם באהל כמת עצמו, אולם הרמב״ם (טומאת מת פי״ו ה״ג) פסק: וכן בהמה שכפתה ועשה אותה גולל הנוגע בה טמא טומאה שבעה כל זמן שהיא גולל. התיר הבהמה הרי היא טהורה כשאר הבהמות״י.

טו:

מהי סברת ר״מ שמטהר בגולל

ור׳ מאיר מטהר. פירש רש״י דקסבר כל מחיצה העומדת ברוח חיים אינה מחיצה[א]. ובסוכה (כד. ד״ה רוח חיים) הוסיף שלאו בידי אדם הוא שהרי אין רוח בידו לנפחו. בגמ׳ שם מובא איכא דאמרי אמר רב אחא בר יעקב דקסבר ר״מ כל מחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה, ואיכא בינייהו [בין שני המ״ד ברעת ר״מן דאוקמה כנוד חפוח, דלמ״ד מחיצה העומדת ברוח אינה מחיצה הרי עומדת ברוח, ולמ״ד אינה עשויה בידי אדם הרי עשויה בידי אדם.

צורת נתינת גט שנכתב על גבי בעלי חיים

וכותבין עליו גיטי נשים. כתב רבינו יהונתן (ע״פ דפי הגמ׳ בגיטין פח:) דמיירי שכותב לה הגט על קרן פרה ונותן לה את הפרה, שאם לא נתן אלא את הקרן כיון שצריך קציצה אחר שנכתב לא מיגרשה, דכתיב וכתב ונתן מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה, יצא זה שמחוסר כתיבה קציצה ונתינה.

מהו גולל

ולא גולל לקבר. רש״י בחולין (עב ד״ה טעם) פירש שגולל הוא כיסוי הארון של מת, ודופק הוא הדף שנותנין בצידי הארון. בריטב״א (סוכה כב. ד״ה שמיה) כתב שר״ת הקשה על רש״י מדברי הגמ׳ כאן שאין עושין גולל לקבר מבעלי חיים, ולא שאין עושין גולל לארון, ומוכח שהגולל אינו שייך לארון של מת. ובתוס׳ בכתובות (ד: ד״ה עד) הקשו עוד דז״ל: יכי דרך לעשות כסוי

יא. וראה פמ״ג בהערות לאליבא דהלכתא אות פד. יב. מקור דברי הרמ״א הוא מהאור זרוע (הלכות פתיחת חנות סימן קכ״ג) וכתבו הפג״מ (שם סק״ב) והגר״א שאם לא הודיעו לו שהעמידוהו לשם לחי א בורא׳י הארס ילך לו ולא יאשר לעמוד שם כל היום י״א כיון שהלחי עומד להתקיים כל השבת, ולכן צריך דווקא שיהא האדם קשור. וכתוספת שבת (סק״ל) החמיר אפילו בהודיעו לו; שמא ישכח וילך משם (ועפמ״ש בשעה״צ שם סק״ל), אמנם בסגיד משנה (שבת שעי״ו סכ״ג) נראה שאוסר אם לא הודיעוהו. יג. וכתב הקרבן נתנאל (פ״ק דמגילה פ״ה ב) שאף שכעושה בעלי חיים דופן למקה מכואר בגמ׳ שצריך שימלא בין רגליה הוצא ורפוא, היינו דווקא לענין דופן שכיון שכל הבהמה נחשבת דופן ונמצא שבין רגליה של הבהמה ליכא מחיצה, אבל בלחי די בגולי בהמה למיהני לחי כל שהו, אבל פ״מ צריך לקשור הבהמה סלמעלה דחיישינן שמא הרבץ תחתיה. עוד כתב שם שהרא״ש (סימן כו) לא פירש כל דיניים אלו, משום דהוי מילתא

דלא שכיחא ולא משום דלא סבר כן. יד. בשו״ת לגר כהכ״מ (ח״ח סי׳ ד״ה ס״ד) כתב שמוכח משיטת הרמב״ם שהבהמה שהיא הגולל אינה מטמאה מכח עצמה אלא הכח הוא שנטמא באמצעות הגולל. וכתוספתי הנ״ל לזבחים (פ. ד״ה מה) כתב שאף שאין הבהמה מקבלת טומאה יש לה תורת אב הטומאה לטמא אחרים. [וראה עוד בתוי״ט אהלות (פכ״ו משנה ט), ובקובץ שעורים כתובות (אות קיו).

א. בגמ׳ בסוכה (מ.) הגירסא כל מחיצה שעומדת ברוח אינה מחיצה. וכתב הציב״ן בהגהותיו שחיבה חיים תוספת ביאור הוא מהלכתי או מעתיק דאינו פירש״י דבגמרא התם ליתיה. ולא דייק לחרי לשני דרי אחא בר יעקב התם. [וגראה בכתנתו דהא בגמ׳ שם איתיה שלמ״ד מחיצה העומדת ברוח אינה מחיצה ה״מ בגוד תפח אינה מחיצה נגוד תפוח אין בו רוח חיים וע״כ שהגורס רוח חיים לא דייק לחרי לישני דרי אחא בר יעקב שם].

ארון מבעלי חיים. ותירצו ויש לומר אע"ג דאין דרך לעשות כיסוי ארון מבעלי חיים, מכל מקום כמה דברים אשכחן דלא שכיח ומיירי בהן הש"ס לדרוש ולקבל שכר. ור"ת פירש שגולל הוא האבן הנתונה על הקבר מלשון וגללו את האבן, והדופק הם האבנים שבצדדיו שהגולל מונח עליהם. ובריטב"א כתב דהא והא איתא, דבמקום שקוברין בארון פירוש גולל ודופק הוא כר"ת, ובמקום שאין קוברין בארון פירוש גולל ודופק הוא כר"י. יעו"ש.

אמאי לא אמרינן כלל ופרט

תלמוד לומר וכתב לה מכל מקום. הקשו התוס' ואימא וכתב לה כלל ספר פרט אין בכלל אלא מה שבפרט ספר אין מידי אחרינא לא, עיי"ש מה שתירצו. המהר"ל בגור אריה (ד"ה מלמוד לומר) תירץ דכיון דכתיבת ספר וכתיבה על דבר שני דברים הם, הילכך לא הוי כלל ופרט דאין ענין כתיבת ספר לוכתב על דבר אחר.

בביאור אופן הדרשות מהפסוקים

ורבנן האי וכתב לה מאי דרשי ביה. הקשו התוס' שהרי צריך לקרא למרוש וכתב לה לשמה. ותירצו דתרי וכתב לה כתיבי. עוד הקשו שהרי מקרא זה בגיטין דרשינן וכתב לה ולא לה ולחברתה. ותירצו דהתם דריש מ"לה' דוכתב דהכא. התוס' בסוכה (מ: ד"ה ויכתן) הקשו עוד דלר' יוסי הגלילי אמאי צריכי תרוייהו קרא, דמההיא דלשמה דרשינן שפיר כלל ופרט [וכלל]. והקשה המהרש"א (סה) דאם נפרש דר' יוסי הגלילי דרש מההיא דלשמה כלל ופרט, א"כ מה מקשה בגמ' ור' יוסי הגלילי האי סברא [שבכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף] מנליה, נימא מההוא דלשמה יליף כלל ופרט, ומה'וכתב' השני דורש כמו לרבנן שבכתיבה מתגרשת, ומקרא ד'לה' דרש ולא לה ולחברתה, ונשאר בצ"ע. [וראה בערוך לנר שם מש"כ בזה, וע"ע במהר"ם שם במה שביאר את דרשות רבנן מהפסוקים ואכמ"ל].

כיצד דרשינן מספר כריתות

נפקא ליה מספר כריתות. פירש רש"י מדכתיב כריתות סמוך לספר. ובתורת חיים כתב דילפינן ג"כ מיתורא דכריתות, דהוה מצי למכתב וכתב לה ספר ונתן בידה כריתות.

האם לאחר מיתת האב נקרא שמו על ביתו

על מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה גט. הקשו התוס' שהרי אם ימות אביה לא חשיב חו בית אביה כדתניא בנדרים קונם לביתך שאני נכנס וכו' מת או מכרו לאחר מיד מותר, וא"כ מ"ט אין זה גט הרי יש כאן כריתות. ותירצו התוס' דבית אביה קרויים כל יוצאי חלציו, כדמוכח כתמר דכתיב שבי אלמנה בית אביך ע"ג דקראי מוכח[ג] שכבר מת אביה. וכתב הריטב"א (ד"ה על מנת) שדבריהם אמת ויציב אם אומר לה כן אחר שמת אביה דומיא דתמר, שהתם ודאי הכוונה לבית שהיה של אביה, שהרי היום ככר אינו של אביה שכבר מת, אבל אם אומר לה כן בחיי אביה אסורה ליכנס רק בחייו, וא"כ הרוה קושיא לדוכתין שיהא זה כריתות, ולכך פירש דהכא לא רק התנא כלישנא, ומיירי שאמר לה הבעל 'שלא תלכי לעולם לבית זה שהוא של אביך היום'.

התוס' ישנים (על הגליון) תירצו דאין זה כריתות כיון דבשעת גירושין אינו יודע שימות אביה קודם. והקשה הרש"ש דאיתא בגמ' בגיטין (פב:) אמר רבא הרי זה גיטך ע"מ שלא תשתי יין כל ימי חיי אין זה כריתות כל ימי חיי פלוני הרי זה כריתות[ד], ומבואר להדיא שתנאי בחיי פלוני חשיב שפיר כריתות, שמא ימות, וא"כ ה"נ יחשב כריתות, וצ"ע.

מכר אביה את ביתו

בתוס' בגיטין (פב: ד"ה על מנת) הקשו דמ"ט אין זה כריתות הרי האב יכול למכור את ביתו ואז לא חשיב בית אביה. וכתב המהרש"א (פיסקה מד: ד"ה על מנת) שתירוצם שיוצאי חלציו קרויים בית אביה לא יתרץ מה שהקשו ממכר האב את ביתו. אבל במהרש"א (פב) כתב שלא הוקשה לתוס' כאן כלל ממכירה. משום שאף אם מכר אביה ביתו אין זה כריתות דאפשר שיקנה בית אחר ותאסר ליכנס לשם. וראה בש"ך (יו"ד סימן רמז סק"ל ס"ק כ) שיפסק שאם יקנה האב בית אחר תהא מותרת ליכנס בו', ופירש שתירוץ התוס' מרעיל גם על מכר, דכיון שבית אביה הכוונה לבתים של כל יוצאי חלציו, א"כ אף אם ימכור האב את ביתו עדיין ישארו כתים אחרים של בני משפחתו שאסורה לילך לשם, ולכך לא הוי כריתות.

דיני המשנה נאמרו רק בשיירא או גם ביחיד בישוב

שיירא שחנתה בכפר. נחלקו הראשונים (לקמן מג:) האם דינים אלו נאמרו דווקא בשיירה או גם ביחיד ששכח בישוב, וראה לקמן (מג:) מה שנכתוב בזה.

בפסי ביראות מהני אפילו פרוץ מרובה

ולא יהו פירצות יתרות על הבנין. הקשו הראשונים דהא לקמן (יח:) תנן עושין פסין לביראות ארבעה דימדין נראין כשמונה, ומועיל לבין הפסים אף דהוי פרוץ מרובה. התוס' (יח: ד"ה עושין) תירצו שבפסי ביראות כיון שאינם בכל צד מחיצה אמה חשיב שפיר מחיצה אפילו שרובו פרוץ. משא"כ בשיירא מיירי שאין מחיצת אמה בצדדים ולכך צריך שלא יהא פרוץ מרובה. [ועיין להלן שיטת הראב"ד ושאר ראשונים בזה].

האם פירצת עשר איסורה מדאורייתא או מדרבנן

כל פירצה שהיא בעשר אמות מזתרת וכו' יתר מכאן אסורה. בתוס' רא"ש (יח: ד"ה אפילו) מבואר שמה שפירצה יתר מעשר אוסרת את כל ההקיף הוא רק מדרבנן וכ"כ הקריה ספר (שמח פט"ז), וכן הביא הבה"ל (סימן שפב ס"ו ד"ה בפסל) בפשיטות מדברי הפמ"ג (פתיחה פקי"ס ד"ה ונראה). אמנם בשו"ת משכנות יעקב (סוס"י ב' קכ) הכריח דשיטת הרמב"ם שהוא מדאורייתא מדעתיה (שמח פט"ו הט"ו) כל דיני מחיצות, וסיים שכל אלו השיעורים הם הלכה למשה מסיני.

האם בפירצה פתוחה מי' אמות צריך כנגדה עומד מרובה

כל פירצה שהיא בעשר אמות מותרת. פירש רש"י ושיהא בעומד רב עליהן. ויש לעיין דהא קיי"ל פרוץ כעומד מותר, ואמאי העמיד רש"י באופן שיש עומד יותר מן הפרוץ. ובפירוש הרע"ב למשנה כתב: 'ובלבד שיהא העומד רב עליה, אי נמי פרוץ כעומד הוי מחיצה ואף כנגד הפרוץ מותר'. ובספר לשון הזהב כתב ליישב ע"פ סברת הר' שמעיה בתוס' (עיל: ד"ה ופסק) שכתב שאין אדם יכול לצמצם לעשות פרוץ כעומד בדיוק, ומה שהחיר רב פפא פרוץ כעומד הוא כיון שיש כ' צדדים להיתר וצד אחד לאיסור עיי"ש, אבל באופן שיש עוד צד לאיסור אף רב פפא מודה שפרוץ כעומד אסור, ולכך ברישא דקתני ולא יהא פירצות יתרות על הבנין דייק רש"י וכתב פרצות קטנות פחותות מעשר שאז אם הפרצות בבנין שרי, ומשום דפרוץ כעומד מותר, אבל בסיפא דמתני' דתני כל פירצה שהיא כעשר מותרת דמשמע אפילו יש בפירצה עשר אמות בדיוק, כתב רש"י שבאופן זה צריך להיות עומד מרובה, דאל"ה אסור אפילו לרב פפא, כיון שיש צד נוסף לאיסור דחיישינן שמא הפירצה יותר מי' שהרי א"א לצמצם בדיוק, ואם הוא כן אסור אפילו אם העומד מרובה עליו.

בגדר חשיבות פירצת עשר לשם פתח

משני שהיא כפתח. משמע שכל פירצה עד עשר אמות נחשבת פתח. בחדושי הגר"ח הלוי (שמח פט"ו הט"ו) הקשה דא"כ מה מועיל צורת הפתח, הא אף קודם שעושה צוה"פ נחשבת כבר הפירצה כפתח. ותירץ דאין פירצה פחותה מי' שהיא כפתח אין זה נחשב שיש כאן מחיצה או סתימה אלא שיש לה שם פתח להפקיע ממנה שם פירצה, אבל צוה"פ הוא פתח גמור שיש לו דין מחיצה. ועוד שבפירצה פחותה מעשר חלות שם פתח שבה הוא מכח דין מחיצה שבצדי הפרצה, היינו דבזה שיש מחיצות מצדדי הפירצה הם מחשיבים הפירצה לפתח, אבל צוה"פ אינה תלויה כלל במחיצות שבצדיה, אלא הצוה"פ עצמה שם פתח עליה עיי"ש[ה].

ג. בחדושי הר"ש מרגליות (פיסקה מג:) הסביר ההוכחה מהפסוקים. דכצאנו (מלכים ב' יא:) ששם היה בן 165 כשנולד עכבו, וימי שני חיי שם היו 600 שנה, וימי שני חיי עבר היו 464 שנה. נמצא ששם מת קודם לעבר 29 שנה. ואיתא בגמ' במגילה (יג:) ששנתים אחר שירד יעקב אבינו לארם [לבית לבן] מת עבר, וכיון ששם מת לפניו פשוט שכשאמר יהודה לתמר שבי אלמנה בית אביך ככר מת שם אביה ואפ"ה קרי ליה קרא בית אביה ומוכח שביה אביה קרי כל יוצאי חלציו. ד. בתוספת חיים חירץ התוס' מדרים שלבית אביה אסור לה ליכנס לעולם. וס"ס כשמת אביה נוהרה ליכנס לביתו, מ"מ הטעם הוא כיון שאז הבית לא נחשב בית אביה, אבל לבית אביה אה"נ אסורה ליכנס לעולם ולכן אין זה כריתות. וכ"כ המגיד משנה (גירושין פ"ה ה"ט) וראה בסה"ל בגור אריה שכתב כעין זה ובעיקר שהיה הכריתות בכח הבעל ולא בשכבל דבר אחר. ה. וכן הקשה בשער המלך (גירושין פ"ה ה"ט). ו. ראה כתרומי הדש"ש שנראה שכך ביאר את דברי הש"ך. ועי"ש בחדושי ר' מחחיהו שהראשון מש"כ ביה. ז. במשכנות יעקב עיד האריך להוכיח שפירצת עשר אוסרת מראוריתא מדברי רש"י (יח: במתני' חצר שנפרצה, וכשיטתו נקטו נב הגאון יעקב (שם) ובשו"ת משנת ר' אהרון (סי' סימן ו) אבל בשו"ת בית אפרים (או"ח סימן ס - ס) ובשו"ת אחיעזר (סי' סי' יט) בחוזר"א (סי' קנ: קס"ב) נקטו שאוסרת ההיקף רק מדרבנן. וראה בספר שלום יהודה (סי' סימן ל) שהאריך בזה ונשא ונתן שם בחלוקת מכחבים עם החוז"א.

פירצה יותר מעשר אם אוסרת את כל ההיקף

יתר מכאן אסור. רש"י פירש שפירצה זו אוסרת את כל ההיקף אפילו כולו עומד כדמפרש בברייתא לקמן, אמנם התוס' ישנים (עי' שם) כתבו שאינו נאסר אלא כנגד הפירצה, כיון שהעומד שבצדדים חשוב, וכמו בפרוץ מרובה שאינו נאסר כנגד העומד, ובהדיא תנן במסכת כלאים גדר שנפרץ עד י' אמה הרי הוא כפתח, יתר מכאן כנגד הפירצה אסור.

האם מודדין עומד מרובה בכל רוח לעצמה

איתמר פרוץ כעומד. כתב רש"י שכל ההיקף כולו עשוי כן. ויש לדון אם כוונתו שבכל רוח ורוח יש פרוץ כעומד, או שכוונתו שלמעשה בחשבון המחיצות בכל הארבע רוחות הוי פרוץ כעומד ותנן שיהיה רוח שיש בה בפני עצמה פרוץ מרובה ומ"מ יש בה דין פרוץ כעומד. ויש להוכיח מדבריו בסוכה (ג. ד"ה מצפון פנוסה) שכתב: 'דסגי ליה [בסוכה] בשתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, ואפילו היו לה פתחים בשתי הדפנות אחד או שנים דכי מצטרפת להו בהדי שתים הפרוצות הרה ליה פרוץ מרובה, שריא'. ומבואר להדיא שלענין מדידת עומד מרובה מצטרפים הפתחים שבשני הדפנות לב' הדפנות הפרוצות, וכלומר שדנים על כל הסוכה בכללותה ולא על כל רוח בפני עצמה"ט, וכן כתב בר"ן (ע. ד"ה מתניתא) על דברי רש"י (ע. ד"ה שריפה פתחים) כתב: 'שרובה פתחים בארבע דפנות"ט: 'ונראה לי דה"ה באחת משלש מחיצות דהוו דאורייתא, אלא לרבותא נקט הכי דאפילו דופן רביעית דלא צריכה מדאורייתא מצטרפא בהדי שאר דפנות לשווי פרוץ מרובה על העומד'. [אמנם הרשב"א והריטב"א כיארו דברי רש"י כאופן אחר עיי"ש].

ביאור החזו"א בדעת רש"י

החזו"א (סימן סה סק"ו) תמה על דבר זה דוודאי א"א לומר שכל ד' דפנות מצטרפות להיות פרוץ כעומד, שהרי חצר שרחבה עשר אמות וארוכה עשרים וגדר אחד עשר אמות לארכה ושש אמות מכל צד לרחבה, ודאי שנדון כל רוח לעומד מרובה ולא אמרינן שכיון שבכל ההיקף יש ל"ד אמות פרוצות וכ"ג אמות עומדות נדון ונחשבה פרוץ מרובה, והטעם, דכיון שלא הוזכר אלא ג' דפנות, כל שיש באותו דופן עומד מרובה מקרי דופן, ואי נימא דצריך עומ"ר בכל ההיקף לא שייך להזכיר מנין דפנות'. וכתב שאולי סובר רש"י דתרוייהו בעינן, גם שיהא למקום הגדור ג' דפנות שבכל דופן יש עומ"ר, וגם שיהא בכל ההיקף עומ"ר, וצ"ע.

האם פרוץ מרובה על העומד פוסל מדאורייתא

פרוץ כעומד. בפשוטו משמע שאם הפרוץ מרובה על העומד פוסל מדאורייתא, אבל ברשב"א (ד"ה הכי גמירנן) הביא דעת הראב"ד שסבר שאפילו בפרוץ מרובה נידון מדאורייתא כעומד לענין מחיצות, וסוגית הגמ' כאן בגזירות דרבנן מירי דמר סבר דמדרבנן פרוץ כעומד הרי הוא כפרוץ, ומר סבר שהרי הוא כעומד. ולשיטתו א"ש מה שהכשירו חכמים פסי ביראות (ס.) אף דשם הפרוץ מרובה. [ועיין לעיל שהבאנו דעת הראשונים בזה].

ביאור דברי ר' פפא לא תפריץ רובה

רב פפא אמר מותר חכי אגמריה רחמנא למשה לא תפריץ ריבה. יש לברר מה גדר ההלכה שנאמר לו למשה, אם אמרה תורה שכדי שיחשב

מחיצה צריך שלא תהא רוב המחיצה פרוצה, או שתידשה חורה שאם מחצית מן המחיצה עומדת די בכך כדי שתחשב למחיצה. ויש להוכיח מדברי ר"י החוס' ראש (עה. ד"ה והלכתא) שכתב: ורבינו מאיר תירץ דלעולם העומד חשוב טפי, הכא דהעומד מתיר חשוב כרוב, והתם דהעומד אוסר חשוב נמי כרוב, עכ"ל. שטעם ההיתר בפרוץ כעומד הוא כיון שעומד יש לו חשיבות יתר מפרוץ, די בכך ליחשב מחיצה. אמנם בדברי הר"ן לכאורה יש סתירה בדבר שכתב (בדיה הכי גמירנן): דמשום הכי אמר בגמ' הא לישנא [דלא תפרוץ רובא], ולא אמר גדור פלגא, כיון שנתי שבפרוץ כעומד פירצה איכא, אפילו הכי אגמריה למשה דכל היכא דלא מפרץ רובה סגי, עכ"ל. ומשמע שלמד שנאמר בהלכה שכל שאין רובו פרוץ כשר, ואילו בסוכה (ג. ד"ה ונעשין פלג) כתב שנחשב מחיצה משום שלמחצה יש חשיבות עומד עיי"ש.

לשון הכי אגמריה רחמנא למשה משמע שהנידון מדאורייתא

הכי אגמריה רחמנא למשה. הראב"ד (הובא בשיל"מ פרוץ כעומד) הקשה על מה שפירש בסוגיית הגמ' שרק בגזרות דרבנן קמיפלגי דלשון הגמ' הכי אגמריה רחמנא למשה מוכח שהנידון בדאורייתא. ותירץ (שם) שלפי שכל הגזרות שעתידין חכמים לגזור נתגלו לו למשה בסיני משום הכי הלכה נקראת דגזרינן על שם הלכה.

אם יש ראיה מפלוגתא דפרוץ בעומד שאפשר לצמצם

פרוץ כעומד. כתבו התוס' דמכאן משמע דאפשר לצמצם בידי אדם. וראה לעיל (ס.) בתוד"ה וספק דבריהם שהביאו את דעת הרי שמעיה שפירש שאין להוכיח מדין פרוץ כעומד שאפשר לצמצם, כיון שפרוץ כעומד הוי כעין ספק ספיקא דשמא העומד מרובה, ואפילו אם שוויו הם מותר. וע"ע בתוס' בסוכה (עו. ד"ה פרוץ כעומד) שדחו דבריו, וכן בר"ן כאן (ד"ה והא) בספר (בתמלה) דאורייתא אזלינן לחומרא מדאורייתא [וראה מש"כ לעיל ה: בכל זה].

כתב המהר"ל בגור אריה (ד"ה פרוץ כעומד) שבדין פרוץ כעומד לא שייך כלל לדון אם אפשר לצמצם, כיון שאפילו אם א"א לצמצם נימא שיש כאן רוב עומד ושרי, ורק באופן שצריך לצמצם בדיוק וביותר משיעור זה לא מהני, שפיר אפשר להביא ראיה לדין אפשר לצמצם".

מתוס' מוכח דספק דאורייתא לחומרא הוא מהתורה

בתוס' דנו אם אפשר לצמצם. והוכיחו מדברי הגמ' בחולין דדרשינן 'תתת אמו' פרט ליחוס, והיינו שמתה אמו בשעת לידתו דה פירש למיתה וזה פירש לחיים, ואם אי אפשר לצמצם מה צריך קרא הא מספיקא יש לאסור שמא מתה אמו קודם ואח"כ נולד. ובהגאות ר' אייזיק חבר על הש"ס כתב דמדברי התוס' מוכח דס"ל דספק דאורייתא אסור מן התורה", ולכך אם א"א לצמצם וספק הוא לא בעינן קרא דבלאו הכי אסור, ואין לפרש כוונת התוס' דאסור משום חזקה דאמרינן העמד ולד על חזקתו שלא נולד עד שמתה אמו, דהא יש כנגד חזקה זו חזקת חיים של האם ואמרינן השתא הוא דמתה.

בגדר אי אפשר לצמצם בידי שמים

התוס' הביאו ראיה שאפשר לצמצם מפרק בהמה המקשה (סימן ע.) שנסתפקה שם הגמ' אם הולכין באיברים אחר הרוב, [והיינו דהא קיי"ל שאם יצא רוב העובר נידון כילוד ושוב אינו ניתר בשחיטת האם,

---

ז. **מבואר בדברי הגר"ח** שרק כיון שהפירצה נחשבה כפתח גדרות המחיצות שבצדדים. ובספר שלוב יהודה (סימן נ) כתב שע"י שהפירצה נחשבת פתח יש שייכות בין המחיצות ושוכנות כאחד. אמנם האבן האזל (פכ"ה ה"ז) כתב בדעת הרמב"ם שדינא דסתניתין ספני שהוא כפתח, הוא דוקא בשהפירצה רחבה עשר אמות ולא פחות מזה. משום שבפירצה הפחות מעשר אמות לא צריכינן לטעם פתח, שאף אם נחשב פירצה מותר כיון שהעומד מרובה על הפרוץ. וכך בפירצה שהיא כע

ומספקא לגמ' אם יצא חציו ברוב אבר אם הולכין אחר רוב האבר ויחשב כולו כילוד או לאו). וכמהרש"א הקשה דזה הוי בידי שמים ולא בידי אדם, והא כתבו התוס' לעיל (ה: ד"ה ופסק) שבידי שמים לא אמרינן אפשר לצמצם. ובלשון הזהב תירץ שבידי שמים היינו כגון יצאו שני ככרים בבת אחת או כאו שניהם לתוך ד' אמות שבזה יחכן שבאמת היה מצומצם, אך אנו אין אנו יכולים לירע ואין לנו לסמוך ע"ז ולומר שהוו בבת אחת כיון שא"א למיקם עלה דמילתא, משא"כ בידי אדם שאפשר לכרין בדיוק אפשר לצמצם, אבל לגבי ספק רוב אבר אף שבאמת הוא בידי שמים, מ"מ הדבר קיים לפנינו ואפשר לבדוק ולמרוד כמה מן האבר יצא לחוץ, ובזה אף שהוא בידי שמים שפיר אפשר לצמצם[יט].

מסקנת הגמ' לרב הונא בריה דרב יהושע

אי הכי ליתני לא יהו פירצות בבנין קשיא. כתב הריטב"א (ד"ה ליתני) דמהא דמסיק קשיא ולא תיובתא מוכח דזוראי רב הונא בריה דרב יהושע לא הוי טועה בדבר משנה, אלא שהיה סובר דתנא דמתני' לא דק, והכי קאמר שלא יעשה בענין שהוא חשיב כאילו היו הפירצות יתרות על הבנין, דהיינו מחצה על מחצה שהוא כפירצה יתירה מדאוריתא. [וראה עוד לקמן טז: בזה].

ביאור ענין סכך פסול לפרוץ כעומד

ת"ש המקרה סוכתו כשפודין וכו'. הקשה הריטב"א (ד"ה ת"ש) דבשפודין הא הכל מסוכך ונחשב עומד אלא שחלק הוא סכך כשר וחלק סכך פסול, וא"כ מה ענין זה לפלוגתא דפרוץ כעומד. ותירץ שאם פרוץ כעומד פסול והיינו דרחמנא אמר גדור רובא, א"כ מה לי אם החצי שאינו כשר הוא פרוץ באויר או שיש בו מחיצות פסולות. וראה בריטב"א בסוכה (טו.) שתירץ באופן אחר.

אם סכך פסול ואויר מצטרפים לעשות פרוץ מרובה

אם יש ריוח ביניהם כמותן בשרה. בשלטי גבורים (פיסחי ח.) הביא דברי הריא"ז שכתב דאם היו הסכך הכשר והפסול שוין ויש קצת אויר בין הסכך הכשר והפסול, פסולה הסוכה, משום שהסכך הפסול והאויר מצטרפין להיות רוב והוי רובו פרוץ. [וראה עוד להלן שכפשוטו נחלקו בדבר התוס' והריטב"א].

ביאור קושיית הגמ'

והא אפשר לצמצם. כך גרס רש"י, וביאר שתירוץ הגמ' בנכנס ויוצא דצריך כלל אין דרך אנשים לצמצם אלא להשאיר רווח של נכנס ויוצא כדי שיהיה אפשר להכניס ולהוציא בקל וממילא נמצא עומד מרובה, וע"ז מקשה הגמ' והא אפשר לצמצם ולכרין שלא יהיה רוח יותר והוי פרוץ כעומד. וכתב הר"ן (ד"ה והא דאפשר לצמצם) שיש להוכיח מכאן דס"ל לרש"י שבידי אדם אפשר לצמצם [ודלא כשיטת הר"ן גופיה לעיל ה: ד"ה מאי אמרת] דס"ל שאף בידי אדם א"א לצמצם]. אמנם הר"ח (הובא בשטמ"ק ה.) גרס 'והא א"א לצמצם' והתוס' פירשו דבריו שלא שייך לסכך באופן שלא ישאר מעט אויר, וכיון שנשאר מעט אויר כשנצרפו לסכך הפסול לא יהא הסכך הכשר מרובה או אפילו כמותם[כ]. אמנם הריטב"א בסוכה (טו.) חולק וזוראי אין מצטרף האויר לסכך הפסול כדי לעשות פרוץ מרובה משום שיש למעשה סכך, והמקום אינו פרוץ. אלא שקושיית הגמ' היא שכיון שא"א לסכך באופן שלא ישאר אויר, א"כ לא מהני מה שהסכך הכשר נכנס ויוצא, כיון דאכתי יש אויר שאינו מסוכך ונמצא שאין הסכך הכשר עומד מרובה.

ביאור תירוצי הגמ'

אמר רבי אמי במעדיף. פירש רש"י שתירוץ הגמ' דמירי מתניתין כשהשאיר ריוח יותר משיעור השיפודים, וכמותן דקתני היינו כשיעור שיפודין בנכנס ויוצא. והקשו בתוס' שאין דרך הש"ס לשנות במעדיף ואינו חושש לתרץ קושיתו שתמה והא אפשר לצמצם. ובתוס' רא"ש (ד"ה ת"ש פירש 'במעדיף' היינו שמכסה הסכך הכשר מקצת השיפודין ונמצא סכך כשר רבה על הפסול ומבטלו". והר"ח [הובא בתוס'] פירש ד'במעדיף' היינו שמניח סכך בכמות מרובה שאז בודאי יסתום את כל האויר ולכך הוי פרוץ כעומד.

אם אמרינן ביטול סכך פסול לבטר

רבא אבר אם היו נתונים ערב נותנו שתי, שתי נותנו ערב. רש"י פירש שאפילו אם לא העדיף יש יותר סכך כשר, דכיון דנותנו ערב אינו יכול לעמוד אלא א"כ ראשו אחד מונח על השפוד מכאן וראשו אחד מונח על השפוד מכאן. ובסוכה (טו: ד"ה הכא) הוסיף 'והילכך הוה ליה כשר מרובה על הפסול ומבטלן'". ובתוס' הקשו דבפ"ק דסוכה (ט:) מבואר לענין העושה סוכתו תחת האילן, שאם היה הסיכוך יותר מענפי האילן כשירה ולמסקנת הגמ' שם מדובר כשחבטן, ופירש רש"י (שם ד"ה כשחבטן) שערבן ואין ניכרין איזהו פסול ואיזהו כשר דאז אמרינן ביטול ברוב, ומשמע דאם לא ערבן לא אמרינן ביטול, וא"כ הכא שניכר הסכך הכשר לחוד והפסול לחוד מ"ט שייך דין ביטול. והר"ן תירץ דכסוגיא שם אם לא היה חובטן היה הסכך הכשר עומד לעצמו והפסול לעצמו, ובכה"ג לא מיבטל הפסול לכשר, אבל בסוגיין כיון שהם זה ליד זה והסכך הכשר רב על הסכך הפסול, מבטיל ליה והסוכה כשרה[כא]. אמנם התוס' פירשו שע"י שהפסול נתון שתי והכשר ערב נסתם כל האויר שבינתיים, והוי פרוץ כעומד. ולדעת הר"ח אין תירוץ הגמ' ענין כלל לביטול.

שם. יש לעיין לפירש רש"י שנמצא שיש יותר סכך כשר כיון שהשתי נותן ע"ג הערב, א"כ מהו לשון המשנה אם יש ריוח ביניהן כמותן כשרה, הרי צריך שיהא סכך כשר יותר מפסול ולא די בכמותן, ועיין בזה בראבי"ה (סימן תרינ).

טז.

אם בפרוץ כעומד משני צדדים אמרינן אתי אוירא

רבלבד שלא יהא בין גמל לגמל כמלא גמל וכו'. הקשה החזו"א (סימן נ פסק"ל) שהרי בכה"ג הוי פרוץ כעומד משני צידי העומד, ומבואר לעיל (ה:) שמורה רב פפא שבאופן שהמחיצה היא פרוץ כעומד מכאן ומכאן דאמרינן אתי אוירא דהאי גיסא ורהאי גיסא ומבטל ליה, וא"כ מה מקשה הגמ' על רב פפא, וכן אמאי תירצה הגמ' בנכנס ויוצא, והא אפילו בלא נכנס ויוצא ג"כ אסור. ולכן נקט החזו"א דהיכא דהוי פרוץ כעומד מב' צדדין לא אמרינן אתי אוירא וכו'[א], ומה דמבואר לעיל בגמ' דאמרינן אתי אוירא היינו דווקא באופן שבצד אחד של המחיצה הפרוץ מרובה, דבכה"ג אמרינן שאף שבצד השני הוא פרוץ כעומד אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה[ב].

ביאור ג' המדות במחיצות

ת"ש נמצאת אתה אומר ג' מידות בסחיצות וכו'. וביאר הריטב"א (ד"ה שג' מידות) שג' מידות אלו הם שלש דינים בהלכות פרוץ ועומד: א. שהכל מותר בין העומד ובין הפרוץ, והיינו באופן שיש לבוד בין קנה לקנה, שאז אפילו הפרוץ מרובה מותר. ב. שהכל אסור, והיינו כשהעומד

יט. ויש לעיין לשיטת התוס' האם כל אויר משהו שבין הסכך הכשר מצטרף לסכך הפסול לעשות הפרוץ מרובה או שיש בזה איזה שיעור של אויר. ובן לדעת הריטב"א שהאויר אינו מצטרף לסכך פסול, האם באופן שבין הסכך הכשר יהא אוירים קטנים ובסכך הפסול לא יהא חוררים כלל האם יפסל משום שהסכך פסול יותר מהסכך הכשר. ובתוכי החזו"א (פסק נ"ל) נראה שגם אויר משהו מצטרף ויהיה פרוץ מרובה וכמ"כ להריטב"א לא יחשב עומד מרובה. אבל בגרי"ז (פסק תמלח) כתב שהסוכה כשרה ולא חשיב סכך הפסול מרובה. על הכשי. כיון שהסכך הכשר מסכך על אותו שיעור מקום שפסכך הסכך הפסול [נחשב כמחצו אע"פ שיש מעט אויר בין הסכך. [ובאבני נזר כתב דס"ל כדעת הריטב"א שאין אויר מצטרף לסכך פסול. עיי"ש]. יז. **וראה להלן** בדברי רבא שהאריכו בענין ביטול זה. יח. **הסני"ר** (פיסחי ח:) הקשה אמאי הוצרכו רש"י ותוס' לתרץ ביטול והא בסוכה (טו:) לענין סכך כשר שתחתה סכך פסול דעת רש"י ותוס' דאם הסכך הכשר צילתו מרובה מן החמה כשר ואמרינן דל סכך פסול מהכא, איכא סכך כשר. [והרמב"ן הריטב"א הר"ן והרא"ש כתבו הראבי"ה חלקו דכיון שכפרעל הצל בא מחמת הסכך הפסול שהוא העליון פסול], וא"כ כיון שיש סכך כשר שעושה צילתו מרובה, אף שחלקו עומד ע"ג שיעורויה יוכשר ואין צריך לדין ביטול עיי"ש. ובביאור הגר"א (סימן שכ"ג) הכריח מכאן שהתוס' חזרו בהם וסברי שלא אמרינן דל סכך פסול מהכא. אלא אמרינן שהסכך הפסול מבטל את הסכך הכשר [והמג"א שם פירש דברי התוס' באופן אחר עיי"ש]. ועיין עוד בקה"י סוכה (סימן ו פק"ג) שהילק בין דין רובו ככולו שכתוצל ע"י שהרוב בלתוך היא המכשיר והמיעוט כמי שאינו, לדין ביטול ברוב שאז נב המיעוט מצטרף להכשיר ועפיי"ז שב חילוק הסוגיות בין סוגיא שב (ט:) לכאן, עיי"ש.

כ. ועיין בדין בסוכה (ה: ד"ה ופסק ט"ב) שכתב תירוץ זה ביחב כיאור. וברמ"א (סימן תמ"ה פסק שאם השפיל העצפים למטה תיירבם עם הסכך שאינן ניכרין בטלין לסוכה כשרה. והביאו ג"כ דברי המרדכי שאם הניח סכך הכשר על סכך הפסול מקרי ערוב וכשר והיינו דוקא ולא בענין דווקא עירבן, אולב בביה"ל שם (ד"ה ומקי מיימן) הביא דברי החכר משה שפירש שהמרדכי נחלק עם רש"י בפירוש חבנין. שלדעת רש"י הוסי' היינו בשעירבן. ולדעתו היינו שהשפילן למטה.

א. **החזו"א** כאן חזר בו מדבריו (בסימן ס"ס פק"ג) דכתב שם ובללא דמילתא דכל עומד שהוא בין פרצות שכל אחת יתירה על העומד שביניהן או כפרת העומד הרי העומד כליתא עיי"ש. אמנם החזו"א בריש דבריו צידד להלק בין רוח רביעית לשאר דפנות ורק לבשרף נקט שהחילוק הוא בין צומ"ר לדין עומד כפרוץ. [וראה בזה בשעה הלכה פימן שפב סכ"ח]. ב. **וכן** סבראי בריטב"א (טו: ד"ה ואם) שכיון שהלכתא שפרוץ כעומד מיתר דינו כעומד מרובה לכל דבר ולכך אף שאיכא אוירא בהאי גיסא בהאי גיסא בשיעור הפרוץ, אין האויר שבצדדים מבטל לעומד עיי"ש.

מג' טפחים עד ד' (היינו פחות מד' קצת), שאז אם הפרץ מרובה אסור הכל לכו"ע, ואף אם הפרוץ כעומד אסור הכל לרב הונא. ג. שהעומד מותר והפרוץ אסור, והיינו באופן שהעומד הוא מד' טפחים ועד עשר אמות [ועשר בכלל], דכה"ג העומד לעולם אינו נפסל ואפילו הפרץ מרובה, כיון שהעומד יש בו שיעור חשוב ראין שום פרצה פוסלתו. אמנם הר"ן (ד"ה מ"ש גמ' אלא אמר מתוקי) כתב שהתנא בג' מידות במחיצות חשיבותם של מחיצות קא משמע לן הדברים החשובים שאנו אומרים בכל מקום, ד' טפחים לענין רשות היחיד, ד' אמות שהם רשותו של אדם בכל מקום ששכת שם, ועשר אמות השיעור הגדול שיכול ליחשב לפחות. אמנם כתב הריטב"א שבירושלמי (פ"א ה"ח) לא גרסינן להה.

הטעם שכנגד העומד אסור

כל שהוא ד' ומארבעה עד עשר. כתבו התוס' שלא גרסינן כל שהוא מארבעה טפחים עד ארבע אמות ומארבע אמות עד עשר. וביאר התוס' רא"ש (ד"ה מד') שכיון שאין הדין משתנה בד' אמות אין לחלק בכך. אולם הריטב"א (פד"ה מ"ש) גרס מד' טפחים ועד ד' אמות, וביאר שכוונת התנא לפרט לנו הדברים החשובים שאנו אומרים בכל מקום, ד' טפחים לענין רשות היחיד, ד' אמות שהם רשותו של אדם בכל מקום ששכת שם, ועשר אמות השיעור הגדול שיכול ליחשב לפחות. אמנם כתב הריטב"א שבירושלמי (פ"א ה"ח) לא גרסינן להה.

מה נאסר בפירצה יותר מעשר

ומארבעה עד עשר. וכתב רש"י אבל ביותר מי' כגון שהעומד י"ב נאסר אפילו בפירצה פחות ממלואו, כיון שהפירצה יותר מעשר נאסר כולו כדתני סיפא. ומבואר שבפירצה יותר מעשר אסור אף כנגד העומד! [וכ"כ הראב"ד בתורת כהנים פרשת תזריע סופ"ח]. אמנם התוס"ש (ד"ה מלמה) הביא בשם רש"י שפירצה יותר מעשר אסור רק כנגד הפרץ, אבל נגד העומד מותר דלא גרע מפרוץ מרובה דמותר כנגד העומד! וכן דעת הרשב"א והריטב"א (ד"ה מלמה מזוזה), וכ"ה בר"ן, ובתוי"ט.

בכלאים הפרוץ מצטרף לעומד להתיר פרצה גדולה

ואם היה פרוץ כעומד. כתב החזו"א בכלאים (סימן י"ח סק"ח) שאף שלענין שבת בעינן שלש דפנות[ח] שיהיה בכל אחד מהם עומד מרובה לענין כלאים אינו כן, וכל פירצה שהיא בין ב' עומדים, הפרצה חשובה נמי לעומד כדי לבטל פירצה יותר גדולה, וכגון אם יש עומד ג', פרוץ ג' פחות משהו, עומד ג', פרוץ ט', עומד ג', פרוץ ג' פחות משהו, עומד ג', אע"ג שיש מחיצה רק י"ב אמה ופרוץ ט"ו אמה, כל הכ"ז אמה מותרים לענין כלאים מפני שכל פירצה שהיא קטנה מהעומד שבעידה מתבטלת ונעשית כעומד ריש כאן עומד מרובה.

גם בפרוץ מרובה מותר כנגד העומד

כנגד העומד מותר. פירש רש"י שה"ה אם היה פרוץ מרובה. וי"ל מנין לרש"י כן, דילמא דווקא כשהפרוץ כעומד מותר כנגד העומד. וכתב המהרש"א שרש"י הוכיח כן ממה שלא מצאנו חילוק בין מג' ועד ד' לבין מד' ועד י' אלא לענין זה שמד' טפחים ועד י' אמות היקף חשוב הוא ומותר להשתמש כנגדו אפילו בפרוץ מרובה, ומג' טפחים עד ד' טפחים אין חילוק כין כנגדו ובין שלא כנגדו והכל אסור כיון שלאו היקף חשוב הוא, ולכך ס"ל לרש"י שגם בפרוץ מרובה מותר כנגד העומד. וראה עוד במנחת ישראל שהאריך בדבריו.

לחלק בין כלאים לשבת

כתב הרשב"א (עז: ד"ה רבא אמר) דמה שאמרו כל שהוא ד' ומד' עד עשר אפילו באופן שהפרוץ מרובה על העומד כנגד העומד מותר, לא שנו אלא לענין כלאים אבל לענין שבת אמרינן אחי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה. וכן כתב הרשב"א לקמן (ע: סוד"ה ר"ן) שמדין תורה לא אמרינן אחי אוירא אפילו בכל שהוא, ורק לענין שבת החמירו, וכ"ה בריטב"א (ז: ד"ה ונפקו עשרה). [ובסוגיין הוסיף הריטב"א שבשבת החילוק בין שבת לכלאים הוא, שבכלאים כיון שאנו הולכין אחר הערבוביא, במקום

ג. הדין נוסיף לא ביאר את המידה האמצעית [בהם שם המגיה שאין בידו אם השמטה זו היא בצפקות נעות המעתיק או מחוך שהיא המדה הפסוצעת לא מצא המחבר לנחוץ לפרט אותה].

ד. בעין סברא זו כתב הקה"י (שיטון סוף פ"ו) שהמה לדעת רשב"ג שלכתי הוא עד ד' טפחים אמאי לא חייש לבקיעת נדיים ששיעוריהו בכר בג' טפחים. והיינו בדרך אפשר שכיון שכל דין לבוד הוא להחשיבו כמחום בין שפרצתו מרעטת, לכך כשאיכא בקיעת נדיים לבוד אינו יכול להחשיבו כמחום. ולעומר שהיכא שאיכא בקיעת נדיים אף לרשב"ג לא אמרינן לבוד בג' טפחים [הובאו דבריו לעיל טו:]. ומבואר דבאמת שני דינים חלוקים הם. דין לבוד, ודין בקיעת נדיים שמבטלת המחיצה עיי"ש. וכדחזק יש מקום לומר ע"פ דברי הראב"ד [והובא ברשב"א לעיל טו:] דעיין בכאורים שכן שכחב שהפלוגתא דפרוץ כעומד הוא בדרבנן, והקשה פלשון הגמ' הכי אגמריה רחמנא למשה, ואחרץ שכל הנזרות שנתייחדים חכמים לגזור נתגלו לו למשה בסיני ומשום הכי הלכה ופלאה, דנ:ריכן על שם הלכה, ומבואר שפייך לשון הלכה אף ד' אמות, משום שאילו היה נאמר רק פארבע ועד עשר אמות היינו אומר דאפות דקאמר קאי ג"כ על ד' וכאילו אמר מארבע אמות עד עשר אמות, ואם אמר מד' טפחים עד עשר אמות היינו אומר שמדפירש כאן בהדיא ד' טפחים ש"מ שבכל מקום שאמרינן מחמא מרובע הרי אמות, וזה אינו דהא מחם מרובע בכל מקום הוא ד' טפחים, וע"כ כתב המהריל שאין צריך להגיה, [ונקנת צ"ע בדבריו דהא מרבעה שהוא לשון זכר איירי על טפחים, ומרבע שהוא לשון נקבה איירי על אמות ומה שייך לסעות בזה. ויתכן שכוונתו דכשחסא ד' בפחסא ורוחק]. ו. כן כיאר התוי"ט [על הגליון] בדעת רש"י, אך הוא גופיה פליג על הרש"י מכח מתני' דכלאים. וכן

ספורש להדיא ברש"י בכתובי [ני: ד"ה יפר מבלן] שכתב שפירצה אחת יותר מעשר אוסרת כל ההיקף אפילו כולו עומד כרפפרש בבריתא לקמן]. ולעומר שרש"י הוכיח מבריתא דלקמן שהיא לענין כלאים להיקף שכתב שפירצה אחת יותר מעשר אוסרת את כל ההיקף, כשם שלענין כלאים אסור אף כנגד העומד. ז. וצ"ע לשיטת רש"י מאי שנא בפרץ מרובה שפיתר בנגד העומד ובפירצה י' אסור כנגד העומד. [וצ"ל שבכלאים כשיש פירצה עשר אמות בין ב' השיורות נחשב הכל כשדה אחת גדולה כיון שהפירצה י' מחלקת בין שני חלקי המחיצה. ומנמא שהשדה אינה נדחה ולכך אסור אף כנגד העומד כשדה אחת בלא מחיצה. אבל פרוץ מרובה אין בכוחו להחשיב כ' שדות לשדה אחת גדולה ולכך מותר כנגד העומד. אולם צ"ע דלפ"ז בענין לאוקמי שהפירצה עשר היתה בין ב' השדות, ולפום ריהטא מבואר שאין נפק"מ היכן הפירצה ולעולם נאסר כנגד העומד. וצ"ע. ח. והובאו דבריו לעיל טו: בביאורים ד"ה אימר פרץ כעומד ע"י"ש היטב. ט. אלא שעדיין מצינו חילוק בין הרשב"א לריטב"א, דברשב"א מבואר שסדאוריימא אפילו בכמחיצה משהו לא אמרינן אחי אוירא וסמילא מחיצה זו אינה בטלה, ולהריטב"א זה רק באופן שיש מחיצה חשובה. עיין שם מה שתבאר בזה. י. הקרן אורה תמה כיצד נוכח מכלאים שדין אחי אוירא הוא מדרבנן, הא איכא למימר כלאים שאני שאין כלל שיכוח בין כל חלק לחבירו, ולעומר שבכלאים אין אנו דנים על כל השדה יחד אלא על כל חלק בשדה בפני עצמו האם הוא מעורב ודי כלאים, או שאינו מעורב. [לכך אומרים בו כנגד העומד מותר, ומכילא לא שייך ביה כלל אחי אוירא כיון שהאויר שנמחץ לעומד נידון כאויר דעלמא שאין אומרים בו אחי אוירא [כפירוש רעבי"א בתוס' ד"ה האצבעים]. וצ"ב.

שיש מחיצה אין ערבוביא ולכן כנגדו מותר, משא"כ לענין שבת אם הפרצה יותר מעשר או שהפרוץ מרובה על העומד כל המבוי או החצר נאסרים, מפני שהפירצה מוציאתו מרשות היחיד ועושה אותו כרמלית[יא]. ובר"ן הוסיף שהטעם שבעומד מרובה מותר כנגד הפירצה ולא הוי ערבוביא אפילו שאין שם מחיצה, כיון דחשיב לפתח.

אמאי פירצה יותר מעשר לא חוי מידה רביעית

נפרצה ביותר מעשר אסור. בריטב"א הקשה אמאי לא תניא בברייתא מידה רביעית שנפרצה יותר מעשר אסור. ותירץ דילפינן לה בק"ו ממידה שלישית, דמה במקום שהפרוץ מרובה שרי כנגד העומד, כל שכן ביותר מעשר שיש עומד מרובה שבמקום הפירצה אסור וכנגד העומד מותר[יב]. וכתב דהירוץ זה ניחא לראשונים שס"ל שבפירצה יותר מעשר מותר כנגד העומד, אך לשיטת רש"י שאסר את כל הי"ק א"כ הוי מידה חדשה ואמאי לא תני לה במידה רביעית. וכתב שאף לשיטה זו לא קשה מידי, כיון שכבר שנינו זאת במידה השניה. ונראה דכונתו שבמידה השניה למדנו שפירצה [שאין לה שם פתח כגון שהוא יותר ממלואו] אוסרת את כל הי"ק, וא"כ ה"ה בנפרצה יותר מעשר אפילו אם יש עומד מרובה כיון שיש לה שם פירצה נאסר הכל.

מדוע קנים הדוקרנים לא הוי מידה רביעית

היו שם קנים הדוקרנים יעיש"ה הם פאה מלמעלה אפילו ביותר מעשר מותר. הקשה הר"ן (ד"ה ת"ש) אמאי לא נשנה דין זה למידה רביעית שבכה"ג אפילו ביותר מעשר מותר. ותירץ דאיכא למימר שנכלל במדה הראשונה שהתירו גם פרוץ מרובה כשהוא לבוד, והכא נמי מותר ע"י צורת הפתח. ועוד תירץ שאם עשה צורת הפתח הרי הוא כאילו סתם הפירצה סתימה גמורה וליכא כאן פרוץ כלל, ולא שייך זה למידות במחיצות[יג].

והוכחה שפרוץ כעומד מוזהר אף נגד מקום הפירצה

הכי נמי מפתברא יכ". בקיקיון דיונה הביא שיש שהקשו דשמא הדיוק בגמ' שאם הפרוץ כעומד מותר הוא רק שכנגד העומד מותר אבל לא כנגד הפירצה, וממילא נפרש שזה דווקא לענין כלאים שהעומד מתיר כנגדו, אבל לענין שבת אסור בכולו. וכתב דא"כ סיפא דקתני מארבעה ועד עשר וכו' אם היה פרוץ כעומד כנגד העומד מותר וכנגד הפרוץ אסור, הוא בדיוק כמו מידה השניה ואין חילוק בין פחות מארבע ובין מארבע ועד עשר, וא"כ מאי שלש מדות במחיצה, ועל כרחך שבסיפא דקתני פרוץ כעומד מותר כנגד העומד, אף בפרוץ מרובה איירי, ודהיינו שכיון שהנאמר בסיפא הוא לאו דווקא, ממילא ודאי שגם בבבא הראשונה לאו דווקא, דאי הרישא דווקא כמאי פסקי לומר שהסיפא לאו דווקא.

ביאור ההבדל בין הפסול שברישא לפסול של הסיפא

משום דלא הכי פסולא דרישא יפסולא דסיפא. ביאר רש"י שפסול פחות מג' אינו ענין לרין פרוץ מרובה על העומד כיון שמנ"ש הוא, אם אין פירצה ג' מותר אע"פ שהפרוץ מרובה מדין לבוד, ואם הפירצה ג' אסור משום שמא יזרוק גדי. והקשה המהרש"א שאם יש פירצה ג' והעומד פחות מג' שפיר איכא למיפסל משום פרוץ מרובה על העומד, דלא שריף מפרוץ ג' ועומד ג' שפסול משום פרוץ כ'ומד. ותירץ שכשהפרוץ ג' והעומד פחות מכך מוכרח הוא לפרש הפסול משום ריקור גדי, דאם נימא שפסולו רק משום פרוץ מרובה על העומד, א"כ אם יהא העומד טפח והפרוץ ב' טפחים ג"כ צריך לפסול משום שהפרוץ מרובה, ואמאי כשר. וע"כ דכיון דליכא דיקור גדי כשר, אולם אה"נ וגם פסול משום פרוץ מרובה.

מדוע לא פרבינן סתירה מן הסיפא עצמה

אימא סיפא כל שהוא שלשה ושלשה עד ארבעה. הקשו בתוס' מדוע לא שאלה הגמ' מן הסיפא עצמה שא"א להעמידה לא כרשב"ג ולא כרבנן, כרבנן לא אתיא שהרי תניא בברייתא שמג' עד ד' אסור כנגד העומד, ואילו לרבנן כבר בשלשה עומד[יד] [שהוא שיעור יותר מלבוד] מותר כנגדו, וכרשב"ג לא אתיא כיון שבברייתא תני שצריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו, ואילו לרשב"ג אפילו אם הפירצה יתרה על העומד כל שאינה רחבה ד' טפחים אמרינן לבוד וחשיב שהכל סתום. ותירצו התוס' שכן דרך הש"ס שמתחיל קושיא מרישא כשיכול, וכן תירצו ההוא"ש והתור"פ ש[וראה להלן בדברי הראשונים בזה].

טז:

האם המציעתא אתיא כרשב"ג

אתאן לרשב"ג דאמר פחות מארבעה לבוד. הקשה הריטב"א (ד"ה ת"ש) כיצד בענין לאוקמא כרשב"ג הא לשיטתו עד ד' טפחים אמרינן לבוד ואין לפסול אפילו בפרוץ מרובה [ובקושיות התוס' ד"ה אימא שהבאנו לעיל]. וכרשב"א הוסיף שאם אתיא כרשב"ג היה צריך לכתוב בברייתא כל שהוא פחות מד' אמרינן לבוד ואפילו קנה, ואמאי תניא כל שהוא שלשה ומשלשה עד ארבעה. הראב"ד תירץ (הביאו דמי נהכנ"ם) שאין כוונת הגמ' להעמיד הברייתא כרשב"ג, אלא כתנא שסבר כרשב"ג לענין זה שעד ד"ט אין לעומד חשיבות להתיר כנגדו, ולא סבר כרשב"ג בדין לבוד. והקשו עליו הרשב"א והריטב"א דהרי זה גופיה תירץ אביי [בהמשך הגמ'], ולדעת הראב"ד הא אף המקשן סבר כן. ובריטב"א הוסיף שאין לתרץ שהמקשן סבר שזהו תנא אחרינא ואביי חידש ששייך למימר הכי בדעת רבנן, דאכתי תיקשי ממ"נ, שאם שייך למימר הכי בדעת רבנן מה סבר המקשה, ואם לא שייך למימר הכי בדעתם מה סבר אביי, [וראה ברשב"א שהוסיף לתמוה עוד על דברי הראב"ד].

הריטב"א מתרץ שהמקשן סבר שמציעתא כרשב"ג כפשוטו. דהיינו שעד ד"ט אמרינן לבוד ומד' טפחים לא, וכוונת הברייתא לומר שכל שהוא שלשה ומשלשה עד פחות מארבעה טפחים צריך שלא יהא בין זה לזה כמלואו, כיון שעד ד' טפחים לא נצטרך להשמר שלא יהא פרוץ כעומד או עומד מרובה על הפרוץ כיון דאמרינן לבוד, אבל כד' שיצא מהגדר לבוד צריך שיהא העומד מרובה או פרוץ כעומד, ואביי תירץ שאפשר להעמיד המציעתא כרבנן, ומדרו רבנן שרק ד' טפחים חשיבי כדי להתיר כנגדו.

האם בעומד ג' טפחים מותר לזדוע כנגדו

רבא אמר וכי רישא נמי רשב"ג היא וכו'. כתבו הרשב"א (ד"ה רבא אמר) והריטב"א (ד"ה ואם) שמדברי רבא שהעמיד הברייתא כרשב"ג לחוד משמע דס"ל דלרבנן ביותר מג' טפחים כיון שכבר יצא מחזרת לבוד מותר לזרוע כנגד העומד, וחלק על אביי שרק בד' נקרא רופן חשוב וזורעים כנגדו[טו]. אבל בתור"פ כתב שלא נחלקו אביי ורבא בדבר, ורבא תירץ רק לרווחא דמילתא שאפשר להעמיד הברייתא כרשב"ג.

יא. **במנחת כהנים** [כהרחבה על התוספתא בכלאים פרק ד' ה"ן כתב כנגד העומד מותר בכלאים דכיון שיש בה שיעור מקים הוה הפסק, אך לענין שבת הפרצה אוסרת לשלטל בכולו, כיון שבטל שם מחיצה ממנה דבענין מחיצות שלשות, אבל בכלאים המחיצה העומדת בשיעור ד' טפחים נבטלת כיון הזדעים לגמרים. יב. **ועיי"ש** בביאורים (ד"ה ת"ש אלמא ואם) דיבא סהלוקת הראשונים בביאור הפשט בסוגיא, והנראה שלפי הרשב"א והריטב"א שביאור ג' מידות שהם שלש מחיצות בהלכה: פרוץ ועומד. משום שלא שייך למיתני עוד מידה רביעית בין שלא שייך יותר מג' מידות שהם: א. שהעומד והפרוץ אסורים. ב. שהעומד מותר והפרוץ ג. העומד מותר והפרוץ אסור. ולכך ע"כ נפרץ יותר מעשר בכלל בתוך הני מידות, יאף לדעת הר"ן דביאר שהג' מידות הם נדרי חשיבות המחיצות שכל שהעומד יותר גדוע הוא נאסר בפירצה יותר מרעטה, א"כ בנפרץ יותר מעשר שהעומד טוב שהרי הוא מרובה על הפירצה, דינו שנאסר רק בפירצה גדולה והרי בכלל המדה השלישית. וכ"כ הר"ן שם להדיא ע"ש. יג. **דברי** הר"ן מהבארים היטב ע"פ יסוד הגר"ח [ובהוא דבריו לעיל] שכל פירצה פחות מעשר והעומד מרובה אין הפירצה נחשבה כפתוחה אלא שאין זה נחשב פירצה כיון שע"י העומד יש לפירצה שם פתח, משא"כ צורת הפתח הוי ג"כ סתימה לרות, וכיון שרוח זו נחשבת סתומה לא שייך למיתני דין צוה"פ בהלכה ג' מידות במתניה ופשוט. יד. **ראה להלן** טו: מחלוקת הראשונים בדעת רבנן האם סבי בשלש טפחים כדי להתיר כנגד העומד או שבזה מודו לרשב"ג שרק ד' טפחים הם שיעור חשוב להתיר כנגדו. טו. **בנמוקי הגריב"ח** כתב ליישב שקושיות הגמ' היתה אף לרב פפא שסבר שפרוץ כעומד סותר ולדידיה כמלואו שע"ז הגמרא נכנס ויוצא, היינו יותר ממלואו. ולפי"ז אפשר לפרש סיפא דרשב"ג הא דתני שלא יהא בין זה לזה כמלואו היינו במשהו פחות מד', שאז שלואו הנכנס ויוצא יהא ד' טפחים, וכמ"ש ד' טפחים אף לרשב"ג נפק מהורה לבוד. ואה"נ באופן שהעומד הוא ג' ומשהו, יהמלואו הוא ג"כ פחות מד' טפחים לא אכפת לן שיהיה מלוא נכנס ויוצא דאמרינן לבוד. וע"ע בקרן אורה בזה.

א. **בריטב"א** תמה דלע"ל (ס.) בסוגיא דבין הלחיים חילק רבא שאם ירחב הלחיים בפחות מג' טפחים מותר להשחסיס בין הלחיים ואם הוא ד' טפחים אסור, והיינו שד"ט נחשב דופן חשוב, [ופ"י ביאורו שם בדעת ר"י]. ובסוגיין משמע של"בא תלוי הדין בין ג' טפחים לפחות, ועי"ש מה שתירץ בזה. וראה עוד בחוו"א (סוכה ט' סק"ח) שחסה סטוגיא דמכוי שרעעה בלחייה (שם) דמבואר שם שאין תסרון בקיעת גדיים, ותירץ דשם סירי שהלחי צמוד לקיר המבוי ובכה"ג אין בקיעת גדיים ע"ש. ב. **ובן** תירץ הר"ן בשם התוס' [ולכאו' כוונתו לתור"פ]. וכ"כ התוא"ש (כלאים פסוף ו' סק"ו ד"ה ובמ"ש), וכתב שלפי"ז מיושב מה שהקשה הרעק"א (תוס' רעק"א על משניות כלאים אות טו), ובכתובי הרעק"א על השו"ע יו"ד סימן רצו סעיף טון על דעת התור"פ יהר"ש (כלאים פ"ד מ"ז) דס"ל שרק אם העומד רחב ארבעה מותר לזדוע כנגדו, שהרי רבא סבר שלרבנן אף בעומד ג' טפחים מותר לזדוע כנגדו, ותשאר בצ"ע, ולפי שיטת התור"פ לא קשה מידי שרבא מודה לאביי שרק בארבעה טפחים מותר לזדוע כנגדו. [וראה עוד בשפת אמת ויד דוד כאן].

מדוע אין בקיעת גדיים מבטלת עומר מרובה

הוה ליה כמחיצה שהגדיים בוקעים בה. הקשה הרשב"א (ד"ה פיפא פחות) מדוע בקיעת גדיים מבטלת את המחיצה, וליכא למימר שכיון שהמחיצה היא ג' טפחים יש בה חשיבות קצת אפילו לרשב"ג ולכך אין הגדיים מבטלים אותה, דא"כ אמאי לרשב"ג מג' עד ד' טפחים לא אמרינן בקיעת גדיים לא תבטל המחיצה ונימא לבוד.

ביאור הגמ' 'תיובתא'

תיובתא דר' פפא. בגאו"י (עה:) תמה על לשון תיובתא, ולעיל כשפרכו דברי רב הונא בריה דר' יהושע שאמר פרוץ כעומד אסור מלשון המשנה ולא יהא פירצות יתרות על הבנין כתבה הגמ' לשון קשיא, משום שאינו פירכא גמורה דאיכא למימר שהתנא לא דק בלישניה, ומדוע כאן לא נימא כן ולא תיהוי תיובתא. ותי"ר התם שהקושיא ממשנה כדי שרב הונא לא יהיה טועה דחקנו בזה, ואמרינן דרק קושיא הוא ולא תיובתא, והכא הקושיא מתנא דבריית'א ולכך לא חש לתיובתא ולא צריך לפרוקי לה.

אמאי לא נימא שפליגי בדין אפשר לצמצם בידי אדם

תיובתא דרב פפא. בקרן אורה הקשה שלפי מש"כ התוס' (עה: ד"ה רבי, ועיין ב"ב ד"ה יפפק) שרב פפא ס"ל כמ"ד אפשר לצמצם בידי אדם ולכך אסר בפרוץ כעומד, א"כ מצי לשנויי דתנא דבריית'א ס"ל כמ"ד א"א לצמצם בידי אדם, ולהדיא פליגי בזה בבכורות (יח:) לענין עגלה ערופה, וצ"ע.

מאי שנא מהא שפסקינן שמחיצה על מחצה אינו כרוב

והלכתא כותיא דרב פפא. דס"ל פרוץ כעומד מותר בתוס' תמהו מאי שנא לענין שחיטה (חולין כט.) דמסיק שלכו"ע מחצה על מחצה אינו כרוב. ובכתבו 'ושמא יש לחלק בין מחיצות לאיסור וטומאה'. ובתוס' בחולין (שם ד"ה דמלי פלמא) ביארו שיש לחלק בין איסורים דאזלינן לקולא, לדבר התלוי בחיות הבהמה דאזלינן לחומרא. אמנם תמהו שהרי בגמ' בחולין אירי גם לענין תנור מחרס שנטמא שאין לו טהרה אלא ע"י שבירה, וגם בזה מסיק שחצי תנור שבור אינו כרוב. עוד הקשו אמאי בסוגיא בחולין דנה הגמ' בתנור ולא במחיצות ואילו בסוגיין דנה הגמ' רק במחיצות ולא בשחיטה והנור. וכתבו התוס' 'ושמא יש לחלק דהכא איסור וטומאה והתם לענין מחיצות ולא דמי'. התורא"ש (ד"ה ואלמא) הביא בשם רבינו מאיר לתרץ שלעולם העומד חשוב טפי, ולכן במחיצות שהעומד הוא המתיר ממילא העומד חשוב כרוב ומותר, אבל בשחיטה שהעומד [כלומר החלק שלא נשחט] אוסר, כיון שהעומד חשוב טפי נקטינן שמחצה שחוט אינו כרוב, וה"ה לענין תנורי. והרשב"א כתב שלדעת הראב"ד [והובאו דבריו לעיל טו:] שהנידון בפרוץ כעומד הוא מדרבנן לא קשה כלל, ששחיטה שהיא דאורייתא תליא ברוב ואזלינן לחומרא, אבל מחיצות שהוא דרבנן נקטינן לקולא דמחצה כרוב.

הקדמה למשנה

חכמים התירו להקיף מקום כדי לעשותו רשות בתחילת המחיצה של שתי לבד כגון ע"י קנים עומדים, באופן שהמרחק שבין קנה לחבירו יהיה פחות משלשה טפחים דאמרינן לבוד, וכן במחיצה של ערב לבד כגון שלשה חבלים זה למעלה מזה, [בגמ' נתבאר איזה מרחק עושה בין החבלים, ובאיזה עובי יהיו החבלים כדי שיהיה הגובה בסך הכל עשרה טפחים], ונחלקו התנאים במשנה מהי התירו ומה שיעור גדול ההיקף שהתירו להקיף במחיצות גרועות כאלו. דעת ר' יהודה שהתירו לשיירא [לפחות ג' בני אדם] בין שהיא נמצאת במדבר ובין בישוב, להקיף כל צרכם, וליחיד בין במדבר ובין בישוב התירו רק עד בית סאתים. דעת חכמים קמאי שלשיירא התירו כל צרכן בין בישוב ובין במדבר [כר' יהודה], וליחיד, במדבר התירו לו להקיף כל צרכו, ובישוב רק עד בית סאתים. דעת ר' יוסי ב"ר יהודה שבין ליחיד ובין לשיירא בין בישוב ובין במדבר נותנין להם לפי חשבון ב' סאתים ליחיד [וזה הטעם שבשיירה שהם שלשה בני אדם נותנים שיעור שש סאין, וכן הלאה, ובתוס' ראש"ש פליג בזה ויבואר להלן]. דעת חכמים בתראי שבין לשיירא ובין ליחיד, בין במדבר ובין בישוב, נותנים להם כל צרכם, ובלבד שלא יהיה בית סאתים פנוי מכלים.

מתי נחשבת המחיצה למחיצת שתי וערב

מקיפין שלשה חבלים זה למעלה מזה. כתב רש"י על גבי יתדות סביב וכו'. וכ"כ הדיטב"א (ד"ה מקיפין) שהחבלים נתונים על גבי יתדות להעמידם, וכוונתם לפרש כיצד עומדים החבלים זה על גבי זה, ויש עוד חידוש בדבריהם, שכיון שכל מחיצת ערב צריך להיות בה גם קצת שתי כדי שתוכל לעמוד, אין היא נעשית ע"י שתי וה' מחיצת שתי וערב, ועדיין דינה כמחיצת שתי.

טעם הפסול כשהחבלים רחוקים זה מזה יותר מג' טפחים

ובלבד של יהי בין חבל לחברו שלשה טפחים. הראשונים פירשו שאע"פ שרוב המחיצה פרוצה כיון שיש פחות משלשה טפחים מחבל לחבירו אמרינן לבוד וחשוב הכל סתום, אבל אם החבלים רחוקים ג' טפחים זה מזה, כיון שלא אמרינן לבוד נמצא שהרוב פרוץ ואינה מחיצה. ורבינו יהונתן (ד"ה מקיפין) כתב שאם היה בין חבל לחבל שלשה טפחים, אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לחבלים, דכל עומד שהוא פחות מג' אין בו כח לעמוד כנגד הפרוץ שבשני צדדיו או למעלה ממנו או למטה ממנו. ומלשונו נראה שכל עומד שהוא פחות מג' אף בלא ההלכה של אתי אוירא לא מהני, כיון שאין לו חשיבות עומד [ודוגמא לזה מצינו בכלאים שבפחות מג"ט לא מהני להתיר כנגדן]. אמנם האפיקי"ם (פ"א סימן יב) כתב שאף בעומד פחות מג' הטעם הוא משום אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה.

גדר החסרון במחיצת שתי בלא ערב

מקיפין בקנים יכו'. רש"י פירש שהחסרון של מחיצת שתי בלא ערב שהוא מחיצה רעועה, וכ"כ רבינו יהונתן (ד"ה כל מחיצה) שמחיצה שעשויה משתי וערב היא חזקה ובריאה ויכולה לעמוד הרבה, אבל מחיצה של שתי בלא ערב או ערב בלא שתי היא מחיצה רעועה שאינה יכולה להתקיים. וברשב"א (ד"ה מקיפין נקנים) כתב שאינם מחיצות גמורות.

טעמיה דר' יהודה

בשיירא דברו דברי ר' יהודה. הריטב"א (ד"ה בשיירא דנקט) פירש טעמו של ר' יהודה דכיון שמהתורה מחיצה גמורה היא, אלא שרבנן החמירו בה כיון שהיא מחיצה גרועה ושל עראי, בשיירא אוקמוה אדאורייתא והתירו להם להקיף כל צורכם, אבל ליחיד מותר רק עד בית סאתים, דלא גרע ממחיצת תל ונקע שאף שלא נעשו לשם דיורין והם מחיצות גרועות התירו עד בית סאתים.

סברת חכמים

וחכמים אומרים לא דברו בשיירא אלא בהווה. פירש הריטב"א (ד"ה וחכמים לימרים) שחכמים שהתירו אפילו ליחיד [ובגמ' מכואר שדווקא ליחיד במדבר] ואפילו יותר מבית סאתים, ס"ל דכיון שנעשו המחיצות לצורך ההיקף עדיפי מקרפף שלא הוקף לדירה.

האם ר"ב"י הוא שיטה חדשה

כל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה. ביארו הראשונים שרבי יוסי ב"ר יהודה חלק על אביו בדין שיירא, וסבר שאף לשיירא הותר רק עד בית סאתים ליחיד [כלומר שלכל אחד מבני השיירא מותר שיעור בית סאתים לפי חשבון], ולענין יחיד מודה לאבוה ששרי רק בית סאתים. אמנם הראשונים הביאו דברי הראב"ד שרבי יוסי בא לפרש דברי אביו, שמדברי ר' יהודה נראה שריבר רק במחיצת קנים או חבלים, וע"ז פירש רבי יוסי שחלק אף במחיצה של קורות שאם אינה שתי וערב אינה

ג. **המבהר"ש** בגור אריה (עה: ד"ה פתח בשפה) כתב לתרץ שכרכר מעשה בגון שחיטה שצריך לשחוט את הסימנים אמרינן שצריך לעשותה את רובו של המעשה ולכך סחבה על מחצה אינו כרוב, אבל בפחיצות בעינן שלא יהיה פרוץ האין רין עשיית מחיצה ולכן כיון דרחמנא אגמריה לא הפרוץ רובא מחצה כבר לא הרי פרוץ ופסקינן שפרוץ כעומד מובר. [וראה עוד בביאור הגר"א סימן תרמח סעיף יא מה שכתב בזה]. ד. **הפמ"ג** (משב"ז סימן שפ: סחיפ אמ"ב) כתב שכל מחיצת ערב שיש בה קנה אחד שתי, נחשבת למחיצת שתי וערב. ובחוו"א (סימן סו סק"ז) חסה ע"ז שהרי לעולם בכל מחיצה ערב יש קנים שהחבלים מחוברים בהם כדי שיעמדו. והשערי"צ (סימן שפ סק"ט) הביא את דברי הפמ"ג לענין מחיצה של שתי שעשה לה קנה אחד למעלה בערב כדי לחבר הקנים ולהשיב מחיצת שתי וערב. ועם ע"ז תמה החזו"א (כלאים כ"ל, וכתב שא"א לעשות מזה שום סניף להקל ודאי שנחשב מחיצה נרועה, אמנם אם המחיצה עצמה עשויה שתי וערב אף אם רובה חלומות מהני. ה. **הפמ"ג** (משב"ז סימן שפ: סק"ל) [בדיני לבוד] הוכיח מכאן שלבוד פירושו שהוא ממלא את המחיצה ולא רק שהוא מקרב את ב' חלקי הסחיצה זה לזה. ו. ברי"ן הקשה (ד"ה בשיירא דנקט) שהרי הטעם שליחיד אין נותנין אלא בית סאתים, הוא כיון שמחיצות אלו ניכרות בדין קרפף שלא הוקף לדירה, וא"כ הקשה אמאי לשיירא נותנין כל צרכן הא לא מצינו חילוק בדין קרפף שלא הוקף לדירה בין יחיד לשיירא. וחירץ שאיירי שכבר לשכות שם, והכיא ראיה מדברי התוספתא (שהובא פ"א ה"ז) שבשיירא ששכבתה כתל או בוקע מטלטלין בתוכה אפילו היא גדולה יותר מבית סאתים ובלבד שלא יעשו בית סאתים פנוי מכלום, וה"ה לדבון ליחיד במדבר שנותנין לו כל צרכו איירי כשבא לשכות שם. ובחב הרין שאין צורך לזה ואין כלל דמיון בין מחיצות גדיעות לקרפף שלא הוקף לדירה, דהא כאן הוקף לדירה ורק מחמת שהמחיצות גרועות החמירו בה, ועיין אפרד שיש אופנים שלא החמירו.

מחיצה[1]. ובריטב"א הסכים לפירוש זה, אולם ברשב"א (ד"ה מקיפים הקיפוי) תמה ע"ז ונשאר בצ"ע, וכתב שאפשר שכוונת הראב"ד שרבי יוסי בא לפרש דברי אביו רק לענין זה שכל מחיצה שאינה של שתי וערב אין מתירין ביחיד אלא בשירוי, אבל לא לפרש שמדבר גם במחיצה של קורות.

על מי קאי ר' יוסי ב"ר יהודה

כל מחיצה שאינה של שתי וכו'. כתב הריטב"א (ד"ה כל מחיצה) נראה ודאי שדברי ר' יוסי לא נאמרו על דברי ר' יהודה וחכמים, דא"כ למה הוצרכה המשנה להאריך ולא אמרה בפשיטות ר' יוסי ב"ר יהודה אומר אינה מחיצה, אלא רבי שסידר המשנה סדרם כך, משום שידע שר' יוסי ורבנן בתראי פליגי אהדדי, וכיון שהם פליגי על ת"ק ור' יהודה סדרם אחריהם. אמנם הראב"ד [והובא לעיל] נקט שריבר"י בא לפרש דברי אביו ר' יהודה וקאי עלה. ובגאו"י פירש שהמשנה האריכה בלשונה כדי לומר שאפילו מחיצה גמורה אם נעשית רק לשבת אחת אינה מהנת אלא כחכלים[2]. ובחזו"א (סימן סו סק"ד) כתב שהמשנה באה לחדש שאף מחיצה שרובה אויר דינה כמחיצה מעלייתא עי"ש.

האם אף בעומ"ר חשיב מחיצה גרועה

כתבו הרשב"א (סימן ק"ל ס"ג) והריטב"א (ד"ה וחכמים סומכים) שאם עשה מחיצת שתי אבל יש בקנים עומד מרובה וכגון שהקנים רחבים כ' טפחים ויש אויר טפח ביניהם, עדיין חשיב מחיצה גרועה, והביאור ראיה לדבריהם שהרי משנה זו היא המשך למשנה לעיל שיירה שחנתה בבקעה והחם איירי כשהעומד מרובה, וע"ז שנינו כאן שאם המחיצה של שתי חשיב מחיצה גרועה[3]. המשנ"ב (סימן שם סק"ג) כתב ששאר הפוסקים לא הזכירו דבר זה, וכן בירושלמי לא משמע כך.

מחיצה רביעית שעשויה שתי

בבה"ל (סימן שם ד"ה מעין) הביא מהתוספת שבת שצידד לומר שאם היו שלש מחיצות מעולות שרי בהם לעשות וה"א מדאורייתא ועשו המחיצה הרביעית שתי או ערב לבד די בזה ומותר לטלטל אפילו ביותר מבית סאתים. וכן כתב החזו"א (סימן סו סק"ג), והוסיף סברא בזה, שכיון שצריך לתקן רוח רביעית רק מדרבנן, לא שייך למימר שעל ידי שנקיפו רק בשתי יפגם כל חשיבות ההיקף. ולפי"ז חידש ששיירא שהקיפוה במחיצות מעולות ונפרצה בה פרצה יותר מעשר אמות ויש עומד מרובה על הפירצה, אפשר לתקן את הפירצה במחיצת שתי או ערב לבד ואין צריך לתקנה דווקא בצורת"פ [והחזו"א לשיטתו שסבר שפירצת עשר מדרבנן ראה ריש פרק ב' בזה]. עי"ש.

האם מחיצה גרועה שיה דינה למחיצה שלא הוקפה לדירה

וחכמים אומרים אחד משני דברים. בגמ' מבואר שחכמים סוברים שאף ליחיד בישוב מותר להקיף כל צרכו במחיצה גרועה. וכתב הריטב"א (ד"ה וחכמים סומכים) שאף שמחיצה גרועה דומה למחיצה שלא הוקפה לדירה ולכך התירו חכמים לטלטל במחיצה שלא הוקפה לדירה אף ביותר מבית סאתים, אפ"ה מודו רבנן שביחיד אין נותנין לו רק בית סאתים.

הרשב"א חולק בזה וסובר שמותר אף ליחיד לטלטל כל צרכו, ומאי דתני' שקרפף שלא הוקף לדירה מותר רק עד בית סאתים, היינו באופן שלא שבת בתוכו, אבל בשבת בתוכו אפילו ליחיד נותנין לו כל צרכו.

דעת הר"ן [ואה הערה לד"ה מקיפין שלשה חבלים] שאין דמיון כלל בין הסוגיות וקרפף שלא הוקף לדירה אף בשיירא לא התירו אלא עד בית סאתים, וכאן מדובר שהקיפם לשם דירה.

[בבית מאיר (סימן שם) כתב שברש"י (ד"ה ניתן להם על גבכם) משמע שבאופן שיש תרתי לריעותא שהמחיצה לא הוקפה לדירה וגם המחיצה עצמה היתה רעועה, אפילו אם הקיף רק בית סאתים מותר לטלטל רק ד' אמות עיי"ש].

טעם החילוק שעומ"ר בערב גדול יותר מעומ"ר בשתי

בעי רב המנונא בערב מאי. כתבו הגאו"י והתורת חיים שהטעם שנסתפק רב המנונא בערב הוא כיון שבעומ"ר בשתי מקום הפירצה נדונית כפתח [וכדתנן כמתני' טו: שפירצה פחות מעשר מותרת כיון שהיא כפתח], ולכך נסתפק בערב דלא שייך לומר שהרי היא כפתח אם מועיל עומ"ר[4]. ובספר זכרון שמואל (סימן סו) ביאר שערב גדול משתי כיון שכל שאין לרשות מחיצה בשיעור י' טפחים אין נחשב שיש שם מחיצה כלל, וע"י דין עומ"ר אנו רוצים לעשותו למחיצה, ובזה נסתפק רב המנונא אם שייך בזה דין עומ"ר[5], אבל במחיצת שתי גם כלא העומ"ר הרי מחיצה רק שיש שם פירצה ובזה ודאי אמרינן עומ"ר לסתום הפירצה.

שנויים מהכא שלא מהני עומ"ר בערב

אי מיקים ליה תתאי הוה ליה כמחיצה שהגדיים בוקעים בה. הרשב"א (לעיל ט:) כתב שבמחיצת שתי הניתרת בעומ"ר לא אכפת לן שהגדיים בוקעים בה כיון שהוי מחיצה מעליתא. והקשה החזו"א (סימן סו סק"ג) דא"כ כיון שבמחיצה ערב יש חסרון של בקיעת גדיים נוכיח מכאן שעומ"ר בערב לא מהני. ותירץ שהיה פשוט לרב המנונא שכשם שבמחיצת שתי יש דין עומ"ר ובלא זה ליכא מחיצה כלל, ה"ה בערב גובה י' מעכב המחיצה, אלא שמ"מ נסתפק שכיון שמצינו שעומ"ר מהני אפילו למקום שצריך שיעור [כעור עסלא] וכלומר שע"י עומד מרובה אף הפרנן יחשב כעומד, האם גם בערב אמרינן שיחשב שיש מחיצה י' טפחים, ומפרשת הגמ' שאם יעשה האויר ארבעה טפחים סמוך לארץ, כיון דעיקר שיעור המחיצה הוא על הארץ ולא באויר כדי שלא יהיה מחיצה שהגדיים בוקעים בה, פשוט ששם לא מהני עומד מרובה לעשות המחיצה, דכיון שהגדיים בוקעים חסר בעיקר תנאי המחיצה, ולכך צריך לפרש הספק כשיש מחיצה בטפחים התחתונים וליכא בקיעת גדיים, אם מועיל דין עומד מרובה לעשות המחיצה.

דין אתי אוירא שייך רק באויר שתוך המחיצות

אי מיקים ליה שילאי אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה. כלומר שהאויר שמעל החבל העליון והאויר שהחתין מבטלות אותו וכאילו אינו, ונמצא שנשאר רק מחיצה בשיעור ו' טפחים. ואף שבתוס' לעיל (ו: ד"ה ומצנפים) הביאו רעת הריצב"א שרק אויר שהוא חלק מהמחיצה שע"י המחיצה אפשר לחושבו כסתום, עליו נאמר שאם הוא רבה על המחיצה משני צדדים אמרינן אתי אוירא וכו', וא"כ הכא הרי האויר שלמעלה מי"ט אינו חלק מן המחיצה ואמאי מצטרף לפסול העומד, מ"מ מבואר בתוס' (שם) שהאויר שלמעלה מעשר חשוב כסתום, ומעם הדבר, כתב בתוי"פ שכיון דקי"ל שרה"י עולה עד לרקיע, נמצא שאף האויר שלמעלה מי' חשוב כאילו הוא תוך המחיצות, ולכן אויר זה מצטרף לענין דין אתי אוירא לפסול את החבל העליון.

טעם הפסול בשהאויר ד' טפחים באמצע

אי מיקים ליה במיצעי הוי ליה עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות. פירשו התוס' (ד"ה לו) והריטב"א (ד"ה ומקנקל) שהטעם שעומ"ר משתי רוחות לא הוי עומד, כיון דאתי אוירא דהאי גיסא [שמעל החוט העליון] ודהאי גיסא [האויר ד' טפחים שבאמצע] ומבטל ליה [את העומד ג' שלמעלה][6]. וכלומר שאליבא דאמת עומ"ר משתי רוחות מהני [וכמבואר

ז. יש לדון עד איזה עובי קורות תחשב המחיצה כמחיצת שתי, בגאו"י בתחילת דבריו נקט שפד שיעור ג' טפחים, אך לבסוף הסתפק בזה מכח דברי הראב"ד הנ"ל. בתוס' בסוכה (יז. ד"ה פסיון) משמע שכרחב ד"ט חשוב כמחיצת שתי ועיב. [והביאר התוספות שבת סימן שם סק"כ]. וראה בשעה"צ (סימן שם סק"כ) שכתב שדבר פשוט שאם הוא העמיד קנים בסמוך זה אצל זה אף הוא שתי לבד נחשב מחיצה מעולה. ח. וכן משמע כרמב"ם שכתב (שבת פכ"ו ה"י) יחיד ששבת בבקעה ועשה מחיצה סביב לו, אם יש בה עד בית סאתים מותר לטלטל בכולה, ואם היתה יתר על בית סאתים אינו מטלטל בה אלא בארבע אמות. וסובאר שהרמב"ם העמיד דין יחיד ששבת בשיירא אף כמחיצה גמורה ואפ"ה יחיד מותר לטלטל בה רק כשהקיף עד בית סאתים. וכתב הגאו"י שמכרתו כין שהיא מחיצה רק לשבת אחת דנים אותה כמחיצה גרועה. וע"ע קרן אורה (שם ד"ה נראין), ובנציב"ב במרומי שדה (ב"ב ד"ה והמכוסה). שנ"ב נקטו כדעת הגאו"י. סברא זו מצאנו גם באבני נזר (או"ח סימן סט) שכתב כן בדעת התוס' (ע. ד"ה לימלך) שהקשו גבי שיירא אמאי צריך שלשה חבלים זה למעלה מזה או קנים פחות פחות מג', ישמו צורת הפתח סד' רוחות ותירצו א. שהצוה"מ לא היה מחקיים כ"כ כיון שתגמלים יפילו אותם. ב. שבשיירא אין להתיר כמו בחצר שמרקף לדירה. וההאחרונים האריכו לבאר את דברי התוס' כזה. וכתב האבני"ז שטעם הרוס' שבשיירא אין להתיר הוא כיון שהוי רק היקף לשבת אחת וחשיב כמחיצה גרועה ואסור לטלטל ביותר מבית סאתים. [וראה בתוס' לקמן (יח. ד"ה שפלו) שכתבו שגבי שיירא הואיל ונעשה לצורך שעה לא הוי חשיב סוקף לדירה עיי"ש]. אמנם הפמ"ג (מ"ז סימן שם סק"ה), והגר"ז (סק"ו), דייקו מרש"י (ד"ה לו מחיצות) שהיקף אף לשבת אחת דינה כמחיצה מעולה. וכ"פ הפמ"ג בסימן שם (סק"ח). ט. אבכם בחזו"א (סימן סו סק"ג) כתב שאם הקיף בשני דפנות שליסות דרך השאר בעומד מרובה, מודו אף הריטב"א והריטב"א שחשיב שהקיף כמחיצות פעולות. י. החזו"א (סימן קל סק"ו) כתב שבערב אין פירצה יותר מי' אותות, כיון שהטעם שפירצה יותר מי' אסורה הוא כיון שאין דרך לעשות פתח גדול כזה. [בערב שכיון כך לא הוי הפירצה פתח אין נפקיע מה גודל הפירצה, אמנם פשוטת לשון השו"ע (סימן שם סעיף נראה לא כך, שדרך בעומד פותר בין בשתי ובין בערב ובלבד שלא יהא במקום אחד פרוץ יותר מעשר, אבל עד עשר אמות פותר כפני שהיא כפתח משמע שדין פירצה יותר מעשר שאסורה איירי בין במחיצת שתי ובין במחיצה ערב. יא. בספר שלום יהודה [במכתב למרן החזו"א] כתב שפקיפו של רב המנונא היה רק בפירצה פחותה מד' טפחים, כיון שפירצה בערב לא שייך לדמות כדין פתח, וע"כ שהפסק הוא דווקא בפחות מד' טפחים שאז מתהר במחיצה שתי גם בלא טעמא דפתח עיי"ש. יב. ויש להקשות שהרי מצינו דין עומ"ר בסכך ובערוי העטלא (סוכה יז:) אף שהחם לא הרי מחיצה כלל. [כמאירי העמיד הספק האם פרצה פוטלת בערב. וראה במהרש"א (שמות כו:) שהראה מדברי התוס' שהספק בערב הוא כיון שמחיצה ערב היא מחיצה גרועה יותר מחיצת שתי. יג. הגאו"י האריך להקשות לדעת התוס' אמאי הגמ' שינתה לשונה ולא כתבה שהתפסול משום אתי אוירא. וכתב שמכרח שאם יש עומד מצד אחד

כסוגיא לעיל י:), והטעם שבסוגיין אין מועיל הוא משום אתי אוירא״. אמנם הרשב״א (ד״ה אי תוקי) כתב שמהכא מוכח שעומ״ר מכ׳ רוחות לא מהני, והא דאמרינן לעיל (י:) לעולם הרי עומד רחוק בעלמא הוא, כלומר מהא לא נשמעינה. והקשה דאמאי לא אמרה הגמ׳ שהטעם שלא מהני הוא משום אתי אוירא. ותירץ א. דאה״נ מצי לומר כן רק אגב אורחיה קמ״ל שעומ״ר מכ׳ רוחות לא חשיב עומד. ב. עוד תירץ שלא שייך לומר כאן אתי אוירא כיון שלבוד אמרינן רק להקל ולא להחמיר״, ולכן כשאתה אומר שהאויר שלמעלה מחוט העליון יצטרף לאויר שתחתיו ויבטל את העומר, לענין זה לא אמרינן לבוד ואין החוט העליון מחבטל ונמצא שהחבל העליון מפסיק בין האויר שבאמצע לאוירא דעלמא, ואין להקשות שאם לא אמרינן לבוד יבטלו האויר שמעל החוט האמצעי [תחת החוט העליון] והאויר שתחת האמצעי את החוט האמצעי, משום שלענין זה שהרי להקל אמרינן לבוד. וכתב הרשב״א אח״כ חזרתי וראיתי שאפילו להחמיר אמרינן לבוד בסוגיא של מבוי שרצפו בלחיים [לעיל ט: ע״ש], לפיכך התירוץ הראשון עיקר.

עומד מרובה בערב צריך להיות בתוך ״ טפחים

כתב החזו״א (סימן קיג סק״ו ד״ה אם) שמכל סוגיית הגמ׳ מוכח שצריך שיהא עומד מרובה בתוך ״ טפחים, דאל״כ יכול למצוא אוקימתא בפשיטות שהוסיף לגובה המחיצה למעלה מי״ט עד שנעשה עומד מרובה מלמעלה ואז מועיל אף לפרוץ ד׳ ריבוי, ואם באמת מועיל, א״כ באוקימתא שמעמיד נתנו מקום לתלמידים לטעות שצריך שגם העומד מרובה יהיה תוך ״ טפחים, ומוכח שכן הוא האמת שצריך שהעומ״ר יהיה תוך ״ טפחים. [וראה עוד בחזו״א סימן סח סק״ז].

האם פרוץ כעימוד מתיר במחיצת ערב

כתב הריטב״א (ד״ה אמר רב המנונא) דאם עומד מרובה מועיל בערב ד״ה מועיל לרב פפא גם פרוץ כעומד, והסיק שאין זה מחורר לגמרי. השו״ע (סימן שסב ס״ו) פסק שמועיל פרוץ כעומד בין בשתי ובין בערב. והמשנ״ב (סק״ג) תמה שבערב לא משכחת לה פרוץ כעומד״. וכתב דצ״ל שלשון השו״ע נובע מלשון הטור, והטור לאו דוקא נקט פרוץ כעומד לענין ערב, ומשום שתי נקטיה. והוסיף שבפסקי הרא״ש (פ״ו סימן יט) כתב שרק עומד מרובה על הפרוץ מהני בערב ולא הזכיר פרוץ כעומד.

באוקימתא דמחצלת

כגון דאייתי מחצלת וכו׳. במאירי כתב באור מחודש, דמיירי שחקק למעלה במחצלת חתת מסגרתה שלשה טפחים והמסגרת מחוברת בצדדים, נמצא שיש פחות מג׳ טפחים אויר למטה שהוא לבוד, ומחצלת ארבעה טפחים, הרי שבעה טפחים פחות משהו, והמסגרת [שלמעלה] משלמת אותו משהו ויש כאן שבעה טפחים שלמים, ועוד ג׳ טפחים שלמים אויר שיש עליהם עומ״ר מצד אחד, ובאופן זה לא שייך הנידון של אתי אוירא או עומ״ר מכ׳ רוחות. עיי״ש.

אופן הסמך במחיצה תלויה

רב אשי אמר מחיצה תלויה ליה. פירש רש״י שאירי במחיצה ״ טפחים והגביהה מהקרקע שלשה או יותר [ומבואר שמה שלגמ׳ לעיל היה פשוט שבקיעת גדיים מבטלת את המחיצה, הוא כיון שלא היה במחיצה ״ טפחים, ורב אשי נסתפק כשיש עשרה טפחים], והנידון הוא מצד עומד מרובה. אבל בתוס׳ ר״ש פירש שהנידון הוא אם אמרינן גוד אחית כיון שגבוהה עשרה. ובתור״פ ביאר שמדובר באופן שאין במחיצה ״ טפחים ויש עומד מרובה״. בחזו״א (סימן עז סק״ג) ביאר לפי שיטתו שבמחיצה הגבוהה ג״ט מהקרקע יש ב׳ חסרונות. א. שהיא תלויה. ב. גדיים בוקעים בה. ולפי״ז הספק הוא באופן שיש מחיצה קטנה למטה המבטלת את בקיעת הגדיים. ועדיין יש לדון מצד מחיצה תלויה [וע״ע סימן עט סק״א].

חורבה לאו דווקא

מחיצה תלויה מהו שתתיר בחורבה. פירש החזו״א (סימן קיג סק״ו) שמה שנקטה הגמ׳ בחורבה הוא כיון שכך הוא הדרך בחורבה שפעמים נופל הכותל למטה ונשאר חלק הכותל למעלה, אבל לא נקט חורבה משום שיש סברא להקל בה יותר מכל מחיצה תלויה.

האם להלכה מהני עומ״ר במחיצת ערב

כתב הרשב״א (ד״ה ורב המנונא) שכיון שלא נפל ספיקו של רב המנונא לכך לא אמרינן עומד מרובה במחיצת ערב ואפילו במחיצה רביעית שהיא רק מדרבנן רכיון שעיקר מחיצות דאורייתא אזלינן בהו לחומרא כשל תורה. אולם הרשב״א הביא את הראב״ד שפסק דאזלינן לקולא, וכן דעת הרא״ש (סימן כג) והריטב״א, וכן פסק השו״ע (סימן שסב ס״ו).

מחיצה גרועה שלא הוקפה לדירה אסור לטלטל בה בלל

ליתן להן כל צרכם. פירש רש״י שגם לרבי יהודה יתיר מותר עד בית צרכם. בביח מאיר דייק מלשונו שאם הקיף במחיצות גרועות שלא הוקפו לדירה אין מטלטלין בהם כלל, וכן הוא במאירי (ד״ה כשהיו) בשם מקצת גדולי הרור.

מה השיעור שנותנין לשנים ששבתו

שנים נותנים להם בית סאתים. הב״י (סימן שפב) נסתפק האם לשנים נותנים רק בית סאתים אחד כיון דשבתו יחד, או שנותנים לכל אחד בית סאתים בפני עצמו, והניח בצ״ע. הכ״ח שם תמה על שפקו, והוכיח מלשון הרמב״ם (שנת פט״ו ה״ט) וכן מהרמב״ם בפיה״מ, שגם לשנים נותנים רק בית סאתים אחד, וכן מבואר גם ברש״י (ו: ד״ה שנת נותמת) וברשב״א ובריטב״א בסוגיין (ובעטה״ק ס״ג ס״ג)[1].

אמנם המאירי (בפירושו למשנה טו:) כתב ואם היו שנים רשאים להקיף בית ארבעת סאין. אע״פ שאין צריך להם כ״כ [ועיי״ש שהביא שיש חולקין ע״ז], וכן מדוקדק בלשון רבינו יהונתן שכתב בית סאתים לכל אחד ואחד [ואמנם הב״ח הביא מרבינו יהונתן שנותנים לשנים רק בית סאתים אחד, וצ״ע] וכן נקט באבן העזור.

האם עבו״ם קטן ואשה מצטרפים לשיירא

שלשה נעשו שיירא. פסק הרמ״א (סימן שפ ס״ל) רו״ל: אינו יהודי אינו מצטרף לשיירא, ויש אומרים דהוא הדין קטן אינו מצטרף״ש עכ״ל. הפמ״ג (שם משב״ז סק״כ) כתב שמעיקר הדין אשה מצטרפת להיתר שיירא, אלא שיש לעיין לדעת הרמ״א (סוף סימן שפ ס״ה) שאוסר לאשה להתייחד בשדה עם ב׳ אנשים אם יש לאסור, עיי״ש[2].

מה השיעור שנותנין לשיירא ששבתו שם יותר מג׳ בני אדם

ונותנין להם בית שש. פירש הרשב״א (ד״ה שנים) שהיינו לפי חשבון בית סאתים לכל אחד, וכלומר שאם היו ארבעה נותנין להם ח׳ סאין.

מרובה על הפרוץ שבאמצע אף שהעומ״ר הוא סתאי אין האויר שלמעלה והאויר שבאמצע מצטרפים לבטל את העומד העליון, כיון שהעומ״ד מרובה מבטל את האויר שבאמצע, ואין פרוץ זה מצטרף לבטל את העומד העליון. תירוץ שכחכה הגמ׳ שהכא כיון דתרי עומ״ר רק מכ׳ רוחות שייך לומר דאתי אוירא דאי גיסא ודאתי גיסא ומבטל ליה לעומ״ד העליון. התוס״א (סימן שפ סק״ו) הלך בזה על הגאוני [וראה לעיל י: בהג]. וע״ע במהרי״ט משיב ליישב דברי התוס׳. עי׳ ההגהות אשרי (סוכה סימן נ״ל אות נג) הביא את האור זרוע שכתב שאף שעומ״ר מכ׳ רוחות הרי עומד, אך אם גם בעומדים אלו יש פירצות אלא שהם כסתימות עיי״ש דין לבוד בכה״ג לא הרי עומד. השפה״צ (סימן שפ סק״ל) הביא את מחלוקת הראשונים לענין עומ״ד מכ׳ רוחות ונקט שלהלכה הרי עומד, ובאופן שהעומד הוא ע״י לבוד כתב דיש לחוש לדעת האור זרוע שלא הרי עומד. החזו״א בהלכות ציצית (סימן י סק״ט) הסיק שעומ״ר מכ׳ רוחות לא הרי עומד [וראה לעיל (י:) בענין עומ״ר מכ׳ רוחות במחיצה]. טו. דעת התוס׳ בסוכה (יג. ד״ה לולי) שלא אמרינן לבוד להחמיר, וכ״כ הרא״ש (פ״ק סימן לג). בסג״א (פ״ח סימן קיב סק״ט) האריך להסמוך על הרמב״ם משה שפסק שלא אמרינן לבוד להחמיר, מכמה ראיות שמובא שאמרינן לבוד אף להחמיר. וראה בהמצית השקל (שם) שיישב את קושיות המג״א ובמצפה איתן (שם). טז. **הבה״ל** שם (ד״ה סתאי) האריך לבאר אמאי לא משכחת לה פרוץ כעומד בערב עיי״ש. התוס״א (סימן שפ סק״ו-ז) כתב ליישב כמה אופנים ביצד משכחת לה פרוץ כעומד בערב. יז. **ובתוס׳** ראש״ש הקשה לפירוש זה דהא לעיל היה פשוט לגמ׳ שבכה״ג אמרינן שבקיעת גדיים מבטלה את המחיצה ומ״ש תורה כה הגמ׳. ובנאמר״ כתב שרב אשי סבר שדחיית הגמ׳ לדברי אביי שא״א לפשוט מהמשנה מפיקו של רב המנונא האם יש בכחו של עומ״ד להציל חסרון של בקיעת החחיה. זה גופא מפיקו של רב המנונא האם יש בכחו של עומ״ד להציל חסרון של בקיעת גדיים. יח. המ״ז (סימן שפ סק״ו) והגר״א דייק מלשון הגמ׳ שלשה ונתנין להם שש סאין, שאם לשנים נותנים ארבעה סאין פשיט שלשלשה נותנין שש שאין ומאי רבותא. ומוכח שאף לשנים נותנים רק בית סאתים, וע״ז השפיענו ר׳ יוסי ביר׳ יהודה ששלשה נעשו שיירא ונותנין להם שש סאין. וכן פסק המשנ״ב (שם סק״ל). יט. **וכן** פסק הרמב״ם (פנת פט״ו ה״ט) שאין הקטן משלים לשיירא. ובספר שם משמעון הביא ראיה מדעת הרמב״ם שלשון הגמ׳ ׳ונתוספר שהוא לשון רבים אף שרי שיהוסף רק אחד, ועיל שיש ב׳ אופנים שנותוספו א. שהגיע אדם שלישי. ב. קטן שהגדיל וסיכה שכל זמן שהוא קטן אינו משלים לשיירא. אמנם הפמ״ג (שם סק״ו) הניח בצ״ע לענין קטן בשנים שלא הביא ב׳ שערות, עיי״ש שנטה לומר שהוא נגדל לענין זה. יבבי״ מהה שהרי בירושלמי (פ״ק ה״י) נסתפקו אם קטן משלים לשיירא. וכיון שקיי״ל כדברי המיקל בעירובין א״כ גם כאן יש לסמוך לקולא. אמנם יעוין בראש״ש (פ״ו סי״ז) שכתב ׳יעוד הא דאמר הלכה כדברי המיקל בעירוב דילמא בעירוב אסור ולא במחיצות׳. הרי דאפשר שבהלכות מחיצות לא אזלינן לקולא ולפי״ז א״ש. אמנם בהגהות מיימוניות (פט״ו מחי ו) הביא מהמדרים (מקפה סימן שפ) שדייק בשיטת הרמב״ם (פנת פט״ו ה״ט) שגם ברבי מחיצת הלכה כדברי המיקל. כ. **ומוכח** מדבריו שבשיירא של ג׳ נשים יש את כל דיני ההיתר דשיירא.

[1] ובמנחת שלמה (ח״ב סי׳ ס״ב) הביא מחלוקת בזה, ומסיק שלכתחילה יש לנהוג כדעת הרמב״ם, ובדיעבד אם נתנו לשנים רק בית סאתים אחד אין להחמיר.

[2] ובמנחת שלמה (ח״ב סי׳ ס״ב) הביא מחלוקת בזה, ומסיק שלכתחילה יש לנהוג כדעת הרמב״ם, ובדיעבד אם נתנו לשנים רק בית סאתים אחד אין להחמיר.

וכן לעולם לפי חשבון זה, וכ"כ הריטב"א. אמנם התוס' רא"ש (ד"ה עשה שיירא) חולק ע"ז וס"ל שאפילו יש הרבה אנשים בשיירא לעולם אין נותנין להם יותר מביתי שש סאין, שכל השיירות שוין, ע"ש.

בטעם החסרון כשנשאר בית סאתים פנוי

ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי. ביאר המאירי (ד"ה ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי) שאם נשאר בית סאתים פנוי הרי יש כאן מקום גדול שאינו עומד לדירה ומחמת גודלו אינו מתבטל לשאר, ונמצא שחסר למקום המוקף שמשתמשים בו מחיצה רביעית, וחשוב כנפרץ למקום האסור לו.

האם האיכור שישאר בית סאתים פנוי הוא לכו"ע

ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי. כתב הריטב"א (ד"ה ובלבד שלא) שדווקא לרבנן אסור באופן שנשאר בית סאתים פנוי, אבל לר' יוסי ב"ר יהודה דס"ל שלשלשה נותנין בית שש, נאמר שיעור זה אפילו אם הוצרכו רק לג' סאין, ואין מגרעין להם מחשבון בית סאתים לאחד. ולפי"ד נמצא שדברי ר' יוסי הם קולא ותומרא, שהוא מתיר אפילו נשאר בית סאתים פנוי, ומאידך אינו מתיר יותר מבית שש סאין אפילו הם צריכים יותר. אמנם הסיק שם שמסתבר שלא להרבות במחלוקת ולכן אף לריבר"י אם נשאר בית סאתים פנוי הכל אסור. [וראה לקמן יז. בדברי רב גידל אמר רב בזה].

גירסת הרי"ף בדברי רב נחמן משום רבינו שמואל

דרש רב נחמן משום רבינו שמואל יחיד נותנין לו בית סאתים וכו'.

הרי"ף (ד: מפי הרי"ף) גרס כך בדברי הגמ': ת"ל דדש רב נחמן משום רבינו שמואל חצר שתשמישה לאויר ואינה מוקפת שתי וערב, אלא שתי בלא ערב או ערב בלא שתי, יחיד נותנין לו בית סאתים וכו' עכ"ל. ופירש רבינו יהונתן שדעת הרי"ף שצריך תרתי לגריעותא א. שיהא חצר שלא הקיפה לדירה. ב. שלא תהיה מוקפת שתי וערב. ותמה על הרי"ף מכמה סוגיות שמבואר שאף בהקיף כמחיצה מעולה אם לא הקיף לדירה אסור כשההיקף יותר מבית סאתים. אמנם בהגהות הב"ח שם (אות ט) מבואר, שכוונת הרי"ף לב' אופנים נפרדים, או שתשמישה לאויר או שמוקפת רק שתי, וכל הדינים שיש לחצר שלא הוקף לדירה שוים לדיני שיירא[א]. וכ"ה להדיא בפירש"י (על הי"ף כה), וכ"כ המאירי. [וראה לעיל שהבאנו שהרשב"א והריטב"א נחלקו בזה, והריטב"א ס"ל שליחיד בקרפף שלא הוקף לדירה מודו רבנן שאין נותנין רק בית סאתים, ע"ש].

יז.

שיירא שהקיפה שש סאין ונשאר בית סאתים פנוי, האם אסורים בכל ההיקף

הוצרכו לשש והקיפו בשבע אפילו בשבע מותרין, לא הוצרכו אלא לחמש והקיפו בשבע אפילו בחמש אסורין. הקשה הרשב"א [הובא בר"ן (ד"ה ת"ש) והריטב"א] שהרי התמיהה בדברי רב גידל הוא שלשון שלשה בחמש אסורין בשבע מותרין, משמע ששייך היכי תימצי ששלשה אנשים שקיפו שיעור חמש סאין יהיו אסורין, ואילו כשיקיפו שיעור שבע סאין יהיו מותרין וזה לא שייך דכל שכן הוא, והיה לגמ' לתרץ שכוונתו שאם הוצרכו לשלש והקיפו חמש אסורין כיון שנשאר בית סאתים פנוי, ואם הוצרכו לשש והקיפו שבע מותרין בהכל כיון שלא נשאר בית סאתים פנוי, ומדוע העמיד רב אשי שכשני האופנים היה ההיקף בית שבע סאין והוצרך לשנות המימרא דרב גידל[ב].

ותירץ דרב אשי ס"ל שכדי לאסור את כל ההיקף צריך שיהא לכה"פ בית סאה אחר פנוי מארם, ואז אם יש עוד בית סאה פנוי מכלים, אמרינן שמצא מין את מינו ויש בית סאתים פנוי שהוא שיעור חשוב ואוסר את כל ההיקף, אך אם יש בית סאתים שפנוי רק מכלים וכל ההיקף נצרך לאדם, אין בית סאתים זה אוסר את ההיקף. ולכך לא יכל רב אשי להעמיד דברי רב גידל באופן שהוצרכו לשלש והקיפו בחמש, משום שבאופן זה הבית סאתים פנויים רק מכלים ולא מאדם [שהרי שיעור חז"ל מקומו של כל אדם ב' סאין] ואינם אוסרין, ולכך נדחק לשנות את המימרא ופירש שכשני האופנים היה ההיקף שבע סאין.

במרדכי (סימן ספנ) פסק כדעת הרשב"א ששיירא שהקיפה שש סאין מותר להן לטלטל בכל ההיקף אף אם נשאר בית סאתים פנוי, כיון שהוא רק פנוי מאדם. וכן פסק השו"ע[ג] (סימן שם ס"ו).

אמנם בדברי רש"י (ד"ה לו) מפי מכלים) מבואר דאפילו אם המקום פנוי רק מכלים אסור שכחב ששלשה אם שצריכין רק בית סאתים והקיפו ד' סאין בטלי המחיצות[ד], וכן כתבו הריטב"א (ד"ה הוצרכו) והרשב"א (בתוה"ק ס"ג ס"ו, ולא מצאתי בהמפלג שבהמאור), ודבינו ירוחם (נתיב יב ח"ג).

מה ההו"א לפרש פנוי מאדם

מאי לאו פנוי מאדם. בתוס' רא"ש (ד"ה מאי לאו) תמה כיצד יש הו"א לפרש שאם יש לו בית סאתים פנוי מאדם אסור, והא לרבנן גם יחיד נותנין לו כל צרכו ואפילו יותר מבית סאתים, והיינו שלפי רבנן אין כלל שיעור בית סאתים ליחיד אלא כל צרכו לפי כליו ותשמישו, ומה ההו"א לומר שפנוי היינו מארם אע"פ שכליו שם. והניח בצ"ע[ה].

בשינוי לשון רש"י בין הרישא לסיפא

שלשה ומת אחד מהן בשבת יכול. בספר שם משמעון דקדק דברי רש"י שכתב לענין שלשה ומת אחד מהן בשבת שמת ביום השבת, ואילו לענין שנים ונתוספו עליהן כתב רש"י בשבת, וכתב שם דכיון דקי"ל שאם אחד מהשלשה היה גוסס בבין השמשות ומת, אסורים כיון דלא היה עומד להתקיים כל השבת דדוב גוססין למיתה [וכדאיתא סוס"י שצא], לכך דקדק רש"י וכתב לענין מת אחד בשבת שמת ביום השבת ולא כתב סתם שמת בשבת, שאז משמע שאף אם מת מיד בתחילת השבת, וזה אינו דא"כ הרי היה גוסס בבין השמשות ולא שייך לומר הואיל והותרה הוהדה. אבל בסיפא שנתוספו עליהם כתב רש"י בפשיטות בשבת שמשמע אפילו בתחילת השבת.

ביאור הלשון שבת גורמת

שבת גורמת. פירש הריטב"א (ד"ה שבת גורמת) שכניסת השבת היא הגורמת קנין שביתה, ובין להקל ובין להחמיר הכל הולך כפי מה שקנו בכניסת השבת. וכן הוא לשון הרמב"ם (שבת פכ"ו ה"ג) שהשביתה היא הגורמת ולא הדיורין.

ביאור ספק הגמ' עירב דרך הפתח ונסתם הפתח

עירב דרך הפתח ונסתם חפצתו, דרך החלון ונסתם החלון. פירש רש"י מד"ט שאינם ראוים לערב דרכם. ומבואר מדבריו שכל חצר לעצמה מותרת לטלטל מבתיה לחצר ואפילו אותה החצר שאין העירוב מונח בתוכה, וכל הנידון הוא רק לענין לטלטל מחצר לחצר אחרת. אולם ברמב"ם (עירובין פ"א הכ"ח) מוכח שהנידון בגמ' לענין להחיר כל אחת ואחת לעצמה[ו]. והראב"ד שם בהשגות תמה על הרמב"ם דלעצמה לא צריכא למימר ופשיטא שמותר, והנידון הוא להחיר מזו לזו כמו שהיו קודם סתימה וכפירוש רש"י.

נסתם מבעוד יום

ונסתם הפתח. פירש רש"י שעכשיו נסתם בשבת שנפלה כנגדו מפולת. מכאן תמה הכה"ל (סימן שפד ס"ק ד"ה ונסתם הפתח בשוה) על הנשמת אדם

כא. **וראה** בגאו"י שהאריך לבאר את דעת הרי"ף ועי"ש שרצה לומר דס"ל להרי"ף שהחצר שלא הוקפה לדירה גרועה ממחיצת שתי או ערב שאף לשיירא התירו רק בית סאתים, ולבאר הסברא כזה שכיון שהחסרון בקרפף שלא הוקף לדירה הוא בהקיף המחיצות ובלומר שלשיעור יותר מבית סאתים אם לא הוקף לדירה אין לו חשיבות. א"כ מה שהני לזה שיירא דהא מ"מ הקרפף יותר מבי' סאין, וצ"ע.

א. **לא** מצאנו קושיה זו ברשב"א הנדפס לפנינו. ב. **בהגהות** הגר"א (על הש"ס) הביא גירסה אחרת בדברי רב אשי ילא הוצרכו אלא לשלש והקיפו בחמש, וז"א שנירסה זו הוא משום קושיית הרשב"א הנ"ל. ג. **הב"י** והגר"א הביאו ראיה לדעת המחבר מהא שכתבה הגמ' לא הוצרכו אלא לחמש והקיפו בשבע, ילא כתבה שלא הצרכו אלא לארבע והקיפו בשש, מובה שאם הקיפו בית שש סאין ולא הוצרכו אלא לד' ונשאר בית סאתים פנוי מותר לטלטל בכל ההיקף. הב"ח והט"ז (סק"ט) הקשו שהרי רש"י פירש להדיא לא כך [הובא בביאורים] ילא מצינו חלק ע"ז. [ובטי' דחה ראיה הב"י דכיון שאין מעלה בשהקיפו רק בית שש מאשר אם הקיפו יותר על שש לכך אין בזה רבותא כלל וליכא נ"מ מה נקטה הגמ', והוסיף שהטור ושאר פוסקים לא חילקו בזה]. ולכך הכריע הב"ח דלא כשו"ע, וכתב שאין להקל בזה.

(בבלי עג סק"ב) שצידד להקל במי שעירב לשבת אחת ונתקלקל הפתח מבעוד יום ותיקן עכו"ם את הפתח בשבת, שאף על פי שמעולם לא חל הערוב אפ"ה לאחר שהפתח תוקן בשבת חל הערוב ומותר, וכתב שם שהטעם בזה כיון שודאי יתקנו את הפתח. ותמה הבה"ל שהרי לענין נפלה מפולת בנגד הפתח שודאי יפנו את המפולת אחר שבת, פירש רש"י שאירעי שנפלה בשבת, וכלומר לאחר שחל הערוב בבין השמשות, ומבואר שאילו נפלה המפולת מבעוד יום קודם שחל הערוב לא היה הערוב חל אפילו שודאי יפנוהו ומוכח דלא כהנשמת אדם[1].

דעת התוס' בנסתם באמצע השבוע ונפתח בשבת

ונסתם הפתח. התוס' הביאו את פירוש ר"י שאם עירבו לצורך שניהם [- שני הירחין], ונסתם הפתח באמצע השבוע ואח"כ נפתח בשבת מותר כיון שחזר העירוב למקומו. והוכיחו דין זה מהא דאיתא במסכת שבת (קפ:) שני ספינות הקשורות זו כנגד מערבין ומטלטלין מזו לזו, ונפסקו נאסרו, חזרו ונתקשרו חזרו להתירן הראשון. וסברו התוס' שאירעי שנפסקו באמצע השבוע וחזרו ונתקשרו בשבת ואמרינן חזרו להתירן הראשון[2]. אמנם התוס' בשבת (קפ: ד"ה [illegible]) כיארו ההיא דב' ספינות דמיירי שנפסקו באמצע השבת וחזרו ונתקשרו באותה שבת, ומבואר שאילו נפסקו באמצע השבוע וחזרו ונתקשרו בשבת אין אומרים שחזר העירוב למקומו, וכתב הבה"ל (סימן שצד ס"ק ד"ה ופשיט) שלרבותינו בעלי התוס' יש בזה דעות חלוקות[3].

דעת הרא"ש

הרא"ש (פ"ק סימן טז) גרס כדברי התוס' אם עירבו לצורך שנה, ונסתם באמצע השבוע ונפתח בשבת חזר הערוב למקומו. והוכיח דין זה מהא דב' ספינות דוודאי מיירי כשנפסקו באמצע השבוע, משום דאם נפסקו באמצע שבת מותר אפילו בלא חזרו ונתקשרו כיון ששבת שהותרה הותרה. ומותר שגם בנסתם באמצע שבת חזר עירוב למקומו. אמנם בתוס' בשבת הנ"ל מבואר שאף כשנפסקו באמצע השבת אסור לטלטל מזו לזו, כל זמן שלא חזרו ונקשרו. וטעמם דניירי ממקומם וחשיב כאילו מפסיק כרמלית ביניהם.

סתם הפתח במזיד

הרמ"א (שם) הביא בשם האגור (סימן תקנו) שאפילו אם סתם הפתח במזיד [בכוונה] ונפתח בשבת חזר העירוב להתירו. וכמג"א (סק"ל) הביא דברי המהרי"ל (סוס"י ס' קסב) שכתב שבאופן זה [שסתם בכוונה] יש לחלק בין נפתח בשבת שאז אסור כיון שכשסתם את הפתח במזיד הרי זה כמו שביטל את הערוב בידים דגלי בדעתיה שאינו חפץ בעירוב', לבין חזר ונפתח קודם השבת שאז אמרינן שכיון דעכ"פ בבין השמשות [שהוא זמן קניית העירוב] הם שותפים בפת של הערוב ויש פתח ביניהם הראוי לערב חל הערוב ומותר, ואע"פ שביטל את העירוב קודם לכן. המשנ"ב (שם סק"ס) פסק כדעת המג"א והוסיף שאם בעת שסתמו היה בדעתו לסתום רק לפי שעה ואח"כ לחזור ולפתחו מסתברא שמותר אף כשחזר ונפתח בשבת[4].

נישלו קורותיו או לחייו אם גרסינן בלשון רבים או לשון יחיד

וכן מבוי שניטלו קורותיו או לחייו. רש"י גרס מבוי שניטלה קורתו או לחיו בלשון יחיד. וכן כתבו התוס' שנמצא בפירוש רש"י בכתיבת ידו קורתו או לחיו. וביארו הראשונים[5] משום שסתם מבוי יש לו רק קורה אחת או לחי אחד, שהרי אפילו מבוי מפולש מותר בעשו לו צורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן. ואפילו לרי יהודה גופיה דס"ל (עטל ב. - יב:) שאפשר להתיר מבוי מפולש ע"י שתי קורות או שתי לחיים בשני פתחיו, בניטל אחד מהם כבר נאסר המבוי ולא בעינן שינטלו שניהם. הר"ן (ד"ה וכן מבוי) יישב הגירסא קורותיו או לחייו, משום שלרבי יהודה די להכשיר מבוי מפולש בשתי קורות או שתי לחיים לכך שייך למיתני לשון רבים[6].

חצר קטנה שנפרצה לגדולה חשובה איתנהו למחיצות

עד כאן לא קאמר רבי יוסי אלא התם דליתנהו למחיצות הכא איתנהו למחיצות. מבואר שבליתנהו למחיצות מודב רב הונא שלא אמרינן הואיל והותרה הותרה. ובתוס' הקשו הא לקמן (נג:) מבואר שחצר קטנה שנפרצה לגדולה קטנה אסור דווקא אם נפרצה מבעוד יום, אבל נפרצה משתשיכה התיר רב הונא משום הואיל והותרה הותרה אע"ג דהתם ליתנהו למחיצות [שהרי מחיצות הקטנה נפרצו]. ותירצו ששם נחשב איתנהו למחיצות כיון שמחיצות הגדולה מקיפות הפירצה ונעשית על ידן רה"י. וכתוס' פ הוסיף שהרי אם היה עושה עירוב מזו לזו היה הכל אחד[7] [וראה עוד בראש סימן כג]. ובריטב"א תירץ בשם בעלי התוס' שרב הונא ס"ל להלכה דאפילו היכא דליתנהו למחיצות אמרינן הואיל והותרה הותרה. והכא דחיה בעלמא הוא, ועי"ש שתמה עליהם.

עירב דרך הפתח ונסתם הפתח אם חשיב איתנהו לדיורין

עד כאן לא קאמר ר' יהודה התם אלא דאיתנהו לדיורין הכא ליתנהו לדיורין. והיינו שר' יצחק מודה שהיכא דאיתנהו לדיורין אמרינן הואיל והותרה הותרה. כתבו התוס' שלר' יצחק דס"ל שמבוי שנישלה קורתו או לחיו מותר, עירב דרך הפתח ונסתם הפתח כל שכן שמותר כיון שאיתנהו לדיורין. וכתב המהרש"א שלפי"ז דברי הגמ' לעיל 'תסתיים דרב הונא הוא דאמר שבת גורמת' והראיה היא ממה שמצאנו דס"ל עירב דרך הפתח ונסתם הפתח אסור, אין זה ראיה למסקנא שהרי אף ר' יצחק מודה בעירב דרך הפתח שאמרינן שבת שהותרה הותרה[8]. אמנם קושיה זו הקשה תוס"פ כיצד הוכיחה הגמ' דרב הונא אמר שבת גורמת ממה שאסר בעירב דרך הפתח, הא גם ר' יצחק מודה בדין זה. ותירץ שבנסתם הפתח חשיב ליתנייהו לדיורין כיון שאין הדרים בבית זה יכולים לילך לבית האחר שאצלה כמו שהיו יכולים לילך קודם שנסתם[9].

שיעור מחנה

ארבעה דברים פטרו במחנה. בירושלמי (פ"ק מלכה י) איתא כמה הרא מחנה, רבי חנניא אמר מאה איש. רבי יוחנן ורבי יודה בן פזי אמרו עשרה אנשים. ותני כשם רבי יודה שנים עשר אלף כמחנה ישראל. וברמב"ם (מלכים פ"ו ה"ג) פסק שאין מחנה פחותה מעשרה, וכן פסקו הרשב"א והריטב"א.

פטורין נמי בחזירתן

ארבעה דברים פטרו במחנה. עוד איתא בירושלמי (שם) דכשם שבהליכתן פטורין כך בחזירתן פטורין. ובקרבן העדה פירש שאף בחזירתן עדיין הן בסכנה מפני האריבים האורבים בדרך. וכן פסק הרמב"ם (מלכים פ"ו ה"ג) [וראה בהערות לאליבא דהלכתא שם].

האם מחנה דווקא בארץ ישראל

ארבעה דברים פטרו במחנה. פירש הריטב"א (ד"ה ארבעה דברים) דמיירי במחנה היוצאת בארץ ישראל למלחמת הרשות[10]. ומבואר

---

1. וראה גם בשו"ע הרב (פ"ל) להריא שרק אם חל העירוב פעם אחת ואח"כ נסתם ושוב נפתח בתוך השבת אמרינן חזרו להתירו הראשון, דשייך בזה חזרו ועיעור כיון שכבר היה לו שם עירוב, אבל אם מעולם לא חל העירוב ביניהם דמיד שהגיה העירוב נסתם הפתח, לא שייך חזרו ועיעור, וגם אם יפתח בשבת לא יתיר.

2. **המהרי"ם** כתב שגירסת הספרים היתה בתוס' 'ואפילו נסתם באמצע השבת' אלא שהמהרי"ם חילק שצריך לומר 'באמצע השבוע', ובסרדכי (שם יומב) מבואר שגרס באמצע השבת, וכתב הקרבן נתנאל (שם ג) שלפי גירסא זו לא סתרי אהדדי דברי התוס', דרק אם נסתם בשבת ונפתח באמצע השבת מותר, אך אם נסתם באמצע השבוע ונפתח בשבת אסור.

3. **ט. המג"א** (סימן שצד סק"ס) כתב ליישב סתירת דברי התוס' אהדדי, וביאור דבריו כתב הפמ"ג (א"א סק"ס) דבאמת בספינות מיירי דווקא כשנפסקו בשבת, אך התוס' דימו שאם פסינות שנפסקו בשבת שפסקקה כרמלית ביניהם חוזרו להתירן הראשון כשחזרו ונתקשרו, ה"ה בחצרות שנסתם הפתח ביניהם באמצע השבוע אם נפתח בשבת יחזרו להיתרן הראשון. המחצית השקל (שם סק"ס) כיאר דבריו באופן אחר שכיון שאם נפסקו הספינות בשבת יחזרו ותקשרו מעצמם בשבת שלא בכוונת אדם חזרו להיתרם הראשון, ה"ה כשנפסקו באמצע השבוע וחזרו ותקשרו בשבת מעצמם שלא בכוונת אדם חזרו להיתרן הראשון. תע"ז כתבו התוס' בערובין שה"ה בנסתם הפתח בערב שבת ונפתח אח"כ מפילא שלא בכוונת אדם חזרות החצרות להיתרן ע"י"ש.

4. בשו"ת שלחן (סי"ב) יישב את דברי הרמ"א שאף כשסתם את הפתח במזיד אין כוונתו לבטל את העירוב אלא שרק כעת אינו חפץ בפתח, אבל כשירצה לחזור ולפתוח יתפוץ שוב בעירוב, ולכך אף בסתמו במזיד חזר ונפתח חזר העירוב להתירו.

5. בב"ח חילק שאם פרץ את פצימיו [וכלומר שסילק מותח הפתח המשקוף והמפתן] נתבטל הערוב, ואם לא פרץ את פצימיו לא בטל, שאין כדעתו להסתלק מהפתח וסופו לפותחו אח"כ. המג"א (שם סק"ס) והט"ז (שם סק"ס) דחו את דבריו, והערוך השולחן (שם ס) כיאר שבדיעבד אפילו פרץ את פצימיו אמרינן שאינו חפץ דווקא בפתח זה אך יעשה פתח אחר.

6. **יב. התוס'**, תור"פ, ריטב"א, ר"ן.

7. **יג. המהרי"ל** בגור אריה כתב טעם אחר מרוע אין צורך להגיה קורתו כלשון יחיד, דמשום דתני ברישא חצר שנפרצה מב' רוחות קתני נמי הכא וכן מבוי שניטלו קורותיו ולאו דווקא הוא.

8. **יד. בתשובות** רעק"א (קובץ סימן ט) דן בכותב קטנה שנפרצה לגדולה האם אסורה משום שנחשבת כליתנהו לדידהו, או דאיסורה משום שנפרצה למקום האסור. והוכיח מדברי הרא"ש בסוגיין שחשיב אינהו כליתנהו לדידהו. ובתתן האור (נדפס בסוף המשניות) נחלק עליו. וראה בריטב"א (מנחות יב: ד"ה) שכתב שבנפרץ לתצר נאסר משום הידורין [וראה לקמן מש"כ פלוגתא דהתוס' והתוי"ט].

9. טו. הקשה הגאוני והא לקמן במשנה (פנ:) לענין מחכן כיון כ' תצירות שנתמעט מעשרה הדין שאין התצירות יכולות לערב יחד, ופירש רבינו יהתתן שנתמעט בשכת ולא אמרינן הואיל והותרה הותרה כיון שחשיב כליתנהו למחיצות. ולכאו' הא מסוגיין מוכח שאם המחיצה החיצונה קיימת ורק נפרצה המחיצה שבין כ' התצרות חשיב אינהו למחיצות, וצ"ע. [אמנם רש"י שם פירש שנתמעט מערב שבת]. סז. **וראה** בתוד"א (סימן שמ ס"ק מש"כ בזה.

10. **יז. המהרש"א** כתב כעין סברא זו בדעת הריצב"א בחוס'. **יח. כתב** החת"א (סימן קיד סק"ס) נראה שהמחיצים אינם מצטרפים לשיעור מחנה, כיון שבירושלמי מבואר שהמ"ד דס"ל ששיעור מחנה הוא עשרה ילקי מקרא דכתיב 'מחנה אלוקים' שהוא עשרה.

שצריך שיצאו למלחמה דווקא וגם שיהיה דווקא בארץ ישראל״, דין זה שדווקא למלחמה מבואר גם ברש״י כאן וברמב״ם (פי׳ המשניות) ורבינו יהונתן (ד: ד״ה מלחמה). אמנם המגיד משנה (עירובין פ״ה ה״ג) הביא שיטות שאף בסתם שיירא פטרו מארבעה דברים ולא דווקא במחנה?, וכ״ה בשו״ע (או״ח תימן קנה ס״ה) שפסק שמי שהיה במדבר או במקום סכנה וראין לו מים פטור מנט״י וראין זה דווקא במלחמה, אמנם המג״א (סק״ד) פירש שדווקא במדבר כיון שמדבר דומה למלחמה שהוא מקום סכנה לחפש אחר מים [וראה עוד להלן בזה].

פטורין אף מרחיצת ידים ותרומה

ופטורין מרחיצת ידים. בהגהות חשק שלמה הביא דברי הסמ״ג (פרק הלכות פיוטין) שכתב שהשיב רב האי גאון שהטעם שלא תקנו נטילת ידים עד תקופת שלמה המלך, מפני שהיו כל הימים במלחמות, ובמלחמה פטורים מאלו דברים כמו דתנן הכא, ובימי שלמה נתן הקב״ה שלום, והוצרך שלמה לתקן. וכתב בהגהות חשק שלמה שמשמע שבמחנה פטורים מרחיצת ידים אף לקדשים ותרומה, דהא שלמה גופיה לא גזר רק לקדשים וכדאיתא בשבת (יד:). המאירי כתב שמ״מ צריכים לנגב ידיהם בעפר וכ״כ הרבינו יהונתן. ובב״י (סימן קמב) מבואר שבמחנה פטורים אפילו מכריכת מפה.

מה הדין כשמזכין למעיין

ופטורים מרחיצת ידים. כתב הרבינו יהונתן (ד: מדפי הרי״ף): והתירו להם לאכול בלא רחיצת ידים ולהתפלל בקנוס ידיהם בעפר לבדו, ואם הם רחוקים ממים אפילו מיל, שליתיד היינו מצריכים אותו לילך למעיין או לבור ומקוה מים עד ארבע מילין, למחנה לא הצריכו. ומשמע מדבריו שאם יש להם מים בתוך מיל חיבים. [הירושלמי (פ״ק ה.) הסתפק בסמוכין למעיין], אמנם בקרן אורה (ד״ה ופשוטן) הוכיח מהא דאמרינן לקמן (יז:) לא שנו אלא מים ראשונים אבל מים אחרונים חייבים שאפילו אם סמוכין למעיין פטורין, דאם איירי שאין להן מים כלל. הרי אסור להם לאכול מפני שלא יהיה להם אח״כ מים אחרונים, ומוכח שאפילו שסמוכים למעיין פטורים ממים ראשונים ודוחק לומר דאחר אכילתן ילכו למצוא מים אחרונים.

מהו מלחמת מצוה

למלחמת הרשות. פירש רש״י דסתם מלחמת רשות היא ממלחמת יהושע ואילך שהיא היתה מלחמת מצוה. ובסנהדרין (כ: ד״ה למלחמת רשות) פירש שכל מלחמה קרי רשות לבד ממלחמת יהושע שהיתה לכבוש את ארץ ישראל. והעירוך לנר (שם) תמה שהרי היו עוד מלחמות מצוה כגון מלחמת עמלק. ולפי דברי רש״י כאן מיושב, כיון שהמלחמות שהיו קודם יהושע חשיבי למלחמת מצוה.

אין הכוונה שהתירו גזל

מותרין בגזל עצים. וכתב הריטב״א שלא דק בלישניה, וה״ק מותרין ליטול עצים מהשדות אע״פ שבעלמא חשוב גזל, במחנה שחז״ל התירו אינו נחשב גזל.

איזה עצים התירו במחנה

התם בהיזמי והיגי הכא בשאר עצים אי נמי התם במחוברים הכא בתלושין כו׳. התוס׳ פירשו שלכל התירוצים לא התירו אלא בהיזמי והיגי, אלא שתירוץ שני הוסיף שגם היזמי והיגי התירו רק בתלושין, ותירוץ שלישי החמיר יותר שהתירו רק במחוברים ולחים אבל תלושין לא התירו, וכ״פ הר״ן (ד״ה התם). אבל הרשב״א והריטב״א פירשו שכל התירוצי הגמ׳ לקולא הם, שהתירו בשאר עצים בתלושין או בלחים ומחוברים.

האם התירו עצים הקשורים בחבילה

בירושלמי (פ״ק ה״ב) איתא: רב דניאל בריה דרב קטינא בשם רב הונא אם עשוים חבילה אסור. וכתב עלה הריטב״א (ד״ה מותרין) שאפשר שאין זו שיטת הגמ׳ שלנו, שהרי הגמ׳ האריכה בדינים אלו ולא הזכירה האי מילתא שבחבילה אסור. וברמב״ם בפירוש המשניות איתא להדיא שמותר בשפסק: ׳מביאין עצים מ״מ, אפילו כרתו אותן בעליהן ועשו אותן חבילות, אין עליהם עון גזל׳.

יז:

בביאור אית ליה קוברין.

דאית ליה קוברין. פירש רש״י שיש לו יורשין. התוס״א (מלחמות תימן כב סק״ב) תמה מדוע הוכרח רש״י לפרש שקוברין היינו יורשין והביא בצ״ע (ובמה נהנה לן על ד״ה קולפן). והמהר״ל בגור אריה ביאר שאם המוצא את המת הוא קרובו וראוי ליורשו אך הוא קודא ואין אחרים עונים אותו, נמי חשיב מת מצוה שקנה מקומו.

בגדר מת מצוה

קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת מצוה. פירוש, שהכהן שבא להתעסק כמת קורא לאחרים שיבואו לעזרתו ואם אין אחרים עונים אותו חשיב מת מצוה. והתוס׳ רבינו פרץ הביא שיש שפירשו שאם אותו המת היה קורא ולא היו אחרים עונים אותו כיון שאין לו קרובים, אז הוא מת מצוה[א].

אמאי האידנא אין נזהרין בדין מת קנה מקומו

ומת מצוה קנה מקומו. כתבו הש״ך (יו״ד סימן שמד סק״י) והט״ז (שם סק״ג) בשם המהרש״ל שהאידנא אין נזהרין בזה כיון שאין הארץ שלנו ואין לנו רשות לקבור בכל מקום, ואף אם נקברו שם יש לחוש שהעובדי כוכבים יחזרו ויוציאו אותו כדי לפשוט בגדיו מעליו או משום ולזול, וע״כ מוליכין אותו לבית קברות מיוחד.

בביאור קושית הגמ׳ והתירוץ

והתניא המוציא מת מזמל בסרטיא מפנה לימין אסרטיא וכו׳. רש״י פירש שקושית הגמ׳ היא שכיון שמת מצוה קנה מקומו אין יכול לפנותו לימין אסרטיא, ובתורת חיים הקשה שא״כ הוה ליה לרב ביבי לתרץ דמיירי במת המוטל על המיצר והו לא, ואמאי הוסיף שמפניהו לכל רוח שירצה. עוד הקשה שהרי מה שמת מצוה קנה מקומו היינו שאין בעל הקרקע יכול למחות שלא יקברוהו שם, אך הא מיהא אם המוצא רוצה לעשות טובה למת להוליכו לקברות ישראל ודאי שפיר דמי, וא״כ כאן שהמת מוטל בסרטיא שהוא טובה למת שיפנהו לימין אסרטיא או לשמאל אסרטיא ודאי מותר למיעבד הכי ומה מקשה הגמ׳, ומשו״כ פירש שכוונת הגמ׳ להקשות שכיון שמת מצוה קנה מקומו ימחה בעל השדה שבימין אסרטיא שאינו מסכים לקברו אצלו כיון שכבר יש למת מקום קבורה במקומו, וע״ז תירץ רב ביבי שמת המוטל על המיצר אינו קונה מקומו, וא״כ אין לו למת שום מקום קבורה ולכך מפניהו לכל רוח שירצה.

אמאי השתא לא נוהגים בדין מים אחרונים

אבל מים אחרונים חובה. פירשו התוס׳ שעכשיו לא נהגו במים אחרונים כיון שאין מלח סדומית מצוי בינינו[ב]. א״נ לפי שאין אנו רגילים לטבל אצבעותינו במלח אחר אכילה[ג], והריטב״א (ד״ה אבל מים) כתב שבמים אחרונים איכא נמי מצוה מדרבנן כמו מים ראשונים, דאיתא בברכות (נג:) ׳והתקדשתם׳ (ויקרא כ) אלו מים ראשונים, ׳והייתם קדושים׳ אלו מים אחרונים. ותמה דא״כ אמאי עכשיו אין חרשים להאי מצוה מדרבנן. ותירץ שדין והייתם קדושים נאמר דווקא על המבורך. א״נ היא לא נאמרה אלא כשהיו נוהגין לסוך ידיהם בשמן ערב ע״ש[ד].

והמינים שאינם מצטרפין לעשרה לדכר שבקדושה ה״ה אינן משלימין לצערה. עוד כתב החוו״א (סה) שאין העשרה מצטרפים לשיעור מתנה אא״כ יהיו תונים במקום אחד, אבל אם הם ספורדים אפילו שהיו הרבה אינם מצטרפים. ואפשר ששיעור הצירוף הוא עד שבעים אמה דשיריים כשיעור צירוף עיר. יט. וראה בחוו״א (סי׳ קל) שנסתפק אם נאמר דין זה דווקא כא״י, ובנראה שלא ראה דברי הריטב״א. כ. וראה לקמן יז: ד״ה לא שנו אלא עתידי חציצות משו״כ בזה. כא. כתב החוו״א (סה) שאפשר שמלחמת הרשות היינו דווקא ע״פ מלך ומנהדרין. אבל ניים העומד על עיר ובני העיר יוצאין להדוסם ולהצילו, אף ששלמתמן מלחמת מצוה ס״מ אינן בכלל פטור מחנה אלא א״כ יש בהם משום הצלה, ומה שפטורו במחנה במלחמת רשות היינו אפילו כשאין שם ענין הצלה.

א. כן פירשו גם התוס׳ בגיטין (ד: ד״ה ומלח). ואפשר שכך סבר רש״י כאן, ולכך פירש כו״ה דאית ליה קוברין שיש לו יורשין, כיון שרק מי שאין לו יורשין יכול להיות מת מצוה שהרי הוא קורא ואין אחרים [- יורשין] שעונין אותו. אמנם בפי׳ נחלת יעקב למסכת שמחות (פ״ב הכ״ט) הביא בשם רש״י בפירוש הראשון, וצ״ע. ב. וברמב״ם (מלכים פ״ו ה״ט) משמע שצריך נטילה ידים באחרונה כיון שיש מלח שטבעו רומה למלח סדומית (וראה בהערות לאליבא דהלכתא בזה). והמשנ״ב (שער ציון קפ סק״כ) הביא את דעת הגר״א שצריך ליטול ידיו גם האידנא דטעם מלח סדומית ידים מזוהמות שייך גם היום. ג. התוס׳ בברכות (נג: ד״ה ומלח) כתבו שאנשים המצוינים שרגילין ליטול ידיהם אחר הסעודה דאי להם הנטילה מעכבה לברך ברכת המזון. וצריכים ליטול את ידיהם קודם ברכת המזון. וכ״פ השו״ע (שער קפ סי״ט). ד. המרדכי בברכות (סוף סי׳ קפ) הביא את דעת הראי״ם בספר יראים שכתב שכיון שמים אחרונים לפיכן מקרא דוהייתם קדושים, מצוה וקדושה ופרישות ליטול מים אחרונים אפילו שלא בסקום סכנה מלה ויש לברך עליהם, וכן שפע משמו של הר׳ יצחק בין מלכי צרק. אבל הראבי״ה פליג, וכתב שאין לומר כן שא״כ צריך לברך גם על שמן, שהרי נמנס בברכות (שם) איתא כי קדושי זה שמן. והמרדכי הביא דברי הר׳ משה כרן שהיה אומר שיחיד יראי אין לו לברך על מים אחרונים, אבל בברכה הזמן מברכין עליהם עיי״ש.

האם יש חיוב ברכה במים אחרונים

מים אחרונים חיבה. הרא"ש (כתמוז פ"ט ס"י) כתב שיש ראשונים שאמרו שמברך על מים אחרונים על רחיצת ידים, אבל רב עמרם כתב שאין מברכין עליהן לא בלשון נטילה ולא בלשון רחיצה ולא בלשון שטיפה ונתן סימן לדבר. טעם לדבר מצאנו בתוס' בחולין (קה: ד"ה מים) בשם הכה"ג שפירש שדווקא מים ראשונים שהם מצוה משום טרך תרומה טעונים ברכה, אבל מים אחרונים שהם לצורך אדם משום מלח סדומית אין טעונין ברכה.

באיזה עניים מיירי

מאכילין את העניים דמאי. בירושלמי (דמאי פ"ג ה"ט) נחלקו: אמר רבי יונה בעניים חברים, ור' יוסי אמר בעני עם הארץ. הרע"ב (כפירוש למשנה דמאי פ"ג מ"י) כתב שמאכילין עניים אפילו חברים אך צריך להודיעם שזה דמאי והרוצה לעשרן יעשרן. וכתב בתוספות רעק"א (על הגליון במשנה שם) דכוונת הרע"ב אפילו לר' יוסי שהעמיד בעניים עם הארץ, אך גם הוא מודה שמותר להת לעניים חברים אם מודיעם, אך הר"ש (שם) חולק ע"ז וסובר שלר' יוסי מותר דווקא עני עם הארץ, אך עניים חברים אסור להאכילן. במשנה ראשונה כתב שאף לר' יוסי עדיף להאכיל את החברים דמאי, כיון שהם יעשרו לעצמם, אלא שהקל והתיר אף לעניי עם הארץ כדי שלא לנעול צדקה בפני עם הארץ.

אמאי תנן לשון מאכילין ולא אוכלין

מאכילין את העניים דמאי. הקשה התוי"ט (שם ד"ה והמיקל) אמאי תנן לשון מאכילין ולא תנן אוכלין העניים דמאי. ותירץ שהחדש שמותר אף לתת לתוך ידם ולאפוקי מרופא חבר שאינו רשאי לתת לתוך ידו של חולה מדמאי של החבר, והוסיף שם שאפשר שהכא אפילו מותר גם לתת לתוך פיהם אע"ג דבשל חולה אינו רשאי, ומ"מ נראה יותר פירוש קמא שרק לתוך ידו מותר. ובמלאכת שלמה כתב שמילת עני יש לפרש ג"כ שהכוונה לחולה, ואם היה עני וחולה התירו לתת ממש לתוך פיו.

אף תרומת מעשר עני

את העניים דמאי. הריטב"א (כיצד צ: ד"ה ושל דמאי) כתב בשם הרמב"ן שאף תרומת מעשר עני של דמאי לאחר שהופרש מאכילין את העניים, וכ"כ בתוספות אנשי שם (בפירושו על המשנה שם).

הטעם דמאכילין את העניים דמאי

שם. בתוי"ט (כיצד רים פ"ו ה"ה דמאי) כתב שטעם ההיתר הוא כיון שרוב עמי הארץ מעשרין הן. אמנם הרמב"ם פירש שהוא היתר כדי להקל עלינו הצדקה.

האם אכסניא הם ישראלים או נכרים

ואת אכסניא דמאי. התוס' הביאו דבירושלמי איכא דמוקי לה באכסניא נכרים, והחדוש הוא שאף שטבל אסור בהנאה, בדמאי הקילו שמותר להאכיל אותם. טעם נוסף שדווקא דמאי מותר ולא טבל כתבו התוס' בברכות (מג. ד"ה ומשלהן) שאסור לפרוע חובו מממונו של כהן, ופירש הריטב"א (ד"ה דמאי) שבדמאי אינו נחשב כפורע חובו מממונו של כהן כיון שרוב עמי הארץ מעשרין הן[ו].

הטעם שבמחצה עושים עדובי חצירות

לא שנו אלא עירובי חצירות. בירושלמי (פ"ו ה"י) מפרש שכיון ששי אוהלים במחצה חייבים מעיקר הדין ערובי חצירות ולכך שיירא שהולכת במדבר חייבים לערב, וכמחצה הקילו[ז].

אמאי העמיד רב יאי המשנה כרבי חייא

אבל ערובי תחומין חייבין דתני רבי חייא וכו'. כריטב"א (ד"ה דמאי פ"ג) הקשה, שהרי רבנן ס"ל שתחומין דרבנן ומה מוכיח רבי יאי מרבי רבי חייא למשנה. ותירץ שרבי יאי לאו מרבי חייא מוכח אלא כדעת ר"ע מוקים לה דס"ל תחומין דאורייתא (כיצה מ:) אך הקשה ע"ז דא"כ היה לרבי יאי לומר להדיא כרבי עקיבא, ותירץ דרבי חייא פירש בהדיא שלוקין על התחומין, ובכדרי ר"ע לא נתפרש והיה מקום לומר דהוי לאו הכא מכלל עשה [מקרא דומדותם מחוץ לעיר], ולכך נקט הא דרבי חייא. והוסיף שמה שרבי יאי לא העמיד כרבנן משום דס"ל כר"ע וכרבי חייא.

מה ילפינן מהפסוק שאל יצא איש ממקומו

לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד, ובל' לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד אין לוקין עליו. בביאור דברי הגמ' נחלקו רש"י וחוס'. רש"י פירש שקרשית הגמ' היתה שפסוק זה אינו מדבר על עירובי חצרות אלא על הוצאה מרשות לרשות והרי הוא כמו שנכתב אל יוצא איש ממקומו, ואיסור הוצאה הוי אב מלאכה ויש בה איסור מיתה. ומתרץ דאל יצא' כתיב ומיירי בחצרות ולא בהוצאה התוס' הקשו ע"ז כמה קושיות, ופירשו שגם בקושית הגמ' מיירי קרא בחצרות אלא דהו"א דמיירי גם בהוצאה וכיון שהוצאה אב מלאכה לא לוקה אף על חצרות, ומחרצת הגמ' דכיון דעיקר קרא נאמר בחצרות לוקין עליו[ח].

תחומין דאורייתא או דרבנן

דעת חכמים (למעלה כמ"ש) שהאיסור לצאת בשבת תוך לאלפים אמה הוא מדרבנן, ולר"ע האיסור דאורייתא (פסחים לג: סוטה כח:). והשו"ע (סימן תכ ס"ב) פסק שאיסורו רק מדרבנן. אמנם בירושלמי (עירובין פ"ה ה"ב, ופאה פ"ב ה"ד) איתא שכיון ששיעור מחנה ישראל במדבר היה י"ב מיל על י"ב מיל, וע"ז צויתה התורה שאל יצא איש ממקומו, לכך איסור יציאה חוץ לי"ב מיל הוא מדאורייתא, וכן פסק הרמב"ם (שבת פכ"ו ה"ב, ויבמות פ"ו ה"ה). אמנם הרשב"א בתידושיו (ד"ה אמר רב) ובעבודה"ק (רים שמר ה') פסק דאין הלכה כירושלמי ואף חוץ לי"ב מיל אינו אלא מדרבנן[י].

פרק שני

היאך על ידי הפסין נעשה המקום רשות היחיד.

גוישין פסין לביראות. מבואר בגמ' לקמן (כ.) שהחזרק לבין פסי הביראות חייב, כלומר שהמקום שבין הפסין נעשה רשות היחיד גמור מדאורייתא, אע"פ שרובו פרוץ ויש מחיצות רק בצדדים. אמנם רבנן אסרו לטלטל שם, והתירו רק לצורך בהמת עולי רגלים כמבואר לקמן (כ:). **הראשונים**[א] תמהו שהרי בגמ' לעיל (עו:) איתא שבמקום שהפרוץ מרובה

ה. התוי"ט הוכיח מהא שדימו בגמ' כאן הא דאכסניא למשנתינו דמיירי על ישראל, מוכח שגם אכסניא איירי בישראלים ודלא כירושלמי. [וראה עוד ברעק"א על הגליון במשנתן]. ו. בספר שב משכיעתן חמה שהרי התוס' יכלו לפרש בפשיטות שמה שאסור להאכיל לאכסניא נכרים הוא משום שטבל אסור בהנאה של כילאי. וי"ש ע"פ דברי המל"מ (פרק ט"ו מהלכות מאכלות אסורות הי"ח) שהאיסור ליהנות הנאה של כילאי אינו אלא מדרבנן, וא"כ י"ל דהדוקא בטבל דאורייתא נהי, אסורו גם בטבל דרבנן. [אמנם הביא דבתוס' יבמות (פ: ד"ה לא) מבואר שגם בטבל דרבנן אסרי הנאה של כילאי]. ז. יש שנדפר בירושלמי שאהלים שבמחצה צריכים עירוב שבשיירא אין צריכים עירוב, וכתבו הרשב"א והריטב"א (ד"ה תנו רבנן) שבסוגיא כאן משמע שהאיסור להיות שבשיירא צריכין עירוב ובמחצה אין צריכים עירוב, שזה הוא אחד מארבעה דברים שהחכרו בסתנה שהתירו לפרש [להוכיחו מפה שהסתנה נקטה לשון מחנה ולא לשון שיירא כדלעיל]. אולם הרמב"ם (פרקין פ"ו ה"ו) פסק שאהלים שבשיירא פטורין ובמחנה חייבים דלא כמחני' דידן, והקשי הראשונים שהרי בהלכות מלכים (פ"ו ה"ו) כתב שבמחנה פטורין מלערב, ובכתבו הראשונים שזו אחת מהסתנה שהשיג על הרמב"ם הר' משה כהן (בהגהות הרמ"ך). ח. ראה לעיל בלקוט ביאורים (סימן שם ס"ג ד"ה ואם) מחלוקת הראשונים האם היתר זה נאמר אף לשיירא. וראה בביה"ל (סימן שם ס"ב ד"ה ואם) שהאריך בביאור מה החילוק שבין מחנה לשיירא, והביא שדעת המגיד משנה (פרקין פ"ו ה"ג) שמחנה היינו שחונים ימים רבים.

רשיירא היינו שאין חונים אלא רק ליום אחד, ותמה עליו שכעין זה, ולכן כתב שמחנה לא מיירי בחיל ההולכין ממקום למקום אלא שחונים על פני השדה ומעמידים שם אהלים, אבל אם הולכים בדרך, בין מחנה ובין שיירא פטורין, אך גם על תירוץ זה הקשה משישות הראשונים שחילק בין מחנה לשיירא, ולכך כתב שהחילוק בין כשהקיפו כולם במחיצה אחת שפטרם יוצאין למלחמה פ"ו ה"ב, והוסיף שם שבשבלי הלקט הביא בי' פירושים על פטור מחנה מערובי חצירות א. פירוש רש"י, ב. חילוק בין כשהקיפוה כולם במחיצה אחת או כל אחד כפני עצמו. ומוכח שג"כ סבר שרש"י חלק על פירוש זה. ט. וכן כתבו רשב"א, ריטב"א, ר"ן. **הבעל המאור** (פ"ע) פירש בדעת הרי"ף בשיטה הירושלמי שהוא מראורייתא, והרמב"ן נחלק עליו שלעולם איסורו מדרבנן (ויש הסוברין (סמ"ע) שדעת נוטה להפיסקים שלעולם הוא מדרבנן). וראה בכאור הגר"א (סימן תי ס"ק ד"ה הביא פלוגתא לדעת הרמב"ם לענין הוצאת כהסתו או כליו חוץ לי"ב מיל, שדעת הלב"ח (סימן כג) שאף שאיסור היציאה חוץ לי"ב מיל הוא דאורייתא ס"מ איסור הוצאת כליו חוץ לי"ב מיל הוא מדרבנן, והדי"מ אלשקר (סימן שם) סובר שהוא דאורייתא. והסיק הבה"ל שאם מוציא למעלה מעשרה טפחים יש להקל. החזו"א (סימן קיז ס"ק יב) הוכיח מהגמ' (שם) כדעת הרי"מ אלשקר. וכן הוכיח הדמשק אליעזר (פלה ח).

א. תום', תוס' הרא"ש, רשב"א ריטב"א, ר"ן.

על העומד לכו"ע לא הוי מחיצה, וכאן הרי רובו פרוץ ומ"ט הוי מחיצה מדאו'. ומצינו בזה ב' תירוצים: דעת התוס'[ב] הוא, דהדין שאם הפרוץ מרובה לא הוי מחיצה מדאוריתא, זה רק במקום שאין שם ד' מחיצות, היינו שהמקום אינו גדור מד' רוחותיו, אבל במקום שיש שם ד' מחיצות הוי מחיצה מראוריתא, אף שהפרוץ מרובה, [ורבנן הקלו רק לצורך עולי רגלים]. אמנם דעת הראב"ד[ג] דמאוריתא הוי מחיצה אפילו באופן שהפרוץ מרובה, ודין הגמ' לעיל דלא חשיב מחיצה הוא מדרבנן[ד] ולצורך עולי רגלים התירו.

מדוע אין אומרים אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לפסוטין

וארבעה פשוטין. היינו שאם השטח שבין הפסין רחב מעשר אמות מוסיף פשוטין באמצע. הקשו הראשונים[ה] הרי לעיל (ט:) אמרינן שאם מב' צידי המחיצה יש יותר אויר משטח המחיצה ונמצא הפרוץ מרובה[ו], אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלי ליה, היינו, שהאויר שמשני צידי המחיצה מבטלים את העומד שבאמצע וא"כ מדוע אין הפשוטין בטלים מחמת האויר שביניהם. תירצו התוס' שדין 'אתי אוירא ומבטל ליה' הוא רק מדרבנן[ז], והקלו לצורך עולי רגלים[ח]. אבל הר"ן תירץ שדין אתי אוירא הוא רק במקום שהאויר מרובה על העומד [לכל הפחות מצד אחד], אבל פסי ביראות כיון שהתירו חז"ל אפי' שהפרוץ מרובה, נחשב כאילו עומד כפרוץ ולא שייך לומר אתי אוירא ומבטל ליה.

דין אמה כדיומדין הוא מדאורייתא או מדרבנן

ורוחבן ששה. בגליון הש"ס ציין לתוס' (סוכה ד: ד"ה דיומדי) שכתבו שם שלענין מחיצות שבת החמירו שצריך שיהיה רוחבן אמה, ומבואר שדין אמה בדיומדין הוא רק חומרא דרבנן, וכן כתב בתוס' ר' פרץ שם שמדאורייתא די כמחיצה ד' טפחים[ט], וחז"ל הצריכו אמה לרווחא דמילתא. אמנם מדברי תוס' כאן (ל"ה ע"ש)[י] מוכח דמה שצריך שיהא רוחב הדיומדין אמה מכאן ואמה מכאן הוא מדאוריתא, שכתבו שע"י שיש אמה מכאן ואמה מכאן נחשב לפתח והוי מחיצה מראוריתא אף שהפרוץ מרובה על העומד.

מהו שיעור רוחב הפשוטין

ורוחבן ששה. שיעור זה נאמר בדיומדין לכו"ע, וכתב ורש"י[יא] (ל"ה פשוטין) דאף לענין פשוטין איתמר האי דדינא שצריכים להיות רחבים אמה. אבל הר"ן[יב] כתב שלפשוטים אין שיעור כלל משום שהם באים רק כדי למעט את האויר שבין הדיומדין שלא יהא ביניהם יותר מעשר אמות לר"מ ור"ג אמות ושליש לר"י. ובריטב"א הביא דיש שפירשו שרוחבן צריך להיות שיעור חשוב, והיינו ג' או ד' טפחים[יג].

במה נחלקו ר"מ ור"י

ובינהן כמלא שתי רבקות של ג' בקר דברי ר"מ וכו'. בגמ' לקמן (ט:) מבואר שפלוגתת ר"מ ור"י היא אם בין הפסין יכול להיות ריוח עד עשר אמות כלבד או עד י"ג אמות ושליש, דלר"מ אם יש ריוח יותר מעשר צריך להוסיף פשוטין בינתיים ולר"י א"צ אלא אם יש ביניהם ריוח יותר מי"ג אמות ושליש. הקשה התוס' הרא"ש דא"כ מ"ט הוצרכו במתני' לחלוק ב' פעמים, שהרי אם נחלקו בשיעור הריוח שבין הפסין פשוט שלדעת כל אחד צריך להוסיף פשוטין כשהריוח גדול יותר. ותירץ רקמ"ל מתניתין שאפילו אם הריוח גדול יותר מעשר אמות שהוא שיעור פירצה, די בהוספת פשוטין. והחוס' ישנים תירץ דקמ"ל שמועיל הוספת פשוטין ולא אמרינן אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלי ליה.

כשיש ריוח יותר מג' רבקות אם אוסר מדאו'

ובינהן כמלא שתי רבקות וכו'. פרש"י, דהיינו עשר אמות. ואם היה הריוח שבין הפסין גדול מזה צריך להוסיף פשוטין, ואם לא הוסיף כתב התוס' הרא"ש שאסור לטלטל כין הפסין רק מדרבנן[יד]. ובאמת נחלקו גדולי האחרונים בפירצה שהיא גדולה יותר מעשר אמות אם אוסרת את כל המקום המרוחק מדאורייתא או מדרבנן, יש שכתבו[טו] שהפירצה מבטלת את כל ההיקף מדאורייתא אפילו במקום שהעומד מרובה עלהפרוץ, ויש דס"ל[טז] דהוא רק מדרבנן. אמנם החזו"א[יז] כתב שאף להשיטות שפירצה יותר מעשר אוסרת רק מדרבנן, בפסי ביראות אוסרת הפירצה מדאו' כיון שהפרוץ מרובה שהרי יש מחיצות רק ברוחב אמה כצדדי ההיקף[יח].

האם שיעור ראשה ורובה של פרה נאמר גם כשמכניס לשם בהמות אחרות [גדולות]

ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה בפנים. ראה לקמן (יט:) ששיעור זה הוא שתי אמות מן הבור אל בין הדיומדין. כתב הרמב"ם[יט] (מכה פי"ז הכ"ט) ששיעור זה ניתן לכל ההבהמות ואפי' לגמל שאין נכנס ראשו ורובו בשיעור כזה, שלא חילקו חז"ל בדבר, אמנם דעת הרשב"א[כ] שלבהמה גדולה יותר צריך שיעור שראשה ורובה של אותה בהמה נכנס לשם, והשיעור שנתנה המשנה ראשה ורובה של פרה הוא לומר שבפחות משיעור זה אין למקום תורת פסי ביראות, ואסור לטלטל שם אפי' לצורך גדי שראשו ורובו נכנס לשם.

יח.

האם רבנן התירו יותר מפאתים רק כשמוקף לדירת אדם

אבל אם היה דיר או סהר או מוקצה וכו' אפי' בית י' כורין מיתר. רש"י פירש שכל אלו מוקפים לדירה, הם ולגבי פסי ביראות פירש שהם מוקפים לדירה משום שמימיהם ראויים לשתית אדם, וכמו"כ ביאר לקמן (יט: ד"ה דיו) שדיר נחשב מוקף לדירה כיון שהרועה דר שם בלילה[כא], [וכן פירש ר' יהונתן שיש בתוכו בית לרועה]. בביאור הלכה (סימן שמ) תמה מ"ט לא די במה שהם מוקפים לדירה עבור הבהמות, והביא שברמב"ם אינו מוזכר שצריך שיהיה מוקף לדירת אדם, וכן כתב הנודע ביהודה (מהדו"ת סי' מ)[כב] בשם בעל האור חדש שדיר נחשב מוקף לדירה כיון שהבהמות דרות שם ואין צריך שיהיה שם דירת אדם.

מהו מוקצה

או מוקצה. רש"י פירש שהוא רחבה שאחורי הבתים[כג], והתוס' ר"ט כתב שנקרא מוקצה משום שאין רוב תשמישו שם. אמנם הר"ח (נקמן מב.) פירש שהוא מקום גבוה ברשות הרבים שהוא מוקצה מן הרשות הרבים ומן הכרמלית.

האם פסי ביראות נחשבים מוקפים לדירה

רש"י פירש שפסי ביראות נחשבים שהוקפו לדירה משום שמימיהן ראויין לשתית אדם. והראשונים[כד] תמהו היאך יחשב היקף לדירה והרי אין

ב. וכן התוס' הרא"ש, וכן הוכיח ברשב"א. אמנם יש חילוק ברבי"הם, שהתוס' והתוס' הרא"ש הוסיפו שע"י הדיומדין שיש בכל צד הוי כפתח, והרשב"א כתב רק שיש שם ד' מחיצות ולא הצריך להוסיף דהוי כפתח. ועיין בריטב"א ובר"ן שתי' בעין התוס', דכיון שיש עומד חשוב מב' צדדים, הרי מחיצה מראוריתא, והר"ן הוסיף דזה רק אם בכל הד' קרנות יש שיעור עומד חשוב. ועי' בחי' הגרי"ז (מכה פי"ז אות ט) שלמד בדעת תוס' שעיקר הירודעם הוא דע"י הדיומדין נחשב לפתח. ג. דהובא ברשב"א בריטב"א ובר"ן (ט:) וכן דעת הריא"ז, וראה בריטב"א שפירש שלדעת הראב"ד מה שאין אומרים אתי אוירא מדאו' היינו באופן שיש שיעור רוחב מחיצה בצד אחד בכפסי ביראות. ד. ועיין בראשונים שביארו לפי דברי הראב"ד. מה שאיתא בגמ' לעיל (יט:) הכי אמרינן רחמנא למשה לא הפרין רובה, לפי שכל הנידות שעתידים חכמים לגזור נתגלו לו למשה בסיני, ועי"ש ברשב"א (ט:). ה. תוס', ריטב"א, ר"ן. ו. ואהא הדין אפי' אם הפרוץ מרובה רק מצד אחד, ומצד השני הפרוץ כעומד. ז. עיין בשפת אמת וכן בקרן אורה שהסבירו שמנין להם לוס' שנאסר רק מדרבנן, וראה בריטב"א שהביא לזה ראיה מהגמ' לעיל (ט:) לכל מחיצה כלאים שאם יש בה ד' טפחים מותר לזרוע כנגדה משום שנתחלק בין הזרעים, ואף שהפרוץ מרובה על מחיצה זו מכל צד, אלא שלענין שבת החמירו רבנן ולענין כלאים לא. ח. ראה בתוס' ישנים שהוסיף שאם הפשוטין אינם רחבים אמה, אז אמרינן אתי אוירא ומבטל ליה מראוריתא, ודק ברחבים אמה הוא מדרבנן וכן כתב הריטב"א שכל עומד שהוא דבר חשוב לא מתבטל מראוריתא, והיינו או ג' טפחים או ד' טפחים, ראה לקמן הערה יג. ט. וכן דייק הקרן אורה (כ:) מברמת הגמ'. י. וכן מוכח בתוס' ישנים כאן, שכתב שמשום שהם רחבים אמה אין אומרים אתי אוירא ומבטל ליה מראוריתא. יא. וכ"כ ר' יהונתן, וכן משמע בתוס' ישנים כאן. יב. וכן סבר הרשב"א לקמן (שם) והוכיחו כן, ספה ששמעתנו נתנה שיעור לדיומדין ולא לפשוטין ומוכח שאין לפשוטין שיעור, וכן הביאו מירושלמי. יג. כ"כ הר' או ג' טפחים לרבנן, או ד' טפחים לרשב"ג, שנחלקו לעיל (ט:) בשיעור לכור צריך מחיצה שהוא יותר משיעור ראמרינן לכור. ועיין בריטב"א שביאר לדעה זו דכרי הירושלמי שאין להם שיעור, היינו שאין צריך לפשוטין שיעור גדול כמו של דיומדין. יד. וכן מדוייק בדברי הריטב"א שכתב שהמפסיק חשיבי מחיצה נמורה שאינה נפסלת בשום פירצה בעלים. טו. כ"כ הנאון יעקב (ב: ד"ה ומשני) בשיטת הרשב"א ורש"י, וכן פסק בשו"ת משכנות יעקב (סי' קכ - קכו). טז. המבי"ט (סוף סימן ק"ה) והחזו"א (סי' קיב סק"ו בשיטת הרשב"א). יז. (שם). יח. ועי' בחוו"א (סי' קיב סק"ח) שהביא מהגר"ח שהתנתן שגם בפסי ביראות אסור רק מדרבנן כשיש פירצה יותר מי' אמות וכן דייק הקרן אורה (יט:) ממה שמועיל לר"מ קרבקה אחת בכותח ראחת יוצאת שהוא שיעור עשר אמות שוחקות [כמו שפירש רש"י], ואם היה אוסרי מדאו' לא היה מתיר ר"מ אלא עשר אמות [כצומצמות]. יט. ה"ה בריטב"א, ובריטב"א (נקמ' ב:) והביא כך מהירושלמי. כ. הובא גם בריטב"א

א. אמנם ברש"י לקמן (כב: ד"ה כל) כתב שבחשב סוקף לדירה כשמשמש לדירת אדם לכניסה ויציאה חשיב. ובביאור הלכה (סימן שמ סי' סב) דייק מדבריו שאין צריך שאדם יהיה שם, ולכאורה דבריו סותרים זה לזה. ב. ה"ה בביאור הלכה שם, ועי' בחתי"ס בסוגיין שלמד גם כהאור חדש, והביאו ראיה לזה מחיוב מזוזה שמבואר בגמ' (יא:) דרפת בק' חייב במזוזה ומוכח שנחשב דירה אע"פ שאין אדם דר שם. והגודע ביהודה (שם) דחה ראיה זו ע"ש. ג. בביאור הלכה (סימן שמ) הקשה לפי רש"י, מדברי הגמ' לקמן (יט:) שרוחבה שאחורי הבתים אין מטלטלין כה אלא בד"א ומוכח שאינו נחשב היקף לדירה. וחי' שמשמעותו מירי שעשה פחח מהבית לאותה רחבה קודם שהקיף אותה, ולכן נחשב שהוקף לדירה ע"ש. ד. התוס' הרא"ש הרשב"א

אדם דר בה"ר, לכן פירשו שפסי ביראות אינם נחשבים מוקפים לדירה, ומ"מ הקלו חז"ל לטלטל שם אפי' עד בית י' כורים לר"מ משום צורך עולי רגלים, והריטב"א ביאר דברי המשנה לפי שיטתם, דכמו שהותר לטלטל בדיר וסהר וכו' יותר מבית מאתים משום שהוקפו לדירה אפי' שאינם לתשמיש גמור. כמו"כ ראוי שנתיר לטלטל גם בפסי ביראות יותר מבית מאתים משום מצות עולי רגלים[ז].

פסי ביראות שיש בהם שטח גדול בלא תשמיש

אפי' בית י' כורין מותר. דעת המאירי דמ"מ צריך שלא ישאר בין הפסין שטח של בית מאתים פנוי, והיינו משום דשטח גדול כזה הוא יותר מכדי צרכן, שאין משתמשין בו. ודימה דין זה למה ששנינו לעיל (יז:) לגבי שיירא שחונה בבקעה שלדעת רבנן צריך שלא ישאר בית מאתים פנוי. אבל דעת שאר ראשונים[ח] שכפסי ביראות התירו להקיף אפי' שטח שהוא גדול מב' מאתים יותר מכדי צרכן משום שהקלו על עולי הרגלים[ט].

מדוע הוצרך התנא לכפול דין הוספת פסוטין

ומותר להרחיק כל שהוא ובלבד שירבה בפסין. הטעם שהמשנה כפלה דין זה, פירש רבינו יהונתן דהוא כדי שיהא סתמא דמתניתין כר"מ שמותר להרחיק אפי' יותר מב' מאתים, ויחשב למחלוקת ואח"כ סתם דהלכה כסתם. והריטב"א[י] ביאר שבא ללמדנו שהתירו הרחקה בין ע"י שיאריך את הפסין ויוסיף פשוטין ובין ע"י שיגדיל את הבור עצמו, ורבינו עובדיא ברטנורא פירש שדברי המשנה כאן הם המשך לדין שנאמר קודם שאם היה דיר או סהר וכו' אפי' בית י' כורין מותר, ומפרשת המשנה שהוא הדין גם בפסי ביראות מותר להרחיק כל שהוא.

החילוק בין בור לבאר

בור לחוד באר לחוד. נחלקו הראשונים בביאור החילוק ביניהם, דעת רש"י[יא] שבבור כיון שמימיו מכונסים יש לחוש שיפסקו המים ולא ירגישו עולי רגלים בדבר ויסכיכו לטלטל שם, והרי לא הותר לטלטל אלא משום מימיו, אבל בבאר שהם מים חיים אין לחוש שיפסקו המים, ולשיטת ר"ע שהתיר גם בבור אם הוא של רבים, ביאר רש"י ששם אין לחוש שיפסקו המים ולא ירגישו, כיון שאז יזכירו אחד לשני ולא יבואו לטלטל שם וכתב הר"ן שטעמו של רש"י הוא רק לשיטת ר"ע שמתיר גם בבור של רבים, אבל לשאר שיטות שאין מתירים בבור כלל טעם החילוק הוא משום שצריך שיהיו מימיו ראויין לאדם[יב], כמו שמבואר לקמן (כא.), שבעינן מידי דחזי לאדם ובור אין מימיו ראויין אלא להבהמה כלבד. אמנם ראה בתוס' שלמדו שדברי הגמ' שם הם רק לשיטת ר"י בן בבא שמתיר רק בבאר של רבים[יג], אבל לפי שאר התנאים אי"צ שיהיו ראויין ופירש החילוק בין בור לבאר כשיטת רש"י[יד].

מ"ט לא הקשו בן גם לת"ק דברייתא

לימא מתני' דלא כר"ש. התוס' (ד"ה בור) פירשו דמצי למיפרך גם לת"ק דברייתא, דמתניתין דלא כמותיה כמו דפריך לר"ע, דמדלא קתני במתניתין בור אלא באר משמע דבאר דוקא דלא כת"ק. ובראשונים[טו] כתבו דהתוס' כתבו עוד חילוק בין פסי ביראות לשיירא, שבשיירא כיון שהקיפו עצמן רק לצורך שעה אינו נחשב כ"כ מוקף לדירה. וכרשב"א וכריטב"א תירצו עוד (לקמן סג.) שבשיירא לא הוצרכו חז"ל להתיר לעשות היקף גדול שמא יבואו ערי אנשים את"כ, שאף אם יבואו ערי שיירות יעשו לעצמם מחיצה כפי צרכן, אבל בפסי ביראות שאי אפשר שכל אחד יתפוס לו בור ויעשה פסין לפי צרכו, התירו לעשות היקף פסין הרחבים ככל שירצו כדי שיוציל גם לכל מי שיבואו את"כ. י. וכן כתב המאירי. יא. **הובא** לקמן (כא.). יב. **ובך** ביאר התוס' ר' פרץ בדבריו. יג. וכ"כ התוס' הרא"ש. יד. **ראה** בהגרש"א שביאר שלפי רש"י בן בבא צריך כ' תנאים א. שיהיה הבור לצורך רבים ב. שיהיו המים ראויין לאדם. טו. **צ"ע** בהגרש"א שביאר דלדברי התוס' אף חנניא ס"ל כר"ע שמתיר בור של רבים, ומה שאסר בור הוא רק בבור של יחיד. אמנם לפי דעת הר"ן נראה שלא התיר חנניא בבור כלל. טז. **רשב"א**, ריטב"א, ר"ן. יז. **אמנם** לדברי ההגרש"א (שכלמד בשפת עין) שחנניא ס"ל כר"ע, ע"כ רת"ק סבר שגם בבור היחיד עדשין

שכוונת הפסוק הוא אחור למעשה בראשית וקדם לפורענות, כיאר הריטב"א שצרתני הוא מלשון צרה, כלומר שתי צרות עשית לי [היינו זה שהוא אחור למעשה בראשית וקדם לפורענות]. והמהרש"א (נדרים פ.) פירש כמרחו בחדא דצרתני שתי משמעויותישלו, לגבי אחור, הוא מלשון יצירה, ולגבי קדם, הוא מלשון צרה. והצל"ח (פה) כיאר שהכל הוא מלשון צורה, שלגבי הורת הצורה היה אחור למעשה בראשית, ולגבי מחיית הצורה"ש היה קודם לכל מעשה בראשית.

האם במבול נמחה האדם תחילה או הבהמות

אלא למבול דכתיב וימח וכו' מאדם ועד בהמה. פרש"י שאדם הוזכר בפורענות תחילה, והקשה הצל"ח (נדרים פ.) הרי מפורש בפסוק שהאדם גוע בסוף דכתיב ויגוע כל בשר הרומש על הארץ וכו' וכל האדם[כ]. ותירץ ע"פ מה שכיאר הרמב"ן על הפסוק וימח את כל היקום[כא], שאחר שגרעו כולם נמחו הגופות ויהיו למים, ולמחייה זו היה האדם ראשון לכל הבריאה [אף שלגבי נזיעה היה אחרון].

ביאור דרשת הגמ' מויצר

אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי. כתב הבן יהוידע (נדרים פ.) לבאר כיצד ילפינן זה מ"ויצר" שנאמר לענין יצירת האדם,ופירש שהאדם מורכב מחלק נפשי ומחלק חומרי, החלק הנפשי מתייחס להיוצר, והחלק החומרי מתייחס ליצר. שהחומר שבגופו הוא יצר הרע לאדם, וזה הביאור אוי לי מיצרי היינו שהחלק החומרי אינו נח במנוחת החלק הנפשי, אוי לי מיוצרי כיון שהחלק הנפשי אינו נח במנוחת החלק החומרי.

כיצד יתכן שבתחילה רצה לבראות שנים ונשתנה לבסוף וכי אדם הוא להנחם

בתחילה עלתה במחשבה לבראות שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד. ביאר הגר"א (משלי פ"ו) שח"ו אין שינוי אצל הקב"ה, אלא שבתחילה עלתה מחשבה לבראות שנים שזהו התכלית שיהיו שנים כדי שהאשה תהא לו לעזר, וכי מה תועלת בה כשהם בגוף אחד, אך מה שלבסוף לא נברא אלא אחד בתחילה [ואח"כ נבראה ממנו האשה] כדי שהתא אהבה ואחוה ביניהם יותר מאחיו ושאר קרובים שיהיו גוף אחד ממש[כב]. וכעי"ז ביאר גם הגאון יעקב, אך הוא ביאר שהטעם שבראה הקב"ה תחילה אחד הוא כדי שהאדם יבקש לו עזר, ויכיר בטובתו של מקום[כג].

ביאור לשון קילעה

מלמד שקילעה הקב"ה לחוה. רש"י ביאר דהיינו קליעת שיער, וראה במהרש"א (מה:) שכתב ומטעם זה הקב"ה קלעה לעשותה יפה כבנין, כי היא עצמה לא תוכל לקלעות עצמה יפה כבנין. והיערות דבש (מ"א ט) כיאר שקליעה הוא מלשון קלעים שיהיו במקדש שנעשו לצניעות[כד], כן הקב"ה קילעה לחוה, שהביאה בצנעא ובהסתר מכוסה בלבושי אור ויקר.

יח:

הטעם שאסור להלך אחר אשתו

לא יהלך אדם אחורי אשה כדרך האפי' היא אשתו. רש"י פירש שהטעם הוא משום גנאי, וביאר המהרש"א (נדרות פ.) שלשיטתו אין איסור לילך אחרי אשתו, אלא משום גנאי שאין זה דרך ארץ שילך הקטן בראש והגדול אחריו, ובמאירי מבואר שהטעם הוא משום הרהור וחשד[כה]. וביאר המהרש"א (שם) שלפי רש"י אתי שפיר קושית הגמ' יהי מיניהו סגי בריש', כיון שהרי גם אם האשה תלך בראש, לא יוכל להסתכל בה כיון

פסין וללא כר"ע ע"ש. יח. כך משמע ברש"י (ד"ה נמצאין). יט. כ"כ להדיא בברכות (פ. ד"ה לחזוי). יט. **ראה** בקטע הבא. כ. **בראשית** (ז, כג). כא. **בראשית** (ו, ח). כב. **ובשו"ת** ביאר המהרש"א (בשטמ"ק) כתחילה עלתה במחשבה לבראות שנים כשאר נבראים. וראה שאין הפולמוס מתקיים כיון שהאדם כולו קטנה, בראו אחד על שמנו של הקב"ה שהוא יחיד בעולמו, אולי שיהיה שלום ביניהם כאילו הם גוף אחד. כג. **ועי"ש** שכיאר שגם מ"ד פרנוף, סבר כר' אבהו, וראה בחת"ס שכתב שגם עתה שהזכר והנקבה נולדים כיא לעצמן, אין הקב"ה צר חצי צורה, אלא לעולם זכר ונקבה בראם, ומ"מ יום קדם יצירה הולד כבר מזמין לו בת וזהו כמבואר בסוטה (ב:) אלא שנבראו נסורים ומופרדים, ועכ"פ יש שזוהה להיות לו עזר, והיינו ענין פרנוף שהיא על דעתו ומחשבתו של בעל. ויש שמנגדתו והיא לו לזוב כיון שהיא אינה על דעתו של בעל, ונחקיימו ב' הדעות פרנוף הנכ. ועי"ש שכיאר לפי"ז מה דאיתא במגילה (יג:) לענין ושתי שבא נבוכדנאצר ועשה לה נס. וע"ע בחשרות הרשב"א (מ"ע ס"ק). כד. כך מבואר במגילה (ט.) קלקלים לר"א למה לי. לצניעותא בעלמא.

א. **שכתב** לעולם יהא אדם נזהר שלא להביא עצמו לידי חשד ולא לידי הרהור, הרי אמרו לא יהלך אדם אחורי אשה בשוק ואפי' היא אשתו, ומשמע שאותו הטעם שייך גם באשתו. וראה שם במהרש"א שכתב בדעת הרמב"ם שגם באשתו אסור ללכת אחריה משום איסור שלא ידביל עצמו במשגל עי"ש, וכך מבואר בדבריו (פ"ב מ' פסה"ב) שהאיסור לילך אחרי אשה ואפי' באשתו הוא משום הרהור, ונראה כמלא הרועים (שם) שתמה על רש"י שלא כתי הטעם משום חשד.

שפניו היו לצד ההפוך, ולכן ליכא איסור שהאשה חלך בראש, ושאלת הגמ' היא למעשה כיצד יוכלו לילך, הרי זה הולך למזרח וזה למערב ומי יכריע ביניהם ללכת בראש, ותירצה הגמ' מסתברא דזכר הולך בראש משום גנאי.

העובר אחורי אשה בנהר באיזה אשה מדובר

וכל העובר אחורי אשה בנהר אין לו חלק לעולם הבא. רש"י פירש שאשה היינו אשת איש, ובברכות (פ.) כתב רש"י שגם דברי הגמ' 'נזדמנה על הגשר יסלקנה לצדדין' מיירי באשת איש, וכתב המהרש"א (שם) שרש"י הוכרח לפרש דמיירי באשת איש ולא באשתו, כי אין סברא להכריחו לסלקה לצדדין במקום שהאיסור הוא רק משום גנאי. וראה ביעב"ץ (ברכות פ.) שכתב דראיסור לעבור אחרי אשה בנהר לאו דוקא באשת איש הוא, אלא הוא הדין בפנויה כיון דקמגרי יצר הרע בנפשיה, ומה שכתי רש"י אשת איש הוא משום שדרכה של אשת איש להיות בנהר שיורדת לטבול לטהר עצמה לבעלה, אבל אין דרכה של פנויה לרדת לנהר[ב].

עובר אחרי אשה בנהר היינו דוקא ברגיל בכך

וכל העובר אחורי אשה בנהר אין לו חלק לעוה"ב. התוס' בברכות (פ.) כתבו דהיינו באופן שרגיל בכך לפי שיבא לידי ניאוף וסופו יורד לגהינם, וביעב"ץ שם הקשה שאם ישוב בתשובה ויתחרט, אפי' אם היה רגיל בכך יהא לו חלק לעוה"ב, ואם עבר במזיד ואינו שב ומתחרט, הרי אפי' עשה כן פעם אחת לא יהיה לו חלק לעוה"ב, וצ"ע.

האם גרסינן בגמ' קרא שהלך אלקנה אחר אשתו

אלא מטתה גבי אלקנה דכתיב וילך אלקנה אחרי אשתו. כת' הראשונים[ג] שאין גורסים כן בגמ' שהרי אין פסוק כזה בכל המקרא. אמנם ברש"י (ד"ה אלקנה) מבואר שגרס כן, והמהרש"א בברכות (פ.) מקיים גי'רסא זו עפ"י דברי הילקוט[ד] שהביא את הפסוק דוילך אלקנה הרמתה על ביתו[ה], ומה שכתוב על ביתו ולא אל ביתו משמע שהלך אחרי אשתו שביתו זה אשתו. והמהרש"ל שם תמה היכן מבואר שם שהלך אחריה, ולכך גרס קרא דויקם אִשָּׁה וילך אחריה[ו], והמקשן הבין שמדובר על אלקנה[ז].

אולי מנוח ידע שאסור ללכת אחרי אשת איש

אפי' כי רב נפי לא קרא. הקשה המהרש"א (ברכות פ.)דמנ"ל דאפי' כי רב לא קרא, שמא סבר מנוח שרבקה הלכה אחרי האיש ולא לפני האיש, כיון שכבר נתקדשה ליצחק, ומשום האיסור ללכת אחרי אשת איש לא הלך אליעזר אחריה, אבל כיון שהיה מנוח עם הארץ לא ידע שגם אתרי אשתו אין ללכת משם גנאי. וראה במלא הרועים (שם) שתירץ, שבאמת לא היתה רבקה מקודשת כלל, כיון שהיתה קטנה ואביה לא רצה לקבל קידושין בשבילה ולכך מת בלילה, ואם כן מה שהלך האיש לפניה הוא רק משום גנאי כמו באתרי אשתו[ח]. ועוד תירצו[ט] שאם ידע מנוח שאסור ללכת אחרי אשת אחר, גם באשתו היה צריך להזהר משום החשד שהרי אין הכל יודעים שהיא אשתו.

הטעם שלילך אחורי בית הכנסת חמור יותר מאחרי עבודת כוכבים

אחרי ארי ולא אחרי אשה וכו'. ביאר המהרש"א (ברכות פ.) דהיינו באופן שיש לו ב' דרכים ואין לו אפשרות ללכת אלא באחד מהם,' אם יש בדרך אחד ארי ובשני אשה, ילך אחרי ארי ולא אחרי אשה, ואם יש אשה ועבודת כוכבים, ילך אחרי אשה ולא אחרי עבודת כוכבים, עבודת כוכבים ובית הכנסת, ילך אחרי עבודת כוכבים ולא אחרי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפללים, משום שאחרי עבודת כוכבים גם אם יחשדו בו שעובדה אפשר שהוא עבודת כוכבים בשיחוף, אבל העובר אחרי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפללים ולא יכנס, נראה ככפירה גמורה שכופר במציאות ה', והמאירי כתב אחרי ע"ז ולא אחרי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפללים, מפני שנראה ככופר ופורק עול והרי זה מפורסם במינות יותר מהולך אחורי ע"ז, שאין בה אלא חשש שמא ימשך אחריה.

ביאור מה שפרש אדם מתוה אחר שחטאו בעץ הדעת

ופירש מן האשה מאה ושלשים שנה. הקשה המהרש"א הרי בפסוק נראה שמיד אחר החטא נולדו קין והבל, ותירץ שנולדו בו ביום קודם החטא, ואין מוקדם ומאוחר בתורה[י].

והטעם שפירש מן האשה, כיאר המהרש"א משום שמנודה אסור בתשמיש, ואף שבגמ' במועד קטן (יח:) מספקינן אם מנודה אסור בתשמיש, הכא חמור טפי כיון שהיה מנודה מפי הקב"ה[יא].

והטעם שפירש מאה ושלושים שנה, כיאר הבן יהוידע שהוא כדי לתקן את עון עץ הדעת שהתחיל מן העין דכתיב (בראשית ג ו) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ותקח מפריו, לכן התענה ק"ל שנים כמנין עין, וכיון דנתקנה העין נתקנו כל האיברים, כי העין היא הסרסור לעבירה.

אמרה יונה וכו' הלימוד מזה לדידן

אמרה יונה לפני הקב"ה וכו'. וכי יונה דעה יש בה כדי לומר, ביאר הענף יוסף[יב] שכיון שאנו למדים ממנה נחשב כאילו שמענו מפיה לימוד זה, שטרפה היונה עלי זית בפיה והעדיפה עלים אלו אע"פ שהם מרים על האוכל הטוב שקיבלה מנח, והרי היא מלמדתנו שעדיף לקבל דבר מר מהקב"ה מלקבל דבר מתוק מבשר ודם. והוסיף שהוא לימוד מוסר ודרך ארץ מהיונה שיש לאדם להנות מגיע כפו ולצמצם עצמו במזונות ע"י דחק, כדי להתרחק בכל יכלתו מלהנות מהכריות, שאם מדת היונה כך, ק"ו לאדם הנברא בצלם אלקים שיש לו לבטוח בהקב"ה ולהתרחק מהנאת הבריות. וראה כתי' תת"ס שביאר על העוסקים בתורה שעיקר פרנסתם ע"י אחרים ואינם יכולים לעסוק בסחורה כדי שלא יתבטלו מתורתם, כיצד מותרים בכך והרי שנינו באבות (פ"ד ה) שהנהנה מהתורה בעולם הזה נוטל חייו מן העולם, וביאר שהנאת הבריות מרה לו לעוסק בתורה עוד יותר מזית, שהרי יגיע כפו עדיף אף במרורים כזית, א"כ נמצא שאינו נהנה מהתורה בעולם הזה, אבל באמת מי ששמח במתנות הללו בודאי נוטל חייו מהעולם.

מדוע דווקא כשנשמעין הד"ת בלילה אינו נחרב

כל בית שנשמעין בו ד"ת בלילה שוב אינו נחרב. כת' רש"י שלכך נקט לילה משום שאז הקול נשמע למרחוק. והעיני שמואל כיאר שמבואר בגמ' בב"ק (פ.) שבית שנחרב הוא משום המזיקים, ועיקר שליטתם של המזיקים הוא בלילה, [ובזמן אין צריך שמירה מפני המזיקים], ולפנינן בגמ' בברכות (ה.) שכל העוסק בתורה מזיקין בדילין ממנו, ולכך בית שנשמעין בו ד"ת בלילה אין כח למזיקין לשלוט שם ואינו נחרב[יג].

ביאור הפסוק ולא אמר איה אלוקי עושי וכו'

שנאמר ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה. ביאר רש"י לא הוצרך להתאונן ולומר איה עושי והריני חרב, מי שנותן זמירות של תורה בלילה. והריטב"א כיאר שזה שייך לפסוק המובא קודם (איוב כ"ה י) כי רצץ עוב דלים, כלומר רצץ ביהמ"ק ומעונתם, ומדוע, משום ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה[יד].

ביאור לשון נותן זמירות בלילה

נותן זמירות בלילה. הטעם שנקט לשון נותן ולא לשון אומר זמירות בלילה, כיאר הבן יהוידע ע"פ הקדמונים שחילקו את הימה לח' שעות לשינה, ח' לעסק התורה, וח' למלאכה ומשא ומתן[טו], והעוסק בתורה ח' שעות בלבד שזה החיוב המוטל עליו, לא יספיק להגן עליו בעולם הזה שלא יחרב ביתו, ולכן אמר הפסוק נותן זמירות בלילה שהוא משון מתנה שנותן יותר מהחיוב המוטל עליו ולומד בלילה, אז יגין עליו שלא יחרב ביתו.

מה לומדים מהפסוק כל הנשמה תהלל יה

שנאמר כל הנשמה תהלל יה. רש"י פירש שזה השם שכל הנשמה כולה ראוי להשתמש בו. והר"ח[טז] פירש שהאות מם של הנשמה הוא בדגש[יז], והוא מלשון שממה וחורבן[יח], כלומר משנעשית ארץ ישראל

ב. ועי'י"ש שכת' דלישנא דגמ' אחורי 'אשה' אינו לאפוקי פנויה, אלא אורחא דגמ' לומר אשה על נקבה. ג. תום' ברכות (פ.), רשב"א, ריטב"א, ר"ן. ד. סוף שופטים. ה. שמואל א' ב' י"א. ו. (שופטים י' ט'). ז. וראה שם במהרש"ל שכתב שלכן שינה בגמ' את לשון הפסוק, כדי לומר שמדובר באלקנה, אמנם ע"י"ש שזה הוא נגד המפרשים שאמרו שפילגש בנבעה היה בתחילת ימי השופטים. ח. וכן מבואר בגאון יעקב שתי' שכיון שהם היו פגרות הרי כאשתו. ט. המלא הרועים וכן הבן יהוידע. י. ככו שמבואר בגמ' (ב"ר י"ח:) יא. וכן מבואר להדיא ברש"י על התורה (ד' ה) מכך שכתוב והאדם ידע את חוה, ולא ידוע אדם, מוכח שכבר נולדו קודם. יב. ועי' בפיון יעקב שהק' שהרי מבואר שם (סוף סו:) שמנודה לשמים הוא קל יותר, ותי' שאולי י"ל שאדם הראשון שחטיר גדול היה החמיר על עצמו. יג. כוכבא בעין יעקב. יד. כעי"ז כיאר הבן יהוידע, וראה מה שפי' לקמן על הפסוק נותן זמירות בלילה. טו. עיי' ברי"ף בעין יעקב שהקשה לפי' רש"י, שהרי ר' יומיה ריבר על בית שנשמעין בו ד"ת, והפסוק מדבר על האדם הלומד תורה, ועל פי' הריטב"א הקשה, שתיבר כ' פסוקים הרחוקים זה מזה, ועי"ש מה שביאר בארוכה. טז. המלא הרועים סימן, אז תישן, אז תצליח, אז תשכיל, שכל אז הוא כמנין ח'. יז. הובא גם בתוס'. יח. כך כיאר הריטב"א. יט. ככו שכתוב (תהלים קמ) הארץ הלזו נושמה.

שממה מהללים את הקב"ה רק בשם יה, והמהרש"א פירש עוד ע"פ דברי הגמ' (מה ג:) אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, וזה כוונת הכתוב כל הנשמה דהיינו כל זמן שהנשמות עדיין בגוף ולא כלו, תהלל יה בשם חסר, ורק אחר שיכלו הנשמות בגוף יהללו בשם מלא.

נתברכו שכיניה. הקשו הראשונים[ב] הרי איתא בתורת כהנים (פרקתזריע פ"ה) על הפסוק ושממו עליה אויביכם הישבים בה, שזו היא מדה טובה לישראל שאינה טוענת פירות[ג] בשעה שאין ישראל שרויים על אדמתם, וכאן מבואר שהיו מטעי כרמים גם כשגלו ישראל. ותירצו שכאן נתקללה רק שומרון ונעקרו בניה מאדמתם אבל בני יהודה שהיו שכיניה נשארו בארצם, ובקרא מיירי כשתחרב הארץ ויגלו לבבל שאז לא תהא הארץ ראויה אף לשרות וכרמים. ותוס' תירצו עוד שאמנם אינה מוציאה פירות כמו בזמן שהיו ישראל בארצם, אבל עדיין יש בה כרמים שמתברכים על ידם שכיניה.

יט.

דמיון המתחייב מיתה למקום למקריב קרבן

ולא עוד אלא שדומה לו כאילו מקריב קרבן וכו'. ביאר המהרש"א שכל מביא קרבן צריך שידמה בנפשו שהוא היה ראוי להריגה זו[ד], אלא שהתורה חסה עליו שבהמה תהיה תחתיו לקרבן ולכפרה, ולכך זה שכבר נתחייב הריגה למקום א"כ הוא נעשה קרבן וכפרה על עצמו, וכן דברי הגמ' בסמוך שבוכיין ומורידין דמעות כמעיין של שיחין, היינו שאותם דמעות עולות לפניו במקום הנסכים הבאים עם הקרבן.

פירוש שהולכים ושושעים לעולם

שפושעים והולכים לעולם. הריטב"א הביא את פי' המדרש[ה] שהם נדונים כשלג ובאש וכשיוצאים מדין השלג נותנים ממנו קצת כדי להצטנן בו בדין של אש, ואומר להם הקב"ה[ו] לא די לכם מה שנגבתם בעולמכם שאתם גונבים גם כאן[ז], ולפי פשוטו ביאר הריטב"א שנשמותיהן אפי' לאחר מיתתן אינן חוששות לעצמן מפני שהולכות לאבדון.

וכתב המאירי לעולם לא יהא אדם בוטח אחר עונשיו של הקב"ה, אלא יהא מצדיק עליו את דינו ויהא משבח את השם על ישור משפטיו.

ולא עוד, אלא שיהא דומה בעיניו כמי שמקריב קרבן, וכל מי שעושה כן אף בשעת מיתה מכפר, ועליהם אמרו פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהם. ואם בוטח בייסוריו ומת לו בביעוטו אין לו כפרה עולמית ועליהם נאמר בפגרי האנשים הפושעים בי, שפשעו לא נאמר, אלא הפושעים והולכים שאפילו בפתחה של גיהנם אין חוזרים בתשובה.

ולא מבשקר ליה. כתוס' ר' פרץ הביא[ח] דאלו ערלות של בנים קטנים שמחו קודם שנימולו, שנוטלים אותם מהם ומחברים אותם למי שבא על הגויה, וכתב שלכך נהגו הנשים לחתוך ערלתם קודם שיקברו אותם.

כיצד יתמלאו הריקנים ברוב מצוות כל כך

שאפי' ריקנין שבך מלאין מצוות כרמון. הכן יהוידע ביאר ע"פ מה שאמרו רבותינו שכל המזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, ולכן כשעושה עם הארץ מצוה אחת בזריזות ושמחה ילמדו אחרים ממנו, שאם עם הארץ כך שמח כמצוה ק"ו אנחנו, נמצא שהוא מזכה את הרבים ונעשה מלא מצוות כרמון.

ביאור הדמיון לרימון

מלאים מצות כרמון. ביאר הכן יהוידע שהדמיון לרימון הוא שרימון חלוק להרבה חלקים וכל חלק מחוברים כמה גרעינים של הפרי, כן תורה יש בה הרבה מצות, ויש מצות הרבה שמחוברות למצוה אחת וכמו חג הסוכות ופסח שיש כהם מצוות הרבה.

מה ילפינן ממה שיש ג' פתחים לגיהנום

שלשה פתחים יש לגיהנם א' במדבר וא' בים וא' בירושלים. כתב המהרש"א דהיינו שיש לגהינם פתחים בג' חלקי עולם: מדבר ים וישוב שהם כלל העולם, ללמדנו שאין אדם יכול להסתתר מדרכו של גהנם שהרי בכל מקום מכון פתחה של גהנם כדי לקבל את הרשעים[ט]. וראה בתוס' שביאר ע"ד הרמז שג' פתחים לגיהנם הם הקנאה והתאוה והכבוד שמוציאים את האדם מן העולם והם הג' פתחים שמוכילים לגיהנם, הקנאה היא התחרות והמחלוקת, והיא מכונה הפתח של הגיהנם במדבר כיון שהקנאה גורמת פרוד יושוב בני אדם וגורמת לעולם להיות מדבר, התאוה היא ההיפך מזה שהיא ההתחברות בין אנשים לתאוה והיא מכונה הפתח שבישוב, והכבוד נמשל לגלי הים[י] ההומים והיא המכונה הפתח שבים. ובספר ענף יוסף[יא] כתב שאלו ג' פתחים מרמז לג' דברים שהם סיבות והכנה לגיהנם, פתח אחד במדבר מרמז לעון המחלוקת שהיה במדבר במחלוקתו של קרח, וזו ראיית הגמ' מהפסוק וירדו הם וגו'. ופתח אחד בים מרמז לחטא של יונה שהוא על מי שיכול להוכיח ואינו מוכיח. ופתח אחד בירושלים מרמז לעונות שנעשו בירושלים דכתיב (ישעיהו ג ח) ירהבו הנער בזקן.

האם הגיהנם עומד בירושלים

אשר אור לו בציון זו גהנם ותנור לו בירושלים זו פתחה של גהנם. הקשה המהרש"א שהרי מבואר בגמ' תענית (ה.) שהעולם הוא א' משישים מגן עדן וגן עדן הוא א' משישים מגהנם, וא"כ לא יתכן שהגהנם כולו נמצא בציון, וחי' שפשטות הפסוק מדבר על שריפת חילו של סנחריב. שישרף חיל סנחריב מלך אשור באור הבא לציון מן הגהנם[יב]. ומשום שכפל הפסוק ותנור לו בירושלים' דרשו שזו פתחה של גהנם. והכן יהוידע ת"ל שהגיהנם הוא מקום רוחני ולכך יתכן שמקומו בציון ואעפ"כ אינו תופס שם מקום'. אמנם נראה שבאמת לא היה הגיהנם בציון שהרי בצפון העולם הוא עומד"[יג], אלא מה שאמר הפסוק אשר אור לו בציון, היינו שהגיהנם נמצא במקום מצוין וניכר, וזה בצפון העולם[יד] כ"כ הכן יהידע.

מה הם ז' השמות של גיהנום

ז' שמות יש לגיהנם. ביאר המהרש"א שז' שמות הם ז' מדורי גהנם[טו] לדרן בהם את הפושעים כד' צורות כפי חטאתם, והשביעית נקראת ארץ התחתית ע"ש שהיא הדיוטא התחתונה בגהנם, וכן ביאר הגאון יעקב שכל שם של מדור הוא ע"ש הדין של אותו מדור, לכן גיהנם ותפתה אינם שמות נפרדים כיון שהם לא ע"ש הדין, אלא שמות כללים של הד' מדורים שהם על עסקי עריות ועל המתפתה ביצרו, וכן עלוקה[טז] הוא רק כינוי לגהנם שכמו שעלוקה מתאוה למצרץ דמו של אדם כן גהנם מתאוה לבלוע ולאכול את האדם באשו. והכן יהוידע כתב לבאר שהז' שמות שניתנו לגיהנם הם ללמדנו שלא ניתן הגיהנם לנחלה אלא לאומות העולם שיש להם רק ז' מצוות בני נח, אבל לישראל שיש להם תרי"ג מצוות לא ניתן להם בתור נחלה [להיות שם לעולם] אלא אף אם ירדו שם יעלו אח"כ.

מדוע יש לגן עדן רק פתח אחד

גן עדן אמר ר"ל אם בארץ ישראל הוא בית שאן פתחו וכו'. כת' המהרש"ל משמע שהיה להם קבלה בידם שיש לגן עדן רק פתח אחד. מכך שלא אמרו שיש פתח בכולם[יז]. והטעם שיש לו רק פתח אחד, מפני שלא רצה הקב"ה לגלות סוד של גן עדן כדי שיעבדו את השם יתברך באמונה ולא כדי לקבל שכר שזו היא מדה גרועה, אבל לגיהנם עשה הרבה פתחים ונתן לו כמה שמות תואר כדי להטיל אימה יתירה שיעבדו את השי"ת מיראה, ואולי מתוך כך יבואו לידי אהבה. והענף יוסף כתב שלגן עדן די בפתח אחד משום שהוא רק א' משישים מגיהנם[יח].

ב. תוס'. תוס' הרא"ש, תוס' ר' פרץ. ג. וראה כרש"י על התורה (ויקרא כו לג) שפירש זו היא מדה טובה לישראל שלא ימצאו האויבים נחת רוח בארצם שתהא שוממה מיושביה, ולפי"ז לא קשה קושיית הראשונים.

א. עיין כרמב"ן עה"ת ריש פר' ויקרא. ב. מסכת גהינום, מובא גם בתוס' ר' פרץ. ג. בתוס' ר' פרץ מובא שהמלאכים אומרים להם. ד. וראה בפכתב מאליהו ח"א על נושא נהנה (פמיד ל"ל) שפביא את המאמר הזה ממס' גהנם, וישראל האם אפשר שימשיכו לחטוא אחר יחדעם את עונשי הגהנם, והאם יש שם בחירה המאפשרה את הגזילה, ע"ש מה שהק' עוד, וביאר שהגהנם אינו סתקן ואינו מלמד את הטוב כלל, אלא הוא מכלה את הרע. וכל זמן שישנו עדיין רע שצריך לכלותו עדיין הוא עתיד להתקיים. ה. בשם אלפא ביתא דר' מכיר, וכן מובא בפרדס רבה (מלחשת פה ח"ב). ו. על דרך מה שכתוב בתהלים (קמ"ג י) אנא אלך מרוחך ואנא מפניך אברח אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך. ז. כמו שפצינו בברכות (ג.) שהיושב בעריבה [סעודה] שם טוב יצא לו כי הוא סימן לכבוד, וכן בתהילים (ט"ו) גאוה הים. ח. מובא בעין יעקב. ט. כך מובא בעין יעקב. י. כשם שפבואר (ישעיהו ס"ל) שאהרן וכהיכים בנוס היו עומדים. יא. כ"כ בשם האר"י. יב. עי' בשער הגמול לרמב"ן (פרשת נ) שכבאר ואח בארוכה. יג. עיין בתוס' (ב"ב ע"ה ע"ב). יד. והבהרש"א כת' שלא היה נראה להם שיש לג"ע כמה פתחים. כיון שלא מצינו מפורש כן בפסוקים כמו שמצינו לגבי גהנם. טו. כך מובא בעין יעקב. טז. וכן ביאר התוס' ר' פרץ.

שדין המשנה קשורות ולא מותרות הוא רק לדברי ר' יהודה"י אבל לר' מאיר אין צריך שיהיו קשורות ולפי"ז נפרש את המשך המשנה אחת, נכנסת ואחת יוצאת שהוא לדברי ר' מאיר, שלשיטתו השיעור הוא פרה אחת נכנסת ואחת יוצאת, ולכך פירשה הגמ' שכונת המשנה אחת נכנסת ואחת יוצאת, שרבקה אחת נכנסת ורבקה אחת יוצאת, והפרות עצמן צריכות להיות קשורות לכו"ע.

והשפת אמת ביאר שהו"א שהמלה אחת משמשת בלשון בין, דהיינו שאחת נכנסת ואחת יוצאת פירושו בין שהרבקה נכנסת ובין שהרבקה יוצאת כי יתכן שיהיו מרווחים בכניסתם יותר מביציאתם או להיפך, לכן פירשה הגמ' שאין כוונת המלה אחת ללשון בין, אלא שהשיעור הוא רבקה אחת נכנסת ורבקה אחת יוצאת.

האם צריך להרחיק בשיעור ב' אמות מכל צידי הבור

כמה ראשה ורובה של פרה שתי אמות. כתב רבינו יהונתן"י שאין צריך להרחיק הפסים מן הבור בשיעור ב' אמות מכל צידי הבור, אלא יוכל לקרב הפסין לבור מצידו האחד וירחיק רק מצידו השני כדי שיהיה לפחות שיעור ב' אמות ששם יוכל להשקות כהמתו. אמנם הקרן אורה"י כתב שמפשטות לשון המשנה נראה שצריך שיעור של ראשה ורובה של פרה שיפרש את הברייתא לעיל, אלא הגמ' היא שפירשה את הברייתא ע"פ דברי רב פפא, ותלו את הפירוש בו כאילו הוא אמרו[1].

ביאור ספק הגמ' אם מועיל הארכת הדיומדין

האריך בדיומדין כשיעור פשוטין לר"מ מהו. רש"י פירש דבמקום שהריוח היכר ביניהם וע"י הוספת הפשוטין הרי היכר אך בהארכת הדיומדין לא ניכר[2]. וביאר הר"ן שכשמוסיף פשוטין מוכח שעושה כן כדי למעט את הריוח שלא יהיה פירצה יותר מי' אמות, משא"כ ע"י הארכת הדיומדין יבואו לטעות ולומר שאורך הדיומדין אינו מדינא, ויבואו להתיר פסי ביראות אף באופן שיש ריוח יותר מי' אמות בין הדיומדין[3]. והרשב"א והריטב"א פירשו שהוספת הפשוטין עדיפה מהארכת הדיומדין כיון שברוב המקרים מיעוט על ידי הוספת פשוטים גורמת שהאויר הפרוץ הוא מועט יותר מעל ידי הארכת הדיומדין שיתכן וישאיר ריוח ביניהם כשיעור י' אמות מצומצמו[4]. ואף שבמקום שהריוח בין הדיומדין הוא רחב כ"כ עד שע"י הארכת הדיומדין כדי שלא יהיה בריוח יותר מעשר אמות יהיה העומד מרובה על הפרוץ, ודאי שהארכת הדיומדין עדיפה דאז הוי מחיצה גמורה לכו"ע[5], אלא דזה לא שכיח שפסי הביראות יהיו רחבים כל כך, ולכן תיקנו לר"מ להוסיף דוקא פשוטין בכל אופן אף כשהריוח יהיה רחב הרבה עד שעל ידי שיוסיף בדיומדין יהיה העומד מרובה, דלא פלוג רבנן[6].

והת"ס כתבו דספיקו של אביי הוא רק במקום שגם ע"י הארכת הדיומדין ישאר הפרוץ מרובה[7], ואז הוספת פשוטין עדיפה משום דאיכא היכר טפי', אבל במקום שע"י הארכת הדיומדין יהא העומד מרובה ודאי דהארכת דיומדין עדיפא.

ומברת הצד דמהני הארכת דיומדין לר"מ, כתב הרשב"א שעדיף כך משום דזימנין שיהיו הדיומדין מחיצה גמורה כגון שהריוח הוא רחב הרבה עד שע"י הארכת הדיומדין יהא העומד מרובה על הפרוץ.

ולפי צד זה ביאר הרשב"א דמה שנקט ר"מ במשנה פשוטין אף שמועיל גם הארכת הדיומדין, הוא לקולא שאין צריך לטרוח להאריך בדיומדין. והר"ן כתב שר"מ חידש דמהני גם הוספת פשוטין ואין אומרים אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה"א.

מסקנת הסוגיא לדעת ר"מ

ה"נ מסתברא מדקתני ובלבד שירבה בפסין ש"מ. כתב הרשב"א שמסקנת הגמ' כלישנא בתרא, שלפי לשון זה אין צורך לשבש את לשון המשנה ולומר תני עד שירבה פסין, משא"כ ללישנא קמא[1]. ולכך להלכה לדעת ר"מ שמועיל הוספת פשוטין, כ"ש שמועיל להאריך הדיומדין דיעשה דוקא פשוטין, דפסק כלישנא קמא[2], וכן משמע בר"ח.

ביאור ספק הגמ' לדעת ר' יהודה

יותר מי"ג אמה ושליש לר"י מהו פשוטין עביד או דיומדין מאריך. בביאור ספק הגמ' מצינו בראשונים ג' ביאורים: א. רש"י פירש שספק הגמ' הוא אם צריך דוקא הוספת פשוטין ואין מועיל הארכת דיומדין, שבהוספת פשוטין איכא היכר[1], או שצריך דוקא שיאריך בדיומדין ואין מועיל להוסיף פשוטין, שאם יוסיף פשוטין אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה. ב. הרשב"א[2] פירש שספק הגמ' הוא אתר דמסקינן שלר"מ יכול להאריך בדיומדין וגם עדיף לעשות כן, האם לר"י שלא הזכיר פשוטין צריך דוקא שיאריך בדיומדין [דעדיפי], או שיכול גם להוסיף פשוטין כדעת ר"מ. ג. הר"ן ביאר [לשיטת הרמב"ם והרי"ף] שב' הספיקות חד הם אם צריך דוקא הוספת פשוטין או שאפשר גם להאריך בדיומדין אלא שבספק ראשון נסתפקו לר"מ והכא נסתפקו לדעת ר"י[3].

ביאור ראיית הגמ' לספק זה

ואם איתא זו מחיצה וזו מחיצה מבטי ליה. הראשונים ביארו[1] דכיון שאירי בבור שגדול יותר מבית סאתים, כשיאריך בדיומדין הוי מחיצה גמורה כיון שהעומד מרובה על הפרוץ, ועל כרחך ממה שאמר ר"י שאירי בבור שגדול יותר מבית סאתים, משמע דאין מחיצה בדיומדין.

ולשיטת הר"ן [ולהרמב"ם והרי"ף] דפשיטא שיכול להוסיף פשוטין וספק הגמ' הוא אם יכול גם להאריך בדיומדין, כיאר הר"ן שהראייה

---

1. שכוונת שאפשר שיהיה ריוח בין הפסין עד י' אמות ושליש, ולשיטתו צריך שאפשר אלו יהיו מצומצמות. אבל לר"מ דס"ל שאסור שיהיה בין הפסין ריוח יותר מי' אמות הוי מחיצה גמורה אף כשהריוח שאי"צ מצומצמות. יח. **בתוי"ט** הפרק (יא:ד"ה ומשני). **ולשיטת** רש"י שהכין כדעת רבינו יהונתן שאם הקריב הפסין לבור מצד אחד לשיעור של פחות מב' אמות, צריך שירחיק מצידו השני כנגד זה יותר מב' אמות כדי שיהיה כסך הכל י' אמות, ואפשר מדוע צריך שירחיק יותר מב' אמות, אכתי מלשונו של רבינו יהונתן בהמשך דבריו נראה שאפשר לקרב מצד אחד ופחצד השני להרחיק רק שיעור ב' אמות עיי"ש. כ. **ובן** הוכיח הגאון יעקב מדברי הגמ' ופ"ז בבור ש"מ בגאון יעקב הקשה כיצד מוכח מדברי רב פפא לחדק כן את הברייתא, הרי את השיעור דעדן גם ללא דברי רב פפא שהרי הברייתא עצמה פירשה השיעור, והקושיא היתה ללשון הברייתא "כשלוש עשרה וכארבע עשרה" לא מכוון, וזה לא נתבאר בדברי רב פפא. ע"ש. ד. **ראה** בריטב"א שהקשה דאין דין פשוטין שדין היכר אלא רק כדי למעט את הריוח שלא יהיה יותר מי' אמות, ומה לי אם ממעט ע"י הוספת פשוטין, ומה לי אם ממעט ע"י הארכת הדיומדין. ה. **ובן** כתב בתוס' ר' פרץ דהוי היכרא טפי למעט אויר הפירצה, ומשמע שלמד כרש"י וכביאור הרן. וראה בקרן אורה שגם ביאר כן לפי' רש"י וכן הביא מהירושלמי. וכן ביאר הגאון יעקב שאין היכר ע"י הארכת הדיומדין, שיאמרו דכמו שהתירו פרוץ מרובה ע"י דיומדין אף שבעלמא צריך דוקא עומד מרובה, כמו כן התירו גם פירצה יותר מי' אמות בהארכת הדיומדין, והארכת הדיומדין לאו דוקא הוא, עיי"ש. ו. **ובר"ח** הקשה שלא מצינו בשום מקום שיש הפרש בין ריוח של י' אמות לפחות מי' אמות. ז. **עיין** בדשב"א שהאריך לפרש שבאופן שהבור רחב יד' אמה ועשה לו דיומדין ע"י שהרחיק עוד כ' אמות מכל צד לראשה ורובה של פרה והוי הריוח כא' אמה, אם יעשה סמר אחד דיומד אמה ומצד השני יאריך הדיומד לי' אמות, יהא העומד מצד אחד י' אמות וישאר פירצה י' אמות והוי עומד כפרוץ התשיב מחיצה לרב פפא לעיל (יט:) ומשום שכאשהו זה הוי העומד מרובה על הפרוץ, ודאה עוד בריטב"א ובר"ן הובא בדי"ח (66) משום שכאשהו זה הוי העומד מרובה על הפרוץ, ודאה עוד בריטב"א ובר"ן שביארו דין באורבה. ח. **כן** ביאר הר"ן. עיי"ש. ט. **וב"כ** בגאון יעקב דבאופן שע"י הארכת הדיומדין יהיה העומד מרובה על הפרוץ לא נסתפק אביי כלל בין דהוי מחיצה גמורה, עיי"ש. י. **והיינו** כפירוש רש"י דהוספת פשוטין עדיפה משום היכר. יא. **וב"כ** רש"י לקמן בספק הגמ' לר"י אם צריך הארכת דיומדין או הוספת פשוטין, דהוספת פשוטין גורעת משום "אתי אוירא למשנה משובש, אלא שוודי כתוס' המשנה עד שירבה בפסין, שירבה פסין, וכן באתנו בביאורי הפשט. יג. **ואף** שפסק הרמב"ם כרש"י שפי' ריוח של י"ו שלישי אין צריך הוספת פשוטין, וכאן אירי לר"י, נראה דס"ל שאם למסקנה הסוגיא מועיל לר"י להאריך בדיומדין, היה צריך להיעיל גם לר"י כמו שכתבו הרשב"א והריטב"א. יד. **והדיומב"א** הקשה שהרי למסקנה הגמ' לעיל אפי' לר"מ שקט להיה הוספת פשוטין מועיל גם הארכת דיומדין, וכ"ש לר"י שלא נקט דין הוספת הפשוטין, וראה מה שכתב ע"ז הגאון יעקב, ובתוס' ר"ן משמע שלמד כפירוש רש"י. אמנם להצד שמועיל הוספת פשוטין כתב דיהא הדין לר"י כמו לר"מ, דאם העומד מרובה הרי מהיצה גמורה, והר"ן כתב שמעלת הארכת הדיומדין הוא משום דלא שייך לומ"ל עליהם אתי אוירא ומבטל ליה משא"כ בהוספת פשוטין, וכפי' רש"י. טו. **וראה** כר"ן שביאר דלא מצי הגמ' להביא ראיה לר"י מלשון המשנה "ובלבד שירבה בפסין" כמ"ש שהביאו לר"מ, שהרי ר"י גופיה נחלק על דין זה. יז. **רשב"א**, ריטב"א, ר"ן, תוס' רבינו פ"ח, ובתוס' (יא: ה"ה) משמע דהוא דומיא דיור וסהר דהוי עומד מרובה ע"י במהרש"א.

היא ממה שלא ענה ר״י לחכמים על אופן שמאריך בדיומדין, ועל כרחך שדוקא פשוטין יכול להוסיף יט.

ולשיטת הראשונים יט דספיקו של אביי הוא אם יכול גם להוסיף פשוטין ופשיטא שיכול להאריך בדיומדין, ביאר הר״ן שראית הגמ׳ היא ממה שר״י ענה ׳ואלו פסין׳ דמוכח שאפשר גם להוסיף פשוטין ואף רכ״ש שאפשר להאריך בדיומדין ועל זה לא תירץ ר״י כלום, מ״מ כיון שאפשר להוסיף גם פשוטין, אין להתיר הארכת דיומדין יותר מהשיעור שנתנו להוספת פשוטין, שלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין כ.

מדוע אי אפשר לפסוק ספק זה ממשנתנו

זו מחיצה יוו מחיצה ביבעי ליה. כגאון יעקב ביאר דמה שלא הביאו ראיה ממשנתנו שר״י לא התיר פסי בירואות ביותר מבית סאתים, ואם לר״י מארך בדיומדין הוי עומד מרובה והוא כמחיצה גמורה כא, ואם אפשר לומר דהטעם הוא שפסי בירואות לר״י אינם נחשבים מוקפים לדירה, ועוד דכיון שפרצותיהן ב״ג אמה ושליש לא התירו יותר מבית סאתים [וכמו שחי׳ אביי לרבה]. אבל בבבריית׳א שאמר ר״י ׳זו מחיצה ואלו פסין׳ מוכח שמועיל פשוטין, ואפילו הכי דחה אביי שיאלו פסין׳ היינו תורת פסין שפרצותיהן ב״ג אמה ושליש.

האם מתיר ר״י פירצה יותר מעשר בכל גוזני

זו תורת מחיצה ופרצותיה בעשר. הקשו הראשונים כב דלדעת רבי יהודה למעט, וא״כ למה אמרו כאן דלר״י פרצותיה בעשר. ותירצו שמה שהתיר רבי יהודה פירצה רחבה יותר מעשר אמות, היינו באופן שיש למקום המרקף ב׳ מחיצות שלימות מב׳ רוחות כעין מבוי המפולש שאז לר״י נעשה המקום רשות היחיד דאורייתא (כמנחת לקמן כג.) ורק מדרבנן בעינן לחי או קורה מכאן ומכאן, אבל במקום שאין לרשות כ׳ מחיצות שלימות, דהיינו שגם כאותם ב׳ מחיצות ישנם פירצות רחבות יותר מי׳ אמות, גם לר״י לא הוי מחיצה כג, ורק בפסי בירואות התירו אפילו כשהפירצה רחבה מי׳ אמות משום עולי רגלים כד.

מסקנת ההלכה בספק זה

כתב הרשב״א והריטב״א דלמסקנא כיון שרבה פשט לאביי שאפשר להוסיף פשוטין, מסתבר שכן הלכה שאפשר גם להאריך בדיומדין וגם להוסיף פשוטין כה, ואף שאביי רחה את הראיה דחייה בעלמא הוא. ועוד שלרבה יצא דר״מ ור״י לא נחלקו ולכו״ע מעיל הארכת דיומדין והוספת פשוטין, וכל שאפשר למעט בפלוגתא עדיף. אמנם הר״ן כתב דכיון שלא נפשט הספק בגמ׳, ראוי לומר לדעת ר״י שצריך דוקא להאריך בדיומדין ולא להוסיף פשוטין כו, דבספק מחיצות אזלינן לחומרא. ולשיטת הרמב״ם והרי״ף [שנתכאר לעיל] כתב הר״ן דכיון שלא נפשט הספק כז אזלינן לחומרא שאפשר רק להוסיף פשוטין ולא להאריך בדיומדין כח. אמנם בגאון יעקב נסתפק לשיטת הרמב״ם אם מועיל גם להאריך בדיומדין, וכתב שכיון שמדאורייתא ודאי אין חילוק בין פשוטין לדיומדין, הרי ספק דרבנן ואזלינן לקולא.

כיצד מחשיבים תל המתלקט למחיצה

תל המתלקט עשרה מתוך ארבע. ממה שצריך לומר בחל דין רואין שיש בתוך התל, וכלומר שאם היינו חופרים מסביב לתל ומישרים את שיפועו היה נשאר מחיצה דקופה בגובה כ׳, אמנם החזו״א (פ׳ קפ״ט) דחה את דבריו וביאר שתל המתלקט הוא כמחיצה שנכפפה שאם בכפיפתה מתלקט כי מתוך ד׳ נחשב השיפוע עצמו למחיצה.

ובחי׳ הגר״ח (סוכה פ״ב ה״ט) כתב שתל המתלקט הוא כצירוף הרכה חלקי מחיצה שאנו רואים התל כאילו הוא עשוי כמדרגות ויש כאן הרבה מחיצות עומדות קטנות סמוכות זו לזו, ואם הם מתלקטים כי טפחים מתוך ד׳ אמות מצטרפים למחיצה אחת בגובה עשרה טפחים כי.

צורת מדידת תל המתלקט

תל המתלקט עשרה מתוך ארבע. רש״י פירש שכשמאריך שיפוע לד׳ אמות אלו בקרקעית התל, [שכשימדוד ד׳ אמות בקרקעית התל באורכו יהא גובהו במקום שכלו הד׳ אמות עשרה טפחים], או שמודדים בשיפוע לאורך וגובה התל. בגאון יעקב ובשו״ת מהרלב״ח (סי׳ יט) כתבו שמודדים בשיפוע התל, וכך דייק בלשון רש״י והריטב״א. וההזו״א (כלאים סי״ג אכ״ג) כתב שמודדים הד׳ אמות בקו ישר בקרקעית התל, וכן דייק המרכבת המשנה (שבת פי״ד ה״ו) בשיטת הרמב״ם כא, וראה בשפת אמת (שבת ק.) שנסתפק בדבר.

כ.

מהות דיורין האוסרין

חצר שראשה נכנס לבין הפסין מהו יכו׳. מכאן הוכיח החזו״א (סוף סי׳ קיד סק״ג) דאי״צ קנין ממון כדי שיאסרו הדיורין אלא די שיחשב שיש דיורין שם בכדי שיאסור, שהרי בפסי בירואות אין לעולי הרגלים שום קנין במקום שבין הפסין.

האם הספק הוא לענין שלטול לצורך הכהמה דוקא או גם לצורך האדם

מהו לטלטל מתוכה לבין הפסין. בגמ׳ לקמן (כ: - כא.) מבואר דלא הותרו לטפס ולירד לטפס ולעלות לא התירו לו, ובבירואות רחבים שאין אדם יכול לטפס בהם, התירו לו לדלות משם מים. וכתב בתוס׳ דבינו פרץ דספקו של אביי ׳מהו לטלטל מתוכה לבין הפסין׳ לפי הגמ׳ הנ״ל הוא רק לענין למלאות מים לבהמה, שהרי לא הותרו פסי בירואות אלא לבהמות עולי רגלים כב. אמנם התוס׳ (כא. ד״ה מתיב) כתבו דאחר שעושין הפסין לצורך הבהמות, מותר גם לאדם לדלות משם לכתחילה, ולפי״ז ספק הגמ׳ בחצר שראשה נכנס לבין הפסין איירי גם לצורך אדם. והרשב״א כתב דספק הגמ׳ איירי בבירואות רחבים שאין אדם יכול לטפס בהם, שהותר לעשות להם פסין בין לצורך בהמה כגון דלי וכלי לשתות בו, בין לצורך אדם כג.

הטעם דאין עולי הרגלים נחשבים דיורין

א״ל מותר. כתבו הריטב״א והר״ן דהטעם הוא שתשמיש עולי הרגלים אינו מחשיבם לדיורין, שאינו אלא לפי שעה ואינם קבועים. ואף שלר״מ לדירה ד, מ״מ אינם נחשבים דיורין להחשב כרשות אחרת לאסור לטלטל מהחצר לבין הפסין, וכמו שמצינו בבית שער אכסדרה ומרפסת דמבואר לקמן (כה:) שהדר שם אינו אוסר לטלטל משם לחצר משום שאינו נחשב לדירה, אף שודאי חשובים מקומות אלו מוקפים לדירה (תוס׳ רבינו פרץ).

גזירה שמא יאמרו עירוב מועיל לבין הפסין

אמר רב הינא שתים אסורין ואפילו עירבי וכו׳. בביאורי הפשט הבאנו החצירות לבין הפסין אך מחצר לחצר לא ואפילו עירוב דרך בין הפסין לא מועיל לכך, ומשום כך גזרו אפילו בעירבו ע״י פתח שביניהם. ודעת הריטב״א דכשלא עירבו אסורים מעיקר הדין לטלטל משום דחצר זו אוסרת על זה, שבני החצירות נחשבים לדיורים בבין הפסין, כמבו׳ הנאסר ע״י שפתוחין לו שתי חצירות.

יח. ובכך מיושב מה שהקשה התוס׳ ד׳ פרץ שאילו ר״י דיבר דוקא במקרה שעשאה פשוטין.

יט. **רשב״א**, ריטב״א, ר״ן. כ. **וכריטב״א** כתב דכיון שאפשר גם להוסיף פשוטין פשיטא שלא תהא כאן מחיצה, ומשמעות דכריו דמשום גזירה שמא יוסיף פשוטין אסר ר״י ביותר מבית סאתים אפי׳ אם יאריך בדיומדין, שמא יבוא להתיר גם ע״י הוספת פשוטין. כא. **וראה** עוד בדברי המהרש״א על התוס׳ (כ״ה ע״ב). כב. **רשב״א**, ריטב״א, ר״ן ותוס׳ ר״ת. כג. **וראה** שם שהביאו ר״ה ראיות שגם ר״י אינו מתיר פרצה יותר מעשר ועי״ב דמה שהתיר ר״י לעיל (ג.) כרוחב יותר מי׳ היא דוקא היכא דיש ב׳ מחיצות שלימות. כד. כך ביאר בגאון יעקב. וראה בספר שלום יהודה (פ׳ ל״ו) שלמד דמה שליש מיתר שיהא ריוח בין הדיומדין עד י״ב אמה ושליש, אין זה משום שעד י״ב ושליש הוי פחת ויותר מזה הוי פירצה, אלא שבדיומדין התירו ע״י שיש להם שם ד׳ מחיצות וע״י ניכר הריבוע ונעשה כתובם רה״י, אבל אם יש ריוח בין הדיומדין יותר מי״ב ושליש לר״י אין הריבוע ניכר כבר ומחבטל שם ד׳ מחיצות מן הדשוח וכן הוא לר״מ עד ריוח של י׳ אמות, ע״י״ש באורכה. כה. היינו כשיטתם שאשלת אביי היא אם אפשר גם להוסיף פשוטין ופשט רבה שאפשר. כו. היינו כשיטתו שהספק הוא אם אפשר גם להוסיף פשוטין במבוי משנה (שבת פ״ו סכ״ט) שכ״ל דקי״ל כמר שפשט רבה. כח. וכן למד הקרן אורה ברמב״ם, וכן פסק ההגהות אשרי (סוף ה), וכתב הקרן אורה דקי״ל שהוכיחו כן מהלשון של רב פפא שהזכיר רק פשוטין. כט. עיי בספר משנת אליהו (סוכה סי׳ ו) שהאריך לבאר ג׳ שיטות אלו. ל. **ומ״ש** הוא מה שכתב שם רשב״א וצ״ל ריטב״א, דהלשון שהביא ׳ראין המדרון אלא ד׳ אמות שאלו היה בו יותר מד׳ אמות עלייתר קלה׳, נמצא לפנינו בריטב״א. וכשיטתם משמע בלשון השו״ע (סי׳ שס״ג ס״ק י) והסכנה ברורה (סי׳ שס״ג סק״ט סי״ב סק״ל). לא. **וראה** בשו״ת מהרלב״ח שפירש בדעת הרמב״ם שמהדדין הד׳ אמות בקו ישר בקרקע התל, והביא מדברי הר״ח זכות שלמה דמהדדים בשיפוע התל.

א. **ומבואר** מדבריו שביראות שאינם רחבים לא התתיר כלל לצורך אדם. (כן משמע באחרי ובר׳ יהונתן שם, ראה בילקוט ביאורים לקמן (כ:). ב. **לפי** התירוץ השני בתוס׳, ולתירוצם הראשון לא התירו לאדם לדלות משם לכתחילה אלא בבירואות רחבים עי״ש. ג. **וראה** בריטב״א כאן שכתב דסוגיין מיירי בדברים הראוים לטלטל שם בין הפסין, והיינו מה שהתירו לצורך בהמת עולי רגלים, או לצורך אדם אם ממצא לומ׳ שהתירו בו כלים. וראה בריטב״א לקמן (כא.) מה שכתב, ובהילופי הגרסאות שם. ד. **מבואר** דלמר כשיטת רש״י במחני׳ שפסי בירואות נחשבים מוקף לדירה, דלשאר הראשונים שפירשו שם דפסי בירואות אינם נחשבים מוקפים לדירה כלל, וכמה שהתירו ביותר מבית סאתים הוא משום עולי רגלים, אין מקום לקושיתו.

ודעת הראב"ד דכאשר עירבו החצירות דרך פתח שביניהם, מותרים הם לטלטל מן החצירות לבין הפסים, וזה פירוש הגמ' להלן דהדרן ועירבן. ומה שאמרו לרב הונא אפי' עירבו, היינו באופן שעשו העירוב דרך בין הפסין, וגם זה מעיקר הדין היה מותר אלא שאסרו משום גזירה שמא יאמרו דעירוב מועיל במבוי שפרצותיו מרובין על העומד.[ח]

ובתבו הריטב"א והמאירי דמה שאין נתשב גזירה לגזירה, שהרי אף אם יבואו להוציא מהחצירות לבין הפסין כלא עירוב הוא רק איסור דרבנן. משום רכולה חדא גזירה היא[ט].

א"ל אביי לרבא תניא דמפייע ליך. הקשה הריטב"א אם ידע אביי את הברייתא, למה נסתפק בדבר ושאל לרבה, ותירץ שלא בדירא ליה לאביי אם הברייתא בר סמכא, או שלא היה בדירא ליה פירוש הברייתא.

הביאור בדברי הגמ' דהדרן ועירבן

התם דהדרן ועירבן. רש"י פירש שנפרצה ביניהם פירצה גדולה בסופה שגלוי לכל דרשות אחת היא, ולמד הריטב"א בדבריו שהפירצה היא בסופה, כלומר בצד הנכנס לבין הפסין[י], ששם נראה לעין שהחצירות פרוצות זו לזו. ומבאר הריטב"א הלשון "דהדרן ועירבן" ד"היינו שחזר מאותו פתח שישנו בין החצירות ודרכו עירבו ביניהם, גם הדרן ועירבן, כלומר שנחערבו ביניהם ע"י הפירצה הזאת בסוף החצר, וכתב דלפי"ז בעינן תרתי, שיהיה פתח בין החצירות לערב דרכו, ושיהיה פירצה בסוף הכותל.

והמאירי כתב דהדרן ועירבן היינו שנפרצה כל המחיצה המפרדת בין החצירות עד שלא נשארו גם יסודות שאז נראה הכל כחצר אחת[יא], אמנם כתב דצריך גם שיערבו ביניהם[יב].

ולדעת הראב"ד דמה שאסר רב הונא אפי' בעירבו היינו בעירבו דרך בין הפסין, פירוש הגמ' דהדרן ועירבן הוא שעירבו החצירות דרך פתח שביניהם, שאז הרי הם כרשות אחת ולכן מותר לטלטל לבין הפסין.

האם אפשר שיפסקו מימיו

יבשו מים בשבת מהו. ויש להקשות שהרי לקמן (כב.) נפסק כרבי יהודה בן בבא שלא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד, ובבאר הא לא פסקי מיא[יג]. ותירץ הגאון יעקב דאין הכוונה שאף פעם לא פוסקים מימי הבאר, אלא דאין עשוי שיפסקו המים, משא"כ בור עשוי שיפסקו מימיו, אבל ודאי גם בבאר אפשר שיפסקו מימיו[יד].

ביבשו המים אמאי לא אמרינן הואיל והותרה הותרה

מים אין כאן מחיצה אין כאן. הקשו הראשונים[טו] דלעיל (כ.) גבי עירב דרך הפתח ונסתם הפתח בשבת, רבה גופיה[טז] סבר דמותר להמשיך להשתמש מחצר לחצר דרך שאר חלונות, דשבת הואיל והותרה הותרה, ומדוע כאן לא אמרינן הואיל והותרה הותרה ויהא מותר להמשיך לטלטל בין הפסין. יש שתירצו[יז] דמבואר שם בגמ' שמודה רב הונא במקום שנתבטלו המחיצות בשבת שאין אומרים הואיל והותרה הותרה, וביבשו המים הרי כמו שנתבטלו המחיצות, משום דמה שהתירו פסי ביראות אף שהפרוץ מרובה ויש מחיצות רק בצדי הרשות הרא רק משום מימיו לצורך עולי רגלים, וכשיבשו המים אין עוד טעם להקל להחשיב מחיצות אלו כמחיצות. והריטב"א תירץ[יח] דדין הואיל והותרה הותרה הוא רק אם נשארו או מחיצות או דיורין, וכלומר שאפילו באופן שהתבטלו המחיצות לכל הפחות נשארו הדיורין, אבל כשהתיבשו מימיו שוב אין עולי הרגלים באים לשאוב ואין כאן לא דיורין ולא מחיצות.

'יבשו מים ובאו מים הוי ב' ספיקות בגמ'

יבשו מים בשבת ובאו בשבת מהו. רוב הראשונים[יט] פירשו שהם ב' ספקות, יבשו מים בשבת, ובאו מים בשבת, וכן משמע ממה דאמר אביי 'יבשו בשבת לא תיבעי לך ומשמע שגם בזה נסתפק. אמנם רש"י פירש שהכל ספק אחד 'יבשו המים בשבת וחזרו ובאו אם נאמר שתחורים להיתרן או לאו. וביאר הר"ן דאמת שיבשו מים בשבת הוי ספק בפני עצמו כמו שאמר אביי 'יבשו בשבת לא תיבעי לך, אך ספק הגמ' בבאו מים בשבת איירי רק בגוונא שיבשו בו ביום[כ], אבל אם 'יבשו מער"ש ובשבת באו מים ודאי דאסור. וכתב הר"ן שצריך לדחוק לפי זה שדין הגמ' שכל מחיצה העשויה בשבת וכו' שמה מחיצה, איירי רק כגון שהיתה כבר מחיצה בער"ש ונפלה וחזרה ונעשית בשבת[כא]. אמנם המאירי כתב שאפילו לא היו מים מער"ש ובאו בשבת מותר[כב].

'כאן וסבירא ליה' למאן אתיא

קא משמע לן כאן וסבירא ליה. כתבו הראשונים[כג] דרק ר' אלעזר סבירא ליה כך, אבל ר' יוחנן ודאי לא סבירא ליה כן כמו שמבואר לקמן (כה.). שר"י סבר שירושלים אלמלא דלתותיה נגעלות בלילה חייבים עליה משום רה"ר, והיינו משום דאתו רבים ומבטלי מחיצתא.

מהי ה'תרא' ומהי ה'חברתא'

הדא מכלל חברתה איתמר. הראשונים[כד] ביארו דר' אלעזר אמר הדין שהזורק לבין פסי הביראות חייב ומכלל זה למדו שר"א אמר כאן הדיעך כוחן של מחיצות. אמנם במהרש"ל למד שר"א אמר כאן הדיעך כוחן של מחיצות ומכלל זה למדו שר"א פוסק דהזורק לבין פסי הביראות חייב, ולכך הובא בגמ' כאילו ר"א אמר זאת להדיא כדי ללמד דכאן וסבירא ליה, דלא נימא כאן ולא סבירא ליה כמו לר' יוחנן[כה].

מהי ה'חברתא'

הדא מכלל חברתה איתמר. הראשונים[כה] ביארו דר' אלעזר אמר הדין שהזורק לבין פסי הביראות חייב ומכלל זה למדו שר"א אמר כאן הדיעך כוחן של מחיצות ומכלל זה למדו שר"א פוסק דהזורק לבין פסי הביראות חייב, ולכך הובא בגמ' כאילו ר"א אמר זאת להדיא כדי ללמד דכאן וסבירא ליה, דלא נימא כאן ולא סבירא ליה כמו לר' יוחנן[כה].

מדוע לא הוי איסור דאורייתא

לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתה ברשות היחיד וכו'. לקמן (כה:) נחלקו ר"מ וחכמים אם מותר לאדם לעמוד ברשות היחיד ולטלטל ברשות הרבים. ובגמ' שם (כה.) פריך דמתניתין לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתה ברשות הרבים אתיא כרבי מאיר, ומתרץ שבחפצים הצריכים לו מודו גם רבנן דגזרינן שמא יביאם אצלו, ומים הרי צריך להם ולכו"ע גזרינן[כו].

הראשונים[כז] הקשו מדוע אין כאן איסור הוצאה דאורייתא, ששותה ברשות אחת ושם עושה העקירה ואח"כ מכניס לתוך מעיו שברשות אחרת ושם הרי ההנחה[כח], ותירצו דההנחה היא כשהמים בפיו במקום ששותה. ומצינו ב' פירושים מאי טעמא אין מה שאח"כ הם חוזרים ונבלעים בתוך מעיו שברשות אחרת נחשב עקירה והנחה, התוס' כתבו בשם רש"י[כט] דפיו שברשות אחרת הרי מקום פטור וכיון שנחו המים שם אין איסור אח"כ להכניס משם לרשות אחרת דהרי עקירה ממקום פטור. והריטב"א כתב שההנחה של המים היא רק בפיו, ומה שאח"כ הם נבלעים בתוך מעיו נחשב שהם נגררים מאליהם ואין לחוש לכך[ל].

ח. **וכרשב"א** הקשה רלפ"ז לשון הגמ' גזירה שמא יאמרו צירוב פועיל לבין הפסין לא מדרבק, והיה צריך לומר גזירה שמא יאמרו עירוב פועיל במבוי שפרצותיו מרובין. אמנם כתב שבדברי הראב"ד משמע בירושלמי. ט. **הריטב"א** ביאר דכיון שיבואו להחזיר מיד להוציא בלי ערוב לכן הוי כולה חדא גזירה. י. **אבנם** המהרש"ל צייר שהפירצה היא בתחיל החצירות המרוחק מבין הפסין. יא. **ראה** בריטב"א שהקשה על רש"י ולשון הדרן ועירבן לא אתי שפיר לפירושו. יב. **כך** מבואר בתוס' ריד"ה. יג. **דחשוב** כשני חצרות שנפל הכותל ביניהם ומבואר בגמ' לקמן (כב.) דלרב אסיר לטלטל בהם בשבת כלל, ולשמואל אסור עכ"פ לשבת אחרת, "לכך תכא צריך שיערב" האל"ס אומרים זה על זה. יא. **רש"י** (ד"ה מלא). יב. **'תביא** ראיה מרהטן גבי ביבורים (פיא ע"ב) יבש המעיין, וכ"כ הקרן אורה. יג. **תום'**, תוס' הרא"ש, חוס' רבינו פרץ. רשב"א, ריטב"א ור"ן. יד. **שם** איתא שרבה שאל דין זה לרב הונא, ושמעע דקיבל את תשובתו ד"ה. וראה בתוס' (ד"ה מפני) שהקשי דאביי נוקיה כבר הואיל והותרה הותרה. טו. **תום'**, הגה"ה הרא"ש, רשב"א, ריטב"א ור"ן. וכתב בגאון יעקב שאין דברי הגמ' כאן רומים למה שיבואר לעיל (ל.) גבי הוי גי' נוגה אחר מהם דאמרינן הואיל והותרה הותרה, דשם לא נחשב שנתבטלו המחיצות ע"י שפסח אחד מהם ע"ש. טז. **עיין** בריטב"א שכתב שתי"ד כא אתי שפיר לפי מה שפירשו התוס' שרב הונא סבר הואיל והותרה גם אם נתבטלו המחיצות, דברי הגמ' לעיל הם דיחוי בעלמא. וראה בתוס' רבינו פרץ שלפי כתירוץ של רכה כשאר ראשונים. אמנם בשאלת אביי כתב טעם אחר. יז. **ריטב"א**, מאירי, וכן משמע ברמב"ם (פכ"ו מ"ל), וכ"כ הרשי"ש. יח. **ראה** בר"ן שהגהכית מהגמ' לעיל (ל.) דלפי רב הונא הסובר דשכח נדרסת, אם היו שנים ינתוספו עליהם אפורים אם היקפו יותר מבית סאתים, א"כ ה"ה לגבי מחיצות פסין אם באו מים בשכת אסור, כיון דמחיצות חפורי מדיורין כמבואר בסוגיא שם. ועיין בגאון יעקב מה שכתב ע"ז. וכריטב"א בסוף דבריו גם פירש כרש"י דהיכן כאי מים בשבת איירי שיבשו בו ביום. יט. **אבנם** יש שהביאו בשם רבינו משלם בהגהה על הרמב"ם שמה שמחיצה בשבת הנעשית בשבת שמה מחיצה, היינו דוקא אם לא היה מחיצה כלל בער"ש ונעשית בשבת, אבל אם היה כבר מחיצה בער"ש ולא היתה ראויה מחיצה זו לטלטל בשבילה בשבת, ובשבת נעשית ראויה לטלטל אסור ע"ש. כ. **ובן** למד הסגיד משנה ברעת הרמב"ם (פנה פ"ו ה"ל), וכ"כ הגאון יעקב בחידוש הגמ'. כא. **תום'**, רשב"א, ריטב"א. כב. **רשב"א** וריטב"א, ועי' בקרן אורה שכתב כן בירושלמי. כג. **ע"י** שהקשה לפירוש הראשונים למה היה צ"ל כאן הדיעך כוחן של מחיצות, הא אמר זה כאן להדיא, ודאה מה שהקשה עוד. ובמהרח חיים פירש כהמהרש"ל. כד. **וכך** מבואר בריש"י כאן (ד"ה אלא) שהטעם הוא משום גזירה. כה. **תוס'**, תוס' הרא"ש, ריטב"א, ר"ן (שם ד"ה). כו. **דכך** מבואר לקמן (כב.) גבי משתין ורק מרה"י להרה"י דחייב חטאת משום שעוקר מרשות היחיד ומניח ברה"ר. כז. **לקמן** (כב. ד"ה ואמ"ר) וכך הביא גם בתוס' הרא"ש כאן ובשבת (כ.). וכ"כ שם הר"ן. אמנם ע"י"ש בריש"י דכתב רק דה"ט עקירה והנחה בתר רשותא דבפיו הם נחים מיד. וכבמהרים בשבת (כ.) על התוס' הנ"ל דרש"י לא כתב דהוי מקום פטור ודאה עוד בכית מאיר (ד"ה ס' מה) מה שהקשה על התוס'. כח. **עיין** בריטב"א ובתוס' מה שחילקו מפשתין ורק, ובתוס' כאן (ד"ה) כתבו דהוי עקירה והנחה בפיו משום דבטל אצב גופו כמו הוציא שתי אותיות יכתבן בשוגג מהלך וחייב שכחיבתן והוי הנחה. וכן כתבו בתוס' בשבת (כ. ד"ה). ובשפת אמת (שם) ביאר דיל קצת שכמה באותיות עיקר כוונת המלאכה היא הכתיבה ולכך הוי הנחה אף בעודו מהלך. כן בשחיה שבע אדם בכרתו לכך שם הוי הנחה, ע"ש. ודאה עוד מה שכתב השפת אמת כאן שגם לדעת התוס' הוי פיו מקום פטור, רק שלדעה ד"ש ההנחה היא במעיו, ופטור משום דהוי הוצאה דרך מקום פטור, ולדעת התוס' ההנחה היא רק בפיו.

כ:

ומשמע שאסור בכל ענין ואפילו בראשה ורובה בפנים[טו].

הטעם דצריך ראשו ורובו בתוך הגת

וכן בגת המאירי פירש דהטעם שהצריכו ראשו ורובו על הגת, גזירה שמא יוציא מן היין חוץ לגת והוה שחייתו אסורה[א], אמנם הריטב"א פירש דהטעם משום דכל שאין ראשו ורובו בתוך הגת, נחשב שהוא שותה חוץ לגת והוי שחייתו שחייה קבע[ב].

מחלוקת הראשונים היכא דלא נקיט מנא

גבי פרה מי בעינן לה ראשה ורובה או לא וכו'. הריטב"א ביאר דאי לא נקיט מנא כשהבהמה שוחה, אין נידון כלל ופשיטא שאין צריך ראשה ורובה של הבהמה בתוך בין הפסין, והיינו אפילו בלא נקיט לבהמה וכ"ש בנקיט לה, והטעם דאין חשש שיוציא את הכלי לחרץ כיון שאינו אוחזו[ג], והנידון בסוגיין הוא רק בנקיט למנא דאז יש טעם לגזור שמא יוציא הכלי לחוץ, ונסתפקו בגמרא אם גם בנקיט לה חישינן שמא יוציא לחוץ וצריך ראשה ורובה בפנים או לא. אמנם המאירי כתב דגם היכא דלא נקיט מנא כין בנקיט לה וכין בלא נקיט לה צריך שיהא ראשה ורובה בתוך בין הפסין[ד].

ביאור הראייה ממתניתין

א"ל תניתוה ובלבד שתהא וכו' מאי לאו דנקיט לה ונקיט מנא. בביאורי הפשט ביארנו דהראייה ממתני' היא מלשון 'ובלבד' דמשמע שבכל אופן צריך שיהיה ראשה ורובה בפנים אפילו אם נקיט לה ונקיט מנא. כן ביארו הראשונים[ה]. ועוד ביארו שהגמרא מסתמכת על הברייתא דלקמן דקתני לא ימלא אדם מים וכו' דילפינן מינה דאי לא נקיט לה אסור אפי' כשראשה ורובה בפנים וכמו ששאלת הגמ' אח"כ, וע"כ דמתניתין איירי בנקיט לה ואפילו הכי צריך שיהיה ראשה ורובה בפנים.

ביאור קושית הגמ' ומי שרי

וכי נקיט מנא ולא נקיט לה מי שרי. הראשונים[ו] תמהו דבתחילת הסוגיא היה פשיטא לגמרא שאם נקיט מנא ולא נקיט לה סגי כשראשה ורובה בפנים, שהרי אמרו 'כל היכא דקא נקיט מנא ולא נקיט לה לא תיבעי לך וכו', וא"כ מה פריך בגמ' כאן מי שרי. התוס'[ז] תירצו שגם בתחילת הסוגיא לא היה פשיטא לגמ' כן, אלא אמרה כן בדרך שאפי' אם תמצא לומר דאי נקיט מנא ולא נקיט לה שרי לא תיבעי לך דבעי ראשה ורובה בפנים. ועוד תירצו[ח] דבתחילה אמרה הגמ' את הדין לפי האמת וכמו המסקנא דכי לא נקיט לה סגי בראשה ורובה אלא דהמקשה טעה בפירוש הברייתא דלא ימלא אדם מים וכו' ולכן הקשה מי שרי', ויש שלמדו[ט] דרש"י תירץ על קושיא זו, דבשאלת הגמ' גבי פרה מי בעינן ראשה ורובה, כתב (ד"ה גבי) דאיירי במשקה בהמתו ברשות היחיד[י] ובזה פשיטא לגמ' דגם בלא נקיט לה שרי כשראשה ורובה בפנים, אולם כאן בשאלת הגמ' דאי לא נקיט לה מי שרי איירי בספי ביראות כמו שכתב רש"י (ד"ה וכי) ובזה ניחא הכל.

ביאור דאיית הגמ' מהברייתא

והתניא לא ימלא אדם מים ויתן בשבת לפני בהמתו וכו'. הקשו הראשונים[יא] דילמא איירי בברייתא באין ראשה ורובה בפנים, אבל אם ראשה ורובה בפנים מותר לאחזו בכלי ולתת לבהמתו אפילו בלא נקיט לה. התוס'[יב] תירצו דבפשיטות משמע שהברייתא קאי אמתניתין דאיירי בראשה ורובה בפנים, ורש"ז קתני בברייתא דאסור. המהרש"ל למד בדעת רש"י ביאור אחר[יג] דהברייתא סתמא קתני לא ימלא אדם וכו'

היכן הבהמה עומדת

הכא באבום העומד ברשות הרבים וכו'. רש"י פירש שהבהמה עומדת בבית שיש בו חלונות פתוחים לרה"ר ואיבוס מחוקן לה לפניה ברה"ר וראש האיבוס נכנס לבין הפסין. וכתבו הראשונים[יד] דכתנם דחק רש"י לפרש כן דהוא הדין ג"כ בעומדת הבהמה כולה ברה"ר גם שיכא גזירה דלקמן דילמא חזי ליה לאבוס דמקלקל וכו'. הרשב"א תירץ ורש"י נקט כן דאורחא דמילתא הוא שהבהמה עומדת בבית. והריטב"א פירש שרש"י הפריז במדתו לפרש כן כדי שנדע שטעם האיסור הוא לא משום הגזירה שמא יוציא הכלי אחריה, שהרי בבית ליכא למיגזר הכי, וע"כ משום גזירה אחרת הוא שמא יוציא לרשות הרבים וכמו שביארו בהמשך[טו].

האם צריך בדוקא שיהיה האיבוס גבוה י' ורחב ד'

באבום העומד ברשות הרבים גבוה י' טפחים ורחב ד'. היינו שאז נחשב האיבוס לה"י. כתב הראב"ד[טז] דאין צריך בדוקא שיהיה רחב ד' טפחים, דאם רחב פחות משיעור זה גם מותר לשפוך לתוכו שהוא מקום פטור, ומה דנקטו רחב ד' משום דרוב האבוסים רחבים ד' טפחים, וכיון דאירי באבוס רחב ד' צריך גם שיהא גבוה י' טפחים, משום דאם אינו גבוה י' הוי כרמלית וגם בלא הגזירה דילמא חזי ליה לאבוס דמקלקל וכו' ומנח ליה ברה"ר. אסור מדרבנן לטלטל דרך שם דחיישינן שמא יראה שראשו של האבוס שנמצא בבין הפסין מקולקל ויניח הכלי בראש האבוס השני, ונמצא שהוציא מבין הפסין שהוא רשות היחיד לראש האבוס דהוי כרמלית[יז], לכן פירשו בגמ' דאם איירי ברחב ד' צריך שיהא גבוה י' דאז הוי רה"ר. אמנם המאירי כתב שאף אם האבוס אינו גבוה י' מותר, דאף דהוי כרמלית הוא רק איסור דרבנן והוי גזירה לגזירה.

ביאור הגזירה דילמא חזי ליה וכו'

דילמא הזי ליה לאבוס דמקלקל ואתי לתקוני וכו'. הראשונים פירשו גזירה זו בג' אופנים: א. רש"י פירש דאף שמבואר לקמן (שם) דעומד אדם ברשות הרבים ומטלטל ברשות היחיד, הכא אסור להגביה הדלי על ראש האבוס כדי ללכת דרך רה"ר ולטלטל את הדלי על האבוס, דחיישינן שכשירצה להניח את הדלי על ראש האבוס יראה שנתקלקל ראש האבוס שברשות הרבים, וישכח ויקח הדלי עמו ויוציאו מבין הפסין והוי הוצאה מרה"ר לרה"ר[יח]. ב. הראשונים פירשו[יט] שהבהמה עומדת אצל בין הפסין ואוכלת שם מן האבוס, ואשמעינן שלא יאחוז בכלי בבין הפסין ויתן להבהמתו לשתות שם דילמא יראה שהאבוס התקלקל בצדו שברה"ר ויצא עם הדלי לשם. ג. הר"ח[כ] גורס דילמא חזי לאבוס דמקלקל ומפיק ליה לדרויחא בהדיא וחזי ליה לאידך גיסא דמקלקל ומנח ליה וכו'. ופירושו שמא יראה שהאבוס שאצל הפסין נתקלקל ולא יוכל להניח שם את הדלי, וחוששים שמא יוציא את הדלי לרה"ר על גבי האבוס באופן המותר כדי להניח על ראשו השני של האיבוס [שהרי מותר לעמוד ברה"ר ולטלטל ברה"ן] ויראה שגם בצד השני נתקלקל האבוס ויניח הדלי על הקרקע ברה"ר. **והכי נמי מסתברא דאי נקיט מנא ולא נקיט לה מי שרי. הקשו** הראשונים[כא] אם ידע המקשה דברי הברייתא מה הקשה. וביארו שדברי הגמ' אלו אינם המשך דברי המקשה אלא לישנא דגמרא, וראה בהערה שהבאנו ביאור נוסף בזה[כב].

כיצד מותר לאבוס הגמל בשבת

גמ' שראשו ורובו מבפנים אוכפין אותו מבפנים. רש"י פירש שכוונת הברייתא לאביסה ממש שתוחב לגמל מספוא הרבה עד שנעשה

א. **ובתוס'** רע"א על המשניות (פ"ג מ"ו) הקשה דהוי גזירה לגזירה שהרי אפי' אם יוציא וישתה חוץ לגת אינו אסור אלא מדרבנן, משום שלא נגמרה מלאכתו. ב. יכ"כ הר"ן (בגד"ה דיא כה) בשם רש"י. ג. וכן מבואר ברש"י לקמן (ד"ה לא יתיב לך וכאן). ד. **וצ"ע** איך יבאר את קושיית הגמ' לקמן (שם) אלא מה העעיל ראשה ורובה של פרה ע"י"ש. ה. **רשב"א**, ריטב"א בשם תוס'. ו. **רשב"א**, ריטב"א ורי"ן. ז. **תוס'**, תוס' הרא"ש, וכן הובא ברשב"א וריטב"א. ח. **היבא** גם ברשב"א ריטב"א ור"ן. ט. רש"י, ריטב"א, וכ"כ הרש"ש. י. **והנה** כפי' רבאמת המקשן היה צריך לשאול כן מיד בתחילה, אלא שדרך התלמוד כן לברר תחילה ולהשיב על עיקר השאלה. יא. **הגהות** ראמ"ה ולשון ההוכ. **וכתירוצי** נור אריה הי' כן מנפש"ה. יב. **וכ"לשון** הזהב הקשה לפי זה איך הביאה הגמ' ראייה מתחני' דפסי ביראות שצריך ראשה ורובה בפנים לספק הנכ' דאיירי ברה"י נמור, והלא יש מקון להחמיר יותר בספי ביראות, ע"י"ש מה שתירץ. יג. **ראה** במהרש"ל. יד. **ד"ה** והנראה, וכן משמע ברישב"א. ועיין בתוס' הרא"ש שכתב כע"ז דספוחמא איירי בראשה ורובה בפנים שהרי כך דין פסי ביראות. טו. **אמנם** המהרש"א פירש כתוס' רש"י בפירוש התוס'. טז. **וכתה** שרצו לומר בגמ' דאיירי בלא נקיט לה, היינו משום דסתם פרות אין להם אפסר. ועי"ש **דהקשה** מדוע הוצרך רש"י לכל דוחק זה, די"ל שהמקשה הבין דסתם

נמשך אפשר להוכיח דצריך ראשה ורובה בפנים בנקיט לה. **שאם** האמר דהברייתא איירי כאין ראשה ורובה בפנים א"כ הא דאייה ללכן אסור וצריך ראשה ורובה בפנים. וראה מה שכתב בסה"ש"א. יז. **תוס'**, תוס' הרא"ש, רשב"א ורישב"א. יח. **וראה** ע"ז ברש"ש מה שישיב דעת רש"י. יט. **הובא** ברשב"א וריטב"א. כ. **כן** כיאר הריטב"א וכתב שכן הוא דעת הראב"ד אע"פ שלא פירש כל הצורך. **אך** הקשה דהא אבוס כלי הוא ואין כרמלית בכלים. ותירץ דאבוס הוא כלי ככר וצריך אדם לקבוע לו מקום וכלי כזה הוי כרמלית ע"י"ש. כא. **בתוס'** הרא"ש הקשה לפירוש זה מאי טעמא חיישינן שיוציא הדלי ביד, הרי בלאו הכי הוא מטלטל את הדלי על האבוס עד שיכא אל ראש האבוס האחר. כב. **תוס'**, תוס' הרא"ש מכתב ירו של רש"י, ובאור זרוע (ס"ס קכו) הביא ב' הפירושים. כג. **מובא** בתוס' הפירושים. וכיארו כך דבריו, אמנם הריטב"א כתב שיש לישב גירסת הר"ח יפה כפירוש רש"י. וכן נרס המאירי. כד. **רשב"א**, ר"ן. כה. **בספר** קיקיון דיונה פירש שבאמת ידע המקשה הברייתא, אלא דסבר שא"א להוכיח משם, די"ל שהברייתא סברה דאפילו בנקיט לה אסור ופליגא אמתני', או די"ל דבברייתא מדובר באין ראשה ורובה בפנים, אמנם אחר שהביאו ראיה מהתניתין דזה המקשן דססברא חיצונה יש להעמיד שהמשנה איירי בנקיט לה, והברייתא בלא נקיט לה, אבל אינו מוכרח ע"י"ש.

כאיבוס במציה. והראשונים[כו] תמהו עליו שהרי מבואר בגמ' (פנח קטז:) דאין אובסין את הגמל בשבת, לכך פירשו דלשון אובסין לאו דוקא והכונה שמלעיטין אותו וזה מותר בשבת[כז].

אם צריך שיהא בין הפסין שיעור ראשו ורובו של גמל

גמ' שראשו ורובו מבפנים. מברייתא זו הוכיחו הראשונים[כח] שמה שכתבה המשנה 'וכלבד שתהא פרה ראשה ורובה בפנים', אינו שיעור שוה בכל הבהמות, דלגמל צריך שיהיה בין הפסין שיעור כדי ראשו ורובו של גמל. והקשו מכאן על שיטת הרמב"ם (פנח פי"ז הכ"ט) שפסק דגם לגמל סגי בשיעור ראשה ורובה של פרה. הריטב"א והר"ן תירצו דלדעת הרמב"ם לשון הברייתא 'גמל שראשו ורובו מבפנים' לאו בדוקא הוא, ודי בשיעור ראשה ורובה של פרה. והגאון 'יעקב כתב ליישב, דבברייתא איירי ברשות היחיד או בכרן הפסין והפסין מרוחקים מן הבור הרבה אפילו יותר משיעור ראשו ורובו של גמל, ואז ודאי אם רוצה להשקות הגמל צריך שיהא ראשו ורובו בפנים, שמא יבוא להוציא הכלי להר"ר, והרמב"ם שכתב דסגי בין הפסין אם יש שיעור ראשה ורובה של פרה אפילו לגמל, היינו כלפי שיעור ההרחקה שהצריכו רבנן להרחיק הפסין מן הבור, שם התירו כשיעור של פרה, ואם יש לו גמל ורוצה להשקות ואין לו בור אחר הרחב כשיעור ראשו ורובו של גמל, יכול להשקות מבור זה אף הגמל ולא החמירו דלימא אתי לאפוקי הכלי דבעולי רגלים הקילו.

האם נפשוט מכאן רק לל"ק או גם לל"כ

והא איבוס כמאן דנקיט מנא ונקיט לה דמיא וקא בעינן ראשה ורובה. רוב הראשונים[כט] שהגמ' באה לפשוט הספק לפי לישנא קמא דנסתפקו בנקיט מנא ונקיט לה אם בעינן ראשה ורובה בפנים או לא, אך לל"ישנא כתרא דהספק הוא אם בלא נקיט לה סגי בראשה ורובה או לא אין מכאן ראיה, אמנם הר"ן פירש דהני תרי לישנא דגמ' לא פליגי כלל וכו"ע מודו דאם נאמר שבנקיט לפרה צריך ראשה ורובה בפנים, א"כ בלא נקיט לפרה אף ראשה ורובה בפנים אסור. ואם נאמר שבלא נקיט לפרה די במה שראשה ורובה בפנים, א"כ בנקיט לפרה אין צריך שיהא ראשה ורובה בפנים, דמה שאוחז הפרה מועיל, כמו שמועיל בראשה ורובה בפנים אף בלא נקיט לה, אלא דלישנא קמא נקט בשאלתו אופן שנקיט לה ונסתפק אם בעינן ראשה ורובה בפנים, ואם נפשוט דבעינן א"כ בלא נקיט לה לא יועיל אפילו אם ראשה ורובה בפנים, ולישנא כתרא נקט שאלתו באופן שלא נקיט לה והספק אם די בראשה ורובה בפנים, ואם נפשוט דדי בזה א"כ בנקיט לה אין צריך ראשה ורובה[ל]. וזה פשטה הגמ' מהברייתא שגם בנקיט מנא ונקיט לה צריך שיהא ראשה ורובה בפנים, ונפשוט גם שאם לא נקיט לה לא יועיל מה שראשה ורובה בפנים, ונפשטו שני הלשונות.

מה הדין למסקנא

שאני גמל הואיל וצוארו ארוך. כתב הר"ן דלא הוי דיחוי בעלמא אלא כך היא מסקנת הגמרא[לא], והיינו דדוקא בגמל בעינן שיהא ראשו ורובו בפנים, אבל בשאר בהמות היכא דנקיט לה לא בעינן ראשה ורובה בפנים, והיכא דלא נקיט לה סגי ע"י ראשה ורובה בפנים[לב]. ובדעת הרמב"ם (פנח פי"ז הכ"ט) למד הר"ן דס"ל שבין בנקיט לה ובין בלא נקיט לה צריך שיהא ראשה ורובה בפנים ודי בזה[לג], וטעמו דגמל כיון דצוארו ארוך גם בנקיט ליה הוי כאילו לא נקיט לה, ובברייתא מבואר דבגמל סגי כשראשו ורובו בפנים, וא"כ ה"ה בשאר בהמות סגי כשראשם ורובם בפנים אפילו בלא נקיט להם. אמנם בנקיט לה לא פשטה הגמרא, ואולינן בזה לחומרא דבעינן ראשה ורובה בפנים. והמאירי כתב דהואיל ולא נתברר הספק אזלינן לחומרא ולכך היכא דנקיט לה בעינן ראשה ורובה בפנים, והיכא דנקיט מנא[לד] ולא נקיט לה לא סגי ע"י ראשה ורובה[לה].

איך הגירסא בגמ' ומהי שיטת ר"א

תניא נמי הכי ר"א אומר בגמל הואיל וצוארו ארוך. כתוס' הרא"ש גרס אתמר נמי וכן היה ר' אלעזר אומר בגמל הואיל וצוארו ארוך[לו]. ופירש דהיינו באופן שאין ראשו ורובו בפנים, דכיון דצוארו ארוך אפילו אם נקיט מנא ונקיט ליה הוי כמו בשאר בהמות היכא דלא נקיט לה, והיינו אתמר נמי, דר' אלעזר גם סבר כמו שתירצנו דדוקא בגמל שצוארו ארוך בעינן ראשה ורובה בפנים אפילו בנקיט לה, אבל בשאר בהמות לא בעינן ראשה ורובה בפנים. אמנם ברש"י מבואר דלא גרסינן אתמר נמי[לז].

ומה שכתב רש"י (ד"ה נומא פרין) ואע"ג דרוב גופו מבפנים וכו'. נחלקו המפרשים אם לקיים גירסא זאת, דיש שגורסי כן וביארו[לח] שרש"י למד שר"א אוסר בגמל אפילו אם ראשו ורובו בפנים. ודאיית הגמ' מר"א היא רק שדין גמל חמור יותר, וא"כ גם לרבנן דבעינן ראשו ורובו י"ל דהוא רק בגמל, וכן ביארנו בביאורי הפשט. אמנם יש שהגיהו בדברי רש"י וגרסו[לט] ואי לאו דרוב גופו בפנים וכו', והיינו כביאור תוס' הרא"ש לעיל[מ].

כא.

דין פסי ביראות שנמצאים בכרמלית

לא הותרו פסי ביראות אלא לשאר מים חיים בלבד. כתי' רעק"א הביא דברי התוס' בשבת (עט: ד"ה ואם) לענין כור ברשות הרבים עמוקה י' ורחבה ארבעה שאין ממלאין הימנה בשבת אלא א"כ עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים, שכתבו שצריך לעשות דוקא מחיצה אבל פסין לא, משום דפסין לא מהני אלא בבאר מים חיים או בבור הרבים כדתנן לקמן (נא:), אמנם היינו דוקא כשהבור עמוק י' ורחב ארבע דהוי הבור רשות היחיד, אבל בפחות מזה דהוי כרמלית, לא התמירו ושפיר שרי ע"י פסין. ודייק הרעק"א מדבריהם דמדלא כתבו שבכרמלית מהני בפסין דוקא לעולי רגלים, משמע שהתירו פסין בכל כרמלית אפילו שלא לעולי רגלים[מא], וכתב לפי זה דלדידן דלית לן רשות הרבים יהיה מותר בפסין, ונשאר בצ"ע שלא נמצא חידוש זה בפוסקים. אמנם בהגהות ראמ"ה הורדוין פירש דברי התוס' שם דכיון דמדרבנן עשו המקום שכין הפסין כדין כרמלית, לכן אם גם הבור הוא כרמלית אין איסור לטלטל מהבור לבין הפסין[מב] אפילו אם הפסין נמצאים רשות היחיד אסור לטלטל מהבור לבין הפסין[מג] אפילו אם הפסין נמצאים בכרמלית.

חטעם שצריך שיהיו המים ראויים לאדם

בעינן מידי דהוי לאדם. הקשו הראשונים[מד] הרי כיון דהתירו פסי ביראות רק לצורך בהמות עולי רגלים מ"ט הצריכו שיהיו מימיו ראויים לאדם[מה], ותירצו בכמה אופנים: רש"י פירש דכיון שהמים משרי להו מחיצה בעינן מים חשובים[מו] שיהיו ראויין לאדם. וכיו"ב בגאון יעקב דע"י הוא מחשיב את הפסין למחיצות, כיון דע"י הוא משתמש בפסין כתול למלאות מים ולשבח בהנך מחיצות, ולכן אפילו שאסור לאדם לדלות מים בשבת וצריך לטפס ולירד לטפס ולעלות[מז], מ"מ צריך שיהו המים ראויים לאדם. ושאר ראשונים תירצו[מח] דמה שתיקנו לצורך בהמות עולי רגלים אין זה משום שראגו להבהמה יותר מלאדם, אלא עיקר התקנה היא לצורך אדם ולכן היכא דהביראות רחבים דאין אדם יכול לטפס לתוך הכאר התירו לו לדלות ולמלאות משם מים[מט], ואמנם כיון דרוב הביראות אינם

כו. תו"ס', תוס' הרא"ש, תוס' כיוון פרק. רשב"א, ריטב"א ור"ן. כז. ובר"ן הוסיף דהאי תנא לא נחית השתא לאשמעינן דיני איבוסה כשבת ולכך לא קפיד למהוי לישנא דייקא. וראה בפאתי מה שכתב ע"ז. כח. **רשב"א**, ריטב"א (ד"ה ומסקנא) ור"ן (ד"ה ומסקנא). כט. רש"י, רשב"א, ריטב"א. ל. ועי' ר"ן דבריהם תלי"ק פירש שתמא דמתניתין דאירי בנקיט מנא ונקיט לה, והל"ק פירש כתמא בדלא נקיט לה, וכל לישנא נקט כאלתו באופן שאפשר לפשוט הספק מסתניתין. לא. היינו מכך דאמרינן לקמן אתמר נמי וכן היה ר' אלעזר אוסר בגמל. ובבואר דגרס שם בניסוח תוס' הרא"ש ודלא כרש"י. וראה לקמן. לב. **וראה** לקמן (פנ:) שכן הוכיח הריטב"א מקושית רב ענן 'אלא מה הועיל ראשה ורובה של פרה. עי"ש. לג. באור שמח על הרמב"ם ציין לדברי הרמב"ם (פנח פי"ז ה"ט) דמבואר להדיא שרק בגמל בעינן ראשה ורובה בפנים, אבל בשאר בהמות היכא דנקיט מנא ונקיט לה א"צ שיהא ראשה ורובה בפנים. וצ"ע על הר"ן שכתב דדעת הרמב"ם לא כך. וכן פירש בגאון יעקב כדעת הרמב"ם שבכל כהמה היכא דנקיט לה א"צ שיהא ראשה ורובה בפנים עי"ש. לד. **וגם** היכא דלא נקיט מנא סוכר המאירי דבעינן ראשה ורובה בפנים דלא כהריטב"א, וכמו שנתבאר לעיל. לה. וכ"כ האור זרוע (ח"ב סי' קכט) דאולינן להומרא ולא שרינן כלל עד שיהא נקיט לפנא ונקיט לה וראשה ורובה בפנים. לו. וכך מבואר בר"ן שהבאנו לעיל, ראה בהערה שם. לז. וכ"כ בריטב"א. לח. **מהרש"ל**, הגהות ראמ"ה וכ"כ הרש"ש והשפת אמת. לט. כ"כ בגליון וכמהר"ם. ומה שהגיה המהרש"ל בהמשך דברי רש"י עיין ע"ז בהגהות וציונים על הדף. מ. **וראה** בשפת אמת שהקשה דכיון דחר דינא אית להו למה שינו בלשונם.

א. **וראה** שם שהקשה מ"ט פירשי התוס' דהטעם שדוקא במחיצה התירו ולא בפסין משום דלא מהני פסין אלא בבאר מים חיים וכו', שיאמרו בפשיטות שהטעם דלא התירו פסין אלא לעולי רגלים בלבד. ב. עי"ש דכתב דרבינו הם דלא כאחר מיתחר מגאוני הימן ששגג בזה. ג. **תוס'**, תוס' ר' פרץ, רשב"א, ריטב"א ור"ן. ד. **בחידושי** רעק"א כיאר שהקושיא היא דוקא ער בית מאתיים אפשר לא התירו אלא במידי דחזי לאדם. אבל ביותר מבית מאתיים ליכא קושיא דשם בעינן דיורה חזי לאדם כדי שיהיה טורף לדירה כמו שכיאר רש"י במתניתין בריש פרקין (פ: ד"ה חלבן). ואם יראי לאדם נחשב היקר לדירה אפילו שאסור לאדם לדלות בשבת, כיון דבתול בני אדם שוהים שם. ה. **וראה** בתוס' ר' פרץ שפירש כעי"ז בשם ר"י דבעינן דבר חשוב, ראי לא משום דבר חשוב לא היה שרינן להו. ו. עי"ש דכך הביא פירוש המשניה להרמב"ם דלאדם אין מותר כלל לשאוב בבין הפסין אלא א"כ עשה לו מחיצה גבוה י' טפחים, או בבור רחב כ"כ שאין אדם יכול לטפס שם. ז. ר"ן ורשב"א, וכן משמע בתוס' הרוס'. ועיין בריטב"א ובחילופי הגרסאות שם. ח. **אמנם** במאירי כתב דעיקר התקנה היא לבהמה ונם בביראות רחבים שהחירו לאדם הוא רק אגב והתירו לבהמה, וכתב עוד דמה שהתירו בביראות רחבים לאדם הוא רק אם מילא לצורך בהמתו עי"ש.

רחבים כ״כ לא הוצרכו חז״ל לתקן שיועילו הפסין לצורך אדם כיון דהוא יכול לטפס ולירד לתוך הבאר[ט], ומ״מ תיקנו חז״ל שיועילו הפסין לצורך בהמות עולי רגלים דהם אינם יכולים לטפס לתוך הבאר, וצריך שיהיו מימיו ראויין גם לאדם כדי שאם ידלה לצורך הבהמה וישתיירו מים יוכל האדם לשתות מהם. והתוס׳ תירצו דאמנם תחילת תקנת פסי ביראות היה לצורך הבהמה, אבל אחר שכבר נתקנו הפסין לצורך הבהמה הותר גם לאדם לדלות משם לכתחילה[י], וכשהביראות רחבים התירו לתקן לכתחילה גם עבור האדם, ולכן צריך שיהיו המים ראויים לאדם.

בהמות שאינם של עולי רגלים

כתב הרשב״א[יא] דאחר שתקנו פסי ביראות לצורך בהמות עולי רגלים, אם יהיו שם בהמות שאינם של עולי רגלים התירו לדלות כדי להשקותם אפילו כשאין שם בהמות עולי רגלים, כיון דאין להבהמות אפשרות אחרת לשתות וכדי שלא יאמרו לזו הרי רשות היחיד ולזו הרי רשות הרבים. ואחי שפיר לפי זה לישנא דגמ׳ לא הותרו פסי ביראות אלא לגבי בהמות עולי רגלים, ולא אמרו אין מותרים, דלא הותרו היינו שמתחילה לא הותרו וכלומר דלא נתקנה התקנה אלא מפני בהמות עולי רגלים, אבל אחר שנתקן הותר גם לכל הבהמות, אמנם היינו דוקא היכא דשכיחי עולי רגלים, אבל בזמן דאין עולי רגלים ובמקום דלא שכיחי הולכים לדבר מצוה לא הותרו כלל פסי ביראות[יב].

תמיהת הראשונים על קושית הגמ׳

אלא מה הועיל ראשה ורובה של פרה. היינו דאם אסור לאחוז בכלי ולתת לבהמתו מ״ט הצריכו במתניתין שראשה ורובה של פרה יהא בפנים, הרי אין לחשוש שיוציא הכלי לחוץ[יג]. והקשו הראשונים[יד] דהרי מבואר לעיל (כ:) דהיכא דנקיט מגא ונקיט לה מותר לאחוז בכלי ולתת לבהמתו[טו], א״כ י״ל דכמתניתין איירי בכהאי גוונא ובזה מועיל ראשה ורובה בפנים, ובברייתא דאסור לאחוז בכלי איירי דלא נקיט לה. ותירצו[טז] דמשמע ליה לרב ענן מלשון הברייתא דלא ימלא אדם מים וכו׳ אבל ממלא הוא ושופך, דאין כלל היתר בענין אחר, ואם היכא דנקיט מגא ונקיט לה שרי, א״כ משכחת התירא אפילו בממלא מים ונותן לפני בהמתו. עוד תירצו[יז] דסבירא ליה לרב ענן דהיכא דנקיט מגא ונקיט לה לא בעינן ראשה ורובה בפנים, וא״כ מתניתין ע״כ איירי בלא נקיט לה, ואתי שפיר קושיית רב ענן דמה הועיל ראשה ורובה של פרה. והוכיח הריטב״א שבאמת כך היא ההלכה דהיכא דנקיט מגא ונקיט לה לא בעינן ראשה ורובה בפנים, והיכא דלא נקיט לה סגי ע״י ראשה ורובה בפנים[יח].

היתר פסי ביראות ליעוך מצוה

דלא שכיחי מתיבתא. פירש רש״י דלא שכיחי תלמידים הולכים מעיר לעיר ללמוד תורה, ופסי ביראות לא הותרו אלא לעולי רגלים ולכיוצא בהן שהולכים לדבר מצוה. מבואר דמאי דאיתא דלא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד, לאו דוקא עולי רגלים אלא לכל דבר מצוה[יט]. אמנם ברמב״ם מבואר דלא התירו אלא לצורך עולי רגלים שפסק (שבת פי״ז ה״ל) לא התירו הפסים האלו אלא בארץ ישראל ולבהמת עולי רגלים בלבד. משמע דלשאר מצוות לא התירו פסי ביראות[כ]. וברכינו יהונתן כתב שהתירו לעולי רגלים דוקא, לפי שהם עוסקים בדבר מצוה וצריכים למי גשמים הרבה ואין מעיינות מים נמצאים בכל מקום, אבל בזמן הזה שאנו בגלות שאין רוב ישראל יוצאים מבתיהם לילך בשיירות ועוד דשכיחי מיא לא שרינן לטלטל כתובה במחיצות אלו שהפרץ מרובה על העומד[כא].

הלימוד מדרשת מרי בר מר

דריש מרי בר מר מאי דכתיב לכל תבלה וכו׳. כתב העין יעקב דמרי בר מר ללמדנו בא שלא ימנע אדם את עצמו מלהבין דברי תורה אף שאצל הגדולים הראשונים עלתה בסתימה, דאולי הוא קיבל חלק זה מסיני והניחו לו מקום להתגדר בו, שהרי דוד ויאוב ויחזקאל לא פירשו עד שבא זכריה שהוא היה סוף הנביאים ופירשו.

ד׳ דרכים בדברי התורה

עד שבא זכריה בן עדי ופירשו וכו׳. מבואר בגמ׳ דדוד המלך שאמר רחבה מצותך מאוד, ראה רק את רוחבה של התורה, איוב שאמר ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים הוסיף לראות גם את אורכה, יחזקאל ראה את התורה בפנים ואחור וזכריה ראה את התורה עפה ע״י קילוף. ומבאר המהרש״א שזהו כנגד דרכי התורה שהם ד׳ דרכים: א. דרך הפשט. ב. דרך הדרש. ג. דרך השכל שהוא מעשה בראשית. ד. דרך קבלה ומעשה מרכבה. והנה ב׳ הדרכים הראשונים שהם הפשט והדרש נוגעים לגלה וב׳ הדרכים האחרונים הם קבלה ונסתר. ודוד שהזכיר רק רוחבה משום דאירי בגלה הנוגע למצוות לכן אמר רחבה ׳מצותך׳ מאד, איוב שהזכיר גם אורכה משום דאירי על כלל התורה שבגלה שהיא ארוכה מארץ מרה ועל מצותיה הזכיר רחבה מני ים. ויחזקאל שהזכיר פנים ואחור גם אירי בחלק הגלה, בפנים הוא הגלה במצות והאחור הוא החלק היותר נסתר בגלה שהוא הדרש והיינו דילפינן מינה פורענותן של צדיקים בעולם הזה וכו׳, עד שבא זכריה והוא ראה את כל הד׳ חלקים בתורה דהיינו שבתחילה ראה מגילה עפה, לפני שנתפשטה, שזה רק הפשט שבגלה, ואחר שנתפשט הכפל ראה גם את הדרש, ואחר הקליפה ראה את ב׳ החלקים האחרים שהם בתורת הנסתר והם מעשה בראשית ומעשה מרכבה שהם סודות נסתרים ומכוסין ולא נגלו לו אלא בטורת ע״י קילוף[כב].

כא:

מ״ט חקדים הפסוק חדשים לפני ישנים

אלא הללו מדברי תורה והללו מדברי סופרים. חדשים הם הדברי סופרים שנתחדשו אח״כ וישנים הם הדברי תורה שניתנו קודם. ומה שהקדים הפסוק חדשים שהם הדברי סופרים לפני הישנים שהם הדברי תורה, ביאר המהרש״א ע״פ מה שמבואר לקמן דצריך להזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה לכן הקדימם כיון דלענין זהירות הם קודם. והעיון יעקב ביאר דכיון שרוב דברי סופרים הם גדר וסייג לדברי תורה לכן הקדים אותם שמכח הדברי סופרים נקיימים את הישנים שהם הדברי תורה. ובאמת הים פירש דרמז בזה שלא יקבל השומע הדבר החדש אלא א״כ הוא רצוף ושמון בתוך הדבר הישן, ולזה אמר ׳חדשים׳ שבהם יש ׳גם ישנים׳ אותם צפנתי לך.

האם העובר בכל דברי סופרים חייב מיתה

כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה. כתב רש״י (ד״ה עפה) אבל דברי סופרים חייבין מיתה על כולן כדכתיב (קהלת י) ופורץ גדר ישכנו נחש. וכתב המהרש״א שנראה דהיינו כדברים גזרו חז״ל ועשו גדר לדבר עבירה שיש בגופה חיוב מיתה, אבל כדברים שגזרו חז״ל על עבירות שיש בגופן רק עשה ולא תעשה, לא כזה נאמר דכל העובר על דברי סופרים חייב מיתה, שלא יתכן דייהיה הטפל חמור מן העיקר, ואתי שפיר מה דנקטה הגמ׳ שצריך ליזהר בהן יותר מדברים שיש בהן עשה ולא תעשה ולא נקטה שצריך ליזהר יותר מעבירות שיש בגופן חיוב מיתה דזהאי אין הטפל חמור מן העיקר, אלא שבגזירות של דברי סופרים על דברים שבגוף העבירה יש בה חיוב מיתה, בהן צריך ליזהר יותר מדברי תורה שהם עשה ולא תעשה[א]. וברש״ש הקשה ע״ד מרברי הגמ׳ בברכות (ד:) דשם אירי בסייג לק״ש דאין בגוף העבירה חיוב מיתה ואפילו הכי כתבו דהעובר חייב מיתה[ב]. ותירץ דאולי זה מה שהקשו בגמ׳ שם מאי שנא בכל דוכתא דלא קתני חייב מיתא ומאי שנא הכא דקתני חייב מיתה.

ט. וברי״ן הוסיף דמאי דאיתא דלא הותרו פסי ביראות אלא לבהמות עולי רגלים, היינו דדוב טולטול פסי הביראות לא הותרו אלא לבהמה, כיון דדוב הביראות אינם רחבים כ״כ שלא יוכל האדם לטפס בהם. י. אמנם רבינו יהונתן חולק דלא התירו לאדם אפילו לעולי רגלים לדלות ולשתות, שהרי יכול לינסם בפנים. יא. הגבא גם כריטב״א ובר״ן. יב. ובנאון יעקב הביא מהירושלמי דאוקי הביראות לעולי רגלים, והוסיף לעולם אפילו בזמן הזה. וראה מה שהבאנו לעיל מתי הערק״א שכתב ע״פ התוס׳ בשבת (מג: ד״ה מפני) שלדידיה ליתן לן רה״ר יהיה היתר בפסי ביראות אף שאין עולי רגלים ע״י״ש. יג. צ״ע מכאן לשיטת המאירי שהבאנו לעיל (כ״ה כ:) דסבר דאפילו בלא נקיט מגא ולא נקיט לה בעינן שתהיה ראשה ורובה בפנים. יד. תוס׳, תוס׳ הרא״ש ירושלמי. טו. דדברי הגמ׳ שאלה רק על היכא דלא נקיט לה מי שרי. טז. תוס׳ בתירוצם הראשון ותוס׳ הרא״ש. יז. תוס׳ בתירוצם השני וריטב״א. ועיין בתוס׳ הרא״ש מה שהקשה ע״ז. יח. ראה מה שהובא לעיל (כ:) דכ״כ הר״ן, ומה שכתב שם בדעת הרמב״ם, ועי״ש שיטת המאירי. ועיין בנאון יעקב באן שדחה דאין ראייה מסוגיין. יט. וכ״כ הריטב״א דשמעינן מינה שלא לעולי רגלים בלבד התירו אלא אף לבני מתיבתא וכל לצורך הדרכים. וכן איתא להדריא במאירי והנהגות אשרי. וכן מבואר ברשב״א ובר״ן לעיל מכי מה דבעינן מידי דחזי לאדם ע״ש.

כ. יכן משמע שלמד בטור ושו״ע שהשמיטו כל דין פסי ביראות, והיינו משום דאחר שנחרב בית מקדשנו ופסקו עולי רגלים אין דין פסי ביראות. כא. וכן ביאר כדעת הר״ף דמה דלא חשש לסייג דבריו ולומר דאם הביראות רחבים שאין אדם יכול לטפס שם, מחבר לדלות מים משם, הוא משום שבעזוחינו חרב בית מקדשנו. יכן כתב אח״כ (ד״ה דשמיע) דאם לא שכיחי מיא היה מותר בעבור שיירות שהולכות לדבר מצוה ללמוד תורה דומיא דעולי רגלים, ובחוץ לארץ ליכא בעלי שיירות, ואפילו איכא, ארץ עוני ידלדול הוא וכל העם רצים אחר פרנסתם ואין מגיעים. ומבואר כדברי רבינו יהונתן דכדי להתיר פסי ביראות, בעינן שרוב ישראל יצאו מבתיהם לילך בשיירות לדבר מצוה וגם שלא יהיו מים שכיחים והיינו כאיכא דאמרי בגמ׳ דאין פסי ביראות לא בכבל דשכיחי מיא ולא בחוץ לארץ דלא שכיחי מיא. כב. וביאר עפ״י הפסוקים בפרשה יתרו (שמות יט כ-ו) ותפח אם שמוע תשמעו בקולי הוא הפשט, ושמרתם את בריתי הוא הדרש, והייתם לי סגולה וגו׳ היינו בחקרי הסבא של מעשה בראשית, יאתם תהיו לי ממלכת כהנים היינו להשיג מעשה מרכבה ע״י״ש.

א. וכתב דלפי״ז מה שמבואר לקמן על ר״י דנוהר על דברי סופרים, היינו בתרך חרומה שיש בגופה חיוב מיתה. ב. יכן הקשה כגליוני הש״ס ע״י״ש.

והטעם שהעובר על דברי סופרים חייב מיתה והוא חמור יותר מהעובר על עשה ולא תעשה שהם מדברי תורה, כתב בדרשות הר"ן (דרוש ז) **שהעובר על דברי תורה הוא משום שתקפו יצרו לכך יענש ע"ז כמשפטי התורה, אבל העובר על דברי תכמים כיון שהוא שומר על דברי תורה, א"כ מה שעובר על דברי סופרים הוא לא משום שתקפו יצרו אלא משום הבזיון שיש בו לדברי סופרים. לכן ע"ז יתחייב מיתה'.**

הטעם שלא נתנו דברי סופרים בהלכה למשה מסיני

אם יש בהם טעם מפני מה לא נכתבו. כתבו התוס' וגם בהלכה למשה מסיני לא נתנו כדי שלא ישתכחו. המהר"ן חיות הביא משו"ת חוט השני (סי' נ) דבאר קושיית התוס' דאמנם לא ניתנה כל תורה שבע"פ בכתב משום עשות ספרים אין קץ, אבל מ"ט רוב ההלכות נלמדים רק בדרך הדרשות והסברות ולא ניתנו בהלכות למשה מסיני כמו כל שאר הלכות למשה מסיני, דהרי עדיף הלכה למשה מסיני שלא שייך בזה מחלוקת כמו שמבואר ברמב"ם בהלכות (ממרים פ"ו) ובהקדמתו לפירוש המשניות, ותירצו דכיון דהיה אפשר שישתכחו ההלכות לכן ניתנה רשות לחכמים לדרוש ולהבין מדעתם ע"י המדות המקובלות שנדרשות'. והיעב"ץ כתב שאם היו ניתנים כל הדברי סופרים בכת אחת מסיני, היו משתכחין בימי אבלו של משה כדאיתא בגמ' בתמורה (שם) שהרבה הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה.

הטעם שנדון בצואה רותחת

שכל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת. הטעם שנידון דווקא בצואה רותחת מבאר החת"ס דבטבע האדם כאשר אוכל מאכלי העולם הזה, האוכל מחפשט ומתחלק אל האיברים, ואת המותרות שבו רוחה הגוף והוא הצואה, אמנם תורתינו הקדושה אשר היא מאכל רוחני כדכתיב (משלי ט ה) לכו לחמו בלחמי, אין בה כלל מותרות והאומר שמאמין בכל התורה חוץ מדקדוק קל מדברי סופרים הרי זה אפיקורס, לכן המלעיג על דברי חכמים ודוחה את דבריהם א"כ הוא מחשיב את דברי חכמים לצואה דהיינו למותרות, ע"כ מודדים לו כמדתו ונידון בצואה רותחת'.

ובמהר"ן חיות הביא דברי הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות דזה שאמרו חז"ל המלעיג על דברי חז"ל נדון בצואה רותחת ראין לך צואה רותחת יותר מן הכסילות אשר השיאתו להלעיג, ולא תמצא איש מרתיח דבריהם, אלא איש מבקש תאוה ונותן יתרון להנאות המורגשות, אשר לא העיר לבו בדבר מן המאירים'.

מ"ט היה מזהר לר"ע להחמיר על עצמו ולהכניס עצמו לידי סכנה

סיטב אמות מיתת עצמי ולא אעביר על דעת חבירי. התוס' כתבו דאף שמבואר לעיל (ח.) דארבעה דברים פטורין כמחנה ואחר מהם הוא רחיצת ידים, וכ"ש שפטורים במקום סכנה, מ"מ ר"ע מחמיר על עצמו היה, והקשו[1] מכאן לשיטת הרמב"ם[2] (פושרי חמוה פ"ב ה"ט, ד) דכל מי שנאמר עליו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הורי זה מתחייב בנפשו, א"כ אין היה מוהר לר"ע להחמיר על עצמו ולהכניס עצמו בסכנת נפשות בדבר שודאי לא נאמר ע"ז יהרג ואל יעבור[3]. ובתורת חיים תירץ דמה שאינו רשאי למסור עצמו למיתה הוא רק היכא שודאי יהרג, אבל כאן היה זה ספק כיון דהיה אפשר להביא מים כמו שהוכח בסופו שהביאו לו מים, לכן היה מוהר לר"ע להחמיר על עצמו[4]. והנך יהודע תירץ דמה שר"ע החמיר על עצמו והכניס עצמו לידי סכנת נפשות הוא לא משום שלא אכל והיה שרוי בתענית כלי הנטילת ידים, אלא דהסכנת נפשות היה משום שכל יום היו מסרקין את בשרו במסרק של ברזל, ובלא שהיה אוכל היתה גוברת חולשתו והיה מת מחמת היסורין של סירוק הברזל וכמו שכך היה שמת בעת שסרקו את בשרו ביום הכיפורים שהיה שרוי בתענית, וכיון שידע ר"ע שע"י מה שסורקין את בשרו כל יום הוא ימות מזה לבסוף כיון דכל יום היה נחלש יותר, לכן היה מותר לר"ע להחמיר שלא לאכול בלא נטילת ידים כדי שלא לעבור על דברי חכמים ולהקדים מיתתו ע"ז שיחלש וימות בעת שיסרקו את בשרו.

ביעיון יעקב כתב דמה דאיתא בגמ' דכששמעו חכמים כדבר אמרו מה זוקנותו כך וכו' רצו לומר דלכך החמיר ר"ע על עצמו וסיכן נפשו ע"י כדי שכולם ילמדו ק"ו ממנו ולא יזלזלו בנטילת ידים.

חסדם דלא חשיב הכא שניות לעריות

בשינה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה בת קול וכו'. כתבו התוס' דבגמ' ביבמות (סה.) איתא שתיקן נמי שניות והא דלא חשיב לה הכא, משום דלאו בכח אחת תיקן, ושניות אחר הבת קול תיקן. ועיין בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' נט) שתירץ דמה ששלמה המלך גזר לאסור שניות אף דהוא מצוה לגדר גדר ולעשות סייג לתורה, מ"מ אין שייך לומר ע"ז את הפסוק ישמח ליבי גם אני, כי אולי יכשלו בשניות בני אדם שאינם הגונים, אמנם על מה שגזר ועשה סייג להוצאה בשבת ועשה גם תיקון שלא יכשלו בו ע"י שיערבו עירובין, או ישמח ליבי גם אני וכן מה שגזר טומאה על הידים ועשה סייג לטהרות ועשה לזה גם תיקון ע"י נטילת ידים בזה ישמח ליבי גם אני'.

לשון לינה בכופרים והשכמה בישראל

נלינה בכפרים נשכימה לכרמים. הענין יוסף כתב לבאר מה שכתב קרא גבי הכופרים נלינה ולגבי ישראל דהיינו הבתי כנסיות ובתי מדרשות נשכימה, ע"פ הילקוט (מלכים פ) שהקב"ה דן את העובדי כוכבים בלילה בשעה שהם ישנים ובטלים מן העבירות, ואת ישראל הוא דן ביום בשעה שהם עוסקים במצות. והכן יהוידע כתב שאת העכו"ם דן הקב"ה בלילה משום שהוא זמן שליטת דין ואת ישראל דן ביום שהוא זמן שליטת רחמים.

ולכך כתב נלינה גבי הכופרים שדן אותם בזמן שינה.

וביאר הכן יהוידע המשך הפסוק ינראה אם פרחה הגפן' וגו', דלכך נמשלה התורה לגפן לומר דכמו שהגפן אינה מקבלת נטיעה אחרת עמה, כן תורתינו הקדושה אינה מקבלת עמה תורה חיצונית של פילוסופיא[א].

מהו משל שאמר שלמה

מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה ששת אלפים משל וכו'. כתב רש"י דמשל היינו טעם. וביאר הענין יוסף שההבדל בין הטעם שאמר על דברי תורה לטעם שאמר על דברי סופרים הוא, שהטעם שאמר על דברי תורה הוא נתן כדרך משל ולכן קרא להם משל, משא"כ בדברי סופרים אמר טעמים וסברות בלא משל[ב]. אמנם המהרש"א כתב דמשמע בגמ' שאמר טעמים רק על שירו, דהיינו שהיה אומר על כל דבר של דברי סופרים חמשה ואלף טעמים, אבל גבי דברי תורה אמר משל ממש, וכתב עוד דהטעם שנאמר על דברי סופרים אין הכוונה לטעם הענין אלא לפיסוק טעמים כגון זרקא סגול וכו' כך היה לשלמה חמשה ואלף טעמים, ולכן כתב שירו דע"י הפיסוק טעמים הוי ממש שיר, ונקט דברי סופרים לרבותא דאפילו בדברי סופרים היה לו כך ונכ פיסוק טעמים וכ"ש בדברי תורה.

פירוש לשון אזנים

עד שבא שלמה ועשה לה אזנים. פירש רש"י דע"י כך אוחזין ישראל במצות שמתרחקים מן העבירה כדרך שנות יחור לאחוז בכלי שיש לו בית יד מכלי שאין לו. ומבאר הבן יהוידע מאי דנקט לשון אזנים ולא בית יד או שומר וכיוצא בזה, משום דהתורה שבכתב היא בבחינת עינים כיון דכתורה תורה שבכתב צריך ללומדם מהספר תורה וא"א ללומדם בע"פ, משא"כ תורה שבע"פ היא בבחינת אזן כיון דדברי תורה שבע"פ אין אתה רשאי ללומדם מן הכתב אלא הם נשמעין באזן[ג], [אלא שאח"כ התירו ללומדם מן הכתב משום עת לעשות לה' הפירו תורתך]. לכן קודם שבא

ג. ועיין בשערי תשובה (שער ג ס) שכ"כ. ועיין בדרשות ה"ר מה שביאר שם בארוכה מ"ט חייב מיתה בדוקא אח"כ שכלאו דלא תסור אין חיוב מיתה. וכן עיין כמהר"ל בספר באר הגולה (באר שלישי) מה שחידש בענין אחר ע"י"ש. ד. ועיין בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' קמ) הקשה השואל שהרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות כתב בטור טעם הדעת דבהלכה למשה מסיני לא שייך שכחה בשום אופן. עיין שם בתשובה באריכות. ה. ועיין מה שביאר בזה הסדר"ל בספר באר הגולה (באר שלישי הכולל) וכתב שם דגם דבא שהקשה על רב פפא לא חלק עליה בעיקר הדין דנידון בצואה רותחת אלא חלק עליו רק בפירוש הפסוק ע"י"ש. ו. התורת חיים, היעב"ץ והכן יהוידע. ז. אמנם הטור והשו"ע (יו"ד סי' קז ס"ג) פסקו בשיטת הרא"ש דאם ידעה להחמיר על עצמו ולהרוג ראשי אם העובד כוכבים מכוין להעבירה על דת, ועי"ש בש"ך. ח. וכן הקשה החורת חיים מהגמ' בב"ק (פ.) מעשה בחסיד שהיה נותן כלבו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שיוק חלב דוהה

משחרית לשחרית. והביאו לו ע' קשוחי לו בכרעי המטה, ועי"ש ויעבר בזה על דברי חכמים. ט. וכ"כ היעב"ץ דמשום שהיה אפשר להביא לו מים, חשש לעצמו משום זלזול בנטילת ידים דלא יחשב סיקל כדברי חכמים. וכעין זה כתב גם המהר"ן חיות דבסכנה גלויה אסור להחמיר על עצמו, אבל כאן דאין הסכנה גלויה דסילפא יזדמן לו מים ממקום אחר, היה מותר לו להחמיר על עצמו. וכן תירץ התורת חיים על עובדא דאותו חסיד בב"ק (פ.) דשמא בלא חלב עז הוא על שמצא תיקון היותר להוצאה שבה וטומאת ידים, כדי להקל על הנפ. וזה מה שאמר הפסוק ראשיבה חורפי הכר היינו למתרפים והקדאים הגר על התומרה ע"י"ש. יא. ועי"ש מה שביאר עוד. יב. ועי"ש מה שפירש ס"ט על דברי תורה כתב וידבר, ועל דברי סופרים כתב שירו. יג. ועי"ש שכתב שכך פירשו בפסוק ושפלו כ' יהו עין רואה ואזן שומעת ה' עשה גם שניהם.

שלמה היו בני אדם נמנעין קצת מללמוד תורה שבע"פ שהם הדברי סופרים שתלויין באחן, אך אחר שבא שלמה ואמר אלף וחמשה טעמים על כל דבר מדברי סופרים אז נמשכו הכל לתורה שבע"פ התלויין באחן, ואתי שפיר דאמר עד שבא שלמה ועשה לה אזנים.

מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות וכו'. כתב המהרש"א דמלבד הסודות הנסתרים שיש בתורה שנרמזו בהם, יש לדרוש מהן תילי תילים של הלכות שהם נוגעים לנגלה, והם ההלכות שנתחדשו בכל דור ודור וכבר הם נאמרו מסיני ונרמזו בקוצות של האותיות, אלא שאין כל אדם יכול לעמוד עליהם, אלא במי אתה מוצאן וכו' והיינו המשך הפסוק שחורות כעורב.

כב.

יבואר דמה שד"י אסר יותר מבית סאתים הוא רק משום הגזירה

איבעיא להו בור ופסין קאמר או דלמא בור ולא פסין קאמר וכו'. ספק הגמ' הוא אם מה שאמר רבי יהודה במתניתין עד בית סאתים כולל רוחב הבור עם חלל ההיקף שבין הפסין, או שרבי יהודה איירי רק על רוחב הבור שהוא בית סאתיים חרץ מהחלל שבין הפסין. ומבואר בגמ' דהספק הוא אם גזרינן דלמא אתי לטלטולי בקרפף בעלמא [היינו שטח שלא הוקף לדירה] שהוא יותר מבית סאתים, או דלא גזרינן. והקשה הר"ן כיצד יש צד בגמ' שרבי יהודה אמר בור ולא פסין, הרי אף דלא גזרינן אטו קרפף בעלמא, א"א להתיר היקף שהוא יותר מבית סאתים לרבי יהודה. ותירץ רכינו שחז"ל הצריכו שירחיק את הפסין מן הבור שיעור ב' אמות שהוא כדי ראשה ורובה של פרה, לא התמירו שע"י הקנתם יאסר ההיקף כולו ולכן התירו שירחיק חוץ מרוחב הבור שהוא בית סאתים עוד שיעור ב' אמות לבין הפסין* ולכך מטעם קרפף יותר מבית סאתים אין לאסור, ומ"מ נסתפקו בגמ' אם יש טעם לגזור אטו קרפף דעלמא, או דילמא אדם נותן עיניו בבורו, והיינו שאדם יודע שאותן ב' אמות שחז"ל תיקנו להרחיק הפסין מן הבור כיון שהם תקנת חכמים אינם אוסרות עליו, וא"כ לא יבוא להתיר גם בקרפף דעלמא[ב]. ובקרן אורה כתב דמשמע מכאן שמה שאסר רבי יהודה בהיקף יותר מבית סאתים הוא רק משום הגזירה אטו קרפף דעלמא, אבל בלא הך טעמא מותר אף ביותר מבית סאתים, והוכיח מכאן כשיטת רש"י לעיל במתניתין (ס. ד"ה ומלק) דפסי ביראות נחשבים שהקיפן לדירה, ודלא כשאר ראשונים[ג] שם דסברו שאינם נחשבים מוקפים לדירה, ומה שהתיר ר"מ אפילו ביותר מבית סאתים הוא משום עולי רגלים[ד].

להצד דבור ולא פסין קאמר עד כמה אפשר להרחיק הפסין מהבור

או דלמא בור ולא פסין קאמר. היינו דמה שאמר רבי יהודה במתניתין עד בית סאתים איירי רק על רוחב הבור חוץ מהשיעור של בין הפסין. ונחלקו הראשונים מהו השיעור שיכול להרחיק הפסין מן הבור באופן שהבור עצמו רחב בית סאתים, דוב הראשונים* סברי דמותר להרחיק רק שיעור ראשה ורובה של פרה שהוא שיעור ב' אמות, והביאו לזה ראיה מהמשך הגמ' דפריך על הברייתא דאי נימא שרבי יהודה סבר בור בלא פסין היינו רבי שמעון בן אלעזר, ואם נאמר דחוץ מהבית סאתים שיש לבור עצמו מהני להרחיק עוד בית סאתים לבין הפסין, א"כ איכא ביניהו טובא דר"ש בן אלעזר הרי אמר להד"א שמותר להרחיק אלא כדי ראשה ורובה של פרה ורבי יהודה סובר דמותר להרחיק עוד בית סאתיים, ומוכח דגם לר"י לא שרי להרחיק הפסין מן הבור רק שיעור ב' אמות שהוא כדי ראשה של פרה[ה]. אמנם הריטב"א הביא דיש הסוברים[ו] שלהצד דבור ולא פסין, הוא הדין דשרי להרחיק הפסין מן הבור עוד בית סאתים ויהיה הכל יחד ד' סאין. ומה דהקשו הראשונים מאי פריך בגמ' מאי ביניהו בין רבי יהודה לרבי שמעון בן אלעזר הא איכא ביניהו טובא אם נותנים בית סאתים מלבד הבור, יש לפרש דסברה הגמ' שמלשונו של ר"ש בן אלעזר מרוייק דנחלק עם רבי יהודה גם בדין בית סאתים של הבור עצמו, דאם נחלקו רק בשיעור ההרחקה של בין הפסין, היה לו לר"ש בן אלעזר לומר שלא אמרו להרחיק אלא כדי ראשה ורובה של פרה וחלל הבור בית סאתים על בית סאתים, וממה שאמר קודם בור בית סאתים אבית סאתים מותר מוכח דנחלקו גם בדין חלל הבור עצמו, ולכן פריך שפיר מאי ביניהו בשיעור הבור.

קרפף שיש בתוכו בור אם ממעט הבור משיעור בית סאתים של הקרפף

וגזרינן דילמא אתי לאיחלופי יותר מבית סאתים בקרפף. היינו דאם נתיר בור שהוא רחב בית סאתים עם הריוח שיש בינו לבין הפסין, יבואו להתיר כן בכל קרפף שיהיה בו יותר מבית סאתים. והוכיחו מכאן הראשונים* דמאי דאיתא במתניתין לקמן (כג.) שור' יהודה מתיר קרפף בית סאתים כשיש בתוכו בור או שיח וכו', אין הבור ממעט משיעור הבית סאתים אלא מחשיבים את הבית סאתים של הקרפף כולל הבור בתוכו, דאם תאמר שאין מחשיבים אותו בתוך שיעור בית סאתים של הקרפף ומחתימים אותו ועוד בית סאתים מה גזרינן הכא, הרי גם בכל קרפף כך הוא הדין שמחשיבים את הבית סאתים תוך מהבור, אלא ע"כ שהבור כלול בתוך הבית סאתים של הקרפף, ואתי שפיר דגזרינן שאם נתיר כאן להרחיק הפסין מן הבור חוץ מהבית סאתים שיש ברוחב הבור, יתירו גם בכל קרפף כך יותר מבית סאתים, אמנם דעת התוס' (ד"ה בור) דבכל קרפף שיש בו מחיצות טובות הבור ממעט מהשיעור בית סאתים שיש לקרפף ומחשבים את שיעור בית הסאתים לקרפף חרץ מהבור, ורק בפסין דאין המחיצות טובות לא התירו אלא עד בית סאתים של כל ההיקף כולל הבור שיש בתוכם[ט].

מהו השיעור שהתיר רשב"א

איכא בינייהו אריך יקטין. רש"י פירש דלפי ר' יהודה מותר לטלטל בכית סאתים אפילו שאינו מרובע כגון מאה על חמישים שהוא סאתים כחצר המשכן[י], ור"ש בן אלעזר סבר דבעינן שיהיו בית סאתים מרובעים כדאמר בהדיא בית סאתים אבית סאתים. אמנם הראב"ד[יא] למד דנחלקו שלפי ר' יהודה מותר רק עד בית סאתים כחצר המשכן, ור"ש בן אלעזר מתיר אף ברחב ד' סאין דהיינו בית סאתים על בית סאתים. ומבאר הריטב"א דאף שבעלמא לא התירו אלא בבית סאתים לחור דהיינו מאה על חמישים כחצר המשכן, הכא התירו אפילו מאה על מאה, כיון דכל האיסור הוא רק משום גזירת קרפף דעלמא. והרשב"א והריטב"א דחו את פירוש הראב"ד דלשון הגמ' אריך ויקטין לא משמע כן[יב].

מדוע יש לחשוש בפסי ביראות לבקיעת רבים הרי אינו רחב ט"ז אמה

והא א"ר יוחנן ירושלים אלמלא לתותיה וכו'. הקשו בגמ' לר' יוחנן, דאפשר לומר שדווקא בירושלים חוששים לבקיעת רבים כיון דהיתה רחבה ט"ז אמה, אבל בפסי ביראות דליכא אלא י"ג אמה ושליש כמבואר לעיל (יט:) אין לחשוש. ותירצו הואיל והיה לירושלים צורת הפתח דחשיב כמחיצה לא היה לרבים הבקיעים לבטל את המחיצה. ובביאור דבריהם כתב החזו"א (סי' עד סק"ח) דבתוס' לעיל (ו: ד"ה ומ

א. היינו דשיטת הרין דלהצד בגמ' שהבור עצמו יכול להיות בית סאתים, מותר להרחיק הפסין מן הבור רק עוד שיעור ב' אמות חוץ מהבית סאתים של הבור עצמו, וכמו שיבואר להלן.

ב. ועפ"ז ביאר בריטב"א דלקמן שאמר ר"ש בן אלעזר ולא אמרו להרחיק אלא כדי ראשה ורובה של פרה, דכיון שמה שמתירים יותר מבית סאתים הוא מפני שחז"ל הצריכו שירחיק, לכן אין להתיר אלא בשיעור שהצריכו חז"ל להרחיק שהוא שיעור ב' אמות. ועיין בגאון יעקב שהקשה כמה קושיות בגמ' ותירץ כעין דברי הר"ן. דאם פריהק הפסין מן הבור יותר משיעור ב' אמות פשיטא שאוסר רבי יהודה מדינא אם יש בין הכל יותר מב' סאתים כיון שנעשה קרפף יותר מב"ס, ואי"צ לאסור משום גזירה, אלא דהיכא דהרחיק רק ב' אמות כשיעור שהקנו חז"ל להרחיק, ב' אמות אלו אינם נחשבים ובשלל לגבי הבור והרי כמו שלא הקיף אלא סמוך לבור ואין אסור מדינא אלא משום גזירה ע"ש. ג. **רשב"א**, ריטב"א, ראה לעיל בסתניתין (יט:).

ד. **וביאר** הקרן אורה דלפי"ז בריייתא לקמן דאסרי לר"י אי אתה מדה כדיר וסהר יכר'. היינו שרבנן אמרו דכמו כדיר וסהר לא גזרינן אטו קרפף דעלמא, כמו כן בפסין לא גגזור, ואמר להם זו מחיצה ואלו פסין. והיינו דכיון שהתירו בפסין אפילו במחיצה גרועה, אם יש יותר מבית סאתים חיישינן שיבואו להתיר גם בקרפף בעלמא יותר מב' סאתים, והרין שכיאר בגמ'. ה. **רש"י**, תוס' (ד"ה ומלק), רשב"א, ריטב"א. וכן מבואר בר"ן שהקשה דהרי ת"ק איירי בסתניתין על הפסין דמותר להרחיק כל שהוא ור"ו אמר ר"י עד בית סאתים, היינו דמותר עוד בית סאתים בין הפסין, וחירץ דבאמת ת"ק איירי גם על ריחב הבור עצמו ע"ש. והיינו כמו שנתבאר לעיל מהריטב"א על מה שהקשה כפלה את הדין שמותר להרחיק הפסין מן הבור כל שהוא, ע"ש.

ז. **תוס'** ר"ד, ועי"ש מה שתירץ על קושית הראשונים שנאמר דהיינו איכא ביניהו בין ר"י לרשב"ל, וכן משמע בפרדס המשניות להרמב"ם. ח. **רשב"א**, ריטב"א וכן כתבו לקמן (כג. ד"ה ושאר), ועיין בתוס' (ד"ה קרפף). ובביאור שם השטה משום הבור הוא מתשמישי הקרפף והוא כאילנות ובשעה"צ (ס"ק סה). ט. היינו לפי הצד דבור בלא פסין קאמר. ועי"ש במהרש"א. ובהרשב"א הקשה דלפי"ז יצא דלרבנן פסי ביראות הוא קל יותר מכל קרפף ולרי"ו הוא חמור יותר, ועי"ש. ולשיטת התוס' צ"ל דהגזירה כאן היא שיבואו להתיר בכל קרפף יותר מבית סאתים שאין בתוכו בור. י. **הריטב"א** הקשה דלקמן במתניתין (כג.) מבואר דר"י בן בבא סבר דצריך שיהיה מרובעין וצריך גם שיהיה בתוכם שומירה או בית דיוה. ור' יהודה שם הולק שאי"צ בית דיוה. ומשמע דמודה שצריך שהבית סאתים יהיו מרובעין. ותירץ דשם איירי בגגינה וקרפף ושם מודה ר' דצריך שיהיו מרובעין, אך בפסי ביראות קל לר"י דמותר גם באריך ויקטין כחצר המשכן.

יא. **הובא** כרשב"א והריטב"א ורי"ן. יב. עי"ש מה שהקשו באחרונה. וכן הביאו מהירושלמי דאיתא דר"ש בן אלעזר מתיר בית סאתים ולא אמר שב בית סאתים אבית סאתים עי"ש. והרין בתחילת הכריו כתב בהרשב"א והריטב"א אמנם בסוף הביא מלשון הירושלמי דאיתא שלפי ר"ש בן אלעזר כאי שיש לה בית סאתים אינו צריך להרחיק כמנה אלא ראשה ורובה של פרה. ומשמע ממה שאמר אינו צריך להרחיק, דאי בעי יכול להרחיק טובא. לכן כתב הרין דכיון שאדם נותן עיניו בבורו יתירו הבור הוא בקרפף בפני עצמו יבין הפסין הוי קרפף בפני עצמו, ולכן מותר שיהא בין הכל ד' סאין. עי"ש. ובמאן יעקב כתב דלשון הירושלמי אין צריך הוא טעות סופר וצ"ל אין מותר וכן הביא מהתוספתא עי"ש.

מימה) נחלקו אם שיירי רשות הרבים ברוחב פחות מט"ז אמה, רבתירוץ א' כתבו דאין רה"ר בפחות מט"ז אמה, וכתירוץ ב' כתבו דשיירי רשות הרבים בפחות מט"ז אמה אם רה"ר מהלכת בתוכה [באופן שבשתי ראשי הרשות יש ט"ז אלא דבאמצע מתקצרת לפחות מט"ז אמה], וכיון דהויא רה"ר אתו רבים ומבטלי מחיצה[יג], והכא ס"ל לתוס' כתי' א' דאין רשות הרבים בפחות מט"ז אמה, אבל מ"מ חיישינן לבקיעת רבים כיון דביטול המחיצות אין תלוי בשם רשות הרבים, אלא דכל שיש בקיעת הרבים אתו רבים ומבטלי מחיצה, וצריך לזה תיקון דדלתות ננעלות כמו שצריך ברה"ר גמורה[יד] ולפי"ז מיושב קושית תוס' דאע"פ דבספי ביראות אין ברוחב הפסין שיעור רוחב ט"ז אמה מ"מ יש בה בקיעת רבים ואם בירושלים צריך דלתות ננעלות משום דאתו רבים ומבטלי מחיצה א"כ גם בספי ביראות אתו רבים ומבטלי מחיצה[טו].

מדוע לא תירצו דלרבנן אין מערבין בכך מדרבנן

קשיא דרבנן אדרבנן והיינו דבספי ביראות אמרו דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה ובשחי כתים אמרו דאתו רבים ומבטלי מחיצה. וכתבו התוס' (ד"ה לימנן) דהוי מצי לשנויי דבאמת לא אתו רבים ומבטלי מחיצה אלא דבשתי כתים אין מערבין לענין טלטול מדרבנן כיון דרבנן הצריכו ג' מחיצות גמורות, אבל מדאוריי'תא נחשב לרה"י גמור[טז]. וברשב"א כתב דא"א לתרץ הכי, דהלשון אין מערבין רה"ר ככך משמע דגם מדאוריי'תא הרי רה"ר, מדלא אמר וחכמים אוסרים[יז].

ובריטב"א הקשה מדוע לא תירצו דזוקא בשני כתים אמרו רבנן דאין מערבין ככך כיון דר"י התיר בלחי או קורה, וס"ל לרבנן דלחי וקורה הוא רק להיכר ואינו עושה מחיצה, ואפילו למ"ד דהוי מחיצה, מ"מ אינו מחיצה אלא לדופן רביעית שהיא רק מדרבנן, ותירץ דקושית הגמ' אליבא דר' יוחנן, ור' יוחנן סובר דאפילו בדלתות אין מערבין אלא א"כ ננעלות בלילה וסברה הגמ' דרבנן ס"ל כר' יוחנן, וא"כ סוברים דאתו רבים ומבטלי מחיצה.

האם לר' יוחנן דה"י הוא כב' מחיצות או כג' מחיצות

דר' יהודה אדר"י לא קשיא וכו'. מבואר למסקנת הסוגיא דאם איכא מחיצות גמורות כמו דלתות לכו"ע לא אתי רבים ומבטלי מחיצה, ובמחיצות גרועות כעין לחי וקורה לכו"ע אתו רבים ומבטלי מחיצה, ונחלקו ר"י ורבנן במחיצות החשובות במקצת כעין פסי ביראות אם אתו רבים ומבטלי מחיצה, והקשו הראשונים[יח] א"כ ר' יוחנן דהצריך דלתות בירושלים כמאן ס"ל, דהרי לר' יהודה אם יש כ' מחיצות גמורות שפיר נחשב לרשות היחיד ובירושלים היה ב' מחיצות גמורות, וגם לרבנן דצריך ג' מחיצות לה"י, בירושלים כיון דה"ה בה שם ד' מחיצות ע"י החומות בארבע הפינות ודאי לא גרע מפסי ביראות דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה, ותירצו דר' יוחנן סבר הלכה כר' יהודה בחדא דאתו רבים ומבטלי מחיצה וכרבנן בחדא דבענין שלש מחיצות מדאורייתא, וכיון דירושלים היתה מפולשת בד' רוחות אתו רבים ומבטלים את המחיצה, אולם התוס' (ד"ה מיימן) תירצו דבאמת ר' יוחנן סבר כר' יהודה בתרתי, ומ"מ בירושלים צריך דלתות, כיון שירושלים היתה מפולשת מארבע צדדין, וחייבין עליה משום רה"ר לעומר באמצע הפילוש[יט] דאין כו מחיצה כלל. ובבעל המאור (י:) כתב דכיון דבאמצע הפילוש אין ב' מחיצות א"כ מתבטל כל המחיצות וגם לעומד במקום שיש ב' מחיצות חייבין עליה משום רה"ר, אולם במלחמות חלק עליו דהמחיצות אינם מתבטלות ומקום העומד חשיב מחיצה.

ושענין הלכה נחלקו הראשונים אם קי"ל כר' יוחנן דאתו רבים ומבטלי מחיצה, או כר"א (לעיל כ:) דסבר כרבנן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה. דעת הרמב"ם (פסה"ל הלכה לג) דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה כר"א ולכן הזורק מרה"ר לבין הפסין חייב[כ]. וברשב"א פסק כר' יוחנן, כיון דר' אלעזר הוא תלמידו, ואין הלכה כתלמיד במקום הרב, וכן משמע בסוגיא לעיל (ו:)[כא]. ובשו"ע (סי' שמה ס"ג) הביא ב' דעות כיצד מערבין רה"ר, דעה א' ס"ל דצריך דלתות הננעלות בלילה ודעה ב' ס"ל דסגי בדלתות הראויות להנעל, וכתב הביאור הלכה (ד"ה ופתח) דנחלקו שם אם הלכה כר"י ואתו רבים ומבטלי מחיצה ולכן צריך דלתות נעולות, או דהלכה כר"א ולא אתו רבים ומבטלי מחיצה וסגי בדלתות הראויות להנעל כמו במבואות המפולשין, וכתב הביאור הלכה (ד"ה ופתח) וא"כ קשה על מנהג העולם שמסתפקין בצורת הפתח ברשות הרבים הרחב שש עשרה אמה ומפולש משער לשער, ולסמוך על שיטה דלדידן לית לן ה"ר ג"כ קשה מאד, דבאמת רוב ראשונים סוברים דגם בדידן איכא ה"ר, וא"כ קשה לסמוך על זה באיסור סקילה, והנכון דסומכים על שיטת הרמב"ם דפסק כר"א דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ולדידיה בוודאי מן התורה סגי בצורת הפתח ולא נשאר לנו אלא איסור דרבנן דיש גם לר"א בלא דלתות וכדמוכח ברמב"ם ובזה אפשר דיש לסמוך אדעה דאין ה"ר אלא בשישים ריבוא ולא הוי אלא כרמלית ולהכי סגי בצורת הפתח, ומ"מ לא דרך כבושה היא דרוב הפוסקים העתיקו כרבי יוחנן דבלא דלתות נעולים יש חיוב חטאת, וגם קולא זו דאין ה"ר בלא שישים ריבוא הרבה ראשונים פליגי עלה, ועל כן אף דאין למחות ביד העולם שנהגו להקל, אבל בעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גרירא דחיוב חטאת, וכ"כ בספר בית מאיר (ע"ש). עכ"ד[כב].

כב:

האם לתו"א ש"י רשות היחיד גם לרבנן הסוברים דבעינן ג' מחיצות

אילימא משום דמקיף לה סולמא דצור מהך גיסא ומחתנא דגדר מהא גיסא. רש"י פירש סולמא רצור, סלע הר גבוה סביב לעלות בו לארץ ישראל והוא גבוה עשרה טפחים, והיינו שיש הר גבוה בצפון א"י והוא כעין סולם שבו עלו לארץ ישראל, וכיון שגבוה עשרה טפחים נחשב למחיצה ברוח הצפונית של א"י. וברוח המזרחית של א"י[א] היה מחתנא דגדר, ופירש"י מורד חרוץ עמוק עשרה טפחים ורחב ד' סביב א"י מאידך גיסא, והיינו שחריץ עמוק עשרה נחשב למחיצה[ב], ונמצא שיש שתי מחיצות המקיפות את א"י.

והקשו הראשונים איך שייך לפרש בדברי ר' יוחנן דא"י נחשבת רשות היחיד משום המחיצות המקיפות אותה, הרי לא היו בה אלא ב' מחיצות ברוח צפונית ומזרחית, ולעיל נתבאר בדעת ר' יוחנן דלרשות היחיד צריך ג' מחיצות. הריטב"א תי' דכיון ששתי מחיצות אלו אינם זה כנגד זה אלא כמין גאם [בזוית], בזה ס"ע מודים דאינו נחשב לרשות הרבים[ג]. אולם הר"ן כתב דבאמת הוה מצי לאקשויי לר' יוחנן מדידיה אידידיה דלעיל אמר דאין רשות היחיד בכ' מחיצות והכא יש רק שני מחיצות, אלא דהקשו בגמ' דגם אם נאמר דר' יוחנן אזיל הכא אליבא דר' יהודה דב' מחיצות הוי רה"י, מ"מ אין לפרש דא"א אינה רה"ר משום מחיצות אלו.

בבל נמי מקיף לה פרת מהך גיסא ודיגלת מהאי גיסא. הריטב"א פירש דמחיצות אלו כמין גאם וחשיב רשות היחיד, כמו שפירש לענין ארץ ישראל. אולם הנורע ביהודה[ד] כתב דבבל היתה מוקפת ג' מחיצות כדמשמע בקידושין (לד ע"ש).

יג. ובתוס' כאן כתבו דלפי' הירדן ב' בתוס' שם ל"ק מידי דהרי א"צ לדין רה"ר ברוחב ט"ז אמה ואי"ק לי"ב להלק בין ירושלים לפסי ביראות. יד. כ"כ בתוס' ר"פ (ד"ה ר"י). טו. ומה שכתבו תוס' בתירוצם דבירושלים היה צורת הפתח, היינו לפרש איזה מחיצות היה בלא דלתות, והיינו דגם בירושלים היה מחיצות אלא דמתבטלות ע"י דריסת הרבים וא"כ גם בפסי ביראות מתבטלת המחיצה ע"י בקיעת הרבים, כיון דלענין בקיעה הרבים ליכא ג' כדיחוב הדשות. טז. וכ"כ בתוס' לעיל (ד"ה ר' יוחנן). ויתבאר הרעק"א (סה נגלון סה"ש) דמסוגיא בשבת (ו:) מבואר דמאן דפליג על ר' יהודה בבריי'תא פליג נמי גם לענין דאורייתא והניח בצ"ע. וראה בחזו"א (ב"ק עד סק"ו) מה שתירץ ע"ז. יז. וכ"כ ברשב"א (ד"ה ומאי). יח. רמב"ן בסלחמות (ו. רשב"א (ד"ה מכלל) ריטב"א (ד"ה ומקום) ר"ן (ד"ה ומקום). יט. הראשונים כתבו בקושייתם דגם אם נאמר דירושלים מפולשת מארבע רוחות מ"מ יהא מותר לעומר בין המחיצות דיש בהם ב' מחיצות, ובתוס' כתבו דהוצרכו לדלתות לעומר באמצע הפילוש. ובחזו"א (סי' ג"ד סק"ב) הקשה מדוע לא נתיר את כל המחיצות אפילו לעומד באמצע הפילוש מרץ עוסר מרובה, וחשיב כאילו יש ד' מחיצות גמורות. כ. וכן פסק אור זרוע (מלכות סי"ח סק"ו) וכ"ה בפסקי הרי"ד (שבת ס:) וכן פסקו בשו"ת בית אפרים (ס' כ:) ובחזו"א (ב"ק סי' סק"ו) וכתבו דגם הרי"ף והרא"ש ס"ל הכי, מהא דהביאו את המשנה בצורתה והשמיטו סוגיית הגמ', והמקב קי"ל כחכמים. וכן פסק שו"ע הרב (ס' שמה סקטעיף למיף) ומשי' שמ סקיף מה - הז) ובשו"ת אבני נזר (סי' רפו אות ג) כתב דבן דעה הוב הפוסקים. כא. וכן כתבו ריטב"א (ד"ה ולפי) הרן (ד"ה ומה) והמאירי (ד"ה ומאי). וכן פסק בשו"ת משכנות יעקב (סי' קי סק"ו). כב. הבה"ל פסק דלמוכרים שלא אתו רבים ומבטלי מחיצה, מדאוריי'תא פועיל גם צורת הפתח, והביא ראיה לזה (מסי שמ סי' מ"ה סק"ב) מתוס' (לף ע: ד"ה לא"מ). והרשב"א והרא"ש (שם) ע"ש. וכתחזו"א (שם) עד סק"ו) דחה ראיתו וכתב דדוקא לא פועיל צורה"פ, אף דקי"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה ה"מ קי"ל כר' יוחנן דלענין צורה"פ ברה"ר אחר רבים ומבטלי מחיצה. ובשו"ע הרב (סי' שמה סעיף ג) כתב כדברי הבה"ל, וראה בספה"ג (מקוצה"ש רים סי' שמה ד"ה ולהיום) ובשו"ת (ח"ב סי' סה) שהמחפק אם צורה"פ מה"ת רחוקה חשיב למחיצה מהתורה או דפועיל רק להתיר כרמלית או פירצה עשר. וראה עוד בחזו"א (ב"ק סי' קי סק"ו) מה שכתב ליישב מנהג העולם שסומכים על צורת הפתח.

א. ברש"י (פסא סה) ד"ה מבואר דמדובר בהר של צור שהוא בצפונה של א"י. ב. כן מבואר בריטב"א (בשטמ"ק כאן). ג. בשו"ת חכם צבי (סי' ה) כתב דחריץ עמוק עשרה ורחב ד' טפחים המקיף את העיר נחשב כאילו היה מוקף מחיצה של הוספה, ומתורת בע"ד ושיתוף כבל העירוה המופקף חומה. ובשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ג סי' לנט) הביא להי' ראיה פרבי רש"י אלו דחריץ נחשב למחיצה. ד. והיינו שא"י היתה מוקפת בשתי רוחות בסין גאם, ומחיצות אלו הקיפו במקצת את הרוח השלישית, דע"ז מועיל בשתי מחיצות ולחי, כיון דלחי משום מחיצה נחשב כג' מחיצות, כמש"כ הביאור הלכה (ס"ש סימן שב ד"ה ומפני) ע"ש. אולם לדעת החזו"א (שם סק"ו) יכתב שאין מועיל לחי בשתי מחיצות בסין גאם קשה מה הועילו שמחיצות אלו הקיפו את א"י בסין גאם. הרי צריך ג' מחיצות ברה"י [וראה בריטב"א לעיל יא: ד"ה הדר דמשמע דס"ל בביאור הלכה]. וצ"ל לדעת התוי"א דס"ל בסש"כ (שם סי' קי סק"ו) דאויירי בכ' מחיצות בסין גאם באופן שהיו קרובים זה לזה ע"י שהמפשי שיעור האלכסון שלהם יהיה משיעור האלכסון של מרובע, דע"ז נחשב לנ' מחיצות והרי הי"י מהתורה. ה. בספר דודש לציון (דרוש יג) ג. ראה ברש"י (שם ד"ה ר' יוחנן) שכתב דצורה שרה נשוך לחיזקל (יחזקאל ד:ג) בדרום, ובבואר דהיה מוקף נגד צדדין. אילם במהרש"א (שם) כתב דלפירוש ר"ח בתוס' (לף ע: ד"ה לא"מ) אין לפרש כפירוש רש"י.

לפי שאינן כדגלי מדבר

מעלות ומורדות שבארץ ישראל אין חייבין עליהם משום רה"ר לפי שאינן כדגלי מדבר. ופירש רש"י שאינן כדגלי מדבר דארץ חלקה היתה שהענן משוה אותה. הקשה הרשב"א דאם הטעם משום שאינם כדגלי מדבר א"כ מדוע דווקא מעלות ומורדות שבא"י, אפילו בחו"ל נמי, דהרי רה"ר גמרינן מדגלי מדבר, ואם אינו דומה לדגלי מדבר אינו רה"ר. ובר"ן כתב דהשתא קס"ד דהא דנקט ר' יוחנן א"י הוא לאו דווקא אלא דנקטו א"י מפני ששכיחים בה מעלות ומורדות שהיא ארץ הרים ובקעות (נדרים יט: יט), אלא דלמסקנת הגמ' שביארו טעם אחר מדוע בא"י אין חייבין עליה משום רה"י, שוב חילקו בין א"י לחוץ לארץ'. אולם הריטב"א כתב דכולי האי לא גמרינן מדגלי מדבר, אלא דמבואר בסמוך בארץ ישראל מעלות ומורדות שכה כיון שלא ניחא תשמישתייהו לא מסרס יהושע לרבים, ולכן אין חייבין עליהן משום רה"ר כיון דאינם דומים לדגלי מדבר שהיו מסורים הדרכים לרבים, ולכן נקטו בדווקא ארץ ישראל", וראה עוד לקמן

מה גדר היקף המחיצות לרשות היחיד

מעלות ומורדות שבא"י אין חייבין משום רה"ר. כתבו התוס' (ד"ה ומעלות) דדווקא לרבי יהודה יש לחלק בין א"י לחו"ל, דס"ל אתו רבים ומבטלי מחיצה, וא"כ המעלות ומורדות כיון שבוקעים בהם רבים מבטלים הם את המחיצה, אלא דבא"י דמעלות ומורדות שכה לא מסרס יהושע לרבים אין חייבים עליהן (כמו שנתבאר בריטב"א (לעיל), אבל לרבנן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה, כיון דהמעלות ומורדות יש להם מחיצות, א"כ גם בחו"ל אין חייבין עליהן משום רה"ר.

והקשו עוד א"כ מדוע ארץ ישראל לא תחשב רשות היחיד לרבנן ע"י סולמא דצור ומתחא דגדר, ותירצו כיון שמחיצות אלו אינם עשויות בידי אדם, מודים רבנן בזה דאתו רבים ומבטלי מחיצה. והקשו האחרונים דא"כ גם מעלות ומורדות עשויים בידי שמים, ואמאי כתבו התוס' דפטור עליהן לרבנן משום דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה. בשו"ת בית אפרים (סי' ט) כתב דבאמת דברי התוס' לענין מעלות ומורדות אי"ז בעשויות בידי אדם. ובשו"ע הרב (סי' שמה נקונטרס אחרון אות ג) כתב דאין דברי תוס' אמורים אלא היכא דניחא תשמישתא, דהיינו שמקום הפירצה היא דרך חלקה, ומחיצות אלו שאינן עשויות ביד אדם מקיפות את רשות הרבים, בזה אמרינן דאתו רבים ומבטלי מחיצה. אבל במקום שהפירצה לא ניחא תשמישתא כגון שהיא דרך מעלות ומורדות, לא אתו רבים ומבטלי מחיצה אפילו במחיצות העשויות בידי שמים, דאינו חשוב לבקיעת רבים כיון שאינו דומה לדגלי מדבר, ולכן מעלות ומורדות שלא ניחא תשמישתייהו לא אתו רבים ומבטלי מחיצה, אבל ארץ ישראל ובכל אע"פ שיש מחיצות המקיפות אותם כיון דניחא תשמישתייהו שהרי הוא מעבר הרבים, אתו רבים ומבטלי מחיצה. נמצא דמחיצה העשויה בידי אדם בין ניחא תשמישו ובין לא ניחא תשמישו, לעולם לרבנן לא אתו רבים ומבטלי מחיצה. ובמחיצה בידי שמים אם ניחא תשמישו אתו רבים ומבטלי מחיצה דדומה לדגלי מדבר, ואם לא ניחא תשמישו לא אתו רבים ומבטלי מחיצה[ט].

הריטב"א תירץ על קושית התוס' אמאי אין ארץ ישראל נחשבת למוקפת מחיצות, דדווקא כשכל אדם עומד שם ורואה עצמו תוך המחיצות נחשב לרשות היחיד'. וכבביאור הלכה (סי' שמו ס"ק ד"ה קמיפי) כתב דדעת הריטב"א לחלוק על תוס', דאין לחלק בין מחיצות העשויות בידי שמים, אלא אפילו אם המחיצות נעשו בידי אדם ואין בהם בקיעת רבים, מ"מ כיון שרחוקות זו מזו לא מחשיבים את המקום כמוקף מחיצות. ובשו"ע הרב (סי' שמה נקונטרס אחרון, שמ מעי' מג מד) נקט להלכה כדעת התוס', דקיי"ל כרבנן דמחיצה העשויה בידי אדם לא אתו רבים ומבטלי מחיצה, וכשלא נעשית בידי אדם רבים מבטלים את המחיצות. אולם בשער הציון (סי' שמד ס"ק לג) ובה"ל (סוף סי' שמב) משמע דנקט להלכה כדעת הריטב"א, דאין חילוק בין מחיצות העשויות בידי אדם למחיצות העשויות בידי שמים, וכל זמן שיכול לראות עצמו תוך המחיצות מפני שאין מרוחקות זו מזו כל כך, חשובות מחיצות ולא אתו רבים ומבטלי מחיצה[י].

צורת תל המתלקט

תל המתלקט עשרה מתוך ארבע ורבים בוקעין בו חייבין עליו משום רה"ר או אין חייבין עליו כתבו התוס' (ד"ה תל) דדחבה לא שמע דינו של ר' יוחנן דמעלות ומורדות שבארץ ישראל אין חייבין עליהן משום רה"ר, שהרי גם במעלות ומורדות איירי שיש בהם תל המתלקט עשרה מתוך ארבעה[יא], וא"כ לרבנן לא אתו רבים ומבטלי מחיצה, ולרבי יהודה בא"י אין הרבים מבטלים אותם ובחו"ל מבטלים אותם. ודנו הפוסקים איך מודדים את השיפוע כדי להחשיבו למחיצה דבתוספות שבת (סי' שמה סק"ג) כתב דאין צריך שהליקוט עשרה מתוך ארבע יהי' מחלקט באופן שזה [דהיינו שעל כל 2.4 טפחים יתרומם גובה טפח] אלא אפילו אם מתלקטים חמישה טפחים מתוך שנים וחצי אמות וחמשה טפחים מתלקטים מתוך אמה וחצי, כיון דבין הכל מתלקט עשרה טפחים ארבע אמות, הוי רשות היחיד אע"ג דחמשה מהן ניחא תשמישתא ליה לן בה"י. אולם בחזו"א (סי' קק"ד) כתב דדווקא אם במקום שחדל שיפועו הוא פחות מרחב ארבעה טפחים מצטרף ראשו להיות רשות היחיד, אבל אם מקום שחדל שיפועו הוא כרוחב ארבעה טפחים מחבטל שם דופן מהתל ואינו חשוב למחיצה.

תל המתלקט עשרה מתוך ארבע ורבים בוקעין בו. כתב הריטב"א דכל הנדון אם אתו רבים ומבטלי מחיצה באופן שהוא רחב ט"ז אמה ומצויין שם ששין רבוא, ותמה בגאון יעקב מי דחקו לפרש כן, דלמא איירי באופן שהתל עומד ברה"ר, ואע"פ שאין התל רחב ט"ז אמה אתו רבים ומבטלי מחיצה כמו לענין פסין דס"ל לר' יהודה דאע"פ שאינם רחבים אלא י"ג אמה ושלש כיון שעוברים בו הרבים נחשב לחלק מרשות הרבים, ואתו רבים ומבטלי מחיצה[יב]. ותירץ דהריטב"א הבין דהכא איירי בחל שאינו עומד ברה"ר אלא בכרמלית ורבים בוקעים בו לתוכו ולכן צריך שיהא בו שיעור של רה"ר שהוא ט"ז אמה ושיהיו בו ששים רבוא.

אלימא דרבנן לא תיבעי לך השתא ומה התם דניחא תשמישתא אפרי רבנן לא אתו רבים ומבטלי מחיצה, הכא דניחא תשמישתא לא כל שכן. מבואר בגמ' דלדעת רבנן ודאי אין חייבים על התל משום רה"ר. והקשו האחרונים, הרי נתבאר לעיל לדעת התוס' שאפילו חכמים החולקים על רבי יהודה מודים לענין מחיצות שאינן עשויות בידי אדם, כגון סולמה של צור ומורדה של גדר שבקיעת רבים מבטלתן, וא"כ תל שבדרך כלל אינו עשוי בידי אדם מדוע לא יהו רבנן דיחשב לרשות הרבים משום דאתו רבים ומבטלי מחיצה, ובשו"ת בית אפרים (סי' כו) כתב דהכא מיירי בתל העשוי בידי אדם[יג]. ובשו"ת חת"ס (סימן פט ד"ה והנה) תירץ עפ"י מה שכתב לבאר בדעת תוס' דווקא אם ניחא תשמישתיה מודים רבנן במחיצות שאינן עשויות בידי אדם, אבל כשלא ניחא תשמישתיה לא, ולכן הכא בתל שלא ניחא תשמישתיה אע"פ שאינם עשויות בידי אדם לא אתו רבים ומבטלי מחיצה.

חצר שהרבים נכנסים לה בזו ויוצאין בזו רה"ר למומאה ורשות היחיד לשבת ופירש"י שהרבים נכנסים לה, דרך פתחים או פרצות של עשר, ומשמע דדווקא אם הפרצות עשר אמות ולא יותר, וכתב בשו"ת משכנות יעקב (סי"ם סי' קכט) דמוכח שפרצת עשר דאורייתא, ודלא כדעת בית אפרים (סי' כו). שו"ת חכם צבי (סי' סי' ופ"ו), שו"ת נגסת יחזקאל (ח"ב סי' כ), שו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' ו), שו"ת חת"ס (סי' שכ) ונתיב השולחן (ח"ב סי' שסב). ובשו"ת אבני נזר (סי' תפ"ו סי' כ) כתב שכן דעת רוב הפוסקים. יא. **וראה** עוד במשנ"ב (סי' שמו ס"ק מח, ושי' שסב ס"ק קי"ח) ובבה"ל (סי' שסב ס"ב שם) מה שהארוך בכל זה. יב. וכ"כ הרשב"א והריטב"א. ובשפת אמת חגי"ג (בענין להאשונים המעלות ומורדות איירי באופן שיש בהם מחיצות, דלמא הא דתייב עליהם בחו"ל שלא נחשב למחיצה כיון שלא היה מתלקט עשרה מתוך ארבע. וכ"י דפסרו משום שאינו דומה לדגלי מדבר, ונשאר בצ"ע. יג. וכ"כ בשו"ת בשמים ראש (סי' ק) ובן משמע בביאור הלכה (סי' שמו ס"ב ד"ה חמה). יד. **אמנם להירוץ קמא דתוס'** לעיל (ד"ה כי אתיא) לא קשה מידי כיון דס"ל דגם ברה"ר אם המקום כאמצע מתקבץ לפחות ט"ז אמה לא תשיב רה"ר, אך בריטב"א לעיל (סוף יג) משמע דסובר כתירוץ בתרא דתוס' (שם) דרה"ר המתקצרת חשיב לרה"ר, ולפי"ז קשה מדוע הצריך כאן שהתל יהיה רחב ט"ז אמה. טו. **וזה דכתב** רש"י לעיל (סוף סו. ד"ה שם) דתל ונקע מימות עולם הן, היינו משום דהחם לא מיירי בישוב, כי אם בסי שהלך בדרך ושבת בתל ונקע אשר בדרך, ושמחם הוא מימות עולם, אבל בתל ומדרון שבעיר שמחמ הוא בידי אדם.

ז. וכ"כ בתוס' ר"ם, ובשו"ת משכנות יעקב (סי' קכט). ח. **וראה** ברשב"א מה שתירץ בשם הראב"ד. ט. וכ"כ בשו"ת שאילת יעב"ץ (סי' יג), שו"ת חכם צבי (סי' פ"ו והנה) ובית מאיר (סי' שסב סוף סעי' ט). אולם בשו"ת בית אפרים (סי' ט) תירץ כדבריהם, מבואר דס"ל דאין לחלק בין אם ניחא תשמישתיה או לא. וכן משמע בסגן אבהם (סי' שסב ס"ק ל), ובאשכול (סגנת פיתקין סי' סט) כתב לבאר דברי התוס', דדווקא במחיצות בהיקף גדול שאינו רואה את המחיצות המקיפות את השטח, בהם כתבו התוס' דאם אינם עשויים בידי אדם אתו רבים ומבטלי מחיצה, אבל בהיקף קטן יותר (אפילו אם הוא יותר מבית סאתיים) לא אתו רבים ומבטלי מחיצה, ולכן מעלות ומורדות שרואה את המחיצות המקיפות, אין הרבים מבטלים אותם. וראה עוד בתוס"א (ד"ה סי' קי) ובשו"ת בנסת יחזקאל (סי' כ-ג) מה שכתבו לבאר בדעת תוס'. י. **ובשב"א** הקשה להרי ר' יוחנן סובר להלן (סי' שמו ס"ב ד"ה קסיפי) שקרפף יותר מבית סאתיים אפילו כתר ראפילו כותלים העומדין לתוכו חיבב, ומבואר דאפילו שהמחיצות מרוחקות זו מזו נחשב להי"י, ומ"ש חזינן הכא שאם המחיצות מרוחקות מאד זו מזו אינן נחשבות להיקף, והדבר צריך תלמוד. ובו"ן כתב שצריך מחיצות ניכרות, היינו שבאיזה מקום שיעמוד באותו היקף יראה המחיצות הצריכות לו סן התורה, ומשמע מדבריו דלא סגי שיראה מחיצה אחת אלא צריך שיראה שלש מחיצות הנצרכות לו לשיעור רשות היחיד מהחורה, ובנשמת אדם (כלל סי' סט ס"ק) כתב דסידת שטחו של היקף כזה לא הוברירה, ואפשר דהוא ט"ו מיל כדאמרינן בכבורות (נה:) שרגל בהמה רועה

אלא לאו רבי יהודה היא. ופירש"י (ד"ה אלא) ואשמעינן דהיכא דלא ניחא תשמישתיה מורי, והיינו דלא אומרים בזה אחו רבים ומבטלי מחיצה.

והקשה התוס' (ד"ה אלא) ולוקמא כגון שיש שתי מחיצות גמורות ומודה ר' יהודה דהרי רשות היחיד אף שרבים עוברים בו, וליכא ראיה דר' יהודה מודה דהיכא דלא ניחא תשמישתיה לא אתו רבים ומבטלי מחיצה. ותירצו דמוכח שברייתא זו אירירי באופן שנפרץ מד' רוחות, דאם נפרצה רק מב' רוחות מדוע ביארו הדין רק בחצר שלא ניחא תשמישתיה וכמו שכתב רש"י (ד"ה לא אלא) שהפתחין קצרין וגידודין יש באוסקופה"ן, אלא ודאי דבאו לחדש דאפילו שאם היה ניחא תשמישתיה אתו רבים ומבטלי מחיצה, וזה כשפרצה מד' רוחות, מ"מ הכא שלא ניחא תשמישתיה מדדה ר' יהודה דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה. ובתוס' ר"פ כתב דדוחק להעמיד הברייתא דאירירי בחצר הפרוצה מד' רוחות, אך מ"מ מוכח כמו שכתבו התוס', דהברייתא חידשה את דינה דווקא באופן שלא ניחא תשמישתיה, וצ"ל דתנא דברייתא סבר כרבי יהודה בחדא דאתו רבים ומבטלי מחיצה, וכרבנן בחדא דבב' מחיצות הוי רה"י, וכיון דהכא פורץ מב' רוחות היה צריך לומר דאתו רבים ומבטלי מחיצה, ומשום דלא ניחא תשמישתיה אין הרבים מבטלים את המחיצות, ומינה תשמע גם לרבי יהודה באופן שפורץ מד' רוחות דאם לא ניחא תשמישתיה לא אתו רבים ומבטלי מחיצה"י.

מה החידוש דמבוי הפתוח לבורות נחשב רה"י

בבורות ס"ד אלא לבורות ופירש"י (ד"ה בורות) שיש בור בראשו האחד ובשפה אחת קצרה מהלכין שם עד שעוברין. והקשה בתוס' הרא"ש כיון דבור נחשב כמחיצה שלישית פשיטא שהוא רשות היחיד שהרי יש שלש מחיצות שלימות ולא מצינו בקיעת רבים לבטל שלש מחיצות שלימות"ז, ופירש בשם הר"ח דאירירי באופן שהבור מופלג מהכותל שלש טפחים מכאן ושלש טפחים מכאן ובשיעור פרצה זו כיון שבוקעים הרבים מכאן ומכאן מבטלת את המחיצה. והקשה החזו"א (סי' מג סק"ג) דמדברי"ה מבואר דבפירצה ג' טפחים ורבים בוקעים בו מבטלים את המחיצה, ולכאורה היה נראה דבעינן לכל הפחות ד' אמות כדרך היחיד, ונשאר בצ"ע.

מדוע הוצרך רב יצאי לבאר מהו שבילי בית גלגול

שבילי בית גלגול וכיוצא בהן רשות היחיד לשבת והר"ה לטומאה ואיזה שבילי בית גלגול אמרי דבי ר' ינאי כל שאין העבד יכול ליטול וכו' הקשו בתוס' (ד"ה ואיזהו) למה לי מפני שאינו יכול ליטול אפילו יכול ליטול נמי, דהרי על כרחך שבילי בית גלגול איירי במתלקטין עשרה מתוך ארבע, דאל"כ מה הקשו בגמ' שלרבנן פשיטא כיון דלא ניחא תשמישתיה, והלא החידוש הוא דנחשב למחיצה. וכתב הר"ן דהא גופא קאמר, דכל שאין העבד יכול ליטול, היינו מתלקט עשרה מתוך ארבע. ובתוס' כתבו דבא להשמיענו שלא יהא עשוי כעין מדרגה דלא יהורי מחיצה נדרסת דאמר בפרק כל גגות (לקמן קף סט:) דלא הויא מחיצה. והיינו שאפילו אם התל מתלקט עשרה מתוך ארבע מ"מ אם עשוי כעין מדרגה וניחא תשמישתיה לגמרי, לא נחשב למחיצה"י.

למסקנת הסוגיא באיזה אופן לר' יהודה לא אתו רבים ומבטלי מחיצה

יהושע אוהב ישראל היה וכו' כל היכא דניחא תשמישתא מסרה לרבים כל היכא דלא ניחא תשמישתא מסרה ליחיד. הקשו בתוס' (ד"ה יהושע) אמאי גבי מבואות המפולשות לבורות וחצר שרבים נכנסים לה, אמרינן לעיל דהוי רשות הרבים לר' יהודה ע"י בקיעת הרבים, ומשמע לא חזרה הגמ' מזה, והרי לא ניחא תשמישתיה [וגם אם נאמר דלא היו מזמן יהושע, מ"מ כיון דהם של יחיד לא גרע ממקום שנמסר ליחיד ע"י יהושע], ותירצו דכשכיל שלא יהא רשות הרבים לדעת ר' יהודה בעינן

ט. בתוס' כתבו דזה קושית הגמ' לרבנן וכה התם דניחא תשמישתה לא אתו רבים ומבטלי מחיצה הכא דלא ניחא תשמישתיה לא ס"ל, והיינו דקושית הגמ' מדוע החכר כברייתא דווקא אופן שלא ניחא תשמישתיה הרי אפילו בניחא תשמישתיה נמי רשות היחיד הוא דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה. וכתב בחוות חיים דברש"י משמע דפירש באופן אחר שכתב (ד"ה לפי) דפשיטא דלא מבטלת בקיעת רבים למחיצה, והיינו מה חידושה ברייתא זו לרבנן הרי אין צריך כלל לכתוב דין זה באופן שלא ניחא תשמישתיה. יז. וכ"ה ברמב"ן במלחמות (ב"ב שם בדפי). ובדר"ן הביא בשם הראב"ד דתרי תנאי אינא אליבא דר' יהודה ואיכא תנא דסובר אליבא דר' יהודה דאפילו כד' מחיצות אתו רבים ומבטלי מחיצה. וראה בחוו"א (ב"ב סי' סק"י) דתירץ קושית תוס' באופן אחר. יח. וכן משמע דהנקשה לתוס' (ד"ה שאני) ופי' מי סק"ב). ובחזו"א (פי' סק"ב) תמה דבהמשך דבריהם הקשו התוס' סדוע נקטו בברייתא דווקא שיש בור כפחה המבוי ולא מחיצה, ותירצו שרצו לחדש דאע"פ שבני אדם הולכים בתוך הבור אפ"ה לא אתו רבים ומבטלי מחיצה, וא"כ קשה מה הפשיטות שהמכתי נחשב לרשות היחיד, הלא אדרבא קמ"ל דאע"פ שהדברים בוקעים על גבי המדרון לא בטלי המחיצה כיון דלא ניחא תשמישיה, ואין צריך להעמיד הברייתא שהחבור מופלג מהכותל שלש טפחים, ונשאר בצ"ע.

יט. החזו"א (פי' סק"ב ס"ק י) כתב לבאר דברי התוס' במה שכתבו שלא יהא עשוי כעין מדרגה, וז"ל:

תתרי א. לא ניחא תשמישתיה כלל. ב. דהמקום שייך ליחיד. ובמבואות המפולשות וכו' אע"פ ששייכים ליחיד מ"מ ניחא תשמישתיה קצת ובזה ס"ל לר' יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצה. וכתב החזו"א (סי' סק"ב) דהתוספות ישנים (הובא בשטמ"ק ד"ה ואיזהו) חולקים על תוס' וסוברים דרשות השייכת ליחיד ממש, אין צריך שלא יהא ניחא תשמישתיה כלל, אלא דבמקום השייך ליחיד מחמת יהושע צריך שלא יהא ניחא תשמישתיה כלל, וכתב דלפי"ד התוספות ישנים בחצר ומבואות המפולשים לבורות של יחיד, באמת גם לר' יהודה חשיב רשות היחיד. והרשב"א[2] (הובא בחי' מהריטב"א ב"ב ד"ה עיר) כתב לענין עיר של יחיד דאע"פ שהוא רחב ט"ז אמה ונכנסים בה ששים רבוא אין חייבין עליה משום רה"ר, והביא ראיה לזה מסוגין דז"ל: ראיתא גבי שבילי בית גלגול יהושע אוהב ישראל היה ותקן להם דרכים כל היכא דלא ניחא תשמישתיה מסרה ליחיד, דאלמא רשות של יחיד אע"פ שהוא רחב ט"ז אמה והרבים עוברים בתוכו והוא דרך ככושה להם אין חייבין בה משום רה"ר. עכ"ל. ומבואר בדבריו דלמסקנת הסוגיא גם בתוך לארץ וגם אם עוברים הרבים בה והיא דרך שניחא תשמישתיה, מ"מ כיון ששייך ליחיד אין חייבין עליו משום רה"ר, והטעם לפי שאינו כדגלי מדבר, דדגלי מדבר מסורים לרבים ומקום השייך ליחיד אינו מסור לרבים. ומה דאיתא בגמ' דלא ניחא תשמישתיה, היינו דגם מקומות שאינם שייכים ליחיד מ"מ כיון שלא ניחא תשמישתיה יהושע מסרם ליחיד. ופירש הריטב"א דכיון שאם רצו המצרנים לסתמן וליטלן לעצמן, הרשות בידם, חשוב המקום כרשות של יחיד.

נמצא דלמסקנת הסוגיא ישנם ג' שיטות, שיטת התוס' דדווקא אם המקום שייך ליחיד ולא ניחא תשמישתיה כלל. שיטת התוספות ישנים אם המקום שייך ליחיד אין צריך שיהיה לא ניחא תשמישתיה כלל, אלא לא ניחא תשמישתיה. שיטת הריטב"א דמקום השייך ליחיד אפילו ניחא תשמישתיה אין חייב עליו משום רשות הרבים.

ביאור טעמיה דריב"ב, מאי דין חגורה

ולשאר עושין חגורה גבוה עשרה טפחים. פירש רש"י דחגורה היינו היקף של חבלים. ומבאר הריטב"א דרבי יהודה בן בבא מחיר לכל שאר הבורות בהיקף ע"י חבלים[ג] אפילו דהוי מחיצת ערב לבד, ורבי עקיבא דנקט מחיצה סבר דבעינן מחיצה של שתי וערב. אמנם התוס' כתב דחגורה פירוש מחיצה, וכ"כ דבינו יהונתן דחגורה ומחיצה דבר אחר הם ומפני שמצריכים מחיצה מד' רוחותיה קורא לה חגורה[ד].

כג.

מ"ט פסק שמואל הלכה כרי"ב ב"ב

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בבא.

היינו דבעינן שיהיה באר מים חיים וגם שהם יהיו של רבים, ודלא כר"ע דמתיר פסי ביראות גם בבור של רבים, וכתב הרעק"א דזהו בדוד דמה שמתיר ר"ע בבור של רבים היינו במקום עד בית סאתים דלא בעינן שיהא בו היקף לדירה, אבל היכא דיש יותר מבית סאתים בעינן שיהא חדי לאדם כדי שיהיה היקף לדירה[א], והקשה דלפי"ד אפשר לומר דמה שר' יהודה בן בבא סבר דגם במקום עד בית סאתים בעינן שיהיו מים חיים דחדי לאדם הוא לשיטתיה במשנה שאת"ז דסבר שם דכל קרפף עד בית סאתים בעינן שיהיה שם שומירה או בית דירה[ב] ור"ע לשיטתיה שם דסבר דעד בית סאתים אי"צ שומירה או בית דירה ולכן מתיר בפסי ביראות עד בית סאתים בבור הרבים דלא הוי מים חיים, וא"כ לדידן דקיי"ל לקמן כר"ע דלא בעינן שומירה עד בית סאתים ראוי שנפסוק גם כאן בפסי ביראות כר"ע שמתיר בבור הרבים עד בית סאתים, ואאמי פסק שמואל כר"י בן בבא דלא מתיר בבור הרבים. ותירץ דאפשר לומר רע"כ אין הטעם

ר"ל שלא יהא נשר מהר להר ובוקעין התהיו דא"כ נחבטלה מחיצת התל דהוי מחיצה שאינה ניכרת הנדרסת ולא הויא מחיצה (מלשון הקף סק:) ולכן כת"כ אפילו של יחיד לא הוי רה"י דאין כאן מחיצות, ומה שכתבו נדרסת לדווחא דפלוחא ועיקרן משום דחקרה מסלקת מחיצות. עכ"ל. וראה שם שהאריך להלוק על סוריה שערי ציון (ב' ד') דכתב דגשר אינו מבטל מחיצה, והנכיה מתוס' ועוד מקומות דגשר מבטל מחיצה. כ. וב"ה כרשב"א (סם ד"ה סגן) ובחוס' הרא"ש (סם ד"ה פירש). כא. וכפו דסבר חננ"א לעיל (א:) דעושין חבלים לבור. כב. וכ"כ המאירי. ועיין בתוס' הרא"ש דחמה אמאי נקט ריב"ב חגורה ולא מחיצה כר"ע, וכתב דלכאורה היה משמע דריב"ב מצריך הקפת חבלים (דהיינו מחיצת ערבן), ור"ע מצריך מחיצה של קנים (דהיינו מחיצת שתין), ומיהו לא פסחבר לפלוגינהו בהכי.

א. היינו לשיטת רש"י לעיל (א. ד"ה ואפי') דמה שהתירו פסי ביראות אפילו עד בית ד' כותין הוא משום דמיהקן ראויין לשתית אדם והוי היקף לדירה, אמנם לשאר ראשונים שם דלא בעינן היקף לדירה בפסי ביראות משום דהקלו לצורך עולי רגלים, א"כ גם לר"י ז"ל דהתירו בבור הרבים אפילו יהוי מבית סאתים. ב. **וכתב** שלפי"ז היה ניחא מה שאמר במשנה אח"כ תנור אפר ר"י כ"כ ופרץ בגמ' מאי תנא דעדר הרי הוי כ' ענינים. אבל להנ"ל אתי שפיר דהוי ענין אחד ממש.

דר"י כ"ב כאן דלא מתיר בכור הרבים, משום דלא הוי היקף לדירה דהרי אמר דמהני חגורה לבור הרבים, ומ"ש מהני הא לא הוקף לדירה[ג].

במאי איירי ר"י ב"ב דבעי שיהא שומירה וכו'

הגינה יהקרפף שהן שבעים אמה וכו' מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא בה שומירה וכו'. הראשונים ביארו דבמקום דיש יותר מבית סאתים לכור"ע אין סגי בשומירה ובית דירה וכו'[ד], אלא בענין שיהיה בקרפף פתח לבית ואח"כ יקיפו את הקרפף לצורך הבית, דאז הוי הוקף לדירה שמותר לטלטל שם יותר מד"א[ה].

וא"כ ר' יהודה בן ככא דסבר דבעינן שיהא שם שומירה או בית דירה וכו' איירי במקום שיש בו שטח עד בית סאתים, ור' יהודה חולק דעד בית סאתים א"צ שומירה וכו' אלא די במה שיש שם בור שיח ומערה, ור"ע סבר דא"צ שיהיה כלל חשמיש עד בית סאתים[ו], ואין לומר שר"י ב"ב איירי דוקא בשטח של שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירים כמו שמשמע מפשטות לשונו, אבל בפחות מכך גם לר"י ב"ב א"צ שיהא שם שומירה וכו'[ז], משום דלא מסתברא לחלק בג' משהוין וכלומר דבפחות מע' אמה ושירים א"צ שומירה, וביותר מע' אמה לא סגי בשומירה ורק בע' אמה ושירים בצמצום אז בעינן שומירה[ח], אמנם התוס' הרא"ש בסוף דבריו כתב דצ"ע דא"כא למימר דבמקום שיש חסרון גדול וניכר שהוא פחות מבית סאתים דהיינו שיהיה שבעים אמה ושירים חסר אמה אחת על שבעים אמה ושירים חסר אמה אחת גם לר' יהודה בן בבא א"צ שיהא שם שומירה ובית דירה[ט], ורק היכא דיש חסרון משהו פחות מבית סאתים אז חשיב ככית סאתים ובעי שם שומירה ובית דירה.

ביאור דברי התוס' מ"ש משכן ממקדש

שהן שבעים אמה ושיריים וכו'. לקמן (פ"ג) מבואר דשיעור כחצר המשכן, והקשו בתוס' דנילף מהר הבית ועזרה נשים שהיה קלה' אמה ועזרת ישראל היה קפ' אמה, ותירצו דכל מילי דשכת ממשכן גמרינן להו. עוד תירצו דהעזרות נחשבים מוקפין לדירה כיון שהיו שומרין בה כל הלילה. והקשה היעב"ץ דהרי גם במשכן היו שומרין, וכל השמירה דמקדש ילפינן משמירה דמשכן דכתיב (במדב' ג' ח') והחנים לפני המשכן וגו' שומרים משמרת המקדש וגו', וכמו דדרשינן בגמ' (תמיד כ"ח).

ובגליונות קהילות יעקב תירץ דאף שגם במשכן היו שומרין מ"מ לא היה להם בית מיוחד לזה, אלא באויר החצר היו עומדין ואין זה חשיב דירה, משא"כ בבית המקדש היו לשכות לכהנים השומרים, ולכן כיון שהיו גם בלילה שומרים שם חשיב דירה[י]. ובפירוש אמבוהא דספרי (ספרי ופע"ה קמ"ג י') תירץ דבמשכן כיון דנצטוו על מצות שמירה רק אחר שנעשה המשכן ובשעת בניית המשכן עדיין לא היה בו בית דירה, א"כ הוי הוקף ואח"כ פתח דאין נחשב שהוקף לדירה, משא"כ במקדש דבשעת בניינו ככר היה מצות שמירה א"כ הוי פתח ואח"כ הוקף ונחשב שהוקף לדירה[יא].

האם שומירה וכר נחשבים שהם מוקפים לדירה

ובלבד שיהא בה שומירה או בית דירה וכו'. כתב רש"י (ד"ה שומירה) ואע"ג דהוקף לדירה בית סאתים הוא דשרי טפי לא. מבואר ברש"י דלדעתו ר' יהודה בן בבא סבר דקרפף שיש בו שטח עד בית סאתים מותר לטלטל שם יותר מד"א רק אם הוא הוקף לדירה, ואם יש בו יותר מבית סאתים אע"ג דהוקף לדירה לעולם אין בו היתר לטלטל שם יותר מד"א. והקשו הראשונים[יב] הרי שנינו לעיל במתניתין (ח.) דבין לרבנן ובין לר"י התירו בדיר וסהר וכו' אפילו עד בית ר' כורין והיינו משום שהם מוקפים לדירה, והוא חידוש גדול לומר שר' יהודה בן בבא נחלק ע"ז בין שלא מצינו שום תנא שחולק בזה[יג] ואם ר' יהודה ב"ב חולק היה צריך לחלוק בהדי"א על יותר מבית סאתים והוקף לדירה. והתוס'[יד] הוסיפו להקשות דהרי כמה חצירות ומבואות שהיו בירושלים יתירות על בית סאתים וכי יאסור ר"י ב"ב לטלטל בכולם. ועוד הקשו[טו] דהרי כיון דאיירי בגינה, מה דיש שם שומירה ובית דירה אינו הופך את המקום להיות מוקף לדירה כיון דהזרעים מפקיעים ממנו את ההיקף לדירה כמו שמבואר (פ"ב) דקרפף שהוא יותר מבית סאתים שהוקף לדירה אם נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור, כיון דהזרעים מבטלים את ההיקף לדירה[טז], לכן חלקו הראשונים עליה דרש"י וסברי דשומירה ובית דירה וכו' אין דינם כמקום שהוקף לדירה[יז]. אבל במקום שהוקף לדירה דהיינו שפתח פתח מהקרפף לבית ואח"כ הקיף את הקרפף לצורך הבית גם לר"י ב"ב הותר לטלטל שם אפילו דיש בו יותר מבית סאתים, וכתבו התוס' לדעת רש"י דשמא יש לחלק בין דיר וסהר וכו' דשם כיון דשתמישתן הוא רב מותר אפילו עד בית ר' כורין אבל בקרפף דאין תשמישתן רב אפילו דפתח ולבסוף הוקף אסור לטלטל שם יותר מד"א אם יש בו יותר מבית סאתים.

ובטעם זה דאין שומירה ובית דירה נחשבים כמקום שהוקף לדירה, מצינו כמה דעות להראשונים בזה דהרשב"א כתב דאף דהיה קודם שומירה ואח"כ הקיף את הקרפף לצורך השומירה לא הוי כהיקף לדירה, משום דשומירה הוי חשמישה לאויר ואפילו בשומירה עצמו אם יהיה בו יותר מבית סאתים לא שרינן לטלטל שם יותר מד"א, כמו שמבואר לעיל (כ"ב) דכל דירה שתשמישה לאויר יותר מבית סאתים אסור, והיינו בשומירה אבל בית דירה אם הוא בקרפף צ"ל דלא הוי כהוקף לדירה, כיון דאיירי שאחר שהוקף הקרפף עשה שם בית דירה וא"כ הרי הוקף ולבסוף פתח[יח], ואם איירי שהבית דירה בגינה אפילו דהבית דירה היה שם לפני שהוקף הקרפף הרי הזרעים מבטלים את ההיקף לדירה כמו שנתבאר לעיל. אמנם הריטב"א כתב דבין שומירה ובין בית דירה אין נחשבים כמקום שהוקפו לדירה משום דמיירי דעשו את השומירה ואת הבית דירה אחר שהוקף הקרפף וא"כ הוי כהוקף ולבסוף פתח, ומבואר בריטב"א דאם עשה שם שומירה ואח"כ הקיף את הקרפף הרי היקף לדירה שמותר לטלטל שם אפילו שיהיה בו יותר מבת סאתים דאין נחשבים לדירה שתשמישה לאויר.

ג. אמנם כתב דה"א גופא קשה אמאי באמה מהני חגורה הא לא הוקף לדירה ודחק לומר דסה"נ חגורה היינו היכא דיש שם שומירה או בית דירה. ד. כ"כ התוס', חוס', הרא"ש, חוס' ר' פרץ, רשב"א, ריטב"א, ר"ן. ה. ברשב"א ובר"ן מבואר דשומירה אפילו היכא דפתח ואח"כ הוקף אסור לטלטל שם יותר מד"א משום דהיה דירה שתשמישה לאויר דאסור לטלטל שם יותר מד"א כמו שמבואר לעיל (כג.) ובית דירה איירי שהוקף ואח"כ פתח ולכן אסור לטלטל שם מד"א, אמנם בשאר הראשונים מבואר דגם בשומירה איירי דהוקף ואח"כ פתח כמו בבית דירה ולכן ביותר מכית סאתים אסור לטלטל שם יותר מד"א. אמנם מדברי רש"י משמע דשומירה ובית דירה הרי הוקף לדירה ואפילו הכי סבר ר"י ב"ב דבמקום יותר מב"ס לעולם אסור לטלטל שם יותר מד"א וכמו שיבואר לקמן. ו. היינו לפי הגי"א דר"ע אבר אפילו אין בה אחת מכל אלו עיין ע"ז לקמן. ז. וכך הביא הריטב"א דיש שהיו מבוארין לומר. ח. כ"כ התוס', התוס' הרא"ש, תוס' ר' פרץ, אלא דהתוס' הרא"ש הוסיף דא"א לומר כן משום דלקמן (כ"ג) פריך דר"י היינו ת"ק ומשני דאיכא ביניהו דבר מועט, היינו שר"י ב"ב סבר דסני בשומרה עד ע' אמה ושירים ודבר מועט ור"י ליה דבר מועט וסבר דעד ע' אמה ושירים א"צ כלום, ואם נאמר דר"י ב"ב סבר דעד אמה ושירים גם א"צ כלום א"כ כמאי פליג ר"ע ע"ש. אמנם עיין בתוס' דכתב דאי פירכא רק על מה דאין לומר דר"י ב"ב סבר דעד ב"ס א"צ שומירה ובע' אמה ושירים וכן ביותר מב"ס בעינן שומירה וסני בכך, ועי"ש בהגרש"א מה שכתב ע"ז. ועיין עוד בחוו"א (פ' מ' יט). ט. יראה בתוס' הרא"ש דכתב שהוא דומיא דשיטת ר' אליעזר במשנה דסבר שלא יהיה אותו יותר מפי שנים בריחבו אמה אחת, אבל אם הוי פחות מאמה אינו מקפיד. י. ועיין ביעב"ץ שכתב כעי"ז דגם בלא דברי התוס' לא קשה מידי כיון שהר הבית כולו היה מוקף לדירה שהרי היה כמה לשכות כגון לשכת פרהדרין, לשכת כהן שורף הפרה, לשכת הנזדת וכו' עי"ש. יא. ועי"ש מה שתירץ עוד. יב. תוס', חוס' הרא"ש, רשב"א, ריטב"א, ר"ן. והא בהוס' ר' פרץ שהקשה דלפי רש"י שמבואר דגם באין בו אלא בית סאתים צריך שיהא היקף לדירה א"כ ר"י ב"ב יחלוק בכל מקום דאתא קרפף יותר מבית סאתים אבל כאן דאיירי בבית סאתים מהני מה דיש שם שומירה ועי"ש ורכחב דהיינו בקרפף אבל בחחצר אפילו דכולה מותר דהרי מבואר במתניתין (פ.) דדיר וסהר וכו' עד בית ר' כורין ומשמע דליכא מאן דפליג ועי"ש מה שדחה ואח"כ ר"ע היינו או ר"י ב"ב או ר"י ס"ל נמי שמותרים באחד מכל אלו, אמנם כרי"י ב"ב מבואר בגמ' לקמן (פ"ג) דלא ס"ל דאיתא שם הרן. וביאר הרשב"א דאפילו הכי בעי ר"י ב"ב שיהא שם שומירה עד בית סאתים, משום דעי"י הוי קצה כהוקף לדירה שסתור כך נראה שתשמישו בקרפף חדיר כ"כ הרשב"א. והר"ן כתב דעי"י יש הוכחה קצת שדעתו להשחמש בו. ועיין במהרש"ל שכתב בתוס' ע"ש דברי התוס' שכן דשומירה ובית דירה לא מהני משום דהוי דירה גרועה וכן מבואר בתוס' הרא"ש, ועיין ברעק"א שכתב בדעת התוס' דהטעם ששומירה לא הוי היקף לדירה הוא משום דמיירי שהוקף ולבסוף פתח והיינו כדעת הריטב"א הנ"ל עי"ש.

צריכותא דאי אשמעינן הלכה כר' יוסי הו"א עד דאיכא שומירה או בית דירה קמ"ל הלכה כר"ע, א"כ מבואר דלר"ע אי"צ שומירה, אלא ר"ע היינו ר"י דבעי בור או שיח[יט]. והרשב"א[כ] מיישב את הגירסא דר"ע איירי על מאי דסבר ר"י ב"ב דאף שהקרפף מרובע דהיינו שיש בו שבעים אמה ושירים על שבעים אמה שירים דבעינן גם שיהיה שם שומירה, ע"ז אמר ר"ע אפילו אין בה אלא אחת מכל אלו דהיינו דאם הקרפף מרובע אי"צ שם שומירה ואם יש בה שומירה אי"צ שיהיה מרובע אלא אפילו אריך וקטין[כא]. וביאר לפי"ז הצריכותא לקמן (פ"ג) דאי אשמעינן הלכה כר' יוסי הו"א עד שיהא בה שומירה או בית דירה קמ"ל הלכה כר"ע דסבר שאם הקרפף מרובע שרי אפילו בלא שומירה וכר', ואי אשמעינן הלכה כר"ע הו"א אריך וקטין לא, היינו עד שיהא שם שומירה או בית דירה.

האם לר"א בעינן שיהיה הקרפף מרובע

ר' אליעזר אומר אם היתה ארכה יתר על רחבה וכו'. פירש רש"י דאע"ג דאין בכולה אלא בית סאתים אין מטלטלין שם דמרובע הוא דשרו רבנן היכא דלא הוקף לדירה. ותמה הרעק"א דהרי לקמן בגמ' (פ"ג) פריך מברייתא דר"א אומר אם היתה ארכה יתר על פי שנים ברחבה אפילו אמה אחת אין מטלטלין בתוכה ומשני דר' אליעזר במתניתין נמי תני יתר על פי שנים ברחבה[כב], וא"כ מבואר דגם לר' אליעזר לא בעינן שיהיה מרובע.

אי בעינן שיהיו תרוייהו לחומרא

אילימא משום דתנא ליה חדא לחומרא וקתני אחרית משום הכי קתני ויתד. יש בראשונים[כג] שפירשו דהיינו דאפילו היכא דלא הוי תרוייהו מענין אחד, מ"מ כיון דהוי תרוייהו לחומרא שייך למיתני ויתד, אבל פשיטא דהיכא דהוי תרוייהו מענין אחד אף דהוי אחד לקולא והשני לחומרא דשייך למיתני ויתד כמו שמבואר בסוכה (מ.) שמשם הקשו בגמ', וכן במגילה (מ.) דאיתא שם ויתד אף דלא הוי תרוייהו לחומרא כיון דהוי תרוייהו מענין אחד, אמנם יש שפירשו[כד] דאין שייך למיתני ויתד אלא היכא דהוי תרוייהו לחומרא או תרוייהו לקולא ומה דאיתא במגילה (שם) איירי גם בתרוייהו לחומרא[כה].

ולמסקנת הגמ' דהיכא דאסקיה במילתא אחריתי אין שייך למיתני ויתד, הקשו הראשונים[כו] מהגמ' (פ"ב ב.) דקתני ויתד אפילו דאסקיה שם במילתא אחריתי ותירצו דכיון דהוי תרוייהו לקולא שייך למיתני ויתד כיון דכח דהתירא עדיף, אמנם הראב"ד[כז] תירץ דשם לא חשיבה הפסקה דר"א (שם) מורה והוי לדברי הכל[כח].

כג:

איכא ביניהו דבר מועט, לפירוש רש"י ת"ק דלעיל במתניתין (ח.) איירי להו דבר מועט שמותר לטלטל עד בית סאתים שלימים, ור"ע סבר עד ע' אמה ושירים והו לא. ולפירוש ר"ח לר"י ב"ב איירי דבר מועט ור"ע לית ליה, דכן משמע לישנא דר"ע שאמר 'ובלבר', שבא לפחות ולהחמיר בשיעור[א]. וכתבו הראשונים[ב] לעיל (כג.) דגם לדעת רש"י ר' יהודה בן בבא איירי דבר מועט דהרי משום כך הוצרך ר"ע לחזור ולשנות ובלבד שיהא בה וכו'. אמנם הגאון יעקב הבין דמאן דלית ליה דבר מועט היינו דוקא בקרפף מרובע[ג] אבל בקרפף שהרא אריך וקטין, למאן דשרי אריך וקטין שרי נמי דבר מועט, ולפי"ז כתב שלפירוש רש"י לכ"ע בקרפף מרובע לית להו דבר מועט כר"ע[ד], ות"ק במתניתין לעיל דאית להו דבר מועט היינו בקרפף שהוא אריך וקטין אבל ר"ע כיון דמתיר רק בקרפף מרובע לית ליה דבר מועט וכן ר"י ב"ב דמתיר הרי רק בקרפף מרובע נמי סבר כר"ע ולית ליה דבר מועט[ה]. אמנם לפירוש ר"ח דפליגי ר"י ב"ב ור"ע ברבר מועט א"כ פליגי גם בקרפף מרובע דר"י ב"ב אית ליה דבר מועט ור"ע לית ליה.

ומאי דאיתא בברייתא דר' יהודה אומר דבר מועט יש וכו' ולא נתנו חכמים בו שיעור, ביארו הראשונים[ו] דהיינו שלא חשו לצמצם ולהזכיר השיעור כדי שלא לכלכל דברי שיעורם, אבל מ"מ אית להו דבר מועט וכולהו תנאי שהחזרו לפני ר"ע נראה דאית להו דבר מועט, אמנם התוס' הרא"ש כתב דאיכא נמי למימר דר"י לית ליה דבר מועט ודלא כר"י ב"ב. אלא דלא חש לפרש ולחלוק על ר"י ב"ב כמה שבא להחמיר עליו אלא במה שבא להקל עליו.

אם היתה ארכה יתר על פי שנים ברחבה אפילו אמה אחת אין מטלטלין בתוכה. התוס' לקמן (שם: ד"ה קרפף) כתב בתירוצא בתרא דמה דלא שרינן ארכה יותר מפי שנים ברחבה היינו דוקא אם יש בה בית סאתים, אבל אם אינה משהו פחות מבית סאתים שרינן אפילו יותר מפי שנים ברחבו[ז], אמנם החזו"א (סי' פט ס"ק יא) הביא דהרשב"א והריטב"א סברי דגם בפחות מבית סאתים אסור אם הוי ארכה יותר על רחבה[ח].

ביאור פלוגתא דר"א ור"י

איכא בינייהו ריבועא דריבעוה רבנן. רש"י פירש דנחלקו שלפי ר"א לכתחילה בעינן ארכה פי שנים ברחבה כדכתיב בחצר המשכן שהיה מאה על חמשים ור' יוסי סבר שלכתחילה בעינן מרובעת, ומיהו בדיעבד לכ"ע שרינן כיון במרובעת ובין בארכו פי שנים ברחבו[ט], וכתב הריטב"א דלפירוש רש"י ביאור דברי הגמ' דריבעוה רבנן היינו משום שחידשוהו חכמים מאמכתא דהרוחב הוא חמשים בחמשים. והקשו הראשונים' על פירוש רש"י דמה שייך כאן לכתחילה ובדיעבד וכי מצות הן שצריך לכתחילה לעשות כן, והרי אם כבר הוקף לכו"ע שרי לכתחילה לטלטל שם ואם בא להקיף וכי נאמר לו שלא יקיף[י]. לכן פירשו כפירוש הר"ח דפליגי בפלוגתא דלקמן (מט:) דר' חנינא בן אנטיגנוס ורבנן גבי האומר שביתתי כמקומי דלר' חנינא בן אנטיגנוס יש לו אלפים אמה לכל רוח עגולות אבל חכמים סוברים דיש לו אלפים מרובעות דהיינו שיש לו גם את הזויות. וכן נחלקו כאן דלר' אליעזר אי ארכה יותר על פי שנים ברחבה אפילו רק באלכסונן אין מטלטלין שם כשיטת ר' חנינא בן אנטיגנוס אבל ר' יוסי סבר דאם בריבוע הוי ארכו פי שנים ברחבו אף דבאלכסונו הוי יותר מפי שנים מותר[יא].

והר"ן תמה מ"ט דר"א הרי כיון דמחצר המשכן ילפינן א"כ היה צריך להתיר מרובע כמו בחצר המשכן, אפילו שבאלכסונו הוי יותר מפי שנים ברחבו[יב].

ביאור דברי הר"ח

נזרע רובו הרי הוא בגינה ואסור. כתבו התוס' דנראה לר"ח דהיינו דוקא בקרפף שהוא יותר מבית סאתים, דאז אמרינן שאם נזרע רובו אסור, אבל אם הקרפף אין בו אלא בית סאתים אפילו אם נזרע כולו לא נתבטל דירתו שם[יג], והביא ראיה ממתניתין (מג.) דלפי ריב"ב דמצריך שבקרפף עד בית סאתים יהיה שומירה, ומהני הך שומירה אף דאיירי בגינה שנזרע כולו.

וכתב הביאור הלכה (פי' שנז ס"ע ד"ה קרפף) בדעת הר"ח דקרפף עד בית סאתים שהוקף לדירה אף דנזרע כולו לא נתבטל שם דירתו כלל ומותר לטלטל לשם אף כלי הבית כיון דאינו חשוב קרפף[יד].

אמנם החזו"א[טו] כתב שכונת הר"ח רק שמותר לטלטל בתוך הגינה כמו בכל קרפף עד בית סאתים והיינו דאף לריב"ב לעיל במתניתין שמצריך שיהיה שם שומירה, לא נתבטל דירתו ומותר לטלטל שם.

יט. עיין בריטב"א דכתב דשמא י"ל דאין הכי נמי והיא קושייתא הגמ' לקמן (פ"ג) ר"ע היינו ח"ק, אמנם היינו לא כפירוש רש"י ולא כפירוש הר"ח שהביאו התוס' שם (ד"ה לפי שקפץ). כ. **היכא** גם בריטב"א וכ"כ הר"ן. כא. **וראה** בריטב"א מה שביאר לפי"ז קושרת הגמ' לקמן (פ"ג) ר"ע היינו ח"ק. כב. ועיי"ש דפריך אי הכי היינו ר' יוסי ומשני איכא ביניהו ריבועא דריבעוה רבנן. כג. **תוס'**, ר"ן. כד. **תוס'** הרא"ש, תוס' מגילה (מה. ד"ה ואחד). כה. עיי"ש דביארו דמה שאמר ר' יהודה שם (מ:) דמוכרין בית הכנסת לשם חצר והלוקח מה שירצה יעשה, היינו דוקא מוכרין לשם חצר, אבל בסתם אין מוכרין דאינה יודעת בקונשתה. כו. **תוס'**, ריטב"א, ר"ן. כז. **הובא** בריטב"א. כח. ועיין ברש"י (שם) דמכת שאלה זו היפך שם את סדר המשנה.

א. כן הוסיף התוס' הרא"ש. ב. **תוס'** (שם ד"ה ועומד) והתוס' הרא"ש (שם). ג. **דבריהן** דליכא למיקם עלייהו מהו השיעור לא שרינן ליה. ד. **וכתב** לפי"ז הסוגיא בכיתר מעברין לקמן (פג:) שהביאו התוס' איירי לכו"ע כיון דאיירי במרובע. ה. **והיינו** דלא כהראשונים נדעת רש"י דר"י ב"ב אית ליה דבר מועט. ו. **תוס'**, תוס' הרא"ש כתב הירוצא, ריטב"א, וכן משמע ברי"ן. ז. **וכן** פסק המשנ"ב (סי' שנה ס"ק יב) ועיי"ש בשעה"צ (יג) שכתב שכן הוא דעת הרמב"ם (שבת פט"ו ה"ח). ח. עיין בשעה"צ (שם) שהביא מהבית מאיר שלמד שלפי תירוצם הראשון בתוס' (שם) ס"ל כהרשב"א דהתה זאת שאין זה מוכרח. וראה בחזו"א (שם) שהבין כהבית מאיר. ט. **וכן** פירש הרי יהונתן וראה בריטב"א שהביא בפירוש רש"י דלר' יוסי ריבוע עדיף לכתחילה. יומתי' בריטב"א אף דארכו פי שנים ברחבו מחצר המשכן, אבל ר' אליעזר אינו מקפיד כלכך ושרי לכתחילה כיון מרובע ובין ארכו פי שנים ברחבו כחצר המשכן ומשמע בתוס' הרא"ש. ובבעל המאור מבואר דלפי ר' יוסי שרי אפילו ארכו פי שנים ברחבו וכ"ש מרובעת דהיינו ריבוע דרבנן ולפי ר' אליעזר בעינן לעולם שיהיה ארכו כשנים ברחבו כחצר המשכן דוקא, ולא מרובעת דלית ליה ריבוע דרבנן ועיי"ש ברמב"ן במלחמות. י. **תוס'**, תוס' הרא"ש, רשב"א, ריטב"א, ר"ן. יא. **כ"כ** התוס' והריטב"א, אמנם בתוס' הרא"ש כתב שהרי לא איירי כאן אלא בקרפף שהוא בגני כבר. ועיין בגאון יעקב שביאר דאיירי בכקעה והיצד להקיפה כדי שיוכל לטלטל שם. לפי ר"א מורין לו להקיף מאה על חמשים ולר"י מורין לו להקיף ע' אמה ושירים על ע' אמה ושירים. יב. **וכן** פירשו הריף והרמב"ן במלחמות. יג. **וכן** הקשה הגאון יעקב. יד. **וכ"כ** הרא"ש (פי' ב) לפירוש רש"י במתניתין. טו. **אמנם** הביאור הלכה פסק דלא כהר"ח, אלא דרק כלים ששבתו בתוכו פותר לטלטל שם ולא כלים ששכחו בבית, וכתב דכן מתבאר מדברי הרא"ש (פי' ב) וכן פסק השו"ע (שם ס"ג). טז. (פי' פט ס"ק טו. פי' קיז ס"ק ו) ודחה את דברי הביאור הלכה שהוא רשות אחת עם הבית דעל זה אין דאיירה מחניתין דשם איירי לגבי לטלטל בתוך הקרפף, ועוד כתב דזה לא יתכן אלא לפירוש רש"י במתניתין דעיי השומירה הוי הקף לדירה, וכמו שכתב הרא"ש (פי' ב), ועיי"ש מה שהקשה עוד.

קושיית הריטב"א דגם בבי"ס נתבטלו המחיצות

לא אמרן אלא יותר מבית סאתים אבל בית סאתים פותר. היינו דאם מה שנזרע רובו הוא יותר מבית סאתים, דאז הרי קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה[יז] דהרי כרמלית[יח], א"כ נאסר כל הקרפף גם החלק שאינו נזרע כיון דהוא פרוץ למקום האסור, אבל אם מה שנזרע רובו אין בה יותר מבית סאתים מותר כל הקרפף[יט], דכיון דמקום הזרוע הוא רק בית סאתים שמותר אף שלא הוקף לדירה א"כ גם מה שאינו זרוע הוי פרוץ למקום המותר. והקשה הריטב"א דאף אם מקום הזרוע אין בו אלא בית סאתים מ"מ כיון דהחצר שאינו זרוע מקיף את מקום הזרוע מכל צידיו וממילא המחיצות מקיפות שטח שהוא יותר מבית סאתים, א"כ לגבי מקום הזרוע מחיצות אלו לא יועלו משום דהוי מחיצות שמקיפות יותר מבית סאתים שלגבי מקום הזרוע לא הוקפו לדירה[כ]. ותירץ דכיון שבתחילה המחיצות נעשו לצורך כל החצר, א"כ אף שלגבי מקום הזרוע נתבטל ההיקף לדירה, אבל התורת מחיצה לא נתבטל מהם כיון דהם מועילות לשאר החצר. עוד תירץ דמיירי הכא שמקום הזרוע הוא בצד אחד והמקום שאינו זרוע בצד אחר ואין המקום שאינו זרוע מקיף את מקום הזרוע א"כ לכל אחד יש לכל הפחות ג' מחיצות, וכתב דתירוץ זה הוא הנכון יותר[כא].

ביאור דברי רש"י 'הואיל ודחד גברא הוא'

אבל בית סאתים מותר כמאן כרבי שמעון וכו'. כתב רש"י אע"ג דמקום זריעה הוי קרוי קרפף ושאינו נזרע הוי חצר ופרוצין זה לזה שאין מחיצה ביניהן, אפי"ה לא אסרי אהדדי הואיל ודחד גברא הוא ור"ש היא דאמר רשות קרפף וחצר לא אסרי אהדדי אפילו היא של ב' בעלי בתים. והקשו דהרי רש"י גופיה כתב כאן דר"ש מתיר אפילו היא של ב' בעלי בתים[כב], א"כ מ"ט כתב כאן הואיל ודחד גברא הוא. וביאר הריטב"א דאין כוונת רש"י לומר שהחצר והקרפף דחד גברא הוא אלא דבעינן שהחצר והקרפף כל אחד בנפרד יהיו של חד גברא, שלא יהיה בחצר או בקרפף דיורין שאוסרין זה על זה דאז פשיטא דיהא אסור להוציא מהחצר לקרפף[כג]. והר"ן תירץ[כד] דמה שר"ש שרי לטלטל מהחצר לקרפף אפילו דהוי דתרי גברי היינו היכא דלא נפרץ ביניהם המחיצה במילואה, אלא מטלטלין דרך הפתח שביניהם, אבל הכא איירי שבין החצר לקרפף פרוץ לגמרי והוי הכל כחצר אחת לכן אם הוי דתרי גברי יהיה אסור דהדיורין אוסרים אחד על השני[כה]. והחזו"א כתב דאולי כוונת רש"י לומר דאין כאן טעם שחצר וקרפף רשות אחת הן. אמנם הט"ז (סי' שמ סק"ד) כתב דנראה שיש טעות סופר ברש"י וצ"ל אע"ג דלאו דחד גברא[כו] וכו'.

אם ר"ש דאסר בכלים שטבתו בבית הוא דוקא בחד גברא או אפילו בתרי גברי

ר' שמעון אומר וכו' ולא לכלים ששבתו בתוך הבית. פירש רש"י דכלים ששבתו בתוך הבית והוציאן לחצר[כז] אסור להוציאן מחצר לקרפף[כח], כיון דבית וקרפף[כט] הם שתי רשויות אף דהם של חד גברא. ונחלקו הראשונים אם מה שר"ש אסר להוציא לקרפף כלים ששבתו בבית היינו אפילו אם הבית והקרפף הם של חד גברא, או דהיינו דוקא אם הם של תרי גברי אבל אם עידכו ביניהם או שהם של חד גברא מותר, כמו שבית וחצר שהם של חד גברא מותר להוציא מהבית לחצר. ואף שלרבנן אסור להוציא מחצר לקרפף אפילו דהם של חד גברא, מ"מ לר"ש מותר להוציא מהבית לקרפף של חד גברא[ל].

ביאור כוונת הגמ' להה"א

לר"ש נמי כיון דנזרע רובו הוי ההוא מיטמא בט"ל ליה לגבי רובה וכו'.

הקשה הר"ן דמעיקרא מאי קא סבר דהרי זאת ידענו דדוקא אם נזרע רובו יותר מבית סאתים נאסר, אבל אם נזרע מיעוטו אפילו דהוי יותר מבית סאתים מותר ע"כ היינו משום דהמיעוט בטל לגבי הרוב והרוב הרי אינו נזרע, א"כ ה"ה גם אם המקום שנזרע הוא הרוב[לא] אף דאין בה יותר מבית סאתים מ"מ יהיה מותר נימא דהמיעוט שאינו נזרע בטל לגבי הרוב הנזרע. ותירץ דמעיקרא סברינן דדרכו של היתר לבטל איסור אבל אין היתר מבטל היתר, לכן אם לרוב הזרוע אין בו יותר מבית סאתים א"כ הוא מותר בפני עצמו וגם מה שאינו זרוע הרי מותר, א"כ הכל מותר כיון שאין היתר מבטל היתר, אבל אם הרוב אינו זרוע אף דהמיעוט הזרוע הוא יותר מבית סאתים דאם יהיה בפני עצמו יהיה אסור, כאן מותר דדרכו של היתר לבטל איסור, אמנם לא ניחא לגמ' כהכי וס"ל דהיתר מבטל גם היתר כיון דהוא מיעוט ובטל ברוב. והגאון יעקב ביאר דמעיקרא היה הר"א דכיון שההיקף היה לדירה א"כ מקום החצר שאינו זרוע לא מתבטל כלל גם אם הוא המיעוט, ורק מקום הזרוע כיון שההיקף היה לדירה אם הוא רק מיעוט לא מבטל את ההיקף לדירה ומתבטל ע"י הרוב שאינו זרוע. ולכן רק אם מקום הזרוע הוי הרוב והוא יותר מבית סאתים דהוי כרמלית נאסר כל החצר משום דהוא פרוץ למקום האסור, אבל אם אין בה יותר מבית סאתים אף דהוא הרוב, המיעוט שאינו זרוע אינו בטל והוי פרוץ למקום המותר, ופריך בגמ' דבין מקום החצר שאינו נזרע ובין מקום הזרוע המיעוט בטל ברוב.

כד.

קרפף פתוח מבית סאתיים יש לו דין כרפף

לא אמרן אלא דלא הוי בית סאתים וכו'. היינו דמאי שאם נזרע מיעוטו שרי, הוא דוקא אם המקום שנזרע הוא פחות מבית סאתים, אבל אם הוא בית סאתים אסור כרבנן דס"ל דאסור לטלטל מקרפף לחצר וא"כ הוי פרוץ למקום האסור דאסור לטלטל בשניהם. וכתב הריטב"א דיש מדקדקין מכאן דמאי דס"ל לרבנן רחצר וקרפף הם שתי רשויות היינו דוקא קרפף שיש בו בית סאתים אבל בפחות מבית סאתים אין בו דין קרפף והוי רשות אחת עם החצר דיהיה מותר לטלטל מזה לזה, אמנם הראשונים[לב] חולקין דאין זה נכון ופשיטא דלרבנן גם קרפף שהוא פחות מבית סאתים דינו כקרפף בית סאתים שאסור לטלטל ממנו לחצר, משום דלא מסתברא שרבנן ור"ש פליגי בשיעור מצומצם של בית סאתים ויהיה לרבנן ג' חילוקים בשלשה משהויין. היינו דבפחות מבית סאתים לכו"ע מותר לטלטל ממנו לחצר, ובבית סאתים מצומצם לרבנן אסור ולר"ש מותר, וביותר מבית סאתים לכו"ע אסור לטלטל אפילו בתוך הקרפף עצמו ולר"ש אסור מד"א. אלא דמה שהתירו הכא לרבנן בפחות מבית סאתים הוא משום דאיכא תרתי לטיבותא חדא דהוי רק מיעוט שנזרע ועוד דהוי פחות מבית סאתים שאינו בחצר שהוא מיוחד לתשמישי הבית יותר מקרפף, לכן בית וקרפף שתשמישם שונה הוי תרי רשויות שאסור להוציא מאחד לשני אפילו של חד גברא[לג]. אמנם כרמב"ם (פירוש פ"ג מ"ח) מבואר דמה שר"ש אסר להוציא מהחצר לקרפף כלים ששבתו בבית היינו דוקא אם הבית והקרפף הם של תרי גברי אבל אם עירבו ביניהם או שהם של חד גברא מותר, כמו שבית וחצר שהם של חד גברא מותר להוציא מהבית לחצר. ואף שלרבנן אסור להוציא מחצר לקרפף אפילו דהם של חד גברא, מ"מ לר"ש מותר להוציא מהבית לקרפף של חד גברא[לד].

ביאור כוונת הגמ' להה"א

לר"ש נמי כיון דנזרע רובו הוי ההוא מיטמא בט"ל ליה לגבי רובה וכו'.

הקשה הר"ן דמעיקרא מאי קא סבר דהרי זאת ידענו דדוקא אם נזרע רובו יותר מבית סאתים נאסר, אבל אם נזרע מיעוטו אפילו דהוי יותר מבית סאתים מותר ע"כ היינו משום דהמיעוט בטל לגבי הרוב והרוב הרי אינו נזרע, א"כ ה"ה גם אם המקום שנזרע הוא הרוב[לה] אף דאין בה יותר מבית סאתים מ"מ יהיה מותר נימא דהמיעוט שאינו נזרע בטל לגבי הרוב הנזרע. ותירץ דמעיקרא סברינן דדרכו של היתר לבטל איסור אבל אין היתר מבטל היתר, לכן אם לרוב הזרוע אין בו יותר מבית סאתים א"כ הוא מותר בפני עצמו וגם מה שאינו זרוע הרי מותר, א"כ הכל מותר כיון שאין היתר מבטל היתר, אבל אם הרוב אינו זרוע אף דהמיעוט הזרוע הוא יותר מבית סאתים דאם יהיה בפני עצמו יהיה אסור, כאן מותר דדרכו של היתר לבטל איסור, אמנם לא ניחא לגמ' כהכי וס"ל דהיתר מבטל גם היתר כיון דהוא מיעוט ובטל ברוב. והגאון יעקב ביאר דמעיקרא היה הר"א דכיון שההיקף היה לדירה א"כ מקום החצר שאינו זרוע לא מתבטל כלל גם אם הוא המיעוט, ורק מקום הזרוע כיון שההיקף היה לדירה אם הוא רק מיעוט לא מבטל את ההיקף לדירה ומתבטל ע"י הרוב שאינו זרוע. ולכן רק אם מקום הזרוע הוי הרוב והוא יותר מבית סאתים דהוי כרמלית נאסר כל החצר משום דהוא פרוץ למקום האסור, אבל אם אין בה יותר מבית סאתים אף דהוא הרוב, המיעוט שאינו זרוע אינו בטל והוי פרוץ למקום המותר, ופריך בגמ' דבין מקום החצר שאינו נזרע ובין מקום הזרוע המיעוט בטל ברוב.

יז. כיון דכורעונים לא ביירי אינשי (ר"ן) ובטלה תורת דירה מן המחיצות (ריטב"א). יח. כ"כ רש"י וכן התוס' ר' פרץ. וכ"כ בשו"ע (סי' שמ ס"ק כ"ו). יט. כך מבואר ברש"י וברי"ט (שם סק"ו) וכן פסק הרמב"ם (שם ס"ב ס"ו) וכ"כ המשנ"ב (שי שם ס"ק כ"ח) וז"ל הט"ז (שם סק"ו) שכתב דעכ"פ מקום הזרוע אסור, ועיין בפרי מגדים מה שביאר בדברי הט"ז. כ. ראה בחזו"א (סי' שם ס) שכך ביאר בקושיית הריטב"א. כא. **ובתב החזו"א** (שם) שדברי רבינו הם נפק"מ לדיון, שלמסקנת הגמ' בנזרע מיעוטו אם הוא רק כית סאתים שפותר היינו דוקא בנזרע בצד אבל אם נזרע באמצע החצר יהיה אסור, אמנם אין נראה שדעת המוסקים כך שסתמו בזה, וכתב דאפשר שגם הריטב"א לא איירי אלא בה"א שמתירים בבית סאתים אפילו דנזרע רובו אבל למסקנא שהתירו כן רק בנזרע מיעוטו מיהו גם אם מקום הזרוע הוא באמצע החצר. כב. **וכן** כ"כ כהתנן כתב ואפילו הן של בעלים הרכה. כג. **ראה** בחזו"א (סי' סי ס"ו) דהקשה דהרי מיירי בכלים ששבתו בחצר, א"כ אף דיש בו דיורין שאוסרים זה על זה אסור להוציא רק מן הבית לחצר, אבל בתוך החצר שרי לטלטל כמו שמבואר בשבה (קנ:), וא"כ גם מן החצר לקרפף ודאי מותר לר"ש. כד. **וכן** תירץ המהרש"א. כה. **וכן** הקשה ע"ז החזו"א (שם) דמאי אכפת לן כמה שיפרץ במלואו הרי הוי פרוץ למקום המותר. וכן הקשה השפת אמת והרש"ש. כו. **וכן** ראה באור זרוע (סי' ע' ס"ו) **הביא את דברי רש"י** והשמיט חיכות אלו 'הואיל ודחד גברא'. כז. **ראה** בריטב"א שכתב דכן שהוציאן בהיתר וכן שהוציאן באיסור. כח. עיין בביאור הלכה (שר סעי' ב"ה סמ"ג) לענין אם מותר לטלטלם בתוך החצר עצמה. כט. **התוס'** ר' פרץ ביאר דאם כשקרש היום היו הכלים בבית אף דאת"ב הוציאם לחצר, אם בא להוציאם לקרפף הרי זה נחשב שמוציאם מהבית לקרפף. ל. **רשב"א**, ר"ן, הריטב"א בשם ר"א, חוס' (עה: ד"ה ואמר) וכן מחמד הטור והשו"ע (שר שמ ס"ו). **לא. וכן** הוכיחו הראשונים שהרי מיירי הכא בקרפף אחר שנזרע רובו וסתמא איירי אפילו דחד גברא מ"מ דבנן שאוסרים להוציא מקרפף לחצר אפילו דחד גברא, ומדרבנן נשמע לר"ש דכלים ששבתו בתוך הבית גם יהיה אסור אפילו דקרפף והבית הם של חד גברא. וביארו לפ"ז דמאי דס"ל לריב"ב במתניתין דגינה וקרפף צר בית סאתים בעינן שיהא בה שומירה וכו'. לאו למיסרא שיהא מותר לטלטל מהשומירה או בית דירה לקרפף, אלא דאם יש בקרפף שומירה מותר לטלטל בתוך הקרפף. לב. **כך** הביא הריטב"א בשם י"א וכך הביא רעוז מורה הרא"ה וכך מבואר בסמ"ג (מ"ע סעי 6 ומעמק). ועיין בביאור הלכה (שר שמ ס"ב ס) שמביא כל הישיות, והביא מהביא מאיר דלכתחילה יראי יש להחמיר כפסק השו"ע וכשעה הדחק נראה שיש לסמוך להקל. לג. **ראה** בתוס' (ד"ה לעי שמעון) שביאר דקושיית הגמ' היא דהרי כ"ש דאם לקילא אסרינן דהמיעוט בטל ברוב, כ"ש דלחומרא המיעוט יהא בטל ברוב.

א. **תוס'** ר' פרץ, רשב"א הריטב"א, ר"ן.

דבר חשוב ומתבטל לגבי הרוב שאינו זרע[ב], משא"כ אם יש שיעור בית סאתים הוי דבר חשוב ואינו מתבטל[ג].

זרא"ש[ד] (ס"י כ) בתחילת דבריו הסתפק בכך אם קרפף פתוח מבית סאתים דינו כקרפף בית סאתים דלרבנן יהיה אסור לטלטל ממנו לחצר ולר"ש יהיה אסור לבית, וכתב דאין להוכיח ממה דלא מסתברא שיחלקו בשיעור בית סאתים מצומצם, משום דאיכא למימר דדין בית סאתים היינו גם כפתוח מכן אמה אחת. מ"מ בסוף דבריו כתב דנראה שאין לחלק בין בית סאתים לפחות מבית סאתים מכך שר"ש ורבנן נחלקו בקרפף סתמא, משמע דאיירי בכל קרפף שלא הוקף לדירה אף שהוא פחות מבית סאתים[ה].

אם זורעים מבטלים שם דירה אף בחצר

נסתפק הרא"ש (ס"ב) האם מה שזורעים מבטלים שם דירה, היינו דוקא בקרפף אבל בחצר ראפילו ברחבה שנחשבים יותר לדירה אינם בטלים ע"י הזורעים, או שזורעים מבטלים לשם דירה גם בחצר ורחבה[ו], ועוד פירשו התוס' דבזמן שמתקן אותן ראשונה והפר חציה, היא כבר מחוברת לסנדל ובטל לה א"כ נטמאה בטומאת מדרס, ובזמן שחופר חציה השני היא נוגעת בסנדל וממילא נטמא הסנדל בטומאת מגע מדרס, ומה דלא אמרינן ע"ז שבע לה טומאה, פירשו לפי ר' שמעון מיימב"א דלמד שלא אמרינן דשבע לה טומאה היכא דהטומאה בא לו מגופו, היינו דבין דטומאת האוזן בא ע"י שנטמא מהסנדל א"כ מה שנטמא הסנדל ע"י האוזן בטומאת מגע לא אמרינן ע"ז שבע לה טומאה. עוד פירשו הראשונים[ז] דבזמן שמחבר את האוזן הראשונה היא נטמאת בטומאת מדרס ומגע מדרס בבת אחת דאז לא שייך ע"ז שבע לה טומאה, וממילא הסנדל בטל לאוזן שתיבר, דאף דהאוזן היא מיעוט לגבי הסנדל מ"מ כיון שנעשה כלי אחד, אם מקצתו טמא בטומאת מגע מדרס ממילא נטמא כולו במגע מדרס, ובכי האי גוונא שנטמא בטומאה הקלה ע"י שנתחבר למקצתו לא אמרינן שבע לה טומאה.

איזה חיקף לדירה בעינן ברחבה

ורחבה שאחורי הבתים אין מטלטלין בו אלא בד' אמות וכו'. פירש הריטב"א דהיינו משום דסתמא אינה מוקפת לשם דירה ויש בה יותר מבית סאתים שדינה ככרמלית, וכתב הרשב"א[ח] דהרחבות שלנו"י אף דבשעת עשיית הבתים פתחו להם פתחים לרחבה לא מהני, משום דאם יש לרחבה גדרים תיצוניים ואת"כ כנה בתוך הרחבה בית דירה והניח פתח בכותל שבונה בין הבית לרחבה אין זה היקף לדירה, דאף דיש לרחבה מחיצה חדשה שהיא מחיצת הבית והוקפה לדירה לא מהני, כיון דמחיצת

מ"ש שמא טגע מדרס

נספקה שניה ותיקנה טהור מן המדרס אבל שמא מגע מדרס. נתקשו הראשונים כיצד ניטמא הסנדל בטומאת מגע מדרס, ונאמרו בראשונים ע"ז כמה ביאורים.

רש"י כאן פירש שבשעת פרישתו מן האוזן דאז א"א שלא יגעו אחד בשני ועדיין היה בו טומאת מדרס או נטמא הסנדל בטומאת מגע מדרס[ט]. ובשבת פרש"י (קיב: ד"ה אבל) פירש דהסנדל נטמא בטומאת מגע מדרס ע"י שנגע בעצמו בזמן שהאוזן היה מחובר והיה אב הטומאה[י]. אמנם התוס' פירשו דאיירי כגון שהדרס הזב ברגלו על הסנדל בזמן שהוא היה יחף דאז ניטמא הסנדל בטומאת מדרס ומגע מדרס בבת אחת[יא], ומה דאינו נטהר מטומאת מגע מדרס כמו שנטהר מטומאת מדרס ע"י דהוי פנים חדשות פירשו לפי הריצב"א[יב] דגבי טומאת מגע אין שייך פנים חדשות כיון דאף אם נפסקו שתי אוזניו ראוי לקבל טומאת מגע אם מיחדו לתשמיש אחר, משא"כ גבי טומאת מדרס אפילו דמיחדו לנועלו בטלה רעתו אצל כל אדם, ועוד פירשו התוס' דבזמן שמתקן אותן ראשונה והפר חציה, היא כבר מחוברת לסנדל ובטל לה א"כ נטמאה בטומאת מדרס, ובזמן שחופר חציה השני היא נוגעת בסנדל וממילא נטמא הסנדל בטומאת מגע מדרס, ומה דלא אמרינן ע"ז שבע לה טומאה, פירשו לפי ר' שמעון מיימב"א דלמד שלא אמרינן דשבע לה טומאה היכא דהטומאה בא לו מגופו, היינו דבין דטומאת האוזן בא ע"י שנטמא מהסנדל א"כ מה שנטמא הסנדל ע"י האוזן בטומאת מגע לא אמרינן ע"ז שבע לה טומאה. עוד פירשו הראשונים[יג] דבזמן שמחבר את האוזן הראשונה היא נטמאת בטומאת מדרס ומגע מדרס בבת אחת דאז לא שייך ע"ז שבע לה טומאה, וממילא הסנדל בטל לאוזן שתיבר, דאף דהאוזן היא מיעוט לגבי הסנדל מ"מ כיון שנעשה כלי אחד, אם מקצתו טמא בטומאת מגע מדרס ממילא נטמא כולו במגע מדרס, ובכי האי גוונא שנטמא בטומאה הקלה ע"י שנתחבר למקצתו לא אמרינן שבע לה טומאה.

איזה חיקף לדירה בעינן ברחבה

ורחבה שאחורי הבתים אין מטלטלין בו אלא בד' אמות וכו'. פירש הריטב"א דהיינו משום דסתמא אינה מוקפת לשם דירה ויש בה יותר מבית סאתים שדינה ככרמלית, וכתב הרשב"א[יד] דהרחבות שלנו"י אף דבשעת עשיית הבתים פתחו להם פתחים לרחבה לא מהני, משום דאם יש לרחבה גדרים תיצוניים ואת"כ כנה בתוך הרחבה בית דירה והניח פתח בכותל שבונה בין הבית לרחבה אין זה היקף לדירה, דאף דיש לרחבה מחיצה חדשה שהיא מחיצת הבית והוקפה לדירה לא מהני, כיון דמחיצת

ג. **הרשב"א** כתב הכל שאינו נוגע לשיעור קרפף שלם דהיינו בית סאתים לא חשיב לחלוק שם לעצמו כחצר וכמו שכתב רש"י (ד"ה לפי). והריטב"א כתב שלא נקרא הפחיתות מתורה דירה כלל. ועיין בנמוקי"ב (ס"ב ס"ק ס) ובכתב דיש מקילין בכהאי גוונא לטלטל אף מהחלק הזורע לבית ויש לסמוך ע"ז בשעת הדחק, ועיין בשעה"צ (שם ס"ק נ) שדייק כן מדברי הראשונים כאן, אמנם כתב דממה שכתבו הראשונים דפחות מבי"ס לא חשיב ובטיל לגבי הרוב, יש לדחות קצת דאין ראיה, משום דייל דכיון דק שלא יאסור מיעוט הנזרע לריב שאינו נזרע, והיינו משום דמיעוט הנזרע בטל, אבל מדברי הריטב"א שכתב שלא נקרא המחיצות מתורה דירה כלל והרי כאן כחצר גמור מוכח דאף מחלק הזורע מותר להוציא לבית, ולא בשיטת הטור דסבר דאף בפחות מבי"ס יהוה רק מיעוט שנזרע אסור לטלטל ממנו לבית עיי"ש. וראה בתוס' ד' פרץ דמשמע נמ כהריטב"א שכתב דהוי כל הקרפף חצר. ועיין בחוו"א (ס' סב ס"ק מז) מה שתמה מסנויין על דברי הטור. ג. **וראה** בתוס' ר' פרץ שכתב דמה שרבנן אסרו אפילו בקרפף פחות מבי"ס לטלטל משם לחצר היינו דוקא אם יש מחיצה בין הקרפף לחצר, אבל הכא כיון שאין שם כלל מחיצה בין המקום שנזרע לשאר החצר, נמט לא הרי חשוב להבדל מן החצר להקרא בשם קרפף לא אסרו חז"ל. ד. וכ"כ הרא"ש בתוספותיו. וכפי שכתבוהר לעיל (כ:) דלפי ר"ח בעינן שלא יהא ארבה יותר על רחבה אמה אחת, ואינו מקפיד אם ארבה יותר על רחבה פחות מאמה אחת. ועיין בביאור הלכה (ס' שם ד"ה שמחוץ) שלפד בדברי הרא"ש יכל קרפף שאינו יותר מבית סאתים אמה אחת לא מיקרי יותר מבית סאתים ועיי"ש תמה שם על דברי המחבר עיי"ש. ועיין בחוו"א (ס' שם ס"ק מ) דחכה על המשנ"ב דהרא"ש לא כתב כן, אלא רבפחות מבי"ס אי הוי פחות מאמה מקרי בי"ס ואין כאן כחצר. אמנם ליכא מאן דסבר דצריך שיעור על יותר מבית סאתים עיי"ש. ה. **וכתב** הרא"ש ואין ראיה מאי דאיתא לקמן (צט:) במשמר אשפה ברה"ד גבוה י' שפחים חלון שצל נביו שופכין לחוכה מים בשבת, אף ולכאורה האשפה אינה נוקפת לדירה ואע"ב הוא שמטלטל מהבית לקרפף. וא"כ יהיה מוכח דקרפף פחות מבי"ס אין לו דין קרפף. ודייל דר"ש יעמיד את המשנה שם בחלון שנמצא בתוך חצר א' בתוך קרפף ילהבין אילו באשפה שמוקפת לדירה. ובאמת יעקב הקשה הוהו דוחק להעמיד באשפה שמוקפת לדירה דמה שייך באשפה דירה, לכן כתב דאף דקרפף פחות מבי"ס הרי קרפף שאסור להוציא ממנו לחצר להבין, ומ"מ לבית לר"ש אמנם היינו רק ביותר מד"א אבל בפחות מד"א לא אסרו חז"ל, ואילו שם באשפה ער ד"א לכן מותר לשפוך להוכה מחלון שעל נביו עיי"ש. ו. **ובן** נסתפקו הר"ח שמובא בתוס' והמרדכי (ס' תפט) וכתבו שלפירוש רש"י לעיל (כ:) דריב"ם לא התיר אפילו ע"י היקף לדירה יותר מבי"ס בקרפף, והרי בחצר ורחבה מבואר לעיל בסתיגיתן (ו:) דמותר אפילו ער ביתו ר' בורית, א"כ פוכח שרחבה וחצר עדיפי מקרפף א"כ יראי אין להוכיח מקרפף שזורעים יכטלו לשם דירה בחצר ורחבה. ז. **וכן** כתב הטור (ס' שסב) אמנם החוו"א (ס' סב ס"ק כה) כתב דמלשון הרא"ש והמרדכי משמע דוסתפקו אף במקום שכל החצר זרוע ואפשר דמשום שאחר שיקלק הזורעים

ח. ועיין בב"ח שכאיר דכיון דאיכא לאיסתפוקי טוב להחמיר באיסור שבה דמחירא. ט. **ומגן אברהם** (ס' ס"ק יט) כתב דהמחבר פסק כן דשמא זרעים מבטלים דירה חצר. ועי"ש במחציה השקל דכתב דלד"ה ודאי, ואין איפידו אלא משום שפיקא דינא, אמנם בשעה"צ (שם ס"ק לה) רחה את דבריו וכתב דאי"ז משום ספק מחמת דכמה ראשונים כתבו להדיא דדין חצר כדין קרפף עיי"ש. י. **וכן** משמע בריטב"א (כב: ד"ה משמם) וכן פסק בשו"ע (ס' שמ ס"ב). יא. **וכן** פסק במשנ"ב (שם ס"ק יט) שאם חשב בפירוש בשעת שהקיף את הקרפף שאח"כ יכנה בו בית אפשר שיש להקל ולימר דמיקרי מרפף לדירה שהרי הקיף אותו לשם דירה. ועי"ש בשעה"צ (ס"ק לה) דכתב שאף דבספרי פנרים והגרי"ח לא משמע כן דבריהם משמע בריטב"א (שם) מ"ש צדדנו בזה להקל מאחר שברמב"ם משמע שאם גדרו ע"ד שסיעתה יהיה לגדר שם דירה סני כהבי עיי"ש באריכות. ועיין בחוו"א (ס' סב ס"ק יז) דחילק על המשנ"ב וכתב דבסוגיא לקמן (ק:) באבוהדקי מוכרח דלא כהמחבר. ולדינא כתב דיש חילוק בין קרפף לחצר, דבחצר אם הקיף ואח"כ בנה בית ואח' הפקרי הוקף לדירה כיון דעיקר החצר הוא לתשמיש הבית, אבל בקרפף אם הקיפו קודם, שאז הוא לא לתשמיש הבית, לא מקרי הוקף לדירה עיי"ש. יב. **ועיי"ש** דהקשה על הרמב"ם ובכתב דנראה שא"א שחועיל בוהנו אלא א"כ היה בדעתו לעשות סמנו בית ואוי לדור, אבל אם אין דעתו לדירה לדור אין אמר רבינו שכירתו לשם דירה יועיל. ועיין בב"ח (שם ס"ב) ובמרכבה המשנה על הרמב"ם (שם) מה שכתבו לישב בדברי הרמב"ם. יג. **התו'** כאן ועוד ראשונים הקשו על פירוש זה דהרי שבואר בגמ' (עמ' שם) דבעינן שבאות מבנר גדול דהיינו כגון בנד גדול שהיה בו טומאת מדרס ופסק ממנו נקצת מהבגד שאין בו שיעור מדרס. ועשאי בחלק הגדול שיעור טומאת מדרס, אז אמרינן דהחלק שנפסק ממנו מגע מדרס. ביון דבשעת פרישתו נגע בטומאת מדרס, אמנם בסנדל דבשעת פרישתו מן האוזן הסניה בטלה הטומאת מדרס לגמרי עיו לא אמרינן שנטמא בטומאת מגע מדרס (הטבלים). יד. **וכן** הקשו עיז דהרי הוי טומאת בית המחרים דקיל שאינו מטמא ולא בר"מ. ובתוס' בשבת (סה: ד"ה אלא) הקשו ערד דימה דשביב לה טומאה, היינו דכיון דכבר נטמא בטומאה החמורה של טומאת מדרס אינו מקבל אף"כ טומאה קלה של מגע מדרס, דהרי הוי ספק בגמ' (משמת כה:) אי אמרינן שבע לה טומאה או לאו. ועיין בר"ש שהקשה לפירוש הי"א בגמ' דטמא ע"י מגע הוב ולא ע"י מגע מדרס, ועי"ש מה שהקשה עוד. טו. **וכן** לפירוש רש"י הבא דמה שנשאר טומאת מגע הוא מטום דהוי לתשמיש אחר. יז. **תוס'** כאן וכן בשבת (שם) בשם ר"י, ומוס' הראש ועי"ש מה שפירש עוד. חוס' ר' פרץ, רשב"א. ר"ן. ועיין בריטב"א שפירש בעי"ו בשם ר' שמשון דכומן שטחבר את האוזן הראשונה בהחילה נטמאה בטומאת מגע מדרס ע"י שנגעה בסנדל ואח"כ שהיברה לסנדל קיבלה טומאת מדרס, דבין דטומאה מגע קדם, שפיר מיקבלה אח"כ בטומאת מדרס ע"ש. יח. **ועי'** ד"ה ולא. יט. **ראה** ברמ"א (בי סה ס"ב) דכתב דיש דחחם קרפיפות שלנו מקרי מוקפות לדירה, דיעגילים לשחוח פתח תחילה ואח"כ להקיף. וכתב המשנ"ב (שם ס"ק סו) דלאו כללא הוא בכל מקום, ויש לדאות בוסמנו לפי מנהג המקומות.

הבית עשויין לגווני ולא לבראי. אמנם הראב"ד[כ] למד דמה שרחבה שאחורי הבתים נחשבת שלא הוקף לדירה, היינו רק במקום שהרחבה נעשית ממילא ע"י שכל אחד בנה ביתו מסביב וממילא נשאר רחבה מאחורי הבתים דאז לא הוי היקף לדירה, כיון דמתיצות הבתים עשויין לגווני ולא לבראי, אבל ברחבה שהקיפו אותה לצרכיה הוי היקף לדירה[כא].

וכתבו הרשב"א והריטב"א דאין זה מחוור[כב].

ג"ם הריטב"א דאיירי על ההיקף דהר"א דמה שההקיף אחר שפתח, הוא לצורך הגרן ולא לצורך תשמישי דירה של רחבה, קמ"ל דכיון שהיה פתח שפתוח לרחבה ודאי דההיקף הוא גם עבור תשמישי דירה של רחבה[כג].

כד:

החלכה במים שאינם ראויין לשתיה

והשו"ע (סי' שמ סי"ח) פסק כשיטת רש"י דאם הם ראויין לשתיה אין מבטלין שם דירה, ואם אינם ראויין לשתיה דינם כזרעים שמבטלים דירה, אמנם השפה"צ (שם ס"ק פט) כתב דנראה דיש להקל כשיטת הרשב"א[א] והריטב"א דסברי, שהזיין לתשמישתא היינו מים זכיין הראויין לתשמיש חצר ולא חזיין היינו מים עכורין דהא הוי רק ספיקא דרבנן[ב].

היכא דלא חזיין לתשמישתא אם היינו דוקא כשהמים עמוקים עשרה

אבל לא חזיין לתשמישתא לא. נחלקו בראשונים היכא דלא חזי לתשמישתא דאז המים מבטלים שם דירה אם הוא דוקא במים שעמוקים עשרה טפחים, או דאיירי אפילו דאינם עמוקים עשרה, דדעת הרשב"א ועוד ראשונים[ג] דהיינו דוקא אם המים עמוקים עשרה משום דבעמוקים פחות מי' הוי כטיט ורפש שאינו חולק רשות לעצמו, אמנם דעת הרא"ש[ד] דהיכא דלא חזי לתשמישתא אף שאין המים עמוקים עשרה מבטלים לשם דירה, כיון שהמים אינם ראויין לתשמיש, וגם אין יכול להשתמש במקום המים, וראה בגאון יעקב דחלה את המחלוקת בשני הפירושים בתוס' (ד"ה לא) דלפי פירושם הראשון דרב אשי ס"ל דגם בחזי לתשמישתא אם המים עמוקים עשרה הוי כזרעים, א"כ ע"כ ס"ל לתוס' כהרא"ש דבלא חזי לתשמישתא אירי אפילו דאינם עמוקים עשרה[ה], דאם לא כן מ"ש בין חזי לתשמישתא ללא חזי לתשמישתא, וא"כ הרשב"א דסבר דגם בלא חזי לתשמישתא היינו דוקא במים עמוקים עשרה ע"כ ס"ל בדברי רב אשי כפירוש ר"י בתוס' דמה שהמים עמוקים יותר מבית סאתים הוא דמשוי להו כזרעים.

הטעם דבמים עמוקים עשרה אין כאן מחיצה כדי להתיר את שאר החצר

אבל לא חזיין לתשמישתא לא. היינו דאם לא חזיין לתשמישתא דינם כזרעים דאם הם ברוב החצר אוסרים את כל החצר, וגם אם הם במיעוטו והם יותר מבית סאתים אוסרים את כל החצר משום שהוא פורץ למקום האסור כמו שמבואר לעיל (מ.). גבי זרעים. והקשה הריטב"א הרי כיון דאיירי שהמים עמוקים עשרה טפחים א"כ מקום המים הרי מחיצה שמפרידה בין המים לשאר החצר ואמאי יאסר כל החצר, ותירץ דכיון שהמחיצה מכוסה במים ולא מינכרא מחיצתא לא חשיב מחיצה. ויש אומרים[ו] שאם שאר החצר סמוך לעומק עשרה בתוך ג' טפחים שהוא כלבוד הוי החצר כמקוף מחיצה ומותר. והבין הביאור הלכה (סי' שמ סי"ח ד"ה ויש) ברבריו דהיינו אם מתלקט עשרה מתוך ג' טפחים וכתב שצ"ל דס"ל להריטב"א דאם מתלקט עשרה רק מתוך ד' לא הרי מחיצה כמים אלא רק גבי תל או חרין שאין בו מים דאז מינכרא מחיצתא טפי[ז]. אמנם החזו"א (סי' קי"ג) כתב דהריטב"א לא בא לחלק בין מחיצה זקופה למחיצה שמתלקטת עשרה מתוך ד', אלא כונת הריטב"א שאם בין שאר החצר עד תחילת המחיצה יש הפסק ג' טפחים אז כל החצר נאסר, אבל אם אין ג' טפחים החצר מותרת משום דיש מחיצה שמפרידה בין המים לשאר החצר.

מ"ט כותלי הרחבה אינם נדונים משום לחי שנראה מבחוץ ושוה מבפנים

ההיא רחבה דהואי בפום נהרא וכו'. היינו שהיתה גדולה יותר מביה סאתים ולא הוקפה לדירה, ולכך אוסרת לטלטל גם על המבוי וגם על השביל שנמצאים משני צידיו משום דהם פורצים במלואם לרחבה. והקשו הראשונים[ח] דהרי קי"ל לעיל (ג.) דנראה מבחוץ ושוה מבפנים נדון משום לחי, היינו דמהני לחי אף אם אינו בולט מבפנים ונראה רק מבחוץ, א"כ הכא נמי כיון דמשני צידי הפתחים של השביל והמבוי ממשיך שם כותלי הרחבה אמאי לא נחיב את המבוי ואת השביל משום דהוי כנראה מבחוץ ושוה מבפנים דהוי לחי, ותירצו התוס' דכיון דהאי לחי לא מהני לרחבה גופה כ"ש דלא מהני למבוי ולשביל[ט] וביאר הריטב"א דהיינו דכיון דהאי כותלי הרחבה נעשו לצורך הרחבה ואפילו הכי אינם מתירים את הרחבה א"כ גם לשביל ולמבוי לא יתירו'. והראשונים תירצו עוד דאיירי שכותלי הרחבה היו יותר מד' אמות דמבואר לעיל (ה.) שאז אינם נדונים משום לחי[י].

מאי מהני המחיצה אגודא דנהרא לרחבה

לעביד ליה מחיצה אגודא דנהרא. פירש רש"י דע"י שיעשה מחיצה בפתח השביל שלצד הנהר הוי כאילו מוסיף את השביל על הרחבה והוי השביל והרחבה כמקום אחד, וע"י שיעשה מחיצה זאת לשם דירה הוי כאילו עשה את המחיצה ברחבה עצמה לשם דירה. וכתבו התוס' (ד"ה לעביד) דנראה שהמקום שעושה שם המחיצה הוא רחב יותר מעשר ולכך ע"י המחיצה נחשב המקום למוקף לדירה, דאם הוא רחב רק עשר הא לא עביד מידי כיון דבלאו הכי המקום נחשב לסתום. אמנם הראשונים[יא] הקשו שהרי פתח הרחבה שלצד השביל הוא ודאי לא רחב יותר מעשר כיון דמבואר אח"כ דמהני שם לחי, וביותר מעשר הרי לא מהני לחי, וא"כ פתח הרחבה הוי כסתום ומאי מהני לרחבה מה שעושה מחיצה בפתח השביל שלצד הנהר. ויש שתירצו דכיון שע"י המחיצה הוי כמוסיף את השביל על הרחבה והוי כאילו הכל מקום אחד, מתוך דמהני המחיצה לשביל מהני נמי לרחבה[יב]. והתוס' ר' פרץ תירץ דמה דבעינן שיפרוץ יותר מעשר כדי שיעשה היקף לדירה כמבואר לעיל (מ.) היינו משום דאיירי דאינו רוצה לטרוח לעשות מחיצה אחרת חדשה, אבל אם עושה מחיצה חדשה מהני אף דאינה רחבה עשר[יב].

כ. **הובא** דבריו בכשב"א, ובריטב"א לעיל (מ: ד"ה אם) כא. כך **הביא** הריטב"א, ומשמע מדבריו שהבין בראב"ד דרחבה אף דאין בה פחת לדירה נחשב מוקף לדירה, משום שמעיט הרחבה גופה. אמנם בכשב"א כתב דמשמע מדבריו דרחבה שאחורי הבתים אף דלא פחת מעיקרא הוי בהוקף לדירה דמחיצה עשויה נמי מחמתה ומשמע בכשב"א דלמד שמחיצת הבית היא עשרה גם לרחבה ולכן הוי היקף לדירה ע"ש. כב. עיין בכשב"א שהביא דאיה דלא כהראב"ד מהגמ' לקמן (ס.) בעובדא דאבוהדיתך. כג. עיין בגאון יעקב שכתב דאפילו אם יש לרחבה גם פתח אחר לא מהניא שיכול לינקט דרך שם. אפי"ה הרי היקף לדירה ע"ש. ועיין בר"ח דאף דגרס עבדיה פירש דאיירי על הפתח, דמהו דתימא דהאי פתח לגורן הוא דעבדיה קמ"ל דכיון דאית ליה פתח האי דאקף לדירה הוא דאקף ע"ש.

א. **עבודת** הקודש שער ג' סי' ג' קמד ב. ע"י"ש שביאר מה שנחלקו הראשונים דרש"י אזיל לטעמיה במחניתין (ג: ד"ה ואפי') דספי ביראות נחשבים מוקפים לדירה משום דסימני ראויין לשתיית אדם, לכך בעינן גם דיהיו ראויין לשתיה, אמנם שאר ראשונים שחלקו שם על רש"י דגם מה שראויין לשתיית אדם לא משוי להו מוקפים לדירה, א"כ בע"כ אף דמים אינם מחשירים שהמקום יהיה פוקף לדירה, מ"מ אחר שהמקום כבר הוקף לדירה, מים דחזי לתשמישתא אינם מבטלים לשם דירה, והיינו אף במים הראויין לכביסה, וכמו נטעים דאף דהם לא מחשיבים מקום להוקף לדירה מ"מ אין הם מבטלים לשם דירה. ג. ר"ן, מאירי, והכיוהו כן מהגמ' (שנה ק:) גבי רקק מים ברה"ר דצר עשרה טפחים הוי רקק, וכתב הב"י (סי' שנה) דבך מבואר ברש"י (ד"ה שנה) ובדעתן עמוק ר' ברי לבטל סקומו. וכתב הביאור הלכה (שם ס"ק ד"ה ואפילו) דכן משמע בריטב"א שכתב בבפתחו מי בסיל לחצר, ומה שהזכיר הקרבן נתנאל (ס"ק ו) בדברי הריטב"א ההיקף מזה אינו מובן. ד. וב"כ הטור, ועיין בכביאור הלכה (שם) שהביא דכך היא שיטת הראב"ד והרי"ף, והספר הבתים דדחה גם את ראייה הראשונים מרקק מים בהר"ה, וכיון דאיירי שם בהר"ה דהשמישו להלך, א"כ גם בפחות מעשרה ראי לילך ע"י ההדק דשמיה הילוך, משא"כ הכא שהשמישו לדירה גם במים עמוקים פחות מי' אינם ראויין להשמיש דירה ע"י"ש והקרבן נתנאל (ס"ק ו) אמנם עיין בחזו"א (סי' סט ס"ק ג) שכתב דדברי הרא"ש הם כפירוש ר"י בתוס' ע"ש. ו. **וכתב** רבן דעת מורה. ז. והיינו כעין הפירוש הראשון בריטב"א וכתב שם דזהו סבת מיעוט שהמים עמוקים עשרה טפחים ולא מינכרא מחיצתא, ועיין בגאון יעקב דמשמע שלפי בריטב"א דהוא מטעם מינו.

אמאי לא מהני כמה שדר במחיצה העליונה

אין עושין מחיצה על גבי מחיצה. היינו דכיון רכבר יש שם מחיצה גבוהה עשרה א"כ כמה שיגביה אותה מחיצה לא מהני, והקשו הראשונים[טו] דהרי איתא לקמן (כה.) שאם עשה מחיצה על התל מהני הואיל ובאויר מחיצות העליונות הוא דר. היינו דאף דיש כבר את מחיצת התל שהיא גבוהה עשרה, מ"מ כיון שהוא דר על התל באויר מחיצות העליונות מהני הך מחיצות, א"כ הכא נמי אף דיש כבר מחיצת הנהר אכל כיון דהוא דר במחיצה העליונה מ"ט לא יועיל הך מחיצה. ותירץ התוס' לפירוש רש"י דאירי שכבר יש שם תל גבוה עשרה מן השביל. ולשיטתם אח"כ (ד"ה לימעוטי הפתח) פירשו דאירי שעושה את המחיצה מעבר הנהר ומצד השביל היה נמוך כך שהוא רואה את מחיצות הנהר שמעבר השני. אמנם שאר ראשונים[טז] תירצו דאכי ורבא לא ס"ל הא דאמר רב חסדא לקמן דאם דר באוויר מחיצות העליונות מהני. אלא ס"ל דאף בכהאי גוונא לא מהני[יז].

מהו דין השביל

הלכך מלטולי במתא גופה שרי, מלטולי ברחבה גופה שרי. כרש"י לקמן (כה. ד"ה זלמ) מבואר דהשביל לעולם אסור משום הגזירה דשמא יאמרו לחי מועיל לשביל דעלמא[יח]. אמנם הראשונים[יט] כתבו בשם התוס' דהשביל גם ניתר ע"י לחי זה, משום דעל ידי שהוכשר הרחבה ממילא הוכשר גם השביל שהרי הוא פרוץ למקום המותר, ואין לגזור אטו שביל דעלמא משום דאין הלחי נעשה כדי להתיר את השביל אלא דהוא ממילא ניתר ע"י שהוא פרוץ למקום המותר. וכתב הגאון יעקב דרש"י ותוס' אזלו לשיטתם, דרש"י שס"ל שהגזירה היא שיבואו להתיר בשביל שהוא מפולש, והיינו משום שהמחיצה שיש בנודא דנהרא לא מנכרא?, א"כ אף דהשביל פרוץ למקום המותר איכא למיגזר[כא], אמנם לפי התוס' דהגזירה היא שיבואו להתיר ע"י לחי בשביל שאין בו כלל דיורין, א"כ השתא שהשביל פרוץ למקום המותר שרי, שהרי אפילו אם בשביל כלל לא יהיו דיורין נמי שרי[כב].

כה.

אם גזרינן כן גם לגבי השביל

ומאן דאסר זימנין דהוי בה דיורין ואתי למלטולי. היינו שהבתים שסמוכים לרחבה יפתחו שם פתח, וממילא יהיו דיורין ברחבה דיצטרכו שיתופי מבואות כדי לטלטל מהמבוי לרחבה, וחיישינן שימשיכו לטלטל כדהשתא בלא שיתוף. וכתב הריטב"א שלא גזרו כן אלא לגבי לטלטל בין המבוי לרחבה רכיון שיש שם לחי שמפריד ביניהם ונראין כשתי מבואות ואפילו הכי מטלטלים שם לכך חיישינן שיטלטלו בלא שיתוף גם אחר שיהיו דיורין ברחבה, אבל לגבי לטלטל בין השביל לרחבה שאין שם לחי ונראה שהוא מקום אחד עם הרחבה, שם לא יבואו להתיר לאחר שיתוספו דיורין ברחבה, שהכל יודעין שאם נתוספו דיורין במבוי צריכים שיתוף[כג].

אם התירו גם ברחבה של יחיד או דווקא בשל רבים

ולדינא כתבו הראשונים[כד] דקי"ל דרבינא ורב אחא הלכה כדבר המיקל הלכך שרי דהא ליכא דיורין, אמנם היינו דוקא ברחבה שהיא של רבים, אבל ברחבה של יחיד אסור דהא קי"ל לעיל (ה.) דברחבה דיחיד חיישינן דילמא מימלך ובני לה כתים א"כ ה"ה הכא נחשוש שיהיו דיורין ברחבה, אמנם דעת הראב"ד[כה] דהכא שרי אפילו ברחבה דיחיד דדוקא לעיל חיישינן משום דאירי ברחבה שפרוצה לרשות הרבים דאורייתא לכך איכא למיגזר טפי, אבל הכא שהרחבה פתוחה למבוי ולשביל דהוי רשות היחיד מדאורייתא וכל החשש הוא רק מדרבנן, לא גזרינן.

טעם המיעוט אינו משום דהוי רשות בפני עצמו

פיעמו באילנות לא הוי מיעוט. כתבו הראשונים[כו] דאירי אפילו באילן שהוא גבוה עשרה ורחב ד' דהוי רשות היחיד אפ"ה אינו ממעט, משום דהטעם למעט אינו משום דהוי רשות בפני עצמו שהרי עמוד שאינו רחב ד' הוא רשות בפני עצמו דהוא מקום פטור ואינו ממעט, אלא הטעם דאילנות לא הוי מיעוט הוא משום שהם תשמישי הקרפף, אלא דאם אינו חשוב הוא ממנו?, משא"כ עמוד אינו מתשמישי הקרפף, אלא דאם אינו חשוב הוא בטל לקרפף ואינו ממעט, אבל אם הוא חשוב שהוא גבוה עשרה ורחב ד' לא בטיל וממעט משיעור בית סאתיים.

אם מיירי סע"י המחיצה מיעט משיעור בית סאתיים

הרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה הויא וכו'. היינו דאם עשה מחיצה חדשה לשם דירה, הועיל מחיצה זו שיחשב הקרפף כהוקף לדירה.

ופירש רש"י[כז] דלא מיירי הכא דע"י המחיצה נתמעט הקרפף מבית סאתים מכך שנקטו בגמ' לשון הועיל ולא נקטו הוי מיעוט, ואם ע"י המחיצה נתמעט הקרפף מבית סאתיים פשיטא דהוי מיעוט שהרי אפילו רק הוסיף בעובי הכותל ונתמעט ע"ז מבית סאתים הוי מיעוט[כח]. אמנם הרמב"ם (פכ"ה מע"ר ה"ט) הביא דין זה לגבי מיעוט, שכתב וכן אם הרחיק מן הכותל שלשה ועשה מחיצה מיעט. וכתב המגיד משנה שהרמב"ם גרס כן בגמ' הרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה הוי מיעוט, פחות מג' אינו מיעוט וכו'. והקשה דאם פסק הרמב"ם בעשה מחיצה פחות מג' סמוך לכותל אינו מיעוט, אך פסק אח"כ (שם ה"ט) שבטח את הכותל בטיט דהוי מיעוט הרי אפילו ע"י מחיצה גמורה לא הרי מיעוט. ותירץ דאם עושה מחיצה תוך ג' מהכותל, ניכר בקרפף זה שהוא יותר מבית סאתיים שהרי מחיצה זו מוקפת גם ע"י הכותל הישן, משא"כ בטח את הכותל בטיט הוי כאילו מעיקרא לא היה בו יותר מבית סאתים[כט].

מהו שיעור המחיצה דבעינן כדי סיועיל

הרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה הועיל כתב הריטב"א דמסתברא דבעינן שיהא הכותל גבוה עשרה טפחים ושיהא בארכו כנגד כל הכותל הראשון שבאותו צד, בין שהכותל ארוך ובין שהוא קצר. אמנם הרא"ש כתב דסגי שיעשה מחיצה ארוכה יותר מעשר,משום דע"י המחיצה החדשה הוי כסותר את הישנה, והוי כעין פרץ אמה וגדר אמה לעיל (מ.) דמהני אף שמעולם לא היה שם פירצה יותר מעשר, מ"מ כיון דהשתא יש שיעור מחיצה לשם דירה באורך יותר מעשר מהני, והוא הדין הכא כיון דע"י הכותל החדש יש שיעור יותר מעשר לשם דירה מהני[ל]. והמאירי כתב דסגי במחיצה חדשה לשם דירה שיהיה רחב ארבעה.

אם רב שימי מתני לקולא גם בעמוד

רב שימי מתני לקולא פירש רש"י דאירי אפלונתא דלעיל, דכו"ע מודו שע"י שלושה דנפק מתורת לבוד בעמוד הוי מיעוט וכמחיצה הוי מחיצה, ופליגי בפחות משלושה. מבואר ברש"י דרב שימי אירי כין על עמוד' ובין על מחיצה. אמנם הריטב"א הביא בשם מורו הרב, דרב שימי אירי רק על מחיצה דאז סבר רבה שאם עשה מחיצה חדשה לשם דירה אפילו שהרחיק פחות מג' מהני, אמנם בעמוד כו"ע מודו דבפחות מג' לא הוי מיעוט. וכתב הגאון יעקב שלפי רב שימי רבה שסבר דמהני מחיצה תוך ג' ס"ל כרב חסדא לקמן דאף אם עשה מחיצה ע"ג מחיצה מהני, ורבא שסבר דלא מהני מחיצה תוך ג' ס"ל כרב המנונא ורב ששת שם דלא מהני מחיצה ע"ג מחיצה.

טח בו טיט האם רב שימי קאמר להו

טח בו טיט ויכול לעמוד בפני עצמו הוי מיעוט וכו'. כתב רש"י דהאי לאו רבה בר שימי[לא] קאמר להו אלא מילתא באנפי נפשיה הוא. אמנם יש

טו. תוס', חוס' הרא"ש, רשב"א, ריטב"א, ן"ן. והריטב"א כתב דהא לא קשה לפי גירסת רש"י לקמן (כה) ע"ש בריטב"א (ד"ה ניתפח) וכן כרשב"א (שם ד"ה נמי). טז. **רשב"א**, ריטב"א, ן"ן. וכתבו הרשב"א והריטב"א דאין ליישר דהיה כותל על שפת הנהר, כיון דלשון גודא דנהרא היינו שפת הנהר, וכיון אין לומר שהיה שם חל מתלקט עשרה מחוץ ד', שא"כ שוה מעכב היה לגמ' לפרש ע"ש. יז. ובגיון כחוש"א (פי' או פ"ק ס:) שתירץ דאפשר שכיון שלרחבה יש כמחצות שלימות, לא מהני מה שיעשה לשביל מחיצה ע"ג מחיצה ע"ש. יח. וכך הביא הרשב"א בשם הראב"ד. יט. **רשב"א**, ריטב"א, ן"ן, וכן עיין בתוס' (ד"ה שלמולי). וכתבו הראשונים דהנכון הוא כהתוס'. כ. כמו שביאר הריטב"א. כא. וכתב לפי"ז דאף לדש"י אם יעשה לחי גם אנודא דנהרא, השביל נמי יותר משום שכבד שפתות לרחבה הוא פרוץ למקום המותר. כב. ועיין בחוש"א (פי' או פ"ק ס:) דכתב שלפי הפירוש השני בתוס' (ד"ה שלמולי) דהגזירה היא משום ולא יסיקו אדעתייהו דגדודין שמעבר הנהר מהני, שביל עצמו אסור, ע"ש.

א. היינו לשיטתו דע"י הלחי בפתח המבוי החתר גם השביל. ב. **רשב"א** בשם הר"ן והגאונים, ריטב"א, ן"ן. ג. **הובא** ברשב"א, ריטב"א, ן"ן, מאירי. ד. **רשב"א**, ריטב"א. ה. **וכתב** הרשב"א והריטב"א דהוא הדין בור אינו ממעט בקרפף כיון דגם הוא מתשמישי הקרפף, דלא כפי שכתבו התוס' לעיל (כ. ד"ה ניו) דבור ממעט משיעור בית סאתיים של הקרפף ע"ין ש"ה לעיל. ו. וכ"כ הריטב"א והתוס' ר' פרץ. ז. כמו שמבואר לקמן טח בו טיט ויכול לעמוד בפני עצמו הוי מיעוט. ח. עי"ש דכתב שגירסת רש"י יותר נכונה. יעיין בפרכוכה המשנה שביאר באופן אחר. וכן עיין מה שכתב הגאון יעקב. ט. כך ביאר הביאור הלכה (פי' שם ד"ה מחיץ) בדברי הרא"ש, ובדעת הריטב"א כתב שדין החזיק מן הכותל אינו דומה לדין דפרץ אמה וגדר אמה, דשם מ"מ פרץ יותר מי' בכותל הישן ועשה מחיצה חדשה בשיעור זה. משא"כ הכא שהכותל הישן במקומו עומד, אמנם אם עשה מחיצה כנגד כל אורך הכותל הישן מהני משום שעי"ז כותל הישן לא מהני ולא מירי ע"י"ש. ולכאב דאף דבכמה ראשונים משמע כהריטב"א מ"מ המיקל כדעת השו"ע לא הפסיד. י. **ראה** בריטב"א שביאר לפירוש רש"י דרב שימי ס"ל דכיון שעמוד אינו מן הדבורים העשויין לחשמישו של קרפף הלכך ממעט ככל דהו. יא. כן נרש רש"י וכגירסת הרא"ש, ויש מהראשונים שגרסו רבה בר שילא.

מהראשונים[יב] שפירשו דהאי מימרא דטח כו׳ טיט וכו׳ מדברי רבה בר שימי הוא, וגרסו ריכול לעמוד בפני עצמו הועיל, ופירשו דדבה בר שימי מתני לקולא דלכו״ע אם עשה מחיצה לשם דירה אפילו שהוא סמוך לכותל פחות מג׳ הועיל, והיינו טח בו טיט לשם דירה ויכול לעמוד בפני עצמו הועיל, ואם אינו יכול לעמוד בפני עצמו פליגי רבה ורבא, דרבה סבר שהועיל כיון דעשאו לשם דירה והשתא מיהת קאי, ורבא סבר שאינו מועיל דכיון שאינו עומד בפני עצמו לאו כלום הוא.

אופנים שלרבא נמי חוי מיעוט

אינו יכול לעמוד בפני עצמו רבה אמר חוי מיעוט רבא אמר לא חוי מיעוט כתב הגאון יעקב דלא פליגי אלא בקרפף שהיה בו יותר מבית סאתיים ונאסר ובא להתירו ולמעטו מבית סאתיים, אבל אם מתחילה כשעה שמקיף את הקרפף טחו בטיט ויש״ז נהיה פחות מבית סאתיים, לכו״ע אף דאינו יכול לעמוד בפני עצמו הוי מיעוט כמו כל כותל שמכח עוביו הוי פחות מבית סאתיים דמהני[יג], וכן היכא דטח בטיט על פני כל המחיצה, או אפילו דאינו טח על פני כל המחיצה אבל מתכוין ע״י הטיט לחזק את הכותל או ליפותו נמי לכו״ע הוי מיעוט, ונסתפק שם היכא דע״י שטח בטיט הוי מיעוט, מהו השיעור שצריך לטוח אם מועיל אפילו קצת שהרי נתמעט ע״י מבית סאתיים, או שצריך ד׳ טפחים כשיעור מחיצה. והמשנ״ב (סי׳ שמ ס״ק נ) כתב שצריך שיהיה הטיח עכ״פ גובה עשרה ורוחב שלושה ואי לאו לא חשיב״י.

לרב המנונא האם בעינן דוקא שירחיק ד׳

הרחיק מן התל ד׳ ועשה מחיצה הועיל, פחות מג׳ וכו׳. כתב הראב״ד[טו] מדאמרינן הרחיק מן התל ד׳ משמע דס״ל לרב המנונא דדוקא היכא שהרחיק ד׳ הועיל אבל בפחות מד׳ לא הועיל[טז], ומשום כך קאמר הרחיק ד׳ לאשמעינן חידוש למאן דאסר, דלא שרי עד שירחיק ד׳, והא דקאמר ׳פחות מג׳ וכו׳ רב חסדא ורב המנונא חד אמר הועיל וחד אמר לא הועיל׳ לאו למימרא דדוקא על פחות מג׳ נחלק רב המנונא אבל ביותר מג׳ נמי ס״ל דהועיל, אלא בא לאשמעינן חידוש למאן דשרי דס״ל שאפילו בפחות מג׳ שרי. אמנם הגאון יעקב למד דמאי דקאמר הרחיק מן התל ד׳ הוא לישנא דגמ׳ דביחיד מד׳ לכו״ע הועיל ובפחות מג׳ נחלקו, ובין ג׳ לד׳ ללישנא קמא דגמ׳ לעיל היינו מחלוקת רבה ורבא שלרבה אם הרחיק ג׳ גם רב המנונא ס״ל שהועיל ולפי רבא רב המנונא ס״ל דבעינן שירחיק ד׳, ולכך קאמר הרחיק ד׳ משום דכפלוגתא לא קמיירי[יז].

לדינא פסק הראב״ד[יח] כלישנא קמא דגמרא דבפחות מג׳ לכו״ע לא מהני ונחלקו רבה ורבא מג׳ עד ד׳, משום דהוא לישנא דגמ׳ ולא שבקינן לישנא דגמ׳ ונקטינן כלישנא דרבה בר שימי שהוא יחידאה, וכן ס״ל רב המנונא ורב ששת דהרחיק פחות מג׳ לא הועיל. ופסק עוד דקי״ל כרבא דהוא בתראה[יט] שדוקא אם הרחיק ד׳ מועיל אבל בפחות מד׳ הוי כברנה מחיצה ע״ג מחיצה דלא הועיל. אמנם הרמב״ם (שנה פע״ז ה״ט- ט) פסק כרבה בג׳ דינים אלו. בעמוד אם הוא רחב ג׳, הרחיק מן הכותל ג׳, וכן גבי טח בטיט ואינו יכול לעמוד בפני עצמו דהוי מיעוט. וכתב הרא״ש שכן נראה משום דאין הלכה כתלמיד במקום הרב[כ]. וראה באור זרוע (ח״ב סי׳ קנ)

ובטור ושו״ע (סי׳ שמ סעיפים ה-ו-ז) פסקו גבי עמוד וכן גבי מחיצה שמועיל בג׳ טפחים ולגבי טח בטיט פסקו כרבא דהוי מיעוט רק אם יכול לעמוד בפני עצמו. וכתב בביאור הגר״א (שם ס״ה) שפסקו כלישנא דרב שימי וכרבא בכל ג׳ הדינים ולכן בעמוד ובמחיצה בעינן ג׳ טפחים ובטח בטיט בעינן שיכול לעמוד בפני עצמו[כא].

היינו דוקא שהמחיצה היא על תל ולא ע״ג כותל

הנושה מחיצה על גבי מחיצה אמר רב חסדא בשבת הועיל. כתב הריטב״א נראין הדברים דמה שרב חסדא סבר שמחיצה ע״ג מחיצה מועיל היינו דוקא היכא שעושה מחיצה על התל משום דע״ז הוא עושה היכר עכ״פ לאלו שיושבים שם דעד השתא לא היו להם מחיצות, הלכך מועיל נמי לאלו שיושבים מתחת לתל אבל העושה מחיצה ע״ג כותל לרב חסדא נמי אינו מועיל[כב].

וראה במאירי פירוש מחודש בסוגיא, דאיירי שהקרפף הוא מתחת לתל וגובה התל נעשית מחיצה לקרפף, הלכך כיון דאין שם היקף ע״י אדם אם כנה כותל אף שהוא סמוך למחיצת התל פחות מג׳ הועיל שהרי גילה שמחיצת התל אינה מחיצה לקרפף, ואם כנה כותל על התל לשם דירה בקרפף שמתחת לתל והרחיק ד׳ מן שפת התל נמי הועיל, והוכשרו גם אותם ד׳ טפחים שעל שפת התל שהרי גם הם בתוך המחיצה[כג], אבל אם כנה על התל סמוך לשפת התל פחות מג׳ טפחים הוי מחיצה ע״ג מחיצה שלא מועיל[כד]. אמנם אף אם בנה על התל סמוך לשפתו, אבל כוונתו היא לשם דירה שעל התל היינו דקאמר בגמ׳ רכיון שבאויר מחיצות העליונות הוא דר מועיל ומתוך כך מהני גם לקרפף שמתחת לתל.

ביאור לגירסת רש״י

שאם עשה מחיצה על התל שהועיל וכו׳. היינו שאם הקרפף הוא על התל ועשה שם מחיצות הועיל כיון שהוא דר במחיצות העליונות ולא הוי מחיצה ע״ג מחיצה. וכתב רש״י דלא גרסינן על שפת התל, וביארו התוס׳ דבריו דמלשון על שפת התל היה משמע שהועיל לאותם הדרים למטה, לכך גרסינן על התל לומר שהועיל רק לאותם הדרים למעלה, אמנם כתבו התוס׳ שגם לרש״י צ״ל דמה שעשה מחיצה על התל היינו שעשה שם על שפת התל ולא הרחיק ד׳ מן שפת התל, משום דאם הרחיק ד׳ מה החידוש שהרי גם למטה אם הרחיק ד׳ מועיל. אמנם הרשב״א והריטב״א למדו בדברי רש״י דמה שלא גרס על שפת התל הוא משום שסבר דאם בנה הכותל שעל התל סמוך לשפת התל הוי כמגביה אותה מחיצה ולא מועיל אפילו לאלו שעומדים על התל[כה].

מה הדין בנבלעו מחיצות התחתונות ונשאר גובה פחות מעשרה

נבלעו מחיצות התחתונות והעליונות קיימת מהו וכו׳. פירש רש״י למ״ד אין מחיצה ע״ג מחיצה אם נבלעו מחיצות התחתונות בשבת, שהיה העפר רך ותיחוח ונחבט הכותל בכח אחת ומחיצות העליונות קיימות מהו. דייק התורת חיים ברברי רש״י מכך שכתב ונחבט הכותל בכח אחת, משמע דכדי שהמחיצות העליונות יועילו בעינן שיבלע כל המחיצה התחתונה ולא ישאר ממנה כלום, דאם אחר שנבלע מחיצה תחתונה נשאר ממנה פחות מעשרה גובה והעליונה משלימה לעשרה לא מהני[כו], משום דאף שמחיצה פחות מעשרה לא הוי מחיצה מ״מ בקרפף יותר מכ״ס דבעינן שיהא מוקף לדירה צריך שכל גובה המחיצה [דהיינו גובה עשרה] יהיו מוקפין לדירה. וכן מבואר ברמב״ם (פט״ו ה״ט) שכתב הואיל ונעשית העליונה לשם דירה והרי אין שם נראה אלא היא הרי זה הועיל. אמנם הריטב״א (ד״ה עשה) כתב להריא דכל שלא היתה המחיצה הראשונה גבוה עשרה, והשלים בה כלשהוא להשלימה לעשרה לשם דירה, הרי זה היקף גמור לשם דירה ואפילו באחת מן המחיצות כלבד[כז].

יב. **הוים** ריי״ד. מאירי. ריי״ף. ועיין בתוס׳ רי״ד דהקשה לגרסה רש״י דהוי מיעוט דאם ע״י שטח בו טיט סיעט את הקרפף מבית סאתיים, מה אכפת לן שאינו יכול לעמוד בפני עצמו הרי נתמעטו האויר ואין בו יותר מבי״ס עי״ש. ועיין בריטב״א שגרס היעיל ופירש כפירוש רש״י וכתב דאין צריך למחוק הגירסא. יג. **ובכתב** ע״ז הבאתי הלכה (סי׳ שמ ס״ק ד״ה ס״ק) דמסתברא כותיה. יד. **וכפמ** בעמוד דפסק השו״ע (שם ס״ה) כרבה דאם הוא רחב ג׳ הוי מיעוט (סימן תכה שם). טו. **הובא** ברשב״א ובריין וכ״כ הריטב״א. טז. **ודחיינן** כשיטת רבא ללישנא קמא לעיל דדוקא אם הרחיק מן הכותל ד׳ הועיל. יז. ע״ייש רבתב דללישנא קמא לעיל פחות מג׳ לא הועיל א״כ רבה ורבא חרווייהו לא ס״ל כרב חסדא, ובהרחיק ג׳ רבא ס״ל דהיינו פלוגתא דרב חסדא ורב המנונא ופ״ל כרב המנונא, ורבה ס״ל שרב המנונא מודה שהועיל, ולרב שימי שרבא ורבה נחלקו על פחות מג׳ א״כ ס״ל סתם שרב הסנונא ס״ל שהיעיל אם הרחיק ג׳. ודבה ס״ל כרב חסדא דבפחות מג׳ נמי הועיל עי״ש. ועיין בתוס׳ ד׳ סרע. יח. **הובא** ברשב״א וריטב״א ורי״ן. וכתב הריטב״א דנראין דברי. וכ״כ הרא״ש בשם ר״ח. וכתב דאם משום דקי״ל כדברי המיקל בעירוב הינו דוקא בפלוגתא דתנאי, אבל בפלוגתא דאמוראי ליתא להאי כללא עי״ש. יט. **ובכ״ב** הרא״ש בשם ר״ח והרי״ף. כ. **וכתב** דוק מאביי ורבא ואילך היא דקי״ל כבתראה, ולא כאביי ורבא כנגד רבן יעי״ש בקרבן נתנאל (פ). ועיין בהגהי משנה שכתב דטעם הרמב״ם הוא משום שספק דרבוי המיקל. ולכלישנא קמא בגמ׳ דפחות מג׳ לאו כלום הוא. כא. עיי״ש דכתב שהרא״ש גם זוד בו בהמשך דבריו (שם סה) שכתב דהלכתא כדברי המיקל בעירובין אפילו בפלוגתא דאמוראי וא״כ הלכה כרב שימי. ועי״ב א״א לפסוק כרבה דהיעיל אפילו שהרחיק פחות מג׳ משום דהרי כתב הרא״ש שהלכה כרב ששת. עיי״ש בארוכה. ועיין בגאון יעקב שתמה אם אמרה הגאון מעולם, שהרי אם פסק כרבא בהרחיק ג׳ משום דקאי כרב ששת מ״ט פסקי בטי בטיט כרבא, דילמא בהרחיק ג׳ הלכה כרבא ובטח בטיט הלכה כרבה לקולא עי״ש מה שהקשה עוד ובכתב דאף דלא סבירי מאי דאמר רבינו כתב משפתי הבי. כב. **ראה** בגאון יעקב שכתב דכך מדרש כגמ׳ דוקא הל ולא נקט כותל. כג. **וראה** שכ׳ דיקים אלו הם לכו״ע. כד. **וראה** הכותבו דעי״ז נחלקו רב חסדא ורב המנונא. כה. **ובתב״ד** דרש״י כתב כן משום שכן משיב מיכח בדברי רבא ואביי לעיל (ד״ה) דלא מהני מחיצה אגודא דנהרא משום דהוי מחיצה ע״ג מחיצה, יהרי אירי שם שור בכותרות העליונות, כמו שהקשו הראשונים שם, עיין ע״ז לעיל. והקשו על רש״י דאם מיירי שמרחיק מן שפת הכותל ד׳ פשיטא שמועיל, ואם מרחיק פחות מג׳ היינו על שפת התל, וכתב הריטב״א דשמא נאמר שרב חסדא ורב ששת ס״ל כלישנא דרבה בר שימי שאפילו פחות מג׳ הועיל עי״ש. כו. **וכן** דייק מלשון הגמ׳ דקסבר הועלונות קיימות ולא נקטו הועלונות משלימות, משמע דבעינן כל שיעור מחיצה גובהה ׳ לשם דירה. וכך דייק הרש״ש לעיל (ה״ד פיר) בדברי רש״י. וכן משמע בלשון המאירי שכתב אם נחבטו המחיצות עד שנבלע כל התיש. כז. **וראה** במשנ״ב (סי׳ שמ ס״ק ס) שפסק כהריטב״א, ועי״ש בשעה״צ (ס״ק עו) שהביא את מחלוקת הריטב״א והרמב״ם, ודייק שהרמ״א (שם ס״ה) שפסק כהריטב״א עי״ש. ועיין במשנ״ב (שם ס״ק סה) שכתב דאין צריך לפרוץ כל גובה הכותל עד למטה. אלא סגי שלא ישאר מחיצה בגובה ׳ טפחים ואו לא מיקרי מחיצה, ואח״כ יחזור ויבנה. ועי״ש בשעה״צ (ס״ק נה) דכתב שכן הוא שיטת הרמב״ם (שם ה״ט) לפי פירוש המאמר מרדכי יכך דייק הרש״ש ברמב״ם. ועי״ש דלפי״ז

הטעם שנקטו דוקא ליפתא

האי מאן דשדא ליפתא אפי' לא דארנא דגר. פירש רש"י שנטע לפת בתוך הגומא שמצא בקרקע, ולא הגיא חפר אותה גומא. וביאר הריטב"א דלכך נקט בגמ' דוקא ליפתא משום שדרכו של הלפת לצמוח בתוך גומות הקרקע, ועוד לאשמועינן דאף שהלפת צומח מהר וניכר השבח שלו, אפילו הכי לא קנה. ובשם הרשב"ם כתב[יח] דנקט ליפתא משום שזריעתו היא לאחר הקציר שהארץ כבר מבוקעת.

אם קרפף מקורה נחשב לקרפף

קרפף בית שלש וכירה בו בית סאה וכו'. בפשטות מבואר בגמ' דהטעם לפי ר' זירא להתיר ע"י שקירה בית סאה הוא משום דאמרינן פי תקרה יורד וסותם ורע"ז אין בקרפף יותר מבית סאתים כיון שהוא נחלק לשנים, משמע דבלא הטעם שיורד וסותם לכו"ע יש לו דין קרפף יותר מבית סאתים אף שהוא מקורה. וכך מבואר ברש"י לעיל (כב ד"ה ומל) דקרפף אף שהוא מקורה אם הוא יותר מבית סאתים אסור[יט]. אמנם בתוס' לקמן (כ ד"ה ואפילו) מבואר דקרפף שהוא מקורה אף דהוא יותר מבית סאתים אין הוא נחשב לכרמלית. והוכיח כן ממגדיין דכיון שקירה בו בית סאה תו לא הוי כרמלית הלכך מותר. וביאר החזו"א (סי' קנ ס"ק טו) דהתוס' למדו שלפי מסקנת הגמ' (נא ע"ב) דאיירי דעבדה כי אורזילא[כ] א"כ גם לר' זירא אין הטעם משום שפי תקרה יורד וסותם, אלא משום שהמקום שהוא מקורה אינו נחשב לקרפף[כא], אבל רש"י (סה ד"ה מגפרן) כתב להדיא דטעמו של ר' זירא הוא משום פי תקרה[כב]. וראה בספרי מגדים[כג] (שבת הנהגות סי' שמח ס"ק ו) כתב שנסתפק בדינו של קרפף מקורה, ובמשכנות יהב (סה ס"ק ו) כתב בפשיטות שקרפף יותר מבית סאתים אם הוא מקורה מותר לטלטל בו, וביאר דאף דבסוגיין מבואר דהטעם לר' זירא להתיר בקירה בית סאה הוא רק משום דפי תקרה יורד וסותם, היינו משום דמירי שרוב הקרפף אינו מקורה ורק מיעוטו מקורה, לכן אם לא משום דיורד וסותם היה אסור לטלטל שם.

כה:

מהו השייכות של קרפף שנפרץ לקירה בו בית סאה

זמודינא בקרפף שנפרץ במלואו לחצר שאסור מ"ט הואיל ואויר חצר מיתתרו יכר. מבואר בגמ' דהיינו הואיל ואויר מקום המחיצה מייתרו לעשותו יותר מבית סאתים, והביאו לזה ראייה מרב חסדא דאמרינן שאויר מקום מחיצות מייתרו. תמה הר"ן שמכך דאמר ר' זירא ומודינא בקרפף וכו' משמע שדין זה מישך שייכא לדין הקודם שאמר ר' זירא גבי קירה בו בית סאה, והרי שם איירי דע"י שקירה בית סאה אין הקרפף יותר מבית סאתים, והכא מיירי דע"י שנפרץ הקרפף איכא יותר מבית סאתים ומה שייך זה לזה. ועוד הקשה מדוע שלא יהא אויר מקום המחיצה מייתרו, שצריך להכיא ע"ז ראייה מדברי רב חסדא[א]. ותירץ שביאור הגמ' ומודינא בקרפף שנפרץ במלואו, היינו דאע"ג שר' זירא אמר דאם קירה בו בית סאה מותר דאין אויר קרוי מייתרו, אף שליכא למימר שם פי תקרה יורד וסותם כיון דמיירי דעביד כעורסלא[ב], מ"מ מותר ע"י שקירה בית סאה כיון דע"ז אין ניכר שמקום המקורה משתייך לקרפף[ג], א"כ גם בקרפף שנפרץ במלואו אין ניכר שמקום המקורה משתייך לקרפף ושיש לחצר אין ניכר לחצר לכאורה צריך שיהיה מותר, משום שע"י הגפופי שיש לחצר אין ניכר שמקום המחיצה משתייך לקרפף, ע"ז קאמר ר' זירא ומודינא וכו' דאויר שמקום המחיצה מייתרו.

מ"ט לא ניתר הקרפף ע"י גיפופי החצר

זמודינא בקרפף וכו' שאסור מ"ט הואיל ואויר חצר מיתתרו. כתב הריטב"א אבל החצר מותר מפני שיש שם גיפופי שהרי מחיצת החצר לא נפרצה במלואה, וגם אין שם פירצה יותר מעשרה[ד]. והקשו הראשונים[ה] מ"ט ע"י גיפופי אלו אין ניתר גם הקרפף, דיהא כלחי שנראה מבחוץ ושוה מבפנים דנדון משום לחי כמבואר לעיל (ג.) ותירץ הרשב"א דהאי מ"ד ס"ל דלחי שנראה מבחוץ ושוה מבפנים אינו נידון משום לחי. עוד תירצו דמיירי שכותלי הקרפף נכנסין לתוך החצר דאז לכו"ע אינו נידון משום לחי כמבואר לעיל (ג:). ועוד י"ל דמיירי שכותלי החצר [שהם הגיפופין] הם יתרים על ד' אמות שאז אינם נדונים משום לחי כמבואר לעיל (ה:). והריטב"א תירץ עוד דיש מפרשים[ו] דקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה והוא פורץ במלואו, לעולם אינו ניתר לא ע"י לחי ולא ע"י פסין אפילו רק ברוחב רביעית[ז].

וכתב החזו"א (סי' סה ס"ק טו) דמה שהראשונים הוצרכו לתרץ שאין ניתר הקרפף ע"י גיפופי החצר שנראין מבחוץ, היינו רק לרבנן דהקרפף נאסר אף דהוא רק בית סאתים משום שהוא פורץ למקום האסור, אבל לר"ש שהקרפף נאסר משום שאויר מקום המחיצה מייתרו וממילא הוי הקרפף יותר מבית סאתיים, מה יעזור לזה מה שיש גיפופין לחצר שהרי אף דע"י הגיפופין נחשב הקרפף סתום אמנם היינו רק שמתוך החצר ע"י הגיפופי נחשב מקום הפירצה סתום, אבל עדיין מקום המחיצה מייתרו

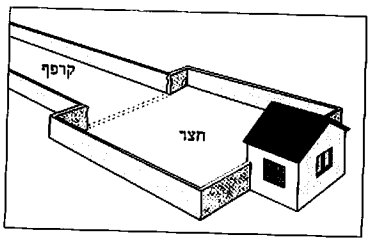

ונחשב שהקרפף הוא יותר מבית סאתים[ח], כזה: [ט] אמנם ראה במשנ"ב (שמח ס"ק ט) שכתב על דין זה שקרפף שנפרץ במלואו לחצר אסור משום דאויר מקום המחיצה מייתרו, דאיירי שכותלי הקרפף נכנסין לתוך חלל החצר או שכותלי החצר ששני צידי הפירצה הם יותר מד' א', דאם לאו הקרפף ניתר ע"י גיפופי החצר ולא אמרינן שאויר מקום המחיצות מייתרו[י].

הטעם שאין הקרפף נאסר משום דהוי ארבו יותר מפי שנים ברחבו

חצר מיתרת וקרפף אסור. מבואר בראשונים[יא] דע"כ מיירי שאין הפירצה יותר מעשר אמות, משום דאם הפירצה היא יותר מעשר גם החצר נאסרת כיון דנפרצה למקום האסור. והקשו דא"כ יצא שהקרפף אינו רחב יותר מעשר כיון שהרי הקרפף נפרץ במלואו לחצר, וא"כ ע"כ אורכו הוא רמיירי שהכלים בצידי הקרפף שנכנסין לתוך החצר לא נפרצו, דאלו גם הם נפרצו א"כ ע"י גיפופי החצר נחשב שמקום הפירצה סתום וממילא הקרפף הוא פתוח מבית סאתים. ט. עיין בחזו"א (סה ס"ק ח) שהקשה על המשנ"ב כמו שהבאנו לעיל דמה יעזור הגיפופי הרי ע"י מקום המחיצות איכא לקרפף יותר מבי"ש. ודאה בסהרש"א על התוס' (ד"ה ומן) שכתב דדוקא לעניין פרוץ למקום האסור מהני הגי גיפופי שיהא כלחי דנראה מבחוץ, משום מיגו דמהני הגי גיפופי לחצר מהני נמי לקרפף, אבל לעניין אויר מחיצות מייתרו שיהיה הקרפף יותר מבית סאתים, כיון שכותבר לא שייך נידון זה א"כ אין לומר ע"ז מיגו דמהני לחצר מהני לקרפף. ועיין בגאון יעקב שדחה את דבריו. י. תוס', הוס' ר' פרץ, רשב"א, ריטב"א, ר"ן. יא. היינו שבגמ' מבואר שהקרפף אסור רק משום שאויר מקום המחיצה מייתרו.

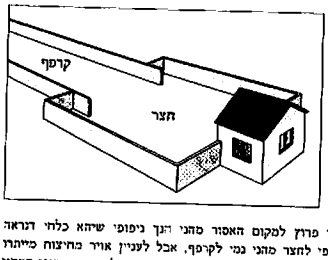

דברי הרמב"ם סתרי אהדדי שפסק לגבי נבלעו פתיצות התחתונות דצריך שלא יהא נראה אלא מחיצה העליונה. אמנם ראה בתורה תמים שלמד גם בדברי הרמב"ם (סה ה"ח) שצריך לפרוץ כל שיעור גובה הכותל עשרה טפחים ע"ש. כח. כ"כ בבכא בתרא (ג: ד"ה שלש) כט. ראה בביאור הלכה (סי' שמב ס"ק ו) שביאר דרש"י דייק כן מהא דאיתא שם כל דירה שהשמישו לאויר, וכתב שברמב"ם (שבת פי"ח ה"ט) משמע שפירש רבל דירה היינו גינות ופרדיסים וכו', וא"כ י"ל שלדעת הרמב"ם קרפף מקורה אין לו דין קרפף ע"ש. ל. ע"ש בתוס' (ד"ה שבת) דנגרם כי ערסלא. לא. וכך פירש הביה יוסף (סי' שסה) בדעת הטור ע"ש. לב. וכ"כ הריטב"א (סה ד"ה ומאן). לג. הובא בביאור הלכה (שם) ע"ש. וראה בתוד"א (סי' שם ס"ק ה) דפשוט לו דאף שהקרפף מקורה הוי קרפף ואם הוא יותר מבי"ש אסור לטלטל שם. והביא שכ"כ הריטב"א בסוגיין (ד"ה ומודינא) דהקירוי אינו מועיל לעשותו מוקף לדירה, דכמחיצות הדבר תלוי.

א. עיין ע"ז בתוס' (ד"ה ומאן) שביארו מה שהביאו ראייה מרב"ח. וכן עיין בגאון יעקב. ב. הי"ג בנרשת החוס' (ד"ה לא). ג. משמע בר"ן שלמסקנת הגמ' לר' זירא שמחיצ' אין הטעם משום פי תקרה יורד וסותם כפירוש רש"י והריטב"א, אלא משום שמקום המקורה אינו ניכר משתייך לקרפף. ד. היינו כרי שלא יהא החצר פרוץ למקום האסור. ה. רשב"א וריטב"א. ועיין בהריטב"א הקשה כן הכא לר"ש דהקרפף נאסר משום דאויר מחיצה מייתרו, אמנם הרשב"א בחצר דאיתא חצר מ"ט דאית ליה ג' גיפופי' שסא"כ הקרפף שהוא פרוץ במלואו למקום האסור. עיין ע"ז לקמן בחוד"א. ז. ב"כ המאירי. ז. עיין בחוד"א (סי' סה ס"ק טו) שהקשה בדברי הריטב"א, וכתב דאולי כונת היש מפרשים דנראה מבחוץ לא מועיל לקרפף שלא הוקף לדירה. ולפי"ז כתב שצ"ל דיש שעוה סופר בלשון הריטב"א ומיירי אפילו בקרפף בית סאתים ונשאר בצ"ע. ועיין בגאון יעקב. ח. וכ"כ המאירי שמאחר שאין גיפופי מבפנים,

תירצו עוד רמה ששנינו דלא שרינן היכא דארכו יותר מפי שנים ברחבו היינו דוקא בקרפף שיש בו בית סאתים, אבל אם הוא משהו פחות מבית סאתים מותר[יב]. ועוד תירצו[יג] דהכא מיירי שיש בקרפף שומירה או בית דירה דאף דאינו נחשב שהוקף לדירה מ"מ ע"י"ז מותר שיהא ארכו יותר מפי שנים ברחבו. ותהוס' ר' פרץ תירץ עוד דמאי שבעינן שלא יהא ארכו יותר מפי שנים ברחבו היינו דוקא היכא שהקרפף הוא רחב חמישים כחצר המשכן, אבל היכא שאינו רחב חמישים מועיל אף דהוי ארכו יותר מפי שנים ברחבו.

ההוא בוסתנא דהוה סמיך לגודא באפדנא וכו'. פירש הריטב"א ז"ל דהבוסתנא היינו פרדס יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה שהיה סמוך לטרקלין, דהיינו שכותל הטרקלין חוצץ ביניו לבין הפרדס, ומחמת הכותל ההוא הותר הפרדס כיון שהוא הוקף לדירה[יד]. וסבר רב ביבי דאף אם אותו כותל נפל, הפרדס ממשיך להיות מותר ע"י הכתלים הפנימיים של הטרקלין כיון דנעשו עתה מחיצות גם לפרדס, א"ל רב פפי דוקא אותו כותל שחוצץ בין הטרקלין לפרדס מתיר את הפרדס כיון שנעשה בתחילה גם לצורך הפרדס, משא"כ המחיצות הפנימיות של הטרקלין כיון שהם כלל לא נעשו לצורך הפרדס אלא לצורך הטרקלין, שהרי מיירי שאחר שנעשה הכותל שחוצץ בין הפרדס לטרקלין נעשו שאר הכתלים הפנימיים של הטרקלין, לכן אינם מתירים את הפרדס. ודי"ק החזו"א (סי' פט ס"ק יד) בדברי הריטב"א דמה שאינו ניתר הפרדס ע"י מחיצות הפנימיות של האפדנא היינו דוקא שעשה בתחילה כותל החוצץ ביניהם ואח"כ בנה שאר כתלי האפדנא, אבל אם בתחילה בנה שאר הכתלים והותר הפרדס ע"י אותם מחיצות ואח"כ בנה ההוא כותל שחוצץ ביניהם, אף דנפל אותו כותל, מותר הפרדס ע"י מחיצות הפנימיות של הטרקלין.

ועוד די"ק החזו"א (שם ס"ק טו) בדברי הריטב"א דמיירי דוקא שג' מחיצות הפרדס לא הוקפו לדירה, דהיינו שהם הוקפו לפני שהיה שם פתח לאפדנא, אלא דהפרדס הותר ע"י הכותל שחוצץ ביניהם לחוד שהוא הוקף לדירה, הלכך אם נפל אותו כותל נאסר הפרדס, אבל אם מקיף ג' הכתלים לכותל האפדנא שככר יש בו פתח דהוי כל הג' כתלים מרקפים לדירה, אף אם כותל האפדנא נפל, הפרדס ממשיך להיות מותר כיון שעדיין נחשב הפרדס מוקף לדירה ע"י שאר המחיצות[טו]. אמנם המשנ"ב (סי' שמ"ח ס"ק קמ) כתב כשם המ"א שאם הקיף ג' מחיצות לכותל בית שיש בו פתח דהוי פתח ולבסוף הוקף, ונפל כותל הבית אף דנשארו מחיצות הפנימיות של הבית, אפילו הכי נאסר הקרפף שהרי מחיצות הפנימיות נעשו לצורך הבית ולא לצורך הקרפף[טז].

ביאור סברת רב ביבי לפירוש התוס'

אמנם התוס' ביארו[יז] דמיירי שהבוסתנא היא יותר מבית סאתים והוקפה ורק אח"כ פתח בה פתח לאפדנא, לכן כדי להתיר את הבוסתנא הרחיקו ד' טפחים מכותל האפדנא ובנו שם מחיצה חדשה לשם דירה שהיה בה פתח לאפדנא, סבר רב ביבי דאף אם נפל אותו כותל שהקיף לדירה, כיון דהבוסתנא כבר הותר ע"י שהוקף לדירה, ימשיך להיות מותר ע"י שנסמוך על כותל האפדנא אף דבכותל ההוא פתח ואח"כ הוקף[יח], א"ל רב פפי כיון דכותל האפדנא נעשה רק לצורך האפדנא ולא לצורך הבוסתנא דהרי בשעה שהקיף כותל האפדנא לא פתח עדיין פתח לבוסתנא הלכך אינו מועיל[יט]. וביאר הגאון יעקב בדברי התוס' דרב ביבי סבר דכיון שבשעה שבנה כותל חדש לשם דירה נתבטל כותל האפדנא משום הכותל החדש, א"כ השתא שנפל אותו כותל נחשב שכותל האפדנא נעשה ממילא היקף חדש לבוסתנא לשם דירה[כ]. ויועיל כמו שמבואר לעיל (כה.) גבי נבלעו מחיצות התחתונות והעליונות קיימות שמועיל אף שנעשו ממילא. א"ל רב פפי הנך מחיצות לגואי עבידן לבראי לא עבידן, היינו דכיון שמעיקרא בשעה שבנו כותל האפדנא בנו אותו לגואי ולא להיקף דירה לצורך הבוסתנא לא מהני[כא], ואינו דומה לנבלעו מחיצות תחתונות כיון דמחיצות העליונות מעיקרא בנה אותם לשם דירה רק שלא הועילו במקומם, לכן הכא שנבלעו מחיצות תחתונות מועיל.

וכתב הריטב"א דיש שפירשו דמיירי שאין הבוסתנא סמוך ממש לאפדנא אלא רחבה היתה שמפסקת ביניהם וכותל הרחבה חוצץ בין הרחבה לבוסתנא, והבוסתנא היה אסור כיון שלא הוקף לדירה, והשתא שנפל כותל הרחבה שחוצץ ביניו לבוסתנא סבר רב ביבי להכשיר את הבוסתנא כיון דנעשה הבוסתנא והרחבה מקום אחד וממילא כותל האפדנא שהוקף לדירה יועיל להתיר את הבוסתנא, א"ל רב פפי כיון דכותל האפדנא לא נעשה לצורן הבוסתנא הוי להקיף ולבסוף פתח שלא מועיל[כב].

אם האפדנא גם נאסר

הנך מחיצות לגואי עבידן לבראי לא עבידן. כתב הריטב"א דנראה שלפי רב פפי מאחר שהבוסתנא נאסרת, גם האפדנא נאסר שהרי הוא פרוץ כמלואו למקום האסור[כג], ובגמ' לא הזכירו איסור באפדנא משום דהוא פשיטא שנאסר, ומה שכתב רש"י (ד"ה לגואי) ונהי דפירצה ליכא, היקף דירה מיהא ליתא' היינו דנהי שהבוסתנא אינו נאסר מטעם הפירצה לאפדנא כיון דהוי פרוץ למקום המותר, מ"מ נאסר כיון שע"ז אין בו היקף לדירה, וממילא נאסר גם האפדנא כיון שהוא פרוץ למקום האסור, אמנם הרשב"א[כד] כתב שהבוסתנא בלבד נאסרה אבל האפדנא נשאר בהיתרו ומיירי כגון שהפירצה באפדנא אינו רחב מעשר וא"כא נמי גיפופין בצדדי הפירצה[כה], וכתב שכן נראה מלשון רש"י (שם) שכתב ונהי דפירצה ליכא, היקף לדירה מיהא ליתא' היינו שפירצה ליכא כדי לאסור גם את האפדנא, והקשו דאם מיירי שאין הפירצה יותר מעשר א"כ איך מעיקרא הועיל ההוא כותל שנפרץ, להחשיב את הבוסתנא כמוקף לדירה הרי כיון שהיה פירצה רק עשר דהוי כפתח אינו מועיל לעשות שם מחיצה כדי להקיף לדירה[כו]. ותירץ הרשב"א דכיון שמצד הבוסתנא היה פרוץ כמלואו מהני לעשות שם היקף לדירה[כז].

כו.

הסבא סרבא שלף את הקנים

שלפינהו. לפירוש הראשון דרש"י, רבא שלף הקנים משום שסבר שאין הקנים מועילים להתיר את הטלטול בפרדס, דכיון שקודם הוקף הפרדס במחיצות ורק אח"כ נהיה בתוכו בית דירה אין זה מועיל להפקיע מהמקום שם קרפף, וגם משום שהדיורין שבתוך האבוורנקי אינם חשובים דירה וגם לאחר שהקיף את האבוורנקי בקנים אינו נחשב דירה.

לפירוש שני דרש"י, רבא סבר שאף בלא הקנים מותר לטלטל בפרדס, שכיון שיש בתוכו אבוורנקי הרי יש בתוכו בית דירה ואין זה קרפף, ולכך שלף רבא את הקנים לפי שאין בהם צורך. והקשה הרשב"א היאך סבר רבא שהאבוורנקי מחשיב הפרדס למקום שהוקף לדירה, והלא מדברי רבא לעיל (כה.) מוכח שסובר שהקף ולבסוף פתח חשוב קרפף וכן דעת רב נחמן דבר"ח, והיינו שצריך שהיקף המקום יֵעָשה לאחר שככר יש שם בית דירה, ומחיצות הבוסתנא נעשו קודם שהיה בו אבוורנקי וכדמוכח בגמ' להלן. ותירץ שכשם שאמר רבא לעיל (שם) שקרפף שפתח אליו בית דירה לאחר שהוקף במחיצותיו יכול להוסיף לו מחיצה ויועיל להתיר את הקרפף כדין פתח ולבסוף הוקף, כמו כן מכיון שבנה את האבוורנקי הרי מחיצות האבוורנקי נחשבות כאילו הם נוספו על מחיצות הבוסתנא, והם נעשו לאחר שככר יש בו בית דירה [דהיינו האבוורנקין ושפיר נעשה הבוסתנא מקום שהוקף לדירה.

והתוס'[כט] תירצו שרבא סובר שדווקא ב'הוקף ולבסוף פתח' אין מועיל להחשיבו כמוקף לדירה, אך אם בנו בתוך הקרפף בית דירה

יב. וכך פסק המשנ"ב (סי' שמ ס"ק יג). וכתב בשאה"ג (שם ס"ק יח) דכן משמעות הרמב"ם (פכ"ז מהל' שבת ה"ח) עי"ש. אמנם החזו"א (סי' פט ס"ק יא) כתב שדעת הרשב"א והריטב"א אינו כן עי"ש. יג. **הובא** ברשב"א ובר"ן בשם הרב ר' משה בר' שניעור ז"ל. ועיין דהרשב"א כתב דכמו שלי"ט ב"כ לעיל (כג.) מותר בקרפף עד בית סאתים ע"י שומירה אי' בית דירה. כן לדידן מותר ע"י שיהא ארכו יותר מפי שנים ברחבו. אבל הר"ן כתב דכמו שלי"ע לעיל (כג.) בעינן שיהא הקרפף מרובע ואפילו הכי ע"י שומירה או בית דירה שרי גם בארוך וקטין, א"כ גם לדידן דבעינן שלא יהא ארכו יותר מפי שנים ברחבו, ע"י שיש שומירה אי' בית דירה מותר. יד. **ראה** בגאון יעקב שכתב דהוא ביאור בדברי רש"י, וכ"כ החזו"א (סי' פט ס"ק יא). וכן פירש התוס' הרא"ש. טו. **ראה** ברש"י (ד"ה נסיו) שפירש דהיה שם פתח מהטרקלין לפרדס. וכן פירש החזו"א (שם ס"ק טו) בדברי הריטב"א דהקף אם יש פתח בהאי כותל מקרי הוקף לדירה עי"ש. טז. **ובתב** שכן משמע בגמ' שהבוסתנא ניתר רק ע"י ההוא גודא דאפדנא. וכן משמע לעיל דאיתא שקרפף בית סאתים שלא הוקף לדירה שנפרץ לחצר נאסר משום דאוכר מחצית מיתתר. משמע דאם הקרפף הוקף לדירה מותר ולא אמרינן שמחיצות החצר עשויין לגואי ולא לבראי עי"ש. יז. **כך** הביא החזו"א (שם) דהוי שלא כדבריו לעיל. יח. **וכן** איתא בר"ח בשם הר"ת. יט. **ראה** בר"ש שכתב דהראיל והוחרה התחרה. כ. **עיין** בקרבן נתנאל (סי' כא) דלא אמרינן הראיל והוחרה התחרה לילתנהו למחיצת כמו שמבואר לעילא(כג.) עי"ש. כא. **ותו** לא הוי הוקף ואח"כ פתח כיון דההיקף הפתח אחר לבת אחת. כב. **עיין** בגאון יעקב שהקשה

לפי תוס' דהיה צ"ל דק' מחיצה לגואי עבידא דהיינו כותל האפדנא, ולא הנך מחיצות לגואי עבידן. מאמ"כ לרש"י אתי שפיר דמיירי על המחיצות הפנימיות של האפדנא. כג. **וכתב** שם דפירוש זה אינו נכון, מכך דקאמר כגמ' דרהה סמיך לגודא האפדנא, דמשמע אר שהיה סמוך ממש אי דעכ"פ סמכו על אותו כותל להחזיר את הבוסתנא, והוי מיירי לפני שנפל אותו כותל. כד. **במז** קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה שפרץ כמלואו לחצר. שגם החצר נאסר אם אין לו גיפופין כמבואר לעיל. כה. **וכן** הביאר הרשב"א והריטב"א בשם התוס'. כו. **וראה** בריטב"א שביאר ע"ד האפדנא ניתר ע"י כי תקרה יוחד ופותח שפי"ז לא מקרי שהוא פרוץ למקום האסור. אבל הפרדס אסור כיון שע"י שיוחד ופותח אין פוגעיל להחשיב את הפרדס למוקף לדירה. כז. **כמו** שמבואר לעיל (מז.) שכדי לעשות היקף לדירה בעינן שיפרדן פירצה יותר מעשר וגודדו ומעמידו על עשר. כח. **ובעיי"ז** כתב הריטב"א לעיל (מ.) מיירי בפחיצה גדולה שכדי לעשותה מוקף לדירה בעינן שיפרדן שם יותר מעשר משא"כ הכא דהוי כותל שלם שפקיף לדירה מהני אף דאין בה יותר מעשר. ועיין בריטב"א שביאר עוד לשיטתו שגם האפדנא נאסר ע"י שהוא פרוץ לבוסתנא. די"ל שמחיצות הבוסתנא היו גדולים ממחיצות האפדנא. שבאפדנא הוא פרוץ במלואה בעשר. אבל בבוסתנא יש בה גיפופין שלא הקיפו לדירה. ועיין בחוי"א (סי' פט ס"ק סה) שביאר בדבריו שמועיל האי מחיצה לבוסתנא מינו שהוא מועיל לאפדנא שלא יהיה פרוץ כמלואו עי"ש.

א. **לעיל** כד. ב. **כה:** ד"ה והתנא.

נחשב המקום לחצר אף שלא נתחדש בו היקף לאחר שהיה בו בית דירה, שכיון שיש בית דירה בחוכו בע"כ אין זה קרפף אלא חצר.

מתי אי אפשר למדוד מהחומה

הרשה שהוקפה ולבסוף ישבה. פירש"י (ד"ה עיר) עיר שאין בתיה מגיעים עד חומתה, כשבא למדוד תחומה לא ימדוד מן החומה אלא מהבתים, שכיון שקדמה חומתה לישיבתה ולא הוקפה החומה לדירה אין חומתה נחשבת חומה. ובשו"ת נפש חיה (סי' נ' ס"ק ל) כתב שיש ללמוד מכאן שגם אם קודם נתיישבה העיר ואח"כ הוקפה, אם יש דרעים בשטח שבין הבתים לחומה שנחשב כל המקום הפנוי שעד החומה לקרפף כמבואר לעיל (סג:) שזרעים מבטלים דירה. אין למדוד את התחום מהחרמה[ג], שהרי מוכח כאן שאין למדוד מן החומה אלא אם כן נחשבת מוקף לדירה ומטעם זה צריך שיהא ישבה ובטוף הוקפה וא"כ הכא נמי אם נזרע המקום אין זה מוקף לדירה[ד].

מה החילוק בין מדידת התחום לדין בתי ערי חומה

ישנה ישבה ולבסוף הוקפה. לגבי דין בתי ערי חומה אמרו בגמ'[ה] שדווקא אם הוקפה ואח"כ נתיישבה חשובה עיר מוקפה חומה, ובספר שיח יצחק (חידוש קף אות ל) מיושש על התוס' לקמן (ד"ה ואלא) הקשה מדוע לגבי דין בתי ערי חומה צריך שתהיה הוקפה ואח"כ נתיישבה ולגבי מדידת התחום מהחומה צריך שתהיה נתיישבה ואח"כ הוקפה. ותירץ שלגבי דין מדידת התחום מה שאנו מחשיבים את כל השטח שבתוך החומה כד' אמות הוא משום שהמקום הוקף לדירה, וא"כ צריך שתקדום ישובה להקיפה שאז נחשב שהוקף לצורך הדירה, אך לגבי בתי ערי חומה הדבר תלוי בחשיבות החומה ולפיכך מקרא דחשיבותה היא דווקא כשהחומה קדמה לישוב העיר. **ובתוס'**[ו] מבואר שכוונת הגמ' הוקפה ואח"כ ישבה, היינו התישבות בפועל ואין זה תלוי מתי בנו את הבתים אלא אימתי דרו בהם. וביאר החזו"א (סי' קנ ס"ק ל) שכל זמן שאין בני אדם דרים שם אין על הבתים דין בית[ז], ולגבי דין מדידת התחום שצריך ישבה ולבסוף הוקפה לכאורה אין הכוונה שכבר ידורו בפועל שהרי הגמ' מדמה דין זה למוקף לדירה[ח] ולגבי מוקף לדירה משמע בראשונים (לעיל כה:[ט]) שאין צריך שיקיפו את המקום לאחר שדרים בו בפועל.

מה רבינא בא ללמוד מדבריית'א

ואאי נמי כהוקפה ולבסוף ישבה דמי. פירש"י (ד"ה ואאי) שהפרדס הוקף מימים רבים והדירה שבאבוורנקי נעשית אחר כך והיקף הפרדס לאו אדעתא דהך דירה הוה. ולפירוש התוס' שהבאנו לעיל הוכיח רבינא שאף באופן שיש בית דירה בתוך המקום אינו נחשב למוקף לדירה אם קדמו המחיצות לדירה. ולפירוש הרשב"א שנתבאר לעיל הוכיח רבינא שאף אם אחר שכבר יש בתים בעיר נתחדשו לעיר מחיצות דהיינו כתלי הבתים לא אמרינן שע"י זה יֵחָשֵׁב המקום שהוקף לדירה' כמו בהוספ' מחיצה על המחיצות המקיפות את הקרפף, אלא אמרינן שהמקום נחשב שלא הוקף לדירה, והכא נמי אין מחיצות האבוורנקי מועילות להחשיב את המקום כמוקף לדירה, ופירש הרשב"א שכיון שלא הוסיף מחיצה לפרדס [או לעיר] אלא שעשה מחיצה לצורך האבוורנקי [או הבית] אי אפשר מכח זה להחשיב את המקום כמוקף לדירה, ודווקא אם מרחיק ד' טפחים ממחיצות הפרדס [או העיר] ועושה עוד מחיצה אז נחשיר שחידש מחיצה למקום לשם דירה ונעשה המקום מוקף לדירה.

וכתב הרשב"א לעיל (סג:) שמכאן יש ללמוד דהרחבות שאחורי הבתים, אם קדם גדרם ואח"כ כנה בהם בתים אין אומרים שמחיצת הבית תחשב כאילו הוסיף מחיצה לדחבה לאחר שיש בה בית דירה, שכיון שהמחיצה נעשית לשם הבית אינה מועלת להחשיב את הקרפף למוקף לדירה[יא].

מה הפירוש מחיצה העשויה לצניעות

כיון דלצניעותא עבידא לה לא הויא מחיצה. פרש"י (ד"ה כיון) והא נמי לצניעותא דיום ולילה בעלמא היא דעבידא ולאו דירה היא. ופירש הריטב"א שכיון שאינם עשויין שידורו בתוכם דירת קבע אלא לאכול שם דרך עראי ואקראי ועושים את המחיצות כדי שלא יראום מבחרן כשישובים שם אין זה חשוב מוקף לדירה.

וכתב החזו"א (סי' סט ס"ק יז) שרק מקום שלנים בו בקביעות נחשב שיש בו דירה. אבל הביאור הלכה (סי' שמב ס"ב ד"ה לא) כתב שמקום שאדם משתמש לצרכי ביתו גם כן בכלל דירה הוא[יב].

מהו הדין שמחיצה לנחת לא שמה מחיצה

מחיצה העשויה לנחת לא שמה מחיצה. פירש"י (ד"ה לנחת) שלא לדור שם אלא להשתמר מה שיניחו שם. וכתב הרא"ש (סי' ו) שמחיצה העשויה לצניעות או לנחת לא אמרינן דכמאן דליתא והוי כרמלית, אלא שהמקום שבחוכה אינו נחשב מוקף לדירה ולכן אם יש בו יותר מסאתיים אסור לטלטל בו. וביאר החזו"א (סי' פח ס"ק לז) שאין הרבר תלוי במחיצה אלא הכוונה שמקום העשוי לנחת אינו דירה ולכך אין המחיצות מועילות לעשותו מוקף לדירה. אבל הרמב"ם (פנמ פט"ו סט"ו) סובר שמחיצות אלו לא חשיבי מחיצה ודומה למחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה[יג].

מדוע היו צריכים לערב במחוזא כל שכונה בנפרד

מערב לה לכולה מחוזא ערסייתא ערסייתא משום פירא דבי תורי.

פרש"י (ד"ה משום) שהיה בתוך העיר בור עמוק שמניחים בו גרעיני תמרים למאכל השוורים והמחיצות המקיפות את העיר נעשו לצורך שמירת הגדרעים ולא לשם דירה, ולכך עשה רבה בר אכוה מחיצות חדשות לכל שכונה. וכתבו התוס' (ד"ה דבי) שצריך לומר שכוונת רש"י שקודם שהעיר נתיישבה הקיפוה במחיצות לצורך שמירת הגדרעים בבור ולכך אף שאח"כ העיר נתיישבה אינה נחשב למוקף לדירה כמו הוקף ובטוף ישב, שאילו נתיישבה העיר קודם שהקיפוה במחיצות וראי נעשו המחיצות גם לצורך הדירה, וא"כ קשה מדוע הגמ' מפרשת שהמחיצות אינם מועילות לפי שיש שם פירא דבי תורי הלא עיקר הענין הוא לפי שהוקפה קודם שנתיישבה.

וכתב החזו"א (סי' פח ס"ק לז) שיש ליישב דברי רש"י שלעולם העיר נתיישבה קודם שהקיפוה ואע"פ כן אי אפשר לסמוך על מחיצות העיר משום שמקום הנחת הגרעינים נחשב כמו מקום זרוע שמבואר בגמ' לעיל (סג:) שהוזרעה מבטלת את הדירה משום שאין המקום משמש את הדירה והכא נמי מקום שיועד להנחת גרעינים לשוורים אינו משמש לדירת בני אדם וכיון שהיה המקום הזה יותר מבית סאתיים הרי היה כרמלית כדין קרפף יותר מבית סאתיים ונמצא שהעיר פרוצה לכרמלית ולכך יש לתקן כל שכונה במחיצות נפרדות[יד].

יהתוס' (ד"ה דבי) פירשו שבאמת מחוזא נתיישבה ואח"כ הוקפה בחומה אלא שבין השכונות היה חפירה בעומק עשרה טפחים שהיתה יתירה מבית סאתיים והיו מונחים בה גרעינים למאכל השוורים ומקום הנחת הגרעינים הרי כרמלית, שכיון שמרקף הוא במחיצות שלא נעשו לשם דירה הרי קרפף, ואף שאין הנחת הפירות נזרעים שמבטלים דירה וכדמוכח ממה שכתבו בקרשיתם שאילו נתיישבה ואח"כ הוקפה לא חשוב קרפף כיון שיש שם גם דירה, מ"מ כל זה אם מקום הנחת הפירות פתוח למקום דירה אבל אין נחשב הוא לקרפף כמו כל רחבה וחצר הפתוחים למקום דירה אבל כיון שהגרעינים מונחים בבור העמוקר עשרה טפחים הרי מקומם מרקף במחיצות המבדילות אותם ממקום הדירה, וכיון שבהם עצמם אין שימוש דירה ואינם פתוחים למקום דירה חשיב קרפף והוי כרמלית[טו]. וכיון שכרמלית מפסקת בין השכונות אי אפשר לערבם יחד.

והבית מאיר (בחידושיו על הש"ס) הקשה כיון שמקום הגרעינים אינו כזרעים א"כ מה איכפת לן שלא הוקף מקום זה לדירה דל מחיצותיו

ג. ועיין שם שדן מה הדין אם רק חלק נזרע, האם יש ללמוד דין סדירה החומין מפרטי הדינים שנתבארו בגמ' לעיל (סג: - סה:), לגבי היתר טלטול. ד. ואף שבאופן שיש זרעים רק המקום הפנוי מבתים נחשב קרפף אבל החימה עצמה הוקפה לדירה כלפי הבתים שבחוכה פ"פ יכול הדין שמרדיין מהחומה הוא משום ששם נגמר העיר ולכן דווקא אם כל המקום נחשב כמוקף לדירה שייך להחשיבו כחלק מהעיר. ובסברא ליה שהנעשם שבהוקפה ולבסוף ישבה אין למדוד מהחומה הוא דכיון שהחומה לא הוקפה לדירה אין השטח שבינה לבתים נחשב חלק מהעיר, וראה עוד בדבריו שם. ה. סנהדרין כ:. ו. סנהדרין שם שהביא דברי הטורי אבן שתולק על זה. ז. וראה שם דיה"ב כתב. ח. והרשב"א והריטב"א השווים גם לגבי הדין שמועיל להרחיק ד' טפחים מהכותל ולעשות מחיצה חרושה לשם דירה. ט. ראה שם בתוס' הרא"ש שכתב וכשבנו האפדנא תיתה המחיצה הזאת של אפדנא מחיצה רביעית של הבוסתנא, ועיי"ש מחיצה זו הוקף לדירה כי היו דורין באפדנא קודם שנעשה מחיצה רביעית זו של אפדנא, והנה ודאי לא דורו באפדנא קודם שנגמרו לבנותה אלא שהיתה דאויה לדור בה, וראה עוד בריטב"א שם והתוי"ט (פר פט ס"ק ט"ו). י. ועיי"ז זה חחשב החומה גם כן כמוקפת לדירה (ועיין בהשלמ"ש) וראה מש"כ לעיל בשם הגפש חיה שהכל תלוי אם המקום פוקף לדירה ומובן לפי זה מדוע הגמ' הביאה שצריך להתעיל מה שנוסיף מחיצה חרושה למקום למרוד את החומה מהחומה. יא. והריטב"א (לעיל סה:) כתב שכתוכל שנעשה לשם האפדנא יכול לעשות את הבוסתנא למוקף לדירה ואף שובנה לשם האפדנא. היינו שהריטב"א מדבר באופן שבחוכה שנמצא הכותל אין צוד מחיצה לבוסתנא ובע"כ הכותל הזה ששמש גם בחומת מחיצה לכוסתנא אבל אם יש מחיצה אחרת להקף הפרדס, אין סיעיל מה שכונה מחיצה לצורך הבית (וכמו שכתב הריטב"א שם,) לפרש את הגמ' כאן כמו הרשב"א). יב. אולם בסימנים שאח"כ (סי' ג ס"ק כי, קי ס"ק יט ס"ו) מבואר שתור בו וגבב איהו מסכים שרי בשאר השמשיי דירה ואין צריך דווקא לינה בקביעות. יג. אך הרמב"ם גורס כבריסה רבנו תנאל מחיצה שאינה עשויה לנחת אינה מחיצה, ופי' הס"ם שהכוונה שאינה עשויה להניח שם רבר, וכיון שאין בה הועלת סופה ליבטל, וכן מחיצה העשויה לצניעות סופה ליפתר [וכמו שכתב רש"י (ד"ה כיון) ולכך לא חשיבה מחיצה כלל. יד. ודברי חוז"א אלו הם לשיטתר שהוכאה לעיל שמחיצה העשויה לנחת הכוונה שמקום המשמש לנחת [- להניח בו כלים] אינו חשוב דירה, וזה מה שהגמ' למדה מפירא דבי תורי שמקום הנחת הגרעינים לא נחשב דירה. טו. כך פירש החזו"א (סי' פח ס"ק לז) את דברי התוס'.

הרי סביביו רשות היחיד והיאך יתכן שיהא כרמלית באמצע רשות היחיד. והיינו שהבית מאיר סובר שרק דרעים מחשיבים את המקום עצמו לכרמלית אבל סתם קרפף שלא הוקף לדירה הוא רק חסרון במחיצות וא"כ דל מחיצותיו הלא סביביו רשות היחיד. ושוב כתב הבית מאיר שמדברי התוס' לקמן (עו: ד"ה ומלמד) גם כן מוכח שקרפף באמצע רשות היחיד חשוב כרמלית, ובע"כ דכל מקום שאינו מוקף לדירה[יט] נחשב כרמלית מצד עצמו ולא רק מצד חסרון מחיצות.

הטעם שכשיש כרמלית באמצע העיר אי אפשר לערב את כולה יחד

שם התוס' פירשו שהטעם שרבה בר אבוה לא ערבו את כל העיר יחד לפי שכרמלית מפסקת באמצע. וכתב החזו"א (סי' ס"ק לה) שהטעם שא"א לערב באופן זה אינו משום שצריך שיוכלו לטלטל את פת הערוב לכל מקום שהרי בכין השמשות מותר לטלטל בכרמלית לצורך מצוה, ומספיק שהערוב יהא קיים בכין השמשות, אלא משום שאם יש בין מקום הנחת הערוב לבתים מקום שלא התערב עמם חסר בעיקר חלות הערוב שהיר זה כאילו יש מחיצה ביניהם. והחזו"א מביא שהאחרונים כתבו שכרמלית שמפסקת בין הבתים למקום הנחת הערוב לא איכפת לן ומשיג עליהם מדברי התוס' כאן".

מדוע אסור למי שביטל להוציא מביתו

אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא ערב וביטל לה רשותו (רש"י ד"ה משכח)

ביתו אסור. פירש"י (שם) שכיון שביטל להם גם ביתו נעשה כאורח אצלן ומ"מ אסור הוא להוציא מביתו לחצר משום שע"י זה נחשב שבא לחזור בו מהביטול ולהחזיק ברשותו ושוב יאסור עליהם. וכתב הרשב"א שלפי זה אם כבר החזיקו בני החצר בחצר ע"י שהוציאו אליו מבחיהם מותר לו להוציא מביתו שכבר אינו יכול לחזור בו וכרתניא לקמן (פט:). אבל הראב"ד פירש שטעם איסורו להוציא מביתו הוא משום שאף שביטל להם ביתו ודירם מסתנף אף לביתו מ"מ נחשב שגם לו יש דיורין בביתו ונמצא שהוא מוציא מרשותו לרשותם אבל כשהם מוציאים נחשב שהם מוציאים מרשותם לרשותם. וכתב הרשב"א שדברי הראב"ד צריכים עיון וחקירה.

כו:

מה הדמיון בין ביטול לביטול לכל אחד ואחד

דרבנן כשהוא מבטל רשותו צריך לבטל לכל אחד ואחד. פרש"י (ד"ה דרבנן) שכשם שרבנן אמרו שהמבטל רשות חצרו ביתו לא ביטל כיון שלא פירש כן להדיא הכא נמי אם לא פירש שמבטל לכל אחד ואחד אין זה בכלל ביטולו. ובהגהות דברי נחמיה הקשה שאין זה דומה דבשלמא המבטל חצרו הועיל עכ"פ במה שביטל חצרו להחיר לאנשי החצר להוציא מביתם לחצר אבל כשביטל לחלק מרשכנים אם נאמר שלא היתה כוונתו לבטל לכולם לא הועיל מאומה שהרי מכח אותם שלא ביטל להם רשות חצרו אסורה החצר בטלטול וא"כ באופן זה הוה לן למימר שלכו"ע כוונתו לבטל לכולם אף שלא פירש כן, ותירץ שצריך לומר שהלכה זו שאם לא ביטל לכל השכנים אסורה החצר בטלטול אין ידועה לכל ולכן אין אומדנא ברורה שנחכוון לבטל לכל השכנים.

אף שבני החצר עירבו יש לו לבטל בפורס לכל אחד

מבטל רשותו צריך לבטל לכל אחד ואחד. בתוס' לקמן (סד: ד"ה כשלו כשיחיכו) מבואר שיש ללמוד מכאן שהוא הדין בשתי חצרות הפתוחות למבוי וכל חצר עירבה לעצמה את בתי החצר ולא נשתתפו במבוי וביטלו בני חצר אחת את חלקם במבוי לאחד מבני החצר השניה ולא ביטלו במפורש לכל בני החצר השניה לא מהני, ואף שבני החצר השניה מעורבים בדיורם וכחד חשיבי מ"מ יש לו לבטל במפורש לכל אחד מהם שהרי גם כאן שאר דיירי החצר עירבו ביניהם. ואף שהיה מקום לדון שיש לחלק שדווקא בעירבו חלק מאנשי החצר שעדיין לא הועיל עירובם ולכן אינם נחשבים כחד אבל כשכל בני החצר עירבו והועיל עירובם להחיר להם את הטלטול בחצרם יחכן דחשיבי כחד ואין צריך לבטל במפורש לכל אחד מהם, התוס' לא סבירא להו הך חילוקא[א].

ביאור דברי רש"י שלא מועיל לבטל רק לאחד אף שעירב

שם. הקשה רש"י מדוע אין די שיבטל לאחד מבני החצר את חלקו וכיון שאותו אחד עירב את רשותו עם שאר השכנים הרי הכל מעורב, ותירץ שהשכנים מעורבים עמו רק כמה שהיה חלקו בזמן הערוב אבל בחלק חברו שנהיה שייך לו רק באמצע שבת אינו מעורב עמהם והוא דר שם יחידי, ורש"י הביא ראיה לזה מהא דתניא לקמן (פ:) שמי שהיה לו דירה בחצר ולא עירב עם שכניו ומת באמצע שבת וירשו אחד מבני החצר שעירב עם כולם אסור לטלטל בחצר ואף שהיורש מעורב עם כל בני החצר מ"מ בחלק שהגיע לרשותו בשבת הוא אינו מעורב עמם ובחלק זה הוא דר יחידי. וראה בתוס' לקמן (פא: ד"ה כשלו, ופו: ד"ה לינטלו) ובמפרשים שם שהאריכו האם אחר שמשותף עם דיירי החצר בחלקם אסור לו להוציא מחלקם לחלקו.

וכתב הביאור הלכה (סי' שפ ס"ק ד"ה צריך) שמדברי רש"י יש ללמוד שאם ביטל בערב שבת קודם שעירבו השכנים די שיבטל לאחד שכיון שבשעת העירוב כבר יש לאחד מהשכנים[ב] את חלקו של המבטל הרי כשמערב את חלקו עם שכניו נכלל בעירוב גם הרשות שקיבל מהשכן שביטל.

מדוע ספקו של רב פפא אינו סותר לדברי רב ששת דלעיל

א"ל רב פפא לאביי לר"א אי אמר לא מבטלינא ולרבנן אי אמר מבטלינא מאי וכו'. כלומר, שרב פפא מסופק האם רבנן ור"א נחלקו באומדן דעת של המבטל או שיש ביניהם מחלוקת דינית, והקשה הגאון יעקב הלא לעיל הגמ' אמרה שרב ששת לומד מחלוקת ר"א ורבנן האם צריך לבטל לכל אחד מבני החצר במפורש או לא ומוכח א"כ שמחלוקתם הוא באומדן דעת של המבטל אם מבטל בעין יפה וכמו שכתב רש"י שם (ד"ה ה"ג), ותירץ שרב פפא מסופק בכוונה דברי רב ששת האם רב ששת סובר שהמחלוקת היא באומדנא של המבטל ובא להורות לנו שיש ללמוד מחלוקתם עוד נפקא מינה, האם צריך לבטל לכל אחד ואחד וכדפריש רחבה לעיל, או שלא זו היתה כוונת רב ששת אלא אדרבה רב ששת סובר שמחלוקת הוא דינית ואף אם יאמר במפורש שמחכוון לבטל ביתו לא מהני לרבנן וכן אם יאמר מפורש שאין כוונתו לבטל ביתו לא מהני לר"א וזהו שרב ששת בא להשמיע באמרו שהמשנה כאן כר"א והמשנה לקמן כרבנן שאין שום רבך אחרת ליישב סתירת המשניות ולומר שלקמן מדובר שאמר מפורש שאין רצונו לבטל את ביתו ולכן מודה ר"א שביתו לא נחבטל, ומשום שלר"א אף יאמר מפורש שאין רצונו לבטל ביתו, ביתו בטל, ובע"כ מתניתין דלקמן כרבנן אזלא.

סברת רבנן שאי אפשר לבטל את הבית

טעמא דרבנן משום דלא עביד אינישׁ דמסלק נפשיה לגמרי מבית וחצר והוי כי אורח לגבייהו. המג"א (סי' שפ ס"ק ד) הביא שהעולת שבת הקשה אם יש מושג לבטל רשות ביתו מדוע כתוב שהמבטל רשות חצרו יש לו לנעול את ביתו כדי שלא יבוא לטלטל מביתו, שיבטל את ביתו ויהא מותר לו להוציא מביתו לחצרו, ותירץ המג"א שאינו רוצה לבטל את ביתו כדי שלא להרבות עליו נכנסים ויוצאים, ומבואר כדבריו שכל המבטל ביתו באמת כוונתו לארח את שכניו בביתו, ולפי זה מובן היטב סברת רבנן שלא עביד אינישׁ להסתלק לגמרי מהבית והחצר. והרמב"ן (סי' ספפ"ט) כתב: וכן ביטול רשות שהזכירו לענין עירוב אינו מפקיר ביתו שיש בו אחרים אלא שהוא עוקר דעתו מלדור עם השותפין ביומו כדי שיהיו הם כמי שדרים לכדם.

חלוק המבטל את ביתו בפרוזדור מהמבטל בסתם לר"א

בין לרבנן בין לר"א כיון דגלי דעתיה גלי. כתב החזו"א[ג] שמדברי הרמב"ם משמע שיש בין המבטל סתם לר"א דאמרינן שכוון גם לבטל ביתו למי שביטל ביתו מפורש דמהני אף לרבנן, שהמבטל בסתם כתוב במתניתין (כג.) שאסור לו להוציא מביתו לחצר ומשום שכיון שמוציא מביתו נראה שהוא בעלים על ביתו[ד] אבל אם ביטל במפורש גם את ביתו נעשה אורח ואף כשהוא מוציא מביתו לחצר הרי זה כמו אדם זר שמוציא מהבית לחצר שמותר כיון שהבית שייך לבני החצר.

יט. והיינו שאין בו שימוש דירה ואינו פתוח לדירה כי הכא שמשמש להנחת גרעינים ומרקף הוא בתחיצות עשרה טפחים המכדילות אותו מבתי העיר. יז. ועיין בבית בארי (סי' שפ סק"ג) שדן באופן שיש מקום פטור שמפסיק, ועיין בתוס' לקמן (פו: ד"ה לינטלו) ובריטב"א (שם), ועיין בפמ"ג (סי' שפ ס"ק ד).

א. ועיין עוד בתוס' לקמן (שם: ד"ה ומלמד) בסוף הענור שהקשו מדוע לאחר שהחיזר שכחה מבטל חצרו לבני החצר הם מותרים הרי אין עירוב חל באמצע שכח והאיך חל עירובם באמצע שכח והירצו שעירובם כבר חל קודם שביטל הלה. ועיין היטב בלשונם ובלשון שאר הראשונים שם.

ב. וראה עוד שם בביאור הלכה שלשיטת הרא"ש אפילו ביטל אותר שהשכנים עירבו כיון שעדיין לא חל העירוב (שהוא קודם בין השמשות) כשעת חלות העירוב נכלל גם החלק שקיבל מהשכן שביטל. ובמ"ז שצא (משמ"ל סק"ג) פסק כהרא"ש, ויש ללמוד זה גם לשכירות מגרי שמפסיק שאחד מהשכנים ישכור לעצמו אפילו אחר שכבר עירבו כל שהוא קודם בין השמשות. ג. כלישנו לאחד שיחזיקו אותם שביטל להם בחצר, וכמו שנתבאר לעיל (פא"ה ספף משנה), וכ"כ המג"א (שם סק"ה).

ד. בסתכתבים שנדפסו בקובץ שערי לימוד (תשע"ח אות ה). ה. ולכן הרי זה כחותר מהביטול, וכתב החזו"א שיש לפרש עוד שאפילו אחר שהחזיקו הם אסור לו להוציא ומשום דכלפי שימוש בעל הבית לא הועיל הביטול דלעולם כשמשתמש בעל הבית אין זה שימוש של אורח ונחשב כמשתמש בביתו הרי מוציא מרשות לרשות כולם. (ועיין מה שנתבאר לעיל בעמוד א' בסופו).

מה הפירוש אצוותא דדיקלא

מאי ערקב"ין אצוותא חרזיאתא. פרש"י (ד"ה אצוותא) סיב עבה הגדל סביב הדקל ונכרך ועולה בו. וקשה הלא הגמ' בפסחים (נ:) לומדת מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים ולדברי רש"י ערקבלין הוא מין אילן שהרי הוא גודל מהדקל, וצריך לומר שכוונת רש"י שהאצוותא הוא רק הגדל מהקרקע שסביב הדקל ועולה ונכרך סביב עץ הדקל. ועוד יש להקשות דאמרו בפסחים (שם) שהמכא היא אצוותא דדיקלא ופרש"י (שם ד"ה אצוותא) שהוא סיב הדקל הנכרך סביב הדקל וא"כ מה בין המכא [שיוצאין לכולי עלמא] לערקבלין [שיוצאין רק לר"א], וצריך לומר שיש ב' מיני סיבים הגדלים בקרקע שליד הדקל אחד נקרא תמכא ואחד נקרא ערקבלין. [תוס' סוכה (ג. ד"ה אפקיה), וכן צריך לפרש דברי התוס' כאן (ד"ה אצוותא), והחכמת מנוח כתב שמש"כ בתוס' מיהתם אמרינן' אינו מהתוס' אלא גלירן הוא'].

במה נחלקו ר"א ורבנן אם יוצאין בערקבלין

שם היפה עיניים הביא שבמשנה בשביעית (פ"ז מ"ב) כתוב [לגירסת הירושלמי] שערקבלין אינם מאכל אדם [וגירסתינו במשנה שם עקרבנין אולם אף כאן בעירובין יש גורסין עקרבנין'] והקשה היפה עיניים א"כ מדוע יוצאין בזה ידי מרור לר"א, ועיין בביאור הלכה (סי' תעג ס"ה ד"ה יקפיד) שהאריך דאין יוצאין בדבר שאינו ראוי לאכילה, ויחכן שמטעם זה הולכים רבנן על ר"א וסוברים שאין יוצאין בערקבלין. ועיין עוד בביאור הלכה (סי' תעה ס"ב ד"ה נטימוז) שנסתפק בדבר הראוי לאכילה ע"י תיקון האם כיון שהוא בר אכילה יוצאין בו. ובנימוקי יוסף (פסחים לט.) כתוב שאין יוצאין בעשב מר ביותר משום דלשון אכילה כתיב ביה "על מצות ומרורים יאכלוהו' ולדבריו לכאורה צריך שיהא ראוי לאכילה בפועל כדי שיֵחָשֵב אכילה, ויתכן א"כ שערקבלין ראוי לאכול ע"י תיקון ומטעם זה נחלקו ר"א ורבנן אם יוצאים בו. ובמאירי נראה טעם מחלוקתן לפי שיש בו מתיקות קצת יעוין שם (דף פג.).

ו. **ובמשנה** הרואים כתב שפירוש דבריהם הוא כהתוס' סוכה (דף ג:). וראה עוד בחידושי רבנו דוד פסחים (דף לט:) מש"כ בשם התוס' בעירובין. ז. **ראה** במאירי ובפירוש רבי ישמעאל בן חכמון (דף פג.) [ועיין עוד בפלאכה שלמה בשביעית שם שהביא פירוש רב האי שהובא גם בפירוש ר"י בן חכמון כאן].

עז. **ברמב״ם** (שבת פי״ח הלכה יג): ומכח רוחב הקורה לתן פחות מטפח, וכ״פ הש״ע (סי׳ שסג סק״ק יז): שיעור הקורה רחבה טפח.

עיד (שם): והוי שתהיה כריאה לנקל לריח שהוא מני לציונ של שלשה טפחים על שלשה טפחים[קכה]. וכן פסק הש״ע (שם).

יד.

עח. ברמב״ם: (שם) ומפעמיד הקורה לריכין שיהיו בריאין כדי לנקל קורה ומלי לניחה[קכו].

ובשו״ע (שם ס״ק): מעמידים להיות שם נפחת על יחדות היוצאות מן הכותל שלין נחתן טפח ולא כחרכו שלש, דם חומרים שלריך שיהיו חזקין לנקבל ולנקבל מלי לניחה ודם חומרים שלין לריך שיהיו חזקים מלא כדי לנקבל גלגל.

ובמשנה ברורה (ס״ק ס״ג): נכון להחמיר כדעה הרלשונה.

עט. ברמב״ם (שם הכ״ג): קורה שפרם עליה מחלנת הרי זיטלה שהרי חינה ניכרת, לפיכך חם היתה המחלנת מסולקת מן המלן שלשה טפחים חו יותר חינה מחילה.

ובשו״ע (שם סכ״ד): פירש על הקורה מחלנת ואינה נוגעת עד הקרקע חם הנוגה מהמלן ג׳ טפחים פסולה, שהרי כיסה הקורה ואינה נלחים ונטלה מהיות קורה, ומחילה ג״כ חינה כיון שנגוה מהמלן שלשה, חבל חם הית קורה רחבה ומעכבת קלת למעה מי׳[קכז] כשרה.

פ. ברמב״ם (שם הכ״ד): קורה היולאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל השני, וכן שתי קורות חחת זו ואחת יולאת מכותל זה ואחת מכותל זה ואין מניעות זו לזו, פחות משלשה חינו לריך להניח קורה אחרת, היה ביניהן שלשה לריך להניח קורה אחרת. וכן הוא בשו״ע (שם סכ״ה).

פא. ברמב״ם (שם הכ״ה): וכן שתי קורות המתאימות לח זו כזו כדי לנקבל חריח ולח כזה כדי לנקבל חריח, חם יש בשניהן כדי לנקבל חריח חינו לריך להניח קורה אחרת[קכח].

בשו״ע (שם סכ״ה): היתה שתי קורות זו ולח זו לח כזו לנקבל חריח ולח כזו לנקבל חריח, חם יש בשניהן כדי לנקבל חריח חינו לריך להניח קורה אחרת, היה ביניהן שלשה לריך להניח קורה אחרת. וכן הוא בש״ע (שם סכ״ו).

פב. ברמב״ם (שם הכ״ו): הניח שתי קורות זו אלל זו ולח זו אלל זו ולח זו אלל זו ולח

טו.

צא. ברמב"ם (שבת פ"ז הכ"ג): לפי הנולע מדפנו של מבוי כשר, ולפי העומד מלליו פסולה.

ובשו"ע (סימן שפה ס"ו): לפיליו לא עשלו לשם לפי שלא שמדמן לו שם מלליו כשר, ובלבד שיסמכו עליו מערב שבת, אבל לא סמכו עליו מערב שבת כגון שהיה שם לפי אחד ועבל בשבת ובאים עכשיו לסמוך על זה לא.

וברמ"א: אבל לא היה שם לפי אחד מערב שבת כלילו סמכו עליו דמי.

ובמשנ"ב (סקל"ט) אבל אם בפירוש לא סמכו עליו כגון שלא נולעו בשבת שעברה ע"י לפי זו ולא היה שם לפי אחד, אינו מועיל לשבת הבאה על שסמכו עליו מערב שבת בפירוש.

צב. ברמב"ם (שם ה"ח הי"ח): השועה סוכתו בין המילות והמילות דפנות לה, אם היו מוקים לו שקבר סוכה ומחק סוכה על שלא תהיה הרוח המניעה מנילה סוכה תמיד, ומילה בין המילים נתנן ופקע כדי שלא תניל סוכה הרוח ופקבר סוכה, הרי זה כשר. שבל מחילה שהיה יכולה לעמוד ברוח מניעה של יבשה היה מחילה.

ובשו"ע (סימן תרל ס"י): השועה סוכתו בין המילות והמילות דפנות לה, אם היו מוקים לו שקבר סוכה ומחק סוכה על שלא תהא הרוח מניעה מנילה סוכה תמיד ומילה בין המילים (פירוש הפנים) נתנן ופקע כדי שלא תניל סוכה הרוח ופקבר סוכה כדי זה כשר, על כן אין נוהן לעשות כל המחיצות מיריעות של פשתן שלא קיים אף"פ שקשרן בטוב, זיתין דמיתקי ולחו מדעתיה והוי ליה כמחילה שאינה יכולה לעמוד כשבי היה מנויה, והכולה לעשות כסדינים טוב שיהיה ממחילות קיים בפחות משלשה. והמנ"ב (סק"ב) פסק שמחילה דציעית לבו"ע יכול לעשות מיריעות בין דמדינא סגי בג'.

ברמב"ם (שבת פט"ו הכ"ד): מילן שהיה מיסך על הפרץ אם אין טיפו גבוה מן הפרץ שלשה טפחים ממלא בין בדיו ועליו סבן וקש וכיוצא בהן, וקושרן בפרץ (ולפי"ז עד) שיעמוד ברוח מניעה ולא יפנלך, ומטלטל תחת כולו, והוא שיהיה מחיתו על בית סלחים, אבל היה יתר מבית סלחים אין מטלטלין מחיתו שלא בתיבוי שמות, מפני שמחיתו מקום שלא פיקוף לניל הוא.

ובשו"ע (סימן שבב ס"ג): הלכך אילן שהיה שנפניו יוברין למטה אם אינם גבוהים שלשה מן הפרץ ושיקרן במקום שמחוברים לאילן הוא גבוה עשרה, משיג מחילה ומותר לטלטל בכולו, והוא שיחלה סחור סבין הענפים בענפים או בקש ויקשור הענפים שלא יניד הרוח, שבל מחילה שהיה יכולה לעמוד ברוח מניעה היה מחילה, ובזקף על בית סלחים, אבל יותר מבית סלחים לא יפי' נעיצו לכך, בין שהיו עשויי לזור בעוטו שלא להתעופף בללו לשמור השדות.

צג. ברמב"ם (שם הכ"ג): מחילה השועמד מחליה הרי זו כשרה. עיד כשב (שרוכן פ"ז ה"ב): מי שעמד מבעוד יום בה"י וקנה שם שבימה או שהיה בה בלבן ונחבון לשבות בה בה"י הילוהו חללו וקנה שם שבימתו, הרי זה מהלך את כולה וחולה לה חלפים כמה לכל רוח, ואם היתה ה"י זו מקום שלא הוקף לדירה או חל או נקע שם היה בה בית סלחים או סמוח מהלך את כולה וחולה לה חלפים כמה לכל רוח.

ובשו"ע (סימן שלו ס"ב): בכל מקום שקדם היום עליו שם היה מוקף לדירה שפילו אין בו עתה דיוהן מסוד כולו כד' לחומת, ואם אינו מוקף לדירה על סלחים מסוד כולו כד' לחומת, ואפילו שבת בתל גבוה וקמנה קלוחה ובבלים מקיפות סוחה חמישי כד' לחומת על סלחים.

צד. ברמב"ם (שם): ממילה העומדת מחליה הרי זה כשרה, וכ"פ הסו"ע (סימן שפב ס"ב): ממילה העומדת מחליה דהיינו שלא נעשים לשם ממילה כשרה.

צה. ברמב"ם (שם פ"ו הי"ב): בכל עושין למיים אפילו בדבר שיש בו רוח חיים ואפילו בלילוחי הנפה.

ובשו"ע (סימן שבב ס"ג): מבוי שיש לו ג' ממילות ופרון בלד רביעי התירו בלחי שעביו וחמשו כל שהוא שיעמילנו בסמם המבוי ויהיה נבהו י"ט, ומכל בבד שיעשנה כשר אפילו מבעלי חיים, ובלבד שיקברנו שם בחלים לבותלי המבוי ניחלים מן הכחלים בענין שחוי יכול לרבץ (הלו"ן), בלי שלא יחמעט נבהו מי' טפחים. ובבמ"ב: ואפילו בקבר שם סלם נמי הוי לחי.

צו. ברמב"ם (פיומלם מת פ"ו ה"ב): וכן בהמה שבפחה ועשה סומה גולל, הטוען בה טומח טומלת שבשה בל זמן שהיא גולל, הרוי הבהמה הרי היא בהובה בשאר הבהמות.

טו:

צו. ברמב"ם (בפרוש פ"ד הל"ג): בלד בומב על הפיר הממוח ועל הדפמרת ועל המבם ועל הענלן ועל ידו על ענב ועל קרן של פריה, ימומר לה העבד והפרה (ולפי"ז לו הפיר הממוח והדפמרת וביוצא בו בפני עלים, וכן פסק הסו"ע (בסימן שיח קבד ס"ג).

צח. ברמב"ם (שם פ"ו ה"ח): לין בשבה מחנרבם שלא בכתב שיניע לה וכתב זה הוא הנקרא נט. ושם (ה"ג): יוכתב', מלמד שהיה מנרבם שלא בכתב. 'לה', לשמה. 'ספר כריתות', דבר הכורת בינו לביבה שלא יהלר לו עליה לשום, ואם עדיין לא נכרת בינו לביבה היה מובדם כמו שיתבלר.

צט. ברמב"ם (שם פ"ם ה"ה): הרי זה ניטן על מנת שלא תלני לבית אביך עד שלשים יום הרי זה נט, שלא תלני לבית אביך לעולם הוא נט שאין זה כריתות, לפיכך האומר לאשה הרי זה ניטרך על מנת שלא תאכלי בתרומה (ולפי"ז) זה לעולם, על מנת שלא תאכלי יין זה לעולם, הוא נט שאין זה כריתות, על שלשים יום הרי זה נט.

(ה"ג): הרי זה ניטין על מנת שלא תעשתי לפלוני הוא נט, הא למה זה דומה לאומר לה על מנת שלא תעשי יין זה לעולם או שלא תלכי לבית אביך לעולם או כל ימי חייכי, שבל לא אמר לה על מנת שלא תעשתי לפלוני עד שתמשים שנה הרי זה נט, ולא מנשא לו בל זמן שהמה, ואם נשמת בטל הנט למפרע. ואע"פ שהול ממנו בשר והנט בשר, שלא התנה שמה שלא על הבישואין.

רשם (ה"ג): מי שמחל מבעוד יום בה"י וקנה שם שבימה או שהיה בה בלבן ונחבון לשבות בה בה"י הילוהו חללו וקנה שם שבימתו, הרי זה מהלך את כולה וחולה לה חלפים

[קלון] ובבואר שבל מחיצה שאינה ע"מת בחיזוק אלא הרוח מניעה אותה אינה חשובה מחיצה (ראה משנ"ב (שם סק"ו)). אמנם החזו"א (שיח ז' ס"ו) בתב שהמחיצה שפילה יק באופן שעי"ז הנעה הרוח את המחיצה היא הפסל, בגון שהענופים יוהני זה מזה באופן שהיה ביניהם עי"ז יותר משלשה טפחים או שתפול המחיצה, אך ובמד המחיצה בלבד אין פוסלי ותשיב ביפיר מחיצה העומדת ברוח מניה. [קלון] מ"שרון המב"ם נראה שאין הכוונה לקשר את החבן וקש לענפים עצמם, אלא לקשר אותם לארץ. ותמה ע"ז החזו"א (שיח ז' ס"ו) ולא הביבותי היאך קישרן בארץ, ולבן בתב שם שניל שהילת בארץ הוא טעות סופר וצ"ל באחת ושעות זה מצרי עי"ש. [קלון] ראה נש"ב בביאורים באופן הקשירה. [קלון] והא שצריך למסוד את בל הפרה בבר פסק הרמב"ם בן בגרשין פ"א ה"ד ודי"ל: ומנין שלא יהיה מחוסר מעשה אחר בשיעבדו שנאמר וכתב ונתן מי שאיני מחוסר אלא בתיבה ונתינה הוא הבט הבשר, יצא דבר שמחוסר קצישה אחר הבתיבה. לפיבך אם בתב בט על קרן הפרה ונתן לה הפרה, ואם תוך הקרן אחר שבתב ונתנו לה אינו בט' [ראה שם הפרשי שהובית שאם חתך מן הקלף אחר בתיבת הבט לא חשיב במחוסר קצישה ע"ש]. ובבי"י שם דן האם צריך שיהן לה בפירוש העבד והפרה, או אם נתן בהתם ממילא הבל שלה ע"ש. עוד הקשר הבית שמואל (שם סק"ו) והחלקת מחוקק (סק"ו) אמאי על קרן פרה לא מיקרי דבר המחובר, והיינו שדבר המחובר נהמבט מקרא דונהן בידה וכאן בין שנותן לה את בל הפרה חשיב שפיר ותן בידה. [קלון] בתב המשנה למלך (פ"ו ה"ה סי' זה) נראה שהיה במחנה בקיום מעשה בגון האופר ה"ז ניטך ע"מ שתחזרי בבית זה לעולם ראינו נט, משום דבל ימיה אבידא ביה". עוד בתב שם "והסקפקי בנותן נט על תנאי אלא שהתנה שני תנאים שבהחקיים אחד מהם יהיה נט, בגון האופר ה"ז ניטך ע"מ שתתני לי פאתים זוז או ע"מ שלא השתי יין זה לעולם", ונומנו היא שאם תתן הפאתים זוז יהיה נט ויבולה לשתיה יין, וכן אם לא ששתה יין יהיה נט אף לא נתן לו פאתים זוז. והביא הפתחי תשובה (סק"י) שבפסר יד הפלך בתב ע"ז "לא ידעתי מקום הספק בלל, דמאי אבפת לן שהוסיף לההנות שלא תשתה יין זה לעולם, והא אם לא תרצה להיות אבידא ביה תתן פאתים זוז, ובבה"ג שטוט שלא תשיבא אבידא ביה והי בריתות ע"ש].

פניני הלכה

טו.

האם חוטי תשמל ראויים לצורת הפתח

איתמר לחי העומד מאליו: אביי אמר הוי לחי, רבא אמר לא הוי לחי. להלכה פסק השו"ע (שם סעי' ס"ב) שאם מבעוד יום סמך על לחי זה לתיקון המבוי כשר ללחי. אבל אם מבעוד יום היו מחיצות אחרות למבוי ונפלו באמצע שבת ורוצה עתה להסתמך על לחי זה שעומד מאליו, לא מהני.

דנו האחרונים האם גם בצורת הפתח נאמר דין זה שצריך לחשוב עליה מבעוד יום. ויש בזה נפקא מינה לענין חוטי תשמל וביו"ב באופן שהם מתוקנים בדין צורת הפתח (עיין במשנ"ב (סי' שבב ס"ק סב) שצידן לדברי האחרונים לגבי עמודי ההליבראף לגבי דין של צורת הפתח מן הצד). הביאור הלבה (פי' שבב ס"ק ד"ה אבל) הביא שהפרי מגדים מסתפק בזה, והחזו"א (פי' סו סק"ל) הכריע שצורת הפתח בשרה בבל ענין אפילו אם לא סמך עליה מבעוד יום.

אמנם בשו"ת משבנות יעקב (סי' קיב) בתב לחדש, שבצורת הפתח יש דין מיוחד שצריך שיעשה לשם פתח או מחיצה, וא"ב בל שלא סמך עליה מבעוד יום פסולה. והביא ראיה מגמי' מנחות (נ:) שבתבו לגבי פצימים העשויים לחיזוק התקרה שאינם נחשבים צורת הפתח, הרי שבל שהניחו את הקנים של

טו.

בדין מחיצה שנפרצה שמותרת משום פתח

שנינו במשנה בל פירצה שהיא בעשר אמות מותרת מפני שהיא בפתח, ופרש"י שהיינו דוקא באופן שהעומד רבה על הפרוץ.

בתב החזו"א (פי' קל ס"ק), ומהמתני' שמשמי מוכיח שפיי לימה עמוד ג', שמחיצות שמתעגלות. אם יש בהם פירצה בשיעור ארבעה טפחים, הרי היא בפירצה בקרן זוית שמבואר בגמ' (י:) שפוסלת, וביאור הדבר, שהנה בל ההבשר של פירצה שהיא בפתח הוא משום דין עומד מרובה על הפרוץ, והיינו שבאילו העומד גודר אף את החלק הפרוץ, וזה שייך רק אם יש בנגדו מחיצה, אבל באופן שהמחיצות מתעגלות ויש פירצה, א"ב בקו ישר בנגד העומד אין מחיצה, ולפיבך לא שייך עוד לומר עומד מרובה על הפרוץ (עיין חזו"א (פי' סב סק"ל) בביאור הדין של פירצה בקרן זוית. שבתב שאפשר שהוא מדאוריתא).

ובשו"ע (סימן קנה ס"ק): צריך שלא יהנה עליה מגלי שעומדת בו כל ימיה כגון ע"מ שלא תמכרי בשר לו שלא תמשי יין לעולם לו כל ימי חייך שאם תמכה כך אין זה כיימות, אבל אם אמר לה כל ימי חיי עלייך (קלא) לו עד שתמשים שנה הרי זה גט, ויש מי שאומר שאפילו הכתיב הזמן יותר מכדי חיי האדם כיון שהוא לכך בסוף הרי זה גט.

ישם (בכ"מ): אע"פ שיתן גט לאשתו על מנת שלא תלכי לבית אביך שהגט בשר ומשלחי קיים, אין לשום אדם להשתדל בגט שיתן באשלי מה כי אין קפק שלא יקיימם אלא זה, שע"ז שתעמוד על נפשה תלכה לבית אביה ותשלח הגט בטל וכיון ממוזגים למפרע. ואם המגרש הזה תלי שכופין לגרש ולא לגה לגרש רק באשלי זה אין שומעין לו, וכופין לגרש בלא תנאי זה.

ק. ברמב"ם (שבת פכ"ו הט"ו): כל מחיצה שיש בה פרוץ מרובה על העומד אינה מחיצה, אבל אם היה פרוץ כעומד הרי זו מותרת, וכלבד שלא יהיה באותו הפרוצות פלגה שהוא יתר על עשר אמות, אבל עשר אמות הרי הוא כמחצה, ואם היה לפלגה זו צורת פתח אע"פ שיש בה יותר מעשר אינה מפסקת המחיצה, והוא שלא יהא הפרוץ מרובה על העומד[קלב].

ובשו"ע (סימן שסב ס"ו): פרוץ כעומד מותר אין בשתי אין בערב[קלג], וכלבד שלא יהא במקום אחד פרוץ יותר מעשר, אבל עד עשר אמות מותר אפי' שהיא כפחת.

קא. ברמב"ם (פרק ג' הט"ו): סיכך בדבר פסול ולבך בשר זה בלך זה ואין במקום אחד מספיקים, אלו שהקיף נחבלים ואין בין אחד לחבירו שיעה צריכה טן הצד בכלאים לא מהני כדין שבת, אמנם כתב הרשב"א (שו"ת הלק"ט סי' קנ) שאף שלדעת הרמב"ם בשבת (פ"ו) שצורה"ם מהני לפירצה יותר מעשר רק כשיש גם עומד מרובה, אפ"ה בכלאים מהני גם בפרוץ מרובה כיון שאפי' מחיצה אחת מהני בכלאים, ובשבת בפחיצה אחת בפרוץ מרובה ופירצה יותר מעשר מהני צורה"ם. עוד כתב החזו"א שאף שבצורה לענין שבת אם הורחק את הקנים ג' טפחים מן הכותל פסול, אך לענין כלאים מהני צורה"ם אפי' שעומדים באויר אינם אצל הכותל כלל. [הרכיבו ירוחם כתב להחיר בכלאים בצורה"ם מן הצד]. [קמך] **ומבואר** ברמב"ם שמחיצה שתי בלא ערב הוא מחיצה גמורה ולא חילק בין בית מאתים ליותר מביה מאתים. [וראה מש"כ בדבריו בהערות לילקוט ביאורים]. ובחוספת ביכורים (סימן שי"ל סק"ד) כתב שמשמע מרמב"ם שהוי מחיצה גמורה אף לענין טומה.

[קלט] **השתחי** חשובה (סק"כ) הביא דברי השער המלך (נזקין פ"ח סי"ח) שכתב שלדעת הרשב"א דוקא בכה"ג שהלה הדבר רק בחוי אינ אחד, אבל אם אמר כל ימי חיי פלוני או פלוני אין זה כריחות, אולם לדעת הר"ן אינו כן. עיי"ש. [קמ] **מבואר** ברמב"ם שצורה"ם בפירצה יותר מעשר אינה מועלה אלא רק באופן שיש עומד מרובה. אבל אם הפרוץ מרובה אין צורה"ם פועיל לפירצה יותר מעשר. והביאי השו"ע (סימן שסב ס"ו). ובמשנ"ב (סק קפ"ג) כתב שוכון לחוש לדברי הרמב"ם, וכתב החתם סופר (שו"ת סי) שאם יש צורה"ם אינן יכול למעט ע"י שיניח קנה באמצע, שעי"ז יהי שני צורה"ם שכל אחד מהם פחות מעשר אמות. וכתוה"א (סימן שנ סק"ו) המה ציו שהרי הקנה העומד באמצע מתבטל, דאחי אירא דהאי גיסא דהאי ומבטל ליה, עיי"ש. [קמא] **עיין** משנ"ב (סק"ח) שחמה שלא יתכן פרוץ כעומד בערב [ובביה"ל (ד"ה אבל) הרחיב דבריו בזה]. וראה בחוו"א (סימן כה סק"ו) שמצא כמה אופנים שפשכחה לה פרוץ כעומד בערב. [קמב] **והקשו** המגיד משנה (ד"ה פ"ק) והכס"מ (פה) שהרי הרמב"ם עצמו פסק (שבת פכ"ו סי"ו) שפרוץ כעומד מותר, ומאי שנעמא פסק כאן שפרוץ רוקא מעריף כחיזרן רב אני בגמ' בסעדיף שה"א אליבא דמ"ד פרוץ כעומד אסור, וחיזרן המגיד משנה שהרמב"ם סבר שפכך פסול נידון כאילו אין שם סכך כלל, וא"כ אם למעלה הפרוץ כעומד למטה אינא חפחה מרובה מצילתה והסוכה פסולה, ולכך הצריך להעמיד שיש למעלה יותר סכך בשר. וראה בכס"מ שכתב לחרץ באופן אחר. [קמג] **החזו"א** בכלאים (סימן יח סק"ו) דייק מלשון הרמב"ם שכתב שפירצה עד עשר אמות הוי זה כפחת, שפשמע שעד עשר מהני בלא צורת הפתח, אך אם עשה צורה הפחה מוחר אפי' ביותר מעשר ואפי' בפרוץ מרובה. אולם תמה החזו"א אמאי הרמב"ם סתם דבריו ולא פירש כן, וכתב החזו"א שמשמע שאין קולא בפתח של כלאים יותר משבת ולבך אם עשה צורה"ם טן הצד בכלאים לא מהני כדין שבת. אמנם כתב הרשב"א (שו"ת הלק"ט כתב סי) שאף שלדעת הרמב"ם בשבת (פ"ו) שצורה"ם מהני לפירצה יותר מעשר רק כשיש גם עומד מרובה, אפ"ה בכלאים מהני גם בפרוץ מרובה כיון שאפי' מחיצה אחת מהני בכלאים, ובשבת בפחיצה אחת בפרוץ מרובה ופירצה יותר מעשר מהני צורה"ם. עוד כתב החזו"א שאף שבצורה לענין שבת אם הורחק את הקנים ג' טפחים מן הכותל פסול, אך לענין כלאים מהני צורה"ם אפי' שעומדים באויר אינם אצל הכותל כלל. [והרכיבו ירוחם כתב להחיר בכלאים בצורה"ם מן הצד]. [קמד] **ומבואר** ברמב"ם שמחיצה שתי בלא ערב הוא מחיצה גמורה ולא חילק בין בית מאתים ליותר מביה מאתים. [וראה מש"כ בדבריו בהערות לילקוט ביאורים]. ובחוספת ביכורים (סימן שי"ל סק"ד) כתב שמשמע מרמב"ם שהוי מחיצה גמורה אף לענין טומה.

פניני הלכה

ועל פי זה כתב החזו"א (סי' קפ סק"ד) שאם רוצים לסמוך על דר מדין מחיצה צריך וזירות יתירה, מפני שפעמים חלק מגובה ההר אינו וקוף בשיעור של מתלקט עשרה מתוך ארבע ואינו ראוי למחיצה, וההר הרי בדרך כלל אינו ישר אלא מתעגל קצת, וכל שבמשך ארבעה טפחים אינו יכול להחשיב את ההר כמחיצה יש כאן פירצה האוסרת. מפני שאין כאן בכוחו של העומד לגדור את הפירצה אלא אם כן המשך המחיצה היא בקו ישר כמבואר.

טז.

האם מותר לשבת לפני המתפלל שיש לפניו מחיצה גבוהה עשרה ורחבה שלשה

פחות משלשה מני רבנן היא דאמר פחות משלשה אמרינן לבוד שלשה לא אמרינן לבוד. הנה מחבאר בקרשיית הגמ' שדין מחיצה ששנינו בתוספתא דכלאיים [שהובא בסוגייתנו] שאם היא פחות מארבעה טפחים אינה מחיצה, ואם נטע בצד אחד של מחיצה זו אשור לזורע בצד אחר של המחיצה. חלוי במחלוקת רשב"ג ורבנן מהו שיעור לבוד, שלרבנן גם לגבי מחיצה שיעור לבוד הוא שלשה טפחים ולרשב"ג הוא ארבעה טפחים. ולפי תירוץ רבא (ע"ב) לכאורה כן הוא גם למסקנא שלרבנן אם יש מחיצה שלשה מוחר לזורע בצד שני של המחיצה. אמנם לפי תירוץ אביי יש חילוק בין דיני מחיצה לכל דיני לבוד, שאפילו לפי שיטת רבנן שכל לבוד הוא בשלשה, מ"מ לגבי מחיצה מודים שצריך ארבעה, ואם יש מחיצה שלשה אשור לזורע בצידה השני.

ולכאורה מחלוקת זו היא לכל דיני מחיצה, כגון לשבת לפני המתפלל שאם יש מחיצה לפני המתפלל מוחר לשבת לפניו כמבואר במשנ"ב (סי' קנ סק"כ). שלרבא אליבא דרבנן הוי מחיצה אפילו בשלשה (אם הוא גבוה עשרה טפחים). לאביי צריך שתהיה ארבעה טפחים.

כשר, שאז ממעלת כל האויר מסכך כשר. וכרמ"ן הוסיף: ודוקא בסוכה גדולה, אבל בסוכה קטנה צריך להיות מן הפסולין פמות מני במקום אחד.

טז.

קב. ברמב"ם (בלאים פ"ו הט"ו): נגד שהוא גבוה עשרה טפחים וכן אריך שהוא עמוק עשרה טפחים ורחב ארבעה טפחים הרי זה מותר לישב כנגד נגדו מבלן, ודוקא נגדו מבלן, אפילו מחיצה של קנים אם אין בין קנה למבירו שלשה טפחים הרי זו מבלתה בין הכרם ולהיכל כנגדו, וכ"פ השו"ע (יו"ד סימן רצ"ו סמ"ה).

קג. ברמב"ם (שם סי"ב): היה הגדר המקיף את הכרם פחות מעשרה טפחים, או שהיה גבוה עשרה טפחים ואין בו רוחב ארבעה טפחים, אין לו מהול, אלא מרחיק מקוף הגפנים ארבע אמות חוצץ עד המחיצה. אפילו היה בין הגפנים ובין המחיצה ארבע אמות ומחלה זורע את כל מלי המחה, וכ"פ השו"ע (שם סמ"ד) וברמ"ן (שם הט"ו) גדר המגדיל בין כרם ויוכל שאפלין עד עשר אמות הרי זה כפחה[קלד] ומותר, היה פרוצה יותר מעשר כנגד הפרלה אסור עד שירחיק מן הגפנים כשיעור. ואפלו בו פרלות רבות אם היה העומד כפרץ הרי זה מותר כאילו אין שם פרלה, היה הפרץ מרובה על העומד לא יזרע כנגד כל המקומות הפרוצים עד שירחיק כשיעור, וכ"פ השו"ע (שם פמ"ו).

טז:

קד. ברמב"ם (שבת פכ"ו הי"ח) כלל הוי שהקיף נקנים ואין בין קנה למבירו שלשה טפחים, או שהקיף נחבלים ואין בין אחד לחבירו שלשה טפחים הרי זו מחיצה גמורה[קלה], אע"פ שהיא נחבלים ואין בין אחד לחבירו אלא שתי, ולריך שיהיה גובה הקנה עשרה או שיהיה מן הארץ עד קוף עובי המבל העליון עשרה אם הקיף נחבלים, שאין מחיצה פחותה מעשרה, וכל השיעורים האלו הלכה למשה מסיני הן. וכ"פ השו"ע (סימן שס"ב ס"ו) כל עושים מחיצה בכלים ונחיבות בין של ערב לבד כגון של נחבלים או של שתי

ישם (בכ"מ): אע"פ שיתן גט לאשתו על מנת שלא תלכי לבית אביך שהגט בשר ומשלחי קיים, אין לשום אדם להשתדל בגט שיתן באשלי מה כי אין קפק שלא יקיימם אלא זה, שע"ז שתעמוד על נפשה תלכה לבית אביה ותשלח הגט בטל וכיון ממוזגים למפרע. ואם המגרש הזה תלי שכופין לגרש ולא לגה לגרש רק באשלי זה אין שומעין לו, וכופין לגרש בלא תנאי זה.

ק. ברמב"ם (שבת פכ"ו הט"ו): כל מחיצה שיש בה פרוץ מרובה על העומד אינה מחיצה, אבל אם היה פרוץ כעומד הרי זו מותרת, וכלבד שלא יהיה באותו הפרוצות פלגה שהוא יתר על עשר אמות, אבל עשר אמות הרי הוא כמחצה, ואם היה לפלגה זו צורת פתח אע"פ שיש בה יותר מעשר אינה מפסקת המחיצה, והוא שלא יהא הפרוץ מרובה על העומד[קלו].

ובשו"ע (סימן שסב ס"ו): פרוץ כעומד מותר אין בשתי אין בערב[קלז], וכלבד שלא יהא במקום אחד פרוץ יותר מעשר, אבל עד עשר אמות מותר אפי' שהיא כפחת.

קא. ברמב"ם (פרק ג' הט"ו): סיכך בדבר פסול ולבך בשר זה בלך זה ואין במקום אחד מספיקים, אלו שהקיף נחבלים ואין בין אחד לחבירו שיעה צריכה טן הצד בכלאים לא מהני כדין שבת, אמנם כתב הרשב"א (שו"ת הלק"ט סי' קנ) שאף שלדעת הרמב"ם בשבת (פ"ו) שצורה"ם מהני לפירצה יותר מעשר רק כשיש גם עומד מרובה, אפ"ה בכלאים מהני גם בפרוץ מרובה כיון שאפי' מחיצה אחת מהני בכלאים, ובשבת בפחיצה אחת בפרוץ מרובה ופירצה יותר מעשר מהני צורה"ם. עוד כתב החזו"א שאף שבצורה לענין שבת אם הורחק את הקנים ג' טפחים מן הכותל פסול, אך לענין כלאים מהני צורה"ם אפי' שעומדים באויר אינם אצל הכותל כלל. [והרכיבו ירוחם כתב להחיר בכלאים בצורה"ם מן הצד]. [קמד] **ומבואר** ברמב"ם שמחיצה שתי בלא ערב הוא מחיצה גמורה ולא חילק בין בית מאתים ליותר מביה מאתים. [וראה מש"כ בדבריו בהערות לילקוט ביאורים]. ובחוספת ביכורים (סימן שי"ל סק"ד) כתב שמשמע מרמב"ם שהוי מחיצה גמורה אף לענין טומה.

לכך כגון קנים נעוצים בארץ, ומוסרים עד מחתים לפילו ליחיד ביטוד ובלבד שלא יהא בין אלו לאחריו וכין קנה למבוי ג' טפחים.

קה. **ברמב"ם** (שם ה"י) יחיד שעשה בנקעה ועשה מחיצה[קיב] קנים כו' אם יש יש נה עד בית מחתים מוסר למעלה בטוטה, ואם היתה יתר על בית מחתים אינו מעלה כה שלא בארבע אמות, וכן אם היו שנים, אבל שלשה ירחיבו אי יתר עליהם שעשאו בנקעה הרי הן צורת ומותר להם למעלה בכל צורת לפילו כמה מילין, והוא שלא יפחד מן המחיצה שהקיפו בית מחתים פחות מג' כלים, אבל אם נפחד בית מחתים פחות מג' כלים ולא היו נרחיבים לו באמורים למעלה בכל המחיצה שלא בארבע אמות, וזין הקנין מעלים לשרירה.

ובשו"ע (סימן ש"ם ס"ב) יחיד שעשה בנקעה והקיף מחיצות גדועות כגון שהי שלא עבר עליו עבר אי שלא עבר על מחתים מיותר למעלה בטוטו, מקחתים ולילך אין מעלתין בו שלא בארבע, וכן הדין אם היו שנים, ואם היו שלשה ירחיבו המחיצות כשיעור שצריך ומותר למעלה בטוטו לפילו הוא גדול הרבה, ובלבד שלא יקיפו יותר מכדי ארבע שלא יפחד בית מחתים פחות שאין נרחיבים לו למעשים, אבל אם נפחד בית מחתים פחות אין מעלתין בכל המוקף שלא ע"י אמות, אפילו דברים המוחרים כשהקיפו יותר על שם שאין אבל אם לא הקיפו יותר על שם שאין מע"ם שיש מחתים פחות[קיג] כיון שהם שלשה מוחר.

יז.

קו. **ראה** שנכתב בחות קה (הגיהות בעין משפט שיש בדומים בזה).

קז. **ברמב"ם** (שם ה"י) שלשה שהקיפו כדי נרחן וקנו שביתה ואח"כ מת אחד מהם

הרי הם מותרים למעלה בטוטה, קו שיש שביתה כימי מצית בחות בשהיו קודם שיהיו זה. שהשביתה היא הגורמת לו שיהיו. וכ"פ הטו"ע (סימן ש"ם ס"ג).

[קמה] **ובבואר** שיחיד אפי' שהקיף במחיצה נמוכה לשם דירה מותר לו רק עד בית שאחים יבא יותר, וכתב עלה בהשגות מבעל ההשלמה שאני רגליים לפרש שבמחיצה של שתי או ערב הרבים אמורים, אך במחיצה גמוכה אף בהקיף יותר מבית שאחים אם הקיף לשם דירה מיתר. וראה עוד במרומי שדה (שו' ב"ב מ"ב) ס"ק כזה. [קמו] **ובדרכי המרדכי** שפשוטה שהקיפו שש אמין ונשאר בית שאחים פנוי מותר. המשנ"ב (סימן ש"ם ס"ק) כתב שבט"ו ואי"ר והנאור"י כתבו שכל הראשונים חולקים ע"ז ודעתם דאף בפחות משש כל שיש שאחים פנוי אסור [וראה משי"כ בילקוט באורים והבהרה שם]. [קמז] **הבישב"ב** (שם ס"ק) כתב שהדרוש לדעה הרמב"ם הוא שאפילו אותה חצר שאין הערוב מותר בתוכה פוחתת, והקשה הגיון השלחן ע"ש) שלפלשון הרמב"ם שכתב כל אחת ואחת מותרת לעצמה משמע שחדושו הוא גם בחצר שבה מונה הערוב. דאל"כ הרמב"ם היה צריך לומר שאף החצר שאין הערוב פוחת בתוך אחד מהחיה שיי בטלטול, ולכך ריצה לחלוק בכותבת הרמב"ם בשאי' הראשונים שאפילו מחצר לחצר סיתר לטלטל. וראה עוד בלבוש סימ"ב כוה. [קמח] **הראב"ד** בהשגות שם חלק ובהב שוה שכיש, שלעצמה לא צריכא למימר אלא אפילו מב' לרי בעי שהיו קדם שתיפה. [וראה בפניך משנה שם משי"כ לבאר בפחלוקתם] והאבן האזל כתב שפחלוקת הרמב"ם והראב"ד הוא בביאור יסוד דין היתר ערובי הצירות שדעת הרמב"ם שכיון שכל בני החצירות הניחו פיתם בחצר אחת חשוב"ם כאילו כולם דרים רק בחצר אחת, ושאר התצרות מותרים בטלטול כיון שחשיבים לחצרות בלא דיורים, ולכך כשפחת הפחח שא"א לאנשים לדור בפקום הערוב, הרי הערוב בטל ובציון ליין כיון שהתורה הותרה ע"י שכר הרמב"ם שדין התורה הותרה שייך דוקא לענין היתר בטלטול באותה חצר אך מחצר לחצר לא מהני כיון שנפתח הפחח ואין אפשרות לדור בחצר השניה, אולם הראב"ד סבר שדין ערוב חצירות הוא שכל החצירות חשובות חצר אחת גדולה ביד כולם שוה בכולן. ולכן באותה חצר יראי שפותר לטלטל דמאי אכפת לן שנסתם הפחח. אך לענין לטלטל מחצר לחצר דרך חצרות וכ"כ שעשיטו כיון שנפתח הפחח א"א לומר שתשוטה כחצר אחת גדולה לזה דוקא בציון ולדין ביון שהותר התורה צ"ע. [קמט] **בפשטות** נראה דמחלוקת הראשונים האם שבה גורפת או דיורין גרמין הוא הגדון האם אפשרן שבה הראיל התורה הותרה, ויש לעיין אמאי הרמב"ם את ההלכה של שביתה גורמת הביא בשבת פסי"ז ד"ה, ואילו את ההלכה של הראיל והתורה הביא בערובין פ"ג הכ"ה. ויש ליישב. [קנ] **פלישון** הרמב"ם נראה שדיוקא אם נקשרו בשוגג חזרו להיות אך אילו חזרו וקשרו במזיד לא חזרו להתיר. והמגיד משנה הביא שהמפרשים משמע שחלקו בזה על הרמב"ם. [קנא] **הבפ"ח** משנה כתב שאפשר שמקור דברי הרמב"ם הוא ממאי דתנן בפרק מי שהחציאתי (ב"ב) כל היוצאין להציל יחזירין למקומן ואמרינן בגמרא שתחזיר בכל ציון למקומן, ותמה הלחם פשוטה דהתי מביאר החם (שם) בברייתא שרוא מקום מעשה שהיה שהיכירו כהם ארובים ורדפו אחריהם, יכנסו לישול בלי ציון וכנסו אובים אחריהם, החקו זה את זה והרגו זה את זה יתי' ממה שהרגו ארובים. ובאותה שעה התקינו שיהיו תחזרין למקומן בכלי ציון, וא"כ אין אפשר ללמוד מהתם לדין ארבעה דברים שפטנו בפתנה, ולכך כתב הלח"מ שהרמב"ם פסק (שם פ"ו ה"ט) שמורת להם להחזר בכלי ציון למקומם כדי שלא להכשילן לעתיד לבא, ולפעפ זה אפשר לומר שה"ה הבא אם אין אתה פוטון בחזרתן לא יצאו בתחלה. ובשירי קרבן (על החלמי שם) תמה שיראי מקור הרמב"ם הוא מהירושלמי וחיפה שנעלם זה הב"י והלח"מ.

קח. **ברמב"ם** (שבועות פ"ג הכ"ב): שתי מלילות שעירבו עירוב אחד דרך הפתח שביניהם או דרך החלון ונפתח הפתח או החלון נשבת, כל אחת ואחת מותרת לעצמה[קיד] הושיל והותרה מקלת שבת הותרה כולה[קטו], וכן שתי מלילות שעירבה זו לעצמה וזו לעצמה ואכל האוכל שביניהן בשבת, אלו מותרים לעצמן ומותרין מביניהן ומטלטלין עד עיקר המחיצה ואלו מטלטלין בן עד עיקר המחיצה הושיל והותרה מקלת שבת הותרה כולה[קטז], ומע"פ שנתוספו הדיורין שהיורין הכתין בשבת אין מוסרין, נפתח החלון ונעשה הפתח כשנגה או שעשו גוזט לדעתן חזרו להיותן, וכן שתי פתיחות שהיו קשורות זו בזו ועירבו ונפסקו לפיל לטלטל אלו לו אחיות היו מקופות מחיצה, חזרו וקשרו בשוגג[קיח] חזרו להיותן. וכ"פ הטו"ע (סימן ש"ם ס"ב) עירבו דרך חלון או פתח שביניהם ונפתח בשבת מותרים להשתמש דרך גוזה הכותל וחוריו, ואפילו אם ערב לשבה ונפתח הפתח כחול ונפתח בשבת, (הגי"ה ואפילו קטנה במיוד) חזר הערוב להיות, ולהרמב"ם אין מותר לטלטל אלא כל תחת לעצמה אבל חוץ לה.

קט. **ברמב"ם** (שלמה ס"ו ה"י): ומרבעה דברים פעלו בחחצה, חולקים הדמתי, ופטורים מרחיצת ידים בחחלה, ומביחין כל מיני עלים מכל מקום, ואפילו מצחן תלושים וינשים אין מקפידין על כך בחחצה, וכן פטורים מלעבב ערובי חלירות בחחצה אלא מטלטלין מחבל להבל ומחוצה לחוצה, והוא שיקיפו כל החחצה אחילה גבוהה עשרה טפחים כדי שחחיה רשות יחיד כמו שנחבאר בהלכות שבת, ואין מחילה פחוחה מעשרה, עשרים כדי שחחיה רשות יחיד כמו שנחבאר בהלכות שבת.

וכשם שפטורין מכל אלו בהיכחן כך פטורין בחזירתן[קיט].

קי. **ברמב"ם** (שלי ממון פ"ה ה"ג): עשרה אנשים שהיו יהושב ונים דינו בשעה שחלק אם בחלוק. ואלו הן. ג. החנה שחרעין בהחה דקה ביערים שאלייהם גפן, אבל אין נעלין. ב. וכן החנה שיהים כל אחם מוחר לנקע עלים משדה חבירו והוא שיהיו עלים פחוחים וקיבוים להיות קוליס כגון דיחמי והיני והוא שיהיו לחים וחחוברים וכלבד שלא ישרש, אבל שחר עלים אחור וכו'.

[ז]

ברמ"א (סוס"מ סימן רצב): עשרה מנשים המנה יהושע בתרן ובולן נוהגות אף בזמן הזה לתרץ וכתבן הרמב"ם פ"ה מהלכות נזקי ממון והטור סימן רעד ס', ולפי דעתי נראה השמיטן המעתיק כיון דאולי משום שאינן שכיחין שרובן אינן רק במקום שיש לשכחל שדות וכרמים וזה אינו שכיח בעיר שאין שדות וכרמים יעיין בפנים.

קיא. ברמב"ם (מלכים פ"ו ה"ג) בשתחוון חוץ בכל מקום, ומי שנהג במלחמה במקום שיפול שם יקבר, קונה מקומו כמו שנזכר[קכב].

יז:

קיב. ברמב"ם (שם פ"ג ה"ח): כהן שפגע בתוך מנה מנה בדרך הרי זה מעמא לו, אפילו כהן גדול חייב להטמא לו ולקוברו, ואיזהו תוך מנה אחד מיארבעה שהיה מוסלק בדרך[קכג] ואין לו קוברין, דבר זה הלכה מפי הקבלה. ומה דבריהם לתמוהים כשהיה הכהן לבדו ואין עמו אחר ואפילו קרוב שם בדרך ואין לו עוזה, אבל אם כשיקרא אחריהם עוזים לזה אין זה מת מנה מלא יקרא לאחריהם ויזוזו ויעסקו בו.

ובשו"ע (יו"ד סימן שצד ס"ג): פחתו תת מנה שמלאו בדרך לו בעיר אל עובדי כוכבים ואין לו קוברים, וממקום שמלאו אינו יכול לקרות שראל שיעסוק ויבא לטפל בו ולקוברו[קכד], אלמר לו לוז משם ולהניח את המת אפי' ליל לעיר להניח לו קוברים אלא יעמוד עמו ויקברנו, אבל אם היו שראל קרובים למקום המת, שהמוטל את המת קודם לזה שהם עוסים לו ינפשם לקברו, אין זה מת מנה שיטמא עליו הכהן אלא קודם לזה קודם לזה שהם קוברים. בתו בני העיר אם יש לו כל נרכו מוכן אם יש.

וברמ"א: יש חומרים אם היו מוכן שיקבריהו רק בשכר אינו חייב לשכור מכלי אלא מטעמא אם יכלה. אם המת ולא יעניין אם עובד כוכבים אם שראל הוא חולין כמי כיוצא בזה כמבואר אם אם יש אלא עובד לומר כל קבוע כמחצה על מחצה.

קיג. ברמב"ם (פיהמ"ש פ"ה ה"ו): הפוגע במת מנה אם מלאו אם מלאו בתוך המקום מביאו לבית הקברות, מלאו תוך למקום אפילו בתוך שדה בלכוס קנה מקומו שיקבר במקום שנמלא. מלאו על המלר מפלקו לנדיקן. שדה בור מלר זה ושדה בית מלר זה קובלו בשדה בור. שדה בית ושדה בית קובלו בשדה בית. שדה ובית ושדה כרם קובלו בשדה ובית. שדה אילן ושדה כרם קובלו בשדה כרם מפני הכל הטומאה. היו שניהם שוים מפלקו לאחר לר שילכה.

וכתב עוד (מקר ממון פ"ה ה"ג): עשרה מנשים המנה יהושע ובית דינו בשעה שחלק את הארץ ואלו הן. וכו', וכן המנה שמא מנה מקום קונה מקומו ומקבר במקום שימלא בו, והוא שלא יהיו מוטל על המלר ולא בתוך תחום המדינה, אבל אם נמלא על המלר או שהיה בתוך התחום מביאו לבית הקברות.

ובשו"ע (יו"ד סימן שצד ס"ג): מת מנה שמלאו חלש בשדה וקברו שם אפילו שלא מדעת בעל השדה אפילו שמא מנה קונה מקומו, וכל המוצלו נרוך לקברו במקום שמלאו, ואם מלאו על המלר שנרוך לפטוחו משם אפי' הרבים שלא יהיו עליו. אם מלאהו בין שדה בור לשדה אילן ואין לו לפטוח משם אפי' לשדה בור (פירוש אפילו תוכשה ותיושה) לשדה בור (פירוש אי נתרש

[קנב] **כתב** התוס"א (יו"ד סימן רס ס"ק יט) שבאופן שמוחר לפנות קבר קבוע כגון מחו"ל לארץ או לקוברו בקבר אבותיו, מוחר לפנות גם קבר מת מצוה. ובחב דלפי"ז מיחר נמי לקוברי ע"ה לפנותו לבית הקברות קבוע ואו יהי מיחר לפנותו, והטרוף שכן הנהרגים במלחמה רשאין לקוברן ע"ה לפנותן לבית הקברות, ואם כבדהם יהחר בבית הקברות כמצא הני כמו שהחנו ע"ה לפנותן. ע"ש הביא שב מהפרישה שהביא שמקום שהורג אינו משימר מן העכרים רימל לביא לבוזן אין מקברין אימו במקומו, לכן אין נוהנין האידנא דין מת מצוה. [קנג] **בשו"ע** (שם) שאר בירו: אינו נקרא מת מצוה לענין זה אלא אימ מצא ראשו ורובו. ואם מצא ראשו ורובו חוץ מאבר אחר תחר ליטמא בשביל אותו אבר שניל. ובהגהות רעק"א (שם) נקט שלאר דוקא ראשי ורובו אלא היינ שהרה וגולגולת וכ"ב שהרי. והשו"ע השמיט דין זה, וביאור האור שמח (שמחה ציו היא ליקט קנייט) שבירושלמי בנזיר (פרי ה"ו) נהלקו בזה ר"מ ורשי שלדעת ר"מ אין מת מצוה מטמא עד שימצא ראשו ורובו. ולרי יהודה השהרה והגולגולת הן הן רובו. ובבבלי (שם) ביאר שרי יהודה בא לפרש את דברי ר"מ ואינו חולק עליו. וכתב האור שמח שאינו כן שהרי במסכת שמחות (פ"ב ה"ט) הניא מצאוהו אבריס אבריס אין מונין לו עד שימצא ראשו ורובו, רי יהודה אופ' שהרה וגולגלת הן רובו, ומביאור שרי ורבנן נחלקו בזה. ולפי"ז פ"ש שכיון שהשו"ע פסק כדעת ר"מ לא הוכיר דין שהרה וגולגלת [בשו"ע לא הזכיר דין זה אף בסוף סימן שע"ג לענין שאסור להרציא מת במטה דכתב שם שמהחר רק בשראשי ורובו קיים. ובסימן ש"ס ס"ג לענין האיסור לפנות מת מצוה מס"קונו. ובסימן שע"ה ס"ו לענין מי שטבע בסים, מאימתי מונין את ימי האבלות. מבל הני סיכח

שזה בדיוקא וכנ"ל. וראה עוד בדבר אברהם (שם) סימן ה סק"ו. [קנד] **בחדושי רעק"א** (על הגליון כשו"ע שם) הוסיף שאפילו לטלטלו החמה לצל שלא שריח מוחר. וראה בדבר אברהם (שם סימן ה סק"ו) מש"כ בזה. [קנה] **בהשגות הראב"ד** (על ממרים שם) כתב שהרמב"ם היא נגד מה שאמר בגמרא (שבועות ה.) כיון דלילחא מאי [פרד סלה לחסרים צריך לימול ידיו אי לא - רשי"ו. ואסר ליה לא כ"ש. [בבירסא שלנו איתא לא מיבעיא, ובדפ"ר כרש"י הגירסא ד"ה לא מבעיא, ורש"י פירש ב"ש שצריך]. וראה בכס"מ [בלה"מ שב שהישיבו את לשון הרמב"ם, ובמגדל עוז גרס כרמב"ם כל המלה צריך נשלים ידיים באחרונה. [קנו] **ביאור** במגדל עוז שהמלה דע ונקשה בשבטו כ"ש עד שנקרא סדימית, יש במקומות שמכסא את הפינים ואינה סדימית משם אלא שנקראת כן בכנויה על שם חוקה ר"ש שבעה. [קנז] **בכ"מ** השמיטו דין זה, וביאור האור שמח (שמחה ציג היא ליקט קנייט) שבירושלמי בנזיר (פרי ה"ו) נהלקו בזה ר"מ ורשי שלדעת ר"מ אין מת מצוה מטמא עד שימצא ראשו ורובו, ולרי יהודה השהרה והגולגלת הן הן רובו. ובבבלי (שם) ביאר שרי יהודה בא לפרש את דברי ר"מ ואינו חולק עליו. וכתב האור שמח שאינו כן שהרי במסכת שמחות (פ"ב ה"ט) הניא מצאוהו אבריס אבריס אין מונין לו עד שימצא ראשו ורובו, רי יהודה אופ' שהרה וגולגלת הן רובו, ומביאור שרי ורבנן נחלקו בזה. ולפי"ז פ"ש שכיון שהשו"ע פסק כדעת ר"מ לא הוכיר דין שהרה וגולגלת [בשו"ע לא הזכיר דין זה אף בסוף סימן שע"ג לענין שאסור להרציא מת במטה דכתב שם שמהחר רק בשראשי ורובו קיים. ובסימן ש"ס ס"ג לענין האיסור לפנות מת מצוה מס"קונו. ובסימן שע"ה ס"ו לענין מי שטבע בסים, מאימתי מונין את ימי האבלות. מבל הני סיכח

מנה מרש), מפנהו לשדה בור. בין שדה בור לשדה זרע מפנהו לשדה בור. בין שדה זרע לשדה אילן מפנו לשדה זרע. בין שדה אילן לשדה כרם מפנהו לשדה אילן. ואם שניהם שוים מפנהו לקרוב שבהן. ואם שניהן שוים בקרובן מפנה לאיזהו מהם שירצה. בד"ל במלאו חון למחום, אבל אם מלאו בתון המחום מניחו לבית הקברות. ואינו נקבל מם מניה אף"כ מלא למחו וחוזר. וכ"פ הטור (סוס"מ סימן רעד).

קיד. ברמב"ם (כלים פ"ו ה"ג): כל פת שהמלא בו[קכה] צריך נטילת ידים בתמרונה. אמ יש בו מלא מדומים או מלא טבעצו כמלא מדומים[קכו] ויעבור ידיו על פיהו ויקנח. מפני זה מחייבין ליטול ידים בשוף כל מעורה מפני המלא, ומפחה פטורים מנטילה ידים בחמלה מפני שהן טרודין במלחמה, ויחידים בחמריהם מפני הסכנה. וכ"פ גם בהלכות מלכים (פ"ו ה"ג) שבמחנה פטורים מרחיצת ידים בחמילה. וכן הוא בס"ח (סימן קסו ס"ק ח). [הגה"ע בסימן קפח ס"ק ס] שפק שמים מחרונים מוכח[קכז] ועיין.

קטו. ברמב"ם (מעשר פ"א ה"ח): מותר להחכל מת העניים ואת החורחים דמאי ונרוך להודיעון, והעני עלמו והחורח אם רלה למקן ממקן.

ובחב עוד (מלכים פ"ו ה"ג): ומרנשה דברים שניהו בממנה מוכלים הדמאי וכו'.

קטז. ברמב"ם (שם): וכן פעורין מלערב עירובי מלירות בממנה אלא מטלטלין מחוכל ואפוכה לפוכה, והוא שיקיפו כל המחנה מחילה נפוכה עשרה טפחים כדי שפהיה רשות יחיד. עוד כחב"ם (פרוכין פ"ו ה"ג) וכן יושבי חוכלים לי מוכות או מחנה שהקיפוהו מחילה אין מטלטלין מחוכל לחוכל עד שיערבו כולם[קכח], אבל שיהה שהקיפוה מחילה אין נריכין לערב אלא מוניחין מחוכל לחוכל בלא עירוב, לפי שהן כולם מעורבין ואין אומן מוכלים קטונין להן, וכמו"ש (סימן שפ"ו ס"ג): יושבי חוכלים לי מוכות או מחנה שהקיפוהו מחילה אין מטלטלין מחוכל לחוכל עד שיערבו כולם, אבל שיהה שהקיפוה מחילה אין נריכין לערב לפי שכולם מעורבים ואין אומם מוכלים קטונים להם.

קיז. ברמב"ם (שבת פי"ו ה"ח): היוכל מון למחום המדינה נשבת ויוכה אינו שנאמר "אל יצא איש ממקומו ביום השבעי", מקום זה הוא מחום העיר אלא מחה מוכה שיעור למחום זה אבל מכמיס העשיקי שמחום זה הוא מון למנים עבר מיל כנגד מזרח שרחל, וכן אמר להם משה רביני לך מלאו מון למחנה, ומערבי קיסרים שלא יצא מזרח העיר אלא עד פלגים מיל, אבל מון לפלגים מיל מחוץ למדינה הוא מגרש העיר.

פרק עושין פסין

א. ברמב"ם (שבת פי"ו ה"ח): כאר שעשה לה שמונה פסין מארבע ורוחות שני פסין לנוכין בכל זוית, הרי אלו כממלא, ואע"פ שהפרון מרובה על העומד בכל רוח ורוח, הואיל ומרבע חוזיות עומדות הרי זה אומר למלאות מן הבאר ולהשקות לנהמה, ובמה יהיה נוהה כל פס מהן, עשרה טפחים ורחבו שנה טפחים, וכן כל פס לפס כמלוח שמי רבועים של מרובע מרובע בתך, אחת וכנגדה ואחת יוצאה[קכט], שיעור ריחב זה אין יפר פחות של פלגים מיל ושליש[קל].

[קכג] **בחדושי רעק"א** (על הגליון כשו"ע שם) הוסיף שאפילו לטלטלו החמה לצל שלא שריח מוחר. וראה בדבר אברהם (שם סימן ה סק"ו) מש"כ בזה. [קכד] **בהשגות הראב"ד** (על ממרים שם) כתב שהרמב"ם היא נגד מה שאמר בגמרא (שבועות ה.) כיון דלילחא מאי [פרד סלה לחסרים צריך לימול ידיו אי לא - רשי"ו. ואסר ליה לא כ"ש. [בבירסא שלנו איתא לא מיבעיא, ובדפ"ר כרש"י הגירסא ד"ה לא מבעיא, ורש"י פירש ב"ש שצריך]. וראה בכס"מ [בלה"מ שב שהישיבו את לשון הרמב"ם, ובמגדל עוז גרס כרמב"ם כל המלה צריך נשלים ידיים באחרונה. [קכו] **ביאור** במגדל עוז שהמלה דע ונקשה בשבטו כ"ש עד שנקרא סדימית, יש במקומות שמכסא את הפינים ואינה סדימית משם אלא שנקראת כן בכנויה על שם חוקה ר"ש שבעה. [קכז] **בכ"מ** השמיטו דין זה, וביאור האור שמח (שמחה ציג היא ליקט קנייט) שבירושלמי בנזיר (פרי ה"ו) נהלקו בזה ר"מ ורשי שלדעת ר"מ אין מת מצוה מטמא עד שימצא ראשו ורובו, ולרי יהודה השהרה והגולגלת הן הן רובו. ובבבלי (שם) ביאר שרי יהודה בא לפרש את דברי ר"מ ואינו חולק עליו. וכתב האור שמח שאינו כן שהרי במסכת שמחות (פ"ב ה"ט) הניא מצאוהו אבריס אבריס אין מונין לו עד שימצא ראשו ורובו, רי יהודה אופ' שהרה וגולגלת הן רובו, ומביאור שרי ורבנן נחלקו בזה. ולפי"ז פ"ש שכיון שהשו"ע פסק כדעת ר"מ לא הוכיר דין שהרה וגולגלת [בשו"ע לא הזכיר דין זה אף בסוף סימן שע"ג לענין שאסור להרציא מת במטה דכתב שם שמהחר רק בשראשי ורובו קיים. ובסימן ש"ס ס"ג לענין האיסור לפנות מת מצוה מס"קונו. ובסימן שע"ה ס"ו לענין מי שטבע בסים, מאימתי מונין את ימי האבלות. מבל הני סיכח

פניני הלכה

העיר יוצאים להדפם. לא נאמר בהם פטור מחנה, ולפי דבריו בזמן הזה שלא יוצאים למלחמה ע"פ מלך וסנהדרין, לא התירו חז"ל דברים אלו.

יז:

האם מותר להוציא את הבהמות והכלים של היוצאים למלחמה מחוץ לאלפיים אמה

אמר דבו רבי יגאי לא שנו אלא עירובי חצרות, אבל עירובי תחומין חייבים.

ידועה מחלוקת התנאים האם האיסור לצאת חוץ לאלפיים אמה הוא איסור מן התורה או מדרבנן. דעת רבי עקיבא (ל:) שתחומין דאורייתא, ודעת רבי יוסי (ל.) שתחומין מדרבנן. דיעה נוספת הובאה בריש בסוגייתנו בשם הירושלמי. שתחום אלפיים אמה הוא מדרבנן, אבל להוציא חוץ לשנים עשר מיל הוא מהתורה (מל הוא אלפיים אמה).

כתב הרשב"א בשם הראב"ד, שגם לשיטת הירושלמי שהאיסור מהתורה הוא רק בי"ב מיל, מ"מ לא התירו במחנה איסורי תחומין ואפילו חוץ לאלפיים אמה של בעלידם.

אמנם בדברי הרמב"ם (שבת פי"ט ה"ב) משמע שאין איסור תחומין חמור שיש לו עיקר מן התורה בי"ב מיל, לכך החמירו בו אפילו באלפיים אמה, וכן נראה דעת הרמב"ם שסבר שלא החירו תחומין במחנה. ואע"פ שפסק תחומין דרבנן.

ובשער המלך (שבת פכ"ו) הוסיף, שגם לפי הדיעות שאין מהתורה איסור תחומין אפילו בי"ב מיל, מ"מ עדיין אפשר לומר שלא התירו במחנה אלא עירובי חצרות ולא עירובי תחומין, שכיון שחכמים סמכו את האיסור מהפסוק "אל יצא איש ממקומו" במבואר לקמן (ל.), מ"מ איסור שיש לו אסמכתא מן התורה חמור יותר מאיסור שאין לו אסמכתא מן התורה.

ולפי זה כתב בשו"ת בנין שלמה (סי' טו), שכל איסור תחומין במחנה נאמר רק בכלי האנשים שבמחנה, אבל לענין הבהמות והכלים הרי זה כמו עירובי חצרות שלא נאסר כלל במחנה, שהרי כל האיסור האסמכתא נלמד מהפסוק אל יצא "איש" ממקומו, אבל לענין בהמות אין לו סמך כלל מן התורה (וכפי שביאר המגן אברהם (סימן ת"ו) בשם מהרי"ל חביבן), ולכך אפשר להוציאם חוץ לאלפיים אמה של בעלידם.

כ. **ברמב"ם** (שם הכ"ט): מותר להקיז מרגע הזוית החלו לנתר, והוא שתהיה שלה וזוכה לפניה ולאחה וזוכה לפניה ומוחר אפילו לגמלין[ז]. ויש קרובים יותר מזה לפניה המים שותל ולאחה וזוכה לפניה מותר אפילו לגמלין[ז]. ויש קרובים יותר מזה לפניה להקזות מהן אפילו לגדי שהוא טוב וכנס לפניה. ומותר להרחיק כל שהוא[ח] ובלבד שיהיה בפניו פסוקין[ט] שמחזיקין מותן בכל רוח ורוח, כדי שלא יהא יין פח לחכיהו יותר על שלש עשרה אמה ושליש.

יח:

ג. **ברמב"ם** (פיסורי מיחה פ"ב ה"ט): מי שפגע בחמה בשוק אסור לו להלך מאחריה שלא רץ ומפלקה לנדנין או לחחריו. וכל המהלך בשוק אחרי חמה הרי זה מקלי עמי הארץ.

ובשו"ע (שם סי' שה ס"ב): פגע בחמה בשוק אסור להלך מאחריה[יא], שלא רץ ומפלקה לנדנין או לחחריו.

ד. **ברמב"ם** (שבילה פ"ו ה"ח): אסור לו לחדם לעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפללין שלא מס כן היה עושה משחו, או שהיה לבית הכנסת אני פחחים כשני בימות שהרוחה אומר שמע ילך ויכנס משחה לאחר, יכן אם היה בית הערך שני אני אנשים יאחר הרוחה שמע ילך לבית הכנסת הרגיל בו. ואם יש לו אפילו ברגע אחר לו לעבור[יב] ואע"פ שאין שם אחר אלא אלו, שהחפילין מוכיחין עליו שהיה דוקף אחר מצות אלו ואינו ממבטל אפלה.

ובשו"ע (סי' ג' ס"ג): אסור לעבור חון לבית הכנסת בשל שהפתח פחוח בו בשעה שהציבור מתפללים[יג] מפני שנראה כבורר בין שאינו נכנס להתפלל.

והמשנ"ב (שם ס"ק כג) הביא מהפמ"ג שיש להחמיר אפילו בעת ק"ש ובפוקי דמרה.
ובשו"ע (שם) ואם טרח משאו או שלבוש חפילין[יד] או שיש בית הכנסת אחר נכון או שיש בית הכנסת זה פחח אחר [או שרוכב על הבהמה][טו] מותר.
וכתב המשנ"ב (שם ס"ק כה) דה"ה שם רגילין בבית הכנסת הזה לעשות כמה מניינים גם כן שרי כלא יבואו לחחרו.

ה. **ברמב"ם** (שלמוד תורה פ"ג ה"ט) אף על פי שמחזה ללמוד ביום ובלילה אין פרס לעל רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יהבר כל לילותיו[טז] ולא יבבר אפילו אחד מהן בשינה ואפילה ושמיה ושיחה ושיננה אלא בחלמוד תורה ודברי חכמה. אחד חכמים אין רגה של תורה אלא בלילה שנאמר קומי רוני בלילה, וכל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי חפילה לאל חיי, וכל בית שאין נאמרים בו דברי תורה בלילה אש אוכלתו שנאמר כל חשך טמון לצפוניו חפלחו אש לא נאמר כי אם כי כאן זה אלא השנוים על דברי תורה כל עיקר. וכן כל שחפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק או שקרא ושנה ופירש להבל עולם והשיא חלמודו ונחנו הרי זה בכלל נאה דבר ה'. אחד חכמים כל המבטל אח התורה מעושר סופו לבטלה מעוני, וכל המקיים אח התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, ועניין זה מפורש הוא בתורה, הרי הוא אומר ממחר אשר לא עבדת אח ה' אלהיך בשמחה וטוב לבב מרוב כל ופבדת את אויבך, ואומר למען עשותך להטיב באחריתך:

ובשו"ע (סי"ח סי' רלה ס"ג): צריך להבר בלילה יותר מבשל יום[יז] והמבטלו עוברו מבזוה:

ובשו"ע (סי"ד סי' רמו סכ"ד): כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה אש אוכלתו.

[ז] כת' הפגיד משנה שכך נפסדש בירושלמי, שאם עשה בשיעור הזה אפי' גמל כולו בחרן מוחר. ובפחיעור אפי' גדי בולי בפנים אסור. וכך הוכא בשב"א ובריטב"א. עי' בילקוט ביאורים.

[ח] משמע שפסק בזה כר"ם שמוחר גם ביותר מביח מאחיים ודלא כר"י וכן פסק המאירי. [ט] עי' לקמן (יט:), וכתב המגיד משנה שהרמב"ם פסק כמו שפשט רבה לאביי שם. ומביא המגיד משנה מהירושלמי שדיחב הפשוטין הוא כל שהוא כדי שלא יהיה ריוח בין הדיוסדין יותר ס"ג ושליש. יכנראה שפוחה שהרמב"ם לא כתב שיעור בזה משמע דסבר כהירושלמי. וכן דעה הד"ן והרשב"א. עי' עי"ז בילקוט ביאורים. [י] **הבאר** היטב הביא דהיינו בתוך ד' אפוחיה וכשם הרדב"ז (פי' ששם) כתב דלא סגי כשיהיה ד' אמוח אלא כל זמן שמבחין בה בהילוכה ובחנועותיה אסור. ועוד כתב בשם הרדב"ז שאיסור זה הוא בכל האנשים ובכל המקומות אפילו במקום שהשיש הולכות מכוסות מכף רגל עד ראש. והפחחי חשרוחה הביא עוד מהרדב"ז שכתב שיהבר לעבור למניה אפילו שיניו יעבור בתוך הר"א שלה. או שיחעכב עד שחלך לצדדין, או שיחעכב עד שחלך מלפניו. ואם אין לי אפשרות לעשות אחד מכל אלו והוא מהבר לדבר מצוה, ואם יחעכב יעבור ומן המצוה, יקל עניו בקרקע רילך ויישב. וכתב ע"ז הפחחי חשובה דמשמע שחקנה זו שיחקע עיניו בקרקע לא מהני אלא דוקא בפסהר לדבר מצוה, הא לאו הכי לא. [יא] מיקור דין זה בגמ' בבדכוח (ה:) ע"ש. [יב] **ראה** במ"א שהביא דברי הגמ' כאן שפוטב שילך אחורי אשה ולא אחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מחפללים. [יג] כת' המשנ"ב הטעם הנראה שעול מלכיהו עליו ולא יבואו לחשדו, אמנם בביהמ"ד נראה טעם אחר שהחפילין מכיחין עליו שהוא חדוף אחר מצות ע"ש. [יד] **מבאר** המשנ"ב שניכר שמפני שהוא טרוד בשפירת הבהמה אינו נכנס. [יא] עי' בפרישה (סי' רי סי' יג) שכתב שכל לילותיו כפשמעו ואפי' בלילי חקופת תמוז וכ"מ ללמוד מעט. ונה האיתא בעירובין (סה:) לא אדבי לילה אלא לשינתא, דל"ל דאז יהיה עיקר הלילה לשינה וסיעובו לגידאה ע"ש. [טז] המשנ"ב מביא מהמדרש שלא אדבי לילה אלא לגידאה והשוה"ג הביא מהבאר היטב שאין לקרוא מקרא בלילה. אבל בשם"ג משמע דיבול לקרוא מקרא בלילה. וכהב שנראה שאין בזה איסור, אלא שלכחילה יאחר טוב ללמוד מקרא ביום, והטעם משום דברי הפודש שהיה הקב"ה לימ' עם סנה מקרא ביום ומשנה בלילה.

פניני הלכה

יח.

מדוע נחשב דיר - דירה

אבל אם היה דיר או סהר או מוקצה או חצר אפילו בית חמשת כורין אפי' בית עשרת כורין מותר. מבואר ברברי המשנה שמקומות אלו נחשבים כהוקפו לצורך דירה ולכן לא נאמר בהם גבול ושיעור בשטח ההיקף. משא"כ במקומות שהוקפו שלא לשם דיורים גדול שטחם מוגבל עד בית סאתים.

אחד מאלו הנמנים במשנה כמקום המוקף לצורך דירה הוא "דיר" דהיינו דיר של בהמות כמבואר ברש"י, ואמרו כמה דרכים לבאר מדוע דיר נחשב מוקף לצורך דירה, שלכאורה הרי לא נעשה לצורך דיור אדם. מחוך טעמים אלו אפשר ללמוד על סוגים נוספים של היקף.

א) כיון שיוצא ונכנס שם חדיר לעיין על הובל ואבד לחלוב אותם ולגזח אותם (עיין שבועות פ"ג ב"ב) במקום דיירתו דמיא הביאור הלכה (ריש סי' שמ"ח) כתב ע"פ דברי רש"י (לף כ"ב ב"ה על מוב) שהטעם שנחשב דירת אדם לפי שכבל הבית נכנס ויוצא שם חדיר לעיין על ענייני הצרכי הדיר ובהמותיו, בגון פינוי הזבל וכן אגב החליבה או הנזיזה וכדומה, ממילא יוצא שהוא שוהה שם הרבה ולכן נחשב כמקום דירתו. (אך כל זה רק בדיר שרגיל להיכנס בו חדיר יכאמור, אמנם מחכן חעשיה לאכסון חפצים שאינם נצרכים לו הרבה אע"פ שנכנס שם לפרקים אינו נחשב למקום דירה. וכן קרפף הנאמר במשנה הוא מחכן עצים שאינו מסחפק ממנו בחדירות נכהה).

ב) בדברי רבינו יהונתן מתבאר שדיר נחשב מוקף לדירה לפי שהרועה דר שם בלילה והרי זה נעשה לצורך ביתו. ולכאורה צריך ביאור הרי דירה שעשויה לשמור כגון בורגנין שבשוורות אינה נחשבת למוקף לצורך דירה כמבואר בדף כ"ב ע"א. אך כבר כתב הב"ח בסימן ש"ס שאם השומר דר ביום ובלילה נחשב למקום דירה. (כל הפוסקים הזכירו טעם זה בשם רבינו יהונתן, ופלא הרבר הרי רש"י לקמן (לף י"ט: ד"ה ניר) כתב להדיא טעם זה שדיר נחשב דירה לפי שהרועה דר שם בלילה).

ג) בדעת הרשב"א והרמב"ם כתב הביאור הלכה שדיורי הבהמה נחשבים אף הם מקום דירה ואין צורך כלל בדיורי אדם, דהרי הלבוש כתב שעיקר הטעם שחז"ל אסרו לטלטל בקרפף יותר מבית סאתים לפי שאם אינו משמש לדירה הרי הוא דומה לכרמלית ולרה"ר, וא"כ מקום המשמש לדיורי בהמות אינו דומה כלל לרה"ר וכרמלית.

בנודע ביהודה (מהדורא מניינא לרח"ם סי' מ"ז) כתב שגם אם נאמר שדירת בהמות נחשבת מצד עצמה דירת אדם אך כל זה רק בדירת בהמות דוקא, אכן מקום שהוקף לצורך חיות כיון שאין אדם דר עם גחש וחיב ארי ונמר ודאי לא נחשב מקום דירה ואסור לטלטל שם.

אך בנגי חיות המצויים בימינו שהחיות נמצאות בחוך היקף נפרד כל חיה בכלוב שלה, אע"פ שחוך הכלוב נקרא קרפף (אם הוא יותר מבית סאתים) אך שטח גן החיות המיועד לבני אדם ללכת ולטייל שם ודאי נחשב מקום דירה ומותר לטלטל שם לכו"ע, לפי שהיקף גן החיות עשוי לצורך הנאת בני אדם ולא גרע מעצים נאים ובדומה שמבואר לקמן (לף כ"ד:) שמותר לטלטל שם.

יח:

פרטי האיסור, ולצורך מצוה

דחניא לא ילך אדם אחורי אשה בדרך, בשו"ת רדב"ז (חלק ב' סי' תפ"ט) נשאל האם איסור זה לילך אחר אשה נוהג גם באשה המכוסה מכף רגל ועד ראש.

וכתב הרדב"ז לאסור אף באשה זו, ומתחילה כתב הטעם לפי שלא נתנו חז"ל דבריהם לשיעורים, ועוד הוסיף הרדב"ז שעיקר טעם האיסור לפי שמסתבל בהליכתה ובחנועות איבריה ובא לידי הרהור וא"כ טעם זה שייך גם כשהנשים מכוסות, ולפי"ז הוסיף הרדב"ז לאסור אפילו כשמהלך חוץ לד' אמותיה ובל שהוא מכיר בהליכתה ובחנועותיה אסור.

ובזה ביאר הרדב"ז מדוע אסור לילך אחרי אשתו לפי שאין טעם האיסור משום מקום מגולה שבה אלא מפני הרהור וזה שייך אף באשתו.

ומסיים הרדב"ז שאם א"א בכל אלה והוא ממהר לדבר מצוה ואם יתעכב יעבור זמן המצוה, יקל עניו בקרקע וילך.

ונמצא לפי דבריו שרק במצוה עוברת התיר ללכת אחרי אשה ע"י שיקל עיניו בקרקע ולא יגביהם.

אך בספר מנחת שלמה (חלק ג' סי' נ"ג אות כ"ב) ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק ט' סי' נ) דנו להחיר בכל דבר מצוה אפי' במצוה שאינה עוברת, עפ"י דברי הלקט ישר (שנדפס על כגל מנחת חינוך, יהוה דעה סי' שפ"ו) שכתב שבזמן הזה מותר ללכת אחרי אשת חבר או אחרי אמו, ולכאורה דבריו תמהים הרי הלכה גמורה שנו כאן שאסור לילך אחר אשה ומדוע להחיר בזמן הזה, והביאור הוא דמלשון השו"ע נראה שכל האיסור הוא בפגע באשה בשוק ומשמע בדרך מקרה, ולפי שבזמנים לא היה דרכם

יט:

ו. **ברמב"ם** (שנת פי"ו הכ"ט): וכן כל סם לפם כמלוי שמי רבועים על מרובעה מרובעה נקב, לממת נכנסת ולממת יוצאה, שיעור רוחב זה לין יתר על שלש עשרה לממה ושלש[יז].

ז. **ברמב"ם** (שם הכ"ט): ומותר להרחיק כל שהוא ובלבד שיהיה בסמים פשוטין[יח] שממינין מותן בכל רוח ורוח, כדי שלא יהא בין סם לסם לחכירו יותר על שלש עשרה לממה ושלש.

ח. **ברמב"ם** (שם פי"ו הכ"ם): היה נמקוח לממה מן הוויות או בכל זויח מלרבעתן לבן גדולה[יט] או לילן או מל המחלקת עשרה ממוך מרבע לממית או מלילה על קנים[כ], רוחין כל שלילי יחלק ויש בו לממה לכלן ולממה לכלן בגובה עשרה נדול משום זויח שים שה שני סמין. ממנה קנים ולין מן זה לה שלשה ויש קניסה שנה טפחים לכלן ושנה טפחים לכלן נדוניס משום זויח שים שה שני סמין[כא].

כ.

ט. **ברמב"ם** (שנת פי"ו הל"ל): חלר שרחשה לחל נכנס בין הסמין מיתר לטלטל ממוכה לבין הסמין ומבין הסמין לממה. היו שני חלילות לממוכין על שיערנו[כב], יכנו כנים בשנת לחלר לטלטל בין הסמין שלא נחשבו ממילה לטלטל בחותן לגלג משום הנים. נמו לו נים בשנת מומר לטלטל ביניהן[כג] שכל ממילה שנעשית בשנת שתה ממילה.

י. **ברמב"ם** (שם פי"ו הכ"ט): וממילה שנעשית בשנת שרי זו ממילה. ולם עשית כשנגנה מיתר לטלטל שה נחותה שנת והוא שחעשה שלא לשעת המטלטל. אבל לם נחתיון לחלם לזו ממילה שחעשה בשנת כדי לטלטל שה לע"פ שעשה לחוסה העשוי כשנגנה לחלר לטלטל שה נחותה שנת[כד], וכן לם עשית בחויד לע"פ שלא נחתיון זה לטלטל שה כדי שה לחלר לטלטל שה.

ובשו"ע (סי' שכג ס"ג): ממילה שנעשית בשנת כשרה וכ"מ שנעשית בשנת כשוגג[כה], אבל בחויד הוית ממילה להחמיר למיל הזוכן מרי"ה לחוכה, אבל לל להחמיל לטלטל בחוכה.

יא. **ברמב"ם** (שם פי"ו הל"ג): הזוכן מרס"ך לבין הסמין חייב הוילו ים בכל זית חוים ממילה נחוה שים שה נוזה עשרה ויחר מלרבעה על מרבעה והרי הרבוע ניכר ונרלה ונעשה כל שניניהם רס"ו, ולפי היו בנקנה ולין לם ניניהם נאר, שהרי כלל רוח ורוח שם מכלן ושם מכלן. ולפילו היו רנים נוקבין ועוברין בין הסמין לל נטלו הממילות והרי הן מלר שהרנים נוקבין שה והזוכן לחוכן חייב[כו] ומומר להשקות הנהמה ביניהן לם היה ביניהן נאר.

כ:

יב. **ברמב"ם** (שנת פי"ו הי"ג): עקר הסמין חוזים זו להניחו חוזים ממלם שממלאת זו העקירה עקירה המותרת ומלך בדרך והולילו לרשות שניה פעות. מפני שלא היתה עקירה לחשוה לכך ומחלאת כאן המתה בלא עקירה[כז].

[יז] עיין בפגיד משנה שבחב וידוע דהלכה כרי"ו. [יח] מבואר בסגיד משנה דהיינו כפר דשטו רבה לאביי אליבא דר"י דעביד פשוטין ע"י"ש, ועיין בילקוט ביאורים מה שכחב הרין בשיטח הרמב"ם. וכן עיין בנאוז יעקב. [יט] משמע ממה שלא חילק בצורה האבן דפסק כפ"ד דאפי' אבן עגולה נחשבת דיממ' ומשום דאמרי' חרי רוחין, ועי' בזה בנאוז יעקב. אכתם בסגיד משנה הביא בשן רק את הדין של אבן מרובעת. [כ] עי' בקרן אורה וכנאוז יעקב שלמדי דלרעת הרמב"ם נמודיתא דקני היינו חבילה של קנים ועי' בזה בילקוט ביאורים. [כא] עי' בסגיד משנה שכתב דהיינו כששיטותיה רחבה, והיינו לפי הל"ק בנמי. ועיין בנאוז יעקב דיל שהרמב"ם פסק כהל"ב דפשיטא שמועיל קנה קנה פחות מג'. [כב] עיין בסגיד משנה שכיאר שהרמב"ם פסק כרבה דאב עירבו מותרים. [כג] כתב הסגיד משנה שדין זה שכאן סים בשכח מותר היינו אפילו יבשו מע"ש ופשוט הוא. יהיינו דלא כרש"י וכביאור הדין האה בילקוט ביאורים. [כד] ראה בסגיד משנה שהביא מהרשב"א בעבודת הקודש (ב"י סי' קנ) שכתב האם עשאה בשגגה אפילי נתכוין להתירו בטלטול, מותר לטלטל בה, ובחב ד"ש מי שהיתה לאיסור, ולא ידעתי עיקר לדברים אלו. והסגיד משנה כתב שמקיד הרמב"ם הוא כהגמ' לקמן (שג:) גבי נחמיה נפק חרץ לתחתם, דמבואר שם דמותר לעשות פחיצת אדם, אבל אם היה נעשה לדעת נהפיה היה אסור לו ליכנס, ע"ש. [כה] וכתב המשנ"ב (ס"ק יט) שאם צוה האומן לשמעון לעשות מחיצה כדי לטלטל בה, או שידע ששמעון עושה בשבילו ונחיא ליה כדי שיוכל לטלטל בה משמע פלשון הרמב"ם (שם) דאפי' לאומן לטלטל בה דלדידיה נחשב כמודר. ועי' ש"ש בשעה"צ (ס"ק ל). [כו] הסגיד משנה כתב דהיינו כחכמים לקמן (שם) דבראי לאפוקי דאין הדין כן של מחיצות, דס"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה וכבר שמבואר בסוגיין דמקיון כאן וכבירא ליה. ועי' בביח אפרים (ס"ח סי' ב' אות ס"ה) וכהגר"א (ס"ק כ"ב - ג'). [כז] שמבואר בסוגיין וכי האי גוונא מי ס"ל דאפי' בהאפר וכר' שלא היתה עקירה משעה ראשונה לכך.

פניני הלכה

של נשים לילך ברחובות העיר. אך בזמן הזה שנשים נמצאות הרבה בשווקים וברחובות ואם יסלקנה לצדדים הרי יוכל לפגוע באשה אחרת. לכן כתב הלקט ישר שלדבר מצוה כגון לכבד אשת חבר או לכבד את אמו יש מקום להקל בזמן הזה.

אך כדברי הרדב"ז מפורש שאפילו לדבר מצוה לא התיר בזה. באם אינה מצוה עוברת.

יט:

אם מדרגות כתל המתלקט

בסוגייתנו הובא דין תל המתלקט עשרה מתוך ארבע הנידון כמחיצה גבוהה עשרה טפחים. האחרונים נחלקו האם מדרגות דינן כתל המתלקט או לא. דעת המשנ"ב (ביאור הלכה סי' שסא ס"ק שסב) שמדרגות דינן כתל המתלקט, שאם ברוחב ד' אמות הן עולות יחד לגובה עשרה טפחים נחשבות מחיצה, ונחלקו האחרונים האם מחשבים ד' אמות באלכסון מתחתית המחיצה לגובהה וכך דעת הגאון יעקב כאן (דיני הלכה) או שמחשבים ד' אמות ישר ברוחב המחיצה למטה וכך דעת החזו"א (בלשים סי' כ"ב ס"ק כ"ג). דעת החזו"א (סי' ס"א ס"ק ס"ט). שדין תל המתלקט עשר מתוך ארבע נאמר רק במחיצה משופעת ששיפוע ביחס של עשר טפחים על ד' אמות נידון כישר, ולפי זה אין זה שייך למדרגות. ודין המדרגות לשיטתו שנוי במחלוקת הראשונים האם אפשר לצרף חלקי מחיצות. ואם בין תחילת מדרגה אחת לתחילת מדרגה שעליה יש משך של פחות מג' טפחים לכולי עלמא מצטרפות למחיצה אחת מדין לבוד. ולמעשה מסקנת החזו"א (שם ס"ק ט"ו, וסי' ק"ל ס"ק ז'). שיש להקל שאם אין משך ד' טפחים בין תחילת מדרגה אחת למדרגה שעליה הן מצטרפות למחיצה אחת (רוב המדרגות העשויות כיום משך המדרגה פחות מד' טפחים).

אך יש מקום עדיין לדון שאי אפשר להחשיב מדרגות כמחיצה משני טעמים:

א. ע"פ דברי הביאור הלכה (סי' שסא ס"ק מ) שכתב שתל הגבוה פחות מג' טפחים בטל הוא לגבי רשות הרבים, ויש לדייק כן גם מלשון החזו"א שכתב (סי' ס"ה ס"ק ט') 'אבל בזקיפות ג' טפחים אינו בטל' ומשמע שבפחות מזה בטל. אך יתכן שבמדרגות לא אמרינן כן שהכל נחשב כמחיצה אחת הבנויה מכמה חלקים.

ב. יש שכתבו (שו"ת מהרי"ל סי' כ', ועיין שו"ת שמר לין סי' ד') שכל מחיצה שבני אדם דורסים על גבה אינה חשובה מחיצה ולכן מדרגות שהכל עולים על גביהן אינן נחשבות מחיצה, וכתבו כן עפ"י דברי תוס' לקמן (כב: ד"ה ותחזינן). אולם להבנת החזו"א (שם ס"ק ס"ל, ועיין עוד סי' ק"ו ס"ק ל"ב). בדברי התוס' שם אינו כן.

סימן ג').

ג. **ברמב"ם** (שם פי"ו ה"ט): מותר להקריב מרבע הזוית הסלוי לנפנר. והוא שהסיה פרה לתוכה וויכוח לפנים מן הפסין ושוחה. ופ"ה שלא יתמו לחם הנשמה עם שדרים ביניהם, והנשר והקנר ובית הכנסת ובית עבודת הלילים והשוחרת שלין בהם בית דירה, והניר והבית והמערה והשוקר ובית שבמסיבה כל הלו ומיומן בהם אין מלטרפין עמה, וכתב הרמ"ך ואם היו שני בתים כהלו נגד העיר בעיר המשוה כקנם.

כא.

טו. **ברמב"ם** (שם פי"ו ה"ט): לא המירו הפסים הסלו שלא נתרן ישראל ולבהמת עולי רגלים בלבד והוא שיהיה בתר מיס מיס של רבים[קיב]. אבל בשאר מרלום[קיג] שלא יהיו לפניה[קיד] שמא יתקלקל התלום ויוציא הלילי לתלום ויון התלום לקרקע הר"ו[קטו], שלא ממלא ושופך ויהיו שומה מלילה.

יז. **ברמב"ם** (שם פכ"א ה"ג): וכן בית הכנסת שיש בו בירה לחזון ובית עבודת מוכנים ומזלות שיש בו בית בירה לכהניהם והמלרות שיש בהן בית בירה והבשר והקבר שיש בהן בית בירה והלש שלהם שלין עליה מקבה ויש בהן מרבע על מרבע חמות והנורגנין והבית הכנוי בית ומחי מחיות שיש עליהן מקבה ומעבד שיש בהן על פיה ויש בה בית בירה. כל הלו מלטרפין עמה אם היו בתוך שבעים אמה ושיהים. ומחותו הבית היוצא רואין כאילו מוני מחות על פני כל המדינה ומודדין מון לאותו המוני שבעים אמה[קטז].

והשיג עליו הרמב"ד: דשמי מחיות שיש עליהן מקבה, בעיא ולא פיפשטא ולמומרת[קיז].

ובשו"ע (או"ח סי' שלח ס"ו): היה בית קבוד לעיר כשבעים אמה ובית שני קבוד לבית כשבעים אמה וכן עד מהלך כמה יומים, הרי הכל כעיר אחת וכשמודדין מודדין ממון לבית האחרון, והוא שיהיה בית בירה זה מרבע אחות על מרבע אחות לו יותר. וכן בית הכנסת שיש בו בית בירה לחזון, ובית עבודת הלילים שיש בו בית בירה לכהניהם, והמלרות שיש בהם בית בירה, והבשר והקבר שיש בהם בית בירה ובלם מחיות שלין עליהם מקבה ומעבד שיש בהם על פיה ובית בירה. כל הלו מלטרפין עמה אם היו בתוך שבעים אמה ושיהים. ומחותו הבית היוצא רואין כאילו מוני מחות על פני כל המדינה ומודדין מון לאותו המוני מלטרפים עמה[קיח].

ובשו"ע (שם ס"ו): היה בית קבוד לעיר כשבעים אמה וכית שני קבוד לבית כמה יומים, הרי הכל כעיר אחת וכשמודדין מודדין ממון לבית האחרון, והוא שיהיה בית בירה זה מרבע אחות על מרבע אחות לו יותר. וכן בית הכנסת שיש בו בית בירה לחזון, ובית עבודת הלילים שיש בו בית בירה לכהניהם, והמלרות שיש בהם בית בירה, והבשר והקבר שיש בהם בית בירה, ובלם מחיות שלין עליהם מקבה ומעבד שיש בהם על פיה ויש בה בית בירה, בל הלו מלטרפין עמה אם היו בתוך שבעים אמה ושיהים. ומחותו הבית היוצא רואין כאילו מוני מחות על פני כל המדינה ומודדין מון לאותו המוני מלטרפין עמה[קיט].

והשיג עליו הרמב"ד: דשמי מחיות שיש עליהן מקבה, בעיא ולא פיפשטא ולמומרת[קכ].

ובשו"ע (או"ח סי' שלח ס"ו): היה בית קבוד לעיר כשבעים אמה וכית שני קבוד לבית

הלשון כשבעים אמה וכית היה בית בירה לחזון וכית עבודת הלילים כמה שיהיה בית בירה זה מרבע אחות על מרבע אחות לו יותר. וכן בית הכנסת שיש בו בית בירה לחזון, ובית עבודת הלילים שיש בו בית בירה לכהניהם, והמלרות שיש בהם בית בירה, והבשר והקבר שיש בהם בית בירה, ובלם מחיות שלין עליהם מקבה ומעבד שיש בהם על פיה ויש בה בית בירה, בל הלו מלטרפין עמה אם היו בתוך שבעים אמה ושיהים. ומחותו הבית היוצא רואין כאילו מוני מחות על פני כל המדינה ומודדין מון לאותו המוני מלטרפין עמה[קכא].

[כדן] **בתב** הסגיד משנה והיינו הסמק בל"ב היכא דלא נקיט לה אי סני ע"י ראשה וזרובה ולל"ק פשיטא ליה דסני אפי' דלא נקט לה וכן פסק הרמב"ם. ותיכא דנקיט לה לא מבואר כאן ברמב"ם אי בעינן ראשה וזרובה בפנים. והרין למי נדעת הרמב"ם דבין נקיט לה ובין דלא נקיט לה בעינן ראשה וזרובה וסני בהבי. אמנם ברמב"ם לעיל (פי"ו ה"ח) כתב להדיא בהמה שהיתה רובה כחרן וראשה בפנים אובמין אותה, והיינו בנקיט לה כמו שמבואר בגמ' ראצטו הוי כאלן דנקיט לה, א"כ מבואר דלא כהרין. ועיין באור שמח ובמרכבת המשנה וכן עיין בגאון יעקב בסוגיין. [כה] **היינו** דלגמל בן צרוך ראשה וזרובה בפנים. ולמר הרמב"ם שמספיק שיעור ראשה וזרובה של פרה גם לגמל ועיין בילקוט ביאורים מה דהקשי על הרמב"ם מהברייתא דמבואר דצריך ראשו וזרובו של גמל ע"י"ש. [כו] **עיין** ע"ז לקמן (מא:). [כז] **משמע** דסבר שהחיות רק לצורך עולי רגלים ולא לשאר מצוות ולא בשיטת רש"י דעד ראשונים עיין ע"ז בילקוט ביאורים. וכתב המרכבת המשנה דהרמב"ם פסק כן דקי"ל בלישנא בתרא דאין פסי ביראות לא בבבל ולא בחו"ל. ועיין מה שכתב במעשה רקח. [כח] **היינו** כסי המבואר בגמ' כאן דלא הותרו פסי ביראות אלא לבאי מים חיים בלבד וכשיטת ר"י בן בבא לקמן (נב:). [כט] **עיין** בקרן אורה דכתב דנראה להגיה דהנך ג' תיבות 'אבל בשאר ארצות' שייכים בריש הלכה ל"א דהרי מבואר

בגמ' דאדם מטפס העולה והיינו אפילו בארץ ישראל. אמנם המרכבה המשנה כתב דהרמב"ם סבר דבארץ ישראל שרי אף לגדים והיינו כמו שכתבנו התוס' (ד"ה מיי דמי). ולבאורה הכונה לחדרין השני בתוס' ראחר שנתקנו הפסין להמה בארץ ישראל, הותר גם לאדם לדלות משם לכתחלה. [לן] **והרי** בגמ' לעיל (ב:) הקשה ע"ז דכאי נוונא מי פתייב וכו' שלא היתה עקירה בשעה ראשונה לכך ותירצו אלא ויקרז דמתקן ליה והדר מעייל לה וקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד. וכתב הסגיד משנה שרבינו חפס החשש שהוא הסיבה הקודמה לאיסור ולא רצה להאריך. ועיין ע"ז במרכבה המשנה. [לא] **כתב** הסגיד משנה שכל מה שכתב רבינו הר' ברייתא מפרושה לקמן (מב:) חרן משתי פתיצות שיש עליהן תקרה שהרא בעיא שם ולא אפשיטא, ופסק רבינו להקל משום דספיקא דרבנן לקולא, ויש מהמירין ע"י"ש. [לכן] **עיין** ע"ז במרכבה המשנה. [לג] **כתב** בביאור הגר"א (שם) דסעודה הוא סעות סופר וליתא בגמרא ולא בכל הפוסקים, והובא בפמ"ג (שם פ"ק ס"ג). ועי"ש בביאור הלכה (ד"ה שקנה) שכתב שמצא זה הלשון בסמ"ק (ל"ה סוף) ובצבורת הקודש להרשב"א (ש"ה פי"ו ס"ק כ"ט). [לד] **עיי"ש** מה שביאר בארוכה מה' עיקר חקנתו של שלמה. [לה] **עיין** בלחם משנה שביאר, ד"ל כשאחה מחרפה מרבני תורה ואין אתה עוסק בה בשיש לך שדוחה רצונות, וא"ד צר כאן. כלומר אין דברי חורה מתקיימים בך.

כב.

כ. **ברמב"ם** (שם פט"ו ה"ג): מקום שלא הוקף לדיבה שיש בו בית מחיה אם היה מרבו פי שנים כמהו כלי שיהיה מלה על מחשים כמהר המשכן מותר לטלטל בכולו, אבל אם היה מרבו יתר על שנים כמהו אפילו אמה אין מטלטלין בו אלא במהר מרבע אחות[לו], שלא עשו בית מלחים שחמשיהו לחריר כשהר מרידות אלא מפהר המשכן.

פניני הלכה

כא.

פסי בירואות בזמן הזה

איכא דאמרי אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב אין בורגנין ואין פסי בירואות לא בבבל ולא בחו"ל. הרי"ף והרמב"ם פסקו כדברי האיכא דאמרי שבזמן הזה אין פסי בירואות כלל ולא הותרו אלא לעולי רגלים בארץ ישראל, וכן השו"ע השמיט דין פסי בירואות לענין מחיצות שבת. אכן יש לברר לענין אחר אם דין פסי בירואות נוהג גם בזמן הזה, והוא לענין סוכה, דהנה מבואר במסכת סוכה (לף ז:) שאם סיכך ע"ג פסי בירואות כלומר שמחיצות הסוכה היו פסי הבירואות (ארבעה ויומדין שכל אחר מהם אמה לבאן ורבחב הנראה להגיה דהנך ג' תיבות 'אבל בשאר ארצות' שייכים בריש הלכה ל"א דהרי מבואר

אך דעת הרי"ף מבוארת שטעם ההיתר בפסי בירואות בסוכה אינו משום מיגו שמותיר לענין שבת, אלא לענין סוכה העמידו חז"ל על עיקר דין תורה שיחשבו מחיצות גם בפסי בירואות כדי שכל אדם יוכל לזכות במצוה זו.

וא"כ לפי דברי הרי"ף שייך בזמן הזה דין פסי בירואות לענין מצות סוכה.

ובראי"ש בסוכה שם הביא דברי הראבי"ה שהתיר פסי בירואות בסוכה אפילו כשעושה פסים בלא שיש בור מים בתוכו ומבואר א"כ כדעת הרי"ף שאף בזמן הזה התירו לגמרי פסי בירואות.

אך כדברי הרמב"ם וכן נפסק בשו"ע (סי' תרל"ו סעיף ו') מבואר שהתיתר הוא רק כשעשו פסי בירואות אצל באר, וללא באר לא הותר. ועי"ש פרטי הדינים ומחלוקת השו"ע והרמ"א בזה. (לפי דברי הגר"א שם בביאורו יש שביאר דעת הרי"ף שהביא דין פסי בירואות בסוכה להלכה לפי שבסוגיין מבואר שבארץ ישראל אפשר לעשות בפסי בירואות גם בזמן הזה לצורך מצוה).

כב.

אם קירוי מועיל

כלל אמר רבי שמעון בן אלעזר כל אוהר שהשמישו לדירה וכו' מותר וכל דירה שהשמישה לאויר בית סאתים מותר, יתר מבית סאתים אסור. ברברי רש"י כאן מתבאר שגם באופן שהמקום מקורה בגג שייך שיהיה בו בית סאתים הכל

וכתב (שם ה"ב) מקום שלא הוקף לדירה אלא שיהיה מסמיכו לחויר כגון גגות ופרדסים וכגון המקף מקום מן המלך לשומרו וכיוצא בהן[לו], אם יש בגויה הממלוות עשרה טפחים או יותר הרי הוא כרשות היחיד למייד המוליא והאורק והמושיט ממנו לחבירו או מהבי"ד למקומו. ואין מטלטלין נכולו אלא אם כן יש בו בית שמים או פחות. אבל אם היה בו יותר על בית שמים אסור לטלטל בו אלא בתרבץ לשום עשרה בכרמלית.

בשו"ע (שי"ח סי' שמה ס"ב): כל היקף שלא הוקף לדירה כגון גגות ופרדסים וכוצרים שאינם עשויים שלא לשמור נמוקן אסרי חכמים לטלטל בתוכה יותר מארבעה אמות מפני שהוא נראה כמקום מקבעים[לז].

כא. ברמב"ם (שבת פי"ח הלכה ג): הוזכר מהב"ד לגין הפסין מייב הוחיל ויש בכל אות חוות ממילה גמורה שיש בה גובה עשרה ויותר מארבעה על ארבעה והרי הדיבוע מיכר וגלגה ועשיה כל שניהים רחב"י וכו', ואפילו היו כרים נוקבין ועוברין בין הפסין לא בטלו הממלות והרי הן כאלו הכרים נוקבין בה והזוקק לתוכן מייב.[לח]

כב:

כב. ברמב"ם (שבת פי"ח ה"ד): אחד הוא כרמלית אל שיש בו ארבעה על ארבעה או יתר על כן ובגובו מצלבה ועד עשרה.

ובשו"ע (סימן שמה סעיף יז) כתב: אחד הוא כרמלית מקום שאין הילוך לכרים כגון יס[לט] וכו',

[לו] **ראה** בביאור הלכה (סי' שמה ס"ב ד"ה אלא) שהביא מרשי"י בסוגיין (ד"ה וכל) שכתב דאף דהיינו אפילו מקומות מכוסה בגג, אם הוא יתר מכיח סאתים אסור. ודייק כן מכך דאיתא והכל דירה דהיינו אפילו מקומות מקורים, אמנם ברמב"ם שכתב כאן כגון גינות ופרדסים וכו' משמע שפירש שהכל דירה היינו על אלו דיש שבמקורה כאמת אין עליו דין קרפף. [לח] **ופסק** המשנ"ב (שם ס"ק ב) דאפילו היא מקורה בגג נמי לא נחשבת דירה, וכתב השעה"צ (שם סק"ו) דהיינו בשיטת רשי"י בסוגיין שכתב (ד"ה וכל) דאירעי אפילו שהיא מכוסה בגג, עיין ע"ז בילקוט ביאורים לקמן (סי"ג). וכתב המשנ"ב (שם ס"ק ג) בשם הלבוש דאף שמדאורייתא אם סיקף מחיצות גבוהות עשרה מותר לטלטל שם אפילו שהוא רחב כמה קורים כיון דהוא רשות היחיד גמור, מ"מ רבנן אסרו בהיקף גדול יותר מביה"ש שלא הוקף לדירה כיון שהוא דומה קצת לרה"ר ולכרמלית. [לט] **וכתב** המגיד משנה דהנה נתלקו בגמ' לעיל (קף ב) אם אחד רבים ומבטלי מחיצה דדעת ר' יוחנן דאחד רבים ומבטלי מחיצה ולכן ע"י כיצית הרבין בטלים המחיצות ונחשב המקום לרשות הרבים והוזקק לתוכן שטיר, ודעה ר' אלעזר דלא אחד רבים ומבטלי מחיצה, והרמב"ם פסק כר"א ולכן גם אם בוקעים הרבים נחשב המקום לרשות היחיד והוזקק לתוכן חייב. אלם דעה הנ"ל (ב.) והראב"ש (ס"ק ס"ג) והסמ"ג (עשין ס"ג) ועוד פוסקים הלכה כרי יוחנן. [מ] **וכתב** המשנ"ב (ס"ק שם) והוא הדין נהר, ואע"ג דמ"א לא מבטלי מחיצה [וא"כ קשה מדוע יש הוא כרמלית ואינו רה"י, עוד כתב (סימן ק סקי"ד) דאפילו אם הרבים עוברים עליו הרי רשות היחיד. [מא] **וברש"י** (מסכת קף ב. ד"ה וכל) כתב דדה"ר לטומאה ספיקה שהרי דהא ספק טומאה מטמאה גמרינן ובסוטה בכי האי תצר לאו מקום היזק ותסירא הוא. [מב] עיין ע"ז לעיל (מ.) דכתב המרכבה המשנה שהרמב"ם פסק כלישנא בתרא (שם) דאין פסי ביראות לא בכבל ולא בחוץ"ל. [מג] **ויעוי'** בשיטת ריב"ב במתניתין וכרב יהודה אמר שמואל לקמן (כג.) דלא התנתה פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד. [מה] **ויעוי'** בשיטת ר"י במתניתין דאפילו אין בה אחת מכל אלו מטלטלין בתוכה.

שאפתו אינו עמיק כל כך חיכף (ב"ם בסג"א ס"ב ח"ו) ובסאו"ר בסוגיין (ד"ה וכל) שכתב דמה שהקיף מכוסה בגג, אם הוא יתר מכיח סאתים אסור. ודייק כן מכך דאיתא והכל דירה דהיינו אפילו מקומות מקורים, אמנם ברמב"ם שכתב כאן כגון גינות ופרדסים וכו' משמע שפירש שהכל דירה היינו על אלו דיש שבמקורה כאמת אין עליו דין קרפף. [לח] **ופסק** המשנ"ב (שם ס"ק ב) דאפילו היא מקורה בגג נמי לא נחשבת דירה, וכתב השעה"צ (שם סק"ו) דהיינו בשיטת רשי"י בסוגיין שכתב (ד"ה וכל) דאירעי אפילו שהיא מכוסה בגג, עיין ע"ז בילקוט ביאורים לקמן (סי"ג). וכתב המשנ"ב (שם ס"ק ג) בשם הלבוש דאף שמדאורייתא אם סיקף מחיצות גבוהות עשרה מותר לטלטל שם אפילו שהוא רחב כמה קורים כיון דהוא רשות היחיד גמור, מ"מ רבנן אסרו בהיקף גדול יותר מביה"ש שלא הוקף לדירה כיון שהוא דומה קצת לרה"ר ולכרמלית. [לט] **וכתב** המגיד משנה דהנה נתלקו בגמ' לעיל (קף ב) אם אחד רבים ומבטלי מחיצה דדעת ר' יוחנן דאחד רבים ומבטלי מחיצה ולכן ע"י כיצית הרבין בטלים המחיצות ונחשב המקום לרשות הרבים והוזקק לתוכן שטיר, ודעה ר' אלעזר דלא אחד רבים ומבטלי מחיצה, והרמב"ם פסק כר"א ולכן גם אם בוקעים הרבים נחשב המקום לרשות היחיד והוזקק לתוכן חייב. אלם דעה הנ"ל (ב.) והראב"ש (ס"ק ס"ג) והסמ"ג (עשין ס"ג) ועוד פוסקים הלכה כרי יוחנן. [מ] **וכתב** המשנ"ב (ס"ק שם) והוא הדין נהר, ואע"ג דמ"א לא מבטלי מחיצה [וא"כ קשה מדוע יש הוא כרמלית ואינו רה"י, עוד כתב (סימן ק סקי"ד) דאפילו אם הרבים עוברים עליו הרי רשות היחיד. [מא] **וברש"י** (מסכת קף ב. ד"ה וכל) כתב דדה"ר לטומאה ספיקה שהרי דהא ספק טומאה מטמאה גמרינן ובסוטה בכי האי תצר לאו מקום היזק ותסירא הוא. [מב] עיין ע"ז לעיל (מ.) דכתב המרכבה המשנה שהרמב"ם פסק כלישנא בתרא (שם) דאין פסי ביראות לא בכבל ולא בחוץ"ל. [מג] **ויעוי'** בשיטת ריב"ב במתניתין וכרב יהודה אמר שמואל לקמן (כג.) דלא התנתה פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד. [מה] **ויעוי'** בשיטת ר"י במתניתין דאפילו אין בה אחת מכל אלו מטלטלין בתוכה.

פניני הלכה

תלוי רק אם תשמישה לדירה או שאין תשמישה לדירה הקירוי אינו מעלה ואינו מוריד לענין זה. וכן הוא לשון הריטב"א (לקמן קף ב"ה ד"ה כל) שכתב דאף הקירוי אינו מועיל לעשותו מוקף לדירה דבמחיצות הדבר תלוי.

אך התוספות לקמן (קף ג ד"ה אלא) כתבו שכל מקום מקורה אינו נחשב ככרמלית אפי' שהוא יותר מבית סאתים, וכל איסור טלטול במקום שלא הוקף לדירה ביותר מבית סאתים לא נאמר אלא במקום שאינו מקורה, אך מקום מקורה אינו אסור.

וטעם הדבר כתב הפמ"ג (פר' אע"פ) לפי שכל האיסור בקרפף הוא לפי שדומה לרשות הרבים והרי ברה"ר מקורה אין איסור מן התורה אלא מדרבנן. ובקרפף שאינו אסור אלא אטו רה"ר, באופן שהוא מקורה לא גזרו כלל.

ובביאור הלכה (משלמ סי' שמ"ה) רן במחסנים העשויים להכניס לתוכם תבואה ושאר סחורות אם אפשר לטלטל בהם כשבת (באופן שיש בהם יותר מבית סאתיים) דהרי אינם עשויים לדור בתוכם, ודן שם ע"פ דברי הפמ"ג הנ"ל שאולי מקום מקורה אינו אסור בטלטול.

ולכאורה יש להקשות על הפמ"ג מגמ' מפורשת לעיל (קף פו:) שאילן המיסך על הארץ אם נופו גבוה ג' טפחים מן הארץ הרי הוא נחשב כמקום עם מחיצה ואפשר לטלטל בו, ומבואר בגמ' שאם יש בו יותר מבית סאתיים אסור לטלטל בו, והרי אילן זה הוא מקורה וא"כ מפורש ברברי הגמ' שגם מקום מקורה אם לא נעשה לשם דירה אסור לטלטל בו.

עוד הקשה החזו"א (פר' ס"ע ס"ק ב') מדברי הגמ' לקמן (קף ב:) בספינה שרוחבה יותר מבית סאתיים וכפאה על פניה אם כפאה לדור תחתיה הרי היא מוקפת לדירה, ואם כפאה לווופתה אין מטלטלין בה אלא כרי אמות, והרי כשכפאה על פניה הרי היא מקורה.

אך בדברי הפמ"ג בס"מן שס"ב מבואר טעם אחר מדוע אין איסור בקרפף מקורה, לפי שכאשר הוא מקורה על אדם נחשב שמוקף לדירה משא"כ כשהוקף מאילן כמו באילן המיסך על הארץ לא נחשב ע"י הקירוי מוקף לדירה. ומבואר לפי"ז מדבריו שכשהקרפף מקורה אינו נחשב כלל לקרפף והרי הוא נחשב מקום דירה.

ולפי"ז לא קשה מספינה שכפאה על פניה, שאם כפאה לווופתה הרי המקום שתחתיה אינו נחשב כלל למקום דירה, לפי שהיעוד בהפיכת הספינה הוא רק כרי לווופתה ולא כרי לדור תחתיה.

ועי' בחזו"א שם שתירץ באופן אחר.

כב:

כשרות מחיצות רחוקות

הגמרא אומרת שאע"ג שארץ ישראל מוקפת בהרים ובקעות אינה נחשבת רשות היחיד מטעם זה, שאם כן כל העולם ייחשב רשות היחיד משום שיש אוקיינוס מקיף אותו, והראשונים האריכו לבאר מדוע באמת לא מתיל ההרים והימים לגדור, הרמב"ן (לקמן שם:) פירש שכיון שהעומדים באמצע הרשות אינם רואים את המחיצות אינם מועילות, וכתב הביאור הלכה (סי' שמ"ה ד"ה קרפף), שמדברי הרמב"ן משמע שסברה זו היא דווקא במחיצות העשויות מאילנין אבל מחיצות העשויות ע"י בני אדם חשובות מחיצות אפילו במרחק גדול. ואולם הריטב"א (לקמן קף ד:) וכמיהה קף ד:), סובר שאף מחיצות העשויות ע"י בני אדם אינם מועילות אם אינם נראות לעומדים בתוך הרשות, ובשער הציון (סי' שמ"ה ס"ק י"ד) משמע שיש לחוש להלכה לשיטת הריטב"א והביא שכן הסכים הגאון יעקב, ולפי זה יוצא שיעור גדולה מאד אי אפשר להקיפה במחיצות שמסביב לעיר לבדן שהרי אינן נראות לעומדים בתוכה, והנשמת אדם (כלל מ"ט) כתב שיתכן שעד ט"ז מילין [קרוב ל 19 ק"מ] נחשב שרואים את המחיצות וברואמרינן בגמ' בכורות (קף נ:) שעד ט"ז מילין שולטת עינו של הרועה. ויש מי שכתב (בית מנוחת שבת סי"ב ס"ק קכ"ו), שיש להקל עד ל"ב מילין שהרי מספיק שהעומד באמצע יראה את כל המחיצות ואם כן יש לחשב שיהיה באמצע הרשות ט"ז מיל לכל צד, ואמנם כך הוא לשון הרמב"ן הנ"ל, אך בחידושי הר"ן כאן הלשון הוא 'שבאי זה מקום שיעמוד באותו הקף רואה המחיצות הצריכות לו', ומשמע שאף העומד בקצה הרשות יש לו לראות את המחיצות שבקצה שני וא"כ אין להקל להקיף רשות יותר מט"ז מיל. ויתכן שאף בפחות מכך יש להחמיר שהרי הנשמת אדם מסופק אם השיעור ט"ז מיל, ויתכן אם כן שתלוי בראיה בפועל, וראה בספר עיר הקודש והמקדש (פי"ב מכ"ו) שבירר מהו שיעור מרחק הראיה (ולפי בחתי' ספרים שמסופק כתוכן מהמחלות מהמהדורות ע"י עניים לפ' הנ"ל).

כג.

אם בית כנסת כמוקף לדירה

הגינה והקרפף שהם שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים וכו', שטח גדול מבית סאתים שלא הוקף לדירה אין מטלטלין בו יותר מד' אמות בדין כרמלית. מקור שיעור זה של בית סאתים נלמד בגמ' (מסות כ:) מחצר המשכן שהיה

או מרוץ וקטן[קיט], ובלבד שלא יהא מרכו יותר ממשים כרחבו אמה אמה[קכ], ואם הוקף לדירה, אפי' יש בו כמה מילין, מותר לטלטל בכולו.

כג:

כח. ברמב"ם (פנים פט"ו ה"ג): כמה היא בקיא ממשים אמה על ממשים אמה, נמצא בית שמונים מקום שים בשורו ממצא שלשים אמה, וכל מקום שים בו כמלא הזמת אין שהיה מרובע שהוא שבעים אמה ושריס על שבעים אמה ושריס אין שהיה עגול אין שמר הצורות הרי זה נקרא בית שמונים[קכא].

ובשו"ע (סי"ם סי' שנ סע' ם): כל שיקף שלש שלש הוקף לדירה, כגון גגות ומרפסים ובורגנים שלשים שעוים שלש לשמור נמוק, אפלו מבמים לטלטל נמוכה יותר מד' אמות אם הוא יותר ממשלים, אבל אם היא שלשים, שהוא שיעור ע' אמה וד' טפחים[קכב], מותר לטלטל בכולו הרי זהו מרובע שהוא ששים אמה ברוחבו ומשים אמה באורכו, ואם הוקף לדירה, אפי' יש בו כמה מילין, מותר לטלטל בכולו.

כד:

כט. ברמב"ם (שנים פט"ו ה"ו): מקום יתר מבית שלשים שהוקף לדירה אם נוהג רוחו הרי הוא כגגה ואסור לטלטל בכולו, נוהג מיעוטו אם נוהג ממנו בית שלשים מותר לטלטל בכולו, ואם היה המקום האחוז יתר מבית שלשים אסור לטלטל בכולו[קכג], נוהג ריבו הרי הוא כמלא ואסור לטלטל בכולו[קכד].

ובשו"ע (סי"ם סי' שנ סע' ם"ו): קרפף יותר מבית שלשים שהוקף לדירה אם נוהג רובו מילעת[קכה], אפילו אינו נעוצים שורות שורות אינם מבטלים לדירה, אבל אם נוהג רובו הארעים מבטלים לדירה[קכו], אפי' אין בהם אלא שלשה שלשים[קכז], נוהג מיעוטו[קכח], אם אין בו אלא שלשים מותרין[קכט], יותר מבית שלשים שהוקף לדירה אם נוהג רובו מילעת[קל], אפילו אינם נעוצים שורות שורות אינם מבטלים לדירה, אבל אם נוהג רובו הארעים מבטלים לדירה[קלא] אפי' אין בהם אלא שלשה שלשים[קלב], נוהג מיעוטו[קלג], אם אין בו אלא שלשים מותרין[קלד], יותר מבית שלשים שהוקף לדירה אם נוהג רובו

[קיט] **מסקנו** כוה דלא כר"ש אלא כשיטת ר' יהודה לעיל (כב), שמהיר אף בארך וקטן. וכן ס"ל ר' אליעזר ור' יוסי במתניתין שהרי מתירים באורכו יתר על רוחבו. וכ"פ המאירי. [קכ] **וכתב** המשנ"ב (סב ס"ק יג) **אבל בפחות מאמה לא גזרו**, היינו כמו שכתב הרא"ש (פרי ט) וכן בתוספות"ו (ב. ד"ה ועגלה) ועוד כתב דהיינו דוקא היכא דיש בקרפף בית שלשים, אבל אם אין כה בי"ם לא קפדינן אף שאורכו הרבה יותר מרחבו, והיינו כשיטה התוס' לקמן (סב: ד"ה קרפף) ע"י"ש בשעה"צ (ס"ק יג) ובילקוט ביאורים. [קכא] **עיין בתוס'** יו"ט (פ"ו מ"ג אות ה) **שכתב** דבמרובע כאן מבואר שפסק כר"ע דלית ליה דבר מועט ולא כפר שכתב בפירושו על המשניות (פ"ג מ"ח) ע"ש ועיין בתוס' יו"ט (סב). [קכב] **וכתב** המשנ"ב (סב ס"ק י) שהוא מעט יותר, כשיעור אצבע בערך ולא תשר להזכירו מפני שהוא מועט, ואפ"כ יכול לחשבו. ועי"ש בשעה"צ (ס"ק י) שהביא בן סה"פ"ם. [קכג] **היינו** כלישנא דרב יהודה מדיפתי דבבבלי מיעוטו שרי אף שהוא בית שלשים, אבל אם הוא יותר מבי"ם אסור כר"ש. **ובתב** המגיד משנה דלכן כתב רבינו אסור לטלטל בכולו משום דאם נאסר מקום הזורע, נאסר אף המקום שאינו זורע, כיון שהוא פרוץ למקום האסור. [קכד] **בתב** המגיד משנה שלפיכך סתם רבינו דאף במקום שאינו נוהג שורות שורות מותר. [קכה] **ראה** במשנ"ב (סב ס"ק כב) דהוא הדין בולו. [קכו] **עיין** כיאור הלכה (סב ד"ה אוסיים) שון אם הזורעים מבטלים למפרי את ההוקף לדירה, ואף אם יוצא את הזורעים יהיה אסור לטלטל שם עד שיפרוץ בכותל יותר מעשר כספבאר בס"ב, או שאין הזורעים מבטלים את ההוקף לדירה, אלא שההוקף אינו מועיל כל זמן שיש שם זורעים עי"ש. [קכז] **בתב** המשנ"ב (סב ס"ק כה) בשם האחרונים שהוא הדין פחות מסאתיים כיון שהזורעים הם הרוב וביותר עם המיעוט יש יותר מבי"ם. [קכח] **הוא** הדין אם זורע מחצה על מחצה. כיון שאין כאן רוב שיבטל (מגן אברהם ס"ק כה). [קכט] **בתב** המשנ"ב (סב ס"ק כה) דהסיעוט שנוהג גם מותר דהא בית סאתיים אין צריך היקף לדירה, ועי"ש בשעה"צ (ס"ק כה) דכ"כ הרמב"ם וישאר הפוסקים דלא כהט"ז (סב ס"ק ז) רשכר שמקום הזורע עכ"פ אסור ע"י"ש.

[קל] **וכתב** הביאור הלכה (ד"ה אפילו) שאפילו אם יקצור עתה את הזרעים ויתחיל שוב להשתמש תשמישי דירה בחצר עדיין אסור לו לטלטל שם יותר מד' אמות וכמו כן קרפף שבשעת היקפו לא הוקף לצורך דירה. שלא מועיל מה שמייעדו מעכשיו לדירה. אלא צריך לפרוץ את מחיצותיו ולחזור ולגדרו לשם דירה כמבואר בגמ' (קף מ:). ועי"ש שהוכיח את דבריו בשיטות הראשונים.

אך באופן שזרע פרחים נאים לייפות את ביתו, אפילו שא"א להשתמש במקום הגידול כתב בספר מנחת יצחק (מלק ו סי' ק"מ) שבזה לא נחשב שאינו מקום דירה. ובאופן שהזורעים צמחו מאליהם ולא זרעם בכוונה כתב בספר אמרי יושר (מלק ו סי' ק"מ) שג"כ אינם מבטלים את ייעוד המקום, ורק אם זרעם בכוונה מתבטל ע"י ייעוד המקום. ודייק כן מדברי רש"י (ד"ה מרעע) שכתב "ביטל דירתו" משמע שכוונתו על האדם הזורע ולא כתב "כטלו דירתו" שהכוונה ביחס לזרעים. אמנם לענין מים מבואר בגמ' לקמן שאפילו אם נבנסו מאליהן ביטלו את שימוש הדירה. לפי שכשיש הרבה מים בחצר א"א להשתמש במקום זה (עי' בשו"ע (סי' שנ"ם קפקף ס"ו) שמדובר במקרה שהיה עומק המים עשרה טפחים, ובביאור הלכה שם הביא שיטות ראשונים להחמיר אפי' בפחות מי' טפחים). וא"כ הוא הדין כשיש קרנים גבוהים בחצר וא"א להשתמש במקומם כלל, אע"פ שצמחו מאליהם הרי הם מבטלים את ייעוד המקום. ואם יש בשטחם יותר מבית סאתים נאסרת כל החצר בטלטול ואפילו חלקי החצר שלא צמחו בהם קוצים, לפי שהם פרוצים למקום האסור כמבואר בסוגיא זו.

בדברי רש"י בסוגיא מבואר (פוף ד"ה מלמטן) שקרפף פחות מבית סאתיים אע"פ שמותר לטלטל בו יותר מד' אמות, אך אסור להוציא כלים ששבתו בבית מהבית לקרפף, ולא מהני לזה עירוב חצירות. וא"כ לפי"ז אם אדם הזניח את חצירו ועלו בה קוצים ודרדרים באופן שאי אפשר כלל להשתמש במקום הקוצים, אע"פ שאין שטח חצירו יותר מבית סאתיים. אך אם רוב החצר עלו בה קוצים אסור להוציא בשבת מביתו לחצרו, ואפי' אם יקצור את הקוצים אינו מועיל, רק אם פורץ את המחיצה וחתר וגודר לשם דירה (כמבואר בביאור הלכה שהובא לעיל שאפילו במקום פחות מבית סאתיים לא מועיל לקצור את הזורעים צריך לפרוץ ולחזור ולגדור לשם דירה). ודבר זה יכול מאר להיות מצוי בחצירות שבעליהן הזניחו אותן להקופה ממושכת.

כד.

שטחים זרועים בתוך העיר

מבואר בסוגיא שאם יש שטח גדול מבית סאתים שאין אפשרות כלל להשתמש בו בטלטול כדין מקום שלא הוקף לשם דירה, וכשיש שטח כזה בתוך מקום שהוקף לדירה ואין מחיצה שחוצצת בין אותו שטח שנזרע ובין השטח הנותר, הרי כל המקום נאסר בטלטול לפי שכל המקום פרוץ לשטח האסור בטלטול וקי"ל שמקום הפרוץ במילואו למקום האסור לו נאסר הכל בטלטול, ורק אם מקיף את השטח האסור בהיקף נפרד והשטח המותר אינו פרוץ לשטח האסור אז אינו נאסר, ומבואר כל זה בשו"ע (סי' שנ"ם שפיף ס' ומשנ"ב ס"ק ע"ג).

פניני הלכה

מאה על חמישים אמה, והקשו תוס' (ד"ה אמה) מדוע לא למדו חז"ל מהר הבית ומעזרת נשים ועזרת ישראל שהיה שיעורם גדול מבית סאתיים, ותירצו התוס' שני תירוצים: א. כל דיני שבת למדים מהמשכן ולא מהמקדש ולכן גם לענין שיעור בית סאתים למדו מהמשכן. ב. העזרות שהיו במקדש נחשבות מוקפות לדירה לפי שהשומרים היו ישנים שם בלילה.

מדברי תוס' אלו ניתן להוכיח שבית כנסת לא נחשב מצר עצמו מוקף לדירה ומה שלומדים ומתפללים שם לא עושה אותו משום כך מקום שהוקף לצורך דירה, דהרי מבואר בתוס' שבית המקדש לא נחשב מוקף לדירה, ואפשר ללמוד מהמקדש את השיעור של מקום שלא הקיפוהו לשם דירה, וכן דייק הערוך השולחן (סי' שנ"ם סעיף ו').

וא"כ לפי"ז בית כנסת הנמצא מחוץ לתיקון העירוב כגון אם בנאוהו מחוץ לעיר ותיקון העירוב אינו מקיף את בית הכנסת, אם שטחו יהיה גדול מבית סאתים יהיה אסור לטלטל בו יותר מד' אמות, אך בית כנסת הנמצא בתוך העיר ומחיצות המקיפות את העיר מקיפות גם את בית הכנסת, בוודאי נחשב מוקף לדירה לפי שפתוח למקום שהוקף לדירה (כמבואר כל זה בחו"א (סי' ס"ק י"ז)). ורק באופן שתיקון העירוב נפסל או שבית הכנסת חוץ לעיר שייך הנידון הנ"ל.

ובאמת הפרי מגדים (שפ"ד אפנים סי' שנ"ם ס"ק י') נקט בפשיטות שבית הכנסת לא נחשב מוקף לדירה, ואם הוא נמצא מחוץ לעיר וגדול מבית סאתים אין לטלטל בו.

אמנם דבר זה אינו מצוי, ושמעתי שבכל ארץ ישראל אין בית מדרש ששטחו גדול מבית סאתיים חוץ מהכותל המערבי, אך הכותל מוקף ע"י חומת העיר שנעשתה לשם דירה, וגם בפרצה של שער יפו יש תיקון צורת הפתח. (ושמעתי שבית המדרש דחסידי באבוב בארה"ב שטחו גדול מבית סאתיים). וא"כ הנידון אינו מצוי (רק באופן שאורך בית הכנסת יותר מפי שנים ברחבו יוכל להיות נפק"מ בזה. ע"ר לקמן בפנימי הלכה דף כה:)

אך החזו"א (סי' ק"י ס"ק כ' ד"ה והנה) נקט בתוך דבריו בפשיטות שבית הכנסת נחשב מוקף לדירה, וז"ל שם "וכן בית הכנסת מיקרי מוקף לדירה לענין טלטול", וצ"ע מהיכן פשוט להחזו"א שישמוש בית הכנסת נחשב שימוש דירה.

כג:

תוקף לדירה ונפסל לשימוש

קרפף שהוא יותר מבית סאתים שהוקף לדירה נזרע רובו הרי הוא בגינה ואסור. מבואר ברברי הגמ' שאיסור טלטול במקום ששטחו גדול מבית סאתים נאמר גם באופן שהמקום הוקף לדירה ואח"כ נעשה בו דבר שמפקיעו מלשמש כמקום דירה. ולכן אם נזרע רוב המקום, כיון ששטח זרוע אינו יכול לשמש לדיור אדם נהפך המקום להיות כמו קרפף שלא הוקף לדירה, ומעתה אסור לטלטל בו יותר מד' אמות. כמו כן מבואר בגמ' לקמן שאם חדרו לחצר מים שאינם ראויים לשתיה (וכן אינם ראויים לכביסה, כמבואר במשנ"ב ע"ם הראשונים) וכבר א"א להשתמש במקום לתשמישי דירה, נאסר המקום בטלטול כדין מקום שלא הוקף לדירה.

ל. **ברמב"ם** (פס ס"ה): מקום שהוקף שלח לפס דירה אם פרץ בו פרצה יתר על עשר אמות ונגדר עשרה טפחים[קיט] ונגדר בה לפס דירה[קכ] על עשר אמות נוספות לטלטל בכולו, ואפילו פרץ אמה ונגדה לפס דירה ופרץ אמה ונגדה לפס דירה על שהשלימה ליתר מעשר אמות לטלטל בכולו אף על פי שיש בו כמה מילין.

ובשו"ע (פס ע"ב): ואם היה מקום שלח לפס דירה וחזקה להקיפו ולהיכר ל"ש לפרוץ כולו, שלח יפרוץ בו[קכא] פרצה יותר מעשרה ומגדר בית פתוח בו שלח היקף, ויתבונן וינדור הפרצה כולה[קכב] לו אמה היתירה על עשר אמות, והעשר אמות פתח הן, והרי הוא פתוח ולכבוף הוקף. ואם פרץ אמה וגדרה, ואמר ופרץ אמה אחר שנגדר, ואמר ועשה כן עד שהשלימו לעשרה, מותר, וכמו הרמ"ע, ואם קשה עליו לפרוץ הכותל ר"ל ליכול להניח עפר אצל הכותל ואמר לדירה עד שימעטנו הכותל מעשר ורוחב העפר רחב מרחבנא[קכג] כאורך עשר אמות[קכד] בארוך הכותל, ואם אין בגובה העפר עשר ט"ב הוי כאילו פרץ אם הכותל שלח נשאר אם גבוה עשר למעלה מן העפר דהוי כקרקעית הקרפף, ואף אם אחר ועקרו משם אמ"כ העפר, והוחל ונטלו אם שנה אחת.

ויש מוקלקים לעפר לו הוי בטול אף ל"כ אין עתיד למנותו לעולם[קכה].

לא. **ברמב"ם** (כלים פי"ו ה"ג): כמה שיעור השבר שישבר בכלי עץ או בכלי עפר ויהיה שהוא כל כלי בעלי נפש שיעורו כרמונים בינוניים כילד משיקבל כלי בינוניים רמון שהוא, והרמון שאמרו בינוני לא גדול ולא קטן לפי דעת הרואה, ויהיו בכלי שלשה רמונים מחוזים זה בזה. ניקב הכלי ברמונים זה ורמון זה וחזר וניקב ברמונים זה ופתחו על שהשלימו לרמונין רמון אף ע"פ שהוא פתוח טהור שהרי עשאו לו פנים חדשות, והשיג הכלי"ד ויהיו בכלי ג' רמונים, ל"א אין מדברין אלו להצטרם ולשון המשנה הרמונים שאמרו ג' ממחין זה בזה וגמלין לי פי' שיעור מוצע רמון ליעבד לפילו בכלי שממחיק בתרנגו ג' רמונים זה בגלד זה מע"פ שרוכו קיים שלח נפתח שלח שיעור הל' טהור וכ"ש אם לא היה ממחיק שלח שהרי נקרעו ממנה פי' אחר הרמונים שמעטרים בהם לא נמין הגדולים והבינוים שיגלח אחד אחד ניתוח שלהם שלח נאותו מין שיגלח ג' בעוקץ אחד והם ממין הבינוני ואותן הג' עצמן אין משפרין לו בגודל שבהם ולא בקטן שבהם שלח כבינוני ומקפיד זה הפירוש מה שאמרו בתוספ' כפרק ר"י בן נורי אומר לא החזכו רמוני גדן שלח לשער בהן את הכלים למדנו שיש להם ענין בפי זה משערין וזה עיקר עוד יש לפרש בתחלת ג' לחתוך זה בזה והרי יוצאין מעדן אין נוקב שלח שיעור מוצע רמון אחד וחלק לבינוני שלשה לחתוך זה בזה כדי שהכוכב מוצע ואילו היה אחד לא היה יוצא מע"פ כן טהור הכלי וכ"ש אם היה יחיד ויוצא ונקע לשיה זה הפירוש דברי רשב"ג שהם כסתום והם זה הענין ואולי זהו פירוש זה המתבר[קכו]:

[נו] **ראה** ברש"ש (ל"ה פ"ק) שדייק מלשון הרמב"ם שאי"צ לפרוץ עד היסוד אלא רק למעט מגובה עשרה וכך דייק השיעה"צ (שם ס"ק כב) לפירוש המאסר מרדכי (פ"ט). וצ"ע סה"ס ב"ם לקמן (ס"ט) שכתב יהודי אין שם נראה אלא היא' דמשמע דבעינן שכל גובה עשרה יהיו מוקפים לדירה. אמנם החורש היים לקמן (שם ל"ה מלמ"י) למד כדברי הרמב"ם דבעינן שיפרוץ המחיצה בכל הגובה ד' ע"ש. תע"ש בלקוט ביאורים. [נז] עיין בפגיד משנה שלמד כרמב"ם שאי"צ שיבנה בו בית לדירה, אלא די במה שמחכרין שהגדר יהיה לשם דירה, דלא כרש"י (ל"ה קרפף) עיין ע"ז בילקוט ביאורים. [נח] **פסק** השפו"ב (שם ס"ק מא) ראי"צ לפרוץ כל גובה הכותל עד למטה, אלא סגי במה שלא נשאר בגובה הכותל עשרה. [נט] **כתב** המשנ"ב (שם ס"ק נה) דסגי אם יעשה צורת הפתח דשוב אינו פרוצה. [סא] **צ"ל** דאם ארובה הנשוים משום שבפתח מארבעה אינו ראוי לעפור עליו (תשי"ט). [סב] **צ"ל** בארוך ריחב מעשר שאז אינו נחשב פתח אלא פרוצה (תשי"ט). [סג] **ראה** במשנ"ב (שם ס"ק נז) שהביא דהגר"א חלק על עיקר דין זה ועי"ש בביאור הלכה (ל"ה ואם). [סד] עיין ע"ז לעיל (ב:

[סה] עיין בילקוט ביאורים מ"ש לא הרי פנים חדשות גם לגבי טומאת מגע מדרס. [סו] **ראה** בלחם משנה דהקשה שהרי בגמ' הקשו ע"ז פשיטא ואמרו לא צריכא דאית ביה דרי וכו' ותימה שהרמב"ם לא הזכיר זאת כלל. אלא פתח שיובן דאיירי אף דאינו בי דרי. [סו] היינו בשורש דפתח רחבה לא הוקבה לדירה שאין דרכן להשתמש שם תמשישי הבית (תשי"ט). [סח] סי' שנה ס"א. [סט] עיין ע"ז לקמן (ע"ב). [ע] היינו בשיטת רש"י החזיק לחשפישתא היינו שראויין לשתיה ולא כהרשב"א בשבועות הקודש (שפר ג סי' : קמה). ועיין במשנ"ב (ס"ק ע"ט) שהביא דיש מקילין אף בראויין לבהמה וכתב בשעה"צ (ס"ק פ"ט) נראה שיש להקל כהרשב"א ונסיעתו דהא הרי רק ספיקא דרבנן. [עא] עיין בביאור הלכה (ל"ה ואם) שהביא מכמה ראשונים ששברו דאף בעומקן אחות מעשרה, דינם כזורעים. לכן כתב שראוי להחמיר בפקום הדחק. וכתב עוד דס"ל בפתים משלושה ס"ע מודו דאינו אסור דהוי כארעא סמיכתא. וכ"כ השפת אמת. אמנם עיין בחוו"א (שי' פ"ק ד') שדחה זאת.

לב. **ברמב"ם** (שם פ"ו ה"ג): וכן מגדל שהוא טמא מדרס ונפקקה אחת מאויר ותיקנה טמא מדרס, ונפקקה שנייה ותיקנה הרי הוא טהור מן המדרס, שהרי נעשו לו חוזים חדשות מכל טמא מגע מדרס[קכז], לפי הפקיק לתקן את הראשונה על שנפקקה השנייה או שנפקק עקיבו או נטל מוטמו או נחלק לשנים טהור.

לג. **ברמב"ם** (שנת פפ"ו ה"י): כמה שתחורי בתים יתירה על שים קתמים אין מטלטלין בה אלא כארובת חמות, ואפילו היה פתח הבית פתוח לחיכה, ואם פתח הפתח לשם ואחר כך הקיפה הרי זו כמוקפת לדירה ומותר לטלטל בכולה[קכח].

ובשו"ע (שם סי' שנ ס"ק): כמה שתחורי הבתים יתירה על שים קתמים אלא הוקפה לדירה, אין מטלטלין בה אלא כד' אמות[קכט]. ואם פתח לה פתח אביטו ואחר כך הקיפה, אפילו אם יש ביניו כיתה לבית, הוי הקיף לדירה. וכתב הרמ"א יתה שאין אנו מהרין לטלטל בחצירות שתחורי הבתים, משום דבזמן הזה קתמן מוקפין לדירה כמו שנתבאר לעיל[קל] בסי קכ"ו.

לד. **ברמב"ם** (שם ה"ו): נתחלף מים לפילו היו עמוקים הרבה אם היו לתוין לתשמיש הרי הן כטעים ומותר לטלטל בכולו, ואם אינן לתוין לתשמיש אין מטלטלין בו אלא כארבע אמות.

ובשו"ע (שם סי' שנא ס"ק): קרפף יותר מבית קתמים שהוקף לדירה ונכנסו בו מים, אם לתוים לשתייה[קלא] אין מטלטלין הדירה אפילו אם המקום שנתפשטו שם יותר מתתמים, ואפילו הם עמוקים הרבה, ואם אינם לתוים לשתיה דינם כזרעים, והוי שיהא בעומקם עשרה טפחים[קלב].

כה:

לה. **ברמב"ם** (שנת פפ"ו ה"י): נתחלף מים לפילו היו עמוקים הרבה אם היו לתוין לתשמיש הרי הן כטעים ומותר לטלטל בכולו, ואם אינן לתוין לתשמיש אין מטלטלין בו אלא כארבע אמות.

ובשו"ע (פוס"ו סי' שנא ס"ק): קרפף יותר מבית שהוקף לדירה ונכנסו בו מים, אם לתוים לשתייה[קלג] אין מטלטלין הדירה אפילו אם המקום שנתפשטו שם יותר מתתמים, ואפילו הם עמוקים הרבה, ואם אינם לתוים לשתיה דינם כזרעים, והוי שיהא בעומקם עשרה טפחים[קלד].

לו. **ברמב"ם** (שם ה"ו): למבוי הפתוחה למדינה מלד אחד ומלד אחר פתוחה לשניל המגיע לנהר, עושה לה לחי מלד המדינה ויהיה מותר לטלטל בכולה ומתוכה למדינה ומן המדינה לתוכה.

פניני הלכה

לפי זה, אם בתוך עיר המוקפת ע"י צורת הפתח ישנם שטחים שוממים שאינם ראויים כלל לדירה כגון שמלאים בקוצים ודרדרים באופן שאי אפשר כלל להשתמש בשטחים אלו, א"כ אסור לטלטל בכל העיר לפי שכל העיר פרוצה במילואה לאותם מקומות שדינם כברמלית וכל הפרוץ במילואו למקום האסור נאסר אף הוא בטלטול.

בשו"ת דבר שמואל (סי' ל"ט) כתב שבעיר המוקפת חומה אפשר לצרד ולהקל שאין הזורעים מבטלים את הקיף החומה ז"ל שם "שאם אמרו שהזריעה מבטלת דירת הקרפף אין לנו לדון ממנו שגם מקצת קרקע ורוע הלזא מצער הוא לגבי כל העיר לבטל גדל היקף דירתה, ומה גם שעל הרוב כוונת המלך או שרי העיר בבנינה והיקפה רוצים לכתחילה להניח מבפנים לחומה מקום הרוחה חלקה אחת רחבת ידים בלי שום בנין לחיזוק שמירת העיר ולגינותיה לשעת הצורך כמנהג רוב העירות הבצורות וכו'. ובשו"ת חכם צבי (סי' ע"ג) פקפק בהיתירו של הדבר שמואל ומסקנתו שאין לסמוך על דבריו רק במקום הצורך.

דבריהם הובאו בביאור הלכה (סי' שמ"ה סעיף ג') ועי"ש מה שהוסיף לפקפק בדברי הדבר שמואל, וכן החזו"א (סי' פ"ט ס"ק כ"ה) הכריע שזרעים אוסרים את כל הזיקף.

אך גם לפי הדבר שמואל נראה שרק בחומת עיר שדרכם היה להניח שטח פנוי לצורך שמירת העיר ולגינותיה כמבואר בדבריו. אך בצורת הפתח שמקיפה את העיר ואין רגילות להניח באותה עיר מקום לשמירה אולי אין היתרו קיים.

וכן כל מה שהתיר הדבר שמואל הוא רק באופן שבא לטלטל בעיר עצמה. על זה כתב הדבר שמואל שהעיר לא נאסרת מחמת שטח אחד מועט שנזרע.

כה.

לו. **ברמב"ם** (שנת פע"ח ה"ח): היה יתר מבית מחצים ועד למעטו בתלתות היו מיעוט.
ובשו"ע (ס' שנה ס"ג): קרקף יותר מחצים שיעור בו תילתות למעט פירוו, לא הוי מיעוט. (לפיכך יש לתן גוזה עשרה ואיכ מרובעת) והוה הין לקופר בו כור[נב].

לח. **ברמב"ם** (שם): בגה בו עמוד בלר הכותל[נג] בגוה עשרה ורחב עשרה לו יתר הרי זה מיעוט, פחות משלשה אינו מיעוט שכל פחות משלשה כלעדי לתי.
ובשו"ע (שם ס"ה): בגה בו עמוד[נד] ומשמעו בכך, אם הוא רחב ג' טפחים הוי מיעוט.

לט. **ברמב"ם** (שם): וכן אם הרחיק מן הכותל שלשה ועשה מחילה, הרי זה מיעוט[נה], פחות משלשה לא עשה כלום.
ובשו"ע (שם ס"ו): בגה מחילה בתוכך עשרה[נו] לפני מחילה הרחשונה בעשה שתיים כמו שתיים מוקף לגירה על ידי הבייית, אם הרחיקה מהרחשונה שלשה טפחים מומר[נז].

[מ]. **ברמב"ם** (שם ה"יט): עת אם הכותל בעיטו אע"פ שהיו יכול לעמוד בפני עצמו הרי זה מיעוט[נח], הרחיק מן הכל שלשה ועשה מחילה הוערו.

מ. **בשו"ע** (שם ס"ו): עת טיט על מחילות הרחשונות למעט פירוו ותחמצע, אם הטיט עגה שאם תגעל מחילה הרחשונה לפוחה לעמוד בפני עצמה, הוי מיעוט[נט], ואם לאו, לא הוי מיעוט[ס].

מא. **ברמב"ם** (ולשה ומאפה פ"ב ה"ח): היתה מחילה בנכסי הגר וגם זה ועשה מחילה אחרת על גבה לא קנה. ואפילו נגלעה מחילה התחתונה והרי העליונה קיימת, שנעת שנה לא הועיל ונעת שהועיל מלינו לא המעשה.
ובשו"ע (שלא מן סי' רעה סכ"ג): היתה מחילה בנכסי הגר, וגם זה ועשה מחילה אחרת על גבה, לא קנה. ואפילו נגלעה מחילה התחתונה והרי העליונה קיימת, שנעת לא הועיל, ונעת שהועיל, מלינו לא המעשה[סא].

מב. **ברמב"ם** (שנת פע"ח ה"יט): עשה מחילה על שפת החל אינו מועיל שהעושה מחילה על גבי מחילה אינו מועיל, נגלעה מחילה התחתונה והרי העליונה קיימת, הוחיל ונעשית העליונה לשם דירה והרי אין שם נרשת שלא היה[סב] הרי זה הועיל ומומר לעולם בכולה.
ובשו"ע (שלא מן סי' שנת ס"ח): בגה מחילות על הרחשונה להקיפו על ידם לגירה אינו מועיל ואם נגלעו התחתונות[סג] ונשארו העליונות מהניסם ואפילו על ידם אבל על יותר מחחצים ועשה מחילות אחילו על שפתו לגירה מועיל שהרי לר נחויר מחילות שעשה עתה[סד].

מג. **ברמב"ם** (ולשה ומאפה פ"ב ה"ח): המפיין הזרע לתוך התלמים לא קנה, שנעת שהשלין הזרע לא השכים לגוס ונעת שגמח והשכים שנת הרא מחלו הוא ואינו קונה.
ובשו"ע (שלא מן סי' רעה סכ"ג): המפיין הזרע לתוך התלמים, לא קנה, שנעת שהשלין הזרע לא השכים לגוס ונעת שגמח והשכים שנת הרא מחלו הוא ואינו קונה.

מד. **ברמב"ם** (שנת פע"ח ה"יט): מחילה העומדת מחלית הרי זו כשהה, ומחילה העשוים כשהה הרי זו מחילה, ואם עשיים כשגגה מותר לטלטל בה בתוחה שנת, והוא שתעשה שלא לדעת המטלטל, אבל אם מתכוין חדם לו המחילה שתעשה כשהה כדי לטלטל בה אע"פ שתעשה בוחה העושה כשגגה אסור לטלטל בה בתוחה שנת[סה], וכן אם נעשית כמוך אף על פי שלא מתכוין זה לטלטל בה הרי זה אסור לטלטל בה.
ובשו"ע (שלא מן סי' שנת ס"ח): בגה מחילות על הרחשונה להקיפו על ידם לגירה, אינו מועיל, ואם נגלעו התחתונות ונשארו העליונות מהניסם, יתר על ידם. אבל על יותר מחחצים ועשה מחילות, אחר על שפתו, לגירה, מועיל שהרי לר נחויר מחילות שעשה עתה.

מה. **ברמב"ם** (שם ס"ו): מקום שהוקף שלא לשם לגירה שים בו בית שלש טפחים וקירו בו בית שלש טפחים קירויו מחילו שפי מקרה יוכל ומומס[סו].
ובשו"ע (שם ס"ו): קרקף בית שלש טפחים וקירה ממנו בית שלש, מומר, אפילו אם הקירוי משופע[סז].

מו. **ברמב"ם** (שם ס"ו הל"ב): מכמדיר בנקבה מומר לנולל נכולה ואע"פ שהיא שלש טפחים ומקבה, שאין נולין בשלו פי מקרה יוכל ומומס לוח לבינים, והורך מהר"ל לתוכה פטור כוורך לתרי קטום שים לו קורה[סח].

כה:

מז. **ברמב"ם** (שנת פע"ח ה"ח): מקום שהוקף שלש לשם לגירה שים בו בית שלש טפחים וקירו בו בית שלש טפחים קירויו מחילו שפי מקרה יוכל ומומס, נפרץ נמלוחו למחר ונפלה מחר כנגדו, מחר מותרת כשהיתה והקרפף מחור כשהיה, שלין חוור המחר מחילו[סט]. והשיג הרמב"ד מקום שהוקף שלש לשם לגירה וכו' עד נפרץ נמלוחו למחר מחר שכנגדו מותרת כשהיתה והקרפף מחור כשהיה. ק"ו שיש מופס דרך הנפרץ (שיטתן כה:) שלש נפלו קרפף בית שלשים שנפרץ נמלוחו למחר הקרפף מחור מפני שחוור מחילות (מחילו) [מייתרו] והמחר מותרת כשהיתה.

[נב] כשיעור הרשב"א והריטב"א והיינו משום דגם כור הוא מתמשיש הקרפף, דלא כמו שכתב התוס' לעיל (ב: ד"ה בית). עיין בביאור הלכה (ס"ב ס"ה). [נג] ראה במאמר מרדכי וכן בשעה"צ (שם ס"ק סה) שהביאו מהב"י ודייק מלשון הרמב"ם שדוקא בצד הכותל הוי מיעוט אבל באמצע לא הוי מיעוט, ולא כרש"י (ס"ה שם) שכתב ואפילו באמצע. [נד] שם המשנ"ב (ס"ק סה) דהיינו בין באמצע יבין סמוך לבחלי הקרפף. ועיין שם בשעה"צ (ס"ק סד) דהיינו כרש"י והדמב"ם בעבודה הקדוש (פ"ג מ"י קצב). ולא כהרמב"ם. ולדינא יש להקל כוותיהו דרבים ניהו. [נה] כתב המגיד משנה שהרמב"ם נרס בגמ' הרי מיעוט ולא גרס הועיל, ופסק הרמב"ם כלי"ק בגמ' דסחוה מג' לכרי"ם לא הרי מיעוט, עיין בלקים ביאורים. [נו] צ"ל ביותר מעשר וסירי שנוכהה גם עשרה (שבת פ"ק סה:) [נז] אבל בפחות מג' לא מהני דהרי כמו שפ"ק על הכותל הישן, והיינו דוקא אם לא נהמעט הקרפף משיעור כ"ם, אבל אם נחסנט מהני. ועיין בשעה"צ (ס"ק נ) דהיינו לא כהרמב"ם. [נח] עיין במגיד משנה מה שחילק בין הרחיק מן הכותל בפחות מג' לא הוי מיעוט לבין מה בניס יכן עיין ככסף משנה. ופסק הרמב"ם כרבה בכל הני דיניס. [נט] כתב השמ"ב (ס"ק נו) דאפילו לא מח אלא באחד מכחלי הקרפף ואפילו במקצחו שני וס"מ בעינן בגובה עשרה ורחב שלשה. והגאון יעקב נחפק אם בעינן ד' טפחים כשיעור מחיצה ע"ש בביאור הלכה (ס"ה ס"ו) ועיין בלקים ביאורים. [ס] עיין בביאור הגר"א דהשו"ע פסק כלישנא דרב שימי וכרבא בכל ג' הדינים, וכתב המשנ"ב (ס"ק יח) דיש חילקים שאם יכולה לעמוד עם הכותל הרי מיניס ויש להקל בעת הצורך. ועי"ש בשעה"צ (ס"ק נו). [סא] וכתב המג"א דלא יסי לקרפף שלא הוקף לדירה שבבואר (ס"ה ס' שם ס"ק) דמשמי. דשאני סחיק בנכסי הגר דבעינן שתהא הגאה הקרקע על ידי ניכרת וידועה. [סב] מבאן דייק התורח חיים דבעינן פוקף לדירה בכל העובה עשרה וכן דייק השפה"צ (ס"ק מז). [סג] שם המשנ"ב (ס"ק נו) דדי שנתבנו הכותל עד שלא נשאר בה עשרה טפחים נוכה, דלא כשיטת הרמב"ם. [סד] כתב המשנ"ב (ס"ק סו) דלא בעינן שיעשה כמה מחיצות, אלא כיון שבנה מחיצה אחת לשם דירה מבי עיי"ש. [סה] עיין ע"ז לעיל (ב:). [סו] עיין במגיד משנה מה שביאר ברמב"ם דלא כהרשב"א. [סז] ראה בבגיד משנה שביאר דעת הרמב"ם דבל מקום שיש לו ג' מחיצות מדאוריתא, אינו רשות היחיד גמור כיון שאין לו לחי, ועי"ש כתב הדאב"ד דזה שיבוש [סח] דאפשרין פי חקרה יורד ושותם, אף דלקמן (פ' שבל פ"ג) פסק השו"ע דאם התקרה בשיפוע לא אמרינן פי חקרה יורד ושותם, שאני הכא כיון דמן התורה הרי רשות היחיד גמור אלא שרבנן גזרו בקרפף יותר מבי"ם, הלכך הקלו שיורד ושותם אף שהתקרה בשיפוע, משא"כ התם דיפרץ המחיצה לא אמרינן פי חקרה יורד ושותם (תוספות ד"ה ובית ד"ה לב). [סט] כתב הסגיד משנה שהרמב"ם נרס ונפרצה תצ' בגדו חצר סותרת וקרפף אסור. ומיירי בקרפף יותר מבי"ם. וכא להדיוגנו שהחצר מותרת כשהיתה ואינה השוכחה כנפרצה לפקום האסור ע"ש. ועיין בכפף משנה, ובן בגאון יעקב בקרח אורח.

פניני הלכה

כה.

תקנת היתר לקרפף גדול

קרפף יותר מבית סאתיים שאסור בטלטול ורוצה לתקנו להתירו בטלטול. מבואר בסוגיין במה עצות להתירו. אם עיי שממעטו משיעור בית סאתיים או שבונה בו מחיצה חדשה לשם דירה.

והרמ"א (סי' שס"ו סעיף כ) הביא עצה נוספת בשם תרומת הדשן. שיניח עפר בשני צידי הכותל עד שהכותל יהיה פחות מעשרה טפחים ורוחב צבור העפר יהיה לפחות ארבעה טפחים כדי שיהיה נח להתעבד ולעמוד עליו. ואם עושה בן באורך יותר מעשר אמות נחשב כל המקום פרוץ. מפני שבמקום העפר נחשב שאין מחיצה לפי שהעפר הרי הוא כקרקע הקרפף (באופן שאין בגובה העפר עשרה טפחים) וגובה הכותל נתמעט מעשרה טפחים וא"כ מקום זה פרוץ. ובשיחזור ויעול את העפר לשם דירה נחשב שבונה כאן מחיצה לשם דירה דע"י נטילת העפר נעשית המחיצה.

אך בביאור הגר"א שם נחלק על דבריו וסובר שאין זו הקנה. לפי שהעפר אינו נחשב כקרקע הקרפף כיון שהוא גבוה שלושה טפחים ואינו מקום למדרס רגלי בני אדם, וא"כ הרי הוא יכול להצטרף לכותל וביחר יש בהם גובה עשרה טפחים ואם כן נמצא שגם בומן שהעפר מונח בצידי הכותל נחשב שיש מחיצה לקרפף. (ועי' בביאור הלכה מה שביאר את מחלוקת התרוייד והגר"א באריכות).

כה.

תקנת היתר לקרפף גדול

קרפף יותר מבית סאתיים שאסור בטלטול ורוצה לתקנו להתירו בטלטול. מבואר בסוגיין במה עצות להתירו. אם עיי שממעטו משיעור בית סאתיים או שבונה בו מחיצה חדשה לשם דירה.

והרמ"א (סי' שס"ו סעיף כ) הביא עצה נוספת בשם תרומת הדשן. שיניח עפר בשני צידי הכותל עד שהכותל יהיה פחות מעשרה טפחים ורוחב צבור העפר יהיה לפחות ארבעה טפחים כדי שיהיה נח להתעבד ולעמוד עליו. ואם עושה בן באורך יותר מעשר אמות נחשב כל המקום פרוץ. מפני שבמקום העפר נחשב שאין מחיצה לפי שהעפר הרי הוא כקרקע הקרפף (באופן שאין בגובה העפר עשרה טפחים) וגובה הכותל נתמעט מעשרה טפחים וא"כ מקום זה פרוץ. ובשיחזור ויעול את העפר לשם דירה נחשב שבונה כאן מחיצה לשם דירה דע"י נטילת העפר נעשית המחיצה.

אך בביאור הגר"א שם נחלק על דבריו וסובר שאין זו הקנה. לפי שהעפר אינו נחשב כקרקע הקרפף כיון שהוא גבוה שלושה טפחים ואינו מקום למדרס רגלי בני אדם, וא"כ הרי הוא יכול להצטרף לכותל וביחר יש בהם גובה עשרה טפחים ואם כן נמצא שגם בומן שהעפר מונח בצידי הכותל נחשב שיש מחיצה לקרפף. (ועי' בביאור הלכה מה שביאר את מחלוקת התרוייד והגר"א באריכות).

ובשו"ע (או"ח סי' שנח ס"ק יג): קרפף בית פתוח מלמעלה, ואחר שנפרצה נמילואה זה לזה, הקרפף מותר[יב] מפני שמקום הפתיחה מיתלו עד שאחר מיני שמוכות אם היו יותר מבית פתוחים דינו ככרמלית שהרי המחיצות שלו נפלו רק כדי לשמור את המכוונה אך יש לומר שכיון שיש בו מקצה מחיצות הרבה[יג].

מה. **בשו"ע** (שם סי"ב): קרפף יותר מבית פתוח שלו הוקף לדירה, ופתח בי פתח ונעשה מחיצה לפניו יותר מעשרה, והוסר ע"י מחיצה זו שעל ידה נעלה מחיצה רחשונה שלו היתה לשם דירה, ומ"ב נפלה מחיצה מחרונה, מחר למיסורו.

כו.

מט. **ברמב"ם** (שבת פכ"ו ה"ח): עיר שהוקפה ולבסוף יבשה מודדין לה מיבשתה. יבשה ולבסוף הוקפה מודדין לה ממוזמוזים. וכך הוא לשון הגו"ע (סי' שנח ס"ק).

ובתב המג"א (ס"ק נא): שלש יש במזוזה בית לדירה והיל כתוך ע' אמה ומיריים ליזיזה בתי העיר מלטרפם עמה.

נ. **ברמב"ם** (שבת פכ"ו ה"ט): כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד בכוח מניה אינה מחיצה. וכל מחיצה שאינה עשויה לעמת אינה מחיצה[יד]. וכל מחיצה שאינה עשויה אלא לעיטות בלבד אינה מחיצה. והלחמ"ד כתב וכל מחיצה שאינה עשויה לעמת אינה מחיצה, כ"ל העשויה לעמת.

ובשו"ע (סי' שסב ס"ב): כל מחיצה שלא נעשית לדור כתוכה אלא לניעות לו לשמור מה שיתנו בתוכה וכיו' היל מחיצה לעולמ מה שבתוכה[טו] אבל אינה מחיצה לעשות מה שבתוכה מוקף לדירה אם היל יותר מבית אחתים. וכתב הביאור הלכה (ד"ה לו לשמור) שלכאורה מהמור שמחתן על מנוחה לו אחר מיני שמוכות אם היו יותר מבית אחתים דינו ככרמלית שהרי המחיצות שלו נפלו רק כדי לשמור את המכוונה אך יש לומר שכיון שיש בו מקצה אין זה קרפף[טז].

כו:

נא. **ברמב"ם** (פיהמ"ש פ"ב ה"ו): ניעול לתן זה שלא יניח תבות מלו בלב הרי אלו מותרין להוליכם ומהכנים מבתיהן לחצר ומחצר לבתיהן אבל לביתו אסור ניעול להם רשות ביתו וכרשות חברו הרי כולם מותרים הן מותרים מפני שביטלו והרי ניעול להן רשות ביתו ומלרי וגם היל מותר מפני שלא נאסר לו לרשות והרי היל כמותם מלעם והמותם אינו חיוסר.

ובשו"ע (סי' שפ ס"ב): אמר מבני החצר שיכנסו ולא יניח עם החתרים לוסר עליהם, מה מקנסים יבטל להם רשותו שיאמר רשותי מבוטלת לכם וכו' ואם לר עם ד' או ה' ניין לבטל לכל אחד ואחד שיאמר רשותי מבוטלת לך ולך וי"ל שדי שיאמר רשותי מבוטלת לכולכם[יז]. [וכתב המג"א (ס"ק יא)] שדווקא כשאומר בלשון כלום ואומר כן). אם ביטל רשותו אחם לא ביטל אלא רשות שיש לו בחצר הילך הם מותרים להוליכ מבחוסם לחצר וגם היל שהוא חוזר בעלמו אבל אחרין להוליכ מבינו לחצר

[צ] **כתב** הסמ"ג (עשין נז) בשם האחרונים דאם גם החצר נפרץ במלואו הוא גם אסיר אלא מיירי שהחצר רחב מהקרפף ריש לו גיסין שהצדדים ע"י החצר מותר. ומיירי גם שאין פירצה יותר מעשרה. [צא] **כתב** בפשוט (ס"ק נז) דמיירי שכתלי הקרפף נבנסין בתוך חלל החצר מבפנים, או שהני כתלי החצר שבצד זה ובצד זה יתרים על רוחב הקרפף ד"א עיי"ש. ועיין בהגרא"א (סי' שפ ס"ק נו) מה שהקשה ע"ז. עיין ע"ז בילקוט ביאורים. [צב] **כתב** המגיד משנה שכך היתה נירסת הרמב"ם בכאן. והכוונה שאינה עשויה לרניח שם דבר אי לנוח שם. עוד כתב הש"ך שהרמב"ם סובר שסחיצות אלו לאו מידי הוא ואינם פתיחות אה הכלטול אפילו בפחות מבית אחיים וכיון שאינם עשויות לתועלת דירה סופן ליכטל. [צג] והריעו שהשרע"ש פסק כהרא"ש [הובא בביאור]. ולא כהרמב"ם הסובר דאין זה נחשב כלל למחיצה. [צד] **וראה** עוד שם שהאריך בדבר, ועיין עוד בהגרא"א (סי' שפ ס"ק יט). [צה] **וכתב** הש"ך (ס"ק יח) שהאליה רבה מפיק שכך היתה גירסת

פניני הלכה

כה:

ברברי התום' להלכה

שנינו בגמרא קרפף במלואו לחצר החצר מותרת והקרפף אסור. כתבו

התום' (ד"ה קרפף) שעל כרחך פתח הקרפף לחצר לא היה יותר מעשר. שאילו היה יותר מעשר מדוע החצר מותרת. והקשו התום' שבגמ' משמע שהקרפף היה בשיעור בית סאתים ובכל איסורו הוא משום שביחד עם שטח המחיצות הוא יותר מבית סאתים. ותשה הלא אם פחתו אינו יותר מעשר ורחבו גם אינו יותר מעשר שהרי רוחב הרביעית היתה פרוצה לגמרי, ובעל כרחך שארכו רב יש בו בית סאתים, והדין הוא שקרפף שארכו יותר מפי שניים מרחבו הוא ככרמלית (לעיל פג:) וא"כ הקרפף אסור אף בלא שנדון שיש בו יותר מבית סאתיים ע"י שטח המחיצות. ומדוע הגמ' אומרת שכל איסורו הוא רק משום שביחד יש בו יותר מבית סאתים. וכתבו בתירוץ השני שמדובר שבלא שטח המחיצות היה קצת פחות מבית סאתים, וכל הדין שארכו יותר מפי שנים ברחבו נחשב ברמלית הוא רק בשיש בדיוק בית סאתים.

וכתבו האחרונים שמשמע שבתירוץ הראשון סוברים התום' שהאיסור של ארכו יותר מפי שניים ברחבו הוא בפחות מבית סאתים, ולהלכה נחלקו האחרונים אם יש להחמיר בגינה שארכה יותר מפי שניים ברוחבה להחשיבה ככרמלית בתירוץ קמא בתום', המשנ"ב (סי' שמ"ה סק"ק) כתב בשם האחרונים להקל, והחזו"א (סי' ל"ו) כתבו להחמיר.

טו) והנפש חיה (סי' ל"ו) כתבו להחמיר.

לפי זה יש לאסור לטלטל בגינות הזרועות שבעיר וארכן פי שניים ברחבן, ואף כשהעיר מתוקנת במחיצות כל מקום שיש בו שטח זרוע אין מועילות המחיצות משום שנחשב הוא בקרפף. אכן זה דווקא אם הגינה מוקפת במחיצה כדין. אבל אם אינה מוקפת במחיצה בטלה היא לעיר ואינה נחשבת בקרפף כמבואר בגמ' לעיל (שם).

שמקום זרוע פחות מבית סאתיים אם הוא מיעוט החצר בטל הוא לחצר (שיעור שאם אין הגינה מוקפת מחיצות לא איכפת לן שארכה יתר מפי שנים ברוחבה שאין אנו דנים על הגינה בפני עצמה אלא על העיר כולה. אך בנפש חיה מבואר שדנים על הגינה בפני עצמה אף בשאינה מוקפת מחיצות וצ"ע). ואם יש במחיצות הגינה פירצה ד' טפחים ומבחי העיר פרוצים לגינה בצד אורכם בשיעור ד' טפחים, לדעת הבית מאיר (שהביא כמילור הלבוש סי' שפ"ט ס"ב ד"ה נרך) שפירצת ד"ט בכותלי אורך המבוי אוסרת את המבוי אף כאן נאסר המבוי שהרי פרוץ הוא לכרמלית, שהגינה נחשבת לברמלית ניין שארכה יותר מפי שניים מרוחבה, ואף שאמרנו שבאין הגינה מוקפת במחיצות בטלה היא לעיר ואינה נחשבת כקרפף. אך באופן זה שיש במחיצות הגינה פירצה רק ד' טפחים חשובה הגינה כמוקפת במחיצות.

שטח שגודלים בו קוצים וכיו"ב יתכן שדינו בגינה זרועה.

כו.

אם נדר כתומה

שנינו בברייתא שמודידת תחום שבת פעמים יש למחרה מחומת העיר ופעמים מהבית שבקצה העיר. דהיינו אם בנו את החומה לאחר שהעיר היתה מיושבת בכתים אזי מודדים מהחומה, לפי שבאופן זה החומה הוקפה לשם דירה, אבל אם בנו את החומה קודם בניית בתי העיר אין למדוד מהחומה לפי שלא הוקפה לדירה. האחרונים נחלקו האם הדין שמודדין מהחומה הוא דווקא בחומה המגינה על העיר אבל בסתם גדר לא (שו"ת חת"ס סי' קי ס"ק ד"ה ומ"ש), או שכל גדר שהקיפו בו את העיר לאחר שנתיישבה מכיון שהוא נחשב היקף לדירה דינו כחומה שמודדין ממנו את התחום (שו"ת נפש חיה (סי' לו) וראה בהשג"א (קף פא.) שמודדין מרוקף נבחה ד' טפחים ומיכח דאין זה תלוי בדין מחיצה. מאידך יעויין ברש"בא (קף סו) שכתב דמה שכותלי הבתים יסיעו להקף החומה). בשו"ת נפש חיה (סי' לו) כתב שאף באופן שבנו חומה לאחר שנתיישבה העיר אם בשטח שבין הבתים לחומה זרעו זרעים אין למדוד מהחומה לפי שזרעים מבטלי דירה (עיחמין נג:) ודינו כמקום שלא הוקף לדירה.

ומעשה בב' עיירות סמוכות שהתפרש בין הבתים שבקצה כל עיירה היה יותר מקמ"א ושלישי, שבאופן זה הם נחשבים כב' עיירות (מלקמן כ:) ואם כלה התחום של עיירה אחת באמצע העיירה השניה אסור לילך חוץ מהבתים. והגדרות של ב' העיירות היו סמוכים זה לזה. אך השטח שבין הבתים לגדרות היה שדה קרעים, ודנו האם אפשר למדוד מהגדר ולהחשיבם כעיירה אחת או שהקוצים כורעים ונמבטלים הם שם ימוקף לדירה כמו שכתב בנפש חיה, וגם דנו האם הגדר נחשב כחומה.

כו:

אם מחסן בקרפף

בסוגייתנו אמרו מחיצה העשויה לנחת לא שמה מחיצה. ופירש"י שלא לדור שם אלא לשמור מה שיניחו שם. ובשו"ע (סי' שסב ס"ב) כתב שדין זה הוא דווקא בשטח שיותר מבית סאתים, שכיון שהמחיצה נעשתה רק כדי לשמור את החפצים שבתוכה אין זה נחשב מוקף לדירה, ושטח שגודלו יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה דינו כברמלית שאסור לטלטל בו (מקור דברי השו"ע הוא מהרא"ש (סי' ו)). וביאר החזו"א (סי' שם סק"ד) שאין נפקא מינה במטרת המחיצה אלא עיקר הכוונה שמקום ששומרים שם סחורה וחפצים הוא אינו מקום דירה והוי קרפף, ולכך אם הוא יותר מבית סאתים דינו ככרמלית. ועפ"ז זה דנו האחרונים במחסן של פירות וכיוצא בו ששטחו יותר מבית סאתים האם נחשב שאינו מוקף לדירה ודינו ככרמלית שאסור לטלטל בו, או שמחסן עדיף מכל קרפף משום שיש עליו תקרה, ומקום מקורה אינו דומה לרשות הרבים ולכך יש לומר שכל מקום מקורה אף שאינו מוקף לדירה לא החמירו חז"ל לתת לו דין כרמלית. החזו"א (סי' שם סק"ו) כתב שקרפף [- מקום שאינו מוקף לדירה] מקורה נחלקו בו הראשונים אם דינו ככרמלית או כרשות היחיד ולכך יש לחוש לשיטות הראשונים שדינו ככרמלית ואין לטלטל במחסן שגודלו יותר מבית סאתים, אבל המשנ"ב (סי' שסב ס"ק סה"ל ד"ה לו) כתב שלהלכה יש להסתפק מה הדין בקרפף מקורה, ועוד יתכן שבנין חשוב אינו נידון בקרפף ולכך יתכן שיש להקל שמחסן אין דינו כקרפף ומותר לטלטל בו. ובאופן שמשתמש

וגם הוא [חסור (מג:ג' סק"ט)].

נב. ברמב"ם (צירופין פ"ב ה"ב): המבטל רשותו סתם, רשות תלוי בטל רשות ביתו לפ ביטל. והמבטל רשותו לבני מלר צריך לבטל לכל אחד ואחד בפירוש ואומר רשותי

שדי שיאמר לכולכם. [צו] כתב המ"מ שפרש"י נראה שאם היו כולן עומדים ואמר רשותי מבוטלה לכולכם די בכך ודברי הרמב"ם צריכים תלמוד.

פניני הלכה

במחסן גם לצורכי ביתו בודאי נחשב מקום המוקף לדירה [והחזו"א שם השיג עליו שאין נחשב שימושי דירה רק אכילה או שינה. אולם החזו"א להלן חור בו וכתב שכל שימושי בית נחשבים מוקף לדירה (עיין נדנניו פ' ג' סק"ל, פ' ק' סק"ב, פ' קיב סקט"ו)]

ומותר לטלטל כו. וכתב החזו"א שאם המחסן פתוח לבית או לחצר בודאי נחשב מוקף לדירה וכל הגידין באופן שהמחסן פתוח לכרמלית וכיוצא בו (ועיין עם טל פנחס נדין ז).

מכוסלת לך ולך [עי].

ובשו"ע (סי' שפ ס"ב): אם ביטל לכם גם רשות ביתו מותרין בין הוא בין הם להוציא לחצר בין מביתו בין מביתיכם.

משנה: הקורה צריכה להיות רחבה טפח כדי שתוכל לקבל אריח שרחבו טפח וחצי ע"י שישים טיט בב' הצדדים [ציור יג: 1], **ולדבנן** צ"ל ג'כ בריאה לקבל אריח. [ומעמידי קורה: **לרבה ב"ר הונא** צריכים להיות בריאים לקבל קורה בלבד. **ולר' חסדא** לקבל קורה ואריח]. וכן פסק רב, אלא שאם רחבה ארבעה ל"צ להיות בריאה. **ולר' יהודה** ל"צ להיות בריאה, אלא אפילו היא של קש או עקומה [ציור יג: 2], או עגולה [ציור יג: 3] [כשיש בהיקפה ג"ט שאז יש ברחבה טפח], אמרינן רואין כאילו היא של מתכת ופשוטה ומרובעת, [וצריכא, דאמרינן רואין אפילו בקש שאינה מינה, ואפילו כשעקומה מחוץ למבוי ולא חיישינן לאימשוכי בתרה].

דף יד

אמר רב ששת הניח קורה ע"ג מבוי ופרס עליה מחצלת [ציור יד: 1] שגבוהה מן הקרקע ג'ט - קורה אין כאן דהא מכוסה היא, ומחיצה אין כאן דהו"ל מחיצה שהגדיים בוקעים בה.

קורה שאינה מגיעה לכותל, וכן ב' קורות אחת יוצאת מכותל זה ואחת יוצאת מכותל זה ואינן נוגעות זו בזו [ציור יד: 2,3], **לדבנן** אמרינן לבוד עד ג'ט, **ולרשב"ג** עד ד'ט.

ב' קורות המתאימות [שהשכיבן זו בצד זו כתאומים - רש"י] שאין בכ"א לקבל אריח: **לת"ק** אם שתיהן מקבלות אריח לרחבו, דהיינו טפח, מהני. **ולרשב"ג** עד שיקבלו אריח לארכו דהיינו ג'ט. היו אחת למעלה ואחת למטה: **ר' יוסי בר' יהודה** או' רואין העליונה כאילו היא למטה ותחתונה כאילו היא למעלה ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מכ' ותחתונה למטה מי"(קיג). והיינו דס"ל כאבוה ר' יהודה בחדא דאמרינן רואין(קיד), ופליג עליה בחדא דהא ר' יהודה מתיר קורה למעלה מכ'.

מתני' ליה רב יהודה לחייא בר רב קמיה דרב, דהקורה צ"ל רחבה כדי לקבל אריח אע"פ שאינה בריאה כדי לקבל אריח. אמר ליה רב: אתנייה רחבה ובריאה(קטו). - אמנם כשרחבה ד' טפחים מודה רב שמהני אף על פי שאינה בריאה.

א"ר זירא היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי [ציור יד: 4], היא בתוך עשרים ועקמומיתה למעלה מעשרים [ציור יד: 5], היא למעלה מעשרה ועקמומיתה למטה מעשרה [ציור יד: 6]. רואין, כל שאילו ינטל עקמומיתה ואין בין זה לזה ג'ט, א"צ להביא קורה אחרת, ואם לאו, צריך להביא קורה אחרת.

כל שיש בהיקפו ג'ט יש בו רחב טפח. וילפי' לה מים שעשה שלמה שרחבו י' אמה והקיפו ל' אמה, ומדדו מבפנים. [דאל"ה האיכא עובי שפתו, ואע"ג שהיה שפתו דק מאוד כפרח שושן, סר"ט הוי משהו(קטז)].

ים שעשה שלמה ג' אמות תחתונות היה מרובע י' על י' אמות, וב' עליונות עגול, והחזיק ו' אלפים סאה בלח שהם ק"ג מקוואות, דהיינו אלפים בת בלח שהם ג' אלפים בת ביבש, דגודשא תילתא(קיז) [-בת היא ג' סאין].

משנה: לחיין שאמרו [היינו שנחלקו בהם ר"א ורבנן, שר"א מצריך ב' לחיין ולרבנן סגי באחד] **לת"ק** גובהן י"ט ורחבן ועוביין כל שהוא. **ולר' יוסי רחבן** ג'ט.

עשה לחי לחצי המבוי [ציור יד: 7], מותר לטלטל בחצי המבוי הפנימי, ולא חיישינן שישתמש בכולו.

עשה לחי גבוה מהקרקע או מופלג מהכותל ג'ט אינו כלום, ואפילו לרשב"ג דס"ל דעד ד'ט אמרינן לבוד, בכה"ג פסול דהו"ל מחיצה שהגדיים בוקעים בה.

לשמואל אין הלכה כר' יוסי לא בלחיין, ולא בהילמי [דהיינו לעשות מי מלח מועטין בשבת שאסר ר' יוסי]. **ולרב הונא בר חיננא** בלחיין הלכה כר"י משום שרבי סבר כוותיה, אע"ג שבהילמי לית הלכתא כוותיה. **ולרב רחומי** רב פסק שאין הלכה כר' יוסי בהילמי ובלחיין, וחזר בו משום שר"י נימוקו עמו. ופסק אביי דפוק חזי מאי עמא דבר, וכבר נהגו בלחי משהו(קיח).

השותה מים לצמאו [לאפוקי חנקתו אומצא] מברך לפניה: **לת"ק** שהכל. ולר"ט בורא נפשות. והלכתא מאי דעמא דבר [-שהכל לפניה, ובורא נפשות לאחריה - רש"י ברכות מה.].

דף טו

לחי העומד מאליו: **אם לא סמכו עליו מאתמול** [שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת], לא הוי לחי. **ואם סמכו עליו מאתמול: לאביי** הוי לחי, דלחי משום מחיצה ומחיצה העשויה מאליה הוי מחיצה. **ולרבא** לא הוי לחי, דלחי משום היכרא ואי לא עבידא בידים לא הוי היכר. [ואין לומר דפליגי רק בשלא סמכו מאתמול, אבל בשסמכו מאתמול לכו"ע הוי לחי, שהרי אצל בר חבו היה לחי העומד מאליו [ציור טו. 1], ונחלקו בו אביי ורבא כל ימיהם].

הר"א דגמ' דלרבא גם מחיצה העומדת מאליה לא הוי מחיצה, נדחית, מהא דאיתא דאם שבת בתל גבוה י"ט, או בנקע עמוק י"ט, ושטחו מד' עד בית סאתים דמהלך כולה וחוצה לה אלפים אמה, והלא תל ונקע עמדו מאליהם מימות עולם(קיט) [אבל מהא דהעושה סוכתו בין האילנות, ואילנות דפנות לה כשירה(קכ). וכן מהא דהיה שם אילן או גדר או חיצת הקנים נידון משום דיומד. וכן מהא דאילן המסיך על הארץ [ציור טו. 2], אם אין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים מטלטלין תחתיו (אם אינו גדול מבית סאתים, דכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה אלא אם אינה גדולה מבית סאתים). ל"ק די"ל שנטעו מתחילה לכך].

אבני גדר היוצאות מן הגדר זו למעלה מזו [ציור טו. 3], אם מובדלות זו מזו **פחות מג"ט** אין צריך לחי אחר. **ג"ט** צריך לחי אחר. - ולדבא צ"ל שבנאן מתחילה לכך. ומקמ"ל דס"א שנעשה כדי לחברו עם כותל אחר.

רב אסר לרב הונא(קכא) לחי העומד מאליו כשלא סמכו עליו מאתמול וכאביי, וזה אחד מי"ל קמ"ם דהלכה כאביי.

משנה: דבר שיש בו רוח חיים: **לת"ק** עושין אותו לחי [ציור טו. 4], ומטמא משום גולל [דהיינו דף על המת - רש"י]. **ולר"מ** אין עושין אותו דופן לסוכה, ולחי למבוי, ופסין לביראות, ואינו מטמא משום גולל. דס"ל דמחיצה העומדת ברוח חיים אינה מחיצה.

לרבנן כותבין על דבר שיש בו רוח חיים ביטי נשים. **ולריה"ג** אין כותבין. [ריה"ג דריש מ'וכתב לה ... ספר' דבעינן לכתוב על דבר שאין בו רוח חיים. ולרבנן ספר אתיא לספירת דברים. ומ'וכתב לה' דרשי רבנן שאינה מתגרשת בכסף (אם הוא נותן לה כסף ואי"ל התגרשי בו - רש"י(קכב)], ולריה"ג נפקא מספר כריתות, ורבנן ילפי מספר כריתות דלא מהני בע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם דאין זה כריתות(קכג). וריה"ג יליף לה מכרת כריתות(קכד). ורבנן כרת כריתות לא דרשי].

משנה: שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה כלי בהמה [ציור טו: 1] מטלטלין בה ובלבד שיהא גדר גבוה י"ט, ולא יהיו פרצות יותר מי' אמות, ולא יהא פרוץ מרובה [אפילו אם הפרצות פחותים מי' אמות].

ופרוץ כעומד(קכה): **לר"פ** מותר. **ולרב הונא בדר"י** אסור. והלכה כר"פ(קכו).

(קיג) ולפ"ד של"א חבוט רמי בפחות מטפח, אמרינן בסוכה [כב.] דתריץ הכי ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מכ' אלא בתוך כ' ותחתונה סמוכה לה כפחות מג"ט - תוד"ה ובלבד. (קיד) **אבל** רבנן פסלי בכה"ג, וכן בקורה שאינה עומדת ברוח, ובקורות המתאימות אפילו בפחות מג', משום דבעו קורה הראויה לקבל אריח ולכן ס"ל לר"א רואין - תוד"ה ובלבד. (קטו) **לרשב"ם** ס"ל לרב דלא פליגי ר"י ורבנן, אלא לכו"ע בעי רחבה ובריאה. ולתוס' רב הפך דברי ר"י ורבנן, דלא כגירסתנו. ולר"ת רב יהודה הפך דברי ר"י ורבנן [ולפי' א' במהרש"א רב יהודה אמר דל"פ ר"י ורבנן, אלא לכו"ע רחבה אע"פ שאינה בריאה]. ורב א"ל כגרסתנו. [ומזה שכאן גרסי' כרב, ולעיל גבי אתניה צריך למעט אפילו כשיש צוה"פ, לא נשנית המשנה כפי שהגיה רב, משמע שהתם אין הלכה כמותו]. ובת"י פי' שלא מדובר במח' ר"י ורבנן אלא אהילכתא, דרב יהודה פסק כרבי יהודה, וא"ל רב דהלכה כרבנן - תוד"ה אתנייה. (קטז) ובתוס' הקשו שאין החשבון מדוקדק עפ"י חכמי המידות. (קיז) ונפק"מ למקח וממכר, אם התנה לתת לו סאה גדושה או לתקן לו כלי המדה - תוד"ה ש"מ. (קיח) וא"כ כ"ש דאין הלכה כר"י בהילמי, ולכן מותר לעשות מי מלח בשבת לשים על העופות הצלויין. ואם נותן מלח על העופות ואח"כ נותן משקים עליהן שרי אפילו לר"י - תוד"ה פוק. (קיט) **ול"ק** למ"ד דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה, דהיינו דווקא כגון בעלי חיים שאינם ראויים להיעשות בידי אדם - תוד"ה הל. (קכ) **ונבלא"ה** ל"ק דהא בסוכה [כד:] מוקי לה דעביד לה בהוצא ודפנא דתיהוי עומדת ברוח. א"נ משמע ליה דמיירי אפילו כשורבב הדופן הוא מהעובי האילן שאינו חולך ברוח - תוד"ה ת"ש (קכא) אע"ג דרב הונא אית ליה בפירקין (יז.) דשבת הואיל והותרה הותרה, הא מסיק לקמן דמודה רב הונא היכא דליתנהו למחיצות דלא אמדינן הואיל והותרה הותרה. אי נמי הכא מיירי לשי' רב - תוד"ה לא. (קכב) א. והיינו וכתב לה השני, דמקמא ילפי' ללשמה. וכן הא ד'וכתב לה' ולא לה ולחברתה ילפי' מ'לה' דוכתב' דהכא - תוד"ה ורבנן. ב. והיינו לרבא, אבל לאביי נפקא מסברא דאין סניגור נעשה קטיגור. ומ'וכתב לה' דריש אביי שאינה מתגרשת בחליצה- תוד"ה בתחילה (קכג) **ואפילו** אם ימות אביה, סר"ס כל יוצאי חלציו קרוין בית אביו, כדכתיב בתמר שבי אלמנה בית אביך, אע"ג דכבר מת אביה - תוד"ה על. (קכד) ומה שאיתא בגיטין [פג:] דריה"ג לא יליף כרת כריתות היינו ההיא דרשא דהתם - תוד"ה ורבי. (קכה) מכאן משמע דאפשר לצמצם, וכ"מ בחולין - תוד"ה פרוץ.

המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהן כמותן, וסיכך שם בסכך כשר, כשרה. - ולרב הונא דס"ל פרוץ כעומד פסול, תירץ **רב אמי** דמיירי במעדיף. **ורבא** תירץ דמיירי שנתן ערב על השתי או להיפך, והו"ל סכך כשר מרובה[קכז].

דף טז

ג' מדות במחיצות של כלאים: **א.** קנים שעובין פחות מג"ט, צריך שלא יהא בין ז"ז ג"ט. **ולאביי** היינו רק לרבנן, אבל לרשב"ג אמרינן לבוד עד ד"ט. **ולרבא** היינו גם לרשב"ג, דשאני הכא דהו"ל מחיצה שהגדיים בוקעין בהן. **ב.** מג"ט ועד ד"ט ולא ד' בכלל: **אם עומד מרובה** מותר לזרוע אפילו כנגד הפרוץ. **ואם פרוץ מרובה** אסור אפילו כנגד העומד דאינו עומד חשוב. **ואם פרוץ כעומד: לר"ה** הוי כפרוץ מרובה דאף כנגד העומד אסור. **ולר"פ** מותר אפילו כנגד הפרוץ. **ולרבא** היינו רק לרשב"ג, אבל לרבנן אין הבדל בין ג"ט לד"ט, ומג"ט עד ד' אמות הוי מדה ג'. **ולאביי** היינו אפילו לרבנן, דמודו רבפרוץ מרובה [או כעומד לר"ה] בעינן ד"ט דהוא מקום חשוב כדי להתיר כנגד העומד]. **ג. מז"ט עד ד' אמות** [ועד בכלל] שהוא עומד חשוב: **אם עומד מרובה**, מותר אפילו כנגד הפרוץ. **ואם פרוץ מרובה** מותר רק כנגד העומד. **ואם פרוץ כעומד: לר"ה** מותר רק כנגד העומד, **ולר"פ** מותר אפילו כנגד הפרוץ.

אמנם פירצה ביותר מעשר אוסרת הכל ואפילו כנגד העומד[קכח], ואם יש לה צורה"פ כגון שעשה להם פיאה מלמעלה מותר אפילו ביותר מעשר.

משנה: מקיפין ג' חבלים זה למעלה מזה אם אין ביניהם ג"ט, ושיעור עובי כל החבלים טפח וג' משהויין כדי שיהא בסה"כ י' טפחים [ציור טז: 1], וכמר"כ מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו ג"ט [ציור טז: 2].

בעי רב המנונא האם מהני עומד מרובה בערב בשם שמהני בשתי, והעמידה הגמ' שמדובר במחצלת ז' ומשהו וחקק בה ג' ונשאר בה ד' שלמים מלמעלה, ומשהו מלמטה, והעמידה בפחות מג' סמוך לקרקע [ציור טז: 7], דהר"ל עומד מרובה מצד אחד, [אבל אין לומר שספקו הוא באיפן של פחות מג' וחבל משהו, ופחות מג' וחבל משהו, ופחות מד' וחבל משהו, (אע"ג דהר"ל עומד מרובה דהא הר"ל לבוד ו' טפחים), דאם שם את הפחות מד' למטה הר"ל מחיצה שהגדיים בוקעין בה, ואם שם אותה למעלה אתי אוירא מהאי גיסא ומהאי גיסא ומבטל ליה, ואם שם אותה באמצע הר"ל עומד מרובה מב' רוחות[קכט] [ציור טז: 6,5,4]].

לרב מחיצה תלויה [שגבוהה ג"ט מהקרקע] מהני רק במים [ציור טז: 8] ולא בחורבה דקל הוא שהקילו במים [ולרב אשי בזה הסתפק רב המנונא].

בהנך מחיצות רעועות דשתי לחוד או ערב לחוד: **לר' יהודה** דווקא לשיירא דהיינו ג' אנשים ויותר נותנים כל צרכם, אבל ליחיד נותנים רק בית סאתיים. **ולרבנן דר"י** גם ליחיד בדרך נותנים כל צרכו. **ולר' יוסי ב"ד יהודה** ליחיד או ב' נותנים בית סאתיים, ג' נעשו שיירא ומקבלים ו' סאין. **ולרבנן דריבר"י** בין יחיד בין רבים, בין בדרך בין בישוב, מקבלים כל צרכם[קל].

ור"נ פסק שיחיד וב' נותנים להם בית סאתיים כריבר"י [כיון דבזה ס"ל גם לר"י כבנו ר"י נר"ן], ובשיירא נותנים להם כל צרכן כרבנן.

דף יז

ובלבד שלא יהא בית סאתיים פנוי מכלים, ולכן ג' אנשים שהוצרכו לו' סאין והקיפו ז' מותרין, אבל אם הוצרכו רק לה' סאין והקיפו ז' אסורין אפילו בה'.

היו ג' בנ"א, ומת אחד מהן בשבת: **לרב הונא** שבת גורמת והואיל והותרה הותרה. **ולר' יצחק** דיורין גורמין, ואסורין.

וכן אם היו ב' בנ"א והיה להם יותר מב"ס, ונוסף עליהם אחד בשבת: **לרב הונא** שבת גורמת ואסורים. **ולר' יצחק** דיורין גורמין, ומותרים.

וכן ב' חצירות שעירבו על דעת הפתח [או החלון], ונסתם הפתח [או החלון] בשבת [ציור יז. 2,1]: **לרב הונא** מותר להשתמש דרך שאר חלונות הפתוחות מד' שאינם ראוים לעירוב [ציור יז. 3]. **ולר' יצחק** אסור.

חצר או בית שנפרצו מב' רוחותיהן בשבת [ציור יז. 5,4], וכן מבוי שניטל קורתו או לחיו[קלא] בשבת: **לרבי יהודה** מותרין לאותה שבת ואסורין לעת"ל [ור' יצחק מעמיד דבי יהודה מיירי רק בנה"ג כיון שאיכא דיורין]. **ולרבי יוסי** אסורין גם לאותה שבת כשם שאסורין לעת"ל [ורב הונא מעמיד דר' יוסי מיירי רק בכה"ג משום דליתנהו למחיצות[קלב]].

משנה: ארבעה דברים פטרו במחנה היוצאת למלחמה: **א.** מביאין עצים מכל מקום, ולא חוששין לגזל. - דתקנת יהושע היתה רק בהיזמי והיגי, ולחין, ומחובררין, ובמחנה התירו שאר עצים, ואפילו תלושים, ואפילו יבשים.

ב. ופטורין מרחיצת ידים, - והיינו מים ראשונים. אבל מים אחרונים חובה משום מלח סדומית שמסמא את העינים [ומצוי בקורט בכור מלח], ואיתא אחד כל אכילתך אכול מלח, ומשום מלח שטבל בו אצבעו תקנו מים אחרונים[קלג]. ואם מדד מלח לחמרים כ"ש שצריך ליטול ידיו.

ג. ומדמאי, כב"ה שמאכילין את העניים ואת האכסניא דמאי - וישראלים הם[קלד].

ד. ומלערב, והיינו עירובי חצירות, אבל ערובי תחומין חייבין, שהרי לר' חייא לוקין עליו דבר תורה, [וקושיית ר' יונתן דהר"ל לאו שניתן לאוהרת מיתת ב"ד, דס"ד דילפינן מינה איסור הוצאה. תירץ רב אשי דאל יצא כתיב, ואין כאן לשון הוצאת משוי[קלה]. - אבל משום לאו שבאל ליכא למיפרך, דהא לוקין על לאו שבאל, ולכן לוקין על לאו דאל תפנו אל האובות[קלו]].

ר' יהודה בן תימא או' אף חונין בכל מקום. ובמקום שנהרגו שם נקברין - וקמ"ל דאפילו דיש להם קוברין ולא חשיבי מת מצוה. דתניא איזהו מת מצוה כל שאין לו קוברין, קורא ואחרים עונין אותו אינו מת מצוה.

מת מצוה קונה את מקומו. אבל אם מוטל על כל רוחב הדרך ממיצר למיצד, מחוך שמותר לפנותו מפני כהנים ועושי טהרות שלא יאהילו עליו, מותר לפנותו לכל רוח, ועדיף שדה בור משדה ניר, ושדה ניר משדה זרע.

פרק שני - עושין פסין

משנה: עושין פסין לביראות[לז]: **לר' יהודה** ד' דיומדין שנראין כשמונה וביניהן י"ג אמה ושליש שוחקות [ציור יז: 1]. **ולר"מ** ח' [ד' דיומדין וד'

(קכו) א. עפ"י להלן טז: ב. הכא קיי"ל דפרוץ כעומד מותר, ובחולין מסקינן דמחצה על מחצה אינו כורב, ושמא יש לחלק בין מחיצות לאיסור וטומאה - תוס' להלן טז: ד"ה ר"ה והלכתא. (קכז) זהו לרש"י שהקושיא היתה רק לדב הונא. אבל לגי' תוס' הקושיא היא לכר"ע דהר"ל פסול מרובה משום שא"א לצמצם. (קכח) זהו לרש"י, אמנם לת"י אוסר רק כנגד הפירצה. (קכט) א. ולא הוי עומד דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לעומד העליון. ב. וקשה לשר מקוצי דאכתי משכחי"ל בפחות מטפח, דיכול היה לשים פחות מג"ט וחבל משהו, ופחות מג"ט וחצי וחבל משהו, ופחות מג"ט וחבל חצי טפח ומשהו, דהר"ל עומד מרובה מצד א'. ושמא בענין זה אתי למיטעי - תוד"ה אי. (קל) עפ"י להלן יז. (קלא) **כך** גרס רש"י [ולא קורותיו או לחיין], ואע"ג דלר' יהודה משכחי"ל במפולש ב' קורות וב' לחיין, מ"מ הא בקורה או לחי א' שניטל סגי לאסור את המבוי - תוד"ה קורותיו. (קלב) והלכה כרב הונא, ודווקא באיתנהו מחיצות. [ואע"ג דרב פסיק כרבי יוסי אפילו באיתנהו מחיצות]. ואם ערבו לשנה אפילו נסתם הפתח באמצע השבוע ונפתח בשבת חוזר להיתרו - תוד"ה ערבו. (קלג) והיום שלא נהגו במים אחרונים דאין מלח סדומית מצוי, א"נ לא רגילים אנו לטבול אצבעותינו במלח אחר אכילה - תוד"ה מים. (קלד) כך פרש"י, ובירושלמי איכא דמוקי בנכרים וקמ"ל דאף דטבל אסור בהנאה כדמאי הקילו - תוד"ה ואת. (קלה) **כך** פירש"י. אמנם לתוס' גם לדב אשי ילפי' הוצאה מאל יצא, דמשמע אל יצא עם כליו, אלא דאמר רב אשי דכיון דכתיב אל יצא ע"כ דעיקר קרא קאי באיסור תחומין, ולכן לוקין עליו אע"ג שדרשי' מיניה גם להוצאה שיש בו מיתת ב"ד. - והא דאיצריך להוצאה עוד קרא דיוכלא העם מהביא היינו משום דהוצאה מלאכה גרועה, ובעינן ב' קראי להוצאת עני ולהוצאת בעה"ב - תוד"ה לאו. (קלו) היינו למ"ד לאו שאב"ב מעשה לוקין, א"נ עקימת שפתיו הוי מעשה - תוד"ה אל. (א) והא דאמרינן לעיל דרחמנא אגמריה למשה לא תפרוץ רובה, היינו היכא דליכא שם ד' מחיצות כי הכא - תוד"ה עושין. (ב) זכ' תוס' [ריא וארבעה] דהא דל"א דאתי אוירא מהאי גיסא ומהאי גיסא ומבטל ליה, דלעולי רגלים הקילו ואוקמוה אדאוריתא [והיינו משום שרוחבים אסה, דהא לעיל (ב: ד"ה בין) איתא שבעמודי החצר אמרינן אתי אוירא מהאי גיסא וכו' הדאוריתא - ולין].

פשוטים[ב] [ציור יז: 2]] שנראין כי"ב וביניהן י' אמות שוחקות, [-אמנם במקום שבין הדיומדין אין יותר מי' אמות, מודה ר"מ שא"צ פשוטין].

גובה הפסין י' טפחים, ורוחבן ו' טפחים, ועוביין כל שהו.

מותר להקריב את הפסין לבאר, ובלבד שיהא משפת הבור עד הפסין שיעור של ראשה ורובה של פרה [כ' אמות], אבל בפחות מכן חיישינן שמא ימשך אחד פרתו ויוציא לחוץ.

דף יח

ומותר להרחיק, ובלבד שירבה בפסין: **לר' יהודה** עד בית סאתיים. **ולרבנן** אפילו יותר, דכיון שראויין לשתיית אדם תשמיש דירה הן והר"ל מוקף לדירה[ג].

לת"ק דחנניא עושין פסין לבור ולבאר. **ולחנניא** רק לבאר, אבל בבור חיישינן שיפסק המים וימשיכו לטלטל[ד].

לר"ע עושין פסין לבאר רבים ויחיד, ולבור רבים [דרבים מדכרי אהדדי]. **ולר' יהודה בן בבא** רק לבאר דרבים [דבעי תרתי לטיבותא].

כל השיתין [-מיני תאנים רעות] פטורין מן הדמאי, דכיון שרעות הן לא חס עליהן ע"ה ועישרן, חוץ מן הדיופרא, שעושה פירות פעמיים בשנה שהוא חשוב.

ויבן ה' אלהים את הצלע וגו', רב ושמואל: חד אמר פרצוף. וחד אמר זנב.

אחור וקדם צרתני: למ"ד פרצוף את"ש. ולמ"ד זנב, אחור למעשה בראשית [שנברא ביום ו'], וקדם לפורענות [מבול, דכתיב וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם ועד בהמה. אבל בקללה - הא בתחילה נתקלל נחש, ואח"כ חוה, ואח"כ אדם].

ווייצר, תרין יודי"ן: למ"ד פרצוף, את"ש דהר"ל ב' צורות[ה]. ולמ"ד זנב, אוי לי מיצרי אוי לי מיוצרי.

זכר ונקבה בראם: למ"ד פרצוף, את"ש. ולמ"ד זנב, עלתה במחשבה לברוא שנים ולבסוף נברא אחד.

ויסגור בשר תחתנה: למ"ד פרצוף, את"ש. ולמ"ד זנב, למקום חתך.

ויבן: למ"ד זנב, את"ש. ולמ"ד פרצוף: א. שקילעה לשערה, שבכרכי הים נקרא בנין. ב. שבנאה כאוצר, רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה כדי לקבל את הולד.

ויביאה אל האדם: מלמד שעשה הקב"ה שושבינות לאדה"ר, מכאן לגדול שיעשה שושבינות לקטן.

למ"ד פרצוף מסתברא דזכר סגי ברישא. דתניא: לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך, ואפילו היא אשתו. נודמנה על הגשר יסלקנה לצדדין. וכל העובר אחורי אשה בנהר אין לו חלק לעוה"ב.

המרצה מעות לאשה מידו לידה או מידה לידו בשביל שיסתכל בה, אפילו דומה למרע"ה לא ינקה מדינה של גיהנם.

לרב נחמן מנוח עם הארץ היה, **שנאמר** וילך מנוח אחרי אשתו [ואפילו בי רב נמי לא קרא, דכתיב ותקם רבקה ונעדותיה ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש - ולא לפני האישו]. **ולרב נחמן בר יצחק**[ו] היינו אחרי דבריה ועצתה, [דאל"ה הא גבי אלקנה נמי כתיב וילך אלקנה אחרי אשתו[ז]. וכן גבי אלישע כתיב ויקם וילך אחריה].

אחרי ארי ולא אחרי אשה, אחרי אשה ולא אחרי ע"ז, אחרי ע"ז ולא אחרי ביהכ"נ בשעה שמתפללין[ח].

אדה"ר חסיד גדול היה, כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית, ופירש מן האשה, והעלה זרעי [-תגורות] תאנים על בשרו, ק"ל שנה. - והא דאיתא דכל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי [ק"ל שנה אחר שא"ל הקב"ה המן העץ וקללו] הוליד רוחין ושידין ולילין, היינו בש"ז שראה לאונסו.

אומרים מקצת **שבחו** בפניו [דכתיב כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה], וכולו שלא בפניו [דכתיב נח איש צדיק תמים היה בדורותיו].

והנה עלה זית טרף בפיה - אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא: רבש"ע, יהיו מזונותי מרורין כזית[ט] ומסורין בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלוין ביד בשר ודם.

כל בית שנשמעין בו ד"ת בלילה אינו נחרב, שנאמר ולא אמר איה אלוק עושי **נותן** זמירות בלילה.

מיום שחרב בית המקדש דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות, שנאמר כל הנשמה תהלל י-ה הללוי-ה[י].

נתקללה בבל נתקללו שכיניה - דכתיב ושמתיה למורש קפד ואגמי מים. נתקללה שומרון נתברכו שכיניה - דכתיב ושמתי שמרון לעי השדה למטעי כרם[יא].

דף יט

מדת בו"ד מתחייב אדם הריגה למלכות מטילין לו חכה לתוך פיו כדי שלא יקלל את המלך, אבל **מדת הקב"ה** אדם מתחייב הריגה **למקום** - שותק, ולא עוד אלא שמשבח, ולא עוד אלא שדומה לו כאילו מקריב קרבן.

פושעי **עכו"ם** אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרין בתשובה, אבל פושעי **ישראל** מצדיקין עליהם את הדין

פושעי ישראל אין אור גיהנם שולטת בהן ק"ו ממזבח הזהב[יב], ומליאין מצות כרמון, ומחייבי ההיא שעתא בגיהנם, ואתי אברהם אבינו ומסיק להו ומקבל להו, חוץ מישראל שבא על הגויה דמשכה ערלתו ואינו מכירו[יג].

ג' פתחים יש לגיהנם, אחד במדבר ואחד בים ואחד בירושלים.

ז' שמות יש לגיהנם: שאול, ואבדון, ובאר שחת, ובור שאון, וטיט היון, וצלמות, וארץ התחתית. [אבל גיהנם היינו גיא שעמוקה כגיהנם שהכל יורד לה על עסקי חנם - עריות. ותפתה - שכל המתפתה ביצרו יפול שם[יד]].

גן עדן, אם בארץ ישראל הוא - בית שאן פתחו [שפירותיו מתוקים מכל אר"י], ואם בערביא - בית גרם פתחו, ואם בין הנהרות הוא - דומסקנין פתחו[טו]. ובבבל: אביי משתבח בפירי דמעבר ימינא, ורבא משתבח בפירי דהרפניא.

שיעור ראשה ורובה של פרה הוא ב' אמות, וזהו השיעור המינימלי להרחקת הפסין מהבור, כדי שלא ימשך אחר פרתו להשקותה מחוץ למחיצה.

עוביה של פרה אמה ושני שלישׁ, ולכן לר"מ י' אמות הוא שיעור ו' פרות קשורות ממש ג' ג', ולר"י י"ג אמות ושלישׁ הוא שיעור ח' פרות ד' ד' [ציור יד: 13].

בבור רחב ח' אמות לכר"ע א"צ פשוטין, דהא בסה"כ הר"ל י"ב על י"ב אמה והוי פתח רק של י' אמות שמהני אפילו לר"מ. **ובבור י"ב** לכר"ע בעינן פשוטין[טז]. **בבור מח' עד י"ב** מח' ר"מ ור"י.

בעי אביי מרבה האם לר"מ יכול להאריך את הדיומדין במקום להוסיף פשוטין [ציור יט: ו], א"ד בעינן דווקא פשוטין דמינכר. א"ל **רבה** דיאריך, ודחתה הגמ' ראייתו. **ולא"ד** ס"ל לרבה דלא יאריך אלא יעשה פשוטין, ודחתה הגמ' ראייתו.

(ג) ולא קפדינן שלא יהא בית סאתיים פנוי מכלים כדקפדינן גבי שיירא א. דבשיירא כיון שהוא רק לפי שעה לא חשיב מוקף לדירה כפסין. ב. גבי עולי רגלים הקילו - תוד"ה אפילו. (ד) אבל הטעם שבנמ' דבעינן מידי דחזי לאדם הוא רק לריב"כ - תוד"ה בור. (ה) מכאן משמע דמאן דס"ל דשתי יצירות הוו [ולכן ס"ל כחנוגות ח.] דמברכין יוצר האדם, ואשר יצר], הוא מ"ד פרצוף. ודלא כרש"י שם שפי' שהוא מ"ד זנב - תוד"ה בשלמא. (ו) מכאן משמע שסתם רב נחמן אינו רנ"י - תוד"ה מתקיף. (ז) ובברכות סא. כתבו תוס' שהוא שיבוש דהא אין פסוק כזה. (ח) א. היינו בצד פתח ביהכ"נ, ואי מהדר אפיה לבי כנישתא, או שיש פתח אחר לביהכ"נ לית לן בה. ב. בתוספתא דמגילה איתא דאין פותחין בתי כנסיות אלא למזרח ככמשכן, ונראה דקסבר שכינה במערב, או שהיה א"י וביהמ"ק במערבם - תוד"ה ולא. (ט) היינו האילן שהוא מר, דהאילן גם נקרא זית - תוד"ה מרורין. (י) קרי ביה הנשמה בדגש - תוד"ה כל. (יא) והא דאיתא דהיא ברכה לאי' שאינה טוענת פירות כשאינם עליה. א. כאן היו בני יהודה שכיניה. ב. התם היינו שאינה מוציאה פירות כ"כ כמו כשהם עליה - תוד"ה נתבדכו. (יב) אמנם משחירין פניהם, משא"כ ת"ח שאין אור שולט בהן בק"ו מסלמנדרא - תוד"ה פושעי. (יג) אמנם כשקיבל דינו עולה, ולכן לא נמנה בב"ם גבי ג' שיורדין ואין עולין. ופושעי ישראל בגופן והצדוקים וכו' שלא נמנו היינו משום שמנויים בברייתא. אבל מלבין פני חברו אע"ג ששנוי באבות, מ"מ קמ"ל שמכנה שם הוי מלבין אפילו כשדש ביה - תוד"ה בר. (יד) ועלוקת, פיר"ח שהוא שם חכם כמו לאיתיאל, אמנם בפסיקתא לא נמנה בשמות שלמה, וגם מהפיי"ט בשבת חנוכה משמע שהוא שם של גיהנם - תוד"ה והאיכא. (טו) משמע שבין הנהרות אינו בבל, ודלא כרש"י בקידושין [עב.] - תוד"ה אם. (טז) ולא דק דהא הול"ל בבור י"א ושלישׁ ומשהו - תוד"ה בבור.

בעי אביי מרבה האם לרבי יהודה ביותר מי"ג אמה ושליש, עדיף להאריך הדיומדין שלא יהא אתי אוירא מהאי ומהאי גיסא[יז]. או שעדיף לעשות פשוטין דמינכר. וא"ל **רבה** שעדיף להאריך הדיומדין. ודחתה הגמ' ראיתו.

אבן מרובעת [ציור יט: 3] רואין כל שאילו תחלק ויש בה אמה לכל צד נידון משום דיומד. ואם היא **עגולה** [ציור יט: 4]: **לרשב"א** ל"א תרי רואין דהיינו אילו תחקק [ותיעשה מרובעת] ואילו תחלק. ולר' ישמעאל בנו של ריו"ח ב"ב אמרינן תרי רואין. ותל המתלקט י' טפחים בתוך ד"א הוי כאבן עגולה[יח] [ציור יט: 2].

אילן או גדר או חיצת הקנים [ציור יט: 5] נידון משום דיומד.

קנה קנה פחות מג"ט, **הסתפק אביי** האם נידון משום דיומד או לא. וא"ל **רבה** דהיינו חיצת הקנים דחשיב דיומד, וא"ל דהיינו גודריתא דקני [דהיינו קנים מחוברים בעץ אחד סמוך לארץ ולמעלה מתפרדין] [ציור יט: 2]], אבל קנה קנה פחות מג' לא. [ולא"ד אביי הסתפק בגודריתא דקני, וא"ל רבה דהיינו חיצת הקנים דחשיב דיומד, וא"ל דהיינו קנה קנה וכו', דעשוי כדיומד וא"צ לומר רואין, אבל גודריתא דקני לא].

דף כ

חצר שראשה נכנס לבין הפסין [ציור כ. 1] מותר לטלטל מתוכה לבין הפסין ומבין הפסים לתוכה. ואם היו שתי חצרות, [ציור כ. 2] אסורין בלא עירוב. ואם עירבו: **לרבא** מותרים. **ולרב הונא** אסורים, גזירה שמא יתירו בלא פתח ע"י שיתוף מדין שיתופי מבואות. אמנם אם הדרן וערבן [ציור כ. 3.4] [היינו שנפרצה ביניהן פרצה גדולה בסופה וגלוי לכל שרשות אחת היא[יט]], מותר אפילו לרב הונא.

יבשו מים בשבת, מים אין כאן מחיצה אין כאן[כ]. חזרו ובאו מים בשבת מותר, דמחיצה העשויה בשבת אפילו במזיד הוי מחיצה, ומ"ש ר"נ שהוי מחיצה רק לחייב הזורק מרה"ר לתוכה ולא להתיר לטלטל בה, היינו רק במזיד ומשום קנסא, משא"כ הכא דנעשית מאליה כ"ש שמותר.

עבד כעין פסי ביראות ברה"ר [ואין שם בור] וזרק לתוכן חייב, ואפילו בקעי בה רבים, וכרבן דר"י, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא.

לא יעמוד אדם ברה"ר וישתה ברה"י וכן להיפך, דחיישינן שמא יוציא הכלי עמו[כא], אא"כ מכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה.

וכן בגת ששותין בלא מעשר בגת ואפילו בחמין, היינו רק כשראשו ורובו בפנים.

וגבי פרה **ל"ק** אם לא תופס צוארה באפסר ודאי שבעינן ראשה ורובה בתוך הפסים. ואיבעיא בדתפיס לצוארה אי בעי ראשה ורובה בפנים, או לא. אמנם בגמל שצוארו ארוך בעי ראשו ורובו בפנים אפילו כשתופס, וכדאיתא דגמל שראשו ורובו מבפנים אובסין אותו מבפנים[כב] [דהיינו שתוחב לו מספוא הרבה על כרחו בבית הבליעה, יותר מכדי אכילתו, עד שנעשה כאיבוס במעיו כשיוצא למזבר] ובאיבוס הרי תופס צוארה. **ולא"ד** פשיטא שבדתפיס לה מהני ראשה ורובה, ומיבעיא אי בדלא תפיס לה מהני כשראשה ורובה בפנים ולא אפשיטא.

אבוס שעומד ברה"ר גבוה י"ט ורחב ד"ט [דהו"ל הר"ן] וראשו אחד נכנס לבין הפסין והבהמה עומדת בצד השני בתוך הבית[כג] [ציור כ: 1], לא ימלא מים מהבור ויעביר הדלי מעל האבוס עד הבהמה [ציור כ: 2], ואע"ג שמותר לעומד ברה"ר לטלטל ברה"י, כאן אסרו שמא יראה קלקול בראש האבוס שברה"ר וישכח ויוציא הדלי עמו [שלא מעל האיבוס] לרה"ר ואח"כ יחזירנה לאבוס וקא מעייל מרה"ר לרה"י, [אבל על ההוצאה לרה"ד לא מתחייב, כיון שחשב להניחו באיבוס שהוא רה"י ואח"כ לא היתה עקירה משעה ראשונה לכך. וכיון שכן לא היו גוזרים משום זה בלבד] אלא ממלא ושופך לאבוס והיא שותה מאליה[כד].

דף כא

לא הותרו פסי ביראות אלא לבהמת עולי רגלים אבל אדם מטפס ועולה[כה]. ואם היו רחבים, ואינו יכול לטפס אפילו לאדם נמי שרי - והיינו שמותר אפילו לדלות לכתחילה לאדם[כו].

לא הותרו פסין לביראות אלא לבאר מים חיים, ואע"ג דהותרו רק לבהמה סר"ס בעינן חזי לאדם[כז].

אמר רב אין בורגנין בבבל [ציור כא. 1], דשכיחי בידקי דמיא ושוטפים אותם. ואין פסי ביראות בחר"ל, דלא שכיחי ישיבות, ופסי ביראות הותרו רק לעולי רגלים ולדבר מצוה. אבל בורגנין בחו"ל ופסין בבבל עושין. **ולא"ד** אמר רב שגם בורגנין בחו"ל לא עושין דשכיחי גנבי שגונבים אותם. וגם בבבל אין עושין פסין כיון דשכיחי מיא.

ואלו שהיו הולכים בבבל מברניש לבי כנישתא דדניאל [ג' פרסאות] היו סומכים אמתותא [-עיירות חריבות[כח]] שהיו מובלעות בע' אמה ושיריים [ציור כא. 2].

רחבה מצותך מאד: דבר זה אמרו דוד ואיוב ויחזקאל ולא פירשו, עד שבא זכריה ופירשו, דכתיב מגלה עפה [-כפולה] ארכה כ' אמה ורחבה י' אמה. וכשתפשטנה הר"ל כ' על כ', וכתיב היא כתובה פנים ואחור, א"כ הר"ל התורה מ' על כ' אמות, וכתיב 'ושמים בזרת תכן'. וזרת היא חצי אמה על חצי אמה. נמצא שכל העולם כולו הוא חלק אחד משלושת אלפים ומאתים מהתורה[כט].

והנה שני דודאי תאנים וכו' - תאנים הטובות אלו צדיקים גמורים, תאנים הרעות אלו רשעים גמורים. ושמא תאמר אבד סברם ובטל סיכוים, אלו ואלו עתידין שיתנו ריח.

הדודאים נתנו ריח - אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא. ועל פתחינו כל מגדים - אלו בנות ישראל שמגידות פתחיהן לבעליהן. ל"א שאוגדות פתחיהן לבעליהן.

חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך, אמרה כנס"י לפני הקב"ה: רבש"ע, הרבה גזירות גזרתי על עצמי יותר ממה שגזרת עלי - וקיימתים.

א"ל רב חסדא לההוא מדרבנן דהוה קא מסדר אגדתא קמיה מי שמיע לך חדשים גם ישנים מהו, א"ל אלו מצוות קלות ומצוות חמורות. א"ל וכי תורה פעמים פעמים ניתנה אלא הללו מד"ת, והללו מד"ס.

הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה. שד"ת יש בהן עשה ול"ת, ודי"ס - כל העובר על ד"ס חייב מיתה. והא דלא נכתבו הוא משום 'עשות ספרים הרבה אין קץ'.

ולהג הרבה יגעת בשר. **לר"פ** שכל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת. **ולרבא** דכל ההוגה בהן טועם טעם בשר.

רבי עקיבא כשהיה חבוש בבית האסורין היה רבי יהושע הגרסי מכניס לו בכל יום מים במדה, יום אחד שפך שומר בית האסורין חציין, ולא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו, דאמר מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חבירי[ל].

(יז) **ולעיל** דמשמע דפשוטין עדיפי היינו משום דמיירי דגם אם יארוך הדיומדין יהיה פרוץ מרובה ולכן עדיף פשוטין דמינכרי. אבל כאן מיירי שאם יארוך הדיומדין יהיה עומד מרובה - תוד"ה ואם. (יח) **כ"כ** רש"י, אמנם להראב"ד והרשב"א תל הוי כאבן מרובעת ונידון משום דיומד לכ"ע. (יט) **הדיעבד"א** הבין בדעת רש"י שהפירצה היא בראש הכותל הנכנס לבין הפסים. אמנם המהרש"ל הבין ברש"י שהפירצה היא בכותל שנגדו [וכך מצויר בס"ס וילנא] [ציור כ. 3.4]. (כ) **ואע"ג** דאביי ס"ל שבת הואיל והותרה הותרה מוקה הכא משום דליכא מחיצות - תוד"ה מחיצה. (כא) **ולא** נאסר משום שמכניס המים מרה"ר לרה"י כדאסרינן לרוק מרה"ר לרה"י: **לרש"י** [ולקמן צט.] דכיון שפיו ברה"ר הר"ל הנחה במקום פטור, ואפילו שאח"כ חוזרין ונבלעין אין לחוש הואיל ונחו במקום פטור, ואין חשש במחליפין כיון שא"א בלא שינוחו מעט בפיו קודם בליעה. [ולפ"ז היה מותר להוציא ראשו מרה"ר ולהכ ברה"י כיון שפיו במקום אחר הוי מקום פטור, אמנם הביאו תוס' ראיה משבת שאסור, דאיתא התם שלא השיב הנוזה במקום פטור אלא לשנוטל רבר ממקומו, אבל כשנח מאליו לא]. **ועוד נראה** דהבליעה נחשבת הנחה אפילו קודם שיגיע למעיו כיון דמבטלי אגב גופו, וא"כ תר"ל עקירה והנחה ברשות אחת. - תוד"ה לא. (כב) **לאו** דווקא, דהא אין אובסין בשבת. אלא מלעיטין - תוד"ה אובסין. (כג) **כ"כ** רש"י. ותוס' כתבו שבחיצם פירש שמיירי שעומדת בבית, אלא מיירי אפילו בעומדת ברה"ר [ציור כ: 3] - תוד"ה אמר. (בד) **כך** פירש"י. וני' ר"ח שהחשש הוא שמא כשיראה הקלקול יוציא הכלי **מעל** האיבוס [באופן המותר] אלא שאח"כ יניחו ברה"ר ושוב יחזירו כשיגמור התיקון - תוד"ה אמר. (כה) **אבל** אם נשאר ממה ששאב לבהמה מותר לאדם לשתות. **ולפי' ב' בתוס'** [ר"ה מידי] אפילו לשאוב לכתחילה לאדם מותר אם התקין את הפסין עבור בהמה. (כו) **ולפי' ב' בתוס'** [ר"ה מידי] היינו דשרי בכה"ג אפילו לעשות פסין לכתחילה לצורך אדם. (כז) **ותא** דאיתא שאובסין את הגמל א. מיירי במידי דחזי לאדם. ב. מיירי ברה"י ולא בפסין. ג. הואיל וחתילת התיקון היה בדבר שראוי לאדם מותר להאכיל לבהמה גם מה שלא ראוי לאדם - תוד"ה מידי. (כח) **כ"כ** רש"י, ויתכן שהיו עיירות נדולות. ולתוס' ערים קטנות, וא"כ משמע ש'מתא' הוי נמי עיר קטנה [ציור כא. 1], ונפק"מ האם אפשר בניסיון לכתוב 'מתא' על עיר קטנה - תוד"ה אחוי. (כט) **א.** אמנם הקליר כתב שהעולם הוא חלק א' מ - 2400 מהתורה, דס"ל שזרת היא שליש אמה וס"ל שהעולם הוא זרת על אמה. ב. אצבע צרדה - לקליר היינו אמה וביומא איתא **אצבע** - תוד"ה אחד. (ל) **ואע"ג** דפטורין במחנה

בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני וכו'[לא].

לכה דודי נצא השדה - אמרה כנס"י לפני הקב"ה: רבש"ע, אל תדינני כיושבי כרכים שיש בהן גזל ועריות ושבועת שוא ושבועת שקר. נצא השדה - בא ונארוך ת"ח שעוסקין בתורה מתוך הדחק. נלינה בכפרים אל תקרי בכפרים אלא בכופרים - בא ונארוך אותם שהשפעת להן טובה וכפרו בך. נשכימה לכרמים - אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. נראה אם פרחה הגפן - אלו בעלי מקרא. פתח הסמדר - אלו בעלי משנה. הנצו הרמונים - אלו בעלי גמרא. שם אתן את דודי לך - אראך כבודי וגודלי, שבח בני ובנותי.

שלמה המלך אמר על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל, ועל כל דבר ודבר של סופרים חמשה ואלף טעמים.

לימד דעת את העם - דאגמדריה בסימני טעמים, ואסברה במאי דמתי ליה. ואזן וחקר תקן משלים הרבה, - בתחילה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים, עד שבא שלמה ועשה לה אזנים.

קוצותיו תלתלים, מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות.

דף כב

שחורות כעורב: **למר עוקבא** במי אתה מוצאן במי שמשכים ומעריב עליהן לבית המדרש. **ולרבה** במי שמשחיר פניו עליהן כעורב. **ולרבא** במי שמשים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו כעורב.

ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו, אמר ריב"ל כביכול כאדם שנושא משוי על פניו ומבקש להשליכו ממנו.

לא יאחר לשונאו: לשונאיו הוא דלא יאחר, אבל יאחר לצדיקים גמורים. דהיום לעשותם - ולא למחר לעשותם, היום לעשותם - למחר לקבל שכרם.

ארך אפים, לשון רבים היינו לצדיקים, ולרשעים. - אפים שוחקות מארך לצדיקים עד לעתיד, ואפים זעומות לרשעים ומאחר פורענותם עד לעולם הבא[לב].

לר' יהודה דס"ל שגודל הפסין הוא רק עד בית סאתיים היינו גודל הבור ללא הפסים, [דאדם נותן עיניו בבורו, ולא במחיצתו, ולכן אף שעם הפסים הר"ל יותר מב"ס לא חיישינן שיבוא להתיר קרפף יותר מב"ס] והפסין רחוקין ממנו עוד ב' אמות[לג]. וכן ס"ל **לרשב"א**. אלא דפליגי: **דלר"י** אפילו אריך ורקטין דהיינו ק' על ג' ש"ד. **ולרשב"א** דווקא בבית סאתיים מרובע, דהיינו ע' אמה ושיריים על ע' אמה ושיריים.

משנה: אם היה דרך רשות הרבים מפסיקה את הפסים: **לר' יהודה** יסלקנה לצדדים [ציור כב: 1]. דס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, [וכן ס"ל לריר"ח ולכן ס"ל שירושלים אלמלא דלתותיה נגעלות בלילה היו חייבים עליה משום רה"ר[לד]] **ולרבנן** אינו צריך, דס"ל דלא מבטלי רבים למחיצתא.

מי שהיה לו ב' בתים מב' צידי רה"ר **לר' יהודה** עושה לחי או קורה מכאן ולחי או קורה מכאן ונושא ונותן באמצע. דבכה"ג שיש ב' מחיצות מעלייתא מודה ר"י שלא מבטלים רבים למחיצה[לה]. **ולרבנן** אין מערבין רה"ר בכך, דרק כשיש שם ד' מחיצות בכפסין ס"ל לרבנן שבקיעת רבים לא מבטלת המחיצה, אבל בכה"ג שאין שם ד' מחיצות, מודים רבנן דאתו רבים ומבטלי מחיצתא[לו].

כשרבים בוקעים באופן שלא ניחא תשמישתיה, וכגון תל המתלקט בגובה י"ט מתוך רוחב ד"א [ציור כב: 1] ורבים בוקעין בו, וכן חצר שרבים בוקעין בה מב' צדדים [ציור כב: 3] [ע"י פתחים או פרצות שאינם רחבים מי' אמות, דלא ניחא תשמישתיה מחמת שהפתח קצר ויש גידודים באיסקופה, רש"ן], וכן מבואות המפולשות לבורות[לז] שיחין ומערות [ציור כב: 4]: **לרבנן** הוי רה"י, שהרי אפילו כשניחא תשמישתיה ס"ל שלא מבטלי רבים למחיצתא, [ומ"מ הויא רה"ר לטומאה]. **ולר' יהודה** הוי רה"ר, דאפילו כשלא ניחא תשמישתיה ס"ל שרבים מבטלים המחיצות.

אמנם מעלות ומורדות שבאר"י כגון שבילי בית גלגול [דהיינו כל שאין עבד יכול ליטול סאה של חיטין ולרוץ לפני סרדיוט[לח]] לכו"ע הוי רה"י, ואפילו לר"י, כיון שיהושע אוהב ישראל היה וכל מה שלא ניחא תשמישתיה מסרה ליחיד[לט].

אביי אמר לרב דימי שמה שאמרו בשם ריו"ח שא"י אינה רה"ר אין הכוונה לכל א"י [ומשום שמוקפת ע"י סולמא דצור ומחתנא דגדר, דא"כ הא גם בבל מוקפת ע"י פרת ודיגלת, וכל העולם מוקף ע"י האוקיינוס[מ]] אלא רק למעלות ומורדות שבא"י, משום שאינם כדגלי מדבר [שהיה הענן משוה את הדרך]. ואי"ל דב דימי קרקפנא [-אדם חשוב] חזיתיה לרישך[מא] בי עמודי כשאמר ריו"ח שמועה זו.

משנה: לר"ע עושין פסין לבאר הרבים, והיחיד - דהא לא פסקי מיא, ולבור הרבים - דאי פסקי, רבים מדכרי אהדדי. אבל לא לבור היחיד, אלא עושין לו מחיצה י"ט. **ולר' יהודה בן בבא** עושין פסין רק לבאר הרבים דאיכא תרתי לטיבותא, ולשאר עושין חגורה י"ט, דהיינו היקף חבלים[מב]. והלכה כריב"ב שרק לבאר מים חיים עושין פסין.

דף כג

משנה: ועוד אמר ריב"ב - תנא 'ועוד' משום שתרוייהו לתומרא [שפסין עושין רק לבאר הרבים, ואפילו בהוקף לדידה לא שרי ביותר מבית סאתים] ולא אפסקוהו רבנן, ואפילו שהם ב' ענינים[מג]. אבל ר' יהודה דלעיל שאמר ב' חומרות [שהיתר פסין אינו ביותר מב"ס, ושאם היה רה"ר באמצע יסלקנה לצדדין] ובכ"ז לא תנא 'ועוד', משום שאפסקוה רבנן במילתא אחריתי[מד]. ור"א בסוכה שאמר שבעינן י"ד סעודות בסוכה, ושאפשר להשלים ביו"ט אחרון, ותנא 'ועוד' ואפילו שאפסקוה רבנן, היינו משום דבמילתא אפסקוה ולא במילתא אחריתי.

גינה וקרפף המוקף גדר י"ט: **לריב"ב** אם גדלו הוא עד ע' אמה ושיריים על ע' אמה ושיריים ודבר מועט[מה] [דהיינו בית סאתיים] מטלטלין בתוכה רק אם יש בה שומירה או בית דירה [דהר"ה הוקף לדירה], או שסמוכה לעיר [דאז דעתו להשתמש בה תמיד וכהוקף לדירה דמי]. [אבל יותר מבית סאתיים אפילו הוקף לדירה לא מהני[מו]]. **ולר' יהודה** סגי בבור ושיח ומערה ואפילו אין בה שומירה וכו'. **ולר"ע** אפילו אין בה בור שיח ומערה מטלטלין בה, ובלבד שיהא בה עד ע' אמה ושיריים על ע' אמה ושיריים [כדיוק. ללא דבר מועט].

מרחיצת ידים וכ"ש במקום סכנה. מחמיר על עצמו היה - תוד"ה מוטב. (לא) **הא** דלא חשיב הכא שניות, משום דלאו בבת אחת תיקן ואחר בת קול תיקן - תוד"ה בשעה. (לב) וגם זה לטובה שיש להם שהות להזהר בתשובה כדמשמע בסנהדרין [קיא.] - תוד"ה ארך (לג) **א.** אבל לא בית סאתיים, ואפילו שאדם נותן עיניו בבור ולא במחיצה, אפ"ה לא התירו יותר מכ' אמות - תוד"ה או. **ב.** להר"א דבור ופסין קאמר, אע"ג דאמרינן דעמוד גבוה י' ורחב ד' ממעט בבית סאתיים, האי בור לא ממעט, דהתם במחיצות טובות משא"כ בפסין. תוד"ה בור. (לד) **א.** ואע"ג שרחבה ס"ז, ופסין הם רק ב"ג ושליש. סר"ס כיון שהי"ה לירושלים צוה"פ לא היה לרבים לבטל המחיצה, ואפילו רב דס"ל צריך למעט אפילו עם צוה"פ, מודה דמדאורייתא מהני - תוד"ה והא. **ב.** היינו משום שירושלים היתה מפולשת מד' רוחות וחייבין משום רה"ר לעומד באמצע הפילוש [ציור כב: 2], דאל"ה הא ריו"ח ס"ל כר' יהודה ובשתי מחיצות סגי לעשותה רה"י מדאורייתא - תוד"ה חייבין. (להּ) ופ' תוס' [ר"ה קשיא] א. דס"ל לר"י דב' מחיצות סגי מדאורייתא לעשותו רה"י. **ב.** אפילו ס"ל דג' מחיצות מדאורייתא מ"מ כיון שיש ב' מחיצות שלימות לא מבטלים הרבים למחיצת הנ'. [ואב"ס ר"ה דמ"מ היינו ס"ל ג' מחיצות דאורייתא ולחי וקורה משום מחיצה]. (לו) **והוי** מצי לשנויי דמדאורייתא מודים רבנן דמהני - תוד"ה דרבנן. (לז) **במפ'** טהרות גרסי' לגיתות, והיינו לבורות שתחת הגיתות, ומיירי שהבור רחוק מהכותל ב"ט מכל צד והולכין דרך הצדדים, דאי צמוד לכותל פשיטא דהוי רה"י. ולא נקט מחיצה מופלגת מהכותל ג', דבבור הוי חידוש טפי דאע"ג דרה"ר מהלכת בו הוי רה"י לשבת [ציור כב: 5] - תוד"ה תא. (לח) **ואע"ג** דמיירי במתלקט י"ט ברוחב ד"א, מ"מ בעינן לשיעור שאין העבד יכול ליטול סאה של חיטין ולרוץ לפני סרדיוט, דבעינן שלא תהא ניחא תשמישתיה, שלא יהא כעין מדרגה. דאל"ה הר"ל מחיצה הנדרסת דלא הוי מחיצה - תוד"ה ואיזהו. (לט) **ודווקא** שבילי בית גלגול דלא ניחא תשמישתיה כלל, אבל מבוי מפולש לבורות וחצר שרבים בוקעין בה הוי רה"ר לר' יהודה אפילו דהוו של יחיד, דבין דניחא תשמישייהו וראוי למוסרו לרבים, הוו רה"ר לר"י ע"י בקיעת רבים - תוד"ה יהושע. (מ) והיינו טעמא, שמחיצת שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי, ואפילו רבנן מודו דבכה"ג אתו רבים ומבטלי מחיצתא - תוד"ה דילמא. (מא) **'רישך'** היינו רכה שהיה רבו של אביי והלך לארי' ללמוד אצל ריו"ח, אבל אביי לא מצינו שהלך לארי' ללמוד, וכן לא ראה את ריו"ח. - תוד"ה קרקפנא. (מב) **רש"י**, ולתוס' מחיצה. (מג) **אבל** אם הם ענין א' [כנסוכה ובמגילה] כ' תוס' [ור"ה אילימא] דאפילו אין תרוייהו לחומרא תנא ועוד, [ועי' תוס' פגילה כה. ר"ה ועוד]. (מד) **ואם** תרוייהו לקולא, אפילו אפסקוהו רבנן במילתא אחריתא תנא ועוד, משום דכח דהתירא עדיף, [והיינו לר"ת בביצה לר'. אבל לגי' רש"י שם אין ראיה]. - תוד"ה הכא. (מה) עפ"י תוד"ה ובלבד, שאפילו רש"י שס"ל שמה שאמרינן בגמ' שלח"ק בעינן דבר מועט יותר סע' אמה ושיריים על ע' אמה ושיריים, היינו רבנן דאמרו לו [לעיל יח.], ודלא כר"ח שמפרש שקאי אריב"ב, מ"מ מסכים רש"י שגם ריב"ב ס"ל הכי. (מו) כ"כ רש"י. אמנם לתוס' [ור"ה ובלבד] **רק** שומירה ובית דירה לא מהני ביתר מב"ס, אבל אם פתח ולבסוף הוקף הקרפף לצורך הבית מהני. וכתבו

לר"ע רק כשהקרפף מרובע מותר לטלטל בו. אמנם **לר"א ולד' יוסי** יכול להיות ארכה עד פי שנים מרחבה, **אלא שנחלקו: שלר"א** לכתחילה צ"ל ארכה פי שנים מרחבה, ובדיעבד מהני במרובע. **ולר"י** לכתחילה במרובע, ובדיעבד מהני בארכה פי שנים מרחבה[מז].

רבי אלעאי שמע מרבי אליעזר שאפילו הקרפף כבית כור [ל' סאה] מטלטלין בו אפילו שלא הוקף לדירה[מח]. וכן שמע ממנו שאם אחד מאנשי חצר שכח ולא עירב - ביתו אסור מלהכניס ולהוציא לו, אבל להם מותר. וכן שמע ממנו שיוצאין בערקבלין בפסח, וחזר על כל תלמידיו ובקש לו חבר ולא מצא [ויתבאר להלן כו.].

שיעור בית סאתיים 'לפי' מחצר המשכן שהיה נ' על ק' אמה וכתיב 'ורוחב חמישים בחמישים' ודרשינן טול חמישים וסבב חמישים[מט]. אבל פשטיה דקרא הוא דהעמד משכן על שפת חמישים כדי שיהא נ' אמה לפניו וכ' אמה לכל רוח - ואהי כ' אמה מהצדדין הוא עם עובי הקרשים של המשכן.

שמואל פסק כר' יוסי דלא בעינן מרובעת, וכר"ע דעד ע' אמה ושיריים על ע' אמה ושיריים לא בעינן מוקף לדירה.

קרפף שהוא יותר מבית סאתיים שהוקף לדירה [שמותר לטלטל בכולו] **נזרע רובו** [ציור כג: 1] ביטל דירתו והר"ל גינה ואסור לטלטל אפילו בחלק שאינו זרוע, ואפילו אם מקום הזריעה אינו יותר מב"ס, מ"מ המיעוט מתבטל לרוב והר"ל קרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה ואסור[ס]. **ובנזרע מיעוטו אם מקום הזריעה הוא פחות מב"ס** מותר לטלטל בכולו דהמיעוט בטל לרוב. **ואם הוא ב"ס** [שהוא מקום חשוב ואינו מתבטל]: **לרבנן** אסור לטלטל בכולו[סא] דהר"ל המקום הזרוע קרפף שלא הוקף לדירה, והמקום שלא זרוע הר"ל חצר, וס"ל לרבנן שחצר וקרפף ב' רשויות הן ואוסרין זה על זה, ולכן אין מטלטלין בשניהם דהא נפרצו למקום האסור להם. **ולר"ש** שרי דס"ל שרשות אחת הן ומטלטלין מזה לזה ואפילו אם הם של בעלים הרבה. **וללר"ק** רב הונא נקט כרבנן, **ולר' ירמיה** נקט רב הונא ס"ל]. **ואם הוא יותר מב"ס**: לכ"ע אסור, דנעשה כרמלית ומודה **ר"ש** שאין מטלטלין מחצר לקרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה, ולכן אסור לטלטל בשניהם דהא נפרצו למקום האסור להם.

דף כד

ואם ניטע רובו [ציור כג: 2] מותר דלא ביטל דירתו כיון דאורחא להסתופף בצל אילנות, אלא **שלאבימי** היינו דוקא כשנוטעים אצטבלאות דהיינו שורות שורות דנאה לשבת שם. **ולרב נחמן** אע"ג שאין נוטעין אצטבלאות.

קרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה ואח"כ בנה בו דירה, פורץ בו ביותר מי' אמות וגודרו ומעמידו על י' ומותר, דהר"ל פתח ולבסוף הוקף. - ואפילו פרץ אמה וגדרה ופרץ אמה וגדרה עד שהשלימו ליותר מעשר מותר, דפנים חדשות באו לכאן, מידי דהוה אכלי שניקב כמוציא זית וסתמו וחזר וניקב אצל הסתימה כמוציא זית עד שהשלימו לכמוציא רימון שטהור [שהרי כלי בעה"ב שיעורן ברימונים], מידי דהוה אסנדל טמא מדרס שנפסקה אחת מאזניו ואפילו אם תקנה דנשאר טמא מדרס[נב], מ"מ אם נפסקה שניה ותקנה טהור מן המדרס דפנים חדשות באו לכאן, אמנם מ"מ טמא מגע מדרס כיון שהוא עדיין כלי דראוי לתשמיש אחר[נג], ובשעת פרישתו מאביו נטמא[נד].

רחבה שאחורי הבתים ואין פתח הבית פתוח לה הר"ל מוקפת שלא לדירה ואי הויא יותר מב"ס אין מטלטלין בה אלא בד"א. ואם פתח ולבסוף הוקף מטלטלין בכולה אפילו שיש שם גורן אחר הבית, ול"א שאדעתא דגורן פתח את הפתח. אבל הוקף ולבסוף פתח לא מהני ואין מטלטלין בה אלא בד"א.

קרפף יותר מב"ס שהוקף לדירה ונתמלא מים: אם הם ראויין לשתיה הרי הם כנטעים ומותר להשתמש בכולה, ואם לאו אסור. - **ולרב אשי** גם כשראויים לשתיה מותר רק כשאין המים בעומק י"ט וברוחב יותר מב"ס[נה], אבל בעומק י"ט וברוחב יותר מב"ס אסור. **ודחתה הגמ' דבריו** דהר"ל ככריא דפירי [א. כדי של פירות. ב. שוחה עמוקה שמצניעים בה פירות] שאינו מבטל את הדירה אפילו בגובה י"ט ורוחב יותר מב"ס.

ההיא רחבה דהואי בפום נהרא [ציור כד: 3]- שאינה מוקפת לדירה ואין בה דיורין והויא כרמלית, ומצד אחד היתה פתוחה למבוי של העיר [למבוי סתום, או מפולש ובראשו האחר יש צורה"פ], ומהצד השני היתה פתוחה לשביל של כרמים שיש בו דיורין[נו], ולשביל של כרמים היו ב' מחיצות מב' צדדיו, והסתיים בשפת הנהר שהיה לו למחיצה שלישית כיון שהיה גבוה י"ט[נז]. ורחבה זו אוסרת את המבוי ואת השביל כיון שהם פרוצים אליה במלואן[נח] [והא דאמרינן לעיל שרחבה אינה אוסרת היינו המוקפת לדירה ויש בה דיורין][נט] וכדי להתירם: **לאביי** שמים לחי בין השביל **לרחבה** [ציור כד: 5] ומהני לרחבה במיגו דמהני לשביל[ס] **ולרבא** לא מהני בכה"ג שמא יאמרו שלחי מועיל לשביל של כרמים מפולש שאין בראשו גודא דנהרא ולא צורה"פ[סא]. אלא שמים לחי בין המבוי לרחבה [ציור כד: 6] ומיגו דמהני למבוי מהני לרחבה, ולכן **במבוי** גופו **וברחבה** גופה מותר לטלטל. **ובשביל**: אסור לטלטל ולא מתקנינן ליה גזירה שמא יאמרו לחי מועיל לשביל דעלמא[סב], **ומהמבוי לרחבה ולהיפך**[סג]: פליגי בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי, מאן **דשרי** משום שאין דיורין ברחבה שיאסרו על בני מבוי [ובני השביל אינם אוסרים דהא הר"ל כחצר קטנה שנפרצה לגדולה, דגדולה מותרת וקטנה אסורה, רש"י]. ומאן **דאסר** הוא משום שמא יהיו דיורין ברחבה וימשיכו לטלטל בלא עירוב[סד].

תוס' דשמא אפילו לרש"י היינו רק בקרפף, אבל בדיר וסהר ומוקצה וחצר שתשמישן רב מהני לריב"ב אפילו בי' כורין בפתח ולטוח הוקף. (מז) זהו לרש"י. אבל תוס' פי' כר"ח דלר"א בעינן שארך האלכסון לא יהיה יותר מפי שנים מרחבה משום שס"ל כר"ח בן אנטיגנוס דהאומר שביתתי במקומי יש לו רק אלפים אמה ענגלות לכל רוח. **ולר"י** סגי שארך הישר לא יהיה פי שנים מרחבה דס"ל כרבנן שיש לו אלפים אמה מרובעת - תוד"ה איכא. (מח) **ותניא** שמע מר"א אפילו מ' סאה - להלן כו. (מט) **א.** ממה ששאלה הגמ' מהו פשטיה דקרא משמע שטוח חמישים וכו' הוא אסמכתא, ואמנם לקמן משמע שהוא דרשה גמורה - תוד"ה פשטיה. **ב.** והא דלא ילפי' מהר הבית, ועד"ז שהיה קל"ח אמה, ועזרת ישראל שהיה קפ"ז אמה **א.** דכל מילי דשבת ילפי' ממשכן. **ב.** העזרות חשיבי מקפין לדירה כיון שהיו שומדים בה כל הלילה - תוד"ה שהוא. (נ) **א.** וביארו תוס' [ר"ה להרי"ן] דהראי' שאמרינן שהמיעוט בטל היא מהא דכשנזרע מיעוטו שרי ואפילו כשהחלק הזרוע הוא יותר מב"ס, ור"ל הוא משום שבטל לרוב שלא נזרע, וא"כ כ"ש שלחומרא יתבטל המיעוט לרוב. [ואמנם כ"ז להר"א. אבל להסקנא כשנזרע מיעוטו מותר רק בשהחלק הזרוע הוא פחות מב"ס לדבון או ב"ס לר"ש, אבל יותר מב"ס לא, והיינו משום שרק לחומרא אמרינן ולא לקולא - מהרש"א]. **ב.** נראה לר"ח שאם כל הקרפף אינו יותר מבית סאתיים אפילו נזרע כולו לא בטל דירתו. והסתפק ר"ח האם גם בדיר סהר ומוקצה אמרינן דביותר מב"ס אם נזרע אסור דביטל דירתו, דשמא לפי שתשמישן רב אינו מתבטל משום זריעה - תוד"ה נזרע. (נא) **ואע"ג** דלענין לטלטל מקרפף לחצר אין חילוק לרבנן בין פחות מבית סאתיים לבית סאתיים, כאן יש חילוק כיון שכשהמיעוט זרוע בפחות מב"ס אינו חשוב ומתבטל לרוב משא"כ ב"ס חשיב ספי ולא בטיל - תוד"ה לא. (נב) ה"ה בלא תקנה טמא מדרס, דאי כשנפסקה פרחה לה טומאה תו לא הדרה, דלא מצינו טומאה ישנה חוזרת אלא בכלי מתכות, והא דנקט תקנה פרט"י לאשמועינן דאע"ג דתיקנה כי נפסקה שניה טהורה ממדרס דפנים חדשות באו לכאן - תוד"ה סנדל. - ולמה שחזר בו רש"י את"ש דנקט תקנה, דבלא"ה כשנפסקה השניה אינו טמא מגע מדרס - תוד"ה לא. (נג) ה"ה בלא תקנה טמא מדרס, כאן, ולפ"ז אפילו אם נפסקה השניה טמא מגע מדרס שהרי ראוי עדיין לתשמיש אחר, אמנם כ' תוס' [ר"ה אבל] דחזר בו רש"י משום שבמס' כלים איתא שאם לא הספיק לתקן ראשונה עד שנפסקה שניה טהורה, ולכן חזר בו ופירש שהוא משום שראוי עדיין למילתא קמייתא. (נד) **כ"כ** רש"י כאן, [והיינו דכיון שהמגע סדרס הגיע אחר שנפסקה הראשונה, לכן ל"א גם לגבי המגע מדרס שפנים חדשות באו] אמנם תוס' הקשו שבחולין [שם:] איתא שרק בבא מבגד גדול אמרינן שבשעת פרישתו מאביו נטמא, כיון שבבגד הגדול נשאר המדרס, משא"כ הכא שמהכל פקע המדרס. ובשבת פירש"י שטומאת מגע מדרס באה לו לפי שנגע בעצמו כשהיה אב הטומאה [והק' תוס' דטומאת בית המנגרים היא ולא קי"ל כר"ש דטמטאן]. ולר' שמעון מיינביא דס"ל שלי"א שבע לה טומאה כשהטומאה באה מגופו, י"ל שהרי כשתיקן אוזן ראשון א"כ כשתפר חציה נטמאה האוזן מדרס דבטלה לסנדל, וכשחזר ותפר חציה השני נטמא הסנדל במגע מדרס מהאוזן וליכא פנים חדשות. ועוי"ל שכשתפר האוזן לסנדל בא לאוזן מדרס ומגע מדרס ביחד, וכיון שבאו בב"א ל"ש לומר שבע לה טומאה, וכיון שהסנדל בטל לאוזן הר"ל גם הסנדל טמא מדרס ומגע מדרס, דא"א להיות טומאה לזה בלא זה. - לכל אלו הפי' ל"א פנים חדשות למגע מדרס, משום שהמגע מדרס הגיע לאחר שנפסקה האוזן הראשונה, אמנם לפי' קמא ברש"י את"ש אפילו בא לו מגע מדרס ביחד עם המדרס לפני שנפסקה האוזן הראשונה [וכגון שהזב דרך עליו כשהוא יחף, או במגעל כלא הפסק של פשוטי כלי עץ], שהרי ס"ל שנשאר טמא במגע מדרס אפילו לאחר שנפסקו שניהם. וכן לריב"ב דחיזק"ש לומר פנים חדשות כיון שראוי לקבל טומאת מגע מדרס אפילו נפסקו שניהם אם מייחדו לתשמיש אחר ולכן לא נתבטל תורת יחוד, משא"כ למדרס דאפילו מייחדו לנועלו בטלה דעתו אצל כל אדם - תוד"ה אבל. (נה) **והיינו** לר"ש, דלרבנן אפילו בב"ס אסור, ואם המים העמוקים י"ט הוו רובא לתוס' אסור אפילו בפחות מב"ס כיון שהמיעוט בטל ברוב, אמנם לר"י גם בכה"ג שרי כיון שבשה"כ עמוקים ושאינם עמוקים הוו ב"ס, אבל ביותר מב"ס אסור, דהא דהתיר רבי יהודה בור יותר מב"ס במחיצות גמורות היינו בבור המתוקן כהילכתו אבל שוחה לא - תוד"ה לא. (נו) **כ"כ** רש"י, אמנם לתוס' [ר"ה לעניד] אין כן דיורין. (נז) **לרש"י** הוא הצד הסמוך לשביל, וביאור תוס' [ר"ה אין] שהיה שם תל גבוה י' [ולכן אין חשש שמא יעלה הים שרטון, ול"צ לחלק כין יום לנהר]. אמנם לתוס' [ר"ה לעניד] מיירי בצד שמעבר הנהר שהיה לו גידודין י' והנהר לא היה רחב יותר ממעשר. (נח) **ואע"ג** שבין הרחבה לשביל היו גיפופין בכ"ו לא מהני למבוי ולשביל מדין נראה מבחוץ ושוה מכפנים, דכיון דלא מהני לרחבה עצמה כ"ש שלא מהני למבוי ולשביל - תוד"ה היה. (נט) **וחזר** בו רש"י ממה שפי' לעיל [ב:] שגם כשאין בה דיורין אינה אוסרת - תוד"ה היה. (ס) **ואפילו** לתוס' שאין בשביל דיורין מהני לחי משום שבני מבוי משתמשין בו - תוד"ה לעניד. (סא) **כ"כ** רש"י. אבל לתוס' [ר"ה יאמרו] החשש הוא שמא יאמרו שלחי מועיל לשביל של כרמים שאין בני מבוי משתמשים בו. א"נ שמא יאמרו שמועיל לחי לשביל של כרמים מפולש, דלא יעלו על דעתם שהגידודין שמעבר השני מהני (סב) **זהו** לרש"י, אבל לתוס' [ר"ה טלטול] מותר לטלטל דבני המבוי משתמשין בו ומהני האי לחי גם לשביל. (סג) **ולתוס'** גם לשביל. (סד) **א.** אבל ברחבה עצמה מותר שהרי אף אם יהיו בה דיורים מותר לטלטל כלים ששבתו בתוכה - תוד"ה ומאן. ב. והלכה שמותר, דקי"ל בכל התורה רב אחא לחומרא

והא דלא פרצו ברחבה ביותר מי' וגדרו שוב דהו"ל פתח ולבסוף הוקף, כ' רש"י משום שגדר של אבנים היתה וקשה לפרוץ בה.(פה)

[אבל לעשות מחיצה על שפת הנהר הפנימית(סו) [ציור כו: 3], לא מהני דהא אין עושין מחיצה ע"ג מחיצה(סז). ולעשות צוה"פ בשביל של כרמים כין השביל לרחבה [ציור כד: 4], ואפילו שרחבה שלא הוקפה לדירה לא ניתרת בצוה"פ שהרי הפתח אינו רחב יותר מעשר. סו"ס מינו דמהני צוה"פ לשביל מהני לרחבה(סח) - אתו גמלי שדיין ליה].

דף כה

קרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה ובא למעטו: **באילנות** לא הוי מיעוט דדרכו להיות בו אילנות. **ובעמוד גבוה י"ט ורחב ד"ט** [ציור כה. 1] הוי מיעוט. **ומג"ט ועד ד"ט לרבה** הוי מיעוט דנפק מלבוד, **ולרבא** לא הוי מיעוט דלא הוי מקום חשוב. **ולרב שימי** בין לרבה בין לרבא הוי מיעוט. **פחות מג"ט** לא הוי מיעוט לכו"ע, **ולרב שימי** פליגי בה רבה ורבא, **ולרבה** הוי מיעוט.

וכן כשרצה לעשות הי"ק חדש: **אם הרחיק מהכותל ד"ט** ועשה מחיצה [ציור כה. 4] **מהני** דהוי פתח **ולבסוף** הוקף. **ואם** הרחיק **מג"ט עד ד"ט לרבה** הועיל דנפק מלבוד, **ולרבא** לא הועיל דלא הוי מקום חשוב **ולרב שימי לכו"ע** הועיל. **ובפחות מג"ט לכו"ע** לא הועיל, **ולרב שימי** פליגי בה רבה ורבא, **ולרבה** הועיל.

ואם בא למעטו ע"י שטח בו סיט [ציור כה. 2,3]: **אם יכול לעמוד בפנ"ע** [שאפילו ינוסל הכותל הראשון יעמוד זה בפנ"ע] הוי מיעוט **ואם לאו לרבה** הוי מיעוט דהא קאי. **ולרבא** לא הוי מיעוט כיון שאינו עומד בפנ"ע.

מחיצה ע"ג מחיצה והיינו כשעשה קרוב לתל **בפחות מג"ט** או על שפת **התל** [ציור כה. 5] - **לרב חסדא** מהני אף שבנכסי הגר לא מהני. **ולרב ששת** אף בשבת לא מהני, אמנם לדר על תל יותר מב"ס ובנה מחיצות אפילו בשפת התל מהני לכו"ע דבאויר עליונות הוא דר.

ואם נבלעו מחיצות התחתונות והעליונות קיימות [למ"ד שמחיצה ע"ג מחיצה לא מהני] **בנכסי הגר** לא מהני, דהוי ממילא והוי כזרע לפת בנכסי הגר ובא אחר ורפק בה פורתא דזכה השני, **דריעת הלפת** [בלא חפירה] לא הוי חזקה וכי קא שבת ממילא שבח. **ובשבת** מהני, דמחיצה הנעשית בשבת בשוגג הויא מחיצה אפילו להיתר טלטול בתוכה, [אבל במזיד הויא מחיצה רק לחומרא לחייב הזורק לתוכה, אבל לטלטל בתוכה אסור].

אכסדרה בבקעה דהיינו שפרוצה מד' רוחות [ציור כה. 7]: **לרב** מותר לטלטל בכולה. דס"ל דאמרינן פי תקרה יורד וסותם בד' רוחות. **ולשמואל** אין מטלטלין אלא בד' אמות, דס"ל דרק בג' רוחות אמרינן פי תקרה יורד וסותם ולא בד' רוחות(סט).

קרפף בית ג' סאה וקירה בו בית סאה **כאורזילא** [ציור כה: 1] דהיינו משופע שאין לה פה וא"א לומר פי תקרה(ע). - **לרבה** אויר קירויו מייתרו ואסור. **ולר' זירא** אין אויר קירויו מייתרו ואמרינן שפי תקרה סותם, והו"ל כקרפף של ב"ס ומותר. אבל אם קירהו **כאכסדרה** [שיש לה פה [ציור כה. 6]](עא), מודה רבה דאמרינן פי תקרה כרב.

קרפף של ב"ס מצומצמות שנפרץ במלואו לחצר, חצר מותרת וקרפף אסור - ואפילו לר"ש שהו"ל רשות אחת ואויר המותר לו אינו אוסרו בייתור, הכא קרפף אסור משום שאויר המחיצות מיינרו, שמקום המחיצות שנפרץ הוי ייתור והו"ל יותר מב"ס, אבל חצר לא נאסרת שהרי היא מוקפת לדירה(עב).

ההוא בוסתנא [פרדס נטוע אילנות] שהיה סמוך לכותל האפדנא [ציור כה: 5] ונפל אותו כותל הפרדס שהיה בו הפתח שנפתח ולבסוף הוקף, סבר **רב ביבי** [בנו של אביי] שאפשר לסמוך על המחיצות הפנימיות של הבית שייחשבו כותל לפרדס, וא"ל **רב פפי** משום דאתו ממולאי [מקוטעים, שהיה מבית עלי] אמריתו מילי מוליאתא [קטועים ללא רגלים], דאע"ג דפירצה ליכא סו"ס לא חשיב הוקף לדירה כיון שמחיצות אלו עשויית לפנים ולא לבחוץ(עג).

ההיא אבוורנקא דריש גלותא - **לפי' א' ברש"י** היה אילן שצילו מרובה באמצע בוסתן יותר מב"ס שלא הוקף לדירה [ציור כה: 7], והתיר רב הונא להקיף בקנים בריוח של פחות מג"ט כדי להחשיבו כשומירה ובית דירה ובכך להתיר כל הפרדס [ציור כה: 8], **ורבא** אסרו **ושלפינהו**, וא"ל תלמידיו שיפה עשה שאסרו או משום שהוי הוקף ולבסוף ישב, או משום דהוי מחיצה לצניעות בעלמא ולמחר סתרי לה, או משום דהוי מחיצה העשויה לנחת - שלא לדור בה אלא רק לשמור מה שבתוכה ולא מהני. קרי עליהו **ריש גלותא** חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו. **ובשם תשו' הגאונים הביא רש"י** [ועיקר] שהוא כעין אכסדרה באמצע הבוסתן [ציור כו: 3], והיה צריך ריש גלותא לטלטל מפתח הבוסתן עד האכסדרה, **ורב הונא** עשה לו שביל מקנים פחות מג"ט מהבית עד האכסדרה(עד) [ציור כה: 9], **ושלפינהו רבא** משום שא"צ דהא הר"ל כל הבוסתן מוקף לדירה, ולמחרת הקשו לו תלמידי רבא דהר"ל הוקף ולבסוף ישב, או משום דהוי מחיצה לצניעות בעלמא ולמחר סתרי לה, או משום דהוי מחיצה העשויה לנחת, קרי עליהו ריש גלותא חכמים המה להרע היום, ולהטיב לא ידעו אתמול(עה).

דף כו

עיר **חדשה** דהיינו שהוקפה ולבסוף ישבה, מודדים לתחומה מהבתים ולא מהחומה. **וישנה** דהיינו שישבה ולבסוף הוקפה מודדין מחומתה.

מחיצות אדרכלין - בנאים שעושים לצל כשבונים בחמה לא שמה מחיצה דלצניעותא עבדי לה, ולמחר סתרי לה.

רבה בר אבוה עירב את מחוזא שכונות שכונות ולא כולה ביחד, ואע"ג שהיה לה מחיצות סביב לשמור על גרעיני התמרים של השוורים [ציור כו: 1] [אבל חומה לא היה למחוזא], והיתה עיר של יחיד שאפשר לערב כולה בלא שיור(עו). מ"מ הני מחיצות הוו מחיצה העשויה לנחת ולא מהני(עז).

לר' אלעאי בשם ר"א אפילו קרפף כבית כור [דהיינו ל' סאה] מותר לטלטל בו. **ולחנניא** אפילו כמ' סאה. ושניהם למדו מקרא דישעיהו שהיה באיסטרטיא [רחבה שאחרי הפלטין] של חזקיה, ומהא שהכתיב הוא 'העיר התיכונה' והקרי הוא 'החצר החיצונה' 'לפי' דאיסטרטיא של מלכים היו כעיירות בינוניות, ולר' אלעאי עיירות בינוניות הם בבית כור, **ולחנניא** כמ' סאה, וקרו לה חצר אע"ג דלא הוקפה לדירה.

ורבינא לקולא, והלכתא כרבינא לקולא בר מאומצא ביעי ומזרקי - רש"י לעיל ז. ד"ה אין. (סה) והא דלא עשו מחיצות חדשות ברחוק ד"ט מהכותל דמהני [ציור כד: 10], משום שלא רצו לקצר השביל - תוד"ה אין אין. (סו) כ"כ רש"י. ולתוס' מיירי לעשות מחיצה [או צוה"פ] על שפת הנהר החיצונה [ציור כד: 11,12] - תוד"ה לעביד. (סז) **ומכאן** הוכיחו תוס' [ור"ה אין] שלרש"י מיירי שיש שם תל גבוה י' [ציור כד: 9] דאל"ה הלא בגוונא שבאויר מחיצות העליונות הוא דר לכו"ע מהני מחיצה ע"ג מחיצה. (סח) **זהו** לרש"י. אבל לתוס' [ור"ה ולעביד] מיירי לעשות צוה"פ בין השביל לנהר, ושם היה נמוך, [ציור כד: 13] ולא רצו לעשות שם מחיצה משום שמשם משקים את הגמלים. (סט) **זהו** לרש"י. אבל לתוס' [ור"ה אכסדרא] מיירי שיש לה ג' מחיצות ופרוצה רק מרוח אחת דלרב אמרינן פי תקרה ברוח אחת וכן בב' מחיצות כשזה שלא כנגד זה [ציור כה. 9], אבל כשזה כנגד זה ל"א פי תקרה אפילו לרב דהוי כמבוי מפולש. ולשמואל לא אמרינן פי תקרה אפילו ברוח אחת אא"כ יש ברוח רביעית קצת סתימה כלחי או פס [ציור כה. 8] שבכה"ג מודה שמואל שאמרינן פי תקרה יורד וסותם. (ע) **זהו** לרש"י. אבל תוס' גרסו כערסלא דהיינו שפרוצה מד' רוחות. (עא) **ולתוס'** שיש לה ג' מחיצות. (עב) א. ואף לרבנן נאסר משום שאויר האסור לו - דהיינו אויר החצר - מיתתרו, ואע"ג שאויר החצר הוקף לדירה היינו למה שבתוכו אבל לקרפף שהוא רשות אחרת לא חשיב מוקף לדירה ומייתרו. ואע"ג שאסור כבר כיון שנפרץ למקום האסור לו - נפק"מ א. שאם נפרץ מצד אחד לרה"ר צריך צוה"פ מכאן ולחי מכאן [ציור כה: 3] אבל מטעמא דנפרץ למקום האסור לו הוה סני בלחי בצד דה"ר ב. דכיון דמייתרו הוה כרמלית ואם נפרץ לכרמלית אחר יכול לטלטל ב' אמות בכרמלית זה וב"א בזה משא"כ אם לא היה מייתרו אע"ג דנפרץ למקום האסור לו לא הוי כרמלית. - תוד"ה וכי. ב. וע"כ מיירי שלא נפרץ יותר מעשר, דביותר מי' הוי גם חצר אסורה וא"כ מיירי שמקום הפרצה הוא מתרחב והולך [ציור כה: 10], דאל"ה הר"ל ארכה הרבה יותר מפי שנים ברחבה ולא מצינו תנא דמתיר. א"נ דווקא בית סאתיים אסור כשאורכה יותר מפי שנים ברחבה אבל פחות במשהו מב"ס שרי - תוד"ה קרפף. (עג) **ולתוס'** הפרדס היה הוקף ולבסוף פתח, והרחיקו ד' ועשו מחיצה שייחשב פתח ולבסוף הוקף [ציור כה: 6], ונפלה המחיצה, ואסור דל"א דכיון דהותר לא יצא מהתירו. (עד) **ותיימו** משום שהאבוורנקא עמדה באמצע הפרדס, אבל אם היתה עומדת בצד [ציור כה: 10], היה מספיק לחלק את הפרדס למעטו מב"ס - תוד"ה ההוא. (עה) **ולר' נתנאל** עשו מחיצה סביב לבוסתן מבפנים רחוק מן הכותל ד"ט [ציור כה: 11] והיה הבית פתוח לו דהר"ל פתח ולבסוף הוקף, וסבר רבא שא"צ לזה כיון דהוי האבוורנקא הוקף ולבסוף ישב דמהני א"צ דהוקף ולבסוף פתח לא מהני, **ותקשו** לו תלמידיו דהא הוקף ולבסוף ישב לא מהני, וכן מחיצה העשויה לצניעות או לנחת לא מהני - תוד"ה ההוא. (עו) **זהו** לרש"י. אבל לתוס' [ד"ה פערנ] היתה עיר של רבים בדעיא שיור, אבל סו"ס יכול היה לשייר נ' דיורין לר' יהודה, או נ' חצירות לר"ש, ולמה הוצרך לעשות שכל שכונה תיעשה שיור לחברתה. - ורש"י לקמן [ס.] כ' שהיתה עיר של רבים ונעשית של יחיד. (עז) **זהו** לרש"י. אבל לתוס' [ד"ה דב'] היה חומה למחוזא [ציור כו. 2], ובכ"ז לא עירב כולה משום שהחריץ של גרעיני התמרים היה יותר מבית סאתיים ועמוק י"ט וא"א לטלטל בין שכונה לשכונה [ולא הוי ככריא דפירי לעיל (כז:) שאינו מבטל את הדיור, דשאני הבא שאינם ראויים לאוכל אדם], ואע"ג דהיה להם מחיצות הוו מחיצות העשויות לנחת. ורש"י לקמן [ס.] פי' שלא יכלו ללכת משכונה לשכונה והוי כחריץ בין ב' חצירות שמערבים שתים.

וישעיהו מאי בעי התם, ארבב"ח אריר"ח מלמד שחלה חזקיה, והלך ישעיהו והושיב ישיבה על פתחו. מכאן לת"ח שחלה שמושיבין ישיבה על פתחו. ולאו מילתא היא, דילמא אתי לאיגרויי ביה שטן.

ועוד שמע **מר"א** שאנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב וביטל רשות שהיה לו בחצר, ביתו אסור לו להוציא ולהכניס, אבל להם מותר להוציא ולהכניס מביתו לחצר, משום שכשביטל רשות חצירו ביטל גם רשות ביתו [אא"כ אמר במפורש שלא מבטל ביתו], ואע"ג שמבית אחרים לחצר מותר לו להוציא ולהכניס דהוי כאורח, מ"מ אסור לו להוציא מביתו לחצר משום שאם יוציא מביתו לחצר הר"ל כחוזר ומחזיק ברשותו ואוסר עליהן. אבל **לרבנן** ביתו אסור גם להן, משום שכשביטל רשות חצירו לא ביטל רשות ביתו [אא"כ ביטל במפורש].

והוסיף **רב ששת שלר"א** כיון שמבטל בעין יפה, א"כ ה' ששרויין בחצר אחת ושכח אחד ולא עירב סגי לבטל לאחד ואמרינן דבטיל לכולהו, אבל **לרבנן** שבעין רעה מבטל אמרינן דלמאן דלא גלי לא גלי.

וכן שמע ממנו שיוצאין בערקבלין בפסח, למרור - והוא סיב שנכרך סביב הדקל ועולה עמו(עח). ואלו הם ג' דברים ששמע ר' אלעאי מר"א ולא מצא לו חבר(עט).

אמנם הכא משמע שהחסרון הוא משום מחיצה העשויה לנחת. (עח) כ"כ רש"י, ור"י פי' שהוא מין אחר שנכרך סביב הדקל דבעינן מין זרעים למרור כמצה - תוד"ה אצוותא.

(עט) היינו בתלמידיו, דבפסחים איתא שראב"י הודה לו. א"נ לא מצא חבר ששמע מר"א וכן פירש"י שם - תוד"ה ולא.

יד.

כ' שעשה שלמה חיה מחורק מאה וחמשים מקוה טהרה, מכדי מקוה בפה הוי ארבעים מאה...

כבר כתב הרמב"ם סוף הלכות מקואות (פי"א הי"ב) רמז שיש במקוה, עיין שם. והוא גם כן בדברי חז"ל (תענית כו.) להמשיל טהרת עוונות לטבילת המקוה, שאמרו דומה לטובל ושרץ בידו וכו' עיין שם. ויסודו בכתוב ומכל גלוליכם אטהר אתכם (יחזקאל לו כה). ותשובה ששב לה' יחברך בכל לבו ודומז למים, ורמז יש בדבר כמו שכתב בספר החינוך (מצוה קעג) כמו שהיה העולם כולו בתחילה מים במים וכאילו היום נולד וכו', עיי"ש... ואמרו ז"ל (יומא פה:) מי מטהר אתכם הקב"ה. הוא כמו שנאמר (ישעיה סו ט) ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. וכשיטבול עצמו במים אלו שהוא דעת את ה' ויתכנסה כל גופו רצה לומר שכל כוחותיו יהיו שקרעים בעסק זה, או נטהר מעוונות שזהו הדביקות הגמור. ובלבד שכל גופו עולה בהן, שכל תאוותיו ומחשבותיו וכוחותיו בפרטי פרטות אין להם שום חשוקה ורצון כל שהוא לעניני זה העולם, רק למה שהוא רצון ה' יתברך ושקועים בזה לבד כולם אחד לא נעדר.

ושיערו חכמים זה ארבעים סאה, כי סאה היא המדה היותר גדולה מעבירות, כמו שאמרו (סוטה ח:) בסאסאה וכו' אין לי אלא סאה וכו'. כי מקום העבירות והחטאים הוא רק בזה העולם, כמו שאמרו דלעתיד לבוא ישחט יצר הרע בשילהי סוכה (נב:). ואיתא בבראשית רבה (יא ה) מי שאין משמר שבת כאן שם משמר על כרחו. ובפרק עושין פסין (עירובין יט:) דרשעין אומרין יפה דנת וכו', ולכך כמו שהעולם הזה בעל גבול, כך העבירות יש להם גבול. מה שאין כן המצוות אין להם גבול, ולכך שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין לט:), דהאי עלמא בעל גבול ושכר מצוה אין להם גבול. ואיכא למאן דאמר (נדה סא:) מצוות אין בטילות לעתיד לבוא. ואמרו ז"ל (ברכות סד.) צדיקים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר (תהלים פד ח) ילכו מחיל אל חיל, דגם שם יש מקום למצוות. והיינו כמו שאמרו בסוף פרק קמא דקידושין (מ.) דמחשבה טובה מצרפה למעשה, ואפילו חשב וכו' ונאנס מעלה עליו הכתוב כאילו עשה. אבל מחשבה רעה אין מצרף למעשה, שהעבירה היא רק במעשה, והיא בעלת גבול דוגמת עולם הזה עולם העשיה, מה שאין כן המחשבה אין לה גבול וגדר כלל.

והנה מדת עולם הזה איתא בפרק עושין פסין (עירובין כא.) דשמים בזרת תיכן חצי אמה על חצי אמה. והנה איתא בתמיד (לב:) דמשמים לארץ כממזרח למערב, אם כן היא גם בגובה חצי אמה. והוא אם כן אחד מעשרים וארבע (עיין עירובין כא. תוס' ד"ה אחד) משיעור מקוה, דהיינו סאה ושני שלישי סאה שהם עשרה קבין. וזהו צחות לשונם בקידושין (פט:) דחשיב כמה דברים שירדו לעולם עשרה קבין עיין שם, והיינו שיעור כל העולם. ומה שאמרו שם תשעה נטלו וכו' ואחד כל העולם כולו, רצה לומר כי ידוע דכל דבר נחלק לעשר, שזה לא ימלט שום דבר שלא יחולק לזה, כנודע מטעם חכמי האמת וגם הפילוסופים הודו לזה. והראשון הוא המקור הכוללם שממנו הם מתפשטים, והוא עומק ראשית של הכל כנודע ומתבאר אצלינו במקום אחר. והתשעה הם כוללים כל גוף הגשם. וזה שאמרו תשעה נטלו וכו', רצה לומר כל חלקיו, רק האחד המקור הכוללם מחפשט בכל העולם ועל ידי כל העולם שותים תמצית אותו מקום שנטל התשעה והבן זה.

והנה איתא (במדרש הביא בתוס' פסחים צד.) העולם שליש ישוב וכו', וכן פירש רש"י על וכל בשליש עפר הארץ (ישעיה מ יב), ושם הוא מקום בני אדם והכחידה ברע. ונמצא הם כוללים רק שליש, שהוא שלושה קבין ואחד המקור הכוללם הרי ארבעה קבין, ועם תוספת שליש לגודשא ביבש (עירובין יד:). [כמו שנתבאר במקום אחר כי מעשה המצוות לח כי התורה משולה למים, וכן אמרו ז"ל (כלים פי"ז פי"ג) כל שבים טהור והחטא משל ליבש, ארץ הנגב נתתני (יהושע טו יט)]. הרי מדת סאה לחומר החטאים הכוללים כל העולם כולו המיושב עם הגודשא, רצה לומר בתכלית כובד העוון. ומדת הכלי לבד הגודשא שני שלישי סאה, והיא מכוון אחד מששים משיעור מקוה שהיא כלי מחזיק ארבעים סאה [ובהדי גודשא ששים]. וכדרך שאמרו (פסחים צד.) עולם אחד מששים בגן. ועיין בתורת חיים (כ"ב עג) דכל אחד מששים שבגמרא רצה לומר שזה בטל בזה, לפי שביטול איסורין היא בששים, עיין שם. וכן צריך תשובת המשקל כל כך עד שיחבטל כובד ענג העבירה נגד כובד מדרות התשובה וכלא היה, ולכך שיעורו ששים פעמים נגד כובד עוון.

(דזכר צדק לרבי צדוק הכהן. אית ח)

יד:

אמר אביי, שמע מינה תאי נודשה תלתא הוי.

אופן אחר על פסוק 'בן מאה ועשרים שנה אנכי היום'. ופירש רש"י והוא מגמרא דקידושין (לח.) היום מלאו ימי ושנותי ביום זה נולדתי, וביום זה אמות לא אוכל עוד לצאת ולבוא שנטלה ממני הרשות ונתנה ליהושע וכו'. וקודם ניישב גמ' דקדושין (ל.) ת"ר ה' אלפים ותחפ"ח פסוקים הוי פסוקי ס"ת, וצריך טעם למה באמת מכוון המנין כך. גם ניישב גמרא מסכת מנחות (ל.) ח' פסוקים אחרונים יחיד קורא אותם, כמאן דלא כר"ש דתניא וימת שם משה, אפשר משה חי וכתב וימת שם משה, אלא ע"כ כתב משה מכאן ואילך כתב יהושע בן נון, דברי רבי יהודה, א"ל ר"ש אפשר ס"ת חסר אות אחת וכתב לקוח את ספר התורה, אלא ע"כ הקב"ה אומר ומשה כותב ואומר, ומכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע, יעו"ש בגמ' ותוס'. וצריך להבין איך תלוי זה בזה מכח שאותן שמונה פסוקים כתבן יהושע או שמרע"ה כתבן בדמע לכך יקרא אותם יחיד דייקא ולא ב'. גם דקדקתי דקדוק דק למה הוצרך לומר יהושע בן נון, היה לו לומר בקיצור מכאן ואילך כתב יהושע, וכ"ה בב"ב (קו.) שהובא גם שם גמרא הנ"ל.

ונ"ע"ד ליישב רק נקדים תחלה פסוק בזואת הברכה 'ויתמו ימי בכי אבל משה ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה ידיו עליו' וכו'. ולכאורה אין מקום לפסוק זה. ואפשר ליישב עפ"י פשוטו, דאיתא בגמ' (חסורה טו.) ג' אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה אמרו ליהושע שאל א"ל לא בשמים הוא וכו'. ורש"י פירש בפרי' פנחס בפסוק ויסמוך ידיו עליו בעין יפה יותר ממה שנצטווה הקב"ה, א"ל וסמכת את ידך יד אחת והוא עשה בב' ידיו ועשאו ככלי מלא וגדוש. הרי שהוסיף רש"י תיבת וגדוש, דבאמת אם היה סומכו ביד אחת היה מלא לבד, ועכשיו שסמכו בשתי ידיו עשאו מלא וגדוש.

ובזה מבוארים הפסוקים 'ויתמו ימי בכי אבל משה ויהושע בן נון מלא רוח חכמה'. אך כדי שלא יקשה לך הלא נשתכחו ממנו בימי אבלו של משה ג' אלפים הלכות, וא"כ איך אמרת ויהושע מלא רוח חכמה, ולכך בא הפסוק עצמו ומתרץ כי סמך משה את ידיו עליו ובזה עשאו מלא וגדוש. וא"כ אף אחר שנשתכחו ממנו אותן ההלכות זה היה הגודש שהוסיף לו משה מדעתו, אבל מ"מ נשאר מלא רוח חכמה.

אך כדי לכוון החשבון למה באמת נשתכחו ג"א הלכות לא פחות ולא יותר, אפשר ליישב כל הני בחדא מחתא. דידוע דאיתא בש"ס (ע"ז כ.) וכמדרשים העולם ומלואו לא נברא אלא בשביל התורה, ואיתא במפרשים דלכך מתחיל התורה בב', לומר דבשביל ב' תורות תורה שבכתב ותורה שבע"פ נברא העולם, וכן מבואר בפסוק 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי'. וידוע דעיקר לימוד תורה שבכתב הוא ביום דוקא, ועיקר לימוד תורה שבע"פ הוא בלילה דוקא. ולזה מדייק הפסוק אם לא בריתי יומם ולילה, היינו תורה שבכתב, ותורה שבע"פ חוקות שמים וארץ לא שמתי, דבשביל שניהם נברא העולם. דידוע דשמים הוא סוד תורה שבכתב, וארץ הוא בסוד תורה שבע"פ. ואיתא כמה פעמים בש"ס (ע"ז ט.) דשית אלפי שנין הוי עלמא, ואיתא בגמ' דעירובין (יד:) האי גודשא תלתא הוי כלומר הגודש של הכלי הוא מחזיק חצי מה שנכנס בתוך הכלי, יעו"ש דכן מוכח מים שעשה שלמה. וכבר כתבנו למעלה דמה שנשכח מיהושע היה הגודש, והיה ג' אלפים הלכות, ומה שמחזיק הכלי עצמו הוא כפלים מן הגודש, וא"כ נשאר אצלו ששה אלפים הלכות כנגד שית אלפי שנין, ולכך לא היה יכול לשכוח יותר מזה דהוכרח לישאר כדי קיום העולם.

הרי שהוכחנו דתורה שבע"פ הוא מכוון כנגד שנות עולם...

(מעשה רוקח. וילך)

טו.

איתמר לחי העומר מאליו, אביי אמר הרי לחי, רבא אמר לא הוי לחי.

וזה רמוז במס' עירובין, אחמר לחי העומד מאליו אביי אמר הוי לחי ורבא אמר לא הוי לחי. הנה מבוי הניתר כלחי וקורה הוא שיש לו ג' מחיצות משלש רוחותיו, והרביעי פתוח. ואסור לטלטל בתוכו שמא יוציא חוץ למבוי, וצריך לחי או קורה ברוח רביעית, קורה משום היכר, ולחי משום מחיצה. והענין כי העולם הזה דומה לאכסדרא פתוח ברוח רביעי, כי נברא בה' שפתותה למטה, והקדושה נקרא רשות היחיד, כמבואר בספרי המקובלים, רחכו ד' אותיות הוי' וגבהו עשר

אותיות שם מ״ה. והקליפה נקרא רשות הרבים, סביב רשעים יתהלכון, ותיכף כשאדם יוצא מהקדושה הוא נופל בקליפה. והעולם הזה פתוח, כל הרוצה לצאת יצא בא לטמא פותחין לו, ועל כן צריך האדם להזהר שלא יצא החוצה מגדר הקדושה. והנה כשרוצה לטלטל במבוי הזה שהיא עוה״ז שצורתו כמבוי, אף אם לא יעשה שום עבירה מ״מ צריך שלא למלאות תאוותו בעוה״ז, כי מן ההיתר יבוא אל האיסור. דוגמא שאסור לטלטל במבוי שלא יוציא חוץ למבוי, והנה כשם שבמבוי כשורצה לטלטל צריך ברות רבעי או לחי או קורה, כן מי שרוצה לטלטל בעסקי העולם צריך היכר שלא יצא החוצה, או מחיצה שאי אפשר לעבור, כי המחיצה מעכבת.

והנה באמת אם האדם היה נותן לב להיות מחשב דרכיו להסתכל בפחיתות העוה״ז נגד גודל תענוג עוה״ב שהוא עולם עומד, וכמו שאמרו רז״ל יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה״ב מכל חיי עוה״ז. ואילו היה עוה״ב רק עולם אחד לכל צדיק כמו העוה״ז, ג״כ אין הצער שוה בנזק עולם עובר, שכל תענוגיו הבל לפי שעה, כעולם עומד תענוג גדול קיים. ק״ו שהוא מחליף רע בטוב ומועט במרובה, שהרי העולם הזה הוא יחיד, והעוה״ב הוא ש״ע עולמות לכל צדיק וצדיק, שנאמר להנחיל אוהבי יש. נמצא שכל העולמות כלם שיש לפני כל אדם הוא שי״א עולמות, והבחירה נתונה לכל אחד אם לבדר לעצמו העוה״ז שהוא יחידי ועולם שפל ורפיד ש״ע עולמות קיימים, או ימאס בעוה״ז ויזכה לנחול ש״ע עולמות קיימים ועומדים לא יקבלו ההפסד כלל. וזה רמז הקורה שהוא ברוח רביעית של העולם הזה, שכאשר האדם רצה לטלטל בעולם, כאשר בא לצאת מן ההיתר אל האיסור ולפנות מחצות העוה״ז, הנה הקורה ברוח רביעית לזכרון שלא תאמר אין עולם אלא זה, וקורה גימט׳ שי״א עולמות. ומי פתי ושוטה שיחליף עולם עובר יחידי בש״ע עולמות קיימים, זהו היכר הקורה. מ״מ אין זה עוד מחיצה שיהיה מערכב על כרחו שלא לצאת, כי אף שיזכרהו אפשר יתגבר יצרו ולא יועיל לו הזכרון, כמ״ש ואחריהם בפיהם ירצו סלה, שגם הרשעים יזכרים יום המיתה, אלא שזה דרכם בסל למו שחלב יש להם על כסלם.

אבל לחי הוא משום מחיצה שאי אפשר לעבור, כן הלחי מעכבת האדם מלחטוא, וא״א ליצרו להתגבר עליו. והלחי גימטריא מ״ת, והוא רמז אל התורה שנקנית במ״ח דברים, כנזכר בפרקי אבות. והנה ידוע לפני הקב״ה שרצוננו לעשות רצונו אלא ששאור שבמיחה מעכב, שהוא היצה״ר. ויצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, והקב״ה אומר בראתי יצה״ר בראתי תורה תבלין, ואם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נמוח. ואומר הלואי אותי עזבו ואת תורתי שמרו, כי המאור שכה מחזירן למוטב, וכאשר הארס עוסק בתורה הוא בטוח שלא יחטא, כי התורה מגנא ומצלי מן החטא, נמצא כי המחיצה המעכבת האדם שלא יצא מגדר הקדושה היא התורה הנקנית במ״ח דברים.

(דרושי הצל״ח, שבת תשובה)

יח.

ויבן ה׳ אלהים את הצלע וגו׳, רב ושמואל, חד אמר פרצוף, וחד אמר זנב.

הרי הראיתיך בעינך במאמר שני אנשים חכמים האלה הנראים כפי פשוטן סותרים ומכחישים זה את זה, ולא כן אבי, רק דברי שניהם אמת מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. וכן מה שנחלקו רב ושמואל (במסכת ע״ז דף כ״ד) בענין חוה, מר סבר פרצוף היתה ומר סבר זנב היתה, זה וזה אמת בבחינות שונות, כידוע מכתבי האר״י ז״ל בענין גדלות רחל. וכך היא המדה בכל דברי חכמים אשר כדומה לזה שאלו ואלו דברי אלהים חיים ודברי שניהם אמת, ואלו היינו יודעים הקדמות אמיתות הרבה לא היה נעלם מאתנו דבר מדברי חכמים וחידותם, ומי מעכב, חסרון ידיעה אשר בנו וקוצר שכלנו והם אמת וכל דבריהם אמת.

(ספר הברית, ח״א מאמר ב פ״ח)

★

מאי אחור וקדם צ״ל... אחור למעשה בראשית וקדם לפורענות.

ואת״ת מה ענין מעשה בראשית לפורעניות שסדרן גבי הדרי, וי״ל דהא בהא תליא, דלפי שכל מעשה בראשית נברא לצורך האדם, לכך נברא האדם באחרונה כדי שימצא הכל מוכן פניו כדאיתא בסנהדרין. ולכך הוא קדם לפורעניות, דכיון שצמח אדם תחילה שוב אין צורך בכל הנבראים לכך צמחו גם הם אחריו, אבל כל זמן שהאדם חי על פני האדמה לא שייך למחות שאר הנבראים שלא חטאו.

(תורת חיים)

אילימא משום קללה, הא בתחילה נתקלל נחש ולבסוף נתקללה חוה ולבסוף נתקלל אדם.

אילימא משום קללה. פי׳ משום דכשבא לקללם, בתחילה הוכיח לאדם ואח״כ לחוה ואח״כ לנחש כדי להביא עליהם פורענות, הא לפום קושטא בתחילה נתקלל נחש וכו׳. דוק.

(חדש״ה האביב לבעל הפלא יועץ)

★

מאדם ועד כהמה, אדם היזכר בפורענות תחילה. (י״מ ר״ה מא״ב)

ר״ל דאף דלפום קושטא אפשר שלא נשתנו סדרי בראשית והפורענות התחילה מהבריות קלות, מ״מ אדם החוכר תחילה דהכי אורחיה דקרא ע״ד דכתיב מככור פרעה עד בכור השבי דו״ק.

(חדש האביב לבעל הפלא יועץ)

★

בצלם אלהים ברא אתו, בתחלה עלתה במחשבה לבראות שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד.

בתחילה עלתה במחשבה לבראת שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד, שאלו נבראו שנים היו שניהם במדריגה אחת ולא היתה אשה כפופה לאיש והיתה מחלוקת ביניהן, לכך לא נברא אלא אחד, והאשה נבראת מן הזנב כדי שיהא הוא עיקר והיא טפילה לו. וא״ת מאי איצטריך קרא לכתוב מחשבתו ית׳, כיון דלא אסיק הכי ומאי דהוה הוה. וי״ל דמחשבתו ית׳ ודאי קיימת, דמי שלא זכה אשתו מושלה עליו ואינגה כפופה לו כמחשבתו ית׳, וכמו שאמרו זכה עור שהיא טפילה לו לא זכה כנגדו שהן שוין במדריגה אחת ואיננה שומעת לו.

(תורת חיים)

★

בצלם אלהים ברא אתו, בתחלה עלתה במחשבה לבראות שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד.

ר״ל למה כתבה התורה מה דהוה הוה במחשבה, כיון דלא בראו אלא אחד. דבשלמא גבי בראשית ברא אלהים, ההראה לנו שעלתה במחשבה להבראות במדת הדין, הראה לנו דהמחשבה עשה רושם כי הצדיקים המה מאותה הבריאה ומדקדק עמהם כחוט השערה. וע״ז יתורץ תשובת הקב״ה למלאכים אצל ר״ע זו תורה וזו שכרה כך עלתה במחשבה לפני, ד״ל שהוא מהצדיקים גמורים שסביבם נסערה מאד ובמדת הדין מתנהג עמהם כפי שהיתה מחשבה בבריאה, כנ״ל בפשיטות האגדה. ואף שיש אתנו פירושים אחרים כאשר בדרוש הארכתי בזה. רק הכ׳ קשה למה כתבה התורה מה דהוה הוה, כיון דאין לנו נ״מ דהא לא בראו אלא אחד. ונראה ע״פ מדרש ילקוט ולאדם לא מצא עזר כנגדו, ולמה לא בראו לו בתחילה, אלא צפה הקב״ה שהוא סופו לקרות עליה תגר, לא בראו לו עד שחבעה בפיו. וז״ש כאן והראה לנו התורה, שלא תחשוב שיצירת האשה באמת היתה רעה לו דאי לטובתו למה לא בראה מתחילה. ולכן הראה לנו מתחילה עלתה במחשבה לבראות שנים, דהש״י יודע שהיה לטובתו ולבסוף שכיון שראה שהוא יקרא עליה תגר בראו אחד עד שיבקש מהקב״ה לבראות לו אשה, וק״ל.

(קיקיון דיונה)

★

ויבן ה׳ אלהים את הצלע מלמד שקלילעת הקדוש ברוך הוא לחוה... מלמד שבנאה הקדוש ברוך הוא לחוה כבנין אוצר.

ויבן ה׳ אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה. האריך הכתוב לספר בזה כמה טרח הקב״ה בשביל העזר לאדם. שלא תאמר הלא משל האדם לקח ומה עשה הוא בזה, על כן ויבן וגו׳ כי לקח אחת מצלעותיו וכיון שהיה עצם מעצמיו ודאי היה דומה לו. והקב״ה בנאה באופן שתהיה ראויה לאשה, וכמו שאמרו חז״ל בנאה כבנין רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה בכדי לקבל הולד וכו׳, ועוד שהסגיר בשר שתחת הצלע. וכל אלה עשה הקב״ה לאדם, ומה יענה עוד ילוד אשה כמה יטרח לעשות חסר עם חביריו. ומה שאמר כאן לאשה אף שעדיין לא הוסב שמה אשה כי אם אחר כך שקרא לה האדם אשה כמו שכתוב ויאמר האדם זאת הפעם וגו׳ לזאת יקרא אשה וגו׳, קראה הכתוב כן על

שם סופה. או אפשר שהקב"ה קראה עתה אשה בשמה. והאדם אחר כך כינן דעתו לדעת השי"ת כביכול.

(באר מים חיים, בראשית)

יח:

ויביאה אל האדם מלמד שעשה הקדוש ברוך הוא שושבינית לאדם הראשון, מכאן לגדול שיעשה שושבינות לקטן ואל ידע לו.

גרסינן נמי במסכת עירובין פרק עושין פסין (יח:) ויביאה אל האדם, מלמד שעשה הקב"ה שושבינות לאדם הראשון. על כן ירגיל האדם להדר אחר שושבינות אף גדול לקטן, וישרתהו כביכול כמו שעשה הקב"ה, וממנו למדו מלאכי עליון, וכמו שהמלאכים היו תופפים ומרקדים כן ראוי לרקד לפני חתן וכלה מאחר שהוא רצון שמים, וכן היה דוד מרקד לפני הארון.

(שני לוחות הברית, מסכת פסחים פרק נר מצוה מ"ז)

★

אדם הראשון חסיד גדול היה, כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלשים שנה, ופירש מן האשת מאה ושלשים שנה...

טעם למה שפירש אדם הראשון מאשתו ק"ל שנה לא פחות ולא יותר.

הרב מגן אברהם בקונט' שמן ששון אשר בתחילת ספרו זית רענן פירש, דאיתא ביבמות שהה עשר שנים עם אשתו ולא ילדה יציא ויתן כתובה, ולא שאנו אלא בדורות ראשונים ששנותיהם מרובים, אבל בדורות אחרונים ששנותיהם מועטים שתי שנים ומחצה וכו'. וחד אמר ג' שנים כנגד ג' פקידות שבר"ה זמן פקידה, ומסיק דמאן תנא למתני' רבי ובימי רבי אימעוט שני. וא"כ יש לומר איכפא כיון דחיי האדם ע' שנה יש לבטל עשר שנים חלק שביעית משנותיו. וא"כ אדם הראשון שחי תתק"ל, רשאי להמתין שביעית דהוי קל"ג פחות חדש ומחצה. לכן לאחר ק"ל שנה חזר אליה, כי אף שלא תפקד עד פקידה שלישית לא יהיה יותר מקל"ג שנה, עכ"ל.

ואני אומר מאן דתילד ליה אמיה כותיה תילד, אבל יש להשיב. כי לפי דבריו האדם יש לו ליבטל שני חומשים משנותיו, דתנן בן י"ח לחופה, ועשרה שנים הנזכרים הם כ"ח שנים והם שני חומשי' ע' שנה. אמנם מעיקרא קושיא ליתא, דאדם הראשון קיים פר"ר שהוליד ב' זכרים וג' נקבות. והשתא ליכא אלא משום ולערב אל תנח ידך, ולזה האיכא שני טובא.

ודרך דרש אפשר לומר בטעם הק"ל שנה שפירש מאשתו, כמ"ש בעירובין (יח:) היה ר' מאיר אומר אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית ק"ל שנה, ופירש מן האשה ק"ל שנה, והעלה זרעי תאנים על בשרו ק"ל שנה. הרי דק"ל שנה הללו שפירש מאשתו היה ישב בתענית ומתנהג בחסידות, וע' שנים שנתן לדוד הע"ה כמשו"ל, הוו להן מאתן הוא חומש מחייו שהיו אלף שנים. ורצה לחת להקב"ה החומש מחייו בלי התעסק בעניני העה"ז, כי החסידים מפרישים חומש במקום מעשר כידוע, ואדם הראשון יציר כפיו רצה לעשות מצוה מן המובחר והפריש חומש חייו למלך הכבוד, ולזה פירש ק"ל שנה מאשתו. ומזה נמשך שדוד הע"ה היה חסיד גדול, כי שנותיו הם מחומש חיי אדם הראשון אשר ייחד לעבוד ה' בחסידות. ואפשר שזהו הטעם דקאמר דוד שמרה נפשי כי חסיד אני, משום דחייו מאדם הראשון מחלק החסידות, והדבר עליו חובה והעושה חייבו אפס לא תהיה תפארתו דחיובא רמיא עליה, ומשו"ה קאמר כי חסיד אני, משום דלדידיה הוא חיוב גמור להיות חסיד.

(פני דוד להחיד"א, בראשית)

★

אדם הראשון חסיד גדול היה, כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלשים שנה...

כתיב (בראשית ב טז) 'מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו'. ויש להקשות, למאי נפקא מינה אמר לו הקדוש ברוך הוא מכל עץ הגן אכול תאכל, וכי לא סגי דלאו הכי, לא היה לו רק להזהיר שלא יאכל מעץ הדעת. הענין, אילו לא חטא אדם אז היה מצות עשה שיאכל מכל, אם היה נשאר בכבודו והוא בסוד צלם ודמות שלמעלה כביכול. וכל מה שהיה אוכל היה כמו קרבן, והיה זה האוכל ריח ניחוח בקרבו, וקדוש יאמר לו, והיה מקריב בו בקרבן קדוש. אבל לאחר שחטא ונפגם וירד ממעלתו ונתרחק, אזי הוא צריך להקריב את עצמו דהיינו בתעניות שמקריב חלבו ודמו. וכן אמרו המקובלים שאדם הראשון התענה כל ימיו, ורמז לדבר חיה תתק"ל כמנין תענית. ואף על פי שבדברי רז"ל (עירובין יח:) הוזכר שעשה תשובה ק"ל שנה, זהו התשובה החמורה שעשה שהזכירו זה היה ק"ל שנה, ולאחר ק"ל שנה פסק מהתשובה חמורה, אבל בתעניות היה כל ימיו. ועל זה בא הרמז ת'כון ת'פלתי ק'טורת ל'פניך ראשי תיבות תתק"ל. ואמר קטורת, כי ריח התענית הוא במקום ריח הקטורת. ואמר אחר כך משאת כפי מנחת ערב (תהלים קמא ב), כי לעת מנחה חטא האדם כמו שתירגם למנח יומא. והקב"ה מיעטו, כמו שנאמר (תהלים קלט ה) ותשת עלי כפיך, זהו משאת כפי. וכבר כתבתי כל זה למעלה. והנה מכח חטא האכילה המשיך על עצמו עכירת החומר בשר ודם כתנות עור ובשר. על כן הוצרך להכניעו בתעניות. וזהו טעמם של ר' אליעזר וריש לקיש (תענית א.) דסבירא להו היושב בתענית נקרא קדוש וחסיד, כמו שכתבנו לעיל בפרק קמא. וכתבתי שם שזהו אפילו במי שלא חטא, הכל מטעם למרק התומר כתנות עור ולזככו.

(שני לוחות הברית, מסכת תענית סוד התענית והעבודה)

★

אדם הראשון חסיד גדול היה... והעלה זרעי תאנים על בשרו מאה ושלשים שנה.

פירוש עשה חגורה מענף התאנה וחגר אותה על בשרו ממש כדי להצטער. וז"ל בס"ד שכיון בזה לתקן פגם אכילת עץ הדעת דתאנה היה, ועשה זה הצער בחגורה, כי את החגורה לובשים כדי שלא יהיה לב האדם רואה את ערותו. וקודם אכילת עץ הדעת לא היה אותו אבר נקרא ערוה, כי לא היה אצל אדם וחוה הפרש בין אותו אבר לשאר איברים, ורק אחר אכילת עץ הדעת שהיה תאנה הרגישו בערוה. וע"כ הוצרך האדם ללבוש חגורה להפסיק בין לבו לערוה, משא"כ קודם לא היו צריכים לחגורה, לכך עשה תיקון לעצמו בצער זה לעשות החגורה מן התאנה לזכור שהתאנה סיבבה החגורה.

(בן יהוידע לרבי יוסף חיים מבגדא"ד זצ"ל)

★

אמר רבי ירמיה בן אלעזר כל אותן השנים שהיה אדם הראשון בנידוי הוליד רוחין ושדין ולילין.

ואברהם ושרה מטומטמים היו (יבמות סד:), כי הם היו התחלת תיקון חטא אדם וחוה, ונוצרו כפי הקלקול של חטאם בביאת נחש על חוה (שבת קמו:). והולדת אדם הראשון רוחין שדים ולילין אותן מאה ושלושים שנה (עירובין יח:) להיות טומטמים לעונש זה. ואחר שתיקנו מה שהיה להם לתקן זכו גם הם להוליד. וכך כל איש חשוך בנים הוא מצד איזה חטא שלו באותו גוף, [או בגלגול קודם, או באיפה שלו באדם הראשון אם הוא סריס בחולדה וטומטום וכיוצא בו, שזה מורה על חסרון שכחולדה. אבל כשאינו סריס בתולדה ודאי הוא מפני חטא עצמן]. שאין מניח להתגלות אור נפשות הבנים צאצאיו וצאצאי צאצאיו הכלולים בו בכל אחד מישראל, כי לעולם נפשות הבנים כלולים באבות אלא שהם בהעלם עצום, ועל ידי השגת האור דשבועות, שהוא התגלות אותו האור הגנוז בהעלם מנפשות דורותיו שהם אורות התורה שבעל פה שיתגלה על ידיהם. ואף על פי שעדיין הוא בהעלם עצום שהרי לא נגלה בפועל כלל, מכל מקום הוא אתחלתא דהתגלות ונתעורר השורש הזה של ההתגלות להאיר כלב, וממילא יוכל למשוך על ידי זה שפע ההתגלות לצאת מכח אל הפועל גמור כעולם הזה בהולדת זרע למינהו של הנפשות ואורות התורה שבעל פה הנגודים בו.

(מחשבות חרוץ לרבי צדוק הכהן, אות ט)

★

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו וכולו שלא בפניו.

לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו שמתוך טובתו בא לידי רעתו (ערכין טו:). והא דאמרינן אומרין מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו היינו שמספר בשבח של ת"ח וכיון שאותו שהוא מספר ממנו הוא ת"ח, לא אמרינן שמא יבא השומע לספר בגנותו, כי סתם ת"ח אין מדברים בגנותו שאין חושדים אותו, כמו שאמרו (כתובות יט.) אם ראית ת"ח עובר

עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שודאי עשה תשובה. אכל כאן שמספר בשבח חבירו קאמר, ואסור לספר בשבחו שמא יבא לספר בגנותו. א"נ התם במופלג איירי ומוחזק ביראת שמים הרבה, אמרינן אומרין מקצת שבחו בפניו וכולו שלא לפניו. בירושלמי כל דבר אשר מוציא ומגלה בין כרמז ובין בדבור או בקריצה או מה שהוא הכל הוא לשון הרע שהרי זה מעשה הלשון.

(הדרשני אגדות למהרי"ל. חיד מסכת ערכין)

★

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו וכולו שלא בפניו.

רש"י ז"ל אומרים מקצת שבחו בפניו, כלומר דרך ארץ הוא דאף על פי

וכו'. יש ליישב מאי לשון כלומר, ומי הכריח לרש"י לפרש בדרך ארץ. ונראה דרש"י בא לומר דלא תימא דהוא מצוה לומר מקצת שבחו בפניו וכולו שלא בפניו והלימוד מפסוקים, וזה אינו. חדא, וכי הוא מצוה דוקא לשבח לאדם במקצת בפניו. ועוד דאי הגמרא אתי לאשמועינן דרך מצוה וחיוב, למה לא דרש' כסדר הפסוקים דהיינו שיאמר כולו שלא בפניו, דהא הפסוק דאיש צדיק תמים הוא קודם לפסוק כי אותך ראיתי וגו'. ולכן מפרש רש"י דלא דרש שיהיה חיוב ומצוה לעשות כן, רק דבא לומר אף דדרך ארץ וכו'. וכך פירוש הגמרא אומרין מקצת שבחו של אדם בפניו, אע"פ דסדר הוא דאומרים כולו שלא בפניו, מיהו לא יאמר בפניו אלא מקצת. וק"ל.

(ק"קין דיומה)

★

והנה עלה זית טרף בפיה, אמרה יונה לפני הקב"ה, רבש"ע יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלוין ביד בשר ודם.

אף דוראי יונה אין כר דיעה, אך כל מה שאנו לומדין דבר אחד מאיזה

דבר חשוב כאילו שמענו ממנו אותו דבר שלומדין. ולכן כיון שראינו שהיונה שטרפה עלה זית בפיה אף שהיא דבר מר, אף שנח ודאי היה נותן לה דברים טובים, לומדים אנו מזה שיותר טוב דבר מר ולקבל מהקב"ה מדבר מתוק ולקבל מיד בשר ודם.

(אמת ליעקב להגאון מליסא)

★

והנה עלה זית טרף בפיה, אמרה יונה לפני הקב"ה, רבש"ע יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלוין ביד בשר ודם.

ואל יהיו מתוקין כדבש ותלוין ביד בשר ודם. הכא נקט לשון תלויין

ומעיקרא נקט לשון מסורין, משום דהוא יתברך מכין מזון לכל בריותיו בלי ספק, אבל מזונות של אדם תלויין לפעמים נותן ופעמים שאינו נותן פעמים מקדים ופעמים מאחר, וכדאיתא במדרש וישאר אך נח שאיחר מזונותיו לארי והכישו. והיינו מה שאמרו חכמים ז"ל (ביצה לב:) המצפה על שלחן חבירו חייו אינם חיים, נקט לשון מצפה ולא קאמר האוכל על שלחן חבירו, לפי שכל האוכל על שלחן חבירו צריך לצפות אם יתן לו אם לאו ומתי יתן לו.

(תורת חיים)

★

והנה עלה זית טרף בפיה, אמרה יונה לפני הקב"ה, רבש"ע יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלוין ביד בשר ודם.

כתבו התוס' דמרורים כזית היינו האילן של זית שהוא מר, ואילן גמי

מקרי זית כו'. ויתכן לפרש כונת המאמר באופן שיהיה בו רמז לפרי זית גופא, על פי מה דאיתא במנחות (כג:) אמר ר' יוחנן למה נמשלו ישראל לזית, שנאמר זית רענן יפה פרי תאר קרא ה' שמך, לומר לך מה זית אינו מוציא שמנו אלא על ידי כתישה אף ישראל אינן חוזרים למוטב אלא ע"י יסורין. הרי דפרי זית גופא רמז ליסורין. ואיתא בבבא בתרא (קטו.) דרש ר' פנחס בר חמא קשה עניות בתוך ביתו של אדם יותר מחמשים מכות, הרי דעניות גרע מיסורי הגוף. וזהו מאמר היונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותיו מרורין כזית, פי' ע"י יסורין כמו פרי זית שמוציא שמנו ע"י כתישה, ומסורין בידך הפותח יד ומשביע לכל חי רצון והוא מוטב, משיהיו מתוקין כדבש בלא יסורין ותלוין ביד ב"ו ומתנתן מועטת כר, והיינו עניות דגרע מיסורין. ועוד יש בו לרמז במאי דנקט גבי מרורים כזית וגבי מתוקים כדבש, על דרך דאיתא דשמן התלתן מר וסופו מתוק. והוא רמז לצדיקים שתחלתן יסורים וסופן שלוה, וכן התורה נמשלה לשמן מטעם זה וכדאיתא במדרש רבה פ' כי תבוא ופ' מצורע. ובירושלמי פרק י"ד דשבת איתא הרע תחלתו מתוך וסופו מר, והוא כענין הדבש שתחלתו מתוך וסופו מר, והוא רמז לרשעים שתחלתן שלוה וסופן יסורים. והיינו דגבי מרורים נקט כזית שמרירתו אינו אלא בהתלה, ולכך הוא מוטב ממתיקת הדבש שסופו מר. דטוב אחרית דבר מראשיתו כתיב. ולזה רמז לקמן ב' תמרות יש בגי' בן הנם וכו' והוא פתחה של גיהנם. כי תמרים רמז לדבש היוצא מהן, והוא רמז ליצה"ר שנמשל לדבש שתחלתו מתוך וסופו מר, וכמו שנאמר ואחריתה מרה כלענה. וזהו פתחה של גיהנם שכל המתפתה ביצרו נופל שם. ויש עוד לאלתה מלין וכתבתי בדרשותי.

(באר אברהם לרבי אברהם משניל לאיתן)

★

אמרה יונה לפני הקדוש ב"ה הוא, יבנו של עולם יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך, ואל יהיו מתיקין כדבש ותלוין ביד בשר ודם.

ותבא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה. טרף איננו פעל,

אלא שם עצם כדוגמת 'טֶרֶף', המלה נבחרה כאן בכוונה עמוקה. 'טרף' הוא מזון שבהמה בת חורין לוקחה לה בעצמה. כך 'טרף' נתן ליראיו' (תהלים קיא ה), אחרים ניזונים מ'טרף' וגזל, ואילו 'טרף' הירא הוא מידי ה'. שנה תמימה ניזונה היונה בידי אדם, לא זכתה ל'טרף' ולא לקחה לה מזון לעצמה, עתה שהתה בחרון יום חמים, והיה זה סימן שכבר קלו המים וכבר מצאה מנוח לכף רגליה. אולם גם הדעב היה יכול להחזיר את היונה, אך הנה היא חוזרת לתיבה ובפיה טרף עלה זית, אף על פי שאין דרכה של יונה להיות ניזונה מעלה זית. עלה הזית המר שבפי היונה מביע לדעת חז"ל דבר גדול, "יהיו מזונותי מרורין כזית בידו של הקב"ה, ולא מתוקין כרבש בידי בשר ודם". מכאן, שעלה הזית איננו סמל השלום, אלא הוא מסמל עצמאות וחירות, והסתפקות במועט בעיצומה של חירות.

(פירוש רש"ר הירש על התורה, נח)

★

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, כל בית שנשמעין בו דברי תורה בלילה שוב אינו נחרב.

נ"ל בס"ד הטעם שמסוגל עסק התורה של לילה לקיום הבית, דאז"ל אין

הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בעבור אשתו, ולכן האשה נקראת בשם בית, וכמ"ש רז"ל אין בית אלא אישה, ולכן אר"י מימי לא קראתי לאשתי אשתי אלא ביתי. וידוע מ"ש רז"ל יעקב ועשו חלקו העולמות, ומנין ברכה לישראל דאין להם בעוה"ז אלא בצמצום כדי חיותם בלבד ומתרצים דזוכים לטוב וברכה של עוה"ז מכח התורה, דאם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי דהעולם קיים בשכר התורה שעוסקים בה ישראל, ולכן זוכים בטוב עוה"ז מדין מציל מזוטו של ים. ונמצא אע"ג דהברכה המצויה בביתו של אדם בעבור אשתו, אין להם זכות בה אלא מכח התורה, ודא עקא כי האשה שהיא העיקרית בזה היא פטורה מד"ת ואינה עוסקת, ואיך יועיל זה. ולכן אם האדם עוסק בתורה בלילה בביתו ששם אשתו, דאע"פ שהיא אינה לומדה היא שומעת, ואפילו אם היא ישנה וגם אינה מבינה נשמתה שומעת ד"ת וקולטת אותם, וכמ"ש על ריב"ח אשרי יולדתו שהיא גרמה לו להתחכם בתורה דאחר שילדה אותו נטלה עריסה שלו והנחתו בביהמ"ד, אמרו לה מה טיבו של קטן זה בביהמ"ד דאינו שומע ואינו מבין, ותאמר להם כדי שיכנסו ד"ת באזניו. ועדיין מה תועלת בזה כיון דאינו מבין, ופרשנו בס"ד הענין כי נשמתו מבינה וקולטת דברי תורה, והארכתי בזה ברדשותי בס"ד. נמצא גם אדם שאינו מבין או אם הוא ישן מרויח מד"ת שלומדים סמוך לו, דאע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי. ולכן אם האיש עוסק בתורה בלילה שהרא מצוי בביתו אצל אשתו שאז גם היא תשמע מד"ת, ואע"פ שאינה מבינה או אם היא ישנה, עכ"ד נשמתה שומעת ומבינה וכאלו קראה היא בתורה המקיימת העולם, וכזה תזכה בכרכה בעוה"ז ואז יטב גם לבעלה בעבורה. ולכן נקיט בלילה כי ביום על הרוב אין האיש לומד בביתו אלא בבית הכנסת או בביהמ"ד וגם יוצא לשוק, משא"כ לימוד הלילה הוא בביתו סמוך אצל אשתו, ואז תזכה היא בתורה מצד השמיעה. וכזה יתורץ דקדוק אחר עמ"ש כל בית שנשמעין בו ד"ת ולא אמר שלומדין בו ד"ת, כי התועלת הזאת אינה באה מצד הלומד שהוא האיש בעל הבית אלא מצד השומע שהיא האשה וכאמור.

(בן יהוידע לרבי יוסף חיים מבגראד זצ"ל)

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, כל בית שנשמעין בו דברי תורה בלילה שוב אינו נחרב, שנאמר ולא אמר איה אלוה עושי נתן זמירות בלילה.

בהקדמת תקוני זהר מפרשו על גוף האדם שהוא בית לנשמה, ואתי שפיר טפי קרא דמייתי ולא אמר אלקי עושי, שאין הגוף נאבד מי שנותן זמירות בלילה כנ"ל.

(שפת אמת. עירובין)

★

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, מיום שחרב בית המקדש דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות.

גרסינן כמס' עירובין אמר ר' ירמיה בן אלעזר מיום שחרב בית המקדש דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות, שנאמר כל הנשמה תהלל יה. פירוש הנשמה החריבה כדכתי' הארץ הלזו הנשמה. ונשאל רבו האי גאון ז"ל בזו השמועה דר' ירמיה בן אלעזר, ופירש בה הכי ואלו תורף דבריו: מאי ראיה יש בזה לחרבן בית המקדש, הכי מפרשי ליה רבנן אההיא דתנן במקדש ככתבו ובמדינה בכיניריו, ומיום שחרב בית המקדש אסורין אנו לומר שם בן ארבע אותיות ככתבו, ואע"פ שדיו לעולם שתי אותיות שמוחרין אנו לאמרן ככתבן, אע"פ שחצי השם ככל השם דהא קא קרינן כל הנשמה תהלל יה יסור יסרני יה, ואמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן בשתי אותיות ברא הב"ה שתי עולמות אחד בי' ואחד בה'.

(פירוש ספר יצירה להרי"ו ברצלוני)

★

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, מיום שחרב בית המקדש דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות.

ובפרק עושין פסין (עירובין יח:) אמר ר' ירמיה מיום שחרב בית המקדש דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות שנא' כל הנשמה תהלל יה. ור"ל כי העולם הזה אינו כדאי כאשר חרב בהמ"ק לשם במלואו, כי לא נזכר שם במלואו רק כאשר היה העולם מלא, וקודם שהיה העולם מלא לא הזכיר שם בן ד' אותיות, וכאשר היה העולם מלא אז הזכיר שם מלא על עולם מלא. ולפיכך כאשר היה חורבן בהמ"ק ולא שייך לומר שיהיה כאן עולם מלא, אין לעולם להשתמש בשם מלא רק בב' אותיות. ויש לדעת כי בשתי אותיות נברא שני עולמים שנא' כי ביה ה' צור עולמים, ואלו תולדות שמים וארץ הם נבראו בשתי אותיות אחרונות מן השם וזה שכתוב אלה תולדות השמים והארץ וגו' ביום עשות ה' אלהים הזכיר שם המיוחד, ומפני כי התולדות הם בכח התחלה, ולפיכך בכח השם של שתי אותיות הם כל ד' אותיות דהיינו י"ד ה"א במספרו כ"ו כמו השם כולו. כי בכח התחלה הם התולדות, ושתי אותיות אחרונות הם סוד הברכה, ולפיכך ע"י שתי אותיות אחרונות התולדות באים לעולם ע"י ברכה. וכאשר היה בהמ"ק בעולם היו התולדות בעולם בברכה, וכמו שאמרו בסוטה (מח.) שמיום שחרב בהמ"ק אין כאן ברוכה בתולדות רק עצם העולם הוא נמצא, ואין ראוי להשתמש רק בשתי אותיות ולא יותר. וזה שאמר כל הנשמה תהלל יה, פי' כי הנשמה היא עצם האדם בלבד מכלי תוספת ברכה כלל אין ראוי שישתמש רק בשם י"ה, כי אין ראוי להזכיר השם בן ד' אותיות רק כאשר העולם בשלימות ובברכה, ואז ראוי להזכיר שם מלא. ולא באו חכמים רק להגיד עונש המזכיר שמו בחנם, כי אם אין העולם כדאי רק לב' אותיות ועתה מה עונשו של מי שמזכיר שמו בחנם, לפעמים מזכיר אותו בשתי אותיות ולפעמים ביותר אשר כל העולם אין ראוי להשתמש רק בשתי אותיות בלבד.

(נתיבות עולם למהר"ל. ח"ב נתיב יראת השם פ"ג)

★

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, מיום שחרב בית המקדש דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות.

מיום שחרב ב"ה דיו לעולם וכו'. משום דמיום שחרב בית המקדש אין שמחה לפניו יתברך כדאיתא בריש מסכת עבודת כוכבים, ולכך שמו יתברך כביכול אינו שלם, כי הוא חסר ר"ה, משום דו"ה לשון שמחה הוא כדאיתא במדרש איכה רבה בין רי לוה נמלט רבי יוחנן בן זכאי, ולכך דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות.

(תורת חיים)

יט.

מדת בשר ודם מתחייב אדם הריגה למלכות ממלין לו חכה לתוך פיו כדי שלא יקלל את המלך...

'נדרו ושלמו לה' אלהיכם'. הדברים נמשכים להההיא דערובין אדם נתחייב הריגה למלכות מטילין לו חכה לתוך פיו כדי שלא יקלל את המלך, לא כן לגבי הקב"ה אדם נתחייב הריגה למקום שותק שנאמר לך דומיה תהלה, ולא עוד אלא שמשבח שנאמר תהלה, ולא עוד אלא שדומה כאלו מקריב קרבן שנאמר ולך ישולם נדר. ופירש רש"י שדומה עליו וכו' נוחין לו יסורין המקבלם באהבה, ולך ישולם נדר אותה דומיה שהוא דומה ביסורין דומה לו שלום נדר, יע"ש. וז"ש הכא נמי 'כי חמה אדם' החמה שעושה הקב"ה לאדם 'תודך' דהיינו שמשבח ונותן הודאה. וכיון דמקבלם באהבה והיתה הרוחה דמלבר ד'שארית המות תחגור', דהיינו בין אם הוא בעוה"ז ניצול משאר יסורין הבאים עליו, הן בעודנו חי בין הוא לעוה"ב ניצול מדינה של גיהנם. עוד הן בה דנחשב לו 'נדרו ושלמו' והיינו ממש כלישנא דקרא 'ולך ישולם נדר' דדומה לו שילום נדר כאלו הקריב קרבן.

(הכתוב לחיים. לרבי חיים פלאג'י)

★

עברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה. עברי אלו בני אדם שעוברין על רצונו של הקדוש בריך הוא...

רז"ל פירשו (עירובין יט.) עוברי בעמק הבכא, הרשעים שהם עוברים על מצות השם יתי, חלקם בעמק, והיא גיהנם, עמוקה משאול. ושם צועקים ובוכים מיסורי גיהנם, וכמעט שמרוב בכיתם ישיתוהו מעין לגיהנם, שבדמעותם יצננוהו. וכשהם צועקים ובוכים, אז יעלה קילוסו של הקב"ה מגיהנם, שהם מצדיקים עליהם את הדין ואומרים יפה דנת יפה חייבת. וזהו גם ברכות יעטה מורה, הקב"ה שהשליך וירה אותם בגיהנם, יעטה ברכות והללות וגו', עד סוף המזמור. וזהו שחתם ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך, מכל הצבאות אתה אדון, מצבאות גן ערן שהם הצדיקים, ומצבאות גיהנם שהם הרשעים, מן הכל יעלה קילוסו ושבחו, וזהו שפתח בה' צבאות שנאמר מה ידידות משכנותיך ה' צבאות.

(תורת המנחה לרבי יעקב סקילי תלמיד הרשב"א. פקודין)

★

עברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה. עברי אלו בני אדם שעוברין על רצונו של הקדוש בריך הוא, עמק שמעמיקין להם גיהנם.

אסקוהו להוה גברא שהיה מלגיע על דברי חכמים בנגידא וכו'. דע כי מה שאמר 'טובתם דורש רעתם בל תדרוש', הוא כמו שאמר בסמוך תא חזי מה בין פושעי ישראל לנביאי אומות העולם, וזה כי פושעי ישראל נתן השם יתברך בהם נשמה טהורה מצד עצמו, רק שנטה אח"כ בעולם הזה אחר הרשעות. אבל שלא בעולם הזה כבר הוסר מה שהיו דביקים בהם פרשעי ישראל וחוזרים בהם, כמו שאמרו ז"ל בערובין (יט.) עוברי בעמק הבכא מעיין ישיתהו שמורידים דמעות כמעיין. אבל פושעי אומות העולם על פתחי גיהנם אינם חוזרין, וזהו מטעם שעצמם רע לא מצד עולם הזה, ומאחר שעצמם רע נשארים רע כי אין שנוי לדבר שבעצם. ולכך ההוא גברא אמר טובתם דורש רעתם אל תדרוש כל הנוגע בהם וכו', כי כבר הוסר ממנומה שהיה דבק בו בעולם הזה, כי ישראל ראוים בעצמם אל האמת והקדושה והטהרה, והיוצא מן הכלל הוא אינו דבר עצמי לו כי העצם הוא הכלל. ואומות העולם חסרונם בעצמם, שהרי בכללתם הם רעים, ורבר שהוא בכללות הוא בעצם לא במקרה והעצם לא ישתנה.

(חידושי אגדות למהר"ל. ח"ב פס' ניטין)

★

כני אדם שעיברין על רצונו של הקדוש בריך הוא... שמעמיקין להם גיהנם.

עמק שמעמיקין להם גיהנם. משמע שלמעלה אין הגיהנם רוחב כל כך כמו שהוא למטה בעומק, וכן משמע במדרש רבה ישובו רשעים לשאולה לדיוטא תחתונה שבגיהנם, לכך כתיב למ"ד בתחילת התיבה וה"א בסופה. ונראה דהיינו הא דאיתא במדרש רבה פ' פנחס, ובני קרח לא מתו מקום גבוה נתבצר להם בגיהנם וישבו שם, דכיון דלמעלה אין הגיהנם רוחב כל כך כל כמה דמידלייא מתקרר והולך, וכיון דנתבצר להם מקום גבוה שם לכך היו יכולים לישב שם ולא מתו. ויש עוד פירושים אחרים.

(תורת חיים)

שמצדיקין עליהם את הדין, ואומרים לפניו רבונו של עולם יפה דנת יפה וכית יפה חייבת.

ואם כלפי בשר ודם ובנסיבות כאלה כך, כמה נורא יום הדין והתוכחה כשהאדם יופיע לפני מלך מלכי המלכים והוא יוכיחו על מעשיו, ולא על מעשה אחד בלבד כי אם על כל מעשיו במשך כל ימי חייו, ועור שאין לו שום פתחון פה לפניו ולא שום תקוה וניחום. כמה אימה תהיה הבושה והבהלה מלפני הקב"ה מיום הדין בלבד, מעצם הופעתו לפניו ומעצם הכרתו כמה חטא לפניו ופשע כנגדו. אין לתאר ואין לשער כמה נורא ואיום הוא היום הזה. ואולי קשה הוא מהדין עצמו, כי הדין והעונש שהוא מקבל מהקב"ה מביא הקלה להרגשת בושתו, כאמור לעיל. ושמא משום זה הרשעם מצדיקים עליהם את הדין ואומרים: "יפה דנת וכו' ויפה תיקנת גיהנום לרשעים וגן עדן לצדיקים".

(אור הצפון לסבא מסלבודקה. בראשית)

★

שמצדיקין עליהם את הדין, ואומרים לפניו רבונו של עולם יפה דנת יפה וכית יפה חייבת.

ז"ל דנראין דברים כפולים ומכופלים. וג"ל בס"ד יפה דנת על עונש עונות שעשו הם בעצמם, יפה זכית על אשר נטל חלק המצות שלהם ונתנו לאחרים, כמ"ש רז"ל זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע, לא זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם. ולכן אומרים ג"כ יפה חייבת אותם בעונש עונות של אחרים, יען כי יפה תקנת מכבר קודם כיאת האדם לעוה"ז גיהנם לרשעים וג"ע לצדיקים, ולכן הצדיק זוכה בחלק הרשע שכבר מוכן ומזומן לו והוא דבר שבא לעולם, והרשע לוקח מחלק שהיה מוכן לחבירו בגיהנם שכבר הוא מכון ומזומן וישנו בעולם.

(בן יהוידע לרבי יוסף חיים מבגדאד זצ"ל)

★

רשעים אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרין בתשובה.

עוד אמרו (שבת שם:) זאת התורה אדם כי ימות באהל (במדבר יט יא), אפלו בשעת המיתה יהא עוסק בתורה ואל יפרוש ממנה. וזה שכתוב בגמרא (עירובין יט.) רשעים אפלו על פתחה של גיהנם אינם חוזרים בתשובה. ולכאורה תמוה, הא לאחר המיתה אי אפשר לעשות תשובה, כמו שנאמר חשב אנוש עד דכא (תהלים צ ג), ונראה דהכי פרושן כשהם חולים, כמו שנאמר ויגיעו עד שערי מות (שם קז יח), והזה פתחו של גיהנם, אפלו הכי אין חוזרים בתשובה. וזה שנאמר 'לפתח חטאת רובץ' (בראשית ד ז), פירוש אפי' הוא בפתחו של גיהנם, אפלו הכי 'חטאת רובץ'.

(נועלות התורה לרבי אברהם אחי הגר"א)

★

פושעי ישראל אין אור ניהנם שולטת בהן קל וחומר ממזבח הזהב...

ובענין למה יצטרך גלגול לנשמה אחר שהיא נטהרת בגיהנם. תירץ מורי ע"ה כי הגלגול הוא לשתי סבות, האחת לחסרון מצוה שלא השלים וצריך לחזור ולהשלים כראוי, ולזה מוכרח להתגלגל כי אין גיהנם אלא טהרה לבד אבל לא להשלים חסרון. ועוד כי אפשר שיבא לתקן ולטהר מה שאי אפשר לגיהנם לטהר. והוא כי יש ענות שהגיהנם מטהר, ויש שאין גיהנם מטהר ומוכרח הוא לבא להשלים. והמשל בזה אל אדם המנוגע בגופו ובאבריו נגעים, והם נגעים שיוכל הרופא לרפאתם בלי חתיכת אבר שלם אלא יחתוך מעט מן הבשר המעופשת ההיא עד יבריא, ולפעמים יקרה שצריך לחתוך כל האבר כולו כדי שלא ימות ויגיע הנגע אל הלב, אז חותך כל האבר ונמצא האדם ההוא בעל מום מאבר אחד זרוע אחר או שוק אחד וכיוצא. ועל דרך זה אין חפץ הקב"ה שארם שפגם אבר אחד כל כך עד שאם יכנס בגיהנם יתבטל כל האבר ההוא מכל וכל וישאר בעל מום בגן עדן, אלא יחזור לעולם ליתקן, ואז אפשר שיהיה בעל מום כפי האבר שבו פגם בתחלה, ואז צריך שבמותו יעשה תשובה ובזה מתקן על מה שעבר בגלגול הקודם. אמנם הגיהנם אינו אלא לטהר הענות שאין בטהרתם כריתת אבר, והוא מה שאמרו ז"ל (עירובין יט.) פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהם קל וחומר ממזבח הזהב, וזו היא ענין השליטה שתשלוט בהם מכל וכל לכלוחם, אבל הוא מטהר מבחרן התשך והפגם ההוא שבאברי הנשמה, והוא כמשל הרופא שישים סם אחד על המכה כדי לאכול הבשר הרע ההוא. ובצאת הנשמה מגיהנם היא חסרה מבשר איבריה, כמשל שהמשלנו, וחסרונה ישתלם על ידי אור שמש צדקה ומרפא בכנפיה שנתבאר לעיל.

(ראשית חכמה. שער היראה פרק שלשה עשר)

★

פושעי ישראל שמליאין מצות כרמון, שנאמר בפלח הרמון רקתך.

בשלמי המעיל היו רמוני תכלת וארגמן ותולעת שני', ופניהם אל הקרקע.

היו אלה היתידים בכגדי הכהנה שהיו עשויים שלושה חומרים אלה כלא הרביעי 'הששי'. בשל שפע הגרעינים שבתוך הפרי נעשו הרימונים משל לזרע המניב פירות הרבה, ומכאן הפתגם 'מלאין מצות כרמון' (עירובין יט.). בהעדר הצבע הלבן המסמל את השלילה, היו הרימונים עשוים מהחומרים שצבעם אדום, הוא צבע התכונה האנימאלית החיובית. הוזה אומר, הם מסמלים שיפעת זרע של חיים הקשורים בברית עם ה'. מקום קביעת הרימונים בשולי המעיל כשפניהם כלפי מטה, גם לו משמעות סמלית, לא למען השמים אלא למען הארץ יניבו הזרעים את פירות הקדושה האלוהית, עבודת ה' שבקים המצוות, שכל נפש האדם תחקדש בה על ידי קבלת התורה מן המקדש, תזרע בארץ שיפעת זרע של חיים הקשורים בברית עם ה'.

(פירוש רשיר הירש על התורה. נח)

★

פושעי ישראל שמליאין מצות כרמון...

לכך נאמר בתכמתו המוציא במספר צבאם לא העדיך ולא התסיר. וכן ישראל הם במנין, וכל אחד צריך לקיום עולם תחתון ועליון, איש ואיש משמרתו ועבודתו הקדש. ולכך אמרו (עירובין יט.) פושעי ישראל מלאים מצות כרימון, כי אף שכל אחד יש לו דבר אחד לתקן זה בכה וזה בכה, על כל פנים הם מיוחדים במנין ובמספר מכוון, כי כל אחד מוכן לעשות דבר לתקון עולם, אם נסתר או נגלה מורגש ובלתי מורגש, כאשר אינו מורגש כל כחות הכוכבים.

(ישרות רבש. חיב דרוש ו)

★

שאפילו ריקנין שבך מליאין מצות כרמון...

ובזה תבין מאמר חז"ל (עירובין יט.) פושעי ישראל מלאים מצות כרימון. אשר לכאורה תמוה, הלא הרימון מלא גרעינים עד שאין פנוי לשום לתרכו כחוט השערה, ואם הם מלאים כל כך מצוות, א"כ אין מקום לשום דבר עבירה למצוא בו מנות, ואיך קוראם פושעי ישראל וקראהו ריקנין שבך, מה הוא מקום ריק. אבל כך הכוונה, כי בעו"ה מלאים עבירות, אבל רובם לא במרי, לרצתם מלאים מצוות כרימון, כי נלכדו בחלקלקות יצר הרע, כי כולם מצוות לפושעי ישראל, כי לכל העם בשגגה. ולכך צריך זירוז למאוד ושמירה ביותר להנצל מפח יקוש, והעיקר היא רפואה כוללת.

(ישרות רבש. חיב דרוש יב)

★

פושעי ישראל שמליאין מצות כרמון.

לכן דייקו חז"ל הרשעים מלאים חרטה, הם הרהורי התשובה והרצוניות המתקבצים עליו, 'מלאים' דייקא, כי לא יכליעו באיבריהם הרצון הטוב באופן שיגיעו לבחינת מעשה בפועל. משא"כ הצדיקים אשר מבליעים הרצוניות ההם חמיד באיבריהם ונעשה מהם בחינת מעשה. ואמנם ארז"ל (עירובין יט.) פושעי ישראל מלאים מצות כרימון, ולכן הגם שיתרבו הרצוניות ההם עליהם, מ"מ לא ימלט אשר הרבה מהם נבלעים באבריהם בהיותו מ"מ עוסק במצות לפעמים. ואמנם הרשע ההוא עשו היה נשמר מאד שלא יבלע אפילו רצון אחד באבריו ונשאורו כולם בכח, ממילא נתרבו הרצוניות עליו בכח, ולא ערד אלא שכל הטוב שהיה ביעקב אבינו ע"ה בפועל היה אצלו בכח כמש"ל, ממילא הטוב אשר בכח היה בו רב וגבוה מאד.

(ערבי נחל. קרח)

★

שאפילו ריקנין שבך מליאין מצות כרמון...

הא דכתיב (שיר השירים ו ז) 'כפלח הרמון רקתך', ואמרו רז"ל (עירובין יט.) אפילו רקנין שבך מלאים מצות כרמון. להבין מה שהמשיל מעשים

טובים של הרשעים לרמן דוקא. דע שיש הפרש והבדל גדול בין מעשים טובים של צדיקים, וכין מעשים טובים של רשעים. דמעשים טובים של צדיקים הוא נקי וזך אור בהיר בשחקים, לא כן הרשעים אף מעשים טובים שלהם הוא מעורב בפניות וכזבים ושקרים ומלאים נכלים וערמימיות והפסולת מרובה על האוכל, והרי זה דומה לרימן, כי איתא (ברכות לג:) הני עובדא ושקלוה לגן דרימון (הוא הקליפה שסביבות הרימון) וריבש רמונא וכו'. כמו כן מעשים טובים של הרשעים, בזולת הפסולת והקליפה אין למעשים טובים שלהם שום קיום. וז"ש רקנים שבך מלאים מצות, אבל אינו אלא כרימון, והבינהו.

(רשמות משד, בראשית)

★

ההוא דמחייבי החיא שעתא בניהנם, ואתי אברהם אבינו ומסיק להו ומקבל להו.

וכי היודעים לגיהנם בזכות המילה עולים, דכתיב 'גם את כרס בריתך' וגו', ואברהם עומד שם ומוציאו. ואמרו בעירובין אברהם אבינו יתיב אפיתחא דגיהנם ומעלה משם כל פושעי ישראל, תוך מן הכועל ארמית דמשכא ליה ערלתיה ולא מבשקר ליה. וכן הוא בהגדה גם כן. כי אברהם עומד שם ומוציאם וכל הערלים נשארו שם, דכתיב שמה אדום מלכיה וכל שריה, וכמו שמחזר ביחזקאל כתיב 'והושכבה את ערלים', ואמר ישעיהו 'לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק', וכתיב 'ויעמידה ליעקב לחוק', והוא חותמו של אור הקדוש ברוך הוא, וזהו שמברכין חק בשארו שם. והמשומדים ופושעי ישראל שהם מולים הקדוש ברוך הוא מושך ערלתם ומפילם לגיהנם, אמר הקדוש ברוך הוא לא דיים שהכעיסו לפני אלא שגורמים לי לחלל בריתי דכתיב שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו, ולזה חתם שמו בסוף המצוה בפסוק "מי "עלה "לנו "השמימה, ראשיתם מילה וסופם שם של ארבע. וכתבו הגאונים ז"ל תינוק שמת תוך שמונה ימים מהלין בלא ברכה, כדי שיולין עמו החותם.

(דרשות ר"י אבן שועיב, פרשת וירא)

★

ההוא דמחייבי החיא שעתא בניהנם ואתי אברהם אבינו ומסיק להו ומקבל להו.

על כרית בין הבתרים כתיב והנה תנור עשן ולפיד אש, מכאן מוכיח כמדרש שהראה השם לאברהם שעבוד מלכיות, וגם הראה לו גיהנם פתוחה תנור עשן זה גיהנם אש לא נופח, לפיד אש זו השעבוד שהאומות מבעירין חמתם חדשים לבקרים. אמר הקב"ה לאברהם בחר לך אחד משני דרכים הללו שיגזרו על בניך, אמר לפניו רבש"ע חלילה לזרעי שיהיה שקוע בגיהנם, טוב להם שעבוד אולי תתנן לקול שועתם למען ככוד שמך המחולל בגוים בעודם שרויים ביניהם. וזה שאמר הכתוב ע"י משה איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם. פי' צורם זה אברהם שנקרא צור כדכתיב הביטו אל צור חוצבתם, ואחרי כן כתיב הביטו אל אברהם אביכם כלומר אברהם מכרם כשכתב השעבוד לבניו, וה' הסגירם לשון אל תסגיר עבד אל אדוניו מסרם בידי אדונים קשים עד כי ברחמיו יגאלנו בקרוב אמן. ועוד מצאתי סייג למדרש הזה במסכת עירובין (יט.) על מה שאמר אברהם מוציא פושעי ישראל מגיהנם מלאת י"ב חדש לבד מן הבא על הגויה דלא מבשקר ליה, פירוש אינו מכירו דמשכא ליה ערלתיה. ויש לתמוה מאי שנא אברהם יותר משאר אבות, והלא מצינו על אותה דרשא כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו, פ' ר' עקיבא כי עתיד יצחק לעזור ולגאול את ישראל. אלא למאי שפירשנו ניחא, שיש טענה מספקת בפי אברהם לפני השם שיאמר תנאי ואמנה היו דבריהם שלא ישתקעו בני בניהנם, וטענתו טענת ברי"א.

(פירוש הראי"ש על התורה, בראשית טו י)

★

ההוא דמחייבי החיא שעתא בניהנם, ואתי אברהם אבינו ומסיק להו ומקבל להו.

'וירא אליו' וגו'. סמך 'ונמולו' (בראשית יז כג) אצל 'וירא אליו', מלמד שנראה לו בשביל המילה לבקרו. ד"א 'ונמולו אתו' ומסיק ליה 'והוא יושב פתח האהל כחם היום'. הה הוא שאמרו חכמינו ז"ל (עירובין יט.) שאברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח למי שנימול ליכנס שם, חוץ ממי שבא על הגוייה, שנמשכה ערלתו ואינו מכירו.

(בעל הטורים, בראשית יח א)

ההוא דמחייבי החיא שעתא בניהנם, ואתי אברהם אבינו ומסיק להו ומקבל להו.

במסכת עירובין (יט.) דאברהם אבינו יושב על פתח גיהנם ואינו מניח לנימול להכנס חוץ מהבא על הכותית דנמשכה ערלתו. מבואר דהבא על הכותית נסתלק ממנו אות הברית. והנראה דמאמרם נסמך על הפסוק בפרשת מילה (בראשית יז ז) 'והקימותי את בריתי ביני ובינך וכו' להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך'. ואיתא ביבמות (ק.) על פסוק זה דהכי קאמר ליה הקדוש ברוך הוא לאברהם לא תיסב כותית דלא ליזיל זרעה בתורה. הרי דאמר לו בפסוק זה שני דברים, אחד שיקים בריתו בינו ובין זרעו, שנית שלא ישא כותית. ומזה יצא לרבותינו ז"ל דהבא על הכותית אין לו הכרית דנמשכה ערלתו ואינו מכירו. דמדאמר הפסוק להני שני דברים ביחד מוכח דהם תלוים זה בזה דמקים לו בריתו אם לא ישא כותית.

(בית הלוי, בראשית יז א)

★

ההוא דמחייבי החיא שעתא בניהנם ואתי אברהם אבינו ומסיק להו ומקבל להו, כי מישראל שבא על הגויה דמשכה ערלתו ולא מבשקר ליה.

צריך טעם למה אמרו משיכה דמשכא בערלתיה הבא על הגויה. וראיתי בספר מנחה בלולה פרשת וירא דמייתי הא דאמרו במדרשים דאברהם אע"ה יושב בפתחו של גיהנם ומעלה משם כל הנמולים חוץ מבא על הגויה. וכתב כי גדול עון זה הוא, דישראל הבא על הגויה רואה דאינה משתוקקת לו וידע שרוצה בערל ומצטער שהוא נימול, עכ"ד. ולפי זה מבואר עונשו דמשכה בערלתיה מדה כנגד מדה, שהוא נצטער שלא היה ערל ולכן עושין אותו בערל. אי נמי שישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן וגרים לא פסקה זוהמתן, וכשבא על הגויה הסטרא אחרא משכה בערלתיה, על דרך וחהי נדתה עליו, ומשכה בערלתיה שנתוסף בו זוהמא כערל.

(פתח עינים להחיד"א)

★

אמר רבי ירמיה בן אלעזר, שלשה פתחים יש לגיהנם אחד במדבר ואחד בים ואחד בירושלים.

והמקום הזה כרא לו הקב"ה שלש פיות, כנגד שלש רשויות, רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית. וזהו שאמרו רז"ל שלשה פתחים יש לה לגיהנם אחד בירושלים ואחד במדבר ואחד בים. בירושלים, דכתיב (ישעיה לא ט) אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים, וזהו רשות היחיד שהיא רשות יחידו של עולם, ורשות ישראל שהוא גרי אחד בארץ. במדבר, דכתיב (במדבר טז) וירדו חיים שאולה, וזהו רשות הרבים. בים דכתיב (יונה ב) מבטן שאול שועתי, וזהו כרמלית. לומר שבאיזה מקום ובאיזה רשות שתפרד הנפש מן הגוף יש לה מקום מוכן להתקרש ולהטהר בו, עד שתצא כל התערובת וכל סיג שיש בה ונתפשטת מנרתיקה שהוא כח הדמיון הגופני, שהרמיון הגופני נעשה לה משכן ומענן והיא שוכנת בו כשם ששוכנת בגוף בחיים, ואינה יכולה להתפשט מזה הגוף והנרתיק אלא כאש גיהנם.

וזהו שאמרו רז"ל (נדרים ח.) **רשעים נידונין בה.** ונידונין מלשון וישב תרבו אל נדנה (דה"ב א כא כו), אתכרית רוחי אנה דניאל בגוא נדנה (דניאל ז טו). ונידונין כמו (במדבר ד) ודשנו את המזבח, תשרש שרשיה. או יהא נידונין מלשון ומתבל ינידוהו (איוב יח יח), שונאיכם מנדיכם (ישעיה טו ה), שהוא לשון הרחקה והברלה, כלומר כי אש גיהנם תבדיל ותרחיק חלק הגופני מן הנפש ותנקה אותה עד שתעלה למרום.

(תורת המנחה לרבי יעקב סקילי תלמיד הרשב"א. חקת)

אמר רבי ירמיה בן אלעזר, שלשה פתחים יש לגיהנם אחד במדבר ואחד בים ואחד בירושלים.

גיהנם הוא מקום בארץ שיש בו אש. וארז"ל שלשה פתחים יש לו לגיהנם אחד בים ואחד במדבר ואחד בירושלים וכו'. והרי אנו רואין בעינינו מקומות כי אשם לא תכבה כמו ההר אשר על ים אלפארו שקוראין לו מונגבי"ל ומקום אחד קורין לו בולקא"ן, כי תמיד אש הוקד בם.

(תורת המנחה לרבי יעקב סקילי תלמיד הרשב"א. דרשה ליום הכיפורים)

★

ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, שלשה פתחים יש לגיהנם אחד במדבר ואחד בים ואחד בירושלים.

?באורה קשה דמה בא להודיענו בזה. לכן נראה כוונתן דשלשה דברים יש שהן סיבות והכנה לגיהנם. וחשיב אחד במדבר דהיינו מה שנעשה במדבר במחלקותו של קרח. ובזה מרמז ענן המחלוקת אשר הוא סיבה לגיהנם, וכן מוכרח מהראיה שהביא מהכתוב דגבי קרח וירדו הם כו'. ואחד בים, היינו מי שיכול להוכיח ואינו מוכיח, והיינו החטא שעשה יונה ונענש בטביעת הים, כמו שמביא ראיה מיונה. ואחד בירושלים, היינו העונות שעשו בירושלים, כמ"ש ירהבו הנער בזקן וכו'.

(אמת ליעקב להגאון מליסא)

★

אמר רבי יהושע בן לוי, שבעה שמות יש לגיהנם...

כל שמות הללו על תוקף העונש הן רומזים. דשם אבדון מורה על אבדות הנפש. ובאר שחת מורה על השחתת הנפש, וטיט היון על טביעת הנפש וצלמות על מיתת הנפש, וכן שאול ובור שאון וארץ התחתיות מורים שהוא מקום רע עמוק עמוק וחרב בלי תקומה. והשתא ניחא כי פריך והא איכא תפתה, ומשני ההוא שכל המתפתה כו', כלומר דשם זה אינו מורה על תוקף הדין. וכן כי פריך והא איכא גיהנם, משני גי שעמוקה כגיהנם שהכל יורדין כו'. פירוש דשם זה נמי לא בא להורות על תוקף העונש, ולכך לא חשיב להו. ושמא מהאי טעמא לא חשיב עלוקה, דאיהו נמי לא בא להורות על תוקף העונש.

(תורת חיים)

★

אמר רבי יהושע בן לוי, שבעה שטות יש לגיהנם...

נ"ל בס"ד להורות שלא ניתנה נחלה לאוה"ע שאין להם אלא רק שבע מצות בני נח כלבר ולהם נתנה לנחלה, אבל ישראל שיש להם תרי"ג מצות אם ירדו יעלו ואינה להם בסוג נחלה כי כל בני ישראל יש להם חלק לעוה"ב. ובזה יובן הטעם דהתורה נחלקה לשבעה ספרים, וכמ"ש חז"ל בפסוק חצבה עמוריה שבעה, לרמוז זכות התורה שהיא שבעה ספרים ניצולים ישראל מן גיהנם שיש לה ז' שמות. וידוע שיש צדיק יורד לגיהנם כעבור להוציא נשמות להקים אותם משם. ובזה יובן בס"ד 'כי שבע יפול צדיק וקם', פירוש 'שבע' זו גיהנם שיש לה שבע שמות, 'יפול צדיק בה וקם' ר"ל כדי להקים משם חלק גדול מנשמות ישראל הנדונים שם.

(בן יהוידע לרבי יוסף חיים מבגדאד זצ"ל)

★

אמר רבי יהושע בן לוי, שבעה שטות יש לגיהנם...

נמשך למ"ש בסוכה (נב.) שבע שמות יש לו ליצה"ר כו'. והכוונה להם שם בזה, כי שבעה אופני הפיתוי והסתה יש לו בכח המפתה, אשר על ידי כל אחד מהם יתפעל האדם מטוב לרע, לעשות את המעשים אשר לא כדת של תורה, וכל אחד ממיני החטאים ימשיך על החוטא עונש מיוחד יתייחס אל החטא, על דרך אמרם ז"ל חרב בא לעולם על כו' דבר בא לעולם על כו', כל זה בעונש עוה"ד. ולעומת זה כן גם בעונש הנשמות יתחלף מהותו ואיכותו כהתחלפות קלקול הנשמה. לזה ערוך מאתמל תפתה מקום מיוחד שכל המתפתה ביצרו נופל שם שבעה מיני חטא. ודו"ק.

(אי"ה הם)

★

כי ערוך מאתמול תפתה, ההוא שכל הטהתפתה ביצרו יפול שם.

כי יצר לב האדם רע מנעוריו ואל זה אמר משלי שמע בני מוסר אביך, ואחת מן האזהרות הנזכרות חמיד מן הספר הזה שיזהיר אל הבן לשמוע מוסר האב ואל האב להוכיחו. וטעם העיקר הזה מפני כי הנער לא שלמו כלי שכלו עד אשר יגדל, ויצר לב האדם רע מנעוריו, והנה הוא מתנהג כפי תאותו כי אין לו עזר מאת שכלו להוכיח נפשו ולהניח דרכי תאותו, ואחרי שירגיל נפשו בימי הנערות ללכת אחרי תאותו יתחזק הכח המתאוה אשר בו, וכאשר יגדל וישר כח שכלו ויבקש לסור מדרך תאותו יכבד עליו מפני הגדול וההרגל. על כן צריך שיעזדוהו יולידיו בשכלם ויוכיחוהו וידריכוהו בדרך ישרה בימי הנערות, וגם כי יזקין לא יסור ממנה. וזהו מה שאמר חנוך לנער על פי דרכו, ויודה על הענין מה שאמרנו מה שאמרו רז"ל י"ג שנה קדם יצר הרע ליצר טוב.

כי תראה מקצת בני אדם יחשבו על דבר שחפצים בו שהוא נכון והגון, ואינן רואין חובה לתאותם, וכל זה מחולשת שכלם וכי דללו כחת בינתם על כן תמשכם תאותם אליה והיא מעצמת עיניהם. וגם אלה האנשים אם לא ימשילו תאותם ולא יאבו להמשך אחריה לא היה משבשת דעתם, וע"כ אמרו רז"ל כל המתפתה ביצרו נופל בגיהנום, שנאמר ואילך תשוקתו ואתה תמשול בו. כי יצר לב האדם רע ושואל הדברים ממנו ומשתוקק שיתן לו כל אשר ישאלו עיניו, ואין ביד היצר למלאת תשוקתו בלא הסכמת הנפש המשכלת ורעיונה, וזהו ענין ואתה תמשול בו כענין אל אישך תשותקך, על כן תענש הנפש בתחת רצון התאוה.

(פירוש "בנו יונה על "התורה, נח)

★

כי ערוך מאתמול תפתה, ההוא שכל הטהתפתה ביצרו יפול שם.

"פתה חטאה רובץ ואליך תשוקתו'. מכאן יש סמך לדברי רז"ל (ערובין יט.) שאמרו שהרשעים אפילו אפתחו של גיהנם אינן חוזרים בתשובה. כי פתחו של גיהנם נקרא פתח חטאת כי הוא פתח ומקור נפתח לחטאת ולנדה, ואפילו בזמן שיזרבץ הארס לפתח חטאת דהיינו פתחא של גיהנם, מ"מ אליך תשוקתו של היצה"ר ולא הפסק תשוקתו.

(כלי יקר. בראשית ד ז)

כא.

לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד, דבר זה אמרו דוד ולא פירשו, אמרו אזוב ולא פירשו, אמרו יחוקאל ולא פירשו, עד שבא זכריה בן עדו ופירשו.

אפשר כמ"ש הרב בנין יהושע בהקדמתו משם מהר"ר הירץ ז"ל דהאחרונים יכולים לחדש מה שלא יכלו לחדש הראשונים, כי עדיין לא הגיע זמן שיתגלה החידוש ההוא, עכ"ד. וזה רמז שהראשונים לא פירשוהו עד שבא זכריה ופירשו, ולהורות נתן שהאחרונים יתרחו להבין דבר מתוך דבר. דשמא עתה הגיע זמן לחדש חידוש חדש ואם יזכה יהיה על ידו.

(מראית העין להחיד"א)

לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד, דבר זה אמרו דוד ולא פירשו... עד שבא זכריה בן עדו ופירשו, דכתיב ויאמר אלי מה אתה ראה ואמר אני ראה מגלה עפה...

שמעתי בשם הגאון מוהר"ר אליהו מווילנא ז"ל לדקדק לפרש הא דנקטו רז"ל ד' אמות של הלכה לא פחות ולא יותר. ופירש על פי מה שאיתא בעירובין (כא.) בא דוד ולא פירשה דכתיב לכל תכלה בא איוב וכו' ארוכה וכו' עד שבא זכריה בן עדו ופירשה דכתיב מה אתה רואה ואומר אני רואה מגלה עשה ארכה עשרים באמה ורחבה עשר באמה כי פשטת לה הויא עשרים על עשרים. והנה אמרו רז"ל בקודם היו שונים שש מאות סדרי משנה, נמצא דעשרים אמה לשש מאות סדרי משנה כל אמה לסדר ותצי, א"כ עכשיו שאין לנו כ"א ששה סדרי משנה עולים בדקדוק ד' אמות. וז"ש אין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה.

(באר ישראל לרבי ישראל פראנקפורטר מלבוב)

★

קינים זו פורענותן של צדיקים בעולם הזה... והי זו היא פורענותן של רשעים לעתיד לבא.

עיין רי"ף הרגיש. איפוך אנא, דלמא קינים פורעניות רשעים, והי פורעניות של צדיקים. ע"ש. ונ"ל כי לשון קינים הונח על פעולת הילה והנגיחה לבד (ולא על עצם הפורעניות), אשר הבעלים צועקים אוי ואבוי

מהמכאוב המציקו, אולם עכ"ז מציאות זה הכאב אפשר שהוא לתכלית טוב. דרך משל, מי שחכחוהו אבר מאיבריו כדי שלא יתפשט חליו בזולתו מאיבריו, שהכאב מהחיתוך פושק את פיו וגונח ושואג, אבל בעצמות הענין אינו רק לתכלית טוב. לזה תארו ג"כ את פורענית של צדיקים בקינה, כלומר אין בזה רע מוחלט, רק פעולת הקינה ויללה אשר בעליה מקוננים לשעתה, כד"א 'אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני'. עוד אמר המשורר 'טוב לי כי עניתי למען אלמד חקיך'. ועל הכלתי מביניים זה צעק הנביא (הושע ו:) בשם ד' 'ואני יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע', כלומר אלה היסורים אשר אני מייסר אותם אינם מכאיבים אלא לשעתם, ואינם לתכלית רע, אבל המה חושבים שהוא רע, ואינו כן. לזה מביא ראיה ממאמר קינה היא ויקוננוה. כלומר עיקר הנחתו הוא לשיקוננו אותה ושירגישו מכאובה, ולומר אודך כי אנפת בי גו'. אמנם מאחר הי אשר הוא משורש הווה, ועניני שבר, מורה על עצמות הרע נמשך לו עוד רע לא תכלית טוב. והיינו פורענותן של רשעים לעוה"ב, שנידונין לדורי דורות. ותזו שמביא ראיה ממאמר הוו"ה על הוו"ה חבא, כלומר לא כמו מכאוב הצדיקים שממשיך אחריה טובה, כי באמת פורעניות הרשעים ממשיך אחריו עוד הווה על הווה, לפי שהוא תכלית הרע ועצמותו.

(אור החיים)

★

ואמר אני ראה מגלה עפה ארבה עשרים באמה ורחבת עשר באמה...

והנכם היום ככוכבי השמים וגו'. פירש רש"י מהו והנכם היום הנכם משולים כיום קיימים לעולם כחמה וכלבנה וכוכבים, כתיב (משלי ד יח) ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום, היינו כי השמש בעצמה מאירה במקומה בשוה בתחלת היום ובאמצע היום, רק המניעה הוא מחמת הארץ המפסקת בין בני אדם ובין השמש, על כן אין האור מתפשט כל כך בתחלת היום, רק מקצת מקצת עד שמתפשט על הארץ. כן הצדיק הוא בעצמו מאיר תמיד, רק המניעה מחמת המקבלים, והמניעה הוא גם כן מחמת הארץ המפסקת היינו העולם הזה, כי בני אדם משוקעים בעולם הזה ועל כן אינם יכולים לקבל אור הצדיק, הוא ענין שאמרו בגמרא (עירובין נא.) על פסוק (זכריה ה:) מגילה עפה כד עייפת לה וכו' כד קלפית לה וכו', נמצא כל העולם כולו כזוית אחד מג' אלפים ומאתים בתורה. נמצא שהתורה גדולה ורחבה, רק שהזוית קטן, שהוא העולם עומר מפני מאור העינים ומונע מלראות אור הגדול של התורה, אף שכל העולם הזה הוא רק זוית קטן נגד התורה, שהוא גדולה מאוד ורחבה מני ים. ולכאורה קשה איך יוכל דבר קטן כזה להפסיק ולחצוץ בפני דבר גדול כזה שגדול כמה אלפים פעמים כמותו, כי כל העולם הזה כולו קטן מאוד כנגד התורה שגדולה כנגדו אלפים פעמים.

אך הוא כמשל המובא, כמו מטבע קטנה אם תחזיק אותה נגד עיניך ימנע מלראות הר גדול, אע"פ שההר גדול אלפים פעמים כמו המטבע הקטנה. אך מחמת שהמטבע עומדת נגד עיניו, על כן חוצצת בפני ראיית העינים, עד שאינו רואה הדבר הגדול ממנו כמה פעמים. כן כשמגיע ובא אל העולם הזה נשאר שקוע שם בהבלי עולם, ונדמה לו שאין טוב מזה, והעולם הזה הקטן והמועט מונע אותו מלראות אור גדול ומופלג של התורה, שהוא גדול כמה אלפים פעמים כנ"ל. והוא ממש משל השמש, שהארץ מפסקת מלראות אור גדול של השמש אף שהשמש גדול כמה פעמים כמו הארץ, והוא כמשל הנ"ל כמובן.

(בעל שם טוב על התורה, דברים)

★

ואמר אלי מה אתה רואה ואמר אני רואה מגילה עפה... נמצא כל העולם כולו אחד משלשת אלפים ומאתים בתורה.

ובזה יתבאר מאמר במסכת עירובין פרק עושין פסין (כא.) בחשבון של מגילה עפה אמר נמצא כל העולם א' מג' אלפים ומאתים בתורה, עיין שם. יתבאר הענין על פי מאמר אחר, איתא גם כן בפרק עושין פסין (כא:) אמר שם אמר רב המנונא מאי דכתיב וידבר שלשת אלפים משל וגו', מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה ג' אלפים משל. הענין, נקודת העולם מנקודת התורה כמו שכתבתי, ושלושת אלפים כפול נגד ג' אלפים משל, וענין מאתים על דרך האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריו. ונראה לי הענין כי אפשר ג' אלפים אלו הם ב' אלפים הנגלים לחכמי ישראל, כל אחד לפי מדריגת השגתו, ואלף השלישי נעלם. ואפשר הם נגד שלושה חלקים שעליהם אמרו רז"ל (קידושין ל.) לעולם ישליש אדם שליש מקרא שליש משנה שליש תלמוד. ואפשר דזהו רמז ב' אלפים קדמה התורה לעולם (פסחים נה.), כי ראשית המחשבה סוף המעשה. ואלף השלישי הנעלם לא נתגלה רק למשה וממנו לשלמה ויחכם מכל אדם. ומדרש רבותינו ז"ל (ספרי בראשית לו: י) לא קם כמשה, בנביאים הוא דלא קם אבל במלכים קם, ומנו שלמה. וזהו האלף לך שלמה, לך דייקא. ולעתיד יתרבה עוד קדש קדשים, כדין הקדש מוסיף חומש. וזהו ומאתים לנוטרים את פריו, כי ג' אלפים הם קרן גוף האילן וזה פריו. כלל העולה, התורה רומזת אלהות, והעולם רומזת התורה, והכל בסוד שם העצם שם יהו"ה המהווה כל הוויה.

(שני לוחות הברית, מס' שבועות פרק תורה אור)

★

ואמר אלי מה אתה רואה ואמר אני רואה מגילה עפה... נמצא כל העולם כולו אחד משלשת אלפים ומאתים בתורה.

ואמרינן בעירובין כי העולם כולו בזרת תכן, והתורה גדולה מכל העולם שלשה אלפים ושני מאות, עיין שם בפ"ב דעירובין (כא.). וא"כ נכלל בתורה שלשה אלפים וב' מאות עולמות, והם ל"ב נתיבות חכמה, כי כל נתיב כלול ממאה, כפל עשר פעמים עשר, והם ל"ב נתיבות חכמה, שהוא שלשה אלפים שני מאות שעורו, והוא נתיבות חכמה. אבל כבר אמרו חז"ל (ר"ה כא:) ותחסרהו מעט מאלהים, כי כנו"ן שערי בינה שער אחד לא תשיג שום בריה, וכן הדבר בל"ב נתיבות, כי נתיב אחד לא ישיג שום בריה. ועל זה נאמר (איוב כח ו) נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה, ונשארו שלשה אלפים ומאה. אם תחלק אותם לי"ד צדיקים, כי הם בבחינות מתחלקות לי"ד, יגיע לכל צדיק ש"י עולמות, וזהו המכוון בגמרא כש"י עולמות, לכל אחד חלק עשירית מבחינות התורה ונתיבות האמת. ה' ידריכנו בנתיב אמת ומעגלי צדק למען שמו, וימלא ארץ דעה כמים לים מכסים. ואם אמרינן שניתן לכל צדיק חלקו בפני עצמו, הוא שאין מדרגה של זה כזה, ולמען לא תהיה חס ושלום קנאה ותחרות, ולכך כל צדיק נפרד בעולמו. ואמרו (ב"ב עה.) כל אחד נכוה מחופתו של חבירו, כי גבוה מעל גבוה שומר.

(יערות דבש, ח"ב דרוש ד)

★

נמצא כל העולם כולו אחד משלשת אלפים ומאתים בתורה.

וכשהאדם עושה תורה הרבה, אין לו להחזיק טובה לעצמו לומר כמה אני גדול וכמה אני נשוא חן לפני הקב"ה שהרי עמלתי בתורתו הרבה. כי לכך נוצרת, וכמו שאין הפועל מחזיק טובה לעצמו כשעשה מלאכת בעל הבית באמונה לפי שלכך שכרו, כן האדם אין לו להתפאר על שעשה תורתו הרבה כי לכך נוצר, ומי שפרע חובו אין מחזיקין לו טובה כמי שנותן מתנה בטובה. ואלו היתה מלאכת התורה קצרה, כמי שהשלים מלאכתו ועושה עם בעל הבית בטובה מלאכה אחרת, היה אפשר לו להחזיק טובה לעצמו, אבל התורה 'ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים', כמו שנזכר בעירובין פרק עושין פסין (כא.) שכל העולם כולו א' משלשת אלפים ומאתים מהתורה, והוכרחו כן מהפסוקים. ואפילו יחיה אדם אלף שנים פעמים לא יוכל להשלימה, ואיך יחזיק טובה לעצמו במה שלמד ממנה. ולזה היו משבחים החכמים מי שלומד הרבה ולא מחזיק טיבו לנפשיה, כמו שנזכר בסנהדרין (פח:) פרק אלו הן הנחנקין, אי זהו בן העולם הבא ענותן ושפל ברך שאיך עייל שאיך נפיק וגרים באוריתא תדירא ולא מחזיק טיבו לנפשיה.

(מגן אבות לרשב"ץ. אבות פ"ב מ"ט)

★

או ראית וספרת, יסד רבי אליעזר הקליר אלפים וארבע מאות בעולם מאריכה. (הום' ר"ה אחד)

והיינו משום דמפרש שהעולם הוא זרת על אמה ומחלק האמה לג' זרתות, העולם ג' זרתות אורך וא' רוחב הרי ד', והתורה אלף ת"ר אמות כל אמה ג' על ג' זרתות הם ו' זרתות, נמצא ו' פעמים אלף ת"ר זרתות הם ט' אלפים ת"ר זרתות. וכיון שהעולם הוא ד' זרתות צריך לתפוס מזרתות התורה הרביע דהיינו אלפיים ות', נמצא על כל זרת שבעולם אלפיים ות' בתורה. זהו כונת ר"א הקליר. והתוס' הקשו עליו שהיה לו לחלק כל אמה לט' זרתות, נמצא ט' פעמים אלף ת"ר הם י"ד אלפים ות', והעולם הוא זרת על זרת שהן כ' זרתות נמצא על כל זרת שבעולם יש ז' אלפים ומאתים בתורה. ועוד קשה עליו דלפי דעתו דהעולם הוא זרת שהוא שליש

אמה צ"ל וכל כשלש דר"ל שליש אמה. ולפי מה שיסד בצרדה הכילו צריך לומר דמפרש וכל בשליש באצבע שלישי. ותו קשה דבמסכת יומא קרי צרדה לאצבע. ודוק.

(חרש האביב לבעל הפלא יועץ)

כא:

דרש רבא, מאי דכתיב חדוראים ניתני ריח, אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא...

ונעים הריח שיתנו לעתיד, ר"ל כי קנו אלו הבחורים שם טוב. כי השם טוב

נקרא ריח, מפני שהשם טוב הולך למרחקים כדכתיב (קהלה ז: א) טוב שם טוב משמן טוב, כלומר כי השם טוב יותר הולך למרחקים מן שמן טוב. ומפני כי הגבור יש לו שם יותר מכל, כדכתיב אצל דוד המלך ע"ה (דה"א א' יד: יז) ויצא לו שם בכל הארצות, ועוד כתיב (שם יא: כה) ולו שם בגבורים. ולפיכך אמר עתידין בחורי ישראל שיתנו ריח לפני הקב"ה, כי מפני שהם גבורים לכבוש יצרם הם בעלי שם טוב, וזהו הריח שיתנו לפני השם יתברך.

(דרשות מהר"ל, שבת הגדול)

★

אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבוני של עולם הרבה גזירות גזרתי על עצמי יותר ממה שגזרה עלי וקיימתים.

קצת קשה שהרי החכמים הן שגזרין על הכנסת ישראל ואין הכנסת

ישראל הם הגוזרים על עצמם. ואולי הך אמרה כנסת ישראל דאמר כאן הכוונה באמת על החכמים רשקולים ככלל ישראל, ולכן נקראם הם עצמם כנסת ישראל, והם הרי גוזרים שפיר על עצמם ועל הכלל. ועיין רשב"ם בפסחים (קיח: ד"ה אפרה כנסת ישראל) דכתב שם כן דקאי אהזקנים ותשובים דקרוים כנס"י, עש"ה. וגם י"ל דהחכמים עומדם במקום הכלל ישראל, וכדמוכח ג"כ מדוכתי טובי ולכן מה שהם גוזרים נחשב שהכלל גוזרים על עצמם, וכבר הארכתי בכ"ז בחידושי. ואולם כעת נראה יותר דאחרי דאין ב"ד גוזרין גזירה על הציבור אא"כ רוב הציבור יכולין לעמוד, ועיין לשון הירושלמי (ע"ז פ"ב ה"ח) מקובל אני כו' שכל גזירה שב"ד גוזרין ואין רוב ציבור מקבלין עליהן אינה גזירה, ע"ש. נמצא דעיקר חלות הגזירה רק ע"י שקיבלוה הציבור על עצמם, ולכן שפיר חשיבי הציבור שהם הגוזרים על עצמם, וז"פ.

(גליוני הש"ס)

★

חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך... הללו מדברי תורה והללו מדברי סופרים...

בגמרא חדשים וגם ישנים, חדשים דברי סופרים וגם ישנים דברי תורה וכו'. יש לבאר דהנה בברכת התורה אשר בחר בנו וכו' ונתן לנו את תורתו, נתן לשון עבר, בא"י נותן התורה, נותן לשון הווה. וכן בהברכה שלאחריה אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו בא"י נותן התורה, פתח בעבר וסיים בהווה. אמנם יתבאר דידוע הוא מה שכתבו כי התורה שבכתב כבר נתנה השי"ת לנו וכתיבא ועומדת, אך התורה שבעל פה הגם כי כולה כלולה ורמוזה בהתורה שבכתב והכל נמסר למשה בסיני, גם כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בכל דור עד עת קץ על ידי פלפולו וליבון ובירור שמעתתא אליבא דהלכתא, אם כיוון האמת רקוב"ה יתיב ונמיר שמעתתא מפומייהו דכולהו רבנן גם זה ניתנה לו מפיו יתברך, כמו שכתוב 'כי ה' יתן חכמה' היינו התורה שבכתב הנתונה לנו בפומבי בסיני. 'מפיו דעת ותבונה' הוא מה שמוסיפים החכמים בכל דור ודור להבין דבר מתוך דבר הוא ג"כ מאתו יתברך, כמ"ש 'אני חכמה שכנתי ערמה' להוסיף ציצים ופרחים בכל דור וזמן לפי העת הכל מאתו ית', והוא הנותן התורה הזאת, הגם כי המחדשים המה חכמי הזמן, כמו שרמזוהו בעלי הרמז "מדרבנן" בגימטריא "מפי גבורה". וזהו שאמר אשר נתן [לשון עברן לנו תורת אמת הוא התורה שבכתב, ועל ידי זה וחיי עולם נטע בתוכינו שנוכל לחדש תורה חדשה ציצים ופרחים בכל דור הם דברי סופרים כנז"ל. וכמ"ש בריש חגיגה שנמשלו דברי סופרים כדרבן הזה שמכוון את הפרה לתלמיה להביא חיים לעולם, כן דברי תורה מכוונים לכ לומדיה להביא חיים לעולם, כי היא חייך וכו', וכמסמרות נטועים מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה פרים ורבים מזמן לזמן ומדור לדור להמציא חידושי תורה להבין דבר מתוך דבר ולהוסיף ציצים ופרחים חדשים, הזהו שאמר וחיי עולם שמביאים חיים לעולם, נטע בתוכנו כנטיעה זו שפרה ורבה. וזהו שדרשו חז"ל כאן חדשים וגם ישנים דודי צפנתי לך, ישנים זו תורה שבכתב, חדשים דברי סופרים שמתחדשים מפלפולם של חכמי הזמן מדור דור.

(קול אליהו להגר"א)

★

חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך... הללו מדברי תורה והללו מדברי סופרים...

ועל דרך זה אני מפרש מדרש הביאו המפרש בקדושה דפ' החדש, לעתיד לבא ישחוט הקב"ה שור הבר בסנפירים של לויתן, וישאלוהו הצדיקים הא תנן השוחט במגל קציר פסול וסנפירים דומה למגל קציר מלאה פגימות, והקב"ה משיבם תורה חדשה מאתי תצא. וצ"ע קצת דקאי לה מאי קאי לה לשאול להקב"ה הא הפה שאסר הוא מתיר אסורים. ועכצ"ל עיקר שאלתם כי התורה נצחית ולא תשתנה, וא"כ מה זו תשובה תורה חדשה מאתי תצא. הו קשיא טובא דהא משמע פ"ק דחולין ובר"ן שם שאין הפגימה קודע בודאי אלא שא"א לנו לומר בריא לי שלא קרעתי, ומשר"ה כ' הר"ן דספק בעור ספק בעצם מפרקת איפגמא ה"ל ס"ס ע"ש. וא"כ השי"ת אשר כל יכול איך נאמר לו מדוע שחטת בסנפירים פגומים, הלא יאמר בריא לי שלא קרעתי. אבל הענין הוא כך, כי ידוע כל מה שתלמיד ותיק מחדש הכל כבר נרמז בתורה, אעפ"י שזה אוסר וזה מתיר אלו ואלו דא"ח, ולכל אחד חלקו ספון לא ישיגהו אחד. וזהו פירוש חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך ואמרו חז"ל בעירובין (כא:) דקאי אדברי סופרים. והכוונה לע"ד חדשים שהם ישנים פי' שהם ישנים מכבר וניתנו מרועה אחד ית"ש, ועתה נתחדשו ע"י הת"ח הזה, ולכן אמר חדשים גם ישנים. ולע"ל כשמוע שניה נראה לעין א"ה כל דברי דודי חקוקים למעלה ונבין כי האמת אתם. ונבוא אל המכוון בעזה"י להיות כי דלת העם דרכם להתלות באילן גדול לאמר ככה ראיתי אצל ר' פלוני ופלוני, וע"ז מפקפקים על ת"ח לבלתי שמוע אל השופט, ואינם נותנים לב להבחין בין זמן ומקום ועובדא ההוא לזמן ומקום של עתה וכדומה. ע"כ יאמרו נא צדיקים לעתיד לבא להקב"ה דבש"ע עכשיו אתה מאכילנו במעמד כל ישראל משחיטת סכין פגום, והאמת כי אתה ית"ש תוכל להבחין, אמנם אנחנו לא נדע ונאסר לנו, מ"מ שוב לא ישמעו לנו שאר העם וכל אחד יאמר אני אכלתי על שולחנו של מקום ב"ה משור הבר הנשחט בסכין פגום והם לא יתנו לב לחלק, ע"כ אמרו נא בפני כל לא כך שנינו השוחט במגל קציר פסולה. והקב"ה משיב אין אנו צריכים לכל זה, כי תורה חדשה מאתי תצא, פירוש אותה תורה שחדש כל ת"ח ברורות שעברו הנקראת תורה חדשה, התורה ההיא מאתי תצא לעין כל ישמעו מפי כי כל דברי חכמים קיימים ואין בהם פקפוק, ולא נשאר מקום להרהר.

(דרשות חתם סופר, לקוטי אמרים במעלת התורה)

★

בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה. שדברי תורה יש בהן עשה ולא תעשה, ודברי סופרים כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה.

וכמו שמצינו שדברי חכמים גדולים מדברי תורה, כך עונש העובר על דבריהם מרובה. כבר אמרו רבותינו ז"ל (עירובין כא:) כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה. וירא זה זר, היאך אפשר שהעובר על עשה מן התורה לא יתחייב מיתה, והעובר על אחד מן הלאוין לא יתחייב כי אם מלקות ארבעים, והעובר על אחד מהשבותין חייב מיתה.

והתשובה בזה, כי ישראל העובר על דברי תורה מצד אשר יתקפנו היצר, יענש כמשפטי התורה. אבל העובר על דברי חכמים, אחר היותו שומר דברי תורה, לא תהיה מתולדת היצר ותקיפתו, אבל מצד הכיזדון, ולכן יתחייב מיתה.

ושמא תשיב אף על פי שטענה זאת מספקת, מהיכן יצא לרבותינו ז"ל חיוב מיתה זה, שלא מצינו בלאו דלא תסור חיוב מיתה. תשובתך, השאלה הזאת מרשכת כמה שאלות עמה, שמצינו כמה אנשים הגיעם עונש רק על עבירה אחת, אף על פי שלא נתברר גודל העונש הזהו בתורה...

(דרשות הר"ן. דרוש השביעי)

★

בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה, שדברי תורה יש בהן עשה ולא תעשה ודברי סופרים כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה.

אמרו במסכת עירובין (כא:) דרש רבא מאי דכתיב ויתר מהמה בני הזהר

עשות ספרים הרבה אין קץ, בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה שהללו עשה ולא תעשה והללו חייבין עליהן מיתה. ופירוש זה, כי גזרת רבנן הוא שכל אנושי, ואין ספק המתנגד לדבר שהוא אנושי יותר עונשו ממהר לבא במה שחטא בדבר שהוא אנושי. המשל מי שיקרב אל האש הוא נכוה מיד. יותר משאלו היה חוטא בדברים האלהים עונשו יותר לעולם הבא שאינו טבעי. וכך הדבר הזה בעצמו, כאשר הוא חוטא בגזירת חכמים שהם השכל האנושי והוא עובר על זה, העונש יותר קרוב לבא. והחוטא במצות התורה שהם אלהיים יותר עונשו בעולם הבא, אשר העולם הבא הוא אלהי. וזה שאמר בני הזהר יותר בדברי סופרים, שלא יקבל עונש מיתה בעה"ז. אע"ג לענין החטא בעולם הבא בודאי עונש המצוה שהיא בתורה יותר, מכל מקום העונש ממהר לבא בעולם הזה על גזירת חכמים כמה שהוא חוטא במדרגת שכל האנושי שהוא בעולם הזה. ולפיכך אמרו שהוא חייב מיתה בעולם הזה, שמאחר שהוא חוטא במדריגת שכל האנושי שהוא בעולם הזה מקבל המיתה. וכאשר תדקדק בזה תמצא שהדבר הזה ברור מאוד. אמנם יש לפרש עוד כי כמה שהגדר הוא שלא לעבור את התורה, וכל זמן שיש לתורה גדר ולא בא לעבור התורה ולבטל אותה, וכאשר אין הגדר הוא בא לעבור התורה עד שבסוף ח"ו בא לבטל כל התורה. נמצא כי כאשר הוא עובר דברי חכמים שהם גדר התורה בא להעדר התורה, וכאשר נותן העדר בתורה לבטל התורה ראוי שיקבל הוא בעצמו העדר כאשר נותן העדר בתורה.

(דרשות מהר"ל. דרוש על המצות)

★

שמא תאמר אם יש בהן משום מפני מה לא נכתבו, אמר קרא עשות ספרים הרבה אין קץ. ולהג הרבה יגיעת בשר...

אפשר לפרש דהא דכתיב ולהג הרבה חוץ מדרשא דכסמוך, הוא טעם שני למה לא נכתבו, דעל ידי שהם בע"פ וצריכי רבנן למגריסינהו תדיר ולא פסיק זה גורם להתקדש ולהשתעבד שעבודא דאורייתא, כי חיים הם למוצאיהם ומרחקתו מן החטא. וזה שאמר ולהג הרבה, שהוגה בהן ע"ז יגיעת בשר, על דרך שאמרו שיגיעת שניהם משכחת עון. וזה טעם גדול לתורה שבעל פה. והוא טוב טעם לקדושת התנאים והאמוראים מלבד תוקף עילוי נשמתם, שעל ידי שהיו מוכרחים תדיר לחזור על לימודם בעל פה היה מזדכך גופם, ותורה אגוני מגנא ואצולי מצלא. לא כן אחר שנכתבה הגמרא דבטלה הגירסא בהתמדה, ושרו חכימיא למהוי כעמא דארעא, וזה מפתח גדול להבין האי דאחסור דרי וסדר הבדלות בין חכמי ישראל. ודי בזה.

(פתח עינים להחיד"א)

★

ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה וגו'. בני הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה... אם יש בהן משום מפני מה לא נכתבו, אמר קרא עשות ספרים הרבה אין קץ...

עיין עירובין (כא:) ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ, הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה שכל העובר על דברי סופרים חייב מיתה. ועיין ברש"י שם דקאי על תורה שבע"פ בעניני המדרשות, וכיון שנגמר הדבר במניין כל העובר על דבריהם חייב מיתה. כדין זקן ממרא שכופר בקבלה. וגם אלו המקילים בדינים שהוציאו הסופרים דרך הדרשות, הנה יש בזה צד כפירה בתורה שבע"פ, ועונש מיתה עליהם, מפני שהכל נמסר בכללים למשה. ושמא תאמר אם יש בהם ממש מפני מה לא נכתבו. עשות ספרים אין קץ ולהג הרבה יגיעת בשר. היינו משום שאי אפשר לכתוב כל הענינים האפשרים, כי אם יהיה כל הימים דיו לא יוכלו לכתוב ההזדמנות הרחוקות אשר יוכלו ליפול בזמן מן הזמנים. ועפ"ז יובן נמי כונת חז"ל (סנהדרין כט:) בשעה שעלה משה למרום וכו' א"ל אדם אחד יהיה בסוף העולם ועקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ, ולא היו יודע מה הן אומר, כיון שהגיעו לדבר אחר א"ל תלמידיו רבי מנין לך אמר להם הלכה למשה מסיני נתיישבה דעתו ע"ש. והיינו דהראה להם כל הדינים שהוציאו חז"ל דרך הדרשות, והשתלשלות הלמוד שדנו מהלכות הללו ונתרבו ההלכות לאלפים ולרבבות. ולא ידע מה הן אומר שנראו לו כחדשים כנתוספו על התורה, עד שאמר להם הלכה למשה מסיני, היינו דלא חידשו דבר רק כולם בכח הדרשות אשר נאמרו ונמסרו מפי ה' למשה לדרוש בהם את התורה. נתיישבה דעתו, בראותו המון הלכות נלמדים מאות אחת בתורה.

(מהרי"ץ היות, מאמר תורה שבעל פה)

ולהג הרבה יגיעת בשר אמר רב פפא בריה דרב אחא בר אדא משמיה דרב אחא בר עולא מלמד שכל הטלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת.

התלעיג ומתלוצץ בדברי חכמים, איתא במסכת עירובין (כא:) דנידון בצואה רותחת. ונראה לי דבכלל זה האומר על איזה סברא המוזכרת בגמרא או ברש"י או בתוספות או איזה תירוץ ואומר דבר רחוק הוא זה, ואלו הייתי אני אומר דבר זה היו משחקים עלי, הוא עושה עבירה גדולה. ולפי ששמעתי הרבה פעמים כן מדברים, על כן הנני מזהיר על זה באלף אזהרות. ור' יהושע שאמר פעם אחד בושני מדבריכם בית שמאי, נתחרט והושחרו שיניו מפני התעניות. וזה הכלל כי לא דבר רק, ודרשו רז"ל (ירושלמי סוכה פ"ד) נאם הוא רק, הוא מכם. כי כל דבריהם הוא אמת ויושר ובטוב טעם ודעת, רק יד שכלנו קצרה. וראיתי ממורי ורבי החסיד הגאון מהר"ש ז"ל כשהיה שומע מפי תלמידיו שאמרו וכי היה המקשה משוגע, אי אין היה גרייז"ר וכיוצא בזה, היה מכהו מכת מרדות, ומלבד תשובה שסידר לו, והיה מרגיל תלמידיו לומר תמיד בלשון ככוד, כגון דברי המקשה אינם מובנים לי לרוב עומקם וכיוצא בזה.

(שלה"ק, שער האותיות אות ש)

★

ולהג הרבה יגיעת בשר... מלמד שכל הטלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת. מתקיף לה רבא מי כתיב להג כתיב, אלא כל התונה בהן טועם טעם בשר.

יגיעת פי זה אמרו חכמים בפ"ב דעירובין (כא:) א"ר פפא בריה דרב אחא בר ארא משמיה דרבא בר עולא כל הלועג על דברי חכמים נדון בצואה רותחת דכתיב ולהג הרבה יגיעת בשר אמר ליה מי כתיב ולעג הרבה יגיעת בשר אלא כל ההוגה בהן טועם טעם בשר, ע"כ. ולא בא רבא לחלוק על רב פפא רק בפירוש הכתוב, אבל בעיקר הענין שכל הלועג על דברי חכמים נדון בצואה רותחת הוא בודאי מודה כדאיתא בכמה מקומות. ופי' הדבר כמו שאמרנו, כי דברי חכמים הם בנוים ע"פ השכל האלקי שהוא נבדל לגמרי מן האדם הטבעי, ואין השכל האלקי חבור עם האדם רק הקשר המציאות שנמצא עמו ואינו מרטיבו. ומי שלועג על דברי חכמים, מתרחק מהשכל האלקי הזה הנבדל מן האדם הגשמי שהוא במעלה עליונה מן האדם הטבעי ונבדל ממנו, וכבר האריכו חכמי המחקר במדריגת השכל שהוא נבדל לגמרי. ומי שלועג על השכל הזה הנבדל מן האדם, אותו איש דבק בהפך זה. ושני דברים שהם נבדלים מהאדם, האחד הוא השכל האלקי שהוא נבדל מן האדם למעלתו, השני הוא היציאה מהאדם אשר הוא נבדל מהאדם לרוב פחיתתו כמו הפסולת שהוא נדחה מן האדם. וכאשר לועג על דבר זה שהוא נבדל מן האדם במעלה והוא מתרחק ממנו, הוא נדון בהפך זה בדבר שהוא נבדל מן האדם לפחיתותו והוא צואה רותחת, ר"ל שהוא נדון בניהם שהוא נבדל מן כלל בני אדם לפחיתות אותה מדריגה. כי ענין גיהנם יש מדריגות הרבה ביותר, ויש מדריגה בגיהנם כאותה מדריגה פחותה מרוחקת נקראת צואה רותחת. כי ערך מדריגה זאת שהם נדונים בה המלעיגים אל מדריגת הצדיקים שיש לצדיקים אחר המיתה, כערך הצואה מן האדם אל האדם. כי הצואה היא נבדלת לגמרי מן האדם, כך המדרגה הזאת שנדונים בה המלעיגים עם מדריגת כלל הצדיקים שהמלעיגים הם רחוקים נבדלים לגמרי מן כלל האדם בתכלית הרחוק מאוד, כמו שהיא רחוקה הצואה שהיא נבדלת מן האדם, שמאחר שהם רחקו משכל האדם שהוא נבדל במעלה נדון בהפכו כמו שהתחבאר. ולפי זה פי' הכתוב כך, 'ולהג הרבה' מי שהוא מדבר הרבה ולועג סוף שלו 'יגיעת בשר', כאשר הוא הצואה שנדחה מן הבשר על ידי יגיעה כי כל דבר נדחה ע"י יגיעה, שמפני שהוא מתרחק מן השכל שהוא נבדל מן האדם במעלה, יש לו חבור אל הפך זה הוא הפחיתות הנבדל מן האדם.

(באר הגולה למהר"ל, הבאר השני)

★

ולהג הרבה יגיעת בשר... כל החונה בהן טועם טעם בשר.

כל ההוגה בהן. אדברי סופרים שנזכרו בריש הדרא קאי, שכל ההוגה בס"ס דהיינו הש"ס טועם טעם בשר. דבכמה דוכתי אשכחן דטעמי ש"ס נמשלים לטעם בשר, כדאיתא בפרק לא יחסיר אדגרמיתו גרמי בי אביי תו אכלי בישרא שמינא בי רבא. ואיתא בב"ק דא"ל לא אכלתי בישרא דתורא, ופירש"י ז"ל לא דקדקתי בטעמו של דבר. וגם הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות יסודי התורה כתב שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כרסו לחם ובשר, ולחם ובשר הוא הנויי דאביי ורבא. על כן דכי

היכי דמזון הבשר וטעמו נאות למזג כל אדם קטן וגדול יותר מכל המזונות, כך חכמת הש"ס וטעמיה ניאותים ומתקבצים לכל אדם יותר מכל שאר החכמות. ולכך קאמר כל ההוגה בהן דהיינו בד"ס דאיירי ביה טועם טעם בשר, ורב פפא נמי נקט בהדיא כל המלעיג על דברי חכמים. ורש"י ז"ל כתב כך ההוגה בהן, כל שעה שאדם מחזיר בדברי תורה מוצא בהן טעם. משמע קצת דס"ל דלאו בר"ס דוקא איירי מדנקט בדברי תורה סתמא. ומשמע נמי דס"ל דקרא אתי לאשמעינן שכ"ז שאדם קורא ושונה מוצא בהן טעם, דומיא דההיא דאמר בפרק כיצד מעברין למה נמשלו דברי תורה לתאנים, מה תאנה זו כל זמן שאדם ממשמש בה מוצא בה תאנים אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בה טעם. ופשטא דשמעתא לא משמע כן, ועוד דא"כ הול"ל אלא כל זמן שהוגה בהן טועם טעם בשר כדאמר התם, לכך נראה כדפירשתי.

(תורת חיים)

★

ולהג הרבה יגעת בשר... כל ההוגה בהן טועם טעם בשר.

נ"ל בס"ד ע"פ מ"ש התנא באבות כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות. כי ישראל בזכות התורה לוקחים טוב שני שרים של אדום וישמעאל. מפני כי בעת שנתן התורה לישראל אמר תחלה לשר אדום אם ירצה לקבל התורה בשביל בני עשו הוא אדום ולא רצה לקבל, ונתרצה שהוא יתן מחיותו לישראל כדי שיקבלוה הם, וכן עשה לשר ישמעאל וכמ"ש בזוה"ק הענין באורך מה שדברו השרים האלה בעבור זה. ורמזו רז"ל זה בכתוב ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, זה שר עשו שנתרצה ליתן מאור חיותו לישראל, הופיע מהר פארן זה שר ישמעאל שג"כ נתרצה בכך. לכן כאשר ישראל יעסקו בתורה לקוחים מאור חיות שני שרים הנזכרים, ולכן כתיב בישראל ושוד מלכים תנקי. וזה שאמר כל הלוהג בהם טועם טעם בשר ב' ש"ר, ר"ל אור חיות של ב' שרים דאדום וד'ישמעאל.

(בן יהוידע לרבי יוסף חיים מבגדאד זצ"ל)

★

מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורין... אמר לו תן לי מים שאשתול לי... טומאה אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חבירי.

ובאשר יבין וישכיל במצוה ויעשה אותה כתיקונה בכוונה שלמה ובקדושה נעימה, יצא לו מזה שיעשה המצוה כמאמרה, רצוני לומר שיעשה המצוה בשלמות, ולא ישנה כה דבר לא בעשייתה ולא בזמן חיובה. בענין עשייתה, כגון (פרק כה:) אותו שנהפכה לו הרצועה של תפילין והתענה עליה ג' יום. בענין חיובה, כגון (שבת קיח:) אותו החכם שהיה עומד בסולם ונפסק לו חוט מן הציצית שבטלית שלו ולא רצה לזוז משם עד שעשה לו ציצית אחרת. ואף כי אמרו ז"ל (ברכות כה:) לא נתנה תורה למלאכי השרת, כוונתם של חכמים הוא על המון ישראל. אבל העובד השלם דומה למלאך ה' צבאות, ועושה המצות בשלמות כמאמרה ומוסר נפשו עליה לקיימה בכל זמן חיובה. כענין דניאל על התפלה, חנניה מישאל ועזריה על השתחואה לצלם, פפוס ולוליאנוס לשתות מים בזוכית צבועה. ר' עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים והיו נותנין לו מים במדה, פעם אחת מצאו שר בית הסהר ושפך חציים, ולא היו נשארין מספיקים לנטילת ידים ולשתיה, ולא רצה ר' עקיבא לאכול בלא נטילת ידים, אמר מוטב שאמות מיתת עצמי ולא אעבור על דברי חברי.

(שערי העבודה לרבנו יונה)

★

אפי' לו היום מיטך מרובין, שמא להתיר בית האסורין אתה צריך.

לפי פשוטו נראה כוונתו לומר, אתה מביא כל יום מים הרבה כדי שתשפוך אותם בקרקע בית האסורין, שבזה תהיה הקרקע לחה ותוכל לחחור אותה בנקל כלי השמעת קול. ועוד נ"ל בס"ד דהסט"א ראתה שרבי עקיבא מחמיד על עצמו כ"כ במצוה זו ורנט"י לקיים אותה גם בבית האסורין, וחשה פן זכות מצוה זו יועיל לעשות לו הקב"ה נס שיכול לחחור בית האסורין בדרך נס ולברוח משם. ולכן הסט"א נתלבשה באותו שומר ודבר עם רבי עקיבא כך, שמא לחור בית האסורין אתה צריך, לעשות נס בזכות זו המצוה של המים, ושפכם. והוא לא ידע כי רבי עקיבא הרגיש זכות יותר בזה השפיכה, שמסר עצמו בשביל מצוה זו שלא אכל עד שהביא לו מים אחרים.

(בן יהוידע לרבי יוסף חיים מבגדאד זצ"ל)

טומאה אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חבירי.

קשה איך הותר לו לסכן עצמו בשביל נטילת ידים. ונ"ל בס"ד דאם לא היה אוכל אוהו היום לא היה מסתכן מחמת התענית של יום אחד, אך היה מסתכן ומת מחמת מסרק הברזל שסורקין בשרו בכל יום שיעור מה, ואם לא היה אוכל היתה גוברת בו החולשה והיה מת מחמת יסורין של מסרק הברזל, וכאשר קרה לו אח"כ שנפטר ביוה"כ בעת שהיו סורקין בשרו, מפני שאותו היום היה בתענית וגברה בו החולשה ולא היה יכול לסבול אותם היסורין. והוא היה יודע שסופו למות מתוך יסורין אלו, כי יום על יום תגבר בו החולשה יותר ואז לא היה בו כח לסבול, ולכן על אותו היום שנשפכו המים ולא רצה לאכול אמר מוטב שלא יאכל, ואע"פ שכזה אפשר שימות בו ביום בעת שעושין לו היסורין מפני חולשתו שלא אכל ונמצא מיתתו תקדים להיות בו ביום, זה טוב לו משיאכל בלא נטילת ידים שיעבור על דברי חכמים.

(בן יהוידע לרבי יוסף חיים מבגדאד זצ"ל)

★

כששמעו חכמים בדבר, אמרו מה בוקנוסו כך בילדותו על אחת כמה וכמה, ומה בבית האסורין כך שלא בבית האסורין על אחת כמה וכמה.

נראה לפרש דהכי קאמר ומה בזקנותו כך בילדותו עאכ"ו, שהיה בכחו כח גברא לסבול טורח ועינוי. וכי תימא אדרבא בזקנותו שהיה גדול הדור יש סברא דשרי למסר עצמו למיתה אף בדבר שלפי הדין יעבור ולא יהרג, לא כן בילדותו דלא פקיע שמיה ואם נהרג ולא עבר מתחייב בנפשו. וזה אמרם ומה בבית האסורין וכו', כלומר הכא לא שייך דין יהרג ואל יעבור או יעבור ואל יהרג, דזהו בדבר שהוא ח"ב, אבל בדבר שפטור מעיקר הדין, כי הכא דבבית האסורים פטור כי היכי דפטרו במחנה וכמ"ש התוספות, ואפילו הכי החמיר בביתו עאכ"ו, ובילדותו עאכ"ו.

(פתח עינים להחיד"א)

★

בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני.

ועשית בסייג לתורה', זה נלמד ממה שכתוב ושמרתם את משמרתי'. ואמרו בראש מסכת מועד קטן (ה.) ובשני מיבמות (כא.) עשו משמרת למשמרתי. וזהו לשון סייג שהוא לשון גדר כמו סוגה בשושנים, דומה למה שאמרו בפרק כל הבשר (חולין קי:) בקעה מצא רב ונדר בה גדר, כשאסר להם כחל מפני שהיו נכשלים בבשר בחלב. ומכאן סמכו איסור שניות לערירות ושבות לשבת, וכן שלמה תיקן עירובין ונטילת ידים וכל אסורין דרבנן. והוא פתח גדול לקיום התורה, וכל דור ודור רשאי לתקן תקנות במה שהעם נכשלים בהם לעבור על דברי תורה, ולולי התקנות האלה התורה נופלת מעט מעט. וכמו שאמרו רז"ל אינו דומה כרם המוקף גדר לכרם שאינו מוקף גדר. ויחר נראית יראת ה' במקיים דברי חכמים ובסייגים ששעו, ולא במקיים המצוות עצמן. כי המקיים המצוות עצמן ונזהר מעבירות ולא עשה להם סייג אינו חושש שמא יפשע בהם. והעושה גדרים וסייג לעצמו, זה הוא הירא את דבר ה' שהוא נזהר שלא יבוא לידי פשיעה, והוא פתח ליכנס בו לידי תסידות...

ונשמרת מכל דבר רע, שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה.

מכאן אמר ר' פנחס בן יאיר והירות מביאה לידי זריזות, וכן מזריזות לנקיות לפרישות לטהרה ולקדושה וליראת חטא ולחסידות ולענוה ולרוח הקדש. והזהירות הוא שיזהר מעבירה בעת הזדמנה לפניו, והזריזות הוא שיזהר ממנה קודם ההזמנה. וכמו שאמרו בפרק כל הבשר (חולין קי:) מאי לאו דזהיר ולא נגע, פירוש בפת בלא נטילת ידים, לא דזריז וקדים ומשיה ידיה מעיקרא. ולפי שהסייג הוא שומר התורה, אמרו חכמים ז"ל בפרק אין מעמידין ערבין עלי דברי דודים. ובמדרש חזית תצא חביבין דברי סופרים מיינה של תורה, שנאמר כי טובים דודיך מיין.

(מגן אבות לרשב"ץ. אבות פ"א מ"א)

★

בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני.

מה שהקשה נגד הרב ממה שאמרו חז"ל בית דין מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה, וכן שלמה שתיקן עירובין ונטילת ידים,

באומרו האם נחשוב שהי' עוברים על לא תגרע ולא תוסיף. הנה תשובתו כבר באדה הרב עצמו בספר המרע... ומזה הענין הגזירות והתקנות והסייגים שעושים בית דין הגדול וחכמי הדור, שאין בזה שינוי התורה ולא תוספת ולא חסרון כה, לפי שזה מעצם התורה והקבלה. כי הנה החכימה החכמה האלהית, שמא לא יספיק סדר התורה להשוות מזגי המקבלים וחסרונם. ולכן נתן רשות לנביאים ולבית דין הגדול לתקן תקנות ולגדור גדרים ולעשות סייגים לתורה ולחזק אותה כפי כח המקבלים. ולא יקרא זה ביטול ושינוי תורה, ואינו בכלל לא תוסיף ולא תגרע, כי התוספת והגרעון הוא כשיאמר אדם הריני מוסיף על מה שאמרה התורה, לפי שהיא חסרה ואני משלים אותם, או גורע ממנה לפי שיש בה מותר והכפל. אבל כאשר עשינו סייגים ותקנות, הם מעצם התורה ולשמירתה. וכאמרם עשו משמרת למשמרתי, ולכן אינו ככלל לא תוסיף ולא תגרע.

(ראש אמנה לרבי יצחק אברבאנל)

★

כשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים, יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, ואומר חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר.

הענין יש לומר בעזה"י על פי מה שאמרו באבות איזה חכם הרואה את הנולד

הנולד, זה ענין גדרים וסייגים כגון עירובין ונט"י שראה את הנולד וגדר גדר. ואמר ואשיבה חורפי דבר, דהיינו שע"י שישראל מקבלים על עצמם גדרים וסייגים לבלתי צאת מגדר התורה, יש להקב"ה כביכול להשיב למדת הדין ביום הדין והם הגדרים והסייגים כחריס בפני חיצי המקטרג, כי הגדרים שאנו מקבלים מרצון טוב להשמר מן החטא עדות גמורה שרוצים אנחנו לעשות רצון אבינו שבשמים ומי מעכב שאור שבעיסה, ויהיה רצון מלפני אבינו שבשמים שיצילנו מידו ויעלה זכרוננו לפניו לטובה, כיון שקבלנו עול מלכותו יחב"ש קבלה שלימה, יהיה 'זכרוננו' מה שחשבנו לעשות ולא עשינו כל מה שיגזור עלינו מהמלך העליון ית"ש, מעלה עלינו כאלו עשינו...

וזה מה שאומרים 'באין מליץ יושר וגומר, תגיד ליעקב דבר חק ומשפט

וצדקנו במשפט המלך המשפט', כי כך הוא המשפט לישראל המשמרים חוק ה' מבלי להרהר, אעפ"י שאומות העולם ויצר הרע מונין את ישראל מה טעם יש למצוה זו, מ"מ הוא כרוב דעתו ויצרו לעשות רצון קונו חק בלי טעם, כן הקב"ה ית"ש מצדיקם ביום הדין כחק בלי טעם, אעפ"י שיצר הרע הוא השטן עומד וצווח מה טעם יש לזכותם, הקב"ה ית"ש סותם פיו של המקטרג בתשובה נצחית. 'ליעקב דבר חק ומשפט', כלומר חק ומשפט דבר אחד הוא להם ובורן הוא שיצאו זכאין והם סגולה מכל העמים. הנה מלבד שמירת החוקים, ערך יש לסתום פה המקטרג במה שעושים לעצמם גדרים וסייגים כאומר. והיינו מה שאמרו חז"ל 'חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך', הרבה גזרות גזרתי על עצמו יותר ממה שגזרת עלי. והוא כאמור למעלה שבזה הוראה עצומה על רצונינו לעשות רצון אבינו שבשמים. וזה רמזו ג"כ במלת 'חק' שהוא מלשון גבול וגדר וסיג בעד דבר שלא יעבור הגבול ולא יפרוץ, כענין אשר שמת חול גבול ליום חק עולם, והיינו 'חק לישראל' ת"ח נקראים ישראל שהם שרי אל, הוא 'משפט לאלקי יעקב' הם כללות העם המקבלים גדרים וסיגים.

וזה נכון היטב שגם כשחל ר"ה בשבת ואין תוקעין, מ"מ מתערבב השטן ונסתם פה המקטרג סתימה מעולה מצד שמירת הגדר שגזרו שמא יעבירנו. והרמז ת'קעו ב'חודש ש'יפר ב'כסה ל'יום ח'גינו, ר"ת למפרע חל בשבת, כי כשחל בשבת מ"מ אנו מקיימים מצות ה' אלקינו בסתר לבבינו כמה שאנו רוצים לעשות רצון אבינו שבשמים ומחשבים לעשות המצוה, אלא שאנחנו אנוסים לבלתי תקוע בפועל ממש מגזירת חכמים שגזרו שמא יעבירנו, ומעלה עלינו כאלו עשינו. וזהו שבתון זכרון תרועה, זכירה בפה ובלב לעשות, כענין שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו. וזה מה שקרינו בפרשה כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו, די כמה שאתה מזכיר בפיך וגומר בלב שלם לעשות, אפילו במצות התלויות בארץ שאין בידך לעשותם מעלה עליך כאלו עשיתם.

(מכתב סופר. דרוש לראש השנה)

★

דרש רבא, מאי דכתיב לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים...

ביום השביעי כטוב לב המלך ביין. לכאורה הכתוב הזה מיותר, שהרי כל עצמה של מגילה זו הוא לספר את הנס הגדול שנעשה לנו על ידי אסתר המלכה ומרדכי היהודי, ומה לנו אם נהרגה ושתי או מתה כדרך כל הארץ. ונראה לי, שמחבר המגלה נתכוון לדבר גדול, והוא להראות לנו כי הקדוש ברוך הוא ברוב טובו וחסדו מצמיח לנו תרופה מהרף המכה עצמה, כפי שאמרו חכמינו על הכתוב בקוהלת 'הכל כאשר לכלי, בשר ודם מכה באיזמל ומרפא כרטיה אבל הקדוש ברוך הוא בדבר שהוא מכה בו הוא מרפא. מצאנו לחז"ל שאמרו במדרש אסתר, שישראל היו נתונים בצרה באותם הימים בשביל שחללו את השבת בימי נחמיה ונענשו בעצלות אחשורוש ובגזירות המן. ואם כך קשה במה זכו ישראל לכפרה לאחר שאין משוא פנים לפני הקדוש ברוך הוא. וכבר בארנו במקומות שונים שיש שתי מדרגות בתשובות ישראל, אם מצד עצמם שמעשיהם הטובים מאירים מתוכם, ואם על ידי כך ששולקים את מעשיהם הרעים כנגד מעשיהם של הגויים הרעים יותר, ועל ידי כך זוכים ישראל, כפי שדרשו חכמינו בעירובין על הכתוב 'לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים', אלו הכופרים, אחר כך 'נשכימה לכרמים', אלו ישראל. וכך נאמר גם בהושע ט' 'כענבים במדבר מצאתי ישראל', רצה לומר אף על פי שאף ישראל אינם טובים באמת, אבל דומים הם לענבים במדבר המשובבים את הנפש אפילו אינם טובים. וכן דרשו תו"ל על הכתוב 'הביאני אל בית היין' 'יין בגימטריה שבעים, אלו שבעים אומות ומכולן רק אנחנו נחבבנו עליו בהצטרף מעשינו כנגד מעשי הגויים, כי אז אנו זורחים כשמש באופל, מחסרי המקום עלינו להתנהג עמנו על ידי צרוף זה.

(כתבי הסגיד מדובנה)

★

לכה דודי נצא השדה... אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם אל תדיני כיושבי ברכים שיש בהן גול ועריות ושבועת שוא...

עוד יש לי צד אחר לגריעותא בכרכין דשכיחי בהו גזל ועריות וכדאמרינן בפ"ב דעירובין (נא:) דרש רבא מאי דכתיב לכה דודי נצא השדה, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה דכש"ג אל תדיני כיושבי כרכים שיש בהם גזל ועריות, נצא השדה בא ונראך ת"ח שעוסקים בתורה מתוך הדוחק, ופרש"י כרכים מקום שווקים הם וישוב גדול ורגלי רוכלין וסוחרים מצוי שם לפיכך גזל ועריות נוהג בהם. הרי דבכרכים שכיח גזל ועריות יותר מהעיירות. הן אמת דקשה לזה ממאי דאמרינן במדרש רות בפסוק ויבואו שרי מואב ויהיו שם מתחלה באו להם בעיירות מצאו אותם פרוצים בעבירות, משמע דבעיירות הם פרוצים בעבירות יותר מכרכים שהרי הלכו להם מהעיירות לכרכים בשביל שהיו פרוצים בעבירות. ומהר"ש יפה תירץ לזה דבישראל בכרכים שכיחי גזל ועריות יותר מבעיירות, ובעכו"ם הוא בהפך דבעיירות שכיח עריות יותר מבכרכים. עוד תירץ דאיתרמי מילתא במואבים שבעלי העיירות יותר פרוצים היו משל כרכים. נמצינו למדין דלכל התירוצים בישראל הכרכים הם פרוצים בגזל ועריות יותר מהעיירות.

(פרשת דרכים למהר"י רוזאניס בעל ה'משנה למלך')

★

לכה דודי נצא השדה... אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אל תדיני כיושבי ברכים שיש בהן גול ועריות ושבועת שוא...

בי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה וגו' (בראשית כ' יא'). יש לפרש על פי הפרשת דרכים (בדרך הקדוש דרוש שביעי) שהביא שם קושית הי'פה תואר על הגמרא דגרסינן שם דרש רבא מה דכתיב (שה"ש ז' יב) לכה דודי נצא השדה, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אל תדיני כיושבי כרכים שיש בהן גזל ועריות, נצא השדה בא ונראך תלמידי חכמים שעוסקים בתורה מתוך הדוחק. ופירש רש"י כרכים מקום שווקים הם וישוב גדול וסוחרים מצוים שם, לפיכך גזל ועריות יותר מבעיירות. ולקשה על זה ממדרש רות (ויק רבה פ"כ ו') בפסוק 'ויבואו שדי מואב ויהיו שם', מתחילה באו להם בעירות מצאו אותן פרוצים בעבירות. משמע דבעיירות הם פרוצים בעבירות יותר מכרכים, שהרי הלכו להם מהעירות לכרכים בשביל שהיו פרוצים בעבירות, ועיין שם כי תירוצו דחוק מאד. והנ"ל דפחד אלקים הוא יותר בעיירות קטנים שאינם משתגעים כל כך בהבלי הזמן, וירא המרשלים הוא בכרכים כמבואר בריש פרק הרואה. על כן הפירצה הוא יותר בעיירות בין אלו שאין פחד אלקים לנגדם והם רק מיעוטא, אבל בכרכים יש בהן יותר, אבל אין פרצה מחמת יראת המושלים. ובזה מדוקדק דכגמרא דעירובין איתא שיש בהם, ובמדרש איתא שפרוצים, והבן.

(ישמח משה. יתרא)

נשכימה לכרמים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות, נראה אם פרחה הגפן אלו בעלי מקרא, פתח הסמדר אלו בעלי משנה, הנצו הרמונים אלו בעלי גמרא, שם אתן את דדי לך אראך כבודי ונודלי שכח בני ובנותי.

'רבית בנות עשו חילי וגו'. כפי מה שאמרנו דחיל מורה על דברי תורה שבעל פה, וכמו שכתב רש"י מחיל אל חיל מישיבה לישיבה כו'. ולפי זה אין מובן מהו הלשון 'רבות בנות', ובשיר השירים כשושנה וגו' כן רעיתי בין הבנות, וכן רואה בנות וגו' שם מחפרש בנות על אומות העולם, וכאן אין לו מקום. אך הענין על פי מה שאמרו בגמרא (עירובין כא:) אם פרחה הגפן אלו בעלי מקרא וכו' בעלי משנה כו' בעלי גמרא שם אתן את דודי לך אראך את כבודי וגדלי שכח בני ובנותי. וצריך להבין מהו לשון בנותי, כיון דאירי בבעלי מקרא משנה וגמרא ובנות לאו בני תורה נינהו. אך מצינו (פסחים קיז:) בני מרחוק אלו גליות של בבל שרעתן מיושבת עליהם כבנות, ובנותי מקצה הארץ אלו גליות של שאר ארצות שאין דעתן מיושבת עליהם כבנות. ורש"י פירש בני בבל אין להם עול מלכות כשאר גליות כו', ומהרש"א ז"ל פירש ששם החרש והמסגר, עיין שם. ויתכן לפרש לשון שרעתן מיושבת, על התורה שבעל פה שלהם. בדעת רוח הקודש, ותורה שבעל פה על ידי רוח הקודש... וזה שכתוב גליות של בבל שרעתן מיושבת עליהם כו', דעיקר התפשטות תורה שבעל פה בבבל כמו שאמרו (סוכה כ:) עלה עזרה מבבל ויסדה כו' הלל הבבלי ויסדה כו'. ובגמרא (סנהדרין כד:) במחשכים הושיבני זה תלמודה של בבל, והיינו דשם עיקר התפשטות התורה שבעל פה להוציא האור מתוך החשרת על ידי פלפולה של תורה. ובמדרש (תנחומא שם) העם ההולכים בחושך ראו אור גדול, אור שנברא ביום ראשון שגנזו הקדוש ברוך הוא לעתלי תורה שבעל פה, והיינו על תלמוד בבלי. וזה שאמר אראך כבודי וגדלי, טלא דעתיקא תורה שבעל פה, שכח בני גלוה בבל שדעתן מיושבת עליהם כבנים. וכנותי, תלמודים של גליות שאר ארצות שאין דעתן מיושבת עליהם כבנות. וזה שנאמר 'רבות בנות' תלמודים של גליות שאר ארצות שאין דעתן בתורה שבעל פה מיושבת עליהם כבנות, 'עשו חילי' בהורה כמו שפירש ורש"י הנ"ל) ואת אשת חיל עטרת בעלה. 'יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה הוא כנסת ישראל עם המשתדלין באורייתא דאינון שבתות וימים טובים (כמ"ש זהר"ק בט:) מדת מלכות. 'עלית על כולנה'. 'שקר החן והבל היופי', אף המשתדלין באורייתא אם הוא רק לחן וליופי שאין בהם יראת שמים היא שקר והבל, כמו שאמרו (ויקא עב:) למה זה מחיר ביד כסיל כו' שעוסקים בתורה ואין בהם יראת שמים. ונקרא מחיר ביד כסיל כמו שאמרו (ויקא שם) חבל על דליח ליה דדתא ותרעא לדרתא עבד. וזה שנאמר 'שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל'.

(פרי צדיק, תזריע)

★

כלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשה אלפים משל.

הנה שלמה ע"ה כשרצה להראות גודל חכמתו לבני אדם, לא יכלו המון העם להשיגה אלא על ידי המשלים שתקן להם, וזה שאמר הכתוב (קהלת יב ט) ויותר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם ואזן וחקר תקן משלים הרבה. והמשלים לא נעשו אלא להבין הדברים העמוקים הרקים לאותם שאינם יכולים להבינם מרוב עומקם ודקותם, וזה שאמר בראש משלי 'משלי שלמה בן דוד מלך ישראל', מה כתיב בתריה 'לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה', מה כתיב בתריה 'לקחת מוסר השכל צדק ומשפט ומישרים', מה כתיב בתריה 'לתת לפתאים ערמה לנער דעת ומזמה', ככאן הודיע שלמה ע"ה כח המשלים ומעלתם ועד היכן תועלתם מגעת. ועתה ננסנ למה שכתתינו לבאר בעזרת השם יתי.

אבור המחבר, המשלים הם בשני דרכים: יש משל שהוא מסכים עם הנמשל מראש ועד סוף כצורת החותם היוצאת כשעוה, וזהו המשל האמיתי השלם. ויש משל שהוא מסכים עם הנמשל במקצת ענינין, וזה דומה למי שצייר צורה חציה צורת אדם וחציה צורת בהמה או חיה או עוף, מה שדומה לצורת אדם הוא צורת אדם, ושאר הצורות אינם מסכימים כי אם ליופי. כן בהיות המשל דומה לנמשל באותו דבר שהמשילוהו בו אר במקצתו נידון, ואעפ"כ אינו משל שלם ודמיון שלם והקש שלם עד שיהיה שוה לו מתחילה ועד סוף, ועם כל זה מה שדומה במקצת נידון במקצת, והוא נידון באותם הענינים שהוא דומה להנמשל.

וידיעת דבר זה מסור לחכמי האמת, שהרי בימי רבי התחילה התורה להסתר, והיו החכמים הגדולים עמודי עולם רואגים על בטול חכמת המשלים ועל משיגיהם, שעל ידיהם היו החכמים נכנסים לחדרי התורה להבין מצפוניה, ובטלו אלו החכמות משמת ר' מאיר כדתנן בסוטה פרק עגלה ערופה (סוטה מט:) משמת ר' מאיר בטלו מורשי משלים, ובסנהדרין פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין לח:) א"ר יוחנן כי הוה דרש ר' מאיר בפרקא הוה דרש תלתא דאגרתא וחלתא דשמעתתא ותלתא מחלי, וא"ר יוחנן שלש מאות משלים של שועלים היו לו לר' מאיר ואנו לא בא לידינו אלא אחד.

וכמה דברים עמוקים מתבארים מן המשלים כדאמרינן בכמה דוכתי 'אמשול לך משל למה הדבר דומה'. ועל ידי המשלים אנו יודעין לעמקי התורה, כדגרסינן בעירובין פרק עושין פסין (עירובין כא:) א"ר הנא א"ר המנונא מאי דכתיב (מלכים א ה) 'וידבר שלשת אלפים משל', מלמד שעל כל דבר ודבר של תורה היה אומר שלשת אלפים משל, דרש רבא מאי דכתיב (קהלת יב ט) 'ויותר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם אזן וחקר תקן משלים הרבה', דאגמרא בטעמא ואסברא בדדמי לה.

עתה ראה כמה הוא כח המשלים להבין הדברים המרשכלים וההלכות. וא"כ התכונן כמה סתרים נגעלו וכמה הלכות נעלמו משמת ר"מ ובטלו מושלי משלים.

(ספר המשלים לרבי יוסף ג'קטיליא, הקדמה)

★

דרש רבא, מאי דכתיב ויהר שהיה קהלת חכם עוד לימד דעת את העם ואזן וחקר תיקן משלים הרבה... דאגמרא בפימני בעיתים ואסברה במאי דמי ליה...

יש להרגיש מאי ק"ל בכתוב. ותו מאי דרש לימד אגמרא בסימניה, ומה דרשה היא זו. ותו אמאי כרישא הביא כל הכתוב, והוא לא פירש ולא לימד אלא בלימד דעת. ואפשר ונקדים מ"ש הרב מהר"ר משה האג'יז ז"ל בסוף שו"ת הלכות קטנות ח"א ששמע משום הרב מד אביו ז"ל שהיו מפרש פסוק זה עצמו בההיא דר' מאיר דלא פסקו הלכה כמותו משום שלא ידעו חכמים לסוף דעתו. זה שאמר 'ויותר שהיה קהלת חכם', לא מפני זה שהיה חכם ביותר תעלה על דעתך שאין הלכה כמותו מפני שלא ידעו לסוף דעתו, אלא עוד לימד דעת את העם והיה אומר מילתא בטעמא כדי שיבינו העם, 'ואזן וחקר ותקן משלים הרבה', דהיינו שעשה אזנים לתורה ולמד ותקן עירובין וכל כיוצא בזה, עכ"ל.

ונרחיב הדברים דרבא הא קשיא ליה בכתוב דכתיב ויותר שהיה קהלת חכם עוד לימד דעת את העם, דפשט הדברים נראה דמזה שהיה קהלת חכם מזה נמשך דלא ילמד דעת, וכא הכתוב להודיענו דהגם דהיה קהלת חכם והיה הרין נותן דלא ילמד דעת, עם כל זה לימד דעת. וזה לבאורה אין לו הבנה, דאדרבה מי שהוא חכם הוא מלמד דעת ומאי רבותא. על זה מפרש רבא כפירוש הרב מהר"ר חאג'יז ז"ל דאשכחן גבי ר"מ דאין הלכה כמותו דלא ידעו לסוף דעתו. והגם דהא דהלכתא כמותו לא שייך גבי שלמה, דבימיו לא היה מחלוקת, דתכף היה נגמר עפ"י רוב הסנהדרין ולא נשאר מחלוקת מעולם. מ"מ מהא דר"מ נלמוד דמי שהוא חכם גדול אין יכולים ללמוד ממנו דמראה פנים לכל צד ואינם יודעים לסוף דעתו. והיינו דקאמר קרא 'ויותר שהיה קהלת חכם' והיה הדין נותן שלא ילמדו ממנו, עם כל זה הפליא לעשות 'ולמד דעת את העם' וזה במאי דאגמרה בסימני ואסברא בדדמי, ובזה ידעו מיהא להבין מה דעתו, וגם 'אזן וחקר ותקן משלים הרבה' ועל ידי המשלים כל אחד הבין כפי שכלו. וכל זה הודיענו רבא בדיבור אחד דאמר אגמרה בסימנים, וגם הביא ברבריו כל הפסוק אזן וחקר ותקן משלים הרבה, שזה היה חכמתו ללמד לעם על ידי המשלים. ולפי זה רבא דרש בפסוק כמו שפירש הרב מהר"י חאג'יז ז"ל. ורמז באומרו דרש רבא, כי ברדושו הרחיב הדברים להסביר לעם, והש"ס לא אמר לנו כי אם דברי רבא כרמז גדול. ודוק היטב בדברי הרב מהר"ם חאג'יז ז"ל שהבאתי ובסגנון שכתבנו בעניותנו ואין להאריך.

(מראית העין להחיד"א)

★

בתחילה היתה תורה דומה לכפיסה שאין לה אזנים, עד שבא שלמה ועשה לה אזנים.

י"ל למה נקט אזנים ולא אמר יד או שומר וכיוצא. וג"ל בס"ד דידוע דתורה שבכתב תתייחס לעינים, כי דברים שבכתב צריך ללמדם מן ס"ת ולא בע"פ. ותורה שבעל פה תתייחס לאזן, כי דברים שבע"פ אי אתה רשאי ללמדם בכתב, אלא נשמעים באזן, ודק אח"כ התירו משום עת לעשות לה'. ובזה פירשו המפרשים עין רואה ואזן שומעת ה' עשה גם שניהם. וקודם שבא שלמה היו נמנעים קצת בני אדם בתורה שבע"פ

שהם דברי סופרים התלויים באזנים, אך אחר שבא ועשה אלף וחמשה טעמים על כל דבר מדברי סופרים בזה, נמשכו הכל על תורה שבעל פה התלויה באזנים, ולזה אמר עד שבא שלמה ועשה לה אזנים.

(בן יהוידע לרבי יוסף חיים מבגדאד זצ"ל)

★

בתחילה היתה תורה דומה לכפיסה שאין לה אונים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים.

ושלמה המלך ע"ה הוא הראשון שעשה אזנים לתורה, כמו שאמרו ז"ל (עירובין כא:) דהיתה כקופה שאין לה אזנים, היינו בית אחיזה להיות אחיד באורייתא. דזה אי אפשר רק על ידי הרגשת הלב והשגתו בבינה שבלב במעמקי התורה. ולא מצד ידיעת תורה שבכתב לבד דכתיבה ומנחא דהיא גלוי וסתום, היינו גילוי מצד הנגלה אבל מעמקיה סתומים וחתומים מאוד, ורק איש תבונה ידלנה היינו שיש בו בינה שבלב לספק חבל בחבל כמו שאמרו ז"ל על שלמה המלך ע"ה (שה"ר א ח).

(תקנת השבין לרבי צדוק הכהן, אות י)

★

קוצותיו תלתלים אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות.

וזה שאמרו 'קושר כתרים לאותיות', רצונם לומר שצוה לכתוב סימנין באותיות ובתיבות שישיג בהם החכם אמיתת המציאות. וזהו מה שאמרו במסכת עירובין (כא:) 'קוצותיו תלתלים' (שה"ש ה יא), אמר רב חסדא מלמד שהיה דורש על כל קוץ וקוץ של תורה תלי תלים של הלכות. ועל זה אמרו המקבלים, כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא, שהתיבות מתחלקות לשמות כפי פעלותיו במציאות. וזה באור ענין אחד מהשבעים פנים שיש לתורה, כמו שכתוב בהקדמת הספר. ולפיכך ספר תורה שנמצא מוטעה ואפילו באות אחת או במלא או חסר פסול, אף על פי שנחשב כפי הפשט שאינו מעלה ולא מוריד, פוגם אותו ופסלו בענין אחד מהפנים האחרים, שכולם הם דברי אלהים חיים וחכמות עליונות. והקריאה שאנו קוראים בו, הוא הפשט שיכולים בני אדם להבין, אשר היא תועלת גדולה לדעת פשטי המצוות והמוסרים והדינים, והפנים האחרים אין להם חקר. ואף על פי שיראה לאדם כפי הפשט, שהפרשה נכתבה לספור דברים, אל יחשב בן דעת שאין בה תועלת, אחר כי אפילו כפי הפשט יש בדבר תועלת גדולה, וכל שכן למשיג אחד מן הפרושים והכוונות הנסתרים הנרמזים בהם, שהם סתרי תורה. והמלעיג על שום דבר מהספורים הכתובים בתורה או ממה שדרשו עליהם רבותינו, הוא כופר ומגדף ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה, כדגרסינן בפרק חלק (סנהדרין צט:).

(מנורת המאור, אות לג)

★

קוצותיו תלתלים... מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תלי תלים הלכות, שחורות כעורב כמי אתה מוצאם כמי שמשכים ומעריב עליהם בבית המדרש, רבה אמר כמי שמשחיר עליהם כעורב, רבא אמר כמי שנעשה אכזרי על בניו ועל בני ביתו בעורב.

ובפרק עושין פסין (עירובין כא:) קוצותיו תלתלים אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תלי תלים הלכות. שחורות כעורב כמי אתה מוצאם כמי שמשכים ומעריב עליהם בבית המדרש, רבה אמר כמי שמשחיר עליהם כעורב, רבא אמר כמי שנעשה אכזרי על בניו ועל בני ביתו כעורב, ע"כ. ביארו בזה כי אלו תלי הלכות שמורים עליהם הקרצים והם השגות הנבדלים מן עולם הזה רחוקים מן האדם שהוא גשמי. ולפיכך אמר כמי אתה מוצא כמי שמשכים ומעריב עליהם, כלומר שהוא פונה מענין העולם הזה ומשכים ומעריב על השגות האלו בו אתה מוצא אותם, כי אי אפשר שימצא אלו השגות כאשר הוא פונה אל עולם הגשמי. ולרבה עוד יותר דצריך להשחיר עצמו והיא סלוק הגשמות שלו, ובזה ראוי לקנות ההשגות האלו הנבדלים מן האדם. ולמאן דאמר עד שנעשה אכזרי על בניו, הוא עוד מדרגה יותר ממי שהוא משחיר עליהם עד שאינו מרחם על בניו, ודבר זה מבואר כי מי שאינו מרחם על פרי בטנו הוא גובר על הטבע שלו, ובשביל כך הוא קונה אלו ההשגות הנבדלים מן האדם הגשמי.

(תפארת ישראל למהר"ל, פרק סג)

כב.

שחורות כעורב כמי אתה מוצאם כמי שמשכים ומעריב עליהם בבית המדרש, רבה אמר כמי שמשחיר עליהם כעורב, רבא אמר כמי שנעשה אכזרי על בניו ועל בני ביתו בעורב.

ובפרק עושין פסין (עירובין כא:) שחורות כעורב כמי אתה מוצא סדרי התורה כמי שמשכים ומעריב עליהם בבית המדרש, רבה אמר כמי שמשחיר עליהם כעורב, רבא אמר כמי שנעשה אכזרי על בניו ועל בני ביתו בעורב. ע"כ. ביארו כוונת הדברים, כי התורה כמו שאמרו ז"ל (שה"ש ה יא) דהיתה כקופה שאין לה אזנים, היינו בית אחיזה להיות אחיד באורייתא. דזה אי אפשר רק על ידי הרגשת הלב והשגתו בבינה שבלב במעמקי התורה. ולא מצד ידיעת תורה שבכתב לבד דכתיבה ומנחא דהיא גלוי וסתום, היינו גילוי מצד הנגלה אבל מעמקיה סתומים וחתומים מאוד, ורק איש תבונה ידלנה היינו שיש בו בינה שבלב לספק חבל בחבל כמו שאמרו ז"ל על שלמה המלך ע"ה (שה"ר א ח).

(תקנת השבין לרבי צדוק הכהן, אות י)

★

קוצותיו תלתלים אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות.

וזה שאמרו 'קושר כתרים לאותיות', רצונם לומר שצוה לכתוב סימנין באותיות ובתיבות שישיג בהם החכם אמיתת המציאות. וזהו מה שאמרו במסכת עירובין (כא:) 'קוצותיו תלתלים' (שה"ש ה יא), אמר רב חסדא מלמד שהיה דורש על כל קוץ וקוץ של תורה תלי תלים של הלכות. ועל זה אמרו המקבלים, כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא, שהתיבות מתחלקות לשמות כפי פעלותיו במציאות. וזה באור ענין אחד מהשבעים פנים שיש לתורה, כמו שכתוב בהקדמת הספר. ולפיכך ספר תורה שנמצא מוטעה ואפילו באות אחת או במלא או חסר פסול, אף על פי שנחשב כפי הפשט שאינו מעלה ולא מוריד, פוגם אותו ופסלו בענין אחד מהפנים האחרים, שכולם הם דברי אלהים חיים וחכמות עליונות. והקריאה שאנו קוראים בו, הוא הפשט שיכולים בני אדם להבין, אשר היא תועלת גדולה לדעת פשטי המצוות והמוסרים והדינים, והפנים האחרים אין להם חקר. ואף על פי שיראה לאדם כפי הפשט, שהפרשה נכתבה לספור דברים, אל יחשב בן דעת שאין בה תועלת, אחר כי אפילו כפי הפשט יש בדבר תועלת גדולה, וכל שכן למשיג אחד מן הפרושים והכוונות הנסתרים הנרמזים בהם, שהם סתרי תורה. והמלעיג על שום דבר מהספורים הכתובים בתורה או ממה שדרשו עליהם רבותינו, הוא כופר ומגדף ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה, כדגרסינן בפרק חלק (סנהדרין צט:).

(מנורת המאור, אות לג)

★

קוצותיו תלתלים... מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תלי תלים הלכות, שחורות כעורב כמי אתה מוצאם כמי שמשכים ומעריב עליהם בבית המדרש, רבה אמר כמי שמשחיר עליהם כעורב, רבא אמר כמי שנעשה אכזרי על בניו ועל בני ביתו בעורב.

ובפרק עושין פסין (עירובין כא:) קוצותיו תלתלים אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תלי תלים הלכות. שחורות כעורב כמי אתה מוצאם כמי שמשכים ומעריב עליהם בבית המדרש, רבה אמר כמי שמשחיר עליהם כעורב, רבא אמר כמי שנעשה אכזרי על בניו ועל בני ביתו בעורב, ע"כ. ביארו כוונת הדברים, כי התורה כמו שאמרו ז"ל (שה"ש ה יא) דהיתה כקופה שאין לה אזנים, היינו בית אחיזה להיות אחיד באורייתא. דזה אי אפשר רק על ידי הרגשת הלב והשגתו בבינה שבלב במעמקי התורה. ולא מצד ידיעת תורה שבכתב לבד דכתיבה ומנחא דהיא גלוי וסתום, היינו גילוי מצד הנגלה אבל מעמקיה סתומים וחתומים מאוד, ורק איש תבונה ידלנה היינו שיש בו בינה שבלב לספק חבל בחבל כמו שאמרו ז"ל על שלמה המלך ע"ה (שה"ר א ח).

(תקנת השבין לרבי צדוק הכהן, אות י)

★

קוצותיו תלתלים אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות.

וזה שאמרו 'קושר כתרים לאותיות', רצונם לומר שצוה לכתוב סימנין באותיות ובתיבות שישיג בהם החכם אמיתת המציאות. וזהו מה שאמרו במסכת עירובין (כא:) 'קוצותיו תלתלים' (שה"ש ה יא), אמר רב חסדא מלמד שהיה דורש על כל קוץ וקוץ של תורה תלי תלים של הלכות. ועל זה אמרו המקבלים, כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא, שהתיבות מתחלקות לשמות כפי פעלותיו במציאות. וזה באור ענין אחד מהשבעים פנים שיש לתורה, כמו שכתוב בהקדמת הספר. ולפיכך ספר תורה שנמצא מוטעה ואפילו באות אחת או במלא או חסר פסול, אף על פי שנחשב כפי הפשט שאינו מעלה ולא מוריד, פוגם אותו ופסלו בענין אחד מהפנים האחרים, שכולם הם דברי אלהים חיים וחכמות עליונות. והקריאה שאנו קוראים בו, הוא הפשט שיכולים בני אדם להבין, אשר היא תועלת גדולה לדעת פשטי המצוות והמוסרים והדינים, והפנים האחרים אין להם חקר. ואף על פי שיראה לאדם כפי הפשט, שהפרשה נכתבה לספור דברים, אל יחשב בן דעת שאין בה תועלת, אחר כי אפילו כפי הפשט יש בדבר תועלת גדולה, וכל שכן למשיג אחד מן הפרושים והכוונות הנסתרים הנרמזים בהם, שהם סתרי תורה. והמלעיג על שום דבר מהספורים הכתובים בתורה או ממה שדרשו עליהם רבותינו, הוא כופר ומגדף ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה, כדגרסינן בפרק חלק (סנהדרין צט:).

(מנורת המאור, אות לג)

★

שחורות כעורב, כמי אתה מוצאן... רבה אמר, כמי שמשחיר פניו עליהן כעורב.

ברכות (כח.) אמר רבן גמליאל הואיל והכי הוה אידיל ואפייסיה לרבי יהושע, כי מטא לביתיה חזיניהו לאשיתא דביתיה דמשחרן. אמר לן מכולהי ביתך אהה ניכר שפחמי אתה. על דרך הפשט והלצה יש לפרש כן... באמרו שפחמי אתה ואשיתא דרבי יהושע דמשחרן, לא על כולהי בית החומר, [אלא] הכוונה לשבח, כי הא דאמרינן בפרק עושין פסין (עירובין כב.) עה"פ קוצותיו תלתלים שחורות כעורב, שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ של אותיות תלי תלים של הלכות, במי אתה מוצאן במי שמשחיר פניו עליהם כעורב, הי ניניהו אשיתא דרבי יהושע דמשחרן פניו וגופו, שהשחיר על דברי תורה. וא"כ מהם ניכר שפחמי אתה, ר"ל ת"ח גדול שכל דבריו כגחלי אש, לפיכך צריך להזהר בו מלהכוות בגחלתו, ועל מנת כן בא אליו לפייסו.

(הקשורים ליעקב להרעב"ן)

★

כמי אתה מוצאן... רבא אמר, כמי שמשים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו בעורב.

עוד אמרו רבותינו (עירובין כב.) כמי אתה מוצא דברי תורה, כמי שמשים עצמו אכזרי על בניו בעורב. כמו רב אדא בר מתנא שהיה הולך לבית המדרש, ואמרה לו אשתו, לדיך מה אעשה להם. והשיב לה איכא קורמי באגמא. ופירש רש"י ירקות הגדלים מן ההפקר, או מין צמח הוא אשר ניתן להכין ממנו מאכל בהיותר רך. כי זה דבר ברור, המרחם על בניו יותר מדאי, מתוך כך חושב להרויח ממון, ולא יחוש היאך יבוא לו הממון באיסור או בהיתר כי האהבה מקלקלת השורה, וגם מתוך הטרדה שהוא טורח יומם ולילה להמציא מזונותיהם וצרכם בריות, מתוך כך הוא בטל מדברי תורה כי יעשה עסקיו עיקר, ומתוך כך כל מעשיו מבולבלים. וצריך להיות אכזרי על הרשעים שלא לרחם עליהם, ואמרו רבותינו (קהלה רבה ז) כל מי שנעשה רחמן במקום אכזרי לסוף נעשה

אכזרי במקום רחמן. וכן תמצא בשאול המלך, כשביל שריחם על אגג יצא ממנו המן שנעשה מצר לישראל.

(ארחי"ח צדיקים. שער האכזריות)

★

אמרה ליה דביתיהו ינוקי דידך מאי אעביד להו, אמר לה כי שליטו קורטי באגמא...

רב יוסף כריה דר' יהושע בן לוי חלה ואיתנגיד, כי הדר אמר ליה אבוה מאי חזית, אמר ליה עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה, אמר ליה בני עולם ברור ראית (פסחים נ.) הכוונה שמלפנים מאז מקדם הרגילו מנהיגי ישראל את נשותיהם ובני ביתם לחיות חיי צער, על דרך שאמרו חז"ל (ע"חולין כב.) דרב אדא בר מתני אמר לדביתהו ראמרית ליה ינוקא דידך מה אעבוד להו, מי שליטו קורמי באגמא. והמה המנהיגים נשאו והרימו מטה אלקים בידם להוכיח ולייסר את העם, אבל בדורותינו דור אחרון יחוסו על אנשי ביתם, כמאמר חז"ל הנ"ל כל ת"ח שמרכה סעודתו בכל מקום מחריב ביתו, היינו שכל כוונתו בכל מקום ובכל פעולותיו לרבות סעודתו שיהי' לו כל תענוגי עוה"ז, זה מחריב ביתו לעולם הבא ששם עיקר הבית, ובא עד הלום שנתקיים בעוה"ר ויהי בימי שפוט השופטים, שהבעלי בתים מתפללים ומבקשים שהמנהיג יהי' איש יהודי, וא"כ אז התחתונים הבעלי בתים למעלה' ועליונים המה המנהיגים למטה' עולם הפוך, ואמר לו אביו ריב"ל בני עולם ברור ראית, שזה כבר עולם ברור אם הבעלי בתים מוכיחים את הרב, והבן.

(אשכ"ל הסופר לבעמח"ס מחנה חיים. פסחים)

★

אמרה ליה דביתהו ינוקי דידך מאי אעביד להו, אמר לה כי שליטו קורמי באגמא...

'אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק'. נודע כי האבות והאמהות רומז לנשמה וגוף. וכך הוא, שהאבות הם שורש קדושות הנשמות של ישראל, ואין קורין אבות אלא לג', כי כל אחד המשיך לו ולזרעו אחריו קדושה חדשה, אברהם המשיך קדושת החסד עליון, ויצחק מדת הגבורה, ויעקב מדת האמת כידוע. ובכל אחד מאלו הקדושות מוכרחים אנו לעבוד הש"י, שצריך לעשות חסד לנפשו ולכל אדם, כדכתיב (פסלי יא יז) גומל נפשו איש חסד, וגם כמו שאמר רבי פלוני איכא קורמי באגמי (ע"חולין כב.). ואין התורה מתקיימת אלא במי שנעשה אכזרי על בניו כעורב, מדה זו היינו גבורה. אלא שלכאורה יפלא אין מקום לאכזריות כזה, אבן אדרבה אכזריות זו נולד מצד החסד שצריך לעשות לנפשו ורוחו ונשמתו לעבוד ה' תמיד זה מוליד אכזריות הזה. וזהו הרמז אברהם הוליד את יצחק, וק"ל. וכן צריך להיות דוכר אמת בלבבו, וכן בכל שאר המדות, והכל בא ע"י שנעשה אכזרי על בניו כאמור.

והנה המצות נקראים אלה כמו שכתוב אלה המצות. ולזה אמר 'אלה', ר"ל המצות הם תולדות יצחק, ר"ל ע"פ אכזריות והתגברות יוכל לקיים המצות, וקאמר שמדת התגברות ואכזריות זה הוא בן אברהם שבא ממדת חסד. ומפרש הפסוק כי 'אברהם הוליד את יצחק', כמ"ש שמדת אכזריות זה נולד ונמשך מחסד שהאדם מחויב לגמול עם נפשו וכאמור.

(ערבי נחל. תולדות)

★

ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו... כביכול כאדם שנושא משוי על פניו ומבקש להשליכו ממנו.

אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה' (ויקרא יח ה). וברש"י וחי בהם, לעולם הבא, אני ה' נאמן לשלם שכר. והנה בגמ' קדושין (לט.) אמרינן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. ובפ' ואתחנן (כמדבר ו י) ברש"י על הכתוב ומשלם לשונאיו אל פניו, והוא מהגמרא (ערובין כב.) בחייו משלם לו גמולו הטוב כדי להאבידו מן העולם הבא, הרי מוכח שישנו שכר גם בהאי עלמא עבור מצות ומעשים טובים.

והנה בכמה מקומות בתורה כתוב אני ד', ומפרש רש"י 'נאמן לשלם שכר', והוא כמו שטר חוב חתום בידי מלך מלכי המלכים הקב"ה בעצמו, כמאמרם ז"ל במדרש רבה רות הובא בילקוט, לשעבר אדם עושה מצוה נביא כותבה, ועכשיו אדם עושה מצוה מי כותבה, אליהו ומלך המשיח והקב"ה חותם על ידיהם. וכשביל לקבל שויו של שטר חוב החתום ביד המלך בעצמו צריכים לנסוע לעיר הבירה לאוצר המלך, כי אין בכח תושבי עירה קטנה לפורטו, כי כל הכסף הנמצא אצלם לא יספיק לזה.

אולם מצוה שהרשע עושה, אינה חשובה כ"כ כמו של הצדיק ואפשר להחליפה אפילו בעירה קטנה. וע"כ 'משלם לשונאיו אל פניו' כאן בעירה הקטנה, כלומר בעולם הקטן. אבל עבור המצות שהצדיק עושה, אמרה תורה 'וחי בהם' לעולם הבא, אני ד' נאמן לשלם שכר, ובהאי עלמא ליכא התשלום אלא בעולם שכולו טוב.

(חפץ חיים על התורה, אחרי)

★

ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו... כביכול כאדם שנושא משוי על פניו ומבקש להשליכו ממנו.

ביאורו כי השכר לרשעים בלבד ראוי שיהיה משלם להם בעולם הזה, כי השכר של רשעים הוא כמו שנושא משא על פניו שהמשא הזה הוא נגדו ותפץ להשליכו מאתו, כאשר הרשעים ראויים שיהיו מסולקים מאתו, וכאשר הרשעים מסולקים מאתו אז אין עם הש"ת דבר שהוא חוץ מן הסדר הראוי. ולכך נקרא שכרן של רשעים שהוא משאוי שמונח על פניו שהיא נגדו יוצא מן הסדר ומבקש להשליכו, וכן שכרן של רשעים הוא גם כן חוץ מן הסדר שיהיה לרשע שכר טוב, והוא יתברך חפץ לשלם שכרו בעולם הזה, ובזה הם מסולקים מאתו ית' ולא יהיה עוד דבר שהוא שלא כסדר. כי מתן שכרן של רשעים הוא שלא כסדר הראוי, אבל מתן שכרן של צדיקים הכל כסדר הראוי. ולפיכך שכרן של רשעים הוא יתברך אינו מאחר להם, אבל משלם להם מיד כי שכרן הוא דבר יוצא מן הסדר המציאות שיהיה אל הרשע קירוב אל הש"ת, וראוי שיהיה מסולק דבר זה. והבן הדברים כי הם דברים ברורים ותדע כי הדבר הפך ממה שחשבו כי שכר המצות הוא השכר בעוה"ז, שאין הדבר הזה כך כלל רק כי שמור הוא ליום אחרון.

(תפא"ת ישראל למוה"ל, פרק ס)

★

מאי דכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותם, היום לעשותם ולא למחר לעשותם, היום לעשותם למחר לקבל שכרם.

יד: מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא. אמר זה שלא יתיאש מתשלום שכרו אם בעולם הזה אינו משחלם, כי דרכו של בעל הבית הוא לפרוע אחר תשלום המלאכה, ומלאכת ה' היא כל ימי האדם, ואם כן מתן שכרו אינו בחייו אלא אחר מותו. וכמו שאמרו רז"ל בע"ז ובעירובין, 'היום לעשותם' ולא היום ליטול שכרן. וכן אמרו בקידושין (לט:) ובפרק שילוח הקן (חולין קמב:) שכר מצוות בהאי עלמא ליכא. שהרי התורה נתנה בשתי מצוות אריכות ימים, כיבוד אב ואם ושילוח הקן, והיה מעשה באחד שאמר לו אביו הבא לי גוזלות מהשובך, ועלה בסולם ושלח האם ולקח הבנים, ובדרתו מהסולם נשבר הסולם ומת. ועל דבר זה יצא אלישע אחר לתרבות רעה, ואמר היכן טובתו של זה והיכן אריכות ימיו. עד שבא רבי יעקב בר קורשאי בן בתו של אחר, ודרש 'למען ייטב לך' בעולם שכולו טוב, 'והארכת ימים' בעולם שכולו ארוך. ואמרו שם אילו דרשיה אחר להאי קרא דרבי יעקב בר בריה, לא נפק לתרבות רעה. ועל כן אמר המשורר, בראת שני עולמות ונחת ביניהם גבול, הראשון למעשה, והשני לגמול. ומה שאמר מתן שכרן של צדיקים, הוא לומר שמתן שכרן של צדיקים הוא לעתיד לבא, אבל מתן שכרן של רשעים בעולם הזה, שנאמר 'ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו' לא יאחר לשונאו אל פניו ישלם לו' (דברים ז י). ותרגם אונקלוס, ומשלם לשנאוהי טבוון דאינון עבדין קדמוהי בחייהון לאובדיהון בעלמא דאתי. לא יאחר, עובר טב לשנאהי טבוון דאינון עבדין קדמוהי בחייהון משלם להון. והרבה פירש לנו אונקלוס בזה לסלק מעלינו קושיית רשע וטוב לו. וגם הצדיקים אם יש להם ייסורין בעולם הזה הוא למרק קצת עוונות שעשו, ובזה מסתלקת קושיית צדיק ורע לו. והכתוב צווח 'כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא'. וזה הוא שורש גדול סמכו עליו רז"ל... ומוטב שיתמרקו בייסורין בעולם הזה כדי שישאר שכרם שלם בעוה"ב...

(מנן אבות לרשב"ץ. אבות פ"ב מכ"א)

★

מאי דכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותם, היום לעשותם ולא למחר לעשותם, היום לעשותם למחר לקבל שכרם.

ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום. הכלל הוא, כי הא דאמרינן (ע"חולין כב.) היום לעשותן ומחר לקבל שכרן. באמת עיקר השכר הוא

למחר, אבל כשאדם עושה מצוה ולומד תורה אזי מגיע לו חיות מעשיות המצות והתורה, והשכר זה היום והחיות הוא היראה שמגיע לאדם מעשיות המצות והתורה, ומיראה זוכה לחכמה כנאמר (איוב כח כח) הן יראת ה' הוא חכמה והחכמה חיה בעליה. וזהו הפירוש ואתם הדבקים בה' אלהיכם, כשאדם מדבק עצמו בהקדוש ברוך הוא, אזי עיקר השכר הוא למחר, אבל החיות שמגיע לו מעשיות המצות הוא היום. וזה חיים כולכם, החיות מהמצות והתורה הוא היום.

(קרושת לוי, ואתחנן)

★

מאי דכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותם, היום לעשותם ולא למחר לעשותם, היום לעשותם למחר לקבל שכרם.

מזמור לדוד ה' מי יגור וגו' (תהלים טו א). הסבה העצמית אשר הניע לפילוסופים לאחוז באמונתם הנוכרית, כי יאמרו איך יצוייר שילוד אשה נערה מטפה סרוחה יזכה להתדבק ביוצר הכל, ולזה נטו מן האמת והחליטו כי די לאדם שיתדבק בשכל הפועל אחרי דרישת החכמות כולי האי ואולי. אמר דוד ע"ה גם בעיני יפלא בחחלת המחשבה 'מי יגור באהליך' וגו'. אבל אתן לך ציור נאה בדבר, כי הוא ית' צוה אותנו מצות וחקים טובים בהם נחיה לעד ונזכה להדבק בו, כאומרו ואתם הדבקים וגו', ראה למדתי אתכם וגו'. וכמו שאפרש: מי יגור וגו', לערצם מעלת נפשות הצדיקים לא יגיעו אליו בפעם אחת, אבל בצאת נפשם מזה העולם וחבילות של מצות על כתפיהם, יעמדו במקום ידוע, עד יצא לפעל כח המצות הנחורה אשר שמרו בזה המציאות. וזה, כי הא-ל ית' ברא ב' עולמות עולם המעשה ועולם התשלום, ולכן כל מה שנדעהו בזה העולם, יה"ד כדמות הכנה למה שנדע עוד שם. אמרו ז"ל (במ"ר פ' יט) עתיד הקב"ה לגלות להם לישראל טעמי המצות, וזה לנו חלף עבודתינו בזה העולם בתם לבבנו בלי שנדע טעמם, וכנקיון כפינו כדקדוק נפלא כאלו ידוע לנו טעמם, ובכן נמצא חן בעיניו ית' להקריבנו אליו ולהיות מאוכלי שלחנו, ונתחייב זה מעצם מעלת התורה. ד"א מי יגור, על עולם הנשמות. מי ישכן, על תחיית המתים. והורה במלת יגור כי עיקר מעלת הנפש בעולם התחייה, ואמרו (ויקרא רבה כג) ותושבים אתם עמדי, כי עיקר השכינה בתחחונים היתה, ולעתיד תחזור ככראשונה.

הרי ביארתי ג' דברים הא' הקשר, הב' יגור, הג' ישכן, איך נכללו בזה יראני האדם וחי, ואין דרך לעלות אל רום מעלתה, אם לא על צד אשר הדריכנו הא-ל ית', כי בעבור שמו הגדול ובעבור אכותינו שבטחו בו. אכל דרך הפלוסופים אשר בה נדבקו שהיא ידיעת המרשכלות, לא תצטרך לכך כי אינה מזה המין, אכל הם ידעו בפעל מה שידעו. והנה הם מכחישים עולם הבא, כי ידוע כי שכיר יום כשיצא לפעולתו הוא מרוית שכרו בכחו לא בפעל, ולזה כיוונוהו רז"ל באומרם (ע"זקיבין כב.) היום לעשותם ומחר לקבל שכרם. והנה הצדיקים עומדים במקום ידוע, מתענגים במה שהשיגו בזה העולם מן התורה והמצות, ושם יחברו ויחלבן להם תלמודם, כמו שאמרו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ואחר הזמן ההוא יזכו לאור באור פני מלך חיים, עטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. ולזה ביין דוד ע"ה, מי יגור באהלך, הזכיר על מעמד הראשון לשון גרות כאיש אשר גר בארץ אחרת ודעתו לשוב לארץ מולדתו, כאמרם לא ירד להשתקע אלא לגור שם שנאמר ויאמרו לגור בארץ באנו. לזה הזכיר אהל לא בית והר, כמי שקובע אהלו כאן ונוסע למקום אחר. אמנם במעמד הב' אמר, מי ישכן בהר קדשך, זכר הר כנגד אהל, ולשון ישכן כנגד יגור, לרמוז ההפרש העצום אשר בין המעמד הא' והב'.

(פירוש היעב"ץ על תהלים)

★

מאי דכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותם, היום לעשותם ולא למחר לעשותם, היום לעשותם למחר לקבל שכרם.

אך שמע נא דבר נכון ועיקר, משום ראמרינן (ע"זיקין כב.) היום לעשות ומחר לקבל שכרם, ומי שטרח בערב שבת וכו'. וזה כל האדם ומלאכתו בעולם הזה לטרוח וללחום מלחמת ה' עם היצה"ר שמנך בכל דרכיך, כדי לטול שכרו בעולם הקיום הנצחי, ולפום צערא אגרא. ואם לא היה יצה"ר בעולם לא היה לו לאדם שכר בעמלו, כמ"ש מזה הרבה בחיבורים שלי בס"ד. לפיכך כשרואין הצדיקים לעתיד לבוא שלא לריק יגעו בעולם הזה בעבודת כבישת יצר הרע, ושיש להם שכר טוב בעמלם מה רב טוב הצפון, או מצטערים על יצר הרע ובטולו מן העולם, כי מעתה אין להם לקוות עוד להרויח שכר טוב מחדש. והוא הטעם שמקריבין שעיר לעזאזל ביום כפורים, לפי שהוא קרוב להחבטל בו ביום הקדוש, שכולו חסד ורחמים. ואין להעבירו מן העולם לגמרי, כדי שלא לאבד שכר גדול, ולפיכך צריך לתת חלק מה לסטרא אחרא, להיות לו יניקה וחיות קצת כמו בשער תפילין כידוע, וכמ"ש בזימא (סט:) כשתפסו אנשי כנסת הגדולה ליצר הרע ובקשו להרגו, ושוב הניחוהו מטעם זה. ומתחרטין על שנלאו בעולם הזה לסבול עול מלחמתו, ואמרו לא איהו ולא אגריה. כי לא חשבו על שכר טוב ונפלא כזה אשר רואים עתה, וא"א להשיג מעלתו וטובו בעולם החומרי הלזה, לכן הכתוב צווח הצדיק אבד. ריוח גדול שהיה לו להרויח עוד בעולם המעשה, אם לא נקצרו ימיו בסבתנו כנ"ל, שנעשה לו הבלבול בשבילו, שכן כתוב נורא עלילה על בני אדם.

(הקשה"ם ליעקב להיעב"ץ)

★

מאי דכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותם, היום לעשותם ולא למחר לעשותם, היום לעשותם למחר לקבל שכרם.

עכ"פ והארכת ימים אמרו חז"ל ליום שכולו ארוך. והנה תנן ורע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא, וקשה הלא היום לעשותה ולמחר לקבל שכרה (ע"זיקין כב.) על כל ישראל נאמר, הוא הדין לבינונים. וי"ל על פי מה שפירש גאון אחד וצ"ל לשון מתן שכר, היינו המתנה שנוסף לו על שכר המצות יותר לו בעוה"ז. והנה זה שי"ך בבינונים, אבל צדיקים אינו חשוב להם כל הנאות, עוה"ז נגד שכר קטן בעוה"ב, כי יפה להם קורות רוח של חיי עוה"ב מכל חיי עוה"ז, לכן 'מתן' שכרן של 'צדיקים' ג"כ לעתיד לבא.

(חתם סופר, אבות פ"ב)

★

אמר רבי חני ואיתימא רבי שמואל בר נחמני, מאי דכתיב ארך אפים, ארך אף מבעי ליה. אלא ארך אפים לצדיקים, ארך אפים לרשעים.

ונפרעין מן הארס לדעתו. כיצד לדעתו, כמי שמודה בחובו ואומר לנושה כו הרין עמך, כי הארס הצדיק אומר אלו הייסורין מרובי עונותיו, ואומר להקב"ה יפה דנתני, כמו שאמרו בראשון מתעניות (יא.), וכמו שאמר דוד 'ידעתי ה' כי צדק משפטיך ואמונה עניתני'.

ושלא מרעתו כיצד, כמי שהרויח לו הנושה הזמן ושכח חובו, וכשבא ליפרע ממנו קורא תגר ואומר לא לויתי ממך כלום, והרי זה משיב רעה תחת טובה, שהנושה בו המתין לו וכשבא ליפרע ממנו היה ראוי לו להחזיק לו טובה על ההמחנה, והוא קורא תגר כנגדו על הפירעון. כן הקב"ה הוא ארך אפים בין לצדיקים בין לרשעים... ומאריך אפים ולבסוף גבי דיליה... והרשע שוכח עונותיו וקורא תגר כנגד דינו של הקב"ה ואינו מהרהר תשובה בלבו, והוא מת בעונו מתוך רשעו.

(מגן אבות לרשב"ץ, אבות פ"ג מ"ב)

כב:

מעלות ומורדות שבארץ ישראל אין חייבין עליהן משום רשות הרבים, לפי שאינן כדרכי מדבר.

'זה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן וגו' בעמוד אש' וגו' (שמות יג כא), ואמרו חז"ל דהעמוד הענן שהלך לפניהם השפיל את ההרים ויישר להם את הדרך. ר"ל לפי"ז, דהנה יש להקשות לדעת הראשונים, הרמב"ם והרמב"ן ורשב"ם והמ"מ והר"ן וריב"ש, דאין צריך שיהיה ס' רבוא בוקעין בו לגבי להחשב כרה"ר בשבת ע"ש. ולכאורה יקשה עליהם, דא"כ למה כשהיו ישראל במדבר לא הי' המדבר רה"ר, וכהוכחת הסוברים דבעי ס' רבוא בוקעין בו.

והנה על הרמב"ם לא קשה, דהרי הוא פוסק (הל' שבת פי"ד ה"א) דמדבר הרי הוא רה"ר, ועי' בכ"מ שם בשם הר"א בנו של הרמב"ם ד"ל שהוא היה מפרש בהש"ס איפכא, דבזמן שהיו ישראל במדבר והיו מתנותיהם סדורים בו היה לגבן כמו בקעה ושדה, ובזמן הזה שכל מי שרוצה הולך ועובר בתוכו הוא ר"ה. ובפמ"ג (סי' שמ"ה) הביא בשם הגאון מהר"י מרוקלא לפרש הש"ס ע"פ דרכו של הרמב"ם, לפי המבואר כאן בגמ' לענין בקעה בימות הגשמים שהיא זרועה, הזרעים מעכבים הילוך בני אדם, ובחולין (פח:) מבואר דעפר מדבר אינה מצמחת, וכתבו התוס' שם דכשישראל היו במדבר היתה מצמחת ע"ש, א"כ לכן בזמן שישראל שרויין במדבר הרי רה"י, ובזמן הזה הוי רה"ר ודו"ק. ואולם כל זה לשיטת הרמב"ם, אולם

עדיין קשה לשאר הראשונים הנ"ל דמפרשים כפירוש רש"י ואעפ"כ לא מצריכין שיהיה ס' רבוא כרקעין בו.

אך לדברי חז"ל הנ"ל א"ש. דהנה בגמ' ערובין (כב:): אר"י מעלות ומורדות שבא"י אין חייבין עליהן משום רה"ר, לפי שאינן כדגלי המדבר, וברש"י שם דארץ חלקה היתה שהענן משוה אותה ע"כ. וע"ש בתוס' ד"ה דילמא דלרבנן לאו דוקא בא"י אלא גם בחו"ל פטור במעלות ומורדות). ולפי"ז הרי ניחא מה דבזמה"ז אין המדבר רה"ר, אע"ג דלא בעי ס' רבוא כרקעין בו, משום כיון דחזרו הדרים למקומן הרי כמעלות ומורדות ולא דמי לדגלי המדבר, ודו"ק.

(מהר"ם שפירא מליובלין. פרי בשלח)

כו.

מלמד שחלה חזקיה והלך ישעיהו וחושיב ישיבה על פתחו.

פירש רש"י כדי שלא יהא רשות למלאך המות להכנס לשם. וקשיא והלא בפ"א דברכות מפורש להדיה אחר שהגיד לו ענין מיתתו, א"ל חזקיהו הע"ה הב לי כרתך, והשיב לו ישעיהו הע"ה שכבר נגזרה עלי גזירה שחמות ולא יש תקנה, נמצא ישעיהו נתייאש ממנו ולמה הושיב ישיבה כדי שלא יכנס מלאך המות. ונ"ל בס"ד דודאי חזקיהו הע"ה ימות בנשיקה, ורק יתראה לפניו מלאך המות באותה שעה לעשות לו בעיתותא כלבד ולא יוכל ליקח נפשו בידו, ולכן ישעיהו הע"ה הרשיב ישיבה שלא יוכל להכנס שם לעשות לו בעיתותא. או נ"ל בס"ד לעולם לא נתייאש ממנו וידע שיש תקוה שיחיה ותחבטל הגזרה, ורק א"ל כך שכבר נגזרה גזרה כדי שישבר לבו ויתפלל מקירות לבו. אי נמי נ"ל דבתחלה נתייאש ממנו ולכן א"ל שכבר נגזרה גזרה, אך אחר שסתר חזקיהו את דבריו באומרו כך מקובלני שלא להתייאש מן הרחמים, חזר ישעיהו מדעתו הראשונה והוא ג"כ השתדל לעזור לו ע"י קביעות ישיבה וע"י תפלה. אי נמי הוא עשה לו דבר הנהוג לכל ת"ח שחלה, דלאו כו"ע ידעי זה, ואם לא היה מושיב ישיבה הוה מתחזי זלזול כבוד לחזקיהו הע"ה לעיני הרואין בראותם שלא עשה לו כדרך שעושין לת"ח. או עשה כן לפרסם הנס.

(כן יהודע ליבי יוסף הייים מבגדאד זצ"ל)

י"ב ע"ב 2

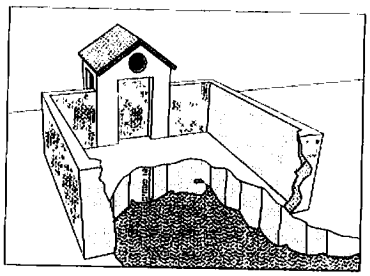

תוד"ה הכא במאי עסקינן "ירושב"ם ור"ת פירשו דאית ליה גידודי גבוהים עשרה לים בתוך החצר".

י"ג ע"ב 3

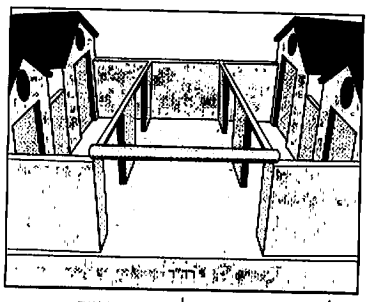

עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת.

י"ב ע"ב 3

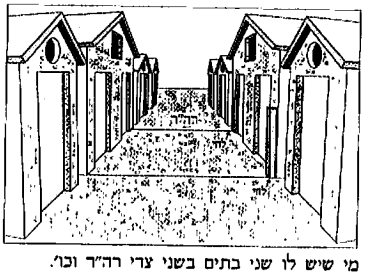

מי שיש לו שני בתים בשני צדי רה"ד וכו'.

י"ד ע"א 1

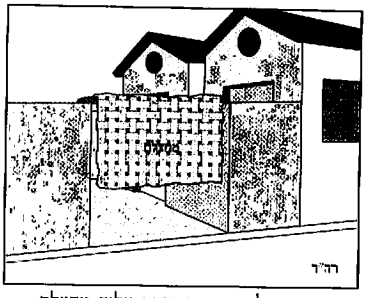

הניח קורה על גבי מבוי ופרס עליה מחצלת.

י"ג ע"ב 1

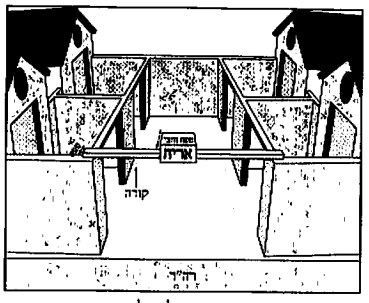

הקורה שאמרו רחבה כדי לקבל ארית וכו' דיה לקורה שתהא רחבה טפח.

י"ד ע"א 2

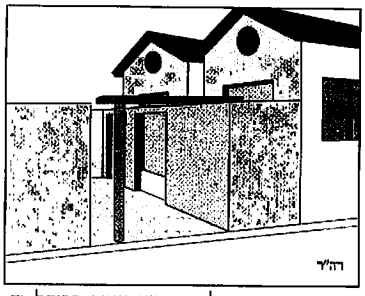

קורה היוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל זה.

י"ג ע"ב 2

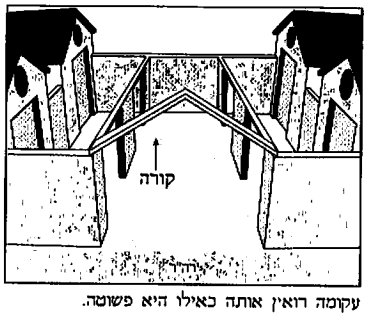

עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה.

י"ד ע"א 3

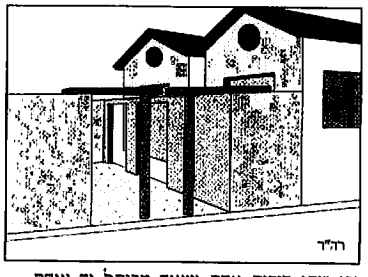

וכן שתי קורות אחת יוצאה מכותל זה ואחת יוצאה מכותל זה ואינן נוגעות זו בזו.

י"ד ע"א 4

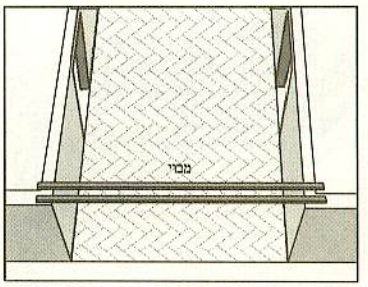

וכן שתי קורות הטתאימות.

י"ד ע"א 5

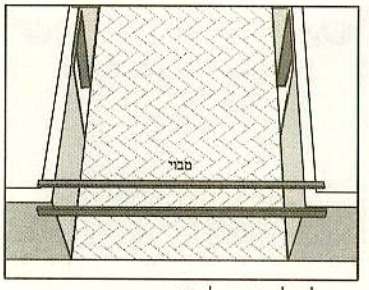

אחת למעלה ואחת למטה.

י"ד ע"א 6

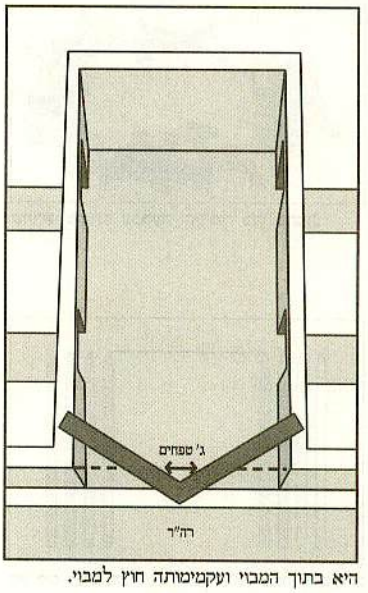

היא בתוך המבוי ועקמימותה חוץ למבוי.

י"ד ע"א 7

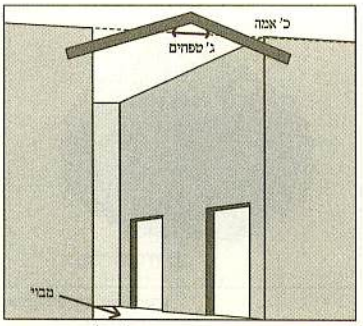

היא בתוך עשרים ועקמימותה למעלה מעשרים.

י"ד ע"א 8

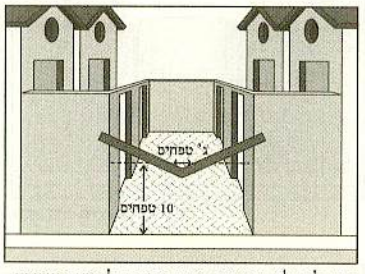

היא למעלה מעשרה ועקמימותה למטה מעשרה.

י"ד ע"ב 1

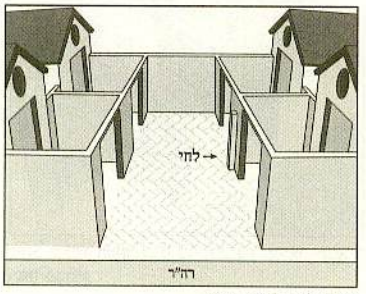

עשה לחי לחצי מבוי.

ט"ו ע"א 1

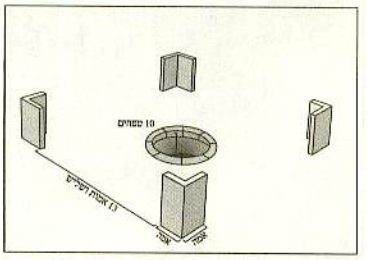

רש"י ד"ה דיומד "דיו עמודים עמוד אחד נראה כשנים וכו'".

ט"ז ע"א 2

אילן המסיך על הארץ.

ט"ז ע"א 3

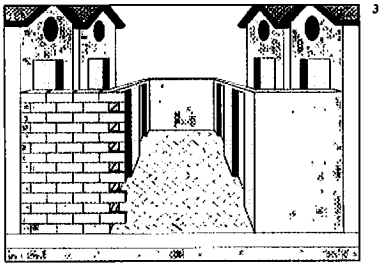

אבני גדר היוצאות מן הגדר.

ט"ז ע"א 4

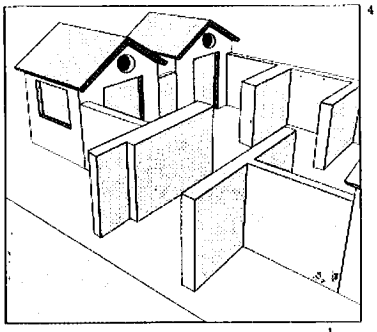

כותל שצידו האחד כנוס מחבירו. בין שנראה מבפנים ושוה מבחוץ.

ט"ז ע"א 5

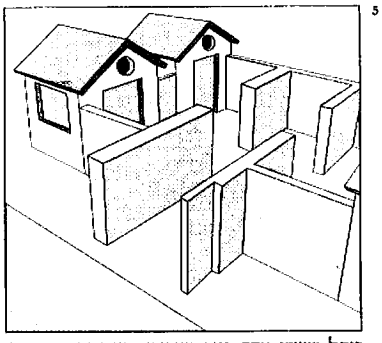

כותל שצידו אחד כנוס מחבירו, בין שנראה מבחוץ ושוה מבפנים.

ט"ז ע"א 6

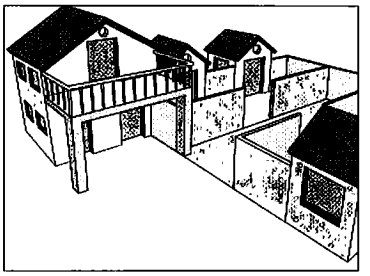

דההוא ברקא דהוי בי בר חבו – וברש"י "והיה עמוד הסוטה את היציע עומד בראש מבוי אחר".

ט"ז ע"א 7

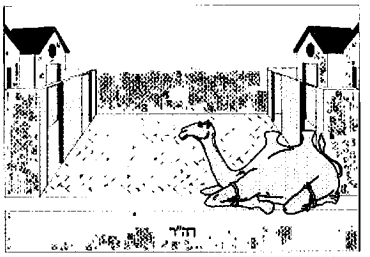

בכל עושין לחיין אפילו בדבר שיש בו רוח חיים.

ט"ז ע"ב 1

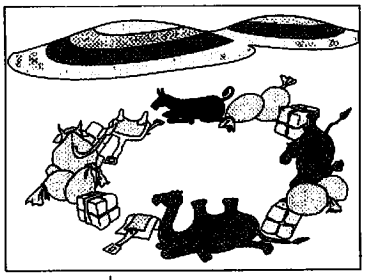

שיירא שחנתה בבקעה והקיפוה כלי בהמה.

ט"ז ע"א 1

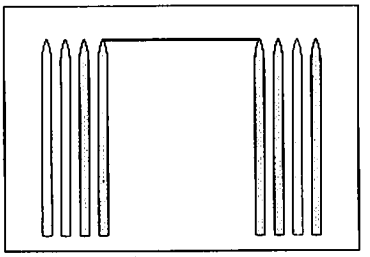

היו שם קנים הדוקרנים ועשה להם פאה מלמעלה.

ט"ז ע"ב 1

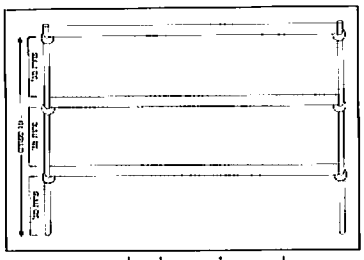

מקיפין שלשה חבלים זה למעלה מזה.

ט"ז ע"ב 2

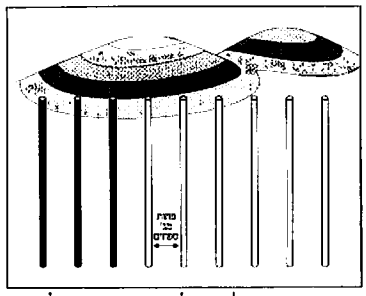

מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים.

ט"ז ע"ב 3

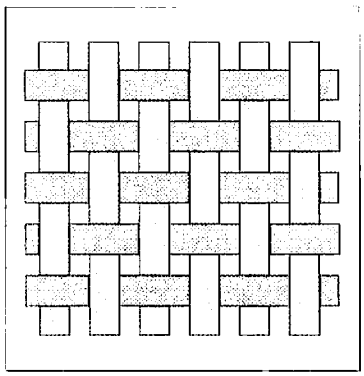

מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה.

ט"ז ע"ב 4

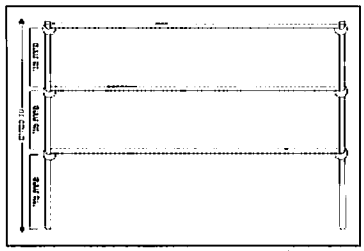

אי מוקי לה תתאי.

ט"ז ע"ב 5

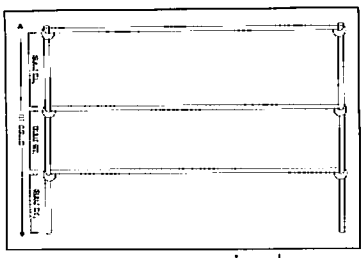

אי מוקים לה עילאי.

ט"ז ע"ב 6

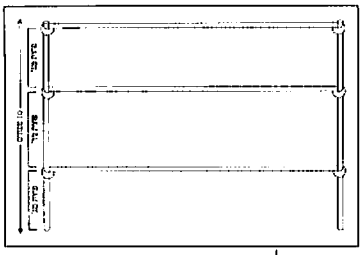

אי מוקים לה כמיצעי.

ט"ז ע"ב 7

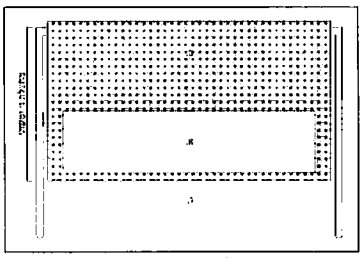

כגון דאיתא מחצלת דהוי ז' ומשהו וחקק בה ג' ושבק בה ד' ומשהו ואוקמיה בפחות מג'.
א. ג' טפחים.
ב. ד' טפחים.
ג. פחות מג' טפחים.

ט"ז ע"ב 8

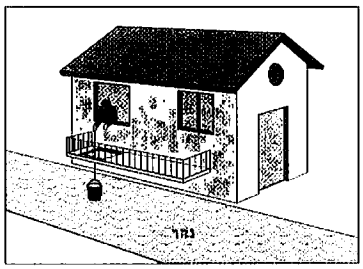

רש"י ד"ה אלא כמים "כגון גוזטרא שהיא למעלה מן המים".

י"ז ע"א 1

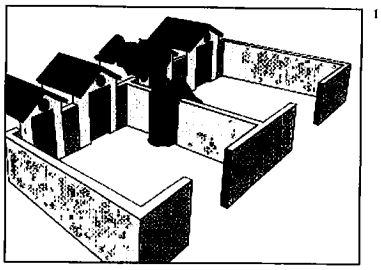

עירב דרך הפתח ונסתם הפתח.

י"ז ע"א 2

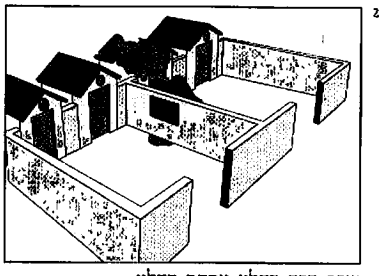

עירב דרך החלון ונסתם החלון.

י"ז ע"א 3

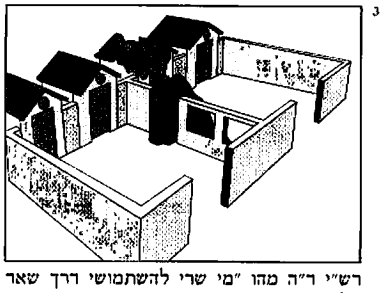

רש"י ד"ה מהו "מי שרי להשתמושי דרך שאר חלונות הפתוחות מד".

י"ז ע"א 4

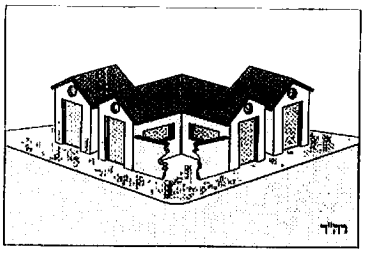

חצר שנפרצה משתי רוחותיה.

י"ז ע"א 5

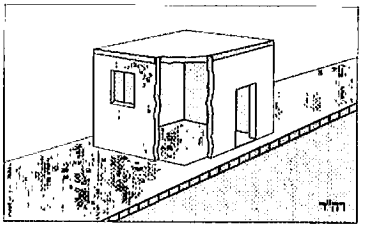

וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו.

י"ז ע"ב 1

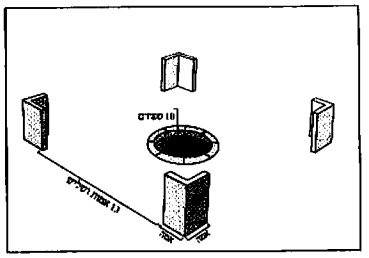

עושין פסין לכיראות ארבעה דיומרין נראין כשמונה.

י"ז ע"ב 2

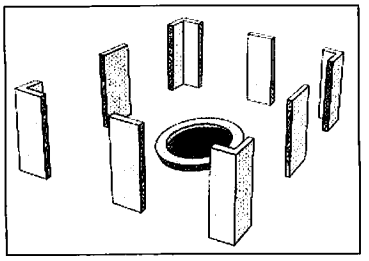

ארבעה דיומדין וארבעה פשוטין.

י"ז ע"ב 3

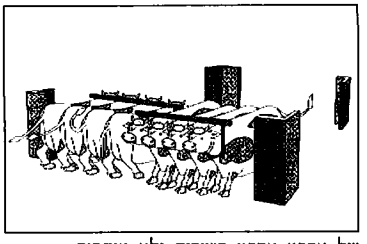

של ארבע ארבע קשורות ולא טיתרות אחת נכנסת ואחת יוצאת.

י"ח ע"ב 1

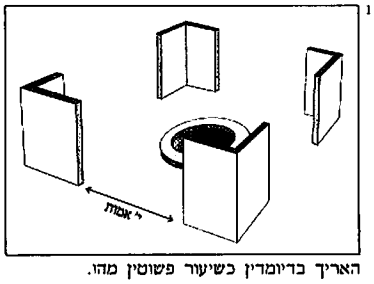

האריך בדיומדין כשיעור פשוטין מהו.

י"ח ע"ב 2

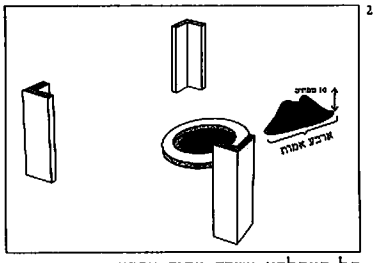

תל המתלקט עשרה מתוך ארבע.

י"ט ע"ב 3

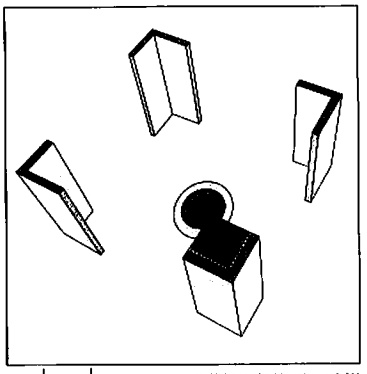

היתה שם אבן מרובעת. א. רואין כל שאילו תחלק.

י"ט ע"ב 4

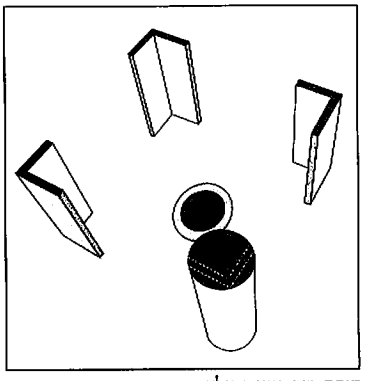

היתה שם אבן עגולה.
א. חקיקה מכאן. ב. וחליקה מכאן.

י"ט ע"ב 5

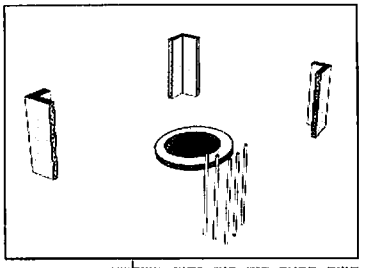

חיצת הקנים קנה קנה פחות משלשה.

י"ט ע"ב 6

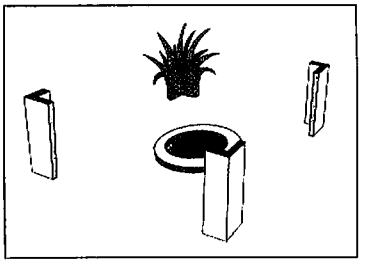

גודריתא דקני וכרשי"י שם.

כ' ע"א 1

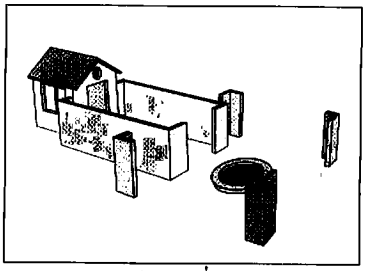

חצר שראשה נכנס לבין הפסין.

כ' ע"א 2

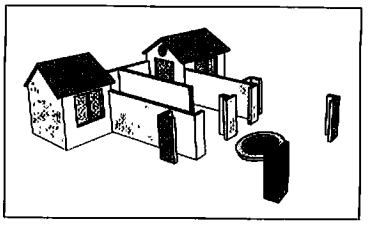

שתים מאי.

כ' ע"א 3

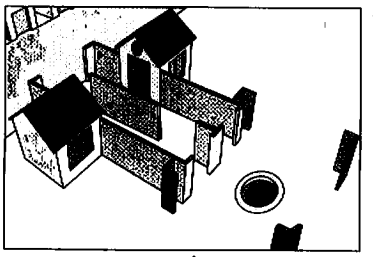

דהדרן וערבן (מהרש"ל בדעת רש"י).

כ' ע"א 4

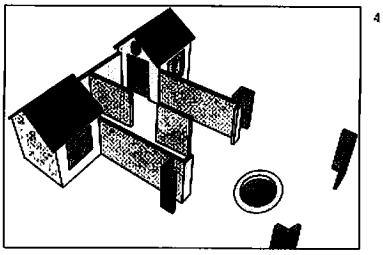

דהדרן וערבן (לריטב"א כדעת רש"י).

כ' ע"ב 1

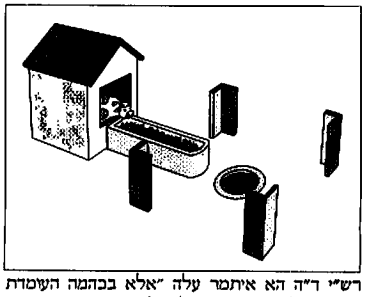

רש"י ד"ה הא איתמר עלה "אלא בבהמה העומדת בבית וחלונות פתוחות לה לרה"ד ואיבוס מתוקן לה לפניה ברה"ר גבוה עשרה ורחב ד' וכו'".

כ' ע"ב 2

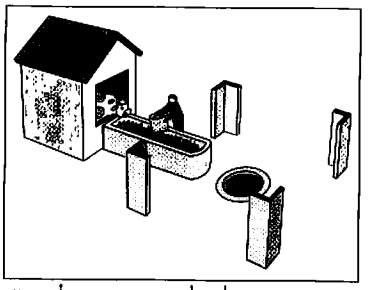

באי"ד "ויגביה הדלי על ראש האיבוס וילך דרך רה"ר ויטלטל הדלי על האיבוס".

כ' ע"ב 3

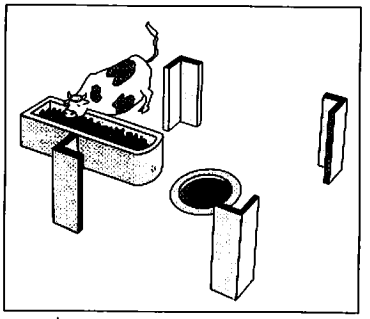

תוד"ה אמר אביי "פירוש שהבהמה אוכלת מן האיבוס ברה"ר אצל הפסין".

כ"א ע"א 1

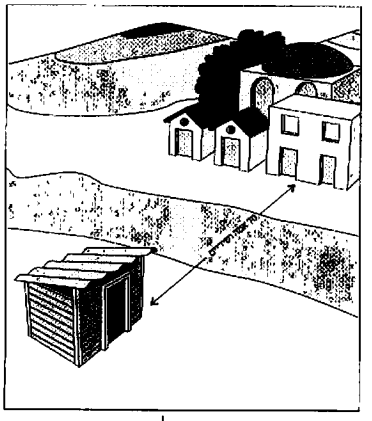

רש"י ד"ה אין בורגנים כבבל "ומה הן בורגנים סוכות שששין אנשי העיר".

כ"א ע"א 2

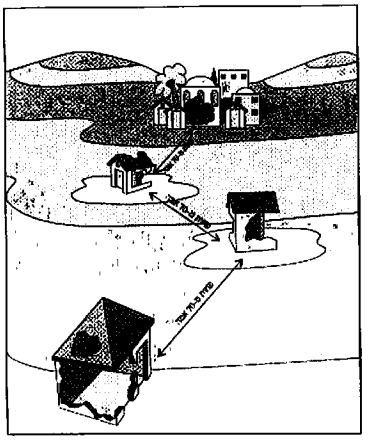

נפק ואחוי ליה הנהו מתוותא דמבלען בשבעים אמה ושיריים.

כ"א ע"א 3

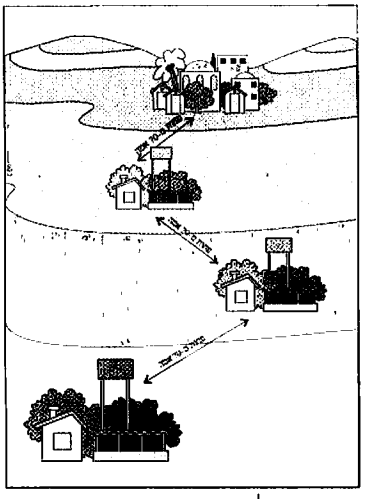

תוד"ה אחוי ליה הנך מתוותא "משמע דכפרים קטנים מקרו מתוותא".

כ"ג ע"א 1

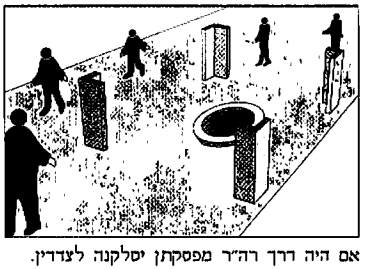

אם היה דרך רה"ר מפסקתן יסלקנה לצדדין.

כ"ב ע"א 2

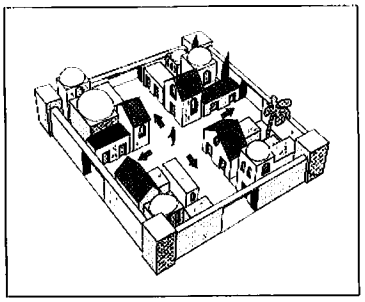

תוד"ה חייבין "דירושלים היתה מפולשת מארבע צדדין וחייבין עליה משום רה"ר לעומר באמצע הפילוש".

כ"ב ע"ב 1

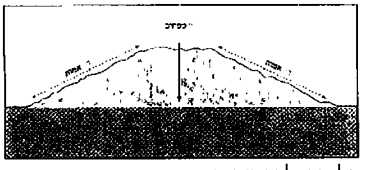

תל המתלקט עשרה מתוך ארבע.

כ"ב ע"ב 2

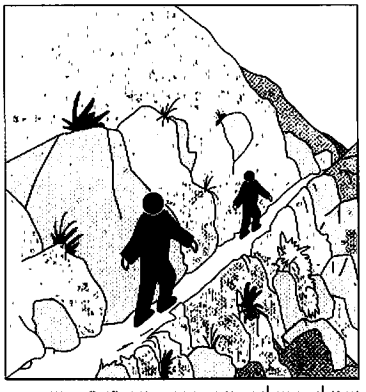

ואפילו במעלות בית מרון, ופירש"י "זקופין מאר ומעלה קצרה ומהלכין בה בזה אחר זה ולא שנים יחד".

כ"ב ע"ב 3

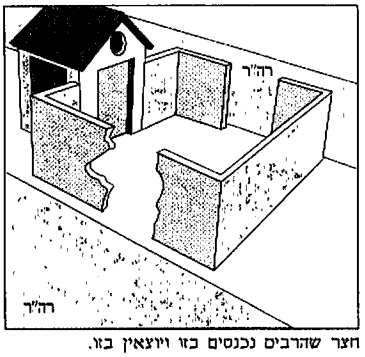

חצר שהרבים נכנסים בזו ויוצאין בזו.

כ"ב ע"ב 4

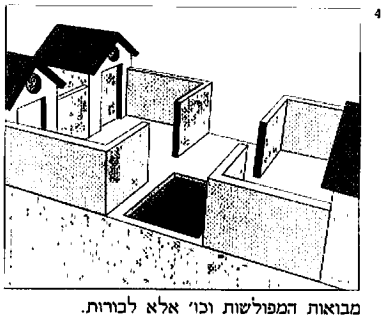

מבואות המפולשות וכו' אלא לבורות.

כ"ד ע"א 1

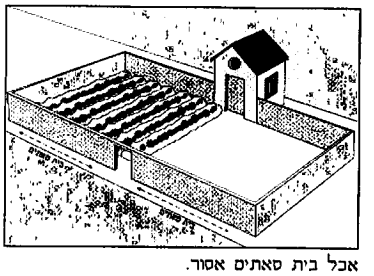

אכל בית סאתים אסור.

כ"ב ע"ב 5

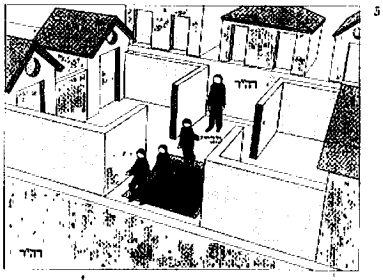

תוד"ה ת"ש "דאע"ג שרה"ר נמי מהלכת בתוכו".

כ"ד ע"א 2

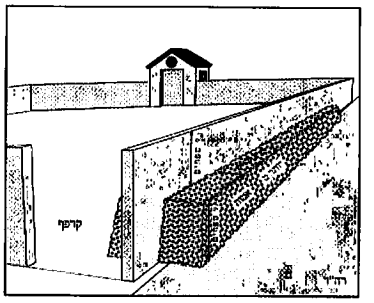

פורץ כו פירצה יותר מעשר והרפ"א סימן שכ"ה ס"ב כתב "יש אומרים דיכול להניח עפר אצל הכותל משני צדדים עד שיתמעט הכותל מגובה עשרה, ורוחב העפר רחב מארבעה באורך עשר אמות כאורך הכותל.

כ"ג ע"ב 1

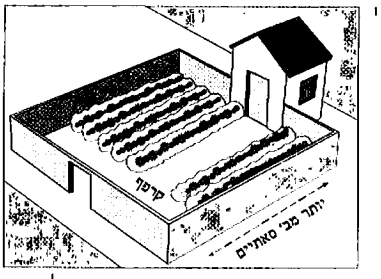

קרפף שהוא יותר מבית סאתים שהוקף לדירה – נזרע רובו.

כ"ד ע"ב 1

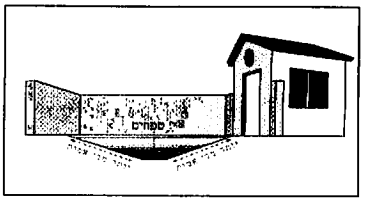

רש"י ד"ה שאין בעומקו "עומקו של סתם מים לבטל מקומו מדין קרקע, עשרה טפחים". ושיעור שהמים לא יהיו באמצע שמתלקט עשרה טפחים בתוך הילוך ד' אמות.

כ"ג ע"ב 2

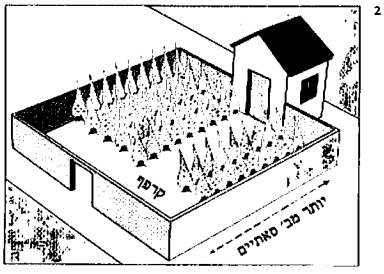

נטע רובו.

כ"ד ע"ב 2

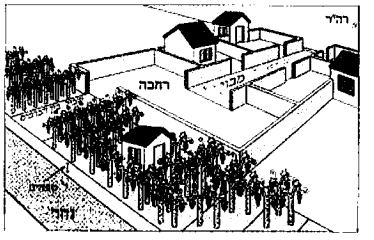

ההיא רחבה דהוה בפום נהרא (וברש"י שם).

כ"ד ע"ב 3

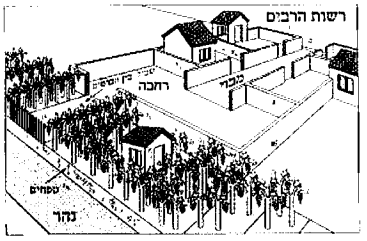

לעביד ליה מחיצה אגודא דנהרא (וכרש"י שם).

כ"ד ע"ב 4

ולעביד צורת הפתח אפומא דשביל של כרמים.

כ"ד ע"ב 5

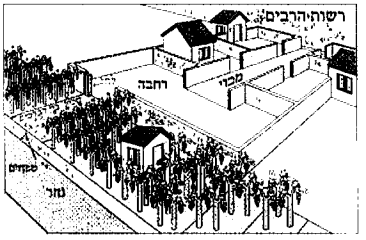

אלא אמר אביי לעביד לחי אפיתחא דשביל של כרמים.

כ"ד ע"ב 6

אלא אמר רבא עבדינן ליה לחי לפתחא דמתא.

כ"ד ע"ב 7

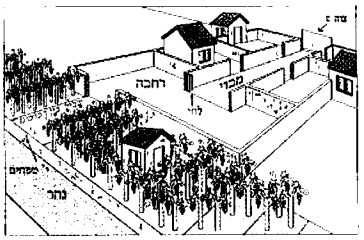

רש"י ד"ה דמיגו דמהני "והכא נמי לעבדו בראש המבוי הפתוח לרה"ר צורת הפתח".

כ"ד ע"ב 8

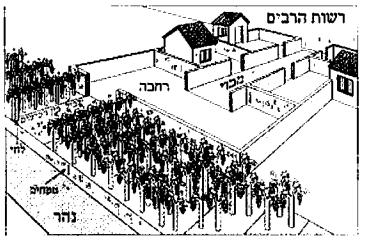

תוד"ה לעביד "אפילו אם היה פרוץ במלואו לנהרא היה די בלחי משהו".

כ"ד ע"ב 9

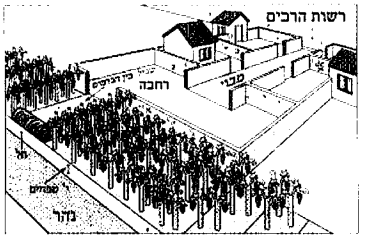

תוד"ה אין עושין "שהיה שם תל גבוה עשר מן השביל".

כ"ד ע"ב 10

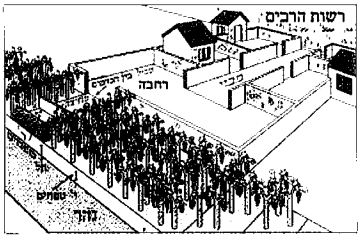

בא"ד "ויעשו מחיצות ברחוק ד' טפחים".

כ"ד ע"ב 11

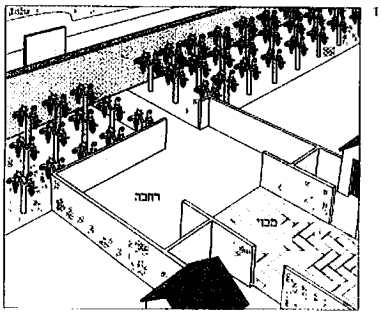

תוד"ה לעביד "ולעביד מחיצה אגודה דנהרא היינו מעבר הנהר".

כ"ד ע"ב 12

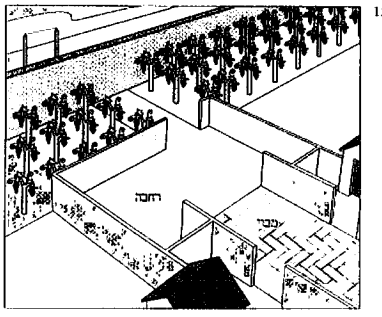

בא"ד "וה"ה צורת הפתח דהוי כמחיצה".

כ"ד ע"ב 13

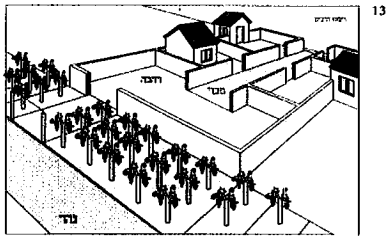

תוד"ה ולעביר "פירוש אגודא דנהרא בנמוך".

כ"ה ע"א 1

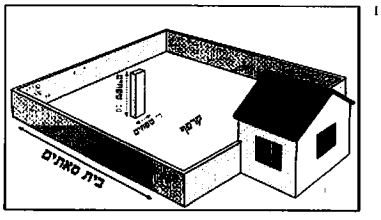

בנה בו עמוד גבוה עשרה ורחב ד', ופירש"י ואפילו באמצע.

כ"ה ע"א 2

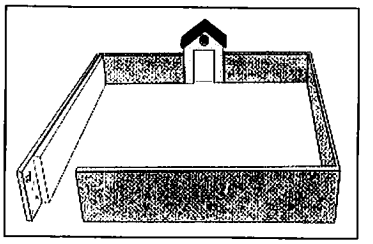

טח בו טיט ויכול לעמוד בפני עצמו.

כ"ה ע"א 3

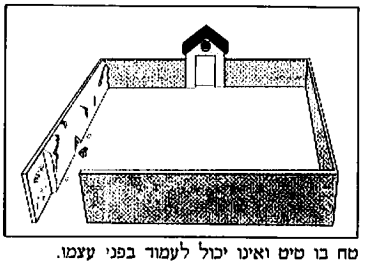

טח בו טיט ואינו יכול לעמוד בפני עצמו.

כ"ה ע"א 4

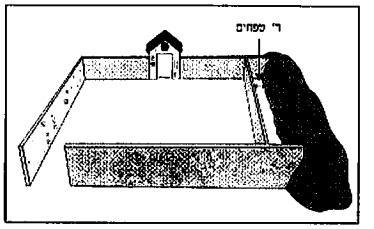

הרחיק מן התל ד' ועשה מחיצה.

כ"ה ע"א 5

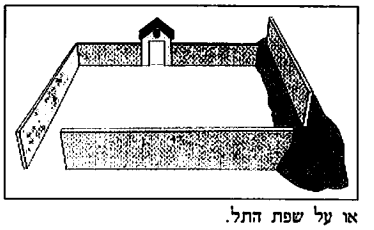

או על שפת התל.

כ"ה ע"א 6

קרפף בית שלש וקירה בו בית סאה.

כ"ה ע"א 7

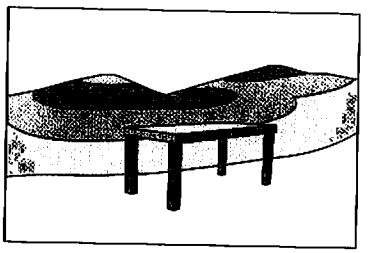

אכסדרה בבקעה.

כ"ה ע"א 8

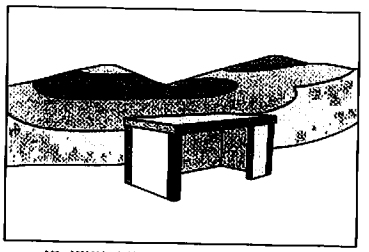

תוד"ה אכסדרה "שיש ג' מחיצות ומעט מן הרביעית".

כ"ה ע"א 9

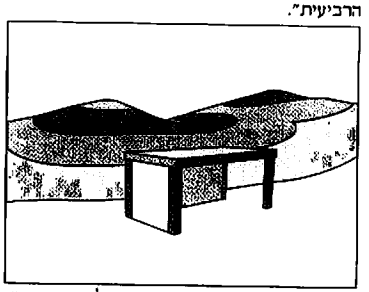

בא"ד "אפי' בשני מחיצות ובזה שלא כנגד זה".

כ"ה ע"ב 1

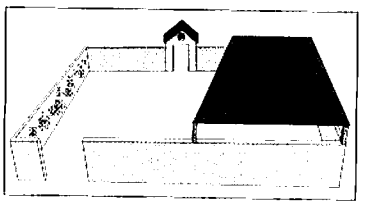

דעכדה כי אורזילא [וברש"י "ציץ גג משופע דליכא פה"].

כ"ה ע"ב 2

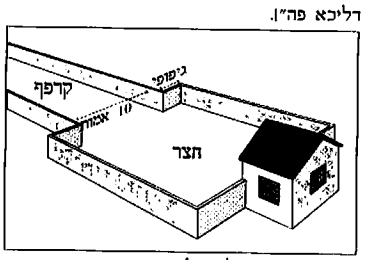

קרפף שנפרץ במלואו לחצר, חצר שותרת וקרפף אסור, חצר מאי טעמא דאית ליה גיפופי.

כ"ה ע"ב 3

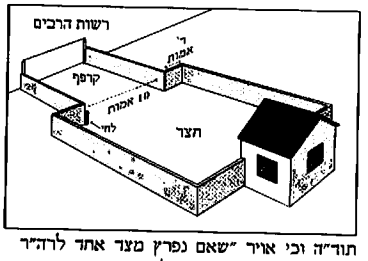

תוד"ה וכי אויר "שאם נפרץ מצד אחד לרה"ר צריך צורת הפתח מכאן ולחי מכאן".

כ"ה ע"ב 4

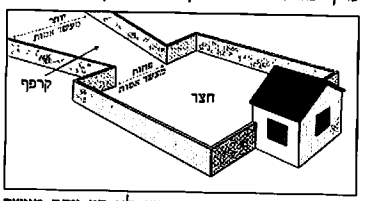

תוד"ה קרפף "דבמקום שנפרצה לא הוי יותר מעשר אבל מכאן ואילך מתרחבת והולכת".

כ"ה ע"ב 5

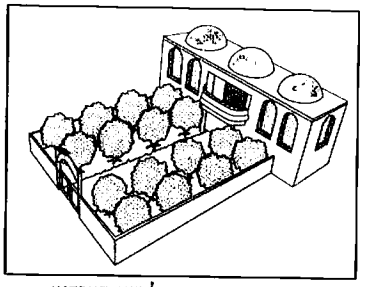

ההוא בוסתנא דהוה סמיך לגודא דאפרנא [ולפרש"י].

כ"ה ע"ב 6

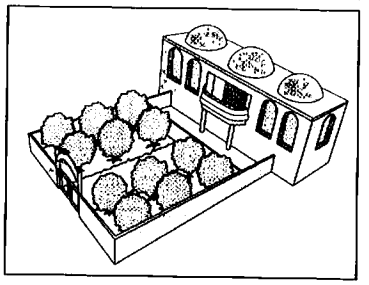

תוד"ה ההוא בוסתנא "והרחיקו ד' ועשו אשיתא".

כ"ה ע"ב 7

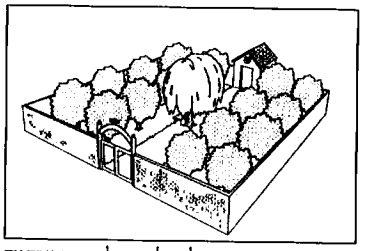

ההוא אבוורנקא דהוה ליה לריש גלותא כבוסתניה.

כ"ה ע"ב 8

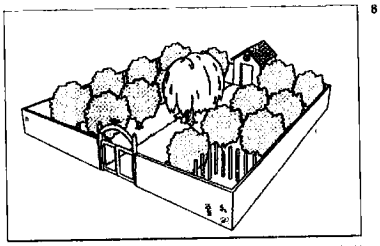

עבד קנה קנה פחות מג' (ופי' רש"י ד' מחיצות כחצר).

כ"ה ע"ב 9

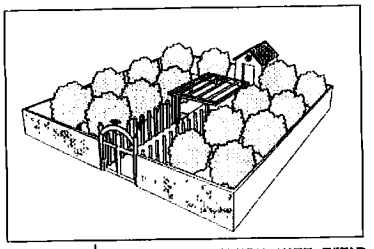

תוד"ה ההוא אבוורנקא "ועביד שביל דקנה קנה פחות מג' מפתח הבוסתנא עד אבוורנקי".

כ"ה ע"ב 10

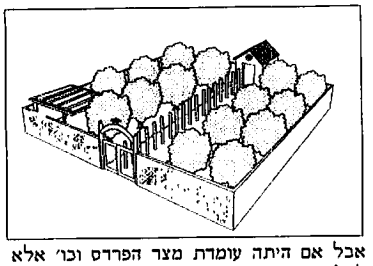

אבל אם היתה עומדת מצר הפרדס וכו' אלא לחלק הבוסתנא.

כ"ה ע"ב 11

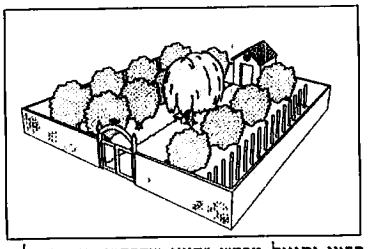

רבינו נתנאל מפרש "היינו שהרחיק מן הכותל ארבע להתיר כל הבוסתנא.

כ"ו ע"א 1

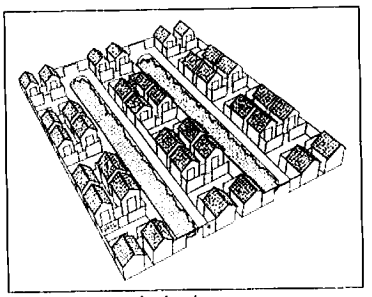

רבה בר אבוה מערב לה לכולא מחוזא ערסייתא משום פירא דבי תורא.

כ"ו ע"א 2

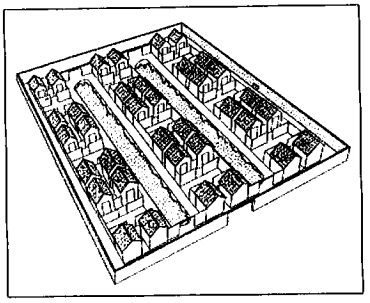

תוד"ה דבי תורא "ונראה דמוקפת חומה היתה".

כ"ו ע"א 3

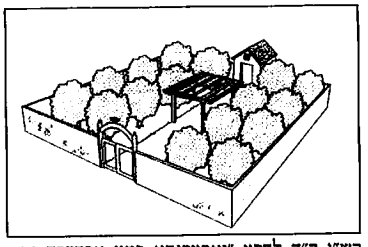

רש"י ד"ה להרע "ואבוורנקא כמין אכסדרה או קובה שבונין המלכים".

חדש בעולם ההלכה

משנה ברורה המבואר

יצירת מופת מבית היוצר של מכון "עוז והדר"

בהשקעה כבירה עמלים עשרות אברכים תלמידי חכמים, בפיקוח מורי הוראה ובהכוונת גדולי ישראל שליט"א, על המהדורה החדשה והמפוארת של משנה ברורה המבואר – ספר היסוד ההלכתי למרן החפץ חיים זי"ע, המעומד מחדש, מעוטר במראי מקומות לרבבות, ביאורים והערות, תמצית מספרי הלכה ותשובות, מאות ציורים להפשטה, בעריכה מפוארת ומשובבת עין.

ארבעת הכרכים הראשונים (חלק ד' ב' כרכים ושני הכרכים הראשונים של חלק ה') ראו אור בחודשים האחרונים, והסדרה תמשיך להופיע בעז"ה לפי סדר לימוד "עמוד היומי", כתקנתו של מרן הגאון האדיר רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א, אליה הצטרפו בקריאתם מרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור שליט"א.

משנה ברורה המבואר

• **עריכה מאירת עיניים** – הספר נופה מטעויות, נערך מחדש, נוקד ופוסק, נפתחו ראשי תיבות, בתוספת מראי מקומות מפורטים לדברי ה"שולחן ערוך" ונושאי הכלים ששולבו בספר על ידי מרן החפץ חיים זי"ע.

משנה ברורה המבואר

• **פתיחה** – לכל נושא הלכתי הוקדמה פתיחה, המשלבת את כל המושגים והכללים, המציידים את הלומד בידע מוקדם ובהבנה בסיסית של הנושא הנדון.

משנה ברורה המבואר

• **ביאורים, ציונים והערות** – לצד דברי המשנה ברורה, הובאו מקורות הסוגיה ההלכתית ויסודותיה, תוך ציון ודגש לחידושי הפסיקה של המחבר. בשולי הגליון, הובאו ציונים והערות לביאורים, באופן המרחיב את אופקי הלומד ומעשיר את ידיעותיו, לאסוקי שמעתתא דהלכתא כדבעי.

משנה ברורה המבואר

• **ביאורי ההלכה וקיצור ביה"ל** – ביאור כוונת המשנה ברורה בחיבורו "ביאור הלכה", ותמצית דבריו בלשון קלה ובשפה מובנת, להקלת סיכום הדברים ושינונם בפי הלומדים.

משנה ברורה המבואר

• **משנת "שער הציון"** – הרחבה והארות למראי המקומות שציין המשנה ברורה, להכוונת הלומדים לדרך בה נמצאו הדברים שנויים במקורם.

משנה ברורה המבואר

• **ליקוטי פוסקים** – ציון המקומות בהם חלוקים דברי המשנה ברורה עם דברי "שולחן ערוך הרב" או ה"חזון איש" או שיש בהם תוספת חשובה לדבריו.

חדש !

עם הופעת הכרך הרביעי בסדרה ולאור מאות הפניות, ניאותו מוסדות "עמוד החיים" לאפשר לך להיות מנוי על הסדרה היוצאת לאור ומופיעה לפי סדר לימוד "עמוד היומי".

לבירורים ולהזמנת מנוי, פנה עוד היום למוקד

"עמוד החיים": 1-800-200-216

בהוצאת רשת היכלים
היכלי תורה
בארץ ישראל

©
כל הזכויות שמורות

מתיבתא למנויים:
1-800-22-55-66
להצעות והערות:
03-5423180

המאור המבואר

מאות תמונות צבעוניות בתלת מימד. לבאר ולהאיר את סוגיות מסכת עירובין, ולקרבן אל דעת הלומד באופן מוחשי.

מאורות
הדף היומי

תשרי תשס"ו

בפתח

שפתי רננות יהלל פינו, רון שיר ושבח לנותן התורה, ובחסדו כי גבר עלינו, אנה לידינו את הזכות הכבירה להעניק לשוחרי תושיה מתנה נאצלה דוגמת יצירת מופת כספר חשוב זה אשר בשמו יכונה **"המאור המבואר"**.

אשר אכן כשמו כן הוא, ובו יבוארו יאירו וילובנו עניני המסכת דיניהן ופרטיהן, כשהן מוגשות בשרטוטי המחשה ממוחשבים מעשה ידי אמן, כדי לקרב את הלומדים הנכבדים קירבה מוחשית אל סוגיות הגמרא וההלכות הדנות בדיני עירובין החמורים.

כהמשך למפעלינו הכבירים, כאשר אנו זוכים לסיעתא דשמיא מרובה להגברת חיילים לתורה בכלל ושיעורי הדף היומי בפרט, חשנו חובה כפולה ומכופלת, בעריכת יצירת מופת זו.

וזאת כדי לתמוך בידי הלומדים הנכבדים הי"ו, אשר ניאותו לאור הגדול, וביותר לאלו שאך לאחרונה חוברו בעבותים למעגל רבבות הלומדים בסדר לימוד הדף היומי, ובשל הקושי הגדול שישנו בהבנת הסוגיות לאשורן במסכת זו, הרי הם עלולים לקבל ח"ו ידים רפות, ולהחליק אט אט אל מחוץ למסגרת הקודש.

למטרה זו בחרנו בצוות תלמידי חכמים המתמחים במכמני הלכות עירובין לאשורן, אשר יגעו ושקדו גם יחד עם אמני השרטוט המומחים להדמיה ממוחשבת, להוציא דבר נאה ומתקבל , בלא לחסוך רוב הונים ואמץ - כח.

מה נכבד היום הזה, כאשר לאחר חודשי עבודה ממושכים ביגיעה מרובה, זוכים אנו לברך על המוגמר ולהעלות על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן, דבר שלם נאה ומתוקן כאשר תחזינה עיניכם מישרים, לתועלת לומדי התורה שיהא לפניהם כשולחן הערוך ומוכן לסעודה.

טוב מראה עינים (קהלת ו)

תפילתינו שגורה בפינו , הערב נא ... את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל , ונזכה להיות שלוחי דרחמנא, לעזרתם ולרוחתם של חובשי ספסלי בית המדרשות בכל תפוצות ישראל, ולהמתיק לחיכם את צוף דבש התורה העריבה והחביבה, אכי"ר.

הרב חיים דוד קובלסקי
ראש בית המדרש
"מאורות הדף היומי"

Meorot Hadaf Hayomi

Main Office:
1 Wagman Street
P.O.B. 471 Bnei Braq
Tel: +972-3-616-4725
Fax:+972-3-760-1020
Email: meorot@meorot.co.il

U.S.A. Office
1-888-5-MEOROT (1888-563-6768)

Branches in Israel:

Jerusalem
14 Sarei Yisrael Street
Tel: +972-2-500-3882
Fax: +972-2-537-7480

Ashdod
2 Rava Sreet
Tel: +972-8-867-5902

Northern Israel
Rechasim 11 Hasavyon Street
Tel: +972-54-742-0409

Departments of Meorot Hadaf Hayomi:

Gemarot and Sefarim: +972-3-616-4725
Daf Hayomi CD's: +972-3-6182328
Weekly newsletter: +972-3-616-4725

To establish a new shiur:
+972-3-6164725

Children's newsletter:
Tel: +972-3-616-4725 Fax: +972-3-7601022
P.O.B. 3446 Bnei Braq

Meorot Halacha
P.O.B. 3761 Bnei Braq

מאורות הדף היומי

משרד ראשי:
רח' וגמן 1 (פינת חתם סופר 5)
ת.ד. 471 בני ברק
טל: 03-6164725
פקס: 03-7601020
דוא"ל: meorot@meorot.co.il

משרד בארה"ב:
1888-563-6768

סניפים:

ירושלים
רח' שרי ישראל 14
טל: 02-5003882
פקס: 02-5377480

אשדוד
רח' רבא 2
טל:08-8675902

צפון
רכסים - רח' הסביון 11
טל: 054-7420409

מוקדי הזמנות

גמרות וספרי עזר: 03-6164725
תקליטורים: 1700-500-151
גליונות שבועי: 03-6164725

מוקד הקפת שיעורים בדף היומי:
1800-20-33-11

מערכת מאורות לילדים:
טל: 1700-70-87-88 פקס: 03-7601022
ת.ד.3446 בני ברק

מאורות ההלכה - להערות והארות
ת.ד. 3761 בני ברק

בכדי להקל על המעיין, השתדלנו להקפיד על ציורים אחידים לרשויות השונות:

רשות היחיד - דשא

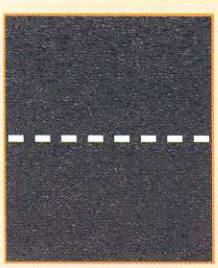

רשות הרבים - כביש

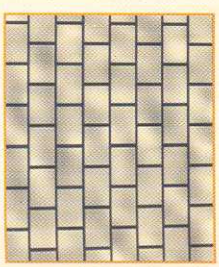

מבוי - מרוצף

©
כל הזכויות שמורות
בהוצאת "מאורות הדף היומי"

אין להעתיק או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו בשום צורה ובשום אמצעי אלקטרוני או מכני, לרבות צילום והקלטה, ללא אישור בכתב מהמו"ל.

גרפיקה ועימוד: חיים דיקמן
גרפיקה ותלת מימד: עמיר כהן

דף ב' ע"א

1

מתני', מבוי וכו'.

וברש"י, ...ולקמן לחד פתוח לרה"ר, ולקמן לחד סתום... וכיון ללמ"ד רשות הרבים הוא, קרי לטולטולי ביה מן התורה בלי שום תיקון. ולכבן גזרו עליה משום לחתי לחיחלופי עליה ברשות הרבים, ושכיוה בתקנתא ללחי לו קורה, לליטוי היכירא ללא ליתי למיטרי רשות הרבים גמורה.

ראה בציורים הבאים

דף ב' ע"א

2

מבוי עם לחי בצד פתחו.

דף ב' ע"א

3

מבוי עם קורה על גבי פתחו.

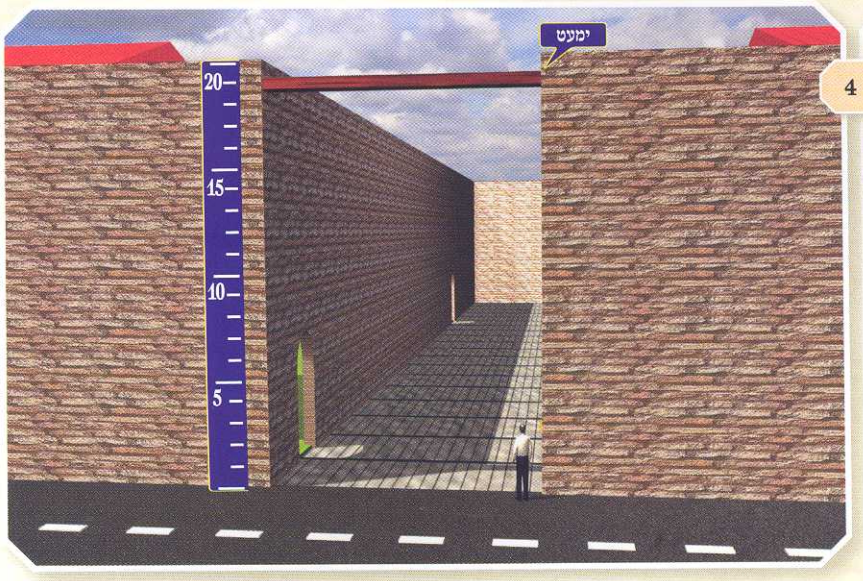

דף ב' ע"א

4

מתני', מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט.

דף ב' ע"א

5

מתני', והרחב מעשר אמות ימעט.

וכרש"י, ולריך לנעוץ קנים, למעט לוחב כניסתה, ולהעמידה על עקר לו על פחות.

דף ב' ע"א

6

מתני', ואם יש לו צורת הפתח, אף על פי שהוא רחב מעשר אמות, אין צריך למעט.

וכרש"י, צורת הפתח – לחי מיכן, ולחי מיכן, וקורה על גביהן.

דף ק"א ע"ב

358

גמ', אמר אביי לעולם דאין בו ארבעה, ויש בו לחוק להשלימו לארבעה.

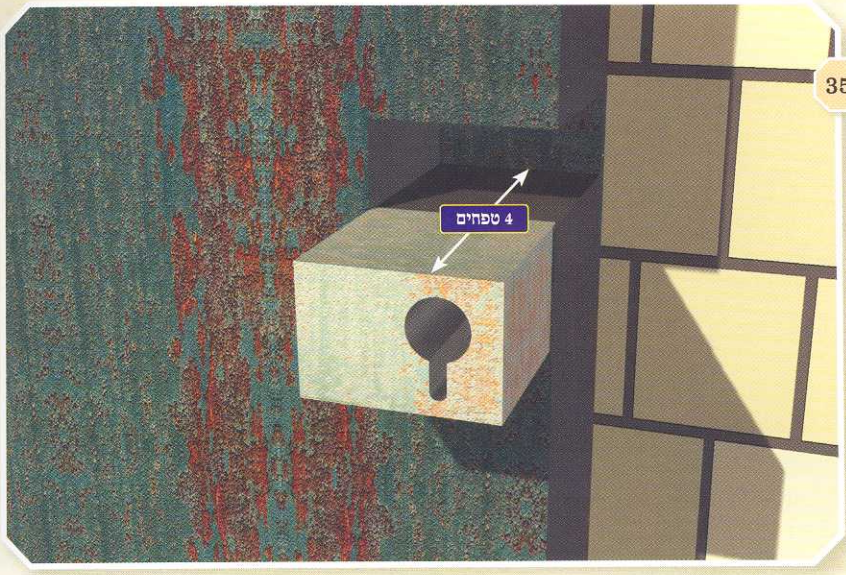

דף ק"ב ע"א

359

מתני', נגר הנגרר נועלים בו במקדש, אבל לא במדינה, והמונח כאן וכאן, אסור. ר' יהודה אומר המונח מותר במקדש, והנגרר במדינה.

וכרש"י, הנגרר– שקשור בחלת לחבל לגיו תלוי.

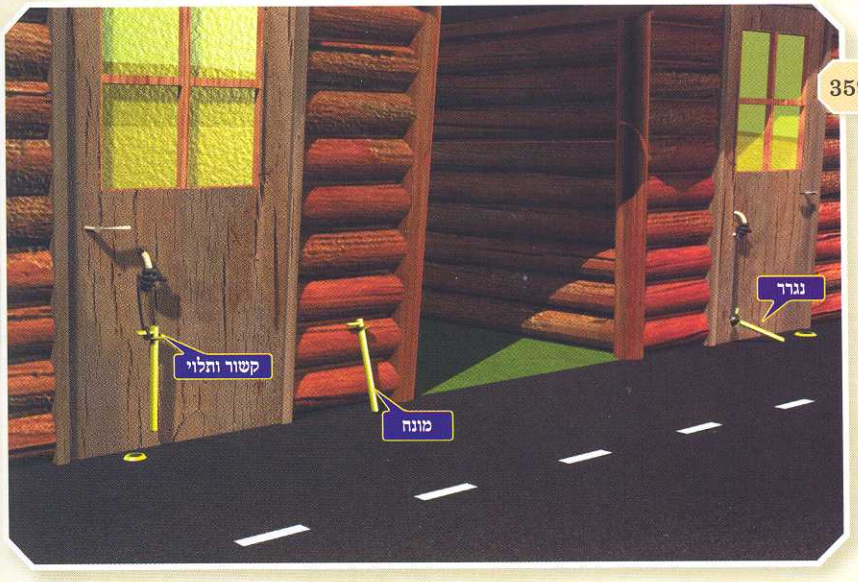

דף ק"ב ע"א-ב

360

גמ', כילת חתנים... אמר ר' ששת לא אמרן אלא שאין בגגה טפח... אין בגגה טפח לא אמרינן אלא שאין בפחות משלשה סמוך לגג טפח.

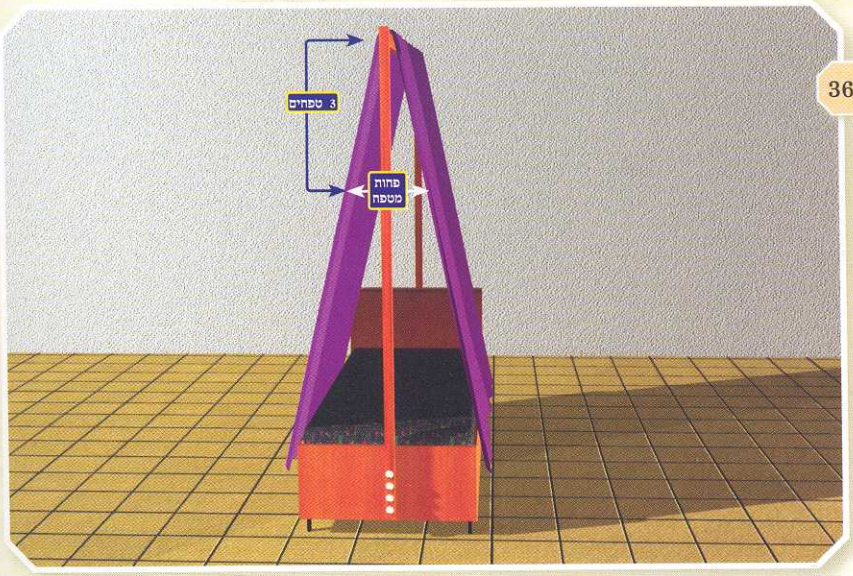

מאורות הדף היומי

בית "מאורות הדף היומי"

נוסד ע"י הרה"ג חיים דוד קובלסקי שליט"א בסיוע "קרן ברכה ומוטי זיסר" במטרה להגדיל תורה ולהאדירה, ע"י הפצת תורה ברבים ולהנחילה לכל שכבות הציבור בארץ ובחו"ל במסגרת לימודי הדף היומי העולמי, בכל אתר ואתר.

למטרה נשגבה זו הוקמו ופותחו מספר מסגרות לפעילות ענפה. לאחר מספר שנות פעילות פוריה, אנו מודים לבורא עולם שזיכנו להתפתחות ולתנופה המתמדת של בית "מאורות הדף היומי" שהפך למושג בעולם היהודי בארץ ובתפוצות.

בית מדרש למגידי שיעור בדף היומי

המפעל המרכזי של בית "מאורות הדף היומי", הוא בית המדרש להכשרת מגידי שיעורים בדף היומי, המתקיים בביהמ"ד סוכטשוב בבני ברק, כשעשרות רבנים מגידי שיעורים לומדים בחברותות ובריתחא דאורייתא ועסוקים בהכנת הסוגיות הנלמדות בדף היומי, בהכוונת רב ביהמ"ד הרב קובלסקי שליט"א, בצורה מעמיקה ורחבה תוך שימת דגש על הקשר בין הסוגיות הנלמדות ובין העניינים הקשורים לחיי היום יום.

במסגרת הרחבת פעילותנו, זכינו ובשנת תשס"ג הוקם גם בירושלים עיה"ק בימ"ד נוסף למגידי שיעורים אשר בו עמלים קבוצת מגידי שיעורים חשובים בליבון הנושאים הנלמדים בדף היומי כדי למסרם לציבור בשפה קולחת ברורה ונעימה. בימ"ד זה הוקם לשמם ולזכרם של ר' יהודה מלך גרייבר ב"ר משה ז"ל ורעייתו טויבא אסתר בת הרה"ח ר' משה מנחם הכהן ע"ה ובנם הרה"ח ר' חנוך אליעזר ב"ר יהודה מלך ז"ל.

בעקבות הקמת שלוחה זו נוסדו שיעורים רבים בכל העיר ירושלים וסביבותיה ועוד היד נטויה בע"ה.

ב"ה אנו עדים בשנתיים האחרונות שכפועל יוצא מהקמת בתי המדרש למגידי שיעורים, המקנים כאמור יכולת מסירת השיעורים בפני קהלים חדשים ומגוונים בצורה סוחפת ומרתקת, ניכרים פירותיהם ומיום ליום מתרחבים מעגלי הלומדים ונוסדים שיעורים רבים.

שיעורים בדף היומי בכל רחבי הארץ

גל פניות שוטף את ראשי בית המדרש, בבקשות להפנות לקהילותיהם מגידי שיעור מבית מדרשנו שיצאו להם מוניטין.

הנהלת ביהמ"ד עושה רבות להיענות לבקשות הרבים וכיום אפשר למצוא שיעורי דף היומי מ"בית מאורות" פרוסים בכל רחבי הארץ, בבתי כנסת בערים, בישובים ובמושבים, במשרדים, ובמקומות עבודה רבים מדי יום ביומו.

בשיעורים אלו משתתפים לומדים מכל שכבות הציבור. חוויה מרגשת לראות כיצד יושבים בצוותא עמך ישראל מכל החוגים והקהלים כשלמולם מכנה משותף אחד לימוד התורה הקדושה לשמה.

שיעורים אלו הנאמרים על ידי מגידי שיעור מבית מדרשנו, מוכיחים את עצמם בכך שזוכים להמתיק את לימוד הגמרא למשתתפים הרבים, אנו מציינים בסיפוק רב את העובדה שמדי שבוע מצטרפות קהילות שונות למעגל לומדי הדף היומי, גם קהילות שמקודם לא היו בהם שיעורי תורה קבועים.

בשנת תשס"ד נפתחו שלוחות נוספות באשדוד ובחיפה, שתפקידם לאתר בתי כנסת בנגב ובצפון שעדין לא נוסדו בהם שיעורי תורה ולצרפם למעגל לומדי הדף היומי העולמי.

בנוסף אנו עוסקים בפיתוח והרחבה של מסגרות השיעורים הקיימות ומפעילים רכזי שיעורים כדי שיוכלו להקים שיעורים נוספים. הפוטנציאל הקיים הינו רחב ביותר והמטרה היא שכל יהודי באשר הוא יוכל למצוא את עצמו בין לומדי הדף היומי ללא קושי.

מאורות הדף היומי לבני נוער

בשנת תשס"ג הוקמה מחלקה מיוחדת לבני הנוער, אשר שמה לה למטרה את הקנית דרך הלימוד ומתיקות הגמרא לתלמידי בתי הספר והישיבות התיכוניות, כחלק ממכלול לימודיהם. הקניה זו באה ע"י מסירת שיעורי הדף היומי ע"י מגידי שיעורים מיוחדים שהוכשרו לצורך כך. והן במסירת שיעורים שבועיים בנושאי הלכה ואגדה.

פעילות מיוחדת זו מתפרסת על פני בתי ספר ומוסדות חינוך תורניים רבים ומקיפה למעלה מ-700 תלמידים כ"י ברחבי הארץ.

עלון שבועי "מאורות הדף היומי"

עלון שבועי, פרי יצירתו של ביהמ"ד למגידי שיעור הדף היומי. העלון מכיל בתוכו את נושאי הלימוד השבועיים בדף היומי, תוך התייחסות לנושאים אקטואליים בני זמננו בתחומי ההלכה והפסיקה, מדרש האגדה ומעשיות בעניני הליכות חיים והשקפה. תכניו האקטואליים והמרתקים המוגשים לקורא בלשון בהירה ובעיצוב גרפי נאה, הפכו את העלון למבוקש ביותר בארץ ובחו"ל ולחלק בלתי נפרד מההוויה התורנית של רבבות לומדי הדף היומי בכל אתר ואתר. רבים הצטרפו כמנויים קבועים כיון שהם רואים בו כמסייע רבות להבנת הנלמד בסוגית השבועיות של הדף היומי.

עלון "מאורות הדף היומי" מודפס בכשני מיליון עותקים בשנה, בעשרות אלפי גליונות בשבוע, בשפה העברית והאנגלית. ומופץ בכל רחבי הארץ ובריכוזים יהודים בתפוצות. כמו כן העלון נשלח גם בדואר אלקטרוני.

עלון שבועי לילדים "מאורות הדף היומי"

לרגל חודש אדר א' תשס"ה עם התחלת לימוד הש"ס במחזור ה-י"ב החל "מאורות הדף היומי" ביצירה חדשה. הוצאת גיליון שבועי לילדים בנושא הדף היומי.מטרת גיליון זה הינה החדרת אהבת לימוד הגמרא ומתיקותה בקרב הילדים מגיל צעיר. הגיליון הוקם לשמה ולזכרה של האשה החשובה מרת נאוה בראל ע"ה בת ר' חיים ז"ל, בגיליון מובא הנושא שנלמד באותו היום במסגרת לימוד הדף היומי כך שסביב שבוע ימים ישנם 7 קטעים על 7 הדפים שנלמדו. ליצירה יחודית זו אנו בקשר עם מחנכים רבים העומדים לצד העורך כשלנגד עיניהם עומד התלמיד. בצורה זו נכתב הגיליון תוך שימת דגש על שפה בהירה ויפה וניקוד מלא. כאשר לאחר מס' שנים הילד רוכש מושגים נרחבים בתלמוד הבבלי.

עלון "מאורות הדף היומי לילדים" יודפס, בשלב ההתחלתי, בכמיליון וחצי עותקים בשנה כ-30,000 גיליונות בשבוע ויופץ בבתי הספר ובבתי הכנסת בכל רחבי הארץ.

ספרי מאורות הדף היומי

ספרי "מאורות הדף היומי" היוצאים לאור ע"י ביהמ"ד, מאגדים בתוכם את הנושאים שנדונו בעלון על סדר הדף היומי. יחודו הוא בכך, שניתן להסתייע בהם בכל נושא ותחום. מעין "אנציקלופדיה תורנית שימושית" עם מפתחות לפי נושאים, לפי דפי התלמוד ולפי פרשיות השבוע, דבר המקל על המעיין והלומד למצוא בקלות את הנושאים המבוקשים.

בספרים המהודרים משתלבים גם "פנינים" ומעשיות שהפכו למבוקשים בין כל שכבות הציבור, מכל העדות, החוגים והגילים בארץ ובעולם. עד עתה יצאו לאור חמישה כרכים ובעז"ה מידי שנה אמור לצאת לאור כרך נוסף.

עמוקה מיני ארץ ורחבה מיני ים

"מאורות הדף היומי" משתדל לעמוד לעזר למגידי שיעור מכל רחבי הארץ בבואם למסור שיעור בדף היומי. לאותם מגידי שיעור המעונינים בכך, מחולקים ספרי עזר. וכך נעשית מלאכתם ביתר קלות.

גם לומדי הדף היומי המעונינים להעשיר ולהעמיק את ידיעותיהם, מקבלים בעזרת "מאורות הדף היומי" את האינפורמציה הדרושה ע"מ להגיע לספרות התורנית היוצאת לאור ע"י מחברים רבים. "תיווך" זה מיקל על המחברים להביא את תוצרתם המבורכת והחשובה לקהל היעד שלה.

מאורות ההלכה

לאור קריאתם של גדולי הפוסקים שליט"א, להקדיש בכל שיעור זמן מיוחד ללימוד ב' הלכות מעשיות מצויות בבחינת "ואת המעשה אשר יעשון" אנו פועלים על מנת להגיש בפני ציבור מגידי השיעורים והלומדים חומר מנופה של ההלכות היוצאות מהסוגיות הנלמדות במסכתות הדף היומי. לצורך זה הוקם צוות מיוחד של רבנים העמלים רבות על הוצאת לקט יחודי זה אשר נלמד על ידי מגיד השיעור והלומדים. וכך – רבבות הלומדים זוכים להשתתף בשיעורי הדף היומי, מתקדמים מידי יום ביומו בידיעת ההלכה.

שיעורי גמרא בתקליטורים

לאור הדרישה הגוברת והולכת הן מצד ציבור הלומדים והן מצד מגידי השיעורים להוצאת תקליטורים עם שיעורי דף היומי מבית „מאורות" לצורך הכנה לפני השיעור וחזרה על הנלמד, ולטובת אלו הנאלצים, לפעמים, להיעדר מהשיעור הוצאנו מהדורה מיוחדת של תקליטורים ובהם מיטב השיעורים הנאמרים ע"י רבני בית מדרשנו.

השיעורים הנאמרים בשפה בהירה וקולחת, יופיעו בעז"ה, החל ממסכת ברכות, בארבע שפות עברית, אנגלית, צרפתית ויידיש.

כמו כן הוקם מוקד טלפוני ארצי להזמנת התקליטורים בקלות ובהישג יד עד פתח הבית בטלפון שמספרו 151-500-1700.

במרכז עשיה ברוכה ופוריה זו נושאים אנו תפילה לנורא עלילה שנזכה להגדיל תורה ולהאדירה מתוך נחת והרחבה אכי"ר.

©

כל הזכויות שמורות

מסורת דרכי ההוראה

"מאז ומקדם"

בו יבואר בס"ד

יסוד ושורש

המחלוקת לשם שמים

בין חסידי ומתנגדי

תיקון עירובין בעיירות ישראל והטלטול בהן

העתיקה 200 שנים

הרצאה שלישית מורחבת
ערב שבת "זכור" תש"ס לפ"ק

יו"ל בעזה"י ע"י
"נושאי דגל מחנה אפרים"
פה בארא פארק יצ"ו

בעזהשי"ת

"חתימת ההלכה" – השו"ע ונו"כ!

המצוה לחזור אחר תיקון עירובין,[1] היתה מנהג ותיקין בישראל מאז ומקדם, בעיירות גדולות[2] כקטנות, בהם תיקנו רבותינו הקדמונים עירובין ע"י צורת הפתח המתיר טלטול מביתם חוצה לרחובה של עיר.

מלבד מטרתה ההלכתי, כאמצעי להשמר ממכשול האיסור החמור של הוצאה בשוגג בשבת,[3] שיש בה גם משום מצות עונג שבת,[4] תיקון עירובין שימש גם כמטרה עליונה נשגבה[5] כדחזינן ממנהג האר"י הק' שטלטל טליתו וחומשו בצפרא דשבתא עד המקוה הידועה,[6] ומהמקובל מהבעש"ט הק'.[7]

---

[1] עי' שו"ע או"ח סי' שס"ו סעי' י"ג לענין עירובי חצרות, וסי' שצ"ה סעי' א' לענין שיתופי מבואות, שלא יבוא לידי איסור טלטול, טו"ז.

[2] "נהגו לערב בכרכים גדולים מאוד, ולא חששו למה שיש שם ס' ריבוא" (שו"ת דברי מלכיאל ח"ד סוסי' ג'). ועי' שו"ת בית אפרים (או"ח סי' כ"ו דף מ"ה עמו' ב') דהראשונים כתבו שאין לנו רה"ר בזה"ז אף "שהיו מצוי שם כמה עיירות גדולים במדינות אשכנז וצרפת ואינגלטירא, שהיו בו ס' ריבוא, כגון עיר גדולה פאריז, לונדון, ווינא, פפד"מ, ועוד רבים כהנה כרכים גדולים אשר המה רוכלי העמים ומרובה באוכלסין מאוד".

[3] דהאי ברכה על מצות עירוב, היא על מצות התיקון הגדול הלז, להשמר מאיסור הוצאה אשר ממש א"א להזהר ממנו (שו"ת חת"ס או"ח סי' צ"ט).

[4] עי' רב נסים גאון ריש ברכות, שמצות עונג היא הלכה למשה מסיני. תוס' שבת קכ"ב ד"ה מעמיד בשם המכילתא, למען ינוח, דא"ן מנוחה רק ממלאכה, אלא גם **להיות לו נוח** ולא צער. ועי' יראים סי' תכ"ט. ועי' פרישה או"ח סי' שצ"ה ס"ק א' וז"ל, "**לצורך הנאתו כדי לטייל או להביא צרכי אכילתו, וזה מצוה כמ"ש וקראת לשבת עונג**". ועי' בפמ"ג או"ח סי' ר"ס (בא"א ס"ק ג') וז"ל, "דודאי עירובי חצירות שבות הוא, **ומשום מצות כבוד שבת 'שלא יהיו ידיו אסורות'** מלהוציא ולהכניס, התירו בין השמשות".

[5] עי' לקמן מהערה 37 עד 40.

[6] שער הכוונות למוהרח"ו ענין רחיצה בר"ה ענין העירוב, וז"ל "הנה ראיתי למורי ז"ל שבשחרית יום שבת הי' מוליך עמו הטלית והחומש מביתו לביהכ"נ, וגם הי' מוליכו לבית הטבילה אשר מחוץ לעיר צפת ת"ו אותה הנודעת". ועי"ע להלן הערה 39.

[7] ראה להלן הערה 40.

מאידך, החמיר הגר"א ז"ל על עצמו מאד שלא טלטל בעירוב. ואפי' בחצרו ובתוך ביתו לא נשא כלום בכיסי מלבושיו, והחמיר אפי' על נשיאת תכשיטין לנשים אף בתוך ביתם וחצרם[8]. ואכן גאוני ישראל לבית בריסק זצ"ל החמירו על עצמם כדעת הרמב"ם שרחוב ברוחב ט"ז אמה הוא רשה"ר דאורייתא לכל דבר, ולכן החמירו גם שלא לישא תכשיטין ואפילו לא לצאת עם טלית קטן ברחוב.[9]

העירעור הראשון והתקיף נגד מנהג עתיק זה של ישראל המטלטלים בעירוב, יצא מקולמוס תלמיד תלמידו (הגר"ח מוואלאזין זצוק"ל) ה"ה הגאון הגדול רבי יעקב ברוכין אב"ד קארלין ה"ה בעמח"ס "משכנות יעקב", בצעירותו בעת היותו עדיין אב"ד האראדק, שכתב ד"**לא ישר בעיני מאד המנהג הלזה... דלאו שפיר עבדי וחוששני להם מחטאת**".

בקונטרס תשובתו הרמה ששלחה לבראד,[10] ערך המשכנ"י מערכה גדולה נגד נו"כ השו"ע רבותינו הט"ז והמג"א, בו הלך ומנה מנין הראשונים, שלדעתו הגדולה הם רוב מנין ובנין, הסוברים דרחובות הרחבים ט"ז אמה, אף אם אין ס' רבוא עוברים בהן, הוי "רשות הרבים" שאינם ניתרים בצורת הפתח אלא רק בדלתות.[11]

למולו נעמד כחומה בצורה הגאון הגדול רשכבה"ג רבי אפרים זלמן מרגליות זצוק"ל אב"ד בראד (בעמח"ס "מטה אפרים"), לחזק ולקיים פסק השו"ע ונו"כ, ולהגן על מנהגן של ישראל קדושים, והשיב בארוכה (בתשובתו "בית אפרים" או"ח סי' כ"ו) להגאון משכנ"י, ש"**אין כח ביד שום אדם לערער על המנהג אשר נתייסד עפ"י גדולי עולם חכמי צרפת ואשכנז אשר אנו מבני בניהם ומימיהם אנו שותים, וכל מה שטרחתי, לא טרחתי אלא בשביל ידידי החכם השלם החריף ובקי בחדרי תורה מו' יעקב נ"י מק"ק האראדק, הנה זה בא קונטרסו והאריך למעניתו וקרא ערעור על מה שכתב הט"ז והמג"א**

---

[8] "שערי רחמים" (מנהגי הגר"א) הל' שבת אות צ"ג, וז"ל: "שלא לישא בשבת כלל אפי' במקום שיש עירוב. אפי' בחצר ובבית לא ישא כי אם בידו. וכן אשה אם יודעין בה שתקבל הדברים, מצוה לומר לה שכל התכשיטין אסורים אפי' בחצר ובבית".

[9] דלגבי יציאה בט"ק לרה"ר דאורייתא אין סומכין על מה דסמכינן לגבי ברכת ציצית דתכלת אינו מעכב.

[10] שהדפיסו אח"כ בספרו שו"ת משכנות יעקב (בסי' ק"כ-קכ"ב) וכתב שם בריש תשובתו: "שאלה זו ותשובתי שלחתי לק"ק בראדי, ליד כבוד הרב הגאון המפורסם נר ישראל וכו' מוהר"ר אפרים זלמן נר"ו".

[11] שו"ע או"ח סי' שס"ד סעיף ב'.

שיש לסמוך וכו'. ולבבו לא כן ידמה, וערך מערכת הפוסקים החולקים. ולזאת הוכרחתי להיות מונה והולך גדולי עולם הסוברים כן. וגם אשר חשב ידידי החריף הנ"ל לחזי לאצטרופי איזה גדולים לדעת האוסרים, טעי במנינא, ולכבודו אמרתי לבוא קצת על סדר קונטרס וכו'. - בהמשך דבריו מעיר שמלבד זאת - **עי' באורים ותומים בקו' התפיסות, שאין להעמיד יסוד על מה שנראה לעינינו כי אלו הפוסקים הם רבים וכו', כי מי יודע כמה חולקים וכמה מהפוסקים אשר המה עודם בכתובים כו', וקיימו וקבלו עליהם חכמי הדור לשמור ולעשות כהכרעת המחבר והרמ"א**[12]".

אך בוואלאזין בתקופה זו עדיין לא נקבלה ונקיימה הכרעה זו, והיינו דהגר"א עצמו חלק, כידוע, גם בהלכה למעשה על הכרעות פוסקי גאוני קמאי קשישאי, ו**"המקומות שחולק הגר"א על הכרעת השו"ע המה למאות"**[13] וכדחזינן בביאוריו.[14]

אף שדרכו בקודש זו של הגר"א היתה לזרה בימיו, שיוכל יהי' מי שלא יהי', לחלוק על הכרעות בעלי השו"ע, עכ"ז על הגר"א עצמו לא יתכן לתמוה, כי סוף סוף **"לא קם כמוהו מימות הקדמונים"**,[15] **"ומימות רבינו** (הרמב"ם) **לא עמד כמותו לב מבהיל בשני תלמודים ובכל תורה שבע"פ וסדורה ושגורה בפיו"**.[16]

---

[12] באו"ח סימן שנ"ז סעי' ג' דבזה"ז לית לן רשות הרבים, וכן בעוד כמה דוכתי. ובדרכי משה סימן שס"ד ס"ק א' בשם מהר"ם מרוטנבורג.

[13] לשון החזו"א בקובץ אגרותיו (ח"א עמו' נח-נט) "הגר"א... נחשב כאחד מן הראשונים, ולכן חולק עליהם בכמה מקומות בתוקף עוז... לא יתכן לתמוה עליו למה יחלוק על השו"ע, והלא מקומות שחולק הגר"א על הכרעת השו"ע המה למאות".

[14] ועי' מה שכתבו בני הגר"א ז"ל בהקדמתם לביאורי הגר"א על או"ח וז"ל: "וכן הבטיח לי שיעשה פסקי הלכות מארבעה טורים בדעה מכרעת לכתוב רק דעה אחת הישרה בעיני חכמתו בראיות חזקות ועצומות שאין להשיב. ביקשתיו כמה שנים לפני פטירתו, והשיב לי פעם אחד, **אין לי רשות מן השמים**" עכ"ל. ולעומת זאת על השו"ע של מרן הב"י כתב החיד"א (בשה"ג ערך ב"י) שקיבל בקבלה אשר **"הסכימו מן השמים ותנתן דת ע"י מרן הקדוש"**. וכבר הרמ"א ז"ל בתשובותיו כתב אל הבית יוסף "חלילה להמרות דברי מעלת כבוד תורתו דמר, **וכל החולק עליו כחולק על השכינה**".

[15] הגה"ק מוהרא"ל צינץ מפלאצק זצוק"ל בשו"ת משיבת נפש סי' ט"ז.

[16] הגה"ק מהרי"א מקאמארנא זי"ע בסוף הקדמתו לפירושו מעשה אורג ופני זקן על סדר טהרות. ועי' בס' רוח אליהו (לייקוואד, תשי"ד) עמו' פ"ה, שע"ד השאלה "אילו הגר"א הי' חי בתקופת האמוראים, האם הי' נחשב לאמורא", השיב הגר"ח מוואלאזין "חס ושלום, אולי כהרי"ף והרמב"ם". ולפי נוסח אחר "אולי כהרמב"ן

ואעפ"י שדרך מיוחדת זו היתה בסמכותו של הגר"א בלבד, אך נראה שהגר"א עצמו לא סבר כן, אלא שברוב ענוותנותו סבר שזהו המהלך הישר והנכון בכלליות[17] דרכי ההוראה, כפי שהעיד גדול תלמידיו הגר"ח מוואלאזין זצוק"ל, וז"ל: **"הוזהרתי בזה מפי מורי קדוש ישראל רבינו הגדול הגאון החסיד מוהר"א נ"ע מווילנא, שלא לישא פנים בהוראה[18] אף להכרעת רבותינו בעלי השו"ע".[19]**

והרשב"א". ועי"ע נוסח שלישי במבוא לספר הכוזרי שיצא לאור ע"י הגאון ר' יחזקאל סרנא זצ"ל, שבשעה שאמרו להגר"ח מוואלאזין על הגר"א שהוא נחשב כהרמב"ן, נרתע הגר"ח ואמר "לא, אולי כהרשב"א" (ועי' "החפץ חיים" לרמ"מ ישר עמ' 1).

[17] כדרכו בנגלותיה של תורה, כך גם בנסתרותיה הגר"א לא נשא פנים אף להאריז"ל. ואל יעלה על הדעת אפי' איזה הרהור חלילה ביחס של הגר"א ז"ל להאר"י ז"ל, כמו שכתב תלמידו הגר"ח מוואלאזין (בהקדמתו לספרא דצניעותא) וז"ל, "לקחה אזני דבת רבים... להטיל מום בקדשי שמים... באמרם שהרב הקדוש די רוח אלקין קדישין ביה, האר"י ז"ל, לא הי' נחשב בעיניו ח"ו... עיני ראו יקר תפארת קדושת האריז"ל בעיני רבינו הגדול נ"ע, כי מידי דברי עמו אודותיו, אירתע כולא גופי', ואמר, מה נאמר ונדבר מקדוש ה' איש אלקים קדוש ונורא כמוהו...". אלא, דמה שהאמינו שאר המקובלים, ובפרט אצל תלמידי הבעש"ט, שכל קבלת האריז"ל כולה, היא תורה מן השמים מפי אליהו, ואת לא הי' מקובל אצל הגר"א ז"ל, וכדכתב בעל התניא ז"ל (באגרת קודש - ל"ד) וז"ל, "ידוע לנו בבירור גמור, שהגאון החסיד נ"ע **אינו מאמין בקבלת האריז"ל, בכללה, שהיא כולה מפי אליהו** ז"ל, רק מעט מזעיר מפי אליהו, והשאר מחכמתו הגדולה, **ואין חיוב להאמין בה... ולו משפט הבחירה לבחור לו** הטוב והישר מכל כתבי קודש הקדשים האריז"ל...". הרי דאע"ג דהגר"א אירתע כולא גופי' מקדוש איש אלקים קדוש ונורא האריז"ל, עכ"ז לא נשא פנים מלחלוק עליו בפירושי תורת הנסתר, כמו על שאר גדולי האחרונים, כולל בעלי השו"ע (בדרך אגב, יש לציין שהגאון בעל אג"מ ז"ל פסע בזה בעקבות הגר"א ז"ל, כי בתשובותיו (או"ח ח"ד סי' ג') כתב וז"ל, "האר"י ופע"ח אף שגדול מאד, הוא כאחד מכל הפוסקים **שרשאין לחלוק עליו**, אף בדברי הקבלה", ודברים כאלו קשים להולמם, ובפרט בקהל חסידים).

[18] בתשובותיו חוט המשולש (סוס"י ט) מודפס כאן תיבת וכו' בהשמטת חמשת המלים שלאחריה.

[19] עליות אליהו עמו' 56. ועי' מש"כ הג"ר צבי הירש פארבער ז"ל בספר רי"ז מסלאנט וז"ל, "וקיבלתי בשם הגאון העצום רי"ד הלוי מבריסק זצ"ל, כי ניתן להגר"ח [מוואלאזין] זי"ע רשות מרבו, **שלא לישא פנים בהלכה עד הרא"ש** ז"ל, [ולא עד בכלל]". ובט' רוח אליהו (לייקוואד, תשי"ד) בשם הגר"א קאטלער זצ"ל, שהגר"א ז"ל הודיע להגר"ח מוואלאזין "דיש קבלה נאמנה שעד הרמ"א יכול לחלוק מסברא, ועד הרא"ש בראיות". ועיי"ע בספר "רוח חיים" להגר"ח מוואלאזין בפ"א דאבות משנה ד' וז"ל: וזהו ששנינו "יהי ביתך בית ועד לחכמים והוי 'מתאבק' בעפר רגליהם", מלשון ויאבק איש עמו, שהוא ענין התאבקות מלחמה, וכן אנו נגד רבותינו הקדושים אשר בארץ, ונשמתם בשמי מרומים, המחברים המפורסמים וספריהם אתנו, הנה ע"י הספרים אשר בביתינו, ביתינו הוא בית ועד

עד שבאו תלמידי תלמידי-תלמידיו והמשיכו בדרך זו שלא לישא פנים אף להגר"א[20] ופשוט. מאידך, היו מרבני ליטא שאמנם המשיכו בדרך זו בכלליות, אך על הגר"א אם מישהו הקשה עליו והניח את דבריו בצ"ע, התרעמו על כך.[21]

כאמור, אעפ"י שהוראה תקיפה זו נאמרה מפי הגר"א לבחיר תלמידיו, אבל מכאן ועד להתפשטות הוראה זו שתשמש כהנהגה קבועה גם בין תלמידי תלמידיו ולדורות, שלא לישא פנים בהוראה לבעלי השו"ע, זאת אין דעת העולם סובלתו,[22] כי הרי הגר"ח מוואלאזין עצמו כבר העיד, שאף שהוזהר כן מפי מורו ורבו **"אעפ"כ מעודי זחלתי ואירא לקבוע הלכה עפ"י דעתי העניה והחלושה"**.[23]

אך עכ"ז תלמידו המשכנ"י, **לא נשא פנים** והמשיך לצעוד בדרך המופלאה הלזו,[24] וכדחזינן בהרבה מתשובותיו שאינו משועבד להכרעות השו"ע, ופסק דלא כוותי'.[25]

לחכמים, והזהרנו וגם **ניתן לנו הרשות להיאבק וללחום בדברים, ולא לישא פני איש**, רק לאהוב האמת, עכ"ל.

[20] עי' בשו"ת אהל משה לרבי אליעזר משה, הגדול מפינסק, נדפס באור התורה פרק ט"ז אות יב, וראה בהערה הבאה.

[21] ח"ל הגדול מפינסק (שם), "והנה קנאת אליהו אכלתהו, על כי באתי בצ"ע על דברי קדשו של הגר"א ז"ל, ודרך בזה בדרך הרבה מרבני ליטא שיחיו. אנכי לא כן עמדי ולא אחשוב היות נוחה בזה דעתו של אותו צדיק, אשר האיר עיני העם לחפש בחורין וסדקין אחר כל הראשונים ז"ל, ולא לשאת פנים נגד האמת לפי ראות העין... והבאים אחר הגר"א ז"ל כבעל חיי אדם שידע ערצם קדושת רבינו ז"ל, וגדול תלמיד תלמידו בעל **משכנות וקהלת יעקב** ז"ל, וכן שמעתי בשם הגר"ח מוואלאזין... והמאמינים בזה לא תלמידיו הם, כי לא למדו דרכו רק דרך מנגדינו אשר יעקשו הישרה למען כבוד גדוליהם, והוא כבוד המדומה". ועי"ע מש"כ בעל "חיי אדם" (בהקדמתו לבינת אדם הנספח לספרו חכמת אדם) וז"ל, "והנה דברי מחותני גאון ישראל וקדושו אשר מימיו אנו שותים המקובל האלקי החסיד המפורסם מוהר"ר אליהו חסיד דקהלתינו, לא הבאתי כלל דבריו כמעט, רק איזו גרגרים, כי שמעתי דיבת רבים המתרעמים עלי על שבאיזו מקומות בחיבורי חיי אדם השגתי עליו, ובלתי ספק שאנשים האלה אינם בקיאים בלימוד הפוסקים... ובודאי זה הוא נחת רוח להגאון יותר ממי שיאמר שפיר קאמר, ועתידין ליתן הדין על שמונעים נ"ר מהגאון", עכ"ל.

[22] כפי שסיפר הגרי"ד סאלאווייציק ז"ל ראש ישיבת בריסק ירושלים משמיה דאביו הגרי"ז גאב"ד בריסק זצ"ל, שג' היו שחלקו על השו"ע. הא' היה הגר"א ז"ל, איהם האט מען פארשטאנען. הב' היה הגר"ח מוואלאזין, און איהם האט מען געדולט. הג' היה המשכנות יעקב, און איהם האט מען ניט מוחל געווען".

[23] בתשובתו חוט המשולש סי' ט' להגאון ר' חיים צבי ברלין בעל עצי אלמוגים אב"ד אה"ו.

[24] ראה לעיל עדות הגדול מפינסק.

עצם גישה רגישה זו שדרך בה המשכנ"י, היא **יסוד ושורש המחלוקת** שעליה יצא הבית אפרים ללחום מלחמתה של תורה, כי בתקופתם כבר היו רבותינו בעלי השו"ע ונו"כ בבחינת "חתימת התלמוד", **וקיימו וקבלו עליהם חכמי הדור לשמור ולעשות כהכרעתם.**[26]

כאשר מתבוננים בתשובות הני תרי גדולי עולם, מלבד ההבדל הבולט ב"דרך הלימוד" שבין חכמי בראד בגליציא שבפולין ובין וואלאזין שבליטא, הרי יש להבחין גם בהבדל היסודי שביניהם ב"דרכי ההוראה", המכריעים דעת תורה והלכה עפ"י כללים השונים זה מזה, עד כי מבין תשובותיהם נראה כי מדברים המה בשפה שונה, מבלי מענה זה לזה על חלק מטענותיהם השורשיים בעיקרי המשא ומתן שבתשובותיהם.

---

[25] ראה מה שכתב הגאון רבי **שלמה קלוגער** בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדורא תנינא דף ס' בהשמטות לסימן מד) "ואל ישגיח בספר משכנות יעקב, כי כל ספר זה אינו נוח לי, **כי הרב הנ"ל בחר לו דרך להכריע בין הראשונים ולהכניס ראשו ביניהם, ולא כן דרך הישר ודרך חכמי זמנינו ומאשר היו לפנינו**, כי חלילה להכניס עצמנו בין הראשונים, רק בדבר חדש אשר לא דיברו הראשונים, בזה הרשות נתונה לתלמידים כחכמי זמנינו לומר דעתם". (אגב, ידידות עצומה הי' בין חכמי בראד הגרש"ק והגרא"ז מרגליות). ובשו"ת עין יצחק להגאון **רבי יצחק אלחנן**, או"ח סי' א' או"ק ח' "והנה המשכנ"י... כתב דיש להחמיר... עכ"ז **אין לנו להחמיר נגד השו"ע**". ושם ביו"ד סי' י"א או"ק א' "אין לנו לחוש לקושיות המשכנ"י, ולדברי הראשונים והשו"ע אנו שומעין". ובעין יצחק ישנם עוד כמה וכמה תשובות שמביא את המשכנ"י וחולק עליו מטעם זה. ועי"ע בשו"ת משיב דבר **להנצי"ב** (ח"ב סי' מ') "והגאון משכנ"י דחה מתוספתא מקוואות... וכתב שנתעלמה תוספתא זו להראבי"ה, **וחלילה לומר כן**". ובשו"ת אבני נזר (אבה"ע סי' ק"ע) "ראיתי בס' משכנ"י... שכתב... ותמידני על המחבר הזה... אלא ודאי הני מילי בדיאי, **וחלילה להעלותם על לב**". (ובמנח"י בח"ו סי' קנ"ה ד"ה אלא שעדיין, האבנ"ז כתב דברים מרעישים וכו' "וכנראה משום דלפי שיטת המשכנ"י יש הוצאת לעז על כמה גיטין בישראל, **דהמנהג פשוט שלא כדבריו**"). ובחזון איש (זבחים סי' כ' [השני] אות י"ב בד"ה בהא דכתבנו) "ראיתי במשכנ"י שכתב לפרש... אכתי אין זו סברא כלל... סוף דבר **אין לנו לנטות מדברי הראשונים אפי' במקום הקשה לנו**, וכ"ש במקום שדבריהם מבוארים וברורים, ודרך הנוטה אינה מבוררת כלל".

[26] עי' שו"ת פנ"י ח"ב סי' נ"א להגאון בעל מג"ש וז"ל: לפי מנהג בני מדינתינו יצ"ו בדבר המודפס בשו"ע, אין לשנות ח"ו שום דבר וכתורת משה, ואפילו בדברים המוכרחים מחוייבין אנו לעייל פילא בקופא זעירא דמחטא. ובשו"ת צ"צ (הראשון) סס"ט, ובשו"ת חתנו הגאון בעל עבודה"ג סמ"ח שכ' דכל הפורש ממנו כפורש מן החיים. ובשו"ת שער אפרים סי' קי"ג. ובשו"ת חו"י בהשמטות. ובקיצור תקפו כהן סי' קכ"ג וקכ"ד וז"ל, **קיימו וקבלו חכמי הדור לשמור ולעשות ככל האמור במטבע הקצר השו"ע והרמ"א ז"ל, ולדעתי אין ספק כי הכל בכתב מיד ה' עליהם השכיל ורוח ה' נוסכה בם להיות לשונם מכוון להלכה וחפץ ה' בידם הצליח**, עי"ש.

עד כדי כך, שבהגיע תשובת הב"א סברו בוואלאזין שהמשכנ"י הוא זה שניצח,[27] ובבראד הי' פשוט שלהלכה הצדק עם הבית אפרים.

ולהבנת הדברים, גם מבלי להכנס לתוך גוב האריות בעצם השקו"ט ההלכתי שביניהם, חזינן דהמשכנ"י בקונטרסו סופר ומונה ראשונים מגדולי אשכנז וספרד, שלדעתו, יחד מהווים "רוב" להכרעת ההלכה דלא "בעינן ששים ריבוא בוקעין בו" להיחשב רשות הרבים. המשכנ"י מעלה טענות ותמיהות על המג"א והט"ז הנוקטים דהמחבר פוסק כדעה זו. כמו כן הוא מוסיף עוד ראיות מדיליה לחזק את דעת המחמירים, ומכל אלו קורא תגר על המנהג הישן שלא ישר בעיניו ולא שפיר עבדי.

מאידך, הבית אפרים בתשובתו חזרה, לאחר שמפלפל ביסודותיו של המשכנ"י בדעת הראשונים, כותב לו וז"ל: "**כבר הרימותי ידי והראיתי פוסקים אלו** (המצריכים ס"ר) **כי הם הרבים. וגם כי אנן בתר חכמי אשכנז וצרפת גרירן, שאנו מבני בניהם ותלמידי תלמידיהם, וכל מנהגינו על פיהם ונוהגים כדבריהם במקום שהם חולקים על גדולי ספרד, אף היכא דליכא רובא, וכ"ש בזה דרובא דאיתא קמן קיימו בשיטת רש"י, כאשר הוצאתי במספר צבאם. ואשר חשב ידידי כי הסוברים דלא בעינן ס"ר המה הרבים, נהפוך הוא. ואם מעט ואוסיפה כהנה מגדולי האחרונים** (ביניהם מונה את רבותינו הב"ח, מהריט"ץ, מהרי"ט, שו"ת פ"י בשם אביו של הש"ך, פנ"י, כנסת יחזקאל), **וכבר כתבתי לעיל, שכן הסכמת בעלי השו"ע ומפרשיהם ז"ל ורוב מנין גדולי הראשונים.**

---

[27] בעת הרצאת שיעורו בהל' שבת (אייר תשכ"ג), סיפר הרי"ד סאלאוויטשיק ז"ל מבאסטאן, שבעת חילופי המכתבים, הגם שהגאון ר' אפרים זלמן מרגליות הי' בעה"ב ולא תפס משרת רבנות, הי' נודע ומפורסם כפוסק הדור בגאליציא בתקופה ההיא, ואילו הגאון ר' יעק'לע קארלינער הי' נודע ומפורסם כפוסק הליטאי בחיי מורו ורבו הגר"ח מוואלאזין, וכל יהודי ב' העיירות מתעוררים וסקרנים לדעת, מי ינצח את מי, במלחמתה של תורה. וכל תלמידי ישיבת וואלאזין היו מצפים לבוא הדואר עם המכתב החדש מבראד, בכדי לעיין בו מי ניצח. עד כדי כך שאפילו זוגתו של הגר"ח נ"ע יצאה מבית המרקחת וביקשה שיודיענה בעלה מי נצח את מי. ולאחר שקרא את המכתב (תשובת הב"א) חזר לאשתו ואמר, דער גאליציאנער האט פארלירן !!! ועי"ע ב"תולדות רבנו חיים מוואלוזין" (וילנא תר"ע, ונדפס כעת פעם ג' מחדש) פרק י"א בהערה 6 ח"ל, "הגאון רבי מאיר מסלוצק סיפר לי בשם אביו הגאון זצ"ל, כי הגאון בעל משכנות יעקב הי' בתור תלמיד חבר להגר"ח... ובעת שבאה לפניו התשובה הידועה של בעל המשכנ"י (באו"ח סי' ק"ט) בנידון רה"ר שלנו אשר מערבין אותן בצוה"פ, אמר אז כי דברי הגאון מהר"ז מבראדי בנוגע לתשובה הנ"ל לעומת דברי הגאון בעל משכנ"י, המה כדברי אברך מפולפל מול גאון זקן ומיושב"...

כל זאת לענין ה"מנין", ובנוגע למעשה - חוזר הבית אפרים לקיים ולחזק את ה"מנהג הפשוט" - "**אחרי שבתרומת הדשן** (סי' ע"ג) **הביא דברי המרדכי בשם ר"י וכתב דמהר"ם** (מרוטנבורג) **הוסיף אפי' אין דלתות נעולות, וכתב דהכי נהוג עלמא היתר פשוט - ופסקינן דינים אפומיה** (בשו"ע סי' שנ"ז וסי' שס"ה), **ודאי שאין לערער ולהרהר אחר המנהג כלל**".

על זה מתגונן המשכנ"י ומשיב להבית אפרים וז"ל: "**והרבה מעכ"ת להשיב על הדברים האלה, בקול רעם ותרועה, כאילו ח"ו כתבתי לסתור דעת כל הפוסקים... אמרתי אני בלבי יהלמני צדיק חסד... אך מאד נפלאתי על ככה, מאי טעם לא מהפך מר בזכותי, וחלילה לי להפוך דברי אלקים חיים, אבל הדברים נכונים למבין וישרים למוצאי דעת, אין בהם נפתל ועקש**", וברוב גודל חריפותו מוסיף וחוזר לעקור הרים ולטוחנן בסברותיו.

ברם על המנהג הפשוט שהוכיח הבית אפרים מהני גאוני תקיפאי קשישאי, דהכי נהוג עלמא היתר פשוט, ודפסקינן דינים אפומיה, שהם יסודות מוצקים בדרכי ההוראה הנהוגים בגאליציא שבפולין, ברוסיא ובכל מדינות אוסטרי'-הונגארי' הגדולה, על כך המשכנ"י לא התייחס בתשובתו השניה.

לעומת זאת חזינן, שהבית אפרים לא טרח, אפילו, להשיב על ראיותיו "העצמיות" של המשכנ"י נגד שיטת רש"י המקובלת, וכך כותב לו הבית אפרים, "**והנה החכם נ"י הביא עוד ראיות, וכולם אין בהם כדי הכרע כלל, והחכם עינינו בראשו, כי לכולהו אית להו פירכא, ולולי כי יאריך הזמן, הייתי מפרש אותם**". וע"ז התלונן המשכנ"י בתשובתו השניה, "**הוד מעלתו העלים עינו הבדולח מלהשיב לי עליהן אף בקיצור, מה עוול מצא בהן שכתב שאין כדאי לטפל בהן**".

בו בזמן שעל ראיותיו של הבית אפרים מגדולי האחרונים דסברי כדעת רש"י (הב"ח, מהריט"ץ, מהרי"ט, שו"ת פנ"י בשם אבי הש"ך, פנ"י, כנסת יחזקאל), עליהם משיב המשכנות יעקב, "**אין להאריך עוד ולפלפל בדברי אחרוני זמנינו, יהיה דעתם איך שיהי', אין הכרעתם מכרעת להקל, כיון שלא פלפלו כלל בעיקר הדין ומקור מחצבתו**".

והנה אף שחביבין היו להגאון בית אפרים סברותיו העמוקות של הגאון משכנ"י[28], כפי שכתב לו "**חדאי נפשאי בפלפולו, יישר חילו**",

[28] עי' בהקדמת ספר "קרן אורה" (אחיו של המשכנ"י) שכותבים בני המחבר וז"ל,

אך מכאן ועד לענין הכרעת הדין להוראה מעשית, לא ראה בהם הבית אפרים שום תכלית.

קול נהמת אריות אלו, היוצאים מקולות מים רבים אדירים משברי ים התלמוד, מציגים בפנינו תמונה ברורה של שני עולמות שונים, כללי ודרכי הוראה שונים, שבין וואלאזין לשאר עלמא, אשר משם נפרדו והיו לשני ראשים, מאז ועד עצם היום הזה:

מחד גיסא אזהרת הגר"א "**שלא לישא פנים בהוראה אף להכרעת רבותינו בעלי השו"ע**" – מעשה רב (הגר"א) שהחמיר לעצמו ולא טלטל בעירוב – תלמיד-תלמידו המשכנ"י "**לא ישר בעיני מאד המנהג הלזה... דלאו שפיר עבדי וחוששני להם מחטאת**". ומאידך גיסא עמידתו האיתנה של הבית אפרים המחזק ומקיים את "**הסכמת בעלי השו"ע ומפרשיהם ובפרט אחרי שבתרומת הדשן הביא... דהכי נהוג עלמא היתר פשוט** ופסקינן דינים אפומיה, **ודאי שאין לערער ולהרהר אחר המנהג כלל**".

למעשה, ה"חוששני לחטאת" של המשכנות יעקב כלל לא הפריע לתקן צורת הפתח ברוב העיירות שבעולם כמאז ומקדם, כולל במבצרי ליטא המפורסמות כמו ווילנא, וואלאזין, בריסק, ואפילו בקארלין[29].

אך למרות כן, עדיין היו איזה גדולי ישראל בדורות האחרונים שהמשיכו לפסוע בעקבות ה"חוששני לחטאת" הנ"ל. אלא מאי מדוע לא נתקבל חשש חמור כזה בתפרצות ישראל כ"ספק דאורייתא"? הסיבה היא, ש"**אם באנו לעכב, לא לבד שלא יציותו, אלא נראה כמשתגעים**"![30]

"דודנו הגאון מוה"ר יעקב ז"ל עוד באביב ימיו נתקבל לאב"ד דאווינר-הארדאק, ומשם שלח את דברי תורתו להרב הגאון המפורסם כמוהר"ר אפרים זלמן מרגליות מבראדי, **ונתפרסם ע"י זה לגאון בישראל**".

[29] מקום רבנותו של המשכנ"י. כפי שראינו בכת"י שטר-התמנות חדשה להרבני ה' משה ב"ר זאב ווילק שישמש כמשגיח לפקח על העירוב דק"ק קארלין, לאחר שההשגחה עד כה היתה בעצלתיים, ובאו על החתום ביום ד' טו"ב כסלו תרנ"ו עשרים ושתים בעלי בתים, ומתחתיהם חתימת המרא דאתרא הגאון הגדול שר התורה מוהר"ר דוד פרידמאן זצ"ל אב"ד דק"ק קארלין.

[30] ערוך השולחן או"ח סי' שמ"ח סעי' י"ח.

וואלאזין[31] - מתנגדי העירוב
רובא דעלמא, ובפרט החסידים - חסידי העירוב

הרי דלפנינו "פרשת דרכים", דרך א': "**שלא לישא פנים בהוראה אף להכרעת רבותינו בעלי השו"ע**". דרך ב': "**שאין לערער ולהרהר אחר המנהג כלל**".

פרשת דרכים זו, מפולשת **מקצה אל הקצה**. כי בעוד שדרך א' הובילה ל"חשש חטאת" ובגללה "לא שפיר עבדי" אלו המתקנים צוה"פ להתיר הטלטול בכל העיירות וכו', הרי שדרך ב' הובילה לכיוון הפוכה לגמרי. דמכיון ש"אין לערער ולהרהר אחר המנהג כלל", אזי לא זו בלבד שאין שום ריעותא בתיקון צוה"פ, אלא "**שראוי ונכון לכל קהל עם ישראל בכל מקומות מושבותיהם לתקן צוה"פ כדי שלא יכשלו בהוצאה מרשות לרשות ביום השבת קודש**... - כלשון מרן החת"ס, וטעמו – **שאי אפשר בשום אופן לקהל ישראל לשמור... בכל יום השבת מבלי להוציא מפתח ביתו החוצה**".[32]

גם הגה"ק בעל **ייטב לב** אב"ד סיגוט חשש ממכשלת הוצאה ב"שוגג", וכותב[33] "ואני בעניי **בשרתי צדק בקהל רב**, בשבת שובה בין כסא לעשור, **לעורר לבב אנשי העיר לתקן עירובי חצירות, להציל העם ממכשלה היוצאת מתחת ידם, באיסור הוצאה בשבת, בשוגג**".

ואכן רוב גדולי ומאורי ישראל, אשר הלכו בדרך-המלך הלזו,[34] השתדלו ועודדו וזירזו ע"ד תיקון עירובין בכל עיירות ישראל די בכל

---

[31] ראוי לציין, שלא כל תלמידי הגר"ח מוואלאזין ערערו על מנהג תיקון עירובין כמשכנ"י "דלא שפיר עבדי", וכגון הגאון הגדול רבי יוסף מסלוצק ז"ל שפסק בתשובתו (סי' י"א) "שלא למחות ביד הנוהגים היתר ולסמוך על הפוסקים **דהאידנא ליכא רה"ר משום דליכא ס"ר בכל יום** ולא הוי דומיא דגלי מדבר... **וסוגיא דעלמא אזיל כותיהו**". ועי' בקונטרס "תיקון שבת" מש"כ הגאון רבי חיים ברלין בן הנצי"ב מוואלאזין, להרב דק"ק אדעס "**נתתי שמחה בלבי על אשר שמו לבם לעסוק בתקון גדול בעירם לעשות עירוב**" והזכיר שם שהעיר אדעס "**נודעה לרבתי עם ויוכל להיות ששים רבוא בוקעין בה**".

[32] שו"ת חתם סופר או"ח סי' צ"ט.

[33] ייטב לב פ' וישלח, ודבריו בשלימותם מודפסים בסוף הקונטרס. ועי"ע להלן 35.

[34] ראוי להעתיק כאן מש"כ - לענין דרך המלך הלזו הגה"ק מוהרא"י פריינד אבד"ק נאסוידיל זצ"ל בתשובתו (הנדפס בס' מקוה ישראל סי' נ"א) וז"ל, "**וכן אנחנו רואים אצל רבותינו האחרונים, שנתפשטה הוראתם במרינתנו... שאינם חולקים על השו"ע בשום פעם, כמו שאנו רואים לפעמים אצל רבני ליטא... אשר דרכי הוראתם**

אתר ואתר. ועד כדי כך, שאפילו אם לצורך תיקונו היו צריכים להשתמש בכמה "קולות",[35] החמירו להקל.

משנה תוקף הי' לענין תיקון עירובין אצל רבותינו תלמידי תלמידיו של הבעש"ט הק' זי"ע[36]. כי מלבד תיקונו להצלת רבים משגגת מכשולי הוצאה החמורה, ראו בתיקון צורת הפתח הרחבת גבולי הקדושה לרה"ר מקום שליטת החיצונים[37] והשראת קדושה עליונה של רה"י שנעשה ע"י הלחי וקורה וזיכוי הפת, המתקת הדינים

לא נתקבלה אצל רבותינו ז"ל, מחמת כי הם הרהיבו בנפשם וכו', כי נתפשטה הוראה ברוב ישראל כהשו"ע... והא לך לשון קדשו של רבינו הדברי חיים ז"ל בחיו"ד סי' מ"ה... אין לזוז מפסק השו"ע מחמת איזה קושיא, כי ידוע לנו גודל שפלות דורות האחרונים, ולפלפל נגד הרמ"א הוא למותר, **ואפי' יבוא אליהו אין שומעין לו נגד המנהג**", עכ"ל אבד"ק נאסוידז זצ"ל.

[35] שו"ת חידושי הרי"ם סי' ד' וז"ל "ע"ד הטלטול בעירנו... **איני יודע למה רו"מ מחפש אחר חומרות, בדבר שהעיד מהרי"ט שנהגו היתר ע"פ זקנים ואחריו** בנסה"ג תלמידו והגאון החסיד דבר שמואל ושיבח הרבה המתירין, כי באמת הוא להרים מכשול, וחכם צבי מחזיק את הרב דבר שמואל לחסיד והי' חבירו **של** הגידולי תרומה... לפענ"ד אין להחמיר רק כשאפשר לתקן בניקל". (עי' לקמן דברי הגה"ק בעל חידושי הרי"ם בנספח לקט מילי דחסידותא על רום מעלת ענין העירוב.)

וז"ל שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' ק"ח, "**עלינו לחפש בחורין ובסדקין אחרי פתח היתר, כדי שינצל מחילול שבת ח"ו**".

וז"ל שו"ת נפש חיה או"ח סוס"י כ"ה, "ולדינא בעיר שרבו המתפרצים... **צריכין אנחנו לגבב כל הקולות שאפשר להקל**. ובחת"ס בסי' פ"ט הביא שבעירו פרעשבורג הי' שם פרצ' במקום א' בהעיר באופן שאוסרת ע"פ דין, ולא אמר מידי, לאשר הדור פרוץ במילואו והי' קשה לפניו לתקן. ואם זה אמר החתם סופר בעיר פרעשבורג ובימים הראשונים אשר היו טובים מאלה, מה נאמר אנחנו בימים האלה".

[36] הגה"ק בעל "ויטב לב" זי"ע **הבטיח בצוואתו את העוה"ב שלו למי שיוציא** מכח אל הפועל את העירוב בעירו שהתנגדו שם לכך (גדולת יהושע, נאסוידז, או"ק לב).

כן ידוע שהגה"ק משינאווא זי"ע השתדל ועשה פעלים בעת ביקורו בכמה עיירות שעדיין לא נתקן בהם עירוב, עד **שהבטיח למי שישתדל בממונו שיוכלו לשאת בעיר בשבת, עי"ז אשתו תוכל לישא** (פרי בטן), עי' "דברי יחזקאל החדש" עמוד קמ"א וז"ל, "בעת שהי' בלימאנוב, במשך הזמן שהי' שם באו אצלו כמה אברכים להזכיר עצמם להפקד בזרע של קיימא, וכשהי' מוכן כבר לנסוע, נתקבצו אליו ביחד והפצירו בו שיפעול ישועה עבורם. והתחיל לצווח, לא אוכל להבין, **אם אין עירוב בהעיר ווי אזוי קען מען טראגען. זאל מען מאכען אן עירוב וועט מען קענען טראגען**. וכמובן קיימו דבריו, ואני עוד הכרתי כמה מאותם שהי' להם אז ישועה על ידו". וכעין עובדא זו הי' גם כשהי' הגה"ק משינאווא זי"ע בעיר קאשוי.

[37] וכך כותב מוהרח"ו בשעהמ"צ פ' בשלח דרוש ג' בשם האריז"ל, "ועל ידי כך **יתבטל כח הדינין, ותתבטל אחיזת הקליפות, ויוכל האדם להכניס ולהוציא... בלי פחד מהקליפות**".

(גבורה בגימ' רי"ו) בחסדים (חסד גימ' ע"ב), וקדושת מקום המוקף בעירו"ב עולה עד לרקיע,[38] ותיקוניו וסודותיו הנשגבים ידועים למארי דרזין[39].

עד היכן תיקון עירובין מגיעין ונשגבים, ידוע מאמר **הבעש"ט הק'**, שהיא א' מג' דברים שעליהם **תצעד** ארץ.[40]

עד כדי כך, שמרן הגה"ק בעל בני יששכר זי"ע הקפיד בעצמו לטלטל בעיר המתוקן בעירוב[41], כדי שלא יהי' בכלל גדר **"מי שאינו מודה בעירוב"**.[42]

---

[38] עי' פתחא זוטא בהקדמתו בשם הגה"ק מהר"ל הורוויץ זצ"ל אבד"ק סטרי וסטאניסלאוו בספרו פני ארי פ' ויצא.

[39] הקדמת תיקוני זהר וע"ש בכסא מלך דף ח'. ומוהרח"ו כתב בטעמי המצות פ' בשלח, וז"ל, "לכן פי' עירוב נעשה באופן שיכריע קו האמצעי לב' קוין דנו"ה הימיני והשמאלי שיערבו יחד בקו האמצעי שהוא יסוד המכריע ולהמתיק הגבורה מהחסד ע"י קו האמצעי תפארת, ונעשים שם **ע"ב רי"ו**, והגבורה גימטריא רי"ו סוד אותיות עירו"ב, כי **ע"ב רי"ו נתערבו יחד נמתקו זה בזה** ע"י קו האמצעי תפארת, לכן נקרא עירוב, להורות תערובת יחד שם. והנה סוד עירוב כזה הוא בג' אמצעית חג"ת ושם הוא עירובי מבואות כי הם בתי גוואי, ומבואות לשון ביאה וכניסה, וכנגדם בג' תחתונים נה"י, עירובי חצירות בתי בראי והם ע"ב בנצח רי"ו בהוד, ונכללים ביסוד ונעשים עירוב ע"ד הנ"ל, גם זהו לשון עירובי חצירות עירובי מבואות כי עירוב הם אותיות ע"ב-רי"ו כנ"ל". ומוסיף שם "גם ראיתי [את האריז"ל] מוליך הטלית והספר מביתו לביהכ"נ, גם הי' מוליכו לבית התפילה של כנסת הגדולה ביום השבת, ולא הי' מקפיד [לבדוק] אם הי' עירוב כהוגן או לא" עכ"ל. והיינו שהיה סומך על הממונים בעיה"ק צפת לבודקו בקביעות. ואילו על החשש שמא נתקלקל לפתע ביום השבת עצמו, כנראה לא חשש (עי' בנימוקי או"ח סי' שצ"ד ס"א). ונראה שממעשה רב זה למד הגה"ק מוהרא"ש מסטראפקוב זצוק"ל מה שהעיר בספרו "דברי שלום" (בהגהתו על תוס' חיים שעל ספר חיי אדם), שטעות להחמיר שלא לטלטל מצד החשש שמא לפתע נתקלקל העירוב בשבת, **כי המחמיר יותר ממה שהחמירו חז"ל הוא הדיוט**.

[40] עה"פ "בזעם" תצעד ארץ (חבקוק ג יב) שהוא ר"ת ז'ביחה ע'ירובין מ'קוה, שע"י ג' יסודות אלו תצעד ותתייסד הארץ (בית אהרן בליקוטים, וראה בעש"ט עה"ת פ' יתרו אותיות יח-יט).

[41] נימוקי או"ח להגה"ק בעל מנח"א ממונקאטש זי"ע סי' שצ"ד סס"ק א' וז"ל, "**מקובל בידינו בשם קדוש זקיני בעל בני יששכר** ז"ל (כשהי' בעירו או במקום שהוחזקו העירובין בטוב) **ביציאתו לחוץ מביתו בש"ק, לקח לתוך בגדו מפתח וכיוצא, כדי שישאוהו במקום העירוב, ולא יהי' בכלל מי שאינו מודה בעירוב**, עכד"ה. ועי"ש שציין לדברי התשב"ץ המובא בברכ"י דמי שלבו נוקפו בזה, הדיוטות גמורה היא או מינות נזרקה בו, וכן ציין לדברי האריז"ל המוזכר לעיל בהערה 6. ועי' בס' דברי מנחם מהגה"ק מסטראפקוב בהערה מהרב המו"ל לעמוד קמ"ה וז"ל, "בדידי הוה עובדא שבא כ"ק אדמו"ר בעל מנחת אלעזר ממונקאטש

ובעיה"ק ירושלים ת"ו רוב הציבור היראים והחרדים נוהג לטלטל גם כיום, שיש בה כיום למעלה מס"ר תושבים כ"י, וכמבואר בשו"ת אבן ישראל (או"ח סי' ל"ו) להראב"ד הגאון רבי ישראל יעקב פישער שליט"א שההיתר מבוסס עפ"י: א) דכל שהס"ר אינו ברחוב אחד, אלא בהצטרפות כל העיר אינו נחשב לרה"ר.[59] ב) על פסקו של החזו"א[60] שנקט להלכה בכמה מדיני עירובין כהבית אפרים[61] נגד המשכנ"י. וכן נוהגים רוב תושבי עיר בני-ברק המחוברת ברציפות לשאר הערים במרכז א"י, שמספר תושביהם הכללי הוא בלע"ה למעלה מכפליים מיוצאי מצרים.

גלות אמריקא - ארץ לא זרועה

בשנת תרס"ו החל ההתעוררות הראשונה ע"ד תיקון עירובין ע"י הרב משערפס (פולין) שהשתייך לעדת החסידים, ה"ה הרב הגדול הגאון המפורסם מוהר"ר יהושע סיגעל ז"ל אשר חשף זרוע עוזו ויצא בכוחא דהיתרא להתיר הטלטול בש"ק בקצת חלק המזרחי דעיר ניו יארק (איסט-סייד), על סמך היקף הנהרות הנחשבים כמחיצה מג' צדדיה, ומצד ד' יש צורת הפתח ע"י מסילת הברזל הנמשכת בגובה העיר, אשר חוצה את העיר מדרום לצפון, והיא משמשת כמחיצת צד ד'.

שגם בעיירות לא גדולות שייכא דינא דר"ה אם הרחוב הוא ברחבו ט"ז אמה, ולפי דעה זו אינו מועיל עירוב בעלמא [רק בדלתות וכדומה]", שהיא דעת המשכנ"י.

[59] עי' להלן בהערה 82 שכן הוא דעת רבותינו הפוסקים, ודלא כהאג"מ.

[60] בסי' ק"ז ס"ק ה-ז. אך בשו"ת אג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ח) כתב בהשיגו על החזו"א, שהוא "כתב בעצמו שבמ"ב כתב שלא כדבריו, ודברי **המ"ב היא שיטת כל ישראל בפשיטות**" עכ"ל. דברי האג"מ הללו מופלאים, שהרי חידושיו ע"ג חידושיו של האג"מ - להחמיר, הם בודאי אינם כדברי המ"ב ופשיטותי' דכל ישראל, כמבואר להלן בהערה 82.

[61] ראוי לציין פה קטע מתוך תשובת החזו"א זצוק"ל להגאון ר' אליעזר מנוח פלצינסקי ראש ישיבת בית ארי' בעיה"ק ירושלים, המודפסת בספרו "שלום יהודה" סי' ל"ג, וז"ל הזהב של החזו"א, "רצוני להעיר, **דחובתנו ליזהר בלשוננו בדברינו נגד רבותינו**. וקשה הי' לי לשון כ"ת שיחי', ששימש במלת "טעות" נגד הגאון מהרא"ז זצ"ל (הבית אפרים), ויש אפשרות לבאר הדברים בלשון נקיה ומכובדת, כראוי לדבר בפני רבותינו. ולא עוד, אלא שדורות הקודמים השתמשו בבקשת מחילה בעת שכתבו נגד החכם, מפני שכבוד רבם הי' קבוע בלבבם, והיו מדברים ברתת ובזיע. לא כן אצלנו, בקשת המחילה קובע את תקיפות הדעת שהשגתנו נכונה. ומאד מאד צריך התגברות בשעת השגה, שלא ליהנות ממה שאינו צריך ליהנות, רק מגילוי התורה. ואם חובת הלב אין בידינו, אבל בלשוננו בידינו ליזהר", עכל"ק.

בספר "עירוב והוצאה" שי"ל ע"י הרב סיגעל בשנת תרס"ז, מודפסים כמה תשובות שקיבל מגדולי הדור מאירופא שהסכימו עמו ליסודי היתר העירוב, וביניהם שתי תשו' מפוסק הדור **הגאון המהרש"ם** זצ"ל, שפסק בתחילה להתיר בשעת הדחק, ולאחר שקיבל פרטים נוספים פסק בתשובתו השניה היתר ברור שגם בעל נפש יכול לסמוך עליו. כמו כן קיבל הרב סיגעל תשובה להתיר מהגאון הגדול **מוה"ר ארי' לייב הורוויץ אב"ד סטאניסלאוו בעל "הרי בשמים"** זצ"ל ומעוד כמה גדולי ישראל באירופא, ולאור זאת עשה הרב סיגעל הלכה למעשה בפועל, ושכר רשות משר העיר להתיר הטלטול בשבת קודש.

הבר-פלוגתא של הרב סיגעל הי' הרה"ג ר' יהודה דוד בערנשטיין ז"ל ממייסדי ישיבת ר' יצחק אלחנן, שהדפיס בשנת תרע"א את ספרו "הלכתא רבתא לשבתא" נגד היתר הטלטול בשבת בעיר ניו יארק רבתי, כי לטענתו ישנם בעיר הרבה פלטיות ושאר נימוקים אשר אתו. במשך הזמן, לאחר פטירת הרב סיגעל, במילא נתבטל העירוב במזרחה של העיר, כי רוב היהודים עקרו ממנה והתישבו במערבה (וועסט-סייד).

בשנת תש"ב באסיפת ועד הרבנים דניו יארק רבתי, אשר הוקדש למצב החמור בשעתו של שמירת שבת, העלה הרה"ג ר' חיים ביק ז"ל את הצעתו לתקן עירוב בעיר[62], וכנראה שהצעתו נדחתה ולא הגיעה לכלל מעשה[63].

בשנת תש"ט שוב נתעורר הענין עוד הפעם ע"י כ"ק הגה"צ **האדמו"ר רבי שמעון מאמשינוב** זצ"ל, שהרבה פעלים למען תיקון העירוב, ובכל ערב שבת אחה"צ נהג לצלצל אל הרבנים להתעניין על התקדמות הענינים, ומאז לא נח ולא שקט מלעורר ע"ד תיקון העירוב.

---

[62] נדפס ב"המסלה" (שנה ז', אייר-סיון-תמוז) ירחון מוקדש לעניני תורה ויהדות, י"ל ע"י ועד הרבנים דניו יארק רבתי, וז"ל בעמוד 18, "הרב חיים ביק לייגט פאר אז מען זאל טראכטען וועגען מאכען א עירוב אין ניו יארק און אויסקלייבען א קאמיטע וועלעכע זאל אויסארבייטען די אלע פרטים".

[63] המתבונן בירחוני "המסלה" מהתקופה ההיא, יתקשה להאמין עד היכן הי' מצב היהדות באמריקא פרוץ בשמירת שבת, ובשעה ששאר הרבנים נשאו ונתנו באסיפותיהם הצעות שונות לפעול לסגירת החנויות בשבת, ובפרט אלו המוכרים "בשר כשר" וכיו"ב, או אז העלה הרב ר' חיים ביק זצ"ל הצעתו לתקן עירוב במאנהעטען. אולם במשך הזמן ביטל דעתו לדעת הגר"א קאטלער זצ"ל כי הצטרף עמו בשנת תשכ"ב בחתימתו על הכרוז לאיסור, ראה לקמן הערה 83.

במשך הזמן נצטרפו אליו עוד אדמו"רים גאונים צדיקים שהשתדלו במצוה זו, ה"ה כ"ק **האדמו"ר רבי אברהם יהושע העשיל מקאפיטשניץ** זצ"ל, כ"ק **האדמו"ר רבי מרדכי שלמה פריעדמאן מבויאן** זצ"ל, כ"ק **האדמו"ר רבי ירוחם ליינער מראדזין** זצ"ל, כ"ק **האדמו"ר רבי נחום פערלאוו מנאוואמינסק** זצ"ל.

כתוצאה מהשתדלותם, נגשו הרבנים הגאונים דניו-יארק להזדקק לענין, וביניהם הרה"ג מוה"ר מנחם צבי אייזנשטאט[64] זי"ל והרה"ג מוה"ר מנחם כשר זי"ל[65]. נידון ההיתר בשעתו הי' על כל שטח אי מאנהעטען, כי כבר נסתמו כל הפרצות שבצד צפונית-מערבית של העיר, וגם נתוספו מחיצות העשויות בידי אדם על שפת החוף. בין גדולי הרבנים שכתבו תשובותיהם לעודד ולזרז תיקון העירוב, הי' הגה"צ **רבי מיכאל דוב ווייסמאנדל** זצ"ל.

בשנת תש"י נוסד ה"וועד למען העירובין" במאנהעטען בראשותו של הגאון **רבי יונתן שטייף** זצ"ל, אשר ערך קונטרס "תיקון עירובין" וקיצור ממנו הדפיס בשו"ת שלו (מהר"י שטייף סי' ס"ח).

בשנת תשי"א העיד הגאון מוהרי"א הענקין זצ"ל, "רבים משומרי תורה, **וביחוד מחסידי פולין**, מטלטלים פה בשבת ברחוב, וסומכים על ההיתר של הרב יהושע סיגעל זי"ל".[66]

בשנת תשט"ז שלח כ"ק הגה"צ **האדמו"ר מקאפיטשניץ** זצ"ל מכתב אל הגאון הגדול אב"ד טשערנאוויץ, בו כותב לו "מדוע לא השיב לי כתה"ר בדבר העירובין בפה מאנהעטין ניו יארק. שלחתי עוד בהיותי בתל אביב בקיץ העל"ט ע"י ציר נאמן לבת"ר כל התשובות בדבר זה, **לפי דעתי נראה, אשר כל ת"ח שיזדקק לברר עפ"י דין תורה"ק היתר להוציא בש"ק מרשות לרשות בפה ניו יארק, יהא בטוח ממזכי הרבים שאין חטא בא על ידו**".[67]

בשנת תשי"ט, לאחר שעברו מספר שנים והענין לא זז ממקומו, לקח עצמו לכך **הרה"ג מוה"ר יוסף דוד מאסקאוויטש מסאסוב** זצ"ל, אשר

---

[64] הכותב במכתבו (הנדפס ב"דברי מנחם" עמו' י"ז) שנענה בזה להפצרת כ"ק אדמו"ר מאמשינוב זצ"ל וערך אז את קונטרסו "הצעת תיקון עירובין לעיר מנהטן".

[65] הכותב בספרו "דברי מנחם" שכ"ק האדמו"רים מראדזין ומנאוואמינסק זצ"ל זירזו אותו לכך.

[66] נדפס ב"עדות לישראל" עמוד 151.

[67] נדפס בקובץ "שפתי צדיקים" ט', שבט תשנ"ז.

הדפיס את ספרו "תיקון עירובין" ושוב נתעורר הענין ונתקיימה אסיפת וועד הרבנים דניו יארק רבתי ביום כ' סיון לדון בענין העירוב.

בשנת תשכ"ב, כשהתאספו הרבנים דאגוה"ר בבית כ"ק הגה"צ אדמו"ר רבי מרדכי שלמה מבויאן זצ"ל לטכס עצה לתיקון עירוב במאנהאטען, העיר: **"זהו ענין של שבת - שבת הוא בחינת נפש העולם, זהו ענין של פיקוח נפש. בדיני נפשות מתחילין מן הצד, כי מחפשים כל טצדקי כדי להקל".**[68]

כ"ק האדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל מנע את עצמו מלהתערב (בפומבי)[69] בפולמוס העירוב, מטעמיו ונימוקיו.[70]

---

[68] מתוך רשימת חתנו הרב מנחם ברייאר שליט"א, ה"ה אביו של כ"ק האדמו"ר מבויאן שליט"א.

[69] וכך כותב הגרי"ד מאסקאוויטש מסאסוב ז"ל, "אחר כל אלה שעברתי עיר מאנהעטען לארכה ולרחבה מבית ומחוץ, תכנתי את הקונטרס תיקון עירובין בקיצור גדול, לפי שדבר שאין בו סרכא א"צ מיעוך ומשמוש, ושלחתי אותו לאיזה מהרבנים והצדיקים שליט"א. האדמו"ר מסאטמאר קרא אותי תיכף להיכלו. ומקודם נודע לי שהוא נוטה לשיטת הרבנים המתנגדים לתיקון עירוב בשביל ג' דברים אלו, מדוע לא עירבו בירושלים. ואין כאן בי"ד קבוע, ומחלוקת הפוסקים. וכששאל אותי האדמו"ר מ"מ לא עירבו בירושלים? אמרתי, יודע אני מאין מוצא השאלה הזאת אשר התירוצים מהתוסיו"ט בעבור השיור, ובהתפי"ש בעבור הצדוקים שלא הניחו, לא ישרו בעיניהם. וכך אמרתי: 'רבי, ואם ישאלו דורות הבאים, מ"ט לא עירבו במאנהעטען והוא רה"י מה"ת והי' באפשרות להציל רבבות מישראל מחילול שבת באונס וברצון, ויענו ויאמרו, בירושלים הצדוקים לא הניחו ובמאנהעטען הרבנים המתנגדים עכבו', והוטב בעיניו. ועל מה ששאלני דאין בי"ד קבוע, עניתי, 'מדוע אוכלין בשר ויש חשש דנבילה וטריפה' (מטעם "שחוטי חוץ" אם אינו תחת פיקוח האב"ד דמתא), ואמר לי תירוץ שאין מגלין וכו', ואמרתי 'שיהי' נמצאים בכל דור בע"ב יראי ה' בהצטרף גם רבנים יראי ה' ויעשו כולם אגודה אחת והוא הבי"ד קבוע'. ועוד שאלתיו: היכן העירובין דכל עיירות אירופא אשר לדאבון נפשנו חרבו ואין בה איש, ואם לא נחזיק כאן במצות ומנהגים שאחזו בהם אבותינו במס"נ, אז מעט מעט חלילה ישתכחו מן הלב. ואם כ"ק הוא כמתנגד לת"ע, אז יאמר לי ואחזור בי, כי את ה' אני ירא לרבות ת"ח וצדיקי הדור, ואני את נפשי הצלתי, שע"י מעשה באתי לזה ואין מרגוע לנפשי. וענה אותי בשחוק קל על פיו, **'אינני מתערב בזה'**, וברכני". (נדפס ב"המאור" תשרי תשט"ו).

[70] הרבה דיו נשפך לאחרונה בביאור טעמים ונימוקים מדוע לא התערב בזה. ומה שברור הוא דבפירוש לאו מטעמייהו של ראשי הישיבות שסברו דעסקינן בשאלת חשש חטאת דאורייתא, משום שהתבטא כמה פעמים בברירות **דלית לן רה"ר בזה"ז**, כפי שנדפס ב"פסקי דברי יואל", וראה גם בעדות תלמידו של הרה"ג בעל "בית ארזים" הנדפס להלן, מה שהשיב לו הגה"ק מסאטמאר זצוק"ל.

ונציין כאן עדויות נאמנות המסתברות, והם: א) דלא הי' ניחא לי' לסמוך באמעריקא על עירוב שיסודו על מחיצות של גשרי מסילת הברזל וכיו"ב (שלא ע"י

סיפר[71] הגאון רבי טובי' גאלדשטיין שליט"א[72] ראש ישיבת עמק הלכה, שהרה"ג ר' יוסף דוד מאסקאוויטש שלח מכתב לכל רבני ניו יארק, שהיות והוא זכה בחסדי ה' להיות מהשרידים שניצולו מכבשן האש באירופא, לכן כדי להשיב לה' על תגמולוהי עליו, רוצה לזכות את הרבים ע"י תיקון עירוב בעיר, וממי שלא יקבל תשובה עד אחד עשר יום, שתיקתו תיחשב כהודאה והסכמה. לאור זאת נתקיימה אסיפת אגודת הרבנים, אך נבצר ממנו (מהגאון רבי טובי' שליט"א)

צוה"פ שנתקן במיוחד לעירוב), כי לפתע יכולים להשתנות ע"י שלטון העיר ויכשלו בה רבים, ובפרט בשעתו ומקומו בשפל מצב היהדות דאז. ב) בשנותיו הראשונות בארה"ב כ"ק האדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל במלחמתו הגדולה נגד פורצי ומהרסי היהדות, שלאחר חורבן איירופא הי' נסיון הציונות בשיא תוקפה כידוע, והוא הגבר שעמד בראש המערכה להעמיד הדת על תילה, חשש ממחלוקות מיותרות עם ראשי הישיבות נשיאי אגוה"ר שהגיעו לאמריקא לפניו. ובפרט לאחר שכבר חלק קשות בכמה ענינים שנגעו לנפשו עם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שהקיל בהם, הי' מקום לחשוש פן יטענו שמחלקותו עם הגרמ"פ הוא ח"ו נגדו באופן אישי, והראי' לכך כי את מה שהתיר הוא אוסר ואת אשר אוסר הוא מתיר. ג) זאת ועוד, עצם הדבר שהרב כשר הי' מראשי הוועד לתיקון עירובין, הי' טעם מספיק להגה"ק מסאטמאר זצוק"ל שלא להצטרף עמו מחמת שייכותו למזרחי. הרי דכל א' מג' הטעמים הללו בפ"ע וכ"ש בצירוף כולם יחד, היו סיבה מספקת להיותו בשוא"ת בענין פולמוס העירוב בשעתו. ונאמנים עדותם של גדולי תלמידיו ונאמני ביתו החיים עמנו לאוי"ט, שעל עירוב הנתקן ע"י צוה"פ, ובשכונה חרדית, ושממונים עליו בעלי הוראה מובהקים, דבבה"ג ודאי הי' שמח על תיקונו.

ובענין **בי"ד קבוע**, כבר כתב הגה"צ מפאפא זצ"ל (שכ"ק האדמו"ר מסאטמאר החשיבו לבעל הוראה מובהק ביותר), שאפשר למנות ע"ז ג' רבנים (כפי שהזכיר זאת גם בתשובתו "ויען יוסף" או"ח סי' קצ"ה). ואכן לאחר התייעצותו עם האדמו"ר מסאטמאר השתוקק כל ימיו הגה"צ מפאפא לתקן צוה"פ בשכונתו, אלא שנמנע הדבר מצד בעלי זרוע בשנת תשל"ג כידוע. ואגב ראוי לציין הערה נפלאה ששמעתי מת"ח א' בשם כ"ק אדמו"ר ממונקאטש שליט"א, שהמעיין ומדייק היטב בתשב"ץ (ח"ב סי' ל"ז) בשאלה "אם יש חשש עבירה בתיקוני מבואות **לתלמיד חכם**", יבין דהשאלה היתה אי ת"ח רשאי לתקן בעצמו, או בענין דוקא בי"ד. דאל"כ מהו הספק שיעלה על דעת השואל אם יש חשש עבירה בדבר שלכו"ע שרי וראוי הוא. אלא על כרחך דספיקו של השואל הי', אי כל ת"ח סגי לכך, או דבעינן מרא דאתרא או בי"ד קבוע דמתא. ועל זה השיב התשב"ץ, חס ושלום, אדרבה גמרא מפורשת היא דתמהינן על ת"ח דאפשר לו לתקן ואינו מתקן. ועי"ש בתשב"ץ שמוסיף דברים קשים נגד מי שלבו נוקפו בזה. וכן כתב בקצשו"ע (או"ח סי' צ"ד אות כ"ד) ש"צריכין לעשות כל התיקונים ע"י רב מומחה ובקי", ולא הזכיר כלל רב דמתא או בי"ד קבוע. ועוד שהרי לגבי "ענייני ממונות" מחזיקים היום בתי הדינים דידן כבי"ד קבוע, ומאי שנא עירוב.

[71] בעת אסיפת הרבנים לחיזוק תיקון העירוב דבארא פארק ביום ד' ויגש תש"ס בביהמ"ד סערדאהעל שהשתתפו שם כשלושים רבנים ומו"צ חשובים.

[72] תלמידו המובהק של הגאון רבי אלחנן וואסערמאן זצ"ל, ותלמיד חבר של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל.

להשתתף בה. למחרת כששאל את הגר"ם פיינשטיין זצ"ל מה נתחדש אתמול באסיפה, השיב, שהוא הי' מאד נסער ונרגז. ולשאלתו מדוע, השיב הגרמ"פ שכאשר נשא הגר"א קוטלער את דבריו, פתח ספר משכנות יעקב והקריא מתוכו רשימה של ראשונים שלדעתם אסור לעשות העירוב. ועל זה כבר לא יכולתי להתאפק - סיפר הגרמ"פ - והשבתי לר' אהרן, "מה אתם מביאים פה משכנ"י, הרי גם הבית יוסף והמג"א ידעו מהראשונים הללו ולא הכריעו כך להלכה, הלוא כולנו יודעים שהמשכנ"י לא נתקבל למעשה".[73]

הגם שבאיירופא, גם אלו שהיו סמוכים על הוראת המשכנ"י[74] לא ביטלו את העירובין שהיו בעיירות ליטא, משום ד"אין בנו כח למחות"[75] ד"אם באנו לעכב לא לבד שלא יצייתו אלא נראה כמשתגעים",[76] אבל פה בגלות החדשה - אמעריקא - שעדיין לא נהוג עלמא הכא היתר פשוט לתקן עירובין, א"כ לדעתם הרי כאן נמצא וכאן הי' הזדמנות להנהיג איסור פשוט לקיים את הוראת המשכנ"י, כי הרי כאן יש בידינו הכח למחות, וכאן יכולים אנו לעכב מבלי שנראה כמשתגעים.

נראה כי בסברא הגיונית זו נתאחדו ראשי הישיבות מצאצאי יוצאי בית מדרשה של וואלאזין, ואליהם הצטרפו רבני ישיבת ר' יצחק אלחנן, ללחום מלחמת חרמה נגד תיקון עירובין.

וז"ל "הפרדס" (חוברת ג שנה נג): "הגאון הנודע הרי"ד סולוביציק מבוסטון הצהיר: "**אני מתנגד לתיקון עירובין**, ועירוב באמריקה - משמעותו: ביטול איסור ההוצאה בשבת. מלבד סיבות שונות יש לי גם טעמים שבהלכה שבגללם אינני יכול לתת הסכמתי לתיקון עירובין".[77]

---

[73] עדות שמענו מפי הרב י"ב שליט"א, מראשי העסקנים החשובים של היהדות החרדית, וז"ל, "שאלתי את רבי אהרן (הגר"א קוטלער זצ"ל), הרי בפולין הבית אפרים הי' הפוסק, ואף אחד לא פסק כהמשכנ"י. והשיב לי רבי אהרן בארשת חיוך על שפתיו, "הרי אנחנו נכדי ה'קרן אורה' (אחיו של המשכנ"י) ומוטל עלינו חובה לחזק את קרובינו". על כך השבתי חזרה בתמיה, האיך יכולים לכוף את כלל ישראל שאינם צאצאיו, לנהוג עפ"י פסקו. ולא ענה על זה דבר".

[74] עי' בביאו"ה סי' שמ"ה ד"ה וי"א.

[75] מ"ב סי' שמ"ה ס"ק כ"ג.

[76] ערוך השולחן או"ח סי' שמ"ח סעי' י"ח.

[77] "לא הי' ניחא לי' [להרי"ד סולובייציק מבוסטון] מענין עשיית עירובין לעיירות, כי אמר, שבשעה שנחלקו הגאון בעל משכנות יעקב עם הגאון בעל בית אפרים אם

ברם, פוסק הדור דארה"ב הגאון האדיר מוהר"ם פיינשטיין זצ"ל לא סבר כמוהם שהסיבה שפסק המשכנ"י לא נתקבל הוא מחמת דלא הי' ה"כח למחות", אלא משום דמנהג ישראל היא שקבעה מאז ומקדם את ההלכה,[78] וכדעת הבית אפרים ש"**אין לערער ולהרהר אחר המנהג כלל**", וכמוכח מתשובתו (או"ח ח"ה סי' כ"ד) דבמקומותינו נהגו **בדין ודאי** כשיטת רש"י דבעינן ס' ריבוא,[79] וחוזר ע"ז כמה פעמים בתשובותיו דנהגינן להקל.[80]

אך עכ"ז הגר"מ פיינשטיין זצ"ל החמיר כידוע (לאו מטעמייהו) ולא הצטרף לדעת הרבנים המתירים, מחמת הבדל יסודי אחר שביניהם. דהרי חזינן יסודם של גדולי הרבנים מהדורות הקודמים דנקטו כדעות המקילין בעירוב[81], ואילו מהלך הוראותיו של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בדיני רה"ר לגבי עירובין הוא לחומרא,[82] כי הם מהלכתא רבתא לשבתא, והרי חומרותיו של האג"מ בהלכות שבת בכלל, ידועים.

נכון הדבר לסמוך על דעת הסוברים דבעינן ס' רבוא לשויא רשות הרבים דאורייתא, היתה דעת הגר"ח מוואלאזין ז"ל נוטה לדעת המשכנות יעקב, שאינו מן הנכון לסמוך על זה" ("נפש הרב" להר' צבי שכטר עמו' ק"ע). ועי"ע בהערה 27 דלעיל.

[78] ולתשומת לב שבחידושיו להחמיר הדגיש שאופן הנידון בימינו בארה"ב לא הי' בו "מנהג" באירופא להתיר.

[79] וז"ל האג"מ שם: "דבמקומותינו **נוהגין בהחלט כרש"י**, שליכא דין רה"ר כשאין בוקעין ס' רבוא, שהרי נוהגין להתיר לטלטל בצוה"פ, שאין מועיל להתיר רה"ר בצוה"פ דבעינן דלתות. והוא משום, דבכל מקומותינו **נוהגין כרש"י בדין וודאי**, ורק שאיכא יחידים מת"ח שמחמירין לעצמן, ולאחרים הן עצמן עוסקין לתקן כל צורות הפתח שהיו בכל העיירות, כדי להתיר הטלטול וכו', ונעשה כן בכל בעיירות, אף שהיו הרחובות רחבות הרבה יותר מט"ז אמה. הרי **שנוהגין כרש"י בהחלט אף לקולא**".

[80] באו"ח ח"א סי' קל"ט ד"ה אבל למעשה. ושם ד"ה ולכאורה מוכח. ושם ד"ה ענף ו', ובאו"ח ח"א סי' פ"ז ד"ה הנה כשהיו. וביו"ד ח"ב סי' ג' ד"ה הנה בדבר.

[81] ראה לעיל הערה 35 הוראות הגאונים החידושי הרי"ם, מהרי"א הלוי, ונפש חיה.

[82] כמה מחידושי האג"מ לחומרא הם לא כפי שנקטו להלכה שאר הפוסקים שלפניו. ולדוגמא בדין ס' רבוא שנקטו הפוסקים להצריך את הס"ר להיות בוקעין באותו "**רחוב**", כמבואר בשו"ת **משכנ"י בדעת המחבר**, **ובאשל אברהם** (סי' שמ"ה) ובשו"ת **מהרש"ם** (ח"ג סי' קפ"ה) ובשו"ת **דברי מלכיאל** (ח"ד סי' ג') ובשו"ת **מנחת אלעזר** (ח"ג סי' ד') כפי שנתבאר בארוכה בתשובת נכדו כ"ק אדמו"ר ממונקאטש שליט"א). וכ"מ בשו"ת מנחת שלמה להגרש"ז אויערבאך זי"ל (ח"ב סי' ל"ו), ועי"ע בס' תפארת יעקב ח"ב פרק ל"ט או"ק ל"ג שהוכיח מפורש כן **משו"ע הרב והמ"ב והחזו"א** עי"ש. ואילו בשו"ת אג"מ חידש להחמיר לצרף ס"ר מ"כל רחובות העיר" יחד. ואע"פ שהגר"מ פיינשטיין עצמו כתב **שדבר חידוש הוא** (ואפילו שהוא עצמו לא פסק כן בתשובתו כשלשה חדשים לפנ"ז (באג"מ סי' ק"ט) אלא כתב בפשיטות

לאור כל הנ"ל יסיק כל אחד, שרק אלו הנוקטים כהמשכנ"י (חוששני לחטאת) הי' להם מקום לומר על הטלטול בעירוב שיש בו משום "חשש חילול שבת". אבל הגר"ם פיינשטיין לדרכו בקודש, אע"פ שסבר דיש להחמיר, עכ"ז לשיטתו אין מקום כלל לדון ח"ו את המטלטלים בעירוב כמחללי שבת[63] ר"ל, וכדחזינן מפורש בתשובתיו

"וגם הא דנוא יארק וברוקלין יש אולי מקומות **שהם** רה"ר דאורייתא, **שהולכין שם** ס' רבוא, ואם בנוא יארק אפשר שאינו דאורייתא מצד היקף המחיצות לבד הגשרים, מ"מ בברוקלין אפשר יש **מקומות** שהם רה"ר"), עכ"ז הכריע אח"כ עפ"י חידושו זה ופסק לאסור.

כתוצאה מחידושו הנ"ל, נזקק להוסיף לחדש עוד, שאת הס"ר שברחובות העיר מחשבין עפ"י אומדנא מחודשת שרק א' מתוך ד' או ה' מתושבי העיר נמצאים ברחובות, ולפ"ז שיעור החשבון שיהיו ס"ר ברחובות הוא, אם ישנם פי ד' או ה' פעמים אוכלוסין בכלליות העיר, שמספרו יוצא כג' מליון תושבים. ולא זו בלבד, אלא שלזה הוסיף עוד חידוש, שמספר הג' מליון יכול להתפזר בשטח של י"ב על י"ב מיל, כגודל שטח מחנה ישראל במדבר.

והואיל וכל החידושים הללו, הן במספר ג' מליון, והן בשטח י"ב מיל, אין זכר למו בספרי הפוסקים הקודמים, ע"כ **אין ידינו אסורות** כלל, ואנן בדידן נלך לבטח דרכינו עפ"י דרכי ההוראה המסורים לנו מרבותינו (ראה לעיל הערה 34), ע"ד שהורה הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנו זי"ע (בליקוטים והשמטות לח"ב סי' ג') בלשון קדשו, "**אין רצוני לחדש דבר שהוא נגד כל הפוסקים ראשונים ואחרונים**".

[63] וע"כ רבים תמידים ושואלים על הסתירה שבין שיטתו לבין חתימתו על הכרוז שנתפרסם ע"י אגודת הרבנים וזו לשונה: "במושב אגודת הרבנים שהתקיים ביום ד' פ' בהעלותך ח"י סיון תשכ"ב, הוחלט להודיע ברבים את ההוראה שיצאה מאגוה"ר זה כבר, שאי אפשר בשום אופן לתקן עירוב במאנהעטען, ואסור לטלטל במאנהעטען אף אחר התיקונים שעשו, או שיעשו, איזה רבנים. **וכל מי שיסמוך על עירוב במאנהעטען יחשב למחלל שבת**" עכ"ל. כרוז זה נתפרסם בחתימת הגר"א קאטלער והגר"ם פיינשטיין זצ"ל ועוד. ועל כך מקשין העולם, הרי תוכן כרוז הנ"ל סותרת את שיטתו שחזר עליה האג"מ בהרבה תשובותיו? דבשלמא חתימת הגר"א קאטלער זצ"ל מובנת היטב לשיטתו המבוססת על ה"חוששני לחטאת" של המשכנ"י, אך הגר"ם פיינשטיין הרי כתב מפורש שדעתו אינו כן? אמנם יש לציין, שהגר"ם פיינשטיין מתייחס באג"מ לכרוז זה באופן המעורר תשומת לב, כי זהו לשונו (ביו"ד ח"ג סי' קס"ב ד"ה הנה התשובה), "בי"ח סיון תשכ"ב נתאספו הרבנים באגוה"ר בראשותו של הגאון הגר"א קאטלער זי"ל וראשי הישיבות והחדיעו ברבים שא"א בשו"א לתקן עירוב במאנהעטען ואסור לטלטל אף אחר כל תיקונים שעשו ושיעשו איזה רבנים", עכ"ל. הרי שהעתיק מילה במילה מתוכן נוסח הכרוז הנ"ל מבלי להזכיר את עיקר תוקף האיסור הנזכר בו, דהמטלטל יחשב למחלל שבת, ר"ל. זאת ועוד, מה שהגר"ם פיינשטיין מצא לנחוץ לציין שהאסיפה וההודעה לרבים היתה "בראשותו" של הגר"א קאטלער, אומרת דורשיני. ובפרט שנקודה זו חוזרת על עצמה גם בכרוז אגוה"ר בחתימת הנשיא הגר"ם פיינשטיין משנת תשל"ט, בה מוזכר שהאסיפה בשנת תשכ"ב היתה "ביוזמתו" של הגר"א קאטלער. דמאי נפ"מ אם זה הי' בראשותו ומאי קמ"ל שזה הי' ביוזמתו, הרי סוף סוף כל קוראי הכרוז רואים תחתיה מיד את חתימתו הראשונה של הגר"א קאטלער זצ"ל.

דאף שלא הצטרף להרבנים המתירים, ברם הקפיד להדגיש שהוא מכיר בדעתם והרשות בידם[84] לתקן העירוב כי טעמי ההיתר הם מרובים ויש להם על מה שיסמוכו, ולכן אינו מוחה בהמתירים.[85] ובהא נחתינן ובהא סלקינן בס"ד.[86]

* * *

ולסיומא דמילתא, אחרי שנתבהרה לנו תמונת כל יסוד ושורש הפולמוס בין מחייבי ושוללי תיקון עירובין בעיירות גדולות, נחזור נא לנקודת "פרשת הדרכים" בין דרך א' - מורשת וואלאזין "שלא לישא פנים בהוראה להכרעת רבותינו בעלי השו"ע", שמכוחה יצא המשכנ"י לחלוק על רבותינו "מגיני ארץ" המג"א והטו"ז, וקרא תגר

ובאמת ענין זה הוא א' מכמה הפליאות הדורשים מחקר רב (כי הטענה שכל הצטרפות הגר"ם פיינשטיין בחתימתו על הכרוז הנ"ל הי' מפני כבודו של הגר"א קאטלער, עדיין אינה מתיישבת כל צרכו) ועוד חזון למועד, כי אין מקומו במאמרנו הנוכחי, ועי"ע להלן בהערה 86.

[84] ביום כ"ט אייר תשכ"ב, יצא מכתב מהרבנים ראשי וועד העירוב דמאנהעטען וזה לשונם, "אחרי שהתייעצנו עם שני גאוני התורה וגדולי ההוראה הגרים במנהטן, הגר"ם פיינשטיין שליט"א והגרי"א הנקין שליט"א" ע"ד התנאים שנכתבו ע"י הגרי"א הענקין (הנדפס בס' "דברי מנחם" עמו' י"ד-ט"ו) ע"כ באו לידי החלטה לתקן העירוב בפועל ע"י אותם התנאים. ויש לשים לב שתאריך זה הי' י"ח ימים בלבד קודם יציאת הכרוז הנ"ל מטעם אגוה"ר, ועי' בהערה דלעיל.

[85] "ביארתי באורך שודאי יש טעמים גדולים להתיר לתקן במאנהעטען, אבל כיון שיש גם טעמים להחמיר כפי שביארתי שלא מבורר מנהג נגדם ומצד החשש שלא יתירו במקומות שא"א לתקן כדהוכחתי מירושלים, איני רוצה להצטרף להמתירים, אף שאיני מוחה בהמתירים, מאחר שהטעמים להתיר מרובים, ומצד החשש שהוכחתי מירושלים, בדיעבד בשיערבו הרי יהי' מותר, וכיון שהם סוברים להתיר אף אחר שראו מה שכתבתי באג"מ סי' קל"ט, בודאי הרשות בידם לעשות כמו שהם סוברים, ובעלי נפש יראי ה' שיחושו להטעמים להחמיר שכתבתי לא יטלטלו" (הפרדס, שנה ל"ג חוברת ט', תשי"ט).

"כבר אמרתי שאין בידינו למחות ביד המקילין, וכשיתקנו הרי יהי' מותר לאיזה שיטות. גם הם רבנים גדולים ומי ימחה בהם מכיון שסוברים לפי הכרעתם שיכולין לתקן, והם ראויים להוראה. אבל אני בעצמי איני יכול לסייע בזה... אבל רבנים הסוברים שיש לתקן, רשאים לעשות כמו שהם סוברים" (אג"מ או"ח ד' סי' פ"ט).

"...שכתבתי שאני אוסר, כדביארתי באריכות בספרי (אג"מ ח"א דאו"ח סי' קל"ט) אבל אין בידי למחות כשנמצאו רבנים שראויים להוראה שאף שראו מה שכתבתי אם מ"מ הם מקילין" (אג"מ יו"ד ג' סי' קס"ב).

[86] ואל יתמה הקורא מדוע לא המשכנו את השתלשלות פולמוס העירוב מכאן ואילך, כי הפולמוס שהתרחש בפרשת העירוב בברוקלין (תשל"ט - תשמ"א), הי' מעורב בכמה וכמה מעשי זיוף והונאה בנוסחאות הכרוזים ובחתימות הרבנים, וה' הטוב יכפר, ואכהמל"ב.

על מנהג ישראל **דלאו שפיר עבדי** וחוששני לחטאת, וממנה פנה וממנה יתד של כרוז האיסור החמור משנת תשכ"ב, ובין דרך ב', דרך-המלך, "**שאין לערער ולהרהר אחר המנהג כלל**" וכבר "קיימו וקבלו עליהם חכמי הדור לשמור ולעשות כהכרעת המחבר והרמ"א ונושאי כליהם[87] שפסקו דאין לנו רה"ר בזה"ז, שממנה פנה וממנה יתד לפסק גדולי התורה בעלי ההוראה המובהקים דידן לתקן עירוב המתיר הטלטול, אף בארץ לא זרועה כארה"ב דאמריקא.

ובעומדנו בפרשת הדרכים, זועקת השאלה מאליה, כיצד מעיזים לבוא בטענות על הציבור הק' דבארא פארק ההולכים ב"דרך המלך", היתכן ש"אינם נושאים פנים" (לבטל עצמם) להוראת ראשי הישיבות של דור האחרון בראשות וביוזמת הגר"א קאטלער זצ"ל, שהכריזו ע"י אגוה"ר, דהמטלטל **יחשב כמחלל שבת** ר"ל? בו בזמן שכל יסוד ושורש הוראתם מושתת על מורשת וואלאזין "**שלא לישא פנים בהוראה אף לבעלי השו"ע**". "יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא"??

על הגילוי הדעת האחרון "**שלא לטלטל כמאז ומקדם**", תשובתינו: **מאז ומקדם** נתגדלנו ונתחנכנו על ברכי מורשת "דרך המלך" להתבטל ולהשתעבד לדעת רבותינו והוראתם, שלא לזוז זיז כלשהו מנו"כ השו"ע מגיני ארץ. ולכן, בעצם טלטולינו ברחובה של עיר המתוקנת בצוה"פ,[88] אנו מוכיחים כי "**נושאי פנים**" אנחנו. נושאים אנו בעוז ובגאון את דגל מחנה אפרים, הוא הדגל אשר עליו חרוט "**שאין לערער ולהרהר אחר המנהג כלל**" כהמג"א והט"ז בדעת השו"ע והרמ"א. עצם הטלטול ברחובותינו היא הנפת דגלנו בריש גלי, להודיע, שלא יבושו ולא יכלמו כל החוסים והסרים למשמעת רבותינו החת"ס והד"ח ושאר גדולי ישראל אשר התבטלו להוראת רשכבה"ג ה"בית אפרים", ומפיהם אנו חיים ומימיהם אנו שותים.

ומכאן מודעה רבה, שמטרת קונטרס זה הוא לבאר ולהבהיר את שורשי שתי המסורות שהתחילו להתחלק לפני כמאתיים שנה, כדי שיוכל כאו"א לשאול את עצמו, לאיזה מסורה הוא ואבותיו שייכים. וכל המקדש שביעי כראוי לו, איש על מחנהו ואיש על דגלו, ינהג עפ"י מסורת אבותיו ביסוד ושורש מחלוקת לשם שמים זו **שסופה להתקיים** עד ביאת משיח צדקינו בב"א.

---

[87] עי' מש"כ בפתחי תשובה (חו"מ סי' כ"ה ס"ק ב') דלא רק המחולק על המחבר והרמ"א מיקרי "טועה בדבר משנה", אלא גם על הש"ך והסמ"ע כשאינם מחולקים ביניהם. וכן פסק בנתיבות המשפט (שם ס"ק כ), ופשוט דה"ה גם על המגיני ארץ בשו"ע או"ח.

[88] ראה להלן "ההוראה בקרושה" של הרב המובהק בדור לפנינו, בס' "קנה וקנמון".

עדות ממקור ראשון בדעת הגה"ק מסאטמאר זצוקלה"ה

צבי וועבער

461 Bedford Ave. Brooklyn, N.Y. 11211 Tel: (718) 387-7702

מייסד "חברה הצלה"

גזבר ונאמן מוסדות "חסד לאברהם" במירון

בעזה"י

הנה ידוע אמרם ז"ל (יבמות צ"ו:) עה"פ אגורה באהליך עולמים, אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז. דאר"י משום רבי שמעון בר יוחאי, כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעוה"ז שפתותיו דובבות בקבר.

היות ובעו"ה מתבדרין בעלמא דשיקרא הדין, כל מיני שמועות שונות ומשונות בשם צדיק אמת, אשר נשמתו בגניו מרומים ואינו יכול להבחישם מעולם האמת, ומרגיש אני אחריות וחובה עלי שלא אשא עון "אם לא יגיד" ח"ו, ע"כ הנני הח"מ בזה להעיד עדות אמת, ויעמוד לי זכות פרסום דבר השמועה האמיתית שזכיתי לשמוע מפה קדשו, ויה"ר ששפתי פי צדיק ידובבו בקבר להמליץ טוב עלינו ועכ"א.

בשנת תשי"ט, נתבקשתי ע"י מו"ר הרה"ג מוהר"ר דוד קליין זצ"ל בעמח"ס "בית ארזים", שלמדתי אצלו במשך שש שנים, להוליך לכ"ק הגה"ק אדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל כירור הלכה שכתב לאסור לנשים לצאת בתכשיטין, משום דהי' ס"ל למו"ר דכניו יארק הוי רשות הרבים דאורייתא.

כשעשיתי שליחותי ונכנסתי אל הקודש פנימה עם הכתבים, אמר כ"ק אדמו"ר זי"ע שאבוא אליו לאחר כ' או ג' ימים. כשבאתי, שוב ביקש ממני עוד ב' וג' ימים. כאשר חזרתי עוה"פ, נענה כ"ק אדמו"ר ואמר לי בתקיפות, "אין לנו היום רשה"ר דאורייתא, וע"כ כשום אופן א"א לאסור נשיאת תכשיטין".

שאלתי, היכן עוד ישנו כרך גדול כמו ניו יארק, שיש בה הרבה יותר מס' ריבוא. והשיב לי, הששים ריבוא צריכים להיות דוקא ברחוב אחד, ולא בהצטרפות כל העיר.

וע"ז שאלתי, הרי יש רחובות שעוברים בהם מספר עצום של קאר'ס וטרעין'ס. ע"ז השיב לי, דזה לא נחשב, משום דבעינן דומיא דרגלי מדבר, וכמדבר הלכו רגלי.

ושאלתי, הרי ברחוב "טיימס סקווער" מתאספים עם-רב בתחילת השנה (למספרם). והשיב לי, שזה שמתאספים שם המון-עם פ"א בשנה, אינו כלום, כי רה"ר הוא רק אם ששים רבוא בוקעין בו "בכל יום", כמפורש בשו"ע.

את"ל לקח כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זי"ע עם בידו, וכתב בפני תוכן דבריו אלו על ג' או ד' שורות, ונתן בידי שאמסור זאת למו"ר הגאון ר' דוד קליין ז"ל, וכך עשיתי.

ובזה יצאתי ידי חובתי לברר מקחו של צדיק, לקיים ואגורה באהליך עולמים.

וע"ז באע"ח לכ"ק צדיק אמת וחותמו של הקב"ה אמת, ר"ח אדר ב' תש"ס לפ"ק.

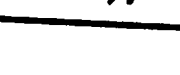

שו"ת תשב"ץ

אם יש חשש עבירה בתקוני מבואות לתלמיד חכם?

חס ושלום! אבל הזריז בזה הרי זה משובח.

אדרבה, הם תמהים בגמרא על מי שאפשר לו לתקן ואינו מתקן, דאמרינן בפ' הדר (עירובין ס"ח ע"א) א"ל רבא בר חנן לאביי מבואה דדיירין בה תרי גברי רברבי כרבנן, לא ליהוי ליה לא עירוב ולא שתוף. א"ל מאי אעבוד, מר לאו ארחיה, אנא טרידנא בגרסאי, אינהו לא משגחי. ונראה מכאן, שאלמלא טרדת הגרסא, דרך ת"ח הוא לתקן.

ומי שלבו נוקפו בזה,
הדיוטות גמורה היא או מינות נזרקה בו.
וזכות גדולה היא למתקן.

ובפ"ב דביצה (ט"ז ע"ב) גבי מערבין עירובי חצרות ביו"ט, אמרינן התם במאן דאורי לאיסורא הויא הוראה לקלקולא משום דמתקלקלי בה רבים ובאים לטלטל בלא עירוב:

(חלק ב סימן לז)

קונטרס קנה וקנמון

ע"ד היתר הטלטול בצוה"פ

◆ אי ראוי לבעל נפש להחמיר ◆ ביאור שיטת שו"ע הרב
◆ כוונת התשב"ץ ◆ גדר "אינו מודה בעירוב" בזמנינו
◆ משמעות הקפדת טלטול האר"י הק' וה"בני יששכר" זי"ע

מאת

הרב הגאון המובהק

הגה"צ מו"ה **חנוך הענך פאק** זצ"ל הי"ד

דיין ומו"צ דק"ק קאשוי

בעמח"ם זכרון יוסף

הסכמת

הרב הגאון האמיתי שר התורה ועמוד ההוראה פאר הדור אביר החכמים
רשכבה"ג כקש"ת מו"ה **שמואל ענגיל** זצוק"ל אבד"ק ראדומישלא

הנה כבוד ידידי הרב חו"ב בכל חדרי תורה מורה מובהק כש"ת מורינו **חנוך הענך פאק** שליט"א מו"צ דפה רוצה בעת להוציא לאור עולם עוד חיבור מחידושיו היקרים הנקוב בשם קנה וקנמון, הגם כי הוא באמת אין צריך לשום הסכמה, כי כבר מפורסם **למורה מובהק ומופלג והוראתו הוא בקדושה**, וזקני ת"ח כ"ז שמזקינין דעתן מיושבת עליהם, עכ"ז באתי להגיד כי דבריו הם דברים חידושים וברורים ובטח יתענגו מחיבורו כל ת"ח שבדור ויתרבה ע"ז כבוד התורה.

ולראי' באעה"ח יום ג' וישב שנת תרצ"ה לפ"ק קאשוי יצ"ו.

הק' **שמואל ענגיל**
אבד"ק ראדומישלא

ראיתי להעלות פה, דהנה בחידושי זכרון יוסף (אות ער"ה) הבאתי מס' בית מאיר, דבעל נפש יחמיר על עצמו שלא לטלטל בעיר המתוקן בצוה"פ, משום דברשות הרבים לא מהני צוה"פ, א"כ עיקר ההיתר לסמוך דבזה"ז ליכא רה"ר משום דאין ס"ר בוקעים בו, ע"כ בעל נפש צריך לחוש להפוסקים דהוי רה"ר בזה"ז, וא"כ לא מהני התיקון דצוה"פ. ואני כתבתי שם, דלפי המבואר ב[שו"ע הרב בעל ה]תניא ז"ל דמה"ת מהני צוה"פ אף לרה"ר, א"צ להחמיר בזה עי"ש. ועי' בס' משנה ברורה סי' שס"ד דעושה מחלוקת הפוסקים אם מהני מה"ת צוה"פ לרה"ר עי"ש. ונראה דאע"פ זה אין צריך להחמיר, כיון דהוי ספק ספיקא, א' שמא אינו רה"ר, ב' את"ל דהוא רה"ר, שמא צוה"פ מועיל לרה"ר מה"ת, ותו מותר מספיקא דרבנן שמא אינו ר"ה, כמבואר ספק ספיקא זו בש"ך בכללי ס"ם אות ט"ז. ועי' בס' תוספות שבת סי' ש"ג סכ"ג ובחי' ליו"ד אות רפ"ב.

אולם האמת מה שכתבתי בחידושי שם אות עד"ר, דהעיקר בזה כרבינו התניא ז"ל, דלכ"ע מהני צוה"פ לרה"ר מה"ת, וכל דברי המ"ב בזה בטלים נגדו. אך שם קצרתי בזה, ע"כ הקשה לי הה"ג מוה"ר יקתיאל יהודא הכהן גראס נ"י מק"ק סעליש יע"א, הרי המשנה ברורה לא כתב זאת מדעת עצמו רק מהרי"ף והרא"ש. ע"כ אבארו פה על נכון.

דהנה מדברי רבינו התניא ז"ל שם מבואר בפשיטות, דצוה"פ מהני לרשות הרבים מה"ת לכ"ע, כמו שהביא שם מקור לזה מסי' שס"ב, מבואר דזה פשוט לדעתו הקדושה מהא דסי' שס"ב. והמשנה ברורה סובר דדוקא לדיעה ב' דסי' שס"ד דסגי בדלתות ראויות לנעול מועיל צוה"פ מה"ת, אבל לדיעה א' דצריך דלתות נעולות בלילה, לא מהני צוה"פ אף מה"ת עי"ש. ולכאורה לא אדע איך תלה זה בזה. אך נראה מדבריו שם כיון דפוסקים אלו הביאו לשון רבי יוחנן שאמר ירושלים אלמלא דלתותי' ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר. אולם עי' בתוס' דף כ"ב ד"ה והא, לפי תירוץ א' שם הי' לירושלים צוה"פ, אעפ"כ אלמלא דלתותי' ננעלות בלילה הי' חייב משום רה"ר משום דרבים העוברים מבטלים מחיצה דצוה"פ, אבל בסוף שם כתבו דלפי פי' אחר שפידשו בדף ו' ניחא. וכוונתם בזה, דלפי מה שהעלו שם דמבוי רחב י"ג אמה ושליש המפולש לאורך רה"ר דינו ממש כהרה"ר הרחב ט"ז אמות עי"ש, א"כ פסי ביראות דמפולש י"ג אמה ושליש לאורך ולרוחב הרי ע"כ מפולש לאורך רה"ר ודינו

ממש כרה"ר רוחב ט"ז אמות, וא"כ שפיר מקשה עליו מירושלים. ולפ"ז באמת לירושלים לא הי' צוה"פ, אלא היתר דלתות בלא צוה"פ, ואם לא הי' ננעלות בלילה הי' הילוך רבים מבטל היתר זה, ולפ"ז הילוך רבים לא מבטל אלא היתר דלתות בלא צוה"פ, או פסי בידאות, אבל צוה"פ לא נתבטל ע"י הילוך רבים. וכן כתבתי בקצרה בחי' אות רע"ד דזה דעת רבינו התניא ז"ל.

ומעתה מכל הפוסקים שהעתיקו כרבי יוחנן ירושלים אילמלא דלתותי' ננעלות בלילה חייבין עלי' משום רה"ר, אין שום ראי' נגד דעת רבינו התניא ז"ל, דהרי לירושלים לא הי' צוה"פ כנ"ל, ואהא דמבוי ניתר בלחי וקורה או בצוה"פ כתבו הרי"ף והרא"ש אבל רה"ר לא מערבין אלא בדלתות [והיינו דמדרבנן לא מהני לה צוה"פ אלא דלתות], ואח"כ כתבו והוא דננעלות בלילה דאר"י ירושלים אילמלא דלתותי' ננעלות בלילה חייבים עלי' משום רה"ר, דמשם מוכרח דראויות לנעול לא מהני אלא ננעלות דוקא, ושם חייב משום דלא הי' צוה"פ, אבל אם יש צוה"פ אסור מדרבנן אם אין ננעלות, דעכ"פ מוכח דראויות לנעול לא מהני אלא ננעלות דוקא. ומעתה אין שום פוסק קדמון נגד דעת רבינו התניא ז"ל בזה [ובאמת לחשוב דהרי"ף והרא"ש ועוד פוסקים ראשונים במקום מקור הדין הם נגד דעת רבינו התניא ז"ל הם מלהזכיר ואין להעלות כן על דעת אנושי. והמשנה ברורה שחשב כן, שפיר כתבתי דדבריו בטלים].

והנה הרב הנ"ל הביא מדברי השלטי גבורים בשם ריא"ז פ"ק דעירובין. אולם המעיין שם יראה דמתחלה כתב מבואות של כרכים כו', הרי המבואות הללו הם רה"ר גמורה, ואח"כ כתב ואע"פ שעשו להם צוה"פ והעמידו בהם דלתות הרי הן רה"ר עכ"ל. הרי בזה לא כתב רה"ר גמורה כמו מתחילה, ע"כ שפיר י"ל דבזה לא הוי רה"ר מדאורייתא אלא מדרבנן.

עוד כתב לי הרב הנ"ל דבהגהות אשר"י כתב דאף לרש"י דלא הוי רה"ר, מ"מ לא ניתר אלא בדלתות. הנה אילו הי' כתוב כן בהגהות אשר"י, הי' דבריו תמוהים מאוד, דהרי מבואר להדיא ברש"י בכל הסוגיא דדף ו' דהא דרה"ר לא ניתר אלא בדלתות אינו אלא אם ס' ריבוא בוקעין בו. אך האמת דלא כתוב כן כלל בהג"א בהדיא ע"ש. ומעתה אחר שאין לנו שום פוסק קדמון מפורש נגד דעת רבינו התניא ז"ל בזה, בודאי דכן הלכה בפשיטות דרק מדרבנן לא מהני צוה"פ לרה"ר, וא"כ שפיר כתיבנא דלענין דרבנן אף בעל נפש יכול לסמוך על המקילין דאין לנו רה"ר.

ומעתה י"ל דכל האחרונים שחרדו בזה חרדה גדולה מכח המעבר לרבים, הוא משום שלא נחתו לסברת רבינו התניא ז"ל דצוה"פ לא נתבטל מה"ת מכח מעבר לרבים, ע"כ הי' להם בזה חשש איסור תורה, אבל לפי מה שגילה לנו רבינו התניא ז"ל דלכ"ע עכ"פ אין בזה חשש איסור תורה, באמת אין מקום להחמיר.

עוד כתב לי הרב הנ"ל, דפוסקים כתבו דיחמיר לעצמו דהוי רה"ר, ועל כרחך הכוונה לענין הדבר המותר בכרמלית ואסור ברה"ר כגון בצוה"פ. והנה גם רבינו התניא ז"ל סימן שמ"ה סס"א כתב דיר"ש יחמיר על עצמו, דאף בזמה"ז הוי רה"ר. ויראה נא בדבריו בסי' רנ"ב סי"ח שכתב, דבזה"ז אין איסור כלל לצאת עם חפץ ערב שבת סמוך לחשיכה משום דלא הוי רה"ר, ולא כתב שיר"ש יחמיר, רק אדרבה כתב אין איסור כלל. מבואר דשום אדם א"צ להחמיר. ובסי' שכ"ה ס"ד פסק בסתם, דבמקום מצוה מותר לומר לנכרי שיוציא מרה"י לרה"ר שלנו, משום דשבות דשבות מותר במקום מצוה. ובק"א לסי' רנ"ב ס"ק ב' כתב, דבהפסד מרובה מותר זאת, ושם צריך מקום מצוה או הפסד מרובה משום דשבות דשבות לא הותר אלא בזה. אבל אם יר"ש צריך להחמיר דהוי רה"ר, א"כ לא הוי שר"ש. ושם בק"א כתב דאף מי שירצה להחמיר ברה"ר שלנו כהפוסקים דהוא רה"ר, מ"מ כדאי הם המקילים לסמוך עליהם בהפסד מרובה שהמה הרבים ופשט המנהג כמותם עכ"ל. הנה כתב דמי שירצה להחמיר, ולא כתב כלל דיש מי שצריך להחמיר, ועל כרחך דהוא כמו שכתבתי, דבדרבנן א"צ כלל להחמיר בזה.

עוד הביא לי הרב הנ"ל מכמה מקומות שו"ע התניא ז"ל, דאף במילי דרבנן מחמיר. ובאמת אין ראי' כלל, דשאני בזה דהמקילין רבים ופשט המנהג כמותם כנזכר לעיל מק"א [וכן מבואר בט"ז ומג"א סי' שמ"ה דהמקילים הם רוב בזה, והמשנה ברורה שם הוסיף להביא עוד פוסקים מחמירים בזה, אבל אף לפי חשבונו לא רבו המחמירים. ובאמת גם מקילים יש עוד מה שלא חשב, כגון תשובת גאון המובא באשכול].

ומעתה על כרחך מה שכתב רבינו התניא ז"ל סי' שמ"ה הנ"ל, דיר"ש יחמיר לעצמו, היינו רק לענין דאורייתא, כגון לטלטל לתוכה מקרפף, עי' ריש סי' שמ"ו, או לענין שביתת בהמה דמבואר במג"א סי' ש"ה דבכרמלית מותר וברה"ר הוי איסור תורה [אולם בזה עי' בחבורי זכרון יוסף אות קצ"ג], או לענין

המבואר בסי' שי"א ס"ב ובסי' ש"ח סי"ח עי"ש. וכן י"ל בדעת שאר הפוסקים שכתבו להחמיר בזה לעצמו, ועכ"פ דעת התניא ז"ל ברור דהוא כן וכמו שנתבאר.

עוד האריך הרב הנ"ל בענין הלכה כדברי המיקל בעירוב, שאין זה אלא בדיעבד או בשעת הדחק. ובאמת אני לא באתי כלל מכח זה, דכ"ז אין צריך אלא ביחיד נגד רבים, אבל בזה לפי הנ"ל בק"א דהמקילין רבים והמנהג כמותם, הלא בכל התורה ואפי' באיסור תורה הלכה כרבים, והיכא דהמנהג כן הלכה אפילו כיחיד כנגד רבים אפילו באיסור תורה, כמבואר במג"א סי' תר"צ, כ"ש כאן דהוי תרתי, "רבים", ו"מנהג", ו"לענין דרבנן". ובדברי התשו' תשורת ש"י שהובא בחי' אות ער"ה, בודאי פשוט וברור כמו שהבנתי, דהביא דברי הבית מאיר דבעל נפש יחמיר משום דשמא הלכה כפוסקים דהוי רה"ר בזה"ז, ע"ז כתב כיון דיש פסק מגאון שלא נתפרסם דלא הוי רה"ר, א"כ בודאי דכן הלכה עפ"י המבואר בחו"מ, א"כ אין צריך להחמיר בשביל זה, אך כתב שאר טעמים להחמיר כמבואר בחיבורי שם. אולם אני כתבתי דבלאו הכי אין מקום להחמיר בזה מכח הפוסקים דהוי רה"ר, ומכח ג' טעמים אשר כ"א בפני עצמו כדאי להתיר, א' דהוי בזה הפלוגתא בדרבנן, ב' דהמקילים הם הרוב, ג' דהמנהג כהמקילין וכנ"ל.

ובספר ברכי יוסף סימן שס"ג הובא תשב"ץ שכתב ומי שלבו נוקפו בתיקון עירוב, הדיוטות גמורה היא או מינות נזרקה בו עכ"ל. ולפמ"ש הדבר מובן, כיון דעפ"י חוט המשולש אין לחוש בזה להמחמירים כנ"ל, ע"כ מי שאף זה לא די לו ורוצה להחמיר, שפיר יש לחוש בו כנ"ל. ובס' שבילי דוד סי' שס"ג הביא דברי הברכי יוסף בשם תשב"ץ וכתב, אבל במקום שיש רה"ר מפולש רחב ט"ז אמות מתוקן בצוה"פ, המחמיר קדוש יאמר לו עכ"ד. אולם מסתימת לשון תשב"ץ מבואר דמירי בסתם תיקוני מבואות, וסתם מבואות היינו אפילו רחבים ט"ז אמות, וסתם תיקון הוא צוה"פ כנודע. ועל כרחך דהוא כמו שכתבתי.

[ועפ"י הנ"ל דדבר שאין בו חשש איסור תורה, הרוצה להחמיר נגד רוב פוסקים וגם נגד המנהג, יש בו חשש מינות, י"ל נמי בהא דמבואר בסס"י רנ"ז דכל מי שאינו מאמין בדברי חכמים ואוסר אכילת חמין בשבת, חיישינן שמא אפיקורס הוא. ולכאורה קשה מאי קמ"ל בזה, הלא בהדיא מבואר כן ביו"ד סי' קי"ט ס"ז

דמי שאינו מאמין בדברי חז"ל הוא מומר לכל התורה כולה. אך נראה דאף שכ' הרמ"א שם דהטמנה דידן שרי לכ"ע הוא לאו דוקא, דלרמב"ם ומחבר אסור, דלשיטתם לא מהני טח בטיט כמבואר במג"א שם, אך כיון דעפ"י רוב פוסקים ומנהג הוא מותר כמבואר ברמ"א סי' רנ"ד ס"א, וחשש איסור תורה לית בזה, ע"כ מי שרוצה להחמיר בזה חשיב אינו מאמין בדברי חכמים ויש בו חשש מינות].

ועיין בספר נימוקי או"ח סימן שצ"ד שהביא משער הכוונות שהקדוש האר"י ז"ל נשא בעצמו בצפת על סמך תיקון עירובין. גם הביא שם מכ"ק זקינו בני יששכר ז"ל שבכל עיר שהוחזק בטוב תיקון עירובין נשא בש"ק במכוון, שלא יהי' בכלל מי שאינו מודה בעירוב. ומעתה מי לנו בעל נפש גדול מגאונים וקדושים הנ"ל שלא חששו כלל להחמיר בזה, והיינו מטעם שביארתי.

"קונטרס השולחן"

מהגאון הגדול הנודע רבי אברהם חיים נאה זצ"ל

בנוגע למה שנדפס בשו"ע-הרב (סי' שמ"ה סעי' י"א) "וכל יד"ש יחמיר לעצמו"

"נדפוס קאפוסטו תיבות 'וכל יר"ש יחמיר לעצמו' נדפסו בחצי עיגול בתחר מוסגר. וכן בדפוס טשערנאוויץ נדפס ממש כמו בקאפוסטו. ולפ"ז אפשר שהתחר המוסגר הזה אינו מרגינו ז"ל אלא הוספה, ולכן אין עליו ציון במראה מקום בין כל המ"מ, אלא ציון מיוחד בכוכב שהוסיפו אח"כ המתחר והציון... ובקונטרס אחרון ס' נסי' רנ"ג כתב רגינו זה"ל, 'ואף מי שירצה להחמיר כרה"ר שלנו כהאומרים שיש לו דין רה"ר, ולא כתב 'ואף שיש ליר"ש להחמיר' כו'. מכל זה נראה דמה שכתוב כאן 'וכל יר"ש יחמיר לעצמו' הוא מתחר מוסגר, כמו שנדפס בקאפוסטו, והוא הוספת מהרי"ל [אחי רגינו]..."

לקט מילי דחסידותא

באר מים חיים

עירוב מורה שהוא לערב ולקשר כל בחינות המדות שהם בחינות דין ורחמים. אשר האפיקורסים אומרים מי שברא זה לא ברא זה, מי שברא טוב לא ברא רע, מי שברא אור וכו' כנודע. וערוב ידוע מכוונת האריז"ל שהוא ע"ב רי"ו, ע"ב מספר חסד ורי"ו מספר גבורה, ועשה שלמה משניהם תיבה אחת להכחיש אמונות הכוזבות, וליחד שמו יתברך בכל המעשה, הן בחסדים הן בדינים, כי כולם מא-ל אחד נתנו ואין יחיד כיחודו, ועי"ז מתכללים הדינים בחסדי ה', ויורד רוב ברכה ושפע מחי העולמים ב"ה לכל העולמות עליונים ותחתונים. וע"כ אמרו אליו, בני אם חכם לבך, כי תיבת חכם מורה על יחוד עשר ספירות הנזכרים, כי הכ' מורה על כתר עליון והמ' על מדת המלכות, שאותיות הללו נתונים בראשיהם, והח' מורה על שמונה ספירות אשר ביניהם והמיחדם הוא הנקרא בשם חכם, כי זה הוא החכמה האמתיית ליחד ולחבר ארץ לשמים לקשט את הכלה בחינת חכמה תתאה וחכמה עילאה ליחד הכל לאחד.
(פ' יתרו, אופן ג')

חידושי הרי"ם

"מחלוקת של קורח נקרא 'חצרות', שאמרו חז"ל בשעה שתיקן שלמה המלך ע"ה עירובי חצרות יצאה ב"ק ואמרה אם חכם בני וכו'. וקשה מה חכמה יש בעירובי חצרות. ונראה דחכם עיניו בראשו ורואה תכלית כל דבר, וכשאדם דבוק בצדיק אמת, יכול הוא לעלות למדרגת הצדיק. וזה תיקן שלמה המע"ה שלכזית שיש בידי אחד יכולים להצטרף אנשים הרבה ולטלטל בכל המקומות וכולם לא' נחשבים. ובקרח כ' ויקח ותרגום ואתפלג, שנחלק משאר השבטים ולא הודה בזה שאדם יכול לדבק בצדיק ולהגיע עי"ז למדרגתו אלא לדעתו כל א' הוא בפ"ע. נמצא לא הודה בעירוב ונשאר חצרות בלי עירוב, פי' כמו בתי החצרים שאין להם חומה, לפיכך נקרא מקום מחלקותו חצרות.
(שיח שרפי קודש ח"ב)

דרך אמונה

"...זה הי' מחלוקת קרח, כי כל העדה כולם קדושים באומרם שעיקר מעשה העבודה לעשות המצוה כנאמר בתורה [שבכתב], ואין לאדם להוסיף שום מדילי' שום חסידות וגדרים וסייגים, כי בתורה כתיב לא תוסיפו, ואין להוסיף על מאמרו יתברך, וגם אם התורה צריכה עוד ע"י תושבע"פ חוץ התושב"כ א"כ אין לנו תורה אחת רק שני תורות... וע"ז רמזו באומרם כולנו שמענו בסיני, כלומר כפי ששמענו כן אנו צריכים לקיים [ולא יותר]. אבל באמת הדברים שתושבע"פ נחלקים לד' ענינים, א' דברים שהם מדאורייתא מ"מ נקרא' דברי סופרים, כגון דברים הנלמדים בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם... ב' הלכה למשה מסיני, זה נקרא ג"כ תושבע"פ... ג' דברים שהם לגמרי מדרבנן... ד' דברים שגזרו רבנן משום סיג וגדר למצות התורה, כמו... עירובי חצירות, משום שדומה לרה"ר ושאר הרבה גזירות חכמים משום סיג וגדר... ובמדרש רבה פ' תולדות כתב וז"ל, וישמור משמרתי מצותי חוקותי ותורותי, ר' יוחנן אמר אפי' עירובי חצירות הי' אברהם יודע, תורותי, שתי תורות, שקיים אפי' מצוה קלה שבע"פ. שקרח אמר, שעיקר הוא אמונת השי"ת [רק] במה שכולנו שמענו בסיני, בדבר זה שוה כל קהל... שבתוכם ה' ומאמינים בו יתברך וא"צ לשום תורה יותר... כולנו שמענו בסיני אנכי ולא יהי' לך ואנחנו חזקים באמונתו יתברך ואין צריכים שום חיזוקים יותר, ומשרע"ה השיב להם, כי ...זולתם לא תיתכן האמונה".

(פ' קרח)

"בשעה שתקן שלמה עירובין אמרו חז"ל וכל נתיבותיה שלום, שע"י עירובי חצירות בא שלום, עי"ש. רמזו בזה כי שבת קודש משפיע השי"ת קדושתו בכל העולמות, עד שכל העולמות באין בשורשן ובכלל האחדות, כמבואר בזוהר שב"ת רזא דאחד דאתחדא רזא דאחד וקוב"ה ואורייתא וישראל מתאחדין באחד, לכן בא זה לישראל באיסור מרשות לרשות ושלא לישא ברה"ר, כי אז אנחנו צריכים להיות הכל בכלל האחדות, לכן מערבין עירובי חצירות שכל ישראל יתאחדו ברזא דאחד בשמא דקוב"ה דאיהו שלים ושבת מורה ג"כ על שלום כמ"ש בזוהר, לכן גורם האחדות שמתאחדין ישראל באתדבקן בשורשן דשמי' שלום מושך עליהם השפע של שלום ונעשה שלום ביניהם, ועי"כ הי' שיך לשלמה שיתקן עירובין כמ"ש אשר לשלמה מלך שהשלום שלו.

(שם, פ' ויקהל דרושים לשבת)

אמרי נועם

"...ידוע מדברי האריז"ל לכוין בברכת רופא חולי עמו ישראל, ר"ת גימטרי' רפ"ח שהיא המתקה להמשיך רפואה, כי הוא גימ' חס"ד גבור"ה, להמתיק הגבורות בחסדים המרומז בפסוק ויעבו"ר ה' על פניו שהוא ע"ב רי"ו, והוא בבחינת עירו"ב המבואר בספרים אשר בחינת יעקב מדת התפארת הוא בבחינת עירוב של עירובי מבואות, ובחינת יסוד יוסף הוא בבחינת עירובי חצירות, עי' בליקוטי תורה. ע"כ בבוא יוסף אל יעקב נמשך המתקה של ע"ב רי"ו להמשיך הרפואה המרומז בר"ת בברכת רופא חולי עמו ישראל גימ' עירו"ב.

(פ' ויחי ד"ה ויגד ליעקב)

ייטב לב

ויבא יעקב שלם עיר שכם וגו' ויחן את פני העיר. במדרש, נכנס בע"ש עם דמדומי חמה מבעוד יום, ששמר את השבת. ופי' בנזר הקודש דדריש ויחן לשון מנוחה, את פני העיר כמשמעו לפני העיר, וקבע שם תחומין עי"ש.

ואני בעניי בעת כשרתי צדק בקהל רב בשבת שובה בין כסא לעשור לעורר לבב אנשי העיר לתקן עירובי חצירות, להציל העם ממכשלה היוצאת מתחת ידם באיסור הוצאה בשבת בשוגג, אמרתי בזה הפסוק רמז מוסר לענין זה, עפ"י מה דקיימ"ל ביו"ט של ר"ה שחל בשבת אין תוקעין בגבולין, ומסיק דהטעם משום שמא יטלנו ויעבירנו ד' אמות ברשות הרבים, וה"ט דלולב וה"ט דמגילה ראין דוחין שבת.

ועתה נחזי אנן, אם באלו ג' מצות שופר לולב ומגילה החביבות, שאינן אלא פעם א' בשנה, וחובה עלינו מן התורה, שגם מקרא מגילה מצאו חכמים סמך מן התורה מדכתיב כתוב זאת זכרון בספר, ובה"ג מונה אותה בין המצות, ועכ"ז בטלום חכמים מאת כל ישראל לבלי לקיים מצות אלו כשחל זמנן בשבת, משום שמא ימרד וישכח ויעבירנו ד"א ברה"ר, או מדה"י לרה"ר כמבואר ברמב"ם הל' שופר, וכ"ז למען לעשות תיקון וגדר ומשמרת לבלי עבור על איסור הוצאה של שבת, ממנו נקח ונלמוד איך חובה עלינו לעשות תיקון עירובין למען לא יכשלו באיסור הוצאה בשבת בשוגג.

ועפי"ז אני אומר שיעקב תיקן להם עירובי חצרות לכלי יכשלו בענין הוצאה, ויצא לו זה מכח מה שתקנו חכמים לבטל מצות שופר לולב מגילה מה"ט. וזה שאמר הכתוב ש'ל'ם' ר"ת ש'ופר ל'ולב מ'גילה, שבא לשום לב על מה שתקנו לבטל בשבת אלו הג' מצות החביבות, והבין הטעם משום שמא ישכח ויעבירנו כו' (כי הם [האבות] השיגו וידעו כל מצות דרבנן) לכך ויחן את פני העיר, שתיקן עירובי חצירות בקצה העיר דהיינו פני העיר.

(פ' וישלח)

ישמח ישראל

"וענין עירובי חצירות עפ"י דרכי העבודה היא ע"ד שכתב המגיד הגדול הקדוש מהרד"ב ממעזריטש זצללה"ה על פסוק עשה לך שתי חצוצרות, היא חצי צורות. ולפי קט שכלינו כוונתו נ"ל כנסת ישראל עם דודה, שהם כחצי צורה כל אחד ואחד לבדו. כביכול כבודו לפי רצונו ית"ש ע"י התדבקותו בתאומתו - כנסת ישראל, כי אין מלך בלא עם. והנפש החיוני משתוקקת ג"כ לבוא למקור מחצבתה, ומחצבתה היא מתחת כסא הכבוד, כמאחז"ל נשמותיהם של ישראל חצובים מתחת כסא כבודו, עד שהכל נכלל באחדות ונשלם בצורה שלימה. וזה שאו מנחה ובואו לחצרותיו, שכל נפש ישראל משתוקק לשאוף להשורש להחצי צורה שתתמלא צורתה, וע"י המנחת ערב ר"ל מה שיודע שאין נוגה לו והוא בחשכות, וכ"ש משאת כפי מנחת ערב, ע"י ההכנעה זוכה לבוא לחצרותיו ולהדבק בחצי צורה העליונה. וע"י הופעת אור נועם יקרת שב"ק אות האמת ממילא יוכל לדבק בדביקות נפלא בהמקור האמת ונשלמה הצורה שלימה... וזה ענין עירובי חצירות, שנובין פת מכל בני חצר וכאילו הכל דרים באותו מקום הפת, כמאחז"ל (עירובין מ"ט) דעת האדם נמשך אחר פתו, ומערבין דעתם ועושים כולם אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם ולזכות לאור השב"ק להתאחד א"ע בחצי צורה העליונה.

(פ' ראה)

לע״נ

ר׳ **אברהם** ב״ר **צבי יעקב**

נלב״ע ד׳ אדר תשנ״ט לפ״ק

"נושאי דגל מחנה אפרים"
Telefax: (718) 972-7453

בברכת התורה תכאיה ומאביה ומקייאיה

נתפיסת אי"ש במאבריהם הבלתי הקדושים.

ובזוה"ק אנו מוצאים בכמה תורות,
אשר ידוע שיש לנו השקפות שונות בהשקפותיהם,
ניתוספים בכל מאבריהם ופעולות נבדלים.
כברכם על תורה, אין ביהמ"ד בלעו היבוש,
וי"ל בס"ד קונטרס הנוכחי במאבריהו השלימות.
אשר הביקור והבדיקה הפלוא הוכלל ואתרכם אוסף ליום,
על הקורא הבדיק - אין עץ אתכם ואיש עץ בדעו

בפתוח"י

ספר

שמחים לשמרו

וחוא ליקוט דברים שצריך לחזחר

שלא לשלשל בשבת במקום שאין עירוב

וגם

ביאור גודל החיוב והמצוה לעשות עירוב

ספר זה ניתן בחנם
למתפללי בית המדרש בית מרדכי פלעטבוש

ולאינם מתפללים קבועים חמעוניינים ברכישת הספר
מתבקשים לנדב לכל חפחות $5 (חמש דולר)
לבית חמדרש בית מרדכי

1358 E. 13 St. Brooklyn N.Y. 11230-5958

ס פ ר

שמחים לשמרו

והוא ליקוט דברים שצריך להזהר

שלא לטלטל בשבת במקום שאין עירוב

וגם

ביאור גודל החיוב והמצוה לעשות עירוב

* * *

חיבור זה הוא
ליקוט מכתבים שהיו תלויים על לוח המודעות
של בית המדרש בית מרדכי מידי שבוע בשבוע

ונוסף לזה סיפור נפלא,
א) גודל כוח התפלה אצל קברי צדיקים
ב) צריך לדעת איך לבקש.

נערך ע"י
הרב משה מאנדל
רב ואב"ד דקהל "בית מרדכי" פלעטבוש
חודש מנחם-אב שנת ישמחו במלכותך (תשס"ד) לפ"ק

©
כל הזכויות שמורות להמחבר

להערות לפנות להמחבר:

Rabbi M. Mandel
1358 East 13th Street
Brooklyn, N.Y. 11230-5958

דפוס אופסט "מוריה"
Moriah Offset Corp.
115 Empire Boulevard
Brooklyn, N.Y. 11225
Tel: (718) 693-3800

הסכמות

Rabbi Solomon Krausz
215 Rutledge Street
Brooklyn, N.Y. 11211

Tel. 387-3881

שלום קרויז
אב"ד דק"ק אודונארי
כעת הרב בביהמ"ד בית ישעי'
מח"ס שו"ת דברי שלום ד"ת ושאר ספרים עח"ת וסוגיות

הסכמות

אפרים פישל הערשקאוויטש
מלפנים אב"ד האלין
וכעת רומ"ץ צאנז-קלויזענבורג

ב"ה

ראיתי בכתב"ק לאלה אשר בקוד הדה"ג
המופלא ומופלג בהפלגת תכמת ולבונים ועוסה
יזמה בורסאות טהולה מאנשי לק ונלנו
מעון ומלבוש אנה"ר מאה מאנבן כד וזולב
בלה פלעטדוא ניאן
אולב טוב נאלה בעאון שמע וזעי נתודב ספר
מוסד בלבוגו, שאו שאתום בשמו בעינן אוכן
התוק והמבזה בעאות עיולב אפו סופרים נספרים
יום כתב הלפתא בכתבו בשתאו בדבים שבין
בה בגאב שאו, בבבן בשנם שעון עיולב, בבב שבון
עאה בצה ושבמ"ה ובעון, שלה מעו ואפאותן שב
ביאת יעון בבב"ן
הנה ה' עבו"ו, תשסב לפ"ק בהעלון, בנו"
ראפרים פישל הערשקאוויטש

הסכמות

הסכמה

אם יהיו ארגונים לחסות עליהם
לרבות ארגונים שונים בהסכמת
על סמך הנושאים שנמצאים לעמוד
והנני לאחל להוועדה שיצליח
שמעון שמו חולה לעכשו את הדברים
ועל ידידות בדיעה טובה
ותודעה טובה ושנה טובה וכיבה

הסכמות

גבריאל ציננער
רב ד"ק וסח"ס
נטעי גבריאל
ברוקלין, ניו יארק

Rabbi G. Zinner
of Cong. Nitei Gavriel
1541 40th Street, Brooklyn, NY 11218
Tel. 718-972-7233

כ"ה

כ"ז אלול תשס"ד

הן הראה לי ידידי הרה"ג החסיד צמ"ס כש"ת הרב משה מאנדל שליט"א אב"ד דקהל ביח מרדכי פלעטבוש את חיבורו, ליקוטים ע"ד נחיצות ותועלת העידוב, וביקש הסכמה, על כך הנני להשיבו שאין הדבר צריך להסכמה כלל, מאחר שכבר מבואר כשו"ע מצות עשיית עידוב, ומאז ומקדם היה מקובל בכל תפוצות ישראל בכל דור ודור לתקן עירובין, הרי שזוהי ההסכמה הגדולה והחוקה ביותר.

וע"ד מה שמסתפק בספרו אי ברוקלין מוקפת בג' מחיצות שנעשו בידי אדם, יכולני להעיד שעיני ראו ולא זר לאחר שטרחנו יחד עם רבנים חשובים לסובב במשך הרבה שעות סביב כל העיר ברוקלין, וגוכחנו לראות בעו עיננו שישנם ג' מחיצות כהלכתם.

הערה לאות כ"א. ויש לחביא סיוע לדבריו, שעובדא ידענא באחד שבא בליל שב"ק לפני מורה הוראה בשכונתנו כארא פארק לאחר שנחקן בה העירוב, ושאלתו בידו בדיני טהרה, ואשתו שלא זכתה לזש"ק במשך שנים רבות, נפקדה מיד בזכות אותה הוראה.

ובזכות מצות עירוב נזכה ליום שכולו שבת ומנוחה בב"א

שלהי אלול שנת כולו שב"ת

בברכת כוח"ט

גבריאל ציננער

תוכן הענינים

עמוד

א. לכל הפוסקים, ברוקלין אינו רשות הרבים . יא

ב. שיש חיוב גדול ומצוה רבה לעשות עירוב . יג

אם נאמר שברוקלין יש לו דין רשות הרבים

ג. יש חיוב לעשות מחיצות שלא יהיי עוד רשות הרבים ואחר כך לעשות עירוב. . . . טו

ד. חיוב לעשות מחיצות אפילו אם אינם יכולים לעשות עירוב. . . . . טו

ה. חיוב לעשות עירוב אפילו אינם יכולים לעשות מחיצות . . . . . מז

הטעמים שיש חיוב ומצוה לעשות עירוב

ו. הצלה . . . . . יז

ז. במקום סכנה שצריך שמירה עם כלי זיין. . יז

ח. שמא ישכח ויוציא . . . . . יג

ט. לזכות אלה שאינם שומרי שבת . . . . . יח

י. לזכות אלה שאינם יודעים הלכות הוצאה . יח

יא. דלת שאי אפשר לפתוח רק באיסור הוצאה . . . . . יט

יב. דלת למי שאינו בקי היטב בהלכות ארבע רשויות . . . . . יט

יג. **ביום טוב** – מפתח של הדירה . . . . . כ

יד. **ביום טוב** – שרשרת ועינול של המפתחות כ

טו. **ביום טוב** – צרור המפתחות . . . . . כ

עמוד

טז. ביום טוב – המחזור . . . . . כא
יז. ביום טוב – לולב ואתרוג . . . . . כא
יח. ביום טוב – קופסת כסף של אתרוג . . . . כא
יט. פתק של המכבסה (לאָנדרעי טיקעט) . . . כב
כ. פתק של בגד חדש . . . . . כב
כא. חוט פלאסטיק של בגד חדש . . . . . כב
כב. נתרופף הכפתור של הבגד . . . . . כג
כג. נקרע צד אחד של חוט העבה למעלה במעיל . . . . . כג
כד. כפתורי חלפים (רעזערוו) . . . . . כד
כה. טלית שלא מכסה רוב גופו . . . . . כה
כו. טלית שאינו מכסה ראשו . . . . . כה
כז. מטפחת אף (הענקערטשיף) סביב הצואר . כו
כח. מגבת (טאָועל) סביב הצוואר . . . . . כו
כט. תכשיטי נשים . . . . . כז
ל. תכשיטי אנשים . . . . . כז
לא. רפואות או תרופות . . . . . כח
לב. מספר מיוחד התלוי על צואר החולה . . . כח
לג. מכשירי שמיעה (הירינג עיד) . . . . . ל
לד. משקפיים (בריל‌ען) . . . . . ל
לה. תחבושת (בענדעידש) על המכה . . . . . לא
לו. פלאסטיק על הכובע או על השטריימעל . . לב
לז. נעלי גומי (ראָבער בוטס) על הנעליים . . . לב
לח. שעון של זהב או של תכשיט . . . . . לב

עמוד

לט. מפתח של זהב או כסף שנעשה לתכשיט וגם להשתמש . . . . . לב

מ. חגורה המיוחד לתפילה . . . . . לב

מא. בתי ידים (גלאָווס) . . . . . לג

מב. לישא תינוק . . . . . לג

מג. רוק שניתלש בפיו . . . . . לג

מד. עפר בתוך הנעליים . . . . . לג

מה. טלית קטן שאינו כשיעור לכל הפוסקים . . לד

מו. נפסל הציצית . . . . . לה

מז. בדיקת מוך . . . . . לו

מח. טבילה בזמנה מצוה . . . . . לו

מט. הנותן לקטן לטלטל . . . . . לז

נ. איסור לשים חפצים בכיסו בשבת . . . . . לח

נא. חייב למשמש בגדיו בערב שבת . . . . . לח

נב. איסור צער בשבת . . . . . לט

נג. גמילת חסד לחולים ולמצטערים . . . . . לט

נד. כבוד הבריות . . . . . מ

נה. חשש סכנת נפשות . . . . . מא

נו. שלום . . . . . ח

סגולות

נז. סגולה להפקד בזרע של קימא . . . . . מב

נח. סגולה לשמירה . . . . . מג

נט. סגולה לרפואה . . . . . מג

ס. סגולה כנגד התבוללות . . . . . מד

עמוד
סא. מצות עונג שבת . . . . . מד

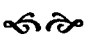

סב. סיפור נפלא על גודל כח התפלה אצל קברי הצדיקים . . . . . מה
סג. וצריך לדעת כיצד לבקש . . . . . מה
סד. סיפור השגחה פרטית . . . . . מט
סה. תמונת המצבה הרגהי"צ רי יעקב צבי מאנדל זצ"ל אב"ד קהל יראים בודאפעסט . . . . נא
סו. הרגהי"צ רי שמעון אפענהיים זצ"ל ראב"ד בעיר פעסט . . . . . נב
סז. תמונת המצבה . . . . . נג
סח. סיפור נפלא בעיר קארלסבורג . . . . . נד
סט. תמונת הבית הכנסת של עיר קארלסבורג נה
ע. תמונת המצבה הרהגהי"צ רי יחזקאל פאנעט זצ"ל, אב"ד קארלסבורג . . . . . נו

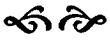

פתיחה

ישמחו המקיימים וקראת השבת עונג, וכן אומרים בתפלת שמונה עשרה דשבת "ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג", ומצינו בגמרא שבת דף קי"ח כמה מאמרי חז"ל המורים על גודל ענין עונג שבת:

א) אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים וכו'.

ב) רבי נחמן בר קפרא אמר כל המענג את השבת ניצל משיעבוד מלכיות וכו'.

ג) אמר רבי יהודה אמר רבי כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו וכו'.

מאמרי חז"ל אלו מובאים גם בפסיקתא רבתי כ"ג ט'.

ד) בתנא דבי אליהו רבה כ"ו כתוב: "כל המענג את השבת כאילו הוא מכבד להקב"ה".

ה) במדרש תנאים פרשת ואתחנן ח' ט"ו כתוב: "כל המענג את השבת זוכה ויושב בישיבה של מעלה ותפלתו נשמעת".

* * *

תוכן הספר הוא קיבוץ מכתבים שהיו תלויים על לוח בית המדרש "בית מרדכי" מידי שבוע בשבוע, בענין גודל חיוב ומצוה רבה לעשות עירוב.

מכתבים אלו היו כתובים בקיצור נמרץ, מכיון שהיי מכוון להמון העם, שיהיי שוה לכל נפש ובנקל

להבין לכל אחד, וכמו שצוו חכמים ואמרו "לעולם ישנה אדם לתלמידיו בדרך קצרה". והאריכות הוא בעיקר עבור הלומדים והיושבי אהל. והגם שבכל פרט ופרט ישנו אריכות גדולה, וגם נמצא תחת ידי הרבה טעמים שרחובות ברוקלין אין להם דין רשות הרבים, אבל כאמור כתבתי בקיצור.

תועלת חיבור זה הוא, ראשית, עצם לימוד הרבה הלכות עירוב, למען ידעו את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, ובמקום שאין עירוב, או במקום שיש עירוב וישנם אנשים שאינם רוצים לסמוך עליו מאיזה סיבה שהיא, יועיל חיבור זה לדעת איך ומה להזהר בטלטול בשבת, ולהמנע ממכשולים באיסור הוצאה בשבת. וכידוע שהלכות שבת הם ההרים התלויים בשערה. וכשיבינו את הקושי להזהר שלא להכשל באיסור הוצאה, ישתדלו בכל כוחם לעשות עירוב.

* * *

ברצוני להוסיף עוד תועלת ונחיצות בעשיית עירוב. ידוע בחז"ל גודל מעלת השלום, ועל ידי העירוב נמנע מריבה וסכסוכים בין בני משפחה או מחותנים בעת עשיית שמחה במקום שאין עירוב, מפני שאסור לטלטל התינוקות וזה מונע שלא כל אחד יכול להשתתף בהשמחה. וכן מובא לקמן (עמוד מד) בשם מהריים בריסק זצ"ל שהעירוב הוא סמל האחדות.

* * *

דוד המלך אמר בתהלים "שגיאות מי יבין", ואם

דוד המלך שהיי מהראשונים כמלאכים אמר כן, אנן מה נענה אבתריי, לכן הנני מבקש מכל מי שימצא איזשהו טעות או שגיאה או שימצא דבר בספר זה שהוא נגד ההלכה, נא להודיעני והנני מודה לו על כך למפרע.

* * *

כן הנני מבקש, כל מי שנמצא באמתחתו טעמים נוספים בחיוב ומצות תקנת עירוב, שיואיל להודיעני וגם על כך הנני מודה לו למפרע.

* * *

נתתי שם ספר זה "שמחים לשמרו", ראשית מפני הטעם הפשוט כי זה כתוב בזמירות לליל שבת בקטע "כל מקדשי" סמוך למילים "ולערב ערובו". ועוד טעם, כי העירוב גורם לשמחה אצל כל אחד: במקום שמתחלה לא היי עירוב ואחר כך התקינו עירוב, הרי זה מביא שמחה אצל המון העם. ואצל החרדים לדבר די ובני העליי היודעים מכל המכשולים באיסור הוצאה במקום שאין עירוב, ולאידך גיסא במקום שיש עירוב הרי ניתוספים הרבה מצות, הרי אצלם השמחה היא כפולה ומכופלת עד בלי די.

* * *

ועוד, בספרי ובילקוט שמעוני פרשת במדבר פרק יי פסוק יי על הפסוק "וביום שמחתכם וכויי" כתוב: "וביום שמחתכם אלו שבתות", ובעל הטורים אומר על כך "שמחתכם" גימטריא "גם ביום השבת", ואפשר להוסיף שכפי שאומרים בתפלת שבת "וישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג" כפי שהבאתי

לעיל.

* * *

המכשולות במצות עירוב חם בבחינת "דש בעקביו", והרי כתוב בתורה בפרשת עקב "והיי עקב תשמעון", ומפרש על כך רש"י: "אם המצות קלות שאדם דש בעקביו תשמעון" אז יבואו כל הברכות שבפרשה: ואהבך וברכך והרבך וכוי והסיר די ממך כל חלי וכוי. וכן מצינו הרבה מאמרי חז"ל בענין גודל השכר על שמירת שבת כהלכתו כידוע.

ולסיום אודה לדי על שזכיתי להוציא לאור ספר זה, כדי לזכות את הרבים. והנני תפלה לקל חי שאזכה לחבר ספרים נוספים ולזכות את הרבים על הדברים הצריכים חיזוק.

ואקוה להי שחיבור זה יביא פירות לחיזוק חדת, ובזכות זה נזכה ליום שכולו שבת ארוך בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

המחבר

משה מאנדל
רב ואב"ד דקהל בית מרדכי
פלעטבוש, ברוקלין ע"א

Rabbi M. Mandel
Rabbi of Cong. Beth Mordechai
1358 East 13th Street
Brooklyn N.Y. 11230
Tel. (718) 339-8691

בס"ד, י"ג טבת תשס"ד לפ"ק

שאלה

רבים שואלים אותי מה חזות דעתי בענין עירוב בברוקלין.

תשובה

לפי מה שכתוב שר התורה פוסק הדור ענותנתן כהלל וכו' מרן הרהג"צ ר' משה פיינשטיין זצ"ל באגרות משה חלק ה' אורח חיים סימן כ"ח אות ה' אם יש מחיצות סביב ברוקלין אין דין רשות הרבים וכו' ע"כ. וכן הדין בשיש רק שלוש מחיצות שאין דין רשות הרבים לכל הפוסקים. ורוב פוסקים סוברים דגם בשלוש מחיצות יש דין רשות היחיד. וכן משמע באגרות משה חלק א' סימן קל"ח שלא רצה להתיר העלעווטאר (כוונתו מקום שנוסע מאבווע) מטעם פי תקרה מפני שנעשה לפנים. משמע דאם נעשה לחוץ, וכן אם עושים צורת הפתח מהנה כשיש שלוש מחיצות.

ומובן דכל התשובות והמכתבים שכתוב שיש חשש רשות הרבים זה דוקא באופן שאין שלוש מחיצות. וכן הדין של דלתות, ודעת הרשב"א דפלטיא אפי' דלתות נעילות בלילה תורת רשות הרבים, היא דוקא באופן שיש שני פתחים מפולשים משער לשער. (עיין באר היטב או"ח סי' שמ"ה ס"ק ז')

והיות שדברתי עם רבנים חשובים ואמרו לי שבדקו שיש שלוש מחיצות סביב ברוקלין. ובכן לענ"ד אין דין רשות הרבים בברוקלין לכל הפוסקים.

משה מאנדל

משה מאנדל
רב ואב"ד דקהל בית מרדכי
פלעטבוש. ברוקלין ע"א

Rabbi M. Mandel
Rabbi of Cong. Beth Mordechai
1358 East 13th Street
Brooklyn N.Y. 11230
Tel. (718) 339-8691

כס"ד י'ט מבת תשס"ד לפ"ק

שאלה

הנה בא אברך אחד ואמר לי הגם שיש שלושה מחיצות סביב ברוקלין, אבל זה לא על כלו ברוקלין רק על חלק. דהמחיצה ג' קצר מהמחיצה א'. ובכן רק בארא פארק היא בתוך השלושה מחיצות משא"כ פלעטבוש יש חלק שאינו בתוך שלושה מחיצות.

תשובה

לו יהיה כדבריו עכ"ז אינו רשות הרבים לכל הפוסקים. עיין באור הלכה סימן שס"ג סעיף א' דאפילו שני מחיצות ולחי (וכל שכן שיש קצת מחיצה במקום לחי) זה רשות היחיד לרוב הפוסקים. ולכל הפוסקים אינו רשות הרבים. דדין רשות הרבים זה רק באופן שיש שני פתחים מפולשים משער לשער. כמו שכתבתי במכתב הקודם. ע"ש.

משה מאנדל
רב ואב"ד דקהל בית מרדכי
פלעטבוש, ברוקלין ע"א

Rabbi M. Mandel
Rabbi of Cong. Beth Mordechai
1358 East 13th Street
Brooklyn N.Y. 11230
Tel. (718) 339-8691

בס"ד
כ"ח טבת תשס"ד לפ"ק

שאלה

שאלו אותי מה חוות דעתי, אם נאמר דאין דין רשות הרבים בברוקלין, אם יש חיוב או מצוה לעשות עירוב. דהיות דיש שאינו מסכימים לעשות עירוב ממעם שמשך הזמן יתרשל ההשגחה על העירוב ויכשלו אנשים באיסור הוצאה.

וכן יש לשאול, אם נאמר דיש דין רשות הרבים בברוקלין, אם יש חיוב או מצוה לעשות מחיצות באופן שלא יהי' עוד רשות הרבים, ואחר כך לעשות עירוב.

תשובה

כתוב בש"ע או"ח סימן שס"ו סעיף י"ג מצוה לחזור אחר עירובי חצרות ע"כ, שם משנה ברורה ס"ק ע"ח כדי שלא יבואי למלמל באיסור.

ובסימן שצ"ה סעיף א' מצוה לחזור אחר שיתופי מבואות ע"כ, שם משנה ברורה ס"ק א' פן ישכח ויבואי לידי איסור מלמול ע"כ.

ובשנים אחרונים נתרבה עוד הרבה סיבות דנכשלים באיסור הוצאה מפני חסרון ידיעה, ולעת עתה יש תחת ידי יותר **מחמישים** מעמים שחייבים לעשות עירוב. וחיל ורעדה יאחזון בעת יתודע לכל. דכמעט אי אפשר אדם לומר על עצמו שהוא שומר שבת כהלכתו רק באיסור הוצאה.

ובכן מובן דאלה שאינו מסכימים לעשות עירוב שמה יתרשל ההשגחה, כוונתם הי' רק באופן שעושין העירוב להתיר מלמול. אבל אם עשית העירוב היא בשביל להציל איסור הוצאה, זה ברור דיש חיוב גדול ומצוה רבה לעשות העירוב (ובפרט דיש עצה לתקן לעשות סימן לתלות דגל ירוק רק אם בדקו העירוב) וע"י זה יזכו לכל הברכות שהובא בחז"ל על כל המשמר שבת כהילכתה וכו' ובפרט יזכו למה שהובא בגמרא שבת קי"ח ע"ב אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהילכתן מיד נגאלין ע"כ.

ובעזה"י אשתדל לכתוב כל החמישים ויותר טעמים שידוע לי בעת. שיש חיוב ומצוה רבה לעשות עירוב. וכדי שלא להעמים יותר מדי. וכדי ליתן רוח בין פרשה לפרשה. אכתוב בכל שבוע רק כמה טעמים.

ותפילתי לקל חי שיצילנו משגיאות. ויעזרינו לכתוב בביאור היטב כדי שיבינו אותו. ושאוכה לגמור אותו בלי מכשול. וישמחו בי חברי.

משה אזרחי

ב' שבט תשמ"ד לפ"ק

א)כתבתי לעיל וכן יש לשאול אם ברוקלין יש דין רשות הרבים אם יש חיוב או מצוה לעשות מחיצה כדי שלא יהי' עוד רשות הרבים ואחר כך לעשות עירוב. והתשובה לזה היא ברור אם במקום שהיא רק איסור הוצאה מדרבנן יש חיוב ומצוה לעשות עירוב כל שכן במקום שיש איסור מן התורה. וזה פשוט וברור.

וכן באופן אם במקום שאי אפשר לעשות עירוב מפני שיש אלה שקורעים העירוב בכל עת. או שיש שסוברים שעל פי הלכה אי אפשר לעשות עירוב אפילו אם ברוקלין לא יהי' רשות הרבים לכל הפוסקים. ומעכם מפני שיש אלה שאינם רוצים העירוב. ובכן אי אפשר לזכות להם הפת. או מפני איזה סיבה שיהי'. עכ"ז יש חיוב ומצוה לעשות מחיצות סביב ברוקלין אם ברוקלין יש דין רשות הרבים כדי למנוע איסור הוצאה מן התורה (הגם שנשאר איסור מדרבנן) וזה גם כן פשוט וברור. ואין להאריך.

ובכן אם ברוקלין יש דין רשות הרבים יש חיוב ומצוה רבה לעשות מחיצות סביב ברוקלין שלא יהי' עוד רשות הרבים. אפילו באופן שאי אפשר לעשות עירוב.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

ו' שבט תשמ"ד לפ"ק

ב) ידוע לכל דאלה שכתבו דברוקלין יש דין רשות הרבים. כתבו המעם דהחשש לשיטת הרשב"א אבל לשיטות רוב ראשונים ואחרונים ברוקלין אינו רשות הרבים (וזה מבואר מפורש בספריהם בהרבה מקומות) ואם כן אם יעשו עירוב יש עדיין איסור הוצאה כמובן.

עכ"ז יש חיוב ומצוה לעשות עירוב כדי להציל אלה שנכשלים באיסור הוצאה (כמו שאכתוב לקמן בעזהי"ת הרבה אופנים) אליבא רוב ראשונים ואחרונים דברוקלין אינו רשות הרבים. וזה פשוט ומובן.

(המשך יבוא בעזהי"ו בשבוע הבא)

ט' שבט תשמ"ד לפ"ק

ג) ש"ע או"ח סימן ש"ל סעיף א' יולדת היא כתולה שיש בו סכנה ומחללין עליה השבת לכל מה שצריכה וכו'. משנה ברורה ס"ק א' ולכן מן הראוי לאשה שהגיעה לחודש ט' להזמין בכל ערב שבת כל הדברים הנצרכים לה דשמא יזדמן לידתה בשבת ולא תצטרך לחלל שבת ע"כ. ומבואר מדבריו דאפילו על ספק שמא יצטרך לחלל שבת שצריך להכין קודם שבת. והיות שידוע שהתידו הרבנים לחברה הצלה לטלטל כל השבת המרענסמיטער. או המעליאלער. וכל שכן שהתירו וגם חזוב לטלטל כל המכשירים לצורך התולה המסוכן אם נזדמן ח"ו ביום שבת קודש.

ובכן יש חיוב לעשות עידוב למנוע איסור חוצאה וטלטול אצל חברה הצלה.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

הוספה

וכן הדין בשעת סכנה שצריך שמירה ברחוב, הן על ידי חיילים או משטרה או שומרים מתנדבים, שצריכים ללכת עם כלי זיינם, על פי הלכה צריך לעשות עירוב שכל אלו לא יעברו על איסור הוצאה, כמו שנכתב לעיל.

י"ב שבט תשס"ד לפ"ק

ד) ש"ע יו"ד סימן ש"ג סעיף א'-הרואה חבירו לבוש כלאים קורעו מעליו וכו' ע"כ. ש"ע או"ח סימן תמ"ג סעיף ב'-ישראל שיש לו חמץ של ישראל אחר, חייב לבערו ע"כ. ש"ע הרב שם סעיף ג'- המעם שכל ישראל ערבים זה לזה ע"כ. שו"ת כתב סופר יו"ד סימן פ"ג כתב המעם שזה בגדר מצות תוכחה ע"כ. מזה מבואר שיש מצוה למנוע את חבירו שלא יעבור איסור.

גמרא שבת ג"ד ע"ב ומי שיש בידו לסתות ואינו סוחה נענש על ידו וכו' פרתו של ר' אלעזר בן עזריה היתה יוצאה ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים וכו', תנא, לא שלו היתה אלא של שכינתו היתה ומתוך שלא מיחה נקרא על שמו ע"כ.

וכן לענינינו למי שיש ביכולת לעשות עירוב בשכונה קטנה ולא עושה נענש על כל השכונה, ולמי שיש ביכולת על כל העיר נענש על כל העיר, ומי שיש ביכולת על כל המדינה איפה שיש יהודים נענש על כל המדינה, וכמו שהובא שם בגמרא.

והובא בחז"ל בהרבה מקומות ובמדרש ובזוהר גודל השכר של מזכה את הרבים, ואין להאריך.

וזה יותר מעשר שנים מדי שבת בשבתו בצהרים מתאספים בבית מדרשינו בערך חמישים אנשים ונשים מעולי רומיה לשמוע דרשה מהרב בינסקי שליט"א שעוסק בקירוב רחוקים, והרבה מהם באים עם התיק שלהם ואם זה זמן גשמים הם באים בממטריה, ויש כאלה לאלפים ורבבות ברחבי ברוקלין, ונכלל בזה אנשים שהם מחלל שבת לתאבון (מחלל שבת להכעיס יש מחלוקת הפוסקים אם יש מצוה לזכות אותם, אולם הם מעוטים).

ובכן יש מצוה גדולה של מזכה הרבים לאלפים ורבבות אנשים, לעשות עירוב כדי למנוע איסור הוצאה לאלה שהם בבחינה תינוק שנשבו ומחלל שבת לתאבון, ואלה שהם שומר שבת אבל יש להם חסרון ידיעה בהלכות הוצאה.

(המשך יבוא בעזהי"ת בשבוע הבא)

בס"ד

מ"ז שבט תשס"ד לפ"ק

ה) מנהג ישראל כדי לטלטל המפתח בשבת. או עושים לשון לחגורה, או תכשיט למפתח ותולין על גופו. או תומנין המפתח במקום מסתור סמוך לדלת, ובכן הם חושבים שהכל בסדר, אמנם זה אינו נכון, דיש דלתות שאי אפשר לפתוח אותם בלי לעבור על איסור הוצאה (בשעת הדחק יש עצה לזה) ויש דלתות הגם דאפשר לפתוח בלי איסור הוצאה, אבל מי שאינו בקי היטב בהלכות ארבעה רשויות, ובהלכות הוצאה, לא ימלט שיעבור באיסור הוצאה, ואבאר בעזה"י.

יש דלתות שנקב המפתח בתוך הדלת מפולש עד לפנים. יש דלתות שנפתחים לצד פנים, ויש לצד חוץ, יש דלתות שאחר שפתחו המנעול עם המפתח יכולים להוציא המפתח ולפתוח הדלת, ויש מנעול עם קפיץ דהמפתח צריך להשאר בפנים עד שיפתחו הדלת, יש דלתות שהם שוה לכותל הבית, ויש דלתות שיש משקוף של ארבעה טפחים קודם ואחר כך הדלת.

אם נקב המפתח מפולש, עובר על איסור הוצאה בשעת הנחת המפתח בתוך הנקב (ש"ע או"ח סימן שמה סעיף ד') . אם הנקב אינו מפולש, ואינו מוציא המפתח מן הדלת קודם שפותח הדלת רק משאיר בתוכו עד שפותח הדלת. והדלת פותח לצד פנים, אם כן הוא מכנים המפתח מרשות הרבים או כרמלית לרשות היחיד. אם יש משקוף ארבעה טפחים קודם הדלת נחשב אותו מקום רשות היחיד (שט"ו סעיף ג') (עיין היטב במשנה ברורה שם ס"ק כ"ח) אם כן אם הוא לוקח המפתח בידו כשעומד בחוץ ונכנס לתוך המשקוף יש איסור הוצאה, ועיין שם שיש להחמיר להכנים או להוציא אפילו אין המשקוף ארבעה טפחים. ויש עוד הרבה אופנים שיש ליזהר בשעת פתיחת הדלת, ואין להאריך.

ובכן יש חיוב ומצוה לעשות עידוב. כדי שלא לעבור על איסור הוצאה בשעת פתיחת הדלת.

(המשך יבוא בעזהי"ת בשבוע הבא)

כ"ג שבט תשס"ד לפ"ק

ו) בש"ע סימן תקי"ח סעיף א' ובמשנה ברורה ס"ק ה' אסור להוציא ביום טוב דבר שלא לצורך כלל. ואם היא דבר שאינו אוכל נפש וחושש שיגנבו, כתב שם במשנה ברורה ס"ק ו' דיש כמה פוסקים שאוסרים הוצאה ביו"ט. דלא הותרה הוצאה אלא לאוכל נפש.

נהגו אצל המון עם ביום טוב לטלטל המפתח של הדירה, אמנם זה אינו דבר פשוט להתר, דעל פי רוב הסיבה שסוגרים הבית היא מפני שחוששים שיגנבו רק חפצים של ערך, ולא חוששים שיגנבו המאכלים של יו"ט.

ואפילו במקום שיש חשש לגניבת המאכלים של יו"ט, עכ"ז יש איזה בעיות. דכדרך כלל המפתח היא בתוך שרשרת עם צרור של מפתחות אחרים, והשרשרת והמפתחות אחרים היא שלא לצורך יו"ט כלל. אם כן היא מטלטל אותם באיסור (יש מתירים ממעם דטרבה שיעורים מותר ביו"ט כדאיתא בש"ע או"ח סימן תק"ג סעיף ב', אבל אחרים חולקים, דמפתחות אינו דומה לחבית מים).

ובכן יש מצוה לעשות עירוב, כדי לא לעבור איסור הוצאה לכל הפוסקים כשמטלטל ביו"ט המפתח של הדירה לבד, וכן כשמטלטל ביחד עם צרור מפתחות אחרים.

(המשך יבוא בעזה"י)

ב' דר"ח אדר תשם"ד לפ"ק

ז) כתבתי לעיל דביו"ט אסור להוציא דבר שלא לצורך יו"ט כלל. וראיתי הרבה אנשים שמטלטלים הלולב והאתרוג אחר התפילה מבית המדרש לבית. יש כאלה שהטלטול הם לצורך הבני בית שיברכו על האתרוג, ויש כאלה שהם לא לצורך כלל, או מפני שבני בית כבר ברכו על האתרוג קודם התפילה, או הם של בחורים או אלה שאין לו בני בית.

ובזמנינו יש חשש רחוק שיגנבו האתרוג (חוץ אם יש לו אתרוג קופתה של כסף, או מותר רק הקופסה, ורק להפוסקים שמתירים כשיש חשש גניבה) ובפרט הבתי מדרשים שיש להם חדרים שסגורים במנעול שיכול להצניע שם האתרוג עם הלולב.

וכן ראיתי מטלטלים ביו"ט המחזורים מבית המדרש לבית, ועל זה ודאי אין חשש שיגנבו.

ובכן יש חוב ומצוה לעשות עידוב שלא לעבור על איסור הוצאה כשמטלטל הלולב והאתרוג והמחזור מבית המדרש לבית.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא).

ח' אדר תשס"ד לפ"ק

ח) ש"ע או"ח סימן ש"א סעיף כ"ו. אם חובר דבר שאין דרכו להיות מחובר לכסות אסור לצאת בשבת, משנה ברורה שם ס"ק פ"ב וחיוב חמאת נמי בזה דאינו בטל לגבי הבגד וכו'.

זה ידוע דאנשים קפדו מאוד על נקיות, ובכל משך הזמן נותנים המעיל והמכנסים והבגדים למכבסה, והמכבסה מחבר פתק עם מספר על הבגדים לסימן שידעו למי שייך הבגד, יש מחברים הפתק עם מחט סגור ויש עם סטעפל. ודרך כלל אנשים מקפידים לא להשאיר זה על הבגד ובכן יש איסור הוצאה הן על המחט והן על הפתק.

הרבה אנשים לא יודעים שאסור לצאת בזה בשבת, ויש הרבה שאכן יודעים שאסור לצאת אבל השכחה גדול בזמנינו ששוכחים להורידו והולכים עם הבגדים האלה זמן רב בשבת, ורק אחר זמן נזכרו מזה.

וכן כשקונים בגד חדש בדרך כלל מחובר פתק עם חוט של פלאסטיג שכתוב עליו השם של היצרן או השיעור של הבגד ומטה נעשה הבגד וכדומה, הרבה פעמים שוכחים להוריד הפתק, ואם טורידים הפתק שוכחים להוריד החוט של פלאסטיק.

ובכן יש חיוב ומצוה לעשות עידוב כדי שלא לעבור על איסור הוצאה כשיוצאים בגד שחובר עם פתק של המכבסה או בגד חדש אם הפתק או עם החוט פלאסטיג.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

ט"ז אדר תשמ"ד לפ"ק

ט) ש"ע או"ח סימן ש"א סעיף ל"ט כל דבר שנפסק מן הבגד וראשו אחד מחובר וכו' אם חשוב היא אסור לצאת בשבת ע"כ. משנה ברורה שם ס"ק ק"נ דצריך האדם ליזהר כשנפסק לו רצועה מרצועות בגדיו שקושר בו שתי הצדדים ומצד אחד נשאר הרצועה וכו' אסור לצאת באותו בגד כיון שדעתו להשלים ולתקן צד שנפסק וכו' ע"כ.

ומכוח הלכה זאת כתבו אחרונים אם נפסק צד אחד מן החוט העבה שהיא למעלה בהמעיל שנעשה לתלות בו המעיל, וחושב לתקנו דהיינו לחבר לבגד הצד שנפסק, אסור לצאת בשבת.

וכן אם הכפתור מעל הבגד נעשה רפוי וקרוב להנתק, וחושב לתקנו להדק אותו, אסור לצאת בשבת.

וזה ידוע דהשני דברים אלה שכיח מאוד, והרבה אנשים לא יודעים בכלל שאסור לצאת, ואלה שיודעים, הרבה פעמים נודע להם רק אחר זמן.

ובכן יש חוב ומצוה לעשות עירוב כדי שלא לעבור באיסור הוצאה אם נתרופף הכפתור מן הבגד, וכן אם נקרע צד אחד של חוט העבה שיש למעלה בהמעיל שנעשה לתלות המעיל.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא).

כ"כ אדר תשמ"ד לפ"ק

י) ש"ע או"ח סימן ש"א סעיף ל"ט מותר לצאת ברצועות התלויות באבנט אע"פ שאין המנעלים קשורים בהם דלא חשיבי ובטלי אגב האבנט אבל אם הם של משי חשיבי ולא בטלי ואסור אם אין המנעלים קשורים בהם. וה"ה לכל דבר שנפסק מן הבגד וראשו אחד מחובר כגון לולאות ואינו חשוב מותר לצאת בו ואם חשוב הוא אסור לצאת בו ע"כ. משנה ברורה שם ס"ק ק"נ אסור לצאת בו. שכיון שאין משמשת כלום לבגד וכו' הרי הוא משוי ואינו בטל לגבי הבגד כיון שהוא חשוב ע"כ.

הרבה מעילים נעשה עם כפתורי חלפים (ריזארוו) דהיינו אם נפסק כפתור מן הבגד ונאבד אז לוקחים הכפתור חלפים במקומו. והכפתור חלפים אין שום תשמיש להבגד וגם לא נעשה לגוי לתכשיט שכדרך כלל הם לצד פנים הבגד ולא לצד חוץ. רק זה נעשה מוכן כשיצטרך. ובכן זה דבר חשוב ואסור לצאת בשבת.

והיות שהרבה אנשים אינם יודעים בכלל שיש איסור הוצאה, ואלה שכן יודעים שאסור לצאת, בדרך כלל אינם בודקים אחר זה כשקונים מעיל חדש.

ובכן יש חיוב ומצוה לעשות עידוב שלא לעבור באיסור הוצאה אלה שהולכים בשבת בבגד שיש עליו כפתורי חלפים (ריזארוו).

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

ר"ח ניסן תשס"ד לפ"ק

יא) ש"ע או"ח סימן ש"א סעיף כ"ט היוצא בטלית מקופלת על כתפיו דהיינו שלאחר שנתנה על ראשו מגביה שוליה על כתפיו חייב חטאת אבל אם אינה מקופלת על כתפיו אלא משולשלת ברחבה למטה מכתפיו שרי. שמאחר שהיא מתעטף בטליתו וטתכסה בה כתפו וגופו אע"פ שטתקצר קצת מלמטה טותר. ועפ"ז טותר להתעטף בטליתו תחת הגלימה ולהביאו לבהכ"נ ע"כ. משנה ברורה שם ס"ק ק"ב ויש מחמירין בדבר דבעינן שיהא מכסה בה רוב גופו ע"כ.

ראיתי הרבה אנשים כשרוצים בשבת להביא הטלית לבית המדרש (וכן אחר התפילה להביא הטלית מבית המדרש לבית) ואינם רוצים שיתראה הטלית בשעת שהולכים ברחוב מפני שיש שכנים גוים או סיבה אחרת, אז עושים עטיפת הטלית בבית ואח"כ פושטים המעיל ומקפלים הטלית על כתיפו וקצת מונח על גופו. ואח"כ לובשים המעיל על הטלית. והרבה אנשים הולכים אפילו בשבת במעיל קצר בערך כחצי הגוף. אם כן הטלית שהיא תחת המעיל קצר יותר דהיינו שאינו מכסה רוב גופו. ומלבד זה גם כן אינו מונח הטלית על ראשו.

ובכן יש חיוב ומצוה לעשות עידוב שלא לעבור באיסור הוצאה אלה שמטלטלים הטלית באופן שאינו מכסה רוב גופו.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

ח' ניסן תשמ"ד לפ"ק

יב) ש"ע או"ח סימן ש"א סעיף ל"ד יוצא אדם בסדר המקופל על כתפיו אעפ"י שאין ניכא כרוכה לו על אצבעו וכו' ע"כ. משנה ברורה שם ס"ק קכ"ז אע"ג דבטלית אסור במקופל כמ"ש בסכ"ט בסדר שרי דסדר דרך לבישתו כך בחול לקפלו על כתפיו. וכ"ז מיירי במקומות שדרך איזה אנשים לילך כן לפעמים ע"כ.

אלה שיש להם קרידות או אלערדשי שזה גורם שהאף נוזל בכל עת. ורוצים לילך למקום רחוק או למקום קרוב במקום שאין שם מישום. והיות שאסור לטלטל מישום ובכן רוצים לטלטל כטפחת אף. וידוע המנהג לטלטל הטפחת באופן שמקפלים אותו ומשימים סביב הצואר.

אכנם ההיתר אינו ברור שלא ראינו בזמנינו שיש איזה אנשים הולכים כן לפעמים.

וכן ידוע ומנהג לאלה שהולכים למקוה שבת בבוקר במקום שאין שם מגבת ורוצים להביא מגבת למקוה. יש גם כן המנהג לשום המגבת סביב הצואר. וזה גם כן לא ראינו בזמנינו שיש אלה שהולכים כן לפעמים.

ובכן יש חיוב ומצוה לעשות עירוב שלא לעבור בחשש איסור הוצאה אלה שטטלטלים הטפחת אף או המגבת סביב הצואר.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

י"ג ניסן תשס"ד לפ"ק

יג) ש"ע או"ח סימן ש"ג כתב המחבר הרבה הלכות איזה תבשיטין אסור לאשה לצאת בשבת. שם בסעיף י"ח כתב המחבר והאידנא נשי דידן נהגו לצאת בכל תבשיטין. ויש שלמדו עליהם זכות וכו' והשתא דלית לן רשות הרבים גמור הוה ליה כל רשות הרבים שלנו כרמלית וכו'.

שם בבאור הלכה ד"ה והשתא וכו' הנה המחבר בסימן שמ"ה ס"ז סתם שם כדעה הראשונה דגם בזמן הזה איכה רשות הרבים. וע"כ דהכא משמיה דיש אומרים היא דכתב כן וליה לא ס"ל וכו' ע"כ.

ועוד שם ד"ה כי בזה וכו' משמע דאין סומכין על היתרים הללו כל כך. ודק שלא למחות להן משום דטומב שיהיו שוגגין וכו'.

וש"ע סימן ש"א סעיף ט' כתב המחבר לדעת רש"י אפילו אנשים יש איסור לצאת בתכשיטין. ע"ש במשנה ברורה ס"ק ל"ו.

ובכן יש חיוב ומצוה לעשות עידוב שלא יעברו הנשים {ואנשים לשיטת רש"י} באיסור הוצאה על התכשיטין. וכל שכן אם ברוקלין יש דין רשות הרבים יש יותר חיוב ומצוה לעשות מחיצות ועידוב כמובן.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

י"ז ניסן תשס"ד לפ"ק

ד) ש"ע או"ח סימן ש"א סעיף ז' כל היוצא בדבר שאינו תכשיט ואינו דרך מלבוש והוציא כדרך שרגילין להוציא אותו דבר חיב וכו'. שם סעיף כ"ד יוצאים במיני עשבים שקושרים אותם בקשרים ותולין אותם לרפואה ע"כ. משנה ברורה שם ס"ק פ"ו ותכשיט היא לחולה כאחד ממלבושיו ע"כ. ש"ע שם סעיף כ"ה אין יוצאים בקמיע שאינו מומחה ואם היא מומחה יוצאים בו וכו'. שם סעיף כ"ח מי שיש לו מכה בפיסת רגלו וקושר עליה מטבע להגין שלא ינגף ברגלו וגם הוא מרפה מותר לצאת בו. משנה ברורה שם ס"ק ק"ח ומשמע מזה דבדבר שאינו מרפה אלא שעושה כדי שלא ינגף ברגלו אסור וכו'. אבל בא"ר הביא כמה פוסקים דאפילו אם אינו מרפה אלא שעושה כדי למגין מצער ג"כ מותר לצאת בו וכו'.

יש ל"ע אנשים חולים בחולי הלב שנקרא אנדשיינא כשמרגישים כובד על הלב שזה סימן שנכנם למכנת התקפת הלב. צריך תכף ומיד לשום רפואה הנקרא נייטראגליסערן תחת הלשון. ובפקודת הרופא צריך החולי לשאת אותו רפואה בכיסו בכל עת להיות מוכן כשיצטרך. והרפואות האלה אין היתר לטלטל בשבת. שאינו דומה לקמיע מומחה או למה שכתב בסעיף כ"ד יוצאים במיני עשבים. דקמיעי והעשבים מרפאים בשעת שנושא אותם על גופו. וגם אינו דומה לקושר עליה מטבע. דשם מהני בשעת שקושר.

וכן יש ל"ע חולים במחלה אסטמה. כשמקבל התקפה צריך תכף ומיד לזרוק תרופות לתוך הפה. וכן על זה אין שום היתר לטלטל בשבת כמו שנ"ל. (ולמעשה אלה שבאים לשאול מורה הוראה מה לעשות מיעצים אותם לטלטל שלא כדרך הוצאה למשל תחת הכובע וכדומה ואז מותר לילך לצורך מצוה להתפלל או ללמוד וכדומה)

וכן יש ל"ע חולים במחלת סוכרת וכדומה שהם עליל מהר ליפול חלשות שפעמים היא חזק עד שהיא בלי הכרה. וכשבאים חברה הצלה לעזור וליתן תרופות לא יודעים איזה תרופות ליתן מפני שהחולה הוא במצב בלי הכרה. והתרופות צריך להיות מהר מאוד שלא ליכנס לסכנה בידוע. אז מה עושים. בגלל זה מצוה הרופה להיות תלוי על צואר החולה בכל עת מספר מיוחד. והחברה הצלה רואים המספר מיוחד יודעים איזה

תרופות ליתן. (והבא לישאול מורה הוראה על זה מה לעשות אינם יכולים ליעץ למלמל שלא כדרך הוצאה. דכל החולים נושאים אותו רק בצואר ועל כן חברה הצלה יבדקו רק בצואר אחר המספר ולא יבדקו במקום אחר. ובשעת הדחק יש עצות אחרות).

ובכן יש חיוב ומצוה לעשות עירוב שלא לעבור על איסור על הוצאה אלה החולים שמטלטלים הרפואות והתרופות או המספר מיוחד התלוי על צוארו.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

ד' אייר תשם"ד לפ"ק

טו) כתבתי לעיל בשבת מותר לצאת רק בדבר שהיא מלביש או תכשיט, הנה ראינו דאנשים שיש להם כבדי שמיעה הולכים בשבת במכשירי שמיעה, אמנם בספרי אחרונים מספקים אם מכשירי שמיעה דומה לקמיע מושחה, ויש ספק אם מותר לצאת בשבת.

וכן נוהגים לצאת בשבת במשקפיים, וגם זה ידוע שאינו דבר ברור להיתר לכל הפוסקים, ובפרט משקפיים הנקרא בייפוקל דהיינו שנחלק לשניים הצד למעלה נעשה שיוכל לראות מוב למרחק והצד למטה נעשה שיוכל לראות מוב לקרוב, והאיש הנושא אותו כונתו העיקר בגלל לראות לקרוב, וזה חמור יותר לצאת בשבת, ואין להאריך כעת.

ובכן יש חיוב ומצוה לעשות עירוב שלא לעבור על ספק איסור הוצאה, וכדי לצאת לכל הפוסקים, אלה שהולכים במכשירי שמיעה או במשקפיים.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

י"א איידי תשמ"ד לפ"ק

מז) ש"ע או"ח סימן ש"א סעיף כ"ב יוצאים במוך וספוג שעל המכה לפי שהם מרפאים הלכך הוי כמו תכשיט וכו' ואם נפלו מעליה לא יחזירנה וכ"ש שלא יתנם בתחלה אבל אסור לכרוך חוט או משיכה על המכה לצאת בו דכיון שאינם מרפאים הוו משוי וכו'. שם סעיף כ"ח מי שיש לו מכה בפיסת רגלו וקושר עליה מטבע להגין שלא ינגף ברגלו וגם הוא מרפה מותר לצאת בו. משנה ברורה ס"ק ק"ח ומשמע מזה דבדבר שאינו מרפה אלא שעושה כדי שלא ינגף ברגלו אסור וכו' אבל בא"ר הביא בשם כמה פוסקים דאפילו אם אינו מרפא אלא שעושה כדי להגין מצער ג"כ מותר לצאת בו וכו' וע"כ אם התך אצבעו בשבת וכורך חתיכת בגד עליה שלא ישרט בבגדיו מותר לצאת בו. מיהו יותר טוב שיכרוך על המקום הזה באיזה סמרטוט דבזה מצדד הפמ"ג דלכו"ע שרי לצאת בו דלא חשוב ובטיל לגבי המכה וכו' ע"כ.

הנה כתוב המשנה ברורה הלשון מצדד הפמ"ג דלכו"ע שרי. דמשמעות הלשון דאינו ברור מאה אחוז דלכו"ע שרי. ועיין שם באור הלבה סעיף כ"ב ד"ה יוצאים וכו'. וזה דבר פשוט דמנהגינו לצאת בשבת עם כל מיני סוגי תחבושת (בענדעידש) על המכה.

ובכן יש להדר לעשות עידוב כדי לצאת לכל הפוסקים אלה שהולכים בשבת עם תחבושת (בענדעידש) על המכה שלא לעבור באיסור הוצאה בלי שום חשש איסור.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

ל"ג בעומר תשם"ד לפ"ק

יז) יש מחלוקת הפוסקים הלכה למעשה בהדבה דברים אם מותר לצאת בשבת ואבתוב כמה מהם. אם מותר לצאת עם

א) פלאסטיג על הכובע או על שטריימל.

ב) ראבער בוטם על המנעלים.

ג) שען של זהב או של תכשים.

ד) מפתח של כסף או זהב שנעשה לתכשים וגם להישתמש.

ה) תגורה המיוחד לתפילה.

ו) בתי ידים

ז) אם נשים מותר לצאת עם תכשים. ועוד דברים.

ומובן דאלה הנוהגים היתר לצאת על פי פסק רבם זה נחשב להם כהיתר גמור. ובשביל זה לבד לא הי' צריכין לעשות עירוב. אבל לפי אלה האוסרים נדמה להם שהם אין עושים כדין.

ובכן יש מצוה לעשות עירוב לאלה האוסרים כדי שלדבריהם לא יכשל אלה המתירים באיסור הוצאה.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

כ"ה אייר תשס"ד לפ"ק

יח) ליקוטי מהרי"ח סדר התנהגות ערב שבת. והנה אפרט עוד דבר אחד אשר בלי תיקון עידוב קשה ליזהר בו ובעוה"ר העולם פרוצים בו הרבה. עיין במג"א סי' ש"ח ובפרמ"ג שם דאסור לישא תינוק אפ' בזה"ז דלית לן ר"ה. וכ"כ בישועות יעקב סי' שמ"ט. וכ"כ בתשו' רע"א. רק דסיים דמאחר דבודאי לא ישמעו לנו בזה יפה שתיקתינו ומוטב שיהיו שוגגין. אבל לצנועים הבאים לשאול יש להם להורות כהלכה דאסור ע"ש.

ועיין עוד בש"ע סי' ש"ן רוק שנתלש מפיו שנתגלל ונתהפך בפיו לא ילך ד' אמות עד שידוק. והוא דעת המור שם. ואף שדעת הרמב"ם אינו כן כמ"ש בב"י שם. אך עיין בא"ר שם שדעת הרוקח וס' יראים וראב"ן ועוד כמה פוסקים כהמור ע"ש.

ועיין בנגיד ומצוה שהאריז"ל ראה אדם אחד שמת מכמה שנים והיה מענישין אותו על שלא נזהר פעם אחד שנכנם מעט עפר בתוך מנעליו בלא כוונה ויצא לר"ה. עיין שם. ע"כ לשון ליקוטי מהרי"ח.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

ג' סיון תשמ"ד לפ"ק

יט) ש"ע או"ח סימן י' סעיף ז' מלבושים שהם פתוחים מן הצדדים למטה ויש להם ד' כנפות לצד מטה ולמעלה הם סתומים אם רובו סתום פטור ואם רובו פתוח חייב. ואם חציו סתום וחציו פתוח ממילין אותו לחומרא וחייב בציצית ואין יוצאים בו בשבת ע"כ.

שם משנה ברורה ס"ק כ"ז בשבת. דשמא פטור והציצית הוי כמשוי וכדלקמן בסי' י"ג. ועיין מ"א שכתב דאף לכרמלית אסור דאין עושין ספק דרבנן לכתחילה. ורבים מן האחרונים מסכימים עם הע"ת דמיקל בזה ע"כ.

שם ש"ע סימן ט"ז סעיף א' שיעור טלית שחייב בציצית שיתכסה בה באורך וברוחב ראשו ורובו של קטן המתהלך לבדו בשוק וכו'.

שם משנה ברורה ס"ק ד' ובענין שיעור ראשו ורובו כתב בספר פרי הארץ בשם ספר ד"ח ששיעורו ג' רובעי אמה באורך וחצי אמה ברוחב וכתב ע"ז המחצית השקל והארה"ח שאין סמך לזה מן הש"ס ובפרט כמה שכתב חצי אמה ברוחב. ומנהג אנשי מעשה לדקדק שיהיה בו אמה מלפניו ואמה מלאחריו ונקב בית הצואר אין עולה למנין. ובטלית קטן כזה יצא מן הספיקות ויכול לברך עליו וכו'.

שיעור אמה יש מחלוקת הפוסקים. שיעור הגרא"ח נאה 1.57 פים. שיטת חזון איש 1.88 פים. שיטת חתם סופר 2.12 פים.

וראינו דלא כל אחד מהדר לילך עם ציצית בשיעור הגדול. ובכן זה נכנס בגדר ספק דמבואר לעיל דאסור לצאת בשבת בטלית קטן שיש ספק אם חייב להטיל ציצית.

ובכן יש מצוה לעשות עירוב כדי שלא יעבור באיסור הוצאה אלה שלא הולכים בטלית קטן כשיעור לכל הפוסקים שחייב בציצית.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

ו' סיון תשם"ד לפ"ק

כ) (ש"ע או"ח סימן ח' סעיף ט') קודם שיברך יעיין בחומר הציצית אם הם כשרים כדי שלא יברך לבטלה ע"כ. (משנה ברורה שם ס"ק כ') יעיין. משמע מדברי הב"ח וא"ר דגם בשבת יש לבדוק הטלית ע"כ.

ומדצריך לבדוק הציצית בכל יום משמע מזה דזה דבר שביח שיפסול הציצית. ואם הציצית פסול אסור לצאת בשבת כהובא (ש"ע או"ח סימן י"ג סעיף א') ארבע ציציות מעכבין זה את זה שכל זמן שאין בה כל הארבע אינה מצוייצת כהלכתה. והיוצא בה לרשות הרבים בשבת חייב חמאת ע"כ.

ובכן יש חיוב ומצוה לעשות עירוב כדי שלא לעבור באיסור הוצאה אם נפסל הציצית.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

י"ו סיון תשם"ד לפ"ק

כא) ש"ע או"ח סימן ש"א סעיף י"ג אשה נדה שקושרת בגד לפניה שלא תתלכלך בדם נדותה אסורה לצאת וכו' אבל אם קושרתו כדי שלא יבאב לה הדם ולא תצטער מותר לצאת בו.

ומבואר מזה דבדיקת מוך בהפסק מהרה אסורה לצאת. ורבים אינם יודעים זאת.

וכן אפילו אלה שיודעים שאסור לצאת מ"מ יש בעיות אחרות. דאם משום איזה סיבה צריכה לילך בבין השמשות (הן בשעת כניסת השבת והן בשעת יציאת השבת) במקום שאסור לטלטל. ימנעו מלעשות בדיקת הפסק מהרה וידחו אותו למחר. או אם יהי' ליל טבילה בליל שבת ותמצא כתם או שאלה בבדיקה. ובמקום שאין עידוב לא יוכלו לטלטל הכתם או הבדיקה לשאול מורה הוראה. וכבן ידחו הליל טבילה למחר.

וידוע מחז"ל (יומא י"ח ע"א) טבילה בזמנה מצוה. ובפרט שבת יש מצות עונה ביותר. ואיתא בגמרא (עירובין ס"ג ע"ב) לא נענש יהושע אלא בשביל שביטל את ישראל לילה אחת מפריה ורביה ע"כ.

ובכן יש מצוה לעשות עידוב שלא לעבור על איסור הוצאה על בדיקת מוך. וכן שלא לעבור על טבילה בזמנה מצוה.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

כ"ד סיון תשס"ד לפ"ק

כב) ש"ע או"ח סימן שמ"ג סעיף א' קטן אסור להאכילו בידים אפילו דברים שאסורים מדברי סופרים וכן אסור להדגילו בחילול שבת ומועד, ואפילו בדברים שהם משום שבות, הגה ויש אומרים דכל זה בקטן דלא הגיע לחינוך וכו'.

שם באור הלכה ד"ה מד"ס וכו' ודעת הרשב"א והר"ן דאם התינוק צריך לכך מותר אפילו למפות לו בידים דבר שהיא אסור מדרבנן, אך המחבר סתם לדינא כדעת החולקים עליהם ואוסרים בכל גווני, וכתב בתשובת רבינו עקיבא איגר ע"ד טלטול הספרים לבית הכנסת במקום שאין עירוב ע"י תינוק אי יש לסמוך בזה על הרשב"א דאיסור דרבנן ספינן ליה בידים, והשיב דזה אינו דהא הר"ן כתב בפרק כ"כ להדיא דאף להרשב"א ספינן ליה רק לצרכו ולא לצרכנו ואדרבה מחזין בידיה, ויש תקנה ליתן להתינוק חומש או סידור שישא לבית הכנסת לצורך עצמו להתפלל ולשמוע קריאת התורה וממילא יצטרף הגדול עמו להתפלל יחד ע"כ.

ראיתי רבים שזה פשוט להם להיתר שמשתמשים בקטן שלא הגיע לחינוך לטלטל בשבת בכרמלית אפילו בדבר שלא לצורך הקטן.

ובכן יש מצוה לעשות עירוב שלא לעבור על איסור אלה שנותנים לקטן לטלטל בשבת.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

ב' דר"ח תמז תשס"ד לפ"ק

כג) ש"ע או"ח סימן רנ"ב סעיף ו'. לא יצא אדם ערב שבת סמוך לחשיכה במחטו בידו ולא בקולמסו שמא ישכח ויוציא וכו'.

משנה ברורה שם ס"ק נ"ב וכו' אבל מותר לצאת לרשות הרבים סמוך לחשיכה במחט התחובה לו בבגדו במקום שאין דרך להוציא כן בחול וכל כיו"ב בענין שאם היה יוצא בו בשבת פטור מדאורייתא וכו' לא גזרו גזירה לגזירה. ולפ"ז האידנא דליכא ר"ה אלא כרמלית ששרי וכו' מיהו לדעת הרבה פוסקים והמחבר מכללם גם בזמן הזה איכא ר"ה וכו' ולפי מה שכתב הגר"א בבאורו אסור סמוך לשקיעה ממש אפילו לכרמלית.

ש"ע שם סעיף ז' מצוה למשמש אדם בכליו בערב שבת סמוך לחשיכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת ע"כ.

שם באור הלכה ד"ה מצוה וכו' בגמרא איתא הלשון חייב למשמש. ומבואר באחרונים דאם בערב שבת חייב למשמש בבגדיו אפילו יושב בבית. כל שכן שאסור לשים שום דבר בכיסו בשבת. ואם הוא במקום שיש רשות הרבים לכל הפוסקים אסור. ואם רק כרמלית לדעת הגר"א ועוד פוסקים גם כן אסור.

והנה הרבה אנשים לא יודעים זאת והם חושבים כשיושבים בבית מותר הכל לשים בכיסו. וגם הדין של חייב למשמש בגדיו ערב שבת וכו' גם כן לא יודעים או שוכחים.

ובכן יש מצוה לעשות עידוב כדי שלא לעבור על איסור לשים חפצים בכיסו בשבת לכמה פוסקים. אם ברוקלין יש דין כרמלית. ואם יש דין רשות הרבים לכל הפוסקים אסור. וכן שלא לעבור על חיוב למשמש בגדיו ערב שבת וכו'.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

ח' תמוז תשס"ד לפ"ק

כד) ש"ע או"ח סימן רפ"ח סעיף א' אסור להתענות בשבת עד ו' שעות וכו'. שם סעיף ד' מותר להתענות בשבת תענית חלום כדי שיקרע גזר דינו. וצריך להתענות ביום ראשון כדי שיתכפר לו מה שביטל עונג שבת וכו' ע"כ. ועיין שם עוד הרבה דברים שאסור בשבת משום צער. ואיתא בגמרא (שבת י"ב ע"ב) בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים ע"כ. רש"י שם מפני שמצטער ע"כ. ועיין ערוך השלחן או"ח רפ"ז סעיף א' טעם ההיתר מפני שזה מצות גמילת חסדים. ועוד שמיקל הצער מהם ע"כ.

ש"ע או"ח סימן ש"א סעיף ט"ז ולא ילך אדם יחף בשבת וכו', משנה ברורה שם ס"ק ס"ב דיש בזה עונג שבת (כשהולך עם מנעלים) וה"ה ביז"ט צריך ליזהר בזה דעונג שבת ויו"ט שוין וכו'.

וידוע שיש מחלוקת הפוסקים אם מותר לצאת בשבת עם פלאסטיג על הבובע או על שטריימל. או עם קאלאטשין (ראבער בוטס) על המנעלים. ובכן אלה שמחמירים לא לצאת יש להם צער מט"נ אם לא הולכים בשעת נשמים ומחכים שיפסוק הגשם יש להם צער על ביטול או איחור למקום שרצו לילך. ואם הם הולכים בשעת נשמים ועל ידי כן נעשה רטיב הכובע או השטריימל או המנעלים ובפרט במקום שאין מרוצף הקרקע ויש עפר או מתלחלח המנעלים ויש להם צער מזה.

וכן יש ל"ע חולים שאינם יכולים לבוא לבית המדרש במקום שאין עירוב מפני שצריכין לטלטל רפואות או תרופות וכדומה. ויש להם צער גדול מזה.

וכן זקן או חולה שקשה לו לילך בלי מקל ומצטער כשהולך בלי מקל (ע"פ הלכה מותר לילך עם מקל רק כשאינו יכול לילך בלי מקל. ש"ע או"ח סימן ש"א סעיף י"ז).

ובכן יש מצוה (חוץ המצוה גדולה של גמילת חסד לחולים והמצטערים) לעשות עירוב כדי אלה הנזכרים לעיל לא יעבור על איסור צער בשבת. ולקיים מצות עונג שבת.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

ט"ו תמוז תשס"ד לפ"ק

כה) כתבתי לעיל דדבר פשוט וברור דיש חיוב ומצוה לעשות מחיצות אם ברוקלין יש דין רשות הרבים, ואפילו באופן שאי אפשר לעשות עידוב. והרבה טעמים כתבתי מפני שלא לעבור איסור הוצאה.

וכדי להגדיל תורה ולהאדירה אכתוב עוד ראי' שיש חיוב לעשות מחיצה ולא מפני איסור הוצאה.

מה יהי' הדין אם בשעת שעומד באמצע הרחוב נתודע לו שכפתור אחד רפוי מן הבגד, או שנקרע צד אחד של חום העבה שנעשה לתלות הבגד או שמחובר הפתק של המכבסה או הפתק של בגד חדש וכדומה. והלכה זאת צריך לידע כל אחד דהיא שכיח ומצוי.

ותשובה לזה מבואר בש"ע או"ח סימן י"ג סעיף ג' אם נודע לו בשבת כשהוא בכרמלית שהטלית שעליו פסול, לא ירדנו מעליו עד שיניע לביתו, דגדול כבוד הבריות ע"כ. משנה ברורה שם ס"ק ט' אכל ברשות הרבים צריך לפשטו בין בטלית גדול ובין בטלית קטן ואפילו אם ישאר עומד ערום עי"ז, שאין כבוד הבריות דוחה איסור דאורייתא ע"כ.

אם כן אנו רואים דחמור כבוד הבריות מכל איסור דרבנן, ולפי מה שמבואר בש"ע יו"ד סימן ל"ט סעיף א' וסימן פ"ד סעיף ח' בהגה, ושם בשך ס"ק כ"ח דמיעוט המצוי צריך לבדוק, אם כן גם כן לעניינו צריך להשתדל למנוע דשכיח ומצוי הדברים שכתבתי לעיל.

ובכן אם ברוקלין יש דין רשות הרבים צריך לעשות מחיצות סביב ברוקלין כדי שלא לבוא לבזיון כבוד הבריות. אם נתודע לו באמצע הרחוב שאסור לטלטל הבגד שעליו מפני הסיבות הנ"ל.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

כ"ב תמוז תשס"ד לפ"ק

כו) (ש"ע יו"ד סימן קמ"ז סעיף ה' בהגה) וכן יזהר מכל דברים המביאים לידי סכנה כי סכנתא חמירא מאיסורא. ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור וכו' ואסור לטמוך אנס או לסכן נפשו ככל היוצא בזה ע"כ.

כתבתי לעיל שיש חולים כגון מחלת אסטמה או אנדשיינא או מחלת סוכרת וכדומה שהרופה מצוה להחולים לשאת אתם בכל עת הרפואות או התרופות כדי שיהא מוכן כשיצטרך. וע"פ הלכה אסור לצאת בשבת.

ויש אנשים שבימות החול אכן מטלטלים אתם בכל עת הרפואות והתרופות אבל בשבת יוצאים מן הבית בלי הרפואות והתרופות במקום שאין עירוב. ומובן שזה חשש סכנת נפשות.

וכתוב בש"ע (חושן משפט סימן תכ"ז סעיף ח') וכן כל מבשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירן ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה שנאמר השמר לך ושמור נפשך וכו'.

ובכן יש מצוה לעשות עידוב כדי שלא יבוא לחשש סכנת נפשות. ותועלת גדול להנאות אותם.

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

כ"ם תמוז תשס"ד לפ"ק

כז) מצות עירובין היא סגולה להפקד בזרע של קיימא.

פעם בא אברך אחד חשוך בנים רח"ל, אל הרה"ק ר' משה מקארסטשוב זצ"ל, בן הרה"ק רבי מרדכי ממשערנאביל זצ"ל, וביקש ממנו ברכה להושע בזרע של קיימא. שאל אותו הרה"ק: האם יש עירוב בעירך. השיב האברך: בשלילה, ואמר לו הרה"ק: תדאג ותשתדל בכל כוחך שיהיה עירוב בעיר ואז "אז ס'וועט זיין אן עירוב, וועט מען קענען טראגן". (ס' ילקוט מאורי אור-טשערנאביל, עמ' רמ"ח)

היה מעשה אצל כ"ק דו"ז הה"ק משינאווא זצ"ל בעת שהיה בלימנוב, ובמשך הזמן שהיה שם באו אצלו כמה אברכים להזכיר עצמם להיפקד בזרע של קיימא. וכשהיה מוכן כבר לנסוע, נקבצו אליו ביחד, והפצירו בו שיפעול עבורם ישועה, והתחיל הרה"ק לצווח: לא אוכל להבין "אם אין עירוב בעיר, ווי אזוי קען מען טראגן, זאל מען מאכן אן עירוב, וועט מען קענען טראגן".-עכדה"ק. וכמובן קיימו האברכים את דבריו, ואני הכרתי עוד כמה מאותם שהיה להם ישועה אז על ידו, ביניהם היה דו"ז הגה"צ ר' אפרים מטפלר זצ"ל, שנפקד אז בזרע של קיימא מברכתו.

(ליקוטי דברי יחזקאל- שינאווא, עמ' קמ"א)

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

ז' אב תשס"ד לפ"ק

כח) עירוב בעיר הוא שמירה לכל אנשי העיר שתנצל כל העיר מן השדים ומן המחבלים.

הנה איתא בגמ' שבת פ' ב"מ. כתיב ויחן את פני העיר רב אמר מטבע תיקן להם ושמואל אמר שוקים תיקן להם. ולכיוורה הוא משולל הבנה. וכי יעקב ע"ה הי' טרקן מטבעות או שוקים כדומה.

אלא נ"ל דהענין הוא כך. דהנה מובא בסה"ק דיש ג' מיני שמירה להנפש וגם להגוף. בכלל ובפרט. היינו המקוה הוא שמירה לנפש היחיד שישמר מן המזיקין. וגם הוא שמירה להגוף שישמר מחולאים רעים כנ"ל. ועירובין שיש בכל ערי ישראל הוא שמירה לכל אנשי העיר שתנצל כל העיר מן השדים ומן המחבלים. ומצות צדקה עולה על גביהן שהוא שמירה לכל העולם כלו. וכמאה"כ וצדקה תציל וכו'.... ושמואל אמר שוקים תיקן להם זו מצות עירוב..... א"כ לא ידא (יעקב) ממנו (מעשו) עוד. כי יש לו על מי לסמוך לשמור אותו מכל פגעים רעים לא יארע לו שום דבר כלל.

(ספר מעדני מלך להגה"ק ר' אשר הורוויטץ זי"ע פ' וישלח)

עירובי חצירות מסוגל להמשיך רפואות.

ידוע מדברי האריז"ל לכוין בברכת רופא חולי עמו ישראל. ר"ת גימטרי' רפ"ח שהיא המתקה להמשיך רפואה. כי הוא גימ' חס"ד גבוד"ה. להמתיק הגבורות בחסדים המרומז בפסוק ויעבור ה' על פניו שהוא ע"כ רי"ו. והוא בבחינת עידו"ב המבואר בספרים אשר בחינת יעקב מדת התפארת הוא בבחינת עירוב של עירובי מבואות. ובחינת יסוד יוסף הוא בבחינת עירובי חצירות. עי' בליקוטי תורה. ע"כ בבוא יוסף אל יעקב נמשך המתקה של ע"ב רי"ו להמשיך הרפואה המרומז בר"ת בברכת ר'ופא ח'ולי ע'מו י'שראל גימ' עירו"ב.

(ס' אמרי נועם פ' ויחי ד"ה ויגד ליעקב)

(המשך יבוא בעזה"י בשבוע הבא)

חמשה עשר באב תשמ"ד לפ"ק

כט) ידוע לכל דאלה שכתבו דברוקלין יש דין רשות הרבים. כתבו המעם דחששו לשיטת הדשכ"א אבל לשיטות רוב ראשונים ואחרונים ברוקלין אינו רשות הרבים (וזה מבואר מפורש בספריהם בהרבה מקומות) ואם כן אם יעשו עירוב יש עדיין איסור הוצאה כמובן.

עכ"ז יש חיוב ומצוה לעשות עירוב כדי להציל אלה שנכשלים באיסור הוצאה (הנזכר לעיל) אליבא רוב ראשונים ואחרונים דברוקלין אינו רשות הרבים. וזה פשוט ומובן.

אבל כבר כתבתי לעיל לענ"ד דברוקלין אינו רשות הרבים לכל המוסקים. אפילו לדעת מרן הגה"צ ר' משה פיינשטיין זצ"ל. ובכן עשות העירוב היא תועלת אפילו להתיר מלטול שיש בזה מצות עונג שבת כמבואר (פרישה יו"ד סימן שצ"ה) מצוה לחזר אחר עירובי חצרות בין אחר שיתופי מבואות וכו'. במ"ש כאן מצוה לחזר פי' אותה מצוה לצורך הנאתו כדי לטייל או להביא צורכי אכילתו וזה מצוה כמ"ש וקראת לשבת עונג. ומכל מקום אותה מצוה היא בשביל הנאתינו וכו'...

ואסיים מה שהובא (בהקדמה לשו"ת מהר"ם בריסק מרשימותיו לשבת נחמו תר"צ) ככה אוכל לומר כעת כאשר עזר לנו השי"ת שזכינו לתקן בעירינו תיקון עירובין... אמנם חוץ מזה הוא ענין נשגב. כי בתיקון הלזה נתחזק בישראל סמל האחדות. והם עם לבדד ישכון בהשתתף בפת העירוב ואין לזרים אתו... ויש להמליץ בזה מה דאמר רב יהודה אמר שמואל בשבת י"ד ועירובין כ"א. בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני. יתכן אשר שלמה המע"ה בחכמתו ראה את הנולד באחרית הימים ותיקן גדרים וסייגים לבל יתבולל בעמים. לכן שפיר יתאים תיאור החכמה על תיקונים האלה.

סיפור נפלא על גודל כוח התפלה על קברי צדיקים וצריך לדעת איך להתפלל

הגני מביא סיפור זה כאן, כי ברצוני לקיים מה שאומרים בתפלת שחרית בפרק הודו להי קראו בשמו: "שיחו בכל נפלאותיו וכו' זכרו נפלאותיו אשר עשה וכו' ספרו וכו' בכל העמים נפלאותיו וכו'".

ובתפלת שמונה עשרה אומרים: "מודים אנחנו לך וכו' ונספר תהלתך וכו' ועל נסיך וכו' ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת וכו'"

בשנת תשנ"ט עמדתי לנסוע לארץ ישראל בחתונתו של קרוב משפחה שהתקיימה ט"ו מנחם אב. בגלל סיבות שונות הרגשתי שאני חייב להשתתף בחתונה זו למרות קושי הנסיעה, ועשיתי את כל ההכנות לצאת לדרך.

תוך כדי ההכנות לנסיעה עלה בדעתי רעיון לנסוע דרך עיר בודאפעסט ולעלות על קברי אבות שם. באותם ימים בדיוק יחול היארצייט של זקני הגדול הרהגה"צ רי יעקב צבי מאנדל זצ"ל המפורסם יותר בשמו "רי קאפל הערש", שכיהן כרבה הראשון של הקהילה האורטודוקסי בבודאפעסט, הנקראת בשם קהל יראים, אחר ההתפלגות מן הקהילה הכללית שהיתה כולה רפורמית, והוא היי מייסד הקהילה האורטודוקסי בעיר בודאפעסט. זו אותה קהילה שלאחר הסתלקותו של זקני זצ"ל מילא את מקומו ברבנות הרגה"צ רי חיים סופר זצ"ל, בעל המחבר ספר "מחנה חיים" ועוד ספרים, ולאחריו הרגה"צ רי קאפל רייך זצ"ל.

לפי תאריך נסיעתי שמתי לב שאני יכול להיות בדיוק ביום היארצייט, ו' באב, בעיר בודאפעסט, על כן, החלטתי לנסוע לארץ הקודש דרך בודאפעסט שאזכה להתפלל על ציונו של זקני, כמו גם לפקוד קבריהם של

קרובי משפחה נוספים שלי מן הדורות הקודמים, הטמונים בהונגריי וברומניי.

יצאתי מארצות הברית ביום ראשון, ה' מנחם אב, והגעתי לעיר בודאפעסט למחרת ביום שני ו' לחודש, הוא יום היארצייט. שכרתי מכונית ונסעתי לקברו של זקני זצ"ל.

המצבה על הקבר חודשה כמה שנים לפני כן על ידי קרובי משפחה. חצי שנה לפני נסיעתי הגיע לביתי אחד מקרובי, שביקר בבית העלמין בבודאפעסט והביא לי תמונות מן הציון. שמתי לב שקופסת הפח להדלקת הנרות שהוצבה על הקבר נעלמה, כלומר, מישהו חמד אותה. החלטתי, באותה שעה, שכאשר אי"ה אסע פעם להונגריי אקנה קופסה חדשה. כמו כן, אקנה דבק מיוחד כדי להדביק קופסה זו למצבה כך שיהיי קשה להוריד אותה. ואכן, כשהגעתי בוי מנחם אב לקבר של זקני, אכן הדבקתי אותה היטב למצבה. הדלקתי מספר נרות והכנסתי אותם אל תוך הקופסא, מתוך הרגשת סיפוק שתיקנתי את המעוות. כך עמדתי שם ליד הציון הקי והתחלתי באמירת תהילים.

סיימתי את אמירת התהילים בצירוף התפילות המקובלות, התכוונתי לעזוב את המקום והחלטתי לבדוק עוד הפעם האם דבוקה קופסת הנרות היטב למצבה. באותו רגע שכחתי שבפנים דולקים נרות. בלא לחשוב על כך אחזתי בידי השמאלית את הקופסא, ונסיתי לראות אם אפשר לטלטלה ולקרוע אותה מן המצבה. הפח היי חם מאד וידי נכוותה קשה. הכאב היי עצום. היד התנפחה מיד ועל ידי היו סימנים של כוויות. אי אפשר לתאר את גודל היסורים.

מיד קראתי בקול רם: "זקני הקדוש ר' יעקב צבי ב"ר שמשון, הלא אתה יודע שאת קופסת הנרות הזאת

לא הבאתי לכאן ולא הדבקתי אותה לכבודי כי אם לכבודך. הבאתי אותה, למען יוכלו אלו הבאים לפקוד את קברך להדליק נרות לעילוי נשמתך. ועתה, אני בדרכים, בארץ זרה, ועלי לנסוע הלאה לרומניי למספר ימים לבקר בכמה מקומות. לאחר מכן אני צריך לנסוע לארץ ישראל, אני מבקש ממך זקני הקדוש, שתפעול בתפילותיך בשמים שתשלח לי רפואה".

כך אמרתי בקול רם. הלכתי לקחת מים לשפוך על ידי כדי לצנן במעט את היד שנכוותה והתנפחה.

בלבי חשבתי יהיי מה שיהיי, אני ממשיך תיכף ומיד לנסוע לרומניי. בכל כוחי ניסיתי להסיח את דעתי מן היד הכואבת. עטפתי אותה במטפחת, ומיד יצאתי לדרך. לאחר נסיעה של שעה בערך נזכרתי בידי שנכוותה, והחלטתי לראות מה המצב של היד. הסרתי את המטפחת מידי השמאלית ולא ראיתי כל סימן של כוויה כלשהי. מעשה פלא. הייתי כל כך מרוגש שהחלטתי שטעיתי, בוודאי היתה זו ידי הימנית שנכוותה. התבוננתי גם בידי הימנית והנה גם היא כידו של אחד האדם. הסתכלתי שוב בידי השמאלית ולא הבחנתי בשום הבדל בין שתי כפות ידי. שום סימן. כאילו לא היו דברים מעולם.

עדיין לא הבנתי שהנה תפלתי התקבלה וזכיתי לרפואה שלימה. חשבתי לעצמי שטרדת הדרך ומוחי העייף הן הסיבות שאינני מבחין בסימני הכוויי על ידי. כאשר הגעתי בערב למלון בעיר קלויזנבורג, רומניי, נחתי מעט והתבוננתי עוד פעם טוב ביד שמאל. שוב הסתכלתי על ידי ימין והן שני הידים שוות, לא חלמתי חלום, היד בריאה לגמרי. תפלתו של הסבא התקבלה.

לאחר מספר ימים, אחרי מסע על קברי צדיקים וקברי משפחתי, נסעתי לארץ ישראל. נשארתי בארץ

ישראל עד אחרי שבת שבע ברכות. ביום ראשון אחרי זה, כלומר שבועיים אחרי שיצאתי לדרכי, דרך הונגריי, לאחר ביקורי על קברו של זקני הגדול, נסעתי הביתה לארצות הברית.

כאשר הגעתי הביתה בשעה טובה ומוצלחת, ביום בי בבוקר כי אב ורציתי ליטול את ידי, ראיתי היד השמאלית נפוחה עם בועות של הכוויי, בדיוק כפי שהיתה שבועיים קודם לכן, ליד הציון של זקני הגדול בעיר בודאפעסט. נבהלתי כדבעי, כי לא יכולתי להיזכר אם שוב נגעתי באיזה פח חם שעורר את הכוויי מחדש. והפלא הגדול היי שהכוויי היתה בדיוק באותו מקום ממש.

לאחר מחשבה מרובה הגעתי למסקנה שלא נגעתי בשום דבר חם. "פתאום תקפה אותי התרגשות עצומה, הבנתי מיד מה קרה, פשוט, בשעה שהתפללתי על ציונו של זקני הגדול זצ"ל הרי ביקשתי רפואה משום שאני נמצא בדרכים הרחק מביתי, ותפילתי אכן התקבלה. כל זמן שהייתי בדרך נעלמה הכוויי כלא היתה, אולם, עכשיו שאני שוב בביתי, היא חזרה אלי, אם כי בי"ה בלי כאבים, כי לא ביקשתי סתם רפואה שלימה כי אם רפואה משום שאני בדרך, ותפילה מחצה עשתה במקרה זה את כל המחצה".

כיון שראיתי שרק נפוח אבל בלי יסורים, החלטתי לא להשתמש בשום רפואות ותרופות, ועד גי או די ימים התרפא היד בי"ה לגמרי.

"מה למדתי מכל העניין? דבר חשוב ביותר, א) שחייבים להתפלל לבורא עולם על רפואה שלימה, שלימה ממש. ב) שצריך לדעת כיצד לבקש".

סיפור השגחה פרטית

דרך אגב, עלי להוסיף מעשה השגחה השייך לסיפור הקודם:

בשנת תשס"ג נסעתי ליום היארצייט להשתטח על קבר זקני הרגה"צ ר' קאפל הערש זצ"ל, בעיר בודאפעסט, ולשבת הייתי במלון בבודאפעסט, במקום ששוהים היהודים החרדים, מלון מיוחד שמכשירים לקיץ. מנהל המלון ביקשני לומר תורה בסעודה שלישית, סירבתי היות ואין לי כאן ספרים, בדרך, ולכן איני יכול לומר תורה, אבל הוא בשלו והפציר בי, ואמרתי לו בלי"נ אשתדל.

הלכתי לחדר במלון המשמש כבית כנסת, וחיפשתי ספרים, והגיע לידי חומש עם פירוש אור החיים הקי, וחשבתי לעצמי אלמד קטע באור החיים הקי ואומר תורה זו בסעודה שלישית. היי פרשת ואתחנן ולמדתי בתחלת הפרשה, בראותי תורה זו קפצתי כנשוך נחש, זה ממש נוגע להיותי כאן.

ולהלן, בעת אמירת התורה בסעודה שלישית, יובן התרגשותי:

בזמן סעודה שלישית, כיבדנו לומר תורה, אמרתי את האמת, שלא היי אתי ספרים והגיע לידי חומש עם פירוש אור החיים הקי, וזה ממש השגחה פרטית:

וזה לשון האור החיים הקדוש:

עוד נתכון לדייק די תנאים הצריכין לקבלת תפלה, אי שיתפלל כעני הדופק על הפתח כדרך אומרו (משלי י"ח) תחנונים ידבר רש, בי שיבקש ממקור הרחמים, גי זמן התפלה כדרך אומרו (תהלים ס"ט) ואני תפלתי לך הי עת רצון, די שתהיי תפלתו מפורשת ולא תהיי סובלת פירוש בלתי הגון, וכמעשה שהובא במדרש (אסתר רבה פי"ז כ"ד) בהחוא גוי וישראל

שהלכו בדרך, הגוי רכב על חמור והישראל הלך ברגליו, התחילו רגלי הישראל לכאוב וביקש הלואי היי לי גם כן חמור. הוליד החמור חמור קטן והגוי הכריח את הישראל לשאת על גבו את החמור הקטן. אומר המדרש שהסיבה לכך שהישראל לא אמר בפירוש שצריך חמור כדי לרכוב עליו ע"כ. והוא שאמר משה במאמרו כאן **ואתחנן** לשון תחנונים זה כנגד תנאי א', **אל ה'** שביקש ממקור הרחמים זה כנגד תנאי ב', **בעת ההיא** פירוש בעת הידועה לקבלת תפלה שהיא עת רצון כי מי יודע עת הרצון כמשה, ואפשר שזה היי בעת אשר אמר לו ה' החל רש ארץ סיחון ועוג, וזה מכוון לדברי רבותינו ז"ל שאמרו לאחר שכבש ארץ סיחון ועוג וכוי זה כנגד תנאי ג', **לאמר** פירוש פירש אמריו כמצטרך שלא יסבלו דבריו דבר בלתי הגון זה כנגד תנאי ד'.

עד כאן לשון האור החיים הקדוש.

הוספתי ואמרתי היות שהאור החיים הקדוש אומר בשם המדרש שיש לפרש את הבקשה שמבקשים, אמרתי להוסיף שבדידי הוה עובדא, כאן בבודאפעסט, לפני ארבע שנים, כאן ליד קבר של זקני הגדול הרגה"צ רי קאפל הערש מאנדל זצ"ל, אב"ד קהל יראים בודאפעסט, שהיארצייט שלו חל השבוע, וזה הסיבה שאני נמצא פה, שבאתי להשתטח על קברו ביום היארצייט. וסיפרתי להם הסיפור של כוויית היד שלי, שנכתב לעיל באריכות. ועוד הוספתי שסיפור זה כבר היי כתוב בגיורנאל "עונג שבת" פרשת תולדות תשס"א, ושם גם הוסיפו סיפור המעשה שכתוב במדרש עם החמור שצריך לפרש דבריו היטב בשעת הבקשה. וגם קימתי את המנהג ישראל לספר סיפורי צדיקים ביום דהילולא שלהם, זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

המצבה החדשה עם קופסת הנרות

של הרגה"צ ר' יעקב צבי המכונה קאפל הערש מאַנדל זצ"ל, אב"ד קהל יראים
מקום מנוחתו בעיר בודאפעסט (בית החיים ניאַלאַג) חלק 29A, שורה 7, קבר 69

הרגה"צ רי שמעון אפענהיים זצ"ל

קבר של זקני זצ"ל בעיר בודאפעסט נמצא בבית החיים הניאָלאָגי חלק 29A, שורה 7, קבר 69. באותו בית החיים נמצא גם קברו של הרגה"צ רי שמעון אפענהיים זצ"ל, ראבי"ד בעיר פעסט (בימיו היי פעסט ובודא שני ערים, וביניהם היי הנהר דונאיי, ולאחר זמן נתאחדו לעיר אחד בשם בודאפעסט) המפורסם בעולם כפועל ישועות על קברו (לי ידוע כמה סיפורים). קברו נמצא חלק 4, שורה 1, קבר 2.

אגב, סיפר לי אחד, שכשפינו את רי שמעון אפענהיים זצ"ל מבית החיים הנקרא (ווייצי טעמעטא) ווייצי בית החיים – כי הממשלה החליטה לבנות על בית החיים שהיי בלב העיר בודאפעסט – הוא היי שלם בגופו וגם התכריכים, ונראה כמו שקברו אותו היום. פינוי הקבר היי בערך לפני 90 שנה, 60 שנה לאחר פטירתו בשנת תרי"א.

הסיבה שהם קבורים בבית החיים הניאָלאָגי ולא בבית החיים האורטודוקסי, כי רי שמעון אפענהיים זצ"ל נפטר זמן רב לפני ההתפלגות, ומכיון שהנעאלאגים היו רוב בעיר, הם לקחו את הכל והאורטודוקסים התחילו לייסד הכל מחדש. אבל האורטודוקסים לא ייסדו בית החיים שלהם עד בערך 50 שנה אחרי ההתפלגות, ועד אז היי חברא קדישא אחת לשני הקהילות.

הרגה"צ רי חיים סופר זצ"ל, שהיי רב של הקהילה האורטודוקסית לאחר זקני הרגה"צ רי קאפל הערש מאנדל זצ"ל, והיי מפורסם לקנאי גדול, הניח צוואה שיקברו אותו בקברי אבותיו בעיר פרעשבורג, כי אינו רצה להקבר בבית החיים של הניאָלאָגים, הגם שהחברא קדישא היי על טהרת הקודש.

וכך הוה, הוא קבור בעיר פרעשבורג, זכותם יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

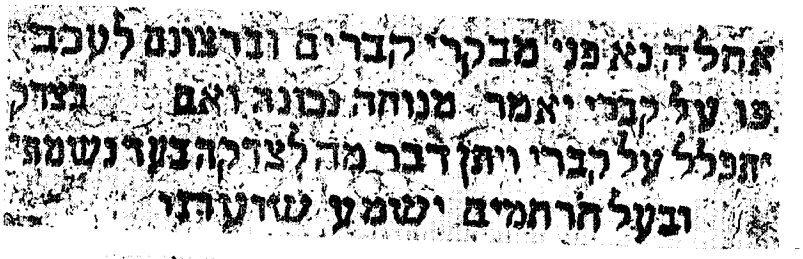
אחלה נא פני מבקרי קברים וברצונם לעכב
פה על קברי יאמר מנוחה נכונה ואם
בצדק יתפלל על קברי ויתן דבר מה לצדקה בעד נשמתי
ובעל הרחמים ישמע שועתי

המצבה של הרגה"צ ר' שמעון אפענהיים זצ"ל ראב"ד בעיר פעסט
מקום מנוחתו בעיר בודאפעסט (בית החיים ניאלאג) חלק 4, שורה 1, קבר 2.
בתמונה העליונה נראה צדו האחורי של המצבה ושם חקוק מה שכתב בצוואתו:

אחלה נא פני מבקרי קברים וברצונם לעכב ...
בצדק יתפלל על קברי ויתן דבר מה לצדקה בעד נשמתי ובעל הרחמים ישמע שועתו

כפי שכתבתי לעיל על כך שיש ענין רב לספר נפלאות די כפי שאומרים בתפילת שחרית "זכרו נפלאותיו אשר עשה", לכן הנני מביא כאן סיפור נוסף שאפשר לראות הנס בפועל עד היום.

מעשה פלא בעיר קארלסבורג (אלבא יאלע)

בערך לפני מאתיים שנה, בימיו של הרגה"צ רי יחזקאל פאנעט זצ"ל, אב"ד של העיר קארלסבורג ומדינת זיבנבערג, אספו הגרמנים ימ"ש את כל יהודי העיר לבית הכנסת וסיבבו את בית הכנסת עם תותחים במטרה לירות על בית הכנסת ולהרוג ולהשמיד את היהודים הנמצאים בבית הכנסת.

הרגה"צ רי יחזקאל פאנעט זצ"ל אמר שלא יפחדו ולא יקרה שום דבר רע. הגרמנים ירו פגז אחד מתותח והפגז נדבק לקיר בית הכנסת מבחוץ ולא גרם שום היזק. ירו פגז שני ואחר כך שלישי וכולם נשארו דבוקים על כותל בית הכנסת בחוץ ולא קרה שום היזק לבית הכנסת.

הגרמנים בראותם זאת, נפל פחד עליהם וברחו כולם מן העיר. ועד היום אפשר לראות זאת בפועל, והנני מביא בזה תמונות מבית הכנסת עם הפגזים על הכותל בחזית בית הכנסת.

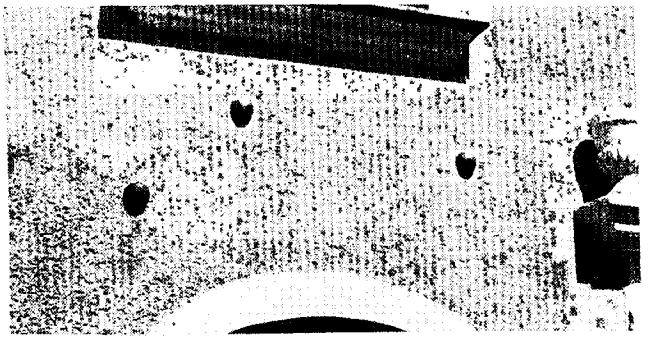

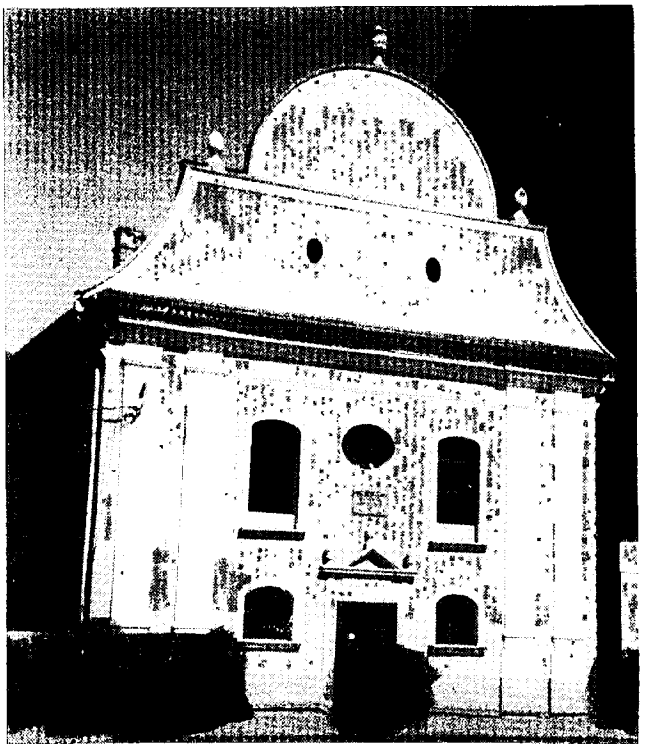

בית הכנסת בעיר קארלסבורג
בצד שמאל של התמונה בין שני חלונות נראים שלושת הפגזים הדבוקים בכותל בית הכנסת.
ולמעלה תמונה מוגדלת שאפשר לראות טוב יותר

מצבה של הרגה״צ ר׳ יחזקאל פאנעט זצ״ל, אב״ד קארלסבורג
מקום מנוחתו בעיר קארלסבורג